

МЕЂУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

СРЕБРЕНИЦА

СТВАРНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈЕ

СРЕБРЕНИЦА - СТВАРНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈЕ

СРЕБРЕНИЦА – СТВАРНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈЕ

ИЗДАВАЧИ:

Организација старешина Војске Републике Српске
Независни универзитет Бања Лука
Институт за истраживање страдања Срба у 20. веку Београд

УРЕДНИК:

Проф. др Милован Милутиновић

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР:

Проф. др Милован МИЛУТИНОВИЋ, председник ОСТА ВРС, Бања Лука
Проф. др Зоран КАЛИНИЋ, ректор Независни универзитет Бања Лука
Миљивоје ИВАНИШЕВИЋ, директор Института за истраж. страдања Срба у 20. веку
Академик проф. др Владимир ЛУКИЋ, бивши председник Владе РС Бања Лука
Владислав ЈОВАНОВИЋ, бивши амбасадор СРЈ у УН-у, Београд
Адвокат Бранко ЛУКИЋ, Београд
Проф. др Александар МЕЗЈАЕВ, Москва, Русија
Адвокат Томислав ФИЛА, Београд
Душан МИЛОВАНОВИЋ, публициста, Београд
Драгић ГОЈКОВИЋ, члан Председништва ОСТА ВРС, Бања Лука
Стаменко НОВАКОВИЋ, бригадни-генерал, Бања Лука
Драган ВУЈИЧИЋ, публициста, Београд
Мирко ТРИВИЋ, потпредседник ОСТА ВРС, Бања Лука
Радован РАДОЈИЧИЋ, потпредседник ОСТА ВРС, Невесиње
Душан ПАВЛОВИЋ, Републички центар за истраживање рата..., Бања Лука

НАУЧНИ ОДБОР:

Проф. др Слободан ЖУПЉАНИН, потпредседник ОСТА ВРС, Бања Лука
Академик др Јелена ГУСКОВА, Центар за балканске студије, Москва, Русија
Проф. др Радован РАДИНОВИЋ, генерал-потпуковник, Инст. за геополитику, Београд
Академик проф. др Витомир ПОПОВИЋ, Бања Лука
Проф. др Ханес ХОФБАУЕР, Беч, Аустрија
Режисер Џонотан РУПЕР, ББЦ, Лондон, В. Британија
Адмирал Бошко АНТИЋ, Београд
Адвокат Горан ПЕТРОНИЈЕВИЋ, Београд
Проф. др Џори САМУЕЛИ, Лондон, Велика Британија (САД)
Проф. др Лоренсо ФРЕНЧ, Универзитет Њу Хемпшир, САД
Мр Петар ШКРБИЋ, генерал-потпуковник, Београд
Проф. др Слободан РЕЉИЋ, публициста, Београд
Мр Милорад КОЈИЋ, Републички центар за истраживање рата..., Бања Лука
Проф. др Драга МАСТИЛОВИЋ, Универзитет Источно Сарајево
Проф. др Станко НИШИЋ, Институт за геополитичке студије, Београд

Тираж:

1.000

Радове објављене у публикацији није дозвољено прештамповати, без сагласности издавача.
Оцене у текстовима су лични ставови аутора. Текстови су рецензирани и имају УДК бројеве.

СРЕБРЕНИЦА - СТВАРНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈЕ

**ЗБОРНИК РАДОВА СА МЕЂУНАРОДНЕ
НАУЧНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ
АПРИЛ 2019. ГОДИНЕ БАЊА ЛУКА**

Бања Лука 2019.

САДРЖАЈ

Предговор	9
1. Проф. др Станко НИШИЋ, Институт за геополитику, Београд ГЕОПОЛИТИЧКА ПОЗИЦИЈА ПОДРИЊА И ГРАЂАНСКИ РАТ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	19
2. Проф. др Драга МАСТИЛОВИЋ, Универзитет Источно Сарајево СТРАДАЊЕ СРБА У СРЕБРЕНИЦИ У ДРУГОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ	29
3. Академик проф. др Србољуб ЖИВАНОВИЋ, председник Међународне комисије о Јасеновцу, Лондон Академик проф. др Владимир ЛУКИЋ, члан Председништва Удружења Јасеновац - Градина, Бања Лука СРПСКИ НАРОД СТРАДАО У ГЕНОЦИДУ НАЗИВАЈУ ГЕНОЦИДНИМ	47
4. Цевад ГАЛИЈАШЕВИЋ, специјалиста за безбједност и тероризам у БиХ ПРОЈЕКАТ ИСЛАМСКЕ ДРЖАВЕ У БИХ И ИСЛАМСКА ДЕКЛАРАЦИЈА АЛИЈЕ ИЗЕТБЕГОВИЋА ПОКРЕНУЛИ СУКОБЕ	55
5. Питер БРУК, публициста, Ел Пасо Хералд Пост, Тексас, САД РАЗБИЈАЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ И АНТИСРПСКА ПРОПАГАНДА	68
6. Миливоје ИВАНИШЕВИЋ, Институт за ист. српских страдања у XX веку, Београд СРПСКА ЗГАРИШТА СРЕБРЕНИЧКОГ КРАЈА 1992 до 1995. ГОДИНЕ	83
7. Академик, др Јелена ГУСКОВА, Центар за балканске студије, Москва, Русија РУСКА СПОЉНА ПОЛИТИКА ПРЕМА БАЛКАНУ И ХАШКОМ ТРИБУНАЛУ	121
8. Мр Петар ШКРБИЋ, генерал-потпуковник, Главни штаб ВРС УПОТРЕБЕ БЕЗБЈЕДНОСНЕ ЗОНЕ СРЕБРЕНИЦА ЗА ЈАЧАЊЕ 28. ДИВИЗИЈЕ АРМИЈЕ БИХ И ОРГАНИЗОВАЊЕ НАПАДА У ПОДРИЊУ	135
9. Бошко АНТИЋ, Контра-адмирал, Институт за стратегијске студије, Београд ОПЕРАЦИЈА ВРС „КРИВАЈА“ СПРЕЧАВАЊЕ ЗЛОЧИНА МУСЛИМАНСКИХ СНАГА	149
10. Проф. др Радован РАДИНОВИЋ, генерал-потпуковник, Институт за геополитику, Београд ОРУЖАНА ДЕЈСТВА ВОЈСКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ У ОПЕРАЦИЈИ И ОДНОС ПРЕМА ЦИВИЛИМА.....	164
11. Саво СОКАНОВИЋ, Генерал-потпуковник, Главни штаб ВРС ОДНОС УНПРОФОР-а ПРЕМА БЕЗБЕДНОСНОЈ ЗОНИ СРЕБРЕНИЦА	183
12. Проф. др Милован МИЛУТИНОВИЋ, пуковник, Организација старјешина ВРС, Бања Лука МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА МУСЛИМАНСКЕ ДЕЛЕГАЦИЈЕ СА ГЕНЕРАЛОМ РАТКОМ МЛАДИЋЕМ И КОМАНДАНТОМ УНПРОФОРА У СРЕБРЕНИЦИ	198
13. Мирко ТРИВИЋ, пуковник, командант 2. романијске бригаде ДК ВРС ИЗНУЊЕНА ОПЕРАЦИЈА ВРС „КРИВАЈА 95“ НА ЗАУЗИМАЊУ СРЕБРЕНИЦЕ.....	217
14. Дипл. инж. Ибран МУСТАФИЋ, публициста, Поточари, Сребреница САРАЈЕВСКИ СЦЕНАРИО ПЛАНИРАНОГ ХАОСА У СРЕБРЕНИЦИ.....	236
15. Академик проф. др Борис Кривокапић, Универзитет Унион Никола Тесла Београд ЗЛОЧИН У СРЕБРЕНИЦИ У СВЕТЛУ НОВИХ САЗНАЊА.....	255

16. Душан ПАВЛОВИЋ, Републички центар за истраживање рата ... Бања Лука КОНТЕКСТ ДОГАЂАЈА У ЈУЛУ 1995. ГОДИНЕ У И ОКО СРЕБРЕНИЦЕ И ГУБИЦИ 28. ДИВИЗИЈЕ АРМИЈЕ БИХ ТОКОМ ПРОБОЈА ИЗ ОКРУЖЕЊА.....	298
17. Проф. др Стево ПАШАЛИЋ, ректор, Универзитет Источно Сарајево ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЈЕНЕ ТОКОМ РАТА 1992-1995. ГОДИНЕ У БИХ СА АКЦЕНТОМ НА ПОДРИЊЕ	315
18. Проф. др Александар МЕЗЈАЕВ, професор међународног права, Универзитет Казан, Русија ХАШКИ ТРИБУНАЛ ПРЕСУДАМА ПОЈЕДИНЦИМА НАСТОЈИ УТВРДИТИ ОДГОВОРНОСТ СРПСКОГ НАРОДА ЗА ГЕНОЦИД	335
19. Адвокат Бранко ЛУКИЋ, Адвокатска канцеларија Лукић, Београд У СРЕБРЕНИЦИ СУ СЕ ДОГОДИЛИ ЗЛОЧИНИ, АЛИ НЕ И ГЕНОЦИД	349
20. Адвокат Горан ПЕТРОНИЈЕВИЋ, Адвокатска канцеларија Петронијевић, Београд МАТРИЦА ПРОГЛАШАВАЊА КРИВИМ СРПСКИХ ОПТУЖЕНИКА У ТРИБУНАЛУ БЕЗ ДОКАЗАНЕ КРИВИЦЕ	361
21. Адвокат Зоран ЖИВАНОВИЋ и адвокат Тома ФИЛА, Београд ПРАВНИ ЗНАЧАЈ И ДОМЕТИ ПРЕСУДА ЗА СРЕБРЕНИЧКИ ГЕНОЦИД	371
22. Академик проф. др Витомир ПОПОВИЋ, Правни факултет Универзитета Бања Лука СРЕБРЕНИЦА ИСТИНА И ЗАБЛУДЕ	380
23. Др Невенко ВРАЊЕШ, Факултет политичких наука Универзитета Бања Лука Мр Милорад КОЈИЋ, Републички центар за истраживање рата ... Бања Лука ПРЕСУДЕ СРБИМА ЗА ГЕНОЦИД У ХАШКОМ ТРИБУНАЛУ И СУДУ БИХ - ПОЛИТИЧКЕ И ПРАВНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ	395
24. Доц. др Мирослав БАЉАК; доц. др Драган ЂОКИЋ, Истраживачки центар Зворник АСАНАЦИЈА БОЈИШТА – ХУМАНА И ХИГИЈЕНСКО САНИТАРНА ОБАВЕЗА ВОЈСКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ А НЕ ЧИН СКРИВАЊА ЗЛОЧИНА	407
25. Цорџ ПОМПФРЕЈ, Француски антиратни и антирасистички активиста ШЕСТ ОСНОВА МИТА О СРЕБРЕНИЦИ	420
26. Чивиков ЖЕРМИНАЛ, бугарски публициста из Хага КРУНСКИ СВЈЕДОК – СУНОВРАТ ХАШКОГ ТРИБУНАЛА	433
27. Проф. др Ванда ШИНДЛЕЈ Далас универзитет, САД СРЕБРЕНИЦА КАМЕН СПОТИЦАЊА У ПРЕСУЂИВАЊУ ЗА ГЕНОЦИД	448
28. Екатерина Јурјева ПОЉГУЈЕВА, „Советская Россия”, Москва, Русија ОПТУЖБЕ СРБА ЗА ГЕНОЦИД СУПРОТНЕ СТВАРНИМ ДОГАЂАЈИМА У СРЕБРЕНИЦИ	466
29. Џонатан РУПЕР, режисер ТВ вијести ВВС, Лондон, Енглеска Цорџ БОГДАНИЧ, филммаркер, продуцент, Чикаго, САД СРЕБРЕНИЦА – ПИТАЊЕ ДОКАЗА	481
30. Др Љубиша СИМИЋ, патолог, Фонд истор. пројекат Сребреница, Холандија АНАЛИЗА ФОРЕНЗИЧКИХ ИЗВЕШТАЈА ТУЖИЛАШТВА ХАШКОГ ТРИБУНАЛА КОЈЕ ЈЕ КОРИСТИО СУД	500
31. Проф. др Едвард ХЕРМАН, Пенсилванија, САД – текст о Сребреници МАСАКР У СРЕБРЕНИЦИ: ДОКАЗИ, КОНТЕКСТ, ПОЛИТИКА	519
32. Владислав ЈОВАНОВИЋ, бивши амбасадор СРЈ у Уједињеним нацијама ХАШКИ ТРИБУНАЛ ИНТЕРЕС СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА	539

33. <i>Церд ИСРАЕЛ, публициста и издавач Samantha Criscom, Бостон, САД</i> ВАТИКАН ЈЕ ПОКРЕНУО И УСМЈЕРАВАО ОПТУЖБЕ СРБА ЗА ГЕНОЦИД У СРЕБРЕНИЦИ И БИО ПОКРОВИТЕЉ НЕОУСТАШКЕ ХРВАТСКЕ	548
34. <i>Виктор БЕЗРУЧЕНКО, публициста Санкт Петербург, пуковник Руске армије, Русија</i> МУСЛИМАНСКЕ СНАГЕ 28. ДИВИЗИЈЕ АРМИЈЕ БИХ ЛЕГИТИМНИ ОБЈЕКАТ НАПАДА У ОПЕРАЦИЈИ ВРС „КРИВАЈА 95“	577
35. <i>Проф. др Ханес ХОФБАУЕР, историчар, публициста и издавач, Беч, Аустрија</i> ПРАВОСУЂЕ КАО НАСТАВАК РАТОВАЊА	594
36. <i>Проф. др Милан БЛАГОЈЕВИЋ, Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука</i> ПРАВОСУДНА НЕИСТИНА О СРЕБРЕНИЦИ	603
37. <i>Карлос МАРТИНС БРАНКО, генерал, шеф војних посматрача УН-а Португалије</i> У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ДОГОДИО ГЕНОЦИД	618
38. <i>Проф. др Лоренс Ауренце ФРЕНЧ, Универзитет Њу Хемпшир САД</i> ПРЕПРЕКЕ И ИЗАЗОВИ РЕСТАРАТИВНОЈ ПРАВДИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ НАКОН ГРАЂАНСКОГ РАТА	629
39. <i>Др Џорџ САМУЕЛИ, доктор политичких наука, Лондон, Енглеска</i> ПРОИЗВОДЊА МИТА: СРЕБРЕНИЦА И ЗАПАДНА ВОЈНА ИНТЕРВЕНЦИЈА	647
40. <i>Драган ВУЈЧИЋ, публициста, Вечерње новости, Београд</i> АНАТОМИЈА СРЕБРЕНИЧКОГ „ГЕНОЦИДА“	672
41. <i>Александар ДОРИН, истраживач и публициста, Швајцарска</i> МАНИПУЛАЦИЈЕ ЗЛОЧИНИМА СРБА У СРЕБРЕНИЦИ ПРОИЗВОД ЈЕ ОРКЕСТРИРАНОГ ДЕЛОВАЊА МНОГИХ КРУГОВА	686
42. <i>Томас КАРАМАНС, пуковник, командант Холандског батаљона и холандски војници УНПРОФОР-а</i> У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ЗБИО ГЕНОЦИД	707
43. <i>Љиљана БУЛАТОВИЋ, публициста, Београд</i> ПРОГЛАСИЛИ ГЕНОЦИД НАД МУСЛИМАНИМА У СРЕБРЕНИЦИ А ЗАБОРАВИЛИ СУЗЕ СРПСКИХ МАЈКИ	718
44. <i>Танскрипти сведочења генерала Филипа МОРИОНА на суђењу Слободану Милошевићу</i> СВЕДОЧЕЊЕ ГЕНЕРАЛА ФИЛИПА МОРИОНА ПРЕД ХАШКИМ ТРИБУНАЛОМ.....	729
45. <i>Александар ПАВИЋ, публициста, политички аналитичар, Београд</i> „ПОЈЕКАТ СРЕБРЕНИЦА“ У ФУНКЦИЈИ ЗАПАДНОГ ИНТЕРВЕНЦИОНАЛИЗМА ...	744
46. <i>Професор Никола МИЈАТОВИЋ, командант ВРС, Источно Сарајево</i> СУНОВРАТ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА МАНИПУЛАЦИЈАМА ЗЛОЧИНИМА И ГЕНОЦИДОМ	756
47. <i>Проф. др Зоран КАЛИНИЋ, проф. др Слободан ЖУПЉАНИН, Независни универзитет Бања Лука</i> ПОЛИТИКА БОШЊАКА О УНИТАРИЗАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	773
48. <i>Проф. др Мајкл ПРАВИЦА, Универзитет Невада, Лас Вегас, САД</i> ИСТИНИТА ПРИЧА О СРЕБРЕНИЦИ НИКАДА НИЈЕ ИСПРИЧАНА НА ЗАПАДУ ...	789
49. <i>Пуковник Видоје БЛАГОЈЕВИЋ</i> ОСУЂЕН САМ ЗА ЗЛОЧИН У СРЕБРЕНИЦИ БЕЗ ИКАКВИХ ДОКАЗА	796
ЗАКЉУЧНИ ДОКУМЕНТ МЕЂУНАРОДНЕ НАУЧНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ	804

ПРЕДГОВОР

Стара и ефикасна режија великих сила *Divide et impera* „подијели па владај“, примјењивана је и проигравана као својеврстан сценариј, приликом изазивања политичких криза у многим земаљама свијета, а посебну илогу је имала током рушење Југославије деведесетих година XX вијека.

Вјештачко изазивање националних нетрпељивости, умножавање проблема у функционисању политичког и економског система тадашње социјалистичке Југославије, инфлација, пад животног стандарда, почетак организовања штрајкова и протеста те општа искључивост једних република у односу на друге, искоришћени су за крвави распад земље Југославије која је Други свјетски рат, завршила на страни сила побједница. Основни „алат“ у процесу разбијања национал-шовинизам искоришћен је као политика „чистих руку“ редитеља распада заједничке државе и грађанског рата.

Искључивост као политички и економски проблем као и национализам уопште, усмјеравани су врло прецизно на основне изграђене вриједности југословенског друштва: првенствено тзв. братство јединство и темељне вриједности југословенског политичког и економског система.

Слике југословенског распада морале су бити врло кржаве, средњевјековне, како би свако ко у будућности пожели самосталан развој земље на оригиналан начин, изван кишобрана глобалиста, одмах мора одустати од својих намјера, јер би у противном био суочен са репресијама.

Геостратешки гледано, циљеви нове, уједињене Њемачке и раније током деведесетих година прошлог вијека, поклапали су се са интересима САД и неких чланица Европске уније, које су се заједнички определијиле да се трајно обрачунају са „комунизмом“. Тако се Њемачка није уопште суздржавала да Југославији „стане за врат“ и на посебан начин изрази гњев због губитака у прошлим ратовима и да, у 1992. године, у посљедњем обрачунају кроз крвави грађански рат, разрованој и подијељеној Југославији, зада завршни ударац.

Да би се то све боље разумјели, потребно се подсетити чувене расправе у Рајхстагу 1848. године када се процјењивало ко ће владати свијетом у двадесетом вијеку, Германи или Славени, (Фриц Фишер „Посезање за свјетском моћи политика ратних циљева царске Њемачке 1914-1918. године“ из Предговора Милорада Екмечића). Треба да се присјетимо политике „играње по жици“ (гер. *periklitieren*), односно планске куповине обрадиве земље у равницама Паноније и организованог насељавања 100.000 Германа, коју је промовисао Лудвиг Виндхорст, што ће се касније ипак показати као одлучујућа разарајућа политика за Славенски народ на Хелму (Балкану).

ПРЕДГОВОР

Давне 1872. године, шест година прије окупације Босне и Херцеговине од стране Аустро-Угарске, дипломатија Хабсбурга савјетовала је отоманску власт, да ради јачања безбједности, уз ријеку Дрину насељава католичко и становништво које је примило ислам, да би се разбио српски корпус, односно православни народ, потпуно раздвојио на ријеци Дрини.

Савремени Виндхорст или Бизмарк био је свакако: Хелмут Кол, Ворен Цимерман, Ђани де Микелис, Алојз Мок и други, а у завршници југословенске кризе: Ангела Меркел, Емануел Макрон, а прије њих премјери Енглеске, Маргарет Хилда Тачер, Џон Мејџор и Тони Блер. Ту је интерес Католичке цркве и Ватикана, односно Јевреја, као и НАТО-а војска која нема државу нити државну територију. Они не могу избјећи историјску одговорност за изазивање рата против Југославије, што представља најтежи међународни злочин – злочин против мира, из кога су проистекли други ратни злочини.

Усљед такве политике свјетских моћника, нестала је међународно призната држава Југославија, са специфичним међународним легитимитетом, која је била чланица свих важних међународних организација, оснивач Уједињених нација и предводник Покрета несвртаности.

Дакле, посебна заслуга за југословенску катастрофу, за стотину хиљада жртава, за више од милион обескућених људи, за масовна разарања и материјалну штету која се мјери хиљадама милијарди долара, за насиље над природом, свакако доминантно припада Њемачкој, Аустрији, Француској, Италији, САД, Енглеској, Турској, Ирану који су ту земљу растурили.

Одговорности не могу бити поштеђени ни они национални лидери који су заслијепљени успјехом као апаратчици или полтрони, у страху или зависности од уцјена или могућих уцјена, пристајали на ултиматуме и притиске, дајући сагласност за разарање не само Југославије, већ и начела правног система и економског система међународне заједнице.

О инспираторима и актерима вођења рата против СФРЈ говори Пјер-Мари Галоа, француски антифашиста и генерал ваздухопловства у пензији, наводећи директну одговорност Њемачке и САД у разбијању Југославије, а потом и супротно међународном праву, бомбардовању СР Југославије.

Он посебно истиче: „Треба рећи да је растурање Југославије била дуго планирана операција у Њемачкој. Није се само радило о томе да треба сачекати одлазак Тита 1980. године, него и припремити период послје, користећи се његовим одласком, дислоцирати територије које је Њемачка сматрала да нису националне већ територије састављене од различитих етничких група и религија. Њемачка је била заинтересована за добијање шире подршке на цијепану територија. Догодило се да сам индиректно био умјешан у ток тих разговора, на тај начин што сам редовно присуствовао скуповима Жозефа Штроуса, министра одбране Њемачке, а касније министра финансија, који су се године 1976. и 1977. године редовно одржавали у Њемачкој, на малој фарми

у околини Минхена. Ту су били представник Велике Британије Брајан Кроузи, предста-вник Шпаније бивши министар Санчез Беја, представник Ватикана адвокат Пол Виоле. Ја сам био представник Француске.“

Бон је тада сматрао да је српски отпор утицао да Њемачка изгуби свјетске ратове и да треба жестоко казнити српски народ.

Друга Њемачка идеја била је да награди Хрвате и муслимане који су се током Другог свјетског рата рата придружили Њемачкој и заузели позиције сарадника и захвалити им се на подршци такве опције.

Трећи циљ је био да се омогући улазак Хрватске и Словеније у економску зону Европске уније којом је тада предсједавала Њемачка. На тај начин, отвориле би се велике могућности остваривања укупних њемачких интереса на Далматинској обали и доминацији на Медитерану. Овим разлозима треба додати и увјереност Њемачке у америчку интервенцију, с обзиром на важна командна мјеста које су њемачки официри заузимали у НАТО-у“.

Наравно, многе стране у југословенској кризи нашле свој интерес да подрже Њемачку и да се непосредно и тајно ангажују.

Амерички интерес био је усмјерен у сљедећем: „Показиве Европљанима да нису способни да дјелују сами, јер, ако би Америка била изван тога, ту би настао хаос, неред, рат, што би их поново присилило многе да се врате на лице мјеста.“ Та и таква демонстрација снаге показала је нужност и неопходност опстанка и функционисања НАТО-а.

С друге стране, требало је Русију потпуно понизити. У то вријеме, Русија је у рукама Јељцина и координацијом памети са Харварда требало имплементирати тржишну привреду у односу на дотадашњу планску привреду и провести демократке промјене према њиховим конкретним путама.

Замишљено је било да се читав пројекат трансформације на провјеру словенске солидарности.

Како је временом Њемачка моћ нарасла и у економском и у политичком смислу, политичари и економисти сматрали су да би било корисно окупирати одређене зоне на Балкану. Којој зони дати првенство? Да ли Албанији у цјелини, Драчу или раскршћу Коридора 8., преко којег ће се једног дана транспортовати нафта и гас из Каспијског региона, до Јадрана? Због различитих разлога, Американци и НАТО као екстериторијална војска, интервенисали су и у потпуности преузели команде операције војних снага, а након Кумановског споразума о примирју зараћених страна, на Косову и Метохији, саградили војну базу НАТО - Биндстил.

Ратни бубњевци, у виду лажних информација, имали су за циљ у свјетском јавном мњењу фиксирати жртву, како би њена одбрана текла уз општу сагласност јавног мњења моћних држава свијета. Из тих разлога требало је измислити српске злочине који ће дискредитовати Србе!

ПРЕДГОВОР

Један од првих измишљених злочина било је силовање 48.000 жена у Тузли. Један амерички експерт за Балкан је у истраживању овог феномена, утврдио да је силовано, наводно 4.000 жена, а касније је то било 40, а податак о 40 на крају је требало подврћи посебној истрази. Услиједиле су оптужбе за конц логоре, етничка чишћења и биолошке експерименте. Измишљања су ишла даље, од експлозије бомбе, у улици Васе Мискина у Сарајеву, масакра на пијаци Маркале, за које су окривљени Срби, а, заправо, су муслиманске вође са тајном службом АИД режирале читав догађај и злочине приписали Србима.

Развијана је лажна слика о инвазији на Сарајево, о опсади од стране просрпске Југословенске народне армије и касније његовог наводног гушења од стране ВРС. Након тога је по истом сценарију режиран Рачак у Србији, што је послужило као оправдање за почетак бомбардовања Србије.

Амерички стратег Јозеф Бодански у студији „Офанзива на Балкан“ констатује: „Преко циничних манипулација западних медија и издашног финансирања информативних служби и разних агенција за пропаганду у свјетским оквирима, у чему су доминирале измишљотине агенције „Рудер Фин“ из Америке, чији је власник унук једног од највећих робовласника из раног периода настанка Америке, а муслимани и њихови хрватски савезници, који су били у изванредној могућности да сатанизују Србе и искриве слику о борбама у Босни и Херцеговини...“

За пољедице распада Југославије, кажњавани су сви осим правих криваца, који се данас појављују у улози хуманиста, душебрижника, тужилаца и свједока оптужбе пред разним судовима, што за посљедицу има прикривање читаве позадине и карактера југословенске кризе и грађанског рата, а посебно одговорности за распад Југославије и касније геноцида у Сребреници.

Срби из Босне и Херцеговине кажњени су пред тзв. Међународним судом у Хагу са преко 1.600 година затвора. Недопустив је заборав свега онога што су својевремено на разбијању Југославије и произвођењу оружаних сукоба народа чинили њемачки канцелар Кол, министри иностраних послова и шефови њемачке обавјештајне службе Геншер и Кинкел и читава плејада других који су били задужени за реализацију таквог пројекта.

Освета и жеђ за осветом наплаћује се колонизацијом новонасталих држава, награђивањем савезника и суђењем онима који су се усудили да бране своју земљу и примјењују тада важеће уставне и правне норме. Како су колонизаторима и сувише тјескобни нови оквири националних држава на Балкану за велике профитерске пројекте, не треба искључити планско пресвлачење чинаца мржње и сукоба у одоре неког новог југословенства који ће преузети идеју балканских интеграција која је рађана у главама најумнијих људи.

Грађански рат у Босни и Херцеговини, 1992. године, вођен је међусобним сукобом све три етничке групе. У једној ситуацији двије групе против једне, а

у другом случају забиљежен је и крвав сукоб унутар једне етничке односно религијске бошњачке групе. Злочина је било на свим странама, а само су Срби оптужени за геноцид у Сребреници.

Имајући у виду ранија страдања Срба у Првом и Другом свјетском рату, када је српски народ масовно прогањан и уништаван, тако да је у Првом рату живот изгубило 1/3, становништва, а у Другом готово два милиона људи. У овом сукобу, који је почео изласком Словеније и Хрватске из Југославије, те одбијањем Муслимана и Хрвата у Босни и Херцеговини, да се одазову на позив за мобилизацију у одбрани Југославије, као своје отаџбине. Срби су се поново, као некад, спасавали од поновног геноцида или масовног уништења.

Међутим, да би избјегли судбину дванаест бањалучких беба, судбину српског свата на Башчаршији 1992. године или ликвидације и страдања најмање 7.500 Срба у Сарајеву, Срби су се одлучили на ратни пробој Коридора живота кроз Посавину и на опкољавање Сарајева, са циљем властите одбране.

Користећи жртве сукоба у источном дијелу Босне и Херцеговине, као крајњи циљ борбе против српског народа, смишљен је и уз пропагандне агенције Запада врло вјешто лансиран појам геноцид и наравно, усмјерен је као кукавичије јаје против Срба у Босни и Херцеговини.

Организација „Мајке Сребренице“ са пропагандом која, с времена на вријеме, досеже ниво хистерије, нема примјера међу женама, ни Хрвата ни Срба послје рата, без стида и бола какав је својствен мајкама страдалих. Српске мајке се у јавности појављују на гробљима или мјестима гдје су им дјеца страдала, а нарочито око Сарајева или у Сарајеву због непроналажења тијела синова или мужева и током црквених молитви.

Дејтонски споразум и изворне принципе, неке организације, поткопавају и муслимански (бошњачки) политичари и интелектуалци, који нису одустали од својих ратних циљева. Стално инсистирање на геноциду над Бошњацима Сребренице и тврдње да је Република Српска настала на систематском и планском етничком чишћењу од свих који нису Срби, имају за циљ унитаризацију Босне и Херцеговине, односно даљу сатанизацију Срба на Хелму.

Притисци трају и двадесет пет година након рата. Тако, на примјер, раније најављена Британска резолуција о Републици Српској као геноцидној, није прошла, захваљујући вету, који је уложила Русија. Ова Резолуција је у Српској, називана и Резолуцијом неповјерења. Да је креаторима резолуције стало до стварног пијетета према свим жртвама рата, посебно невиним, они не би заборавили 3.600 српских, претежно цивилних жртава, које су муслиманске снаге, предвођене Насером Орићем, ликвидирале у злочиначким походима у Подрињу прије тзв. Злочина који се догодио у Сребреници.

Неки теоретичари сматрају да су на основу оптужби за геноцид у Сребреници, хашки тужиоци и судије, оживјели механизам за апсолутну власт међународног фактора у Босни и Херцеговини и подјелу страна на „добре“ и

ПРЕДГОВОР

„лоше“ момке, националисте, чиме се, у ствари, прикрива одговорност режисера за распад Југославије, освету Србима за учешће на страни побједника у Првом и Другом свјетском рату и циљева глобалиста који желе након распада Југославије, прерасподјелу природних ресурса Србије, БиХ и Македоније.

Тужиоци Хашког суда, као и судије, наслоњени на буџете САД Њемачке, Енглеске и Француске, афирмисали су, по наруџби, политику двоструких стандарда, нашминкану вјештицу „бригу за људска права“, а на тријумф права и правде за жртве рата су заборавили. Тако су се ратни зидови и бодљикава жица из рата, преселили у мозгове и свијест свих у Босни и Херцеговини. У Хагу је пресуђено да Босна и Херцеговина, мора да робује прошлости.

Извршни директори окупационих снага, осокољени страном подршком (бомбардовања Срба, финансијска помоћ без ограничења, снабдијевање оружјем и пресуђивање по наруџби...), претварају се, након рата, у домаће окупаторе, настојећи да слободарску мисао, националне слободе и националне државе, подвргну својим, ускостраначким или религиозним циљевима, али у служби страних неколонијалних снага, глобалиста, по оној познатој: „врати коко што си позобала“!

Не мирећи се са еткатирањем Срба као геноцидног народа и неоправданих оптужби за геноцид у Сребреници, више институција и организација Републике Српске, у првом реду Независни универзитет Бања Лука, као високошколска невладина установа, Институт за истраживање страдања Срба у 20. веку из Београда и невладино удружење Организација старјешина Војске Републике Српске покренули су иницијативу да се научно и објективно приђе утврђивању истине и стварних догађања у Сребреници јула 1995. године, организовањем међународне научне конференције.

Утврђивање истине о Сребреници је историјски неопходан процес који тражи озбиљан историјско-научни приступ који ће довести до сагледавања стварних размјера догађаја у Подрињу током протеклог грађанског рата у Босни и Херцеговини. Без сагледавања укупног тока, немогуће је сагледати њихову цјелину и смјестити у објективне историјске оквире.

Уколико изостане научно-стручни приступ, наставиће се ширење конструисане приче према Републици Српској и даље манипулисање стварним током и размјерама догађаја. Таквим ставовима колективизују се кривица српског народа којег неправедно оптужују, супротно међународном праву.

Само објективном научном методологијом, могу се сагледати све околности, ток и посљедица догађаја у Сребреници што је услов заједничког живота и помирења народа у Босни и Херцеговини. Један од циљева међународне конференције је и спречавање даљих манипулација стварним догађајима и бројем страдалих, односно, одређивање околности страдања и да се објективно утврде све чињенице и затражи кривична одговорност стварних починилаца злочина у Сребреници и Подрињу уопште.

Ова генерација мора одговорити на питање шта се уистину десило у и око Сребренице и иницирати скидање анатеме да су Срби геноцидан народ јер се ни један народ у свијету не може квалификовати геноцидним, а ни то да је Република Српска геноцидна творевина. На конференцију смо позвали еминентне личности и међународне ауторе из САД, Велике Британије, Њемачке, Аустрије, Холандије, Португалије, Канаде, Чешке, Бугарске, Јапана и Русије, стручњаке из окружења и представнике српске и бошњачке стране да изнесу став према Сребреници и протеклим ратним догађајима у БиХ.

Посебно се инсистирало на учешћу Холандског института за ратну документацију који је пет година истраживао догађаје око Сребренице и објавио извјештај на 7.000 страна, али су још прије шест мјесеци одбили учешће наводно због раније преузетих обавеза. Уосталом, они имају своју истину и нису спремни да се упусте и научну расправу вјероватно држећи се ставова Холандске влада да старјешине и војници из Холандског батаљона УНПРОФОР-а, као и државне администрације, не могу давати изјаве и учествовати на скуповима о Сребреници. Упутили смо позив и проф. др Смаилу Чекићу и проф. др Мирсаду Токачи, који су деценијама носиоци пропаганде геноцида којег су починили Срби. Господа се није удостојила ни да одговоре на позив, вјероватно, сматрајући да је питање геноцида у Сребреници цементирано и да ту нема потреба за расправу. И позив четворици професора, истраживача из Хрватске, остали су без резултата, што најбоље показује колико је њима стало до објективне истине.

Познато је да је Народна скупштина Републике Српске на сједници 14. августа 2018. године, прогласила Извјештај Владе Републике Српске о Сребреници из 2004. године неприхватљивим јер је настао након снажних притисака и уцјена од стране високог представника у Босни и Херцеговини Педија Ешдауна, који је био препун нетачности, инсинуација и манипулација. Сходно заузетим ставовима и закључцима Народне скупштине, Влада Републике Српске је на сједници 18. августа 2018. године, поништила инкриминирајући Извјештај из 2004. године и најавила формирање нове Комисије међународних експерата, која би објективно истражила све оно што се догађало око Сребренице, што је недавно учињено њиховим избором.

Еминентни свјетски интелектуалац, професор Ноам Чомски, је у више текстова и уводника објективно писао о Сребреници истичући да се тај догађај не може карактерисати геноцидом јер, да би он то био, мора постојати намјера а њу није утврдио ни један суд. За учеснике конференције била би посебна част да смо од Чомског добили реферат али се он правдао годинама и тешком покретљивошћу желећи да конференција успије и дође до реалних и објективних показатеља шта се уистину десило у Сребреници.

Ових дана се јавља и канадски генерал Луис Мекензи, бивши командант УНПРОФОР-а, у београдским „Бечерњим новостима“, који каже: „У

ПРЕДГОВОР

Сребреници се 1995. године, догодио ратни злочин, али не и геноцид. Претходно, ратни злочин над Србима у селима око Сребренице, починиле су групе, које је предводио Насер Орић. Његове јединице су излазиле из енклава које су штитиле снаге УН и чиниле звјерства над Србима. То је такође ратни злочин. О геноциду над Бошњацима не може бити ни говора, јер су снаге босанских Срба, уредно евакуисале све цивиле, жене, дјецу и старце из рејона борбених дејстава.“

Оно што је посебно занимљиво, припадници обавјештајних служби СРЈ, Војске Републике Српске и других тајних служби, које су по задацима својих влада, боравиле на територији Босне и Херцеговине и, према многим изворима, посебно припремале и реализовале операције „Сребреница“, Братунац, Зворник, Жепу итд., а данас упорно ћуте. То говори да нема ни једног начног рада о тој теми на овој међународној научној конференцији. Зашто?

Познато је да су многе тајне службе и припадници оружаних, снага тзв. међународне заједнице, прикривене у добровољачке јединице, боравиле у току рата у Босни и Херцеговини и учествовале у борбама те чиниле огромне злочине. Овдје их није потребно набрајати, али, остаје загонетка, зашто данас о улози страних обавјештајних слуби и јединицама тзв. „пси рата“, против српског народа, не говоре обавјештајне и контраобавјештајне структуре Србије и Републике Српске.

Народна Скупштина Републике Српске, је, као што је истакнуто, на сједници 14. августа 2018. године, Извјештај Владе Републике Српске о Сребреници из 2004. године, прогласила ништавним. Треба очекивати да ће на овај начин, такође, српски национални корпус у скорој будућности, одбацити и пресуде Хашког суда о командној одговорности и одговорности појединаца за ратне злочине и геноцид из редова српског народа.

Одбацивање пресуда Хашког трибунала за наводни злочин геноцида, обавезаће српско правосуђе за суђења за ратне злочине појединаца.

Не треба заборавити мотиве мобилизације војника и грађана 1991. године, као ни сепаратизам појединих република, које су тако снажно пригрлиле национализам као алат за изазивање мржње и рушење Југославије, насупрот интернационализму и солидарности на којима се базирало васпитање и образовање становништва и војника Југословенске армије. Југословенска народна армија је стратегију рата заснивала на одбрани од напада извана. Тек неку годину пред распад Југославије, афирмисала се теорија одбране Југославије на територији нападача.

Националистичке елите Словеније, Хрватске, Македоније, а и Муслимани из Босне и Херцеговине, гласно су се изјаснили да „ово није њихов рат“ и свако је отишао свом народу. Истина је, да чим су се припадници ова два народа из Босне и Херцеговине, нашли на „својим“ територијама, мобилисани су, или у

војску Алије Изетбеговића или у војску Туђмана. Само они муслимани, који су прешли у Србију, нису мобилисани за ратне операције. Примјера има много.

Како год да је настала, Југославија је имала мјесто за све јужнословенске народе са полуострва Хелм. Шта год рекли националисти у редовима и српског народа о томе да Југославију није требало стварати, говори да је неопходно успоставити суд за утврђивање одговорности за рушење јужнословенске државе. Издајника је било на претек. Ту идеју није могуће остварити, али историчари ће тражити, заједно са социолозима и филозофима, правницима и новим генерацијама, одговорност и поуке из издаје, поткупљивости, лицемјерја, нечињена и одговорности за смрт скоро 100.000 људи и пресељење или расељење скоро два милиона људи.

Ако је било неминовно да се „развијемо“, зар није било могуће да се договоримо? Дакле, одговорност за рат лежи на члановима Предсједништва СФРЈ односно у Уставу тадашње државе, који се нису договорили, а сами су, или уз помоћ ментора, договарали да се не договоре.

Како год да се извршни директори реализације сценарија крвавог расплета Југославије, здушно одрађивали за свој крвнички и посао хијена, српски народ у Републици Српској, мора смоћи интелектуалне снаге и на научној основи освијетлити сценариј сребреничког геноцида и одбацити наводну одговорност за геноцид као и пресуде Хашког суда у том смислу.

Неопходно је пажљиво припремити и вршити сталну и темељиту медијску и дипломатску кампању међу народима Европе и свијета и објашњавати стварне узроке рата, који се тичу искључиво распада Југославије за шта су Срби једини кажњени са преко 1.600 година робије.

Таква кампања мора бити истовремено усмјерена на изградњу модерне државе Срба на Хелму, снажне самоодрживе економије и модерног образовног система, који ће, на традиционално природној интелектуалности, бистрини и проицљивости, обезбједити млад и образован кадар, спреман и одлучан да гради нову српску државу у интересу народа, а који ће са уважавањем и поштовањем живјети са сусједима.

Проф. др Зоран Калинић

Ректор Независног универзитета Бања Лука

ГЕОПОЛИТИЧКА ПОЗИЦИЈА ПОДРИЊА И ГРАЂАНСКИ РАТ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Проф. др Станко Нишић¹

Институт за геополитику Београд

Апстракт: Понашање међународних фактора пре, у току и на завршетку разбијања СФРЈ, неспорно говори о њиховој директној умешаности у заплет и расплет југо-кризе у целини, као и у преношењу сукоба у БиХ, што је неминовно резултирало избијањем национално и верски обојеног грађанског рата. Западни моћници (у првом реду Немачка, САД и Велике Британија), одлучујуће су помогли насилно отцепљење Словеније и Хрватске, а потом и БиХ од Југославије, унапред знајући да такво решење, нарочито Хрватске и БиХ, не може проћи без крвопролића.

Рат у БиХ послужио је као оправдање и средство и за нову улогу НАТО у Европи и свету. Терористички ексцеси у Сарајеву и Сребреници морали су се догодити јер се НАТО-у журило да се консолидује и испроба своје функционисање, како би се припремио за теже задатке који га очекују на походу Запада на Исток. Случај „Сребреница“ послужио је да се и другим регионима света предузимају интервенције под изговором спречавања хуманитарних катастрофа.

Подриње је вековима међа између Истока и Запада и око те међе су се непрестано отимали разни владари и државе. Подела Европе на римску и византијску остала је до данашњег времена. Права Европа је идентификована као „римска Европа“ са границама које повуче Ватикан. Управо на тој подели растурина је и Југославија, при чему су западној Европи прикључене католичке републике Словенија и Хрватска, а рат је намерно пренет и у БиХ са циљем да се и тај простор и народ временом „обради“ и преведе на Запад и укључи у НАТО.

Обавештајне службе Запада (САД) сигурно располажу правим подацима о збивањима у Сребреници, али је њихова политичка одлука да се докаже кривица Срба. Оптужба Срба за геноциду у Сребреници служи за утемељење тезе о Србима као геноцидном народу. Иначе, правним средствима се не може потврдити њихова теза о геноциду у Сребреници. Према томе овде је у питању сукоб науке (права) и политике, а познато је да иза политике стоји сила. Зато је незахвална борба науке са политиком. Ипак, вреди да се, бар ради историје, приложи докази о стварним догађајима у и око Сребренице.

Кључне речи: *Босна и Херцеговина, Подриње, геополитичка позиција Подриња, геноцид, радикализација Подриња, догађаји у Сребреници*

УВОД

Британски „Санди телеграф“ је априла 1993. године истакао тезу да узроци кризе у Југославији и БиХ не леже у агресивности Срба (којима је то својство свет тенденциозно приписао), већ је борба српског народа изнуђена због страха од понављања геноцида над тим народом. У тој констатацији могу наћи одговор и они који сматрају да су Срби по природи агресивни, да су брзи на обарачу и да су и овог пута намеравали да силом створе „Велику Србију“.

¹ Проф. др Станко Нишић, научни истраживач и професор геополитике и стратегије.

У уводу „Књиге о Балкану“ Балканолошког института истакнуто је поред осталог: „...када балкански народи не буду допуштали да се спољни, ванбалкански чиниоци и утицаји мешају себично и деструктивно у унутрашње ствари балканске што значи кад се потпуно еманципују од свих штетних и понижавајућих духовних, политичких и привредних утицаја са стране, онда ће Балкан постати сила, велика сила на великој судбоносној раскрсници на путу између Европе, Азије и Африке“.² Тада је такође констатовано да је неслога на Балкану више доприносила његовом вековном потчињавању страним силама него сама снага завојевача, када је написано: „Код хришћана није било слоге, поштења, реда, оданости к држави, к дужности, к домовини, к вери, него је било ненасите личне честољубивости и најбезобзирније суревљивости“.³

Балкан постаје командни мост у крсташком походу Запада на Исток и беочуг сукоба цивилизација. Линија сукоба биће најжешћа управо дуж раседа између тих цивилизација. Балкан је сециште тих култура, а Подриње (Дрина) кичма тих подела. Отуда није ни мало случајно што се управо на том простору водио одлучујући окршај, а случај „Сребренице“ плански користио да се заустави грађански рат у БиХ, али тако да се српској страни, као „реметилачком фактору“ на Балкану, покуша наметнути колективна кривица за масовни злочин над Бошњацима. То западним планерима нове поделе утицајних сфера на Балкану, даје за право да уцењује српску страну у даљем прекомпоновању простора на Балкану у корист НАТО земаља у односу на Русију

БиХ је одувек служила за поткусуривање светских и регионалних сила. То се није променило од времена Отоманске империје до данас. Само су мењани непосредни актери узурпирања простора БиХ. У последњој подели карата, планирано је стварање унитарне БиХ, у којој би доминирали поданички Бошњаци, преко којих би БиХ врло лако постала плен НАТО-а. Посебно је индикативно и потврђује тезу да и Ватикан никад не одустаје од продужења своје руке на цео Балкан, то да, упоредо, а понегде и испред световних интереса НАТО-а, иду духовни интереси католичке цркве. Папа је већ посетио Албанију и БиХ, а наговештава прихватање под капу Ватикана македонске, па и црногорске православне цркве. Дакле, планира се унијаћење македонских и црногорских православаца. Према томе НАТО и папа руку под руку освајају европски простор, јер су и један и други у основи експоненти незајажљиве експанзије капитала западних држава..

ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНТЕРЕСИ ЗАПАДА НА БАЛКАНУ

На Балкану се убрзано ради на прекомпоновању утицајних сфера. Јалтски споразум о подели на Балкану, кад је простор Југославије у питању, подељен је тако да СССР и САД имају доминацију 50:50, при чему је управо Дрина и

² Група аутора, *Књига о Балкану I*, Издање Балканолошког инстит., Београд, 1936, стр. 9.

³ Група аутора, *Књига о Балкану II*, Издање Балканолошког инстит., Београд, 1937, стр. 150.

тада била гранична линија тих половина! Међутим, према сазнањима о превентивној подели утицајних сфера на Балкану која потиче из 80-тих година прошлог века, када је и планирано рашчлањавање Југославије, могло се запазити да САД претендују на доминацију: у појасу дуж јадранске обале укључујући Далмацију и зону БиХ јужно од Сарајева, као и Црну Гору, Космет, јужни део централне Србије, Македонију и Албанију. Немачкој је остављен утицај у Хрватској (изузев већ назначеног појаса), и у северном делу БиХ. Централни део Србије је и тада остао недефинисан. Оно што посебно забрињава јесте изјава бишег Државног секретара САД Бејкера 1991. године да ће Србија бити сведена на београдски пашалук у случају да се не повинује захтевима Запада за њихов утицај у целој Југославији.

Амерички геополитички интерес на Балкану је да, у оквиру економске и политичке глобализације света, овај простор вреднује у склопу својих глобалних интереса и у складу са његовим геоположајем у односу на друге регионе. САД користе Балкан и као „носач авиона“ чиме смањују трошкове на поморски транспорт и скраћују време транспорта људи и роба у регионе Блиског и Средњег истока. Средоземље, Балкан и Блиски исток су „лупак света“ и ништа се у свету освајања не дешава без коришћења тог геочвора. САД су стога непрекидно присутне у том региону и у томе посебно користе услуге Израела, Турске и Саудијске Арабије. Своје интересе на Балкану и на даљем путу на Исток САД обезбеђују углавном употребом НАТО.

Немачки интерес за пут према Блиском истоку, који датира још од времена Карла Великог, не јењава ни до данас. Немачка је уз помоћ Ватикана и Аустрије наметнула целом Западу формулу за растакање СФРЈ, како би се, без рата, остварила раније истакнуте ратне циљеве да доминирају у Подунављу и да преко Словеније и Хрватске избије на Јадран. Своје интересе на Балкану Немачка је посветила разбијању Југославије. Зато је она, заједно са Ватиканом, предњачила у њеном распарчавању није изненађење. Министар иностраних послова Немачке открива да га је јуна 1991. године телефоном назвао министар иностраних послова Ватикана Содано у име св. оца поручио: „Признајте брзо Хрватску. Ми ћемо задужити Пољску и Аустрију да вас следе, а Света столица ће интервенисати на четвртном месту. Ми то не можемо учинити први“. Познато је да је Ватикан потом одобрио повољан кредит Хрватској чиме је набављала оружје у Мађарској.

Аспирације повратка на просторе Отоманске империје има и Турска. Она користи интересе САД на Блиском истоку да би поступно, уз њихову подршку, остваривала своје интересе на Балкану. Отуда и Турска подршка Муслиманима у Босни у време грађанског рата, као и отворене симпатије према Албанцима на Космету и Албанији, јер они служе као мост ислама према Европи. Турска настоји да се приближи и актуелној власти у Србији данас нудећи најповољније кредите за изградњу инфраструктуре нарочито према и у „Санцаку“. Наиме, политичке вође бошњачког народа у БиХ па и у Рашкој

ГЕОПОЛИТИЧКА ПОЗИЦ. ПОДРИЊА И ГРАЂАНСКОМ РАТУ У БИХ

области у Србији уз помоћ Турске настоје објединити бошњачке територије на Балкану. Са тим циљем одавно је пројектована и тзв. „зелена трансферзала“ од Истанбула до Велике Кладуше. Гораждански пупак у Подрињу је остављен Федерацији БиХ управо да послужи као мост између „Санџака“ и Сарајева. У последње време убрзано се ради да се том трансферзалом изгради и аутопут уз помоћ Турске.

ПРОЈЕКЦИЈА ИСЛАМСКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

За разлику од хришћанске и других религија ислам претендује не само на уређивање духовног него и световног живота верника, при чему код муслиманског света не може бити атеиста. У складу са тим човек нема своју индивидуалност него да је свим својим бићем и идејама у служби исламу, што ће рећи челнику, владоцу такве једне обликоване масе људи. То је већ позната владавина калифата у арапским земљама. Та идеологија је опасан опијум за муслимански народ која оправдава „свети рат“ уз пропагирања оправдање жртвовања људских живота народа за свете циљеве ислам. То је показано и у грађанском рату у Бих на примерима Маркала и Сребренице.

Суштина поруке „Исламске декларације“ Алије Изетбеговића је њен позив муслиманском свету на акцију за ширење и доминацију исламске културе и исламског покрета у целом свету; у освешћивању муслимана и позиву на „стварање јединствене исламске заједнице“. Као снагу за реализовање програма исламизације Алија тврди да „Не постоји сила која би могла спријечити нову муслиманску генерацију да не учини крај том ненормалном стању“. А, за ненормално стање Алија сматра стање живљења муслиманских

народа у посебним државама. Он чак има амбиције да, ако нико други, а оно босански муслимани (са њим на челу), са уздигнутим полумесечевим барјаком преузму улогу предводника у стварању велике муслиманске заједнице. Он је као и многи пре њега, изабрао Ислам као филозофију живота и веру. Помоћу кодекса исламске вере настоји да инспирише, дисциплинује и активира успавану енергију широких маса за реализовање идеје исламизације, што ће рећи стварање такве кохезије и активитета муслиманског света којима неће бити препреке у поковавању „паганских“ народа.

Један од најважнијих закључака из дефиниције исламског поретка је „неспојивост ислама и неисламских система“, чиме Изетбеговић искључује коегзистенцију исламског и неисламских друштвених система и поредака. У стварању исламског поретка Изетбеговић поставља дилему којим путем је краће до циља. Да ли да се прво чини препород у душама муслимана тј. верско-морални препород, или прво ићи на освајање власти, а затим на „систематско вјерско, морално и културно одгајање народа, као предувјет за изградњу исламског друштва“. Очито да Алија није имао стрпљења да иде поступно у исламизацији БиХ него је пошао пречице - да прво преузме власт и створи унитарну БиХ, а затим изврши унутарњи препород и препарирање душа муслимана и немуслиманског становништва. У тој журби, Алија је, уздајући се у исламске заједнице, одабрао ратну опцију за насилно преузимање власти у целој БиХ, иако сам констатује да „повијест не познаје ниједан исламски преврат који је дошао од власти“. Наравно да је од историје ваљало учити. Ни „свемогућем“ турском царству није пошло за руком да исламизује покорене православне земље.

Зашто истина о злочину, који је, по осудама међународног трибунала у Хагу, достигао размере геноцида, још није цела истина откривена. Још се сабирају мотиви спољних креатора грађанског рата у БиХ, као и домаћих заводника сопственог народа и војски и кад је у питању размера злочина у Сребреници. Можда се прави мотиви одлучујућих чинилаца припреме овог злочина још дуго неће сазнати. Судаћи по исходу прекида рата у БиХ, овај догађај је послужио као главни адут да се од српске стране одузму територије које је до тада поседовала у БиХ, али и да се злочин над муслиманима у Сребреници користи као стални притисак на Републику Српску да се повинује плану бошњачке стране о успостављању унитарне БиХ. То је дио плана глобалне силе да се српска снага на простору некадашње Југославије уситни и постане послушна и зависна од светских владара.

А како је текла унијаћење и исламизација у БиХ говоре историјске чињенице. У периоду аустроугарске владавине (1878-1918) дошло је до трансформација етничког састава становништва БиХ. Према првом попису становништва које је извршила аустроугарска власт 1879. године, православног лица је било 42,88%, муслимана 38,75%, католика 18,08%. Према попису од 1910. године удео православног становништва се незнатно повећао

ГЕОПОЛИТИЧКА ПОЗИЦ. ПОДРИЊА И ГРАЂАНСКОМ РАТУ У БИХ

и износио је 43,49%, муслиманског је смањено на 32,25%, а католичко становништво је брзо расло и попело се на 22,87% у укупној популацији. Према попису од 1948. године православно становништво је сачињавало 41,62%, муслиманско 34,71% и католичко 22,61% од укупног становништва у БиХ. Срби су тада чинили 44,29% популације БиХ, а неодређених муслимана тада је било 30,73%.

Према попису становништва из 1981. године константовано је несразмерно веће досељавање муслиманског становништва у БиХ последњих деценија. У том периоду дошло је до бржег популационог раста муслиманског становништва. То је посебно евидентно у периоду од 1961-1971. године када је политичким махинацијама омогућено конституисање „муслиманске“ нације. Тако су, према попису становништва из 1981. године, Срби живели у насељима са 50% и више српског становништва која су обухватала 53,3% територије БиХ. Истовремено Срби су те године имали у приватном власништву 61,4% земљишта на којој муслиманско становништво етнички доминира и мања је од српске територије и она је 1981. године износила 25,8% укупне површине БиХ.⁴ Несразмера у броју становника и величини територије коју насељава муслиманско становништво, повезана је са његовом концентрацијом у градским насељима и на просторима нижих надморских висина, где је знатно гушћа насељеност.

ГРАЂАНСКИ РАТ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

За грађански рат у БиХ могу се наћи аргументи и упоришта да је он био и ескалација међуцивилизацијског сукоба за који латентно стање није ни престајало да постоји још од раскола хришћанства (1054. године), а само је умножено исламизацијом балканског становништва инвазијом Турака на Балкан. Османлије су, на нашу несрећу, због заустављања на Војној граници коју су претежно чували Срби,

прошлости, схватили су да им је у таквим условима могуће очување сопственог идентитета само у заједници у којој нису у мањини. Наравно, та се српска концепција сукобила са концептом исламског фундаментализма у Босне и Херцеговине, што унапред није обећавало миран расплет кризе.

Потврдило се да се у кризним ситуацијама религијски идентитети појачавају, тако да су међунационални сукоби изражено верски обојени. Нарочито је било упадљиво (престанком дејства комунистичке идеологије) померање свести босанско-херцеговачких муслимана према исламском идентитету који је у „Исламској декларацији“ маркирао Алија Изетбеговић, претварајући је у програм за деловање Странке демократске акције СДА. Основни циљ муслиманских терористичких акција током рата у БиХ био је изазивање спољне интервенције која би надоместила војничку инфериорност

⁴ Станко Нишић, *Стратегија Срба*, ИКП „Никола Пашић, Београд, 1995, стр. 77.

муслиманске војске. На другој страни захтеви за интервенцијом поклапали су се са интересима НАТО којем је, у недостатку правог непријатеља, добро дошло и такво експериментално ангажовање и припрема алијансе за евентуална крупнија дејства у времену које долази.

Француски публициста Жак Мерлино каже у књизи: „Све истине о Југославији није добро рећи”, у којој, поред осталог, тврди да су „у БиХ чак формиране посебне групе обучене да изврше серију провокација са циљем да изазову реакцију западних сила против српске стране“. Догађаји који су следили управо су постизали жељене реакције. Наравно, убрзо је уследила реакција међународне заједнице усмерена на оптужбе српске стране и увођење врло ригорозних санкција.

Међутим, како је време одмицало, све је мање аргумената који потврђују оптужбе упућене српској страни у грађанском рату у БиХ, како у погледу ратног циља и преноса грађанског рата из Хрватске на тло БиХ, тако и укупних губитака цивили, па и жртава у Сребреници, што је кориштено за ангажовање НАТО-а у завршници операције у западној Босни, када је простор РС сведен на 49%, како би Федерација БиХ ипак имала „већински пакет акција“ у власништву над БиХ. Да су укупни губици бошњачке стране циљано преувеличавани у току и при окончању рата у БиХ, говоре прикупљени подаци о губицима свих страна у том рату. Овде су важни подаци које је изнела бошњачка страна у својим истраживањима. Према подацима Истраживачко-документационог центра Сарајево који води Мирсад Токача, укупно је у БиХ у грађанском рату 1992-1995. године страдало 97.207 људи. Од тога се још 16.662 лица биљеже као нестала. Међу страдалима је: Бошњака 64.036 или 65,8%; Срба 24.905 или 25,6%; Хрвата 7.788 или 8% и осталих 478 лица.

ЗАШТО СРЕБРЕНИЦА - ИСТОРИЈСКИ АСПЕКТ

Подриње је вековима међа између Истока и Запада и око ње су се непрестано отимали разни владари и државе. Римска власт, почев од Августа, гради путеве од Јадрана до Црног мора. Босна са њеним рудницима постаје центар индустрије метала а Далмација се од тога богата и истовремено романизује. Римски цар Теодосије Велики поделио је царство 395. године н.е. синовима на два дела и та подела остала је судбоносна за културу Балкана. Већи део Балканског полуострва, приближно до линије Сирмијум – Скадар, припао је Истоку. У источном, византијском делу, превладавала је хеленска (грчка) култура са центром у Цариграду, док је западни део нагињао к Риму. Временом је та подела постала узрок немира, цепања и слабљења. Та подела и у религији означила је почетак етничких поремећаја и верске нетрпеливости на Балкану. Римљани су градили путеве за трговину између Дубровника и Сирмијума. На простору Сребренице (првобитна Домовија) основан је рударски центар за римску провинцију Далмацију. У средњем веку Сребреница је била седиште прве Српске епархије у Босни. У њој је 1232.

године основана прва православна митрополитија. У Сребреници је и пре Немањића кован златни новац. Касније је ту вађена руда сребра, цинка и олова. Са друге стране, Подриње је увек било кичма српског корпуса и њу је требало сломити. Зато је Изетбеговић планирао да ту сасеца корене српства.

Подела Европе на римску и византијску остала је до данашњег времена. Права Европа је идентификована као „римска Европа“ са границама које повуче Ватикан. Зато је савез „Света алијанса“ успостављен између Регана и папе Јована Павла II (1983.)⁵ означио спрегу световне и духовне моћи и пресудитеља судбине Европе. У извештају на скупу Трилатерале Жак Делор је, поред осталог, нагласио да је „византијска Европа одвојена од Запада дубоким културним и историјским разликама... Политичка, економска и културна зрелост западне Европе и западног света тешко може бити остварена у кратком периоду, за једну или две генерације у „византијској“ Европи“⁶ Управо на тој подели растураена је и Југославија, при чему су западној Европи прикључене католичке републике Словенија и Хрватска а рат је намерно пренет и у БиХ са циљем да се и тај простор и народ временом „обради“ и преведе на Запад и укључи у НАТО.

Зато је крајње време да се источни (православни народи за које Хантингтон каже да им није место ни у НАТО као безбедносној организацији за западни свет)⁷, уразуми, уједини и убрза свој општи развој да би се супротставио доминацији тог Запада у сваком погледу. По томе се препознаје и основни разлог онакве Туђманове тежње да се православни Срби протерају из Хрватске. Изгледа да слична судбина може да задеси и Србе у БиХ, јер се види да је и Црна Гора примљена у НАТО под обећањима тамошњег руководства на спремност за унијаћењем Црногораца, као што су то значајним делом учинили и Бугари и Грци.

Новом плану довршавање прекрајања геополитике на Балкану недостајао је легитимет. Теза о геноциду у Сребреници послужила је као фактор за утемељење тезе о Србима и Балкану у целини. Оптужбе Срба за геноцид у Сребреници послужила је за оправдање прекрајања раније биполарне равнотеже на Балкану. Закључак је једноставан: Балкан је потребан Западу за његову геополитичку доминацију над Русијом у овом делу Европе. Важно је да се случај Сребренице користи за правдање војних интервенција НАТО свуда у свету, под мотивом спречавања разних катастрофа, каква је, наводно, догодила у Сребреници. Врло брзо је после Сребренице кажњена српска страна тако што је омогућено протеривање 220.000 Срба из РС Крајине.

Један од примера успешног раскривања лажи око Сребренице је научни скуп о Сребреници који је одржан у Москви у априлу 2009. године.

⁵ Станко Нишић, *Велике силе и Балкан*, ВИЗ, Београд, 1999, стр. 279.

⁶ Исто

⁷ Исто, стр. 280.

Проговорили су и учесници догађаја, објављују се документи специјалних служби неколико држава, врше се озбиљна аналитичка истраживања, између осталог и од стране западних научника и публициста. То су нови аргументи који побијају службену верзију о геноциду над муслиманским народом у Сребреници. И канадски генерал Луиз Мекензи, командант мировних снага у БиХ 1993. године, критикује квалификацију догађаја у Сребреници као геноцид, истичући да онај који не убија жене и децу не врши геноцид. Такође Ерафим Зуроф, директор центра „Симол Визентал“, сматра да у Сребреници није било геноцида јер: „српске снаге су омогућиле женама и деци да оду из Сребренице, нису их убили. То очито није геноцид. Запад је из сопствених политичких разлога одлучио да ће Сребреница бити симбол српских ратних злочина. Али, да би оснажили тај симбол, претворили су га у геноцид, што он није био“. И Хакија Мехољић, начелник станице безбедности у Сребреници сведочи: „Алија Изетбеговић је 1993. године тражио да се убије 5.000 Бошњака у Сребреници“. Касније се дознало да је тај план кројен у договору са председником САД Клинтонем. Чекао се само повољан моменат.

Бивши ратни командант полицијских снага и члан Ратног председништва у Сребреници Мехољић изјавио је да му је лично Алија Изетбеговић понудио новац како не би јавно говорио о понуди Била Клинтона да НАТО војно интервенише против Срба након што српски војници уђу у Сребреницу и убију планираних 5.000 муслимана. Он је оптужио муслимански војни и политички врх да је продао Сребреницу и као потврду испричао садржај разговора који је водио са Ибрахимом Тепићем, Сребреничанином који је за време рата био декан Филозофског факултета у Сарајеву и члан Главног штаба тзв. Армије БиХ. Тепић је тада резигнирано констатовао да је Сребреница продата. Он је потврдио наводе норвешког филма: „Сребреница – издани град“. Према документима из тог филма српски народ око Сребренице је испровоциран планским нападима муслиманских снага из демилитаризоване зоне на околна српска села у којима су починили велике злочине.

ЗАКЉУЧАК

Што време од догађаја у Сребреници више одмиче, све је више аргумената који оповргавају и величину жртава злочина и начина на који су страдали многи муслимански борци у бици за Сребреницу. Тако и Мирсад Токача, директор Сарајевског истраживачко-документационог центра на презентацији „босанског атласа ратних злочина“, изјављује да се на списку страдалих сребреничких Бошњака, налази и 500 особа за које је утврђено да су живи.

Намера да се Сребреница користи за будуће планове Запада и НАТО-а у другим регионима може се закључити и из мисли које је предочио амбасадор Велике Британије у БиХ Едвард Фергусон, који је поводом Меморијалне галерије 11/07/95 изложене у Поточарима, рекао: „Надамо се да ће овај свима доступан и пажљиво истражен едукацијски пакет бити вредан алат у настојању

ГЕОПОЛИТИЧКА ПОЗИЦ. ПОДРИЊА И ГРАЂАНСКОМ РАТУ У БИХ

будућих генерација да схвате шта се десило и како се десило, те да ће нам препознавање и продубљивање разумевања и свест о томе омогућити да убудуће слична стратишта спречимо⁸. Убрзо су ту намеру реализовали 1999. године бомбардовањем Србије. Следили су Либија, Ирак, Сирија...

ЛИТЕРАТУРА

1. Антић Чедомир –Кецмановић Ненад, *Историја Републике Српске*, Београд, 2016.
2. Бодански Јосиф, *Офанзива на Балкану*, Подгорица – Београд, 1998.
3. Булатовић Медић Љиљана, *Сребреница – лажи и подвала српском народу*, Београд, 2016.
4. Група аутора, *Књига о Балкану I и II*, Издање Балканског института, Београд, 1936. и 1937.
5. Дугин Александар, *Геополитика постмодерне*, „Никола Пашић“, Београд, 2009.
6. Ђурић Милош, *Освајачи Балкана и њихова коб*, Београд, 1951.
7. Зборник радова, *БиХ у савременом геопол. окружењу*, НУБЛ, Бања Лука, 2011.
8. Милутиновић Милован, *Рат је почео ријечима*, НУБЛ, Бања Лука, 2010.
9. Нишић Станко, *Велике силе и Балкан*, ВИЗ, Београд, 1999.
10. Нишић Станко, *Стратегија Срба*, ИКП „Никола Пашић“, Београд, 1995.
11. Осмо Туоми, *Нова геополитика*, Београд 2000.
12. Филмонова Ана, *Сребреница и политика Запада на Балкану*, „Политика“ 09.07. 2014.
13. Шушић Славољуб, *Балкански геополит. кошмар*, НИУ „Војска“, Београд, 1995.

⁸ Љиљана Булатовић, *Сребреница – лажи и подвала српском народу*, Београд, 2016. стр. 39.

СТРАДАЊЕ СРБА У СРЕБРЕНИЦИ У ДРУГОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ

Проф. др Драга Мاستиловић¹

Филозофски факултет Источно Сарајево

Апстракт: Рад је аутентичан научни рад који се у цјелости бави истраживањем и истицањем чињеница и аутентичних извора којима се потврђује масовно страдање Срба у Сребреници током Другог свјетског рата. Тиме се јасно потврђује да је Независна држава Хрватска имала јасан циљ уништавања српског народа на ширем простору Подриња а нарочито Сребренице ради повезивања усташких снага са снагама у Санџаку.

Кључне ријечи: *Подриње, Сребреница, Независна Држава Хрватска, усташке снаге, злочин геноцида*

УВОД

Сребренички срез имао је, према попису из 1931. године, укупно 35.210 становника, од чега је било 17.766 православних Срба, 17.332 муслимана и 103 католика.² Дакле, православни Срби чинили су већину од 50,54% становништва, муслимани су чинили 49,22%, док је проценат католика био занемарљив. Организоване општине сребреничког среза биле су: Факовић (3308 православних и 1520 муслимана), Кравица (3308 православних и 2230 муслимана), Скелани (3784 православних и 2112 муслимана), Братунац (2882 православних и 3423 муслимана), Осатица (1582 православна и 2925 муслимана) и Сребреница (2808 православних и 5122 муслимана).³

ФОРМИРАЊЕ УСТАШКЕ ВЛАСТИ

Први одреди њемачке војске ушли су у Сребреницу половином априла мјесеца 1941. године и успоставили своју команду. Убрзо за њима дошао је у Сребреницу и први одред домобрана, под командом капетана Слијепчевића,

¹ Професор Драга Мастиловић доктор историјских наука и декан Филозофског факултета у Источном Сарајеву. Објавио је преко четрдесет научних и стручних радова и учествовао на више научних скупова, конференција и округлих столова у земљи и иностранству. Од 2002. године ради на Катедри за историју Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву. Истраживачки је посвећен темама из историје Босне и Херцеговине у XIX и XX вијеку, историје Југославије и историје и историографије. Предсједник је СПКД Просвјета.

² *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine*, knj. II, Beograd 1938, 6.

³ Исто, 41.

бившег официра Југословенске војске, који је до тада службовао у Бјеловару. Муслиманско становништво Сребренице приредило је свечани дочек домобранима, а поздравни говор одржао је локални хоџа, који је, између осталог, рекао да су „муслимани 20 година стењали под Југославијом и да је сада дошао час њихове слободе“.⁴ Свечаном дочеку присуствовао је и бивши народни посланик Исмет Бекташевић. Свечани дочек хрватској војсци приређен је и у Братунцу, гдје је поздравни говор одржао тадашњи предсједник братуначке општине Јусуф Верлашевић.⁵ За кратко вријеме успостављена је хрватска цивилна власт у цијелом сребреничком срезу, а с обзиром на то да је Хрвата у том срезу било свега стотињак, нове власти ослониле су се на локалне муслимане. Тако је за првог котарског предстојника у Сребреници именован Ибрахим Лакишић, а затим га је замијенио Сакиб Узунковић. У Скланима је предсједник општине постао Авдо Делић, а затим Хусо Јунузагић.⁶ У Факовићима је предсједник општине постао Реџо Халиловић,⁷ док је у Осатици први предсједник општине по успоставе хрватске власти, Хасан Хасановић.⁸

Одмах по доласку домобрана, у Сребреници је формиран и усташки логор на челу са логорником Мухамедом Ђозићем. Осим њега, чланови усташког логора постали су Јашар Ибрахимовић, Сафет Абдурахмановић и други.⁹ Након тога, усташе су подијелиле оружје муслиманском становништву, већином млађем, и тако формирали усташку муслиманску милицију. Усташки таборник у Братунцу постао је Мехо Темин звани „Мостарац“, а чланови табора били су: Етхем Ефендић, Осман Верлашевић, Реско Ефендић, Осман Ђогаз и други.¹⁰ Усташки таборник у општини Склани постао је Омер Мустафић, а уз њега, као најближи сарадници били су Кадрија Софтић и Незир Тић.¹¹ На идентичан начин формирана је усташка муслиманска милиција и у свим осталим општинама сребреничког среза.

Одмах по успостављању хрватске власти у Сребреници започела је и тортура над српским становништвом. Прва се на удару нашла Српска православна црква и њено свештенство, а затим и виђенији Срби. Све православне цркве у срезу сребреничком затворене су, а забрањена су и сва чинодејствија српских свештеника. Парохијски дом у Сребреници претворен је у усташки дом, а већ првих дана власти НДХ морали су сами сребренички Срби, по наређењу усташа, да сруше споменик хероју из Првог свјетског рата,

⁴ Архив Босне и Херцеговине (даље: АБиХ), фонд: *Земаљска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача* (даље ЗКУЗ), кут. 2, омот 40, инв. бр. 6.

⁵ Исто.

⁶ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56396.

⁷ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56392.

⁸ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56393.

⁹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56384.

¹⁰ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56385.

¹¹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56396.

мајору Кости Тодоровићу. Све и да није била забрањена, службу у православним храмовима убрзо није имао ко ни служити, јер су нове власти ревносно спроводиле наредбу да се сви православни свештеници похapse и упуте у концентрационе логоре или протјерају у Србију. Тако је, на примјер, свештеник у Сребреници Драгољуб Јоловић, већ 11. маја 1941. године, добио писмено наређење од хрватске команде мјеста у Сребреници да се у року од три дана исели у Србију.¹² На своју срећу, Јоловић је одмах послушао издато наређење и тако се дочепао Србије, додуше опљачкан и без икакве имовине, али ипак жив. Толико среће нису имали други свештеници архијерејског намјесништва власеничко-сребреничког, који су затварани, мучени, одвођени у логор Цапраг, а неки и побијени на најгрознији начин. Свештеник Благоје Ђурић, успио је, послје затварања и мучења, да побјегне и помогне се Србије, док су Србислав Блажић, парох кравички и Марко Катић, парох факовићки, ухапшени 12. јула и одведени у логор Цапраг, па су из логора протјерани у Србију. Крајем јула 1941. године убијен је, послје садистичког мучења, Драго Мискијевић парох јеремићки. Јереј Србислав Блажић својим очима је гледао унакажени леш свештеника Мискијевића и о томе изјавио: „Гледао сам леш почившег брата јереја Мискијевића. Страшан је био. Очи извађене, уши отсечене, а кожа са леђа згуљена.“¹³ Осим Мискијевића, у архијерејском намјесништву власеничко-сребреничком убијени су првих мјесеци владавине НДХ и свештеници: прота Душан Бобар, Милош Савић, Љубомир Јакшић и Марко Савић.

Осим свештенства, на удару нових хрватских власти нашла се и сва српска интелигенција и угледнији сељаци. Они су први хапшени и, уз мучење и прамлаћивање, држани као таоци, а затим уз откуп пуштани кућама па опет хапшени, а потом и убијани или одвођени у логор Цапраг. О томе се у једном документу Земаљске комисије за утврђивање злочина дословно каже: „Чим су муслимани устројили усташку милицију и добро се наоружали, приступили су енергичном прогону Срба. Забрањена је служба у православним црквама, као и сва друга чинодејства. Настало је хапшење талаца, које је достигло врхунац пред Видов дан. У очи Видов дана, усташе су затворили све Србе ђаке и одвели их у Сарајево; шта је даље са њима било не зна се; међ ухапшенима био је и свршени богослов Блажић Мито. Усташе су хапсили Србе и у затвору страшно тукли, а затим их за новац пуштали. Усташе су исто залазиле по селима, хапсили виђеније Србе и одводили под видом таоца, па су их ноћу изводили из затвора и убијали. У селу Дрињача, седишту хрватске сатније, у магази земљорадничке задруге, над једним буретом, усташе су заклали 8 виђених Срба из Дрињаче и околине.“¹⁴ Помињани свештеник Србислав Блажевић, који је успио да побјегне из усташког затвора, изјавио је: „гледао сам очима њихову

¹² АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, инв. бр. 2.

¹³ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, инв. бр. 1.

¹⁴ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, инв. бр. 6.

усирену крв у бурету и заједничку раку из које су вириле кости с којих још месо није спало.¹⁵

Осим злостављања одраслих мушкараца, већ од првих дана успостављања хрватске власти у Сребреници, услиједило је и злостављање српске нејачи по селима, али и масовна пљачка српске имовине, у чему се посебно истицала злогласна муслиманска милиција. Како је то изгледало, описано је у једном документу Земаљске комисије на сљедећи начин: „Упадали су у српске куће, под изговором да траже оружје и четнике, а у ствари би при том односили све ствари од вредности: новац, прстење, сатове, одело, обућу, храну, једном речју све што би им се свидело. Усташе су при том вршиле и силовања српских жена и девојака, нарочито по селима. У овоме су се нарочито истицали усташе Пашалић Ибро и воденичар Јашар, оба из Сребренице.“¹⁶ Те пљачке често су пратила и свирепа убиства, па чак стараца, жена и дјеце. Тако је, на примјер, злогласни одред муслиманске милиције, који је формирао и водио Јашар Ибрахимовић из Пусмолића, до почетка августа 1941. године, само у селу Подрављу побио око 30 Срба, међу којима су у највећем броју били старци, жене и дјеца, а које су Ибрахимовићеве усташе похватале по кућама или пресреле на путу. Према изјавама свједока, најчешћи мотив за њихово убијање била је пљачка њихове имовине¹⁷ Усташки терор у сребреничком срезу достигао је кулминацију уочи Видовдана 1941. године, када је похапшен велики број Срба.

Према документима Земаљске комисије за утврђивање злочина само у току јула и августа мјесеца 1941. године на подручју сребреничког среза је убијено 110 Срба.¹⁸ Најстрашније губилиште Срба из Источне Босне, па самим тим и Сребренице, било је у задружном магацину у Дрињачи. Када су устаници ушли 14. августа у Дрињачу затекли су страشان призор, о коме командант устаника Перо Ђукановић, свједочи на сљедећи начин: „Цијела просторија, па и плафон, била је испрскана људском крвљу. Украј магацина налази се једно овеће отворено растово буре, у коме се затекло око 150 литара људске крви. Жртве су биле затваране у већа одјељења на магацинском задружном тавану. Отале су биле извођене у посебну празну просторију и скидане до гола, свођене су низа степенице те клате над буретом крви. Целати су над појединцима искаљивали посебан звјерски њеиф. Тако су неким сјечене руке, ноге и други дијелови тијела, ваљда да допуне буре, јер су се већ пјани изговарали да пошаљу поклон Анти Павелићу, поглавнику, у Загреб.“¹⁹ Поред магацина устаници су затекли и масовну гробницу са преко 100 лешева.

¹⁵ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, инв. бр. 1.

¹⁶ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, инв. бр. 6.

¹⁷ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56403.

¹⁸ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, инв. бр. 53

¹⁹ *Записи Пере Ђукановића – Устанак на Дрини*, прир. др Здравко Антонић, Београд 1994,

Даље злочине над српским народом прекинуо је устанак, који је у сребреничком срезу избио 5. августа 1941. године. За само два мјесеца борби, српски устаници су ослободили власенички, сребренички, зворнички и кладањски срез.²⁰ Међутим, то стање није дуго потрајало. Јануара 1942. године кроз Источну Босну је протутњала њемачко-домобранско-ушашка казнена експедиција, која је донијела ново велико страдање становништва, али је све то била само увертира за масовни и организовани покољ.

ЦРНА ЛЕГИЈА“ ЈУРЕ ФРАНЦЕТИЋА СИЈЕ СМРТ НАД СРБИМА

Нијемци су због потреба Источног фронта морали повући 342. дивизију, умјесто ње је на простор Источне Босне дошла злогласна „Црна легија“ Јуре Францетића, која је, у сарадњи са још неким њемачким јединицама, повела нову офанзиву на Источну Босну. Устаници, већ дубоко идеолошки подијељени на четнике и партизане и међусобно закрвљени, нису били у стању да организују ефикасан и јединствен отпор новој ушашкој офанзиви. Партизанске пролетерске бригаде, послје обрачуна са четницима, биле су по наређењу Јосипа Броза извучене са простора Источне Босне, а четници, дезорјентисани прво њемачко-ушашким па затим партизанским акцијама против њих, нису били у стању да пруже ефикасан отпор.²¹ На простор сребреничког среза Францетићеве усташе стигле су почетком априла и у року од мјесец дана извршиле ужасан покољ невиног српског становништва, највише нејачи, то јест, стараца, жена и дјеце. Посебан проблем било је то што је испред усташа бјежао велики број српског становништва, углавном нејачи са простора Романије, те рогатичког, власеничког и кладањског среза. Заједно са становништвом они су покушавали да пређу Дрину и нађу спас у Србији. Међутим, велики број њих усташе су сустигле на Дрини и немилосрдно клали све што им је пало у шаке. Свјedoци наводе ужасне сцене које су се одигравале на обали Дрине или на самој ријечи. „Избодене и искапаљене жртве усташе су бацали у реку, која је била пуна лешева“ – каже се у једном документу Земљске комисије за утврђивање злочина. Тачан број српског становништва које је на тај начин страдало на обали Дрине у току априла и маја 1942. године није установљен, а процјене се крећу између 4 и 6 хиљада.

²⁰ Организатор устанка међу Србима из сребреничког среза, појавио се сељак из села Кравице код Братунца, Петар Ђукановић, солунски добровољац и носилац неколико одликовања, а међу њима и Карађорђево звјезде са мачевима. Он је, такође, био ухапшен од стране усташа, крајем јуна мјесеца и затворен у ушашки затвор у Дрињачу, али је у ноћи 6/7. јул 1941. године успио да побегне из ушашког затвора и одмекне се у шуму. Након тога, он је по селима општине Кравица почео да прикупља људство и организује сеоске страже, да би 5. августа 1941. године кренуо у отворени устанак против ушашке страховладе у сребреничком срезу. (*Записи Пере Ђукановића – Устанак на Дрини*, 20; Здравко Антонић, *Устанак у источној и централној Босни 1941*, Тузла 1983, 165).

²¹ Здравко Антонић, *Злочини над Србима и Јеврејима у Источној Босни 1941-1942. године*, у: „Геноцид над Србима у II свјетском рату“, *Зборник* радова са међународног научног скупа САНУ одржаног од 23. до 25. октобра 1991. године, Београд 1995, 423.

Чим су се појавиле Францетићеве усташе, активирали су се и одреди муслиманске милиције на простору сребреничког среза, па су тако у покољу српске нејачи на Дрини, као и у покољу оних који су остали код својих кућа, учествовали, између осталих, и одреди Меха Арпацића и Османа Верлашевића.²² Францетићевом легијом у овом покољу командовали су Јосип Томић, Францетићев замјеник, Рафаел Бобан, Анте Жижановић, усташа емигрант, Карло Сибер и Анте Царатан. Малобројни српски борци покушавали су да успоре напредовање усташа и да штите прелазе на Дрини. Треба рећи да су им помоћ пружили и Недићеви граничари, али и србијански сељаци уз границу, који су на појединим прелазима митраљеском ватром са десне обале Дрине штитили пребацивање народа преко ријеке. Тако је, на примјер, сељак Љубо Јовић из села Поднемића, митраљезом који је сачувао још од Априлског рата, успио да на прелазу под Бјеловцем спаси доста народа од усташке каме.²³ Према свједочењу Пера Ђукановића, само на прелазима преко Дрине у сребреничком срезу, успјело је да се априла мјесеца 1942. године у Србију пребаци око 45.000 српске нејачи, највише из сребреничког, кладањског, власеничког и зворничког среза.²⁴ Према свједочењима неких очевидаца, убијање на прелазу преко Дрине у Скеланима, престало је тек на енергичну интервенцију њемачких официра, који су заједно са Недићевим официрима прешли на лијеву обалу Дрине да виде шта се дешава. По наређењу њемачких официра и под њиховим надзором двије дереглије су читаву ноћ превозиле у Србију жене, дјецу и старце са прелаза у Скеланима, док су усташе одатле одвеле 56 мушкараца у Факовиће гдје су их побили и затрпали у неколико заједничких гробница, док су другу групу од 58 људи одвели у Склане, поклали код тамошње касарне и лешеве бацили у Дрину.²⁵ Према свједочењима неких очевидаца, њемачки војници који су посматрали покољ на лијевој страни Дрине, запуцали су на усташе када су видјели како брутално малу дјецу набијају на бајонете и бацају у Дрину. Том приликом, један њемачки војник убио је усташу на другој обали ријеке.²⁶ Доста нејачи није ни успјело да се домогне Дрине, јер су их усташе успут сустизале и немилосрдно убијале. Тако су, на примјер, у селу Факовићама, у једну кафану усташе затвориле преко 200 људи, жена и дјеце које су похватале између Дрине и Факовића, а затим их исту ноћ брутално побили. Њих 56 усташе су заклале пред кућом свештеника из Факовића, а њихове лешеве побацали у Дрину. Осталих 179 жртава усташе су побили из митраљеза и затрпали у двије унапријед припремљене јаме у Факовићима.²⁷

²² АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56385.

²³ *Записи Пера Ђукановића – Устанак на Дрини*, 179.

²⁴ Исто, 180.

²⁵ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56397.

²⁶ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56387.

²⁷ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56392.

У Францетићевом походу на Источну Босну, у прољеће 1942. године, страдало је масовно српско становништво сребреничког среза, то јест, они који нису успјели да на вријеме побјегну преко Дрине или уопште нису хтјели да бјеже, већ су остајали у својим кућама, вјерујући да им се ништа неће десити, јер нису апсолутно ништа лоше учинили. Такви су у највећем броју покрани код својих кућа.²⁸ У саму Сребреницу усташе су ушле 10. априла 1942. године, редом пљачкајући српске куће и вршећи појединачна убиства. Тако су заклани у својим кућама Бакотић Алекса и његова жена Јулка, Томић Ђока и други, али масовни покољ у самој Сребреници тада није извршен.²⁹ Из села у општини Склани велики број људи је заклан код својих кућа или на обали Дрине, а неки су одведени и у усташки табор у Скланима гдје су стравично мучени. За њих су усташе били спремили посебне и до тада нечувене методе мучења. Наиме, затвореници су морали сваки дан да поједу по четврт килограма соли, а све у циљу да им усташе након неколико дана лашке одеру живима кожу са главе до врата. Свједок тог ужаса Данило Маринковић, појео је и сам за неколико дана три килограма соли, али је успио да побјегне из тог мучилишта у Скланима.³⁰ Само из села Костоломца убијено је на обали Дрине или у селу 24 Срба, из села Божића 13, из села Бујаковића 5 и тако даље.³¹ Приликом проласка кроз село Брежане, усташе су са собом повели као водиче Мирка Марјановића и Деспота Балчаковића из Брежана, те Јована Глигића из Зворника, да би их затим искасапили, живима им одерали кожу са лица и тако унакажене их оставили на путу.³² У Брежанима је тада било остало само нешто жена, стараца и дјеце, а „трећи дан по одласку Францетићеве легије у Брежане су навалили наоружани муслимани из околних села поред Сребренице па су опљачкали све куће у Брежанима, отерали стоку, однијели храну, одијело и сав пољопривредни инвентар. Срби су мирно морали гледати како им пљачкаши све односе и нису се смели противити, јер су са муслиманима дошли и неке усташе. У селу су тада ови пљачкаши убили три старца и једног дечака од 14 година.“³³ Наступајући преко положаја Бијело Поље – Бучје, 3. маја 1942. године, Црна легија је отворила минобацачку и митраљеску ватру по селима Палеж и Подравно, што је омогућило народу да се да у бјекство према Дрини. Међутим, усташе су пресјекли пут великом броју избјеглица, већином жена и дјеце који нису могли да бјеже тако брзо, и масакрирали их. Само на једном мјесту званом Широки дол, код села Подравна, побијено је одједном 40 људи, жена и дјеце.³⁴ У селима општине Кравица, извршен је стравичан покољ над

²⁸ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56385.

²⁹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56384.

³⁰ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56396.

³¹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56397.

³² АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56402.

³³ Исто.

³⁴ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56403.

Србима у току априла и почетком маја 1942. године. У селу Бањевићи, побијен је из митраљеза велики број српске нејачи која се ту слегла из разних срезова, бјежећи испред усташа, преко 100 душа. Из самог села Бањевића ту је било око 50 људи, жена и дјеце.³⁵ Из села Коњевићи, сребреничког среза, ту је убијено око 20 људи, жена и дјеце.³⁶ У селу Липеновићима усташе су убијали сваког Србина кога су затекли у кући или пред кућом. Убијено је 19 људи, жена и дјеце. У селу Мратинцима убијено 24 Срба.

Најстрашнији покољ у кравичкој општини доживјело је село Јежештица, о чему се у документима Земаљске комисије каже следеће: „У Јежештици усташе су том приликом извршили највећи покољ по броју жртава. Усташе су по дану купили људе из села, па су их ноћу водили на поток и тамо клали. Жртве су претходно ужасно мучили, дјевојкама су резали дојке, људима су отсјецали дјелове тијела, а затим би их преклали. У томе селу су усташе поклали људе у више махова, те би увијек људе изводили на разна мјеста код потока и тамо извршили своје крваво дјело. У једном таквом покољу остала је случајно жива само једна стара жена од 75 г. која се сва избодена од усташке каме скотрљала у рјеку па је живила још 24 сата и могла да опише сам покољ. У овоме селу овај покољ извршили су домаће усташе т. зв. легија „Шушњарска“, којом су командовали Мустафа и Атиф Адемовић из Шушњара.“³⁷ У селу Брана Бачић усташе су заклали 15 људи које су затекли код кућа, у селу Оправдићима 12, у селу Шиљковићи 5.³⁸ У селима Липовац, Палеж и Слатина, општине сребреничке, убијено је око 50 Срба, а села су темељито опљачкана и спаљена.³⁹ У селима Мјесног народног одбора Топлица, која су прије рата припада општини Осатица, поклано је 85 људи, жена и дјеце.⁴⁰ Породицу Живка Милошевића, из села Бешировића, општине Осатица, на кућном прагу су поклале комшије Реџо Салкић и Шаћир Механовић, те Хасан Питић из Рогатице.⁴¹ Старјешина села Бешировића Хасан Мехић и Рашид Опић из истог села, одвели су од куће тридесетогодишњег Живојина Радојчића из села Барбишићи и убили га послје десет дана стравичног мучења, а затим се вратили и у кући убили његовог тешко болесног оца.⁴² Милана Лазића, из села Гладовића, општине Осатица, као и двојицу његових рођака Милована и Обрада Веселиновића побили су комшије из Осетице, Бешировића и Сулица, општине Осатица: Ибрахим Алић, Ибрахим Џиновић и Суљо Нуиновић, док су се над Милановом женом Радојком иживљавали

³⁵ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56386.

³⁶ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56401.

³⁷ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56386.

³⁸ Исто.

³⁹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56403.

⁴⁰ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56393.

⁴¹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 33737.

⁴² АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 33736.

данима, па је и након седам дана, њихов комшија Асиб Мехић долазио са друштвом да је силује. Несретница је на крају подлегла у мукама.⁴³

У селу Жедањско, усташа Јашар Ибрахимовић побио је комплетну породицу Спасојевића, која је имала око 30 чланова.⁴⁴ Такође, комплетну породицу Станоја Стјепановића из села Жежшtica, општине Кравица, и то жену Ружу (стару 21 годину), ћерку (2), мајку Јовану (50), снаху Ангелину (27), брата Бошка (8), браћу Петра (17) и Алексу (9), те сестру Даринку (14), усташе су одвеле од куће око 500 метара и у једном потоку све поклали ножевима. Осим њих ту је заклано још 13 Срба из Жежшtica, као и троје избјеглица из власеничког среза. Станојева мајка Јована, живјела је још неколико дана послје покоља, довољно да исприча страшну трагедију своје породице и да међу убицама препозна Муја Алиспајића, Ђамила Цврка, Мухарема и Ибра Зукића и још неке.⁴⁵ Саву Максимовића из села Крњићи, у сред дана позвали су да изађе из куће комшије Бекто Имширевић и Мујо Спајић, а потом га заклали на кућном прагу.⁴⁶ Гоју Мирковић (39) из села Оправдића, општине Кравица, Амдија Џинић је са групом усташа чак на 18 мјеста пробо ножем и то на тај начин да је умирала наредна четири сата.⁴⁷ У истом селу је Осман Ђогаз са групом усташа свирепо убио Перића Јефта (60) и Цвију (52), те Драгичевић Тодору (40). Оваквих и сличних примјера било је тада на стотине, јер је Србе у сребреничком срезу тих дана могао убијати како је ко хтио и кад је хтио. Из села Мјесног народног одбора Блажијевићи, општине Склани, покрано је или побијено око 40 људи, жена и дјеце, по кућама, на путу или у бјежању према Дрини. На самој Дрини заклано их је десетак. У селу Карини, општине Осатица, усташе су похватале 15 људи, повезали их заједно и у једном потоку близу села поклали.⁴⁸ У селу Зелињу су, поред осталих злодјела, у кући Вујадина Костијеровића, усташе запалили петнаесторо чељади. Усташком јединицом која је починила ове злочине командовао је Мујо Омеровић из Глогова. Он је из Зелиња одвео Аврамовиће Милинка, Вујадина и Мислисава, Јоцу Симића, Илију Милића и још неке Србе, те их, послје садистичког мучења побио у Дрињачи.⁴⁹ У селу Жлијебац, општине Факовићи, усташе су поклате читаве породице Тома Балмазовића (8 чланова), Спасоја Васиљевића (8 чланова), Милована Савића (10 чланова), као и многе друге. У селу Јакетићи покрано је 13 чланова породице Љуба Локића.⁵⁰

⁴³ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 33734.

⁴⁴ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56403.

⁴⁵ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 13139.

⁴⁶ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 34839.

⁴⁷ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 13141.

⁴⁸ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56394.

⁴⁹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56400.

⁵⁰ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56395.

Послије наиласка Францетићеве легије српска села сребреничког среза су скоро опустјела, јер је народ био побијен или је пребјегао у Србију. У већини села остала је само нејач и понеки одрасли мушкарац који се крио по околини. Тако је, на примјер, у селу Зелиње које је до тада бројало 137 српских домаћинстава остала само једна жена од 50 година.⁵¹ Посебно је по злу остао познат одред муслиманске милиције којим је командовао Омер Мустафић, а његови најближи сарадници су били: Ахмед Цинић из Добрака, његов замјеник, Јусуф Јусуфовић и Јусуф Бакић из Карачића, Мустафа Смаилагић и Реџо Хукић из Осмача, те Суљо Ибрахимовић из Крњића.⁵² Бројне злочине, клања, убијања, силовања, пљачке починила је над преживјелим сребреничким Србима ова злогласна јединица у току 1942. године. Тако су, на примјер, у селу Карин повезали породицу Цвијетина Гагића и повели у један поток да их покољу, успут их животињски мучећи и злостављајући. Боли су их ножевима, тукли, а Цвијетину су ватром палили косу на потиљку. Ипак, Цвијетин је успио да се одведе и побјегне, док су породицу, то јест, три жене и једно дијете заклали у поменутом потоку.⁵³ У јуну 1942. године, усташка патрола коју је предводио Абид Смаиловић из Пећи, општине скеланске, заклала је у селу Српски Прибидол, Милку Шкрњић, жену од 50 година, која је сама живјела.

Крајем јуна 1942. године, у селу Јежештица, локалне усташе муслимани из села Бљечеве, међу којима је био и Ибрахим Муратовић, одвели су од куће Милојку, Аницу и Радојку Ђукановић и Радојкино мало дијете и све их поклали у једном потоку иза куће. Покољ је успјела да преживи једино Милојка, која је сва избодена ножевима и унакажена успјела да дође до српског села Сува.⁵⁴ У јулу 1942. године, муслимани цивили из села Турски Прибидол, Аљић: Смајо, Даут, Мустафа и Суљо довели су усташку милицију код својих комшија Срба и заједно са њима одвели Јанковић Млађа и сина му Бошка, те Радосава Митровића, које су затворили у подрум Фате Бегвић у селу Пајићи. Послије обилне вечере код Фате, сву тројицу су садистички побили.⁵⁵ Такође, у јулу 1942. године седморица усташа упала су у село Радошевиће, општине Осатица, и тамо заклали Максима Митровића (75), Госпаву Јевтић (55), Обрада Митровића (83), Стеванију Петровић (85), Стоју Митровић (50) и дјевојчицу Ђурђију Тодоровић (12) избјеглицу из власеничког среза, која није успјела прећи Дрину већ је остала у том селу. Јевто Јевтић, који је покољ посматрао сакривен у житу, препознао је четворицу убица од укупно њих седам. То су били: Рамо Торлак из Осмаче, браћа Суљо и Смајо Ибрахимовић из Урисића, и Орхан Хацић из Љесковика, сви из општине Осатица, среза сребреничког.⁵⁶

⁵¹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56400.

⁵² АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56394.

⁵³ Исто.

⁵⁴ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 33677.

⁵⁵ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 53738.

⁵⁶ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 33693.

Септембра мјесеца 1942. године, муслиманска милиција Муја Омеровића, пронашла је у својим кућама у селу Полому, општине Кравица, четворицу Срба и брутално их побила.⁵⁷ Ови походи муслиманске милиције наставили су се и наредне 1943. године. О тим походима на српско село Брежани, у току 1943. године, у материјалима Земаљске комисије се, између осталог, каже: „Наоружани домаће усташе Муслимани убијали су поједине Србе при раду на њиви, у кући и редовно би их уједно и опљачкали. Приликом ових честих пљачки и упада, мјештани – усташе запалили су цело село Брежане, а народ је био већ раније побијен. У кући Стевановића Глигора у Брежанима запаљено је 12 људи са домаћином, а у кући Вујице Јовановића живо је изгорело 10 људи, жена и дјеце. У хамбару Стевановића Глигора живо је изгорјело 8 жена, дјевојака и дјеце. Све су то извршили мјештани усташе под командом Раме Торлака и Омера Скељана.“⁵⁸ Земљу побијених и протјераних Срба из сребреничког среза обрађивали су по наређењу усташких власти комшије муслимани и неки католици које су усташе доводиле из других мјеста, а добијали су за то половину прихода са земље.⁵⁹

ЗАТИРАЊЕ СРБА У СРЕБРЕНИЧКОМ СРЕЗУ

Један дио српског становништва из сребреничког среза, који је избјегао у Србију, страдао је при покушају да се врати у своја села и да обради земљу. Усташке патроле будно су мотриле на прелазе, хватале повратнике и брутално их убијали. Тако су, на примјер, четири жене Перића: Смиља, Радмила, Велинка и Зорка из села Ратковића, општине Факовићи, ухваћене и заклане на лијевој обали Дрине, приликом повратка из Србије. Исто тако, Милорада Павловића су ухватили и заклали у чамцу на обали Дрине.⁶⁰ Усташе су и наредне, 1943. године, хватале повратнике из Србије и немилосрдно их убијали. Тако је, јануара 1943. године, приликом повратка из Србије поклато 6 чланова породице Ивановића и 6 чланова породице Јевремовића, из села Костоломци као и Милан Филиповић из села Божићи.⁶¹ Јула 1943. године, ухваћени су на Дрини, приликом повратка, и заклани Петровићи: Десимир, Симеун, Митра, Драгослав, Томислав, Стојка и Илић Стоја.⁶² Овај злочин, између осталих, починили су Хилмо Рамић и Салко Муратовић из села Запоље, предвођени усташким таборником Шефиком Пашагићем из села Тегаре.⁶³ У селу Рајковини, општине Скелани, у једном резервоару поред касарне касније је пронађено 30 измасакираних лешева Срба који су се враћали преко Дрине,

⁵⁷ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 13140.

⁵⁸ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56402.

⁵⁹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56386..

⁶⁰ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56391.

⁶¹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56307.

⁶² АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56390.

⁶³ Исто.

а међу њима је било и 8 дјевојака. Њихове плетенице, које су им усташе живима чупали, налазиле су се око резервоара.⁶⁴ Јулка Митровић из села Јакетића заклана је са двоје ситно дјече чим је прешла Дрину, а Јованка Симеуновић са шестогодишњом ћерком Ленком успјела је да стигне до куће у селу Јакетићи, али су их усташе ту ухватиле, одвеле у Факовиће и тамо обје немилосрдно заклале.⁶⁵ Да би се описали сви појединачни злочини почињени над српским народом у сребреничком срезу у току те 1942. и 1943. године требали би читави томови, али ни тада не би било могуће описати све ужасе које су ти несретници доживјели чекајући смрт под усташком камом.

Сама варош Сребреница као и поједина српска села која су припадала сребреничкој општини, то јест, била ближа самој вароши, мање су страдала у овом првом масовном покољу Срба сребреничког среза. И саме власти Независне Државе Хрватске, под притиском Нијемаца биле су приморане да својој клеро-фашистичкој творевини дају барем и привид законитости и поретка. Тако је нови котарски предстојник у Сребреници Никола Млађеновић, настојао да спроведе, по налогу врха НДХ, „политику унутрашњег смиривања“, па је у том смислу чак наредио да се отворе и православне цркве у сребреничком срезу,⁶⁶ заборављајући, при томе, да више ниједног православног свештеника у том срезу нема. У свом извјештају великом жупану Велике жупе Усора и Соли у Тузли, од 21. јуна 1943. године, он је устврдио да се захваљујући његовој политици пацификације у сребренички срез вратио и један број избјеглица из Србије којима је он гарантовао сигурност.

Злогласни командант 29. стајаће дјелатне бојне, која је запосјела град Сребреницу, након Францетићеве офанзиве, и командант мјеста, натпоручник Јосип Курелац, смишљао је, заједно са предсједником општине Суљом Хајдаром и логорницом усташке младежи у Сребреници Вером Франц, како да истријебе и преостале Србе из Сребренице. Оваква одлука била је донесена на једном састанку у Братунцу.⁶⁷ Идеална прилика за спровођење овог плана указала се убицама, када су 11. јуна 1943. године у послеподневним часовима партизани напали Сребреницу, те до вечерњих часова је заузели и протјерали усташе. Курелац је тога јутра службено отпутовао у Братунац, тако да није био у Сребреници када су у њу ушли партизани. Међутим, ови су се у Сребреници задржали само три дана и већ 14. јуна у њој није било ниједног партизана. Истога дана курир је о томе обавијестио Курелца и он је са својом бојном одмах кренуо из Братунца према Сребреници, наређујући по куриру да нико не смије напуштати своју кућу до његовог доласка.⁶⁸ Курелац је са једним дијелом своје

⁶⁴ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56387.

⁶⁵ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56395.

⁶⁶ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, инв. бр. 4242.

⁶⁷ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, инв. бр. 2990.

⁶⁸ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56384.

бојне кренуо право друмом према Сребреници, док је други дио своје бојне, којим су командовали доводници Павао Шпанић и Миле Домазет, послао брдом преко Чауша и Обода према селу Залазју. Курелчев одред ушао је у Сребреницу без икаквог отпора, не испаливши при томе ни метка. Међутим, Курелчеве усташе су прво блокирале град са свих страна, а затим започели покољ српског цивилног становништва.

О том покољу се у материјалима Земаљске комисије за утврђивање злочина, између осталог, каже: „На други дан православних Духова 14. јуна од куће до куће су редом убијали Србе, како мушкарце, тако и жене и дјецу. Убијали су на разне начине, ватреним оружјем, сјекирама и ножевима, те је том приликом побијено 98 жртава... Куће побијених жртава усташе су тада опљачкали, а са њихових лешева скидали су одијела и обућу и узимали накит са прстију, а женским су одрезивали уши, да би накит лакше скинули. Усташе су тада убијали по кућама, на улици и на сваком мјесту, гдје су затекли кога Србина.“⁶⁹ Том приликом усташе су убиле и старјешину суда у Сребреници Мухамеда Агановића (34) и његову читаву породицу: жену Злату⁷⁰ (31) и троје дјеце, сина од 7 година и двије ћерке, једну од 5 година и другу од само 13 мјесеци старости.⁷¹ Агановићева жена је била српкиња, од породице Тричковића из Беле Паланке. Агановића и његову породицу убио је лично Курелац, као и поштанског чиновника Џемала Плиску, кога је неки усташа оптужио да је присуствовао стријељању једног усташе од стране партизана пред поштом. Осим тога, Курелац је са усташама тражио по Сребреници да убије и општинског чиновника Ибрахима Танчицу и његову породицу, а његов једини гријех био је то што је, такође, био ожењен српкињом. Међутим, Танчица је успио да на вријеме склони себе и породицу из Сребренице.⁷² У овом покољу сребреничких Срба убијено је и троје Јевреја. О ужасном покољу Срба у Сребреници обавијестио је џематски имам из Сребренице М. Хфз. Раиф Улема Мецлис у Сарајеву, то јест, Хафиз ефендију, на сљедећи начин: „Дне 10. овог ја сам отишао да обиђем мухацире око Дрињаче и прешао сам у котар Зворник. Исти дан на вече т. ј. у четвртак⁷³ упали су ненадно у Сребреницу партизани. Након тешке и крваве борбе заузели су је и остали су у Сребреници све до понедељка те су се повукли у брда око Сребренице. Исти дан су наше Усташе унишле у Сребреницу и починили су страшно крвопролиће. Све српкиње жене и дјецу су побили и оно што је било мушко Срба. Затим су убили

⁶⁹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56384.

⁷⁰ У списку жртава који је саставио судија Вејсил Хаџибегвић, име жене судије Агановића наведено је као Љуба, а не Злата. Међутим, име Злата наведено је у овом раду због тога што је дотичну тако именовано њен отац Живојин Тричковић и то у пријави овог злочина органима Земаљске комисије за утврђивање злочина (АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 7186/1).

⁷¹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 7186/1.

⁷² АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, омот 40, инв. бр. 4242.

⁷³ Партизани су ушли у Сребреницу 11. јуна увече, а не 10. како се каже у писму.

старјешину суда Агановића Мухамеда и његову жену и дјецу те поштанског приправника Џемала П. из Сарајева. Иза тога кренули су у села да поубијају остатак србског живља. Сребреница је опет опљачкана и доживјела је опет голготу. Они час сам извиешћен да су ми моји сви на животу. Ја не вјерујем да ће се смјети даље бити у Сребреници, јер ће за ова крвопролића бити одмазда и то само над нама муслиманима.⁷⁴ Послије покоља у Сребреници усташе су се упутили у оближње село Брежане, које је јако страдало и у вријеме Францетићеве офанзиве и у њему покупили све Србе мушкарце које су тамо затекли, укупно њих 17, довели их у Сребреницу и сутрадан, 15. јуна, поклали у једној кафани код моста.⁷⁵ Све жртве овог сребреничког покоља сахрањене су у двије масовне гробнице, око 500 метара од вароши, у близини моста код бивше аустроугарске касарне.

Исти дан када је Курелац ушао у Сребреницу, друга колона његове бојне, под командом доводника Шпанића и Домазета, дошла је у близину српског села Залазје. Као претходница у село је прво дошао са својим одјељењем таборник Јусуф Ђозић, позвао народ и рекао им да ће убрзо наићи велика усташка војска, али да никоме неће ништа урадити и да народ не напушта куће и село. Познавајући од раније Ђозића, Срби из Залазја су му повјеровали и мирно сачекали долазак главнине усташке војске. Али, чим је у Залазје ушао Шпанић са остатком усташа, сакупио је у средини села пред кућом Манојла Максимовића 39 људи, жена и дјеце и наредио да се побију из митраљеза. Затим су усташе зашле од куће до куће и поклали све што су тамо затекли. Укупно је страдало 105 људи, жена и дјеце.⁷⁶ Након тога, таборник Ђозић је са својим одјељењем отишао у српско село Витловце и тамо поклао комплетну породицу Миливоја Јовановића, то јест, Миливоја (30), његову жену Милеву (25) и њихово четворо дјеце, затим Ружу Марковић и њеног сина Божа од 12 година и једну жену од 60 година старости.⁷⁷ И у селу Залазју биле су поклане читаве породице, као на примјер, 14 чланова породице Стојана Ракића, 8 чланова породице Живојина Ракића, 10 чланова породице Манојла Максимовића, док су Манојло и сим му Светозар (16) били рањени, али су преживјели, затим 8 чланова породице Мата Драгичевића и тако даље.⁷⁸ Жртве покоља у селу Залазју остале су непокопане све до сутрадан када је једна усташка патрола дошла и наредила неким муслиманима из села Ликари да ископају јаме и покопају мртве. Приликом сахране побијених пронађено је и двоје живе одојчади на грудима својих мајки, које су оне заклониле својим

⁷⁴ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, омот 40, инв. бр. 4236.

⁷⁵ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56402.

⁷⁶ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56388.

⁷⁷ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 13, документ није нумерисан (Списак жртава покоља који је сачинио судија истражитељ Вејсил Хаџибегвић)

⁷⁸ Исто.

тијелима и тако спасиле сигурне смрти. Зачудо, усташе нису довршиле свој крвави пир над овом одојчади и та дјеца су преживјела рат.⁷⁹

Пошто је још раније било издато наређење да се у НДХ прекине са масовним убијање српских цивила, командант 3. домобранског збора, пуковник Лукић, наредио је истрагу о овом злочину. Већ 17. јуна 1943. године, Гестапо је ухапсио 32 припадника 29. бојне и затворио их у Тузли. Случај је хтио да за судију истражитеља буде одређен Вејсил Хаџибегвић, иначе домобрански сатник, који је илегално одржавао везу са партизанима. Хаџибегвић је прилично детаљно водио истрагу и извршио ексхумацију једне од масовних гробница и саставио записник о сваком ексхумираном лешу. Осим тога, он је начинио и поименични списак жртава, а на његов захтјев достављен је и списак свих усташа из 29. бојне који су учествовали у овим покољима. Посебно је значајно што је Хаџибегвић сву документацију током истраге правио у три копије и по један примјерак задржавао за себе, а затим је ту документацију сакрио и послѣ рата предао органима УДБЕ.⁸⁰ И поред тога што му је истрага отежавана на разне начине, Хаџибегвић је заокружио оптужницу са свим доказима, али је ратни суд 3. зборног подручја у Сарајеву, на челу са генералом Прохаском и судијом бојником др Осман бегом Фирдусом, ослободило злочинце кривице и донио одлуку да се „сваки даљни поступак у овој ствари прекида и ствар се предаје заборау.“⁸¹ Као разлози за овакав поступак наведено је то да су усташе приликом покоља у Сребреници, Брежанима и Залазју били испровоцирани чињеницом да је око двадесетак усташа погинуло претходних дана у борби са партизанима, а међу њима и брат натпоручника Курелца, те да су партизани, наводно, поједине лешеве усташа масакрирали, као и то да су Срби радосно дочекали партизана, добровољно им доносили храну, па чак, да иронија усташког судства буде већа, ставили наводно и шајкаче на главе приликом окопавања кукуруза. То је, дакле, све и да је било тако, по усташким судијама био сасвим довољан и легитиман повод за масакр. За судију Агановића, као доказ да је био симпатизер партизана, наведено је то да је истог дана када су партизани ушли у Сребреницу ишао тог јутра у риболов баш у оном правцу одакле су дошли партизани. Ово је, дакле, било судство и правда Независне Државе Хрватске.

Према списку жртава који је сачинио судија Вејсил Хаџибегвић, у Сребреници, Брежанима и Залазју убијено је 14. и 15. јуна укупно 196 особа, а 8 их је било рањено.⁸² Међутим, тај списак очигледно није коначан, а то се види и по томе што у њему није регистрована најмлађа кћерка судије Агановића,

⁷⁹ Исто.

⁸⁰ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 60361.

⁸¹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, омот 53, инв. бр. 4358.

⁸² АБиХ, ЗКУЗ, кут. 13, документ није нумерисан.

која је била стара само 13 мјесеци, затим из Брежана је регистровано 16 жртава, а било их је 17. Најчудније је то што је Хаџибегећ евидентирао у списку само 74 жртве из Сребренице, а он сам је, приликом ексхумације из једне од масовних гробница, 20. јуна 1943. године, ексхумирао 78 лешева покоља у вароши Сребреница, док другу гробницу није ни отварао, о чему постоји записник.⁸³ Истини за вољу, преко 30 лешева ексхумираних из те гробнице, према записнику судије Хаџибегећа, није могло бити идентификовано приликом ексхумације. Осим тога, поједини свјedoци наводе 96, а неки чак и 98 жртава покоља само у вароши Сребреница.⁸⁴ Из села Залазја, Хаџибегећ је евидентирао 100 убијених и 8 рањених, а видјели смо да други извор помиње 105 убијених тога дана, као и Тимотија Лазаревића који је убијен сутрадан. Међутим, у списку убијених села Залазје (Обади), који је 1946. године саставио Мјесни народни одбор Сасе, евидентирано је 119 жртава убијених од усташа 1943. године.⁸⁵ У сваком случају, 14. и 15. јуна 1943. године, покљано је, сасвим сигурно, преко 200 Срба из Сребренице, Залазја (Обада) и Брежана. Захваљујући судији Хаџибегећу, који је тражио да му се достави списак припадника 29. бојне који су учествовали у овом покољу, знају се и имена припадника ове усташке јединице који су извршили злочин. Према том списку, већину људства 29. бојне, који су ишли на Сребреницу, чинили су муслимани. У Стожерној сатнији (Штабној чети), четири сатније 29. бојне било је 125 муслимана и 108 Хрвата. У Штабу 29. бојне било је 13 Хрвата и 2 муслимана.⁸⁶

Страдање Срба у сребреничком срезу није престало ни након овог покоља. Већ је раније речено да су се током читаве 1943. године наставила појединачна, а понекад и групна убиства Срба широм сребреничког среза, од стране усташке муслиманске милиције. Највише су страдали повратници из Србије који су, притиснути разним невољама, а посебно глађу, покушавали да се врате и барем дјелимично обраде своја имања. Поједини дијелови сребреничког среза налазили су се у току 1943. и 1944. године у рукама партизана, неки у рукама усташа, па се њихова власт понегдје повремено смјењивала, што је доводило до нових страдања становништва. Неки дијелови среза налазили су се и под контролом четника, па је у њиховим повременим сукобима са усташама или партизанима опет долазило до страдања цивилног становништва. Срби из сребреничког среза, али и осталих дијелова Источне Босне, могли су само

⁸³ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, омот 57, инв. бр. 4237.

⁸⁴ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, омот 53, инв. бр. 56384.

⁸⁵ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 13, омот бр. 1-2, документ није нумерисан. Занимљиво је да је на том списку евидентирана само једна жртва из села Залазје (Обади), која је страдала прије тог покоља 1943. године, а то је Стоја Јосиповић, која је 1942. године убијена на Дрини. Дакле, ово село је све до покоља 14. јуна 1943. године, за разлику од осталих српских села у сребреничком срезу, из непознатог разлога било поштеђено од усташких покоља.

⁸⁶ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 2, омот 53, инв. бр. 4234.

очекивати још већа страдања, када је 1943. године погинуо у лову усташки пуковник Стипковић, а на његово мјесто, то јест, за команданта једног дијела Црне легије у Источној Босни, дошао познати кољач и патолошки убица Фрања Судар, за кога се у документима Земаљске комисије каже да је по својим свирепостима спадао „међу најтеже и најкрволочније ратне злочинце“.⁸⁷ Многобројна појединачна, али и масовна убиства на територији сребреничког среза починиле су Сударове усташе и усташка муслиманска милиција у другој половини 1943. и 1944. године. У Одлуци Земаљске комисије о проглашењу Фрања Судара за ратног злочинца, о злочинима његових усташа, почињеним по селима сребреничког среза, каже се: „Мјесеца фебруара 1944. године, један одред усташа – припадника Црне легије, упао је у ноћи у село Станатовићи, срез Сребреница, и у кући земљорадника Симића Радише извршио покољ његове обитељи. Тада су усташе убили из митраљеза Симић Иконију, жену Радише, Симић Јулку, домаћицу, Симић Војислава, дјечака, Симић Јованку, дјевојчицу и Симић Митра, дијете. Исте вечери усташе су заклали 5 чланова породице Јовића у селу Млечва, срез Сребреница, док су у селу Мандре убили Субашић Обренију, домаћицу, стару 58 година... У мјесецу јуну те исте године, Судар је са усташама дошао у Сребреницу, гдје је вршио присилну мобилизацију као и убиства у околним селима. У селима Оправдићима и Брани Бачићу, срез Сребреница, ове усташе заклали су и живе спалили 80 људи, жена и дјеце. Ова села усташе су опљачкали и већину зграда запалили. У селу Радоњићима усташе су убили 4 особе, у селу Пеповцу 3, а у селу Загону 1 особу.“⁸⁸ Као што видимо и у току 1944. године било је масовних убистава Срба у срезу Сребреница, као што су, на примјер, покољи у селима Оправдићи и Бране Бачић. Покољ у овим селима извршила је усташка јединица под командом Муја Омеровића.⁸⁹ Велики број појединачних или групних злочина почињених 1943. и 1944. године на простору сребреничког среза није уопште регистрован у цитираној Одлуци о проглашењу Судара за ратног злочинца, али су регистровани у другим материјалима Земаљске комисије. Такав је, на примјер, злочин у селу Блажијевићима, када је једно одјељење усташа, под командом Омера Мустафића, измрцварило и убило 7 људи у штали Лазара Стевановића, као и још неколико дјеце, чобана које су затекли код стоке.⁹⁰ Скоро да није било српског села у сребреничком срезу, у коме усташе у току 1944. г. нису извршили понеки злочин или појединачно убиство.

⁸⁷ Саво Скоко, Милан Граховац, *Злочини Независне Државе Хрватске и немачког окупатора у Херцеговини 1941-1945. године*, Зборник докумената, том I (У даљем тексту: *Зборник*, том I), приредили мр Драга Мاستиловић и Гордана Мاستиловић, Београд – Гацко 2011. године, документ бр. 22, стр. 141 (Одлука земаљске комисије БиХ за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача бр. 1873 о проглашењу Фрања Судара за ратног злочинца).

⁸⁸ Исто, 140-141.

⁸⁹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56386.

⁹⁰ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, инв. бр. 56389.

ЗАКЉУЧАК

Према документима Земаљске комисије за утврђивање злочина, усташе су у сребреничком срезу у периоду од 1941. до 1945. године убиле 1076 одраслих људи, 546 жена, 210 стараца и 430 дјеце, што укупно износи 2262 жртве.⁹¹ Осим ријетких изузетака све жртве усташког терора били су Срби православни. То значи да је у срезу Сребреница у току Другог свјетског рата убијено преко 2200 Срба, али ни та цифра није коначна, јер све жртве нису регистроване, а посебно мала дјеца и одојчад која још увијек нису била ни добила име, па их тако и нема на попису жртава. Од укупног броја жртава сребреничког среза у Другом свјетском рату (3281), православни Срби су чинили око 68%, што значи више од двије трећине свих жртава. Највише њих убијено је из ватреног оружја – 1129, објешено је 9, заклано ножем 663, измрцварено разним методама мучења 348, умрло касније од последица мучења 95, убијено у логорима 18.⁹² Несумњиво, ови подаци говоре довољно сами за себе и није им потребан никакав други коментар.

ИЗВОРИ

1. *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine*, књ. II, Београд 1938.
2. Архив Босне и Херцеговине, фонд: Земаљска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
3. *Записи Пере Букановића – Устанак на Дрини*, приредио др Здравко Антонић, Београд 1994.
4. Антонић Здравко, Злочини над Србима и Јеврејима у Источној Босни 1941-1942. године, у: „Геноцид над Србима у II свјетском рату“, Зборник радова са међународног научног скупа САНУ одржаног од 23. до 25. октобра 1991. године, Београд 1995.
5. Скоко Саво, Граховац Милан, *Злочини Независне Државе Хрватске и немачког окупатора у Херцеговини 1941-1945. године*, Зборник докумената, том I, приредили мр Драга Мاستиловић и Гордана Мاستиловић, Београд – Гацко 2011. године (Одлука земаљске комисије БиХ за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача бр. 1873. о проглашењу Фрање Судара за ратног злочинца).

⁹¹ АБиХ, ЗКУЗ, кут. 204, документ није нумерисан.

⁹² Исто.

СРПСКИ НАРОД СТРАДАО У ГЕНОЦИДУ НАЗИВАЈУ ГЕНОЦИДНИМ

Академик проф. др Србољуб Живановић¹

Међународна комисија за Јасеновац, Лондон

Академик проф. др Владимир Лукић²

Удружење Јасеновац – Доња Градина Бања Лука

Апстракт: Над српским народом у Другом светском рату почињен је геноцид од стране Независне Државе Хрватске чије су снаге чиниле хрватске и муслиманске јединице, које су већим делом проводиле политику усташтва. Систем концентрационих логора Јасеновац протезао се од Пага до Дрине. Према извештају Међународне комисије за Јасеновац, у геноциду је страдало 700.000 људи, жена и деце, највећим делом из реда српског народа.

Српском народу који је претрпео страхоте геноцида у Другом светском рату потомци злочинаца настоје наметнути анатему одговорности и преживјеле жртве и њихове породице оптужити, уз помоћ међународних моћника, за геноцид над Бошњацима. Истраживања показују да се оваквом оптужбом српски народ настоји окарактерисати као злочиначки и узрочник свих страдања на простору бивше Југославије.

Кључне ријечи: *геноцид над Србима, Јасеновац, Повеља УН, оптужбе за геноцид Срба*

ГЕНОЦИД НАД СРБИМА У НЕЗАВИСНОЈ ДРЖАВИ ХРВАТСКОЈ

Српски народ у Независној Држави Хрватској претрпео је огромне жртве. Према налазу Међународне комисије за истину о Јасеновцу која је радила у Сједињеним Америчким Државама и истраживала систем хрватских логора за истребљење Срба, Јевреја и Рома утврђено је да су Хрвати и Муслимани у саставу усташких формација убили 700.000 Срба, 23.000 Јевреја и 80.000 Рома, а међу жртвама било је 110 000 деце испод 14 година старости.

Овакав налаз утврдила је Међународнакомисија о Јасеновцу састављена од истраживача са свих пет континената, међу којима није било представника Срба и Хрвата. Према доступним подацима, у саставу Комисије није било ни представника других народа са територије бивше Југославије, па се може истаћи да је такав извештај веродостојан и потпуно објективан. Комисијом је руководио амерички професор др Бернард Клајн из Њујорка.

¹ Председник Међународне комисије за Јасеновац, Лондон.

² Члан Извршног одбора Удружења Јасеновац-Доња Градина Бања Лука.

СРПСКИ НАРОД СТРАДАО У ГЕНОЦИДУ НАЗИВАЈУ ГЕНОЦИДНИМ

За време комунистичког режима у Југославији вршено је присилно исељавање српског становништва из Босне и Херцеговине и Хрватске да би се генетски и економски ослабио српски живаљ у крајевима који су били на границама са Хрватском и тиме стварале претпоставке за потпуну доминацију НДХ на тим просторима.

Оно што Хрвати нису успели у Другом светском рату успели су у протеклом грађанском рату на простору претходне Југославије. Протерали су све преостале Србе из Хрватске, које нису поклали у прошлом рату, па су то наставили у току овог рата, нарочито у акцијама попут Бљеска, Олује и другим акцијама које су предводили амерички „пензионисани“ официри и генерали. Само у Србију је протерано преко 300.000 Срба из Хрватске и Славоније и њима је, сходно законским прописима Хрватске, онемогућен повратак на њихова родна и вековна огњишта. Према најновијим податцима у Хрватској сада живи мање од 4% Срба и представљају малобројну националну мањину. Геноцид се наставља а српску децу присиљавају да прихвате католичку веру, слично као што су радиле усташе у Другом светском рату. Важно је да деца не буду православни Срби, а што, мора се рећи, наилази на општу подршку Ватикана. Из свега произлази да су Хрвати починили класични геноцид против недужног српског народа у протеклом рату, који је вековима живео у Хрватској. По свим међународним прописима тај се злочин Хрвата према недужним Србима означава као геноцид.

Такозвана „Међународна заједница”, односно земље западне Европе које предводе САД удружене у НАТО алијансу, захваљујући америчком председнику Билу Клинтону, желели су да прикажу страдални српски народ као геноцидан народ да би на тај начин уклонили љагу са државе Хрватске, јер су Хрвати починили геноцид над Србима, Јеврејима и Ромима, па је ту истину требало гурати на маргине и брисати из памћења будућих генерација. То је разлог што је измишљена Сребреница као место у коме су Срби починили геноцид над Муслиманима, које је још Аустроугарска монархија за време окупације Босне и Херцеговине назвала Бошњацима. Злочини у Сребреници послужили су САД и Западу да се Срби прикажу као геноцидан народ, а да се злочини геноцида које су починили Хрвати и Муслимани, названи „цвијет хрватске нације” у протеклом рату, потпуно заборави.

МАСОВНИ ЗЛОЧИНИ НАД СРБИМА У ПОДРИЊУ

Добро је познато да су баш Муслимани починили у Сребреници и у околним местима страшан злочин-геноцид против недужних Срба. Убијали су Србе редом, не штедећи ни децу, ни болесне, ни инвалиде. Постоје документи и фотографије на којима се види дивљачко понашање Муслимана. У Сребреници и у околним местима (Братунац и друга) постоје живи сведоци који су својим очима гледали како Муслимани кољу и убијају невино српско становништво...

Међународна заједница, односно земље западне Европе затварале су очи пред тим неделима Муслимана у Сребреници и у околним местима, док је истовремено непрекидно оптуживала Србе да су починили геноцид. Такозвани Међународни трибунал у Хагу под руководством САД ослободио је директне кривице, у првом реду команданта муслиманске војске у Сребреници Насера Орића, сваке одговорности за злочине геноцида које су починили његови војници, Бошњаци, над Србима, правдајући то недостатком доказа, иако је свима познато да је много сведока злочина помрло, односно изгубили су битку са животом пре и у току суђења Насеру Орићу и другим злочинцима из Подриња, али и других места. Слично је поступио и Суд БиХ ослобађајућом пресудом Насеру Орићу. На тај начин је главни организатор геноцида, односно покоља Срба у Сребреници и у околним местима, Насер Орић, избегао заслужену драстичну казну. Добро је познато да је Насер Орић регрутовао муслиманске борце у целој Босни и Херцеговини за вршење злочина над Србима, о чему многи међународни кругови упорно ћуте.

У масовним покољима муслиманских снага многи Срби изгубили су своје најмилије, чланови њихових породица свирепо су убијени или заклани на кућном прагу. Могуће је да су преживјели тих злочина из очајања због губитка најмилијих починили појединачне злочине над Муслиманима, што се никако не може оправдати. Иако се ради о малом броју злочина, они су означени као геноцид почињен од стране Срба, иако подаци то непобитно демантују. Земље западне Европе, предвођене НАТО алијансом и САД без правне основе оптужили су Србе, а нико не поставља питање шта су Муслимани, односно муслиманска војска радили у Сребреници, када су Уједињене нације прогласиле Сребреницу и околину за безбедносну зону и демилитаризовано подручје без оружаних снага и наоружања. Наравно, нико од њих не поставља питање зашто су ти Муслимани починили покољ над невиним Србима.

Тежња земаља западне Европе, предвођена САД и њеним председником Билом Клинтонем била је да на сваки начин оправдају своје ућешће у грађанском рату који је избио после распада Југославије. Било им је потребно да објасне својим народима да су повели рат из „хуманитарних разлога“ и оправдају свој политички и војни ангажман. Србе је требало што више оцрнити и приказати као дивљачки и непослушан народ, спреман да почини најгоре злочине. То им је послужило да започну бесомучно бомбардовање делова Босне и Херцеговине које су држале српске снаге и које су браниле српски народ од злочина Муслимана и Хрвата. Касније је бомбардована и држава Србија која је бранила српски народ на Космету. САД и земље западне Европе увеле су оштре санкције. Забрањен је био сваки промет робе. Не сме се заборавити да је због санкција, услед недостатка лекова, кисеоника и опреме, током рата живот изгубило, само у Бањој Луци, 12 новорођених беба. Њима је због санкција ускраћена свака помоћ па су тако изгубиле тек започети живот. У Србији су истовремено, поред болница, школа, бомбардовани цели

СРПСКИ НАРОД СТРАДАО У ГЕНОЦИДУ НАЗИВАЈУ ГЕНОЦИДНИМ

инфраструктурни објекти које су проглашавани легитимним војним циљевима, као и зграда Радио телевизије Србије у Београду и Новом Саду. Бомбе су је срушиле, а радници који су радили у згради су побијени. Нико није одговорио на питање „зашто”.

Знајући сасвим добро да су масовни медији, односно пропаганда, веома снажно оружје, помоћу кога се може утицати на целокупно јавно мњење, земље западне Европе и САД су започеле прави медијски рат против целог српског народа. Сва штампа у западној Европи и у Сјеверној Америци односно САД, све емисије радија и телевизије, сви снимљени филмови, нарочито они направљени у Холивуду у САД, стално су понављали да су Срби “ружни”, “прљави”, “зли”, “пргави”, “својеглави”, “непослушни”. Срби су “хајдуци”, “опанчари”, “византијци”, “геноцидан народ” итд. Наравно српска религија је „јеретичка“ православна, као и религија Руса. Срби имају ћирилицу која се разликује од „усвојене латинице” на Западу. Председник САД Бил Клинтон је зато рекао да је Србија „срце европског мрака, регион бомбардованих цамија, убијених мушкараца и деце, силованих девојака” итд. “Срби ће платити за све”. Они су „ореол зла”.

ЗАПАДНИ МЕДИЈИ У САТАНИЗАЦИЈИ СРПСКОГ НАРОДА

Муслимани или Бошњаци тврдили су да су Срби силовали готово више муслиманских жена и девојка него што их је и било. Запад је прихватао те тврдње и понављао их у својим медијима. Становништво САД и земаља западне Европе прогутало је све те лажи без размишљања о правој истини. Мадлен Олбрајт, тадашњи министар вањских послова САД је изјавила: „Срби ће клечати и молити за милост”. Командант НАТО алијансе амерички генерал Весли Кларк је рекао да ће „Србију претворити у прах и пепео”. Енглески генерал Мајкл Роуз изјавио је да ће „НАТО вратити Србију у 'камено доба’”. Истовремено је председник Француске, која је наводно „увек” била пријатељ српског народа, рекао „Срби су народ без закона и вере, народ разбојника и терориста”. Немачки канцелар Хелмут Кол је тада рекао: „Нека се Срби подаве у сопственом смраду”. Тада је и амерички секретар за спољне послове Кристофер Ворен рекао да су Срби: „неморална раса”. Наш „пријатељ” председник народне скупштине Француске Фабијус Лоран је изјавио: „Срби су ђубре”. Сви званичници земаља Запада су се просто утркивали да што више кажу и напишу против Срба као нације, а не против оних за које се утврди да су се понашали Србији незаконито. Сви новинари на Западу, као и сви други медији, стално су писали чланке и говорили лажи против Срба и српског народа, па су за таква писања добијали и престижне награде и похвале у својим земљама. Држали су се онога што је у своје време рекао блиски сарадник Хитлера Јозеф Гебелс (Joseph Goebbels) „лаж поновљена неколико пута остаје лаж, лаж поновљена милион пута постаје истина”. Зато су сви медији на Западу милион пута понављали лажи које су им припремали босански муслимани са

терена. Нажалост, многи интелектуалци на Западу прихватили су лажи које су им сервирали разни медији. Лажна пропаганда се свима наметала као права истина. То је разлог што су многи интелектуалци писали и говорили против српског народа, а нарочито против Републике Српске у Босни и Херцеговини. Међу наведеним интелектуалцима најгласнији су били Едгар Морен, Андре Гликсман, Анри Леви, Вацлав Хавел, Сузан Сонтаг, као и многи други мање познати. Далеко би нас одвело ако бисмо покушали да наведемо све што су разноразни рекли и написали против Срба и српског народа у земљама западне Европе и у САД.

С друге стране, стручњаци који су радили на идентификацији жртава грађанског рата у Босни и Херцеговини, посебно жртава Муслимана у Сребреници, писали су у стручним форензичким и судско-медицинским часописима сасвим другачије налазе од оних који су били у медијима којима су дириговали политичари западних земаља. Многи од њих су упозоравали политичаре на власти у својим земљама и у целом свету да избегавају да говоре неистину. Говорили су о томе да су методе рада које су примењивали за идентификацију жртава сасвим несигурне. Сматрали су да политичари третирају Србе неправедно као лоше и да Срби у већини случајева нису криви за све оно што се десило у грађанском рату у Босни и Херцеговини. Многи су писали да босански Муслимани, који се сада називају Бошњацима, изврћу истину и да теже да повећају број својих жртава, као и број оних који су страдали у Сребреници. Муслимани уопште не спомињу невинне Србе које су побили у Сребреници и у околним местима. Једноставно, писали су о томе како су разна сведочења Муслимана сасвим непоуздана и сл.

Џон Лофкланд (John Lofkland) у своме чланку *The Trial of Slobodan Milosevic and the corruption of International Justice* (ставља се у италијански језик) (Суђење Слободану Милошевићу и корупција међународне правде) пише следеће: „Политика геноцида је дубоко укорењена у успостављању Новог светског поретка током деведесетих година. Нема сумње да су босански Срби починили масакр над заробљеним босанским Муслиманима у Сребреници у јулу 1995. године. Карактеризација злочина у Сребреници као геноцида не кореспондира са било каквим доказима, ни са правним нормама о геноциду. Карактеризација масакра као геноцида постигнута је кроз дефинисање „групе“ против које је усмерена геноцидна намера босанских Муслимана из Сребренице. Очигледно је да је успостављање доминантног наратива у овом догађају као геноциду постављено вештачком редукцијом на дефиницију заштићене групе, тако да је број наводно убијених чинио значајан део те групе. По нашем мишљењу, примарни циљ починилаца је циљ освете.”

Колико је несигурно сведочење Муслимана односно Бошњака указује у свом чланку Адмар Југо (Admar Jugo) са Универзитета у Дархему (Durham) у Уједињеном Краљевству. Он наводи „Мислим да је то мој брат. Познајем

СРПСКИ НАРОД СТРАДАО У ГЕНОЦИДУ НАЗИВАЈУ ГЕНОЦИДНИМ

панталоне. Њега су одвукли у тим панталонама. Стручњаци који су радили идентификацију су утврдили да је доњи део леша који је сачуван био женског пола”. И други стручњаци су описивали случајеве као што је, на пример, повреда са десне стране тела била у ствари повреда са леве стране, или пак повреда ноге је била у ствари повреда руке и сл.

Едвард Херман (Edward Hermann) са америчког универзитета (University of Pennsylvania) у своје студијском раду под насловом „*Masacr in Srebrenica, facts, contexts and policy*” (Масакр у Сребреници, чињенице, контекст и политика) пише, поред осталог, следеће: „Неопходно је одржавати мит о Сребреници живим, зато што је Сребреница постала симбол западних интервенција, интервенција Сједињених Америчких Држава, као интервенција против „злог непријатеља”. Она показује колико су зли и округни непријатељи САД и Запада. Ви и ја знамо да је то лаж и превара.”

Г.де ла Грандмаисон (G.de la Grandmaison) и Брајон Дартгон (Brion Durtgon) говоре о Међународном трибуналу за бившу Југославију (ICTY) у чланку под насловом “*The ICTY and the Forensic Pathologist Ethical Considerations*” (Међународни трибунал за бившу Југославију и етичка размишљања судских патолога): „Научници сматрају да њихов рад мора да буде неутралан и одговоран, а правници теже да 'истерују правду’”. Мотивација стручњака може бити у супротности са мишљењем суда. Судије немају слуха за налазе стручњака”. Едвин Хафин (Edwine Huffine), Џон Крус (John Crews) и Џон Дејворен (John Davoren) пишу у своје чланку “*The re-exhuming of Srebrnica related primary graves and transporting bodies to different locations for secondary mass graves resulted in substantial disarticulation*” (Поновно ископавање гробова у вези са Сребреницом који су првобитно били сахрањени другде и следствено сахрањивање у другим или трећим масовним гробовима доводе до знатне непоузданости). Овакве ексхумације и поновно сахрањивање лешева доводе до тога да су лешеве уствари нађени на више места и да су присутни у разним масовним гробницама које су понекад километрима удаљене”.

Меланија Клинкер (Melanie Klinker) у чланку под насловом „*Proving genocide? Forensic expertise and ITCY*” (Докази за геноцид? Налази судских експерата и Међународног трибунала за бившу Југославију) је написала „Говорећи о научним доказима у случају суђења генералу Радиславу Крстићу истиче се да се уместо истине овде говори о тзв. наметнутој истини од стране тужиоца. Овде се ради о исконструисаној истини”.

У чланку „*Forensic science expertise for International Criminal Proceedings: an old problem, a new context and pragmatic resolution*” (Налази судских вештака у међународним кривичним поступцима: стари проблем, нови приступ и прагматично решење) пише: „Прагматични приступ судија говори о њиховој пристрасности, несигурности њихових закључака и субјективном тумачењу налаза судских експерата. Такав је Међународни суд за злочине почињене на просторима Југославије.”

Многи аутори се жале да не постоји никакав међународно усвојени начин за извођење судских радова вештака. У својој тези за докторат одбрањеној на Универзитету у Лондону Наталија Мејсон (Natalie Mason) каже: „Моментално не постоји неки међународно признати протокол за рад вештака при проучавању ратних злочина. Тек треба изградити међународно признату стандардизацију. Постоји неразумевање између стручњака и правника. Судије траже „правду”, а стручњаци истину.

Могло би се навести још много извода из стручне литературе, али је и ово сасвим довољно да се покаже како је истина о геноциду Срба против Муслимана у Босни и Херцеговини, а посебно у Сребреници искривљена и колико је Међународни трибунал у Хагу био пристрасан када је судио Србима за наводно почињени геноцид против Муслимана.

Мишљење је да цео процес утврђивања истине о наводном геноциду почињеном од стране Срба против Муслимана у Сребреници и у целој Босни и Херцеговини треба ревидовати. Морају се узети у обзир налази стручњака за судску антропологију и медицину, стручњаци међународног права и други специјалисти. Не смеју се прихватити прагматична мишљења судија у Међународном трибуналу за злочине почињене у Југославији. Наравно, мора се показати да су Муслимани или Бошњаци у Сребреници и околним местима где су живели Срби починили грозне злочине против невиног српског становништва. Зато су се поједини Срби светили због губитка чланова својих породица, те починили појединачне злочине за које треба појединачно и да одговарају. Права истина се само тако може утврдити и једино тако може доћи до помирења и смирења међу потомцима свих жртава.

Наравно, сазнање праве истине о „геноциду” у Сребреници се не уклапа у политику која је уз помоћ снага НАТО алијансе током 15 дана бомбардовала територије Босне и Херцеговине, које су држале српске снаге. Познато је да су тим бомбардовањима управљали „пензионисани” амерички официри и генерали. Такође је свима познато да су Немачка и САД својим признањем независности БиХ (6.4.1992.) започели грађански рат којим су Срби избачени из политичког живота и који је однео толике жртве на све три стране у конфликту.

ЗАКЉУЧАК

На простору Независне Државе Хрватске, коју је чинила Хрватска и Босна и Херцеговина, оружани састави састављени од хрватских и муслиманских јединица које су већим делом проводиле политику усташтва, починиле су геноцид над српским народом у Другом светском рату о којем се ћути. Систем концентрационих логора Јасеновац протезао се од Пага до Јасеновца и Дрине и у њима су Срби безочно уништавани. Према извештају Међународне комисије за Јасеновац, у геноциду је страдало више од 700.000 људи, жена и деце највећим делом из реда српског народа. Данас се свесно занемарују те

СРПСКИ НАРОД СТРАДАО У ГЕНОЦИДУ НАЗИВАЈУ ГЕНОЦИДНИМ

чињенице и покушавају целати оправдати и начинити цивилизованим народима, а бројке страдалих учинити незнатним.

Чињенице показују да су над српским народом, који је претрпео страхоте геноцида у Другом светском рату, потомци тих истих злочинаца починили нове злочине у Подрињу од 1992. до 1995. године што је наишло на опште ћутање у међународној јавности. Наметање колективне одговорности Срба за геноцид над Муслиманима у Сребреници покушај је скидања анатеме са Хрвата и Муслимана и пребацивање одговорности на преживеле жртве и њихове породице оптужујући их уз помоћ међународних моћника за геноцид над Бошњацима.

Неспорно је да су протекли догађаји на југословенском простору плод манипулација и пропаганде што захтева реално научно преиспитивање и утврђивање истине о наводном геноциду почињеном од стране Срба, против Муслимана у Сребреници и целој Босни и Херцеговини и тиме ревизија ставова Запада. Ради истине, неопходно је саслушати налазе стручњака за судску антропологију и медицину, међународног права и других специјалиста. Не смеју се прихватити прагматична мишљења судија у Међународном трибуналу за злочине почињене у Југославији и одговорност Срба за исте, јер су далеко од реалности и истине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Avramov, S. *Postherojski rat Zapada protiv Jugoslavije*. IDI, Veternik. 1997.
2. Claude, R. P. *Science in the service of Human Rights*. University of Pennsylvania Press. Pennsylvania.2002.
3. Cordner, S., *McKelvie*. *RICR.DEC.IRRC*. 84:867-883. 2002.
4. Combs, N.A. *Fact findings without facts*. Cambridge University Press. New York. 2010.
5. Cox, M., and others. *The scientific investigation of mass graves*. Cambridge University Press. USA. 2008.
6. Ekmecic, M. *Dugo kretanje između klanja i oranja*. Beograd. 2008.
7. Grandmaison, de la G. *Med.Science and Law*.46; 208. 2006.
8. Grupa autora. *NATO u Balkanu*. Vojno izdavački zavod. Beograd. 2001.
9. Guskova, J. *Istorija jugoslovenske krize 1990-2000*. IGAM, Beograd. 2003.
10. Huffiner, E., Crews, J., Davoren, J. - *Croat. Med.J.* 48:431-436.2007.
11. Ivanisevic, M. *Zločini nad Srbima BiH 1992-1995*. Udruženje Srba iz BiH u Srbiji. Cigoja. Beograd. 2005.
12. Jugo, A., Wastell, S. *Disassembling the pieces, reassembling the Social, the Forensic and Political lives of secondary mass graves in Bosnia and Herzegovina*. Human Remains. Manchester. 2015.
13. Klinker, J. M. J. *International Criminal Justice*. 6:447-466. 2008. *J. Human Rights*. 4:1-31. 2012.
14. Mason, N. *Identifying and enhancing science skills in the investigation and persecution of war criminals within international proceedings*. Thesis. Univ.of Central Lancashire. 2013.
15. Skinner, D. Alentijevic, M. *Bio-archaeology monitors of mass graves exhumations*. Forensic science J. 134:81-89. 2003.

ПРОЈЕКАТ ИСЛАМСКЕ ДРЖАВЕ У БИХ И ИСЛАМСКА ДЕКЛАРАЦИЈА АЛИЈЕ ИЗЕТБЕГОВИЋА ПОКРЕНУЛИ СУКОБЕ

Џевад Галијашевић

Експерт за безбедност и тероризам, БиХ

Апстракт: Алија Изетбеговић, припада цивилизацијском и политичком дискурсу радикалног исламизма који свој садржај темељи на усаглашавању геополитичких принципа вехабизма са једне стране и неоосманизма са друге. Истина, Алија није историјска личност која је обликовала политичка стремљења и национална осјећања код Бошњака. Много прије њега многи су показивали амбиције да овај народ врати на друштвене односе „балилука“, у којима се лагодно живјело 400. година, у доба кад су хришћани били обесправљена раја и ништа друго.

Алија Изетбеговића је сlijедио традицију 13. СС дивизија, затим Панцина и Хускина милиција, усташка исламска заједница и њене структуре попут „Ел хидаје“ и „Младих муслимана“... откривају тенденцију и историјску нит да се босански муслимани обликују према њему да се прилагоде и сlijеде га. Може се рећи да је програм Алије Изетбеговића израз народног лудила. Иако народ није строго сlijедио то лудило, он му је свакако, дао крила.

Кључне ријечи: *Ислам, радикални ислам, програм Исламске декларације, оружани сукоби, суживот*

Дан након смрти Алије Изетбеговића, портпарол Хашког трибунала Флоренс Артман, у службеној изјави у име Трибунала, истиче, да је он био на листи особа које је Трибунал сумњичио за ратне злочине током рата у БиХ. „Алија Изетбеговић је био један од осумњичених и против њега је била у току истрага. Због његове смрти, истрага је обустављена“, рекла је тада Артманова на конференцији за новинаре у Хашком трибуналу. Том приликом она није прецизирала за шта је Изетбеговић све био осумњичен и рекла је, да не може открити појединости из истраге. Овако важна информација и активност Хашког трибунала, пословично наклоњеног муслиманској страни у Сарајеву, није уопште објављена ни протумачена у сарајевским медијима.

ИСЛАМСКА ДЕКЛАРАЦИЈА КАО ПРОГРАМ ИЗГРАДЊЕ ИСЛАМСКОГ ДРУШТВА И ИСЛАМСКЕ ВЛАСТИ У БИХ

У суштини „Исламска декларација“¹ је исламистички докуменат, изјава и програм, урађен у предратној Босни и Херцеговини, прије више од тридесет

¹ Алија Изетбеговић, *Исламска декларација*, Београд, 1990.

година. Аутор је Алија Изетбеговић, али је у њу уграђено и мноштво филозофских и политичких ставова исламских мислилаца, (прије свега Мухамеда Qутба и мисли изложених у дјелу „Дилеме око Ислама“) уз оцјене и мишљења, тадашње политичке емиграције босанских муслимана (Теуфик Велагић, Смаил Балић и др.). Докуменат, са којим је јавност цјеловитије упозната 1990. године, путем Мале муслиманске библиотеке, није само првобитна ауторска верзија, него финални програмски облик.

Истина, ни филозофски, ни политички донети ове плагиране Декларације нису велики и значајни – она добија на значају као „уџбеник“ новог морала, приручник и путоказ једне касте, несвјесне властите цивилизацијске и националне припадности. Један конфузан папир, (Н)И ПРОГРАМ – (Н)И ДЕКЛАРАЦИЈА, (н)и вјерска (н)и политичка литература, ванвременска и ванпросторна наглабања без европске боје, укуса и мириса, била су основ судског прогона и кажњавања групе окупљене око Алије Изетбеговића.

У оптужници Изетбеговићеве групе у СФРЈ, због програма исламизације друштва и сарадње са страним обавјештајним службама, се наводи: да су опсједнути идејом исламског препорода и панисламизма; да траже исламизацију дјецe и омладине преко имама и мајки; да мјешовите бракове третирају као идеолошки атак на традиционалну муслиманску породицу, да захтијевају да се дјеца и војници не присиљавају на свињско месо; траже да се муслиманима дају исламска имена и да се одјевају по исламским прописима; тврде да је ислам: религија, економија, политика, наука, морал, култура и вјерска револуција; и напослетку посебно истицање да је ислам, најузвишенија вјера која нема основа...

Наравно, идеолошке перјанице „босанског комунизма“ нису покушале схватити циљеве и идеју „Исламске декларације“, али су схватили, да све оно што није у духу комунизма и што не долази од њих (као аутентичних тумача народног става) су директно уперена против њих и њихове власти. Наравно, док год је Декларација остајала на нивоу слободног мишљења и личног става, а њени аутори били прогоњени и злостављани није било упутно, ни поштено расправљати о њој, или њеној идејној суштини. Почетком оружаних сукоба у БиХ околности су се промјениле па је она постала државни програм нове духовне обнове Бошњака, критериј правовјерности и извор вјерске и политичке искључивости и бескрупулозности. Програм активне исламизације и тероризма, који се из политичке сјенке покушава спровести у дјело, тачније програм вјерске мржње који је са позиције личног става, деведесетих година 20. вијека прешао на терен политичке реализације. Иако у самој „Исламској декларацији“ (у даљем тексту ИД) не постоји прецизно лоцирање мјеста на коме ће се успоставити исламска власт јасно је да се у том контексту налази, и да припада Босна и Херцеговина са својим муслиманима и другим народима.

Декларација је једна аутентична, екстремна и ригидна интерпретација политичке мисли и воље, исламског свијета. Она је израз политичке свијести

која алиби за своју безобзирност тражи копајући по маргини цивилизацијских тековина вјере – свијести, која не тражи мир у вјери и спас у Богу, него позивом на Божји ауторитет ствара простор властитом месијанству.

Сви који схватају суштину ислама, уочиће да „Исламска декларација“ Алије Изетбеговића, није ни **исламска** ни **декларација**, него **политички програм**, која нема додирних тачака са исламом. У њој се дискутабилне и противрјечне политичке оцјене и визије које се покушавају аргументовати пуким позивањем на Кур'ан и то у 33 случаја о чему ће бити више ријечи.

То скривање политичких намјера иза ауторитета Кур'ана, Алија Изетбеговић ради површно, чинећи мноштво грешака у цитирању појединих ајета. Има ту и грешака друге природе, па се цитира један ајет, 34. у 49. поглављу (сури) /49/34/, премда цитирано поглавље има свега 18 ајета. На страни 29. у Декларације Изетбеговић истиче да „признавање апсолутне власти Аллаха, значи апсолутно непризнавање сваке друге власти“, па се цитира Кур'анска одредба 7/3 мада је предмет цитирања одредба 7/2, други ајет седмог поглавља. Када говори о односима са другим вјерским заједницама, као један од принципа тог односа потврђује се позивањем на одредбе 9/4 и 9/6.

Цитиране одредбе не говоре о поштивању преузетих обавеза, већ о немилосрдном, ратничком односу према иновјерцима: „Када прођу свети мјесеци, убијајте идолопоклонике гдје год их нађете, заробљавајте их, опседајте их и постављајте им сваковрсне засједе! Ако се покају па буду клањали намаз и дијелили зекат, пустите их на миру. Бог опрашта и милостив је“.² То је био окидач за понашање муслиманских екстремиста на почетку сукоба у БиХ, посебно према Србима невјерницима, који су главна сметња реализације програма исламске државе

На темељу оваквих конструкција и прљаве политизације Божјег духа у Објави, друге вјерске заједнице граде представу о исламу као религији насиља: „у вјери нема присиљавања“³ и не само то, него и: „...**прави пут се распознаје од странпутице**“.⁴ То говори да је сврха и задати циљ Декларације стварање јединственог исламског поретка. Поред указивања на тренутак у коме је то могуће учинити указује и на средства и начин на који се то може остварити – као и снаге које су то дужне учинити посебно на простору БиХ. Упориште и легитимитет овој тежњи Алија Изетбеговић види у ајету 10 у поглављу 49: „**муслимани су браћа**“⁵

Цјелокупна политичка конструкција Декларације полази од овог ајета, видјевши у њему и основу и обавезу свих муслимана да живе у једној политичкој заједници. Није Кур'ан само један ајет и хвала Богу да је то тако –

² Кур'ан 9/6 стр. 247.

³ Исто. 2/256 стр. 61.

⁴ Исто.

⁵ Исто, 49/10 стр. 684.

да је Алија прочитао још само три ајета, он би схватио да је „муслиманско братство“ само дио свеопштег људског братства јер Кур'ан каже: „**сви су људи браћа**“ и тај позив, није упућен само муслиманима: „О људи! Створени сте од мушка и женска (оца и матере) и учинили смо вас народима и племенима да бисте се међусобно познавали...“⁶

ЉУДИ СУ БРАЋА НЕМА УПОРИШТЕ У ДЕКЛАРАЦИЈИ

Сви су људи један народ. Дијељење људи на племена и народе није никаква сметња њиховом братству – јер се братство свих људи не заснива на племенским и народним темељима него на свијести о Божјој правди и једнакости свих људи пред Богом. Ни у једном зарезу – поготово ајету.

„И расправљајте с припадницима књиге (Теврата и Инцила) само на најљепши начин, осим с њиховим насилницима. И реците: „Ми вјерујемо оно што је објављено нама и што је објављено вама. И наш Бог и ваш Бог је један, и ми смо му покорни“.⁷ Јасно је да полазиште о „нужности муслиманског братства“ као саможивог, изолованог братства, нема ослонца у Кур'ану тако да и исходиште ИД је у потреби да се то братство институционализира и потврди као држава као и формална, техничка организација тог пројекта – немају никакве везе са исламом.

У ИД се каже: „онај чија слика свијета не само допушта, него и тражи да једна поред друге стоје и богомоља и творница, ко сматра да треба, не само одгајати људе него и олакшавати и унапређивати њихов живот на земљи, и да не постоје никакви разлози да се ова два циља жртвују – тај припада исламу!“ Али, припада и комунизму и свакој другој реалној идеологији која много више обећава него што даје док узима оно најскупље – душу човјека. Све су то флоскуле и фразе којекаквих идеолошких месија, које не значе ништа – али за Алију: „**уз вјеру у Бога, у овоме је садржана главна порука Кур'ана и у њој је читав ислам**“⁸.

То није главна порука Кур'ана – и то није ислам! То није ни један мали дио ислама а поготово није САВ ИСЛАМ ! Све заблуде на које наилазимо – све криве интерпретације са којима се суочавамо читајући Декларацију, полазе од овог кривог схватања суштине Ислама. По Алији Изетбеговићу, „Исламска декларација“ представља „Један програм исламизације муслимана и муслиманских народа“, а као задати циљ одређује „Исламизацију муслимана, уз девизу вјеровати и борити се“. У први мах чини се да аутор на погрешан начин обиљежава муслимане вјернике великим словом „М“, што даје тадашњој власти у БиХ оправдање за закључи да је декларација намјењена

⁶ Кур'ан 49/13 стр. 685.

⁷ Исто, 29/46 стр. 533.

⁸ Алија Изетбеговић, *Исламска декларација*, страна 22, пасус други.

муслиманима „СР БиХ“ и да је предмет духовних и државно-политичких промјена које Декларација заговара, тадашња „СР БиХ“.

По имену, „Исламска декларација“, представља неку исламску изјаву, али по суштини и самој вољи аутора, који је у поднаслову назива ПРОГРАМОМ очито није ријеч ни о каквој изјави него аргументу да муслимани имају планове, старе неколико деценија, и то планове према којима је идеја Исламске државе коју заступа Абу Бекр ал Багдади, површна копија Изетбеговићевих начела. Наравно. Ако је „Исламска декларација“ Изетбеговића програм, а јесте, онда она није декларација.

Ко вјерује у Бога, једног јединог, његове мелеке, његове објаве, његове посланике, судњи дан и Божју свемоћ у одређивању свега што се догађа – ко свакодневно очитује и свједочи своју припадност исламу, клања намазе, пости рамазан, даје зекат, чини добра дјела и намјерава отићи на хаџ – тај је онда муслиман и он припада исламу. Такве људе и вјернике не треба исламизирати.

Код босанских муслимана ова чињеница има посебан значај – ако не припадају Исламу, онда нема посебног идентитета. Истина, ислам није засебан извор идентитета – он је извор разлике – он је оно што муслимане БиХ одваја од њихових православних и католичких комшија и пријатеља. Кома онда треба и чему служи прокламовани циљ **исламизације муслимана?!**

Муслимане не треба исламизирати – исламизација уопште није циљ ислама: Сваки муслиман има право избора властитог пута, са исламом, са преданошћу, до Алаха, као највећег и коначног циља сваког муслимана.⁹ Одбацимо могућност да аутор Декларацијом жели исламизирати Србе и Хрвате, то би ипак било сумануто, али, аутор проблематизује искреност вјерника у преданости Исламу, не само у БиХ него и цијелој земаљској кугли и мијеша се у Божије послове, што су неки покушали насилно наметати и Србима и Хрватима што је појачало сукобе.

Он жели да укаже, како треба да мисли сваки муслиман, шта да осјећа и за шта да се залаже и објашњава ко је гдје „добар“ а ко је „лош“, он упућује на политичке закључке о капитализму и комунизму, о небу и земљи, прошлости и будућности, државама и државницима, о праву и моралу, о економији и политици – стварајући слику изопачене пројекције комунизмом, унесрећеног духа, који се утапа у мору исламске филозофије, док је ослобађа дубине и мисаоности а кити се политиком. Изетбеговић жели свим посрнулим муслиманима да покаже пут – он зна прави пут – и он га показује заблудјелима. „Није твоје да их упутиш на прави пут, него Аллах упућује на прави пут кога хоће...“¹⁰ Управо стога он се већи дио рата у БиХ залагао за довођење великог броја муцахедина „светих ратника цихада“ који су долазили у помоћ.

⁹ Кур'ан 2/157, стр. 35.

¹⁰ Исто, 2/272, стр. 66.

Позив на промјену психологије цијелог једног народа је, у ствари, позив на пут несреће и страдања. Изетбеговић је био у заблуди да Кур'ан треба појашњавати и да Декларација треба да буде књига из које ће муслимани извлачити искуства, на што их припадност Исламу обавезује указује на неразумијевање улоге Кур'ана у животу и свијести муслимана.

Занимљив је и начин на који, своју суморну визију безизлаза, личне трагике Алија излаже у Декларацији стр. 12 и 13: „Ми смо поробљени... ми смо непросвијећени... ми смо сиромашни... ми смо подијељени а као муслимани не можемо бити подјармљени, непросвијећени, завађени. Ми то можемо бити само као отпадници од ислама“. Та погрешна политичка диоптрија којом Алија Изетбеговић посматра „свијет ислама“ и „свијет не-ислама“ као међусобно, вјечно, супротстављене и сукобљене свјетове попут Срба – православаца и Хрвата - католика у БиХ што упућује на само један закључак: болесном човјеку се чини да је читав свијет болестан – он га таквим види у личној неспособности да сагледа себе.

Од времена појаве „Исламске декларације“ стање у муслиманском свијету није промијењено боље, конфронтације су постале веће и чешће; међусобни ратови стравичнији и погибелнији, међусобна мржња трајнија. Није томе крив однос према исламу, него однос према политици и интересима владајуће олигархије. Одговорност тог полуписменог живља што још живи у прошлом вијеку је неспорна али има ту доста одговорности и свјетске заједнице у којој главну ријеч воде империјалне силе попут САД-а, Израела, Њемачке, Француске и Велике Британије.

Будући да су муслимански народи по Изетбеговићу вјековима били подјармљени и колонизирани, њихова свијест и способност да се носе са компликованим сукобом глобалних интереса, условљена је објективним историјским околностима и врло ограничена. Пројекат „новог духа“ и „нове исламизације“, није оно што би овај популус извукло из духовне биједи и даљег заостајања, из стања у коме је уништавање и расипање природних добара инструмент подјармљивања народног разума лагодном животу и личном стандарду. Живот лишен одговорности може да стоји као епитаф једној унакаженој филозофији и култури.

Изетбеговић види излаз у духовној револуцији унутар муслиманског човјека. То је за њега само први корак који „хомо муслиманикус“ треба да учини на путу личног и општег напретка. А круну тог напретка види у стварању јединственог исламског поретка. То и јесте задатак Декларације – да укаже на циљеве и облик тог поретка као и начин на који се до њега долази што се потврђивало током сукоба у БиХ.

ИСЛАМСКИ ПОРЕДАК У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

„Најкраћа дефиниција исламског поретка дефинише га, као јединство вјере и закона, одгоја и силе, идеала и интереса, духовне заједнице и државе,

добровољности и присиле. Као синтеза ових компоненти, исламски поредак има двије темељне претпоставке: исламско друштво и исламску власт. Прва је садржина а друга форма исламског поретка¹¹.

Право на стварање исламског поретка, Алија Изетбеговић тумачи обавезом, коју открива чепркајући по мање важним порукама појединих Кур'анских ајета, желећи увјерити читаоце да је његова „Исламска декларација“ само елаборирање хиљадугодишње тежње муслимана за јединственом државом и јединственим поретком – те да то од муслимана, не само очекује, него и захтијева Алах који се муслиманима обратио кроз Кур'ан. Говорећи о исламском поретку, он га види као **јединство** вјере и закона, одгоја и силе, идеала и интереса, духовне заједнице и државе, добровољности и присиле. Наравно да је однос између јасних и опречних, дијаметрално супротних појмова мора постојати, али је илузија да се може остварити јединство крајности.

Одређени однос између екстрема јесте могућ, али јединство – није. Зато је пуно јаснија слиједећа теза: „Полажући право да сам уређује свој свијет, Ислам искључује право и могућност дјеловања било које стране идеологије на своме подручју. Нема дакле, лаичког принципа а држава треба да буде израз и да подржава моралне концепте религије“¹². Зато су перманентна настојање муслиманског круга да се у БиХ створи исламска држава не сагледавајући интересе других народа који су вјековима живјели једни поред других.

То је још једна у низу заблуда Алије Изетбеговића: он у исламу види идеологију и средство владања државом и свијешћу народа. Ислам није идеологија, ислам је вјера „Код Бога је права вјера само Ислам“¹³. Ставови из Исламске декларације нису ни нови ни једини – они су израз мишљења да је у судару са временом, исламска порука постала застарјела и склеротична и да је то главни разлог општег муслиманског заостајања. Одговор је јасан: вјера подржана насиљем.

СИЛА прије успостављања и **сила** након успостављања исламског поретка. Формула за буђење „успаваног“ муслиманског народа је јасна: „Народ који спава може се пробудити само ударцима“¹⁴. Историја ће дати одговор је ли РАТ требао бити тај ударац – тај начин буђења и кажњавања успаваног и залуталог народа, односно је ли и то био план, жеља или могућност?!

Став из Декларације да су муслимани доста непросвијећени је тачна, али није тачно да су непросвијећени зато што су добри или лоши муслимани. Цијела Азија, Африка – цијели Балкан, живе у добу племенске свијести, која каткад није непросвијена **али је увијек** нецивилизирана. Много је политичких

¹¹ Исто.

¹² Алија Изетбеговић, *Исламска декларација*, стр. 22, 3. пасус

¹³ *Кур'ан* 3/19, стр. 73.

¹⁴ А. Изетбеговић, *Декларација*, стр. 35. трећи пасус.

игара и утицаја глобалних сила – много планова по којима муслимани представљају само бројку, неважну за статистику свјетског интереса, модерних колонијалних сила. Има ту и пословичне инертности, вјековима старе, која муслимане спријечава да науче, како се у Европи живи и дјелује европски а како у свијету живјети животом грађанина свијета. Дефинитивно: „**пут рада, борбе и жртве!**“¹⁵ може бити пут **напретка** – једино без жртава.

Тотални ислам као насиље над човјеком је у ствари визија исламског поретка Изетбеговића. „Он треба да се оствари у земљама у којима муслимани представљају већину становништва“¹⁶ и то тако да се успостави „исламско друштво и исламска власт“.¹⁷ Трагајући за исламским препородом, исламским друштвом и исламском влашћу у земљама у којима су муслимани **само већина**, и поред себе имају и друге, бројне државотворне народе који не желе тај поредак, понуђена је формула остварења те идеје: „Најављујући препород, ми не најављујемо раздобље сигурности и спокоја, него раздобље немира и искушења. Сувише је много ствари које моле за својим рушиоцима“.¹⁸ Порука Алије Изетбеговића је сасвим јасна: „**морамо, дакле, бити прво проповједници а затим војници и укључити се у борбу са невјерницима!**“¹⁹

Визија бољег живота, новог поретка и новог духа, не може се реализовати без симбиозе нужности проповиједанја и ратовања. А да би се за војничку улогу народа окривио неко други, буди се осјећај угрожености, подстичу и распаљују националне и вјерске страсти – распламсава мржња; фабрикују се којекакви памфлети и декларације, иритирају старе ране – а на крају је крив опет неко други: „Ми то нисмо хтјели – нама је то наметнуто!“

За идеологе таквог поретка, попут Изетбеговића, највећу опасност представља критичка мисао хуманистичке интелигенције. Зато ће Алија у Декларацији, муслиманску интелигенцију назвати „**правом несрећом за народ**“. „Те, тзв. напредњаке, западњаке, модернисте, и као се све не зову, препознат ћете по томе, што се обично поносе оним чега би требало да се стиде, а стиде се онога чиме би требало да се поносе“.²⁰ Управо зато је он водио оружане сукобе против својих сународника у Цазинској крајини против присталица Фикрета Абдића. „Сви ти силни муслимански реформатори, нанесоше само штету муслиманским народима „преузимајући од запада само штетни, загушљиви, нуспродукт једног цивилизацијског процеса“.²¹

По Изетбеговићу Турска је класичан примјер напуштања **правог ислама**. Турска реформа, коју је спровео Кемал-паша представља издајство самог себе

¹⁵ Исто, стр. 60 – 4. пасус.

¹⁶ Исто, стр. 37 – 3. пасус.

¹⁷ Исто, стр. 19.

¹⁸ Исто, стр. 35.

¹⁹ Исто, стр. 4.

²⁰ А. Изетбеговић, *Исламска декларација*, стр. 7. први пасус.

²¹ Исто, стр. 7 други пасус.

– закључује у Декларацији – да би послије двије деценије, као „предсједник“ квази државе настале распадом Југославије, велики дио међународне активности и политике усмјерио према Турској – шаљући свакодневно емисаре и полтроне – одлазећи и сам – да камчи војну и финансијску милостињу – садаку, не због свог народа, него због своје власти. „Турска као исламска земља, владала је свијетом, Турска као еуропски плагијат, представља трећеразредну земљу, каквих има још стотине на свијету“.²²

Та несвакидашња огорченост, Изетбеговића турским реформама, највидљивија је у нападу на Кемал-пашу Ататурка, „који је очито већи војсковођа него реформатор“²³ те је нужно „да се заслуге Кемал-паше, за Турску, сведу на праву мјеру“, нарочито због тога што је једним својим декретом забрани ношење феса у Турској.

„Исламска декларација“ не омаловажава само муслимане другачијег моралног и политичког светоназора – она прелази границе толеранције и политичког укуса, наводећи „у свом повијесном живљењу стално клатила између Кристове науке и инквизиције“, откривајући висок степен недостатка толеранције и осјећаја одговорности, за људе који су изабрали други пут – у другој вјери, једнак степену неразумијевања за другачије путеве у исламу. Декларација дискредитује и омаловажава највеће муслиманске борце за слободу, са друге стране оптужује и политички запад и политички исток, због вјековног поробљавања и експлоатације муслиманских народа и земаља: „Ми смо поробљени, у једном тренутку 1919. године и тада није постојала ни једна независна муслиманска земља, стање које није забиљежено никада ни прије ни послије тога“.²⁴

Тај жал за старом Турском, као оличењем исламске моћи и ламент над поробљеношћу, која се доказује искључиво 1919. годином, погрешна је конструкција на којој стоји велики дио концепта Декларације. Нетачан је податак да 1919. године није било независне муслиманске земље: Заблуда свих заблуда и темељ цијелој конструкцији, не само декларације него и схватања по коме је нужно **јединство духовног и државног поретка наћи у исламу**, је у незнању и пропаганди, створено мишљење, по коме произлази: „Све што је у повијести муслиманског народа велико и вриједно спомена, створено је под знамењем ислама!“²⁵

РАДИКАЛНИ СТАВОВИ АЛИЈЕ ИЗТБЕГОВИЋА ДОВЕЛИ ДО СУКОБА У БИХ

За Алију је само оно што је створено у рату и ратом, вриједно и зато пропагира силу: „Наша средства су особни примјер, књига ријеч. **Када ће се**

²² Исто. стр. 4 први пасус.

²³ Исто, стр. 8.

²⁴ Исто, стр. 12 – трећи пасус.

²⁵ Исто, стр. 3. четврти пасус.

овим средствима придружити и сила? Избор тренутка увијек је конкретно питање и зависи од низа фактора. Ипак се може поставити једно правило: исламски покрет треба и може прићи преузимању власти чим је морално и бројно толико снажан да може не само сруши постојећу неисламску, него и изгради нову исламску власт. Ова разлика је важно, јер рушење и грађење не захтјева подједнак ступањ психолошке и материјалне припремљености. Преуранити је једнако опасно као и закаснити.²⁶

Кључни извор оваквом приступу је у радикалној исламистичкој свијести аутора „Исламске декларације“, његова издвојеност изван друштва у коме живи – његово незадовољство тим друштвом, државом, својим народом и свијетом у цјелини. Само зато, седамдесетих година он у чланцима објављеним у Таквиму под псеудонимом Л.С.Б. инсистира на рушењу као услову рађања и стварања нове вриједности - „Сувише је много ствари, које вапе за својим рушитељима“, па то исто и у истој форми, у Декларацији. Само због тога расправа са аутором и њеним идејама са позиција хуманистичког ислама, за не-муслимана је бесмислена и непотребна. „Нема хуманог ислама“ рећи ће сваки немуслиман коме је намијењена улога „кафира“ и непожељног државног елемента како су се осјећали Срби и Хрвати током рата у БиХ.

За творца Декларације, исламско друштво представља организовану заједницу вјерника у џемату. Јасно се манифестује ригидна спознаја само једног (од мноштва) друштвено-историјских конфликта. У визији аутора постоји вјечни и најважнији сукоб ислама, са самим собом и са цијелим свијетом – идентификован са невјером. У настојању да докаже неопходност успоставе новог поретка Изетбеговић потеже час вјерску, час политичку аргументацију. Само вјера је извор утицаја на појединачну свијест, која мора прихватити неразумно и неправедно „јер иза тога стоји божански ауторитет“. Политичка аргументација не познаје личност, она је упућена народима, и она не слиједи лоцирање одговорности појединца, него се бави одговорношћу одређеног колективитета.

Како би изгледала та нова заједница: муслиман – џемат – исламско друштво – исламска власт. Све заједно представља исламски поредак. Ријеч је дакле о држави, као највишем стадију морално-правног поретка. У промишљању државе европска цивилизација почиње од појединца: Појединац има право само у систему објективног морала, јер услови за стварањем различитих облика заједнице настају на нивоу објективног морала. Жалосно је да је западна политика била слијепа на овакву идеологију и безрезервно је подржала Изетбеговића у градњи новог поретка.

У поимању исламског поретка мјесто породице заузима џемат у коме по логици ствари и нема мјеста за друге вјерске заједнице, које остају изван

²⁶ Исто, – Исламска власт 3/2.

љествице објективног морала, осуђени на стварање изоловане заједнице без политичког значаја.

Покрет, који има припадност са поносом истиче Алија Изетбеговић, који је основан 1941. године. Из књиге Дервиша Сушића „Парергон“ може се видјети да је тај покрет наступио са „радикалном, фашисоидном, панисламистичком идеологијом“. Књига истиче да „...они прихватају окупацију земље са радошћу... Међутим, усташка власт у почетку одбија да одобри правила Младих муслимана јер сматра да је и муслиманској омладини мјесто, искључиво, у усташкој младежи... Крај рата руководство Младих муслимана дочекује поцијепано. Ипак, остала је језгра илегалне руководне групе. Назвала је саму себе „Група А“. На илегалним састанцима жустро расправљају шта све да се учини да се спречи утицај КП и СКОЈ-а на муслиманску омладину... **циљ остаје исти: прикључење босне и херцеговине будућој панисламској држави и с л а м и с т а н.**“

У рату је ситуација била много гора: армија, полиција и школе, постале су мјеста нове радикалне подуке. Из Армије БиХ су уклањани, смјењивани и кажњавани команданти који су ношени визијом секуларне Босне и Херцеговине, којом неће управљати сусједне земље али ни хоће и хаџије, ушли у тешку борбу за опстанак и слободу. Политичко образовање и оспособљавање, након смјене првог команданта, (Генерала Сефера Халиловића), је у војсци идентификовано са молитвом и учењем о вјери.

„У питању односа према кршћанству, разликује се христова наука од цркве. У првој гледамо Божју објаву, у извјесним тачкама деформирану, а у другој, организацију, која је својом неизбјежном хијерархијом, политиком, богатством и интересима, постала нешто не само неисламско, него и антикрстовско...“²⁷ То је оно што програм успостављања новог исламског поретка чини програмом свеопштег ропства. То ће временом постати опште мјесто у вјерској политици а након 01.03.1991. године, уводника у листу „Препород“ (гласилу ИЗ БиХ), од 01.03.1991. и чешће све отвореније ће се величати идеје остварења јединственог исламског поретка: „Муслимански свијет све више постаје свјестан да му је будућност у поновном оживљавању власти утемељене на Алаховој ријечи а не у секуларизованим политичким системима...“²⁸ Исламска декларација је постигла резултат: успјела је Бошњаке увести у „муслимански повијесни круг“, што је формулисано у Програму Странке демократске акције; напуштена је традиција и начин живота а мржња усмјерена према свему што није исламско.

„...Најављујући препород, ми не најављујемо раздобље сигурности и спокоја, него раздобље немира и искушења. Сувише је много ствари које моле за својим рушиоцима. Зато то неће бити дани благостања него дани

²⁷ Исто.

²⁸ Лист ИВЗ БиХ, „Препород“, страна 1

достојанства. Народ који спава може се пробудити само ударцима. Тко жели добро нашој заједници, не треба да је поштеђује напрезања, опасности и недаћа. Напротив, он треба учинити све да таква заједница што прије употријеби своје силе, да стави на испит све своје могућности, да преузме ризик, једном ријечју – да не спава него да живи. Само будна и активна, може она наћи себе и свој пут“.²⁹

ЗАКЉУЧАК

У суштини ако се изводи закључак о књижици названој „Исламска декларација“, онда је неоспорно, да је та писанија програм вјерске обнове и изградње исламске државе. И више од тога: она је један промашени покушај националне идентификације у неким општим, понеком вјерском и многим контрадикторним стајалиштима. То је најрадикалнији покушај дефинисања националног интереса кроз програм, једне, за ове просторе нове, вјерске обнове. Овдје појам **вјере** не значи ништа више од једног искривљеног погледа на ислам, приказан у Декларацији. С правом се може рећи, да су седамдесетих година муслимани БиХ тражили себе путујући историјским лавиринтом националног препознавања. Желећи да одреде статус, да дефинишу своје разлике у односу на друге јужнословенске народе, муслимански квази теоретичари, затровани блиским додиром историје пуне мржње.

Улога Алије Изетбеговића у разбијању Југославије, довођењу муцахедина, терориста и убица из Авганистана, Сирије, Саудијске Арабије, Египта, Јордана, Турске... систематско убијању Срба и Хрвата на Озрену и средњој Босни те терористичке акције у земљи и жртвовање Сребренице и цијелог Подриња само да би се обезбједила интервенција НАТО снага и ваздушни удари на Војску Републике Српске; као и многе чињенице, које се могу користити у тумачењу његове личности и политичког наслијеђа Запад је прећутио. Чак и његов исламизам и план формирања исламске државе није озбиљније анализиран нити су о његовој суштини довољно обавјештени, вањски а ни унутрашњи, актери политичке сцене у БиХ. Посљедице по живот у БиХ које је изазвала политика Алије Изетбеговића, његово политичко наслијеђе и СДА те константна афирмација његове политике у политичком Сарајеву, однос према њему као важной историјској личности су главни разлог због кога је ова тема изабрана али и увијек актуелна.

Све је рађено на погрешан начин, као потрага за субјективитетом. И тај субјективитет, тражен је на погрешном мјесту у синтагми **муслимански народ** а муслимански народ не постоји никако другачије осим као вјерска творевина. Бошњаци ће наставити плаћати скупу цијену слијепог покоравана једном бескрупулозном фанатику и његовом политичком и биолошком наслијеђу, које Бошњаке држи у чврстом вехабијском и неоосманском, вјерском и

²⁹ А. Изетбеговић, *Исламска декларација* Рад и Борба, 2.3. - 13

политичком, загрљају који хришћанима нуди систем примитивног ропства. Мало их је у БиХ који нису подлегли тој духовној рутини: једни су с аплаузом поздрављали диктаторски режим комуниста, други, вјерску револуцију Изетбеговића а трећи су у екстази прихватили терористичка дјела, или су подржавали неку герилу, само зато што мотиви нису били противни исламској логици: попустљивост према исламским диктатурама - тврдокорност према западним демократијама.

Екстремизам програма Алије Изетбеговића приказан у „Исламској декларацији“ био је у намјери у коме ће муслиманске политичке снаге довољно јаке да силом, сруше неисламски и успоставе исламски поредак. То је онај тренутак, у коме муслимани представљају надполовичну већину становништва у државној заједници и у коме су, (уз обавезну помоћ саудијских вехабија, муслиманске браће чак и традиционалног непријатеља „ехли сунета“ - шитског Ирана, као персонификација исламске републике и друштва) спремни да ријечи замијене силом. То је била основа за почетак жестоких сукоба који су се дешавали на простору Босне и Херцеговине, али и данас сукобљавања са бројних последицама исламског фанатизма многих кругова.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алија Изетбеговић, *Исламска декларација*, Београд, 1990
2. Кур'сн Часни, *Исламска вјерска заједница Босне и Херцеговине*, шријеvod Чаушевић, Панда, издање 1937
3. Лист ИВЗ БиХ, „Препород“ Сарајево

РАЗБИЈАЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ И АНТИСРПСКА ПРОПАГАНДА

Питер Брук¹

Ел Пасо Хералд-Пост, Тексас, САД

Апстракт: у тексту су на документован начин представљене фазе разбијања Југославије и формирање независних држава. У том процесу значајну улогу одиграли су медији који су се утркивали ко ће више оцрнити српски народ и приказати га злочиначким у западној јавности. Значајну улогу поред медија у прљавом извјештавању о југословенском грађанском рату и српском народу одиграле су агенције за односе с јавношћу које су издашно коришћене и биле добро плаћене од хрватске и муслиманске стране.

Кључне ријечи: *грађански рат, медији, антисрпска пропаганда, информације*

Интернационална вијест од средине 1991. године, је била Југославија и Босна и Херцеговина – злочини, избјеглице и супростављање остатку свијета. У већини случајева злочинац је била агресивна Србија или босански Срби који су осуђивани за најгоре злочине почињене на европском тлу од смрти Адолфа Хитлера и чистки Стаљина. Постоји велики број доказа да су милитарне групе босанских Срба починиле тешке прекршаје. Али кроз читаву кризу Срби су се жалили да су и они такође били жртве и да за то постоје очигледни докази. Начин на који су међународне новинарске агенције, укључујући и америчке медије, одбацивали српске тврдње, играо је пресудну улогу у развијању трагедије бивше Југославије. Како се прва фаза кризе приближавала крају, вријеме је да се погледа и оцијени рад свјетских медија.

Пресуда је све осим позитивна. Као што је један од познатијих америчких новинара рекао на сопствену одговорност недавно: „Очајавам за својом професијом и очајавам за својим новинама. Као по рутини и носиоци лоших вијести, поготово у рату, не осврћу се пуно на критиковање. Али у југословенском грађанском рату, само новинарство је одиграло велику улогу емитовања лоших и непровјерених вијести. Оправдана брига за властиту безбедност доминантно је утицала на пренос информација. Много прича које

¹ Питер Брук (Peter Brock), уредник посебних пројеката и политика у Ел Пасо Хералд-Посту, одржао је више предавања и писао запажене текстове о Југославији, као и источној Европи и Русији од 1976. године. Написао је више студија а посебно се издваја анализа извјештавања западних медија у југословенском грађанском рату наслова: „*Медијско чишћење - прљаво извештавање*”.

су заслужиле наставак нису презентоване јер новинари нису имали приступ конфликту па су били принуђени да се ослањају на изворе који врло често нису били вјеродостојни. Али још један поглед на извјештаје од почетка рата 27. јуна 1991. године открива очигледан немар медија који је достигао свој врхунац прошле зиме и прољећа.

За вријеме тог периода, читаоци и гледаоци су добијали живописне извјештаје округлости, трагедије и барбаризма какви се нису видјели још од почетка другог свјетског рата. Медији су постали покрет, док су се зараћене стране престале приказивати као „не-борци” и „не-партизани”. Вијести су постале комбинација запаљивих наслова, јасних приказа злочина у фотографијама, те језивих видео снимака. Било је јасно да је циљ овог типа новинарства био да изазову владе држава да војно интервенишу али је питање да ли је права слика приказана?

МАНИПУЛАЦИЈЕ ИНФОРМИСАЊА ЈАВНОСТИ БИЛЕ СУ ОЧИГЛЕДНЕ

„Сцене на улицама порушеног Вуковара 1991. године су касније приказиване као снимци борбе из града Дубровника на западним телевизијским мрежама.” Приказан је босански муслиман као ратни заробљеник у српском концентрационом логору да би се касније исти идентификовао од стране породице као пензионисани војник Југословенске армије Бранко Велић – босански Србин у муслиманском заробљеништву.

Каснија сазнања откривају да је међу рањеном муслиманском дјецом у Сарајевском аутобусу који је био под снајперском ватром 1992. године, било дјете српске националности. Једно од преминуле дјеце из овог инцидента је идентификовано је на сахрани у медијима као припадник муслиманске вјере од стране извјештавача док је снимак потпуно јасно приказивао обред сахране хришћанске православне цркве.

Тако је 4. јануара 1993. године, у издању „Newsweek“ објављена фотографија неколико мртвих тијела са насловом: „Постоји ли начин да се зауставе српски злочинци у Босни?“ Фотографија је заправо приказивала српске жртве укључујући и човјека са јасно препознатљивим црвеним капутом који је већ виђен на телевизијским снимцима из Вуковара годину дана раније.²

CNN-ови извјештаји из марта 1993. године говоре о масакру 14 муслимана те маја 1993. године о масакру 10 муслимана наводно убијених од стране Срба. Није било исправке.

Почетком августа 1993. године „Њујорк тајмс” објављује фотографију испод које пише да је на фотографији Хрватица која оплакује погинулог сина који је страдао од српских напада. Уствари ради се о хрватском селу Посушје,

² „Њузвик”, 4. јануара 1993. године

у Босни поред Јадранске обале, гдје је било поприште крвавих борби између хрватских и муслиманских снага, што је резултирало смрћу 34 босанских Хрвата, укључујући и сина жене са фотографије.³

До почетка 1993. године, неколико већих западних новинских организација било је одлучно да, користећи своје репортаже, иницира политички притисак потребан да се испровоцира војна интервенција Сједињених Америчких Држава. Тестирајући учинак својих репортажа, спроведено је више истраживања о јавном мнијењу за вријеме Југословенског грађанског рата, али неовисно о томе како су питања формулисана, истраживања су показала да се већина јавног мнијења тврдоглаво супротставља било каквој интервенцији америчких оружаних снага. Коначно, 11-ог августа „Вашингтон пост“ је објавио резултате истраживања да 6 од 10 Американаца подржава ваздухопловне ударе на српске положаје око Сарајева. Истраживање је такође показало да су Американци одбили приједлог авио удара од стране Сједињених Америчких Држава „у случају да европски савезници не буду учествовали у тим нападима.“ Истраживање није обухватало мишљења снага босанске владе који су, према кредибилним извјештајима, веома често пуцали на своје позиције и на грађане Сарајева користећи и артиљерију како би манипулисали односима са јавношћу.⁴ Уредница „Вашингтон поста“ је изјавила да таква мишљења и питања нису била представљена у истраживању јер „нису били сигурни да ће јавност разумјети о чему се ради“, те је такође изјавила да „није било довољно мјеста“ за таква питања.

У мају 1993. године генерални секретар Уједињених Нација Бутрос Гали говорио је на CNN-овој конференцији у Атланти и укорио медије за кршење прве заповјести о објективности у медијима: „Медији данас више не извјештавају само вијести. Телевизија је постала само једна од начина покривања догађаја. Промијенили су начин како свијет реагује на кризу.“ Бутрос Гали је прецизно описао начин али и посљедице таквог извјештавања о Југословенском грађанском рату. „Емоције у јавности постају толико интензивне да утичу и на сам рад Уједињених нација, јер на телевизији представљен проблем може постати поједностављен и претјеран.“⁵ Три мјесеца раније, неколико високих званичника УН-а, који су обично били резервисани у својим критикама, приватно су у Београду дијелили повјерење новинара верификовано током разговора са самим дописницима. Дописници су истакли да су наишли на препреке уредника који нису прихватили неке чињенице.

Доказ да је америчка штампа била антисрпски настројена видљиво је у изјавама УН званичника, који кажу да је америчка штампа врло селективна, те

³ „Њујорк тајмс“, август 1993.

⁴ „Вашингтон Пост“, .11. август 1993.

⁵ CNN-овој конференцији у Атланти маја 1993. говор генералног секретара Уједињених нација Бутроса Галија.

да учестало манипулише информацијама. Новинари су наилазили на неспоразуме са својим уредницима који су тражили потпуно другачије информације од конкретног стања на терену. Један од новинара захтијевао је премјештај из разлога што се није мирио са таквим захтјевима. „Радио сам у новинама дуго времена и никада нисам видио оволико непрофесионализма и недостатка етике.” - рекао је други. „Поготово од стране америчке штампе гдје постоји екстремно насилан начин извјештавања о догађајима”.

„Шокирало ме је када ми је рођак прочитао причу преко телефона”- додао је амерички дописник у Београду - Мој потпис је био на врху приче, али нисам могао да препознам ништа друго у тој причи. Још једна од жртава Југословенског грађанског рата је била професионална одговорност, да се сакупе све потребне информације са обје стране и да се на томе инсистира, упркос препрекама и захтјевима редакција. Једна британска новинарка се са срџбом сјећа како је у мају 1992. године примила важну дојаву у Београду. Више од (1000) српских цивила укључујући мушкарце, жене, дјецу и старије особе из околине босанског насеља Брадина, заробиле су муслиманске и хрватске снаге у дјелимично порушеном тунелу у Коњицу, поред Сарајева. „Моји уредници су рекли да су заинтересовани за ту причу” изјавила је новинарка. „Али након што сам им објаснила да ми је потребно три дана да стигнем до тамо, још један дан да завршим причу и још три дана да се вратим назад, рекли су ми да захтијевам превише времена.” Неколико мјесеци касније иста новинарка је била у околини Коњица, радећи на другој репортажи и успјела је да потврди детаље ранијег инцидента, иако српски заробљеници више нису били тамо. „Прича је истинита, али је неколико мјесеци већ прошло од тада. Направила сам репортажу али није прошла у штампи због лошег тајминга.” До краја 1992. године већина медија је постала фиксирана на пренос информација о Србима као агресорима и на њихове злочине, па није остављано пуно мјеста за хорор и непријатности кроз које су Срби пролазили у Хрватској и касније, Босни и Херцеговини.

ИЗВЈЕШТАВАЊЕ СА ДИСТАНЦЕ

Дисбаланс у извјештавању почео се појављивати за вријеме рата у Хрватској. Упркос извјештајима о звјерствима почињеним од стране хрватских паравојних организација против Срба, касније потврђених код београдских дописника, приче које су пуштене у свијет говоре само о српским злочинима. Остали извјештаји су остали непотврђени „због потешкоћа да се приступи тим селима у Хрватској.” А то је било јако опасно – рекао је један страни дописник из Београда. Већина репортера су остајали учаурени у Сарајево, Загребу и Београду, те су њихови извјештаји овисили о мрежи доушника и спољњих контаката. Дописници који су пристизали углавном нису говорили српскохрватски језик, а тумачи су често били домаћи новинари, са већ утврђеним предрасудама и интуицијама о томе шта пролази кроз

посткомунистичке сензоре, у новим демократијама Загреба и Сарајева. Извјештавачи су се почели ослањати на агресивне владине гласоговорнике. Владино министарство информисања у Загребу је убрзо придобило публицисте који су течно говорили енглески језик док је БиХ влада мобилисала бројне руководиоце за западне медије. У тој борби за медијску пажњу, Срби су остали угрожени што због санкција Уједињених нација, што због сопствене политике, која је наставила претходни званични презир према страним медијима.

Придошлице новинара у Београду, гдје је југословенско Министарство информисања обухватало само 6 издавача, су због тога били у веома неповољном положају. Долазећи из западне културе, били су навикнути на сарадњу, приступ и одговоре. Међутим, изолована и осуђивана Савезна влада у Београду је једноставно игнорисала њихове навике. Дакле, како су неки новинари отворено признали у фебруару прошле године, писали су оно што су хтјели, често у контрадикторним тоновима. Када је званични Београд прочитао резултате, то је потврдило првобитне сумње, те се пасивна медијска политика наставила. Ускоро су се антагонизми укоријенили. Ипак, за разлику од контролисане штампе у Загребу, било је невјероватно како су домаћи и страни медији до средине 1993. године наставили жестоко критиковати српску владу. Можда је и Београд имао легитимну причу коју је могао испричати и поред неограничених приповједања из Сарајева и Загреба гдје би упорношћу и интезитетом освојили Запад. Међутим, упркос томе, све је остало неиспричано и недоречено због службеног немара, међународних санкција и због недостатка медијског професионализма.

Прије љета 1991. године, само неколицина западних дописника је била у Београду. Већина, заједно са новим новинарима који су стигли 1991. и 1992. године, су на крају мигрирали у Сарајево или Загреб гдје су неометано наставили комуникацију са Западом, нарочито након увођења санкција Уједињених нација Југославији 30. маја 1992. године. Након оснивања Загреба као комуникационог и медијског чворишта крајем 1992. и 1993. године било је још запањујуће због властите репресије Хрватске над својим домаћим медијима, што је укључивало и повратак закона из доба комунизма, којима се пријети са пет година затвора свакоме ономе ко у домаћим или страним медијима критикује хрватску Владу. Није изненађујуће што западни новинари нису успјели да развију комуникацију са Загребом, нити су успјели у расвјетљавању унутрашњих афера „нове Балканске демократије док се у књижарама пале сва дјела која нису сагласна са службеним политикама државе.” Иако су неке приче испричане, страни новинари су били склони гледању кроз прсте, док је влада рекласификовала захтјеве за хрватско држављанство и примјењивала нове политике за религијску наставу у јавним школама. Булевари и јавни тргови су дрско добијали имена по усташким војним лицима из Другог свјетског рата и Независној Држави Хрватској.

У међувремену, до краја 1991. године, новинари и дописници из Београда су нервозно очекивали долазак 60.000 српских избјеглица из Хрватске који су имали застрашујуће приче о злочинима и уништавању десетина српских села. Према ријечима српске Патријаршије у Београду, скоро 100 од 156 преосталих српских православних цркава у Хрватској је срушено. (Прије Другог свјетског рата, у Хрватској је било више од 800 српских цркава)⁶. Скептицизам медија у извјештајима избјеглица и српских званичника ограничио се на репортаже о „концентрационим логорима“ српских затвореника, као што је онај у Сухопољу уз још 18 уништених српских села на подручју Грубишиног Поља. Касније је потврђена локација још једног логора у Старој Липи са остацима 24 српска села у Славонској Пожеги, гдје су Срби исељени из својих домова.

Ројтерсов фотограф који се вратио из Вуковара да би пријавио откриће нађених тијела 41 српске дјецe у пластичним врећама, првобитно је био цитиран у оригиналним извјештајима, али из разлога што није лично видио тијела, новинске агенције су одустале од објављивања репортаже о наводном масакру. Нажалост, исти медијски стандарди се нису примјењивали када су се западни новинари ослањали на другоразредне и трећеразредне изворе и доушнике, о масакру Хрвата и касније Муслимана. Спремност да се објављује без потврде информација, је касније утицала на извјештавање о десетинама хиљада силованих муслиманских жена. До јануара 1992. године, било је прекасно разматрати српску страну у рату у Хрватској, јер се тај рат завршио, док је рат у Босни тек почињао, са мноштвом нових компликација.

Мало је оних који су могли да прате збуњујуће и нагле акције и контра акције три зараћене стране. Снаге босанских Срба и хрватских војних организација су нападале босанску владу и муслиманске војнике, док су се Муслимани борили са снагама босанских Хрвата. Годину дана од почетка Југословенског грађанског рата, писац Славко Ћурувија је открио узрок дезоријентације медија: Западни новинари са минималним способностима и могућностима за покривање узнемирујућег грађанског рата међу јужнословенским културама и националностима, су имали превелику улогу. „Највећа потешкоћа за западноевропске политичаре и коментаторе у суочавању са Југославијом је што већина није знала скоро ништа о земљи, када су се први пут позабавили њеном кризом. Сада када је ситуација драстично погоршана, они су згрожени хаосом и немогућношћу да нешто промијене преко ноћи.” Западним медијима није помогло што је постојала само неколицина вјеродостојних водича који би објаснили аутсајдерима изопачено лудило југословенског братоубилаштва. Службеници УН-а су постали гласноговорници и поткрепљујући извори за новинаре, првенствено из разлога што су говорили енглески језик, док је њихово знање о Балкану и његовој историји било у најмању руку врло лоше. Уредници такође нису имали скоро

⁶ *Саопштење* Српске патријаршије у Београду децембар 1991. године, да је скоро 100 од 156 преосталих српских православних цркава у Хрватској је срушено.

никаквог искуства о балканским дешавањима, те су само усвајали информације са стране. Корисни званичници УН-а често нису били сигурни у детаље, или чак у истинитост пријављених инцидената, али неколико минута касније западне новинске агенције би прихватале спекулације као чињенице. Медији су навели УН као антисрпски, а касније као просрпски. УН званичници у Београду и Сарајеву су се згрозили када су именовани као извор за преурањено окривљавање босанских Срба, као починитеља убиства продуцента АБЦ Телевизије Давида Каплана у августу 1992. године. Виши званичници УН-а су касније изјавили, да је њихова истрага утврдила да пуцањ није могао бити испаљен са подручја који су држали Срби, али су ове информације остале непријављене. Још једна информација која је изостала из новинског извјештаја, је навод да је босанска армија унутар Сребренице прва запуцала тенковском ватром на српске положаје изазивајући притом одговор српске артиљерије.

СКРИВЕНА РУКА

„Отисци прстију“ у медијском рату могу се довести у везу са стручњацима за односе са јавношћу, укључујући неколико већих, сумњиво финансираних фирми Сједињених Америчких Држава и њихових клијената у владиним министарствима за информисање. Фирме за односе са јавношћу Ruder Finn i Hill & Knowlton, Inc. из Вашингтона су били једни од главних агената који су радили у позадини, лансирајући медијску и политичку паљбу, при том зарађујући стотине хиљада, а можда чак и милиона долара, заступајући зарађене републике, некада и по двије истовремено у југословенском рату. Hill & Knowlton је неколико година заступала агенције у неким бившим републикама Југославије, прије него што се угасила. Фирма је највише била позата по томе што је довела лажног свједока који је свједочио пред конгресним одбором о наводном убиству кувајтске новорођенчади након ирачке инвазије Кувајта. Ruder Finn је истовремено заступала Владе Хрватске и Босне до средине 1993. године, у моменту када су обје стране почеле са ескалацијом етничког чишћења цивила у босанским селима, коначно прекида сарадњу са економски истрошеном Хрватском и наставља рад само са Босном, потпомогнутом донацијама исламских држава. Убрзо након тога, Рудер Фин је постигла велики успјех у сфери односа са јавношћу, тако што је помогла босанским Муслиманима да доминирају на јунској Конференцији за људска права у Бечу 1993. године. Они су практично преузели вођење двоседмичне расправе чији је врхунац било гласање, по којем је однос био 88 према 1, што је онемогућило УН да прекину рат као и захтјева да санкције на увоз оружја муслиманима у Босну буду укинуте.

У раним данима рата у Хрватској, мало је репортера могло да застане и сагледа како се манипулише чињеницама док су писали своје чланке. Многи неiskusни балкански репортери, у почетку нису могли да раде ништа друго, него да послушно присуствују прес конференцијама којима није било краја.

Као што је Стив Крошов (Steve Crawshaw) написао у лондонском Индепенденту, једна ствар на коју се нико не може жалити, је да је хрватска медијска машина нарочито пажљива са доказима непоткријепљеним оптужбама. Уколико тражите сликовите „сочне“ приче, Хрватска ће вам увијек удовољити. Некада се чини да министри коју дођу на прес конференције живе у реторички богатим бајкама, у којима чињенице као да не постоје.

Лондонски „Тајмс“ је 18 новембра 1991. године, забиљежио да је објективност била једна од најранијих жртава рата у Југославији и да је као таква била веома брзо обавијена густом маглом. Како се очајнички покушавало освојити срца и мишљења Европе, тврдње су постајале све шокантније, а доказа је било све мање. Медији контролисани од стране хрватске владе били су убједљиви и званичници из Лондона и Вашингтона оваквим тврдњама могу шокирати до послушности, па су се оптужбе наставиле без отпора.⁷

Није било много сумње да су медијски извјештаји са терена „хранили“ новинарске чланке у западним земљама. Типични примјер овога је наслов из „Тајмса“ 15. марта 1993. године, који гласи: „Агонија Југославије је настављање новим бомбардовањима, масакрима, силовањима и етничким чишћењем. Сваким новим догађајем свјетска јавност је била шокирана и мишљења читалаца су да се овај варваризам мора зауставити.“

Далеко рјеђе су биле самокритике медија при извјештавању о рату које је изнио Чарлс Лејн (Charles Lane) у „Newsweek“ седам мјесеци раније: „Постоји, без имало сумње, одређена количина преувеличавања и лицемјерства у тренутној огорчености западних репортера, политичара и гласача. А можда чак и доза расизма.“

Одличан примјер оваквог преувеличавања је изјава која се појавила на насловници „Тајмса“ 15. марта. У том чланку, Садако Огата, УН-ова висока представница за избјеглице, цитирана је као представник УН-овог Савјета безбједности: „Убијају цивиле, жене, дијецу и старе, најчешће клањем.“ Огата је рекла да су те непотврђене информације добијене од неидентификованих радио оператера из Источне Босне. Та радијска емитовања, која су постајала све већи извор информација са терена, су најчешће била демантована по доласку УН-ових јединица на терен. Упркос томе Огата је додала: „Чак и ако је 10 посто информација тачно, ми смо свјedoци масакра.“ Тиме је онда закључио да Огата, као и многи други званичници УН-а и страни репортери, немају информације из прве руке о томе шта се тачно дешава на терену. „Тајмс“ је опет поновио да је 70.000 „логораша“ и даље држано у заробљеништву. То је довело до преувеличавања и доказа непоткријепљене статистике портпарола Стејт департмента САД, чију су грешку „Асошијет прес“ и „Њујорк тајмс“ објавили у јануару 1993. године. Суочена са цифром од 70.000 „логораша“ представница Стејт департмента је признала да је то била

⁷ Лондонски „Тајмс“ 18 новембра 1991.

штампарска грешка. Тачна процјена Стејт департамента била је, како је она навела, мања од 7.000 затворених логораша. Репортаже показују да су босански Срби најчешће сарађивали и дозвољавали међународне инспекције свих логора, док су босански Муслимани и Хрвати одбијали или опструисали инспекције својих логора, али и та чињеница није добила медијску пажњу.⁸

Професор политичких наука са Карлтон универзитета Ц.Г. Јакобсен наводи да покушај медија да Србију заразе са „Масад психологијом“, како је он назива, нису прошли без запажања неколико академика и неколицине новинара, који су осудили манипулацију и немарност у медијима.

Кратковидост и наклоност у медијима је потпуно видљива. „Вашингтон пост“ и француски „L'Observateur“ и остале водеће новине објавиле су слике паравојних јединица описујући их као Србе, иако се на њиховим обиљежљима јасно види да су то Усташе (Хрвати).

У тромјесечном истраживању новинских репортажа, професор међународних односа Харвард универзитета, Николас Ставроу, је пронашао узнемирујући шаблон медијског извјештавања. Он твди да је већина прича базирана на доказима из друге руке, са мало покушаја да се саслуша и друга страна. Деведесет посто прича је проистекло из Сарајева, али само пет посто из Београда. Ставрова анализа указује на етничко стереотиписање, Срби су представљени као примитивни остаци Отоманског царства, а југословенски официри као православни комунистички генерали. Новински чланци садрже прегршт описа о Србима као „источњацима“, „Византијцима“ и „православцима“, увијек кориштени у негативном контексту. Док су Хрвати описани као западњачки, национали, најбогатији, цивилизовани и најнапреднији у развоју по западњачкој демократији, док новински фотографи запостављају приказивање страдања Срба и уништена српска села и цркве.⁹

Има још у овој анализи питања којима се треба вратити.

Фаворизовање

Медијско извјештавање о злочинима над Србима поставља забрињавајућа питања.

1. Зашто је штампа показала минимално интересовање на тврдње Срба да постоје логори смрти у којима се налази српско становништво.

2. Документи достављени Европском парламенту и УН-у од стране босанских Срба садрже ужасне тврдње:

- Крајем марта 1992. године - Српкиње заробљене у Брези су биле силоване и убијене од стране Муслимана, њихова тијела су касније кремирана.

⁸ *Асошијет прес* и *Њујорк тајмс* објавили у јануару 1993. године цифру од 70.000 „логораша“ а представница Стејт департамента признала да је то била типографска грешка и да је та бројка мања од 7.000 затворених логораша.

⁹ Николас Ставроу са Харвард универзитета пронашао је шаблон медијског извјештавања.

- 27. маја 1992. године – Жене заробљенице из Брадине су одведене у логор у Челебиће гдје су силоване више пута.

- 26. јули 1992. године – Бјегунац из Горажда изјавио је да су Муслимани тјерали српске очеве да силују своје кћерке прије него што су их погубили.

- 25. август 1992. године – Писмени изказ др Олге Драшко, која је била затвореник усташког логора у Дретелју, која описује силовања и унакажавања српских жена, укључујући и њу саму, током тромјесечног заробљеништва у логору.

- Новембра 1992. године – група Спркиња, које су пуштене из Тузле у одмаклој трудноћи, су затражиле абортусе послје више силовања од стране Муслимана током заточеништва.

- 10. децембра 1992. године – у Београду, патријарх Српске православне цркве Павле, саопштио је званичницима швајцарског Федералног парламента и Европског екуменског покрета, да је документовано вишеструко силовање 800 Српкиња у 20 муслиманских и хрватских логора.¹⁰ Он је, такође, цитирао дијелове извјештаја написаног 02.06.1992., Државног центра за истраживање ратних злочина (Република Српска). Извјештај је написан за УН у новембру 1992. Године, у њему су идентификоване локације у Сарајеву, Тузли, Бугојну, Коњицу, Бихаћу и Славноском Броду, гдје су муслимански и хрватски војници силовали заробљене жене српске националности.

Тakoђе незабиљежена у медијима је била предаја дугог извјештаја (С/24991) 18.12.1992. године, УН-овог Савјета безбједности на Генералној скупштини УН. Извјештај садржи свједочења српских жртава силовања из горе наведених злочина. УН званичници никада нису објаснили зашто ово није јавно објелодањено, све до 01.05.1993. године, иако је ово био једини извјештај међународне агенције, у ком је садржано свједочење жртава силовања. Како је тај извјештај добио минималну пажњу у УН, медији су били фокусирани на недокументоване тврдње босанских званичника да су српски војници починили силовање 60.000 муслиманских жена.

Од почетка рата у Босни, априла 1992. године до новембра исте године, хиљаде муслиманских избјеглица је отишло у Хрватску и остале државе, гдје су обављени многи интервјуи који нису успјели да докажу такво систематско силовање за које су Срби оптуживани. Онда одједном, крајем новембра и почетком децембра, свијет добија огроман број извјештаја о силовању муслиманских жена. Ове тврдње потичу из Министарстава информисања Владе Хрватске и Владе Босне и Херцеговине. „Њузвик“ је 01.04.1993. године, цитирао тврдње босанских власти, да је до 50.000 муслиманских жена силовано од стране српских војника.

¹⁰ Патријарх Српске православне цркве Павле саопштио је званичницима Швајцарског Федералног парламента и Европског екуменског покрета да је документовано вишеструко силовање 800 Српкиња у 20 Муслиманских и Хрватских логора.

СРПСКА ЗГАРИШТА СРЕБРЕНИЧКОГ КРАЈА 1992 ДО 1995. ГОДИНЕ

Делегација Европске заједнице, предвођена са Dame Anne Warburton, је обавила истрагу током двије посјете региону, децембра 1992. и јануара 1993. године. Навели су да су првенствено били у Загребу и да су добили минималан приступ наведеним муслиманским жртвама и центрима гдје су се те жртве наводно налазиле. Битно за напоменути је, да је делегација добила додатне извјештаје о силовањима хрватских и српских жена. Иако су одбили да открију извор, прихватили су „најразумније процјене“ коју је Warburton група предочила, да је број жртава силовања око 20.000.

Истрагу коју је спровела УН-ова Комисија за људска права, је убрзо изнијела много разумнију процјену. Њени истраживачи су посјетили Босну, Хрватску и Србију између 12. и 23. јануара 1993. године. У њиховом извјештају од 10.02.1993. године, комисија је одбила да пружи званичну процјену, те навела број од 2.400 жртава. Процјена је била базирана на 119 документованих случајева. У извјештају се закључује, да су муслиманске, хрватске и српске жене биле силоване, с тим да су муслиманке чиниле највећи број жртава.

Коначно, ЕП Комитет за женска права, је одржао саслушања Warburton делегације 17. и 18. фебруара и одбила процјену да је 20.000 муслиманских жена силовано, због недостатка доказа и свједочења. На саслушању УН предсједавајући за ратне злочине Фортис Калховен је изнио, да докази који су били прикупљени до тог момента, не би могли да прођу као докази на суду. Слично томе, представници Високог представника за избјеглице УН, су закључили да се није могло наћи довољно неоспоривих доказа, док су Amnesty International и Међународни комитет црвеног крста, закључили да су све стране чиниле злочиња и силовања.

Неколико порођаја који су били резултат силовања, су јасно супротна тврдњама о таласима систематског силовања, која су проузроковала трудноће и била третирана у босанским болницама, те пријављена од стране босанских власти и западњачких новинара.

На врхунцу приче о силовањима, медији су наивно достигли нови ниво. Средином фебруара 1993. године, „Асошијет прес“ цитирајући само изворе из босанских власти, извјештава о наводном канибализму изгладњелих муслимана из Источне Босне. Прича је одмах доспјела на насловне стране новина у Сједињеним Америчким Државама.

Добијајући мало или нимало пажње, било је категорично демантовање УН званичника у Босни већ идућег дана, који су пожурили до мјеста гдје су наводно сељаци гладовали, а затекли их у посједу стоке и живине.

ЗАХТЈЕВИ ЗА ВОЈНУ ИНТЕРВЕНЦИЈУ ПРОТИВ СРБА

У покушајима да натјерају Запад да војно интервенише, медији су запоставили извјештавање најбитнијих детаља са седамнаесточасовне

расправе која се водила у мају, која је довела до одбијања Венс - Овеновог плана од стране Парламента босанских Срба. Више од 50 извјештаја су послани „Асошијет прес“ и „Њујорк тајмс“ у року од 18 часова, након гласања Парламента босанских Срба, али само један од њих је имао минимални опис расправе која се водила. Тако да западни читаоци никада нису сазнали зашто су се Срби противили том плану. Неки од разлога противљења били су:

- Уска веза између Србије и Срба насељених на територијама из сусједне Хрватске и Босне је била стратешки неодбрањива, у дугорочном погледу.

- Неких 460.000 босанских Срба би завршило на муслиманској територији и 160.000 босанских Срба би завршило на хрватској територији.

- Од укупних 31,4 милијарди долара имовине Босне и Херцеговине, Венс – Овеновим планом је додијељено: 18 милијарди муслиманима; 7.3 милијарде Хрватима; 6.1 милијарди Србима.

- Ништа од до тада познатих извора боксита, олова, цинка, соли или челика не би било додијељено босанским Србима.

- Од 3.900 мегавата капацитета електричне енергије: муслимани би добили 1.765 MW; Хрвати 1.220 MW; Срби би добили 905 MW. Свих 10 хидроелектрана би у суштини биле у посједу босанских Хрвата.

- Од укупних 920 километара жељезнице би пролазило: 500 км кроз муслиманска; 260 км кроз хрватска; и 160 км кроз српска подручија.

- Само 200 од 1.200 км обновљених путева би било под контролом босанских Срба.

- Босански Срби би били приморани, или би на неки други начин изгубили 24% територије која им је генерацијама припадала.

Неугодне истине:

„Уништење Сарајева, један од најгорих злочина почињених у Европи још од Аушвица, не може се само пасивно посматрати сваке вечери на вијестима.“, како је то навео Роберт Фоц из Лондон „Дејли телеграфа“. Али то је била само општа слика, али друга страна приче заслужила је више пажње.

Већ у јулу 1992. године, западне дипломате су јавно објавиле да војска босанских муслимана константо провоцира гранатирање, од стране Срба, не би ли натјерали западне војне силе да војно интервенишу.

Мало репортажа из Сарајева говори о томе, да скоро сваког дана артиљериско гранатирање и кршење прекида ватре, нису најчешће почињени од стране босанских Срба, што су званичници стално понављали, јер је то било српско узвраћање муслиманима, коју су први отварали ватру на српске мете и насеља. Не узимајући то у обзир, репортаже су наводиле да су само Срби криви за опсаду Сарајева. Такође, УН посматрачи, су у већини случајева, били позиционирани тако, да могу да запазе артиљеријска дејства са српске стране,

СРПСКА ЗГАРИШТА СРЕБРЕНИЧКОГ КРАЈА 1992 ДО 1995. ГОДИНЕ

што је покренуло питања о дејствима која нису долазила са српске стране, а која су се приказивала медијима да су истог интензитета као српско гранатирање.

Болница Кошево у Сарајеву је била омиљено мјесто посјете телевизијских репортера који, када би болница остала без воде услед гранатирања, пажљиво чекали први порођај који ће се обавити у породилском одјелу болнице. Када би добили снимке и слике, западни репортери би расклопили своју опрему и вратили се у хотел Холидеј ин, гдје је топле воде било на претек. Чињеница која се никада није објављивала је, да би по изласку из болнице репортери морали прескакати преко припремљеног артиљеријског положаја босанске војске, који никада нису означени као највјероватнији разлог зашто су Срби спорадично циљали болницу.

Безбројне репортаже су ријетко наводиле изјаве УН званичника, да су снаге босанских муслимана често гранатирани муслиманске дјелове града као и српска насеља. На примјер, 23.03.1993. године, мајор Пепе Галегос из ИФОР у Сарајеву, је описао претходни дан размјене ватре: „Био је 341 удар на српској и 208 на муслиманској страни, од којих су 82 артиљеријске, 29 минобацачке и 22 тенковске гранате погодиле српску страну, а 115 артиљеријских, 73 минобацачке и 20 тенковских граната је погодило муслиманску страну.¹¹

Било је ријетких изузетака медијској непристрасности, као попут забиљежене реакције УН команданта генерала Мекензија 22.07.1992. године, који је рекао: „Минобацачи су постављени уз болнице, артиљерија поред школа, минобацачи и друго оружје се превози у амбулантним колима. Никада нисам до тада видио да се Црвени крст користи на овај начин, са обе стране.“

Такви извјештаји су се ријетко појављивали у америчким медијима, што објашњава велике разлике у мишљењу јавности о војној интервенцији у Европи и Америци.

Француски геренал Филип Морион, након предаје дужности команданта УНПРОФОРА крајем јуна 1993. године, је категорички оптужио власти босанских муслимана за неуспјех прекида опсаде Сарајева. Он је у интервију Прашкој Лидове новинама, навео да је босански режим желио да држи Сарајево као главну тачку свјетске емпатије и више пута спријечио покушаје УНПРОФОР-а да оствари прекид ватре.

До средине 1993. године, прилика да се исприча српска страна приче је прошла, како су неки посматрачи примјетили. „Срби имају толико тога да кажу, али скоро да нису имали прилике да то учине“, навела је Мару Hueniken у лондонском „Фри Прес“. „Санкције које су уведене Србији онемогућили су ангажовање страних фирми за ПР које су могле испричати своју страну приче“,

¹¹ Мајор Пепе Галегос из ИТНПРОФОР у Сарајеву је 23.03.1993. године изјавио да Муслимани често гранатирају муслиманске дијелове града као и српска насеља.

навело је О'Дјуер издање „Башингтон Рапорт“ 07.06.1993. године, издање које прати ПР област у Вашингтону.

Као резултат тога, Срби, који су сигурно криви за многа злочиња, су постављени на стуб срама у медијима. У међувремену, репортери су навијали за војно слабије Босанце, који су засигурно имали шта да сакрију и дали Хрватској, која је за себе хтјела комад Босне, слободан пролаз. Јавност у Сједињеним Америчким Државама неће добити јасну слику о томе шта се дешава у Босни док се Србији не дозволи да представи своју причу јавности.

Привремена самокритика, која је до сада проистекла из медија, односи се само на телевизијско извјештавање грађанског рата у Југославији. Према Центру за медије и односе са јавношћу, непрофитне организације са сједиштем у Вашингтону, у прва три мјесеца 1993. године, велике телевизије су емитовале 233 репортаже о Босни у ударним терминима, док само 137 репортаже о економским плановима предједника Била Клинтона.

Слично, Марс Gunther из „Knight-Ridder Newspapers“ примјетио је константност код АБЦ-овог World News Tonight при извјештавању о Босни. „Да ли АБЦ превише извјештава или његови ривали не извјештавају довољно, који је разлог разлике у приступу.“ Он наводи: Гунтерова прича се базира на извјештају Тунда који прати вечерње новости. Они су открили да је АБЦ извјештавање о рату у Југославији имало 301 минуто садржаја, у поређењу са 179 минута садржаја које су имали НБЦ-ов Nightly News и CBS-ов Evening News током последњих 11 мјесеци до марта.

„Године 1992., не укључујући изборе, АБЦ је највише извјештавао о догађајима на Балкану“, Гантер је наставио: „CBS главна прича су били немири у Лос Анђелосу, док је NBC посветио највише минута Сомалији. АБЦ Најтлајн је у међувремену, посветио више од 12 програма за извјештавање са Балкана од прошле године, од којих су се многи састојали само о извјештавању са мјеста ратних дејстава. Анализа је сугерисала да је посебна пажња АБЦ-а рату у Босни, како Гантер наводи, чињеница да Roone Arledge има личне разлоге јер је, као предједник АБЦ Спортс-а, био извјештавач са Олимпијских игара 1984. године у Сарајеву. Претходне године, David Kaplan, продуцент АБЦ-овог PrimeTime Live је усмрћен снајперским метком док је припремао репортажу о рату. Гинтхер је исто тако навео Peter Jennings убјеђења о Босни и његове примједбе свјетској заједници, што није успјела да ублажи страдања у Босни. Један од гласноговорника АБЦ, је рекао да су Gunther и Knight-Ridder прича погодили тачно у центар.

У случају АБЦ, мотив за њихово извјештавање можда и није тешко наћи. Међутим, то није тако лако у случају осталих медијских организација. Током немара и групног извјештавања која су искривила слику о Југословенском грађанском рату до данас, медијима би било паметно да се погледају у

огледало и виде колика је њихова улога у томе. У једном тренутку, историчари или званична међународна истрага ће открити све кривце који су имали улогу у југословенској трагедији, а један од тих криваца ће бити и медији.

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

У Босни, гдје већина владајућих структура није имала довољно средства за информисање и гдје је главну улогу играло међународно јавно мнијење, од највећег значаја је било да медији извјештавају прецизно и професионално. Умјесто тога, епитаф на гробу објективног и непристрасног извјештавања о рату у Југославији, ће бити исписан цинизмом, који је најбоље описан интерним меморандумом од 19.04.1993. године, гдје илустратор пише прецизно својим уредницима: „Рекли су ми данас да у току дана нацртам карикатуру у вези са пресудом Роднеј Кинга и да је пошаљем послијеподне. Због превелике расне и правне комплексности која се односи на тај случај, одлучили смо да је најбоље да овај проблем не буде описан бескомпромисним језиком карикатуре. Из тих разлога шаљемо вам карикатуру о рату у Босни.¹²

Може се врло одговорно потврдити о правом суноврату новинарства у Југославији, где су новинари прављењем вијести, кориштењем гласина и изјава сумњивих свједока „из друге руке” од Срба направили „етничке чистаче”, масовне убице, силоватеље и ратне злочинце. Са тридесетогодишњом праксом истраживачког новинарства, у томе су улогу прљавих медијских извештаја, који су се често појављивали имали АВС, CNN, „Сајенс Монитор”, „Вашингтон пост”, али и британски ВВС, „Гардијан”... припремани од стране разних извјештача, оних који су за прљаво извјештавање добијали престижне „Пулицерове награде”.¹³ Таква пракса прљавог медијског извјештавања настављена је и даље, а последице су велике, јер је читав један народ стављен на стуб срама, због злочина које највећим дијелом нису починили.

ИЗВОРИ

1. „Њузвик”, 4. јануара 1993.
2. „Вашингтон пост”, 11. август 1993.
3. „Њујорк тајмс”, август 1993.
4. CNN конференција у Атланти маја 1993. говор генералног секретара УН Бутроса Галија.
5. Брок Питер, „Медијско чишћење - прљаво извештавање”, Медија центар, Београд, 2005.
6. Брок Питер, Политика, Београд, 22.01.2006.
7. Лондонски „Тајмс” 18 новембра 1991.
8. Саопштење Српске Патријаршије у Београду децембар 1991.

¹² Питер Брок, *Медијско чишћење - прљаво извештавање*, Медија центар, Београд, 2005.

¹³ Питер Брок, Политика, Београд, 22.01.2006.

СРПСКА ЗГАРИШТА СРЕБРЕНИЧКОГ КРАЈА 1992. ДО 1995. ГОДИНЕ

Миливоје Иванишевић¹⁴

Институт за истраживање страдања Срба у 20. веку Београд

Апстракт: Овај приказ злочина над српским народом и разарања српских насеља средњег Подриња само је део укупног страдања српског становништва, његових културних и верских објеката које су муслимани починили у том крају током рата чије последице још нису ни привидно залечене.

Страдање Срба у Подрињу ни по чему није изузетак и тешко је доказати да надмашује страдања Срба у осталим деловима ове бивше југословенске Републике. На жалост, укупан обим трагедије проузроковане ратом у Босни и Херцеговини, без обзира о којој од сукобљених страна је реч, још увек није довољно документовано и објективно сагледан, процењен и обелодањен. Ово је покушај да се сагледа обим страдања Срба у Подрињу од стране муслиманских снага током рата 1992-1995. године.

Кључне речи: *Подриње, страдања Срба, муслиманске снаге, 8. оперативана група Армије БиХ, масовни злочини, затирање српских насеља*

Према једном од више стотина докумената Армије БиХ забележено је и следеће: „Крајем јануара и почетком фебруара 1993. године у зони одговорности 8. ОГ (оперативна група, нап. аутора) створена је велика повезана слободна територија са центром у Сребреници која је обухватила 95% простора општине Сребреница, 90% простора општине Братунац, 60% простора општине Власеница и 50% простора општине Зворник. Такође, успостављена је директна физичка веза са ОС (ослобођеним селима, нап. аутора) регије Жепа.“¹⁵

Муслимани су у то време, крајем јануара и почетком фебруара 1993. године по истом документу, у наведеним општинама запосели територију укупне површине од преко 850 км². Тај њихов неспоран војнички успешан подухват

¹⁴ Истраживач Миливоје Иванишевић, директор је Института за истраживање страдања Срба у 20. веку у Београду који се више деценија бави страдањем српског народа, значајним делом Подриња из протеклог рата у Босни и Херцеговини о чему је до сада објавио већи број књига и студија о тим страдањима.

¹⁵ „Команда 8. ОГ Сребреница, 07.03.1994. године Одбрана Републике, Војна тајна, Строго пов. Сектору за морал Другог корпуса, Прилог за водич хронике А БХ, доставља. Веза Ваш акт стр. Пов. Бр. 04-1-364-2“.

СРПСКА ЗГАРИШТА СРЕБРЕНИЧКОГ КРАЈА 1992 ДО 1995. ГОДИНЕ

проузроковао је скоро потпуно затирање многих српских насеља и велика страдања мештана српске националности у наведеним општинама.

Какве је конкретне последице проузроковала та вишемесечна муслиманска оружана активност, могуће је оценити на основу следећих чињеница. Само у сребреничкој и братуначкој општини од 93 насеља у којима су, по попису становништва БиХ извршеном априла 1991. год,¹⁶ живели и Срби, уништено је њих 81. Муслимани нису уништили једино села Црвица, Лијешће, Петрића и Скелани у сребреничкој општини, а у братуначкој општини, поред урбаног дела града, Срби су опстали и у селима: Дубравице, Јелаш, Красановићи, Побрђе, Полом, Реповац, Раковац и Слапашница (братуначка општина има 48 села). Том броју треба додати и око најмање 30 уништених српских села и заселака у општинама Милићи, Власеница и Зворник.

Од 9.390 мештана српске националности у општини Сребреница¹⁷ на својим огњиштима и у својим селима, после овог муслиманског похода, остало је њих само 860 или, у процентима, свега 9%. Већ првих ратних месеци страх се увукао у српска насеља, али и дуж путева којима су људи покушавали да побегну из села и избегну терор који је пламтео на све стране.

Та српска трагедија није остала непозната у свету. Чак је и портпарол Стејт департмента Ричард Баучер 26. јануара 1993. године на конференцији за штампу изјавио да су снаге босанских муслимана убиле барем 60 Срба углавном цивила у селима око Братунца. Потом исти амерички функционер изјављује и следеће: „Као последица непријатељства чак 5.000 људи, првенствено жена, деце, старијих и рањених побегло је у Љубовију.“

После овог саопштења у Америци сличних јавних иступа у којима се говори и о страдању Срба у Босни и Херцеговини није било. Ускоро су од америчке администрације и од стране америчког амбасадора Мадлен Олбрајт уведене мере најстроже блокаде информација које су се односиле на страдања српског становништва. Готово у исто време председник СР Југославије Добрица Ћосић и Влада достављају Генералној скупштини ОУН и Савету безбедности „Меморандум о ратним злочинима и злочинима геноцида у источној Босни (општине Братунац, Скелани и Сребреница) почињене против српског народа од априла 1992 до априла 1993“. Меморандум је 2. јуна 1993. године амбасадор Драгомир Ђокић предао надлежној служби Савета безбедности.¹⁸ Међутим, тај документ никад није стављен на дневни ред нити је разматран у Савету безбедности.

¹⁶ „Национални састав становништва Босне и Херцеговине, попис 1991. године“, Савезни завод за статистику, 1992, Београд.

¹⁷ Ибид.

¹⁸ Стална мисија СРЈ при ОУН, 2. јун 1993. „*Memorandum on war crimes and crimes genocide in Eastern Bosnia (communes of Bratunac, Skelani, and Srebrenica) committed against the Serbian population from April 1992. to April 1993.*“

ОСВРТ НА ЗБИВАЊА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Према документацији која, после више провера, не би требало да буде спорна, **утврђено је да су Срби протерани из 1.904 насеља, или 42,6% од укупно 4.464 у којима су регистровани према попису 1991. године.** Реч је превасходно о општинама и насељима у Муслиманско-хрватској федерацији. Та насеља су данас етнички очишћена, изузев ретких изузетака повратка мештана, пре свега старијих и особа из мешовитих бракова. У два изгона регистрована 1992. и 1995. године са територије данашње, већ поменуто МХ федерације, односно поменутих насеља и општина, **протерано је преко 550.000 лица српске националности или 40,0% од укупне српске популације у БиХ.** И коначно, према списковима и евиденцији 31. децембра 2009. године, **српски људски губици износе 30.707 лица.** Али, кад је реч о људским губицима, мора се нагласити да је ту још увек спорна поузданост података за општине које су током рата биле, а и данас се налазе, у поседу хрватских или муслиманских власти. Услед тога за знатан број општина подаци којима се располаже могу сматрати коначним. (У овом случају сматра се да се могу, из различитих разлога, толерисати одступања највише до 5% од исказаног броја). У другој групи су већ поменуто општине, али не и једино, из Муслиманско-хрватске федерације у којима списак и број српских жртава може у наредним годинама да буде знатно другачији.

У првој групи, за коју се дају коначни резултати, налазе се следеће општине: Бања Лука (у списку уписана имена 1.411 српских жртава), Бијељина (780), Билећа (149), Босанска Градишка (325), Босанска Дубица (242), Босанска Крупа (362), Босански Брод (452), Босански Нови (430), Босански Петровац (378), Босански Шамац (422), Босанско Грахово (198), Братунац (464), Брчко (494), Вишеград (270), Власеница (322), Гацко (109), Гламоч (140), Горажде (410), Дервента (455), Добиј (598), Доњи Вакуф (270), Дрвар (284), Зворник (659), Калиновик (136), Кључ (375), Коњиц (297), Котор Варош (281), Купрес (223), Лакташи (291), Лопаре (302), Љубиње (38), Модрича (254), Мостар (493), Мркоњић Град (438), Невесиње (270), Приједор (648), Прњавор (321), Рудо (105), Рогатица (302), Сански Мост (644), Соколац (207), Сребреница (458), Србац (92), Теслић (444), Требиње (334), Фоча (631), Хан Пијесак (128), Угљевик ((78), Чајниче (128), Челинац (213), Шековићи (241), Шипово (143). Код свих наведених општина, а поготово Бање Луке, Бијељине, Приједора, Добоја, Фоче и Зворника, регистрован је не мали број жртава са подручја МХ федерације. Реч је о жртвама чије су породице током рата услед терора и сталних опасности да буду ликвидирани наше спас бегством на територију Републике Српске.

У другој групи налазе се општине за које се може очекивати, као што смо нагласили, и знатнија измена саопштених података. На жалост, не без разлога очекује се да у више општина број страдалих буде и већи. Те, у извесном смислу кризне, општине су: Бановићи (списак садржи имена 82 српске жртве),

Бихаћ (249), Бреза (32), Бугојно (99), Бусовача (1), Вареш (94), Велика Кладуша (48), Високо (206), Витез (4), Горњи Вакуф (5), Градачац (109), Грачаница (200), Дувно (61), Јабланица (12), Жепче (51), Живинице (66), Зеница (245), Завидовићи (475), Јајце (140), Какањ (74), Калесија (209), Кисељак (23), Кладањ (111), Ливно (162), Лиштица (2), Лукавац (376), Маглај (388), Неум (10), Олово (93), Орашје (75), Оџак (156), Посушје (1), Пуцарево (39), Скендер Вакуф (50), Сребреник (61), Столац (64), Тешањ (50), Травник (158), Тузла (216), Фојница (4), Цазин (4), Чапљина (127), Читлук (1). У највећем броју случајева, о страдању Срба у својим срединама податке су дали људи који су успели да избегну на слободну територију. У знатно мањој мери, то су чинила средства информисања, ратни заробљеници или разне хуманитарне институције које су биле веома бројне током рата у Босни и Херцеговини.

Сарајево је, без сумње, још увек једно од највећих, добро прикривених и од јавности добро чуваних, српских стратишта. Живот Срба у муслиманском делу града, по много чему, је подсећао на живот и судбину Јевреја у Берлину почетком Другог светског рата. Свакодневна убиства, силовања, хапшења, пљачке, затвори и логори, били су трагична стварност мештана српске националности. Спискови са именима жртава које су објављене самостално, или у сарадњи са Борачком организацијом Републике Српске априла 2008. године, садрже податке за 5.776 покојника и 859 лица чија је судбина неизвесна, значи укупно 6.635 Сарајлија српске националности.

Међутим, ти спискови нису коначни. Још се јављају породице покојника које нису евидентирани и унешене у публиковане спискове. Коначан биланс српских жртава овог града тешко да ће у догледно време бити сачињен. **Тешко да ће икада јавност сазнати имена Срба убијених у 126 муслиманских државних и приватних заробљеничких логора у овом граду.**

На крају рата, после потписивања Дејтонског документа, услед оправданог страху од даљих страдања уследио је коначан масовни егзодус Срба. Тада је у муслиманском Сарајеву остало више мртвих него живих Срба. Хроничари ће забележити да је **само прве године рата, за осам месеци, од априла до децембра 1992. у Сарајеву убијено више Срба него током читавог Другог светског рата и владавине Павелићеве НДХ.** Ни данас, као ни тада, многи гробови нису обележени ни опојани, многи покојници нису ни сахрањени, још све кости нису извађене из провалија и рака, ни откопане испод насипа и сметилишта, неке је заувек однела Миљацка. Још сви нису ни поменути.

Овом прегледу укуног српског страдања у Босни и Херцеговини треба додати и имена жртава за које још нису утврђени у којој општини су имали пријављен стални боравак приликом пописа 1991. године. Њих је 1.055. У истом ратном раздобљу страдало је и 667 добровољаца, људи пореклом из разних крајева БиХ, који су дошли да помогну и дали живот у одбрани завичаја и рођака који су остали на старим огњиштима. И на крају, треба посебно

нагласити да у четири општине до данас нису регистрована убиства мештана српске националности. То су општине: Груде, Крешево, Љубушки и Прозор.

После свега остало је да лебди питање постављано и раније, приликом стварања или обнављања заједничке државе Југославије, 1918. али и 1945. године као и сада, после овог рата: када ће рука правде стићи душмане недужних српских жртава. И поново остаје исти одговор: никад.

УМЕСТО ОБМАНА, ВИШЕ ИСТИНЕ О СТРАДАЊУ СРБА У ПОДРИЊУ

Кад су јула 1995. године муслимани сребреничког краја напустили своја села, иза њих није остала ни једна цивилна жртва. О томе постоје бројна сведочења. Чак и странаца. Навешће се само два.

Високи комесар УН за људска права Хенри Виланд је америчком новинару Тиму Бучеру изјавио: „**Нисмо пронашли никога ко је својим очима видео злочине.**“¹⁹ Виланд је у специјалној мисији ОУН предводио велики тим стручњака који су разговарали са стотинама муслиманских избеглица из Сребренице којих је у то време, по њему, на тузланском аеродрому, било преко 20.000. По Ибрану Мустафићу, једном од сребреничких руководиоца, велики број изашлих муслиманских цивила из безбедносне зоне за све је било неочекивано изненађење. Он каже да је лично био: „**Једноставно убијеђен да се Влада надала да неће видјети толико преживјелих, да је за њих, тако рекућ, превише преживјелих из Сребренице.**“²⁰ То је, можда, довољан доказ да су муслиманске власти очекивале покољ цивилног становништва. Ма колико тврдње да избеглице нису виделе неки злочин звучале невероватно, биле су једина истина. И један бивши званичник Стејт департмента у изјави каже, „...**како није видео ништа, понављам ништа, што би потврдило наводе из штампе.**“²¹

Слично су сведочили и холандски војници и њихов командант, док им није забрањено говорити. Проблем је у томе што истина није одговарала ни Клинтновој администрацији, ни њиховим НАТО савезницима ни босанским муслиманима. Сви они су инсистирали да се у Сребреници догодио геноцид у коме је убијено макар 5.000 муслиманских цивила, а пожељно је и више. Од тада се све чини да се удовољи америчким потребама и склони истина.

¹⁹ Tim Butcher, „Serb Atrocities In Srebrenica Are Unproved“, *Daily Telegraph*, *July 24, 1995*. види Александар Павић: „Забрањена истина о Сребреници - Приручник заснован искључиво на страним изворима“, Легенда, Чачак, 2006, стр. 19. и Џорџ Богданић, „Сребреница и политика ратних злочина“, Конгрес српског уједињења, специјалан извештај, 8. јул 2005 (превод на српски).

²⁰ „Слободна Босна“, Сарајево, 14. јул 1996. („Предсједништво и начелник штаба жртвовали су Сребреницу.“).

²¹ Ибид, стр. 5.

Деценију и по траје медијаска хајка и терор над чињеницама и недужним српским народом. Амерички бес се разбуктао још оног тренутка кад су обавештени да у муслиманским селима кроз која је прошла српска војска нема цивилних жртава. Да су Американци, НАТО савез и њихови муслимански штићеници то очекивали сами би се потрудили да српски војници наиђу на побијену децу, жене, старе и немоћне цивиле. У таквој ситуацији нема силе која би српску војску одбранила од оптужбе да је починила не само стравичан злочин, већ и геноцид над недужним муслиманским цивилима. **А Срби су прошли, уздуж и попречно, кроз скоро 50 села која су се налазила у заштићеној зони и ником ни длака са главе није фалила.** Ради аутентичности овог сведочанства наводе се називи тих села: Шубин, Ликари, Бабуљице, Бајрамовићи, Бостаховине, Браковци, Бучиновићи, Бучје, Доњи и Горњи Поточари, Димнићи, Добрак, Фојхар, Гладовићи, Карачићи, Крушев До, Кутузери, Липовац, Лука, Љесковик, Међе, Михољевине, Милачевићи, Мочевећи, Опетци, Осатица, Осмаче, Пале, Палеж, Пећишта, Подгај, Постоље, Познановићи, Прохићи, Рађеновићи, Скендеровићи, Слатина, Сућеска, Староглавице, Сулице, Токољак, Жедањско, Мала Даљегошта, Мочевећи, Осредак, Постоље, Прибидоли, Пусмулићи, Радошевићи и Сасе.

Бесмислена је, уколико постоји, и сама претпоставка да стар или болестан човек, жена или дете, може побећи од војника, поготово ако војник има намеру да га убије. У то су се током ратних година уверили мештани српских села који су страдали како од ватреног тако и од муслиманског ножа, секире или маља. **Стотине појединачних и колективних гробница остало је по српским селима кроз која је прошла муслиманска војска. Иза српске војске јула 1995. у муслиманским селима то се није догодило.** А у тим селима затекле су се породице, мајке, деца, супруге и сестре, сва нејач, муслиманских убица и злочинаца тог краја. Али није дошло до освете над немоћним. Да су се тако понашали муслимани када су улазили у српска села, данас би на хиљаде људу са обе стране било у животу.

Веома је уочљиво да је велики број муслимана страдао у српским селима. Анализа списка погинулих једне од формација Армије БиХ показује да је преко 65% војника те јединице погинуло у српским насељима. С друге стране, српски извори сведоче да је преко 80% Срба живот изгубило на својим имањима, у својим кућама и селима. Шта су тражили и са каквим намерама су наоружани муслимани долазили у српска села. Разумном човеку не треба ништа више од тога да би закључио ко је кога угрожавао. Ово би могло да стави тачку и на измишљену причу о српском агресору. Свакако, уколико амерички политички интерес није супротан чињеницама.

На жалост, муслимани нису имали милости. Тешка је била судбина више од 110 српских села, као и заселака у мешовитим, српско-муслиманским, месним заједницама које су током рата, бар у неком кратком периоду, освајале

и контролисале муслиманске оружане формације. Поред великих страдања недужног становништа, ова села су готово до темеља разорена или спаљена, а храна и покретна имовина је опљачкана и пренета у муслиманска села и њихов тадашњи центар – Сребреницу.

Покољ је почео, можда не случајно, на велики српски празник Ђурђевдан. Од тада бележимо следећи редослед српских страдања у зони одговорности 8. оперативне групе, а од 1. јануара 1995. године под новим називом, 28. дивизије Армије БиХ састављене од локалних муслимана

СТРАДАЊЕ СРБА

Бљечева

Претежно муслиманско село у питомој подрињској општини Братунац (Срба 71, муслимана 532, Југословена 4)²². Локалне оружане формације из састава Армије БиХ под вођством Насера Орића извршиле су ничим изазван напад на српски део села на велики православни празник **Ђурђевдан 6. маја 1992. године** пре подне. Тај неочекиван напад био је суров наговештај прогона и истребљивања Срба из братуначког и сребреничког краја, а догодио се у време интензивних мировних преговора Срба и муслимана о заједничком суживоту.

Жртве:

1. Косана (Новак) Зекић, 1928;
2. Гојко (Лазар) Јовановић, 1917;
3. Милан (Милак) Зекић, 1954, након два месеца подлегао повредама у болници у Београду.

Гниона

Усамљен заселак великог, претежно српског села Гостиљ (113 лица српске националности и 35 муслимана). И ово српско село страдало је истог дана кад и Бљечева у суседној братуначкој општини и готово од истих нападача, припадника Армије БиХ. Јединицу која је напала Гниону сачињавали су мештани околних муслиманских села братуначке и сребреничке општине, а најбројнији су били муслимани села Поточари које је, као и у претходном случају, предводио Насер Орић. Имовина покојника и избеглих лица овог села је опљачкана и спаљена.

Жртве:

1. Радојко (Рајко) Милошевић, 1928. болешљив и полуслеп човек
2. Лазар (Миливоје) Симић, 1936. из суседног Студенца који је био гост на слави покојног Радојка; по сведочењу супруге и избеглих мештана слављеник покојни Радојко је жив запаљен и изгорео у својој кући.

²² Подаци о становништву за села која следе дати су на основу публикације: „Национални састав становништва Босне и Херцеговине, попис 1991. године“, Савезни завод за статистику, 1992, Београд.

Осмаче

Припада општини Сребреница. У близини овог великог муслиманског села постављена је заседа **7. маја 1992. године** на локалној саобраћајници Сребреница – Скелани – Бајина Башта. Том приликом је сачекан и уништен камион у коме се налазило више цивилних лица српске националности, који су се пред најездом муслиманских оружаних формација исељавали из једног дела сребреничке општине и покушали да пребегну у погранично село Скелане и даље у Бајину Башту и Србију.

Жртве:

1. Милојка (Славко) Митровић, 1953;
2. Радосава (Милован) Стјепановић, 1956;
3. Небојша (Радомир) Ђорић, 1966;
4. Зоран (Обрен) Вукосављевић, 1970;
5. Симо (Манојло) Танасијевић, 1952;
6. Миливоје (Богдан) Илић, 1962.
7. Данило (Радомир) Петровић, 1961.

Међе и више осталих мањих српских села

Међе је село са доста измешаним становништвом, али и знатном српском већином која је углавном концентрисана и у неколико српских заселака (у селу укупно Срба 130, муслимана 87), потом околна села Осредак (Срба 195), Виогор (Срба 99, муслимана 32) и Ораховица (Срба 334, муслимана 91) са бројним српским засецима као што су Карно, Чумовићи (20 српских кућа), Црни Врх, Сјемово (8), Ровићи (7), Долови (8), Боровац (3), Стоп (5), Јеремићи (8), Оровица (5), Поретак (5), Јадар (3), Бујаковићи (2), Кипрова (7), Стопови (4), Јасик (3), Бибићи (10), Бојна (5), Дебело брдо (4), Ковачице (10), Сарићи (6), Кожиље (7), и др. Сва наведена насеља налазе се на територији сребреничке општине. Муслимани су на њих извршили фронталан истовремен напад **15. маја 1992.** у раним јутарњим часовима пред свитање.

Жртве:

1. Петрија (Симо) Андрић, 1932;
2. Милојко (Милован) Гагић, 1947;
3. Радивоје (Ђорђе) Суботић, 1954;
4. Војислав (Симо) Ђурић, 1930. и његов непокретни син
5. Новак (Војислав) Ђурић, 1955;
6. Љубица (Драго) Гагић, 1950. заробљена и подлегла тортури у сребреничком затвору;
7. Крсто (Радован) Петровић, 1938;
8. Јевтић (Цвијан) Радивоје – Рацо, 1959;

Жутица

Припада општини Власеница. Муслиманска заседа на локалној саобраћајници постављена у засеку Жутица, делу великог претежно српског

Миливоје ИВАНИШЕВИЋ

села Дервента (Срба 305, муслимана 1, Хрвата 1, Југословена 4, осталих 8) **21. маја 1992. године** око петнаест часова. Заседу су припремили припадници локалних муслиманских оружаних формација, регрутовани са подручја општине Власеница, посебно суседних села Церска, Коњевић Поље и Касаба.

Жртве:

1. Млађен (Драгољуб) Петковић, 1952;
2. Недељко (Милош) Кандић, 1956;
3. Миленко (Милисав) Ковачевић, 1960;
4. Мићо (Десимир) Лазаревић, 1974;
5. Миљана (Видоје) Обрадовић, 1938;
6. Војислав (Илија) Шарац, 1925;
7. Слободан (Радоје) Зечић, 1966;
8. Обренија (Миладин) Илић, 1958.

Коњевић Поље

Релативно велико муслиманско село у општини Братунац, (Срба 8, муслимана 983, Југословена 4, осталих 4). Дана **27. маја 1992. године** у осам часова, на раскрсници путева Братунац – Власеница – Зворник, оружане формације Армије БиХ, састављене од локалног муслиманског становништва са подручја Братунца, Коњевић Поља, Власенице, Нове Касабе, Церске и Сребренице, напале су из заседе колону камиона предузећа ДД „Боксит“ из Милића.

Жртве:

1. Новица (Милко) Сушић, 1962;
2. Зоран (Ненад) Поповић, 1959;
3. Борђо (Миленије) Мијатовић, 1950;
4. Стево (Новак) Симић, 1953;
5. Миломир (Јово) Вујадиновић, 1960.

Јермићи

Мало српско село и његов још мањи заселак Мановићи у општини Власеница (50 становника Срба), **28. маја 1992. године** напали су са више страна наоружани муслимани сврстани у неколико група, регрутовани са подручја власеничке и околних општина.

Жртве:

1. Богдан (Живко) Глигоревећ, 1958;
2. Станоје (Синиша) Кандић-Цане, 1953;
3. Радо (Борђе) Миросављевић, 1972.

Сандићи

Муслимански заселак у близини великог етнички чистог муслиманског села Хрнчићи (муслимана 1226) у општини Братунац. На локалној саобраћајници између Братунца и раскрснице Коњевић Поље где се рачва магистрални пут за Београд и Сарајево, постављене су барикаде и прекинут

СРПСКА ЗГАРИШТА СРЕБРЕНИЧКОГ КРАЈА 1992 ДО 1995. ГОДИНЕ

саобраћај **29. маја 1992. године**. Приликом деблокаде саобраћајнице на српске полицајце је са околних брда из заседе коју су поставили муслимани из Хрнчића и других околних села отворена жестока унакрсна паљба од које је страдало више лица.

Жртве:

1. Милутин (Стево) Милошевић, 1948;
2. Јово (Сретен) Благојевић, 1973;
3. Драгица (Стојан) Матикоса, 1955;
4. Срето (Милан) Сузић, 1960;
5. Миодраг (Мило) Воркапић, 1971;
6. Иван (Ратко) Ивановић, 1970;
7. Драган (Десимир) Петровић, 1967;
8. Весна Крџалић;
9. Александар (Мирко) Граховац, 1972;
10. Жарко Ивановски.

Опарци

Српски заселак муслиманског села Брезовице, општина Сребреница, у коме муслимани чине већинско становништво (Срба 64, муслимана 462). Становнике овог српског засеока напали су **1. јуна 1992. године** суседи из самог села Брезовице, као и наоружани мештани из околних муслиманских села сребреничке и братуначке општине, борци Армије БиХ.

Жртве:

1. Драгић (Драгутина) Илић, 1939;
2. Ратко (Момчила) Илић, 1942;
3. Угљеша (Момчила) Илић, 1939;
4. Живојин (Свијетин) Петровић, 1917;
5. Милорад (Драго) Петровић, 1923.
6. Дикосава (Драго) Петровић, 1932.

Неке од наведених жртава су убијене хладним оружјем на најсуровији начин.

Обади и Шпат

Обади (Хрвата 3, муслимана 135, Срба 684) и Шпат чисто српски засеоци претежно муслиманског села Сасе (муслимана 449, Срба 78) у сребреничкој општини. Напад на ова два насеља **8. јуна 1992. године** извршили су муслимани, припадници, у то време познатих формација Зелених беретки и Патриотске лиге, односно Армије БиХ, углавном добровољци из околних муслиманских села: Скендеровића, Моћевића, Ликара, Стожерског, Поточара, као и мештани градова Сребренице и Братунца.

Жртве:

1. Мирко (Илија) Петровић, 1964;
2. Драго (Живко) Симић, 1949;

Миливоје ИВАНИШЕВИЋ

3. Славко (Станислав) Аврамовић, 1971;
4. Срећко (Драго) Спајић, 1928;
5. Миладин (Богдан) Цвјетиновић, 1936;
6. Достана (Момир) Цвјетиновић, 1930;
7. Милован (Анђелко) Грујичић, 1943;
8. Миленко (Драгослав) Стјепановић, 1944;
9. Илија (Јован) Зекић, 1955.

Рупово Брдо

Село у општини Власеница са убедљивом српском већином (8 муслимана, један Југословен и 116 Срба), у коме се налазе и засеоци Жугићи, Глигори и Милинковићи, удаљено око 20 км од Милића, страдало је у раним јутарњим часовима **10. јуна 1992.** године.

Жртве:

1. Војислав (Максим) Милинковић, 1938. и његова супруга
2. Мирјан (Гојко) Милинковић, 1939, брачни пар чији су посмртни остацци нађени угњенисани у властитој кући;
3. Реља (Маринко) Милинковић, 1942;
4. Радоје (Петар) Милинковић, 1952;
5. Владо (Видо) Милинковић, 1948;
6. Ковиљка (Митар) Жугић, 1922;
7. Комљен (Милош) Жугић, 1925. и његов син
8. Трифко (Комљен) Жугић, 1954.

Витница

Напад на српски заселак, породице и мештане великог, углавном муслиманског села у општини Зворник (Срба 204, муслимана 2893, Југословена 5), односно на српско насеље **Оџачина**, извршили су у раним јутарњим часовима **20. јуна 1992. године** изненада, локални наоружани муслимани из Витнице и суседног села Јусића, припадници Армије БиХ.

Жртве:

1. Васо (Петар) Танацковић, 1936;
2. Коста (Перо) Костић, 1925;
3. Цвјетко (Цвијетин) Костић, 1930;
4. Смиља (Светозар) Танацковић, 1944;
5. Јовика (Јован) Танацковић, 1955;
6. Крсто (Владо) Стевановић, 1966;
7. Мићо (Боро) Миловановић, 1967;
8. Драго (Анто) Ракић, 1958;
9. Иван (Саво) Стојановић, 1964;
10. Недељко (Боро) Илић, 1972.

Ратковић

За локалне услове у општини Сребреница, веома велико етнички чисто српско планинско село (Срба 338), као и околни мали српски засеоци Дучићи, Дворишта, Рачићи и Полимци изненада су нападнути у раним јутарњим часовима у недељу **21. јуна 1992.** године. Напад је извршен из околних муслиманских села и заселака: Познановићи, Дедићи, Подкоријен, Осмаче, Мочевећи и Стожерско.

Жртве:

1. *Обрен (Војислав) Богичевић, 1932;*
2. *Станимир (Владислав) Станојевић, 1949;*
3. *Десанка (Радо) Станојевић, 1923;*
4. *Никола (Тодор) Станојевић, 1958;*
5. *Раденко (Милорад) Станојевић, 1940;*
6. *Видосава (Лука) Ђурић, 1930;*
7. *Видоје (Обрад) Ранкић, 1928;*
8. *Милутин (Обрад) Ранкић, 1944;*
9. *Ранко (Обрад) Ранкић, 1933;*
10. *Винка (Филип) Максимовић, 1927;*
11. *Радомир (Милорад) Максимовић, 1942;*
12. *Џвијета (Ристо) Милановић, 1925;*
13. *Новка (Милорад) Павловић, 1945;*
14. *Зора (Драго) Продановић, 1941;*
15. *Живан (Петар) Продановић, 1966;*
16. *Милован (Јосо) Павловић, 1919.*
17. *Милан (Стојан) Јаковљевић, 1920.*

Неке од жртава су спаљене у својим кућама, а неке заклане. Слика Добриле Продановић, која у рукама држи лобању свог сина Живана, обишла је свет и објављена у многим домаћим и страним медијима.

Магудовићи, Калудра и Брађевина

Брдско-планинска насеља у општини Сребреница, засеоци раније опљачканих, спаљених и уништених српских села Ратковићи и Радошевићи (21. јуна 1992.), претрпели су понован муслимански напад, страдања и пустошење **27. јуна 1992.** године у преподневним часовима.

Жртве:

1. *Љубиша (Предраг) Гајић, 1965;*
2. *Стојан (Драгомир) Стевановић, 1939;*
3. *Новица (Витомир) Станојевић, 1951;*
4. *Владимир (Обрад) Павловић, 1948;*
5. *Славко (Милисав) Петровић, 1946.*

Лозничка Ријека

Углавном српско село са малим бројем муслимана (Срба 132, муслимана 22) у братуначкој општини, први пут су напали наоружани припадници

Миливоје ИВАНИШЕВИЋ

"Зелених беретки" из састава Армије БиХ на велики српски празник **Видовдан, 28. јуна 1992.** године око поднева. Јединице нападача сачињавало је искључиво наоружано локално муслиманско становништво, регрутовано са подручја Братунца и суседне Сребренице.

Жртве:

1. *Срећко (Радивоје) Миловановић, 1943;*
2. *Јована (Гаврило) Миловановић, 1942;*
3. *Верица (Живан) Филиповић, 1975. и њен отац*
4. *Живан (Владимир) Филиповић, 1954;*
5. *Ђорђе (Милисав) Филиповић, 1949;*
6. *Јелена (Живојин) Стојановић, 1952;*
7. *Радован (Милан) Лукић, 1950;*
8. *Милоје (Митар) Дамјановић, 1971;*
9. *Милорад (Мићо) Рончевић, 1960;*
10. *Светозар (Сретен) Вучетић, 1957;*
11. *Миленко (Недељко) Николић, 1963.*

Брежани

Једно од највећих брдско-планинских, старих и познатих српских села у сребреничком крају, које је страдало и раније у оба претходна светска рата, поготово за време НДХ и немачке окупације (Срба 271, муслимана 5). Напали су га пред само свитање, око 4 часа **30. јуна 1992.** припадници оружаних формација Армије БиХ, јачине хиљаду бораца, регрутованих у сребреничкој и суседним општинама.

Жртве:

1. *Радован (Боле) Петровић, 1923;*
2. *Милош (Раде) Новаковић, 1956;*
3. *Достана Лазић, 1919;*
4. *Обрен (Чедо) Јовановић, 1927;*
5. *Видоје (Павле) Лазић, 1937;*
6. *Кристина (Павле) Лазић, 1935;*
7. *Миленко (Илија) Драгичевић, 1947;*
8. *Љубомир (Миленко) Јосиповић, 1977;*
9. *Милош (Владо) Крстајић, 1937;*
10. *Перо (Владо) Крстајић, 1935;*
11. *Станко (Лука) Милошевић, 1900;*
12. *Видоје (Милован) Милошевић, 1974;*
13. *Станоје (Миливоје) Митровић, 1963;*
15. *Милисав (Мико) Ранкић, 1947;*
16. *Драгослав (Милисав) Ранкић, 1974;*
17. *Мирослав (Милисав) Ранкић, 1972;*
18. *Миломир (Радисав) Стевановић, 1946.*
19. *Драган (Стјепан) Стјепановић, 1961.*

Рожањ

Село у општини Зворник са убедљивом српском већином (Срба 379, муслимана 14), али опкољено и од самог почетка рата у сталној блокади околних муслиманских села кроз која, због сталних претњи да ће бити убијени, Срби сељани Рожања нису ни могли ни смели да изађу из села. Село је коначно нападнуто, опљачкано и спаљено **2. јула 1992. године**.

Жртве:

1. Митар Остојић, 1972;
2. Богосав (Стево) Илић, 1968;
3. Станко (Илија) Остојић, 1975;
4. Горан Остојић, 1962;
5. Недељка (Спасоје) Остојић, 1931.

Загони

Велико село са убедљивом српском већином (муслимана 103, Срба 480) у општини Братунац, било је у кратком временском раздобљу 1992. жртва два веома жестока муслиманска напада. Први напад на српски део овог села извршен је **5. јула 1992.** године око 15 часова док су мештани обављали своје редовне пољопривредне и кућне послове.

Жртве:

1. Љубица (Мирован) Милошевић, 1939;
2. Милош (Јован) Милошевић, 1932;
3. Рада (Илија) Милошевић, 1968;
4. Чедомир (Благоје) Танасијевић, 1942;
5. Рајко (Сретен) Гвозденовић, 1927;
6. Драгољуб (Миладин) Гвозденовић, 1954;
7. Благоје (Милорад) Гвозденовић, 1944;
8. Рада (Радоје) Гвозденовић, 1973;
9. Милева (Милорад) Димитрић, 1912;
10. Мирко (Митар) Димитрић, 1974;
11. Матија (Стеван) Јашински, 1940;
12. Миодраг (Илија) Маловић, 1943;
13. Михајло (Јефто) Михајловић, 1951;
14. Душанка (Периша) Пауновић, 1954.

Крњићи

Планинско село општине Сребреница у коме је српско становништво одувек имало апсолутну већину (муслимана 11, Срба 114), напали су, опљачкали и уништили **5. јула 1992.** године припадници Армије БиХ са подручја Сребренице и муслиманских села околних општина.

Жртве:

1. Бобан (Спасоје) Лазаревић, 1965;
2. Средоје (Недељко) Јовановић, 1947;

3. Мирослава (Борислав) Јовановић, 1939;
4. Драгутин (Милош) Димитријевић, 1961;
5. Раде (Петко) Тримановић, 1958;
6. Српко (Новак) Аксић, 1972;
7. Радош (Мирко) Максимовић, 1968;
8. Миленко (Ристо) Максимовић, 1942;
9. Милош (Остоја) Милошевић, 1961;
10. Небојша (Зоран) Милошевић, 1975;
11. Миља Мићић;
12. Васо Парача, 1912;
13. Илија (Марко) Симић, 1912;
14. Вељко (Милисав) Симић, 1953;
15. Влајко (Петар) Владић, 1934.
16. Сока Вујић, 1930.

Сасе и Залазје

Чисто српски заселак, за овдашње брдско-планинске, услове доста великог села Обади које, као и суседно село Сасе и његов заселак Залазје, припадају општини Сребреница. Истовремено су их напале муслиманске снаге из Сребренице на православни празник, **Петровдан, 12. јула 1992. године**. Крвави напад на ова насеља извели су припадници Армије БиХ, углавном добровољци из муслиманских села овог краја. Залазје је уништено до темеља. Страдали су готово подједнако и браниоци и њихови најближи рођаци и пријатељи који су, уз помоћ малог броја добровољаца, покушали да се супротставе нападачу.

Жртве:

1. Иван (Миладин) Јосиповић, 1955;
2. Горан (Војислав) Митровић, 1970;
3. Бука Симић, 1930;
4. Благоје (Благоје) Живановић; 1954;
5. Душан (Слободан) Благојевић, 1946;
6. Радинка (Драгомир) Цвијетиновић, 1952;
7. Иван (Ранко) Цвијетиновић, 1953;
8. Светислав (Тадија) Драгичевић, 1949;
9. Жељко (Милорад) Гиљевић, 1970;
10. Недељко (Десимир) Глигић, 1948;
11. Љубисав (Никола) Глигорић, 1962;
12. Алекса (Милош) Гордић, 1955;
13. Јован (Цвијетко) Грујичић, 1954;
14. Станоје (Игњат) Грујичић, 1946;
15. Слободан (Милан) Илић, 1946;
16. Милисав (Сретен) Илић, 1957;
17. Лука (Љубомир) Јерemiћ, 1927;

18. Ратко (Милош) Јеремић, 1969;
19. Марко (Ратко) Јеремић, 1965;
20. Радован (Ратко) Јеремић, 1963;
21. Милован (Малиша) Лазаревић, 1946;
22. Момир (Станко) Лазаревић, 1955;
23. Бранислав (Александар) Павловић, 1947;
24. Рајко (Југослав) Петровић, 1963;
25. Драгомир (Борисав) Ракић, 1957;
26. Светозар (Цвијетин) Ракић, 1951;
27. Момчило (Љубомир) Ракић, 1949;
28. Миодраг (Љубомир) Ракић, 1959;
29. Миле (Момчило) Ракић, 1966;
30. Бранко (Гојко) Симић, 1959;
31. Петко (Гојко) Симић, 1963;
32. Божо (Станко) Станојевић, 1966;
33. Миладин (Гојко) Станојевић, 1929;
34. Михаило (Светислав) Стјепановић, 1942;
35. Радивоје (Богољуб) Томић, 1950;
36. Мирољуб (Радивоје) Тодоровић, 1961;
37. Миладин (Радо) Тубић, 1955;
38. Радисав (Радован) Васиљевић, 1963;
39. Радислав (Радован) Васиљевић, 1965;
40. Бошко (Живојин) Вујадиновић, 1951;
41. Васо (Живојин) Вујадиновић, 1954;
42. Недељко (Богдан) Вујадиновић, 1947;
43. Драгомир (Милован) Вујадиновић, 1947;
44. Милован (Славољуб) Вујадиновић, 1948;
45. Душан (Васо) Вујадиновић, 1940;
46. Милан (Загорка) Зекић, 1959;
47. Вукашин (Спасоје) Ћетковић, 1938.

Биљача

Велико муслиманско село, у приграничном подручју према Србији и СРЈ (Хрвата 1, муслимана 629, Срба 17, Југословена 7) припада општини Братунац. На друму у овом селу на Петровдан **12. јул 1992. године** муслимани у заседи сачекали велику групу наоружаних млађих људи из Братунца који су покушали да помогну угроженим српским насељима Залазе и Сасе у суседној сребреничкој општини.

Жртве:

1. Драгомир (Ненад) Живковић, 1970;
2. Јован (Цвијетин) Живановић, 1969;
3. Миливоје (Драган) Живановић, 1972;
4. Божидар (Иван) Локић, 1968;

5. Драгољуб (Саво) Јокић, 1961;
6. Бошко (Андре) Ковачевић, 1969;
7. Недељко (Милојко) Митровић, 1965;
8. Жељко (Милорад) Перић, 1973;
9. Миленко (Бранко) Савић, 1968;
10. Драган (Лазо) Савић, 1953;
11. Томо (Стјепан) Спасојевић, 1956;
12. Милан (Неђо) Ђокић, 1967;
13. Мирослав (Стојан) Андрић, 1967;
14. Богдан Јокић.

Загони

Већ помињано село у општини Братунац, које је страдало и претходне недеље (5. јула 1992.) претрпело је и **12. јула 1992.** године на Петровдан, нови, још жешћи напад оружаних јединица Армије БиХ.

Жртве:

1. Милован (Милко) Димитрић, 1962;
2. Миодраг (Јаков) Јовановић, 1952;
3. Душан (Живојин) Милошевић, 1963;
4. Ђорђо (Алекса) Милошевић, 1934;
5. Видосав (Бранко) Милошевић, 1968;
6. Драгиша (Милко) Милошевић, 1963.
7. Миодраг (Милко) Милошевић, 1970.

Магашићи

Ово село у братуначкој општини напао је велики број наоружаних локалних муслимана припадника Армије БиХ, регрутованих са подручја општина Братунац, Сребреница и Власеница, два пута у кратком временском размаку од свега пет дана: **20. и 25. јула 1992.** године Магашићи су подељени на Доње и Горње Магашиће које готово у подједнаком броју насељавају Срби и муслимани (Срба 353, муслимана 292). Наведени напади извршени су само на српски део Магашића и суседну Хранчу. Том приликом је убијено осам мештана српске националности, од тога шест женских особа.

Жртве:

1. Љиљана (Душан) Илић, 1975;
2. Зорка (Марко) Илић, 1947;
3. Миленија (Милорад) Илић, 1944;
4. Љубинка (Петар) Илић, 1952;
5. Марјан (Радомир) Илић, 1963;
6. Љубица (Милош) Милановић, 1929;
7. Благоје (Перо) Поповић, 1907;
8. Лепосава (Ристо) Поповић, 1919.

Хранча

После Другог светског рата, ово село у непосредној близини Братунца постало је претежно муслиманско (муслимана 545, Срба 152). На српски део села неочекивано је извршен веома жесток напад, као и на суседно село Магашаћи, **25. јула 1992.** године у 13,30 часова док су се мештани налазили у пољима и обављали уобичајене летње пољопривредне послове.

Жртве:

1. Љубица (Живорад) Мирковић, 1942;
2. Цвијетин (Никола) Ђуричић, 1930;
3. Момчило (Стојана) Јокић, 1928;
4. Живана (Мирко) Лукић, 1944;
5. Марко (Јаков) Мићић, 1949;
6. Илија (Радисав) Мићић, 1949;
7. Достана Цвјетиновић;
8. Станимир (Саво) Митровић, 1938. који је наредних дана подлегао повредама.

Јежестица

Једно од највећих етнички чисто српских села у општини Братунац (502 становника српске националности) на подручју месне заједнице Кравица, напали су **8. августа 1992.** године муслимани из суседног села Јаглића и муслиманске јединице из села са ширег подручја Братунца, Власенице и Сребренице, припадници Армије БиХ. У време напада већина мештана се налазила на имањима где су обављали уобичајене свакодневне летње пољопривредне послове. На ливадама су и убијени.

Жртве:

1. Војин (Радо) Богичевић, 1929;
2. Славка (Обрен) Млађеновић, 1931. и њена два сина;
3. Анђелко (Љубомир) Млађеновић, 1965;
4. Драган (Љубомир) Млађеновић, 1960;
5. Сретен (Милош) Ранковић, 1962;
6. Милан (Вујадин) Ранковић, 1935;
7. Савка (Недељко) Стјепановић, 1951;
8. Милосав (Обрад) Стјепановић, 1919.
9. Србо (Саван) Ђурић, 1944.

Шадић

Српски делови, или засеоци, овог села у власеничкој општини нападнути су **15. августа 1992. године.** Шадићи Доњи насељени углавном муслиманским становништвом (Срба 58, муслимана 447), Шадићи Горњи насељени искључиво лицима српске националности (Срба 228). Напад на њих извршиле су муслиманске оружане формације са суседног подручја Церске, Касабе и Коњевић Поља из састава Армије БиХ.

Жртве:

1. Драго (Спасоје) Мишић, 1935; и његов син
2. Миливоје (Драго) Мишић, 1965;
3. Неђо (Јован) Мишић, 1954;
4. Томислав (Урош) Мишић, 1964;
5. Гојко (Радован) Вуковић, 1930;
6. Јованка Мишић, 1920;
7. Пеја (Неђо) Мишић, 1958. супруга Миће Мишића;
8. Сретен (Богдан) Томић, 1956;
9. Милосав (Божо) Кевих, 1962;
10. Милан (Душан) Лазаревић, 1952.
11. Радојка Мишић, 1927.

Каменица Горња

Српски део овог углавном муслиманског села у зворничкој општини (Срба 301, муслимана 1288, Југословена 9), нападе су у раним јутарњим часовима **24. августа 1992.** године локалне муслиманске оружане јединице са подручја Церске из састава Армије БиХ. Приликом напада на веома суров начин, спаљивањем, ударцима тупим предметом и ножем убијена су четири лица српске националности.

Жртве:

1. Драгомир (Драго) Томић, 1948;
2. Љубомир (Миладин) Томић, 1948;
3. Миломир (Вељко) Кукољ, 1957.
4. Радо (Срећко) Кукољ, 1945.

Миланова Воденица (заселак Живковићи)

На локалном путу између села Пећи и Скелана у општини Сребреница, **28. августа 1992. године** око 8:30 часова, наоружани муслимани, припадници Армије БиХ регрутовани са овог подручја, поставили су заседу и том приликом на свиреп и подмукао начин убили четири цивилна лица српске националности која су се из свог села пешице упутила у Скелане. Садистичка иживљавања обесних наоружаних муслиманских младића над похватаним немоћним и недужним старим особама српске националности била су видљива по остацима одеће и скоро безбројним спољним повредама тела искасапљених српских жртава.

Жртве:

1. Светозар (Драго) Живковић, 1915;
2. Станко (Љубомир) Живковић, 1936;
3. Драган (Раденко) Милановић, 1951;
4. Кристина (Миленко) Аћимовић, 1920.

Растошница

Најбројније српско село у општини Зворник (Срба 2334, муслимана 6, Хрвата 3, Југословена 1, осталих 3), као и неколико мањих околних српских села и заселака. Муслимани су у раним јутарњим часовима **1. септембра 1992.** године после неколико дана жестоких напада освојили Растошницу. У акцији су учествовале веома бројне оружане формације Другог (тузланског) корпуса Армије БиХ регрутоване углавном од муслиманског становништва из најближих села: Годуша, Мимићи, Теочак, Сапна, Витница, Међеђа, Сњижежница и осталих околних муслиманских насеља.

Жртве:

1. Звонко (Станимир) Ђокић, 1971;
2. Саво (Стјепан) Миљановић, 1934;
3. Бранислав (Неђо) Миљановић, 1938;
4. Мирослав (Крсто) Ђокић, 1935;
5. Мића (Живан) Мићановић, 1962;
6. Боро (Саво) Ђукановић, 1935;
7. Милан (Боро) Ђукановић, 1962;
8. Радо (Милован) Петровић, 1926;
9. Тришо (Саво) Преловац;
10. Вељко (Јован) Филиповић, 1930;
11. Марко (Радисав) Савић;
12. Владо (Драго) Савић, 1944;
13. Србо (Мико) Сандић, 1913;
14. Петар (Момо) Сандић, 1962;
15. Кајо (Митар) Сандић, 1932;
16. Милан (Милош) Сандић, 1957;
17. Михајло (Митар) Сандић, 1930;
18. Цвијетин Станојевић - Цвико;
19. Драго (Ђуро) Ковачевић, 1935;
20. Ружица (Саво) Јосиповић, 1941;
21. Милош (Раде) Николић, 1962;
22. Недељко (Драго) Марковић, 1934;
23. Здравко (Митар) Манојловић, 1965.

Нестали су, највероватније убијени у затворима и логорима:

1. Душанка (Владимир) Јововић, 1928;
2. Сретен (Душан) Миљановић, 1958;
3. Срећко (Миланко) Радовановић, 1949;
4. Брањо (Славко) Ђокић, 1954;
5. Илија (Драго) Лазић, 1962;
6. Јован (Лазар) Сандић - Ђока, 1911;
7. Душанка Сандић;
8. Станко (Митар) Савић, 1951;

9. Митар Савић, 1927;
10. Мићо Гајић, 1922;
11. Нада Мијатовић;
12. Ратко Петровић;
13. Јован (Славко) Савић, 1960;
14. Светозар (Војко) Станојевић, 1952;
15. Душанка (Митар) Ђокић, 1937.

Црни Врх

Близу насеља Планица у општини Зворник, испод самог превоја, на саобраћајници Зворник - Шековићи нападнута је из заседе **10. септембра 1992.** године колона од седам цивилних теретних и једно цивилно путничко возило.

Жртве:

1. Љубомир Богуновић;
2. Јован (Стеван) Бојовић, 1949, Рогатица;
3. Мирко (Душан) Ђокић, 1950, Београд;
4. Станимир (Сретен) Јовић, 1950, Зворник;
5. Милан (Станоје) Спајић, 1935, Вишеград;
6. Душко (Војислав) Новичић, 1969, Зворник;
7. Момир (Душан) Тробок, 1957, Пале.

Залужје

Муслиманско село у општини Братунац. Наоружани муслимани овог и суседних муслиманских села, припадници Армије БиХ, организовали су у Залужју заседу **16. септембра 1992. године** на локалној асфалтираној саобраћајници Братунац – Сасе (село и рудник у општини Сребреница).

Жртве:

1. Милисав (Стојан) Лукић, 1942;
2. Рајко (Недељко) Вујадиновић, 1971;
3. Крсто (Цвијетин) Јовановић, 1955;
4. Драган (Бошко) Ковачевић, 1959;
5. Томислав (Милош) Стојановић, 1966;
6. Даница (Петко) Стојановић, 1931;
7. Радојка (Симо) Вучетић, 1946;
8. Томо (Милан) Лончаревић, 1948;

Кочање

Српски заселак (Срба 192), који припада знатно већем, претежно муслиманском Новом Селу (Срба 192, муслимана 1.058, Југословена 7, осталих 2) у подрињској општини Зворник, нападнут је **17. септембра 1992.** године. Напад су извршили припадници муслиманских оружаних формација из састава Армије БиХ од којих је већина била са подручја Новог Села, Каменице, односно Општине Зворник и муслиманских насеља суседних општина.

Жртве:

1. Зоран (Лазар) Илић, 1953;
2. Милисав (Милош) Илић, 1955;
3. Спаса (Никола) Илић, 1912;
4. Лазар (Јевто) Илић, 1924;
5. Иконија (Васо) Илић, 1935;
6. Васо (Милан) Марковић, 1933;
7. Војник Ђоко, презиме непознато, избеглица из Зенице (можда је реч о Милораду (Богдан) Станковићу, 1959. из Зенице).

Подравање

Припада општини Сребреница. Етнички чисто и једно од највећих српских села у овом крају (413 становника српске националности) тешко је страдало у оба претходна светска рата. Од почетка ратних сукоба и муслиманског терора у овом крају, поготово током лета 1992, Подравање су стално угрожавали муслимани Сребренице. Село је више од пет месеци, ослањајући се једино на властите могућности, одолевало тим муслиманским насртајима. Најжешћи напад веома бројних и добро наоружаних јединица Армије БиХ, регрутованих са овог подручја извршен је **24. септембра 1992.** године.

Жртве:

1. Војин (Милоје) Јовановић, 1923;
2. Светозар (Милоје) Јовановић, 1933;
3. Радо (Обрад) Лазаревић, 1920;
4. Милева (Василије) Петровић, 1948;
5. Миломир (Марко) Петровић, 1951;
6. Михајло (Јово) Митровић, 1932;
7. Ружа Митровић, 1927;
8. Драго (Марко) Митровић, 1925;
9. Радован (Анђелко) Маринковић, 1938;
10. Милован (Милош) Маринковић, 1955;
11. Раде (Милош) Маринковић, 1961;
12. Дикосава (Жарко) Маринковић, 1938;
13. Милош (Драго) Маринковић, 1935;
14. Миладин (Милисав) Перендић, 1924;
15. Томислав (Савкан) Перендић, 1930;
16. Станка (Благоје) Перендић, 1935;
17. Спасенија (Богдан) Перендић, 1932;
18. Митар (Цвијетин) Шарац, 1963;
19. Душан (Веселин) Шарац, 1964;
20. Мирјана (Обрад) Шарац, 1943;
- 21) Милан (Манојло) Шарац, 1929;
22. Гојко (Марко) Томић, 1930;
23. Михајло (Марко) Томић, 1941;

Миливоје ИВАНИШЕВИЋ

24. Милијан (Милош) Васић, 1951;
25. Милисав Весић;
26. Славиша (Радомир) Николић, 1960;
27. Драган (Чедомир) Николић, 1960;
28. Небојша Павловић, 1971;
29. Раде (Милета) Мудринић, 1961;
30. Бориша (Ружа) Митић, 1946;
31. Ђураћ (Милан) Богдановић, 1960.
32. Драгутин (Митар) Кукић, 1954.

Многе од наведених жртава убијене су на најсвирепији начин: одсецањем глава и појединих делова тела, разбијањем лобање тупим предметом, расецањем стомака, клањем. Запрепашћен овим монструозним злочиним огласио се, посебним саопштењем, Синод Српске православне цркве, а Његова Светост Патријарх Павле одржао је помен невино страдалим мученицима. Слике масакрираних Срба овог села пренеле су у својим емисијама многе домаће и стране телевизије станице.

Брачан

Привредни објекат, површински коп рудника боксита Милићи у општини Власеница. Приликом напада који је извршен на чуваре рудника **24. септембра 1992. године** масакрирано је свих седам чувара рудника, иначе лица српске националности.

Жртве:

1. Миливоје (Тодор) Сушић, 1958;
2. Славко (Божидар) Шалићуровић, 1971;
3. Славко (Митар) Гордић, 1958;
4. Видоје (Милорад) Шалићуровић, 1961;
5. Зоран (Неђо) Лаловић, 1943;
6. Миодраг (Мијат) Глигоровић, 1956.
7. Рајко (Радојко) Пантић, 1943.

Рогосија

Врло мало српско село у општини Власеница (34 становника српске националности) претрпело је жесток напад **26. септембра 1992. године**. Напад су извршиле околне муслиманске оружане снаге Армије БиХ са подручја Сребренице, Власенице, Коњевић Поља, Братунца, Церске и Касабе. Већина мештана и њихових заштитника поубијана је на најсуровији начин.

Жртве:

1. Мирко (Милан) Продановић, 1961;
2. Милан (Станко) Станишић, 1960;
3. Неђо (Џвијан) Станишић, 1964;
4. Љубомир (Љубинко) Јурошевић, 1962;
5. Зоран (Милорад) Равњаковић, 1960;

6. Драгољуб (Милка) Деурић, 1964;
7. Миломир (Милисав) Продановић, 1966. и његов брат
8. Жарко (Милисав) Продановић, 1970;
9. Боро (Стјепан) Тешић, 1960;
10. Драгомир (Обро) Јаћимовић, 1949;
11. Чедомир (Миладин) Дошић, 1950;
12. Милован (Петар) Ковачевић, 1952;
13. Лука (Цвијетин) Мајсторовић, 1950;
14. Бошко (Миладин) Драгић, 1947;
15. Душан (Зарија) Ђурић, 1943;
16. Димитрије (Радисав) Алемпић, 1959;
17. Велимир (Митар) Мајсторовић, 1967;
18. Мићо (Љубомир) Митровић, 1947;
19. Рајко (Неђо) Ребић, 1958;
20. Милан (Радован) Мијић, 1952;
21. Раденко (Миладин) Секулић, 1962;
22. Горан (Гојко) Пејиновић, 1958;
23. Јадранко (Неђо) Шевкушић, 1961;
24. Александар (Бранислав) Дракулић, 1969;
25. Милан (Бранко) Вујичић, 1954;
26. Томислав (Рајко) Тешић, 1971;
27. Милан (Митар) Секулић, 1947.
28. Ненад (Цвијан) Станишић, 1972.

Факовићи

Плодоносно и богато подрињско погранично село према Србији у општини Братунац са знатно бројнијим српским становништвом (Срба 115, муслимана 33) нападнуто је **5. октобра 1992. године**. Напад на Факовиће извршиле су јединице Армије БиХ формиране по околним муслиманским селима на подручју Братунца и Сребренице знатно пре почетка оружаних ратних сукоба у овом крају.

Жртве:

1. Десанка (Радоје) Божић, 1924;
2. Олга (Милован) Марковић, 1935;
3. Славка (Милован) Марковић, 1931;
4. Ђуба Николић, 1954;
5. Данило Ђурић, 1910;
6. Мирослав (Милан) Ивановић, 1973;
7. Радоје (Саво) Марковић, 1941;
8. Радомир (Стево) Марковић, 1939;
9. Петко (Милован) Николић, 1954;
10. Милован (Сретен) Николић, 1923;

Миливоје ИВАНИШЕВИЋ

11. Радован (Јово) Савић, 1965;
- 12) Миломир (Благоје) Суботић, 1959;
13. Милован (Драго) Ђокић, 1936;
14. Сретен (Милета) Ђокић, 1938;
15. Ђоко (Недељко) Ђокић, 1955;
16. Видоје (Радован) Ђукић, 1954;
17. Светозар (Сретен) Ђокић, 1965.

Бољевихи

Велико српско село у плодној долини реке Дрине (415 становника). Припада општини Братунац. Муслиманске снаге са овог подручја, припадници Армије БиХ, напале су у исто време кад и суседне Факовиће **5. октобра 1992. године**. Том приликом убили су осам недужних углавном старијих особа које су, излажући опасности своје животе, остале у селу да хране стоку, скупљају летину и чувају своје и суседне куће и имања.

Жртве:

1. Миљана Деспотовић;
2. Петра (Милорад) Продановић, 1927;
3. Стојка (Јован) Стјепановић, 1922;
4. Станија Васић, 1930;
5. Радован (Срето) Ђукић, 1922;
6. Милутин (Љубисав) Ристић, 1940;
7. Зарија (Новица) Ристић, 1928;
8. Владан (Манојло) Васић, 1929.

Шетићи

Припада општини Зворник. На српски део села (муслимана 656, Срба 83, Југословена 2), заселак Пантићи, извршен напад у праскозорје **8. октобра 1992. године**. Акцију су организовали и извели муслимани Шетића и околних муслиманских села општине Зворник.

Жртве:

1. Михаило (Саво) Пантић, 1912;
2. Цвијета Пантић, 1910;
3. Деса Пантић, 1927;
4. Сава Пантић, 1920;
5. Љубица (Милан) Пантић, 1946;
6. Цвија Преловац, 1932.
7. Босиљка (Никола) Лукић, 1927;
8. Цвија Сандић.

Малешихи

Напад на ово претежно српско село у општини Зворник (Срба 666, муслимана 69) извршен је истовремено са нападом на српски део села Шетићи, у раним јутарњим часовима **8. октобра 1992. године**. Акцију су предводили и

злочине починили у највећој мери муслимани суседног села Јусићи у сарадњи са већим бројем наоружаних припадника Армије БиХ из околних села и општина настањених муслиманским становништвом.

Жртве:

1. Здравко (Миладин) Милошевић, 1926;
2. Саво (Вељко) Видовић, 1937;
3. Михајло Перић, 1902;
4. Цвија Перић, 1907;
5. Љубица Перић, 1942;
6. Здравко Малешкић, 1922;
7. непозната жена из села Змајевица која се затекла у гостима.

Каменица Доња и Каменица Горња

Српски засеоци, или подручја, ових углавном муслиманских села зворничке општине (Срба 323, муслимана 2.633, Југословена 22), опколиле су у току ноћи локалне муслиманске оружане формације, припадници Армије БиХ, и освојили **6. новембра 1992.** године. Том приликом заробљени су многи Срби, браниоци ових заселака и чланови њихових породица. Колико је у овом погрому лица српске националности Каменице страдало, заробљено и масакрирано још увек је непознато. Цифре се крећу од 109 до преко 250 жртава.

Жртве:

1. Миладин (Игњат) Аићерић, 1962;
2. Зоран (Јово) Бојановић, 1961;
3. Драгомир (Велимир) Божић, 1966;
4. Никола (Миладин) Чворић, 1963;
5. Саво (Перо) Ђокић, 1930;
6. Владо (Перо) Грабовица, 1950;
7. Радисав (Тимотије) Грабовица, 1950;
8. Ратко (Костадин) Илић, 1959;
9. Драган (Бошко) Јакишић, 1965;
10. Станко (Марко) Јовановић-Мишо, 1956;
11. Урош (Дамјан) Казановић, 1948;
12. Миодраг (Василије) Ковачевић - Мишо, 1959;
13. Драган (Стеван) Летић, 1964;
14. Српко (Војин) Лукић, 1955;
15. Радислав (Лазар) Маџановић, 1962;
16. Тришо (Микајло) Михајловић, 1959;
17. Марко (Јово) Милошевић, 1948;
18. Радомир (Милош) Павловић, 1974;
19. Бранислав (Душан) Петровић, 1958;
20. Горан (Златко) Пјанић, 1952;
21. Радомир (Рајко) Радић, 1950;

22. Радован (Стево) Савић, 1966;
23. Жарко (Богдан) Савић, 1949;
24. Мићо (Миливоје) Симић, 1953;
25. Ненад (Жарко) Стевановић, 1956;
26. Славко (Драго) Тијанић, 1970;
27. Зоран (Томо) Урумовић, 1958;
28. Драгомир (Љубо) Јовановић, 1958;
29. Саво (Васо) Казановић, 1957;
30. Радан (Ђорђе) Павловић, 1967;
31. Мићо (Крстан) Тешић, 1968;
32. Велимир (Вељко) Јовановић, 1955;
33. Милан (Михајло) Продановић, 1953;
34. Ратко (Ненад) Продановић, 1944;
35. Миладин (Јово) Ложњаковић, 1958;
36. Раде (Бранислав) Марић, 1949;
37. Панто (Владо) Мијатовић, 1955;
38. Виктор (Младен) Савић, 1964;
39. Ђорђе (Владимир) Стевановић, 1952;
40. Богдан (Радивој) Радовић, 1952;
41. Кирило (Стеван) Стевановић, 1940;
43. Милорад (Милац) Видовић, 1966;
44. Владо (Петко) Ристановић, 1958;
45. Алекса (Цвијан) Савић, 1952;
46. Рајо (Цвијетко) Максимовић, 1953;
47. Милош (Желимир) Зеленовић, 1967;
48. Зоран (Неџо) Божић, 1964;
49. Милош (Ристо) Грабовица, 1974;
50. Борисав (Витомир) Михајловић, 1958;
51. Славко (Вукашин) Павловић, 1959;
52. Миладин (Божо) Недић, 1960;
53. Миладин Ћерић..

Сикирић

Село у општини Братунац са релативно равномерним бројем српског и муслиманског становништва (Срба 201, муслимана 241). Напад на српски део села **14. децембра 1992. године** у раним јутарњим часовима извршиле су веома бројне муслиманске оружане формације Армије БиХ регрутоване из околних муслиманских насеља Братунца, Сребренице и осталих суседних општина. Српски део села опљачкан је и уништен, а велики број мештана убијен је веома свирепо, после заробљавања, углавном хладним оружјем.

Жртве:

1. Живојин (Благоје) Илић, 1928;
2. Радојка (Коста) Илић, 1935;

3. Радован (Богосав) Митровић, 1948. и његов брат
4. Срећко (Богосав) Митровић, 1946;
5. Миломир (Богосав) Недељковић, 1940;
6. Љубисав (Обрад) Недељковић, 1925;
7. Ратко (Светислав) Недељковић, 1946;
8. Слободан (Миладин) Петровић, 1976;
9. Душан (Раде) Продановић, 1931;
10. Обренија (Миладин) Ранкић, 1934;
11. Златан (Ранко) Симић, 1961;
12. Живадин (Светолик) Симић, 1946;
13. Радисав (Светолик) Симић, 1939;
14. Гроздана (Василије) Симић, 1931;
15. Драгиша (Бранко) Стевановић, 1966;
16. Миломир (Љубисав) Танасић, 1939;
17. Милан (Петра) Танасић, 1957;
18. Обренија (Обрад) Тришић, 1931;
19. Новак (Срећко) Вуксић, 1931;
20. Милован (Максим) Симић, 1949.

Бјеловац

Претежно српско село у општини Братунац на обали Дрине (Срба 238, муслимана 51). Напад великог броја муслимана припадника Армије БиХ, углавном добровољаца из околних муслиманских села братуначке и сребреничке општине, у некој врсти ланчаног похода на српска насеља која се дуж Дрине граниче са Србијом, извршен је истовремено кад и напад на Сикирић, у само праскозорје **14. децембра 1992. године**. И у овом селу регистрован је велики број жртава међу цивилним српским становништвом и њиховим браниоцима.

Жртве:

1. Златан (Миленко) Богичевић, 1975;
2. Миодраг (Илија) Цвијић, 1972;
3. Слободан (Витомира) Деспотовић;
4. Стево (Неђо) Филиповић, 1951;
5. Милисав (Илија) Илић, 1957;
6. Милун (Мићо) Илић, 1939;
7. Злата (Милош) Јовановић, 1911;
8. Раденка (Милисав) Јовановић, 1974;
9. Вида (Радивоје) Лукић, 1933;
10. Мирослав (Новица) Маринчевић, 1965;
11. Радивоје (Илија) Матић, 1937. и његове кћерке
12. Гордана (Радивоје) Матић, 1967. и
13. Снежана (Радивоје) Матић, 1965;
14. Мирко (Петко) Миладиновић, 1971. и његов брат

15. Чедо (Петко) Миладиновић, 1975;
16. Славко (Чедо) Милутиновић, 1963;
17. Слободан (Ратко) Недељковић, 1970;
18. Мирко (Крсто) Петровић, 1920;
19. Мирко (Милан) Петровић, 1972;
20. Митар (Остоја) Савић, 1954;
21. Радован (Сретен) Танасић, 1923;
22. Рајко (Живојин) Томић, 1955;
23. Милорад (Живорад) Тошић, 1972;
24. Зоран (Томислав) Тришић, 1968;
25. Десимир (Никодин) Матић, 1928.

Лозничка Ријека

Припада подрињској општини Братунац. Село са доминантном српском већином (Срба 132, муслимана 22) нападнуто је истовремено кад и Сикирић и Бјеловац, у раним јутарњим часовима **14. децембра 1992. године**. Реч је о три суседна скоро повезана села на истој саобраћајници у долини реке Дрине, која су у том походу јединица Армије БиХ, састављених од муслимана Братунца, Власенице и Сребренице, сравњена са земљом.

Жртве:

1. Славомир (Видоје или Радивоје) Дамњановић, 1971;
2. Недељко (Светозар) Дамњановић, 1959;
3. Драгољуб (Милисав) Филиповић, 1942. и његов син
4. Драган (Драгољуб) Филиповић, 1962;
5. Милан (Петко или Петар) Јовановић, 1948;
6. Ђоко (Петар) Јокановић, 1956;
7. Милош (Веселин) Јовановић; 1928;
8. Жељко (Војислав) Кнежевић, 1966;
9. Крстина (Чедо) Лукић, 1948;
10. Бојан (Николче) Милковски, 1938;
11. Млађен (Божидар) Петровић, 1958;
12. Миодраг (Богдан) Петровић, 1948;
13. Раденко (Рајко) Станковић, 1972;
14. Ратко (Илија) Симић, 1951;
15. Божо (Крсто) Тодоровић, 1949;
16. Радован (Саво) Вучетић, 1943. и син
17. Миленко (Радован) Вучетић, 1975.

Брана Бачићи

Српско село (Срба 263) на подручју месне заједнице Кравица, општина Братунац, током читавог лета налазило се на мети оружаних напада и сталних оружаних провокација из околних муслиманских села Церске, Касабе, Коњевић Поља, Глогове, Побуђа. То се догодило и **14. децембра 1992. године**.

Жртве:

1. Рајко (Живојин) Томић, 1955;
2. Душан (Милорад) Петровић, 1936;
3. Васиљ (Петар) Тодоровић, 1955;
4. Ратко (Марко) Дадић - Бато, 1954;
5. Славко (Неђо) Илић, 1939.

Цикотска Ријека

У атару српског села Шадићи Горњи (Срба 228, Југословена 2), општина Власеница. Дана **23. децембра 1992. године** у заседи, пресретнут је камион којим је путовало више цивилних лица и са њима неколико припадника војске Републике Српске. Возило се налазило и кретало на српској територији и изван зоне непосредних ратних дејстава. Заседу су поставили припадници неке мање терористичко-диверзантске јединице из састава Другог корпуса оружаних снага Армије БиХ.

Жртве:

1. Драган (Милош) Ђурић, 1953;
2. Драган (Боривоје) Радуловић, 1963;
3. Богдан (Млађен) Николић, 1956;
4. Ратко (Ристо) Миликановић, 1953;
5. Радослав (Данило) Станић, 1946;
6. Миленко (Милорад) Остојић, 1944;
7. Радивоје (Никола) Копривица, 1953;
8. Видослав (Јово) Јурошевић, 1955;
9. Саво (Владо) Лазаревић, 1963;
10. Станко (Владо) Лазаревић, 1966;
11. Сreto (Перо) Крстић, 1948;
12. Младен (Ненад) Татомировић, 1956.

Јежестица

Припада општини Братунац. Ово чисто српско и доста велико село, поново је доживело трагедију на православни **Божих, 7. јануара 1993.** године. И у овом нападу, као и у оном од 8. августа 1992, страдао је велики број мештана Јежестице. Реч је, пре свега, о цивилним лицима српске националности и њиховим најближим који су покушавали да одбране село.

Жртве:

1. Видосава (Микаила) Тришић, 1946;
2. Радојко (Љубомир) Богичевић, 1954;
3. Војислав (Љубомир) Богичевић, 1949;
4. Мило (Стојан) Јокић, 1926;
5. Радомир (Вујадин) Јовановић, 1959;
6. Ратко (Драгомир) Миладиновић, 1959;
7. Ђорђо (Драгомир) Миладиновић, 1958;

8. Недељко (Милорад) Милановић, 1937;
9. Драган (Недељко) Милановић, 1970;
10. Милован (Ристо) Остојић, 1949;
11. Митар (Ристо) Остојић, 1934;
12. Крстивоје (Владимир) Ђукановић, 1935;
13. Бошко (Милош) Ђукановић, 1928;
14. Невенка (Ристо) Ђукановић, 1946;
15. Драго (Павле) Лазић, 1913;
16. Гордан (Цвијетин) Николић, 1958;
17. Иван (Владимир) Ђукановић, 1954.

Кравица

Чисто српско село у Општини Братунац (Срба 353, осталих 4), а под истим називом и веома познато и подручје које сачињава више српских села и заселака: Брана Бачићи (Срба 263), Бањевићи (Срба 38), Мандићи, Мратинци (Срба 218, муслимана 70), Поповићи, Липеновићи (Срба 235, Југословена 3), Побрђе (Срба 196, муслимана 50), Кајићи, Оправдићи (Срба 434) и др. Оружане провокације и напади понављали су се скоро сваког дана, али, свакако најжешћи, претходно добро припремљен и организован напад веома јаким муслиманских снага од преко 3000 бораца, извршен је на православни Божић, **7. јануара, 1993. године**. Том приликом су страдала сва кравичка српска насеља и убијени многи мештани из тих села.

Жртве:

1. Негослав (Микаило) Ерић, 1912. Кравица;
2. Крстина (Никола) Ерић, 1914. Кравица;
3. Милован (Тодосије) Николић, 1946. Кравица;
4. Ристо (Коста) Поповић, 1920. Кравица;
5. Костадин (Ристо) Поповић, 1947. Кравица;
6. Мара (Васо) Божић, 1909. Мандићи;
7. Стево (Стојан) Божић, 1951. Мандићи;
8. Крсто (Душан) Лазић, 1933. Брана Бачићи;
9. Миладин (Драго) Момчиловић, 1935. Оправдићи;
10. Васо (Марко) Николић, 1920. Брана Бачићи;
11. Митар (Цвијан) Николић, 1927. Кајићи;
12. Љубица Обачкић, 1918. Мратињци;
13. Танкосава (Васиљ) Стевановић 1938. Брана Бачићи;
14. Владимир (Стојан) Стојановић, 1915. Брана Бачићи;
15. Стојан (Митар) Јовановић, 1948. Кравица.

Шиљковићи

Релативно мало српско село у месној заједници Кравица (90 становника српске националности) општина Братунац. Најжешћи напад муслимана овог краја, припадника Армије БиХ, доживело је, као и цео тај крај, на српски

Божих, **7. јануара 1993.** године. И поред јуначке и пожртвоване одбране малобројних мештана, село је окупирано и уништено.

Жртве:

1. Радоје (Радована) Павловић, 1934;
2. Миладин (Душан) Долијановић, 1963;
3. Лазар (Костадин) Веселиновић, 1935;
4. Станоје (Станко) Ђокић, 1942;
5. Миладин (Радован) Стевановић, 1943;
6. Васкрсије (Ђорђе) Радовић, 1956;
7. Драган (Радосав) Радовић, 1968;
8. Раденко (Љубо) Радовић, 1974;
9. Новица (Слободан) Богичевић, 1976;
10. Слободан (Јован) Богичевић, 1945;
11. Миле (Саво) Савелић, 1964;
12. Божо (Драго) Радовић, 1943.
13. Вишњић (Тодор) Ратко, 1949;
14. Пајкан (Пајо) Гаврић, 1963.

Скелани

Са бројним околним српским селима и засеоцима: Ћосићи, Костоломци (Срба 234), Кушићи, Жабоквица (Срба 589, муслимана 52), Топлица (Срба 254, муслимана 13), Бујаковићи (Срба 166, муслимана 7), Језеро, Калиманићи (Срба 289, муслимана 105), Стублови и др. у Општини Сребреница нападнути су у раним јутарњим часовима **16. јануара 1993. године.**

Жртве:

1. Новак (Радисава) Ракић, 1953;
2. Драгомир (Јово) Ракић, 1953;
3. Миломир (Јово) Ракић, 1957;
4. Радиша (Славко) Ракић, 1961;
5. Драгомир (Марјан) Ракић, 1940;
6. Миле (Дико) Ивановић, 1952;
7. Предраг (Мило) Ивановић, 1973;
8. Желимир (Милутин) Ивановић, 1968;
9. Жарко (Миленко) Павловић, 1938;
10. Милорад (Чедо) Трифуновић, 1958;
11. Богдан (Јово) Живановић, 1927;
12. Добринa (Михаила) Живановић, 1923;
13. Тадија (Милорад) Ракић 1930;
14. Дамјан (Жико) Максимовић, 1934;
15. Анђелко (Светозар) Павловић, 1914;
16. Видосава Трифуновић, 1915;
17. Небојша (Предраг) Илић, 1969;
18. Марко (Саво) Милановић, 1954;

19. Алекса (Дражо) Глизић, 1968;
20. Шћепо (Симо) Јањић, 1947;
21. Симо (Перо) Јањић, 1948;
22. Владо (Саво) Мијатовић, 1966;
23. Милан (Милош) Миловановић, 1967;
24. Милун (Раденко) Марковић, 1970;
25. Анђа (Симо) Јањић, 1927;
26. Гордана (Остоја) Секулић, 1966;
27. Александар (Томислав) Димитријевић, 1987;
28. Радисав (Томислав) Димитријевић, 1984;
29. Драган (Јован) Димитријевић, 1965;
30. Радован (Драган) Симић, 1966;
31. Драгоје (Бориша) Милошевић, 1960;
32. Миленко (Петар) Миловановић, 1941;
33. Радивоје (Стојан) Николић, 1952;
34. Миленко (Војислав) Николић, 1940;
35. Петко (Мићо) Годоровић, 1940;
36. Филип (Ђорђе) Живановић, 1931;
37. Стојан Живановић, 1925;
38. Милојко (Анђелко) Јаковљевић, 1957;
39. Саво (Милован) Максимовић, 1932;
40. Роса Неђић, 1933;
41. Владислав (Лазар) Ристић, 1947;
42. Радивоје Митровић, 1942;
43. Милија (Митар) Јаковљевић, 1957;
44. Мирко (Максим) Митровић, 1939;
45. Миленко (Милан) Јаковљевић, 1946;
46. Новак (Цветко) Ристић, 1951;
47. Илија Милановић, 1922;
48. Радо Ристић, 1920;
49. Душанка Милановић, 1920;
50. Миленија (Петко) Јанковић, 1963;
51. Миленко (Станоја) Годоровић, 1928;
52. Никола (Јово) Живановић, 1921;
53. Радинка Митровић, 1946;
54. Миленка Ристић, 1930;
55. Иванка (Милорада) Ристић, 1950;
56. Митра (Новак) Ристић, 1974;
57. Мићо (Новак) Ристић, 1977;
58. Мирко (Радисав) Ракић, 1925;
59. Радосава Ковачевић, 1915;
60. Илинка Благојевић, 1914.
61. Даринка Митровић, 1922.

Бабићи

Релативно мало српско село испод планине Удрч (Срба 114) на ивицама великог и познатог муслиманског подручја Церске у општини Власеница страдало је у току ноћи **9. марта 1993. године** приликом изненадног диверзантског напада муслиманских оружаних формација припадника Армије БиХ, са локалног подручја Церске, Касабе, Коњевић Поља и других околних места.

Жртве:

1. Петар (Ђоко) Чолић, 1948;
2. Мирсад (Мехмед) Мујачић, 1958;
3. Јанко (Станоје) Марић, 1950;
4. Милош (Тодор) Миланковић, 1942;
5. Расим (Рашид) Мехмедовић, 1957;
6. Жељко (Жарко) Дујаковић, 1963;
7. Митар (Душан) Поповић, 1946;
8. Недељко (Јован) Ђекић, 1944;
9. Винко (Петар) Демировић, 1960;
10. Миладин (Митар) Удовчић, 1942;
11. Борко (Милан) Новић, 1942;
12. Недељко (Стојан) Драгојловић, 1946;
13. Мирко (Танасије) Давидовић, 1951;
14. Слободан (Душан) Давидовић, 1957;
15. Дражен (Никола) Бојанић, 1974.

Бошковићи

Претежно српско село у општини Зворник (Срба 593, муслимана 61, Хрвата 1 Југословена 2) нападнуто уочи празника Св. Илије, **1. августа 1993. године**. Пешадијском нападу претходило је вишечасовно гранатирање конвекционалним пројектилама, али и пројектилама са концентрисаним хлором, бојним отровом који су открили инспектори ОУН приликом самоиницијативно спроведене истраге на подручју села. То је потврдио и командант 206. бригаде Армије БиХ у Тузли, као и стручњаци УНПРОФОР-а у извештају који су поднели Генералном секретару ОУН Бутросу Галију.

Жртве:

1. Срећко (Аћим) Филиповић, 1933;
2. Сретен (Томо) Јокић, 1964. и његов отац
3. Томо (Јово) Јокић, 1939;
4. Урош (Бранко) Јокић, 1953;
5. Милорад (Мићо) Костић, 1966;
6. Симо (Милован) Лукић, 1951;
7. Бранислав (Милош) Николић, 1954;
8. Драгиња Николић;
9. Здравко (Илија) Николић, 1973;

Миливоје ИВАНИШЕВИЋ

10. Винко (Петар) Максимовић, 1954;
11. Драгомир (Ивко) Милутиновић, 1941;
12. Перо (Лазар) Милутиновић, 1922;
13. Србо (Саво) Савић, 1955;
14. Бошко (Тоде) Савиновић, 1944;
15. Милан (Михајло) Васиљевић, 1958;
16. Чедомир (Јован) Николић, 1937.

Горњи Локањ

Доста велико чисто српско село (Срба 743) у општини Зворник, претрпело је веома жесток напад **11. децембра 1993. године**. Напад на село су уз употребу артиљерије и свих врста модерног наоружања извршиле јаке и бројне оружане формације Тузланског корпуса Армије БиХ.

Жртве:

1. Милош (Јела) Јевтић, 1964;
2. Драган (Перо) Мићић, 1973;
3. Милан (Крсто) Мићић, 1944;
4. Миливоје (Симо) Попадић, 1952;
5. Теодор (Лазар) Живковић, 1949;
6. Војо (Милан) Лакић, 1936;
7. Рајо (Бошко) Рајковић, 1965;
8. Драго (Вељко) Перић, 1959;
9. Сретен (Срећко) Спасојевић, 1944;
10. Миливој (Милосав) Јовић, 1960;
11. Милан (Цвијетин) Радовановић, 1954;
12. Милан (Милорад) Савић, 1934;
13. Милутин (Мићо) Симанић, 1953.

Сливње

У највећој мери српско село у општини Олово (Срба 113, муслимана 38). У поодмаклом периоду муслиманског пустошења у овим крајевима, село се нашло на удару оружаних формација армије БиХ **15. децембра 1993. године**. Напад извршен само на српски, већински део села и на српска домаћинства.

Жртве:

1. Момир (Мијат) Дупљанин, 1936;
2. Будимир (Драго) Дупљанин, 1960;
3. Бранко (Миливоје) Јањуш, 1949. и његов син
4. Радојица (Бранко) Јањуш, 1972;
5. Зора Јањуш.

Јелачићи

Припада општини Кладањ, једно од доста великих чисто српских села (Срба 315, Југословена 2), нападнуто је **14. јануара 1994. године** на српску Нову годину ујутро око 7,30 часова. Напад су извршили припадници

муслиманске Армије БиХ регрутовани из муслиманских насеља ове и суседних општина.

Жртве:

1. Петко (Тодор) Божић, 1929;
2. Новица (Јован) Ерделић, 1965;
3. Драго (Божо) Ерделић, 1944;
4. Веселин (Гавро) Ерделић, 1941;
5. Драго (Ђуро) Ерделић, 1928;
6. Божо (Саво) Ерделић, 1910;
7. Радивоје (Милош) Еркић, 1953;
8. Грозда (Десимир) Еркић, 1932;
9. Љубинка (Миро) Еркић, 1927;
10. Невенка (Обрен) Еркић, 1914;
11. Радивоје (Десимир) Милић, 1940;
12. Јован (Коста) Милић, 1940;
13. Недјељко (Миладин) Милић, 1967;
14. Коста (Ратко) Милић, 1955;
15. Миладин (Владета) Вуковић, 1959;
16. Зора (Сретко) Божић, 1949;
17. Милош (Блашко) Сејменовић, 1964.

Пелемиши

Српско насеље у општини Кладањ, које се стално налазило на мети муслимана из околних села, најжешћи напад је претрпело **30. марта 1994.** године у раним јутарњим часовима. У нападу учествовале локалне оружане муслиманске формације из састава Армије БиХ (121. брдска бригада из Кладња, и др.).

Жртве:

1. Лазо (Радивој) Аићерић, 1973;
2. Славиша (Ратко) Вуковић, 1972;
3. Ненад (Стеван) Видовић, 1951;
4. Мирољуб (Ристо) Миличић, 1946;
5. Ненад (Петар) Васић, 1973;
6. Драгиша (Стојан) Радивојевић, 1952;
7. Милош (Цвијетин) Пепић, 1941;
8. Љубиша (Вићо) Поповић, 1962;
9. Драган (Слободан) Мишић, 1972;
10. Стојан (Сретко) Петровић, 1963.

Рупово Брдо

Убијено је пет мештана српске националности. Жртве су страдале у заседи коју су поставили муслимани на макадамском путу између Рупова Брда и Купусна **27. маја 1995. године** у 17,15 часова. Организатори и учесници заседе

Миливоје ИВАНИШЕВИЋ

су припадници 28. дивизије Армије БиХ, под командом Насера Орића, са седиштем у заштићеној и наводно демилитаризованој зони Сребренице. У заседи убијрно пет српских дрвосеча који су се у старом камиону марке Мерцедес напуњеном дрвима која су из шуме превозили за своја домаћинства.

Жртве:

1. Љубиша (Војин) Голић, 1946;
2. Миласав (Станко) Петровић, 1948;
3. Бранко (Драго) Николић, 1950;
4. Миладин (Радивоје) Савић, 1957;
5. Милош (Милош) Мишић, 1961.

Скелани

Место догађаја је макадамски локални пут између Сребренице и Скелана. У једном од својих честих диверзантских похода из заштићене зоне Сребренице, муслимански војници 28. дивизије Армије БиХ, поставили су **23. јуна 1995. године** заседу и у путничком цивилном комби возилу убили пет лица српске националности из суседног села Скелани. Ова заседа и потоњи напад на село Вишњица у општини Милићи, били су последње злочиначке оружане акције сребреничких муслимана пред повратак Срба у овај градић.

Жртве:

1. Томо (Радомир) Бибић, 1955;
2. Остоја (Радомир) Божич, 1946;
3. Драгиша (Видоје) Павловић, 1963;
4. Живорад (Игњат) Грујичић, 1950;
5. Велисав (Радован) Павловић, 1953;

Баљковица

Једно од релативно великих села у подрињској општини Зворник, нашло се у току ноћи **15. на 16. јули 1995. године** на жестоком удару 28. дивизије Другог корпуса Армије БиХ. Веома јаке муслиманске снаге, према процени око 15000 бораца, после изгона из Сребренице, покушале су да се преко српских села и српске територије пробију до Тузле. На путу им се нашло и ово српско село.

Жртве:

1. Гојко (Јован) Кулић, 1954;
2. Зоран (Борисав) Стојкић, 1959;
3. Петар (Драгомир) Батић, 1939;
4. Милан (Вељко) Јакић, 1965;
5. Славко (Мићо) Катић, 1968;
6. Саво (Ђорђе) Аћимовић, 1955;
7. Зоран (Стево) Томић, 1960;
8. Радо (Василије) Томић, 1970;
9. Горан (Душан) Готовац, 1973;
10. Василије (Миливој) Делић, 1941;

11. Љубиша (Слободан) Јеркић, 1964;
12. Анто (Јован) Милошевић, 1961;
13. Бошко (Момчило) Алексић, 1960;
14. Славко (Слободан) Драгић, 1963;
15. Душан (Слободан) Николић, 1957;
16. Мићо (Радивој) Перић, 1967;
17. Миленко (Милан) Радић, 1964;
18. Гојко (Лазар) Симић, 1952;
19. Драган (Драгомир) Стевановић, 1971;
20. Петар (Рајко) Тијанић, 1937;
21. Цвијетин (Илија) Николић, 1951;
22. Рајко (Добросав) Смиљанић, 1966;
23. Драган Милићевић, 1975.

Сви поименично наведени у књизи смртишта су недужни мештани сребреничког краја, који су не својом кривицом избрисани из књиге живота. Страдали су од исте руке као и њихови преци и данас на истим гробљима почивају са надом или без наде да њихови потомци неће доживети исту судбину углавном муслиманских снага под контролом Насера Орића који је остао некажњен на све ове злочине. Овде нису представљене жртве других општина Подриња на којима су муслиманске снаге починиле такође масовне злочине над српским народом у тим општинама.

РУСКА СПОЉНА ПОЛИТИКА ПРЕМА БАЛКАНУ И ХАШКОМ ТРИБУНАЛУ

Академик др Јелена Гускова¹

иностранни члан Српске академија наука (САНУ) и Академије наука и
умјетности Републике Српске (АНУРС), Сенатор Републике Српске

Апстракт: Спољна политика Русије на Балкану и односи између Русије и Јужних Словена су се са разним земљама и народима у протеклом периоду развијали различито, на што је утицао читав низ спољних и унутрашњих фактора. Русија је повремено бранила словенске балканске народе, иако су је у томе западне државе на разне начине покушавале спречити. Спољну политику Русије до 1995. године одликовали су пасивност, недоследност, несамосталност, непрофесионалност и запостављање националних интереса Русије. Велике промене у спољној политици Русије уследиле су доласком Владимира Путина за председника и Сергеја Лаврова за министра иностраних послова, што се посебно осећа у односима према догађајима везаним за Косово и Метохију. Србију уопште и Републику Српску. Посебно је питање пасивности Русије према формирању и надлежностима Хашког трибунала где су подржани сви ставови Запада у неприменом кажњавању Срба.

Кључне речи: *Русија, спољна политика, међународни односи, Србија, Косово и Метохија, Хашки трибунал.*

Стални интерес према историји односа Русије и југословенских народа данас је тесно везан за политичке процесе на Балкану, посебно за проблем распада Југославије, за политичку расправу о значајнијој улози Русије у овом региону. Судбина Русије и југословенских народа биле су уско повезане и наглашене у току последњих неколико столећа. Зато је природно да се питамо: како дефинисати стратегију развоја наших земаља у XXI веку, које ће место заузети Русија у новом светском поретку, чији сурови прагматизам већ данас изазива велику сумњу? Умногome ће наша будућност зависити од оних односа, који ће се изградити са словенским земљама, где бих ја, из потпуно разумљивих разлога, издвојила Србију и Црну Гору.

¹ Доктор историјских наука, Руководилац Центра за изучавање балканске кризе при Руској академији наука. Иностранни члан Српске академија наука и уметности, Академија наука и уметности Републике Српске и члан Сената Републике Српске. Аутор је великог броја публикација међу којима је запажена Guskova, J. (2003). *Istorija jugoslovenske krize 1990-2000, knjiga 1 i 2.*, IGAM, Beograd

У односима између *Русије и Црне Горе* се током свих векова, почев од Повеље Петра Великог 1711 године, види релативна стабилност. Сарадња се интензивирала и добила нове обресе у XIX веку, развијајући се у многим областима — војној, културној, религиозној, социјалној, државној. Међутим, ведри хоризонт руско-црногорских односа се делом затамњивао тежњом државе Црне Горе да тражи покровитељство других држава (године владавине Данила Петровића) или намером руског двора да се одрекне својих интереса.

Односи између *Русије и Србије* били су још компликованији и развијали су се неравномерно, валовито – од сарадње, помоћи, слоге до потпуног захлађења, што је у великој мери било повезано са унутрашњом политичком борбом између српске политичке елите, израженим интересима других држава на Балкану и могућностима тадашње Русије, која се стално налазила у стању рата, одбране властитих позиција или дипломатске офанзиве.

Међутим, чак и у време захлађења односа између Русије и Србије, Русија је увек „била присутна“ у Србији. Имала је разгранату мрежу својих представника, дипломата, конзула и на одређен начин заузимала став по питањима економског развоја, неслагања међу странкама, узајамних односа између кнеза и опозиције и спроводила избалансирани политички курс, усмерен ка стабилизацији односа, како унутар друштва, тако и у спољној политици. Руска дипломатија је морала трајно и дуго да маневрише, да не би због неадекватних поступака изгубила традиционални и снажан утицај у региону. Заслуга руске дипломатије је несумњиво у томе што међудржавни односи са Србијом у то време нису били прекинути, мада су небројено пута долазили до границе прекида.

ЈАЧАЊЕ УТИЦАЈА РУСИЈЕ НА БАЛКАНУ

Јачање утицаја Русије на Балкану или њена победа у руско-турским ратовима повремено су је доводили до дипломатске изолације од неких европских земаља, међутим, Русија се увек изборила за свој приоритет ангажовања на Балкану. Русија је у одређеним тренуцима имала намеру да брани словенске балканске народе, али су је западне државе на све начине покушавале спречити, како би онемогућиле јачање утицаја Русије на Балкану, не желећи испуштати из руку контроле над балканским територијом.

Двадесети век је донео, с једне стране, потврду наше сарадње Советског Савеза и Југославије, ојачану у заједничкој борби против повампиреног фашизма, а, с друге стране, политиком Информбироа нанео ненадокнадиву штету (1948. г.).

Савремени догађаји с почетка 90-их година и криза на територији Југославије настале су на крају дугог периода хлађења односа између СССР-а и Југославије и њихове делимичне стагнације. Период између 1991-1995 године био је период потпуног узајамног неразумевања између државних

руководстава СР Југославије и Русије. Југославија се нашла у тешким условима, због чега је тражила подршку Русије, али је у том времену Русија гледала на Запад и покушавала изградити нову спољну политику, са којом би постала равноправни члан западног друштва, новог система међународних односа у Европи и свету. Поред тога, Русија је била економски и политички немоћна, оптерећена бројним проблемима транзиције, а то су вешто користиле западне земље.

Истовремено, прва половина 90-их година доказује да у народу постоји историјско памћење. У тешким тренуцима наше историје историјска традиција дуго никоме није требала. Међутим, касније су те традиције обновили политичке и друштвене покрете руске јавности, родољубиви занос интелигенције, политичке манифестације законодавне власти, покрет добровољаца међу омладином, официрима и козацима да се помогне угроженима. Догађаји на Балкану су узбуркали давно заборављене идеје словенства, духовне блискости, покушаје очувања и одбране своје духовне самосвојности. Управо због промене таквих односа данас већ сва Русија добро зна што се дешава на Балкану. Спољна политика Русије према Балкану и југословенској кризи од почетка 90-их година прошла је кроз неколико етапа које је неопходно на одређен начин размотрити.

1. Период неодређености у спољнополитичкој оријентацији после распада СССР-а (1991-1992)

После распада СССР-а, задуго није постојала научно разрађена спољнополитичка концепција нове руске државе, због чега су се поједини политички сегменти образовали спонтано, понекад и с неочекиваним обртима и наглим заокретима који су све изненађивали. Управо то се десило с балканском политиком нове Русије. Балкански проблем ступио је на сцену када је у земљи преовладало одређено антикомунистичко расположење, када је дошло до одбацивања елемената спољне политике из комунистичке прошлости, укључујући и сфере утицаја, када су били одбачени сви савезници бившег СССР-а, а ни противника, уосталом, није више било. Русија, по мишљењу нових политичара, који су себе називали демократама, мора да постане део Европе и да одбаци своју „неевропску“ политику из прошлих времена. У том времену званична Москва тежила је јачању пријатељских односа с лидерима западних земаља, избегавајући сукобљавања и конфликте.

У том временском периоду балкански смер ангажовања налазио се у запећку спољне политике Русије, с једне стране због изостанка захтева Југославије јер је нестајала као држава, а с друге као споредан правац спољнополитичког ангажовања за Москву према Балкану. Кад је букнула национално-политичка криза у СФРЈ покренула се историјска свест и словенска осећања и Југославија се са одређеном надом обратила Русији за помоћ, како се то често дешавало у историји. Са разлогом у Југославији су

очекивали потпуно другачију позицију званичне Русије у тадашњем балканском конфликту. Чинило се да Русији не треба објашњавати ко је у праву а ко је крив у југословенској кризи већ да понуди своје добре услуге. Чинило се да Русију не треба убеђивати да заузме објективну позицију и да предузима мере да се сачува Југославију, јер се и сама налазила у сличној ситуацији.

Таква позиција Русије до краја је изненадила Србију и Црну Гору. У одговору на кризу она је наишла на неразумевање, а такође и недоумицу поводом тога, зашто управо Русија треба да се залаже за Србе. Овај курс био је непромењив док је на челу руског МИП-а био Андреј Козирев, тј. до 1996. године, мада се могу уочити неке његове унутрашње нијансе. Узроци таквог понашања и нечињења била је политичка незрелост руског министра иностраних послова. Његови планови о зближавању интереса Русије и САД, тежња Русије да заузме место које је некада велики СССР заузимао у међународним организацијама те искрених жеља да се добије економска и политичка подршка Запада за Русију после распада СССР били су у том тренутку без реалних основа.

2. Период покушаја да се укључи у систем европске безбедности (у настанку) у светску заједницу у својству равноправне демократске државе (1992 - 1995)

У условима најтеже политичко-безбедносне ситуације на Балкану Русија се одрекла самосталне политике, сагласивши се у потпуности са путем и политиком коју је одабрала и наметала Америка и део европских држава. Руска дипломатија обављала је дипломатску активност у границама које су јој биле у тим условима дозвољене, извршавајући добијену улогу инструмента притиска на српску страну, када нико други није могао више да утиче на „некооперативне“ Србе. Основна карактеристика тог периода била је потпуна несамосталност спољне политике Русије, односно њена зависност од водећих земаља, пре свега Америке.

Спољну политику Русије до 1995. године одликовали су пре свега потпуна пасивност, недоследност, несамосталност, непрофесионалност и запостављање националних интереса Русије на многим регионима света. Отуда су и настајале грешке, криве процене ситуације, чак и порази у многим правцима, па и у балканском простору. Један дужи период основни кључ спољне политике Русије на Балкану била је координација политике са земљама Запада. Једном речју, Русија је подржавала све резолуције и предлоге међународних организација, чак и онда када је увиђала њихову једностраност и злоупотребу. Значајна карактеристика у деловању руске дипломатије била је лаж, варирање између различитих политичких снага у земљи и посезање за искривљивањем чињеница са којима се умиривала јавност. Тврдње званичних руских кругова у Москви, Београду и Вашингтону битно су се разликовале.

За министра иностраних послова Русије Козирјева, таква позиција представљала је „искорак на демократску страну барикаде“. Одлучно руско „да“ западним плановима довело је, по његовим погрешним проценама, до знатог умањења позиције велике Русије.

3. Трећи период спољне политике Русије могао би се назвати периодом разочарења у брзу интеграцију у западни систем европских вредности (1996-1999)

Велики утицај на промену спољнополитичке концепције имао је долазак на чело руског МИП-а новог министра иностраних послова Евгенија Примакова.

Руска дипломатија крајем 1995. године нашла се у крајње тешком положају. После „Козирјевљевске“ а рекло би се и Јељцинове спољне политике на Балкану, Русија је престала да буде фактор који има значајнији утицај на ток догађаја у том региону. То је довело до тога да се потпуно пољуљао традиционални утицај Русије у Србији, Црној Гори и Македонији.

Са променом руководства МИП-а почињу да се обликују нови параметри спољне политике Русије и грађење позиције значајнијег међународног субјекта у свету. Од почетка још није било речи о стварању целовите концепције, али је Евгениј Примаков већ у марту 1996. године назначио правце измене спољне политике. Основно је било то што је министар јавно проговорио о вођењу рачуна о националним интересима Русије. Осим тога он је најавио „активну политику по свим азимутима“², усмереним на очувању целовитости Русије, о томе да Русија треба да одигра улогу контрабаланса оних негативних тенденција, које се снажно испољавале у међународним односима, да покуша уравнотежити неповољне моменте који проистичу из водеће улоге само једне државе у светском међународном поретку и процесу, односно активности на изградњи вишеполарног света. Он је био склон ићи чак и на несагласност са САД, али у оквирима партнерства, не клизајући ка конфронтацији.

Учешће Русије у Контакт групи била је неопходност праћења постдејтонског простора у Босни и Херцеговини, а такође сагледавање наставка нестабилности на Балкану, што је са појавом нових жаришта и конфликта условило промену балканског правца међу приоритетима спољне политике Русије. Нажалост, та руска балканска политика, у том времену, није била убедљива, да не кажем чврста. Она се изражавала у „посебном мишљењу“ у Контакт групи по низу тачака без супротстављања коначном решењу, што ју је стављало по страни.

Трансформација спољнополитичке улоге Русије у насталим међународним односима одвијала се истовремено с јачањем позиције њеног министра

² *Известия*. - М., 1996. - 6 март.

РУСКА СПОЉНА ПОЛИТ. ПРЕМА БАЛКАНУ И ХАШКОМ ТРИБУНАЛУ

иностраних послова. Евгенија Примакова посебно због чврстих ставова, почели сви, на свим меридијанима света, уважавати и сматрати врло обиљном фигуром светске дипломатије.

Позиција Русије почиње да добија јасније контуре тек у јесен 1998. године, чему су умногоме допринели догађаји на Косову и Метохији, где се истицала одлучна позиција НАТО-а и САД. Размишљања поводом планова и активности НАТО-а довела су руску дипломатију у посебну позицију по овом питању. Више се нису износиле тврдње о обавезности јединства чланова Контакт групе Е. Примаков који је истицао да ће „наша реакција у Савету безбедности зависити од адекватности предложених мера и ситуације, која ће постојати у том моменту“³. Русија је категорички одбацивала примену силе од стране снага НАТО-а при решавању националних конфликта, као самосталног фактора без одобрења Савета безбедности. Али таква размишљања и залагања нису зауставила агресију земаља Запада на Србију и Црно Гору која се помпезно припремала у НАТО круговима.

Сходно проценама 27. августа МИД Руске федерације је припремило Радни план о спречавању хуманитарне катастрофе на Косову и Метохији, која је тако помпезно најављивана у светским медијима. Међутим, закључни и најдраматичнији период развоја догађаја већ је био повезан са именом новог министра иностраних послова Игора Иванова, пошто је у септембру 1998. године Евгениј Примаков именован за председника Владе Русије.

ПРОМЕНА ОДНОСА РУСИЈЕ ПРЕМА БАЛКАНУ И ОСУДА НАТО АГРЕСИЈЕ

У складу са променама децембра 1998. године Русија и Југославија потписале су протоколе о војно-техничкој и научно-техничкој сарадњи у области одбране. Међутим, одлуке НАТО-а и делатност САД на примени суле на Балкану обеснажили су све напоре Русије за политичко регулисање ситуације на Косову. Они су распиривали информативну галаму и активно водили акцију на примени силе, уз потпуно игнорисање позиција и ставова Руске федерације.

Познато је да је 24. марта 1999. године, повређен суверенитет независне Савезне Југославије, којим су прекршене норме међународног права јер је без сагласности савета безбедности НАТО започео бомбардовање земље. Русија се активно укључила у процес политичког и дипломатског регулисања кризе, првенствено подржавајући Југославију дипломатским средствима. На захтев Русије, 26. марта одржано је хитно ванредно заседање Савета безбедности. На њему је, како се истицало у саопштењу МИД-а, низ чланова Савета безбедности испољио „солидарност са НАТО-ом“, због чега нацрт Резолуције

³ *Независимая газета*. - М., 1998. - 30 мая. - С.6.

коју су поднеле Русија и Индија и којим је осуђено грубо кршење Статута ОУН и агресија НАТО-а, није прошао. Мада је министар иностраних послова Руске федерације Игор Иванов био задовољан и тиме, што се успело показати јединство земаља, као што су Русија, Кина и Индија, да се покаже да је, „незаконита војна авантура одбачена од стране више од половине становништва планете“. Ово, наравно, није зауставило агресоре који су наставили даноноћно бомбардовање Србије и Црне Горе, напротив, они су разумели да требају наставити оно што су започели и без Савета безбедности.

Са своје стране руководство Русије је покренуло низ озбиљних мера, које су се тичале односа Руске федерације и НАТО-а. У првим данима агресије на Југославију, Москва је била активна и по први пут *природна* у свом понашању, у избору средстава да се оштро супростави понашању НАТО-а и земаља Алијансе:

Русија је назвала акције Алијансе агресијом на једну независну суверену државу и осудила их. Председник Руске федерације Борис Н. Јељцин је чак изјавио, да ће Русија окренути своје стратешке ракете у правцу Запада, ако не престане бомбардовање Југославије;

- Замрзнути су односи са НАТО и у Москву је био опозван Главни војни представник Руске федерације при НАТО;
- Представницима НАТО у Русији је отказано гостопримство;
- Прекинуто је учешће у програму „Партнерство ради мира“ и програма стратешког партнерства Русија – НАТО;
- Одложени су преговори о отварању војне мисије за везе НАТО у Москви;
- Русија је иницирала заседање Контакт групе.

У складу са развојем ситуације Русија је припремила нацрт резолуције за престанак борбених дејстава у Југославији и предала Комисији ОУН за права човека, те по први пут активност пребацила на међународно-правну раван проблем индивидуалне одговорности стратега НАТО и извршилаца њихових наредби у области људских права, а пре свега права на живот, изјавивши да је неопходно суђење виновницима злочина:

- Иступила је као посредник у очувању интереса Југославије;
- Водила је активне дипломатске преговоре о решењу кризе;
- Подржала је прикључење Југославије Савезу држава Русије и Белорусије;
- Одржала је поморске вежбе црноморске, северне и далеко-источне флоте;
- Послала је један шпијунски брод на Јадран да прати покрете и понашања НАТО-а;
- Разрадила је планове војне подршке Југославији;
- Пружила је издашну хуманитарну помоћ Југославији.

А у то време **читава руска јавност**, од председника до ученика, била је узрујана због акција агресора и солидарности са српским народом. Борис Јељцин је оценио НАТО акције као „удар по целој међународној заједници“ и назвао акције Алијансе агресијом, ратном авантуром и позвао Русе да се прикључе револту читаве Русије против такве политике Запада. Руси су се прикључили протестима и подршци српском народу. И то једнодушно. У свим градовима Русије одржани су бројни митинзи протеста. Кемерово, Петрозаводск, Уфа, Новгород, Волгоград, Новосибирск, Казањ – само су неки од градова у којима су законодавна и извршна власт припремала изјаве и обраћања, у којима су одржане акције протеста и спаљиване америчке заставе. У Москви су даноноћно демонстранти протествовали око свих амбасада земаља-чланица НАТО. Највише од свих (бацање јаја, мастила и камења) страдала је америчка амбасада. Московски студенти су делили летке следеће садржине: „Студенти! Предавања из политикологије ће бити одржана испред америчке амбасаде! Реци НЕ америчким фашистима!“. озбиљне изјаве дали су највиши представници Думе и Савета Федерације. Руски научници, читави научни колективи слали су непрекидно у Југославију писма и телеграме подршке. Изјаве су давале духовне вође традиционалних религиозних удружења Русије - православља, ислама, јудаизма и будизма. У многим градовима прављени су спискови добровољаца, спремних да крену на Балкан да бране браћу Србе.

Догађања на Балкану **руски војни кругови** схватили су и доживели врло озбиљно. Русија је изјавила да је могуће да са своје стране одговори „адекватним контра мерама војног карактера“. На Тихоокеанској флоти су одржане војне вежбе и стартовање ракета из надводног и подводног положаја, артиљеријска и торпедна гађања. Војни кругови почели су разматрање могућности дислокације руског нуклеарног оружја, изласка из режима санкција ОУН-а. Командант Армије Далеко-источног војног округа генерал Виктор Чечеватов је изјавио да је спреман предводити сваку формацију руских добровољаца, или регуларне војске за помоћ Југославији. Почетком априла турски Генералштаб добија обавештење од руског МИД-а о проласку кроз мореуз Босфор од 8. до 15. априла одреда састављеног од осам бродова Црноморске флоте, који се упућује у Јадран. Они су морали приказати америчкој флоти, дислоцираној на обалама Црне Горе, присуство Русије на Балкану. Али, руска војска је чекала политичку одлуку председника Русије Бориса Јељцина о њиховом значајнијем ангажовању. Пријава проласка руских конвоја била је продужена за период од 15. до 22. априла, међутим, политичка одлука о њиховом ангажовању није уследила. У Јадранско море је стигао само руски брод-извиђач „Лиман“. То је био почетак краја супротстављања политике Русије НАТО-у.

Такве акције Русије су у извесној мери **заплашиле земље Алијансе**, али нису могле зауставити агресију која је већ била на сцени. Убрзо се Запад

одлучио да разматра варијанте утицаја на Русију, уместо варијанти заустављања агресије.

Још нема ваљаних докумената, који би могли да осветле процес доношења **одлуке о промени руске политике**, па се зато мора само констатовати, да је две недеље после почетка агресије НАТО-а на Југославију, руска СМИ променила тон и правац информација. У Москви и другим градовима забрањени су митинзи испред амбасада западних земаља, све активније се почела уграђивати у мозгове Руса идеја о томе, да Русија не сме бити увучена у рат у који покушавају да је увуку патриоте и Југославија.

Читава активност руске дипломатије била је прожета вапајима да се криза решава политичким средствима и да хитно престану напади НАТО авијације на територију суверене Југославије. Међутим, ове вапаје нико није чуо, а конкретних и значајнијих акција од стране Русије није било. На крају се испоставило да је руски став у целини и поново био попустљив што су западни стратеги добро ценили. Она није могла да се супротстави НАТО-у, а самим тим је и своју сопствену безбедност учинила прилично несигурном и слабом.

Председник Русије Борис Јељцин је 14. априла поставио Виктора Черномирдина за свог представника за решење ситуације око СРЈ. Новине „Коммерсант“ су писале: „Ово није само потврда незадовољства Јељцина балканском политиком владе и МИД-а. Председник је ставио на знање, да му је намера да прекине курс конфронтације са Западом“. А уочи овога је председник строго укорио министра одбране Игорa Сергејева, начелника генералштаба Анатолија Квашњина и његовог заменика Јурија Балужевског, због прекомерних и ратоборних изјава официра... Председник је одабрао В. Черномирдина, вероватно зато што је његова кандидатура одговарала Западу. Он је био против тога да Москва „звезка оружјем“, и сагласио се да буде посредник, „да би зауставио овај крвави процес“. Добивши овакво постављење, В. Черномирдин ставио је до знања, да ће основни дијалог бити вођен не са Београдом, већ са Вашингтоном. Али, испало је другачије: на уступке не иде у САД, већ Београду, коме В. Черномирдин, као и сви остали почиње да поставља врло оштре ултиматуме.

Постављање В. С. Черномирдина за представника председника Русије за решавање ситуације око СР Југославије показало је Америци, да се Русија неће супротстављати плановима НАТО-а.

Виктор Степанович Черномирдин добро се снашао у улози коју је добио. Он је објаснио Србима да се Русија неће свађати са Западом због Југославије, те да не треба да очекују помоћ, а обећао је учешће у мировном процесу... Издржавши 72 дана бомбардовања, Слободан Милошевић се сагласио са „Принципима за садејство у регулисању кризе на Косову (план мирног регулисања)“, које су предложили бивши председник Финске Марти Ахтисари, у име Европске уније, и Виктор Черномирдин у име Русије...

Није тешко закључити да се за време 90-их улога Русије на Балкану срозала до минимума, захваљујући одсуству јединства код руководства земље, недоследности у доношењу одлука, сталном праћењу реакција САД при изради тактике и стратегије.

ИЗБОРОМ ВЛАДИМИРА ПУТИНА ЗА ПРЕДСЕДНИКА ДРЖАВЕ МЕЊА СЕ СПОЉНА ПОЛИТИКА РУСИЈЕ

Како се балканска политика уклапала у контекст кључних праваца спољне политике Русије на почетку новог столећа показаше следећи наводи? Руководство Русије је сматрало, да је наступила нова фаза у односима између Русије и земаља Централне и Југо-источне Европе – подвучена је црта испод фазе захлађења, праћене снажним елементима русофобије и конфронтирања и периодом пропуштених повољних могућности у области економске сарадње. Такав процес снажно се одржава на редовни политички дијалог, активизирају се контакти међу органима извршне власти и по парламентарној линији.

Промене у спољној политици Русије биле су изразито видљиве тек у последње време – у догађајима везаним за Косово и Метохију, нарочито после доласка на чело МИД-а Сергеја Лаврова. Он је први отворено рекао о геноциду неалбанског становништва 17. марта 2004. године, о расту албанског екстремизма на Балкану. Русија је одлучно осудила бујицу албанског насиља на Косову и Метохији, пружила несебичну хуманитарну помоћ српским избеглицама, постављањем два шаторска насеља, где је сваки шатор предвиђен за прихват по 1000 људи. На Косово и Метохију су отпремљене велике количине намирница, лекови, мобилни агрегати за струју, опрема за пољске кухиње и сл.. У покрајину су допремљене 102 монтажне куће. Укупна вредност хуманитарне операције је изнела преко 1 млн. америчких долара.

Међутим, тек 2006. године након преузимања шефа државе Владимира Путина Русија је могла, не само да укаже, већ и да се бори за своје виђење решења проблема на Балкану. Тренутком преокрета постаје разматрање питања будућности Косова и Метохије. Пред завршетак преговора између Приштине и Београда, крајем 2006. године Москва заузима знатно тврђи став, противљењем наметања решења и иступањем за наставак преговарачког процеса, што је изазивало оштру критику и неодобравање Запада. Стратешки интерес Русије је очување јединства територије Србије, да случај отцепљења аутономије не постане преседан и за друге државе, укључујући и Русију.

Значај (вредност) оваквог искорака је у томе, што Русија кида ланац шеме, која је деловала на кризном балканском простору од 1991. године, када су лако и уз одобравање међународне организације доносиле једностране и необјективне одлуке. Предлози Русије морају се уврстити у преговарачки процес на ниво међународног права. Сличан став је заузела Русија и око Дејтонског мировног споразума залажући се за поштовање међународног документа и спречавање свих облика његовог угрожавања. Тиме је Република

Српска добила значајну подршку политици која се залагала да је Дејтонски спотазум довољан оквир за мир и да је неопходно поштовати конститутивност сва три народа.

Овакав став Русије такође јасно означава, да је њена спољна политика дошла до прекретнице. У резултату јачања економске позиције земље у Русији се развија нова доктрина спољне политике (претходне концепције –1992 и 2000. године), која се већ делимично обелодањује преко излагања министра иностраних послова⁴ и председника Русије В. В. Путина. Базу спољнополитичке доктрине чине – ванблоковски став, тежња ка дијалогу међу цивилизацијама, успостављање међународне равнотеже, не само борба за своје националне интересе, већ и жеља да се интереси одбране, могућност да земље и народи бирају вредносне оријентире и моделе развоја, ненарушавање тока историјског процеса, ширење економског и хуманитарног узајамног деловања између земаља, а у целини – жеља Москве да се поштује њена појачана улога у оквиру партнерског вектора односа са Западом. Први корак практичне реализације ове улоге постаје Косово и Метохија.

ОДНОС РУСИЈЕ ПРЕМА ХАШКОМ ТРИБУНАЛУ ДЕВЕДЕСТИХ ГОДИНА ПРОШЛОГ ВЕКА

Деведесетих година прошлог века утицај САД на спољнополитички ресор Русије имао је сасвим конкретне резултате. Русија је 25.09.1991. године, у Савету безбедности УН, гласала за резолуцију 713 о забрани извоза наоружања у Југославију. Доласком Андрије Козирјева на чело дипломатије Русије национални интереси Русије нису били прецизно дефинисани а чак је Козирјев у једном моменту у разговору са Ричардом Никсоном (бившим председником САД) затражио од њега да му наговести који би то могли бити национални интереси Русије у наредном периоду, што је представљало преседан у дипломатским односима две велике силе али и у целокупном дипломатском свету. Главни интерес Русије тада је био да западу прикаже њену приврженост тзв. демократским принципима. Проверу лојалности Русија је пролазила управо средином деведесетих година прошлог века када је подржала санкције Југославији и није спријечила искључивање Југославије из УН и ОЕБС-а. Управо због тога она није успела да докаже контрапродуктивност поставке питања о изолацији Југославије од стране међународних организација. Министарство спољних послова Русије у другој половини 1992. године активно је подржавало многа антисрпска решења у Савету безбедности УН.

Посебна слабост Русије у то време, а на дугорочну и непоправљиву штету српском народу, је била подршка оснивања Међународног кривичног суда за

⁴ Выступление Министра иностранных дел России С.В.Лаврова на XV Ассамблее Совета по внешней и оборонной политике 17. марта 2007. г. – Режим доступа: http://www.mid.ru/brp_4.nsf/

РУСКА СПОЉНА ПОЛИТ. ПРЕМА БАЛКАНУ И ХАШКОМ ТРИБУНАЛУ

бившу Југославију. Резолуцијом 808/93, Савет безбедности Уједињених нација одлучио је да се установи међународни суд за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права, почињена на тлу територије бивше Југославије од 1991. године па надаље.

Под притиском међународне јавности прибегло се решењу по коме је за сукобе у Југославији основан суд, који је добио обавезу да се бави само догађајима на територији бивше СФРЈ после 1. јануара 1991. године. Суд, касније назван хашки трибунал је основан одлуком Савета безбедности Уједињених нација, који је искористио своја (до тада због Хладног рата ретко коришћена) овлашћења да доноси обавезујуће одлуке на основу главе VII Повеље УН, иако је познато да међународне судове може да успоставља само Генерална скупштина УН-а.

Русије се није успротивила таквој одлуци Савета безбедности па је основан Међународни суд за гоњење лица одговорних за озбиљна кршења међународног хуманитарног права извршена на територији бивше Југославије после 1991. године, познатији као Међународни кривични трибунал за бившу Југославију. У већини држава насталих на територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије тај суд називају једноставно „Хашки трибунал“, а основан је резолуцијом бр. 827 Савета безбедности УН, усвојеном 25. маја 1993. године.

За резолуцију 827 гласале су све тадашње чланице Савета безбедности. И тада, као и данас, сталне чланице Савета безбедности, изричито наведене у Повељи Уједињених нација, биле су Кина, Француска, Руска Федерација, Уједињено Краљевство и САД. Свака од њих је, дакле, могла да спречи усвајање резолуције и стварање Хашког трибунала али није то учинила. Такође, свака од њих могла је да спречи даље финансирање Трибунала и избор његових судија током последњих 17 година, али ниједна, па ни Русија и Кина, то није учинила. Управо због тога Савет безбедности УН, иако не без повремених гунђања његових чланица, редовно је одобравао и буџет и мандате судија и прихватао измене Статута Трибунала од 2010. године, увек уз подршку свих својих 15 чланица, укључујући Русију и Кину. Према томе без супростављања вршене су честе измене Статута Међународног кривичног суда за бившу Југославију од 1998. до 2009. године и донесене су једногласно, без икаквог противљења Русије.

Русија је чак пресједавала неком од тих седница. Овај потез западних земаља слао је две поруке. Као прво да Срби не треба да страхују јер је и Русија подржала овај суд а са друге стране да неће бити поштеђених и да ће сви морати одговарати односно да Русија има идентичан став и подржава рад Хашког трибунала односно да Русија прати „демократске вриједности“ запада.

Као резултат тога је да Хашки трибунал радио без икакве ваљане међународне контроле и због чега је Руска Дума послала званичну делегацију

која је требала стећи увид у кршења права оптужених. Прва посета била је 25. фебруара 2013. године. Ниједна организација их никада није проверавала и буквално десет пута су из Суда тражили потврду да је реч о званичној делегацији. Узнемирило их је и то што су чланови делегације били – генерал, адмирал и пуковник. Посету нису отказали само зато што су припреме била веома озбиљна

Посебна пажња се мора посветити покушајима изједначавања Нирнбершког суда, где се судило идеологији нацизма са Хашким трибуналом који покушава ревидирати историју и кривицу за сва дешавања деведесетих година 20. века бацити на Србе. На тај начин се накнадно оправдавала и агресивна Србија 1999. године али и бомбардовање Срба у Босни и Херцеговини односно сврставање запада и НАТО-а на страну Хрвата и Муслимана посебно током рата у БиХ. То је опасан сигнал и за Русе, јер кад год са Запада крене поход на Русију увек се прво покушава с уништењем Србије. Агресор не жели самосвесну и јаку Србију и због тога води интензиван политички и медијски притисак због развоја односа Русије и Србије.

Судије и тужиоци Хашког трибунала оптерећени су предубеђењима. Трибунал манипулише статистичким подацима и непровереним статистичко-демографским конструкцијама, скривају се документи и искривљују очигледне чињенице. Све је прилагођено унапред задатом исходу оптужнице, а то је окривљавање Србије и Срба генерално. Ако се власти у Србији и Републици Српској не супротставе циљаном стварању комплекса кривице, он ће имати велике последице, нарочито код младих нараштаја.

ЗАКЉУЧАК

После распада СССР-а, дуго није била разрађена спољнополитичка концепција нове руске државе, због чега су се поједини политички сегменти образовали спонтано, понекад и с неочекиваним обртима. Балкански проблем десио се у тренутку када је у Русији завладала еуфорија антикомунизма у којем је дошло до одбацивања елемената спољне политике из комунистичке прошлости, а нове није било ни на видiku. Русија је по мишљењу многих стручњака и нових политичара, који су се називали демократама, тражила да се постане део Европе и одбаци „неевропска“ политика из прошлих времена.

Трансформација спољнополитичке улоге Русије у новим међународним односима одвијала се истовремено с јачањем позиције њеног министра иностраних послова. Прве значајније искорак у том смислу начинили су министри Евгениј Примаков и касније Сергеј Лавров, подржавајући оправдане захтеве Јужних Словена пре свега право Србије да уређује односе на Косову и Метохији и заштите дејтонске позиције Републике Српске у БиХ, поштујући конститутивно свих народа и међународни споразум.

Штета која је нанесена Србима кроз подршку формирању Међународног кривичног суда за бившу Југославију, и подршку свим изменама и годишњим

РУСКА СПОЉНА ПОЛИТ. ПРЕМА БАЛКАНУ И ХАШКОМ ТРИБУНАЛУ

извештајима на које нико није раговао, је дугорочна и тешко поправљива. Уз заједнички рад, Русије и Срба с обе стране ријеке Дрине, данас се може спречити стварање комплекса кривике, а кроз ревизију извештаја о Сребреници, спречити негативан утицај на младе нараштаје.

Јачања економске позиције Русији доноси нову доктрину спољне политике, која се обелодањује преко ставова председника В. В. Путина и министра иностраних послова Сергеја Лаврова. Базу нове спољнополитичке доктрине чине – ванблоковски став, тежња ка сталном дијалогу међу цивилизацијама, успостављање међународне равнотеже, не само борба за своје националне интересе, већ и жеља да се ти интереси одбране, могућност да земље и народи бирају вредносне оријентире и моделе развоја. Посебно место посвећено је ширењу политичког, економског и хуманитарног деловања између земаља, а у целини – жеља Москве да се поштује њена појачана улога у оквиру партнерског вектора односа са Западом и заштитом властитих интереса на Балкану оствари заштита права Срба и других Јужних Словена.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 *Известия*. - М., 1996. - 6 март.
- 2 *Независимая газета*. - М., 1998. - 30 мая. - С.6.
- 3 Выступление Министра иностранных дел России С.В.Лаврова на XV Ассамблее Совета по внешней и оборонной политике 17. мара 2007. – Режим доступа: http://www.mid.ru/brp_4.nsf/
- 4 Гускова Јелена (2003). *Историја југословенске кризе 1990-2000, књига 1 и 2*. Београд ИГАМ
- 5 *НАТО на Балкану* (2001). Група аутора, Београд, Војноиздавачки завод
- 6 Павловић М. Поповић Н. (1996). *Сецесија у режији великих сила*, Институт за политичке студије, Београд
- 7 Нишић Станко (2004). *Од Југославије до Србије*, Београд, Књига комерц

УПОТРЕБА БЕЗБЕДНОСНЕ ЗОНЕ СРЕБРЕНИЦА ЗА ЈАЧАЊЕ 28. ДИВИЗИЈЕ АРМИЈЕ БИХ И ОРГАНИЗОВАЊЕ НАПАДА У ПОДРИЊУ

Мр Петар Шкрбић, генерал-потпуковник ¹

Главни штаб Војске Републике Српске

Апстракт: Заштита Сребренице као зоне под патронатом Уједињених нација није успела. Формалном заштитом Сребренице од 1993. омогућено је наоружавање и војно јачање 28. дивизије која је преко команде 2. корпуса из Тузле била повезана са Генералштабом Армије БиХ, а тиме и са Врховном командом коју је чинио Алија Изетбеговић. Активна борбена дејства ове дивизије из „безбедносне“ зоне синхронизована са осталим деловима муслиманске армије извођена су континуирано према становништву Подриња и Војсци Републике Српске. Пљачкањем, убијањем, присилним расељавањем, паљевинама српских кућа и других објеката почињени су доказани злочини над српском страном за које нико није учињен одговорним.

Неуспела демилитаризација Сребренице, коју су требала провести УН омогућила је нападе према српској страни у сукобу која се неминовно морала супротставити тим дејствима због чега су се против српске стране удружиле НАТО снаге, Уједињене нације и пропаганда на Западу.

Трагедија Сребренице је режирана. Српска страна је увучена са намером да буде једина окривљена, што се и данас чини с циљем да се конфликт одржи на нивоу лаког активирања јер се свакодневно преко Сребренице спроводи мржња, бес и освета као „оправдани“ осећаји и активности према Српској као једином кривцу, што ни издалека није тачно и лако је доказиво.

Кључне речи: *Сребреница, безбедносна зона, Уједињене нације, демилитаризација, наоружавање и јачање 28. дивизије АБиХ, напади на српска села, становништво, Војска Републике Српске, злочини у Подрињу, трагедија.*

ОДЛУКА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Бутрос Гали као генерални секретар УН јуна 1992. године окривљује српску страну за сукобе у БиХ и захтева њено **повлачење** (А где повлачење?, На Марс! прим. П.Ш.). Уколико се то не оствари предузеће у Савету безбедности друге мере са којима ће се обезбедити **дотурање хуманитарне помоћи**. То је био сценарио да Савет безбедности одобри **војну интервенцију** у Босни, а да се затим Југославија избаци из свих међународних организација. Југославија је постала услов и кључ решавања ратног сукоба у Босни, чиме је унапред пројектована за кривца. Није постојала реална анализа о томе које су стране у сукобу. Сукоб је увек двостран и више. **Нема сукоба само са једном**

¹ Помоћник команданта Главног штаба Војске Републике Српске генерала Ратка Младића.

страном. Није одговорено на кључно питање да ли је међународни или немеђународни ратни сукоб у БиХ. Од одговора на то питање зависила је и конкретна примена међународног ратног права. Међународно ратно право је занемарено у Босни и Херцеговини. Нарочито су напади на Републику Српску послужили као поуздана и ефикасна вежба НАТО-а за агресију на Савезну Републику Југославију. Та агресија изведена је 1999. године.

Уједињене нације су постале страна у сукобу јер су имале намеру да успоставе мир.² У ратној пракси оне су се све више сврставале на муслиманску страну. Заступали су територијални принцип - територија припада ономе ко има више становника на том простору. Муслимани су заступали унитарни принцип, цела Босна и Херцеговина једна држава под муслиманском исламизираним влашћу. Српска страна заступала је принцип целовитости да би се обезбедила артерија живота макар била и мања територија. Европска унија је преко Срба хтела да спречи стварање исламске државе не тлу Европе. Американци су били за стварање грађанске државе и били су кивни на Србе баш због тога што хоће да створе националну целовиту државу. Успели су да у целом процесу потпуно изолују Русију и Кину.

Резолуцијом 819 УН од 16. априла 1993. године, Сребреница је означена као **безбедносна зона**, када је већ имала наоружане становнике организоване преко полиције и територијалне одбране. Резолуција је „образложена“ хуманитарном катастрофом 40.000 становника, као да није било другог избора у решавању те катастрофе. У граду од 5.426 становника, од овог истерано 1.632 Срба (1991.) насељено је још 35.000 и више с **планираном акцијом изазивања хуманитарне катастрофе**, чиме су створени неподношљиви услови. Више је било наоружаних (преко 6.000) од мештанских становника 1992. Испадима из Сребренице муслимански војници, пиромани и крадљивци већ су починили **злочине** у Подрињу над српским становништвом.

Савет безбедности УН одлучио је да формира фамозне безбедносне зоне али **није направио план** како ће да их ефикасно брани, (Морион).

Дипломатски и државни кругови са Запада захтевају још оштрије санкције према Србији и Црној Гори. У њиховој штампи неједнако се третирају стране у сукобу у Босни и Херцеговини.³ Преовлађује црна пропаганда према Србима.

Преко опозиције снажно се притиска власт у Србији при чему ни Војска није остала по страни. Настављају саборовање као политички хепенинг у Србији у чијој близини већ букти рат.

Исламски лоби у свету отворено подржава, помаже и подстиче Алију Изетбеговића да ствара **исламску државу** на Балкану. Њемачка није била за

² *Прописи о примени правила међународног ратног права у Оружаним снагама СФРЈ*, ССНО, 1988. стр. 21.

³ Моја радна белешница са нотацијом 93-94, стр. 43.

исламску државу на територији Европе због чега је била изложена америчком притиску. САД од Немачке стварају економског дива али политичког патуљка, чиме преузимају главну улогу у догађајима на територији захваћеној ратом (на југословенском ратишту).⁴

У тим околностима 1994. година постаје кључна. Муслимани су ојачали своје оружане снаге, стабилизovali се, избалансирали Фикретов синдром (Фикрета Абдића), а победом над Хрватима ојачали морал своје армије и интензивирали пропаганду против Срба. Веровали су у искрену и одану помоћ САД и исламских држава и стога су се тако и понашали.

Обновили су производњу оружја у рејону Тузле, а уз сагласност међународних снага обезбедили да се аеродром Дубрава код Тузле интензивно користи за транспорт наоружања и репроматеријала. Из целог света, углавном преко Словеније и Хрватске ти канали били су кључ наоружавања Муслимана и долазак муцахедина.

У наменској производњи наоружања почели су да раде „сваки дан и све боље“ и производе наоружање (Миловановић).⁵ Тријадична идеолошка **формула** Алах, Армија, Алија била је подстрекујућа и за рат и за производњу. Током рата само је Алах остајао на првом месту, два друга елемента формуле су мењала место у складу са политичком потребама и израженом притиску њихове армије. Према тврдњама Радне групе из Ирана (1992) Муслиманима у БиХ Иран је био идеолошки и финансијски покровитељ.

Поставили су себи циљ да изађу на Дрину, повежу се са Санцаком, изаћи на Саву и на море, да се споје са Цазинском крајином, да им Босна више не мирише на тамјан.⁶ (Ово за Хашки трибунал нису страт. злочиначки циљеви.)

У то време Муслимани су имали 210.000 наоружаних бораца и 60.000 без наоружања. Због тога су изводили свакодневна синхронизована дејства, углавном код Завидовића, Ташања, Жепча, Грачанице, Теочака, Горажда, (где је одвојена четвртина снага Херцеговачког корпуса). Изводили су сталне нападе на Добој, Орашје држали „замрзнутим“, обезбјеђивали Турбе где су очекивали јача дејства након победе над Хрватима. Од Бихаћа, такође безбедносне зоне, нападали су на српске просторе скоро свакодневно према Петровцу и Кључу у више праваца са снагама 5. корпуса АБиХ, којим је командовао Атиф Дудаковић.

Генерал ВРС Галић Станислав је известио да су због борбених дејстава из Сарајева сваки дан имали губитака (до тада 1.799 погинулих и око 6.000 рањених, само у Сарајевско-романијском корпусу).⁷ По извештају др Таушана,

⁴ Упореди, иста бележница, стр. 142.

⁵ Радна бележница, стр. 164.

⁶ Тамјан је ароматична смола која се користи за кађење у време православних верских служби.

⁷ Види, Радна бележница, стр. 148.

Војна болница у Сокоцу је извршила до тада (почетак 1994) око 21.000 различитих операција.⁸

Жалбено веће Хашког трибунала у предмету Насер Орић, Сребреницу је назвало „**град под опсадом**“ (од 1993. прим. П.Ш.)⁹. Сарајево су третирали под опсадом. Википедија пише да је Југословенска народна армија успоставила опсаду Сарајева, а једина легална армије у то време (1992.) је била ЈНА. Јединице и касарне ЈНА у Сарајеву су биле блокиране. Није могуће да они из блокаде држе град Сарајево у „опсади“. У том смислу све безбедносне зоне су биле под „опсадом“. Снабдевање тих градова хуманитарним конвојима УНПРОФОРА-а управо побија тезу о опсади, јер приликом опсаде нема никаквог снабдевања, а дотур наоружања је потпуно спречен. Опсада Лењинграда од стране Немачке од 1941. до 1945. је типичан пример опсаде.

„Алахов пут“ био је назив за улазак и излазак из Сребренице и Жепе на правцу према Кладњу и Олову, које је водио поред природног извора изнад Власенице, где су преко ноћи спавали, у пећини, наоружани припадници 28. дивизије АБиХ. А како је Насер Орић пролећа 1995. године са још неколико официра изашао из Сребренице ако је град био под опсадом?

Сребреницу су назвали и „Издани град“. Сви су заборавили назив „**трагични град**“, а Сребреница је управо трагична. Трагици Сребренице допринели су управо они који су је „заштитили“, они који је нису демилитаризовали и они који су је „бранили“ користећи плашт заштите за своја активна дејства. У трагику су затим **увучени** Срби односно српска страна у сукобу управо зато да би се против њих усмерила сва та сила која је Сребреницу учинила трагичном. **То потврђује да је трагедија режирана.**

Намера тек данас, након проучавања докумената, постаје јасна. За сву трагику Сребренице морају бити оптужени само Срби, односно управо они коју су у ту трагику увучени, без жеље да трагичност Сребренице учине већом.

Сребреница је држала наше снаге, када је спречена намера да се 2.000 војника АБиХ пребаци из Тузле. Али, увели су много већи број ратних средстава него раније, чак су трговали са борцима ВРС, констатовано је генерал Живановић Миленко, као командант Дринског корпуса ВРС. УНПРОФОР је пуштен у енклаве да разоружа већ поражену муслиманку војску 1993. године, али због притисака споља то није урађено.

У Главном штабу Војске Републике Српске је процењено да ће на пролеће (1994.) почети муслиманска офанзива ради „коначног поражавања српске стране“. Сабиле су се у енклавама и добро наоружали, једним правцем наоружаним кретало је десет ненаоружаних и у случају његовог испада из борбеног строја, они су преузимали његово оружје. У случају неуспеха определили су се на дуготрајни и исцрпљујући рат.

⁸ Исто, стр. 161.

⁹ Предмет бр. IT-03-68-A, стр. 4.

У марту 1995. планирали су офанзиву преко Бјелашнице ради спајања енклава са Сарајевом. Први корпус АБиХ за тај задатак припремио је око 10.000 људи ослоном на специјалне у јединици „Берзелес“ који су били познати као фанатици по специјалном начину исхране.

За ту офанзиву Америка је Муслиманима обећала обавештајне податке преко беспилотних летилица са острва Брача. Муслимани из Словеније упућени су у Хрватску са задатком да Републику Српску нападну и пресеку коридор код Орашја.

Муслиманска офанзива срачуната је као одговарајући притисак на западну дипломатију да покрене преговоре о прихватању плана контакт групе и легализацији резултата муслиманске армије постигнутих у време прекида непријатељства и спречавању српских одговора, нарочито по енклавама.¹⁰

НАТО је припремао специјални корпус јачине око 40.000 људи који ће служити за евакуацију снага УНПРОФОР-а када дође до ескалације сукоба који се очекују јер су Муслимани већ натерани да то ураде.¹¹ Специјални корпус НАТО-а, заправо, је био намењен да осигура безбедно повлачење снага УНПРОФОР-а. Планирано је да се након повлачења наоружање и опрема оставе муслиманској страни. Уз ваздухопловну подршку НАТО процењено је да ће Муслимани у савезу са Хрватима поразити Србе који ће „капитулирати“. Српски народ неће моћи да издржи погибије (читај злочине) и присилиће своју војску да одустане од борбе.

У преговорима са међународном заједницом Муслимани су захтевали да се још више заштите енклаве, да се промени мандат УНПРОФОР-а, да би могли несметано да ангажују снаге и из енклава. У то време, Хрвати су се спремали да нас нападну (Младић).

Истовремено власт је у Републици Српској прогласила мир, као да се не ратује и наравно одбијала предлог Војске да уведе ратно стање.

Генерал пуковник Ратко Младић и генерал Сефер Халиловић споразумели су се 8. маја 1993. године о демилитаризацији Сребренице и Жепе. Одредбе Женевске конвенције морају бити поштоване. Према Споразуму војне и паравојне формације морају бити повучене, а наоружање и сва експлозивна средства и залихе предате УНПРОФОР-у.¹²

Још важније од ових јасних одредби је што је Споразум постигнут по међународним прописима. Обе стране су се споразумеле и признале да се одредбе споразума могу сматрати валидним ако се спроведу у дело. Својим потписом то је гарантовао и Филип Морион, генерал-потпуковник, званични представник УНПРОФОР-а.

¹⁰ Бележница из рачунара: О.7.

¹¹ Моје бележнице из рачунара по ознаком; О.OPERATIVNO, О.4.

¹² *Заштићене зоне разбуктале рат*, Драган Вујичић | 15. јул 2015. 18:31 | (http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/clanci.119.html:557646-Zasticene-zone-razbuktale-rat).

Генералу Младићу су биле познате одредбе о **примени правила међународног ратног права** и он је потенцирао да се морају испунити услови како би Сребреница била заштићена: да постане небрањено место, да све оружје и војна опрема буду евакусини, да се не предузимају никакви напади, да нико не предузима и након тога никакве акте непријатељства, ни власт ни становништво, да не предузимају никакве акције које могу помоћи операцијама муслиманске војске. Сефер Халиловић је био свестан таквих прописа и потписао је Споразум. Међутим, убрзо је послао писмо Насеру Орићу и рекао да од разоружања нема ништа.

ОБАВЕЗЕ ПРЕМА БЕЗБЕДНОЈ ЗОНИ

Генерал Филип Морион је почетком 1993. године насилно са канадским војницима ушао у Сребреницу и саопштио становницима да су под заштитом Уједињених нација. Тако је започет процес заштите неких зона за који је било потребно око 135.000 војника (процена генерала Мекензија пред америчком Конгресом). Савет безбедности одобрио је само 12.000. Око 2.000 је било намењено за заштиту Сребренице и Жепе које је Мекензи окарактерисао као „жртвено јагње“ за армију босанских Срба. Етничко чишћење, логори, опсаде градова појављивали су се као емотивни набој за осуду Срба (Жак Мерлино).¹³ Сребреничкој трагедији допринели су Председништво Босне и Херцеговине и Алија Изетбеговић (Филип Морион).

Мадлен Олбрајт извршила је притисак на чланице Савјета безбједности који је 16. априла 1993. године усвојио Резолуцију 819. по којој се Сребреница проглашава безбедносном зоном. Детаљније регулисање уследило је Резолуцијом 824. 6. маја и Резолуцијом 838. 4. јуна 1993. године. Након доношења Резолуције 824. и три неуспела покушаја, на сарајевском аеродрому, 17. априла 1993. године, састале су се делегације Војске Републике Српске и Армије БиХ у организацији УНПРОФОР ради Сребренице. Постигнут је „Споразум о демилитаризацији Сребренице“ којег су потписали командант ГШ ВРС генерал-потпуковник Ратко Младић и начелник ГШ Армије БиХ генерал Сефер Халиловић уз присуство генерала Ларса Ерика Валгрена, команданта УНПРОФОР. У IV тачки Споразума регулисано је: „Демилитаризација Сребренице ће се завршити у року од 72 часа од доласка УНПРОФОР у Сребреницу (треба да стигне 18. априла до 11 часова). Све оружје, муниција, mine, експлозив и борбене залихе унутар Сребренице ће бити прикупљено и предато УНПРОФОР уз надгледање по три официра са сваке стране. Након завршетка процеса демилитаризације у граду неће остати ни једна наоружана особа, ни јединица, осим снага УНПРОФОР. Одговорност демилитаризације подручја сноси УНПРОФОР“ (Архива Главног штаба ВРС).

¹³ Види: Антић, Бошко, *Инострани текстови о догађајима у Сребреници – подвале, обмане, манипулације и прећуткивање злочина над Србима.*

По дефиницији безбедносна зона је неутрална без војске или било каквих оружаних формација, где ни неформалне групе не могу потенцијално доћи у посед оружја. Подразумева се да је забрањена свака милитарна организација.¹⁴

Две хиљаде војника нису могли да потпуно разоружају преко шест хиљада војника АБиХ у Сребреници и Жепи који су целокупно становништво ова два мјеста држали у борбеном стању са мафијашком диктатуром. Неспособност разоружања и демилитаризације условила је неспособност заштите енклава и тако створила услове да се српска страна ухвати у клопку.

Уједињене нације нису обезбедиле сигурност цивила у Сребреници. **Сребреница би у пуном ефекту била безбедносна зона да је којим случајем била демилитаризована.** Није демилитаризована, постала простор за организовање јаке војне силе која је из тог града сваки дан дејствовала и чинила небројена кривична дела, што појачава одговорност УН. „Сребреници“ су претходили ратни злочини над Србима у околини (Мекензи).¹⁵ Бројни домаћи и страни аутори су егзактно доказали злочине над Србима.

У пролеће 1995. године стратешка идеја је почела да се реализује. Сребреница је остала небрањена, део бораца побегао заједно са Насером Орићем. Ако Срби нападну „небрањени град“ то ће оправдати ваздушне нападе НАТО на Србе. Уједињене нације су се са тиме сложиле уместо да Сребреницу прогласе „отвореним градом“, разоружају све који носе оружје и тиме обезбеде слободу кретања.

Генерал Мајкл Роуз је тврдио на сведочењу у Хагу да су имали намеру да Сребреницу претворе у избеглички камп под отвореним небом да би УН почеле **евакуацију зоне**. УН су на тај начин могле спречити исељавање из Сребренице и Жепе. У том случају ВРС не би имала потребе да интервенише. Погибије би биле спречене.¹⁶

Посебна свест и принцип који је владао у ВРС је забрана напада на небрањено место у чистом облику и напада на заштићене зоне или проширивање операција на те зоне. О томе је постојао јаван договор страна у сукобу.¹⁷ Сазнање да Сребреница постаје сваким даном небрањено место него и зона из које се изводе оружани напади на српску територију, да демилитаризација није успела, довело је српску страну у позицију реалног процењивања стања.

¹⁴ Види: *Споразум о демилитаризацији Сребренице и Жепе* (Антић:1998.).

¹⁵ Из текстова стр. 1, Антић, Бошко.

¹⁶ *Истини о Сребреници пишу: Филип Корвин, Едвард Херман, Ноам Чомски, Дајан Донстон, Џорџ Богданицх.*

¹⁷ Видети: *Прописи, о примени правила међународног ратног права у оружаним снагама СФРЈ*, 1988., 54. и даље.

СТВАРНО СТАЊЕ У БЕЗБЕДНОСНОЈ ЗОНИ

У Загребу 21. априла, пет дана након проглашења Сребренице безбедносном зоном шведски генерал Валгрен командант УНПРОФОРА тврди да је демилитаризација завршена.¹⁸ Кофију Анану је то послужило да закључи да више нема потребе да се оружје тражи од врата до врата.

Све је било супротно у Сребреници од дефиниције безбедносне зоне: која није била неутрална зона, постојала је организована војска (28. дивизија састављена од 6 бригада и једног самосталног батаљона) хијерархијски уређена, надређени командантима бригада и самосталним јединицама био је Насер Орић, а са претпостављеном првостепеном командом у Тузли (2. корпус у којем су формирали 22. дивизију) и врховном командом у Сарајеву. Са обе команде имали су редовну војну комуникацију. С обзиром на овакву војну организацију није постојало могућности за неформалне групе јер је зона била потпуно милитаризована, армија је контролисала све облике живота, јер полицијске снаге скоро да нису ни постојале. На располагању им је стајало, наоружање територијалне одбране СФРЈ, трофејно, ловачко оружје, пешадијско савремено наоружање из страних извора, из бивше ЈНА, достављано хеликоптерима, у конвојима хуманитарне помоћи¹⁹ и транспортерима и делимично заробљено од Војске Републике Српске.

Однекуд су снабдевени и дум-дум зрнима која се лако распрскавају. Био сам сведок на Грабежу изнад Бихаћа о употреби такве муниције. Ране на борцима ВРС потврђивале су употребу распрскавајуће муниције која је забрањена Трећом Хашком декларацијом од 1899.

Насупрот томе, безбедносне зоне су приказиване у медијима као градови логори, затвори, а не уточиште. Тако су стварали емотивни набој коме се нико није могао супротставити. Као подручја где су се Срби иживљавали, свакодневним нападима на „цивилно становништво“ и спречавањем медицинске и хуманитарне помоћи (др Вилијамс у предмету Милошевић).

Такво стање у енклавама службени представници УН правдали су потребом одбране пред српском (претпостављеном) бруталношћу. Пред Хашким трибуналом правдали су такво своје становиште и практично понашање: односно гледање на Муслимане као на „цивилни народ“ којем је потребно оружје за сопствену одбрану.

Незадовољан пристрасним односом међународних кругова у БиХ, командант УНПРОФОР, белгијски генерал Френсис Брикмон поднио је оставку јануара 1994. године. Тим поводом Брикмон је за агенцију АФП рекао: „Муслимани користе безбедносне зоне под заштитом УН да би одатле вршили

¹⁸ Антић, текст, стр. 7.

¹⁹ Alija Izetbegović se u Vašingtonu izbori za slanje humanitarne pomoći vazдушним путем којим је достављано i оружје.

нападе на српске положаје... Потпуно је евидентно да се Хрватска директно умешала у босанске догађаје...”²⁰

Становиште подршке УН наоружавању и војном организовању Муслимана ескалирало је до становишта о немогућности Муслимана да се супротставе ВРС и да им је потребна војна помоћ оличена у НАТО подршци. Амерички адмирал Лејтон Смит је овај синдром објашњавао потребом успостављања баланса снага у Босни и Херцеговини. Очигледно је било да је тај баланс нарушен директним учешћем НАТО снага на страни Муслимана и Хрвата.

Водио се грађански рат: „Грађански рат подразумева сукоб праћен насиљем који се одвија између две или више наоружаних и организованих страна у једном друштву, које су претходно биле у саставу исте суверене државе.”²¹

САСТАВИ АРМИЈЕ БИХ У СРЕБРЕНИЦИ

Муслимани су схватили да их мали број снага УН не може заштитити. Уз помоћ одређених кругова са стране су се почели убацивати на хиљаде војника и оружје у безбедносне зоне (Мекензи). Формирана и организована војна формација 28. дивизија Армије БиХ вертикално је била повезана са 2. корпусом који је имао командно место у Тузли, а преко тог корпуса и са Врховном командом Оружаних снага Босне и Херцеговине, којима је командовао председник БиХ Алија Изетбеговић. Ратно председништво Републике Босне и Херцеговине како су сами назвали замишљену државу без Срба и Хрвата, обављало је улогу и скупштине и владе те врховног команданта.²² Општа милитаризација друштва захватила је и Сребреницу.

Вертикално наниже команда 28. дивизије је била повезана са 6 пешадијских бригада, стационираних у Сребреници и Жепи и њиховој ближој околини. Командно место 28. дивизије размештено је баш у “Безбедносној зони Сребреница”. Бројно стање шест бригада, 7.004 припадника, а резервни састав и евидентирани војни обвезници укупно око 18.000 људи.²³ Према муслиманским изворима погинуло је 2.628 војника (Енвер Хаџихасановић, као сведок на суђењу у Хашком трибуналу).

Сефер Халиловић је изјавио да су плански дотурали оружје у Сребреницу и упућивали више обучених људи који су успевали да одбране тај град. Операција снабдевања оружјем ваздушним путем, звала се „Парашут“

²⁰ Милутиновић, Милован; *Рат је почео ријечима*, Независни универзитет Бања Лука, 2010.

²¹ Тон Зваан, *О етимологији и генези геноцида и других масовних злочина уперених против одређених група*, Збирка чланака, Сребреница од порицања до признања, Сведочанства, Београд, 2005.

²² Рејановић Мирко: *Bosna i Hercegovina i geopolitičke promjene u evropi i svijetu na početku xxi stol.* http://www.anubih.ba/images/publikacije/posebna_izdanja/ODN/08_osebna_izdanja_CLXXI_8/03%20-%20Mirko%20Rejanovic.pdf

²³ Бошко М. Антић, *Сребреница велика обмана*, Републички центар за истраживање ратних злочина, 2010. стр 7.

(Младић). Насер Орић²⁴ (1967), бивши полицајац постао је „легенда“ код Муслимана кога су звали „Бранилац Сребренице“. Орић је нападао околна српска села, како би прикупио потребне количине хране, како се каже у једном енглеском филму, за 40.000 становника.²⁵ (У својој политичкој пропаганди Алија Изетбеговић је од њих направио мученике. Од Сребренице је стварана хуманитарна катастрофа).

Српска села су уништена након акција муслиманских снага. Одговарајуће количине прехранбених потреба примали су преко хуманитарних конвоја, а своје борбене акције према народу и Војсци правдали борбом за храну. Та пропаганда, је очигледно, прихваћена у свету

У стратешком смислу снаге из Сребренице деловале су на ратишту Босне и Херцеговине, у оперативном смислу на војишној просторији 2. корпуса АБиХ, а у тактичком смислу борбена зона 28. дивизије обухватала је шири простор Сребренице и Жепе укључујући и она места која реално нису била под њиховом контролом.²⁶

НАПАДИ НА СТАНОВНИШТВО И ВОЈСКУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Напади из безбедносних зона били су континуирани. Кулминацију су достигли 1994. и настављени почетком 1995. године. Тактика је била једноставна. Искачу из Сребренице пале српска села, убијају њихове становнике и војнике из заседа, а затим се повлаче у зону Уједињених нација, без икаквих санкција.

Генерални секретар УН Бутрос Гали у извештају 30. маја 1995. године указује на непоштовање безбедносне зоне: „У последњих неколико месеци снаге босанских муслимана подржане извана су у великој мери повећале своју активност у и око безбедносних зона, а многе од њих, укључујући Сарајево, Тузлу, Бихаћ, биле су укључене у ширу војну кампању на страни босанске владе. Главни штаб и логистика Петог корпуса босанске армије смештени су у граду Бихаћу, а Другог корпуса у Тузли... Влада, такође, држи одређен број трупа у Сребреници, Горажду и Жепи чиме је повређен споразум о демилитаризацији, док је у Сарајеву смештена Врховна команда и друге војне

²⁴ Територијална одбрана основана је 17. априла 1992. а Насер Орић је постао њен командант. На чело Штаба ТО постављен је 27. јуна 1992., са које улоге постаје члан ратног председништва основаног 1. јула 1992. Преименовањем ТО у Оружане снаге Сребренице 3. септембра 1992. Председништво БиХ је именovalo Орића за команданта. Све јединице под командом Насера Орића 1. јануара 1994. преименоване су у 8. оперативна група Сребреница АБиХ. Ова група је почетком 1995. формирана је као 28. дивизија 2. корпуса. (Шире: Трећа измењена оптужница против Насера Орића, Предмет бр. IT-03-68-T). Армија БиХ је имала још само једну 81. дивизију, што говори о значају који је Председништво придавало „одбрани“ Сребренице иако је она била проглашена за демилитаризовану.

²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=RUuhSGnLv8>.

²⁶ Шире, *Прописи о примени правила међународног ратног права у Оружаним снагама СФРЈ*, ССНО, 1988, стр. 45.

Генерал-потпуковник мр Петар ШКРБИЋ

установе а у Горажду је поред тога и фабрика муниције... Реакције снага босанских Срба на офанзиве које су се водиле од стране армије босанске владе из безбједносних зона обично је била да одговори ватром по војним циљевима у оквиру тих зона.”, закључује Генерални секретар УН Бутрос Гали.²⁷

Низ напада и контранапада током три године и ескалације у 1995. године изазвало је много погибија које не могу да се припишу једној од зараћених страна (Филип Корвин). Убијали су раднике на пумпној станици, заставник у близини основног командног места Главног штаба, скоро сваки дан дејствовали по рејону размештаја Главног штаба. Генерал Ратко Младић и ја пронашли смо бивак изнад Хан Пијеска у којем су боравили диверзанти или неки други војници које смо, по нађеним стварима, препознали као припаднике муслиманске армије.

Практично, убице се стављене под заштиту и то никога другог него Уједињених нација. Тиме је потпуно нарушена неутралност УН.

На свим деловима фронта муслимански напади су били синхронизовани и појачани у време српских православних празника.

Војне и цивилне власти Републике Српске трпеле су такво стање и с муком умиривале мештане у нади да ће Муслимани коначно бити разоружани.

Мучени су заробљеници и размењивани попут Ратка Николића. Остало је много удовица. На попаљеним кућама исписивали су име Насера Орића, „Ислам ће побиједити јер Босна је исламска земља“. Многим Србима су биле везиване руке пре него што су били убијени (извештај патолога др Зорана Станковића) на снимку Миши Урошевићу. Укивали су их ексерима.

Хакија Мехољић²⁸ је био командант полицијских снага у Сребреници. Њега је често звао Алија Изетбеговић на консултације како да се сачува Сребреница и Жепа, а да се спроведе амерички план и од Срба под контролу узме што више територија и тако одложи мирно Овен - Столтербегово решење.

Миша Урошевић из Београда је снимцима документовао догађаје у Сребреници и околини. Радио-телевизија Србије је сачинила документарни филм „Злочин без казне“²⁹. Сведоци говоре о страдању војника и цивила – деце, жена и старих особа у средњем Подрињу.

Масовна убиства Срба изведена су 1993. године у Скеланима када су припадници Армије БиХ убили 69 мештана, а пре тога починили су злочине у више од 110 села у Подрињу.

²⁷ Шире, Милутиновић, Милован; *Рат је почео ријечима*, Независни универзитет Бања Лука, 2010.

²⁸ Хакија Мехољић је испричао Изетбеговићеве речи да му је Клинтон (тадашњи председник САД) нуди да уђу “четници“ у Сребреницу да покољу 5.000 Муслимана и следи војна интервенција. Било је понуда да се замени Сребреница и Вогошћа. Карацић је нудио (према речима Мухамеда Филиповића) Хаџиће Илијаш и Вогошћу за компактну територију уз Дрину. (https://www.youtube.com/watch?v=T_Yg6PxpTTs).

²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=iPmU1bSzwug>.

Др Никола Моравчевић са Илионис универзитета у САД установио је на основу архива УН да су у извештајима дописивани злочини над Муслиманима, а заташкавани над Србима за које јавност никада није била обавештавана.

Пописано је 3.267 погинулих српских цивила и војника. Процењује се да је 2.428 побијено у Подрињу, а остали у другим деловима БиХ. Историја не памти толико потцењивање жртава а то је било само зато што су Срби.

Заборавити злочин је већи злочин од самог злочиначког акта. Занемаривање целине злочина оставља простор за нове злочине јер некажњивост охрабрује потенцијалне злочинце опраштањем доказивим починиоцима. „Издани град“³⁰ је норвешки филм у којем постоји скромни покушај да се прикажу и српске жртве настале дејством војника муслиманске армије.

Идеја о оснивању неког суда за злочине потекла је из проблема изазваних страдањем Срба,³¹ (причао ми је један амерички генерал) али се реализација и оснивање Суда 1993. године претворило у Суд (Међународни суд за кривична дела на територији бивше Југославије) за претњу Србима, што се након рата остварило у својој потпуној једностраности.

У Главном штабу ВРС, одмах након оснивања (1993), процењено је да ће Суд бити претња српској страни, а генерал Здравко Толимир је тврдио, већ тада, да ће под удар Суда доћи генерал Ратко Младић, командант ГШ ВРС и највећи број старешина.

Реалну претпоставку засновану на процени карактера Суда по Ричарду Холбруку неки су потпуно потценили.

Сребреница је експеримент за напуштање глобалистичких вредности: грађанским права, слободе трговине, међународног права. Вредности од 19. века до данас су напуштене да би се злоупотребили народи (муслимански, српски, хрватски), поубијали између себе на основу чега се створила вечита подлога за бес, мржњу, на крају за освету која свакодневно тиња, „додатно продубљују конфликт и спречавају помирење и излазак из спирале конфликта“ (Душан Павловић).³²

ЗАКЉУЧАК

Сребреница је планирани злочин³³ опште је стајалиште научних и стручних кругова. Разлике се појављују у објашњавању планера злочина. Правосудни органи су сузили простор науци да својом методологијом докаже планере

³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=RUuhSGnLv8>.

³¹ „Memorandum o ratnim zločinima i zločinima genocida u Istočnoj Bosni (u opštinama Bratunac, Skelani i Srebrenica) počinjenim nad srpskim stanovništvom od aprila 1992. godine do aprila 1993. godine”. Ovaj Memorandum Jugoslovenske vlade predao je ambasador Dragomir Đokić 2. juna 1993. godine.

³² Павловић, Душан: *Битка за Сребреницу – рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих, Бањалука, 2018. стр. 7.

³³ *Сведочанства*, стр. 7.

злочина. Као да је позоришна представа Сребреница у Хагу (Сенсе) названа „Сребреница геноцид у осам чинова“. Нису приказали главног режисера тих страдања. Чим се докаже стварни планер, он мора на суђење, а то моћним круговима не одговара. Та опасност ограничава научнике, законским, чак и физичким претњама да јавно и често говоре о планирању злочина, не само у Сребреници него и касније у целом свету.

Хашки трибунал је манипулисао чак и појмом геноцида у Сребреници (Ефраим Зуроф). „Сребренички масакр“ је политичка превара Запада (Едвард Херман). Шири се сколастички (правдање догми) и митски начин (верује се у оно што важи а не у оно што је доказиво) причања о Сребреници по дијагонали истина је оно што је лаж, а лаж је оно што је истина.

Српска страна није планирала злочин, а једина је одговарала. Намера међународне заједнице да заштити Сребреницу постојала је само формално. Зона није демилитаризована већ је послужила да се на страну у сукобу додају још и НАТО снаге посебно ваздухопловне.

ЛИТЕРАТУРА

1. https://www.youtube.com/watch?v=T_Yg6PxpTTs;
<https://www.youtube.com/watch?v=iPmU1bSzwug>
2. <https://www.youtube.com/watch?v=RUuhSGnLv8>;
<https://www.youtube.com/watch?v=RUuhSGnLv8>
3. Dosije Naser Orić (Слободан Дурмановић)
4. Durmanović, Slobodan, *Ispovesti srpskih majki Srebrenice*, Novi reporter
5. *Iranska evropska odskočna daska? Iran o ratu у БиХ*
6. Ivanišević, Milivoje, *Lična karta Srebrenice*,
7. Pejanović Mirko: *Bosna i Hercegovina i geopolitičke promjene u Evropi i svijetu na početku stoljeća 21*
http://www.anubih.ba/images/publikacije/posebna_izdanja/ODN/08_osebna_izdanja_CLX_XI_8/03%20-%20Mirko%20Pejanovic.pdf
8. Predmet br. IT-03-68-T Treća izmijenjena optužnica, против Насера Орића.
9. *Rat u Bosni i Hercegovini 1992.-1995.: prebrojavanje žrtava čiji je rezultat manji od realnog putem procjene višestrukih sistema*, реферат Jan Zwierzchowski i Ewa Tabeau 1. februar 2010.
10. Tajna poruka K. Anana
11. Vujičić. Dragan: *Zaštićene zone razbuktale rat* | 15. jul 2015. (http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/clanci.119.html:557646-Zasticene-zone-razbuktale-rat)
12. Zwaan, Ton. *O etiologiji i genezi genocida i drugih masovnih zločina uperenih protiv određenih grupa*, Збирка чланака, Сребреница од порицања до признања, Сведочанства, Београд, 2005-
13. Антић, Бошко, *Инострани извори о догађајима у Сребреници – подвале, омбане, манипулације, прећуткивање злочина над Србима...*
14. Антић, М. Бошко, *Сребреница велика обмана*, Републички центар за истраживање ратних злочина, 2010.
15. Главни штаб ВРС, *Анализа борбене готовости*, 1992.
16. Јовановић, Ивана, *Мировне мисије Уједињених нација на тешком путу*, Нови век, Београд

17. Милутиновић, Милован, *Карактеристике грађанског рата у Босни и Херцеговини, научни чланак*, Сварог 1/2010, НУБЈЛ, Бања Лука
18. Милутиновић, Милован; *Рат је почео ријечима*, Независни универзитет Бања Лука, 2010
19. МКСЈ (Хашки трибунал), нека документа наведена у тексту
20. Организација старешина ВРС, *Улога старјешина ВРС у стварању и одбрани Републике Српске током одбрамбено-отаџбинског рата*, Зборник радова, Бања Лука, 2018.
21. Павловић, Душан: *Битка за Сребреницу – рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих, Бањалука, 2018. стр. 7
22. Прописи о примени правила међународног ратног права у Оружаним снагама СФРЈ, ССНО, 1988.
23. Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, *Република Српска у одбрамбено-отаџбинском рату, историјски преглед, друго допуњено издање*, Бања Лука, 2018.
24. *Сребреница 1995-2015*, Фонд стратешке културе, Београд, 2015.
25. *Сребреница од порицања до признања*, Сведочанства бр 22, Хелсиншки одбор за људска права у Србији,
26. Шкрбић, Петар, *Радне бележнице*, на рачунару и у свескама 1991-1997.

ОПЕРАЦИЈА ВОЈСКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ „КРИВАЈА '95“ СПРЕЧАВАЊЕ ЗЛОЧИНА МУСЛИМАНСКИХ СНАГА

Бошко Антић, контра-адмирал

Институт за стратегијска истраживања Београд

Апстракт: По трећи пут у двадесетом веку муслимани су починили страховите злочине над српским народом Подриња. Чинили су то у циљу остварења давнашње жеље да из овог подручја протерају српско становништво и тако српски народ Босне и Херцеговине заувек одвоје од Србије, његове земље матице.

Предвођене потомцима злочинаца из Првог и Другог светског рата, муслиманске хорде извршиле су погром српског становништва. Подриње је било у пламену, а злочини су понегде надмашивали оне из времена турске окупације.

Покушај Војске Републике Српске да 1993. године противударом заустави страдање српског народа није успео, јер је генерал Филип Морион спречио улазак Војске Републике Српске у Сребреницу.

Међународна заједница је Сребреницу прогласила Заштићеном зоном, која је требало да буде демилитаризована, али то у пракси није учињено. Снаге 28. дивизије су наоружаване и тзв. Безбедносну зону користиле су као полазиште у нападима на српска села под контролом Војске Републике Српске. После тих крвавих похода, враћале су се под заштиту снага УНПРОФОР-а, које нису могле или нису хтеле да их у томе спречавају.

Војска Републике Српске је била приморана да, у циљу заштите српског народа, предузме одлучну акцију и елиминише опасност која је претила и њој и српском народу. Планирана, је организована и реализована операција „Криваја '95“ у којој су минималне снаге поражене а далеко бројније снаге 28. дивизије напустиле су Сребреницу и кренуле у пробој ка Тузли. У том пробоју из окружења муслиманске снаге су претпеле велике губитке у сукобима са Војском Републике Српске, али и у међусобним сукобима.

Кључне речи: *Подриње, Војска Републике Српске, злочини, безбједносна зона, 28. дивизија, Операција „Криваја '95“*

После злочина над српским народом Подриња током турске и аустро-угарске окупације, посебно Првог и Другог светског рата, Срби су прешли преко тих злочина које су муслимани из околних села извршили над њиховим прецима: због тога је између Срба и муслимана владао привидан мир и слога уз међусобно помагање и дружење; након вишестраначких избора, односи су захладнели и почеле су провокације муслимана, прво на послу и у граду, а онда и не терену; кретање Срба било је ограничено; после појединачних провокација и напада, почели су напади на српска насеља, прво на мање

засеоке, а потом на већа села; уследио је прави погром српског становништва, које је било слабо наоружано и малобројно; уследили су злочини равни онима који су над Србима чињени у средњем веку - клање, паљење у кућама, одсецање глава, руку, ногу, кастрирање и силовање; војску су пратиле хорде пљачкаша и све оно што се није могло однети уништено је рушењем и паљањем. Српска села су нестајала у пламену, а Срби протерани са својих огњишта тражили спас бежећи пред разјареним србомрцима. Из сваке речи преживелих виде се страхоте које су преживели, жал за изгубљеним сродницима, својим родним огњиштем и жеља да се врате на своје. Сваки случај је прича за себе, сваки је драматичан на свој начин и сваки требало да буде забележен.

СРПСКА СЕЛА У ПЛАМЕНУ

Стање у средњем Подрињу било је тешко и неизвесно за даљи живот Срба на родним огњиштима. Контролом средњег Подриња муслиманске паравојне јединице, а касније Армија Босне и Херцеговине, нарушиле су и битно угрозиле јединствену операцијску основицу Војске Републике Српске, раздвојивши источну Херцеговину од источне Босне. Злочини над српским становништвом чињени су као и у Другом светском рату, понекада и суровије.

Одзив муслиманског становништва у овим крвавим походима, добровољан или принудан, изненадио је својом масовношћу и послушношћу. Сви до сада изведени напади били, су по правилу, претходно припремљени, спровођени као по написаном сценарију и уз велики број добро наоружаних нападача, праћених пљачкашима.

Док је трајало убијање и иживљавање над недужним српским жртвама, застрашујуће су изгледале хорде фанатизованих цивила, мушкараца, жена и деце. Уз, за обичан људски ум, непојмљиво „алакање”, вику и дреку у завијајућем тону, жене су ударале у тепсије, тигање и шерпе, проламали су се покличи: "Алаху егбер". Крв се ледила у жилама нападнутог становништва, који је тражио спас.

Хронолошки гледано, први су се на удару нашли беспомоћни мањи српски засеоци, потом сасвим усамљена српска села у муслиманском окружењу и тек на крају компактна српска подручја. Ни дани у којима су извођени муслимански напади нису били препуштени случају. Бирали су се православни празници и породичне славе или дани интензивних пољопривредних радова, док су мештани били опуштени или заокупљени текућим бригама и пословима око кућа и имања.

Етничко чишћење српских територија у општинама Братунац, Милићи, Сребреница и Скелани муслимани су започели нападом на мале засеоке Гниона, Бљечава и Метаљка. Уследили су напади на већа српска села: Рупово Брдо, Лозница, Ратковићи, Брежани, Загони, Крњићи, Магашићи, Жежестица,

Подравање... У том периоду и у тим походима на српска насеља муслимани су опустошили све што су затекли, и из дана у дан ширили своју територију. После само шест месеци ове етничке инвазије, Срби су у свом поседу задржали свега десетак села. За то време муслимани су запосели више од 30 етнички чисто српских села и све засеоке у мешовитим селима и месним заједницама. Али, тиме још није био достигнут врхунац етничког чишћења ових територија.

О тим тешким данима по српски народ Подриња, командант Главног штаба ВРС Ратко Младић изјавио је Љиљани Булатовић: „Јуна 1992. године босански Срби су умирали. Више од стотину села је горело на нашој страни Дрине места која више не постоје као Ратковићи, Факовићи, Скелани... Жене и деца су убијани. Старији људи су живи бацани у пламен који је буктао на месту где су некад били њихови домови...”.

Стање у средњем Подрињу било је неприхватљиво за Србе. Српски народ је морао донети стратешку одлуку да се тако тешко стање измени.

ИЗНУЂЕНИ ПРОТИВУДАР СРПСКИХ СНАГА

„Као последица потпуног егзодуса српског народа који завршава јануара 1993. године падом Скелана и Кравица, у потпуности је угашен сваки облик живота српског народа и трајања у средњем Подрињу. Ово се односи на цео простор од Жепске стијене на југу до Дрињаче на северозападу и северу. Једини изузетак од тога је град Братунац у којем су и даље остали извесни знаци српског опстајања у долини средње Дрине. Уместо мултиетничког живота, какав је деценијама постојао после Другог светског рата, у средњем Подрињу је почео живот класичне муслиманске цамахирије.

Команда Дринског корпуса је 15. 2. 1993. године предузела противудар на три тактичка правца: од Зворника ка југу, од Вишеграда ка северу и од Дрине преко пута Љубовије ка западу. Веома брзо је остварен успех. Већ у априлу је било изгледно да ће Сребреница бити ослобођена, морал српских бораца је био висок, јер се радило о згариштима њихових села. Готово сваки војник је на том путу наишао на посмртне остатке својих најближих, сахрањујући их на лицу места, и то под борбом. Поједини лешеве су били стари и по неколико месеци. Душевно стање тих бораца сваком разумном и добронамерном је јасно. Уништена имовина, спаљени домови, унакажени чланови породица – то је слика коју српски борци нису могли заборавити. Ван сваке је сумње да је то утицало на њихово душевно стање и однос према непријатељу¹.

Свесни злодела почињених над српским становништвом, муслимани су бежали пред српском војском. Одлазили су у више правца: део ка Тузли, део је био стациониран у граду Сребреници под заштитом снага Уједињених

¹ Др Станко Нишић, *Од Југославије до Србије*, Књига-Комерц, Београд, 2004, стр. 35; Др Радован Радиновић, *Војна експертиза за Сребреницу*, стр. 14.

нација, а део је бежао ка територији Србије - углавном муслимани из Жепе². У Србији им је пружено уточиште. Део муслимана се иселио (њих око 10.000) на територију под муслиманском контролом у организацији УНПРОФОР-а.

У Сребреници се сконцентрисало муслиманско становништво, војска и полиција. Њихов број био је изнад могућности града за задовољавање основних потреба људи. Дрински корпус је имао снаге и одлучности да ослободи Сребреницу, али није добио дозволу Врховне команде Војске Републике Српске из више разлога: (1) међународна заједница оличена у УНПРОФОР-у и његовим командантима, из преваходно сопствених стратешких разлога, желела је да то спречи јер је била наклоњена муслиманима; (2) Врховна команда Војске Републике Српске је била свесна да би било тешко спречити освету бораца који су на путу од Дрине до Сребренице скупљали унакажена тела својих најближих и налазили згаришта домова.

Тиме се избегао и могући сукоб са УНПРОФОР-ом. Нема сумње да је моћницима било најнужније да се онемогући коришћење Сребренице као операцијске основице за организована дејства муслиманских снага ка Дрини и Подроманији.³ Командант снага Уједињених нација француски генерал Филип Морион, да би спречио да српске снаге заузму Сребреницу, је 12. 3. 1993. године, са конвојем насилно ушао у Сребреницу. Босански муслимани су га задржали као таоца све док се до тог места не пробије конвој са хуманитарном помоћи. Француска штампа је истицала да је командант УНПРОФОР-а за Босну генерал Морион остао у Сребреници да би „спречио етничко чишћење те муслиманске енклаве“.

БЕЗБЕДНОСНА ЗОНА

Савет безбедности Уједињених нација је својом резолуцијом бр. 819⁴ од 16. 4. 1993. године прогласио град Сребреницу и његову околину безбедносном зоном. Од тада је Сребреница функционисала као муслиманска енклава коју су Уједињене нације ставиле под заштиту. Исти такав режим уведен је за Сарајево, Бихаћ, Горажде, Тузлу и Жепу. Та подручја су касније, на основу Резолуције 824⁵ Савета безбедности, стављена под режим заштите Уједињених нација.

² О проблему одласка припадника Армије Р БиХ и цивилих лица из заштићених зона Сребренице и Жепе у правцима Тузла, Кладањ и Србија говори се у акту Команде 28. дивизије стр. пов. бр. 01-132/95 од 21. 6. 1995. године; Др Радован Радиновић, *Војна експертиза за Сребреницу*, стр. 14.

³ *Наредба председника Републике Српске др Радована Караџића упућена Главном штабу Војске Републике Српске*, стр. пов. бр. 01-53/93, 16. 4. 1993. године.

⁴ Савет безбедности УН, *Резолуција 819*, усвојена на 3.199. састанку Савета безбедности (С/РЕС/819,1993.), 16. април 1993.

⁵ Савет безбедности УН, *Резолуција 824*, усвојена на 3.208. састанку Савета безбедности (С/РЕС/824,1993.), 06. мај 1993.

Већ након пет дана шведски генерал Валгрен (Ларс Ериц Вахлгрен) у Загребу је објавио: „На основу рапорта који сам добио од својих официра у Сребреници, могу да потврдим да је данас у подне град демилитаризован”. Пошто су Уједињене нације, односно тадашњи подсекретар Кофи Анан, дословно на подстицај САД чиниле све да се муслимани не разоружају, проглашење Сребренице за безбедносну зону учињено је да би се сачувале муслиманске снаге од коначног пораза и уништења, а не да би се заштитило цивилно становништво. Кофи Анан је два дана касније послао поверљиву поруку генералу Валгрену о предстојећој посети делегације Савета безбедности, поручујући му: „Имајући у виду ваше јавне тврдње да је Сребреница потпуно демилитаризована, не видим потребу да УНПРОФОР учествује у потрази за оружјем од врата до врата. Вас ће несумњиво делегација Савета безбедности која вам долази у посету упознати са снажним осећањем које је присутно међу неколико чланица да УНПРОФОР не сме превише активно да учествује у разоружавању „жртва“⁶. То је био начин да се изигра Резолуција Савета безбедности и да се у Сребреници сачувају муслиманске оружане снаге.⁷

Према „Допунском протоколу” из Женевске конвенције од 12. августа 1949. године, глава В „Места и зоне под посебном заштитом”, у **члану 60. прецизирано је да се зоне које се стављају под посебни режим заштите морају демилитаризовати. С обзиром на статус демилитаризоване зоне, забрањује се странама у сукобу да проширују своје војне операције на зоне за које су се споразумеле да се демилитаризују. Да би нека зона стекла статус демилитаризоване зоне сходно члану 60. Допунског протокола, она мора испунити следеће услове: (1) да се из зоне евакуишу сви борци, покретна оружја и покретна војна имовина; (2) да се за ратна непријатељства не смеју користити никакве покретне војне инсталације или установе; (3) да власти и становништво не смеју предузимати никакве акте непријатељства према другој страни у сукобу нити према било ком у или изван енклаве; (4) да мора престати свака активност везана за војне напоре који се чине. Тачка 7, члана 60. Протокола одређује да уколико једна страна у сукобу учини материјалну повреду претходно наведених одредаба, односно договорених услова, да ће друга страна бити ослобођена својих обавеза из споразума којим се зони даје статус демилитаризоване.**

Споразум о демилитаризацији Сребренице се сматра споразумом о примирју, а свака озбиљна повреда примирја једне стране у сукобу даје право другој страни да откаже споразум и настави војне операције.

⁶ Те „жртве“ су до темеља спалиле, опљачкале и уништиле сва српска села око Сребренице и Братунца. Ту ни данас, нема услова за живот и опстанак. У том подручју све што је српско уништено је до темеља и створени су услови за стварање муслиманске државе по пројекту Алије Изетбеговића. О моснтруозним убиствима је већ довољно речено.

⁷ Миливоје Иванишевић, *Нечасна улога К. Анана у сребреничком случају.*

„Споразум о демилитаризацији Сребренице и Жепе“ склопљен је између генерал-пуковника Ратка Младића и генерала Сефера Халиловића, у присуству генерал-потпуковника Филипа Мориона, 8. маја 1993. године⁸. У преамбули споразума потписници потврђују да се Женевске конвенције које се односе на заштиту жртава међународних оружаних сукоба потпуно примењују у сукобу у Босни и Херцеговини. Према споразуму, свака војна или паравојна јединица ће морати или да се повуче из демилитаризоване зоне или да преда наоружање међународним снагама. Муниција, mine, експлозивни и борбене залихе у демилитаризованим зонама биће предато/дато УНПРОФОР-у

Генерал Сефер Халиловић је тврдио да демилитаризација не подразумева предају наоружања и војне опреме снагама УНПРОФОР-а и читав низ наредних упутстава и наређења указује да се са највишег врха оружаних снага нелегално организује избегавање обавезе предаје наоружања. Предузете су све активности у циљу опструкције Споразума и избегавања преузетих обавеза о демилитаризацији. Поступа се на исти начин као што се поступало месец дана раније када је Штаб врховне команде Оружаних снага Републике Босне и Херцеговине 15. марта 1993. године издао наређење, којим се муслиманским формацијама у Сребреници налаже прекид борбених дејстава. Само дан касније следи ново наређење: „Наставите са извођењем што снажнијих офанзивних дејстава“.⁹

Према резолуцији Уједињених нација и постигнутом споразуму, снагама Војске Републике Српске је забрањен приступ том подручју. Руководство Републике Српске је било обавезно да омогући доставу хуманитарне помоћи муслиманском становништву. Међутим, УНПРОФОР није успео да демилитаризује¹⁰ то подручје. Снаге 28. дивизије предале су само ограничене количине трофејног наоружања, задржавши велике количине лаког и тешког наоружања. Тако је, у суштини, 28. дивизија добила време за предају и услове за консолидацију својих снага. Све време постојања „безбедносне зоне“ 28. дивизија се наоружавала. Наоружање је транспортовано хеликоптерима са подручја Кладња и Тузле, као и уз помоћ делова УНПРОФОР-а, злоупотребом транспорта хуманитарне помоћи у којима је шверцовано наоружање, муниција и средства везе¹¹.

⁸ Споразум који је заведен у Штабу Врховне команде оружаних снага Републике Босне и Херцеговине под бројем 02/1594-332 од 26.02.1994. године (уочљиво је да је датум преправљен).

⁹ Радован Јовић др. *Организациона структура и командни однос у оружаним снагама Републике Српске током операције „Криваја 95“*, експертски извештај припремљен за предмет ИТ-05-88, стр.16.

¹⁰ Сведок оптужбе на суђењу Благојевићу и Јокићу, официр холандске војске потпуковник Роберт Александар Франкен, заменик команданта холандског батаљона у Сребреници, каже „да су испадали смешни приликом прикупљања оружја јер нису могли улазити у куће где су се скривали војници“ (стр. 1468, линије 1-12).

¹¹ Да безбедносна зона Сребреница није демилитаризована потврђује и тужилац у својој уводној речи на суђењу Благојевићу и Јокићу, признајући да је Армија Босне и Херцеговине

Војни експерт Тужилаштва Међународног кривичног суда за бившу Југославију Ричард Батлер констатује да „упркос присуству мировних снага Уједињених нација, настављене су активности наоружајих војних јединица босанских Муслимана унутар сребреничке енклаве, што је приморало Војску Републике Српске да одржава одбрамбену линију насупрот границе ‘безбедносне зоне’”¹².

Права слика о „демилитаризацији“ Сребренице дата је у акту Команде 8. оперативне групе „Сребреница“ достављеном Генералштабу армије Републике Босне и Херцеговине, у коме стоји: „У Сребреници је један број наоружања предат Уједињеним нацијама док је већи дио задржан код војника. Код представника Уједињених нација истичемо да је Сребреница демилитаризована те због тога морамо да сакривамо наоружање и војнике који се налазе на линији одбране”¹³.

Снаге 28. дивизије су интензивно изводиле нападна и препадна дејства из „безбедносне зоне” на положаје Војске Републике Српске и на незаштићена српска села на подручју Братунца и Скелана. У тим дејствима страдао је велики број српских бораца и цивила. Војска Републике Српске није могла толерисати таква дејства из више разлога. Пре свега због губитака у људству, потребе држања две бригаде око „безбедносне зоне” и сталног јачања 28. дивизије, те, нарочито, због непоштовања одредби Резолуције Савета безбедности од стране УНПРОФОР-а и муслиманског руководства¹⁴. **Војска Републике Српске је упутила низ упозорења команди УНПРОФОР-а (холандски батаљон чији је командант био потпуковник Кареманс) и муслиманским снагама у Сребреници. Пошто то није дало позитивних резултата, одлучено је да се изведе операција сужавања “безбедносне зоне” и њена стварна демилитаризација.**

описала изван те зоне. Он помиње злочине Насера Орића. 14. мај 2003. год: стр. 315 – ред 19-25; стр. 316; стр. 317 – ред 1-2.

¹² Ричард Ј Батлер, *Исказ о војним додаћајима у Сребреници (ревизија)* од 1.11.2002, стр. 1 и 14.

¹³ Команда 8. ОГ „Сребреница“, број 01-2/95, 03.01.1995.

¹⁴ Ричард Ј Батлер у *"Исказу о војним додаћајима у Сребреници (ревизија)* од 1. новембра 2002. године - операција „Криваја 95”, на стр. 16-17, наводи да су „војни челници РС-а почели да траже значајно смањење територије енклава „како би дефинисали границу енклаве” у циљу „потпуног физичког одвајања Сребренице и Жепе, чиме спречити и појединачно комуницирање између ових енклава“. У случају „одласка снага УНПРОФОР-а из Жепе и Сребренице“ снаге Дринског корпуса „ће испланирати операцију под називом 'Јадар' са задатком разбијања и уништења муслиманских снага у овим енклавама и дефинитивног ослобађања Подриња“.

С обзиром да ове енклаве нису биле демилитаризоване како је договорено и да су из њих муслимани непрекидно нападали на територију под контролом Војске Републике Српске, те да су муслиманске снаге ограничиле кретање снага УНПРОФОР-а у „безбедној зони“ ова операције је била оправдана, јер се на други начин није могло спречити наоружавање муслиманских снага, њихова дејства и злочини које су чинили непрекидно упадајући на територију под контролом Војске Републике Српске.

Да је подручје Сребренице било стварно демилитаризовано не би било потребно да се проглашава „безбедносном зоном“, јер Војска Републике Српске не би имала разлога да војно оперише на том простору.

Командант Главног штаба Армије Босне и Херцеговине генерал Расим Делић је јуна 1995. године написао наредбу 28. пешадијској дивизији, којом наређује да отпочне са извођењем офанзивних дејстава **према војсци и становништву** у Републици Српској ради подршке у деблокади Сарајева. У складу са овом наредбом, начелник штаба 2. корпуса је наредио Команди 28. дивизије да изврши „**све припреме за извођење офанзивних борбених дејстава у циљу ослобађања територије Републике Босне и Херцеговине, развлачења и наношења губитака А/С (армија Срба), чиме садејствовати снагама Армије Републике Босне и Херцеговине које изводе борбена дејства у северозападном рејону Сарајева**“¹⁵”. У складу са овом наредбом 26. 6. 1995. године Зулфо Турсуновић, командант 283. лаке пешадијске бригаде напао је српско село Вишњицу, удаљено пет километара од границе заштићене зоне и убио једног војника Војске Републике Српске и више цивила, ранио три српска цивила и запалио 5-6 стамбених објеката.

О томе да Сребреница и Жепа нису биле демилитаризоване најбоље говори ванредни извештај кога је командант Генералштаба Армије Босне и Херцеговине армијски генерал Расим Делић доставио председнику Председништва Републике Босне и Херцеговине Алији Изетбеговићу у коме га извештава „да је Генералштаб Армије предузимао низ војничких радњи и поступака да припаднике Армије у енклавама организује и припреми... да је извршено 17 хеликоптерских летова“¹⁶

Алија Изетбеговић је на Првој ванредној сједници Главног одбора Странке демократске акције у Зеници 5. августа 1995. године изјавио: „...Ми смо успјели да тамо пошаљемо 17 хеликоптера оружја, осамнаести лет завршио се трагично... Били смо успјели да убацимо значајну количину муниције и оружја. Војска је процјењивала да Сребреница може да се брани до 30 дана“.

Јасно је да је Споразум и његове битне одредбе, које су у складу са чланом 60 „Додатног протокола“, требало да обезбеди да Сребреница стварно буде демилитаризована зона. Међутим, споразум није испоштован. То је потврдио и Генерални секретар Уједињених нација у свом извештају од 15. новембра 1993.¹⁷ године. Између осталог он у свом извештају каже: „(1) Халиловић је схватио да споразум покрива само урбани део, односно уже градско подручје Сребренице, а да се не односи на рурални део регије; (2) Халиловић је наредио Бошњацима у Сребреници да не предају корисно оружје и муницију...”. Сам

¹⁵ Акт стр. пов. бр. 1/825-84 од 17. 6.1995. године.

¹⁶ Обавештајна управа - Сарајево, акт бр. 1/825-1147 од 13. 7. 1995. године.

¹⁷ Радван Радиновић, *Војна експертиза за Сребреницу*, стр. 17.

Халиловић каже: „Вратио сам се у штаб и послао наређење у Сребреницу и Жепу да не смију ниједан комад оружја предати, нити иједан читав метак. Након свега, отишао сам код Изетбеговића и добио ријетко признање за успјех: *Нисам знао да имаш дипломатског квалитета*”¹⁸. **Тако командант Главног штаба Армије Босне и Херцеговине, уз сагласност Врховне команде и председника Босне и Херцеговине, шаље наређење како да се изигра потписани споразум. Истовремено, начелник Штаба Војске Републике Српске генерал - потпуковник Манојло Миловановић, истог дана када је споразум потписан, наређује команданту Дринског корпуса у којем прецизно регулише да се потписани споразум испоштује.**¹⁹

Овај поступак два официра јасно говори о односу зараћених страна у току целог рата према споразумима, па чак када су ти споразуми потписани уз присуство Уједињених нација.

Извођене су борбене акције, убацивање наоружања и муниције копном и ваздушним путем и подстицање тих активности од стране Врховне команде Армије Босне и Херцеговине и Команде 2. корпуса. Знали су то сви, и припадници холандског батаљона у Сребреници, као и команданти и војни руководиоци УНПРОФОР-а. Ништа озбиљно није предузето у складу са одредбама резолуција 819 и 824. Напротив, чињено је све супротно. Својом неактивношћу снаге Уједињених нација су подстицале оружане активности муслимана из тзв. безбедносне зоне према српским цивилима и војницима.

Сви извештаји команди и бригада у пролеће 1995. године који су стизали у Команду Дринског корпуса дају податке о интензивним борбеним активностима муслиманске војске из заштићене зоне Сребреница, као и осталих безбедносних зона. То су биле диверзантско-терористичке активности убацивањем извиђачких група, па чак и бригада²⁰ (Горажде 14. 6. 1995. године) и постављањем заседа у дубини територије под контролом Војске Републике Српске, далеко изван „безбедносне зоне“.

Да 28. дивизија врши интензивне припреме за извођење офанзивних дејстава ради спајања са деловима 23. дивизије у реону Хан Погледа потврђује чињеница да су њене снаге поселе доминантне објекте ради обезбеђења коридора између две енклаве и извршили делимично груписање снага у западним деловима енклава. Посели су Подравање, Љесковик, Сушицу, Стублич, Брложник, Садилев Чаир, Гођење, Љубомишље и Гусинац, који се налазе ван тзв. демилитаризоване зоне, што је у функцији стварања повољних услова за извођење офанзивних дејстава.²¹

¹⁸ Сефер Халиловић, *Лукава стратегија*, Сарајево, 1998, стр. 129.

¹⁹ Радован Радиновић, *Војна експертиза за Сребреницу*, стр. 17.

²⁰ Исто, стр. 21.

²¹ Команда Дринског корпуса ВРС – обавештајно одељење, стр. пов. бр. 17/608, 20. 5. 1995. године.

Зона забрањеног лета над Босном и Херцеговином односила се на све три зараћене стране. Муслимани нису тај режим поштовали, а УНПРОФОР их није у томе спречавао.

У „Завршној анализи рада ваздушног моста за Сребреницу и Жепу”²² Команда Ратног ваздухопловства и противваздушне одбране Армије Републике Босне и Херцеговине наводи да је „у времену од 27.02.1993. до 07.05.1995. године са територије Републике Босне и Херцеговине одржаван ваздушни мост за потребе енклава Сребреница, Жепи и Горажде уз констатацију да се „комплетно летење извршавало у условима забране од УН“...

„Основни циљ успостављања и одржавања ваздушног моста био је дотур и обезбеђење средстава за вођење оружане борбе...”. После овог признања да се обезбеђују средства за вођење оружане борбе следи оптужба да „четници стално угрожавају ово подручје диверзантским нападима, спречавајући улазак конвоја са храном и санитарским материјалом”.

Снабдевање наоружањем, опремом и материјално-техничким средствима ишло је директно од Штаба армије ка Жепи и Сребреници о чему говори низ докумената. Захтеве за доставом убојних борбених средстава Команда 28. дивизије је достављала Команди 2. корпуса, а ова Штабу Врховне команде.²³

Успостављањем „безбедносне зона” од стране Савета безбедности Уједињених нација, линије војних сукоба око Сребренице се нису стабилизовале. Упркос присуству мировних снага Уједињених нација, настављене су активности наоружаних војних јединица босанских муслимана унутар и ван сребреничке енклаве, што је приморало Војску Републике Српске да одржава одбрамбену линију на супрот границе „безбедносне зоне”, и на крају да предузме офанзивна дејства ради разоружања 28. дивизије.

ОПЕРАЦИЈА „КРИВАЈА '95“

Војска Републике Српске је била приморана да заштити српски народ у околним селима око тзв. безбедносне зоне и спречи властите губитке у акцијама које су припадници 28. дивизије предузмали из те зоне.

Одбрана снага у Сребреници била је организована на кружној основици, са релативно малом тактичком дубином. била је добро уређена на предњем крају и слабо по дубини. Простор између Сребренице и Жепе није био поседнут снагама Војске Републике Српске, што је снагама 28. дивизије омогућавало да слободно комуницирају између енклава, да маневришу снагама и да обезбеде потпуну контролу простора између две енклаве.

²² Команда РВ и ПВО, Стр. пов. број 08/896-л од 7. 2. 1995.

²³ Команда 8. ОГ „Сребреница”, стр. пов. бр. 130-00-01/94, 1. 9. 1994. године; Команда 2. корпуса, стр. пов. бр 02/1-1517/3, 3. 9. 1994. године.

Дакле, 28. дивизија је имала изузетно повољан укупни однос снага према деловима Дринског корпуса који су контролисали правце који су водили ка безбедносној зони.

Дрински корпус је изводио дејства на два фронта: један на правцима ка Тузли, Кладњу, Олову и Горажду и други према Сребреници и Жепи. Оперативни положај Корпуса био је крајње неповољан, јер је стално претио пробој 2. корпуса из Тузле ка Сребреници и његово спајање са 28. дивизијом у Сребреници и Жепи, чиме би зона одбране овог Корпуса била пресечена, тиме би био доведен у питање опстанак Војске Републике Српске у Подрињу.

Команда Дринског корпуса је јула месеца 1995. године одлучила да формира комбиноване снаге Корпуса из састава матичних бригада и да изведе војну операцију ради сужавања подручја „безбедносне зоне Сребреница” и њено раздвајање од „безбедносне зоне Жепа”.

Операција је шифрована под именом „Криваја 95”. Заснована је на наређењу Главног штаба Војске Републике Српске од 12. маја 1995. године. Према овом наређењу, **„Команда ДК и 65. змпт ће у својим з/о предузети мере да се садашње линије одбране поседну снагама предвиђеним за блокаду енклава и да се целокупан простор енклава стави под контролу. У том циљу команда ДК ће испланирати и извести бој са задатком: - дефинитивног одсецања енклаве Жепа од енклаве Сребреница и спречавања комуникације између енклава; - изаћи на леву обалу р. Јадар ј/и од Кутизера и створити услове за продужетак нападних дејстава правцима: Ђиле - Сребреница и с. Симићи - Сребреница; - спречити комуницирање муслиманских ОС и становништва из енклава ка Кладњу и обратно: - формирањем потребног броја ИДГ, од искусних и одважних бораца, убацивањем кроз међупросторе, што пре избити на линију: Стублић - Брестовик - Мркодо - Брлошка планина, с дејством снага у додиру (65. Змпт, 67. пв и 1. плпбр) на линију с. Палеж - с. Боровац - с. Љубомишља - Брезова равна - Жигина локва - Рибиоц (искључно) са које створити услове за продужетак напада ка Жепи...”**

У борбеним дејствима око Сребренице ангажоване су снаге јачине око четири батаљона из састава: Зворничке пешадијске бригаде, Бирчанске пешадијске бригаде, 2. романијске моторизоване бригаде и снага Дринског корпуса непосредно ангажованих око енклаве Сребреница (1. братуначке лаке пешадијске бригаде, Миличке лаке пешадијске бригаде и Самосталног батаљона „Скелани”). Однос снага био је 3:1 у корист 28. пешадијске дивизије Арије БиХ. С обзиром да се ради о нападној операцији, тај однос био је крајње неповољан по српске снаге. Остале снаге Дринског корпуса већ раније биле су ангажоване у спречавању продора муслиманских снага из правца Тузле, Кладња и Горажда. То говори да је оперативни положај Дринског корпуса је био крајње неповољан.

Муслимани нису придржавали режима безбедносне зоне, нити су их у томе контролисале нити спречавале снаге УНПРОФОР-а. Напротив, муслиманске снаге из Сребренице, уз прећутну сагласност снага УНПРОФОР-а, користиле су режим безбедносне зоне као базу за предузимање офанзивних акција према Војсци Републике Српске и преосталом српском становништву. Након акција, муслимани су се повлачили у безбедну зону и стављали под заштиту УНПРОФОР-а. У тим акцијама, за време трајања режима безбедносне зоне, убијено је на десетине српских војника и полицајаца, на стотине је рањено, осакаћено или заробљено и одведено у бројне приватне затворе у Сребреници и око Сребренице.

Снаге 8. оперативне групе 28. дивизије Копнене војске из безбедносне зоне интензивно су изводиле нападна и препадна дејства на положаје Војске Републике Српске и на незаштићена српска села на подручју Братунца у Склана. У тим дејствима страдао је велики број српских бораца и цивила. Војска Републике Српске није могла толерисати такву ситуацију и стално јачање 28. дивизије. Упућено је низ упозорења команди УНПРОФОР-а и муслиманским снагама у Сребреници, али није било позитивних резултата. Зато је донесена одлука да српска војска предузме операцију ради стварне демилитаризације. Била је то легална војна операција, до које не би дошло да је подручје Сребренице било стварно демилитаризовано.

Муслимани су планирали да пређу у општу офанзиву и само је било питање дана када ће снаге из Сребренице кренути у напад и покушај спајања са снагама у Тузли.

Снаге 28. дивизије биле су организоване, опремљене и наоружане и могле су дуго да се бране, јер су биле распоређене на терену повољном за организовање упорне одбране.

Операција „Криваја 95“ изведена у складу са начелима извођења нападних дејстава и у њој није дошло до прекомерне употребе силе, јер је однос снага био повољнији у корист браниоца. Напр. за извођење операције планиран је један борбени комплет артиљеријске муниције, Хрвати су у „Олуји“ планирали пет борбених комплета, и пола борбеног комплета за тенкове, противоклопна и противавионска оруђа.

До напуштања становништва Сребренице није дошло услед развоја догађаја на бојишту, него због одлука руководства Сребренице, уз прећутну сагласност руководства Федерације, да то учини из других разлога.

Политичко и војно руководство оставило је становништво и војску Сребренице са намером да се доживи пораз и да се испуни Клинтонов услов „да ће НАТО интервенисати када Срби убију 5.000 муслимана“.

Снаге 28. дивизије кренуле су у пробој, оставивши становништво, у коме су морале претрпети велике губитке и који је са војничког гледишта потпуно

неприхватљив. У том пробоју су и претрпеле губитке и сви су они приказани и приписани као злочини Србима.

Француски генерал Филип Морион изјавио је 09.12.2001. године, пред комисијом француског парламента да су сребреничкој трагедији допринели Предсједништво БиХ и Алија Изетбеговић који су непрекидно кршили договоре о примирју. „Не плашим се речи да је Сарајево, тачније Изетбеговић и Предсједништво, допринијело сребреничкој драми”, рекао је Морион, један од четворице генерала који иза затворених врата свједоче пред мисијом о трагедији Сребренице.

Догађаји у Сребреници 1995. године били су реакција на оно што су јединице под командом Насера Орића 1993. године учиниле Србима²⁴, изјавио је на суђењу Слободану Милошевићу, као сведок Тужилаштва Филип Морион.

Пад Сребренице је све изненадио. Карл Билт у интервјуу кога је дао Бреттону Рандалу 19. и 20. септембра 2002. године каже: „Када је пала Сребреница ја сам био у Стразбуру... Био сам изненађен падом енклаве, као и Младић. То је била операција веома малих размера. Био сам под изразитим утиском да се то заправо није очекивало. Сви су били изненађени...”²⁵

Тачно је да је много муслиманских војника погинуло у Сребреници и око ње. Ради се и о погибијама у међусобним борбеним окршајима делова муслиманске војске приликом извлачења из Сребренице. Масовни губици на муслиманској страни су последица ратних дејстава и борбених радњи, а не насиља над цивилима, које су муслимански команданти намерно стављали у свој борбени распоред и колоне приликом пробоја под борбом. Муслимани су борбено деловали уз употребу оружја, вршили пробој из окружења и у тим пробојима наносили озбиљне губитке Војсци Републике Српске У тим дејствима муслиманске снаге су били поражене и тиме у борби претрпеле велике губитке²⁶.

ЗАКЉУЧАК

Операција „Криваја ‘95” планирана је, организована и реализована с циљем спречавања снага 28. дивизије Армије Босне и Херцеговине да из тзв. безбедносне зоне упадају на територију под контролом Војске Републике

²⁴ Команда 8. ОГ „Сребреница“ је, актом број 130-13-18/94 од 10.05.1994. године, известила Команду 2. корпуса „да у зони одговорности не постоје заробљеници агресорске војске“.

²⁵ БЦС/ЕРН 03489056-0348-9071.

²⁶ Карл Билт у књизи „Мисија мира” (у издању АД „Поглед”, Крагујевац, 1998.) на стр. 103 јасно констатује да је: у току једне недеље, у борби по шумама, крај путева у зонама Сребренице и Тузле живот изгубило око 4.000 људи”.

Карл Билт у књизи „Мисија мира” (у издању АД „Поглед”, Крагујевац, 1998.) на стр. 95 каже: „Изгледа да оно што се звало 28. дивизија у муслиманској армији није учинило ништа да би одбранило енклаву”, (др Радован Радиновић, *Војна експертиза за Сребреницу*, стр. 37 и 39).

ОПЕРАЦ. ВРС „КРИВАЈА '95“ СПРЕЧАВАЊЕ ЗЛОЧИНА МУС. СНАГА

Српске и наставе са злочинима које су починили од 1992. до 1995. године над српским народом Подриња.

Снаге УНПРОФОР-а нису могле или нису хтеле спречити наоружавање муслиманских снага и упаде на територију под контролом Војске Републике Српске, иако је подручје под њиховом контролом требало бити демилитаризовано.

Операција је била оправдана и изведена по свим начелима ратовања уз ангажовање минималних снага ВРС против далеко бројнијег непријатеља који је имао добру основицу за организовање упорне одбране. Међутим, снаге 28. дивизије су напустиле Сребреницу па су јединице Дринског корпуса ушле у празан град.

Одлуке да снаге 28. дивизије, у чијем саставу су били и цивили, крену у пробој на велику удаљеност потпуно је неоправдана и довела је до великих губитака у сукобима са снагама Војске Републике Српске, као и међусобним обрачунима. Сви ти губици, и поред низа доказа приписани су злочинима Војске Републике Српске што је тема других референата.

Може се закључити да је операција Војске Републике Српске изведена у складу са планом операције где није било планирања нити организовања активности које су у супротности са међународним правом. Велики губици муслиманских снага највећим делом десили су се при пробоју снага 28. дивизије из окружења, чије је борбено деловање трајале више седмица. Оперативни извештаји Армије БиХ показују да су се снаге на путу пробоја имале више од 2.000 погинулих па се не може говорити о цивилима већ легитимним војним снагама.

Треба истаћи да је српска страна гарантовала свим онима који дођу у базу Поточаре где се налазила Команда холандског батаљона УНПРОФОР-а. Сходно окупљању на том месту Војска Републике Српске организовала је превоз аутобусима и камионима до линије разграничења са Федерацијом БиХ, што је контролисао и батаљон УНПРОФОР-а. Овакав однос српске стране говори да су жене деца и мушкарци, њих више од 25.000 било пребачено на одредиште.

ЛИТЕРАТУРА

1. Батлер Ј. Ричард, *Исказ о војним додаћајима у Сребреници (ревизија)* од 1. новембра 2002.
2. Билт Карл, „Мисија мира”, АД „Поглед”, Крагујевац, 1998.
3. Јовић Радован, *Организациона структура и командни однос у оружаним снагама Републике Српске током операције „Криваја 95“*, експертски извештај припремљен за предмет ИТ-05-88
4. Команда 8. ОГ „Сребреница”, стр. пов. бр. 130-00-01/94, 1.9.1994. године; Команда 2. корпуса, стр. пов. бр 02/1-1517/3, 3. 9.1994. године.

Контра-адмирал Бошко АНТИЋ

5. Команда Дринског корпуса – обавештајно одељење, стр. пов. бр. 17/608, 20. 5.1995. године.
6. *Наредба председника Републике Српске др Радована Караџића упућена Главном штабу Војске Републике Српске*, стр. пов. бр. 01-53/93, 16. 4. 1993. године
7. Нишић Станко, *Од Југославије до Србије*, Књига-Комерц, Београд, 2004.
8. Обавештајна управа Армије БиХ- Сарајево, акт бр. 1/825-1147 од 13. 7. 1995. године
9. Радиновић Радован, *Војна експертиза за Сребреницу*.
10. *Резолуција 819*. Савета безбедности УН усвојена на 3.199. састанку Савета безбедности (С/РЕС/819,1993.), 16. априла 1993.
11. Халиловић Сефер, *Лукава стратегија*, Сарајево, 1998

ОПЕРАЦИЈА ВОЈСКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ „КРИВАЈА 95“ И ОДНОС ПРЕМА ЦИВИЛИМА¹

Проф. др Радован Радиновић, генерал-потпуковник²

Институт за геополитику Београд

Апстракт: У прилогу се разматра војно-стручна страна борбених дејстава јединица Дринског корпуса ВРС око енклаве Сребреница јула 1995. године и то: узроци и поводи за покретање ових дејстава, основни елементи плана ових дејстава, те њихови токови и исходи. Као посебно питање овога прилога обрађен је однос према цивилном становништву Сребренице са основним циљем да се аргументовано образложи да је идеја и одлука за исељавање становништва донета у телима УНПРОФОР-а и представника ОУН, а не у ГШ ВРС или њеној Врховној команди. Тиме се непобитно доказује да се овде не може радити о принудном исељавању нити о прогону становништва.

Дејства око Сребренице су добила кодни назив „Криваја 95“, иако се радило о активним борбеним дејствима нижег, тактичког нивоа, чији је примарни циљ био успоставити контролу над међупростором између енклава Сребренице и Жепе, како би се спречила злоупотреба простора од стране ДТГ АР БиХ, што је доводило до бројних злочина према целином становништву и српским насељима.

Кључне речи: енклава Сребреница, 28. пд, Дрински корпус ВРС, операција „Криваја 95“, исељавање цивилног становништва, ДТГ АР БиХ, активна борбена дејства, контрола међупростора енклава Сребреница и Жупа.

I - ОПЕРАЦИЈА „КРИВАЈА 95“: ПЛАН, ТОК И ИСХОД

1. План операције, ток и исход

Ко год да се лати пера да опише сребреничку епизоду српског ратовања, мора бити свестан да је тамо, без суда и без доказивања икакве кривике, убијено, односно стрељано неутврђен број, али свакако много, заробљених муслиманских бораца и војноспособних мушкараца који су се заједно са борцима пробијали кроз борбени поредак ВРС од Сребренице до Тузле.

¹ Овај текст је настао на основу редигованих и делимично измењених делова два рада и то: Војне експертизе за одбрану генерала Радислава Кристића пред Хашким Трибуналом и књиге „Карактер ратова за разбијање Југославије“, издавача Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2016. године, део од стр. 311-350, те потребе научне конференције да се расветле догађаји око Сребренице.

² Генерал-потпуковник Радован Радиновић је вишегпдишњи професор ратне вештине у Центру високих војних школа у Београду, аутор бројних стручних радова из стратегије, оператике и геополитике и научних студија у разним областима.

Кажемо много, зато што нико до данас није прецизирао тачан број погубљених заробљеника. Светска јавност, па и највећи део домаће јавности некритички прихвата да се ради о око осам хиљада заробљеника и стрељаних, што је свакако претеривање. Но, без обзира на укупни број стрељаних заробљеника, треба признати да се ради о великом злочину. Убијање заробљеника није витешки чин и дубоко је противно етици српског војевања за слободу и правду. Тај злочин је бацио сенку на иначе дубоко праведни одбрамбени рат народа и његове војске који смо водили од 1992-1995. на простору БиХ за одбрану државно правног и политичког ентитета (Републике Српске), без чега иначе не би било ни слободе ни опстанка нашег народа у БиХ.

Број убијених заробљеника се преувеличава, пре свега из политичких разлога. Да би апсолутна српска кривица за све ратове вођене за разбијање Југославије, која је Србима и Србији наметнута од стране западних центара моћи, била маркирана за сва времена, требало је лажно установити српски велики злочин и то га тако процесно-судски и медијско-политички издизајнирати да поприми размере геноцида. Тако се бројка убијених заробљеника непрестано држала и одржавала на високој коти од око осам хиљада стрељаних, иако свако ко се имало разуме у борбену радњу пробоја из окружења, па још у стању и у околностима у којима се нашла 28. дивизија АР БиХ, јула 1995. године, зна да тај број мора бити знатно мањи. Но, да се буде начисто, не треба мислити да је број стрељаних заробљеника мали и да би, ма колика да је та бројка, умањила ужас који сваког нормалног човека на било којој страни „барикаде“ се налазио, обузме када се са тим сусретне. Злочин је непојамно велик и када би остао у његовим разумно предвидљивим размерама. Готово да је морбидно лицитирати бројкама и помислити да се тежина злочина може ублажити ако се, остане код броја хиљаду или две хиљаде, колико је далеко вероватније, мада за то немамо непобитне емпиријске доказе, уместо осам хиљада како то тврде муслимански извори и од које бројке полази Међународни кривични трибунал у Хагу и на основу тога је и досудио доживотну и вишедеценијску робију војним, политичким и полицијским кадровима Републике Српске.

Полазећи од чињенице да је као једна од последица војних дејстава око Сребренице, уједно и најтежа, наступило стрељање ратних заробљеника, та дејства се квалификују као нелегитимни метод употребе ВРС. За ту квалификацију, односно дисквалификацију дају се следећа образложења: (1) ради се о планираном, свеобухватном нападу на заштићену зону УН; (2) напад је превасходно био усмерен против цивилног становништва; (3) масовним заробљавањем и стрељањем заробљеника почињен је злочин геноцида. Познато је да ће о бројним аспектима и последицама војних дејстава око Сребренице бити речи на Конференцији. Зато ћемо се ми позабавити тзв. војно-стручним аспектом ових дејстава и односом према цивилном становништву.

2. Основни елементи плана операције „Криваја 95“

Дејства око Сребренице јула 1995. године у Дринском корпусу су шифровано названа „Криваја 95“.³ Колоквијално, та дејства се зову „операција...“, што је погрешан назив, јер се у документима за планирање и извођење та дејства зову „активна борбена дејства“.⁴ То значи да је ниво тих дејстава био испод нивоа операције као облика борбених дејстава. Тако ниским нивоом војних дејстава није било могуће остварити последице које су настале, што значи да те последице нису могле бити ни планиране, па је нетачна тврдња да се ради о свеобухватном плану напада на

заштићену зону, освајање града, протеривање становништва и заробљавање и масовне ликвидације заробљених цивила. Енклаве Сребреницу и Жепу бранила је 28. пд која је била у саставу 2. корпуса АР БиХ, са седиштем у Тузли. Та дивизија је била састављена од 6 бригада и одговарајућих брдских и полицијских снага чије се бројно стање кретало око десетак хиљада људи. Нумерација и правци ангажовања бригада били су:⁵ 280. бригада на правцу Поточари-Сребреница; 281. бригада на правцу Подгај-Сућеска; 282. бригада на правцу Зелени Јадар-Бојна-Сребреница; 283. бригада на правцу Подравно-Бучје-Виогор; 284. бригада на правцу Равни Буљин-Милачевићи-Поточари; једна, односно 285. бригада је била стационирана у енклави Жепа.

Брдски батаљон и полицијске снаге биле су распоређене у Сребреници, Поточарима и Сућеској и то у улози резерве команданта 28. пешадијске дивизије. Укупни број припадника војних и полицијских снага, како је то већ истакнуто, у време извођења операције био је 8 и 10 хиљада бораца и полицајаца. Одбрана је била организована на кружној основици и релативно мале тактичке дубине и била је добро уређена на предњем крају, а знатно

³ Заглавље и стр. 1. основног документа – *Заповест к-та ДК*, стр.пов.бр. 04/156-2, од 02.07.1995. године.

⁴ Појам „операција“ види у „*Стратегија оружане борбе*“, изд. ССНО, 1983., стр. 290. и у Војном лексикону, изд. ВИЗ, 1981., стр. 361.

⁵ Види *Заповест к-де ДК*, стр.пов.бр. 04/156-2, од 02.07.1995. године, стр. 1, тач. 1.

слабије по дубини. Простор између енклава Жепа и Сребреница није био поседнут снагама Војске Републике Српске што је 28. пешадијској дивизији омогућавало да слободно комуницирају између енклава, да маневришу снагама и да обезбеде потпуну контролу простора између две енклаве.

Обезбеђена је сваковрсна подршка УНПРОФОР-а.

Тако је 28. пешадијска дивизија имала изузетно повољан укупни однос снага према деловима Дринског корпуса који су контролисали правце који су водили ка заштићеној зони.

Енклава Сребреница налазила се у зони одговорности Дринског корпуса, чије је седиште било у Власеници. Дрински корпус Војске Републике Српске формиран је 01. новембра 1992. године. У овом саставу корпус је имао 8 бригада и то: Зворничку, Власничку, Братуначку, Романијску, Бирчанску, 1. Подрињску, Милићку и 5. Подринску; један мешовити артиљеријски пук, батаљон војне полиције, инжењеријски батаљон, батаљон везе и самостални пешадијски батаљон Скелани. Из назива бригада може се разумети да су оне биле везане за одређене зоне одговорности, али не пресудно. Команда корпуса је могла маневрисати са њима сагласно развоју оперативне ситуације и потребама у операцијској зони. Међутим, из чињенице да су бригаде и нижи

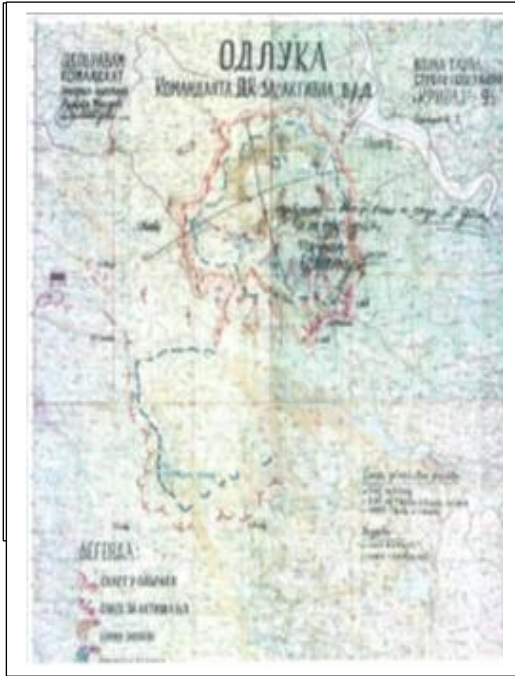
тактички састави били формиран и попуњени по територијалном принципу, те да се радило о народној војсци, проистицала је и недовољна тактичка и оперативна покретљивост као битна карактеристика устројства ДК и доктрине његове употребе.

Поред муслиманских снага, у Сребреници су базирале и снаге УНПРОФОР-а. Најпре канадски, а потом холандски батаљон, јачине око 500-600 људи, са 21 оклопним транспортером и припадајућим противавионским, противоклопним и пешадијским наоружањем. Те снаге су се тако опходиле према Војсци

Републике Српске, да се могло очекивати да ће се у евентуалном сукобу ставити на муслиманску страну.⁶

⁶ Види Карта обостраног распореда снага око Сребренице – на наредној страници.

У једном од прилога већ је било речи о томе да је главни разлог покретања дејстава око Сребренице била константна активност муслиманских снага из тзв. заштићене зоне Сребренице према српским насељима на простору између Жепа и Сребренице. Један од најмаркантнијих напада изведен је крајем јуна 1995. године. Том приликом страдало је много српских цивила и њихових станишта. О томе сведоче два документа АР БиХ: Оперативни извештај к-де 28. пд и Честитка која јој је упућена од стране команде 2. К АР БиХ за успешно извршен напад на српска насеља и цивилно становништво.⁷

Примарни оперативни циљ операције „Криваја 95“ је био крајње ограничен и своди се на сужавање простора захваћеног енклавама Сребреница, његово свођење на простор усаглашен у Споразуму о демилитаризацији и припадајућој мапи. Тај крајње ограничени оперативни циљ се најбоље види из основног документа за извођење операције „Криваја 95“, а то је „Заповест за активна борбена дејства“ од 02.07.1995.⁸ и из плана операције датог на радној карти (Види карту).⁹ У формулацији „задатак Дринског корпуса“ је записано следеће: „Слободним снагама изводити офанзивна дејства. У дубини зоне Дринског корпуса што пре раздвојити енклаве Жепа и Сребреница.“¹⁰

Крајње ограничени оперативни циљ „Криваје 95“ још се јасније види из тачке 4. те Заповести у којој се излаже основна замисао за ангажовање снага и намере које се очекују да се остваре: „Главним снагама и даље изводити упорну и активну одбрамбену, а делом слободних снага нападом што пре раздвојити енклаве Жепа и Сребреница. У ближем задатку избити на линију Дивљакње-Бања Губер-Живково врдо-Алибеговац-кан, а у следећем Грдац-Бојна-Шиљато брдо.“¹¹

⁷ Види документа на страницама које следе.

⁸ *Заповест команданта Дринског корпуса за активна борбена дејства*, стр.пов.бр. 04/156-2, од 02.07.1995. године (П04481).

⁹ *Одлука к-нта ДК за активна борбена дејства* на карти датог на наредној страници.

¹⁰ Исто, (Види факсимил друге странице Заповести).

¹¹ Исто, (Види тачку четири на истој страни документа).

Ништа даље ни дубље од ове две линије, која означава ближи и следећи задатак операције није било предвиђено да се оствари. А обе те линије су ван подручја града. Очито је да град није био циљ војних дејстава у „Криваји 95“, већ ванградско подручје између енклава. Да град није био објекат и циљ напада, говори и чињеница да у густо насељеном граду, где је живело између 35 и 40 хиљада становника, није било никаквих разарања објеката ни масовних губитака цивила. Колико је нама познато, цивилне жртве су, срећом, биле минималне. А да су град и становништво били

објект напада, губици би били масовни, а разарања велика. Како тога није било, закључује се да ни град ни цивилно становништво нису били део задатка, односно објекти напада Дринског корпуса у овој операцији, нити део оперативног циља који је требало остварити. И муслиманска обавештајна служба, која је прислушкивала комуникације ВРС, известила је 10. јула 1995. да по свему што су чули, Срби не намеравају да уђу у Сребреницу.¹²

Следећа тврдња, која говори о војним карактеристикама операције „Криваја 95“ јесте да се ради о операцији крајње ограниченог замаха, из које нису могле наступити последице које су наступиле. И зато оне нису биле предвидиве, па отуда се не може одржати тврдња да се ради о планираним последицама, што се иначе тврди у бројним списима Хашког тужилаштва и у пресудама тог суда.

Да се ради о операцији крајње ограниченог замаха, лако се закључује када се погледа обима ангажованих снага у рејону извођења. У тачки 5. Заповести се дају задаци снагама за

¹² 2. К А БиХ, стр.пов.бр. 02/8-01-1142, од 10.07.1995., *Извештај*. (1Д06008). У загради број под којим се документ води у Хашком Трибуналу.

ОПЕРАЦИЈА ВРС „КРИВАЈА 95“ И ОДНОС ПРЕМА ЦИВИЛИМА

извођење операције. Та тачка је названа „Задачи јединица за раздвајање и сужавање енклава“.¹³ Дакле, та тачка у којој се дају прецизни и конкретни задаци није названа задаци јединице за напад на Сребреницу или као напад на енклаву или задаци јединице за елиминисање енклава, за ослобађање Средњег Подриња или било како другачије, а што би имплицирало освајање града и напад на цивилна насеља и њихову популацију.

Обима ангажованих снага за остваривање тог офанзивног циља сужења енклава на територије договорене Споразумом о заштићеној зони УН, које су биле учтане у мапи, био је: један батаљон из

састава 1. Зворничке пешадијске бригаде,¹⁴ један батаљон који су формирале 1. братуначка лака пешадијска бригада и 2. романијска моторизована бригада, са четом из самосталног батаљона „Скелани“ и у резерви 2-3 чете МУП-а. Поред ових снага, Милићка и Братуначка бригада делом снага у додиру изводе активна дејства, али снаге не прелазе обим ојачаних чета ове две бригаде.¹⁵ Ако се зна да је Сребреницу бранило пет бригада 28. дивизије и брдски батаљон као резерва,¹⁶ лако је закључити да пад Сребренице није био планиран. А због односа снага који је био изразито у корист 28. дивизије, тај пад није могао бити ни очекиван, па самим тим нису могле бити очекиване ни оне најтеже последице које ће наступити касније, а то је иселљавање становништва и масовно заробљавање припадника 28. Дивизије и њој прикључених војно способних мушкараца.

¹³ *Заповести команде Дринског корпуса за активна борбена дејства „Криваја 95“*, стр.пов.бр. 04/156-2, од 02.07.1995., стр. 2, Тачка 5 (П04481) – Види факсимил 2. стране Заповести – само прва реченица – наслов тачке 5.

¹⁴ *Заповест за марш команданта ТГ-1 Зворничке пешадијске бригаде*, стр.пов.бр. 01-246, од 03.07.1995. године (1Д06020).

¹⁵ *Заповест за „Криваја 95“*, Факсимил стр. 2 и 3 документа, односно Т-5, где се виде ангажоване снаге са својим бројчаним ознакама. Документ на страници која следи.

¹⁶ Види: „*Заповест за „Кривају 95“*“, факсимил стр. 1 и 2, тј. Тачку 1., где се виде муслиманске снаге које су браниле Сребреницу.

3. Ток и исход операције

Видљиво је да освајање града није било планирано у Заповести к-нде Дринског корпуса. Но, о томе је сагласност дао председник РС и Врховни командант након што му је предочено да је 28. дивизија напустила град и да прети потпуни хаос. То се може закључити директно из документа којег је ген. Толимир, помоћник за безбедност команданта ГШ ВРС¹⁷ и посредно из писма председника општине Османа Суљића упућеног Алији Изетбеговићу.¹⁸

Сходно замисли, односно одлуци команданта Дринског корпуса, формулисаној у т. 4 цитиране Заповести од 02.07.1995. године, уследило је и одговарајуће ангажовање и то:

- један пб из састава Зворничке бригаде – са линије развоја Букова Глава-с. Зелени Јадар-Јавор, наступила је правцем Зелени Јадар-село Пусмулићи-Бојна-Сребреница. Његов ближи задатак био је да што пре овлада тригонометром тт. 644 и објектом Живково брдо и висовима северно од села Зелени Јадар, а у следећем задатку да овлада објектом Бојна на јужним прилазима Сребреници. Ту је предвиђено да се учврсти достигнута линија и обезбеди леви и десни бок и спречи свако изненађење од стране муслиманских дејстава из Сребренице;

- борбена група јачине до батаљна из састава 2. романијске моторизоване бригаде са линије развоја село Јасеново-Клокоч наступала је правцем Клокоч-Кипрово-Ораховица-Ступине. У ближем задатку требало је да овлада објектима Кипрово и Бујаковић, а у следећем задатку да стави под контролу комуникацију која је од села Бајрамовићи водила ка Сребреници;

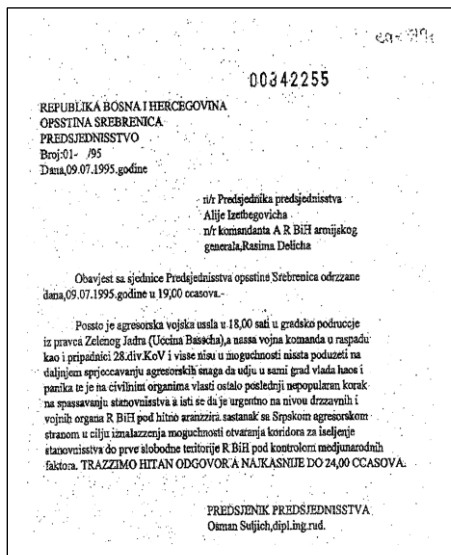
- борбена група јачине до батаљона из састава Бирчанске бригаде (са тенковским водом) са линије развоја Чаурка-Подравно наступала је правцем Подравно-Алибеговац-Бајрамовићи. У ближем задатку требало је да овлада објектом Алибеговац и да избије до линије Бучје-Алибеговац, а у следећем задатку да овлада објектом Ваган, избије у село Бајрамовићи и стави под контролу део пута Вијогор-Сребреница.

- Братуначка бригада из непосредног борбеног додира, у ближем задатку требало је делом снага да нападне на муслиманске снаге на објектима Предол, Дивљакиња, Бања Црни Губер и Оловине, а у следећем задатку да овлада објектом Градац и да спречи довођење резерви муслиманских снага из правца Поточари ка Сребреници.

- Милићка бригада, делом снагам, јачине чете, трбала је што пре да избије у рејон Певија. У ближем задатку је требало да у садејству са батаљоном 2. Рмтбр овлада објектом Как и да избије на линију Как-Бучје, а у следећем задатку да овлада линијом Вијогор-Староглавица и да под контролу стави пут Староглавица-Вијогор. Главнином својих снага, извођењем демонстративних

¹⁷ *Обавештење*, стр.пов.бр. 12/46-501/95, од 09.07.1995. године.

¹⁸ *Писмо*, бр. 01-95, од 09.07.1995. године (факсимил писма).

deјstava, trebalo је да везује за себе муслиманске снаге на правцу Осоје-Подгај-Боровац и Равни Буљин-Јаглићи, и Бешића брдо-Жутица-Жедањско.

- Самостални батаљон Скелани, у улози резерве корпуса требало је да обезбеди увођење у борбу Романијске моторизоване и Бирчанске бригаде и да наступа иза борбеног поретка Романијске бригаде, у готовости за увођење у дејства на правцу Бајрамовић-Осредак.

Операција је отпочела 6. јула 1995. године у 06,00 часова. Због јаке кише и пролома облака извођење операције је одложено за идући дан, а јединицама је

наређено да изврше додатно извиђање праваца дејства и борбене ситуације.

Батаљон Зворничке бригаде је врло брзо пробио одбрану на правцу наступања и дошао на домак Живковог брда – кључног објекта на правцу Зелени Јадар-Сребреница. Тај објекат, као и објекат Бојна, бригада ослобађа 09.07. у 11,00 часова. Овладавањем овим објектима бригада се дубоко уклонила у распоред 28. муслиманске дивизије и изложила опасности свој леви бок са правца Вијогор-Зелени Јадар. За обезбеђење свог левог бока бригада није имала довољно снага па су муслиманске снаге успеле да током ноћи 9/10.07. поврате контролу над објектима Живково брдо и Бојна. Стање на том делу фронта се озбиљно искомпликовало и запретила је опасност да се цела операција доведе у питање, јер се радило о главном правцу напада. Неуспех на главном правцу дејства засигурно би довео у питање успех целе операције. Зато је дошло до ангажовања и снага из другог ешелона, па је стање санирано и ови објекти поново стављени под контролу снага Дринског корпуса.

Ангажоване снаге Бирчанске и 2. романијске бригаде су на правцима дејства наишле на неочекивано јак отпор, па су зато касниле са извршавањем свог ближег задатка. Ипак, иако са закашњењем, отпор муслиманских снага сломљен је на линији Бучје-Алибеговац-Кипрово и тако остварена непосредна борбена веза ове две бригаде са Зворничком бригадом. Овим је у потпуности био осигуран леви бок Зворничке бригаде која се налазила на тежишту дејства, а тиме је обезбеђен и потпуни успех у извођењу целе операције.

Снаге Милиће бригаде, ангажоване за активна б/д су успешно и без застоја напредовала на свом правцу наступања. Успешно наступање ових снага, тј. Овладавање објектом Ваган и избијањем снага 2. романијске бригаде у село Ораховац, пут ка Сребреници је био отворен.

Остале снаге корпуса, на свим тактичким правцима који изводе на простор сребреничке енклаве, успешно су везивале за себе муслиманске снаге и нису им дозвољавале да прегруписавањем и тактичким маневрима са једног на други правац, притекну у помоћ снагама на најугроженијим правцима и да санирају пукотине које су настале у њиховом борбеном распореду. То се пре свега односи на правце линије Подравно-Зелени Јадар изводе ка Сребреници.

Избијањем Војске Републике Српске на границе урбаног дела Сребренице и успостављањем оперативне контроле над доминантним објектима, поколебани су редови 28. пешадијске дивизије у Сребреници и фактички је наступило расуло у борбеном поретку дивизије. Како ни холандски батаљон у саставу УНПРОФОР-а, који је требало да обезбеди одговарајући режим заштићене зоне, није био у могућности да у хаотичном стању које је завладало у Сребреници гарантује било какав ред или сигурност ни онима унутар ни онима изван Сребренице, Главни штаб ВРС је на основу сагласности председника Републике Српске донео одлуку да се уђе у Сребреницу и спречи хаос који је био на видуку. Авијација НАТО је у више наврата, у групама 4-6 авиона типа Ф-16 дејствовала по јединицама ВРС у рејону Бојне, Кварца и Прибићевца и по дубини оперативног распореда јединица Дринског корпуса како би их онемогућила да изврше свој основни задатак. И поред тога, делови Дринског корпуса ушли су у Сребреницу 11.07. у 16,30 часова. Тиме је операција „Криваја 95“ била завршена, али не и борбена дејства у претежном делу зоне одговорности Дринског корпуса, где су се тек могла очекивати дејства против муслиманских колона у пробоју ка Тузли и Кладњу.

Од тог времена наступиле су три групе оперативних проблема, и то: 1. наставак борбених дејстава ка енклави Жепа са истим циљем као и за Сребреницу – контрола ширег простора око енклаве како би се онемогућило да се тај простор користи за диверзантско-терористичка дејства муслиманских снага и сужавање енклаве на урбани део града; 2. заштита од дејстава НАТО и отклањање последица тих дејстава и 3. борба против разбијених снага 28. дивизије и сређивање стања у и око Сребренице, а то значи успостављање пуног безбедносног поретка и за војнике и цивиле.

Први и други задатак је у целини пао на леђа јединица и команди Дринског корпуса. У реализацији трећег задатка, поред већ ангажованих снага ДК, у претресу терена, асанцији бојишта и одбрани на фронту против 2. корпуса А БиХ, учествовале су и јединице Главног штаба ВРС (делови 65 заштитног пука и 10. диверзантски одред) и специјална бригада МУП-а, а цивилно-војне послове везане за успостављање система власти и безбедносна окружења, одлуком државног врха додељен је одговарајућим цивилним органима и телима. За све те послове именован је, од стране председника РС, цивилни повереник.¹⁹

¹⁹ Указ-одлука о именовану цивилног повереника за Сребреницу, бр. 01-1350/95, од 11.07.1995. године.

ОПЕРАЦИЈА ВРС „КРИВАЈА 95“ И ОДНОС ПРЕМА ЦИВИЛИМА

Борба против снага у пробоју са правца Тузле и Кладња ради деблокаде и ради спајања са снагама 28. пешадијске дивизије, водиле су оне снаге Дринског корпуса које су се још од 1992. године налазиле на тим положајима (1. Зворничка пешадијска бригада, 1. Бирчанска пешадијска бригада и 1. Власничка лака пешадијска бригада) без делова ових бригада које су учествовале у операцији „Криваја 95“ и операцији „Ступчаница 95“ (кодни назив за дејства ка Жепи).

телима. За све те послове именован је, од стране председника РС, цивилни повереник.²⁰

Борба против снага у пробоју са правца Тузле и Кладња ради деблокаде и ради спајања са снагама 28. пешадијске дивизије, водиле су оне снаге Дринског корпуса које су се још од 1992. године налазиле на тим положајима (1. Зворничка пешадијска бригада, 1. Бирчанска пешадијска бригада и 1. Власничка лака пешадијска бригада) без делова ових бригада које су учествовале у операцији „Криваја 95“ и операцији „Ступчаница 95“ (кодни назив за дејства ка Жепи).

Јединице ГШ ВРС и јединице МУП-а РС су у току ноћи 11. и 12.07.1995. године у потпуности успоставиле контролу над комуникацијом Братунац-Сребреница и Поточари-с. Милачевићи. Тим јединицама је наређено да у току ноћи 11/12.07. блокирају пут Нова Касаба-Коњевић поље-Кравица-Братунац и да на тај начин спрече извлачење снага 28. пешадијске дивизије ка Церској и даље ка Тузли. Располагало се са подацима да се главнина те дивизије успела пробити кроз борбени распоред снага ДК у ширем рејону Сребренице и то на линији Копривно-Равни Буљин-Јазестица-Загони. Било је од изузетног оперативног значаја да се спречи њихово извлачење и евентуално спајање са снагама 2. корпуса које су нападале из правца Тузле и Кладња. Да је до тог спајања дошло, јединице ДК које су браниле тзв. спољни фронт зоне одговорности на та два правца (Зворничка и Бирчанска бригада, а делом и Братуначка и Милићка) нашле би се у готово безизлазном положају.

У борбама против снага 2. муслиманског корпуса и делова 28. пешадијске дивизије који су се под борбом пробијали ка Тузли и Кладњу, 1. Зворничка пешадијска бригада је имала више погинулих, несталих, заробљених и

²⁰ Указ-одлука о именовану цивилног повереника за Сребреницу, бр. 01-1350/95, од 11.07.1995. године.

рањених него све друге снаге корпуса у операцији „Криваја 95“ (20 погинулих, 13 несталих и преко 50 рањених).²¹ Управо због те чињенице командант Дринског корпуса је Зворничку бригаду, тј. део њених снага који је био предвиђен за дејства ка Жепи, морао извући из борбеног распореда и вратити у састав бригаде. То је у многоне успорило почетак и продужило трајање операције око Жепе.

Даљњи ток дејстава против снага 28. д и њој придружених војно способних мушкараца на прилазима Тузли нас овде не интересују, јер се ради о простору далеко изван простора сребреничке енклаве и тиме ни нећемо бавити.

II ОДНОС ВРС ПРЕМА ЦИВИЛНОМ СТАНОВНИШТВУ

Исељавање цивилног становништва из Сребренице је једна од најупечатљивијих и најмасовнијих последица операције „Криваја 95“ иако је очигледно да та радња није била саставни део те операције. Наиме, операција „Криваја 95“ је завршена 11.07.1995. године, у рано послеподне када су у град Сребреницу ушле снаге Дринског корпуса. У том смислу су врло илустративни видео снимци из Сребренице 11.07.1995. године, на којим се виде генерали Младић, Живановић и Крстић и група припадника ВРС. Операција је тим чином завршена, зато што је достигнут крајњи објекат на којем је била усмерена изненада измењена тежња ове операције, а то је град Сребреница. Како је од раније познато, планом операције је било предвиђено и планирано да се стигне на границе града, а не и да се у град улази. Но, променио се сплет околности, па тиме и примарни циљ, али ни тај промењени оперативни циљ није ни предвиђао, ни планирао да становништво оде на територију под муслиманском контролом.

Чињенично гледано, када је постало јасно да 28. дивизија не може, или неће – сада је свеједно – одбранити град, крећу паралелно два одвојена процеса. (1) спонтано, али и организовано померање становништва из Сребренице ка бази УН у Поточарима, и то знатно пре физичког контакта јединица ВРС са главнином становништва (занемарујући спорадичне појаве), (2) припадници 28. дивизије и највећи број војно способних мушкараца је кренуо ка рејону Шушњари-Јаглићи, који се налази десетак километара западно од Сребренице. Треба занемарити од сада војску и препустити их другим прилозима овога Зборника, а овде се окрећемо односу према цивилном становништву.

Логична је одлука становништва, од кога је мањи део био домицилно, а већ раније избегло становништво (амбасадор Акаши – повереник Генералног секретара УН процењује да је избегло становништва 80 до 90%)²² које није егзистенцијално и емоционално везано за Сребреницу, да се дочепу Поточара

²¹ Борбени извештај команданта Зворничке бригаде од 15.07.1995. године.

²² Телеграм У. Акаши Анану, 11.07.1995. (П05203)

– места удаљеног десетак километара на путу ка Братунцу. Ово тим пре што су инструкције команданта 28. дивизије биле недвосмислене: цивили иду у Поточаре, под заштиту снага УН, и даље у Кладањ, а војници у борбени пробој ка Тузли! Колико је то кретање становништва било усаглашено са цивилним и војним властима Сребренице, и представницима УН види се по чињеници да је УНПРОФОР активно помогао у транспортовању цивила до Поточара, знатно пре него што је ВРС ушла у град.

Ту се долази одмах до једног од кључних питања целог процеса исељавања становништва, а то је: зашто фактори који су узели учешћа у евакуацији, цивилне муслиманске власти у Сребреници, муслиманске власти у Сарајеву, затим ВРС од које је затражено да дозволи, а затим и изведе евакуацију, те коначно УНПРОФОР и друге присутне међународне организације, нису предузели благовремене мере да би становништво било логистички збринуто, те да би возила за евакуацију била спремна и у довољном броју. Не може се рећи да нико ништа није предузео, јер је довожен и хлеб и вода, а сведок Кристин Шмит²³ сведочи да је генерал Младић стигао у Братунац и одмах понудио воду и храну. У целом ланцу ових набројаних актера евакуације, ВРС је била последња која је информисана да становништво жели да оде на територију коју контролише А БиХ. Пре ВРС то су знале централне муслиманске власти у Сарајеву, које су имале амбивалентни однос према том питању, са склоношћу да патње народа још једном злоупотребе у политичке сврхе. То су знале, и тражиле локалне власти у Сребреници већ 09.07.1995. током дана, а свакако далеко пре него што је генерал Крстић телеграмом известио ГШ ВРС да се указала реална могућност да се уђе у Сребреницу, односно када је генерал Толимир телеграмом одговорио генералу Крстићу о ставу председника Караџића. То су пре ВРС знали и генерали Николај (начелник Штаба у Команди УНПРОФОР-а – иначе генерал холандске војске), који је задужио потпуковника Кареманса команданта холандског батаљона у Сребреници, да од ВРС тражи сагласност и помоћ за евакуацију цивила. Потом, то је пре ВРС знао и Специјални представник Генералног секретара УН амбасадор Акаши, који је већ 11.07.1995. године известио о захтевима муслиманских власти да се обезбеди евакуација цивила, и о томе заузео позитиван став. Напокон, то је пре ВРС знала и холандска Влада, њен министар одбране, који је у том правцу давао одговарајућа упутства својим јединицама у Сребреници.

Потпуно је јасно да долазак цивилног становништва Сребренице у Поточаре нису очекивали у команди ВРС, а ни команда УНПРОФОР-а није била сасвим свесна да ће се померање становништва у њихову базу у Поточарима десити тако нагло и масовно, већ је обе стране та чињеница потпуно изненадила. Да се не ради о „благовремено планираној и предвидивој

²³ *Medecins sans frontiers telex*, 11.07.1995., Christine Schmits. (#23109B)

последници“ говори више података, а посебно: (1) оперативни циљ „Криваје 95“ није било заузимање града, па ни масовни одлазак становништва није могао бити ни предвиђен, ни очекиван. У доступним документима назнака да предстоји померање и евакуација становништва нема ни у алузијама, а да и не говоримо о готовим плановима и припремама за тај подухват. Прва оперативна наређења за прикупљање аутобуса и других превозних средстава се појављује тек 12.07.1995.²⁴ у касним преподневним састанцима, тј. након часа када је договорено исељавање. Ако пре договора о исељавању нема никаквих докумената о прикупљању превозних средстава, тј. до 12.07.1995. пре подне, тада се тешко може прихватити тврдња из списка Хашког трибунала да је исељавање било унапред планирана операција. Нико на српској страни пре 11.07.1995. није могао знати да ће се поставити као проблем пресељење становништва, а камоли да га је могао предвидети и планирати. Ни тог 11.07. када се становништво нашло у Поточарима, такође није било јасно шта са њиме чинити – задржати или преселити. То се да закључити на основу два документа која је издао председник Републике Српске др Радован Караџић. То су „Одлука о именовању цивилног повереника за Сребреницу“ и „Наредба о успостављању станице јавне безбедности у Сребреници“.

Одлука председника Републике Српске да именује цивилног повереника за Сребреницу²⁵ је аргумент по себи за нашу тврдњу да српска страна није имала одлучујућу улогу у доношењу одлуке да се из Поточара исели цивилно становништво, односно да та страна о томе није ни одлучила. Једно је неспорно, а то је да пре те одлуке српска страна није ништа предузела нити је могла предузети у погледу припреме превозних средстава и организације те операције. Стога, крајње неуверљиво звуче тврдње да је ВРС насилно иселила становништва из Сребренице.

Ако се погледа шта садрже акта-документа која је председник РС издао. Најпре, Одлука о именовању цивилног комесара за општину Сребреница: „...Комесар ће обезбедити да цивилни и војни органи све грађане који су учествовали у борби против Војске Републике Српске, третирају као ратне заробљенике, а цивилном становништву обезбедити слободан избор места живљења и пресељења.“

У цитираном ставу се недвосмислено налаже да само становништво мора донети одлуку где жели да живи и, ако жели да оде, куда да оде. Када се становништву оставља избор места живљења и пресељења, тада се мора закључити да то урачунава процес опредељивања становништва, који захтева време, а не моменталну радњу наврат-нанос, и јасно је да знатна већина становништва није било сребреничко, него избегло, добегло становништво, за

²⁴ Види документа Главног штаба и Министарства одбране о ангажовању транспортних средстава 12.07.1995. (П04525-П04528)

²⁵ Одлука о именовању цивилног комесара за општину Сребреница, број 01-1150/95, од 11.07.1995. године. (Д02055)

које се не само морало претпоставити, него се и знало да ће желети да негде оде, док се за домисилно становништво с разлогом могло претпостављати да ће се одлучити за останак.²⁶ Треба указати и на чињеницу да се акти др Карацића насловљавају на „српска општина Сребреница“, како је пре рата преговарано, што подразумева да ће можда и Муслимани да успоставе своју општину Сребреница. Таквих двојних општина има и данас, након Дејтона.

Нема доказа за тврдњу да је исељавање било планирано, и да је било присилно, мада се може разумети жеља чак и домаћег становништва да оде, како због одласка његове војске, тако и због услова живота у граду, за чије унапређење је било потребно знатно време. Дакле, било је довољно уверљивих разлога да се цивили не врате у Сребреницу, јер им ни под њиховом влашћу и војском тамо није било бог зна какво благостање, да и не говоримо о страху од освета након повратка раније избеглих и протераних локалних Срба. Но, одлука за исељење је ипак била њихов избор и они ће је, преко својих представника саопштити на прва два састанка у хотелу Фонтана 11.07.1995. и коначно, на трећем, последњем састанку са екипом ВРС на челу са генералом Младићем у Братунцу. На свим тим састанцима и осталим комуникацијама домаћег и страних фактора током тих критичних дана, према ВРС није упућен никакав други захтев, предлог, одлука или молба, која би садржавала ишта друго, до захтев за безбедну евакуацију цивила на територију под контролом А БиХ. Уосталом, потпуно идентичне одлуке доносило је цивилно становништво све три националне заједнице, увек када је на простору њиховог живљења долазило до смене војске која тај простор контролише. Увек је цивилно становништво напуштало територије које је њихова национална војска изгубила. Но, овде је важно поновити да цивилно становништво Сребренице није насилно иселила, односно протерала ВРС нити српска новоформирана власт у граду.

Овде је битно упозорити на још једну чињеницу, а то је да је сама одлука муслиманског војног и политичког руководства да цивили крену ка Поточарима, а војска и војно способни мушкарци ка рејону Јаглићи-Шушњари, имплицирала дефинитивно и унапред предодређену одлуку да се цивили више не врате у Сребреницу. Дакле, одлука о исељавању је као пожељна операција садржана у обраћању председника општине Сребреница, Османа Суљића, Алији Изетбеговићу 09.07.1992.,²⁷ што је наведено, и у одлуци војног руководства да не положи оружје у Сребреници и остане са својим народом, већ да се од народа одвоји тог 11.07.1992. и крене ка рејону прикупљања ради пробоја из окружења. Наведени документ дајемо на страници која следи.

²⁶ Телеграм А. Акаши Анану, 11.07.1995. (П05203)

²⁷ Одлука о именовану цивилног повереника за општину Сребреницу, број 01-1350/95, од 11.07.1995. године. (Д02055).

Други оперативни документ који је издао др Радован Караџић, из којег се може видети њихов однос према цивилном становништву, јесте и Наредба о формирању станице јавне безбедности Сребренице. Своју наредбу председник Караџић је упутио МУП-у Републике Српске,²⁸ а овај је ту наредбу, својим актом проследио Центру службе безбедности Зворник под чијом надлежношћу је била и општина Сребреница.²⁹ Свој акт Караџић је издао 11.07.1995., а МУП дан касније, тј. 12.07.1995. године. У Наредби Караџић тражи следеће:³⁰ „...Посебну пажњу посветити заштити јавног реда и мира, личној и имовинској безбедности грађана, спречавању

вршења кривичних дела и проналажењу извршилаца, као и заштити објеката природе. Све грађане који су учествовали у борбама против српске војске третирати као ратне заробљенике и са њима поступати у духу закона и међународних конвенција, а осталим омогућити слободан избор места живљења и пресељења...“

На основу ова два цитирана документа, недвосмислено следи закључак да др Радован Караџић дана 11.07.1995. у вечерњим сатима, када је потписао ова два документа, уопште није сматрао да ће цивили бити исељени. У своја два цитирана документа, он наређује одговарајуће мере према цивилном становништву, из чега следи да је он сматрао да ће то становништво у највећем броју остати у Сребреници, те да присуство цивила (муслиманских, јер се повратак српских није могао очекивати ускоро) захтева мере очувања реда и сигурности.

Да бисмо исцрпно тестирали тезу која тврди да је цивилно становништво Сребренице насилно исељено, дакле, протерано и присилно депортовано, треба размотрити још неколико примарних извора података, а то су транскрипт састанка у Фонтани 11.07. и 12.07.1995. и изјаву генерал Николаја – начелника штаба у команди УНПРОФОР-а за БиХ, који је дао истражитељима Трибунала

²⁸ *Обавијест са сјединице Председништва општине Сребреница*, бр. 01/95, од 09.07.1995. (1Д06009).

²⁹ *Наредба председника РС о формирању СЈБ Сребреница*, стр.пов.бр. 01-1341/95, од 11.07.1995. (П02994).

³⁰ *Наређење МУП-а РС Центру службе безбедности Зворник*, број к/п-1-402/95, од 12.07.1995. године. (#01928).

1996. године, дакле у време када су његова сећања на догађај из јула 1995. била сасвим свежа.

У својој изјави из 1996. године, генерал Николај је истакао да су непосредно пре састанка у „Фонтани“ у Братунцу, команданту холандског батаљона, потпуковнику Каремансу издата упутства и наређења – телефоном и у писаној форми – како да поступи у новонасталој ситуацији након пада Сребренице и шта да захтева од генерала Младића. Ево његових речи: „Рекли смо (Каремансу – Р.Р.) да остане са цивилним становништвом како би он и његови људи могли да прате евакуацију како би се она извела по међународним правилима.³¹ Чим смо зауставили ваздушне нападе (11.07.1995. у 17,00 – Р.Р.) схватили смо да из Сребренице треба евакуисати цивилно становништво. На дан 11.07. обавестио сам холандског министра одбране о планираној евакуацији (подвукао Р.Р.) и нашој намери да користимо камионе УНПРОФОР-а, а он се са тим сложио.“

Не зна се шта би још требало додати да би се образложила тврдња да одлуку о исељавању није донела српска страна, па ни др Радован Карацић, већ орган УНПРОФОР-а у име УН и њихових заштићених зона, уз сагласност представника цивилних власти Сребренице. То значи, да се овде не ради о принудном исељавању, већ о одлуци да се дође до територије на којој ће се становништво осећати безбедно. Избор да се иселе је њихов, а одлука о исељавању донета је од стране УН.

Транскрипт састанака одржаних у Братунцу у хотелу „Фонтана“ је једнако уверљив у погледу одговора на питање ко је донео одлуку да се исели цивилно становништво Сребренице. Као што је из списка познато, састанци су одржани 11.07.1995. око 20,30 и били су присутни представници ВРС на челу са генералом Младићем, командант холандског батаљона потпуковник Кареманс и неколико његових сарадника, те већ именовани цивилни повереник за Сребреницу, Мирослав Дeroњић. Други састанак је одржан нешто касније исте вечери (око 23,00), али уз присуство представника цивилног становништва, које је тражило разговор са генералом Младићем. Али, пошто се та група није сматрала легитимном и овлашћеном за доношење такве одлуке, заказан је коначни састанак за 12.07.1995. у 10,00 сати. За одговор на питање ко је донео одлуку за исељавање битан је први састанак 11.07.1995. око 20,30 сати и интонација првог обраћања генерала Младића команданту холандског батаљона. Ево шта је ко том приликом и како тражио.

„Генерал Младић се затим окренуо према холандском команданту и уз опаску да су тражили састанак, питао га шта желе (подвукао Р.Р.). Потпуковник Кареманс је изјавио да је био у вези са генералом Николајем, начелником штаба УНПРОФОР-а у Сарајеву и да је губитак енклаве

³¹ Види изјаву холандског генерала Николаја, дату истражитељима Тужилаштва Трибунала 1996. (1Д03924).

општепозната чињеница. Потпуковник Кареманс је у име својих надређених, затражио повлачење холандског батаљона, муслиманског становништва и МСФ – међународне лекарске невладине организације, која је радила у енклави. Касније, током састанка, генерал Младић је питао да ли се преко генерала Николаја могу обезбедити аутобуси. Потпуковник Кареманс је одговорио да мисли да се то може договорити.³²

На основу наведеног цитата и Младићевог упита „шта желите“, јасно је да је генерал очекивао да чује од представника УН шта они сматрају да је приоритет у решавању ситуације настале након напуштања Сребренице од стране АбиХ и становништва. Дакле, Младић не намеће решења, већ тражи да чује шта у том смислу желе УН. И Кареманс одговара да жели повлачење холандског батаљона, исељавање цивилног становништва и МСФ-а. Што је још битније, Кареманс каже да су ови његови захтеви усаглашени са генералом Николајем и да то он тражи у име својих надређених.

Када се на крају сумирају сви материјални докази и чињенице садржане у оперативној документацији, а које се односе на исељавање цивилног становништва Сребренице, закључује се следеће. (1) Идеја о исељавању цивила из Сребренице је примарно покренута два дана пре пада града и пре састанака у Братунцу, и то од представника цивилних власти општине Сребреница, па се она ни у ком случају не може адресирати никоме на српској страни, па ни председнику Радовану Караџићу, али ни генералу Ратку Младићу. (2) Одлуку о премештању цивилног становништва из Поточара донела је команда УНПРОФОР-а одмах након обуставе ваздушних удара авијације НАТО по положајима ВРС, и то је било око три сата пре отпочињања састанака у Братунцу на којима је та одлука обзнањена кроз уста холандског батаљона који је одлуку саопштио у име својих претпостављених, укључујући и министра одбране у Влади Холандије. (3) Тек након што је чуо да је УНПРОФОР одлучио да се удовољи тражењу локалних муслиманских власти, међународних фактора и становништва да се оно исели на територију под контролом муслиманске војске, генерал Младић је покренуо питање аутобуса и горива. (4) Оперативно наређење ГШ ВРС и команданта Дринског корпуса о прикупљању превозних средстава за ову операцију уследиће тек 12.07.1995. године, након последњег састанка у хотелу „Фонтана“ у Братунцу, тек након израженог опредељења представника цивилног становништва да се исељавање што пре изврши.

На основу свега што је исељавању цивилног становништва већ речено, може се закључно констатовати да исељавање није било присилно, већ да је то био једногласан избор представника цивилне власти и локалног становништва, команде 28. дивизије и механизма УН. Војска Републике Српске и њени

³² Транскрипт снимка састанака у „Фонтани“ у 20,30 сати. Документ из збирке докумената за суђење Радовану Караџићу.

ОПЕРАЦИЈА ВРС „КРИВАЈА 95“ И ОДНОС ПРЕМА ЦИВИЛИМА

цивилни органи нису учествовали у одлучивању о иселјавању, већ су ту одлуку примили к знању и реализовали на терену. По свему судећи, без озбиљнијих пропуста и инцидената, а нарочито без насиља према циљном становништву.

ИЗВОРИ

1. *Заповест к-та ДК*, стр.пов.бр. 04/156-2, од 02.07.1995. године.
2. *„Стратегија оружане борбе“*, изд. ССНО, 1983.,
3. *Заповест команданта Дринског корпуса за активна борбена дејства*, стр.пов.бр. 04/156-2, од 02.07.1995. године (П04481).
4. *Одлука к-нта ДК за активна борбена дејства* на карти датој на наредној страници.
5. *Извештај 2. К А БиХ*, стр.пов.бр. 02/8-01-1142, од 10.07.1995., (1Д06008). У загради број под којим се документ води у Хашком Трибуналу.
6. *Заповести команде Дринског корпуса за активна борбена дејства „Криваја 95“*, стр.пов.бр. 04/156-2, од 02.07.1995.,..
7. *Заповест за мари команданта ТГ-1 Зворничке пешадијске бригаде*, стр.пов.бр. 01-246, од 03.07.1995. године (1Д06020).
8. *Заповест за „Криваја 95“*, Факсимил стр. 2 и 3 документа, односно Т-5, где се виде ангажоване снаге са својим бројчаним ознакама. Документ на страници која следи.
9. *Заповест за „Кривају 95“*, факсимил стр. 1 и 2, тј. Тачку 1., где се виде муслиманске снаге које су браниле Сребреницу.
10. *Указ-одлука о именовању цивилног повереника за Сребреницу*, бр. 01-1350/95, од 11.07.1995. године.
11. *Борбени извештај команданта Зворничке бригаде* од 15.07.1995. године.
12. *Телеграм У. Акаши Анану*, 11.07.1995. (П05203)
13. *Документа Главног штаба и Министарства одбране о ангажовању транспортних средстава* 12.07.1995. (П04525-П04528)
14. *Обавијест са сјединице Предсједништва општине Сребреница*, бр. 01/95, од 09.07.1995. (1Д06009).
15. *Наредба предсједника РС о формирању СЈБ Сребреница*, стр.пов.бр. 01-1341/95, од 11.07.1995. (П02994).
16. *Наређење МУП-а РС Центру службе безбедности Зворник*, број к/п-1-402/95, од 12.07.1995. године. (#01928).
17. *Изјава холандског генерала Николаја*, дату истражитељима Тужилаштва Трибунала 1996. (1Д03924).
18. *Транскрипт снимка састака у „Фонтани“ у 20,30 сати*. Документ из збирке докумената за суђење Радовану Караџићу.

ОДНОС УНПРОФОР-А ПРЕМА БЕЗБЕДНОСНОЈ ЗОНИ СРЕБРЕНИЦА

Саво Сокановић, генерал-потпуковник ¹

Главни штаб Војске Републике Српске

Апстракт: У раду се, на основу расположивих докумената и писаних извора, као и личних сећања аутора као припадника Војске Републике Српске, анализира се стање у енклави Сребреници након што је проглашена безбедносном зоном од стране Савета безбедности Уједињених нација 1993. године. Приказано је понашање војног и политичког руководства у Сребреници према договореној демилитаризацији, као и стално нарастање војних потенцијала у енклави, наоружавање, подршка општим офанзивним дејствима тзв. Армије Републике Босне и Херцеговине на ширим ратиштима, испади диверзантско-терористичких група из енклаве и напади на положаје Војске Републике Српске и српска насеља и чињење злочина над српским становнишвом, имовином и војницима. У раду је приказан и практичан однос припадника УНПРОФОР-а према демилитаризацији безбедносне зоне, војним припремама, материјалном и кадровском нарастању муслиманске војске у енклави и однос према испадима исте ради чињења злочина према Србима изван безбедносне зоне.

Кључне речи: *безбедносна зона, демилитаризација, тзв. Армије Републике Босне и Херцеговине, Војска Републике Српске, Сребреница, УНПРОФОР*

УВОД

Становници средњег Подриња са леве обале реке Дрине крајем 80-тих година 20. века доминантно су били Муслимани и Срби насељени у два мања града (Сребреница и Братунац), неколико већих насељена места (Жепа, Кравица и Скелани) и мноштво села. Градови су били мултиетничког састава, а околна села су била углавном моноетничког састава. Становништво је живело без озбиљнијих међуетничких антагонизама на јавној сцени, рекло би се у миру и релативној слози. Међутим, иза сцене тињало је међусобно подозрење и неповерење, оптерећено односима Срба и Муслимана и догађајима из ближе и даље прошлости на овом и ширем подручју.

У атмосфери која је непосредно претходила насилном разбијању и распарчавању Југославије, а под утицајем различитог односа националних политичких представника према судбини дотадашње им заједничке државе и

¹ У току Одбрамбено-отаџбинског рата пуковник, начелник Одјелења за морал и верске послове у Главном штабу ВРС, заменик помоћника команданта ГШ за морал, верске и правне послове.

ОДНОС УНПРОФОРА-А ПРЕМА БЕЗБЕДНОСНОЈ ЗОНИ СРЕБРЕНИЦА

политичких ставова дела земаља са запада и из исламског света, међунационалне односе, уопште у Босни и Херцеговини (БиХ), па и у овом подручју, све више су оптерећивали међусобно неповерење, подозрење и тензије. Својеврсна ескалација неповерења догодила се након сецесије Словеније и почетка оружаних сукоба у Хрватској.

Насер Орић² долази у Сребреницу 1991. у полицијску станицу, а априла 1992. године постављен је за командира полицијске станице у Поточарима. Већ 20. априла у Поточарима су муслиманске снаге убиле пет припадника резервног састава ЈНА. Осмог маја, под командом Насера Орића, нападнуто је српско село Залазје, убијен је Горан Зекић, судија Основног суда у Сребреници и народни посланик у Скупштини СР БиХ, након чега српски народ масовно напушта Сребреницу. Ко је остао, углавном није преживео. У мају 1992. Орић је постављен за команданта Штаба територијалне одбране (ТО) у Сребреници.

Одмах организује јединице ТО и наставља нападе на околна села (Међе, Гостиљ, Опарци, Металка, Ратковићи, Брежани, Лозница, Крњићи, поново Залазје, Магашићи, Јежестица, Загони, Подравање, Факовићи, Бољевићи, Бјелавац, Сикирићи, Кравица, Шилковићи, Вензићи, Ћосићи, Кушићи, Скелани и друга српска села и засеоке, укупно око 30 етнички чистих насеља). Из енклаве је до средине јануара 1993. године извршено преко 60 напада на српска села и страдало око 2.000 Срба. Имовина опљачкана и уништена, села и домови спаљени, становништво терорисано, побијено или протјерано. Заузимањем Каменице испред Зворника, муслиманске снаге су овладале целокупним простором средњег Подриња, од Сребренице до Зворника, осим градског подручја Братунца.³

Војска Републике Српске није могла дозволити даље страдање српског народа. Команда Дринског корпуса је 15. 02. 1993. године предузела контра-офанзиву која је резултирала ослобађањем Бирча. На домаку Сребреници и пред коначним сломом муслиманских снага, командант УНПРОФОР-а за БиХ, француски генерал Филип Морион, издејствовао је доношење резолуције Савета безбедности (СБ) Уједињених нација (УН) о проглашавању Сребренице безбедносним зоном. **Не дозволивши потпуни пораз муслиманске војске, УНПРОФОР се сврстава на једну ратујућу страну.** Генерал Морион насилно је са конвојем УН-а ушао у Сребреницу.

² Његов отац „био је припадник пронацистичких усташа у НДХ, што су били и очеви и дједови великог броја његових команданата и војника”. Види: Душан Павловић, *Битка за Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и трежење несталих лица, Бања Лука, 2018, стр. 33.

³ Види: Винко Пандуревић: *Сребреница (Прилог истини о догађајима у и око Сребренице у јулу ратне 1995. године)*, <https://.../vinko-pandurevic-srebrenica-prilog-istini-odogadjajima-u-i-okoz-srebrenice-u-julu-ratne-1995-godine-prvi-deo> и Душан Павловић, *Битка за Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2018, стр. 27-49.

СПОРАЗУМ О ДЕМИЛИТАРИЗАЦИЈИ БЕЗБЕДНОСНЕ ЗОНЕ

Споразум о демилитаризацији Сребренице постигнут је 18. априла 1993. и потписали су генерал Ратко Младић, командант Главног штаба Војске Републике Српске (ВРС) и генерал Сефер Халиловић, командант Главног штаба тзв. Армије Републике Босне и Херцеговине (АРБиХ) и испред УНПРОФОР-а генерал Ларс Ерик Валгрен. Каснио је је Споразум проширен на демилитаризацију Жепе и потписали су га исти генерали супротстављених страна, уз присуство генерала Филипа Мориона испред УНПРОФОР-а 8. маја 1993. године. Претходно је СБ УН 16. априла донео Резолуцију 819, којом се подручје Сребренице проглашава безбедносном зоном, а 6. маја 1993. године Резолуцију 824. којом се, поред Сребренице, још пет подручја у бившој БиХ проглашавају безбедносним зонама. У Сребреници су постојале наоружане снаге полиције и територијалне одбране.

Резолуција је „образложена“ хуманитарном катастрофом цивила, а у енклави је било око 6.000 војника, што је представљало озбиљан војни капацитет у том времену.

Да подсетимо, Споразум је предвиђао тренутни прекид ватре зараћених страна, замрзавање борбених активности на достигнутим линијама, распоређивање једне чете УНПРИФОР-а у град и повлачење свих војних и паравојних јединица у подручје изван из демилитаризоване зоне или да предају наоружање, односно да се разоружају. ”Муниција, mine, експлозиви и борбене залихе у демилитаризованим зонама треба да буду предати УНПРОФОР-у”⁴, под надзором три официра са сваке стране и под контролом УНПРОФОР-а.

Наводи се да одговорност за демилитаризацију остаје на УНПРОФОР-у. Према Допунском протоколу Женевске конвенције, демилитаризована зона, па и Сребреница, требало је да „се испуне следећи услови: (а) сви борци, покретно оружје и покретна војна имовина треба да буду евакуисани;... и (б) свака активност везана за војне напоре мора престати”⁵.

ОДНОС СУКОБЉЕНИХ СТРАНА ПРЕМА ДЕМИЛИТАРИЗАЦИЈИ

Председник РС Радован Караџић, и командант ГШ ВРС генерал Ратко Младић, наредили су тренутни прекид ватре, осим у нужној одбрани, утврђивање достигнутих линија и обуставу свих борбених активности. Наређено је да се олакша пролаз хуманитарним конвојима, да се обезбеди пацификација града, обезбеди заштита цивила. Именовани су чланови комисије из ВРС за прећење демилитаризације у заштићеној зони.⁶

⁴ Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Исто. прој- Сребреница, Београд, 2015, стр. 31.

⁵ ДОПУНСКИ ПРОТОКОЛ 1. УЗ ЖЕНЕВСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ ОД 12. АВГУСТА 1949. ГОДИНЕ О ЗАШТИТИ ЖРТАВА МЕЂУНАРОДНИХ ОРУЖАНИХ СУКОБА (ПРОТОКОЛ 1.), члан 60., www.institut-genocid.unsa.ba.

⁶ Душан Павловић, *Битка са Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2018, стр. 50-51.

Међутим, одмах је било јасно да је муслиманско војно и политичко руководство само формално прихватило потписани Споразум, да немају намеру да га имплементирају. „Вратио сам се у штаб и послао наређење у Сребреницу и Жепу да не смију ни један исправан комад оружја предати, нити један читав метак”⁷, каже после потписаног Споразума команданта Генералштаба АРБиХ Сефер Халиловић и шаље наређење команданту 2. корпуса у Тузли и команданту муслиманских снага у Сребреници: „Наређење стр. пов. број 02/398-1 од 15.3.1993. године не важи. Исто је издато из пропагандних разлога. Наставите са извођењем што снажнијих офанзивних дејстава... Потребно је утврдити линије одбране и Насеру ХИТНО доставити Курбан (хеликоптер).

„Разорување наших јединица не долази у обзир, нити једног војника, а камоли јединице.”⁸ **Једно када потписује споразум, а сасвим супротно када се обраћа својој војсци. Каква је ту вера, какво је то ратовање?** Шта више, док су још трајали преговори Младић - Халиловић, полетео је први „Курбан”, о чему команда 2. корпуса обавештава Насера Орића актом стр.пов.бр. ОТ-1-065/93 од 16.04.1993 године: „...Курбан је јутрос кренуо. Сачекали су га код Власенице. Био је погођен, али се ипак успио вратити на нашу територију. Поново ће покушати. Где се може спустити? Хитно.”⁹

Муслиманске војне јединице у енклави, паравојне јединице и полицијске јединице нису се повукле из демилитаризоване зоне. УНПРОФОР-у је предат мали број личног наоружања, углавном неисправног, трофејног и ловачког оружја и нешто неисправних оруђа. Тројна комисија (официри ВРС, муслиманска страна и УНПРОФОР) 23.5.1993. године утврдила да подручје није демилитаризовано.¹⁰ Насер Орић званично је обавестио Главни штаб тзв. АРБиХ да је УНПРОФОР-у ”предато укупно: 10 пиштоља, 28 пушака 7,9 мм (од чега 4 неисправне), 91 полуаутоматска пушка (од чега 6 неисправних), 31 аутоматска пушка 7,62 мм (неисправних), 73 аутомата (2 неисправна), 7 ловачких пушака, 10 пушкомитраљеза 7,9 мм (5 неисправних), 6 ручних бацача М-57, 2 тенка Т-55, неколико неисправних минобацача, противавионских топова и око 3.000 комада муниције различитих калибара.”¹¹ **Овим су изиграли су противничку страну, али и представнике УНПРОФОР-а (или можда њих нису?). Овим је директно угрожен потписани Споразум и статус безбедносне зоне.**

⁷ Исто, стр. 52.

⁸ Сефер Халиловић, *Лукава Стратегија*, Сарајево, 1998, стр. 108.

⁹ Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015, стр. 36.

¹⁰ *Хронологија 1990 - 1995*, Документациону центар Републике Српске, Бања Лука, 2002, стр. 124.

¹¹ Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015, стр. 37.

ОДНОС УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА ПРЕМА ДЕМИЛИТАРИЗАЦИЈИ

Снаге Уједињених нација (УН) - УНПРОФОР нису се посебно трудиле да изврше свој део обавеза око демилитаризације. Нису ништа предузели да војне и паравојне муслиманске јединице напусте безбедносну зону, да изврше контролу постојања оружја, муниције и минско-експлозивних средстава унутар безбедносне зоне и исте конфискују и да спрече предузимање било каквих непријатељских активности. Напротив, након пет дана од потписивања Споразума, званичници УН-а са терена изјавили су да је демилитаризација завршена. "На основу извештаја које сам добио од својих официра у Сребреници, могу да потврдим да је данас у подне град демилитаризован"¹², изјавио је шведски генерал Валгрен у Загребу, што свакако није одражавало стање на терену. **Први извештај је нетачан. Он обмањује светску јавност, али и ВРС.** Није ли то у старту најаву пристрасног односа припадника УНПРОФОР-а и уопште представника УН-а? А два дана након тога, генерални секретар УН Кофи Анан у поруци генералу Валгрену, којом најављује посету делегације УН, каже: „Имајући у виду ваше јавне тврдње да је Сребреница потпуно демилитаризована, не видим потребу да УНПРОФОР учествује у потрази за оружјем од врата до врата. Вас ће несумњиво делегација Савета безбедности, која вам долази у посету, упознати са снажним осећањем које је присутно међу неколико чланица, да УНПРОФОР не сме превише активно да учествује у разоружавању"¹³.

Генерални секретар УН-а, уместо да инсистира на доследној демилитаризацији простора, он великодушно препоручује делимично и површно разоружање. Као да је муслиманска страна све своје наоружање предала и самим тим нема потребе за додатним прегледима по склоништима и кућама. Касније и сам Кофи Анан признаје да је свестан да муслиманска страна није реализовала обавезе из Споразума, али оправдава да је муслиманска страна, тобоже, погршно схватила потписани споразум. У свом извештају од 15. новембра 1993. године, између осталог, каже: „Халиловић је схватио да споразум покрива само урбани део, односно уже градско подручје Сребренице, а да се не односи на рурални део регије!"¹⁴ Ово сазнање није било довољно да се предузме права акција. Ни после овог извештаја није предузето ништа од стране УН да безбедносна зона буде заиста демилитаризована. Српској страни одређена је улога „агресора" и треба јој спречити напад на безбедносну зону, а муслиманској страни улога "жртве" и према њој треба бити максимално попустљив и благонаклон. Оставимо по страни чињеницу да је СБ УН одобрио недовољан број војника УНПРОФОР-а за заштиту безбедносне зона (12.000

¹² Исто, стр. 33.

¹³ Исто.

¹⁴ Исто, стр. 34.

ОДНОС УНПРОФОРА-А ПРЕМА БЕЗБЕДНОСНОЈ ЗОНИ СРЕБРЕНИЦА

за све безбедносне зоне, од чека свега 2.000 за Сребреницу и Жепу).¹⁵ Према оцени генерала Мекензија, за целу БиХ било је потребно око 135.000 ”унпрофораца”.

Није ли намерно одређен тако мало број војника УНПРОФОР-а да не може да разоружа три пута бројнију формацију у заштићеној зони, да не може спречити даље наоружавање и нападе на српске положаје и насеља?

Очигледно, неким утицајним факторима из међународне заједнице било је у интересу да у заштићеној зони остане тзв. АБиХ.

Да безбедносна зона Сребреница није била демилитаризована и да је кориштена као основица за припрему 8. оперативне групе (ОГ), касније 28. дивизије и извођење напада на српске територије изван зоне било је јасно скоро свим политичким и војним учесницима рата у бившој БиХ и послератним истраживачима. Лорд Дејвид Овен, копредседник Међународне конференције за Југославију, новембра 1994. године на Лондонској конференцији каже: „Бошњачке власти наставиле су користити безбедносну снагу УН за припреме напада из тих зона”, а командант снага УНПРОФОР-а, белгијски генерал Брикмон, после оставке јануара 1994. године каже: „Муслимани користе зоне под заштитом УН да би одатле вршили нападе на српске положаје”.¹⁶ ”Снаге Армије РБиХ су из енклаве изводиле систематске акције након чега су се повлачиле у територију под заштитом УН-а”. Генерал Мајкл Роуз у изјави¹⁷ за *Dejli Telegraf* 23. јануара 1995. године говори да муслимани користе безбедносну зону Бихаћ, што је, иначе, била пракса муслиманског војног руководства према безбедносним зонама.

Ричард Батлер, војни експерт Тужилаштва Међународног кривичног суда за бившу Југославије констатује да су „упркос присуству мировних снага Уједињених нација, настављене активности наоружаних војних јединица босанских Муслимана унутар сребреничке енклаве, што је приморало Војску Републике Српске да одржава одбрамбену линију на супрот границе „безбедносне зоне”¹⁸ И, где чуда, команданти УНПРОФОР-а и други представници из тзв. међународне заједнице после напуштања мандата долазили су „накнадној памети” и признавали да се муслиманске снаге у заштићеној зони наоружавају и да нападају српске положаје и насеља изван исте.

¹⁵ Према извештају Генералног секретара УН, само око 170 војника УНПРОФОР-а, претежно холандског континента, распоређено је у Сребреницу 18. априла 1993. године. Види: Душан Павловић, *Битка за Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2018, стр. 53.

¹⁶ Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015, стр. 32.

¹⁶ *Генерал Брикмон агенцији AFP*, Исто, стр. 32.

¹⁷ *Извештај о дебрифингу Холандског батаљона*. Види: Душан Павловић, *Битка за Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2018, стр. 56.

¹⁸ Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015, стр. 34.

НАРАСТАЊЕ ВОЈНИХ СНАГА У БЕЗБЕДНОСНОЈ ЗОНИ

Тако је Сребреница, уместо безбедносне зоне, као наводно демилитаризована, постала безбедносна муслиманска енклава у којој су пред очима снага УН бивствовале и кретале се војне снаге, несметано се опорављале, консолидовале, обучавале и наоружавале, а потом предузимале борбене активности према ВРС и цивилном српском становништву изван зоне. **У безбедносној зони сачуван је војнички капацитет и потенцијал.** Муслиманска страна брзо је схватила какав је однос припадника УН, које су њихове снаге и колика је спремност да реализују своју мисију. Уз помоћ других делова тзв. АБиХ, првенствено 2. корпуса из Тузле, 81. дивизије из Горажда и хеликоптерских јединица, почели су да убацују војнике, наоружање и војну опрему, на очиглед УНПРОФОР-а и без било какве реакције.

За достављање опреме и наоружања у Сребреницу, као и за циркулацију људства у и из Сребренице према осталим подручјима и саставима тзв. АБиХ, кориштени су хеликоптери и копнене руте. Хеликоптерска операција достављања наоружања Сребреници одвијала се о чему сведоче документи у Хашком трибуналу. У свом бригадном листу муслимански ваздухопловци хвале се да су први пут летели ка Сребреници и Жепи фебруара 1993. године и да су до краја године обавили десет летова дотурајући оружје и муницију овим енклавама.¹⁹ Копненим путем се ишло искључиво пешке и уз кориштење товарних грла. Главни коридор за пешаке и коњанике из правца Сарајева био је преко Игмана, Грепка, Горажда, Жепе и Радан планине до Сребренице, а из правца Тузле преко планинских и ређе насељених подручја од Кладња преко Јавор планине до Сребренице или од Калесије преко ширег подручја Церске до Сребренице. Конвоји хуманитарне помоћи УНХЦР-а и Лекара без граница, као и операција „Падобран” повремено²⁰ су злоупотребљавани за дотур војног материјала у енклаву.

Војно нарастење у безбедносној зону пратиле су и формацијске промене. Штаб ОС Сребреница прерастао је, 3. октобра 1993, у 8. ОГ, која је у свом саставу имала команду и шест лаких бригада. Касније, 24. октобра 1994, од 8. ОГ настала је 28. дивизија тзв. АБиХ у саставу 2. корпуса у Тузли и даље под командом Главног штаба тзв. АБиХ и Врховне команде (на челу са Алијом Изетбеговићем). Дивизија је у свом саставу имала команду, шест бригада (укључујући 285. лаку жепску бригаду), брдски батаљон, чету војне полиције, вод за противелектронску борбу и извиђачко-диверзантску чету. **Крајем маја 1995., бројно стање дивизије било је 7.004 наоружаних припадника и 18.000 војних обвезника у зони.**²¹ **И све у безбедносној зони која је требало да буде**

¹⁹ Исто, стр. 36.

²⁰ Тако је названа операција достављања хуманитарне помоћи безбедносним зонама у ившој БиХ из ваздуха (падобранима), која је отпочела 1. марта 1993.

²¹ Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015, стр. 37-38.

демитаризовано. И све пред очима припадника УНПРОФОР-а који су били у енклави. И све без било какве реакције УНПРОФОР-а. О присуству, бројности припадника и јачини муслиманске војске у Сребреници сведоче бројни извештаји штаба ТО, а касније команди 8. ОГ и 28. дивизије.²²

Муслиманско војно и политичко руководство Р БиХ признало је да су обилато и квалитетно јачали војне потенцијале у енклави. Ратни командант Главног штаба тзв. АБиХ на седници Скупштине Републике Босне и Херцеговине, у расправи о војним узроцима пада Сребренице, истиче да је снабдевање 28. дивизије средствима ратне технике било обимно и квалитетно.

„Оволико средстава није добило Горажде, а са далеко мање средстава бранило се Сарајево 1992. и 1993. године”.²³ Да безбедносна зона Сребреница није била демилитаризована и да се стално додатно наоружавала потврђује и Алија Изетбеговић 5. августа 1995. године: „...Ми смо успјели да тамо пошаљемо 17 хеликоптера оружја, осамнаести лет завршио се трагично... Били смо успјели да убацимо значајну количину муниције и оружја. Војска је процјењивала да Сребреница може да се брани до 30 дана”.²⁴ И поред обимне помоћи, политичко и војно руководство Сребренице често је потенцирало да су „издани”, да „свакодневно гину” и „умиру од глади”. То је требало у међународној јавности да створу представу о њиховој беспомоћности, да изазове сажаљење и међународну интервенцију.

СТАЊЕ У БЕЗБЕДНОСНОЈ ЗОНИ СРЕБРЕНИЦА

Поред наоружавања и јачања војних снага 8. ОГ, касније 28. дивизије тзв. АБиХ, безбедносна зона била је „сигурно место” за унутрашња разматувања и одмазду према оно мало немуслиманског становништва. Одмах после распоређивања канадског контингента УНПРОФОР-а, у политичком, полицијском и војном руководству долази до међусобних разматувања. Дотадашњи руководиоци и команданти су оптуживани за капитулацију, за изгубљени рат. Ипак, одржали су се на позицијама. Изоловани од спољњег света, безбедносних и штићени снагама УН-а, кренули су у пљачку имовине из робне куће и магацина, а касније конвоја хуманитарне помоћи и помоћи достављане из ваздуха у операцији „Падобран”.²⁵ Оно мало немуслиманског становништва што се нашло у Сребреници после проглашавања исте за безбедносну зону, нашло се у веома неповољном положају.

²² Стефан Каргановић, Љубиша Симић, *Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида*, Фонд „Историјски пројекат Сребреница”, Холандија; Београд, 2010, стр. 56-59.

²³ Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015., стр. 37.

²⁴ Исто, стр. 37.

²⁵ Ибран Мустафић, *Планирани хаос*, Удружење грађана ”Мајке Сребренице и Подриња”, Сарајево, 2008, стр. 272.

Присиљавани су на рад, ускраћивана им је додела намирница хуманитарне помоћи, злостављани су, отимана им је имовина, а неки и на бруталан начин ликвидирани. Два дана након потписивања Споразума о демилитаризацији и четири дана након доношења резолуције о проглашавању Сребренице безбедносном зоном, припадници муслиманског батаљона под командом Ејуба Голића ликвидирали су Крсту Димитровског и његову супругу Велинку, а у њихову кућу уселили групу бораца.²⁶ Сличних случајева било је много, а као и у претходном, милости нису имали ни према старим и немоћним, што потврђује и убиство Зеке и његове непокретне мајке.²⁷

Припадници тзв. АБиХ у Сребреници су нападали, животно угрожавали припаднике УНПРОФОР-а, ограничавали им кретање и блокирали их на посматрачким пунктовима.²⁸ „Власт и хунта је напала на робну кућу и магацине, тако да им је главни приоритет био до бесвијести држати освојене нове вриједности. Народ је сваког дана бројио колико ће проћи камиона дуплака, али је главна узданица била ноћна потрга за ланч - пакетима. Увијек је улазило између тринаест и осамнаест камиона који су на себи довлачили, у просјеку, по петнаестак тона, али која килица брашна и по који ”икар” или риба је била Божија милост.”

НАПАДИ ИЗ БЕЗБЕДНОСНЕ ЗОНЕ

Припадници ТО Сребреница, опорављени, боље опремљени и обучени, почели су да излазе преко границе безбедносне зоне и нападају положаје ВРС, српска насеља и цивилно становништво. У тим испадима су, по правилу, масакрирали и убијали становништво које су стигли, пљачкали, палили и уништили преосталу имовину, а потом се брзо враћали у безбедносну енклаву, коју је штитио УНПРОФОР и која је за ВРС била недодирљива. Похарана и попаљена су бројна српска села и убијено је преко 3.000 Срба до краја рата. Први²⁹ напад изведен је у захвату од око 2,5 км, крајем маја 1993, непуна два месеца од потписивања Споразума. Уништен је водоторањ на територији под контролом ВРС свега 150 метара од пункта УНПРОФОР-а. ГШ ВРС је упутио

²⁶ „На локалитету изнад Казана пронађена су два заклана тијела брачног пара, Крсте и Велинке, који су у својој кући у Сребреници провели цијели период до њихове ликвидације. Крсто је по националности био Македонац, неспособан старац који није никоме ништа скривио... Истина је и то да су се, одмах након Крстине и Велинкине ликвидације, у њихову кућу уселила нека група момака из Ејубове јединице.” Види: Ибран Мустафић, *Планирани хаос*, Удружење грађана „Мајке Сребренице и Подриња”, Сарајево, 2008, стр. 291.

²⁷ „Поново је један дан одјекнула гадна вијест у Сребреници. Емир Халиловић је упао у Зекин стан и убио њега и његову непокретну мајку. Зеко је био Србин који је послје уласка наших снага у Сребреницу, остао у њој и са нама преживео све страхоте.” Исто, стр. 291.

²⁸ Шире: Душан Павловић, *Битка са Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2018, стр. 89-92.

²⁹ Миливоје Иванишевић, *Књига мртвих Сребренице и Бирча 1992-1995*, Сребреница јул 1995: у трагању за истином, Хришћанска мисао, друго истање, 2010, стр. 95-169.

ОДНОС УНПРОФОР-А ПРЕМА БЕЗБЕДНОСНОЈ ЗОНИ СРЕБРЕНИЦА

оштар протест команди УНПРОФОР-а, али то није произвело никакве акције према муслиманској војсци у енклави.³⁰ И касније ГШВРС је у више ситуације протествовао код УНПРОФОР-а због упада из безбедносне зоне, али без ефеката.³¹ Оружана дејства и диверзантско-терористичке акције муслиманских снага из енклаве током друге половине 1993. све до краја јуна 1995. године извођене су са знатним успехом и везивале су значајне снаге ВРС. Током 1994. напади су кулминирали и настављени 1995. године. Од фебруара до јула 1995, снаге 28. дивизије извеле су преко 35 извиђачко-терористичких акција на територији под контролом ВРС и нанеле велику штету, војне и цивилне губитке. Све са знањем снага УН-а о присуству 28. дивизије тзв. АБиХ у енклави. Стиче се утисак да је могуће да су напади извођени уз прећутну сагласност снага УН-а.³²

Напади из безбедносне зоне интензивирани су у време када се муслиманско политичко и војно руководство бивше БиХ одлучило да покрене широку офанзиву на положаје ВРС и на територију Републике Српске ради пружања подршке планираној деблокади Сарајева. Тако командант Главног штаба тзв. АБиХ у јуну 1995. године наређује команданту 28. дивизије да интензивирају офанзивна борбена дејства, што понавља и командант 2. корпуса у свом наређењу упућеном команданту 28. дивизије да изврши „...све припреме за извођење офанзивних борбених дејстава у циљу ослобађања територије Републике БиХ, развлачења и наношења губитака А/С (армија Срба)...”³³ Ова наређења озбиљно су схваћена и уследили су напади припадника 28. дивизије из безбедносне зоне. „... 26. 6. 1995. године Зулфо Турсуновић, командант 283. лаке пешадијске бригаде, напао је српско село Вишњицу, удаљено пет километара од границе безбедносне зоне. Истог дана у ширем рејону Хан Пијесак - Власеница чак девет диверзантских група из 285. источнбосанске лаке бригаде у више акција у дубокој позадини ВРС убило је око 40 бораца и цивила”.³⁴ О акцији УНПРОФОР-а у функцији спречавања ових напада нема но говора. Једино су након упада диверзантско-терористичке групе у селу Вишњицу, наредног дана послали јединицу која је једино констатовала стравичне последице, али и тада без конкретне акције или предлога за санкционисање тзв. АБиХ.

О изведенима акцијама сведочи Оперативни извештај команде 28. дивизије достављен команди 2. корпуса у Тузли, где се говори о нападима које су извели

³⁰ 31 Душан Павловић, *Битка са Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2018, стр. 56.

³¹ Стефан Каргановић, Љубиша Симић, *Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида*, Фонд "Историјски пројекат Сребреница", Холандија; Београд, 2010, стр. 59-62.

³² Душан Павловић, *Битка са Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2018, стр. 57.

³³ Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015, стр. 38.

³⁴ Исто, стр. 38.

јуна 1995. године на српска насеља (далеко изван безбедносне зоне) Осмаче, Бијела Стијена, Вишњица, Бајте, Црна Ријека, Бојчино Брдо и Врани Камен и да су у тим нападима ликвидирали више од 40 „четника“ (могуће чак 71), запленили нешто наоружања и војне опреме и више десетина ситне и крупне стокe. Истичу и своју одлучност да борбеним активностима у „дубини ПЗТ“ дају што већи допринос АБиХ у борби са „агресором“. Команда 2. корпуса честита на успешно изведеним борбеним дејствима и истиче велики допринос борбама за деблокаду Сарајева и ”коначно ослобађање РБиХ и сламање србo-црногорског фашизма”.³⁵

Ибран Мустафић описује свој доживљај напада на село Вишњицу: „Био сам шокиран вешћу Срне која је гласила: 'Данас су јединице сребреничких екстремиста упале на српске просторе и извршиле напад на српско село Вишњицу, којом приликом је погинуло неколико српских цивила. Село је спаљено, а након тога муслимански екстремисти су га опљачкали и вратили се у безбедносну зону.’“³⁶

Команда Дринског корпуса почетком јула 1995. године упозорава потчињене јединице на опасности које прете из безбедносне зоне. „Последњих дана посебно су активне муслиманске снаге из енклава Жепа и Сребреница. Убацују се диверзантско-терористичке 8G=>групе (ДТГ) које нападају и пале необезбеђена села, убијају цивилно становништво и издвојене мање јединице око енклава Жепа и Сребреница. Посебно је упоран у спајању енклава и стварању коридора ка Кладњу”.³⁷ Све ово узроковало је да ВРС испланира и изведе операцију ”Криваја 95”.

СТРАНЦИ О ВОЈНИМ АКТИВНОСТИМА У ЕНКЛАВИ

О борбеним активностима припадника 28. дивизије и њиховој борбеној моћи сведочили су старешине и војници холандског батаљона контингента УНПРОФОР-а, који су у три ротације служили у овој енклави у периоду од 1993. до јула 1995. године. Војник Арнолд Блом сведочи: „Када смо патролирали у енклави, муслимани су провоцирали српску ватру. Они су пуцали преко нас и тиме хтели да постигну да Срби погоде неког од нас како би спољни свет опет на њих свалио кривицу!” Војник Марко ван Хес, огорчен што је³⁸ његова јединица са око 450 голобрадих и слабо наоружаних војника

³⁵ Радован Радиновић, *Карактер ратова за разбијање Југославије*, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2015, стр. 316-320.

³⁶ Ибран Мустафић, *Планирани хаос*, Удружење грађана „Мајке Сребренице и Подриња”, Сарајево, 2008, стр. 369-370.

³⁷ Команда Дринског корпуса, *Заповест за активна борбена дејства*, Строго пов.бр. 04/156-2 од 02.07.1995. године, стр. 1.; Радован Радиновић, *Карактер ратова за разбијање Југославије*, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2015, стр. 316-318.

³⁸ Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015, стр. 45.

ОДНОС УНПРОФОРА-А ПРЕМА БЕЗБЕДНОСНОЈ ЗОНИ СРЕБРЕНИЦА

морала да се брани од дивизије Муслимана са преко 7.000 војника, у разговору за франфуртске „Вести”, каже: „Што се сами нису бранили? Увек сам се питао зашто сви штите муслимане, а нико Србе - наставља Хес. - Наши пунктови били су и у спаљеним српским селима, Залазју, на пример. Могли смо да уочимо каква су зверства муслимани чинили над Србима. Наш батаљон су чинили младићи од 19 до 20 година, неспремни за било какве окршаје. Тешко нам је пало да нас туже они којима смо помагали скоро две године. Они који су нам крали храну и гориво, псовали нас, вређали...”³⁹ Експертске групе - стручни тимови - формирано од холандске Владе да истраже догађаје у Сребреници, истоветно закључују да су се у безбедносној зони одвијале непријатељске активности. Ханс Блом, професор са холандског института за ратну документацију, у свом извешају написао је: ”Холанђани су били гурнути у Сребреницу након што је канадска влада одлучила да повуче своје трупе. Одмах по доласку нашли су се у чуду, јер је реалност била далеко од онога што су очекивали: област није била демилитаризована, а трупе босанских Срба нису се повукле. Речено им је да долазе у безбедноснау зону, а зона не само да није била демилитаризована, него су стално долазили и нови контингенти оружја. Муслиманска војска је редовно провоцирала српске снаге, нападали су њихова места и убијали српске цивиле и често се дешавало да нападају са положаја у непосредној близини холандских војника како Срби не би могли да одговоре”.⁴⁰ Поред испада из безбедносне зоне и извођења диверзантско-терористичких активности, 28. дивизија непрекидно је везивала за себе значајне снаге ВРС.

О карактеру сукоба и великом броју страдалих Срба у околини Сребренице до њеног ослобађања јула 1995. године постоји више сведочења. Филип Корвин, који је у јулу 1995. године био највиши цивилни функционер УН у бившој БиХ, каже: „Оно што се десило у Сребреници није био јединствен велики масакр, већ низ крвавих напада и контранапада који су трајали три године”.⁴¹ Едвард Херман, професор Универзитета у Пансилванији, оцењује: „Ми свакако верујемо да је у Сребреници јула 1995. био знатан број smakнућа након евакуације „безбедносне зоне” Сребреница. Али такође верујемо да овај број није већи од броја српских цивила који су у местима око Сребренице убиле снаге босанских Муслимана које су оперисале из „безбедносне зоне у претходне три године...”⁴²

Генерал Филип Морион говори о политици муслиманског руководства у тзв. БиХ: „Од самог почетка рата, циљ босанског Председништва је био да

³⁹ Исто, стр. 46.

⁴⁰ Исто, стр. 49.

⁴¹ *Масакр у Сребреници: - докази, контекст, политика*, Фонд ”Историјски пројекат Сребреница”, Холандија; Београд, 2011, стр. 12.

⁴² Исто, стр. 12.

обезбеди интенвенцију међународних снага у своју корист, и то је један од разлога што никада нису били вољни да учествују у преговорима”, а амерички генерал Чарлс Бојд пише о односу његове земље према безбедносном зонама: „Подржавала је (Америка - СС) креирање безбедносних зона и тражила њихову заштиту чак и када би се оне користиле за организовање напада једне стране на другу... Подржавала је легитимитет вођства које је постајало изразито етноцентрично у својој форми, једнопартијско у својој владавини и манипулативно у дипломатији”.⁴³ А Лорд Овен указује на грешке УН-а: „Савет безбедности донео је кобну одлуку да Сребреница и околина имају статус безбедносне зоне, ослобођене оружаних напада, а да при том није извршена ни демилитаризација нити су одређене границе ове зоне”.⁴⁴

ДА ЛИ ЈЕ СРЕБРЕНИЦА ЖРТВОВАНА???

Политичко руководство у Сарајеву, суочено је са проблемом оджавања трију безбедносних зона у подељеној БиХ (енклава Сребреница, Жепа и Горажде) и поред ратне опције, разматране су и друге идеје.⁴⁵ Међу првима је била **размена територије** Сребренице и Жепе за Вогошћу. Ову идеју, делегација из Сребренице резолутно је одбила. „Не долази у обзир. Ако сте нас зато звали, нисте нас требали звати.”⁴⁶ Идеју о размени територија подржали су и званичници УН-а који су разговарали са сукобљеним странама и предлагали **дипломатско решење**.

Европска унија и УН су позвале САД да се прко Контакт групе, у којој је била и Русија, укључе у прговоре. Због односа муслиманских лидера, дипломатија није имала значајнијег успеха. **Снаге УНПРОФОР-а биле су малог бројног стања, воље и снаге** да нису ни саме себе могли заштитити и прећутно су толерисали наоружавања, јачање и акције муслиманске војске.

Муслимански лидери су стално инсистирали на активном укључивању земаља Запада и НАТО-а. Тражили су **војну интервенцију**. У вези са тим, делегацији Сребренице Изетбеговић је одговорио: „Знате шта, Клинтон ми нуди да четници уђу у Сребреницу и покољу 5.000 муслимана и - бит ће војна интервенција НАТО снага на српске положаје у цијелој БиХ. Реците ми шта ви мислите о томе?”⁴⁷ „На ту спознају ми смо се сви побунили... Одмах ми је било јасно да се тражи неко ко ће се жртвовати да би дошло до војне интервенције НАТО-а... По доласку у Сребреницу закључили смо да је Сребреница

⁴³ Исто, стр. 40.

⁴⁴ Исто, стр. 48.

⁴⁵ Исто, стр. 50-53. и Душан Павловић, *Битка за Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2018, стр. 57-60.

⁴⁶ Исто, стр. 58.

⁴⁷ Исто, стр. 59.

вјероватно продата и да је само питање на који начин ће се све то одиграти”⁴⁸, говори Хакија Мехољић. Страх и зебња увукли су се у војску и народ Сребренице. Енклаву је напуштао велики број цивила и припадника 28. дивизије. Слутња о издају прелази у агонију када из дивизије одлазе „на обуку” у Зеницу Насер Орић и 14 команданата. Ибран Мустафић, руководилац СДА у Сребреници, констатује: „Сценарио за издају Сребренице био је пажљиво припреман... да сам добио наредбу да нападнем српску војску из демилитаризоване зоне, без размишљања бих одбио да извршим то наређење... Знао сам да такви бесрамни, прорачунати потези воде мој народ у катастрофу.” Слично су мислили и неки представници УН-а.⁴⁹ „Они су (босанска влада) знали шта се догађа у Сребреници. Сигуран сам да су одлучили да је вредело жртвовати је.”⁵⁰ Коментаришући напад из безбедносне зоне на село Вишњицу, као повод за покретање операције ВРС под називом ”Криваја 95” Ибран Мустафић пише: ”... Јесте ли ви уопште нормални? Ви нисте у Вишњици убили само две-три бабе, ви сте у Вишњици убили муслимански народ!”⁵¹

ЗАКЉУЧАК

Резолуцијом 819. јединице тзв. АБиХ у средњем Подрињу спашене су коначног пораза од стране ВРС. Потписани Споразум о демилитаризацији безбедносне зоне Сребреница није спроведен од муслиманске стране. Изиграна је ВРС, а делом и УН. Уз прећутну сагласност и под притиском појединих земаља Запада, посебно САД, УНПРОФОР није извршио обавезу демилитаризације безбедносне зоне и практично је стао уз једну сукобљени страну. Очуван је војнички капацитет муслиманске стране у зони које је требала бити демилитаризована.

Безбедносна зона све време је била „сигурно место” да муслиманске снаге организационо јачају, обучавају се и увежбавају, наоружавају и опремају и, конечно, изводе извиђачке и диверзантско-терористичке нападе на српско цивилно становништво и војску изван енклаве, а потом се враћају у зону под заштитом. У тим акцијама пљачкана су и паљена српска села, масакрирани и убијани цивили, у заседним дејствима и диверзијама убијани војници ВРС и везиване значајне њене снаге. Снаге тзв. АБиХ нарасле су до величине дивизије са командом и шест лаких бригада. У самој безбедносној зони спровођен је терор и убиства оно мало немуслиманског становништва. Напада и ограничења кретања нису били поштеђени ни припадници УНПРОФОР-а.

⁴⁸ Исто.

⁴⁹ *Масакр у Сребреници: - докази, контекст, политика*, Фонд ”Историјски пројекат Сребреница”, Холандија; Београд, 2011, стр. 53.

⁵⁰ Потпуковник Цим Бакстер, помоћник команданта УНПРОФОР-а Руперта Смита у току 1995, Исто, стр. 53.

⁵¹ Ибран Мустафић, *Планирани хаос*, Удружење грађана „Мајке Сребренице и Подриња”, Сарајево, 2008, стр. 369-370.

О неизвршењу демилитаризације, нарастању муслиманских снага и нападима на српска села и положаје сведочили су бројни званичници УН-а, УНПРОВОР-а и других органа, најчешће по истеку мандата и без конкретних санкција. Покушаји размене територије безбедносне зоне Сребренице, мали или никакви ефекти дипломатске активности, осећање руководства, војника и становника Сребренице да су издани, извлачење искусног командног кадра и изостанак војне интервенције НАТО-а имплицирају на закључак да је Сребреница жртвована.

Бомбардовање Републике Српске и ВРС од стране НАТО-а августа и септембра 1995, године, разграничење у подручју Сарајева уступањем територија које је контролисала ВРС муслиманској страни и наметање мировног споразума у Дејтону представљају, на одређен начин, предлагану размену територија, тржену војну интервенцију и круну дипломатске активности. Снаге УН-а на терену, које нису адекватно реаговале у безбедносној зони, коначно су одахнуле.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вујичић Драган, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015.
2. *ДОПУНСКИ ПРОТОКОЛ 1. УЗ ЖЕНЕВСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ ОД 12. АВГУСТА 1949. ГОДИНЕ О ЗАШТИТИ ЖРТАВА МЕЂУНАРОДНИХ ОРУЖАНИХ СУКОБА (ПРОТОКОЛ 1.)*, www.institut-genocid.unsa.ba
3. Павловић Душан, *Битка за Сребреницу - рат за цивилизацију*, Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2018.
4. Пандуревић Винко: *СРЕБРЕНИЦА (Прилог истини о догађајима у и око Сребренице у јулу ратне 1995. године)*, <https://.../vinko-pandurevicsrebrenica-prilog-istini-odogadajima-u-i-oko-srebrenice-u-juluradne-1995-godine-prvi-deo>
5. Мустафић Ибран, *Планирани хаос*, Удружење грађана „Мајке Сребренице и Подриња”, Сарајево, 2008.
6. *Масакр у Сребреници: - докази, контекст, политика*, Фонд „Историјски пројекат Сребреница”, Холандија; Београд, 2011.
7. Иванишевић Миливоје, *Књига мртвих Сребренице и Бирча 1992-1995*, Сребреница јул 1995: у трагању за истином, Хришћанска мисао, друго издање, 2010.
8. Радиновић Радован, *Карактер ратова за разбијање Југославије*, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2015.
9. Републички центар за истраживање рата и ратних злочина и тражење несталих лица, *РЕПУБЛИКА СРПСКА У ОДБРАМБЕНО-ОТАЏБИНСКОМ РАТУ*, историјски преглед, друго допуњено издање, Бања Лука, 2018.
10. Халиловић Сефер, *Лукава Стратегија*, Сарајево, 1998.
11. Каргановић Стефан, Симић Љубиша, *Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида*, Фонд „Историјски пројекат Сребреница”, Холандија; Београд, 2010.
12. *Хронологија 1990 - 1995*, Документациону центар Републике Српске, Бања Лука, 2002.

МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА МУСЛИМАНСКЕ ДЕЛЕГАЦИЈЕ СА ГЕНЕРАЛОМ РАТКОМ МЛАДИЋЕМ И КОМАНДАНТОМ УНПРОФОРА У СРЕБРЕНИЦИ

Проф. др Милован Милутиновић, пуковник¹

Организација старешина Војске Републике Српске, Бања Лука

Апстракт: Војска Републике Српске извела је јула 1995. године операцију „Криваја“ ради заустављања злочиначких напада 28. дивизије Армије БиХ која је чинила масовне злочине над Србима у Подрињу. Командант Главног штаба ВРС, генерал Ратко Младић је на разговору са муслиманском делегацијом, по ослобађању Сребренице, уз присуство команданта холандског батаљона УНПРОФОР-а гарантовао пуну безбедност свима који предају оружје и окупе се око пункта мировних снага у Поточарима.

У складу са договором извршен је организован превоз више од 25.000 људи, жена и деце из Сребренице према Тузли. Након тога, генерал Младић отишао је у Србију, где се задржао од 13. до 17. јула 1995. године па је основано и неминовно да се истражи ко је, у његовом одсуству, без његовог знања и одобрења минирао постигнути договор са муслиманском делегацијом и коме су одговарали злочини око Сребренице и на правцу пробоја муслиманских снага ка Тузли.

Кључне речи: *Команда УНПРОФОР-а, 28. дивизија АБиХ, Јединице ВРС, споразум, генерал Младић, пробој из окружења, злочини*

УВОД

Снаге Уједињених нација (УН) - УНПРОФОР нису се ангажовале да изврше свој део обавеза ~~о~~ у вези са демилитаризацијом Сребренице које су то преузеле 18. априла 1993. године. Због таквог односа, војне и паравојне муслиманске јединице нису напустиле безбедносну зону, нити је из ње уклоњено наоружање. Петог дана од потписивања Споразума, један од укључених званичника УН-а, шведски генерал Ларс Ерик Валгрен је изјавио: „На основу извештаја које сам добио од својих официра у Сребреници, могу да потврдим да је данас у подне град демилитаризован”², што су касније демантовали и поједини званичници УН јер су муслиманске снаге наставиле

¹ Милован Милутиновић, доктор политичких наука, пуковник ВРС, ратни начелник Информативне службе Главног штаба Војске Републике Српске, непосредни судионик и сведок догађаја у Сребреници, аутор више монографија о протеклом грађанском рату у БиХ и сам био на листи осумњичених у здруженом злочиначком подухвату али је Тужилаштво Трибунала одустало због недостатка доказа. Председник је Организације старешина Војске РС.

² Драган Вујичић, *Сребренички круг*, Фонд Истор. Прој. Сребреница, Београд, 2015, стр. 37.

да нападају српска насеља, вршећи злочине широм Подриња. Да се радило о респективнијој оружаномј групацији сведоче и подаци да су крајем маја 1995. године снаге 28. муслиманске дивизије бројале 7.004 наоружаних припадника и 18.000 војних обвезника у тобоже демилитаризованој зони³, и пред очима припадника УНПРОФОР-а у Сребреници.

По извештају Команде холандског батаљона УНПРОФОР, од 10.07.1995. године, у сребреничкој енклави живело је између 30.000 - 40.000 људи, мада је од стране муслимана коришћена бројка од 50.000 људи. Била је то свесна манипулација, да би се добила већа међународна помоћ, коју су локални моћници у знатној мери и продавали. Да се манипулисало бројем људи у енклави потврђује и захтев Прелазног општинског већа Сребренице (објавили су га муслимански медији 16.06.1995) којим се од владе БиХ у Сарајеву тражи да, преко Комитета за односе са УН обезбеди „операцију падобран“, ради снабдевања 20.000 угрожених становника Сребренице.

Према верификованом истраживању Миливоја Иванишевића, у Подрињу је током ратних година од дејстава муслиманских снага од 1992-1995. године усмрћено 3.267 Срба.⁴ По налогу муслиманских врховних власти из Сарајева, напади из зоне Сребреница настављени су у континуитету, и поред бројних упозорења ГШ ВРС упућиваних Команди УНПРОФОР-а. Сва жестина њихових подмуклих, бруталних и невојничких акција дошла је до изражаја током маја и јуна 1995. године, када је спаљено више српских села. Према доступним обавештајним подацима којима су располагали надлежни органи ВРС, Армија БиХ припремала је за почетак љета 1995. операцију „Скакавац“, која је предвиђала разоружање УНПРОФОР у Сребреници, и заплону њиховог наоружања, муниције и комуникационе опреме, за своје потребе, ради „коначног ослобођења Републике БиХ“. У том циљу јединицама Армије БиХ наређено је интензивирање борбених дејстава на широком фронту, ради садејства у припрема за предстојећу операцију у Подрињу.⁵ Имајући све то у виду, као и неадекватног реаговања УНПРОФОР ради заустављања злочина и спречавања операције 2. корупса Армије БиХ и 28. дивизије на пресецању територије РС и заузимања виталне комуникације Зворник - Власеница, ВРС је јула 1995. год. предузела операцију сламања 28. дивизије.

ДОГОВОРИ ГЕНЕРАЛА МЛАДИЋА СА МУСЛИМАНСКОМ ДЕЛЕГАЦИЈОМ

Операција Дринског корпуса Војске Републике Српске под називом „Криваја ‘95“ планирана је, организована и реализована с циљем спречавања снага 28. дивизије Армије БиХ да из тзв. безбедносне зоне континуирано

³ Исто, стр. 37-38.

⁴ Миливоје Иванишевић, *Књига мртвих Сребенице и Бирча 1992-1995*, Сребреница јул 1995: у трагању за истином, Хришћанска мисао, друго издање, Београд 2010, стр. 95-169.

⁵ *Фонд за хуманитарно право*, Београд - Сарајево, 2002, стр. 233.

МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА ГЕНЕРАЛА МЛАДИЋА И МУСЛ. ДЕЛЕГАЦ...

упадају на територију Републике Српске и врше злочине над српским народом Подриња⁶. Снажни напади муслиманских снага уследили су након наређења Команде 2. корпуса Армије БиХ, од 16.06.1995. године⁷ о интензивирању борбених дејстава из безбедносне зоне Сребреница на српске снаге, које су биле бројчано слабије, ради њиховог развлачења и стварања услова за пресецање Републике Српске и потпуну контролу над Подрињем⁸.

Снаге УНПРОФОР-а биле су обавезне да демилитаризују Сребреницу, према споразуму ВРС и Армије БиХ од 18.04.1993. године⁹ али нису извршиле разорување муслиманских снага, које су наставиле да нападају српска села. Операција ВРС није била усмерена против муслиманских цивила већ на спречавање муслиманских снага да наставе са злочиничким нападима у Подрињу. Операција «Криваја» је била изнуђена и оправдана, и изведена према начелима ратовања, уз ангажовање мањих снага ВРС против бројнијих снага 28. дивизије. Испоставиће се, и на изненађење команде ВРС да на правцима српских напада није било очекиваног отпора.

Када су јединице ВРС ушле у Сребреницу, био сам у пратњи генерала Младића и током поподнева, 10.07.1995. године, присуствовао разговору са потпуковником Томасом Каремансом, командантом холандског батаљона УНПРОФОР-а. Кареманс је захтевао прекид борбених дејстава и изнео захтев муслиманског становништва да жели напустити Сребреницу. Генерал Младић је жустро и оштро реаговао јер су снаге УНПРОФОР-а отварале ватру на јединице ВРС, а по Каремансовом захтеву дејствовала је авијација НАТО, бомбардујући српске јединице око Сребренице. Упркос томе, Младић је након дужег разговора прихватио предлог да обустави дејства ВРС и да одмах потом разговора са делегацијом муслиманских представника Сребренице¹⁰.

У Братунцу је сутрадан генерал Младић примио муслиманску делегацију Сребренице у саставу: Несиб Манџић (у име цивилних власти), Ибро Нухановић (у име војних власти) и Џамила Комановић (у име жена), који су изразили жељу већине мештана да напусте Сребреницу. Младић је отворено и без околишења разговарао са њима, посебно говорећи о великим злочинима које су муслиманске снаге починиле над српским цивилима у Подрињу протеклих година. На крају разговора Младић им је рекао: „...наредио сам да се одмах обуставе борбена дејства јединица ВРС и дајем генералску реч, сви

⁶ ИЦТУ: *Заповјест команде Дринског корпуса* бр. 04/156-2, од 02.07.1995. године за активна борбена дејстава.

⁷ *Наређење 2. корпуса А БиХ* бр. 1/825-84 од 17.06.1995, о офанзивним дејствима према Републици Српској.

⁸ Милован Милутиновић, „*Медијске манипулације*“, Војноисторијски институт, Београд, 2005, стр. 303.

⁹ *Споразум* су потписали генерал Ратко Младић испред ВРС и генерал Сефер Халиловић испред АБиХ уз присуство команданта УНПРОФОР-а генерала Ларса Ерика Валгрена (Архива Главног штаба ВРС).

¹⁰ Милован Милутиновић, *Политички дискурс изблиза*, НУБЛ, Бања Лука, 2016.

који се окупе око пункта у Поточарима, могу да бирају да ли ће ићи у Југославију, Федерацију, или остати у Републици Српској... Гарантујем пуне слободе и права, чак и војницима који предају наоружање а нису окрварили руке над Србима протеклих година...Против извршиоца злочина ћемо покренути кривични поступак...”¹¹ Младић је потом наредио потчињенима да обезбеде превоз за све окупљене у Поточарима, до линија разграничења, као и обезбеђење хране за становништво. Обратио се затим директно Џамили Комановић и рекао јој да би за њу најбоље било да узме кћерку и унуку и да се сместе у хотел, јер могу имати непријатности од стране муслиманских екстремиста због њеног присуства преговорима. Она је то одбила. Током састанка стигло је обавештење од стране УНПРОФОР-а да муслиманске снаге отварају ватру минобацачима по колонама сународника који се крећу ка бази УН-а у Поточарима. Било је недвосмислено јасно да су тиме хтели да осујете и спрече њихово окупљање код пункта УН у Поточарима и напуштање територије Сребренице.

По завршетку разговора, генерал Младић се обратио генералу Радославу Крстићу (команданту Дринског корпуса) следећим речима: „... Понашајте се као витезови. Ја сам дао своју генералску реч. Никоме се ништа не сме десити...”¹² Те речи је забиљежила и камера. Одмах после тих разговора у Прес-центру, сам срочио информацију која је прослеђена медијима. И сутрадан је у Братунцу са истом делегацијом одржан састанак, да би се проверило како теку активности за евакуацију цивилног муслиманског становништва и каквих реакција и захтева има с њихове стране. Делегација је известила генерала Младића да су сви мештани одлучили да напусте Сребреницу и да иду на територију Тузле. Потом смо са генералом Младићем и сниматељем кренули у Поточаре, где су увелико пристизали аутобуси и камиони за њихов превоз. Од муслиманских представника били смо обавештени да у Поточарима, међу пристиглим народом, има много зебње али да нема знакова панике. Рекли су да има видне забринутости родитеља због мноштва деце, те да им је потребна нечија реч да су на безбедном, као и да ће тако бити на путу ка тузланској територији. Посебно их је бринуло што су и сами чули, или успут сазнавали, да има спорадичних напуцавања на оне који излазе из Сребренице у Поточаре, и да ће тога тек бити када крену према Тузли. Пронио се глас да „неки из шуме неће допустити да се Сребреница тек тако напусти“. Из тих разлога генерал Младић је одлучио да личним иступом и својом појавом међу становништвом Сребренице, својом речју, смири ситуацију. У једном часу је и грубо опсовао: „Виде ли ви против какве багре ми ратујемо, кад су у стању да и на своје пуцају, још од Сарајева, па сад и овде, матер им... бандитску... И још се чудимо „какве су све злочине чинили по овим

¹¹ Исто.

¹² Ревија 92, 1996. године, Београд, и Милован Милутиновић, „Медијске манипулације“, Војноисторијски институт, Београд, 2005.

МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА ГЕНЕРАЛА МЛАДИЋА И МУСЛ. ДЕЛЕГАЦ...

нашим селима, од Кравице до Каменице. Како смо у том часу пролазили поред неке локалне продавнице“, зауставио се и рекао „Ајде да видимо имају ли шта за ту децу тамо у Поточарима. И буквално је покуповао све; слаткише, млеко и неке ситнице које су могле обрадовати децу, рекавши продавцу да достави рачун Главном штабу ВРС и да ће му све бити плаћено. Подела тих слаткиша није била пропагандно мотивисана, како су то неки касније представљали, већ природан и спонтан чин, својствен сваком нормалном и обичном човеку.

Окупљенима у Поточарима генерал Младић се представио и рекао да нема разлога да очајавају и страхују, јер ће сви бити заштићени и превезени према Тузли. Пунили су се и препуњавали аутобуси и камиони, јер су окупљени желели да што пре крену, а Младић је захтевао од команданта унпрофорових снага пратњу тих возила, како би се спречиле могуће манипулације. Господин Кареманс је тврдио да нема довољно људи за пратиоце конвоја и да такву обавезу не може да преузме, не искључујући и могући ризик да се његови људи нађу на нишану револтираних муслиманских групица. Младић се потом обратио нашим пратиоцима конвоја, наређујући им да по сваку цену обезбеде сигуран прелаз линије разграничења са Федерацијом БиХ, и да се према свим тим људима све време човечно поступа. Потом је наредио да се припреми целовита информација о „превозу Сребреничана“ и да се понуди страним агенцијама, првенствено ради дистрибуције телевизијских снимака које смо направили, рекавши да „Ми немамо шта крити, али им те снимке треба добро наплатити а добијена средства уплатити Финансијској служби Главног штаба ВРС“, што је и учињено.

Младић је јавно обећао муслиманској делегацији и потпуковнику Каремансу да сви муслимански војници који положе оружје у року од 24 сата могу бити безбедни, изузев оних који су починили ратни злочин, али да ће и они бити третирани по Женевској конвенцији. Међутим, већина њих имала је окрвављене руке српским жртвама у безбројним акцијама од 1992. до 1995. године па су одбили предају. Ноћу, 11. и 12. јула, око 10.000 муслиманских војника и међу њима мањи број цивила, отпочео је пробој кроз шуме дуж 100 км територије под контролом Срба. – Истовремено се више од 25.000 људи окупило у Поточарима. Тај податак стоји и у Извештају ГС УН, а већина окупљених су биле жене, деца и мањи број војно способних мушкараца.

У интервјуу „Junge Weltu“ 2005. под насловом „Не браним злочинце већ истину“, Филип Корвин, највиши функционер УН у БиХ, каже: „Ја и даље тврдим, на основу чврстих доказа и прикупљеног материјала, да је цифра о 7.000 убијених Муслимана преувеличана и да она не може бити већа од 1.000 људи. Тиме не желим да умањим злочин било које стране, већ само да се утврди истина...“ Корвин истиче: „Ако је на аеродрому у Тузли, после сукоба, регистровано, од стране Амнести интернејшнела, 35.000 преживелих, а у Сребреници је пре сукоба живело 37.000 становника, није тешко извести

рачуницу. Наравно, те бројке тада никоме нису биле важне, јер је сатанизација Срба била доминантна политика међународне заједнице“.¹³

Срби су одвојили војно способне мушкарце како би проверили њихову ратну прошлост и судили онима који су починили зверства против Срба у периоду од 1992. до 1995. године. Припадник 28. дивизије Самир Фехтић написао је: „Након пада Сребренице нашао сам се у заробљеништву. Према нама су се понашали крајње коректно и хумано. Један дан је лично дошао генерал Младић и питао да ли нас ко малтретира, јесмо ли добили воду и храну и да ће сви који нису злочинци бити пуштени. Он је својима забранио да нас било ко малтретира... Касније сам пуштен и успио сам да одем и спојим се са својом породицом у иностранству“...“¹⁴

После ослобођења Сребренице генерал Ратко Младић је 20. јула наредио да са новинарима и сниматељима дођем у Жепу. Са члановимаа Прес-центра отишли смо у Бокшаницу, где смо се задржали три дана. Ту сам са генералом Здравком Толмиром, помоћником команданта ГШ ВРС за обавештајно-безбедносне послове, присуствовао разговору генерала Младића са муслиманима Жепе и командантом украјинског батаљона УНПРОФОР-а. На захтев муслиманске стране договорено је да се за становништво и припаднике бригаде Жепе, организује миран и безбедан излазак из града и организовано превозење. Генерал Младић је и том приликом, као и у претходном случају у Сребреници, гарантовано свима пуну безбедност.

Генерал Ратко Младић је на Бокшаници разговарао и са командантом УНПРОФОР-а, генералом Рупертом Смитом, о решавању питања Жепе. Том приликом генерал Смит је одао усмено колегијално признање генералу Младићу на коректном односу Војске РС према становништву Сребренице, али је забранио новинарима да снимају његов разговор са Младићем. Том незваничном одавању признања Младићу присуствовали су представници УНХЦР-а, ОЕБС-а и америчке администрације. Смит је тражио исто тако коректан однос српске стране према муслиманском становништву и војницима у Жепи, што је Младић и обећао¹⁵.

Током операције у Жепи, где се такође, сем оперативних детаља, ништа није крило, прихваћене су бројне екипе страних новинара, међу којима и CNN. Све екипе су уз нашу пратњу ушле у Жепу и притом неометано и неограничено разговарале са мештанима и муслиманским војницима, припадницима Жепске бригаде Армије БиХ. При изласку муслиманског становништва из Жепе, уз пратњу УНПРОФОР-а, генерал Младић је повремено заустављао аутобусе, улазио у њих, поздрављао људе у њима и говорио им да немају разлога да се плаше, што су камере забележиле.

¹³ Немачки лист Junge Welt.

¹⁴ Милован Милутиновић, *Медијске манипулације*, Војно историјски институт Београд, 2005, стр. 311.

¹⁵ Милован Милутиновић, *Политички дискурс изблиза*, НУБЛ Бања Лука, 2016.

МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА ГЕНЕРАЛА МЛАДИЋА И МУСЛ. ДЕЛЕГАЦ...

Сви мештани Жепе и припадници бригаде Армије БиХ Жепе превезени су на простор Федерације БиХ. Тада је установљено да у Жепи није било 20.000 већ 16.000 цивила и припадника наведене бригаде. Командант те бригаде пуковник Авдо Палић, обавестио је команданта украјинског батаљона УНПРОФОР-а, да му је у телефонском разговору Алија Изетбеговић врховни командант Армије БиХ и предсједник Странке демократске акције запретио стрељањем уколико Србима преда Жепу.¹⁶

Командант УНПРОФОР-а француски генерал Филип Морион у својој књизи „Ријечи војника”, наводи: „...Насер Орић и његови људи ишли су у серије крвавих напада на околне српске крајеве. По његовом личном признању, Насер Орић је ликвидирао све заробљене српске борце, јер му другачије не дозвољавају закони вере...” У књизи „Сребреница” двојица Холанђана Хониг и Бот, наводе да им је Насер Орић при боравку у Сребреници показивао снимке на којима су се виделе пљачке српских села, паљевине кућа, мртва тела мештана, масакри и одсечене главе српских бораца.

Из муслиманских докумената видљиво је да су поједине јединице 28. дивизије, чији су састав у већини чинили сребренички муслимани, након смотре коју је извршио генерал Расим Делић, упућене на сарајевско и бихаћко ратиште. Тамо су вођене жестоке борбе, где их је један део и погинуо, па су и неки од њих уписани као сребреничке жртве, што сам навео у књизи „Рат је почео ријечима”¹⁷.

СВЕДОЧЕЊЕ ВИСОКОГ ЗВАНИЧНИКА УН У БИХ О СРЕБРЕНИЦИ И МАНИПУЛАЦИЈЕ ИСТИНОМ

Највиши цивилни званичник Уједињених нација у БиХ током 1995. године **Филип Корвин** у својој књизи „Сумњиви мандат”¹⁸ коментарисао је трагедију у Сребреници.

„Критиковао сам потпуна избличавања у извештавањима међународне штампе, не само о овом догађају, већ о ратовима у бившој Југославији (1992-1995) уопште. Изрекао сам да је требало да буде, и да мора бити равнотеже у представљању онога што се стварно догодило у Сребреници и у читавој бившој Југославији – ако желимо да учимо из искустава. То је неоправдано довело до великих губитака у сукобима са снагама Војске Републике Српске, као и међусобним муслиманским обрачунима. Сви ти губици, и поред низа доказа, приписани су злочинима Војске Републике Српске...”

Операција Војске Републике Српске изведена је у складу са планом операције где није било планирања ни организовања активности које су у супротности са међународним правом. Велики губици муслиманских снага највећим делом десили су се при пробоју снага 28. дивизије из окружења, чије

¹⁶ Исто.

¹⁷ Милован Милутиновић, *Рат је почео ријечима*, НУБЛ Бања Лука 2010.

¹⁸ Филип Корвин, *Сумњиви мандат УН у Босни и Херцеговини*, USA

је борбено деловање трајало више седмица. Оперативни извештаји Армије БиХ показују да су те снаге на путу пробоја имале више од 2.000 погинулих па се не може говорити о цивилима већ легитимним војним снагама“ - истиче Корвин и наставља:

„Треба истаћи да је српска страна гарантовала безбедност свима који дођу у базу Поточаре, где се налазила Команда холандског батаљона УНПРОФОР-а. Након окупљања на том месту, Војска Републике Српске организовала је превоз аутобусима и камионима до линије разграничења са Федерацијом БиХ, што је контролисао батаљон УПРОФОР-а. Овакав однос српске стране говори да су жене, деца и мушкарци, њих више од 25.000 пребачени на одредиште.

У годинама након пада Сребренице само име града постало је синоним за наводе о српском геноциду над муслиманима. Савет безбедности УН брзо је окупио Међународни трибунал у Хагу да би и пре суђења „доказао“ кривицу и одговорност представника Срба. Није претерано рећи да су неки новинари и амбициозни политичари начинили каријере као промотери ове оптужбе.

Несумњиво је и неспорно да је било убијања цивила у Сребреници, као и у осталим ратним зонама, и не само у Босни и Херцеговини. Они који су извршили злочиначка убиства заслужују да буду оптужени и осуђени, независно од тог колико је недужних и невиних цивила убијено; три, тридесет, три стотине... О томе не може бити никакве дискусије. То истовремено важи и у обрнутом случају о тобоже осам хиљада убијених сребреничких муслимана, са коликом се цифром најчешће манипулише у међународној заједници. Из сагледавања свих релевантних извора, могло би се закључити да је приближна бројка страдалих између осам стотина и хиљаду лица.

У мојој књизи „Сумњиви мандат“ разматрам шта би могло да се догоди на Балкану да је пружена боља шанса дипломатији и да НАТО није имао амбицију да продре на исток, све до граница бившег Советског Савеза, да се прошири оно што се тада звало „Нова Европа“.

Желим да истакнем да аутори првог опсежног извештаја УН о Сребреници, у јесен 1999. године, насловљеног са „Пад Сребренице“, никада нису интервјуисали мене, нити су користили моју објављену књигу... иако сам био високи званичник УН у БиХ током заузимања Сребренице од српских снага. Нисам био једини кога су занемарили састављачи политички историје...

У мом случају, моја највећа грешка је била у томе што сам се усудио да браним Уједињене нације у време када је требало кола да се слома на њима. Вођство УН очајнички се покушавало додворити Америци, како би спречило потпуни распад светске организације, није себи могло да дозволи луксуз да критикује једину светску суперсилу...“ - закључио је Филип Корвин.

Републички штаб за здравство Републике БиХ је 16.07.1995. године саопштио да је 22.853 људи из Сребренице прихваћено у Тузли, уз напомену да се неколико хиљада људи налази у пробијању из обруча преко српске

МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА ГЕНЕРАЛА МЛАДИЋА И МУСЛ. ДЕЛЕГАЦ...

територије. Представник за штампу УНХЦР-а Сорен Петерсон (у Женеви) оптужио је 15.07.1995. године муслиманску владу у Сарајеву да „свесно манипулише бројем људи... и да влада у Сарајеву од настале ситуације покушава правити спектакл“.

Холандски Институт за ратну документацију (НИОД) сачинио је, на захтев Владе Холандије, извештај о околностима које су довеле до заузимања безбедносне зоне УН-а Сребреница, под контролом холандског батаљона УНПРОФОР. Извештај се, након пет година истраживања, појавио у јавности 10.08.2002. године и потврђује да нема доказа да су наредбе за убиства стигле из Србије, односно од српских политичких челника. Нема доказа о планирању, нити да је било планирања масакра од стране Војске Републике Српске.¹⁹ Извештај указује да је око Сребренице било доста злочина, да су они појединачни, односно да су производ дејства појединих наоружаних група, што се не може квалификовати геноцидом. Тројица доктора наука истраживача НИОД-а, позвани су на овај научни скуп, али се ни један није одазвао, јер им је иступања у вези са тим извештајем највероватније забранила Влада Холандије.

Портпарол УНПРОФОР у Сарајеву, потпуковник Гери Кауард потврдио је новинару Асошијед преса (11.07.1995) је да су муслиманске снаге користиле зону Сребреница за нападе на Србе. Амерички стратег Јозеф Бодански у студији „Офанзива на Балкан“, пише: „У Извештајима УН, који нису објављени у јавности, каже се „Муслимани су злоупотребљавали сопствени народ одбијајући им дати храну (блокирањем конвоја УНПРОФОР) и воду, одбијајући да користе фабрику воде коју је поклонио филантроп Џорџ Сорос)... и нису поштовали безбедносну зону.“²⁰

Муслиманске снаге су перманентно нападале српска села из безбедносних зона (Сарајево, Тузла, Сребреница, Жепа, Горажде и Бихаћ), палиле њх и пљачкале, а када би Срби одговорили ватром, обавештавали су јавност да Срби нападају безбедносне зоне. Командант УНПРОФОР-а, генерал Франсис Брикмон је о понашању муслиманске стране у часопису „Ново бр. 11/1994“ рекао: „Босанска армија напада Србе изван безбедносне зоне, Срби одговарају на ватру дуж линија фронта – на што Босанска влада пребацује УНПРОФОР-у да их не брани од српских напада, те захтева ваздушне нападе на српске артиљеријске положаје...”

МИНИРАЊЕ ПОСТИГНУТОГ ДОГОВОРА МЛАДИЋА СА МУСЛИМАНСКОМ ДЕЛЕГАЦИЈОМ

По завршеној евакуацији Сребреничана, генерал Младић је дефинисао обавезе јединица ВРС према Жепи, налажући да територијалне јединице,

¹⁹ Милован Милутиновић, *Рат је почео ријечима*, НУБЛ Бања Лука 2010.

²⁰ Јозеф Бодански, *Офанзива на Балкан*, Вирџинија, International Strategic Studios, Болц 1995.

јединице МУП-а и цивилне структуре обезбеде територију и спрече дејства одметнутих муслиманских снага према српском народу на правцима пробоја, а да се тактичке јединице усмере према Жепи. Након тога, генерал Младић је, по раније договореним службеним састанцима и обавезама, отишао у Србију где је борао од 13. до 17. јула 1995. године. Управо у том времену трајао је пробој муслиманских јединица ка тузланском региону па су се на правцу њиховог извлачења водиле жестоке борбе приликом којих је било губитака на обе стране. Чињенице говоре да су се тада десили и неоправдани поступци стрељања муслиманских војника од стране појединих мањих српских наоружаних група, које су се понашале супротно ратном праву и обичајима ратовања. Упркос дисперзији и раштрканости локалних српских јединица, затечених и изненађених „безглавим повлачењем и срљајућим пробијањем и кретањем муслиманских наоружаних група, и изосталој или отежаној комуникацији са вишом командом, такви поступци не искључују испитивање околности и одговорности за непотребне и неоправдане жртве.

Српска одговорност за страдања у Сребреници

У складу са захтевима западних центара моћи, пре свега САД, формиран је „Међународни ад хок трибунал“ са седиштем у холандском граду Хагу, да би процесуирао злочине почињене на просторима бивше Југославије, при чему се, већ унапред увиђала и наслућивала једностраност и усмереност кривице на српску страну. Тужилац Ричард Голдстон је том Међународном кривичном трибуналу у Хагу, 14.11.1995. године проследио оптужни акт којим су председник РС Радован Караџић и командант ГШ ВРС генерал Ратко Младић оптужени за геноцид над бошњачким народом. Само два дана касније, 16.11.1995. године (Случај бр. ИТ/95-18-1) покренут је поступак који је потписао председавајући судија Фуад Ријад. Сувишно је и запитати се како је судија Ријад за само два дана успео да детаљно проучи тако опширну и сложену документацију и одлучио да покрене поступак.

Одговарајући на питање о сопственој одговорности за злочине у Сребреници, које му је приписао Хашки трибунал, генерал Ратко Младић је за угледни београдски часопис *НИН*, изјавио: „Хашки суд је формиран да би се по њиховим аршинима судило мени, политичком руководству и српском народу, а не суди онима који су подешавали бомбе па их истресали на нашу децу... Рат смо водили у складу са одредбама међународног ратног права. Што се тиче Сребренице, били смо свесни манипулација злочинима ВРС, па смо у возилима имали војнике УНПРОФОР да сведоче о нашим поступцима“.²¹

Жерар Бодсон, у тексту „Страдање невиних“, без околишења дефинише политички карактер Хашког трибунала и каже да та институција и њени експоненти користе методе средњег века, то јест, да се осумњичени брутално хапсе и потом годинама држе у затворима без дефинисане и верификоване

²¹ Часопис *НИН* 15.03.1996. године, Београд.

МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА ГЕНЕРАЛА МЛАДИЋА И МУСЛ. ДЕЛЕГАЦ...

оптужнице. Слично казује и амерички аналитичар Дејвид Биндер „Трибунал за ратне злочине почињене на простору претходне Југославије, са седиштем у Хагу, нема много везе са правом и правдом. У ствари, он чак и не следи признато међународно право. Особље Трибунала су углавном намештеници Вашингтона и служе као продужена рука политике САД у Европи“.²²

Војни експерт тужилаштва Трибунала американац Ричард Батлер на суђењу потпуковнику Вујадину Поповићу и другима, под унакрсним испитивањем је рекао да је разборито претпоставити да је између 1.000 и 2.000 сребреничких Муслимана могло страдати у борбеним дејствима са српским снагама током њиховог пробоја²³. Да би се пресуда генералу Радославу Крстићу, команданту Дринског корпуса, поткрепила „чињеницама“, употребљена је манипулација жртвама па се у њој каже да се у других 18 гробница, које до тада нису биле ни откопане, по проценама, налази 2.000 тела, што је преседан у извођењу доказа.²⁴

Неспорно је да је, како је већ наведено и појашњено из којих разлога, на појединим местима у зони Сребренице било неприхватљивог и недопустивог понашања српских снага, јер је било у супротности са обичајима рата, посебно што су појединци и групе преузимали на себе да туже и да пресуђују, без доказа и процеса, поступајући на екстреман начин против муслиманских војника који су се предали. Свако такво понашање заслужује осуду и у директној је супротности са недвосмисленим и сасвим јасним наређењем генерала Младића о стриктном поштовању Женевске конвенције и хуманим и људским односом према заробљенима.

Није мали број угледних истраживача - аналитичара који изворно доказују да је у отрглом и невојничком понашању појединаца и локалних територијалних јединица и група, понегде и локалних органа власти, у условима изненадног обрта догађаја, дошла до изражаја огромна акумулирана мржња јер су им у претходном времену, породице биле десетковане од муслиманских снага. Напросто, неким је замаглио разум кад су им се нашли на нишану они који су им претходно, у дужем континуитету, бестијално убијали њихове најближе, односно недужне српске цивиле и палили њихова села. Неспорне су чињенице да су сребреничке муслиманске снаге, предвођене Насером Орићем, командантом муслиманске 28. дивизије у Сребреници, током четири ратне године, на крајње монструозан начин убиле и масакрирале 3.267 Срба мештана, многима одсецајући главе. Иза њихових злочиначких похода, осим мртвих Срба, остајала су најчешће и сасвим спаљена и девастирана

²² Милован Милутиновић, *Медијске манипулације*, Војноисторијски институт, Београд, 2005

²³ Поповић, ет ал: *Транскрипт 20251*.

²⁴ Каргановић/Смић, *Сребреница: Деконструкција једног виртуелног геноцида*, Београд, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Холандија, 2010 стр. 75.

српска села. Тако су затиране читаве породице и многа српска села, што се дубоко урезало у свест породица страдалих из којих је прокључала освета, а није било ауторитета да то на одређен начин спута.

Након појаве Извештаја НИОД-а лондонски „Гардијан” пише: „Нема доказа да су холандски војници гледали масовна погубљења”. „Дејли Телеграф” наводи део Извештаја по којем нема основа за оптужбе да је командант УНПРОФОР у БиХ, француски генерал Бернар Жанвије договорио са генералом Ратком Младићем предају Сребренице јер није позвао авијацију НАТО. Лондонски „Тајмс” објављује текст „Милошевић ослобођен оптужби за масакр” у којем каже: „Нема доказа да су наредбе покоља стигле из Србије од политичких челника из Београда те да истражиоци нису пронашли директну везу злочина и Радована Караџића и Ратка Младића. Холандски љекар и официр холандског батаљона др А. Шутен изјавио је 27. јула 1995. године амстердамском листу „Het Parool” да је био сведок догађаја у Сребреници и да нигде није видио масакр над Муслиманима. Као лекар обишао је све рањене Муслимане у болници у Братунцу и лично се уверио да су српски лекари према њима врло коректно поступали.

Одговарајући на питање током сведочења Слободану Милошевићу пред Хашким трибуналом о поступању генерала Ратка Младића у Сребреници, Филип Морион је одговорио: „Младић је у Сребреницу ушетао у заседу, заправо у клопку. Он је очекивао да ће наићи на отпор, али њега није било. Није очекивао да ће се масакр догодити и потценио је количину прикупљене мржње. Не верујем да је издао наређење за масакр, али ја то не знам. То је моје лично мишљење”²⁵.

Након повратка из Србије и сазнања за егзекуције појединих група муслиманских војника, генерал Младић био је изузетно огорчен, љут и озлојеђен, јер се десило оно што се није смело догодити, што је погажена његова наредба, и што је такво поступање није несвојствено српском човеку и војнику. Захтевао је истрагу на највишем државном нивоу, предлажући председнику РС Радовану Караџићу да се формира државна комисија која би утврдила околности таквих поступака, да би се потом провела истрага и процесуирали одговорни. Убрзо је и формирана таква комисија али су уследили драстични догађаји узроковани бомбардовањем Републике Српске, падом западнокрајишких општина и интензивирањем оптужница против генерала Ратка Младића и председника Радована Караџића, одмах након потписивања Дејтонског споразума, што је обесмислило и довело у питање рад те комисије којој су били потребни и подстицаји врховних ауторитета у РС. У наредном времену комисија је прекинула рад.

²⁵ Хашки трибунал, *Тужилац против Милошевића ц. 32029.*

Бошњачка страна се одређења за масовним страдањем сународника

Током припреме сценарија за Сребреницу, на позив Алије Изетбеговића, делегација Сребреничана превезена је хеликоптерима УНПРОФОР, 28 и 29. септембра 1994. године у Сарајево. Изетбеговић је делегацији изнио могућност убрзаног привођења рата крају са најповољнијом опцијом за муслиманску ствар, стварањем предуслова за интервенцију НАТО у БиХ. Уз строгу дискрецију предочио им је услове које му је понудио председник САД Бил Клинтон. То је подразумевало да се, по грубо осмишљеном сценарију, изненадно створе услови да Срби искористе створену прилику, упадну и заузму Сребреницу. То је значило да се она само фингирано брани и да се у том збуњујућем и хаотичном стању реализује страдање већег броја муслимана, а Клинтон је говорио о најмање пет хиљада људи, да би им биле одрешене руке за НАТО интервенцију. Представници Сребреничана били су запањени предлогом Алије Изетбеговића и условима председника САД Била Клинтона о њиховом жртвовању ради интервенције НАТО-а у БиХ. У суштини, од њих није ништа ни зависило, сложили се или не, али се очекивало да ће „с толиким теретом на савести“ знатно допринети било каквог значајнијег отпора.

Ибран Мустафић, оснивач СДА у Сребреници, изјавио је: „Сценарио за издају Сребренице је свјесно припремљен. Нажалост, у тај посао су умијешани Предсједништво БиХ и команда Армије БиХ.“ Он је навео и то да су сви претходни жестоки и безобзирни напади на српска села око заштићене зоне били „свјесно давање повода српским снагама да нападну“. Да сценарио масовног страдања буде трагичнији „најзначајније личности из Сребренице су љета 1995. године напустиле Сребреницу без огреботине.“²⁶ Због очигледности издаје Сребренице, касније су организовани протести у Сарајево.

Има још непознаница о томе како се Насер Орић са групом најближих сарадника приволео да оде у Тузлу непосредно пред операцију ВРС и да своју војску и народ Сребренице остави на цедилу. Много открива писмо Насера Орића упућено Изетбеговићу: „Нисам се слагао са вашом одлуком о предаји Сребренице коју сте договорили са Французима, а поготово не са каснијим догађајима у њој, уз толико жртвовање цивила, без обзира на ефекат.“ Неуверљиво је и непоткрепљено сарајевско „прање Орићеве биографије“ изјавом Изетбеговићевог саветника Кемала Муфтића да је Насер Орић са командантима Сребренице раније извучен ради извођења деблокаде Сарајева која је била планирана за 15.06.1995. године.

Ибран Мустафић, функционер СДА, и још неколицина утицајних и упућених људи из Сребренице у изјави за „Љиљан“ истакли су да је било масовних сукоба и ликвидација међу муслиманским групама, првенствено оних који су се хтели предати ВРС и оних који су то забрањивали па и оружаном

²⁶ Ибран Мустафић, *Планирани хаос*, Удружење грађана „Мајке Сребренице и Подриња“, Сарајево, 2008.

спречавали. То потврђује и Команда УНПРОФОР-а из Сребренице Због неслагања са таквим екстремистима ликвидиран је председник СДА Азем Бајрамовић, писао је „Љиљан“.

Хакија Мехољић, некадашњи шеф полиције у Сребреници, каже да је званична политика у Сарајеву правила план масакра који би довео до ангажовања НАТО у БиХ и додаје: „Циљ повлачења 28. дивизије био је срачунат да доведе до што већег броја жртава, да би био довољан повод за НАТО интервенцију.“ Алија Изетбеговић је то демантовао иако су и муслимански медији писали о том његовом договору са Клинтоним. „Изетбеговићев тајни план је био пад Сребренице и Жепе“, написао је Мухамед Бороговац председник Бошњачког конгреса у САД.²⁷

Генерал Армије БиХ Расим Делић је на Скупштини Републике БиХ у Сарајеву, 04.08.1995. године, изјавио: „Већи дио јединице 28. дивизије успео је изаћи са тих простора и део становништва. Ових дана имаћете прилику да видите постројену 28. дивизију која је изашла из обруча. Употребити ћемо их тамо где је највећи степен мотивације. Слично је са војницима из Жепе..“

На саслушању у Хашком трибуналу, априла 2001. године генерал АБиХ Сефер Халиловић коментарисао је одговорност руководства у Сарајеву за Сребреницу: „Био сам присутан у марту и мају 1993. године када је Изетбеговић разговарао са Муратом Ефендићем и др Бећимом Хендићем и другим људима из Сребренице и Жепе када им је била понуђена размена Сребренице и Жепе за српска насеља у околини Сарајева... Ја мислим да је Сребреница била тактичка грешка коју је направило руководство и војно и политичко“.²⁸ Халиловић је директно оптужио Алију Изетбеговића и сараднике да су предали Сребреницу и затражио одговорност за то.

Сефер Халиловић у својој књизи „Лукава стратегија“ пише да је 28. дивизија АБиХ из Сребренице реорганизована и да је са 6.000 војника пробила линију Срба. То потврђује да се највећи део војника 28. дивизије пробио из обруча и да је људство након припрема пребачено на фронт Трескавице, Трнова и Горажда, где су вођене жестоке борбе. Једну групу Сребреничана код Санског Моста примио је командант 5. корпуса Атиф Дудаковић²⁹. Група војника из Сребренице спас је потражила у пробоју према Жепи, а убрзо и према територији Горажда.

Лондонски „Тајмс“ 02.08.1995. године пише да је више од хиљаду сребреничких војника побегло у Тузлу пре операције српске војске, па је МКЦК затражио проверу документа бр. 37. од 13.09.1995. године у којем се

²⁷ Мухамед Бороговац, *Рат у Босни и Херцеговини 1992-1995*. Бошњачки конгрес у САД, 1995, стр. 107-108.

²⁸ *Фонд за хуманитарно право*, 2002 стр. 229.

²⁹ Нијаз Машић, *Сребреница (агресија, отпор, издаја, геноцид)*, Сребреница, Опш. Сребреница 1999, стр. 210.

МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА ГЕНЕРАЛА МЛАДИЋА И МУСЛ. ДЕЛЕГАЦ...

каже: „Отприлике 5.000 сребреничких муслиманских војника је напустило енклаву пре њеног пада. Муслиманска влада је признала да су ови људи били премештени у друге јединице њихових војних снага, а чињеница да њихове породице нису обавештене била је правдана обавезом да чува војна тајна”.

Створена конфузна и панична ситуација је узроковала општу бежанију и скривање муслимана по шумама који су данима пробијали према Федерацији БиХ. У послеподневним часовима 17. јула, према писању Нијаза Машића, 3.500 мученика. пробило се до 2. корпуса АБиХ. Процењује се да је до почетка 1996. године стигло још око 1.000 Сребреничана који су се пробили након вишемесечног лутања шумама.³⁰

Представник за штампу УНХЦР Сорен Петерсон (у Женеви) оптужио је 15.07.1995. године муслиманску владу у Сарајеву да спречава пружање смештаја избеглицима из Сребренице у Тузли и рекао: „...да свесно манипулише бројем људи који су остали окружени, што га наводи на закључак да влада у Сарајеву од настале ситуације покушава да прави спектакл“. Након неког времена МКЦК је по подацима 1997. године излистао 3.290 особа које се воде несталим³¹.

О манипулативној употреби Сребренице сведочи и сам Насер Орић командант 28. дивизије, изјављујући немачком листу „Фрајтаг“ у тексту „Магична реч Сребреница“ следеће чињенице: „По наређењу Генералшатаба Армије БиХ предузимали смо акције из безбедносне зоне да би испровоцирали Србе за напад”. У истом листу је и изјава председника Бошњачког удружења избеглица Мирхуниса Комарице да се 4.300 људи води као нестали у Сребреници. Изјава Ибрана Мустафића заслужује нарочиту пажњу: „Тренутни однос власти (у Сарајеву) према овим људима показује ми једноставно да та влада није рачунала с тим да преживи толико људи. По њиховим калкулацијама, превише је живих људи из Сребренице”³².

Све наведене чињенице и појединости евидентно указују на настојање муслиманског руководства у Сарајеву на челу са Алијом Изетбовићем да удовоље захтевима Била Клинтона у погледу фабриковања масовних злочина у Сребреници како би се издејствовала интервениција НАТО-а у БиХ. Потврда тога је и остављање обезглављене 28. дивизије, чији је командни кадар, према наредби Врховне команде АБиХ повучен из зоне у најкритичнијем тренутку по њену одбрану. Све то врло јасно показује да Изетбеговићевом Сарајеву није ишао у прилог постигнути договор генерала Ратка Младића са муслиманском делегацијом Сребренице о безбедном напуштању града и енклаве јер се то није уклапало у предвиђени сценарио.

³⁰ Исто, стр. 207.

³¹ *Листа несталих МКЦК*, Треће издање 15.01.1997.

³² Немачки лист *Фрајтаг*, 20.9.1996

Интерес међународних кругова за злочином у Сребреници

Пад Сребренице са фабрикованим злочинима ишао је и у лични, а не само државнички прилог председнику САД Билу Клинтону јер је 1996. година била изборна па му је била потребна изазовна сцена за доказивање одлучности и америчког престижа у уређивању света. Исфабриковани масовни злочин Срба над муслиманима усталасао је америчко и западно јавно мњење да НАТО ударе по Србима сматра оправданим и неминовним. Пад Сребренице и муслимански губици могли су истовремено замути и прикрити америчку издашну помоћ за хрватско сламање Републике Српске Крајине и прикрити етничко чишћење и невиђене злочине над Србима са тих простора..³³

На суђењу председнику СРЈ Слободану Милошевићу у Хагу, коме је приписивана и одговорност за догађаје у Сребреници, цитирана је изјава генерала Филипа Мориона дата комисији Француског парламента око догађаја у Сребреници, када каже: „Био сам убеђен да је Сребреница била жртва вишег интереса, државног разлога, раисон д’етат, али тај виши интерес налазио се у Сарајеву и Њујорку, али свакако не у Паризу“..³⁴

Минт Јан Фабер, секретар Међуцрквеног мировног већа (ИКВ), врло утицајне невладине организације у Холандији, који је истраживао случај Сребреница, по холандској штампи из марта 2002. године, изјавио је: „Срби нису планирали геноцид у Сребреници, као ни заузимање енклаве нити евакуацију муслиманског становништва“..³⁵ Међу главне кривце за Сребреницу он убраја холандске снаге УН које нису разоружале Муслимане како је то претходно договорено 1993. године и Холандску владу која није то провела у складу са Споразумом.

Према саслушању 460 холандских војника и њиховог команданта пуковника Томаса Кареманса из УНПРОФОР-ове базе у Поточарима, уписано је 239 војно-способних мушкараца и 60 који нису хтели дати податке о себи јер су дошли (по позиву на цихад из других земаља исламског света, Запада, Србије, Македоније и Хрватске). У изјавама холандских војника нису помињани злочини над муслиманима од стране ВРС. Међутим, по налогу Команде НАТО министар спољних послова Холандије Ханс ван Мирло затражио је преправку извештаја који је 30.10.1995. године достављен Влади, што је у супротности са изјавама холандских војника и официра о стању и догађајима у Сребреници.

„Ди Велт“ 12.07.1996. године пише о сукобу војног и државног врха Холандије због подршке НАТО верзији и тврдњи холандског војног руководства да у Сребреници није било геноцида. „Генерал Кузи јавно се упроставио министру одбране Ворхувеу тврдњом да по паду Сребренице,

³³ Емил Влајки, *Демонизација Срба*, Београд, ИКП Никола Пашић, 2001. стр. 298.

³⁴ Хашки трибунал, *Тужилац против Милошевића ц. 32029*.

³⁵ Милован Милутиновић, *Рат је почео ријечима*, НУБЛ, Бањалука, 2010.

МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА ГЕНЕРАЛА МЛАДИЋА И МУСЛ. ДЕЛЕГАЦ...

српско-босанске трупе нису починиле геноцид над Муслиманима“, констатује Велт. Слично закључује и Ибран Мустафић у „Слободној Босни“ да теза о појудама српских освајача за убијењем није разумна, јер су они чак и њега као активисту СДА у енклави ослободили.

Генерал Енвер Хаџихасановић, бивши начелник штаба АБиХ, као сведок пред Хашким трибуналом, рекао је да је од 5.803 припадника 28. дивизије из Сребренице, њих 2.628 погинуло у пробоју из обруча српских снага према Тузли. То потврђује и Сефер Халиловић у књизи „Лукава стратегија“ када каже: „28. дивизија из Сребренице је реорганизована и са 6.000 војника пробила линију Срба.“

Донатан Руперт, дописник ББЦ написао је: „Холандски мировни контингент и обавештајни официри из састава САС (специјалци, британских оружаних снага), који су се налазили у граду када је он пао, били су сведоци огорчених борби између самих Муслимана у Сребреници пре него што су Срби ушли.“ У Извештају специјалног изасланика Генералног секретара УН Тадеуша Мазовјецког из августа 1995. године се каже: „знатан број муслимана погинуо је прелазећи преко минска поља које је муслиманска страна раније поставила.“³⁶ Високи изасланик УН за људска права Хенри Виленд са тимом стручњака Центра за људска права и цивилна питања мировних снага УН од 22-26.07.1995. године посетио је Тузлу и након разговора са избеглим цивилима Сребренице у достављеном Извештају Генералном секретару УН, навео: „Нисмо нашли ни једног сведока који је својим очима видио злочин...“

Шведски новинар Кристијан Палме, јула 1995. године у листу „Dagens nyheter“ износи закључак након боравка у БиХ, тврдећи да муслиманско руководство у Сарајеву врши плански самотероризам над сународницима и непрекидно провоцира Србе да отворају ватру како би увукле снаге НАТО у рат. „Герилским акцијама посебно из Сребренице Муслимани су нападали Србе, мада су знали да нису у стању да се одбране од узвратних напада... Све подсећа на ранију тактику муслиманске владе да изнуди НАТО акције или отворену војну интервенцију. Тај клише је већ виђен у Горажду и у више других случајева у БиХ“³⁷.

ЗАКЉУЧАК

Португалски генерал Карлос Мартинс Бранко, шеф војних посматрача УНПРОФОР-а, сведочи да је бројка од 7.300 жртава у Сребреници фалсификат и да се то користи у пропагандне сврхе. Он је 1998. године као експерт УН-а написао: „постоји мало сумње да је најмање 2.028 босанских Муслимана погинуло у борбама са боље увежбаним и боље командованим снагама Војске Републике Српске“. Бранко је касније, 2001. године, изјавио да тела од 2.000

³⁶ Емил Влајки, *Демонизација Срба*, Београд, ИКП Никола Пашић, 2001 стр. 222.

³⁷ *Дagens nyheter*, Штокхолм, 13.07.1995.

есхумираних на овом простору од стране истражилаца – експерата Хашког трибунала нису само од погубљења већ и од борбених дејстава из ранијих ратних година³⁸.

Истражни тим УН-а који је обишао Сребреницу по налогу генералног секретара, и известио је 24.07.1995. године да нису пронашли сведоке који би потврдили злочине српске стране. Хјубет Виланд, лични изасланик Високе комисије УН за људска права, путовао је са истражним тимом у Сребреницу и Тузлу где је разговарао са већим бројем Муслимана у избегличким логорима и при том није пронашао ни једног сведока који би потврдио почињене злочине.

Кофи Анан, генерални секретар УН, поднио је 15.11.1999. године „Извештај о паду Сребренице 1995. године“, на основу налога Генералне скупштине, од децембра 1998. године. У извештају се говори о 33 гробнице, у којима је, у свакој од њих, између 80 и 180 тела, као и приближно 2.000 есхуминираних, од којих су око трећине идентификовани. Од тада па надаље списак несталих мења се у континуитету, не само по броју већ и по именима! Евидентно је и придодавање и дописивање раније преминулих, као и оних који су Сребреницу напустили пре јула 1995. године, а таквих је било око 5.000.

Филип Корвин, највиши представник УН у БиХ 1995. године, у књизи „Сумњиви мандат“, пише да аутори првог извештаја УН о Сребреници, у јесен 1999. године, насловљеног са „Пад Сребренице“, никада ни**су интервјуисали мене, нити су ставили у библиографију моју објављену књигу... иако сам био високи званичник УН у БиХ током заузимања Сребренице од српских снага. Нисам био једини кога су занемарили састављачи политички историје...“

Може се закључити да је случај Сребреница манипулативним методима издигнут на ниво масовног злочина како би се изазвало гнушање међународне јавности и оправдала оружана интервенција против Срба. У томе није садржан само цивилизацијски интерес да се један или више ратова (БиХ, Хрватска) приведу крају, већ да се сврставањем на одабрану страну остваре и сопствени интереси умешаних западних земаља. С таквим покрићем, муслиманско и хрватско руководство у БиХ у складу са Вашингтонским споразумом и Споразумом о упућивању хитне војне и друге помоћи БиХ од Хрватске у одбрани од српских напада потписаним у Сплиту 22.07.1995. крећу у завршну офанзиву против Срба.

Исфабриковани случај Сребреница најдиректније је послужио да се ваздухопловне снаге НАТО ангажују у 15-то дневном разорном бомбардовању Републике Српске, а потом и у нескривеној подршци муслиманским и хрватским снагама, које су још раније припремили за дефинитивну завршницу рата против Срба, ангажовањем америчких генерала из агенције МПРИ и артиљеријским дејством Снага за брза дејства НАТО под командом британског генерала Мајкла Цексона, ради наводне „заштите снага УН“. Таквим ангажо-

³⁸ Влајки, НД, стр. 204

МИНИРАЊЕ ДОГОВОРА ГЕНЕРАЛА МЛАДИЋА И МУСЛ. ДЕЛЕГАЦ...

вањем директно су се укључили у рат против српских снага у РС Крајини а потом у Босни и Херцеговини, утичући драстично на коначни ратни исход на штету српских националних интереса.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Бехам, Мира, *Ратни добоши - медији, рат, политика*, Београд, Миона 1997-
- 2 Бодански, Јозеф, *Офанзива на Балкан*, Вирџинија, САД, International Strategic Studios, Bolc 1995.
- 3 Бороговац Мухамед, *Рат у Босни и Херцеговини 1992-1995.*, Бошњачки конгрес у САД, 1995.
- 4 Влајки, Емил, *Демонизација Срба*, Београд, ИКП Никола Пашић, 2001.
- 5 Вујичић, Драган, *Сребренички круг*, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2015-
- 6 Жерминал Чивиков, *Сребреница – крунски сведок*, Београд, Прометеј плус, 2009.
- 7 *Фонд за хуманитарно право*, Београд - Сарајево, 2002.
- 8 Иванишевић Миливоје, *Књига мртвих Сребенице и Бирча 1992-1995*, Сребреница јул 1995: у трагању за истином, Хришћанска мисао, друго издање, Београд, 2010.
- 9 Каргановић, Стефан и Симић Љубиша Сребреница: *Деконструкција једног виртуелног геноцида*, Београд, Фонд Историјски пројекат Сребреница, Холандија, 2010.
- 10 Корвин Филип, *Сумњиви мандаат УН у Босни и Херцеговини*, УСА.
- 11 Машић Нијаз, *Сребреница (агресија, отпор, издаја, геноцид)*, Сребреница, Опш. Сребреница, 1999.
- 12 Мерлино, Жак, *Нису све југословенске истине за казивање*, Београд, Клио, 1995.
- 13 Милутиновић Милован, *Рат је почео ријечима – Босна и Херцеговина деведесетих*, Бањалука, Независни универзитет, 2005.
- 14 Милутиновић, Милован, *Војска Републике Српске између политике и рата*, Сремска Митровица, Српска вила и Београд, Институт за политичке студије, 1997.
- 15 Милутиновић, Милован, *Медијске манипулације у јужнословенском сукобу*, Бањалука, Бесједа и Београд, Војноисторијски институт, 2005.
- 16 Милутиновић, Милован, *Политички дискурс изблиза*, Независни универзитет Бањалука, 2016.
- 17 Морион, Филип. *Речи војника*, Париз, 1998.
- 18 Мустафић, Ибран, *Планирани хаос*, Удружење грађана „Мајке Сребренице и Подриња”, Сарајево, 2008.
- 19 Павловић, М. и Поповић, Н. *Сецесија у режији великих сила*, Инст. за пол. студије, Београд, 1996.
- 20 Роуз, Мајкл, *Мисија у Босни*, Београд, Тетра МГ, 2001.
- 21 Халиловић, Сефер, *Лукава стратегија*, Сарајево, Матица Санцака, 1997 .
- 22 Чомски, Ноам, *Пропаганда и јавно мњење*, Нови Сад, Рубикон, 2006.

ИЗНУЂЕНА ОПЕРАЦИЈА ВРС “КРИВАЈА – 95“ НА ЗАУЗИМАЊУ СРЕБРЕНИЦЕ

Мирко Тривић, пуковник ¹

командант 2. рмтбр Динског корпуса, учесник у операцији
„Криваја-95“

Апстракт: У раду тежишно ће бити приказани догађаји и борбена дејства снага Дринског корпуса (ДК), у оквиру извођења операције „Криваја-95“ са циљем раздвајања „безбедносних зона“ Сребреница и Жепа и њихово свођење у границе из времена успоставе истих, чиме би били спријечене *диверзантско-терористичке акције* (ДТА) на српски народ у непосредном додиру линија раздвајања, који су и испровоцирали ову операцију. Посебно се анализира извођење основног задатка, од уласка снага ДК у насеље Сребреница 11. јула 1995. године и југозападни дио енклаве и приказује се завршна фаза успјешног изведеног напада на јединице 28. дивизије АРБиХ, које су, одступањем са југозападних граница енклаве, извршиле окупљање на севјерозападном дијелу територији енклаве. Такође, у раду се приказују снаге ДК које су успјешно извршиле *прве двије фазе* напада за 3 (три) дана, од 9 - 11. јула: 1) борбе на предњем крају одбране, и 2) борбе по дубини снага 28. дивизије, до уласка у Сребреницу. Са посебном пажњом се жели указати на извођење *завршне 3. фазе* напада, *гоњење*, која је извођена у тешким условима (непознат распоред снага, јачина истих и правци одступања) и трајала је знатно дуже.

Снаге 28. дивизије са извјесним бројем војно-способних мушкараца у пробој су кренуле 12. јула прије подне у циљу спајања са снагама 2. Корпуса АРБиХ. Снаге које су биле у пробоју биле су легалан војни циљ. Борбе, које су јединице ДК водиле са тим снагама су легалне а настали губици у тим борбама су легитимни војни губици. и не смију се приказивати као жртве ратног злочина, а нарочито не као жртве удруженог злочиначког подухвата са геноцидним последицама. У раду ће бити речено о дејствима јединица 28. дивизије које су се злочиначки односиле према српском народу, у периоду од 1992. године из заштићене зоне, као и да укаже на постојање губитака у сопственим редовима који су последица борбених дејстава али и међусобних обрачуна због различитих разлога. Ово, нема за циљ да умањи број и значај муслиманских жртава у Сребреници, већ да допринесе јаснијој перцепцији и анализи догађаја који су се стварно догодили јула 1995. године и да укаже на површне закључке и нелогичности које се јављају у званичним расправама везаним за ове догађаје.

Кључне ријечи: *безбједносна/заштићена/ зона, снаге у пробоју, војни циљ, гоњење као завршна фаза операције „Криваја-95“, окружење, пробој из окружења, ратни злочин*

¹ Мирко Тривић, пуковник, командант 2. рмтбр, ДК, учесник у операцији „Криваја-95“, као командант 2. батаљона снага за напад, предао рапорт к-ту ГШ ВРС, 11. јула 1995. око 17.30 часова, у Сребреници. „Сребреница је слободна!“. Потпредседник Организације старјешина Војске Републике Српске.

УВОД

Разговори о Сребреници, и свему ономе што резултира помињањем тог појма, асоцира сваког озбиљног и политички информисаног човјека (било ког пола) на догађаје у, и око Сребренице, у ратном периоду и времену из мјесеца јула 1995. године. Ти догађаји и асоцијације указују на слику ратних догађања и злочина почињених током извођења оружане борбе, у периоду 1992. до 1995. године, различитим облицима борбених тактичких радњи, примјеном метода свирепих убитстава људи и уништења њихове имовине у Сребренице.

Рад о Сребреници одређен је тематским називом научне конференције: „Сребреница - стварност и манипулације“ и намјера му је да се анализира стање, догађаји и последице тих догађаја у енклави Сребреница у периоду од 10. јула (дан прије уласка снага ВРС у град) па до 19. јула 1995. године. Овај период се, у свим анализама догађаја и закључцима велике већине истраживача по разним основама и са разним циљевима, узима као релевантан за доношење валидног суда о истини у тим догађајима. Углавном, сва истина о обиму губитака муслиманске стране у том периоду се своди на закључке и ставове Хашких истраживача који су своје анализе, истраживања и вјештачења изводили по задацима Тужилаштва МСТУ за њихове потребе и исти су коришћени као доказни материјал за оптужбе Срба. Тај доказни материјал је једини *corpus delicti* злочина у Сребреници и аргумент за тврдњу да је у јулу 1995. године српска страна извршила геноцид тако што је погубила „8.000 муслиманских мушкараца и дечака“².

Међутим, да бисмо дошли до закључака који указују на истину о догађањима у том периоду, сматра се да је потребно и нужно извршити пажљиву анализу свих расположивих података који се односе на **основно питање**: *које су последице догађања и обим муслиманских губитака насталих послје заузимања дијела сребреничке енклаве, са посебним акцентом на извођење борбених дејстава снага 28. дивизије, у том периоду, по фазама:*

- 1) Одбрана енклаве до 10. јула;
- 2) Извођење одбране у условима борбе у окружењу 10. и 11. јули;
- 3) Одлука за пробој из окружења и извођење пробоја из окружења у правцу Тузле и спајање са снагама 2. Корпуса АБиХ, од 12. јула до 19. јула 1995. године.

Расположиви „хашки доказни материјал“ о геноциду, као коначна истина је ограничен само на догађахе у временском оквиру, **не** више од почетка дејстава ВРС тј. **од 6. јула**, него чак на период од три дана, 13. до 16. јули, када су, према свједочењу кључног свједока Д. Ердемовића, вршена погубљења стријељањем муслиманских заробљеника-мушкараца. То тражи исцрпне анализе људских губитака снага 28. дивизије која се, са извјесним бројем цивила (претежно мушкараца), у ноћи 11/12. јула у рејону села Шушњари,

² *Сребреница: деструкција једног виртуелног злочина*, Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Београд, 2010, стр. 13.

одлучила на пробој из окружења у ком се нашла, преко линија одбране снага ВРС у правцу Тузле и са циљем извлачења са окруженог простора и спајања са снагама у ширем рејону Тузле. Током пробоја, снаге за пробој кретале су се у више колона и имале бројне борбене додире и сусрете са снагама ВРС у којима је долазило до борбених окршаја, а такође и до међусобних сукоба и обрачуна, у којима су те снаге претрпиле знатне губитке.

По међународном ратном праву, *војна колона представља легитиман војни циљ, чак и када се у њеном саставу налазе цивили*.³ Губици у пробоју, у односу на укупне муслиманске губитке, морају се третирати издвојено од губитака који су резултат погубљења заробљеника на другим мјестима и који представљају ратни злочин, и, као такви, не могу ући у обим жртава ратног злочина а још мање камоли геноцида⁴. Из тог разлога треба предано истраживати суштину истине о Сребреници, прије свега, приступити *цјеловитој анализи* свеобухватног обима губитака на простору Сребренице од почетка ратног сукоба, у априлу 1992. године па до 19. јула 1995. године. Није довољно само операционализовати муслиманске губитке у јулу мјесецу 1995. године већ та анализа мора обухвати и све факторе ситуације на терену, у Сребреници и око ње. Она подразумијева и претпоставља анализу два кључна фактора сребреничке ситуације и стања, и то: **1) однос муслиманске стране и снага УН према спровођењу Резолуције УН број 819.** из априла 1993. године, према спровођењу демилитаризације и функционисању муслиманске стране унутар безбедносне зоне; и **2) перманентни и скоро систематски напади на српска насеља** у непосредној близини граница заштићене зоне, користећи присуство снага УН као заштиту, примјеном различитих, прије свега, звјерских, метода убијања људи и уништавања њихове имовине.

Ова два правца, у тражењу истине о стварном броју муслиманских жртава Сребренице и димензијама злочина, имају за циљ да се утврди категорија легитимних губитака проистеклих из вођених борбених дејстава, који се не смију и не могу мијешати и сабирати са бројем погубљених стријељањем од стрене неодговорних појединаца.

1. КОНТЕКСТ ПОЛИТИЧКИХ И ВОЈНИХ ДОГАЂАЈА У РЕЈОНУ СРЕБРЕНИЦЕ

1.1. Становништво у општини Сребреница, по попису у 1991. г.⁵

Простор општине Сребреница чинило је 80 (осамдесет) насеља, од којих су 79 (седамдесет девет) сеоска насеља и 1 (једно) градско насеље – Сребреница. Национални састав становништва у насељима је према попису био сљедећи:

³ Допунски Протокол I, Женевска конвенција, 1977, члан 52.

⁴ *Сребреница: Деконструкција једног виртуелног геноцида*, Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Београд, 2010, стр. 14.

⁵ *Статистички билтен број 234.* „Попис 1991. године у БиХ“, Национални састав становништва по општинама и нас. мјестима, Сарајево, пролинац/дец. 1993.

ИЗНУЂЕНА ОПЕР. ВРС „КРИВАЈА - 95“ НА ЗАУЗИМАЊУ СРЕБРЕНИЦЕ

а) град Сребреница: - Муслимана.....	3.673;
- Срба.....	1.632;
- остали.....	441;
Свега.....	5.746;
б) сеоска насеља : - Муслимана.....	23.879;
- Срба.....	6.683;
- остали.....	338 ;
Свега.....	30.920;

Из овог прегледа се види да је на подручју општине Сребреница, према попису из 1991. године, живјело УКУПНО 36.666 становника у постојећих осамдесет насеља. Овај број становника је био етнички насељен по следећем:

- Муслиманском већином је било насељено 56 (педесет шест) сеоских насеља и град Сребреница, од чега је **30 (тридесет)** сеоских насеља **било чисто муслиманско** а у осталих 26 (двадесетшест) и град Сребреница су имали апсолутну већину. У ових 30 сеоских насеља живјело је 1278 (хиљаду двије стотинеседамдесетосам). Срба.

- Српском већином је било насељено 23 (двадесеттри) сеоска насеља, од чега је **9 (девет) насеља** било **чисто српско** а у осталих 14 (четрнаест) Срби су имали апсолутну већину. У ових 14 насеља живјело је 547 (пет стотина и четрдесет седам) муслимана.

Однос националног састава становништва у општини је био: 75,2 % Муслимана и 22,7 % Срба. Идентичан однос је био и у самом граду.

1.2. Међунационална и политичка догађања и припреме за постизање националних циљева, до међународног признања самосталности БиХ

Међунационална трвења, вербални сукоби и дијаметрално супротстављени ставови о начину и методама рјешавања југословенске кризе, и будућности функционисања међусобних односа „братских“ народа у остатку Југославије, нарочито последице отцјељења и државне сецесије Словеније и Хрватске, довели су стање политичких и међунационалних односа у Босни и Херцеговини, најблаже речено до „гачке кључања“.

Муслимани у БиХ, заједно са Хрватима, припремали су се политички и војно за насилно отцјељење БиХ од СФРЈ.

Српски народ је свјестан опасности од насилног отцјељења БиХ што би довело до нестанка српског народа са сопствених огњишта и вјековног животног простора. Због овакве опасности, манифестоване прегласавањем у Скупштини СРБиХ, српски посланици иступају из Скупштине Босне и Херцеговине и организују референдум за останак у Југославији.

Изјашњавањем на референдуму, 9. и 10. новембра 1991. године, коме су се одазвали углавном Срби у апсолутној већини преко 90 % и изјаснили се за

останак у Југославији. Послије овога, Муслимани су, преко војног крила СДА, формирали илегалну оружану формацију „Патротска лига“⁶ (ПЛ) ставили у функцију стварања муслиманске државе по моделу „Исламске декларације“ Алије Изетбеговића. Радом „Патриотске лиге“ је руководио **Савјет за националну одбрану**, који је формиран јуна 1991. године (дакле, прије почетка рата у Словенији и Хрватској) на „великом скупу одговорних људи у организацији Странке демократске акције (СДА)“⁷ на чијем челу је био Председник СДА Алија Изетбеговић.

Сефер Халиловић⁸ је као начелник Штаба ВК ОС РБиХ тврдио: „Рат је затекао *Патриотску Лигу* са 9 регионалних и 103 општинска штаба и 98.000 бораца (Република БиХ је имала укупно 109 општина)“⁹. Хасан Ефендић¹⁰, у својој књизи „Ко је бранио Босну“ наводи другачије податке о бројном стању: и на страни 131. износи да је закључно са 24. априлом да у ТО РБиХ евидентирано 91.243 припадника, што не мијења и не умањује њихов значај у функцији постизања постављених циљева. У планским и активним припремама за реализацију плана сецесије БиХ из СФРЈ реализују се планирани задаци из Програма СДА за стварање самосталне државе Босне и Херцеговине. Већ у децембру 1991. године, ближио се крај рата у Хрватској и међународно признање сецесионизма република Словеније и Хрватске па су порасли „апетити“ муслиманско-хрватског руководства у новонасталим условима. Створени су услови за предузимање конкретних акција у складу са процјеном ситуације и условима које омогућава међународни контекст стања у процесу рјешавања југословенске кризе. Приступа се изради политичке Платформе¹¹ за рад Предсједништва Републике БиХ у ратним условима по одлуци руководства „Патриотске лиге“ на састанку 2. децембра 1991. године у Храсници. Овај докуменат добио је коначни садржај и статус званичног документа, усвајањем од Предсједништва 26. јуна 1992. године на сједници у Сарајеву, са насловом Платформа за дјеловање Предсједништва Републике Босне и Херцеговине у ратним условима. Треба истаћи да је Предсједништво функционисало без српских чланова.

Активности политичког карактера прати и војно крило СДА предузимањем конкретних активности у циљу стварања организоване војне силе. Од децембра 1991. године до половине фебруара 1992. године врше се смотре јединица „Патриотске лиге“ и организују војна савјетовања по регијама. Завршне припреме у војном организовању и планирању и постављању конкретних задатака војној сили за „дан Д“ су одржане 7. и 8.

⁶ „Патриотска лига“ - паравојна илегална муслиманска организација.

⁷ Изјава Алије Изетбеговића за лист „Љиљан“ од 14.12.1994.

⁸ Сефер Халиловић, командант Штаба ТО РБиХ, послје Хасана Ефендића.

⁹ Изјава Сефера Халиловића, Начелника ГШ АРБиХ, за лист „Наши дани“ од 25.9.1992.

¹⁰ Хасан Ефендић, први командант штаба ТО РБиХ од 8. априла до 25. маја 1992. године.

¹¹ Мурат Кахровић, „Сеферово ратно доба“, ГИК „Око“, Сарајево 2002. стр. 231 и 237-239.

фeбруара 1991. године у селу Мехурићи код Травника. На савјетовању је, од стране ГШ ПЛ, донијета и усвојена Директива¹² за одбрану суверенитета Босне и Херцеговине, која је легалитет добила 25. фебруара 1992. године на нивоу Предсједништва Босне и Херцеговине, а као валидан и један од кључних докумената заведен је под бројем стр.пов.02/2-1 од 12.04.1992. године.¹³

2. Оружана борба и борбена дејства као средство постизања циљева Предсједнишва Републике БиХ у 1992. години

Сва, до тада донешена и припремљена, политичка и војна документа републичког нивоа су активирана и јавно објелодањена послје признања државе Босне и Херцеговине. Већ 12. априла долази до спајања штабова ПЛ и ТО БиХ и од 15. априла 1992. године функционише Г Ш ТО РБиХ.

Директивом постављени задаци регионалним штабовима извршавају се у складу са дефинисаним тежишним циљевима, а то је расјецање територије Српске Републике БиХ по стратегијко-оперативним правцима и регијама које су од животног значаја за српски народ. Тежиште борбеног ангажовања јединица АРБиХ је на правцима који комуникацијски изводе ка Републици Србији и Црној Гори, а унутар БиХ на правцима који географски раздвајају регије насељене српским становништвом. Једна од значајнијих регија је била регија сребреничке општине, која гравитира ка ријеци Дрини и правцима ка Србији 1) преко Скелана и Братунца даље ка унутрашњости Србије, али и 2) преко Коњевић Поља, Зворника, Козлука и Јање изводи ка Србији. Контролом ових праваца контролише се лијева обала ријеке Дрине и цијело Подриње.

Међународно признање Босне и Херцеговине је отворило легалност реализације замисли и одлука дефинисаних муслиманским циљевима из, до тада усвојених докумената политичког и војног руководства Републике БиХ.

Муслиманске снаге су успјеле држати контролу над Сребреницом пуне три ратне године, од маја 1992. до јула 1995. године. Крајем децембра 1992. године снаге под командом Насера Орића контролисале су 95 процената територије сребреничке *општине* и пола територије *општине* Братунац. У периоду од маја 1992. до јануара 1993. године, муслиманске снаге, под командом Н. Орића су нападе и уништиле многа српска села уз звјерска мучења и убитства више од 1.300 људи у њима¹⁴. Њихова бестијалност, суровост и злочиначки апетити, подгријани успјесима оствареним“ од почетка јуна до октобра 1992. године одбрамбени обруч војске (српске, прим. аутора) се постепено смањило на подручје самог града Братунца и села Кравица¹⁵, а посебно послје злочина у

¹² Ибид, стр. 234 и 240-252.

¹³ Хасан Ефендић, *Ко је бранио Босну*, ГИК „Око“, Сарајево, 1998, стр. 127.

¹⁴ J.W. Хониг и Н. Бот, *Сребреница (Сведочанство о једном ратном злочину)*, Радио Б-92, Београд, 1997, стр. 90.

¹⁵ Richard J. Butler, *Исказ о војним догађањима у Сребреници*, 1. нов. 2002.(ревизија), Поглавље I. ч.1. 21, стр. 214.

селима Бјеловац и Кравица, на Божић 7. јануара 1993. године тај обруч (линија одбране, прим. аутора) се свео на сам град Братунац чиме су били близу постизања циља за повезивање са снагама у Церској и Скеланима и тиме остварења контроле над простором Подриња.

У априлу 1993. године, Срби су редуковали територију око Сребренице и она је још двије године вјештачки одржавана у животу као мала изолована *енклава*, пошто ју је Савјет безбједности УН прогласио „безбедносном зоном“¹⁶, усвајањем Резолуције 819.

У периоду од јануара 1993. до јула 1995. године, сукцесивни мировни планови су предвиђали да ће Сребреница и Жепа остати муслимански градови. Али заузимањем *енклава* Сребреница и Жепа, у јулу 1995. године Срби су потпуно измијенили мапу Контакт групе. Дејтонски споразум, уз посредовање САД, је то прихваћено као рјешење и Сребреница и Жепа постали су дио Републике Српске¹⁷.

3. Одговор ВРС на постојеће пријетње расјечања територије Републике Српске у Подрињу

Из до сада изнетог и анализираног стања и догађаја од априла до октобра 1992. године, евидентно је да су снаге, територија и становништво на тој територији сведени у позицију и потребу иселјавања или нестанка са простора општина Братунац и Скелани и рубних дијелова општине Сребреница. Регија **Подриње** је највише „расцјепкана“, а на истој нема организоване војне јединице вишег-оперативног- нивоа која може обезбиједити јединство командовања и борбених дејстава. Цијенећи такву ситуацију и стање, које пријети српском народу јер није успио заштитити слободу, огњишта, и имовину „стражарским системом“ одбране живота и простора, али и недовољним организованим снагама одбране Врховна команда РС и Главни штаб Војске Републике Српске (ГШ ВРС) стављају под јединствену команду све, до тада, формиране и наоружане јединице.

Одлука о формирању Дринског корпуса (ДК) ВРС је донијета 01. новембра 1992. године. Ова, јединствена оперативна команда и јединица је намјењена за обједињавање система одбране и планско и одговорно извршавање задатака заштите територије и становништва на њој а „...као одговор на наступајућу пријетњу коју су у подручјима западно од Дрине представљала муслиманска упоришта у планинским подручјима Церске, Сребренице, Жепе, Горажда и удаљеном подручју Вишеграда...“¹⁸. Наредбу о формирању ове оперативне

¹⁶ J.W. Хониг и Н. Бот, *Сребреница (Сведочанство о једном ратном злочину)*, Радио Б-92, Београд, 1997, стр.111.

¹⁷ Ибид, стр. 19.

¹⁸ Richard J. Butler, *Исказ о војним догађањима у Сребреници*, 1. нов. 2002. (ревизија), Поглавље I.тч.1.,стр.209.

јединице „прати“ и Директива број 4¹⁹, којом је наложено ДК да главним снагама плански заштити подручје Подриња... „, а осталим снагама на ширем простору Подриња изнуравати непријатеља, наносити му што веће губитке и присилити га да ... напусти просторе...“. Међутим, због незавршеног организовања, борбеног развоја и увезивања борбеног распореда и ватреног система на положајима, тј. тек започетог развоја Корпуса у додјељеној зони одбране, противник успијева то искористити и половином децембра, предузима нову офанзиву којом сужава српску територију наносећи велике губитке у српским селима Бјеловац и Кравица. Послије консолидације стања на постојећој територији и реорганизације јединица као и прерасподјеле зоне потчињеним јединицама, Корпус, уз подршку сусједних и маневарских снага ВРС, покреће офанзивна дејства према уклињеним муслиманским снагама на тактичким правцима уклињеним у зону одбране јединица ВРС.

Циљ дејстава био је ослобађање територије општине Братунац и дијелова територије општине Сребреница. Операција ослобађања Подриња, а посебно дијелова општине Сребренице, са које су трпљени најсвирепији губици у људству и материјалним средствима, завршава се доношењем Резолуције број 819. Савјета безбједности УН. Резолуција је донијета 16. априла 1993. године чиме су заустављене снаге ВРС од стране УНПРОФОР-а од даљег напредовања и заузимања града. У 02.00 18. априла 1993. године, послје 14 (четрнаест) сати преговарања на сарајевском аеродрому, уз присуство генерала Филипа Моријона, генерал Младић и С.Халиловић су потписали Споразум. Прекид ватре почеће у 05.00 и замрзнуће се „све борбене акције на застеченим линијама конфронтације“²⁰. Овим споразумом је дефинисано да Муслимани своје оружје треба да предају у року од седамдесет два сата по доласку Канађана (прва јединица УН снага) у енклаву. Генерал Валгрен је 21. априла у Загребу објавио да је демилитаризација завршена.??? Срби су оспоравали ову тврдњу, а Муслимани су инсистирали да ће се повиновати захтјеву УН²¹. Чињеница је, међутим, да УН нису разоружале муслимане, а и зашто би, кад генерални подсекретар УН-а за Мировне операције Кофи Анан, 23. априла 1993. године, шаље поруку генералу Валгрену да би га припремио за посјету делегације Савјета безбједности и индицира да демилитаризација у Сребреници не треба да се обавља стриктно, у којој каже :

„Имајући у виду ваше јавне тврдње да је Сребреница потпуно демилитаризована, не видимо потребу да УНПРОФОР учествује у потрази за оружјем од- врата-до врата. Вас ће несумњиво делегација Савета безбедности која вам долази у посету упознати са снажним осећањем које је

¹⁹ Директива број 4., донијета 19. новембра 1992. године.

²⁰ J.W. Хониг и Н. Бот, *Сребреница (Сведочанство о једном ратном злочину)*, Радио Б-92, Београд, 1997, стр.113.

²¹ Ибид.

присутно међу неколико земаља чланица да УНПРОФОР не сме превише активно да учествује у разоружавања жртава“.²² Треба напоменути да је на челу те делегације **венецуелански амбасадор Диего Ариа**, једне од земаља за коју је Резолуција 819. представљала само први корак ка војној интервенцији у којој ће УН бити на страни босанских муслимана.

Овакав однос оних који су требали да утичу на праведно рјешавање сукоба у БиХ, прије свега на простору енклава гдје су били активни учесници, у наредном периоду од 26 мјесеци охрабривао је, омогућавао и пружао заштиту, а што не рећи и подршку, својим присуством за чињење разних поступака и злочина над српским становништвом у додиру са муслиманским енклавама, посебно у рејону Сребренице. Такви поступци су испровоцирали и Операцију ВРС „Криваја-95“.

4. Окружење и војне снаге, као посљедица неуспјеха у вођењу војних операција

Окружење је стање и ситуација, у којој се могу наћи војне снаге, становништво и материјални ресурси једне стране у сукобу, током извођења борбених дејстава у рату, на територији извођења тих борбених дејстава. Таква ситуација је последица неповољног развоја борби, најчешће у одбрани, по јединицу која се нађе у таквом положају и стању, које најчешће прелази у ситуацију, **избора једне од двије могуће опције:** 1) „подизања бијеле заставе“, признавања пораза и *часну предају* противничкој страни (оружаној сили) у циљу избјегавања даљих или већих губитака тј. заштите живота живе силе, уништавања материјалних средстава, инфраструктуре а посебно становништва које се нашло на, тој, окруженој просторији, или 2) доношење **одлуке за пробој из ситуационог стања окружења у правцу властитих снага.** Земљишна просторија на којој се нађу војне јединице у пријетњи да буду окружене од противника што може бити мање или веће површине.

До стања и позиције једне територије, становништва и војних јединица распоређених на тој територији, које се у извођењу борбених дејстава у рату дефинише као **борба у окружењу не долази изненада**²³.

Оружане снаге (у даљем ОС) Сребренице, које су дјеловале на простору субрегије Сребреница су се, до доношења Резолуције СБ УН 819. у априлу 1993. године, понашале надмоћно и врло агресивно према српској страни, нарочито према становништву и имовини. Али, када су јединице ВРС снажно и са успјехом у извршењу контранапада узвратиле и дошле у позицију заузимања Сребренице, муслиманске снаге су, уз посредовање представника УНПРОФОРА–а, пристале на потписивање Споразума о Прекиду ватре и демилитаризацији енклаве. Тако су снаге АБиХ на тој „суженој“ територији у

²² Ибид, стр. 114.

²³ *Правило бригада*, ССНО, ГШ ЈНА, Управа пешадије, 1984., стр. 239, тач. 587.

односу на стање прије контранапада снага ВРС, дошле у позицију функционисања и организовања живота у условима многих ограничења: од слободе кретања становништва, снабдијевања основним животним потребама и сл., а поражене ОС (које су то стање и изрежирале и створиле) на тој просторији, (са карактеристикама стања окружења од стране јединица ВРС), су се сопственом становништву наметнуле и понашале као „заштитне снаге“ без којих ће народ бити без заштите од „српског агресора“. Овакво понашање муслиманске војне силе у енклави је, између осталог, и резултат и последица политике и „лукаве стратегије“ републичког руководства о максималном коришћењу присуства снага УНПРОФОР-а, за остваривање циљева рата. Такав приступ је, такође, произашао и из *промјењеног мандата* снага УН у БиХ, у односу на до тада традиционалну статичну улогу ових снага, за *заустављање сукоба*, или вођења *операција спровођења мира*. Тај, нови, **мандат је чување мира**, послје прекида ватре. Јединици УНПРОФОР-а распоређеној у енклаву, по овој Резолуцији, **мандат је de facto** био да створи и одржи пат позицију на терену да би се омогућило међународној дипломатији да ради свој посао²⁴.

4.1. Окружење снага АРБиХ, у условима постојања „безбедносне зоне“ и одржања стања, насталог као посљедица Резолуције 819, под утицајем снага УН-а у чувању мира

Послије априла 1993. године и проглашавања Сребренице „безбедносном зоном“, снаге УНПРОФОР-а су биле у функцији супервизора, чиниоца и контролора провођења одредби Споразума и чувања мира. Овај мандат је подразумијевао дјеловање у функцији надгледања и помагања разоружавања муслиманских војника у енклави. Међутим, у извршењу овог, и задатка да „безбедносна зона“, буде ослобођена сваког оружаног напада или било ког другог непријатељског чина, пометњу је унео параграф 5 Резолуције 836. СБ УН-а, од 4. јуна 1993. године, по ком је требало да војници УН -а: „...одвраћају нападе на заштићене зоне, надгледају прекид ватре, промовишу повлачење војних и паравојних јединица изузев оних владе Републике Босне и Херцеговине ...“²⁵ Овакав приступ Савета безбедности УН-а у садржају и дефинисању односа према странама у Босни и Херцеговини, доношењем оваквих Резолуција које охрабрују и фаворизују муслиманску страну представљају, прећутно, сврставање међународног фактора на муслиманску страну и подршку истој. *Може се рећи да је прихваћен став, венецуеланског амбасадора у УН, Диега Арие.*

²⁴ Jane.M.O. Sharp, „Банкрот на Балкану, Британска политика у БиХ“, Лондон, 1993. стр. 13-14. Преузето из књиге: Џ. Најетовић, „Британска политика у БиХ“ 1992-1995; ДЕС Сарајево, 2008., стр. 99.

²⁵ J.W. Хониг и Н. Бот, *Сребреница (Сведочанство о једном ратном злочину)*, Радио Б-92, Београд, 1997, стр. 25.

Линије раздвајања између јединица ВРС и ОС Сребренице, послје ступања на снагу споразума о демилитаризацији нису никад поуздано утврђене. Тај тзв. „безбједни коридор“, ширине око 1,5 километар пружао се дуж линија одбране, затеченим у вријеме прекида ватре, 18. априла 1993. године. Енклава није била „херметички“ затворена. По процјени снага УН, „безбедносну зону окружују 3 (три) до 4 (четири) српска батаљона, од којих се сваки састоји од по неких 250, углавном средовјечних, локално регрутованих мушкараца.“²⁶ Док је ВРС, придржавајући се Споразума из априла 1993. године одржавала стање примирја желећи обезбиједити становништву услове живота и преживљавања подношљивим, избјегавајући било какве сукобе, муслиманско руководство је вршило озбиљне припреме, на војном, али и политичком плану, за одлучујући корак у завршници рата, у коме ће, коначно, доћи до вазушних напада на српске положаје. Нису одустајали од „призивања“ несрећа провоцирањем српске стране на „агресију“, уз присуство снага УН-а као свједока. У тим припремама су извршили и организацијско-формацијске промјене у војним јединицама енклава Сребреница и Жепа, како би борбеним дејствима постигли контролу над Подрињем. Одлуке о преформирању јединица АРБиХ на том простору и то у вријеме постојећег и важећег четворомјесечног примирја, јасни су планови политичког и војног руководства по престанку важења тог примирја. Такође, стављањем под исту оперативну команду бригаде из Жепа, очигледно да је ШВК АРБиХ и власт РБиХ овај простор третирао увијек као јединствен а да су Резолуције УН о заштићеним одвојеним зонама служиле само у дневно-политичке сврхе и као ослонац за остваривање циљева због којих се ушло у рат. Такво стање окружења, понашање снага УН-а и уз подршку политике, командант муслиманских снага, прво. 8. Оперативне Групе²⁷ (у даљем ОГ), а послје 28. дивизије²⁸ Армије РБиХ, Насер Орић, и његова два команданта бригада, Зулфо Турсуновић и Хакија Мехољић користе да својом оружаном силом перманентно врше оружане испаде, препаде, покоље у српским селима, засеоцима, на њивама у току обављања послова око припрема за садњу или кад су убирали плодове, и сл.

О каквим се личностима команданата и њиховим људским вриједностима ради, најбоље илуструје констатација о карактеру и понашању доминантних личности у енклави, који нису били од помоћи снагама УН-а, кажу:

²⁶ Ибид, стр. 136.

²⁷ Јово Блажановић, „БХ чаши преливена“, Бесједа Бања Лука, 2008, стр. 73, Табела 1, из које се, на р.бр. 4, види да су Оружане снаге Сребренице Одлуком ШВК АРБиХ о формирању 8.ОГ преформирани и да под тим именом, од 1.1.1994. дјелују као оперативна војна јединица, састава 4 (четири) бригаде и 1 самостални батаљон.

²⁸ Ибид, стр. 74, Табела 1, из које се, на р.бр. 13, види да је 8. ОГ преформирана у 28. дивизију АРБиХ, у чији састав улази и (до тада самостална) Жепска бригада, и од 21.3.1995. дјелује као оперативна војна јединица, састава 5 (пет) бригада и 1 самостални батаљон.

„Холанђанима су они изгледали као нешто више од гангстера који тероришу избјегло становништво и који су профитирали од рата. Немилосрдно су „бранили“ своје сопствене посједе... Када су међународне агенције за помоћ предложиле да избјеглице треба да изаберу свог представника који би помагао у расподјели хране, тај човјек нађен је мртав дан након што је изабран. Проблеме су изазивали нападајући Србе непосредно на граници енклаве, чак у дубину до 5 км изван енклаве и, често, заузимајући положаје непосредно уз положај снага УН, користећи их за заштиту, послије провокација.“²⁹ Због оваквог понашања муслиманске стране, генерал Младић се, у једном писму главном штабу УНПРОФОР-а у Сарајеву, осврнуо на те учестале нападе, са поруком, да „...напади на територије које контролише ВРС...брутално нарушавају статус безбједносне зоне Сребренице. Услед те чињенице ја снажно протестујем и упозоравам вас да убудуће нећемо толерисати такве случајеве“³⁰. Послије 26. јуна и напада муслиманских војника, којима је командовао Зулфо Турсуновић на српско село Вишњицу, генерал Младић је указао да континуитет ових напада из сребреничке енклаве чине *casus belli*, а портпарол ВРС Милован Милутиновић је одмах на том мјесту, окупио представнике међународне штампе, и упозорио да, оваквим односом снага УН-а према задатку спречавања оваквих акција, ми закључујемо да снаге УН-а стају на страну муслиманске војске.³¹

Из претходно изнетих чињеница о стању и провођењу одредби Резолуције 819. и извршењем мандата снага УН-а, у вези са демилитаризацијом зоне, а нарочито у чувању мира и спречавања дејстава у, и око ње, може се закључити како је Резолуција провођена. Умјесто да се смањују тензије, напетости и пријетње миру и тиме допринесе безбједносном окружењу и заштити сопственог становништва, војно и политичко руководство у енклави је чинило супротне кораке. Својим поступцима, иза „паравана“који чине снаге УН-а, врло агресивно нападају српско становништво у селима око линија раздвајања и провоцирају припаднике ВРС на линијама „окружења“ успостављеним Резолуцијом. Да те активности нису биле плод „самовоље“ команданта 8. ОГ, а од марта 1995. године 28. дивизије, или њему потчињених команданата бригада, види се из докумената службене преписке команде 8.ОГ/28.дивизије, стационариране у енклави, са Штабом Врховне команде (у даљем ШВК) Армије Републике Босне и Херцеговине (у даљем АРБиХ) и командом 2. Корпуса (у даљем 2. К) АРБиХ, која су у вези са извођењем борбених дејстава³². Такође, из већ поменуте *Табеле 1*³³ (Битна организациона документа К-ди АБиХ, у вези

²⁹ J.W. Хониг и Н. Бот, *Сребреница (Сведочанство о једном ратном злочину)*, Радио Б-92, Београд, 1997, стр. 25;137;

³⁰ Ибид, стр.174.

³¹ Милован Милутиновић, *Медијске манипулације*, Бесједа, Бања Лука, 2005.

³² Јово Блажановић „*БХ чаша преливена*“, Бесједа Бања Лука, 2008, стр. 81, Табела 4.

³³ Ибид, Табела 1, рбр 12, стр.74.

са Сребреницом), на страни 74, под редним бројем 12., *види се и попуњеност 8.ОГ/28.дивизије на дан 31.1.1995.године, гдје се наводи слиједеће: официра 445, подофицира 548, војника 4.522 = укупно 5.515 бораца.*

Ради поштупнијег и поузданог сагледавања посљедица борбених дејстава, агресивних поступака и сталног извођења диверзантско-терористичких акција из енклаве, најбоље је погледати преглед последица таквог понашања. Преглед губитака 8.ОГ/28.дивизије³⁴ који је вођен кумулативно за цио период рата, по мјесецима, тако да се претходном укупном броју на крају мјесеца додају нови губици о: погинулим, теже и лакше повријеђеним. Тако се за прву половину 1995. године лако изводи сљедећи закључак: **1) да је у јануару укупно губитака 4.710** ; од тога 1.510 погинулих; 620 теже и 2.365 лакше рањених и било је 215 несталих; **2) за јун** показује сљедеће стање: *укупно губитака 5.050*; од тога 1.619 погинулих од 1992.- **јула 1995.**; 683 теже и 2.522 лакше рањених и било је 226 несталих, тј. 1845 неповратних губитака. А, само у **првој половини 1995.** године у енклави је: погинуло 109, теже рањено 63, лакше рањено 157 и нестало 11 бораца, тј. укупни губици 28. дивизије, у борбеним дејствима до 6. јула, до почетка операције „Криваја-95“ су 340 избачених из борбе. И поред тога, сталном попуном са војно способним мушкарцима бројно стање 28. дивизије стално се повећава, па тако по „извјештају команде 28.д, стр.пов.бр.03-183-231 од 1.7.1995. године укупно бројала 7.844 бораца и старјешина. Кад се тај број умањи за 1.567 бораца жепске-285.лпбр- јер је била на посебном правцу, добије се бројно стање 28. дивизије распоређене у енклави Сребреница, а то је: 6.287 укупно...“³⁵, или више за 772 бораца.

4.2. Борба у окружењу и пробој из окружења у условима „нестанка“ подршке снага УН-а али и без војног руководства 28. дивизије, АРБиХ и Врховне команде Републике БиХ

Операција „Криваја-95“ је испровоцирана оперативно-тактичка акција јединица ДК у мјесецу јуну 1995. године као одговор на сталне диверзантско-терористичке акције (ДТА) извиђачко диверзантских група јачине од десетине до вода, којих је у вријеме примирја (прва половина године) било око 20, и које су нападале и убијале становништво и пљачкале, отимале и уништавале имовину у непосредној близини граница енклаве тј. линије раздвајања. Послије реорганизације 8. ОГ и њеног преформирања у оперативни састав 28. дивизију КоВ (март 1995.), такве су постале још учесталије. Њихоб интензитет је растао, а њиховом формирању, припреми и упућивању на задатак, одлуку је доносила 28. д. Посљедња таква акција, на село Вишњицу 26. јуна, је испровоцирала реакцију команде и јединица ДК. Команда ДК доноси Одлуку за извођење операције офанзивног карактера у циљу раздвајања енклава

³⁴ Ибид, стр. 84, Табела .

³⁵ Ибид, стр. 92.

Сребреница и Жепа и њихово свођење у границе дефинисане у вријеме проглашавања енклава „безбедносном зоном“. За извршење овог задатка командант ДК, издаје Заповест³⁶ за активна б/д (борбена дејства) Оп.бр.1, и заведен под бројем: строго пов.бр.04/156-2 од 02.07.1995. године, којом поставља задатке свим јединицама ДК, и регулише сва друга питања релевантна за извршавања задатака извођења оружане борбе у чему је људски живот највећи улог. У тачки 4 овог документа Командант ДК саопштава своју Одлуку којом је дефинисао: *“...з/с ДК и даље изводити упорну и активну одбрану, а делом слободних снага нападом што пре раздвојити енклаве Жепа и Сребреница....”*³⁷. Напад је планиран са положаја које је држао Самостални батаљон Скелани, на линије раздвајања посједнуте од стране снага 28. дивизије, са јужне стране енклаве. Линије раздвајања снага ДК су биле посједнуте јединицама: 1) 1. Братуначке лаке пјешадијске бригаде, на сјевер и истоку; 2) 1. Милићке лаке пјешадијске бригаде, на западу; и 3) Самостални батаљон Скелани, на јужном дијелу. Борбена способност и минималне слободне снаге по процјени команде ДК, није била довољна за успјешно извођење офанзивних задатака у овој операцији, а посебно што су оне већ ангажоване у извођењу одбране. Зато се команда ДК одлучује да ангажује расположиве слободне и борбено спремније снаге из других јединица Корпуса чије би ангажовање обезбиједило успјешно извршење задатка. Циљ овог напада је био, да се посједнута линија одбране, борбеним дејствима помјери на сјевер, правцем исток-запад у просјеку за 2-4 километра.

За извршење овог задатка, осим јединица које су већ у борбеном додиру са снагама 28. дивизије, ангажоване су снаге из: 2. романијске мтбр, 1. зворничке лпбр, Подрињски одред „Вукови са Дрине“, 1. бирчанске лпбр, 1. вишеградско/горажданска лпбр., за носиоце офанзивних дејстава. За извршење напада формирана су два батаљона³⁸:

- 1. (први) батаљон је формиран је од снага из састава 1. Зпбр са Одредом „Вукови са Дрине“ и водом тенкова Т-55 из 2. рмтбр, а садејствује 1. Брлпбр; Командант батаљона је Командант 1. Зпбр, потпуковник Винко Пандуровић; бројно стање батаљона је приближно бројном стању 2. батаљона, тј. око 300 до 350 бораца;

- 2. (други) батаљон је формиран од снага из састава 2. рмтбр, 1. Бпбр, чета из спб „Скелани“ и вишегр./горажданске бригаде, а садејствује 1. Млпбр.

³⁶ Заповест: Борбени документ наредбовадног карактера, којим се регулишу оперативно-тактички и борбени задаци потчињеним, формацијским и придатим јединицама као и привремено формираним саставима, за вођење оружане борбе против непријатеља и његове живе силе (ж/с), на одређеном простору и времену. Издаје се за сваку активност једица у б/д. Овај документ садржи 6 страна текста, а последије заплијене од стране СФОР-а, документ се налази у архиви ICTY у Хагу обиљежен је бројевима страна: од 0092-0486 до 0092-0491.

³⁷ Ибид, стр.2, *Заповјести*, ERN 0487.

³⁸ Ибид,стр.2. и 3. *Заповјести*, ERN 0487 и 0488;

Пуковник Мирко ТРИВИЋ

командант батаљона је командант 2. рмтбр, пуковник Мирко Тривић; бројно стање овог, 2. батаљона је сљедеће³⁹:

- 2. рмтбр..... 170 ;
- 1. Бпбр..... 140; (1. бирчанска);
- Вишегр./гораж... 35;

Укупно..... 345 (око 300 бораца, остало команда и логистика).

Напад је почео 6. јула 1995. године у 04.00 часова. Тог дана није било нарочитог успјеха у нападу. Седмог и осмог јула није било покушаја и покрета јединица у напад због магле. Током 9. јула је извршен енергичан напад на оба правца и оба батаљона. Са овим снагама, у складу са постављеним задацима из Заповести за активна дејства и напад, јединице ДК су пробиле линије браниоца на предњем крају и извршиле пробој на задатим правцима, користећи успјех из енергичног покрета, чиме су постигле циљ из одређеног ближег задатка за напад. Очигледно је постигнуто изненађење у енергичности покрета снага ДК. Експлоатишући овај успјех команда ДК коригује своју почетну одлуку из Заповести, и уз сагласност Предсједника РС⁴⁰, доноси нову Одлуку о продужетку напада, заузимању Сребренице и њене потпуне демилитаризације. О стању јединица 28. дивизије и енклави уопште, тог дана, говори сљедећи опис : „...браниоци у с. Бибићи (кривина пута) непосредно уз пут из кућа воде борбу и одолијевају нападу. Међу њима има много рањених и неколико погинулих...зауостављена ВРС на 1.000 метара од града...“⁴¹ Исто тако се описује и стање у 282. бригади (командант бригаде мајор Ибро Дудић) 9/10. јула, када је планиран контранапад са двије ударне групе са почетком у 04.30 ч. (а започео у 05.00 ч. из рејона *пекаре* (јужни улаз у град на оштрој кривини). У контранападу је погинуло 9 (девет) и десетак рањено⁴². У току ноћи 10/11. јули браниоци одустају од контранапада, са дијелом бораца ојачавају одбрану код *пекаре*, а други дио излази из града у правцу села Бајрамовићи, око 500 наоружаних (са њима Хакија Мехољић и Хамдија Фејзић), дио бораца се мијеша са народом у граду, а неке групе посједају висове источно и западно од града. У рејону Сућеске су снаге 281. бригаде под командом Зулфе Турсуновића, које још нису ступиле у борбу⁴³. У Извјештају УН⁴⁴ о стању у енклави, се наводи “... току ноћи, са положаја западно од града могла се примјетити колона људи, од којих су многи наоружани браниоци, који су

³⁹ Лични дневник, вођен у току извођења ове и операце на Жепи, Нотес блок, садржај уступљен за потребе ИСТУ, тимова одбране, тужилаштва и личног свједочења у различитим предметима, садржај исписан 05.07.1995., рејон Зелени Јадар, страна 1.

⁴⁰ *Акт ГШ ВРС*, стр. пов.бр.12/46-501/95 од 09.07.1995 у 23.50ч., ERN 00869096.

⁴¹ Хасан Нухановић, *Под заставом УН*, БЗК „Препород“, Сарајево, 2003., стр. 203.

⁴² Ибид, стр. 212-224.

⁴³ Ибид, стр. 247-249.

⁴⁴ Ибид, стр. 264.

напуштали град, и кретали се даље на запад. Посматрачи су процијенили да их је било 1.000 до 1.500, а да су Срби отпочели пјешадијски напад, око 11.00 часова, који је бројао око 150 војника...“ У вези са даљим догађајима, Извјештају УН, се каже: „Српска застава је постављена изнад *пекаре* у 14.07 часова, становници града почели бјежати ка Поточарима око 14.30 часова. Сребреница је ослобођена“⁴⁵.

Карактеристике стања у енклави и јединицама 28. дивизије на дан 11. јула, после пада енклаве, у току ноћи 11/12. јула и 12. јула, се могу извући из сљедећих констатација и постојећих чињеница⁴⁶: **1)** „...још увијек већи дио енклаве није заузет“, **2)** „...мушкарци се концентришу у рејону Сућеска...а из Поточара одлазе (из масе ван базе) ка Сућески и то је трајало до јутра 12. јула“, **3)** в.д.команданта УНПРОФОР-а, француски генерал *Gobilliard* 11. јула у 18.27ч., наређује команданту *Холбат*-а (холандски батаљон) да уђе у преговоре са ВРС о обустави ватре...“, **4)** „...*Холбат* напушта све тачке, дио снага одлази, а други дио контролише стање у Поточарима“, **5)** ...из Извјештаја Министарства одбране Холандије се види, да је АРБиХ 12. јула „...још размјењивала ватру са снагама ВРС у рејону (околини) *тачке Q* (Ликари)-дан након што је град заузет“, **6)** „у ноћи 11/12 јула на локацији Буљим се формирала велика колона мушкараца и дјечака-и креће у пробој ка Тузли“, **7)** У граду нема присутних представника војне и цивилне власти, међу избјеглицама, **8)** Командант *Холбата*, *пнк Кареманс* у 09.00 часова, 12. јула, са три лица „*ad hoc*“ делегације избјеглица, одлази на састанак са генералом Ратком Младићем у хотел „Фонтана“.

Ова лица нису чинили ни војну нити цивилну власт, нити су били њихови овлашћени представници, али су се тако представили. Несиб Манџић је био директор школе, Ибро Нухановић наставник њемачког језика. Они су, у ствари, једина лица која се укључују у рјешавање настале кризе, падом енклаве, али они су случајни чланови делегације у разговору са генералом Младићем. *Несиб и Ибро се баве проблемом становништва и њиховом евакуацијом и успјели су обавити један разговор, из Каремансове канцеларије преко сателитског телефона, са неким из Владе у Сарајеву 12. јула између 12.00 и 13.00 часова.* Разговор је обављен са Хасаном Муратовићем и Харисом Силајџићем и тада им је речено“ да је Влада БиХ у контакту са УНПРОФОР-ом и да ће СБУН донијети одлуку да се „безбједносна зона УН-а мора поново успоставити“⁴⁷. СБ УН доноси Резолуцију 1004. 12. јула поподне, према којој „снаге босанских Срба треба да обуставе своју офанзиву и да се одмах повуку из „безбеднодр зоне“ и тражи од ГСУН-а „да се употребе сва средства која су му на располагању да се поново успостави статус од 18. априла 1993. године

⁴⁵ Ибид, стр.285.

⁴⁶ Ибид, стр.298, 315,317 ,322,323;341 и 344.

⁴⁷ Ибид, стр. 355 и 357.

у вези са том зоном⁴⁸. Републички ниво власт РБиХ је обезбиједио увући УН за рјешавање кризе. Очигледно је да се овдје ради о планској игри и спрези БиХ власти и међународне дипломатије, и вуку завршне потезе, стварајући услове, за ангажовање НАТО авијације и ваздушне ударе по положајима и инфраструктури Срба, а услови постоје:

- цивилна и војна власт (ни локална нити републичка) се не појављује нигдје, не учествује ни у чему, иако је стање алармантно;
- цивилна компонента становништва одвојена и налази се у Поточарима, спремна за евентуалну евакуацију, гдје су присутне снаге *Холбата*;
- Припадници јединица 28. дивизије и војноспособни мушкарци груписани у ширем рејону: Шушњари, Јаглићи, Буљим и Сућеска, гдје су формирали мјешовиту колону⁴⁸ за пробој ка Тузли; Само они имају могућност одржавања везе са вишом инстанцом власти.

Али, научена лекција из априла 1993. године, упозорава и захтијева од ГШ ВРС да не испусти војнички чисто остварену побједу против снага 28. дивизије, и наређује подчињеним јединицама наставак операције „Криваја-95“. Циљ извођења посљедње фазе успјешно изведеног напада, тј. продужетак дејстава гоњењем непријатељских снага, јесте њихово разбијање, уништавање и спречавање спајања са снагама 2. Корпуса и у крајњем, онемогућити им поновно појављивање на „фронту“ пред борцима ВРС. У тим условима, снаге АРБиХ кренуле су у пробој из окружења у правцу Тузле, а јединице ВРС у гоњење⁴⁹ разбијеног непријатеља.

О исходу ове двије супротстављене активности, које су директно усмјерене на животе припадника супротне оружане силе, вођењем оружане борбе већ су исписане многе странице садржаја и резултата. Ови резултати су из глава и руку: медијских извјештача, војних и правних аналитичара, политичких, безбједносних или обавјештајних аналитичара, и других, као и од стране „*ad hoc*“ формираних комисија, од стране различитих наручиоца и за различите намјене. Саопштења тих комисија су, од међународних „владара“ (високих представника) одбијана као непоуздана, све док резултат није био „за њих, прихватљив. Само резултати, који су побједнике (ВРС) ставили на постоље одговорности за учињени злочин „геноцида“ према побијеђеној оружаној сили (28. дивизија), у мјешовитој колони у пробоју из окружења, у ратним дејствима, су постали валидни и са забраном коментарисања истих, а камоли негирања истих. Јединственог резултата нема. Међутим, посебно нема истинитог писаног свједочанства представника цивилне власти и војне команде 28. дивизије. Јер, њих нигдје и није било. Нема ни њихове

⁴⁸ Richard J. Butler, *Исказ о војним догађањима у Сребреници*, 1. нов. 2002. (ревизија), Поглавље 3, стр. 232.

⁴⁹ *Правило бригада*, ССНО, ГШ ЈНА, Управа пешадије, 1984., страна 187-190, тачка 455-459.

одговорности за препуштање и становништва и оружане силе на „милост и немилост“ „нападачу“. Нема јединственог резултата, о броју погинулих у борбама, ликвидираних у разоружавању непријатељских снага, заробљених па стријеланих, убијених у међусобним обрачунима поражене стране. Треба вјеровати да ће новоформирана Међународна комисија за утврђивање истине о Сребреници са међународним експертима за ову област, допринијети сазнавању пуне истине о Сребреници.

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

Овај рад није усмјерен на свођење истине о губицима снага 28. дивизије само на губитке у вођењу оружане борбе у пробоју, нити да минимизира укупне губитке. Рад је од значаја за правилну процјену хронологије историјских дешавања на подручју Сребренице од почетка рата, са акцентом на период послје априла 1993. године до операције “Криваја-95“ те пада енклаве 11. јула 1995. године и извођења завршне операције напада након 12. јула 1995. године. Није спорно, а то је потврдио и војни вештак Тужилаштва Хашког трибунала Ричард Батлер, да је мешовита колона представљала легалан војни циљ и да борбена дејства српских снага против колоне за време пробоја нису представљала ратни злочин.

Исто тако рад указује на могуће правце и чињенице за потенцијално уочавање узрочно-последичних веза између појединих Одлука Предсједника РБиХ, Владе РБиХ и ГШ АРБиХ, и поступака а нарочито резултата који су манифестовани као последица по народ и оружану силу, али су имале одлучујући утицај на постизање стратешког циља због кога је рат и почео.

ЛИТЕРАТУРА

1. Butler J. Richard „Исказ о војним догађањима у Сребреници, 1. нов.2002. (ревизија).
2. Блажановић Јово, „БХ чаша преливена“, Бесједа Бања Лука, 2008.
3. Булатовић Медић Љиљана, „Сребреница: лаж и подвала српском народу“, Ривел Ко, 2016.
4. Влајки Емил, „Америчко-исламски антисрпски циљ“, Филип Вишњић, Београд, 2016.
5. Димитријевић Бојан, „Командант“, Вукотић Медиа, Београд, 2018.
6. Ефендић Хасан, „Ко је бранио Босну“, ГИК “Око“, Сарајево, 1998.
7. Истор. Прој .Сребреница, „Сребреница фалсификати историје“, Есеји проф. Е.Хермана, Печат, Бгд, 2012.
8. Истор. Прој .Сребреница, „Сребреница: Деконструкција једног вирт. геноцида“, Београд, 2010.
9. J.W.Хониг и Н.Бот, *Сребреница (Сведочанство о једном ратном злочину)*, Радио Б-92, Београд,1997.
10. Кахровић Мурат, „Сеферово ратно доба“, ГИК “Око“, Сарајево 2002.
11. Лични Дневник и друга документа релевантна за догађања у односном периоду а користе се у предметима МКТЈ, у Хагу
12. Петровић Миладин, „Тајна добровољачке улице“, 2. доп. издање, Београд, 2012.
13. Милутиновић Милован, „Медијске манипулације“, Бесједа, Бања Лука, 2005.
14. Најетовић Џ., „Британска политика у БиХ“ 1992-1995; ДЕС Сарајево, 2008.

15. Нухановић Хасан, „Под заставом УН“, БЗК „Препород“, Сарајево, 2003.
16. *Правило бригада*, ГНШ ЈНА, Управа пешадије, Београд, 1984.
17. *Упутство о примени међун. ратног права у ОС СФРЈ*, ССНО, СВЛ бр. 10 од 10. јуна 1988.
18. Џонстон Дајана, „Сулуди Крсташ“, Издавачки графички атеље „М“, Београд, 2005.
19. Шкрбић П. Ратко, „Сребреница- геноцид над истином“, Свет књиге, Београд, 2011.

САРАЈЕВСКИ СЦЕНАРИО ПЛАНИРАНОГ ХАОСА У СРЕБРЕНИЦИ¹

Ибран Мустафић², дип. инж. машинства

публициста из Поточара, Сребреница

Апстракт: Ово је испричана прича једног од судионика сребреничких догађаја, бившег политичара, бошњачког патриоте, интелектуалца који је своје виђење преточио у књигу „Планирани хаос“. Неспорно да је књига изазвала различите коментаре од оспоравања до истицања храбрости за написане страднике. Књига се значајним дијелом неће допасти ни Србима али ни Бошњацима јер се без задршке усмјерава на чињенице и осјећања људи те интерес да се објективно и без стварања нетрпељивости створе услови за нормалан живот и помирење људи у Босни и Херцеговини.

Кључне ријечи: *заштићена зона, мировне снаге, злочини, одговорност, пљачке, мафија, издаја, планирани хаос*

Бивши предсједник РС Драган Чавић и премијер РС Драган Микеревић признали су у Извјештају Комисије за Сребреницу 2004. године да је у јулу 1995. године, на том подручју, убијено или нестало око 8.000 особа. Драган Чавић је 2004. године одао почаст жртвама, а данас као посланик ДП у Народној скупштини РС потеже питање рада републичких институција и организација које раде на утврђивању тачног броја страдалих. Подсјећамо се и да је тадашњи предсједник РС тада заговарао тезу да је тадашње ћутање институција Српске, прије рада Комисије, практично подразумијевало признање тог злочина, па је требало проговорити о тим догађајима. И проговорио је, и он и његова комисија, о невјероватно великом броју сребреничких жртава у које не вјерују ни многи бошњачки историчари.

Сребреница није била демилитаризована зона, а највећи дио жртава који се приписују злочинима из јула 1995. године, које су починили Срби страдао је

¹ Рад је уреднички приказ књиге „Планирани хаос“ Ибрана Мустафића коју је ауторизовао сам аутор дајући јој аутентични и документарни карактер.

² Ибран Мустафић је 90-их година школован и васпитан у том друштву. Завршио је Машински факултет и постао дипломирани инжењер машинства. Из честите је и поштене подрињске породице пред којим је у то вријеме била сјајна будућност. По националности Бошњак, а по вјероисповијести муслиман и вјерник у правом смислу те ријечи, велики идеалиста и националиста али не и шовиниста, који изнад свега воли Босну и Херцеговину, за коју је искрено ратовао без икаквих личних интереса. Интересантно много говори да не воли Југославију иако је та држава Муслиманима дала СВЕ! Мустафић је објавио врло објективну документовану књигу „Планирани хаос“ која даје сасвим ново свјетло на догађаје у Сребреници.

по разним основама (борбена дејства, убиства, страдања у засједама, убиства у пљачкама, политичке борбе, обрачуни, старадање у бијегу из заштићене зоне нестали, умирања итд). Од почетка ратних дејстава све до јула 1995. године представио сам у својој књизи дио скриване новије историје, којом је бачено сасвим ново свијетло на протекле догађаје. На историчарима је да наставе тај рад и дођу до пуне истине како нове нараштаје не би тровали лажима и мржњом једног народа према другом.

ИНТЕНЗИВНЕ КОНФРОНТАЦИЈЕ И СУКОБИ СА СРБИМА

Повлачењем ЈНА из Републике Словеније и Републике Хрватске у БиХ и покрети ЈНА по БиХ 1991. године дошло је до многих сукоба и нетрпелвости. На почетку су се десила прва убиства у Подрињу (Кравици и Братунцу) због чега су улиједили протести у Сребреници због тих случајева. Управо тада у Центар јавне безбједности Сребренице стигао је Насер Орић који је почео да успоставља нове односе и понашања јер није успио да се врати у Сарајево.

У то вријеме било је више информација са терена о провокацијама између Муслимана и Срба. Срби су покушали свим средствима подићи тензије и унијети раздор у привредним субјектима Сребренице. У руднику боксита Сребреница дошло је до потпуне обуставе рада. Наиме, Срби, запослени у руднику, заговарали су формирање нове фирме на националној основи у којој ће радити само радници српске националности. Неки од њих отуђују један дио рудничке механизације, коју одвозе у српско село Подравање. То је, заправо изазвало паљење првих пожара директно од стране руководства рудника боксита Милићи, које је предводи Рајко Дукић, директор и предсједник ИО СДС-а БиХ. У првој мобилизацији начелник СЈБ инсистирао је да се на нивоу општине Сребреница за почетак мобилише 50% укупног резервног састава, јер је његова процјена била да је тренутно толика формација довољна да контролише ситуацију. Већина момака која је у Загребу похађала курс ушла је у нови резервни састав полиције чиме је она значајним дијелом била ојачана.

Ускоро је улиједила вијест као гром из ведре неба! На путу Коњевић Поље – Братунац, у мјесту Кајићи, у непосредној близини Кравице, у касним вечерњим сатима, из засједе, у ауту су убијена два Муслимана из Братунца.

Због ситуације у Сребреници, коју су неки покушали представити неизвјесном многи су углавном инсистирали на наоружавању, јер је оружје било гаранција сигурности. На ове вапаје улиједио је одговор Изетбеговића у стилу „о оружју се прича у четири ока“. При сваком отвореном нападу на ЈНА, у којем је Ибран предњачио, улиједило би свима упозорење од Алије Изетбеговића у смислу, како „ми не смијемо ЈНА окретати против нас“. Нетачно је да Алија није знао шта се бошњачком народу спрема.

Народ се није спремао за рат, народ се припремао за покољ и геноцид све до капитулације. Било је јасно да дефинитивно у РБиХ влада власт јачега.

На нивоу БиХ Срби се све више и више понашају потпуно аутономно. БиХ за њих не постоји. Увелико формирају паралелне институције власти.

Прије засједања Скупштине РБиХ, која је заказана 25.01.1992. године, заказан је састанак Клуба посланика СДА у Скупштини РБиХ на тему куда и како даље? Послије низа дискусија, предсједник Изетбеговић, који је водио састанак, обратио се Ибрану: „Шта ти Ибране мислиш о свему овом?”

Ибран је изашао за говорницу и почео: „Драги пријатељи, поштоване колеге! Југославију нисам никада ни волио. Дакле, једина моја домовина је била и остала Босна и Херцеговина. Али, тражим овом приликом да ми се одговори на једно питање? Дакле, ја волим БиХ као своју једину домовину. Дрвар је БиХ, Грахово је БиХ. Нови Пазар није БиХ. Истамбул није БиХ. Ја Нови Пазар и Истамбул али волим хиљаду пута више него Дрвар и Босанско Грахово. Дакле, интимно, ја волим БиХ, али ми је најдраже 43,7 посто БиХ. И одмах треба ићи ка суверенитету, мој једини приједлог је доношење одлуке о референдуму, и ништа више.“

Изетбеговић му је узвратио: „А шта ако референдум не успије и Хрвати не изађу на референдум?” Тако се Ибранова дискусија претворила у конфронтацију са Изетбеговићем.

„Господине предсједниче, ако овом народу не треба држава, не треба ни мени.“ Изетбеговић је одговорио: „А што се тиче Хрвата и њиховог изласка на референдум, мислим да ће Хрвати масовно изаћи, јер кроз суверенитет БиХ то им је једини начин да изађу из окриља Југославије”.³

Ибрана је почетком марта назвао Хамед Ефендић и саопштио му да је стигао фах из Сарајева у којем се тражи да он и Садик Бегић хитно дођу у Сарајево. На путу од Кошева до зграде Скупштине све раскрснице биле су блокиране од стране наоружаних људи који су били чланови „Патриотске лиге“ и „Зелених беретки” заједно са полицијом. У зграду Скупштине су улетели у пуном шпринту, јер је са свих страна одјекивала паљба. Након уласка у зграду затекли су хаотично стање.

Заједно са професором Коњицијом (предсједником Већа грађана) кренули су у обилазак канцеларија. Професор Коњиција је галамио и изгонио затечене људе из канцеларија, о чему Ибран каже: „У једној канцеларији затекли смо групу новинарки из Београда, које су заузеле себи простор у Скупштини и чекале даљњи исход. Професор Коњиција је галамио и изгонио затечене из канцеларија. Када смо из канцеларије истјерали групу новинарки из Београда, уз повике „шта ћете ви овдје”, Коњиција је једну од њих бацио са првог спрата низ степенице, а она је, котрљајући се, слетела до сутерена. Док год будем жив ова ће ми сцена остати у сјећању. Када се котрљала до самог сутерена, била је

³ Ибран Мустафић – *Планирани хаос*, Сарајево, опширније на стр. 129.

сва крвава, устала је и једва стојала на ногама, а била је у полусвјесном стању, не знајући ни где се налази.⁴

Шеснаестог или седамнаестог априла Ибран је примио вијест да су на локалитету Витеза, поред Крагљиводе нађени мртви Мехо Хрвачић и Бахрудин Османовић из Поточара. Биле су то прве жртве на простору Сребренице. Становништво је ухватила паника. Било је људи, чак и оних „најхрабријих“ и „најдрчнијих“ који су бацали пушке и тражили спас у бијегу према Тузли. Процјене говоре да је у самом граду остало око 200-тињак Муслимана тако да су домицилни Срби, ЈНА и паравојне формације из Србије овладали градом без испаленог метка. Група бораца сачињена од регуларне и резервне полиције, са осталим наоружаним, повукли су се у шуме изнад Сребренице, а екипа окупљена око Акифа Устића заузела је позиције Старог града, који је доминирао изнад Сребренице и који је остао непокорен. Некима, који су покушали побјећи преко шуме, губи се сваки траг.

За време Ибранове одсутности у општини је све било посложено како је жељела централа из Сарајева, о томе Ибран каже „да је у Сребреници за команданта ТО постављен Насер Орић, а да је предсједник Ратног предсједништва општине Хајрудин Авдић.“⁵

На састанку код Алије, Ибран се понашао прилично незаинтересовано. Алија је тврдио да „иде боље вријеме за БиХ“.

Тада је на чело СР Југославије долази Добрица Ћосић па се очекивало да ће бити нормалан јер је Србин али није четник. Са њим ће бити пуно лакше, говорио је Алија: „Него, ми имамо један други проблем. Наиме, све оно што Срби хоће и раде јавно, Хрвати то раде тајно. Изгледа да ми морамо ући и у сукобе са Хрватима.“

На ове његове ријечи Ибран је занијео. Авдија Хадровић, посланик и члан ИО града Сарајева, као из топа повика: „Треба и са њима ратовати!“

Алија је рекао да би то било то и да се састанак завршава. На то је Ибран добацио: „Знам да ме више не узимате за озбиљно али да бар кажем свој став. Бојим се да ћемо нестати ако у рат уђемо и са Хрватима.“ Алија је већ купио своје папире и само је мрзовољно рекао: „Јах!“

То је тада звучало у буквалном пријеводу као, отприлике, „јеби се тамо и скини ми се с курца?!“⁶

МАСОВНА УБИСТВА СРБА У СРЕБРЕНИЧКИМ СЕЛИМА

Ибран је тек у септембру мјесецу 1992. године, уз одобрење команде 1. корпуса АБиХ генерала Вахида Каравелића успио добити одобрење да напусти

⁴ Ибид, стр. 153.

⁵ Ибид, стр. 163.

⁶ Ибид, стр. 176.

Сарајево. На опасном путу, са пуно животних изазова, Ибран се радује дугоочекиваном повратку у Сребреницу.

У путу, Мирсад му је дао један папир у којем је писало да је једна група српских бораца заробљена на Залазју и да су послије тога ликвидирани. Међу њима је био Бранко Симић, његов школски друг из Гнионе, и његов брат Перо. Поред њих двојице на списку је био и Слободан Илић, некада судија у Општинском суду Сребренице те Мијо Ракић, аутопревозник са Залазја и болничарка Рада.

У сусрету са братом, Ибран је чуо истину о стању у Сребреници, а он је то стање заиста детаљно описао и брата упозорио: „Мораш се чувати?! Овдје се против тебе води велика кампања. Све иде од Насера Орића. Спремни су на све. Ако су спремни ликвидирати Нурифа Ризвановића, онда треба да знаш какви су и на што су све спремни.”

„Зар су га убили?“, прекинуо је брата. „Јесу, и то тако подло и на најбруталнији начин! Забрањено је свако политичко дјеловање. Хамед Ефендић, као предсједник СДА, је обичан борац који се жив не чује, нити било гдје експонира“, причао му је брат.

Говорило се о појединачним убиствима и оружаним акцијама Муслимана и Срба са више погинулих и рањених. О предаји наоружања из блокираних српских села, о трговини, пљачкама и размјенама заробљеника итд. Сликовито: „Ми палимо Гниону, Срби пале град. Гори Гниона, гори Сребреница. Нама је био приоритет заузети коту Липе, која је доминирала изнад српског села Гниона, а са које се контролисало комплетно окружење Поточара и долина до самог града Сребренице. Ја сам на Липи у првом моменту био командир страже. Након једног инцидента, погинуо је Бајрин син из Будовића. Изгледа да га је убио неко од наших. Спомиње се Фехо.“

У тим првим акцијама, иако је за већину нас био дијете, велику психолошку подршку пружао је Јусо Орић, који је раније био на хрватском ратишту и имао ратно искуство. Иако ситан и вижљаст, баратао је пушкомитраљезом М53 као оловком. Нажалост, Јусо је погинуо. Посветили су му пјесму.

Хајро са Пала, Салих и Мевло са Будака, Азиз из Дугог Поља су као од шале узели Звијезду али је нису могли дуго задржати. Нажалост, послије жестоких борби, напустили су Звијезду и налетјели на mine услјед чега је неколико њих изгинуло.

„Морали смо нападати простор Чауша и Обада. При овладавању простором према Обадима, било је и погинулих. Међу првима је погинуо Сеад Орић. На одбрани рубова око Чауша погинули су, између осталих, и Бекир Бегвић и Муса Нуријин. Гинемо и ми као снопље, али гину и они...”

Након напада на Јежестицу Кемо је у торби донио одсјечену главу неког Србина и плашио народ по Сребреници. Не знам тачно али се прича да је био умијешан и у ликвидацију Бате из Сребренице и његове мајке. Цвилили су,

како је он причао, као гује. Поклани су, а Бато је остао у Сребреници послије српског напуштања града.“

Под крајње сумњивим околностима у борбама је погинуло неколико људи. Алија из Брочевића, Фехимов брат, је погинуо налетивши на mine, али се, изгледа, ради о намјештаљки од наших људи. Дакле, све је овдје сумњиво. Два су напада извршена на Залазје. „Залазје је „појело“ доста правих момака. Послије другог напада, када је и узето Залазје, погинуо је и Хића, Фехо, Нецад Ђатић... Ја мислим да је Залазје однијело преко педесет момака.“

„Можда је пуно боље да ниси долазио и да би било безбједније и мени и теби. Знаш да је Акиф погинуо. Кренули су камионом у сијено преко Залазја. Четници поставили засједу и измасакрирали их двадесетак. Прича се да да су издати. Акција на Подравање, иако је било мало губитака, протекла је у знаку погибије неколико момака из Карачића из јединице којом је командовао Нецад Бектић. Кривац за губитке је никаква организација, лоша команда и пљачка.“ Причао му је брат.

Послије преспаване ноћи Ибран је отишао са Садом до Штаба у Сребреницу. Новина је била да су Глоговци ушли у Голгову, што је било јако добро, а друга новост била је да је једна бошњачка формација од стотињак бораца, у којој су била и два љекара, прије два-три дана кренула за Сребреницу из Тузле али да је разбијена од стране Срба и да се не зна ништа о њима. Долазиле су неке вијести да се понеко појавио жив у Сућеској али да се већини губи сваки траг.

О недостатку основних животних намирница и преживљавању у Сребреници тешко је и говорити. Глад и смрт су харали, а било је пуно међусобним обрачунима и убистава.

О оружаног акцији „Кравица“, која је услиједила за православни Божић 07.01.1993. године Муслимани су имали доста погинулих. Кравица очито није ни очекивала напад, него лагодан дочек православног Божића. О погинулим у Сребреници Ибран каже, „У Сребреници људска смрт је била само колатерална штета, тако да је у Сребреници до априла 1993. године убијено око 1.800 невиних људи, жена и дјеце.“

ГЕНЕРАЛ ФИЛИП МОРИОН СПАСАВА БОШЊАКЕ И ОРГАНИЗУЈЕ БЕЗБЕДНОСНУ ЗОНУ

Након неколико седмица од акције на Кравицу, услиједила је потивакција српских снага на комплетан простор Склана, најпогубнија и најпромашенија акција која ће бити и последња за муслимански напад, о чему Ибран каже: „Акција на Склане нам је 'позобала' преко педесет правих бораца, а о цивилима нико није водио рачуна. Иако смо заробили доста МТС-а, хаубицу, минобацаче, и много штошта, акција на Скланима је остала почетак нашег

краја. Мујо, Деба, Адем, Хатко, Решо, Кеко, Бећа, Алмаз, Мирза, Нурица, Мијач, Алмаз ... Катастрофа!⁷

Почели су жестоки контранапади Срба и све већи броја жртава и пријетила је велика опасност.

„Након пада скеланског подручја, прва на попису се нашла Зворничка Каменица а једна осредња екипа из Сребренице се упутила на испомоћ Церској, али спаса није било јер су људи бјежали. Комплетна Церска је кренула према Коњевић пољу. Од непосредних свједока догађаја око Церске чуло се да су неке куће почеле да горе и прије продора Срба, а палиоци су се спомињали управо они који су из Сребренице дошли као 'појачање'“.

Након несношљивог стања у Коњевић Поље је дошао француски генерал Филип Морион. Покушао је да задржи народ, али је сребреничка команда била категорична да се иде према Сребреници, а да је све било планирано Ибран каже: „Неколико људи - бораца, који су у Коњевић Поље дошли заједно са Нурифом Ризвановићем, му је причало да им је Нуриф још у рану јесен 1992. године говорио да, „ако дођу у тешку позицију у Коњевић поље ће ући генерал Филип Морион“. Многи тада нису ни знали за генерала Мориона, али је Нури изгледа био много обавјештенији од других. Нуриф је био и суђен на Војном суду ЈНА због наводног одавања војих тајни, а причало се да је радио за више обавјештајних служби. Очито да је добро владао информацијама.⁸

Након што је генерал Филип Морион ушао у Коњевић поље, настало је страховито гранатирање, тако да је небројено цивила измасакрирано српским пројектилама. Једном ријечју, општа катастрофа!

Срби су напредовали и преко Прибичевца и Кварца на град Сребреницу. Поред Скендеровићана, из Поточара су на одбрану прилаза ишли момци и са шеснаест година и многи су рањени или изгинули. До ове класичне српско-србијанске офанзиве, Сребреница је изгубила највећи дио истинских елитних бораца, каже Ибран. „Након извјесног времена, у Сребреницу је ушао УНПРОФОР а донесена је Резолуција за Сребреницу која се проглашава „Заштићеном зоном“, која је за сребреничане, по њему, значила дугорочно смртну пресуду.

О једном гранатирању Сребренице и погинулим Ибран, каже: „Како је Сребреница била пуна народа, није било потребно никакво посебно окупљање да би гранате пронашле свој циљ, али, ипак, послије једног масовнијег окупљања на спортском центру поред зграде средње школе, услиједиле су салве српских минобацачких пројектила. Тијела су летјела на све стране. Транспортери канадског батаљона и нека друга возила нису успијевала пребацити све рањене у најпримитивнију болницу на простору комплетне БиХ,

⁷ Ибран Мустафић, *Планирани хаос*, опширније стр. 264.

⁸ Ибид, стр. 267 и 268.

а мртви су били тог момента небитна ствар. Укупан биланс четничких граната је био око осамдесет погинулих и негдје око сто осамдесет теже рањених. И данас не могу а да дубоко не размишљам о тим жртвама. Тадашња сребреничка катастрофа је остала вијест попут временске прогнозе. Сребреница је очито била средина у којој су се жртве морале мјерити хиљадама.⁹

Након неуспјелог атентата Ибрана позива на разговор газда Насер Орић. Сјео је са братом, а Насер је кренуо своју причу: „У Тузли сада важим за легенду, тако да сам постигао свој циљ!“ Затим је Насер започео нову причу од које је повремено застајао дах: „Кад смо ону екипу заробљених на Залазју и из затвора поново повели према Залазју и кад је почело клање, мени је допао Слободан Илић. Попео сам му се на прса. Био је брадат и чупав као животиња. Гледао је у мене и није проговарао ни ријечи. Извадио сам бајонету и директно га ударио у једно око, а затим провртио ножем. Није ни запомагао. Затим сам га ножем ударио у друго око. Нисам могао да вјерујем да не реагује. Искрено речено, тада сам се први пут уплашио, тако да сам га одмах послије тога приклао!”

„Добро види с ким имаш посла?!“, На Ибрамово озбиљно упозорење о формирању Хашког трибунала, одговорио је: „Боли ме курац! Ја сам одлучио док год могу да се науживам, а послије шта год буде, апсолутно ме у садашњем тренутку не занима!“¹⁰

Сличну причу је Ибран чуо и од амице: „Ибро, један дан дошао је Насер и рекао ми да се одмах спреим и кренем са аутом 'заставом' пред затвор у Сребреницу. Извели су све заробљене са Залазја и наредили ми да их повезем према Залазју. Када смо дошли до депоније, наредили су ми да зауставим и паркирам камион. Измакао сам се на пристојну даљину. Али, кад сам видио њихово дивљање и кад је почело клање, преблиједио сам као крпа. Када је Зулфо низ груди саставио ножем болничарку Раду, притом је питајући гдје јој је радио-станица, и више нисам имао храбрости да то гледам. Пјешке сам са депоније дошао у Сребреницу, а они су послије довели камион, а ја сам са камионом наставио кући у Поточаре. Каросерија је била сва крвава.“

Ти као да не знаш са ким имаш посла! „Мани се свега, ваљда ће и њихово проћи, у стању су све горем“, молећивим гласом ми је говорио амица Ибрахим, а стрина Рахима је наставила: „Ибро, ти си паметан момак, мани се свега?! Кад је Ибрахим дотјерао камион, на каросерији је био толико дебео слој спетака од крви, да сам морала цијели дан настављати казане прокључале воде, да бих сапрала онолику крв. То су најобичније животиње, само можеш са њима да изгубиш главу!”¹¹

⁹ Ибид, стр. 276.

¹⁰ Ибид, стр. 288.

¹¹ Ибид, стр. 289 и 290.

Једно јутро је поново одјекнула ужасавајућа вијест. На локалитету изнад Казана пронађена су два заклана тијела брачног пара, Крсте и Велинке. Крсто је по националности био Македонац, неспособан старац који није никоме ништа скривио.

Поново је један дан одјекнула гадна вијест у Сребрници. Емир Халиловић упао је у Зекин стан и убио њега и његову непокретну мајку. Зеко је био Србин. У Сребрници сам га виђао са Емином Алићем, који су били генерација и једно вријеме ударна снага фудбалског клуба „Губер“. Тада су већ снаге УНПРОФОР-а биле апсолутно овладале Сребрницом.

Неки старац српске националности залутао је на простор „заштићене и демилитаризоване зоне“. Завршио је у болници, а Емир га у по бијела дана убио у болничкој постели. Такође је заробљен и један учитељ, а који је био из околине Тегара. Учитељ је уредно предат војној полицији и спроведен у затвор, где су га Муслимани убили. Исти такав случај убиства се поновио са три српска заробљеника које су Скендеровичани, жртвујући свој живот, уредно спровели до Сребрнице.

Ибран о Хакији Мехољићу нема добро мишљење али о понуди Била Клинтона Изетбеговићу каже: „Након пада Сребрнице, Хакија Мехољић је почео да прича како је Изетбеговић рекао да му је Клинтон нудио да четници уђу у Сребрницу, побију пет хиљада људи, а да би послје тога Запад интервенисао у БиХ. Боље је сазнати икад него никад, али је крајње прљаво послје рата причати о намјерама врха у Сарајеву, а народу послје повратка у Сребрницу ништа не рећи. Да нисам за ове информације сазнао из повјерљивих извора, остао бих у дилеми шта је истина, с обзиром да сам из досадашњег искуства знао да је Хакија човјек који је вичан у одређеној конструкцији неистина.“¹²

На „Ловцу“, изнад Сребрнице био је успостављен пакет-уређај преко којег редовно остваривала комуникација са Другим корпусом и Генералштабом.

Ибран каже да демилитаризацију не би никад потписао, али ако би је неко и потписао, не би је прихватио. По његовим резонима, ако је неко потписао, а он здружно прихватио, он би је тада у свим сегментима испоштовао. У свакој игри се морају поштовати правила, па макар се та игра звала и рат. Свјестан је да је са Младићем на аеродрому Сефер својим потписом њихову судбину ставио у руке Младићу, али је исто тако био свјестан да је тада Сефер био Алијин климоглавац и нити је могао нити је смио потписати акт демилитаризације без Алијиног одобрења. Поред тога, кад је Сребрница фебруару 1993. године почела доживљавати свој крах, Сефер се због Сребрнице мало уплашио. Док су били актуелни „сребренички успјеси“, Сефер је био у сталном контакту са Насером, често га „пуцкајући“, како би

¹² Ибид, стр. 301.

он „пуцикао“ друге у Сребреници, али кад се видјело да Сребреница иде ка капитулацији, у таквој паници, прије свега, због својих заблуда. Сефер је у Сребреници остао упамћен по „команди“ преко Радија БиХ „по којем све јединице требају да усмјере своја дејства према Сребреници како би јој помогли?“ Како побједи имају стотину очева, а пораз ниједног, сребреничка хунта је почела да Сефера оптужује да нам је својом командом преко радија „навукао мобу на гузицу“.

„На крају крајева, њих у Сарајеву ни емотивно Сребреница није интересовала, али никад нисам могао да схватим да је сребреничка хунта могла такав споразум прихватити. Очито, последице катастрофалног пораза, „легенде“ и „хероји“ су преко ноћи постале грлице којима се измет спустио до пета. Све сам више почео да постављам питања: шта је у Сребреници на снази? Поново је Сребреница постала полигон за стварање, очито, планираног хаоса, али сада и правног хаоса са војног аспекта. Увијек сам настојао да будем легалиста, па тако и потпуно јасан и конкретан. Како није могућа полутрудна и полуневина жена, тако сам сматрао да у крајњем ни Сребреница не може бити полудемилитаризована; или треба бити милитаристичка или дефинитивно демилитаризована зона.“¹³

О Насеру Орићу, Ибран каже: „Насер је био доказани злочинац, пљачкаш, криминалац и све друго што би се могло рећи као негативна људска карактеристика. Занимљиво је то колико су, ипак, Насер и његова банда били невична у конструкцијама лажи. Када се требају бусати који који су били изричито заслужни за пружање отпора, онда причају да су били готово голоруки, али када треба причати о набавци наоружања, или како то они кажу о шверцу, онда се стиче дојам да смо били јачи од „Пентагона“.

Холандски батаљон који је замијенио канадски најављиван је као елитна јединица. Одборници СО нису код њих добро примљени, а како је завршио честити одборник Азем Бајрамовић, Ибран каже: „Наиме, након пада Сребренице, Азем је, као и већина људи са којима је био у најближим односима, кренуо преко шуме. Успио је прећи све препреке, али, ипак, није успио преживјети. Иако се фактички докопао слободне територије, убијен је када је ступио на слободно тло. Знам да вјероватно никада нећу сазнати чији метак је угасио Аземов живот, али сигурно знам да четнички - није.“¹⁴

ОРИЋЕВА ХУНТА СИЈЕ СМРТ И ИЗАЗИВА СРПСКЕ СНАГЕ

О заседама и убиствима наших, углавном, угледних људи од стране Орићеве хунте Ибран каже: „Услиједила је засједа на простору Подравања за наше људе који су покушавали допрему конкурентских артикала и робе из

¹³ Ибид, стр. 310.

¹⁴ Ибид, стр. 329.

Жепе. Погинуло је неколико људи, а са собом су носили уносан товар робе. Већ је постала уобичајена пракса да се свака засједа приписује сребреничкој мафији тако да за сваку засједу нико није ни оптуживао четнике.

Након тога, поново је улиједила нова засједа. Тамо је опет погинуло седам муслиманских бораца, Послије ове засједе, у Сребреници се почело полутајно причати и о починиоцима појединих убиства. Наиме, један од преживјелих ампутираца у сребреничкој болници отворено је почео причати кога је препознао од починилаца овога злочина.

Народ осећа зло и само жели да утекне из Сребренице, о чему Ибран каже: „Народ је само размишљао о одласку из Сребренице на било који начин, тако да је једног момента процурила вијест да постоји могућност да четници пусте народ из Сребренице. Комплетне породице су кретале према Луци, а затим под планину Радаву, надајући се да ће се указати прилика да крену из сребреничког цехенема. Неки су знали остајати и по мјесец дана али од организованог одласка није било ништа. Али је већ 1994. године дошло до честих самоиницијативних напуштања Сребренице, и то ситних, организованих група. О несталим на том путу нема броја, али се знало догађати да цијела група нестане без трага. Неки су се успјели и домоћи слободних територија, тумарајући по неколико дана, а понекад и седмица. Други су се одлазили у супротном правцу. Кретали су преко Дрине у правцу Србије, тумарајући србијанским врлетима како би се докопали Санцака, а послвије Косова и Македоније. На том путу су неки стигли и до Албаније, а послвије тога, преко Италије до неких од земаља Запада.¹⁵

Због силне немаштине, на неким мјестима је успостављена сарадња са Србима. „Неле нам је причао да су кроз разговоре од четника добили конкретну понуду: „јебо вас Насер, покупи вам паре, ми вам сваки артикал од соли, кафе, шећера можемо обезбиједити по дупло мањим цијенама!“

Тако је уговорена испорука више килограма кафе и двије до три вреће соли. За успоставу међулинијске сарадње сазнала је муслиманска мафија. Био је угрожен монопол моћних на тржишту, јер је дошло до драстичног пада цијена! На дан када је требало да буде међулинијска испорука наручених артикала, Насер је са Смајом Манцом и пратњом отишао до Хамдије Цинде, који је био неки командир. Хамдију су испред себе повели на положај, а Хамдијин главни задатак је био да се са Србима чује како би извршили размјену робе и новца. Хамдија је успио успоставити везу и када је било све спремно за размјену а Срби са врећема кренули према нашим линијама, умјесто размјене робе и новца, дочекала их је ватра из Насерове и Смајине пратње.

Почетком 1995. године најављен је одлазак Насера Орића са групом командира према Тузли гдје су се требале организовати активности припреме

¹⁵ Ибид, стр. 338.

снага за операције против ВРС. О Насеровом одласку из Сребренице, Ибран каже: „Након што је испратио многе, на ред је дошао и Насер са својом екипом. Истина, оно што је могао да сазна, дошла је наредба да и Насер напусти Сребреницу. Ту наредбу није радо прихватио. Тражио је сваки начин да не иде, јер 'лихаћ' до зоре не напушта свој брлог, али је морао ићи. Послије неколико дана проведених у Жепи, Насер се вратио у Сребреницу. Наводно је морао доћи јер су у Сребреници избили неки проблеми. Пошто се ситуација смирила, Насер је опет морао продужити за Жепу. Коначно, послије дугог чекања на лет мафија је остала без газде.¹⁶

Током 11. маја 1995. године Ибран полемише са сребреничанима гдје су многи били мишљења да ће Насер у Тузли или Сарајеву бити ухапшен. Касније је било јасно да је официјелна државна, политичка и војна клика свјесно извела Насера из Сребренице само са једним циљем. „Основна њихова замисао додатно је од тога гилиптера правила још јачу „каризматичну личност”, како се наводно „ето догодио геноцид, али све би било другачије да је он био у Сребреници!“ Савршена подлост!

ПРЕЖИВИО САМ АТЕНТАТ БОШЊАЧКЕ МАФИЈЕ У СРЕБРЕНИЦИ

Освануо је петак, 19. мај 1995. године када је Ибран са Хамедом пошао на цуму. Након повратка кући ноћу, коначно су, после више покушаја, успјели извршити атентат на Ибрана, о чему он каже: „Приближавали смо се мјесту који се зове Капетанова ћуприја. Само што смо наишли поред пропуста и кренули према мосту преко Крижевице, који је од пропуста био удаљен десетак метара, испод пропуста је по нама засијала батеријска лампа. Хамед, који је био крајње десно до банке, нагло се окренуо и повикао: 'Шта то палиш батерију, гаси то?!' Батерија се одмах угасила, а послије су се чули неки шапати људи који су испод пропуста лежали у каналу.

„Када смо се од моста удаљили двјестотињак метара, иза њихових леђа се зачуло клепетање војничких чизама. Знали смо да су људи испод пропуста кренули нама. Наша ликвидација била је планирана да буде тачно на мосту преко Крижевице.“

Хамед повика из свег гласа: „Прате нас!“ Ибран је застао као скамењен и, тек што се окренуо, зачули су се звуци 'клик, клик, клик' од кочница на аутоматским пушкама. Садо је остао наред цесте, тако да су са десетак метара дочекали палбу. Три аутоматске пушке су по њима почеле бљувати рафале. „Готово је, мора се мријети!”, закључио је Ибран.

Аутоматске пушке су јечале без престанка. Врата ахирета била су широм отворена. Када је дотакао асфалт, отегао се и помирио са смрћу. Дошао је крај

¹⁶ Ибид, стр. 349.

и то из редова „назови“ оних којима је посветио све - својих. Након првог уздисаја, изговорио је: „Ла илахе иллалах, Мухамеде ресулалах.“ Још је био при свијести и душа га не напушта. Када је видио да га душа не напушта а банда довршава посао на најбруталнији начин, повикао је онолико колико му је још снаге остало: „У помоћ, у помоћ!“

У рукама силуете зликовца изнад његове главе, указао се врх аутоматске пушке на одстојању од тридесетак центиметара. Убица је узвикнуо: „Ево ти упомоћ, мајку ти јебем!”

Одјекнуо је пуцањ у његову главу. Послије тоталног сљепила, након извјесног времена на десном оку су му се на небу указале звијезде. Како је било облачно вријеме, а киша непрестано лила, није знао да ли су стварне или је привиђење. Лежао је непомично. Када му се почела враћати нада у живот, видио је да вриједи покушати пронаћи спас. Покушао се концентрисати и помакнути десну ногу, али је није осјећао. Ни лијеву, исто тако није могао покренути. Лијеву руку није осјећао. Помакао је десну руку и увјерио се да му је само она остала.

„Непосредно поред мјеста атентата, испод пута је била кућа Сеада Бегића, који се водио као нестала особа са пута за Луку. На својој десној руци почео сам да пузим према Сеадовој кући. Окренуо је главу и наслонио уз врата, тако да је, дижући десну руку, почео лупати у врата зовући да му неко отвори. Када је већ изгубио снагу, а са њом и наду, изненада су се отворила улазна врата.“¹⁷

Након два - три дана проведена у кући, Ибран је отишао у болницу на превијање, а тада је била заказана сједница Скупштине општине у вези анализе новонастале ситуације. У болници у Сребреници боравио је хирург Украјинац, који је Ибрана оперисао и санирао ране. У Сребреници је боравио преко организације „Љекари без граница”. Када је погледао његове ране, није могао да вјерује да је жив. Сједио је и понављао “каква срећа, каква срећа“.

Иако је у болницу дошао у пицами, исти такав је продужио на засиједање Скупштине. Није га ништа интересовало, није никога слушао, а многе презирао. Знао је да је атентат био плански и да је иза њега стајала сребреничка мафија, тако да је неке једва имао снаге и гледати. Устао је онакав и само рекао: „Уопште ме не занимају, радите шта хоћете, само вас молим да ме одавде пустите да изађем са братом?! Нити ме занимају ви, ни Сребреница, и само ми је у интересу да дођем гдје себи могу обезбиједити даљње лијечење!” На његове ријечи устао је Зулфо Турсуновић, који је био замјеник Насера Орића, био на Скупштини и рекао му: „Не можеш ти нигдје без нас?! Ти ћеш са нама, кад кренемо сви, онда ћеш и ти ићи?”

¹⁷ Ибид, стр. 356 - 358.

Остао је запрепаштен! Знао је да ни по коју цијену неће дати да било како изађе из Сребренице, али су га више запрепастиле његове ријечи које су се тичале и њиховог одласка. Очито да је знао да ће ускоро доћи вријеме да се из Сребренице иде, али је било исто тако очито да из Сребренице треба ићи без икаквог терета. Очито, највећи терет смо ми. Са нама је требало завишити.¹⁸

Ибран тврди да је све било унапред добро планирано: „Да је све било планирано, након рата се увјерио додатном информацијом. Једне прилике амицић Мирсад, који је био шеф истуреног сребреничког штаба у Тузли, дошао је на разговор код Изета Хацића. Ушао је у канцеларију, а у канцеларији је већ био Хајрудин Авдић из Сребренице. Иако је Мирсад ушао у канцеларију али га очито нису примијетили, тако да је разговор настављен. Јадао се Хајрудин Изету: „Највећи нам је проблем Ибран. Не знамо никако како да га се ријешимо. Изузетно је опасан.”

„Ако немате никакво друго рјешење ликвидирајте га!? И ми смо то радили кад је требало према некима“, узвратио је Изет.¹⁹ Ибран је касније остао дуже у разговору са љекаром и командантом санитетске јединице холандског батаљона, да би бар нешто сазнао о стању у „заштићеној зони“.

„Господине Мустафићу, шта ви мислите да ли постоји икаква шанса за опстанак Муслимана на простору Сребренице?“, питао га је доктор. Питање ме је потпуно изненадило, јер је било толико директно и сумњиво и покушао је смирено одговорити:

„Господине докторе, са оваквом сребреничком влашћу која није ништа друго до организирана мафијашка банда, мислим да су за опстанак на овим просторима шансе минималне, или, боље речено, никакве, зато сам вас и молио за успоставу комуникације и писма, јер је дошао посљедњи тренутак да се спашава што се спасити може.”

Било је видљиво да га занима одговор, али је исто видио да га његова констатација уопште не узрујава. Очито да је већ знао за расплет ситуације. Поред тога, видио је да су они у сребреничкој банди нашли поузданог партнера, јер су их беспоговорно слушали, а већ су заједно са припадницима бошњачке војске ишли на линије. Очито, Холанђани су пристали да на линије иду са бошњачким војницима само из разлога да са себе скину одговорност и свијет увјере да Сребреница није демилитаризована зона, каква је требала бити. И заиста, тог момента, Холандски батаљон УНПРОФОР-а требао је имати око 600 људи, али је на лицу мјеста било око 250 војника, а 28. дивизија је у свом саставу имала 5.500 „демилитаризованих“ људи.²⁰

¹⁸ Ибид, стр. 364.

¹⁹ Ибид, стр. 365.

²⁰ Ибид, стр. 368.

ПРОВОКАЦИЈЕ СРБА ИЗАЗВАЛЕ СУ СРПСКУ ОФАНЗИВУ НА СРЕБРЕНИЦУ

Напад на српско село Вишњицу Ибрану је тешко пало, о том глупом потезу муслиманских снага каже: „Једну вечер сам сјео пред телевизор да погледа дневник 'Срне', јер друге станице нису могле ни гледати. На 'Срни' је услједила вијест која га је шокирала: 'Данас су јединице сребреничких екстремиста упале на српске просторе и извршиле напад на српско село Вишњицу, којом приликом је погинуло неколико српских цивила. Село је спаљено, а након тога, сребренички муслимански екстремисти су га опљачкали и вратили се у заштићену зону.“

Када је убрзо дошао у Поточаре, затекао је једну групу момака у маскирним униформама, а међу њима је био и Мрки. Почео је на сав глас хистерисати: „Јесте ли ви уопште нормални?! Па, шта то чините, ви свјесно стварате алиби Србима да нападну Сребреницу?! Ви нисте у Вишњици убили двије-три бабе, ви сте у Вишњици убили муслимански народ!“ Као да су били затечени његовом реакцијом. Мрки је покушао да смири ситуацију објашњавајући: „Нисмо ми самоиницијативно отишли у акцију. Ми смо добили наредбу из Сарајева.“

Заиста, након свега овог сазнајем да је у Сарајеву наредбу за нападе муслиманских снага око Сребренице лићно потписао генерал Енвер Хадихасановић.²¹ Након Вишњице, услједила су готово свакодневна српска гранатирања, док нису коначно кренули у заузимање појединих пунктова УНПРОФОР-а.

Једну вечер, из правца Киселице, вјероватно користећи руднички тунел према Сасама, једна српска јединица је упала на простор сребреничког насеља Видиковац и извела врло брзу диверзантско-терористичку акцију. Том приликом је погинула једна жена и једно дијете. Ескалација напада послје овог инцидента је била толико видљива да је наставак директних напада према Сребреници било питање дана. Тако су и Срби само чекали наредбу из неких виших центара моћи.

Тих дана дошло је до убиства холандског војника о чему Ибран каже: „На једном од пунктова, којег су покушали узети Срби, један од наших гилиптера, вјероватно по задатку, устријелио је једног војника холандског батаљина, тако да се распао комплетан систем одговорности Холанђана. Погибијом њихових војника њима је од муслиманске стране упућена потпуно јасна порука да иду четницима у Братунац.“²²

Десетог јула 1995. године Ибран је са својим познаницима цијенио продор српских формација. Пратили су комплетно дејство и напредовање. Тада Ибран

²¹ Ибид, стр. 369 и 370.

²² Ибид, стр. 371.

није ни знао, а већ је у Сребреници одржан састанак у општини на којем је договорено да банда мафијаша напусти Сребреницу.

Након што је Ибран сагледао ситуацију, за два сата почеле су горјети куће по Пусмолићима, а затим је кренуо продор Срба косом изнад Ораховице, према Сућеској. Другим крилом Срби су силазили преко Бибића према Бојној. Надлетјела су два авиона НАТО-а, али су само испалили двије-три бомбе, без икаквог учинка. Народ је у колонама ишао према Горњим Поточарима.

Стање у заштићеној зони било је хаотично. ВРС је гранатирала, није било хране, несигурност међу народом је била велика. Горјеле су прве куће, народ није спавао, идеја је безброј и свако је свој наум проводио. Почела је бјеганија у свим правцима, а мале групе људи покушавале су организовати одбрану. Окупљао се народ у појединим кућама и договарао шта чинити, а објективно били су као покисли јер су знали да се ближи крај и да се морају брзо определијелити и донијети одлуке о одласку немоћних, жена, дјецe и старца у базу УН у Поточарима.

Углавном, кога год да си срео и поразговарао, разговор би се завршавао питањем: Шта би било најпааметније радити? Ибран тог момента није ни знао да је сва општинска, назови власт и штаб, већ била на Чумавићима, спремна да се „фата цаду“ - бјежи према Тузли.

У једном тренутку Ибран је тетку Омеру рекао да не смију напуштати слободну територију ни за шта на свијету, а он му је одговорио: „Болан Ибро, па све са Крижевца оде. Људи разбијају чак и кошнице, купе мед и узимају све што могу понијети са собом носе. Не можеш никог зауставити да остане јер је све кренуло!”

Ибран је схватио да је сваки покушај да се људи зауставе и ставе у одбрану губљење живаца и времена и да је завладао општи хаос у којем је само сребреничка мафијашка банда знала шта треба чинити, наравно само за себе.

О посљедњој радио-вијести коју је чуо у родној кући у Поточарима, Ибран каже: „Данас је у Зеници, на челу са предсједником Алијом Изетбеговићем, засједао Главни одбор СДА проширен са командантом, члановима Генералштаба Армије Републике БиХ и командантима корпуса. Разговарало се о тренутном стању у Армији и будућим активностима на ослобађању Републике БиХ.”

Након завршених вијести, оплеле су севдалинке, као да се у Сарајеву слави двадесетогодишњица слободе у сувереној, недјеливој и цијеловитој Републици БиХ, која је достигла стандард најразвијенијих западноевропских земаља. Окаменио се и дефинитивно био потпуно свјестан да у планираном геноциду у Сребреници судјелује комплетан врх СДА, политички врх на челу са Изетбеговићем и цијели војни врх Алијине војске која апсолутно није имала ниједан атрибут Армије РБиХ.²³

²³ Ибид, стр. 374.

Нешто касније, поново на путу према Хамедовој кући, срели су се са Мрким Манџом, који је кренуо за њима да их не изгуби из вида и упита Ибрана: „Шта чекате ви, што више не крећете?!”, - услиједило је његово питање, који је показало његову нестрпљивост. „Полахко, има још времена, кренућемо,“ услиједио је Ибрин одговор, сам је мислио „ту прилику више нећеш дочекати“.

Након дужег чекања брата, Ибран наставља: „Па, гдје си ти Саме до сада?!”, узвикнуо је. Хамза није ни чекао на Саметов одговор па хистерично повика: „Шта чекате, у град су ушли Срби, полазите из ових стопа, на Липи вас чека Ахмо са 170 својим момака?!”

Сав избезумљен је поскочио са степеница погледавши Хамеда, док је он, уздигнутих руку, чврсто изговорио: „Ја сам донио одлуку, остајем овдје!”

Нашао се у једној ситуацији да је дословно остао без текста. Одмах је и брат реаговао: „Ибро, ти никуд не мрдаш, ти исто остајеш овдје!?” и настави „Саме, онда идите зовите и друге наше момке да останемо скупа, па ћемо виђети шта даље?”, покушао их је убиједити.

„Не Ибро, ја и Хамза сад идемо, нас чекају наши момци, ја ћу са њима. Ми смо ратници, скупа смо почели ратовати, ја сада идем са њима, ако треба скупа и гинути. Чувај ми Нерфиду (супругу) и мога Нурдина (сина)? Теби је овдје безбједније, ти ћеш преживјети. Дај ми нешто пара, ако имаш?”, рекао је Саме. Остао је без текста и ухватио се за цеп. Са собом је још имао 1.100 ДМ, тако да му је одбројавао питајући колико му треба. Узео је само 200 ДМ, рекавши да му је доста.

„Дабогда свих 200 марака у Кладњу попили!“, рекао је Ибран брату, а затим наставио: „Саме, молим те само пређите линију и ниједног метра више за бандом? Нађите се под хитно са Ахмом и, мој вам је савјет, да се, ако банда крене према Тузли, хватате Жепе?”²⁴

О доласку 12. јула у Ремонтни завод, Ибран каже: „Кад се српска патрола појавила на улазу у халу Ремонта, у којој смо и ја и Хамед нашли уточиште, истог момента су се пробијали кроз народ и упутили ка нама. Одмах су од нас затражили документе. Хамед је извадио своју личну карту, а ја нисам имао ништа од докумената. Добро су нас осмотрили и наставили даље. Нисам могао да вјерујем да директно иду према нама, као да су навођене ракете. Знао сам тог момента да њихов долазак директно ка нама није плод случајности јер су од неких наших добили информацију да се ту налазимо...

Када су дошли, почеше са мном разговарати. Прихватих разговор. Гледали су ме са подозрењем, видјевши на мени ране, тако да ме истог момента упиташе „откуда ти толике ране“? Одмах без задршке рекох: „Од сребреничке злочиначке банде!”

²⁴ Ибид, стр. 377.

²⁴ Ибид, стр. 377.

Послије полицијске истраге, возње аутобусом, Ибран Мустафић завршио је у братуначком хангару, готово без ваздуха, са 150 сапатника. Настављена су испитивања и претње у братуначкој полицији и притвору, тражећи од њега да пише шта зна. Настављају возњу Ибрана у гепеку аутомобила дуж Дрине и застрашују. У Бијељини у самици настављају са бесконачним испитивањем, малтретирањем и изнуривањем глађу. Потписивањем, срамне дејтонске издаје, како је рекао, дочекао је у самици. У бијељинској самици провео је пет мјесеци и десет дана „на дивље“. После контакта у затвору са Османом из Братунца и његове размјене, сви за све, а на његово пријављивање да је жив и у затвору, евидентирао га је МКЦК. Из бијељинског затвора пребацили су их на Пале у салу Дома културе, гдје су их дочекали представници Међународне полиције.

Након тога, у посјету долази Драган Булајић, предсједник Комисије за размјену српских ратних заробљеника, о чему Ибран каже: „Послије уводних ријечи, пришао је 'ратним злочинцима'. Одмах се упутио мени, пружио ми је руку: „Добар дан, господине Мустафићу! Како сте?“ „Добар дан, добро сам, издржаће се“, одговорих му.

Након неколико реченица, Булајић настави: „Господине Мустафићу, знам ко сте, знам какав сте, знам да ми нећете вјеровати, али знајте да имам два сина. Два ми мога сина био сам свјестан у што се може Сребреница претворити, с обзиром да сам био у честој комуникацији са Амором Машовићем и Хасаном Муратовићем. Покушавао сам све да се то спријечи. С обзиром да је Муратовић био министар у Влади за односе са међународним организацијама и институцијама, Хасану сам рекао да под хитно идемо у Сребреницу и да се стављам на располагање да заједно уђемо у Сребреницу. На мој спомен Сребренице Хасан Муратовић није уопште хтио о том проблему даље дискутовати, рекавши „да њега Сребреница уопште не инетресује.“

Јасно му је да је Булајић четник, али му је дефинитивно било јасно да су издајничка копилад гора од четника. Ибран је размијењен уз помоћ Михаила Штајнера који је тада био у Босни и Херцеговини.

ЗАКЉУЧАК

Занимљиво је, да му је послје изласка из ропства, Алијина тајна полиција АИД преко тадашњег директора сугерисао, да не отвара питање Сребреница јер ће бити ликвидан. „Никад се нико није сјетио да обави било какав разговор са њим на тему што би сваку нормалну власт на свијету интересовало. Њих злочини нису ни интересовали. АИД је имао задатак да чува од бошњачке функционере и њихова богатства и то од свог народа.

Евидентно је да је почињени тешки ратни злочин у „заштићеној и демилитаризованој зони“ Сребреница, циљано добро осмишљен, темељито испланиран, дуго припреман и успјешно реализован од оперативаца страних обавештајних кругова, финансијски и медијски подржаних од стране војних и

САРАЈЕВСКИ СЦЕНАРИО ПЛАНИРАНОГ ХАОСА У СРЕБРЕНИЦИ

политичких моћника углавном моћних западних земаља, са циљем прибављања алибија за бомбардовање положаја Војске Републике Српске и слабење позиције Републике Српске на предстојећој Мировној конференцији у Дејтону.

Такође, овај догађај се мора посматрати и кроз призму предстојећег рата у Републици Србији, као и кроз призму установљеног Међународног кривичног суда за Југославију којем је требао такав догађај. Требао је овај злочин како би се Република Српска и Република Србија за све ово вријеме уцјењивала по маси питања, што и даље траје. Неспорно је народ Сребренице, зарад „виших циљева“ жртвован. Осуда српског народа за злочине је реална, али је неприхватљива оцјена планског уништавања бошњачког народа јер су бројке страдалих драстично увећане и приписани су многи који су на било који начин и прије операције страдали у Сребреници.

ИЗВОРИ

1. Мустафић Ибран, *Планирани хаос*, Сарајево, 2010.
2. *Одбрана Републике – војна тајна строго повјерљиво* број СП 06.101-160-8795.
3. Чивиков Жерминал, Сребреница - *der Kronzeuge*, Већ 2009.
4. Bill Schiller, „*Fearsome Muslim warlord eludes Bosnian Serb forces*“, Toronto Star, 16.7.1995.
5. *Филм Сребреница* - издани град (Norveška 2010), norveški režiser Ola Flyum.
6. Ralph Hartmann, *Der Wohltätigkeitsverein*, Ossietzky broj 21/2013.

ЗЛОЧИН У СРЕБРЕНИЦИ У СВЕТЛУ НОВИХ САЗНАЊА

Академик проф. др Борис Кривокапић¹

Пословни и правни факултет Универзитета „Унион – Никола Тесла“, Београд
и Правни факултет Самарског националног универзитета „С. П. Корољов“,
Самара, Русија

Апстракт: Полазећи од чињенице да многи сматрају да се у Сребреници догодио геноцид у коме су босански Срби побили преко 8.000 локалних Муслимана (Бошњака) што је доказано пресудама Хашког трибунала и потврђено пресудом Међународног суда правде, аутор настоји да аргументовано покаже да то није тако. Након кратког увода у коме подсећа шта је злочин геноцида, он се бави пресудом Међународног суда правде, истичући да је она једна врста компромисног решења, јер су одбијени сви наводи тужбе, сем тога да је у Сребреници догодио геноцид у смислу члана 2/а Конвенције о геноциду. Затим се, детаљно бави геноцидним радњама (чл. 2/а-е Конвенције) при чему признаје да се у Сребреници заиста догодило масовно стрељање, али истиче да се ни данас не зна број жртава, с тим да нипошто није побијено 8.000, као се тврдило у првим пресудама Трибунала. Он доказује да је жртава стрељања могло бити највише 2.000, те да чак и да се прихвати каснија процена Трибунала, који је 2015. број побијених свео на 4.970, ни апсолутни број претпостављених жртава, ни њихов удео у бројности заштићене групе нису довољни да би се говорило о геноциду. Затим се бави намером уништења и након исцрпне анализе закључује да пред Трибуналом није ни на који начин изван разумне сумње доказана било чија геноцидна намера. У наставку аутор разматра проблем заштићене групе и указује на неодрживост конструкције Трибунала о локалном геноциду и томе да је извршен геноцид над Муслиманима у БиХ, тако што је извршен над Муслиманима из Сребренице тиме што су извршене геноцидне радње над мушкарцима као једном и женама, децом и стартима, као другом новом подгрупом. Аутор подсећа да се о геноциду не може говорити ако недостаје макар један његов конститутивни елемент и закључује да у случају Сребренице недостају сва три. По њему, у Сребреници је 1995. извршен низ тешких злочина, али то су били ратни злочини и злочини против човечности. У оквирима које дефинише међународно право, пре свега Конвенција о геноциду, нема никаквог основа да се сматра да је тамо почињен геноцид.

Кључне речи: *Геноцид, Сребреница, Хашки трибунал, Међународно право, Међународно кривично право*

¹ Иностранци члан Руске академије природних наука (РАЕН), редовни професор на Пословном и правном факултету Универзитета „Унион – Никола Тесла“, Београд и Правном факултету Самарског националног универзитета „С. П. Корољов“, Самара. Експерт из области међународног и упоредног права, аутор преко 40 научних књига и студија и више стотина научних радова, krivokapicboris@yahoo.com.

У свести многих крајем прошлог века у срцу Европе догодио се геноцид у коме су Срби из БиХ побили преко 8.000 локалних Муслимана (Бошњака) што је доказано пресудама Хашког трибунала (у даљем тексту: Трибунал) и потврђено пресудом Међународног суда правде (у даљем тексту: МСП). Тиме је за огромно већину овај догађај постао део историје, нешто што је неспорно. Заправо није тако и то ћемо овде покушати да докажемо.

І. ЗЛОЧИН ГЕНОЦИДА

1. Правни извори. - Злочин геноцида дефинисан је Конвенцијом о спречавању и кажњавању злочина геноцида из 1948. (у даљем тексту: Конвенција). Премда ју је ратификовало само 150 држава, њена решења прерасла су у опште обичајно међународно право, чиме су постала обавезна за све.² Она су потврђена и тиме што су у потпуности преузета и уграђена у статуте међународних *ad hoc* кривичних судова, међу којима и у чл. 4. Статута Хашког трибунала (1993).³

То да међународно заједница сматра геноцидом управо оно што је дефинисано Конвенцијом, потврђено је и Римским статутом (1998) у чијем чл. 6. је садржана потпуно иста формулација. Ово и поред чињенице да је у међувремену било разних предлога да се дефиниција прошири, тако да обухвати и неке нове радње (нпр. етничко чишћење, културни геноцид) односно да се као заштићене наведу и неке нове групе (нпр. политичке, социјалне или родне).⁴

2. Дефиниција. – Према чл. 2. Конвенције, геноцидом се сматра „било које од наведених дела, учињених у намери потпуног или делимичног уништења једне националне, етничке, расне или верске групе као такве: а) убиство чланова групе; б) тешка повреда физичког или менталног интегритета чланова групе; ц) намерно подвргавање групе животним условима који треба да доведу до њеног потпуног или делимичног физичког уништења; д) мере уперене на спречавање рађања у оквиру групе; е) принудно премештање деце из једне групе у другу“.

Према томе, за постојање овог кривичног дела потребно је доказати истовремено испуњење три конститутивна елемента геноцида: 1) да је реч искључиво о неком од наведених дела; 2) да су она учињена са циљем потпуног

² Кривокапић, 2012, 35-81.

³ Идентична решења део су чл. 2 *Статута Трибунала за Руанду* (1994) и докумената којима су основани тзв. мешовити судови - чл. 4. *Уредбе бр. 2000/15 Транзиционе администрације УН за Источни Тимор* (2000) и чл. 4/1 камбоџанског Закона о оснивању ванредних већа у судовима за гоњење злочина почињених у време Демократске Кампуџије (2001, изм. 2004).

⁴ Морамо се сложити да „дефиниција геноцида није била несрећни компромис у изради нацрта, већ логичан и кохерентан покушај да се реши посебан феномен кршења људских права, претња постојању онога што бисмо сада назвали 'етничким групама' и са констатацијом да је дефиниција издржала тест времена и да је мало вероватно да ће се бити измењена у догледној будућности. Schabas, 2008a, 190.

или делимичног уништења односне групе као такве; и 3) да је реч о уништењу не било које, већ само национане, етничке, расне или верске групе. То су истовремено ограничења онога што се сматра геноцидом. Ако недостаје макар један од та три елемента, у питању је можда неко друго кривично дело, пре свих злочин против човечности или ратни злочин, али нема геноцида.

II. ПРЕСУДА МЕЂУНАРОДНОГ СУДА ПРАВДЕ

1. Поступак. - МСП се питањем геноцида у Босни и Херцеговини (у даљем тексту: БиХ) бавио решавајући спор те земље и тадашње Србије и Црне Горе.⁵

Тужбу је 20.3.1993. године, у време рата у БиХ, влада из Сарајева против тадашње Југославије.⁶ Ту су важна три момента: 1) Република Српска, као сукобљена страна у грађанском рату, а затим и као ентитет БиХ стално је оспоравала тужбу; 2) влада из Сарајева је у тужби тврдила да је почињен геноцид над муслиманско-бошњачким становништвом у читавој БиХ и да је Југославија одговорна за то и 3) тужба је поднета више од 2 године пре одређених догађаја у Сребреници.

МСП је пресуду донео 2007, у време када је Трибунал већ изрекао неколико осуђујућих пресуда за геноцид и пред Претресним и пред Жалбеним већем). Довољно је подсетити да је у случају Крстић првостепена пресуда донета 6, а другостепена 3 године пре пресуде МСП (2001. одн. 2004. године).

У тим оквирима судије МСП нашле су се у незавидној ситуацији. Нису могле да сасвим оспоре пресуде Трибунала јер би то дезавуисало Трибунал, који је основао Савет безбедности, и имало озбиљне политичке последице. Уосталом, МСП није хијерархијски надређен Трибуналу, нити је овлашћен да мења или укида његове пресуде.⁷

Стога је МСП прибегао једној врсти компромиса - определио се за „рестриктивну и конзервативну конструкцију дефиниције геноцида“⁸ из чл. 2. Конвенције, прецизирао да се уништење групе односи на њено физичко уништење и одбио да прихвати да су извршене радње геноцида из чл. 2/b-e Конвенције, али је, са друге стране, потврдио да масакр у Сребреници представља геноцид у смислу чл. 2/a Конвенције.⁹

⁵ *Case Concerning Application of the Convention*, 2007.

⁶ БиХ је 22.5.1992. примљена у УН, тако да је за МСП влада из Сарајева била пред. земље.

⁷ Да МСП није имао избора и није могао да промени пресуде Трибунала примењују и други и скрећу пажњу да у пресуди МСП постоји имплицитна, али оштра критика рада Трибунала, посебно тога да су једва одрживе оптужбе за геноцид које су резултат честог закључења споразума о признању кривице. Magnusson, 2013, 28.

⁸ Schabas, 2007, 116.

⁹ Компромис можемо да видимо и у начину на који је МСП решио сам спор - утврдио је да је Србија прекршила Конвенцију зато што није спречила геноцид и казнила и изручила Трибуналу кривце, посебно Ратка Младића, али није осудио Србију за геноцид и одбио је захтев БиХ за накнаду штете.

2. Чињенице. – МСП је као доказано прихватио чињенично стање и многе квалификације Трибунала.

С обзиром на то да је Жалбено веће Трибунала прихватало као доказане чињенице које је утврдило Претресно веће,¹⁰ то значи да су грешке и пропусти у првостепеном поступку (нетачно утврђено чињенично стање, прихватање једних и одбацивање других доказа итд.) остале до самог краја. Стога ако је чињенично стање које је утврдио Трибунал погрешно или непотпуно онда ни одлука МСП не може бити до краја исправна.

3. Пресуда. – МСП је одбио тужбу за геноцид против Муслимана/Бошњака у читавој БиХ, али је прихватио за геноцид у Сребреници. Према је тужилац тврдио да је извршен геноцид свим радњама из чл. 2/а-е Конвенције, МСП није нашао да постоје радње из чл. 2/б-е,¹¹ али је прихватио геноцид убиством чланова групе (чл. 2/а).

Тиме су у суштинском смислу оспорене све пресуде Трибунала у делу у којем су окривљени осуђени за радње из чл. 4/б-d Статута Трибунала (идентичан чл. 2/б-d Конвенције). Према МСП није овлашћен да мења и укида пресуде Трибунала, с обзиром на неупоредиво већи ауторитет МСП и његових судија, то може да значи само једно – у Сребреници није извршен геноцид наведеним радњама.

Када је реч о убиствима чланова групе као радњама извршења геноцида, МСП се ослонио на чињенице које је утврдио Трибунал, посебно на то да је 25.000 становника Сребренице депортовано, а више од 7.000 побијено.¹² Међутим, то су само процене, а не доказане чињенице. Стога и питање: шта ако би се утврдило да ти подаци нису тачни и да су пресуде Трибунала засноване на погрешно утврђеном чињеничном стању?

У даљем тексту покушаће се показати да када је реч о догађајима у Сребреници уопште није све тако једноставно и сигурно. Тешких злочина је било, то нико не спори, али не и геноцида, па ни убиством чланова групе.

III. ГЕНОЦИДНЕ РАДЊЕ

1. Убиство чланова групе

1. Општи осврт. – Геноцид ће несумњиво постојати ако су уз испуњене остала два конститутивна елемента, побијени сви чланови заштићене групе, што се у овом случају није догодило.

Када је реч о уништењу само дела групе, нема јасних правила о томе колико чланова групе или који удео њих треба да буду убијени да би се радило о

¹⁰ Уосталом, Жалбено веће је констатовало да је Претресно веће у најбољој позицији да оцени доказе изведене на суђењу. Крстић, 2004, пар. 33.

¹¹ *Case Concerning Application of the Convention*, 2007, paras. 318, 354, 355, 367.

¹² *Case Concerning Application of the Convention*, 2007, paras. 278, 290.

геноциду. Оно што је сигурно то је да тај број треба да је знатан, веома велики. У принципу то су стотине хиљада или чак милиони жртава.

Рафаел Лемкин, идејни отац формулисања посебног злочина геноцида, залажући се за међународно санкционисање таквог кривичног дела као злочина *sui generis*, имао је пред очима покољ у Турској 1914-1923. око 1,5 милиона Јермена и 300.000 Грка¹³ и затим холокауст у којем су Немци побили 5-6 милиона Јевреја (то је 1944. први пут назвао геноцидом). По њему, геноцид је „уништавање народа или етничке групе“ и резултат је свесног и систематског, координисаног плана разних акција са циљем уништења (истребљења) изабране групе као такве.¹⁴

У једином неспорном геноциду с краја прошлог века, оном у Руанди 1994, Хутуи су за три месеца побили око 800.000 Тутсија.

2. Случај Сребренице. – Колико год из пијетета према жртвама желели да избегнемо њихово бројање, то је неизбежно, јер је у непосредној вези са квалификацијом догађаја.

1) Апсолутни број убијених. - У Меморијалном центру Сребреница – Поточари (у даљем: Меморијални центар) уписано је 8.372 имена жртава.

Та цифра није реална. И сами бошњачки истраживачи утврдили су да је око 500 људи са тог списка и данас живо те да је на њему и 72 оних који у јулу 1995. уопште нису били у Сребреници.¹⁵

Уз то, постоје докази да је у Центру сахрањен велики број муслиманских бораца и цивила који су погинули пре јула 1995; да су ту покопани посмртни остаци неколико стотина Муслимана који нису умрли у Сребреници и првобитно су сахрањени на другим локацијама; да је ту сахрањено око стотину оних за која постоје судска решења да су умрли природном смрћу; па чак и да је ту сахрањен и одређени број Срба.¹⁶ Уз то, познато је да је многи чија су имена уклесана у списку жртва данас живе на Западу, те да је најмање неколико стотина (по неким изворима чак 3.016) оних који су наводно убијени, наредне 1996. гласало на изборима.¹⁷

Заправо, цифра од 8.000 је увек обухватала оне који су заиста побијени, али и оне који су живот изгубили у борби и многе друге.¹⁸ Томе треба додати да је

¹³ По неким изворима побијено је 1,5 милиона Јермена, 800.000 Грка и 300.000 Асиро-Халдејаца. De Zayas, 2010, 24-25.

¹⁴ Lemkin, 1944, 79.

¹⁵ Марић, 2010, 1.

¹⁶ РТС, 2015. За изворе и прецизне податке укључујући и примере са великим бројем имена из сваке од поменутих категорија види: Иванишевић, 2015.

¹⁷ Rooper, 2011, 134-135; Иванишевић, 2015; Karganović, 2017.

¹⁸ Одличну анализу броја наводних и стварних жртава у Сребреници даје Rooper, 2011, 101-152.

проучавајући списак сребреничких жртава који је направио демографски експерт Тужилаштва, вештак за демографију Светлана Радовановић утврдила да више од 1.000 људи са тог списка нема међу грађанима БиХ пописаним 1991, што значи да су у питању измишљена лица.¹⁹

До 4.8.1995, скоро месец дана након пада Сребренице, Светска здравствена организација је у Тузли на територији под контролом Муслимана регистровала 35.632 оних који су ту стигли из Сребренице.²⁰ Када им се дода 796 избеглих у Србију,²¹ испада да је документовано да је пад Сребренице преживело најмање 36.428. лица. Додавањем томе оних који су једно време држани у српском заробљеништву, долази се до више од 38.600 преживелих.²² Када се та цифра одузме од 40.000 људи (по процени Трибунала толико их је било у Сребреници пре њеног пада)²³ долазимо до закључка да је око 2.000 која оних који су страдали у борби или стрељани.

Пада у очи и то да премда се сваке године ту сахрањују нови,²⁴ до сада је у Меморијалном центру – након 24 године! – сахрањено 6.575 људских остатака.

То не значи и да је било толико жртава егзекуција, зато што се ради о људским остацима, а не телима. У многим случајевима сахрањени су само делови тела, па и само поједине кости, што онемогућава сазнавање о чијим остацима се ради, да ли је односна особа мртва, где је и од чега умрла итд.²⁵

Међу сахрањенима у Центру су и остаци муслиманских војника из Сребренице који су страдали у пробоју²⁶ - у окршајима са Србима и преласку минских поља. Начелник Генералштаба Армије БиХ генерал Енвер

¹⁹ Марић, 2016.

²⁰ Amnesty International, 1996, 8.

²¹ Толико је их је на територији Србије регистровао Високи комесаријат УН за избеглице (Amnesty International, 1996, 13) али је тај број заправо много већи јер се многи нису пријавили.

²² Rooper, 2011, 105; Марић, 2016.

²³ Та процена је прихваћена као тачна, премда има и других. Алија Изетбеговић је у интервјуу датом 13.8.1995. Белмину Карамехмедовићу, рекао да је у Сребреници пре њеног пада било 35.000 до 36.000 лица; Патриција Велд, судија Трибунала у случају Крстић проценила је да их је било 37.000; Претресно веће у предмету Крстић је у закључило да их је било између 38.000 и 42.000, односно око 40.000 (Крстић 2001, пар. 592; Крстић, 2004, пар. 15; Rooper, 2011, 105-107; Марић, 2016). Разлика између 35.000 (доњи праг процене Изетбеговића) и 42.000 (горња процена Трибунала) је чак 6.000.

²⁴ Тако је 10.7.2018. сахрањено нових 35 остатака.

²⁵ Могуће је да је неко остао без стопала, шаке итд. услед повреда дејства артиљерије, мина итд., или да су му они хируршки одстрањени у болници (нпр. да би се пречила гангрена) а да су затим ти делови сахрањени, па чак и да су делови исте особе сахрањени више пута, као делови тела разних особа.

²⁶ Колона од 15.000 лица, дуга 10 км (Mladić, 2017, pag. 2638) и састављена од наоружаних војника 28. дивизије Армије БиХ којима се прикључио један број цивила, извршила је пробој путем који је водио кроз минска поља и ка позицијама ВРС. По сведочењима стотинак преживелих пред Трибуналом, колона је на 19 локација претрпела огромне губитке у сударима са српском војском.

Хакихасановић је пред Трибуналом изјавио да је у пробоју погинуло 2.628 бораца 28. дивизије из Сребренице,²⁷ а неке процене говоре да их је страдало и до 4.000 (Карл Билдт, шведски политичар и дипломата) односно чак 5.000 (Џон Шиндлер, у то време амерички обавештајац у Сарајеву, а касније професор на Морнарничком колеџу САД).²⁸ Страдали у борби, као легитимни војни циљ, што значи да нису жртве злочина,²⁹ и они су убројани у „жртве геноцида“.³⁰

Ако занемаримо веће процене и прихватимо као неспорно да је 2.628 Муслимана страдало у пробоју и најмање 500 у међусобним борбама,³¹ и онда тај збир (3.128) одузмемо од остатака сахрањених у Меморијалном центру (6.575) долазимо до цифре од 3.447. То је далеко од 8.000. Али то није све.

Верује се да су у Меморијалном центру сахрањени и остаци око 2.000 Сребреничана по „Босанској књизи мртвих“ Истраживачко-документационог центра из Сарајева, умрли или погинули 1992-1994, дакле знатно пре пада тог подручја у руке Срба.³² То упућује на закључак да после пада Сребренице није могло бити погубљено више од 2.000 лица (3.447-2.000=1.447).

Уосталом, према подацима Истраживачко-документационог центра, број Бошњака, убијених 1995. на подручју Сребренице је 4.256.³³ Међутим, то укључује и оне који су живот у првој половини године, пре пада Сребренице (од 1. јануара до 11. јула 1995) и оне који су погинули у пробоју и у међусобним сукобима (најмање 3.128). Дакле, и из тог угла потенцијални број жртава егзекуција мањи је од 2.000.

О око 2.000 погубљених, прецизирајући да се углавном радило о војницима (разоружаним ратним заробљеницима) говоре и добро обавештени неутрални извори, као што су португалски генерал Карлос Мартинс Бранко, који је у то време био заменик шефа мисије војних посматрача УН за Хрватску и БиХ; већ

²⁷ Krstic Trial Transcript, 2001, ICTY, Case: No. IT-98-33-T, April 6, 2001, lines 20-21, p. 9532, www.icty.org/x/cases/krstic/trans/en/010406ed.htm, 1.3.2019.

²⁸ Bildt, *Peace Journey: The struggle for peace in Bosnia*, 1998, 66, нав. према: Karganović, Simić, 2013, 192-193; документарни филм Flyum, Hebditch, 2011, *A Town Betrayed*, на 51:14 до 52:02 минута.

²⁹ Важне изворе и њихову анализу ових догађаја види код: Karganović, 2011, 109-120.

³⁰ Херман констатује да је Трибунал те смрти избрисао претворивши их у белешку, кроз изјаву да се „не може одбацити могућност да би одређени проценат тела у истраженим гробницама могао припадати људима погинулим у борби“ и цинично закључује: „Могли су исто тако да кажу да се не може одбацити могућност како су неки од тих људи погубљени“. Херман, 2012, 30.

³¹ Један од оснивача владајуће бошњачке странке СДА, бивши посланик у Скупштини БиХ и дугогодишњи члан Организационог одбора за обележавање догађаја у Сребреници, Ибран Мустафић, тврди да је 500 до 1.000 Муслимана из Сребренице убијено од стране својих сународника током пробоја, зато што су постојали спискови оних који „ни по коју цену не смеју да се живи докопају слободе“. Ове оптужбе изнео је у својој књизи „*Планирани хаос*“, Тапјуг, 2013.

³² Каргановић, 2009.

³³ Каргановић, 2009.

поменути Џон Шиндлер, амерички обавештајац у Сарајеву и др.³⁴

Форензичар Лубиша Симић, који је у својству члана одбране проучио целокупан форензички материјал са ексхумација масовних гробница везаних за Сребреницу (3.568 аутопсијских извештаја које су у периоду 1996-2002. сачинили стручњаци Тужилаштва Трибунала) дао је неколико изузетно важних информација и закључака. Скренуо је пажњу да ДНК анализа не може да утврди време, место и урок смрти (што значи ни то да ли је неко страдао у борби или је стрељан) те да једино што може да помогне да се на та питања одговори јесу аутопсијски извештаји. Приметио је да је 2002. на крају теренског рада своје форензичке екипе Тужилаштво располагало са укупно 1.923 тела, што је укључивало и гробнице откопане након пресуде Крстићу 2001, што значи да у време изрицања пресуде Тужилаштво није могло имати 2.018 тела, како је тврдило, већ много мање. Анализиравши све остатке који су ексхумирани из свих масовних гробница везаних за Сребреницу, поделио их је у пет група: на 442 тела су пронађени повези преко руку или очију, што указује да су та лица вероватно била стрељана; 655 особа имају повреде од фрагмената метака или метала, што може да буде последица погубљења, али и борби; за 477 жртава може се рећи да нису били стрељани јер је код њих утврђено присуство металних фрагмената који не воде порекло од метка, што наводи на закључак да су страдали у пробоју; за 411 тела не може се утврдити узрок смрти зато што су некомплетна; 1.583 „случајева“ не садржи ни тела, ни њихове делове већ само неколико костију, те није могуће извући никакав закључак (и форензички стручњаци Трибунала су констатовали да се за 92,4% њих не може утврдити узрок смрти). Укратко, само за 442 од 3.568 ексхумираних случајева може се рећи да су највероватније били жртве стрељања. Све остало је или спорно или у домену нагађања.³⁵

Важно је још нешто. Ексхумација посмртних остатака из гробница које се могу довести у везу са злочиним у Сребреници, била је под контролом Трибунала само између 1996. и 2001, када је и обрађено је и класификовано поменутих 3.568 „случајева.“ Од 2002. године, то је искључивој надлежности ИСМР (Међународна комисија за нестала лица) и Комисије за нестала лица БиХ чији рад није транспарентан. Представници ових организација су од 2002. радикално проширили сферу ексхумација, обухватајући сва налазишта посмртних остатака на ширем подручју Сребренице и не правећи разлику између гробница где су могле бити укопане жртве стрељања и гробница дуж путање пробоја 28. дивизије АБиХ, где се налазе погинули у борбама са ВРС.³⁶

Ни сам Трибунал није начисто колико је страдалих у егзекуцијама. Његова

³⁴ Flyium, Nabditch, 2011, *A Town Betrayed*, документарни филм, на 51,28-51,33 мин.; Karganović, 2017.

³⁵ Симић, 2012, 35-38. Аутор даје и критички осврт на податке које је у пресудама утврдио Трибунал, уз указивање на пропусте, недоследности и грешке форензичара.

³⁶ Каргановић, Павић, 2015, 15-16.

већа су утврдила разне цифре: „неколико хиљада“ (пресуде Поповићу и Крстићу³⁷), 4.805 (првостепена пресуда Крстићу),³⁸ 4.970 (другостепена пресуда Толимиру),³⁹ 5.336 (првостепена пресуда Поповићу),⁴⁰ 5.749 (првостепена пресуда Толимиру),⁴¹ 7.474 (првостепена пресуда Крстићу), 7.481 (првостепена пресуда Крстићу),⁴² 7.826 (првостепена пресуда Поповићу),⁴³ 7.000-8.000 (првостепена и другостепена пресуда Крстићу⁴⁴), „хиљаде“ (првостепена пресуда Караџићу),⁴⁵ „много хиљада“ (првостепена пресуда Младићу)⁴⁶ и „веома велики број“ (првостепена пресуда Младићу).⁴⁷

Понекад се чак и у истој пресуди оперисало различитим бројевима, као нпр. у првостепеној пресудили Крстићу, у којој се на разним местима помиње да је побијено 4.805, 7.474, 7.481, 7.500 односно 7.000 до 8.000.

То нам јасно указује да Трибунал никада није знао, а не зна ни данас, колико је заправо људи страдало после пада Сребренице као жртва злочина.

Додатан аргумент у прилог тој тврдњи је чињеница да је након више од 15 година после прве пресуде за геноцид (2001) Трибунал у пресудама Караџићу (2016) и Младићу (2017) избегао да се упусти у то колико је људи побијено (јер то, заправо не зна) и прибегло формулацијама „много хиљада“ и „веома велики број“, што реално не значи ништа није прихватљиво у кривичном поступку.

Посебан проблем представља чињеница да је Трибунал код прве осуде за геноцид пошао не од стварно утврђеног броја страдалих, него од претпоставке о њиховом броју. Првостепена пресуда Крстићу (2001) оперише бројем од 7.000-8.000 жртава, а то прихвата и Жалбено веће (2004). Међутим, у тренутку када је донета пресуда Крстићу (2001) Трибунал је располагао са мање од 1.923 тела, при чему за већину није било јасан узрок смрти. Иако се оградило да се не може одбацити могућност да нека од тих тела потичу од људи погинулих у борбама, Претресно веће је закључило (на основу чега?) да је већина њих погубљена.⁴⁸ То је, међутим, само претпоставка, а не чињеница.

³⁷ Крстић 2001, пар. 83.

³⁸ Крстић, 2001, пар. 80, фуснота 246.

³⁹ Толимир, 2015, pars. 90-91.

⁴⁰ Поповић, 2010, пар. 664. Ту је бројку прихватило и Жалбено веће у случају Поповић и други, констатујући да је то „ван разумне сумње коначан закључак о укупном броју погубљених особа“. Поповић, 2015, пар. 254.

⁴¹ Толимир, 2012, pars. 751, 596. 1217.

⁴² Крстић, 2001, пар. 81, фуснота 247.

⁴³ Поповић, 2010, пар. 664. Жалбено веће је оставило могућност да се та бројка потврди накнадним ексхумацијама, приметивши да то не представља коначан закључак ван разумне сумње. Поповић, 2015, 254.

⁴⁴ Крстић 2001, пар. 84, 720; Крстић, 2004, пар. 2.

⁴⁵ Караџић, 2016, par. 5828.

⁴⁶ Младић, 2017, paras. 3540, 3547, 3553.

⁴⁷ Младић, 2017, par. 3547.

⁴⁸ Крстић, 2001, пар. 80 и фуснота 245.

Још горе, Претресно веће је прихватило тврдњу Тужилаштва да је лоцирано још 18 масовних гробница повезаних са Сребреницом које још нису ексумиране, те да се у њима налази још најмање 2.571 тело (нејасно како је то утврђено).⁴⁹ Оно је то закључило, а да нису изведени докази из којих би се видело да ли заиста постоје те нове гробнице, где су, колико је тела у њима и шта је узрок њихове смрти (то се да утврдити само аутопсијом). Веће је, дакле, и овде као чињеницу прихватило претпоставку коју му је сугерисало Тужилаштво. То је недопустиво у кривичном поступку.

Чак и тада, укупан број потенцијалних жртава био би око 4.494 (1.923+2.571) с тим да је и само Претресно веће признало да је један део њих (не зна се који) страдао у борби. Пошто је то далеко од 8.000, Веће је претпоставило (опет претпоставка!) „да је велика већина тих несталих људи мртва“.⁵⁰ Не дајући никакве доказе, оно је закључило да су са изузетком рањеника, сви мушкарци, како они издвојени у Поточанима, тако и они заробљени из колоне, били погубљени.⁵¹ Међутим то није тачно, за шта је довољан доказ чињеница да је део заробљених држан у заробљеништву и касније размењен.

Заправо, до броја од 8.000 дошло се одмах након критичних догађаја, тако што је од 10.000 несталих које су Црвеном крсту пријавиле породице из Сребренице одузето 2.000 оних чији је нестанак пријављен два или више пута. Тешко је отети се утиску да је после тога то је постала циљана бројка у смислу да Тужилаштво није покушавало да утврди колико људи је заиста стрељано, већ да докаже претпоставку о томе да их је било 8.000. Претресно веће у случају Крстић (2001) је прихватањем те претпоставке дошло до броја од 7.000-8.000 који је легао у основу тезе да је у Сребреници извршен геноцид. Премда је, као што смо могли видети, далеко од реалног, тај број су као доказану чињеницу прихватила остала већа Трибунала, а онда и МСП.

Међутим, искуство учи да су прве процене у таквим случајевима и по неколико пута веће од реалног стања. И сама Муслиманска/Бошњачка страна дала је много доказа о томе да се њеним подацима, посебно оним изнетим за време рата, не може веровати.⁵²

Уосталом, касније, после низа пресуда за геноцид, па и пресуде МСП из 2007, Трибунал је ревидирао процену, па је 2015. у другостепеној пресуди

⁴⁹ Крстић, 2001, пар. 80 и фуснота 246.

⁵⁰ Крстић, 2001, пар. 81, пар. 543..

⁵¹ Крстић, 2001, пар. 547.

⁵² Из Сарајева су много пута лансиране неистине, као што су оне после само неколико месеци рата о геноциду над Муслиманима у којем их је побијено 200.000–300.000 (после се успоставило да је за све 3,5 године рата живот изгубило 64.000 Муслимана), о 20.000 силованих Муслиманки (после је експертска комисија УН регистровала укупно 514 силовања на свим странама) итд.

Толимиру навео 4.970 стрељаних. То је много реалнији податак, али и то је заправо само још једна процена, без стварних доказа.

Укратко, све указује да је било стрељања заробљеника, али да број жртава не прелази 2.000.

Имајући у виду речено, разумно је питање у ком смислу постоје заједничка својства онога што се догодило у Сребреници, геноцида у Руанди и холокауста?⁵³ Или, речима Ноама Чомског: „Ако Сребреница јесте геноцид, онда би за описивање онога што се догодило у Аушвицу морали да смислимо неки нови израз.⁵⁴

2) Удео убијених у броју Муслимана у БиХ и Сребреници. - За постојање геноцида може бити од значаја не само апсолутни број жртава, већ и њихов релативни удео у односној групи. То је, уосталом, с правом истакао и сам Хашки трибунал.⁵⁵

Међутим, ни 2.000, колико верујемо да их је било, ни 4.970 колико је утврдио Трибунал, па ни 6.575 колико их је сахрањено у Меморијалном центру, не чине довољно велики удео у муслиманском становништву БиХ да би се могло говорити о геноциду.

Ако знамо да је по попису из 1991, дакле непосредно пре почетка рата у БиХ живело 1,905.274 Муслимана, то значи да 2.000 чини 0,10%, 4.970 чини 0,26%, а 6.575 – 0,34%. Чак и да се прихвати теза Трибунала да је 1995. у БиХ живело 1,4 милиона (није јасно како је то утврђено, када од 1991. до 2013. није било пописа становништва)⁵⁶ промене у процентима биле би незнатне (0,14%, 0,35%, 0,47%).

3. Закључак. – Број жртава егзекуција, свеједно да ли имамо у виду око 2.000, 4.970 или свих 6.575 није ни приближно толики да би могло да се говори о геноциду. То важи како за апсолутне бројеве, тако и за процентуални удео жртава у групи Муслимана БиХ.

Као што је исправно приметило Жалбено веће Трибунала, да би се радило о геноциду, мора бити уништен значајан део групе односно уништени део групе мора значајно да утиче на групу као целину.⁵⁷ Овде то није био случај.

Ради бољег разумевања, подсетићемо да нико не зове геноцидом злочине који су много тежи од оног што се догодило у Сребреници, као што су стрељање 1940. у Катинској шуми 24.000 Пољака од стране Совјета или ужасна злодела која су починили Јапанци који убили 1943. у Чангђао преко 30.000

⁵³ Magnusson, 2013, 43.

⁵⁴ Каргановић (2012) 22-23.

⁵⁵ Крстић, 2004, пар. 12.

⁵⁶ Очита се узело да је округло пола милиона Муслимана спас потражило у избеглиштву, или погинуло. Да је та процена била погрешна показао је попис из 2013. према којем у БиХ живи 1,769.592 Бошњака.

⁵⁷ Крстић, 2004, пар. 8-11.

цивила; у Манили 1945. преко 100.000 цивила и ратних заробљеника, у Нанкингу 1937-1938. више од 200.000 цивила.

Уосталом, с правом се указује да чињеница да је за скоро четири године „геноцида“ у БиХ на све три стране страдало 100.000 људи, од чега муслиманских цивила око 34.000⁵⁸ изгледа бледо, па и неважно у поређењу са цивилним жртвама Ирачана током 13 година „санкција за масовно уништење“ и инвазије и 7 година дуге окупације Ирака од стране САД - у првом случају ирачке жртве се процењују на 800.000, а у другом на 1 милион. Па ипак за оно што се догодило у Ираку не користи се реч „геноцид“ и нико није одговорао.⁵⁹

Укратко, у конкретном случају, ни апсолутни број претпостављених жртава злочина, ни њихов удео у бројности заштићене групе нису довољни да би се говорило о геноциду.

2. Остале геноцидне радње

Трибунал је један број босанских Срба осудио и за геноцид почињен радњама из тачака „b-d“ дефиниције геноцида. БиХ је у својству тужиоца пред МСП тврдила да су уз те извршене и радње из тачке „e“ дефиниције геноцида из чл. 2 Конвенције.

Већ смо приметили да је МСП одбио такав приступ, тако да не би требало бити спорно да у случају Сребренице није извршен геноцид према радњама из тачака „b-e“.

Ипак, је Трибунал је и после пресуде МСП наставио да се држи свог става,⁶⁰ па ћемо овде дати кратак осврт и на та питања.

1. Тешка повреда физичког или менталног интегритета чланова групе (тачка „b“). – Трибунал је нашао да су ове радње извршене против лица која су побијена и против депортованог становништва.

По њему, у случају стрељаних те радње су се састојале у претњи смрћу и изазивању свести о предстојећој смрти. То се не може прихватити, јер оне саме по себи нису водиле уништењу групе - не може се уништити изазивањем свести о предстојећој смрти. Уосталом, њу имају и они који чекају стрељање као облик ратног злочина, па то нико не квалификује као посебан ратни злочин.

Трибунал је нашао да и присилно премештање цивила из Сребренице представља геноцид доношењем тешких душевних повреда. Тиме је геноцид изједначио са депортацијом, што је недопустиво. Чланови групе су заиста

⁵⁸ Заправо, та цифра коју наводи аутор је претарана јер је по експертима Тужилаштва из свих разлога за време рата умрло између 21.807. и 25.609 муслиманских цивила. Zwierczowski, Tabeau, 2010, 17-18.

⁵⁹ Herman, Peterson, 2010, 48.

⁶⁰ Толимир, 2012, paras. 737-742; Tolimir, 2015, paras. 206-212, 220; Mladić 2017, paras. 3541, 3542-3544.

много патили, али много пате и жртве сваког злочина против човечности, па то ипак није геноцид.

Заправо о овим радњама као геноцидним могло би се говорити само да су чланови групе претрпели такве физичке или менталне повреде услед којих је њихова група престала да постоји или је њен опстанак доведен у питање. То би се могло постићи биолошким или хемијским средствима, масовним сакаћењем, мерама усмереним директно на психу (брисање памћења, изазивање психоза итд.) и слично, с тим да се докаже да је извршилац предузео те радње управо да би уништио заштићену групу. Нико разуман не може да очекује да ће остварити геноцидну намеру самом претњом смрћу (па да онда све жртве умру само од тог страха) нити самим чином депортације (па да жртве умру од туге и бола).

Везано за Сребреницу, МСП је пресудио да премда многа дела о којима је реч могу представљати ратне злочине и злочине против човечности, не може се закључити да су извршена са специфичном намером (*dolus specialis*) да се уништи заштићена група.⁶¹ Тиме је све речено.

2. Намерно подвргавање групе животним условима који треба да доведу до њеног потпуног или делимичног физичког уништења (тачка „с“). - О томе би се могло говорити само ако се докаже да је знатан део групе подвргнут овим условима са намером да се група уништи.

Трибунал је у разним случајевима⁶² закључио да ове методе уништавања укључују ускраћивање хране, медицинске бриге, заклона или одеће, као и недовољну хигијену, систематско протеривање из домова или исцрпљеност као резултат прекомерног рада или физичког изнуривања. Међутим, ови критеријуми би се могли применити на мноштво ситуација у свим ратовима, где су сви, па и борци, изложени ризицима и патњама. Али то није геноцид.

Чињеница је да су муслимански цивили у Поточарима патили од недовољно хране и воде, да су у току дана били изложени врућини, а ноћу им је било хладно.⁶³ Али је ван сваке логике идеја да су их Срби намерно ставили у те услове (пре свега, нису их они ту скупили на једно место) а посебно да су то учинили са намером да их униште. Уосталом, да су хтели да их униште, не би их пребацили на сигурну територију. Томе треба додати да, премда су с обзиром на број људи те мере сигурно биле недовољне, и сам Трибунал је констатовао да су цивилне власти Срба, поступајући по Младићевом наређењу, послале у Поточаре ватрогасна кола и неколико цистерни са водом и доставиле одређене количине хране.⁶⁴

⁶¹ *Case Concerning Application of the Convention*, 2007, par. 319.

⁶² Нпр. Tolimir, 2012, paras. 740-742; Mladić, 2017, paras. 3542-3544.

⁶³ Поповић, 2010, пар. 309.

⁶⁴ Поповић, 2010, пар. 210. Значај тога не умањује констатација Трибунала да су нешто касније „неки припадници снага босанских Срба“ узели назад хлед и другу робу. Сама

Оно на шта се односи решење из чл. 2/с Конвенције су радње које су таквог обима и тежине да доводе до посредног истребљења.⁶⁵ Пример је оно што су урадили Немци у Југозападној Африци 1904–1907, када су одвођењем у пустињу, а затим методама изгладњивања и тровања бунара настојали да истребе народе Хереро и Нама, услед чега је страдало око 65.000 Херера (80% тог народа) и 10.000 Нама (50% њиховог укупног броја). Ничег сличног у случају Сребренице није било.

Због тога што нису добијали храну и лекове, били су изложени суровим климатским условима (држани на отвореном) и убијани, у немачко заробљеништву у току Другог светског рата страдало је 3,4 милиона заробљених совјетских војника. Нестанак толико броја мушкараца у најбољој животној доби морао се одразити на све групе које су чиниле становништво СССР. Могући, приговор да ту није била реч о националној, етничкој, расној или верској групи не стоји, јер су Немци тако (као у извесном смислу једну етничко-расну групу) третирали све Совјете, које су сматрали нижим бићима и другачије се према њима опходили него према заробљеним Британцима и Американцима.⁶⁶ Па ипак, нико ово масовно страдање није назвао геноцидом.

Од априла до септембра 1945. Американци су у логорима у долини Рајне сместили око 1,5 милиона Немаца којима су негирали статус ратних заробљеника. По једном канадском истраживачу, то је учињено на иницијативу команданта савезничких снага у Европи Д. Ајзенхауера, који је због личне мржње према Немцима намерно довео до тога да је од глади, изложености дејству временских прилика (затвореници си држани густо збијени на отвореном, без склоништа, па и без шатора и спавали су у рупама које су сами ископали у земљи голим рукама), услед глади, жеђи и болести, изазваних лошим животним и санитарним условима (нису били обезбеђени ни тоалети, заробљеници нису добили ни ћебад) спречавања посета Црвеног крста и дотура сваке помоћи, у америчким логорима умрло 800.000 до 1 милион⁶⁷ заробљених Немаца.⁶⁸ У наредној књизи исти аутор је, између осталог, објавио

стилизација „неки припадници“ говори да то није било системски, већ у неким случајевима и од стране појединаца.

⁶⁵ Уосталом, у случају Толимир Жалбено веће је и само исправно констатовало да се члан 4/2/с Статута односи на методе уништавања које не доводе одмах до убијања чланова групе, али се коначно жели постићи њихово уништење, као што је такође исправно приметило да тешка душевна повреда произлази само из дела која имају тешке и дугорочне негативне последице на способност припадника заштићене групе да воде нормалан и конструктиван живот и прете физичким уништењем групе као такве. Ове констатације противрече његовим коначним закључцима и аргументима.

⁶⁶ У немачком заробљеништву страдало је само 3% заробљених војника западних сила.

⁶⁷ Неки извори сматрају да их је умрло много мање, али ни они не негирају да је ту страдало бар неколико десетина хиљада заробљених Немаца.

⁶⁸ Vasque, 1989, 2, 30, 52-53, 61, 69, 76, 109, 166. Предговор за књигу написао је пензионисани амерички пуковник, који је био укључен у истраге 1945. у вези са преступима војске САД у Немачкој, а касније постао истакнути историчар Центра за војну историју Војске САД у

факсимил наређења којим се локалном становништву под претњом стрељања строго забрањује да заробљеницима даје храну и указао да је америчким официрима објашњено да је циљ да се без међународног уплитања истреби што више немачких заробљеника.⁶⁹

Нико овај и сличне случајеве не назива геноцидом, а нико није одговарао за злочин против човечности или ратни злочин који не застаревају.

Везано за Сребреницу, МСП је пресудио да се из поднетих доказа не може закључити да су акти о којима је реч извршени са специфичном намером (*dolus specialis*) да се у целини или делимично уништи заштићена група.⁷⁰

3. Мере уперене на спречавање рађања у оквиру групе (тачка „d“). – Логика иза тврдње да је извршен геноцид у томе да уништењем војно-способних, а тиме и биолошки репродуктивних мушкараца, ишло на то да се група спречи да се биолошки обнавља. Она у конкретном случају не стоји.

Чак и да је неко хтео да изврши геноцид, извршење на овај начин је компликовано, а резултат неизвестан. Уосталом, премда се заправо не зна колико је правих Сребреничана побијено, сигурно је да их је велики број преживео. Поред осталог, Срби су пустили један број да са породицама оду на територију под контролом Армије БиХ (у пресудама Трибунала помиње се да је група депортованих била састављена *углавном* (подвука Б.К.) од жена, деце и старца,⁷¹ што значи да није била искључиво састављена од њих). Томе треба додати да они који су 1995. били младићи или деца, убрзо су сазрели и сасвим сигурно највећи део њих је добио децу. Срби су знали да ће тако бити, али су пустили муслиманске младиће и дечаке. Уосталом, и сада Муслимини не само да живе у Сребреници, већ и даље представљају апсолутну већину.

МСП је пресудио да никакав доказ није пружен у потврду ових оптужби.⁷²

4. Принудно премештање деце из једне групе у другу (тачка „e“). – Ове радње у случају Сребренице једноставно није било. Ту није реч о томе да се деца са сродницима негде депортују, већ о томе да се тим депортовањем уништи односна група.

Турци су одузимали мушку децу покорених хришћанских народа, затирали им свест о пореклу, претварали их у муслимане и од њих стварали своје елитне трупе – јаничаре. Слично су радили и Немци у Другом светском рату када су одузимали на окупираним територијама плавокошу и плавооку децу и слали их у Немачку да би тамо били васпитани као „Аријевци“ одн. „супер-Немци“. Али

Вашингтону. По њему, све што пише у књизи је истина (Fisher Ernest F., “Foreword”, in Bacque James, *Other Loses*, 1989, Pp. XIX-XXI).

⁶⁹ Bacque, 1997, 42-44, 59, 61. И ова књига има афирмативан предговор који је написао доктор историјских наука, а уз то и познати професор међународног права (De Zayas Alfred: “Foreword”, in: Bacque James: *Crimes and Mercies*, 1997, Pp. XIX-XX).

⁷⁰ Case Concerning Application of the Convention, 2007, par. 354.

⁷¹ Mladić, 2017, par. 2556.

⁷² Case Concerning Application of the Convention, 2007, par. 355.

чак ни у ова два историјска случаја није била реч о геноциду, јер то није чињено да би се уништила односна група, већ да би се добила одређена корист.

МСП је закључио да нема никаквог доказа да је постојао било какав облик политике насилне трудноће, нити да је постојала било каква намера да се деца преместе из заштићене у неку другу групу.⁷³

5. Закључак. - Напред изнети аргументи и чињеница да је МСП нашао да у случају Сребренице нема никаквих доказа да је извршен геноцид радњама „b-e“, довољан су разлог да се овим питањима више не бавимо.

3. Намера уништења

1. Опште. - Овај елемент је најтежи за доказивање. Потребно је доказати да је злочин извршен управо са јасном намером да се заштићена група уништи.

Није довољно да је извршен над великим, па и огромним бројем припадника исте групе, па ни због мржње, расне дискриминације итд., већ радње из чл. 2. Конвенције морају бити извшене са намером да се група као таква потпуно или делимично уништи. Ова специфична намера мора довољно јасно бити манифестована, тако да се разликује од других разлога или мотива које починитељ може имати.⁷⁴

То је онај елемент по којем се геноцид разликује од других злочина против човечности и ратних злочина. Он представља посебну врсту умишљаја, *dolus specialis*. Без обзира на то колико ужасан био неки злочин, без доказане намере уништења нема геноцида.

2. Геноцид у БиХ. – Да је постојала намера истребљења, бројке би показивале ужасне жртве међу Муслиманима на простору читаве БиХ при чему би број цивилних жртава био многоструко већи од броја погинулих бораца. Али, шта нам говоре чињенице?

Експерти Трибунала, који се не могу прекорити за пристрасност у корист Срба, понудили су две табеле – једну са максималним и другу са мималним бројем жртава рата у БиХ. По њима, укључујући убијене у сукобима, побијене и оне који су умрли из других разлога (болест, криминал итд.) живот је изгубило највише 104.732 лица, од којих 68.101 Муслимана, а најмање 89.196 лица, од којих 57.992 Муслимана. По обе статистике удео Муслимана у укупним жртвама је 65,0%,⁷⁵ као што је исти и однос страдалих муслиманских војника (62,4%) и цивила (37,6%).⁷⁶ Када се зна да у савременим ратовима много више гину цивили него војници, сама чињеница да је на страни

⁷³ *Case Concerning Application of the Convention*, 2007, par. 367.

⁷⁴ *Case Concerning Application of the Convention*, 2007, pars.181, 189.

⁷⁵ То јесте више од удела Муслимана у становништву БиХ по попису из 1991. (43,7%) али треба имати у виду да су они ратовали не само против Срба, већ и против Хрвата, па и међусобно. Он у сваком случају није драматично виши, као што би био да је постојала геноцидна намера.

⁷⁶ Zwierczhowski, Tabeau, 2010, 17-18.

Муслимана погинуло скоро упола мање цивила него војника доказује да они нису били жртве никаквог систематског уништавања.

3. Сребреница. - Већа Трибунала су показала да правилно разумеју шта је намера уништења, као и то да она мора бити јасно доказана: „Као кривично дело са посебном намером, кривично дело геноцида захтева доказ намере да се почини основно дело и доказ намере да се уништи циљана група, у целисти или делимично.“⁷⁷ Показала су и да разумеју да је у питању само физичко или биолошко уништење заштићене људске групе, а не нешто што би излазило из тих оквира.⁷⁸

Међутим, након што је навело поменуте принципе, Претресно веће у случају Крстић заузима суштински супротан став. На то се Жалбено веће задовољава констатацијом да је Претресно веће правилно утврдило правно начело којим се треба руководити и пребацује на одбрану терет доказивања да је Претресно веће, упркос томе што је правилно навело меродавно право, погрешило у његовој примени.⁷⁹ То је и раскрсница на којој Трибунал премда је рекао да иде у једном, заправо хита у супротном правцу.

Приклонивши се спорној концепцији „локалног геноцида“, он се у потврду тезе да се „намера да се искорени нека група унутар ограниченог географског подручја као што је одређена регија земље или чак општина, може окарактерисати као геноцид“ позвао на Генералну скупштину УН која је као геноцид окарактерисала убијање око 800 Палестинаца у Сабри и Шатили и на пресуде немачких судова.⁸⁰

При томе је превидео да је Генерална скупштина политички орган који није квалификован да утврђује када се догодио геноцид (то може само суд) нити да мења Конвенцију (то могу само уговорнице). Уосталом, 1992. Генерална скупштина је етничко чишћење оквалификовала као облик геноцида,⁸¹ па не само да 6 година касније оно ипак није унето као геноцидна радња у Римски статут, већ је много пута, поред осталог и од стране МСП⁸² потврђено да етничко чишћење није геноцид.⁸³

⁷⁷ Крстић, 2004, пар. 20.

⁷⁸ Крстић, 2001, пар. 580. У пресуди у истом предмету Жалбено веће цитира ставове Комисије за међународно право: „Како се јасно види у припремним радовима за Конвенцију, уништење о којем је реч јесте материјално уништење групе, или физичким или биолошким путем, а не уништење националног, језичког, верског, културног или неког другог идентитета поједине групе“ и наводи исте такве закључке В. Шабаза, истакнутог стручњака у овој области. Крстић, 2001, пар. 25, фуснота 39

⁷⁹ Крстић, 2004, пар. 26.

⁸⁰ Крстић, 2001, пар. 589.

⁸¹ *UN Doc. AG/Res./47/121*, 18, дес. 1992; Крстић, 2001, 578.

⁸² Истакао је да се „етничко чишћење“ не појављује у Конвенцији; да депортација и расељавање чланова групе чак и када се врше силом не могу се изједначити са уништењем те групе; да у контексту Конвенције термин „етничко чишћење“ заправо нема никакав сопствени правни значај. *Case Concerning Case Concerning Application of the Convention*, 2007, par. 190.

⁸³ Објашњавајући да не треба изједначавати депортацију са геноцидом, један аутор је приметно да би у супротном један од најобимнијих чинова етничког чишћења Европе XX века,

Када је реч о пракси немачких судова, она је недовољна (само 2 случаја) односи се само на странце и недовољно је репрезентативна (пракса само једне државе). Међу мноштвом примера који показују да се у овим случајевима не сме ослонити на праксу држава и њихових судова, довољно је навести два који се тичу две друге чланице ЕУ – Шпаније и Данске. Први јасно илуструје да национални судови не разумеју увек добро дело геноцида,⁸⁴ а други да се државе често руководе политичким, а не правним разлозима.⁸⁵ Уосталом, међународни кривични мора да суди на основу свог статута и међународног права, а не да следи праксу неких земаља, нити да сам ствара нова правила.

Враћајући се Трибуналу, он је путем низа сложених конструкција закључио да су Срби имали намеру да униште Муслимане из Сребренице као део заштићене групе Муслимана у БиХ тако што су плански побили војноспособне мушкарце и са подручја Сребренице протерали жене, децу и старе особе. Трибуналу то изгледа логично и закружено и у тим оквирима за њега је намера уништења групе доказана.⁸⁶ Штавише, он на једном месту извлачи закључак о постојању геноцидне намере из самих размера убијања војноспособних мушкараца (које су у том тренутку увећане преко сваке мере).⁸⁷ Тиме пука

депортација етничких Немаца из земаља Источне и Централне Европе по завршетку Другог светског рата, сматрао се геноцидом, што би мало ко прихватио. Magnusson, 2013, 32.

⁸⁴ Шпанија је 11.1.2006. за геноцид и друге злочине извршене у Аргентини за време диктатуре војне хунте (1976-1983) оптужила бившег аргентинског официра Каваља, премда су жртве били политички противници, а не припадници група заштићених Конвенцијом, али – и чланом 607/1 шпанског Кривичног законика! Док је окривљени чекао да против њега почне поступак у Мадриду, Аргентина је затражила његово изручење и Шпанија је 2008. удовољила том захтеву. На крају је 2011. осуђен у Аргентини на доживотни затвор, али – због злочина против човечности, а не геноцида! Чињеница да земља чији је држављанин, у којој је извршио и против чијих држављана је извршио злочине, није их квалификовала као геноцид, додатно показује да су шпански судија и тужилац који су покренули поступак за геноцид погрешили у квалификацији.

⁸⁵ Са позивом на (спорну) универзалну надлежност Данска је судила Србима из БиХ због злочина почињених у рату 1992-1995, али је зато 2008. одбила да суди 10 сомалијских пирата које су 17.9.2008. заробиле њене поморске снаге. Наредила је да се пирати пусте на слободу, закључивши да би могло да им се суди само у Данској (у Сомалији или некој од суседних држава, претила би им смртна казна, а данско право забрањује изручење државама које је нису укинуле) али да би трошкови пребацивања тих лица у Данску и суђења били превелики, уз посебан проблем репатријације након одслужења затворске казне.

⁸⁶ „У овом предмету чињеничне околности које је утврдило Претресно веће допуштају да се изведе закључак да је убијање босанских Муслимана почињено с геноцидном намером. Као што је већ објашњено, размере убијања, као и свест Главног штаба ВРС-а о погубним последицама које ће оно имати по заједницу Муслимана из Сребренице, те друге активности Главног штаба предузете да се обезбеди физичко нестајање те заједнице, довољна је чињенична основа да се закључи о посебној намери.“ (Крстић, 2004, пар. 35). Испада да размере погубљења (а већ смо видели да је стрељано око 2.000 до највише 4.970, по процени самог Трибунала) и свест неких чланова Генералног штаба (не зна се како је она утврђена) представљају довољан доказ о геноцидној намери, с тим да је она постојала код оних неименованих чланова Главног штаба, којима се не суди. Заиста је тешко разумети ту логику.

⁸⁷ „Убијање војно способних мушкараца представљало је без сумње физичко уништење, и, с обзиром на размере убијања, закључак Претресног већа је да је њихово истребљење било мотивисано геноцидном намером је легитиман.“ Крстић, 2004, пар. 27.

чињеница масовних убистава, постаје доказ геноцидне намере, што се коси са самом дефиницијом геноцида.

Међутим, Трибунал нема одговор на низ питања без којих било каква прича о могућем геноциду губи смисао:

1) *Ко је одлучио да се односна група уништи?* – По Трибуналу одлуку да се изврши геноцид донели су неименовани „чланови Главног штаба ВРС“, односно чак само „неки од чланова Главног штаба ВРС“ или „део чланова Главног штаба ВРС.“⁸⁸ Дакле, он није успео да утврди код кога тачно је постојала наводна геноцидна намера.

Изнаенађује констатација Жалбеног већа да „чињеница да Претресно веће није приписало геноцидну намеру неком одређеном члану Генералног штаба могла је бити мотивисана жељом да се не приписује индивидуална кривица лицима којима се овде не суди“, али да то „не утиче на ваљаност закључка да су снаге босанских Срба починиле геноцид над босанским Муслиманима“.⁸⁹

Ту нема никакве логике. Испада да је свима којима је пред Трибуналом суђено за геноцид, суђено због геноцидне намере непознатих чланова Главног штаба ВРС. С тим у вези, ако је постојало сазнање о геноцидној намери некога од њих, морали су бити изведени пред Трибунал. То што им није суђено и чак нису именовани говори да Трибунал заправо нема никакво сазнање да је таква намера постојала код било ког конкретног члана Главног штаба. И заиста – нема геноцида без геноцидне намере, а у овом случају не зна се код кога је она постојала, осим што Трибунал сматра (заправо, претпоставља, јер то није доказао) да је код некога (непознатог) постојала.

2) *Када је донета та одлука?* – Трибунал је закључио да изворно код чланова Главног штаба ВРС није постојала геноцидна намера, али да се створила касније, када су војни циљ од свођења енклаве само на градско подручје, претворио у намеру да се заузме. У тим оквирима важно је утврдити када је тачно настала наводна намера уништења сребреничких Муслимана, јер би тачне временске координате подржале став о постојању те намере. Али Трибунал нема одговор на то питање.

3) *Где је донета та одлука?* – И то је врло важно, јер би тај податак био доказ да је одлука о извршењу геноцида донета. Требало би да се зна у ком месту, у ком објекту, на ком састанку је донета та одлука. Трибунал не зна ни то.

4) *Којим геноцидним радњама је онај ко је имао геноцидну намеру одлучио да је оствари?* – Трибунал сматра да је одговорио на ово питање, тако што је закључио да је ВРС одлучила да побије војноспособне муслимане, истера муслиманске цивиле и тиме очисти подручје Сребренице од Муслимана. Међутим, пошто нема стварних доказа о геноцидној намери, то се не може

⁸⁸ Крстић, 2004, пар. 29, 32, 33, 38.

⁸⁹ Крстић, 2004, пар. 35.

прихватити. Такође, овде се етничко чишћење проглашава геноцидом, а то су разне ствари.

5) *Коју групу је онај ко је имао геноцидну намеру одлучио да уништи?* – За Трибунал одговор је прост: то је група Муслимана из Сребренице као део групе Муслимана БиХ. И то је врло спорно, али заслужује посебан осврт и њему ћемо се вратити касније.

Све напред поменуто захтева прецизне и јасне одговоре и то такве који су доказани ван сваке разумне сумње, као у случају холокауста или геноцида у Руанди. Без тога све се своди на претпоставке и конструкције. У кривичним стварима не сме се судити на основу претпоставки, већ доказаних чињеница. То овде није случај.

Немајући такве доказе (то и сам да признаје) Трибунал чини нову грешку и одлучује да се о постојању намере уништења може закључити из понашања, дакле посредно.⁹⁰ У случају геноцида, такви закључци нису допуштени, јер противрече самој природи овог злочина и разлозима због којих је уведен.

Пошто без намере уништења нема геноцида, Трибунал је принуђен да се служи сложеном акробатиком да би некако показао да је таква намера постојала. Ово и поред тога што су му пред очима чињенице које говоре да је све неупоредиво једноставније и логичније. Наиме, није спорно: 1) да су у претходне 3 године муслимански војници из Сребренице учинили ужасне злочине против српских цивила у том подручју; 2) да је 28. дивизија из Сребренице представљала опасност за ВРС јер је била врло бројна (бројнија од српских снага на том подручју) и одлично наоружана, нападала је положаје ВРС и околна српска села и била војна претња коју је требало елиминисати,⁹¹ и 3) да је око 500 војника ВРС погинуло у борбама против колоне која се пробијала из Сребренице ка Тузли. Зар није било разумно закључити да су злочини догодили због освете⁹² или због војних разлога, а врло вероватно због и једног и другог.

⁹⁰ „У недостатку директних доказа о геноцидној намери, намера се још увек може извести из чињеничних околности кривичног дела. Закључак да је неко зверство било мотивисано геноцидном намером може се, штавише, извести и када није тачно утврђен идентитет особа којима би се та намера могла приписати.“ Крстић, 2004, пар. 34.

⁹¹ Трибунал је примио к знању ту околност, али је приметивши да су побијени и неки цивили, међу којима и тешки инвалиди, претпоставио да они нису могли представљати војну претњу и закључио да је мотив њиховог убијања била намера уништења свих Муслимана из Сребренице (Крстић, 2004, пар. 26). Необично је да Трибунал није помислио да и неко ко се креће на штакама може да пуца и командује (уосталом, и генерал Крстић коме је суђено у том процесу је од нагазне mine остао без ноге, па се са протезом вратио у stroj). Посебно чуди да Трибуналу није пало на памет да је неко ко је у моменту смрти био инвалид, можда од раније регистрован као ратни злочинац и зато стрељан (и сам Трибунал је утврдио да је ВРС имала спискове Муслимана – ратних злочинаца и да је трагала за њима).

⁹² Већа Трибунала показала су велико разумевање за патње муслиманских жртава – мушкараца који чекају погубљење и цивила који одлазе у неизвесност. Те патње јесу биле велике. Међутим, можда би помогло да су чланови већа покушали и да се ставе у улогу војника ВРС коме су у претходне 3 године муслимански војници из Сребренице силовали и убили жену,

Уместо тога Трибунал прихвата тезу Тужилаштва да су Срби хтели да изврше геноцид тако што ће побити све војноспособне мушарце и протерати све остале Муслимане, да би тако етички очистили Сребреницу.

При томе он заправо нема јасно утврђено чињенично стање. Ни после свих изведених доказа, он заправо не зна: колико је у Сребреници пре њеног пада било људи; колико од њих су били локални становници, а колико продишлице из других делова БиХ; колико од њих је било наоружано; колико мушкараца је кренуло у пробој; колико људи је страдало у пробоју; колико их је страдало у међусобним сукобима Муслимана; колико Муслимана је заробљено и касније размењено; колико људи је депортовано из Сребренице; колико међу њима је било мушкараца; колико заробљеника је стрељано...

Све са чиме Трибунал располаже и на основу чега суди су процене и претпоставке. У том светлу схватање да се може закључити да је постојала намера уништења, премда нема никаквих опипљивих доказа (не зна се ко је донео ту одлуку, када је донета итд.) представља само још једну претпоставку, без чврсте основе.

Стога Трибунал оно што у најгорем случају представља етничко чишћење, а можда чак ни то, проглашава геноцидом.⁹³

Он сматра да су снаге Срба знале да ће убиство војноспособних мушкараца у спрези са присилним премештањем жена, деце и старца, неизбежно за последицу имати физички нестанак босанско-муслиманског становништва у Сребреници,⁹⁴ односно да се одлука снага босанских Срба, да депортују муслиманске цивиле може протумачити као још један начин да се обезбеди физичко уништење заједнице босанских муслимана из Сребренице, те да је тиме елиминисана и најмања могућност обнављања муслиманске заједнице на том подручју. Он тврди (заправо, опет претпоставља, јер нема никаквих доказа) да се одлука да се не убију жене и деца може објаснити постојањем код Срба свести о томе да би се то тешко могла сакрити или приказати војном операцијом, те би стога претила велика опасност од међународне осуде.⁹⁵

И ту је опет очито замењено могућим, наравно на штету босанских Срба. Трибунал не види да су премештањем у сигурно заправо спасени цивили из Сребренице. Судије се нису запитале шта би оне, да је одлука у њиховим рукама, урадиле са огромним бројем жена, деце и старца, који су се скупили

убили мајку, опљачкали имање, запалили кућу, и коме је управо пре тога у борбама са колоном 28. дивизије из Сребренице погинуо брат или отац.

⁹³ Чудно да се Трибунал није запитао како то да је Сребреница, која је до рата била мешовита средина, 1995. била муслимански град? Одговор је једноставан: зато што су Срби оружјем истерани из ње! То говори да на том подручју прве жртве етничког чишћења били Срби.

⁹⁴ Крстић, 2001, пар. 595. Крстић, 2004, пар. 28-33.

⁹⁵ Крстић, 2004, пар. 31.

на једном месту (није их ВРС ту довела); којима недостају вода, храна, лекови и склониште и које треба заштити од могућег индивидуалног насиља.⁹⁶ И све то у време одвијања важних војних операција које ово стање прети да угрози. Депортацијом цивила вођство ВРС решило се огромне бригае и одговорности. Чуди и зашто Трибунал уопште помиње опцију убијања жена и деце, када то Срби нигде нису радили, па да би се могло претпоставити да би то и овде учинили, да није страха од јавног мњења. Занимљиво је да Трибунал заборавља да је сличну операцију у пролеће 1993. извео Високи представник за избеглице, када је из Сребренице евакуисао 8.000-9.000 лица.⁹⁷ Није ваљда и то било учињено са геноцидном намером? Укратко, чак и да се премештање цивила из Сребренице оцени као етничко чишћење, нема никакве логике да се у њој траже геноцид и геноцидна намера.

Као што је с правом приметила одбрана у случају Крстић, Трибунал је недопустиво проширио дефиницију геноцида, закључивши да је покушај да се нека заједница измести са њеног традиционалног пребивалишта довољан доказ о томе да је наводни починилац намеравао да уништи неку заштићену групу. Тиме је одступио од значења израза геноцид дефинисаног у Конвенцији – да се односи на случајеве физичког или биолошког уништења група – и у дефиницију укључио и географско расељавање.⁹⁸

Да су Срби заиста хтели да изврше геноцид, то би урадили над муслиманским цивилима који су били у њиховим рукама. У место тога они их превозе на територију под контролом Муслимана, а упуштају се у опасну акцију проналажања и ликвидације огромне наоружане колоне муслиманских бораца, која ће српску страну коштати око 500 живота. Такође, да су Срби заиста имали намеру да почине геноцид, починили би га и на другим местима која су била под њиховом контролом, а под њиховом контролом је током читавог рата био највећи део БиХ.

Трибунал има још много проблема. Он заборавља да се за геноцид одговара по основу личне одговорности. Да би неко био осуђен за њега, треба доказати постојање сва 3 конститутивна елемента геноцида код конкретног окривљеног. То значи и да је управо он имао геноцидну намеру. Не да је постојала намера других, а он био само део система извршења односних радњи (нпр. учествовао у стрељањима али без геноцидне намере) нити да је знао, а није спречио геноцидну намеру других, већ да је сам имао ту намеру.

⁹⁶ Морамо да се запитамо: а шта би било да су цивили остали у својим кућама? У рату није увек могуће контролисати све наоружане људе. Многи српски војници из тог краја су у претходне 3 године остали без деце, жена, родитеља и пријатеља које су им убили Муслимани из Сребренице која је требало да буде демилитаризована. Ко може да гарантује да неки од њих не би извршили злочине против муслиманских цивила? А тада би Тужилаштво вероватно ВРС ставило на терет да их није на време евакуисала.

⁹⁷ Крстић, 2001, пар. 16.

⁹⁸ *Жалбени поднесак одбране у случају Крстић*, пар. 43, 46-47. Нав. према: Крстић, 2004, пар. 24.

Први случај осуде за геноцид пред Трибуналом био је поступак против Крстића. Када је ту једном пресуђено да је у Сребреници извршен геноцид, онда су се већа Трибунала против других окривљених позивала на ту пресуду и њену аргументацију.

Међутим, и сам Трибунал је признао да Крстић није хтео да побије Муслимане, није добио такво наређење, није наредио или учествовао у убиствима, није знао за злочине, да је наредио да се поступа хумано према муслиманским цивилима те да није у Жепи покушао ништа слично оном што се догодило у Сребреници.⁹⁹

Он је осуђен по командној одговорности, коју је Трибунал иначе схватио на врло проблематичан начин. Осуђен је као командант Дринског корпуса, а по Трибуналу, без помоћи људства и механизације те јединице, Главни штаб не би могао извести свој план да погуби Муслимане из Сребренице. Према Жалбеном већу: „Крстић је знао да се аутобуси које је он помогао да се обезбеде за премештање жена, деце и старих људи користе за премештање мушкараца на разна места заточења“, такође је знао да се људство и возила Дринског корпуса користе за проналажење места заточења, те за спровођење и чување заробљеника босанских Муслимана на разним местима заточења“, „такође је знао да се возила и тешка механизација Дринског корпуса под његовом командом користе као испомоћ у погубљењима цивила муслимана“.

Пада у очи да овде пресуда: 1) говори о Генералштабу, а не, као што то иначе чини, о неким његовим члановима; 2) помиње план да се „погубе босански Муслимани из Сребренице“, што сугерише да је план био да се погубе сви они, а не само војноспособни; 3) на начин као да су део геноцида, наводи радње које уопште нису кривично дело – премештање мушких заробљеника на разна места заточења, спровођење и чување заробљеника и др.; 4) помиње учешће возила и механизације Дринског корпуса у погубљењима, с тим да није јасно како су они могли учествовати у томе, сем у сахрани мртвих, што још не значи да је онај ко је наредио коришћење знао узрок смрти тих људи, а тим пре да је знао да је све део некаквог геноцидног плана.¹⁰⁰

Па ипак, на горе изнетој основи, у којој се заправо не виде никакви елементи геноцидних радњи или геноцидне намере, Трибунал је закључио да: „То знање и ти видови помоћи представљају знатан допринос у извршењу тих

⁹⁹ Мајкл Мандел, професор међународног права на Јорк Универзитету у Торонту је оценио: „Ако случај генерала Крстића симболише било шта, онда је то чињеница да се геноцид није десио у Сребреници.“ Кргановић, Павић, 2015, 23.

¹⁰⁰ У селу Кравица, где је 30-так стражара ВРС чувало велики број заробљених муслиманских војника, један заробљеник је отео пушку и убио једног и ранио другог стражара, на шта су остали чувари отворили ватру из и убили велики број заробљеника. У две примарне гробнице у суседном селу Глоговцу, у којима су закопани тада убијени заробљеници нађено је 330 тела. Овде је битно да се радило о трагичном инциденту, а не масовном погубљењу, као делу геноцидног плана. Иванишевић, 2015.

злочина, који је услов за осуду за помагање и подржавање у геноциду босанских Муслимана из Сребренице.“¹⁰¹

При томе је Веће заборавило да је Крстић управо у то време био ангажован на важној војној операцији на другој локацији (у Жепи). Он је, осуђен на основу командне одговорности, а не зато што му је доказана геноцидна намера.

То је и један од разлога што му је Жалбено веће укинуло казне за извршење геноцида и учешће у удруженом злочиначком плану да се изврши геноцид, а оставило казну за саучесништво („помагање и подржавање у извршењу геноцида“). Утисак је да је оно закључило да Крстићу не може да се припише кривица за извршење било које радње геноцида, али да је морало да задржи осуду за неко кажњиво дело везано за геноцид, јер би пресуда иначе пала, што би срушило и друге пресуде, које су моделиране према њој.

Заправо никоме од осуђених није доказана геноцидна намера. А и како би била доказана када се не зна ко је и када донео такву одлуку?

Дакле, осуђени су, по Трибуналу, учествовали у извршењу не зна се чијег геноцидног плана о којем не постоје никакви материјални докази (без обзира на невероватан обим документације коју је имао у рукама Трибунал, огромну количину прислушких разговора итд.).¹⁰² Напротив, докази показују да је напад на Сребреницу испланиран изненада, након што су Муслимани из Сребренице напали варошицу Вишњица и још 9 села. Циљ операције, био је да се осигура простор око Сребренице и енклава сведе на сам град. Тек када су видели да муслиманске снаге не пружају отпор, Срби суушли у град.¹⁰³

Теза Трибунала да су поменути премештањем дефинитивно из Сребренице уклоњени сви босански Муслимани чиме је елиминисана и најмања могућност обнављања муслиманске заједнице на том подручју¹⁰⁴ је само још једна у низу погрешних претпоставки. Демантовао ју је сам живот.

У општини Сребреница пре рата (попис 1991) живело је 27.118 (72,88%) Муслимана. Сада их је (попис 2013) 7.248 (54,05%), што значи да их је за 19.870 одн. 3,7 пута мање, али не само да нису нестали, већ и даље представљају већину. Међутим, смањено се и број Срба – 1991. их је било 9.381

¹⁰¹ Крстић, 2004, пар. 238.

¹⁰² Да су Срби хтели да изврше геноцид над Муслиманима, о томе би постојали докази (наређења, планови итд.) као што су постојали у случају холокауста. У најмању руку постојали би докази о јавном подстицању на извршење геноцида, као што је то био случај у Руанди.

¹⁰³ Супротно ономе што је закључио Трибунал (Крстић, 2004, пар.15-16) одлука да се нападне подручје Сребренице није донета из стратешких разлога, јер би иначе била донета много раније (уосталом, Срби не би ни пристали на стварање енклаве под заштитом УН) већ је била резултат поменутих учесталих напада Муслимана из заштићене зоне. Њен циљ није био да се негира опстанак Муслимана, већ да се заштите бокови и позадина српске војске и српско становништво у околним селима. .

¹⁰⁴ Крстић, 2004, пар. 31.

(25,21%) а сада 6.028 (44,95%) што значи да се њихов број смањило за 3.353 одн. 1,6 пута.¹⁰⁵

С обзиром на све што се догодило, ове демографске промене су разумљиве. Али оне исто тако показују да и после свега муслиманска (бошњачка) група не само да није уништена, већ и сада представља већину у Сребреници.

Са друге стране, пре рата на територији данашње Федерације БиХ живело је око 600.000 Срба (21,1%), а сада их има само 56.550 (2,55%).

По попису из 1991. у делу Сарајева који је затим у рату био под контролом Муслимана живело је 182.369 (50,49%) Муслимана и 92.560 (26,53%) Срба, да би попис из 2013. показао да сада ту живи 222.457 (80,74%) Муслимана/Бошњака и 10.422 (3,78%) Срба. Дакле број Срба се смањило за 82.138 лица и пао са 26,53% на свега 3,78%. У Тузли је број Срба пао са предратних 20.271 на 3.378 (16.893 мање), у Мостару са 23.846 на 4.421 (19.425 мање), у Зеници са 22.433 на 2.409 (20.024 мање) итд.¹⁰⁶

Дакле, ако сада у Сребреници има 3,7 пута мање Бошњака него што их је било 1991. треба имати у виду и да Срба има 5,3 пута мање у Мостару, 6,7 пута мање у Тузли, 8,9 пута мање у Сарајеву, 11 пута мање у Зеници итд. При томе нико то смањење не објашњава никаквим геноцидом.

Такође, шта рећи за операцију „Олуја“ у Хрватској 1995. у којој је за само 4 дана (4-7. август 1995) убијено око 2.000 и протерано око 250.000 Срба. При томе ту постоје чврсти докази да се радило о остварењу плана државног врха Хрватске Републике.

Стога, ако је у Сребреници био геноцид, тим пре је био геноцид над Србима у Сарајеву и, посебно, у Операцији „Олуја“. И обрнуто, ако у та два догађаја нису била геноцид (Трибунал их никада није тако квалификовао) онда се исто мерило мора применити и на оно што се догодило у Сребреници.

Свему реченом може се додати да је Трибунал за геноцид (за командну одговорност одн. за учешће у злочиначком подухвату, што су у најмању руку спорни институти, бар схваћени онако како их је схватио Трибунал)¹⁰⁷ осудио само шачицу Срба те да би, да се заиста радило о геноциду, листа окривљених морала бити врло дугачка; да пред Трибуналом нису процесуирани непосредни извршиоци; да је судска пракса Трибунала одбацила било какав значај државне политике као компоненте анализе;¹⁰⁸ да би, да је постојао план да се изврши

¹⁰⁵ Попис 1991, Становништво према националном саставу, Босна и Херцеговина, <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1991/pdf/G19914026.pdf>, 1.3.2019; *Popis stanovništva, домаћinstava i stanova u Bosni i Hercegovini, 2013. Rezultati popisa*, www.popis2013.ba/popis2013/doc/Popis2013prvolzdanje.pdf, 1.3.2019.

¹⁰⁶ Истовремено је порастао број Бошњака – у Зеници за 12.629, у Тузли за 18.105, итд. Filipović, Mišljenović, 2016.

¹⁰⁷ Rooper, 2011, 139.

¹⁰⁸ Kaseze, 2005, 115; Schabas, 2008b, 953-982.

геноцид ВРС затворила енклаву тако да нико не би могао да побегне;¹⁰⁹ да би да је заиста постојала геноцидна намера, геноцид био извршен и у суседној Жепи; итд.

Треба подсетити и на то да је лидер Мулимана Алија Изетбеговић још 9.7.1995, дакле 2 дана пре пада Сребренице, послао писмо лидерима САД, Уједињеног Краљевства, Француске и Немачке у којем их је упозорио да ће се када Срби уђу у Сребреницу догодити геноцид; да су он и муслимански министар Мухамед Шаћирбеј исто то унапред најављивали медијима; да је Изетбеговић још 1993. на састанку у Сарајеву групи муслимана из Сребренице рекао да му је председник САД Клинтон понудио да Срби уђу у Сребреници и изврше покољ 5.000 Муслимана а да ће тада уследити војна интервенција НАТО на српске положаје у целој БиХ.¹¹⁰

3. Закључак: Злочини у Сребреници није извршени са геноцидном намером, а у најмању руку она није доказана изван разумне сумње. Највише што би се могло рећи јеста да је депортација цивила представљала етничко чишћење, а да су погубљења заробљених мушкараца била злочини против човечности и ратни злочини.¹¹¹

Рат у Босни је био бруталан, али то није био холокауст, нема индикација да је било ко имао намеру да уништи један народ у смислу о коме говори Конвенција о геноциду.¹¹²

3. Заштићена група

1. Опште. - Трећи конститутивни елемент геноцида је захтев да је злочин извршен против националне, етничке, расне или верске групе.¹¹³ Ниједна друга група (нпр. политичка) није заштићена група у смислу дефиниције геноцида из Конвенције.

Трибунал исправно примећује да „када се осуда за геноцид заснива на

¹⁰⁹ То је у својим мемоарима „Рат на Балкану“ (стр. 201-206) посведочио португалски генерал Карлос Мартинс Бранко, који је 1994-1996. био заменик шефа мисије војних посматрача УН за Хрватску и БиХ и који је на том високом положају добијао све обавештајне податке са терена. Он недвосмислено тврди да се није догодио никакав геноцид. Karganović, 2017.

¹¹⁰ Премда је Изетбеговић касније негирао да је то рекао, постоје сведоци. Међу њима је и Хакија Мехољић, ратни командант полиције у Сребреници и други по значају човек сребреничких Муслимана за време рата. Flyium, Nabditch, 2011 *A Town Betrayed*, документарни филм, на 27,18-29,30 мин.

¹¹¹ Pilch, 2013, 13

¹¹² Johnstone, 2005; Magnusson, 2013, 33.

¹¹³ Дефиниција геноцида садржи два важна ограничења: 1) она штити четири набројане групе, за разлику од сродног концепта злочина против човечности који подразумева сваку групу или колектив који се може идентификовати на политичкој, расној, националној, етничкој, културној, верској итд. и 2) суштински се ограничава на физичко уништење или истребљење групе, за разлику од злочина против човечности, који се протеже на различите облике „прогона” тј. намерног тешког лишавања основних права због идентитета групе или колективитета. Schabas, 2008a, 161.

намери да се 'делимично' уништи заштићена група, то мора бити *знатан део те групе* (подвукао Б.К.). Циљ Конвенције о геноциду јесте да спречи намерно уништење читавих људских група, а циљани део мора бити довољно знатан да утиче на групу у целини¹¹⁴, те да „услов знатности истовремено одражава одређујуће обележје геноцида као *злочина масовних размера* (подвукао Б.К.) и одговара на захтев наведен у Конвенцији да уништење циљаног дела *мора утицати на опстанак групе у целини*“ (подвукао Б.К.).¹¹⁴

Трибунал се позива и на коментаре који потврђују ово гледиште, посебно на став Комисије за међународно право, која је 1996. констатовала да „кривично дело геноцида по самој својој природи захтева намеру да се уништи *барем знатан део* (подвукао Б.К.) неке групе“ и на извештај из 1985. Б. Витакера, Специјалног известиоца Подкомисије УН за спречавање дискриминације и заштиту мањина, који је примети да: „Чини се да 'делимично' подразумева реално значајан број у односу на укупну групу као целину или на други начин значајан сегмент групе, нпр. њено вођство.“¹¹⁵

2. Сребреница. – Проблем је у томе што, позивајући се на ова правила, Трибунал прибегао тумачењима која заправо значе негацију наведених принципа.

Наиме, из свега што је она сам цитирао следи да геноцид постоји само ако је уништен *знатан део заштићене групе* (тј. довољно вели део), да је реч о *злочину масовних размера*, да уништење циљаног дела групе *мора утицати на опстанак групе у целини*¹¹⁶, да се ради о уништењу *релативно значајног броја у односу на групу као целину* или о *на други начин значајном делу, као што је вођство групе*.

Да би се злочини у Сребреници могли прогласити геноцидом, потребно је било доказати да је побијен релативно велики број људи у односу на заштићену групу као целину (тј. у односу на све Муслимане у БиХ) или да је реч о на други начин значајном делу групе (тј. свих Муслимана у БиХ) као што је вођство групе (тј. вођство свих Муслимана у БиХ, а не вођство сребреничких Муслимана). Тако нешто није могуће доказати, јер то не одговара чињеницама

Пошто на други начин није могло да се оно што се догодило у Сребреници повеже са геноцидом, Трибунал се приклонио концепцији тзв. локалног геноцида, оног који има за циљ и последицу нестанак одређене групе са неке уже територије.¹¹⁶ По овом приступу геноцид постоји и када се утврди намера уништења односне групе унутар географског подручја као што је регија у

¹¹⁴ Крстић, 2004, пар. 8.

¹¹⁵ Крстић, 2004, пар. 11,

¹¹⁶ Ова концепција представља иновацију Шерифа Басиунија, који је у Конгресу САД истакао да нема сумње да су у БиХ извршени ратни злочини, али да је према Конвенцији тешко дешавања у БиХ назвати геноцидом, те да би то било могуће само ако се заузме „прогресивни“ став по коме се геноцид може извршити на локалном нивоу. Magnusson, 2013, 34.

оквиру државе или чак неко место.¹¹⁷

Међутим, такав приступ се коси са самом природом злочина геноцида.¹¹⁸ Таквом логиком, он би могао да се изврши и у оквиру месне заједнице, једне улице, кварта, па чак и зграде. Ту се губи сама идеја због које је установљен злочин геноцида.

3. Проблем дела заштићене групе. - Суштински, Трибунал је прихватио да се геноцид може извршити делимичним уништењем и то над групом у оквиру групе при чему је захтев да се ради о *значајном делу групе* протумачио на начин који представља неоправдано проширење дефиниције геноцида. Занимљиво је како се до тога дошло.

Трибунал је подсетио да је Рафаел Лемкин „истакнути стручњак за међународно кривично право, који је сковао реч *геноцид* и који је учествова у састављању Конвенције о геноциду“ објаснио да „делимично уништење мора бити знатног карактера, тако да утиче на целину“ и да „Конвенција важи само за операције масовних размера“. Трибунал се позвао на још једној теоретичара „ране фазе“, Н. Робинсона, који се сложио са Лемкином, и прецизирао да починилац мора имати намеру да уништи знатан део појединаца који припадају циљаној групи, те да „дело мора бити усмерено ка уништењу групе“, „што је формулација која управо одражава сврху Конвенције.“¹¹⁹

У конкретном случају једини исправан закључак био би да је заштићену групу представљају Муслимани БиХ, што би значило да би се о геноциду могло говорити само у случају да је уништен знатан број њих. Међутим, све указује да је побијено највише 2.000 људи. Чак и да се узме да је побијено 4.970, што је процена Трибунала из 2015, то је далеко од знатног дела, ако се имају у виду бројчане апсолутне и релативне вредности. О томе је било речи.

Пошто са ових позиција не може да се говори у геноциду, Трибунал је акценат ставио на захтев да је реч о *знатном делу* заштићене групе, приметивши да је бројчана величина циљаног дела групе нужна и важа полазна тачка, али да број циљаних појединаца треба ценити не само у апсолутном смислу, већ и у односу на величину целе групе. Затим је закључио да осим бројчане величине циљаног дела треба узети у обзир и његов значај у оквиру групе, те да ако неки део групе на неки начин представља читаву групу или је

¹¹⁷ Крстић, 2001, пар. 589.

¹¹⁸ Један аутор се пита шта је уопште локални геноцид и примећује да ниједан део Конвенције ни уобичајена употреба језика не воде таквом тумачењу израза „делимично“. По њему: „Пример показује да се геноцид може извршити 'локално' само ако је већи део одређеног становништва већ географски подељен и концентрисан. Ако је ово случај, онда ова иновација није потребна. Ако говоримо о геноциду на начин на који то Трибунал чини, значи да најважнији сегмент правне и научне дефиниције геноцида тј. уништење народа, није озбиљно схваћен. Ово има смисла једино ако би неко желео да по сваку цену користи симболиком обојени појам геноцида тамо где му није место. Али ако се то уради, онда речи губе свако значење, што је морало бити јасно и судијама у Хагу.“ Magnusson, 2013, 43.

¹¹⁹ Крстић, 2004, пар. 10.

кључан за њен опстанак, то може ићи у прилог констатацији да се тај део квалификује као знатан у смислу дефиниције геноцида.¹²⁰

Ови критеријуми нису спорни¹²¹ и њихова доследна примена показала би да су у извршени тешки злочини, али не и геноцид. Јер у егзекуцијама је страдало око 2.000 или ако се узме процена Трибунала из 2015, 4.970 лица. Уосталом чак и када би се прихватила нереална првобитна теза о 8.000 жртава стрељања, то би и даље било врло мало у односу на више од 1,9 милиона Муслимана колико их је по попису из 1991. живело у БиХ, па и у односу на 1.4 милиона Муслимана колико је по Трибуналу живело у БиХ 1995. То је, уосталом признао и сам Трибунал.

Пошто се овако не може доћи до тога да се оно што се догодило у Сребреници назове геноцидом, Трибунал је прихватио гледиште Тужилаштва и заузео необичан приступ.

Закључио је да 40.000 људи који су живели у Сребреници у време њеног пада, а који, како сам признаје нису били само муслимански становници сребреничке општине већ и многе муслиманске избеглице из околних подручја, премда су представљали само мали постотак укупног муслиманског становништва БиХ били су од огромног значаја за опстанак свих Муслимана у БиХ. У прилог тој конструкцији позвао се на разне моменте као што су стратешка важност тог подручја за босанске Србе, његова важност за међународну заједницу и слично,¹²² заборавивши да се код геноцида ради о уништењу читавих народа и о политичким интересима разних страна. Затим је закључио да би елиминација енклаве омогућила да се постигне чишћење читаве регије од муслиманског становништва (тима је изгубио из вида разлику између етничког чишћења и геноцида),¹²³ подсетио да је Сребреница била заштићена зона (али заборавио да су Муслимани из Сребренице својим нападима погазили тај њен статус), приметио да би елиминација муслиманског становништва из Сребренице била показатељ свим босанским Муслиманима колико су рањиви и беспомоћни у односу на српске војне снаге (који је значај тога?)¹²⁴ и на бази свега закључио да је група Муслимана из Сребренице била од суштинског значаја за опстанак свих Муслимана у БиХ.

Питамо се: где је ту геноцид? Да подсетимо у енклави је пре њеног пада било око 40.000 људи, а у БиХ је по попису из 1991. живело више од 1,9 милиона Муслимана. Нико није побио тих 40.000 људи, стрељано је око 2.000 или чак и да се прихвати процена Трибунала из 2015, 4.970 људи. Како су

¹²⁰ Крстић, 2004, пар. 8-13.

¹²¹ То је потврдио и МСП. *Case Concerning Application of the Convention*, 2007, pars. 198-200.

¹²² Крстић, 2004, пар. 15.

¹²³ Крстић, 2004, пар. 15.

¹²⁴ Крстић, 2004, пар. 16.

њихове смрти, па чак и етничко чишћење малог подручја Сребренице могли утицати на опстанак свих Муслимана у БиХ?

Поставивши јој тако темеље, Трибунал развија своју конструкцију па закључује да заправо и није битно колико је људи убијено. Тиме ствар доводи до апсурда, који је резултирао осудом у првом степену Толимира због геноцида који извршеног убиством 3 лидера Муслимана из Жепе.¹²⁵ Штавише, у случају Крстић Трибунал је закључио да се „геноцид може починити једним или са само неколико убистава“.¹²⁶

Застанемо за тренутак и запитајмо се: како је могуће извршити геноцид убивши само 3 човека? Или чак само једног? Зар су то имали у виду творци Конвенције?

Нису! Уосталом, да се геноцид не може извршити убиством само једног члана заштићене групе јасно указује стилизација дефиниције геноцида где се говори о убијању чланова групе (дакле, не једног члана) на шта исправно указује Касезе.¹²⁷

Но да се вратимо Сребреници. Трибунал признаје да заштићену групу представљају Муслимани БиХ, али онда Муслимане из Сребренице проглашава кључно важним за опстанак свих муслимана БиХ, закључује да су они уништени (њих свих 40.000) и на тој основи долази до закључка да је извршен геноцид. Он не каже да је стварно побијено свих 40.000, али заправо заузима став да су они физички уништени.¹²⁸

При томе заборавља: 1) да је првобитна процена о близу 8.000 стрељаних нереална и да ју је и сам Трибунал 2015. свео на 4.970, с тим да је и то по свему судећи претерана процена; 2) да је огромна већина становника Сребренице остало жива (већ је поменуто да је документовано више од 38.600 оних који су преживели њен пад);¹²⁹ 3) да већину оних који су у јулу 1995. били у Сребреници нису чинили локални становници, што сугерише да нису чинили ни већину погубљених.

¹²⁵ Жалбено веће је поништило ову осуду, али не због погрешног резонувања, већ са аргументацијом да је становништво Жепе већ пре тога напустило град. Tolimir, 2015, paras. 257, 261, 263, 265.

¹²⁶ Крстић, 2001, пар. 685.

¹²⁷ Kaseze, 2005, 113.

¹²⁸ Ту прибегава некоректној рачуници. Третирајући као унишене тих 40.000, израчунава да су они међу свим Муслиманима БиХ (по њему, 1,4 милиона) чинили 2,9%, што је, како сматра, знатан удео. То је погрешно, јер једино што има смисла је да се узме у обзир само број побијених, о чему је већ било речи. Али чак и ако се из неког разлога жели утврдити удео Муслимана из Сребренице у броју свих Муслимана БиХ, мора се поћи од пописа становништва из 1991. који показује да је у Сребреници живело 27.118, а у читавој БиХ 1.905.274 Мислимана, што нам даје да је удео сребреничких Муслимана био 1,4%, а то је више него 2 пута мање од онога што је закључио Трибунал и сасвим недовољно је да би та група (чак и да је читава била суочена са уништењем, а није) била значајна за опстанак Муслимана у БиХ).

¹²⁹ Rooper, 2011, 105; Марић, 2016.

Нигде није тако речено, али из аргументације Тужилаштва којој се приклонио Трибунал, произлази да у случају Сребренице постоје 3 нивоа и 4 категорије заштићених група, над којима је извршен геноцид.¹³⁰

1) Група А – Муслимани БиХ односно босански Муслимани. Трибунал на много места истиче да су они заштићена група.¹³¹ Испада да је над њима извршен геноцид¹³² уништењем групе Муслимана из Сребренице који су из неког разлога важан део за опстанак читаве групе (свих Муслимана БиХ).

Речима самог Трибунала: „Претресно веће је констатовало да 'група' у сврху дефиниције геноцида представља босанске Муслимане, а да 'део' те групе представља заједница босанских Муслимана из Сребренице.“¹³³

2) Група А1 – Муслимани из Сребренице. Њих Трибунал доживљава као посебну и врло важну подгрупу у оквиру групе А. Премда признаје да чине само мали њен део, они су, по њему суштински важни за опстанак читаве групе А (свих Муслимана БиХ). Над њима су, по Трибуналу, Срби извршили геноцид¹³⁴ убиством мушкараца и депортацијом жена, деце и старих. Уосталом Хашки трибунал изричито у оптужницама говори о „геноциду босанских Муслимана из Сребренице“.¹³⁵

Према томе Трибунал у једном тренутку заштићеном групом назива све Муслимане у БиХ, а у другом Муслимане из Сребренице, прецизирајући да су они део прве групе.¹³⁶

Премда је прогласио Муслимане из Сребренице за „знатан део“ свих Муслимана БиХ, а тиме и заштићене групе,¹³⁷ Трибунал заправо није ничим доказао зашто је управо тај део знатан. Муслимани из Сребренице чинили су тек врло мали део свих Муслимана у БиХ и нису се ни по чему разликовали од осталих. То је, уосталом закључио и сам Трибунал.¹³⁸ И поред тога, он их

¹³⁰ Подела и називи су наши и само условни, дати ради бољег прегледа.

¹³¹ Већ у првој пресуди за геноцид Претресно веће је истакло: „у оптужници у овом предмету циљана група се дефинише као босански Муслимани“ и приметило да су Муслимани једно одређена и засебна национална група и стога су обухваћени чланом дефицијом геноцида. (Крстић, 2001, пар. 558-560). Такав став је потврђен и у наредним пресудама (нпр. Поповић, 2010, пар. 840). То да су у смислу дефиниције геноцида управо босански Муслимани заштићена група, потврђено је и много касније у случају Младић. Mladić, 2017, par. 3538.

¹³² Нпр. Крстић, 2001, пар. 599.

¹³³ Крстић, 2001, пар. 560, 591.

¹³⁴ По Трибуналу, они су једини део заштићене групе, релевантан за анализу у светлу дефиниције геноцида. Крстић, 2004, пар. 19.

¹³⁵ Крстић, 2004, пар. 238.

¹³⁶ „Настојећи да елиминишу део босанских Муслимана, снаге Срба су починиле геноцид. Оне су одредиле за уништење четрдесет хиљада Муслимана становника Сребренице, који у као група представљали босанске Муслимане уопште.“ Крстић, 2004, пар. 37.

¹³⁷ Крстић, 2001, пар. 22.

¹³⁸ „С друге стране, босанске Муслимане који су живели у Сребреници није могуће од осталих босанских Муслимана разликовати ни по којој националној, етничкој, расној или верској карактеристици. Једини дистинктивни критеријум био би географски, а тај критеријум

суштински сматра посебном подгрупом, на коју се може применити концепт групе из дефиниције геноцида.¹³⁹

Посебан проблем је чињеница да су у време њеног пада већину становника Сребренице чинила лица која су дошла са других подручја - интерно расељена лица али и војници. Уосталом, на споменику Меморијалном центру пише да су ту сахрањени остаци страдалих из још 13 општина, од којих су неке (нпр. Сарајево, Фоча или Бјелина) удаљене од Сребренице више од 100 км.¹⁴⁰

Све речено указује да заправо нема ниједног разлога због којег би сребреничке Муслимане требало сматрати знатним делом Муслимана БиХ као заштићене групе у смислу дефиниције геноцида.

Пада у очи да ни сам Трибунал није начисто која је у конкретном случају заштићена група и како је треба називати. На разним местима он каже да су заштићена група „босански Муслимани“ и да део те групе представљају „сребренички босански Муслимани“ одн. „босански Муслимани Сребренице“, „источнобосански Муслимани“, „босански Муслимани источне Босне“, „Муслимани из Сребренице или Муслимани источне Босне“, „заједница босанских Муслимана у Сребреници“, „босанско-муслиманска заједница у Сребреници“, „босански Муслимани, становници енклаве“,¹⁴¹ што су формулације и називи која не одговарају терминима из дефиниције геноцида.

Пристајући на концепт тзв. локалног геноцида и дефинишући као заштићену групу подгрупу Муслимана из Сребренице, Трибунал заправо уводи (и чак је тако назива) нову категорију заштићене групе – „ентитет на географском подручју које је посреди“.¹⁴²

3) Групе А1¹ и А1². – У оквиру подгрупе А1 Трибунал суштински разликује две нове подгрупе. Прву (назваћемо је А1¹) чине војноспособни мушкарци из Сребренице, а другу (А1²) муслиманске жене, деца и стари из Сребренице. Ове подгрупе разликују се по особинама својих чланова, а нарочито по радњи којом је, према Трибуналу, над њима извршен геноцид.

у Конвенцији није предвиђен. Поред осталог, није извесно да су босански Муслимани који су живели у енклави у време офанзиве себе сматрали засебно националном, етничком, расном или верском групом унутар групе босанских Муслимана. Заиста, већина Муслимана који су се у време напада налазили у Сребреници изворно нису из Сребренице, него из читавог средњег Подриња. Доказни материјал показује да су они себе пре сматрали припадницима босанских Муслимана.“ Крстић, 2001, пар. 559.

¹³⁹ Као што је исправно приметио један аутор, прихваћено је да се својом патријархалном културом они разликују од осталих Муслимана у БиХ, стварајући тиме одвојену (националну, етничку, религијску?) групу у којој је смрт мушкарца могла имати озбиљније последице него иначе. Magnusson, 2013, 37-38.

¹⁴⁰ О присуству муслиманских војника из других, удаљених подручја БиХ сведочи и чињеница да би права расељена лица из удаљених крајева спас потражила у суседној Тузли, у којој уопште није било борбених дејстава, а не у опкољеној Сребреници, у дубини територије под контролом ВРС. Марић, 2016.

¹⁴¹ Нпр. Крстић, 2001, пар. 90, 560, 633; Крстић, 2004, пар. 15; Поповић, 2015, пар. 413.

¹⁴² Крстић, 2001, пар. 590.

(а) Војноспособни мушкарци. - Тужилаштво је тенденциозно користило тај термин, а Трибунал га је прихватио. Много коректнији назив био би „ратни заробљеници“, с тим што би се по потреби могло додати да су уз њих жртве били и одређени цивили. Међутим, сасвим је другачији утисак када се каже да су стрељани ратни заробљеници, и када се тврди да су побијени војноспособни мушкарци, што сугерише да је реч о цивилима. У стварности, главне жртве егзекуција били су управо ратни заробљеници. Треба додати и то да и они који нису били под оружјем, били су заправо војни обвезници 28. дивизије Армије БиХ. Ово ниуком случају не правда злочин над било ким од ових људи, већ даје тачну квалификацију и олакшава разумевање онога што се догодило.

Да би се што више појачала слика о гнусном делу, уз мушкарце помиње се и неутврђени део „дечака“. Премда се у пресудама на разним местима говори да су побијени „војноспособни мушкаци“, „мушкарци“ (*males*) односно „људи“ (*men*),¹⁴³ углавном се користи фраза „мушкарци и дечаки“,¹⁴⁴ па чак „дечаки и мушкарци“,¹⁴⁵ што у овом последњем случају, супротно свим доказима, сугерише да су највећи број жртава била деца. Све то и поред тога што Трибунал заправо не зна ни колико је људи заиста стрељано, а тим пре колико је међу њима било узраста 16-17 година. Инсистирање на термину „дечаки“ (*boys*) а не неком другом као нпр. „младићи“ (*young men, youngsters*) треба да појача слику о ужасном геноциду. При томе се превиђа да су „дечаке“ (мушке малолетнике разног узраста) босански Срби пустили да оду на територију под контролом Армије БиХ, као и то да на појединим местима и сам Трибунал признаје да „систематски су убијани само војно способни мушкарци“.¹⁴⁶

Пошто је констатовао да се геноцидна намера мора састојати у физичком или биолошком уништењу групе, Трибунал закључује: „Убијање војно способних мушкараца представљало је без сумње физичко уништење и, с обзиром на размере убијања, закључак Претресног већа да је њихово истребљење било мотивисано геноцидном намером је легитиман.“¹⁴⁷ Чудно је да он не види да тиме те мушкарце претвара у посебну заштићену групу. Такво резонување је неодрживо.

Посебно треба истаћи да иако и сам признаје да је неколико хиљада мушкараца из Сребренице на разне начине преживело, Трибунал на неким местима изричито говори о томе да су снаге Срба побиле „све војноспособне мушкарце“ одн. „све мушкарце из Сребренице“.¹⁴⁸ Премда то није тачно и коси се са осталим закључцима самог Трибунала, он о томе говори као о чињеници и онда на томе заснива закључак да је у конкретном случају почињен

¹⁴³ Крстић, 2001, пар. 621; Поповић, 2010, пар. 856, 857, 860; Поповић, 2010, пар. 857, 858.

¹⁴⁴ Нпр. Tolimir, 2015, par. 250.

¹⁴⁵ Mladić, 2017, par. 2638.

¹⁴⁶ Крстић, 2001, пар. 595.

¹⁴⁷ Крстић, 2004, пар. 27.

¹⁴⁸ Нпр. Крстић 2001, пар. 597.

геноцид.¹⁴⁹

Да подсетимо, број убијених је око 2.000 (оно што верујемо да је тачно) или 4.970 (процена Трибунала из 2015). У оба случаја то је веома далеко и од апсолутних и од релативних величина које би биле потребне да би се могло говорити о геноциду.

(б) Жене, деца, старе особе. - И овде је у питању некоректан термин. Јер и из стилизације пресуда Трибунала јасно је да нису депортовани само жене, деца и стари, већ и „остали“, што значи мушкараци. Наиме, Трибунал констатује да је група од преко 25.000 депортованих била углавном (енгл. *mostly*) састављена од жена, деце и старих.¹⁵⁰

По Трибуналу, премда премда им је поштеђен живот, и над овим лицима је извршен геноцид.¹⁵¹

Наиме, он је закључио да премда су били само мали проценат муслиманског становништва БиХ (дакле, заштићене групе) Муслимани из Сребренице су представљали значајан део те групе, због тога што су били патријархално друштво у којем су мушкарци имали веће образовање и обезбеђивали материјалну основу својим породицама, те да су једнице ВРС биле свесне да ће убиством војноспособних мушкараца, дубоко пореметити социјалне и културолошке основе групе¹⁵² односно створити им трајне невоље,¹⁵³ Трибунал је затим дошао до закључка да пошто су убијени мушкарци (њих 7.000-8.000) чинили петину целе сребреничке заједнице, уништење тако великог броја мушкараца ће „неизбежно за последицу имати физички нестанак босанско-муслиманског становништва у Сребреници“.¹⁵⁴

Међутим, значај подгрупе за заштићену групу не мери се особеностима као што је нпр. изражена патријархалност. Поред тога, заборавља се да је реч о бившим грађанима СФР Југославије која је 50 година градила социјалистички систем за који је карактеристично управо инсистирање на равноправности мушкараца и жена и образовању свих. Уосталом, ако се и може говорити о извесним елементима патријархалности, они су у то доба били карактеристични за већину Муслимана у БиХ, али и за Србе, Црногорце, па и добар део Хрвата и Македонаца.

¹⁴⁹ Поповић, 2010, пар. 866.

¹⁵⁰ „About 25,000 Bosnian-Muslim, mostly women, children, and elderly“. Mladić, 2017, par. 2556.

¹⁵¹ При томе Трибунал уопште нема јасну слику о томе колико је лица депортовано из Сребренице. Он оперише разним проценама у распону од 20.000 до 30.000. У случају Младић говори да је у Поточарима било 25.000 до 30.000 муслиманских цивила, да би затим рекао да је на територију под контролом Армије БиХ превезено њих око 25.000. Mladić, 2017, paras. 2453, 2556.

¹⁵² Крстић, 2001, par. 592; Поповић, 2010, par. 865-866; Tolimir, 2015, paras. 185-188.

¹⁵³ Крстић, 2004, par. 37.

¹⁵⁴ Крстић, 2004, par. 28.

Трибунал је закључио и да су због посебно изражене патријархалности породице убијених биле осуђене на физичко уништење. То није истина. Између осталог: 1) нису сви војноспособни мушкарци страдали у Сребреници; 2) међу мушкарацима који су стрељани већина није била из Сребренице, тако да њихове жртве не утичу на опстанак групе из Сребренице; 3) неудате жене из Сребренице ништа није спречавало да се удају и имају децу са другим босанским Муслиманима, 4) чак и да се прихвати да се у изразито патријархалној средини удовице и жене чији су се мужеви водили као нестали, нису могле удати, оне су управо због обичаја те средине већ имале децу, и то по правилу неколико њих; 5) младићи и дечаци који су депортовани из Сребренице брзо су порасли до узраста када и сами могу да имају децу са својим партнеркама из Сребренице.

Србија која у то време била изразито патријархална земља, изгубила је у Првом светском рату 28% становништва и чак 62% мушког становништва од 18 до 55 година, што значи оног репродуктивног и радно способног.¹⁵⁵ Па ипак, брзо се опоравила.

Коначно, већ је поменуто да и данас Муслимани живе у Сребреници и чине тамо већину становништва.

Заправо је много више мушкараца преживело него што се обично мисли. Део њих је енклаву напустио пре њеног пада; један број је отишао са цивилима из Поточара; преко 3.000 њих из колоне ВРС је пропустила да прођу кад је склопљено примирје; многи су били на положајима ван Сребренице; рањеници су збринуте и предати на лечење; један број муслиманских војника је држан у заробљеништву и касније размењен. Уосталом, чак и да је као што је 2015. закључио Трибунал побијено 4.970 војноспособних мушкараца (што је спорно) само у колони која је била у пробоју, било је према процени самог Трибунала око 15.000 људи, што значи да око две трећине оних којих су је чинили није стрељано.¹⁵⁶ Већ то руши тезу Трибунала о локалном геноциду путем убиства мушкараца. Свему треба додати да није коректно да се у жртве наводног геноцида убрајају и они који су погинули у борби и међусобним сукобима.

Непримерена и тврдња да су једнице ВРС биле свесне да ће убиством војноспособних мушкараца, дубоко пореметити социјалне и културолоше основе групе односно донети јој трајне невоље. Пре свега, нису убијени сви војноспособни Муслимани из Сребренице. Затим, већина убијених заправо нису били из Сребренице. Томе треба додати да ремећење социјалних и културолошких основа групе и изазивање трајних невоља нису геноцид. Такође, заштићена група, као што је Трибунал сам признао, су заправо

¹⁵⁵ Србија је изгубила 1.247.436. становника (402.435 војника и 845.001 цивила) а рат је оставио и 264.000 инвалида. Николајевић, 1956, 76.

¹⁵⁶ Између осталог, полазећи од бројева које је утврдио сам Трибунал, ако је у колони која се пробијала било 15.000 мушкараца (Mladić, 2017, pag. 2368) од којих је побијено 4.970 и у борби страдало 2.628, то значи да је бар пола колоне преживело.

Муслимани БиХ, а не види се како је њихов физички или биолошки опстанак доведен у питање оним што се догодило. Најзад, „бити свестан“ да може наступити нека последица и „хтети“ није исто. Геноцид се не може починити нехатом, већ само умишљајно и то са посебном намером уништења (геноцидне радње се предузимају управо да би се изазвало уништење, а не са знањем да оно можда може да се догоди).

Коначно, морамо још једном поновити да се бројком о 7.000-8.000 убијених оперисало на самом почетку, у првим процесима,¹⁵⁷ те да се Трибунал 2015. приклонио разумнијој процени о 4.970 стрељаних; да из неког разлога Трибунал у заједницу Муслимана из Сребренице убраја и оне који нису са тог простора; итд. Чак и тада, ако је убијено 2.000, па и свих 4.970, то није петина од 40.000, већ много мање – 5% одн. 12,4%.

Овде је прилика да подсетимо да су 1941. Немци у Крагујевцу, српском граду са око 27.000 становника стрељали 2.796 цивила (од тога више од 300 малолетника) тј. 10,36% а у другом српском граду, Краљеву, за 3 дана стрељали око 2.190 цивила, од тадашњих 13.000 становника тј. 16,9%. Више од пола века веровало се да је број жртава много већи – да је у Крагујевцу побијено 7.500, а у Краљеву више од 4.000. Па ипак никада то нико није називао геноцидом.

Премда то нигде није изричито речено, Трибунал суштински уводи разлику између *заштићене групе* (А, сви Муслимани БиХ), *циљане групе* (А1· Муслимани из Сребренице) и *нападнутих група* (А1¹, побијени војноспособни мушкарци и А1², депортовани цивили) па онда испада да је геноцид извршен радњама против нападнутих група, чиме је уништена циљана група и тиме почињене геноцид против заштићене групе.¹⁵⁸ Такав приступ руши читав концепт геноцида. Тиме би сваки напад на групу која чини део неке групе, чак и када нема за циљ физичко или биолошко уништење, већ само протеривање, могао да се квалификује као геноцид.

Читаву ову сложену, нереалну и што је најважније супротну духу и смислу дефиниције геноцида конструкцију Трибунал је извео јер је то био једини начин да се дође до закључка да је у Сребреници извршен геноцид.¹⁵⁹

Да додамо и ово. Ако оно што се догодило у Сребреници представља геноцид, онда је геноцид извршен и над Србима у Сарајеву, где их је око 8.000

¹⁵⁷ Крстић 2001, пар. 84, 720; Крстић, 2004, пар. 2.

¹⁵⁸ На много места Трибунал термине *заштићена група* и *циљана група* користи као синониме. Ипак, негде им даје другачије значење закључујући да „део који је био мета... чине или босански Муслимани Сребренице или Муслимани источне Босне“. Крстић, 2004, пар. 15.

¹⁵⁹ С правом је примећено да је у случају Крстић, у коме је Трибунал закључио да се геноцид може извршити и на „малом географском подручју“, па чак и када је односна страна аутобусиме превезла на сигурно све жене, децу и старце, другим речима није убила ниједног Муслимана који није војни обвезник, геноцид изгубио било какву везу са холокаустом – програмом за истребљење читавог народа. Herman, Peterson, 2010, 48.

убијено (реч је само о жртвама у делу Сарајева које су контролисали Муслимани)¹⁶⁰ а огромна већина протерана.¹⁶¹ Такође, тада су геноцид и злочини припадника 28. дивизије Армије БиХ који су 1992-1995. уништили преко околних српских 50 села и убили око 3.000 људи, углавном стараца, жена и деце. Нико то, међутим, не назива геноцидом.

4. Ратни заробљеници. – Трибуналу је промакао још један важан проблем.

На основу споразума из 1993. сребреничка енклава проглашена је зоном под заштитом УН, што је подразумевало њену потпуну демилитаризацију.¹⁶² Уместо тога тамо се налазила 28. дивизија Армије БиХ јачине око 5.800 бораца са комплетним наоружањем. Не вод, не чета, не батаљон, већ – дивизија! Уз то, остали војоспособни мушкарци (неколико хиљада) били су њени војни обвезници, што значи да су могли бити мобилисани. Што је још важније, та јединица није у заштићеној енклави мировала, већ је перманентно нападала на ВРС и околна српска села.

Уништила је више од 50 села и убила 3.262 лица од којих 880 (27%) војника и полицајаца и 2.382 (73%) цивила.¹⁶³ Многе жртве су мучене и убијене на ужасан начин – некима је одсечена глава, неки мушкарци су кастрирани, неке жене су силоване пре него што су убијене; трудним женама је исечен стомак у облику крста; неке жртве су разапете на дрвећу тако што су им шаке прикуцане ексерима...¹⁶⁴ Из тих разлога, после демилитаризације Сребренице сви из ње који су носили оружје постали су незаконити борци и изгубили заштиту коју има пружало међународно право. То посебно важи за оне који су и даље активно учествовали у борбама, а нарочито за оне који су извршили злочине над цивилима. Заштиту је изгубила и сама зона.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Књига Миливоја Иванишевића „Српске жртве и српска страдања Сарајева“, коју је 2010. издао Институт за српска страдања у XX веку, садржи имена 8.225 српских жртава од којих су 6.755 убијени, судбина 1.390 је непозната, 53 су без података довољних за идентификацију и 27 су умрли од последица рањавања или злостављања. www.karadzic-odbrana.com/attachments/643_Milivoje_Ivanisevic_Srpske_zrtve_i_srpska_stratista_Sarajeva.pdf,

¹⁶¹ Тврдње које се понекад могу чути да су Срби сами напустили Сарајево на позив владе са Пала су неозбиљне. Нико не напушта родни град, своју кућу, радно место, пријатеље итд. ако на то није присиљен. Влада са Пала није могла да натера више од 70.000 Срба да оду из Сарајева,

¹⁶² Karganović, Simić, 2013, 53-73.

¹⁶³ Иванишевић, 2010, 6. Опис најгорих злочина, са именима извршилаца и жртава види у: Правда, 2015.

¹⁶⁴ Flyium, Habditch, 2011, *A Town Betrayed*, документарни филм, на 18,30-22,40 мин.

¹⁶⁵ Енклава у Сребреници била је је демилитаризована зона, што по праву оружаних сукоба значи да су сви борци, оружје и војна опрема требало да буду евакуисани; да власти и становништво нису смели предузимати никакав непријатељски акт и да је свака активност у вези са војним напорима морала престати. Повреда статуса зоне од стане Муслимана, значила је да се ВРС ослобађа обавеза из споразума о демилитаризованој зони и да зона губи такав статус. Ова питања регулисана су чл. 60 *Допунског Протокола I (1977) уз Женевске конвенције о заштити жртава рата (1949)* и део су општег међународног обичајног права, што значи да су обавезна за све. Кривокапић, 2017, 598-602.

Заробљени Муслимански борци нису стрељани због националне, етничке, расне или верске припадности (да је било тако, били би убијани сви широм БиХ) већ зато што су третирани као непријатељи који су починили перфидије и друге ратне злочине. То не значи да њихова погубљења нису и сама представљала ратне злочине – требало их је прво испитати, па судити и тек онда, ако се докаже кривица, казнити. Међутим, они нису побијени због геноцидне намере.

Такви злочини су карактеристични за грађанске ратове, па и оне без икаквих доминантних националних, етничких, расних или верских црта. Поред осталог, југословенски партизани су на крају Другог светског рата без суда стрељали заробљене сараднике окупатора – не због њихове етничке или верске припадности, већ зато што су непријатељи, од којих су многи окрвавили руке. Само у Блајбургу маја 1945. стрељано је 12.000-15.000 припадника формација које су ратовале на страни Немаца – углавном Хрвата и Словенаца, али и Муслимана, Срба и Црногораца.

5. Закључак. – Злочини против Муслимана у Сребреници извршени су над њима из освете и разлога војне природе, а не зато што су третирани као посебна етничка, национална, расна или верска група. Под истим условима, они би били извршени и против Срба који су би се у грађанском рату борили за неку другу политичку опцију.

ЗАКЉУЧАК

1. Политичка димензија геноцида. - Геноцид је изразито политичко кривично дело.

Он по природи ствари подразумева постојање некакве идеологије, политичког програма или у најмању руку мржње на широј основи - не према појединцима већ према читавим групама, са идејом да се оне истребе.

Такође, премда би морао да се веже само за одговорне појединце, постоји тенденција да се геноцид припише читавом народу, чиме се отвара простор за разне политичке и медијске манипулације, приче о „геноцидном народу“ и сл.

Уз то, проглашавање да је у неким ситуацијама извршен геноцид, а да га у другим које су врло сличне није било, претвара ово кривично дело у инструмент за остваривање политичких циљева, а не правде.¹⁶⁶ С правом је примећено да је масовно убиство у Сребреница прерасло у легенду као један од најпрепознатљивијих злочина у историји, али да га треба запамтити и као догађај који је помогао да се обликује читава идеја о војним интервенцијама.¹⁶⁷

О политизацији геноцида сведочи и чињеница да је у неким земљама негирање геноцида кривично дело. Ако је разумљиво што је Немачка увела кривичну одговорност за оспоравања холокауста, ван тих оквира такав

¹⁶⁶ Kelly, 2007, 147-162.

¹⁶⁷ Gibbs, 2015, 1.

приступ није прихватљив. Не само да се тиме онемогућава свако научно и друго трагање за истином, већ прети опасност да се тако наметну одређене „истине“ односно да се институт злочина геноцида злоупотреби у политичке сврхе.¹⁶⁸ А при томе, суд или други орган који је у неком предмету утврдио да је извршен геноцид, може да буде и инструментализован и да погрешно.

Коначно, о томе да се питање геноцида користи у политичке сврхе, сведочи чињеница да је Уједињено Краљевство 2015. предложило Савету безбедности усвајање резолуције о осуди геноцида у Сребреници (није прошла због вета Русије) као и то да је Европски парламент донео резолуцију којом је улазак Србије у ЕУ условио признањем геноцида у Босни (тј. нечега што се догодило у другој држави и у чему Србија није учествовала).¹⁶⁹

2. Налази и пресуде Трибунала и МСП. - Пресудама Трибунала утврђено да се у Сребреници догодио геноцид, што је делом потврђено пресудом МСП.

То, међутим, још увек не значи и да је у питању објективна истина. Много тога у вези са оснивањем и радом Трибунала било и остало у најмању руку спорно,¹⁷⁰ а честе су и оптужбе да је он политичко, а не правно тело.¹⁷¹ Уосталом, уплив политике у рад Трибунала довољно илуструје чињеница да, премда надлежан, није покренуо ниједан поступак против наредбодаваца и извршилаца злочина које су починиле НАТО снаге током агресије на Југославију (1999).

Везано за Сребреницу, Трибунал је направио низ кардиналних грешака и пропусти. Он није утврдио право чињенично стање – ни до данас се не зна колико је Муслимана било у Сребреници, колико их је било у колони, колико их је страдало у борби са јединицама ВРС, колико заробљеника је побијено, ко је и када донео наводну одлуку да се изврши геноцид итд. Трибунал заправо не зна ниједну одлучујућу чињеницу.

Код непотпуно и погрешно утврђеног чињеничног стања, он је по природи ствари морао је да погрешно примени материјално право. Уз то, увео је читав низ спорних института, тумачења, претпоставки итд. без којих осуде, међу њима посебно осуда за геноцид, не би биле могуће. О томе је већ било речи.

¹⁶⁸ „Масакр у Сребреници добио је и симболичка и митска својства, све у служби политичких агенди... Мит каже да је у јулу 1995. године у близини Сребренице погубљено 8.000 босанских Муслимана “мушкараца и дечака”, те да су сва та погубљења нису била ничим изазвана, већ су извршена у складу с геноцидним планом... Политичке агенде којима су тврђе о масакру послужили, биле су босанских Муслимана, који су настојали да се НАТО активније укључи у босански сукоб, Хрвата, којима је била потребна демонизација Срба како би извршили своје планове етничког чишћења (којим је уклоњено 250.000 Срби из Хрватске Крајине већ у наредном месецу, августа 1995. године) и Клинтонове администрација, која је била под притиском зато што није активније интервенисала на страни Хрвата и Муслимана, па је тражила изговор да то учини.“ Herman, 2006, 409.

¹⁶⁹ Tomčić, 2018.

¹⁷⁰ О неким од тих проблема: Krivokapić, 2013, 7-55.

¹⁷¹ Đurković, 2018, 33-52; Гаћиновић, 2018, 11-25.

Посебан проблем је чињеница да се Трибунал позивао на правилна правна правила и начела, али их онда примењивао на супротан начин. Томе треба додати да су гласови у већима често били подељени, те да су и поред видљивог настојања да се уобличи непротивречна судска пракса, разна већа понекад имала другачије приступе. То је навело аутора да се запита шта би се десило да су судије са суђења једном окривљеном пресуђивале другим и обрнуто?¹⁷²

Важно је још нешто. Пошто није имао ниједну тачно утврђену битну чињеницу, Трибунал је за геноцид судио на основу процена Тужилаштва, што значи претпоставки. Морамо се запитати, да ли би осудио Крстића за геноцид да је сматрао да је погубљено 2.000 или 4.970 људи? Ово је важно питање, јер када је Трибунал у том предмету закључио да је у питању геноцид, таква квалификација пренела се на остале случајеве.

Грешке у раду Трибунала, посебно оне у сазнавању чињеничног стања и примени материјалног права, утицале су на квалификацију догађаја и на односне пресуде. Све је то онда добило много ширу димензију које превазилази утицај на судбину осуђених

Када је реч о МСП он се определио за једну врсту компромиса, одбивши захтеве везане за све геноцидне радње, сем убиства. Уз то, судио је поклањајући веру чињеницама које је утврдио Трибунал, а које су пре биле претпоставке него доказана истина. Питање је како би МСП пресудио да пре његове пресуде није било читавог низа осуђујући пресуда за геноцид које је већ донео Трибунал и да је знао да ће 2015. Трибунала процену броја убијених свести на 4.970.

Све у свему, са пресудама Трибунала и МСП „нашли смо се у прилично збуњујућој ситуацији да је кључни појам међународног права коришћен супротно разуму и намери Конвенције уз коју би требало да се примењује.“¹⁷³

Морамо се сложити са оценом да је разблаживањем значења геноцида, судско веће не само смањило ауторитет међународног суда, већ и ослабило разлике између геноцида и злочина против човечности, што вређа сећање на екстремне случајеве геноцида, утиче на перцепцију преживелих, искривљује историју и компликује покушаје да се спречи или ублажи геноцид кроз делотворно креирање политике.¹⁷⁴

3. Закључак. - Код нетачно и непотпуно утврђеног чињеничног стања, чак и не улазећи у начин извођења и вредновања појединих доказа, што је проблем за себе, немогуће је сложити се са констатацијом Трибунала да је „оптужба ван размне сумње доказала“ да је у Сребреници у јулу 1995. против Муслимана почињен геноцид.¹⁷⁵

¹⁷² Magnusson, 2013, 42-44.

¹⁷³ Magnusson, 2013, 43.

¹⁷⁴ Southwick, 2005, 226-227.

¹⁷⁵ Крстић, 2001, пар. 599.

О геноциду може бити речи само када је доказано истовремено постојање сва три конститутивна елемента тог злочина. У конкретном случају јесу се догодила масовна убиства, али не таквих размера да би се говорило о геноциду. Осталих геноцидних радњи није било, што је закључио и МСП. Други елемент – намера уништења у најмању руку није доказан изван разумне сумње. Коначно, када је реч о трећем елементу, Трибунал је „креативно“ протумачио дефиницију геноцида, проширивши је на групе у оквиру група и на оно што се догађа на локалном нивоу. Али он није законодавни орган и нема права да сам ствара или мења правила. То могу само државе – чланице Конвенције. Уосталом, и сам Басиуни, који је дао теоријску подлогу за оно што је урадио Трибунал, признао је да Римски статут показује да државе нису вољне да прихвате правне последице које би проистекле из текста који би био шири од постојеће Конвенције о геноциду.¹⁷⁶

Довољно би било да недостаје само један конститутивни елемент геноцида, и о њему се не би могло говорити. Овде недостају сва три.

У Сребреници је 1995. извршен низ тешких злочина, али то су били ратни злочини и злочини против човечности. У оквирима које дефинише међународно право, пре свега Конвенција, нема никаквог основа да се сматра да је тамо почињен геноцид.

ЛИТЕРАТУРА

Сви извори са Интернета проверени су 1.3.2019.

1. Amnesty International (1996) *Bosnia-Herzegovina: To Burry my Brother's Bones*, AI Index: EUR 63/15/96, July 1996, www.amnesty.org/download/Documents/168000/eur630151996en.pdf
2. Bacque James (1989) *Other Loses*, Prima Publishing 1989
3. Bacque James (1997) *Crimes and Mercies*, Little, Brown and Company
4. Bassiouni Cherif (2003) *Introduction to International Criminal Law*, Transnational Publishers
5. De Zayas Alfred (2010) *The Genocide Against the Armenians 1915-1923 and the Relevance of the 1948 Genocide Convention*, Haigazian University, Beirut
6. Đurković Miša (2018) „The Political Dimension in the Work of the International Tribunal for the Former Yugoslavia: ICTY as a for of Political Justice“, *Serbian Political Thought* No. 2, 33-52
7. Filipović Miroslav, Mišljenović Srđan (2017) „Srbi u Federaciji 'statistička greška'“, *Večernje novosti online*, 2.7.2016, www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:612973-Srbi-u-Federacijistatisticka-greska
8. Flyium Ola, Habditch David (2011) *A Town Betrayed*, документарни филм, www.youtube.com/watch?v=xYQijgO8LBkM
9. Gibbs David N. (2015) „How the Srebrenica Massacre Redefined US Foreign Policy?“, *Class, Race and Corporative Power* No. 2, 1-13
10. Herman Edward S. (2006) „The Approved Narrative of the Srebrenica Massacre“, *International Journal for the Semiotics of Law* No. 4, 409-434
11. Herman Edward S., Peterson David (2010) *The Politics of Genocide*, Monthly Review Press, New York

¹⁷⁶ Bassiouni, 2003, 139.

- https://libcom.org/files/Edward_Herman_and_David_Peterson_The_Politics_of_Genocide_2010.pdf
12. Ivanišević Milivoje (2015) „Lična karta Srebrenice: Evo koliko je Muslimana poginulo u Srebrenici!“, *Intermagazin* 16.7.2015, www.intermagazin.rs/licna-karta-srebrenice-evo-koliko-je-muslimana-poginulo-u-srebrenici/
 13. Johnstone Diana (2005) „The Bosnian war was brutal, but it wasn't a Holocaust“, *Guardian*, 23.11.2005, www.theguardian.com/world/2005/nov/23/warcrimes.comment
 14. Karganović Stephen (2011) „Analysis of Moslem Column Losses due to Minefields and Combat Activity, and Other Causes“, in: Karganović Stephen, ed. *Deconstruction of a Virtual Genocide: An Intelligent Person's Guide to Srebrenica*, Den Haag – Belgrade, 109-120
 15. Karganović Stephen, Simić Ljubiša (2013) *Rethinking Srebrenica*, Unwrittent History Inc., New York
 16. Karganović Stefan (2017) „Portugalski general šokirao Zapad: U Srebrenici nije bilo genocida, prava istina je skroz drugačija!“, *Kurir* 29.5.2017, www.kurir.rs/vesti/politika/2856259/portugalski-general-sokirao-zapad-u-srebrenici-nije-bilo-genocida-prava-istina-je-skroz-drugacija
 17. Kaseze Antonio (2005) *Međunarodno krivično pravo*, Beograd
 18. Kelly Michael J. (2007) „Genocide – The Power of Label“, *Case Western Reserve Journal of International Law* No. 1, 147-162
 19. Krivokapić Boris (2012) „Običajna pravna pravila u međunarodnom pravu“, *Megatrend revija* No. 3, 35-81
 20. Krivokapić Boris (2013) „A Somewhat Different View of International Criminal Courts“, in Jovan Čirić (ed.) *The Hague Tribunal Between Law and Politics*, Belgrade, 7-55
 21. Tomčić Slavica (2018) „Evropski parlament uslovio Srbiju: Priznajte genocid u Srebrenici, pa možete u EU“, *Kurir* 30.11.2018, www.kurir.rs/vesti/politika/3164081/evropski-parlament-uslovio-srbiju-priznajte-genocid-u-srebrenici-pa-mozete-u-eu
 22. Lemkin Raphael (1944) *Axis Rule in Occupied Europe: Analysis of Government, Proposals for Redress*, Washington D.C.: Carnegie Endowment of Interinational Peace
 23. Magnusson Kjell (2013) „Pojam genocida u pravu i nauci: jaz koji se širi“, *Crimen* No. 1, 27-48
 24. Nikolajević Borko (1956) *Reparacije*, Sarajevo
 25. Pilch Fran (2003) „The Prosecution of the Crime of Genocide in the ICTY: The Case of Radislav Krstić“, *USFA Journal of Legal Studies*, Spring, www.socbres.com/mock_trials_of_genocidaires_links_files/GenocideICTY-Pilch.pdf
 26. Rooper Jonathan (2011) „The Numbers Game“, in Edward S. Herman (ed.) *The Srebrenica Massacre: Evidence, Context, Politics*, https://web.archive.org/web/20150709163416/http://resistir.info/livros/srebrenica_massacre_rev_3.pdf
 27. Schabas William A. (2007) „Genocide and the International Court of Justice: Finally, a Duty to Prevent a Crime of Crimes“, *Genocide Studies and Prevention: An International Journal* No. 2, 101-122
 28. Schabas William A. (2008a) „Genocide Law in a Time of Transition: Recent Developments in the Law of Genocide“, *Ruthers Law Review* No. 1, 161-192
 29. Schabas William A. (2008b) „State Policy as an Element of International Crimes“, *Journal of Criminal Law & Criminology* No. 3, 953-982
 30. Southwick Katherine G. (2005) „Srebrenica as Genocide? The Krstić Decision and the Language of Unspeakable“, *Yale Human Rights & Development Law Journal* vol, 8, 188-227
 31. Tanjug (2013) „Mustafić: više od 500 Bošnjaka u Srebrenici ubili Bošnjaci“, *Blic* 20.2.2013, www.blic.rs/vesti/politika/mustafic-vise-od-500-bosnjaka-u-srebrenici-ubili-bosnjaci/jnkfgqp
 32. Zwierczhowski Jan, Tabeau Ewa (2010) „The 1992-95 War in Bosnia and Herzegovina: Census-Based Multiple System Estimation of Casualties' Undercount“, Conference Paper for the International Research Workshop on 'The Global Costs of Conflict', 1-2 February

- 2010, Berlin,
www.icty.org/x/file/About/OTP/War_Demographics/en/bih_casualty_undercount_conf_paper_100201.pdf
33. Гаћиновић Радослав (2018) „Политичким насиљем против истине о Сребреници“, *Култура полиса* бр. 35, 11-25
 34. Херман Едвард С. (2012) „Размишљања о масакру у Сребреници“, у: Стефан Каргановић ур., *Сребреница – фалсификовање историје*, Београд, 27-32
 35. Иванишевић Миливоје (2010) *Лична карта Сребренице*, Београд
 36. Каргановић Стефан (2009) „Босански атлас злочина или дезинформација?“, *Нова српска политичкам мисао* 23.11.2009, www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-yu-prostogima/bosanski-atlas-zlocina-ili-dezinformacija.html#_ftn2
 37. Каргановић Стефан (2012) „Сребреничке парспективе: постоји ли шанса за истину?“, у: Стефан Каргановић ур., *Сребреница – фалсификовање историје*, Београд, 11-24
 38. Каргановић Стефан, Павић Александар (2015) *Сребреница 1995-2015: суве чињенице, без пропаганде или улетишавања*, Београд
 39. Кривокапић Борис (2017) *Мир и рат у међународним односима и праву*, Београд
 40. Марић Боро (2010) „На списку страдалих и 500 живих Сребреничана“, *Политика* 1.4.2010, www.politika.rs/sr/clanak/129796/Region/Na-spisku-stradalih-i-500-zivih-Srebrenicana
 41. Марић Душан (2016) „Лажни геноцид у Сребреници“, *ИН4С ПОРТАЛ*, 12.7.2016, www.in4s.net/dusan-maric-lazni-genocid-u-srebrenici/
 42. Правда (2015) „Ово мора да се каже: да није било ових злочина над Србима не би било Гробља у Поточарима!“, *Правда* 13.7.2015, www.pravda.rs/2015/7/13/ovo-mora-da-se-kaze-da-nije-bilo-ovih-zlocina-nad-srbima-danas-ne-bi-bilo-groblja-u-potocarima/
 43. РТС (2015) „Радовановић: у сребреничким гробницама и погинули пре 1995. године“, *РТС* 27.8.2015, www.rts.rs/page/stories/ci/story/134/hronika/2019705/radovanovic-u-srebrenickim-grobnicama-i-poginuli-pre-1995-.html
 44. Симић Љубиша (2012) *Сребреница у светлу судскомедицинских доказа* у: Стефан Каргановић ур., *Сребреница – фалсификовање историје*, Београд, 33-24

КОНТЕКСТ ДОГАЂАЈА У ЈУЛУ 1995. ГОДИНЕ У И ОКО СРЕБРЕНИЦЕ И ГУБИЦИ 28. ДИВИЗИЈЕ АРМИЈЕ БИХ ТОКОМ ПРОБОЈА ИЗ ОКРУЖЕЊА

Душан Павловић¹

Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица Владе Републике Српске

Апстракт: Аутор се у раду бави војним дејствима на подручју средњег Подриња и Сребренице током ратних година а нарочито у лето 1995. године позивајући се на изворну грађу свих страна. У раду се доказује да су муслиманске снаге у јулу 1995. године током оружаних дејстава против Војске Републике Српске, у лоше припремљеној и изведеној операцији пробоја према Тузли, као легитимни војни циљ, претрпјеле велике губитке. Ако се томе додају и жртве из међусобних обрачуна разних фракција унутар поражене стране, суициде и погибије у минским пољима, у раду се процјењују укупни војни губици 28. дивизије Армије Босне и Херцеговине на подручју Сребренице у лето 1995. године процијенио на 4.500 до 5.500 муслиманских бораца, према муслиманским изворима.

Кључне ријечи: *средње Подриње, Сребреница, Војска Републике Српске, Армија Републике Босне и Херцеговине, пробој из окружења, губици, Поточари, шехиди*

Почетак ратних сукоба у средњем Подрињу, као и у остатку СРБиХ, обиљежен је страдањем великог броја цивилног становништва. Грађански рат у БиХ, између осталог, био је увелико детерминисан и историјским наслеђем које се огледало у рецидивима османске окупације српских средњовјековних земаља па преко аустроугарског преузимања власти до изузетно крвавог наслеђа из Другог свјетског рата. Османски период који је на овим просторима представљао раздобље историјске регресије, обиљежен је социјалним и вјерским насиљима што је за последицу имало исламизацију хришћанског становништва, стална страдања и кретање становништва. Основно обиљежје аустроугарске окупације било је продубљивање постојећег јаза међу народима који живе на овом подручју до границе непремостивости. Такав процес је знатно утицао на изузетно крвав период Другог свјетског рата у којем је почињен геноцид над српским народом.

¹ Душан Павловић, начелник Одјељења за истраживање, документовање и меморијализацију Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица Владе Републике Српске.

Због званичне идеолошке матрице СФРЈ о Другом свјетском рату, којој је нарочито био подложен политички и војни кадар из реда српског народа, жртве из геноцида над Србима у НДХ су претпоставили личним каријерама, рационализујући то општим напретком и медиокритетској и/или шићарцијској лојалности „највећем сину наших народа и народности“.

Испоставило се да је српски народ, у односу на муслиманску и хрватску страну у БиХ, доста неспремно дочекао сукобе 1992. године што је за посљедицу имало етничко чишћење српског становништва и са подручја средњег Подриња и уништавање српских насеља.

Од априла 1992. до марта 1993. године муслиманске оружане снаге са сједиштем у Сребреници су етнички очистиле подручје више општина средњег Подриња које је у једном тренутку обухватало око 900 квадратних километара.² У овим нападима страдало је око 2.000 Срба. У међусобним сукобима страдавало је и муслиманско становништво у акцијама одређених паравојних група и појединаца. Говорећи о карактеру злочина муслиманских оружаних снага у средњем Подрињу и моделу спаљене земље које су практиковали може се констатовати да би током овог периода било побијено много више српског становништва да оно није, поучено искуством геноцида у НДХ, на вријеме избјегло на територије под контролом ВРС.³

Етничко чишћење српског становништва и велики број ратних злочина над њима и ратним заробљеницима условили су контраофанзиву ВРС током фебруара, марта и априла 1993. године. У априлу те године муслиманске снаге су потпуно поражене а њихов војни капацитет бива сачуван проглашењем енклава Сребреница и Жепа безбједносним зонама УН-а под изговором да ће ове бити демилитаризоване. Споразум о демилитаризацији потписали су у априлу и мају представници УН-а, ВРС и АРБиХ у Сарајеву.

Демилитаризација никад није спроведена на начин дефинисан у споразуму безбједносне зоне УН-а су у ствари постале сигурно уточиште за снаге АРБиХ у енклавама Сребреница и Жепа одакле су, руковођене надређеним командама у Тузли и Сарајеву, изводиле систематичне и константне нападе и терористичка дејства дубоко у територији Републике Српске. Тако је муслиманско становништво у енклавама постало талац муслиманског политичког и војног руководства у Сарајеву а исто се може рећи и за снаге УН-а у енклавама, с тим што је, за разлику од цивилног становништва у енклавама, УН директно саодговоран за ситуацију у коју је доведен.

² РЦИЗ; МКСЈ, Y0312634 и Y0312635, *Monografija 8. operativna grupa Srebrenica 28. divizija KoV*.

³ РЦИЗ, *Хронологија напада на српска села средњег Подриња у зони одговорности 28. дивизије ОГ Сребренице Армије БиХ 1992–1995. године*.

ДЕЈСТВА МУСЛИМАНСКИХ СНАГА НА СРПСКА НАСЕЉА И ВРШЕЊЕ ЗЛОЧИНА

О односу муслиманске стране према потписаном Споразуму о демилитаризацији говори нешто касније изнесено свједочанство Сефера Халиловића, главнокомандујућег АРБиХ: „Вратио сам се у Штаб и послао наређење у Сребреницу и Жепу да не смију ниједан исправан комад оружја предати, нити иједан читав метак.“⁴ Из овог наређења видљива је намјера муслиманског војног руководства да изигра Споразум и дио АРБиХ остави у Сребреници.

На овај начин је муслиманско политичко и војно руководство очигледно успјешно изиграло противничку страну, али и представнике УНПРОФОР-а који су то требали провести. Међутим, овим чином су и директно угрозили спровођење Споразума тј. статус безбједносне зоне енклаве Сребреница и цивилном становништву у њој, због којег и јесте проглашена сигурном, са свим посљедицама које ће касније изаћи на видјело.

Споразум о демилитаризацији је коришћен како би муслиманске снаге добиле вријеме за предах, консолидацију и додатно наоружавање, односно за поправљање свог оперативног положаја и остварење својих политичких и војних циљева. Томе у прилог говоре и подаци о формирању 8. Оперативне групе (ОГ) „Сребреница“ и 28. дивизије. Прво је ШВК АРБиХ 03. 10. 1993. године формирао 8. ОГ, а затим је Одлуком Предсједништва РБиХ од 24. 10. 1994. године формирана 28. дивизије. Све ово се дешавало у „демилитаризованим“ и „безбједоносним“ енклавама Сребреница и Жепа, под окриљем снага УН!⁵

Из многих докумената је видљиво да муслиманске снаге у демилитаризованим енклавама имају организоване војне формације под директном командом ГШ АРБиХ. У извјештају из априла 1994. године послатом из Сребренице у Тузлу Окружном секретаријату за одбрану АРБиХ достављене су тражене информације о бројном стању војних обвезника у самој Сребреници. Наведено је да је укупан број војних обвезника у Сребреници, без Жепе, који су ангажовани по разним основама, нешто мањи од 9.600.⁶ Пола године касније, у јесен 1994. године, у ове двије енклаве налазило се шест бригада са преко 6.000 бораца активног састава под наоружањем и нешто више од овог броја резервног састава АРБиХ. У мају 1995. године из команде 28.

⁴ Sefer Halilović, *Lukava cmpategija*, Sarajevo, 1998, стр. 108.

⁵ РЦИРЗ, ШВК АБиН, br. 14/75-156/93, 01. 01. 1994. г.; РЦИРЗ, Komanda 2. Korpusa, br. 02/1-103, 20. 03. 1995.

⁶ РЦИРЗ, *Izвјештај о stanju rasporedjenog ljudstva*, Општински сек. за одбрану Srebrenica, br. 03-6/94, 08. 04. 1994.

дивизије у Сребреници тражено је од команде 2. корпуса АРБиХ у Тузли 15.000 картона за војне обвезнике.⁷

У периоду од потписивања Споразума о демилитаризацији енклава Сребреница и Жепа у прољеће 1993. па до средине јуна 1995. године поменуте муслиманске формације дјеловале су из, од стране УН-а, заштићених енклава у унутрашњости територије под српском контролом. О карактеру тих оружаних акција говори се и у извјештају о дебрифингу припадника Холандског батаљона који је настао након њиховог напуштања Сребренице и враћања у матичну земљу. У дијелу извјештаја који се односи на ову тему каже се: „Снаге Армије Републике БиХ су из енклаве изводиле систематске акције након чега су се повлачиле у територију под заштитом УН-а“.⁸ О интензитету самих акција говори и податак да су за нешто мање од шест мјесеци 1995. године, од фебруара до јула, из ове двије енклаве под контролом УН-а снаге 28. дивизије извршиле преко 35 извиђачко-диверзантских акција у дубини територије под контролом ВРС и нанијеле им знатне губитке и штету. Све акције су, како свједоче документи муслиманске стране, у цијелости биле координисане са надређеном командом ових снага – 2. корпусом и ГШ А РБиХ. Извршавајући наређења својих надређених команди, ГШ АРБиХ и 2. корпуса, 28. дивизија је успјела да у припремним активностима АРБиХ везаним за офанзиву на сарајевском ратишту која је била кључна за муслиманско политичко и војно руководство у завршној години рата, за себе, односно за енклаве Сребреница и Жепа веже најмање четири-пет бригада ВРС. О томе Сефер Халиловић, бивши НШВК АРБиХ, каже:

„Када је почела акција деблокаде Сарајева, Генералштаб и команда Другог корпуса АРБиХ наредили су јединицама у Сребреници и Жепи извођење диверзантских акција како би се одвукле снаге од Сарајева. Умјесто да се прво обезбиде и људима и оружјем најугроженије тачке на ратишту БиХ, а то су свакако биле управо Сребреница и Жепа. И када је улиједио напад на ове просторе, ништа није подузето да им се адекватно помогне већ су једноставно остављени сами себи.“⁹

У једној од акција, 26. 06. 1995. године, снаге 28. дивизије АБиХ из Сребренице и Жепе, успјеле су да угрозе ГШ ВРС, што је уједно био и трећи пут током рата да муслимански војници из ових енклава покушају да освоје сједиште српске војске. У овој борбеној акцији учествовало је најмање три чете¹⁰ најелитнијих формација из 28. дивизије а нанијети су велики губици војсци и цивилном становништву у дубини српске територије. О томе 28. 06.

⁷ РЦИРЗ, Секретаријат одбране Одјелjenje у опћини Сребреница, br. 03-102-3/95, 01. 06. 1995.

⁸ РЦИРЗ; МКСЈ, R104-0993, *Izvjestaj zasnovan na Saslušanjima (pripadnika Holandskog bataljona) u vezi sa Srebrenicom*, Assen, 4. oktobar, стр. 20.

⁹ Sefer Halilović, *Lukava strategija*, Sarajevo, 1998, стр. 109.

¹⁰ Што је еквивалент бројности снага УНПРОФОР-а у енклави Сребреница.

1995. године Команда 2. корпуса упућује ГШ АРБиХ „Борбени извјештај“ сљедећег садржаја:

„... Јединице 28. д КоВ 26/27. и прије подне 27. 06. 1995. г. извршиле су офанзивни препад - акцију на ПЗТ у рејону Караула на домак Хан Пијеска и при томе нанијеле агресору знатне губитке: убијено 40 четника, један рањен у груди заробљен и налази се у болници у Жепа, дупло више од погинулих је рањених. Заплијењено и донешено у јединицу око 40-50 цијеви пјешадијског наоружања, 4000 ситне муниције, двије радио станице, и друге војне опреме.

ДИГ се без икаквих проблема и губитака вратила у јединицу. Детаљнији извјештај послат ћемо, ванредно по добијању истог од 28. д КоВ...“¹¹

Три дана касније, 29. 06. 1995. године командант 2. корпуса упућује командама 28. дивизије и 285. бригаде акт „Успјешно изведена диверзантска б/д, Ч е с т и т к а“:

„Честитам вам на успјешно изведеним борбеним дејствима, чиме сте знатно допринијели успјешнијем извођењу операције за деблокаду Сарајева и а/с нанијели тешке губитке, у борби за коначно ослобођење Р БиХ и сламање србо-црногорског фашизма.

У наредном периоду придржавајте се до сада издатих наређења. Припремите планове активних борбених дејстава за дати моменат. Наређење за даља б/д добит ћете од нас или ГШ АРБиХ...“¹²

ВЕЛИКИ ГУБИЦИ МУСЛИМАНСКИХ СНАГА У ПРОБОЈ ИЗ ОКРУЖЕЊА

Усљед све агресивнијег војног дјеловања из енклава, политички и војни врх Републике Српске је донио одлуку о покретању војне операције са циљем пресијецања коридора између енклава Сребреница и Жепа и сузбијања снага 28. дивизије АРБиХ на градско подручје ради лакше контроле и стварања услова за коначну елиминацију овог војног капацитета када се за то стекну услови. Ова војна операција Војске Републике Српске кодног назива „Криваја-95“ почиње 06.07.1995. године.

Након неколико дана борби и нелогично слабог отпора петоструко бројнијих снага у енклави Сребреница, али и ради потребе хитног растеређења пет бригада ВРС са овог подручја ради одбране западних граница ВРС, 09. 07. 1995. године је донесена одлука о коначној елиминацији 28. дивизије у енклави. Већ 11. 07.1995. године поподне, снаге ВРС су скоро без борби ушле у град Сребреницу. Разлог оваквог развоја ситуације била је одлука

¹¹ РЦИРЗ, *Borbени izvještaj*, br. 2/2-13-484, 28. 06. 1995.

¹² РЦИРЗ, *Uspješno izvedena diverzantska b/d, čestitka*, 02/1-670/4, 29. 06. 1995.

политичког и војног врха у Сребреници да напусте енклаву¹³ и крену у извршење ратне операције пробој из окружења према Другом корпусу у Тузли. По њиховој команди сви припадници активног и резервног састава 28. дивизије су окупљени у рејону Шушњара¹⁴ одакле су 12. 07. 1995. године у раним јутарњим сатима након постројавања по бригадама кренули у пробој. Своје цивилно становништво, родитеље, дјецу, супруге и сестре су оставили својим „непријатељима“, снагама ВРС, и снагама УН-а.

У исто вријеме, док неколико стотина припадника УНПРОФОР-а настоје да како-тако ријеше питање цивилног становништва пристиглог у базу, инсистирајући притом у преговорима са ВРС да им они пруже помоћ у храни и превозу, који километар западно од њих траје окупљање и постројавање 28. дивизије на подручју Шушњара ради дефинитивног напуштања положаја и пробоја из енклаве Сребреница. Дакле, 11.07.1995. године поподне и увече сви војни обвезници, припадници активног и резервног састава 28. дивизије АРБиХ,¹⁵ њих око 10–15 хиљада,¹⁶ по наређењу команде окупљају се у Шушњару ради извођења борбене операције пробоја из окружења према Тузли. У овој војној формацији се налазио и одређени број жена војника активног састава¹⁷ иако су се неке од њих склониле у базу УН-а у Поточарима гдје су као цивили превезене са осталим становништвом на територију под муслиманском контролом.¹⁸

¹³ РЦИРЗ; МКСЈ, 01854399, Federalno ministarstvo odbrane, Sektor sigurnosti i obavještajnih poslova. „Око 24,00 часа 10. 07. 1995. године, у згради поште у Сребреници, одржан је састанак 28. дивизије, на којем је највјероватније донесена одлука о напуштању Сребренице I организовану пробоја према слободним територијама.“

¹⁴ РЦИРЗ; МКСЈ, 01007645, Salkić Suada, *Izjava*, SDB Tuzla, 24. 07. 1995.

¹⁵ РЦИРЗ; МКСЈ, 03572698, *Odluka ratnog predsjedništva Srebrenice o opštoj mobilizaciji*, 25. 06. 1992; РЦИРЗ, *Izveštaj*, br. 03-102-3/95, 01. 06. 1995. у којем се тражи-инсистира на 15000 картона за војне обвезнике.

¹⁶ РЦИРЗ; МКСЈ, R1100576, Одјељење службе војне безбједности 2. корпуса тзв. АРБиХ и Сектор СДБ Тузла упутили су 28. 08. 1995. године акт ГШ АРБиХ и Управи безбједности у коме на стр. 5. стоји констатација: „Приликом формирања колоне није утврђивано бројно стање колоне која је кренула то вече, али по неким процјенама у колони је било између 10.000 и 15.000 људи. Међу којима је било око 6.000 наоружаних бораца, не рачунајући борце из Жепе. У колони није било пуно жена и дјецe. Могуће је да је било десетак жена.“

¹⁷ „С обзиром на извршену демилитаризацију енклаве, број војника је смањен са око 11.500 на 5.700 припадника, од тога око стотину жена.“ РЦИРЗ; МКСЈ, Y0312617, *Monografija 28. divizije*, str. 4.

¹⁸ РЦИРЗ; МКСЈ, P104-0993, *Izveštaj MO Holandije zasnovan na saslušanjima (pripadnika Holandskog bataljona) u vezi sa Srebrenicom*, Assen, 4. oktobar, str. 45 i 46; „4. 14. Такође се испоставило да се није увек могло препознати војнике АБиХ као војно особље. Мушкарци који су претходно виђени у униформама како се боре у јужном делу енклаве су препознати од стране припадника Дучбата када су се измешали, обучени у цивилна одела са изабеглицама које су се кретале од Сребренице према Поточарима или када су примећени у бази у Поточарима. Локалне жене, за које се знало да су припадници АБиХ, су такође касније виђене у цивилном оделу.“

Након постројавања¹⁹ у Шушњару по бригадама, чело 28. дивизије креће 12. 07. 1995. око 00.30 у пробој из окружења према Тузли, преко територије под контролом ВРС, дужине више од 60 километара, са намјером да се у подручју Баљковице, тј. правцем куда је петнаестак дана раније извиђачка група из 284. иблбр вршила извиђање,²⁰ споје са осталим снагама 2. корпуса АРБиХ. На челу колоне је ишла 284. бригада²¹ а са њима као ИД чета муцахедина.²² На зачељу се налазила 282. иблбр и 28. СББ, са задатком да обезбјеђују зачеље колоне.²³ Само мали број припадника дивизије је имао униформу, док су остали војници били у цивилној одјећи²⁴. Договор је био да чело колоне обезбиједи сигуран пролаз цијелој 28. дивизији и да на правцима пробоја разбију формације ВРС, разминирају подручје проласка и слично. Међутим, муслиманска елита, и политичка и војна, углавном је ишла у предњем дијелу колоне, добро обезбијеђена, док су се слабије наоружани и ненаоружани (један број жена са дјецом којима је команда дозволила да крену са њима) припадници 28. дивизије кретали у другом дијелу колоне.

„Одмах је кренула 284. бригада, јер су најбоље познавали терен, правац кретања је био Коњевић Поље, Церска, Удрч, зворничка Каменица, Снагово, Баљковица и улаз у Калесију. У колони један по један кренули смо сви, тј. нас око 12.000 са личним наоружањем а појединци су носили РПГ-зоље, ОСЕ, и ПАМ-ове. Муницију смо носили колико је ко могао понијети. Након Јаглића одмах смо прешли српске положаје и у колони у строгој тишини ишли смо 4 сата до прве засједје у рејону Побуђа.“²⁵

¹⁹ РЦИРЗ; МКСЈ, R1100576, Одјелjenje SVB 2. К. АБиН и Сектор SDB Tuzla, *Izвještaj Generalštabu АБиН*, 28. 08. 1995; РЦИРЗ; МКСЈ, 01008158, Osmanović Nazif, *Izjava*, SDB Tuzla, 28. 12. 1995.

²⁰ РЦИРЗ, *Izвještaj 284. IBLBR komandi 28. div*, br. 02-348/95, 26. 06. 1995.

²¹ РЦИРЗ; МКСЈ, R1100576, Одјелjenje SVB 2. К. АБиН и Сектор SDB Tuzla, *Izвještaj Generalštabu АБиН*, 28. 08. 1995.

²² „Моја јединица-чета 'Муцахедина' из састава маневарске бригаде заједно са инжињерцима добила је задатак да прва крене у пробој...“ РЦИРЗ; МКСЈ, 01008151, Muminović Bego, *Izjava*, SDB Tuzla, 22.07.1995.

²³ РЦИРЗ; МКСЈ, R 1100576, Одјелjenje SVB 2. К. АБиН и Сектор SDB Tuzla, *Izвještaj Generalštabu АБиН*, 28. 08. 1995; РЦИРЗ; МКСЈ, 00371738, Salihović, Selvid, *Izjava*, SDB Tuzla, 20. 10. 1995. „На Буљуму је извршено постројавање војске и цивила /око 12.000 лица и формирана је колона на чијем челу су били припадници Армије и представници војних и цивилних власти Сребренице, осим брдског батаљона са Ејубом Голићем који је остао на зачељу колоне.

²⁴ РЦИРЗ; ДА17-6094, *Procjena stanja morala u jedinicama 28. divizije*, br. 04-72/95, 20.05.1995; „У пар пошиљки добили смо око 700 униформи од ГШ Армије Р БиХ, али још нисмо у могућности да направимо кључ прерасподјеле, а да не изазовемо општи бунт. Како 700 пари распоредити на 6.200 војника, а да не дође до општег бунта и пада б/м.“; РЦИРЗ; МКСЈ, 02199363, Вејиз Шабић, *Izjava истражiocима Хашког tribunala*, 8. и 9. 04. и 16.05.2002. „Дио војника у мојој јединици је носио униформе. Ја сам је исто носио, али већина људи није. Само је 30 припадника моје јединице било униформисано.“

²⁵ РЦИРЗ; МКСЈ, 06685739, Ademović Nedžad, *Izjava*, SDB Tuzla, 07. 08. 1995.

Пошто је колона 28. дивизије у пробоју била дугачка понекад чак и до 10 км, то су припадници дивизије често били свјedoци дешавања на различитим дијеловима колоне али често и на истом мјесту у различито вријеме. Изјаве учесника пробоја који су касније давали изјаве својим органима војне и државне безбједности свједоче о овим догађајима.

„Четници су на нас осули ватру из артиљеријског и пјешадијског наоружања. Ја сам био прешао прву засједу и нисам примијетио колико бораца је погинуло или рањено. Напад је трајао 20 минута, али пошто нас је било пуно, готово сваки испалени метак убио би нашег борца.“²⁶

„... негдје око 10,00 часова истог дана четничка параформација²⁷ отворила је јаку артиљеријску паљбу по преосталим бригаама и цивилном становништву које се затекло у Буљину, гдје је по његовој процјени убијено око 1.000 војника и цивила...“²⁸

Како се наводи у Извјештају Сектора сигурности и обавјештајних послова муслиманског Министарства одбране, задњи дио колоне је тек предвече успио да покуша пробој према договореном мјесту одмора, Каменици, која се налази на подручју између Равног Буљима и Шилковића.

„У свједочењу Мехмедовић Мује, који се у моменту напада четника у поподневним часовима (18,30) 12.07.1995. године налазио са једном групом из састава колоне, у шуми испод села Шилковићи, наводи се да су на том мјесту четници гранатама и другим ватреним оружјем поубијали око 1.000 Бошњака, међу којима је он препознао 5 лица.“²⁹

Чинило се да је одлучено да се „елита“ спашава, док су за остале који су са њима кренули у пробој планови били нејасни.

„До постројавања на Каменици рањенике и то мањи број су донијели. Ту се састајемо сви. Ту се бирају руководећи људи општине, робне куће. Бирају се маневарски и диверзантски родови. Бира се фамилија команданта Н. О. (Насера Орића). Циљ је био да се та група људи преведе од око 2.000 људи на слободну територију Тузле. Свијет се гура да иде напријед...“³⁰

„На Кравици их је сачекала прва засједа гдје је дошло до оружане борбе. Ту су се у колону убацивали агресорски војници насумице пуцајући по припадницима Армије РБиХ, а у једном тренутку дошло је до пуцњаве између

²⁶ РЦИРЗ; МКСЈ, 06685739, Ademović Nedžad, *Izjava*, SDB Tuzla, 07. 08. 1995.

²⁷ Свједок као припадник тзв. АРБиХ за ВРС користи термин „четничка параформација“.

²⁸ РЦИРЗ; МКСЈ, 00371746, Avdić Enver, *Izjava*, SDB Tuzla, 27. 10. 1995.

²⁹ РЦИРЗ; МКСЈ, 01854396, Federalno ministarstvo odbrane, Sektor sigurnosti i obavještajnih poslova, стр. 15.

³⁰ РЦИРЗ; МКСЈ, 00442913, Rahmanović Mujo, *Izjava*, Državna Komisija za prikupljanje činjenica o r/z, br. 01-0585/95, 18.08.1995.

припадника Армије Републике БиХ који су пуцали једни на друге незнајући о коме се ради.³¹

Други свједок, из 282. бригаде (формације која се кретала на крају колоне), казује о овој ситуацији својим органима државне безбједности скоро на идентичан начин:

„У међувремену четници опкољавају преосталу колону, бацајући ручне бомбе, зоље по колони отворивши истовремено палбу из пјешадијског наоружања, којом приликом је било доста лакше, теже рањених и мртвих. По изворовој личној процјени овом приликом је погинуло између 2-3.000 људи, међу којима и једна жена. Овом приликом нам је извор истакао да је 100 метара дужних газио по лешевима, док се није извукао до оближње шуме.“³²

Како даље свједоче многи припадници 28. дивизије, настао је потпуни хаос и колективна паника је потпуно обузела муслиманску војску услед чега је, поготово након смркавања, настао својеврстан покољ.

„У 21.00 сати кренула је 284. бригада а одмах након тога нападнути смо пјешадијским наоружањем. Гађали су нас из рејона села Кравице, коте Рогач, села Коњевић Поља и са свих осталих кота. Имали смо масовне губитке и пуно рањених. Настала је паника међу људима и почели су се убијати једни између других, бацале се бомбе, ово је трајало сву ноћ и сву ноћ се пуцало.“³³

„Колона у којој сам ја ишао на прву засједу наишла је у Каменицама гдје је по нама отворена ватра из свих могућих оруђа и оружја, а ту је по мојој процјени оно што сам видио погинуло око 1.000 особа, а ми смо том приликом прикупљали и носили рањене, да би смо их по наиласку на нове засједе остављали јер се спашавао како је ко знао и умио како би смо спасили живе главе. Приликом пробијања кроз засједе нагледао сам се мртвих и рањених на све стране да не могу исказати бројем. Гледао сам чак и објешених људи да не знам и ко их је вјешао.“³⁴

Муслимански органи војне и државне безбједности у својим накнадним извјештајима и анализама које достављају ГШ и Предсједништву из неког разлога уопште не спомињу ове међусобне борбе већ за све губитке и хаос једноставно оптужују „четнике“.

„Према свједочењу Крчић Бехадије, четници су у рејону сјеверно од села Каменица у предвечерје опколили групу бораца и цивила и из свих врста ватреног оружја отворили ватру по њима. Након стравичног метежа и гужве, неки из ове групе су се разбјежали по оближњим шумама и тако се привремено успјели спасити. Овај свједок је сутрадан дошао на исто мјесто и затекао масу

³¹ РЦИРЗ; МКСЈ, R1100612, Dana Ristanović, *Izjava*, SDB Tuzla, br. 14-1597, 14. 09. 1995.

³² РЦИРЗ; МКСЈ, R1100644, Alić Halid, *Izjava*, SDB Tuzla, br. 14-1765, 17. 10. 1995.

³³ РЦИРЗ; МКСЈ, 06685739, Ademović Nedžad, *Izjava*, SDB Tuzla, 07. 08. 1995.

³⁴ РЦИРЗ; МКСЈ, 02631635, Mujanović Isad, *Izjava*, SDB Tuzla, 14. 09. 1995.

убијених и закланих, међу којима је препознао 7 лица. По његовој процјени у овом масакру је укупно поубијано око 2.000 Бошњака... И Мујић Кемал у свом свједочењу процјењује да је на једној коси код Каменице видио око 2.000 поубијаних Бошњака... Фејзић Назиф је био очевидац када су четници у рејону села Каменица убили (стријељали) једну мању групу од 5 Бошњака. По њему, четници су у том рејону до јутра 13.07.1995. године извршили 7-8 напада на групе Бошњака и поубијали их толико да се од мртвих и тешко рањених није могло пролазити већ се морало газити преко лешева.³⁵

„Идући кроз шуму на више мијеста сам видио тијела убијених и измасакрираних тијела Бошњака, али ми нису позната њихова имена. Посебно бих истакао да су у мјесту Каменица припадници српске војске поставили засједу и том приликом убили на хиљаде Бошњака...“³⁶ „У току мог проласка преко територије гдје је направљена засједа у неколико котлина (подручје око Братуначке Каменице – Д. П.), односно мјеста гдје су четници отварали ватру на колону видио сам по мојој процјени преко 2.000 лешева које нико није покушавао ни да сабере на једно мјеста а камоли да закопава.“³⁷

„Ја се нисам хтио предати већ сам истим путем почео да се враћам назад. Када сам изашао на косу преко које сам већ био прешао, занијемим сам од призора који сам видио. По читавој коси лежали су мртви као да си их редао једног до другог, а по мом мишљењу било их је око 2.000. Пошто нисам могао другим путем кренуо сам преко свих тих тијела ужасавајући се од призора. Од страха да не препознам брата и да не гледам све, скоро жмирећи сам прешао кроз поваљана тијела.“³⁸

„У мјесту Буљим, општина Сребреница, четници су нас примијетили и почели нас гранатирати то је све трајало до нашег доласка до ријеке Јадар (путна комуникација Коњевић Поље – Нова Касаба – Д. П.). При овоме је погинуо велики број људи а по мојој слободној процјени око 3.000.“³⁹

„Интересантно је да је прелазак преко асвалта био тако организован да је прво прелазила војска са наоружањем, а остајали су прије асфалта људи без наоружања.“⁴⁰

³⁵ РЦИРЗ; ИСТУ, 01854396, Federalno ministarstvo odbrane, Sektor sigurnosti i obavještajnih poslova, стр. 14–15.

³⁶ РЦИРЗ; МКСЈ, 01185372, Muratović Kadrija, *Izjava*, Sarajevo, 18. 10. 2002.

³⁷ РЦИРЗ; МКСЈ, 02631847, Handžić Ismet, *Izjava*, K-da 2. K АBiH, br. SP. 06-101-160-57-1/95, 24. 09. 1995.

³⁸ РЦИРЗ; МКСЈ, 02631788, Mujić Kemala, *Izjava*, K-da 2. K АBiH, Odjeljenje bezbjednosti, br. SP. 06-101-160/95-11, 02. 09. 1995.

³⁹ РЦИРЗ; МКСЈ, 06817246, Babajić Adrahman, *Izjava*, CSB Tuzla, SJB Srebrenik, br. 20/02-1-0098/95, 24. 07. 1995.

⁴⁰ РЦИРЗ; МКСЈ, 01854396, Federalno ministarstvo odbrane, Sektor sigurnosti i obavještajnih poslova, стр. 14–15.

Слично свједочи и Мујо Рахмановић који са групом коју предводи долази из супротног правца тј. са сјевера, са зворничке општине, након што нису успјели да се пробију према Тузли па су одлучили да крену према Жепи. Они долазе на Братуначку Каменицу преко Сандића и Лолића тако да нису могли видјети погинуле између асфалта код Калдрмице и Коњевић Поља и Каменичког брда гдје их је било много.

„Када смо прешли и цесту морали смо доћи на исто одредиште међу мртве одакле смо кренули. Било је од три до четири хиљаде људи мртвих од постројавања на мјесту Каменица до задњи потока на планини Буљим.“⁴¹

Још једна од група која је, нешто након претходно наведене, враћајући се из Жепе прошла цијели потез од Шушњара па преко Буљима и Каменице до пред асфалтни пут, свједочи:

„Доласком на планину Буљим налазимо пуно скелета и дијелова тијела оних који су убијени уз пут (у пробоју – Д. П.)... Ми смо стигли у шуму гдје се десила друга засједа (рејон Братуначке Каменице) како би покушали идентификовати нека од тијела. Тијела су и даље била свуда. Препознао сам тијела двојице мушкараца који су били са мном на почетку преко њихове одјеће и њихових торби. Тражио сам своју браћу, али нисам нашао ни једног од њих.

Ми нисмо пребројавали тијела која смо видјели, али ја бих процијенио да је било око двије до три хиљаде тијела. Стигли смо у Бурнице и низбрдо, видио сам иста тијела (видио много тијела по ранијем дијелу изјаве – Д. П.) која сам први пут видио. Нико их није помјерио.

Хамдија је послао тројицу људи у поток да провјери да ли су тијела још тамо. По повратку су рекли да је било више тијела у потоку него на путу.“⁴²

Борбе и погибије на обије сукобљене стране се настављају и на зворничкој општини наредних дана.

Нуриз Селимовић, командир ИД формација који је ишао испред Шабића, свједочи о тешким борбама на подручју села Липље:

„Од средстава везе имао сам двије Моторола, једну ГП-300 и јапанску моторолу 1.000, задња ријеч Јапана. По приласку селу, пришли смо им на пар метара, открили смо и ту јаку и добро смишљену четничку засједу... Позвао сам поново к-данта Шабића и Ејуба Голића к-данта самосталног батаљона и Нецада (Бектића – Д. П.), поручника безбједњака из к-де 28. д КОВ да се договоримо о плану разбијања засједе. Договорили смо се да их пустимо да нам приђу близу, да би наћели што више жртава... четворицу смо убили на лицу мјеста, 5-6 смо живих заробили, 2 смо оставили живе, остале смо...“

⁴¹ РЦИРЗ; МКСЈ, 00442913, Rahmanović Mujo, *Izjava*, Državna Komisija za prikupljanje činjenica o r/z, br. 01-0585/95, 18. 08. 1995.

⁴² РЦИРЗ; МКСЈ, 00396028, Memišević Nurif, *izjava istražiteljima Haškog tribunala* 19. 01. 1996.

Међу том двојицом смо заробили једног капетана Зорана.⁴³

Очигледно је да су борбе на подручју села Липље биле веома тешке, уз велике губитке на обје стране. Хамида Мујчиновића, припадника инжењеријске чете у 284. иблбр о борбама са ВРС на подручју Липља каже:

„Наредног дана 14.7. ове године недалеко од Каменице (зворничка) наилазимо на четничку засједу брисани простор гдје смо у борбама које су трајале више сати имали око 400 теже и лакше рањених уз близу 600 погинулих војника и цивила.“⁴⁴

Ризо Шечић, припадник 283. иблбр из 28. дивизије АРБиХ, такође у изјави својим органима безбједности свједочи:

„Пред вече смо дошли скоро до Снагова гдје смо прешли један асвалт. Кренули смо десно са тог асвалта уз једно брдо гдје нас је дочекала четничка засједа. Прво су почели пуцати из пјешадијског наоружања. Затим с десне стране једног брда почела је да туче прага по колони која се кретала. Са лијеве стране дејствовао је тењк. Ту је била маса мртвих и рањених. Пружили смо отпор четницима пјешадијским наоружањем гдје смо заробили колико знам два четника... Видио сам током пробијања колоне да су борци и цивили масовно се убијали бомбом, пушком и све оно што се нађе при руци. Доста људи је било скренуло са памети.“⁴⁵

О истом говори и Назиф Османовић:

„Сви смо кренули заједно према Снагову, у близини Снагова наишли смо на четничку засједу гдје смо имали доста погинулих и рањених, а ми смо разбијени у мање групице.“⁴⁶

О тежини борби на овом подручју и губицима муслиманских снага свједоче и припадници колоне који су тек након три или четири дана пролазили туда. Један од њих је и Сеад Хасановић који је са једном од група заосталих иза чела колоне у пробоју око села Липље и даље према сјеверу видио много мртвих сабораца али и оних који су остављени рањени или малаксали.

„Тада смо мој брат Сенад и ја чекали на том подручју три дана. Чекали смо да буде безбједно да пређемо ријеку Јадар.⁴⁷ Наишли смо на још неке људе на подручју које се зове Каменица. То није иста Каменица гдје смо упали у засједу, већ према Зворнику. Прошли смо кроз село Липањ.⁴⁸ Видио сам много мртвих тијела на дијелу када се прође школа у Липљу. Уствари, тијела је било

⁴³ РЦИРЗ; МКСЈ, 02631686, Selimović Nuriz, *Izjava*, SVB АВИН, 26. 07. 1995.

⁴⁴ РЦИРЗ; МКСЈ, 06685473, Mujčinović Hamid, *Izjava*.

⁴⁵ РЦИРЗ; МКСЈ, 02631680, Šečić Rizo, *Izjava*, 06. 08. 1995.

⁴⁶ РЦИРЗ; МКСЈ, 01008158, Osmanović Nazif, *Izjava*, SDB Tuzla, 28. 12. 1995.

⁴⁷ Говори се о асфалтном путу Коњевић Поље – Нова Касаба.

⁴⁸ Очигледно се према подручју које наводи ради о истом селу Липље јер мјесто са називом Липаљ не постоји на том подручју.

по цијелом подручју, и наилазили смо на тијела сваких десет до петнаест минута. Такође сам виђао људе који нису могли ходати како пузају стазом.“⁴⁹

„На путу у правцу Снагова наилазимо на велики број мртвих цивила и у мјесту Перуника поред цесте и прелаза преко исте видио сам преко 200 мртвих људи цивила и по околним шумама се осјећао неугодан мирис лешева.“⁵⁰

Једно од свједочанстава припадника 281. иблбр 28. дивизије Сенахида Хасановића говори такође о борбама на Баљковици приликом напада на линије одбране ВРС:

„Магистрални пут Зворник Тузла смо прешли испод Црног врха и кренули смо даље према Баљковици, гдје нас је дочекала артиљерија и тенкови, које смо ми уз помоћ невремена кише и леда заробили и том приликом је погинуло доста бораца армије БиХ као и командант брдског батаљона Голић Ејуб... Тог дана је трајала борба до 12,30 часова којом приликом смо успјели пробити линију и мислим да је том приликом прешло око 1.700-1.800 људи који су били у колони, а мислим да је тог дана погинуло доста људи у тој борби можда око 200 до 300, ја сам лично видио доста мртвих тијела при проласка поред њих.“⁵¹

Искусни извиђач Нуриз Селимовић о губицима муслиманских снага током пробоја каже сљедеће:

„Моје мишљење је да смо највеће губитке имали у рејону Каменице (Братуначке – Д. П.), када је одсјечена колона и од тада повећава се паника код бораца те мислим да се на том плану могло много више одрадити, да нисмо слушали оне који су ишли иза нас... Цијеним да смо имали најмање 4-5.000 губитака војно способних људи.“⁵²

Све горе наведене документе војне и државне безбједности муслиманске стране, изјаве преживјелих припадника 28. Дивизије које говоре о губицима ове формације током пробоја према Тузли након што су у јулу 1995. године напустили своје чланове породице и енклаву Сребреница, веома јасно потврђује Извјештај Главног Штаба АБиХ Алији Изетбеговићу о броју припадника активног састава 28. дивизије који је преживио пробој.

У овом документу од 28. јула 1995. године, наводе се сљедеће чињенице:

„Господине Предсједниче.

Генералштаб Армије одредио је своју екипу и заједно са командом 2. Корпуса организовао прихват 28. дивизије који је уредно по ојцени прошао с тим да кроз линију фронта и сада повремено пристижу појединачно борци.

⁴⁹ РЦИРЗ; МКСЈ, 03021141, Hasanović Sead, *Izjava istražiocima Haškog tribunala*, 09. i 16. 06. 2000.

⁵⁰ РЦИРЗ; МКСЈ, 01008033, Mehmedović Adil, *Izjava*, SVB АБиН, 16. 08. 1995.

⁵¹ РЦИРЗ, Hasanović Senahid, *Izjava*, МУР RS, 23. 04. 2004.

⁵² РЦИРЗ, МКСЈ, 02631686, Селимовић Нуриз, *изјава органу ВБ АБиХ*, 26. 07. 1995.

Тренутно стање је следеће:

Бројно стање 27.07.1995. године:

- команда дивизије	158
- 280. лбр.....	239
- 281. лбр.....	270
- 282. лбр.....	202
- 283. лбр.....	294
- 284. лбр.....	607
- 2 8. бба т.....	278
- добровољци (који до сада нису били у борби.....)	88
- на лијечењу	143
УКУПНО: 2.311 ⁵³	

Узимајући у обзир само чињеницу да је у 282. иблбр изгинуло преко 80% активног састава јасно је какву катастрофу је доживјела 28. дивизија АРБиХ. И остале бригаде су имале губитке од око 70–80% активног састава, а једини изузетак је 284. иблбр која је ишла на челу колоне и у оквиру које се кретала Команда те политичка и друга „елита“. Они су изгубили „само“ око 45% активног састава! Међу изузетке би се могао сврстати и 28. СББ јер је имао „само“ преко 50% погинулих из активног састава. Команда дивизије имала је занемарљиве губитке.

На основу свега досад наведеног, може се, ван сваке сумње, закључити да је 28. дивизија АРБиХ имала на хиљаде погинулих припадника активног и резервног састава који су по наређењу Команде поведени у пробој из окружења а затим препуштени сами себи; укључујући и рањене, које су Команда и саборци напросто остављали често им претходно одузимајући наоружање: „... остављајући рањенике и ненаоружан народ, да се сам сналази како зна“.⁵⁴

Када се саберу сви губици настали усљед директних сукоба са ВРС, међусобних сукоба, минских поља и индивидуалних и групних суицида, коришћењем конзервативног метода у доношењу процјена губитака може се закључити да је 28. дивизија АРБиХ од постројавања у Шушњару па преко Равног Буљима, Бокчиног Потока, Братуначке Каменице, Калдрмице, Побуђа, преласка преко асфалтног пута у Калдрмици и Ћугуму, преко Церске, Удрча, Глођанског Брда, Липља, Снагова, Марчића, Зворничке Каменице, Перунике, врха Планинци и Црног Врха, све до Крижевића, Поточана, Пандурице и Баљковице и других мјеста, имала према муслиманским изворима најмање 4.500–5.500 смртно страдалих. Овдје нису узети у обзир учесници пробоја из

⁵³ РЦИРЗ, МКСЈ, 01854513, *Izvjestaj GŠ ABiH Aliji Izetbegoviću*, str. pov. br. 1/825-1744, od 28. 07. 1995. g.

⁵⁴ РЦИРЗ, МКСЈ, 00371752, Алић Хасан, *изјава СДБ Тузла*, 09. 10. 1995. г., стр. 3.

окужења који су се предали и који су накнадно погубљени или размијењени. Говорећи о овој групи заробљених припадника 28. дивизије активног и резервног састава потребно је још нагласити да је већи број њих погубљен, док је један број од око 400 касније размијењен.

АСАНАЦИЈА БОЈИШТА

Поступајући по правилу службе, ГШ ВРС и Команда Дринског корпуса издају наређења за потпуну асанацију бојишта, односно погинулих у борбама припадника 28. дивизије, у зонама одговорности свих потчињених јединица на нивоу ДК.

Горе наведена наређења су управо то дефинисала на сљедећи начин:

А. „3.1. Извршити асанацију простора уклањањем угинуле стоке и сахрањивањем погинулих припадника противничке стране. Припаднике противничке стране сахрањивати у њихова гробља.“⁵⁵

Б. „Асанација бојишта Наређење.-

На основу наређења ГШ ВРС стр.пов.бр. 10/33-1-193. од 20.07.1995. године и указане неодложне потребе а у циљу проналажења и сакупљања људских и животињских лешева у зони одговорности јединица и њихово сахрањивање/закопавање, спаљивање/ и уклањање посебно из рејона Сребренице и Жепа као и са простора Каменице и Снагова свега што може да буде опасно и штетно по здравље људи и животиња, спречавање загађења воде, хране, земљишта и ваздуха а тиме и предострожност од заразних болести људи и животиња.

Наређујем:

1. Одмах у сарадњи са органима Цивилне Заштите, домова здравља и болница, органима комуналних предузећа и радних организација као и са МО општина организујте и приступите потпуној асанацији бојишта у својој з/о са тежиштем на рејоне Сребреница и Жепа те правцима који воде из ових рејона према Централној Босни.“⁵⁶

Наведена Наређења су извршена и сви асанирани су укупани у гробницама на општинама куда се пробијала 28. дивизија. У случајевима одређених гробница, постоји могућност да су асанирани у борбама закопавани са ратним заробљеницима који су накнадно погубљени.

У сваком случају сви припадници активног и резервног састава 28. дивизије који су погинули у борбама и накнадно су асанирани према горе

⁵⁵ РЦРИЗ; ИСТУ, 02935598, Генерал Ратко Младић, *Наређење о нормализацији живота и рада у општини Сребреница*, Str.pov.br.03/4-1731, од 21.07.1995.г.

⁵⁶ РЦРИЗ; ИСТУ, 04312687, Pukovnik Lazar Aćamović, *Naredjenje za asanciju bojišta svim podčinjenim jedinicama na nivou DK* str. pov.broj.18-146/95, од 20.07.1995.г.

наведеним наређењима и укупани или након рата асанирани од судско истражних органа или ексхумирани из масовних гробница од судско истражних органа, након идентификације су сахрањени у МЦ Поточари као жртве ратног злочина. Истовремено, данас сви који су сахрањени у МЦ Поточари имају статус погинулог војника-шехида односно исповједника-мученика за Ислам. У том смислу треба разумјети и „Марш мира“ који сваке године предводи Насер Орић до границе са Републиком Српском а онда преузимају његови саборци до МЦ Поточари гдје се поклањају шехиди односно мученици за Ислам. Неопходно је рећи да иако су МЦ Поточари војничко гробље, ту су сахрањени и ратни заробљеници који су накнадно погубљени, односно жртве ратног злочина. Све послјератне манипулације овим догађајем су биле могуће углавном зато што је Списак несталих припадника активног и резервног састава 28. дивизије претворен у Списак жртава ратног злочина а то је било могуће зато што су чињенице о губицима у пробоју и асанацијама бојишта биле системски сакриване.

ИЗВОРИ

1. Halilović Sefer, *Lukava strategija*, Sarajevo, 1998.
2. РЦИРЗ, *Borbeni izvještaj*, br. 2/2-13-484, 28. 06. 1995.
3. РЦИРЗ, Hasanović Senahid, *Izjava*, MUP RS, 23. 04. 2004.
4. РЦИРЗ, *Izvjestaj 284. IBLBR komandi 28. div.*, br. 02-348/95, 26. 06. 1995.
5. РЦИРЗ, *Izvjestaj o stanju rasporedjenog ljudstva*, Општински сек. за одбрану Srebrenica, br. 03-6/94, 08. 04. 1994.
6. РЦИРЗ, Секретаријат одбране Одјелjenje у опћини Srebrenica, br. 03-102-3/95, 01. 06. 1995.
7. РЦИРЗ, ШВК АБиН, br. 14/75-156/93, 01. 01. 1994. г.; РЦИРЗ, Komanda 2. Korpusa, br. 02/1-103, 20. 03. 1995.
8. РЦИРЗ, *Uspješno izvedena diverzantska b/d, čestitka*, 02/1-670/4, 29. 06. 1995.
9. РЦИРЗ, ДА17-6094, *Procjena stanja morala u jedinicama 28. divizije*, br. 04-72/95, 20.05.1995.
10. РЦИРЗ, МКСЈ, 00371752, Алић Хасан, *изјава СДБ Тузла*, 09. 10. 1995. г., стр. 3.
11. РЦИРЗ, МКСЈ, 01854513, *Izvjestaj GŠ АБиН Алији Izetbegoviću*, str. pov. br. 1/825-1744, od 28. 07. 1995. g.
12. РЦИРЗ, МКСЈ, 02631686, Селимовић Нуриз, *изјава органу ВБ АБиХ*, 26. 07. 1995.
13. РЦИРЗ, *Хронологија напада на српска села средњег Подриња у зони одговорности 28. дивизије ОГ Сребренице Армије БиХ 1992–1995. године*.
14. РЦИРЗ; ICTY, 01854396, Federalno ministarstvo odbrane, Sektor sigurnosti i obavještajnih poslova.
15. РЦИРЗ; МКСЈ, 00371746, Avdić Enver, *Izjava*, SDB Tuzla, 27. 10. 1995.
16. РЦИРЗ; МКСЈ, 00396028, Memišević Nurif, *izjava истражитељима Хаškог tribunala* 19. 01. 1996.
17. РЦИРЗ; МКСЈ, 00442913, Rahmanović Mujo, *Izjava*, Državna Komisija za prikupljanje činjenica o r/z, br. 01-0585/95, 18.08.1995.
18. РЦИРЗ; МКСЈ, 00442913, Rahmanović Mujo, *Izjava*, Državna Komisija za prikupljanje činjenica o r/z, br. 01-0585/95, 18. 08. 1995.
19. РЦИРЗ; МКСЈ, 01007645, Salkić Suada, *Izjava*, SDB Tuzla, 24. 07. 1995.
20. РЦИРЗ; МКСЈ, 01008033, Mehmedović Adil, *Izjava*, SVB АБиН, 16. 08. 1995.
21. РЦИРЗ; МКСЈ, 01008151, Muminović Bego, *Izjava*, SDB Tuzla, 22.07.1995.
22. РЦИРЗ; МКСЈ, 01008158, Osmanović Nazif, *Izjava*, SDB Tuzla, 28. 12. 1995.

23. РЦИРЗ; МКСЈ, 01185372, Muratović Kadrija, *Izjava*, Sarajevo, 18. 10. 2002.
24. РЦИРЗ; МКСЈ, 01854396, Federalno ministarstvo odbrane, Sektor sigurnosti i obavještajnih poslova.
25. РЦИРЗ; МКСЈ, 01854396, Federalno ministarstvo odbrane, Sektor sigurnosti i obavještajnih poslova.
26. РЦИРЗ; МКСЈ, 01854399, Federalno ministarstvo odbrane, Sektor sigurnosti i obavještajnih poslova.
27. РЦИРЗ; МКСЈ, 02199363, Vejiz Šabić, *Izjava istražiocima Haškog tribunala*, 8. i 9. 04. i 16.05.2002.,,
28. РЦИРЗ; МКСЈ, 02631635, Mujanović Isad, *Izjava*, SDB Tuzla, 14. 09. 1995.
29. РЦИРЗ; МКСЈ, 02631686, Selimović Nuriz, *Izjava*, SVB АBiH, 26. 07. 1995.
30. РЦИРЗ; МКСЈ, 02631788, Mujić Kemala, *Izjava*, K-da 2. K АBiH, Odjeljenje bezbjednosti, br. SP. 06-101-160/95-11, 02. 09. 1995.
31. РЦИРЗ; МКСЈ, 02631847, Handžić Ismet, *Izjava*, K-da 2. K АBiH, br. SP. 06-101-160-57-1/95, 24. 09. 1995.
32. РЦИРЗ; МКСЈ, 03021141, Hasanović Sead, *Izjava istražiocima Haškog tribunala*, 09. i 16. 06. 2000.
33. РЦИРЗ; МКСЈ, 03572698, *Odluka ratnog predsjedništva Srebrenice o opštoj mobilizaciji*, 25. 06. 1992;
34. РЦИРЗ; МКСЈ, 06685473, Mujčinović Hamid, *Izjava*.
35. РЦИРЗ; МКСЈ, 06685739, Ademović Nedžad, *Izjava*, SDB Tuzla, 07. 08. 1995.
36. РЦИРЗ; МКСЈ, 06685739, Ademović Nedžad, *Izjava*, SDB Tuzla, 07. 08. 1995.
37. РЦИРЗ; МКСЈ, 06685739, Ademović Nedžad, *Izjava*, SDB Tuzla, 07. 08. 1995.
38. РЦИРЗ; МКСЈ, 06817246, Babajić Adrahman, *Izjava*, CSB Tuzla, SJB Srebrenik, br. 20/02-1-0098/95, 24. 07. 1995.
39. РЦИРЗ; МКСЈ, 02631680, Šečić Rizo, *Izjava*, 06. 08. 1995.
40. РЦИРЗ; МКСЈ, R 1100576, Odjeljenje SVB 2. K. АBiH i Sektor SDB Tuzla, *Izveštaj Generalštabu АBiH*, 28. 08. 1995;
41. РЦИРЗ; МКСЈ, 00371738, Salihović, Selvid, *Izjava*, SDB Tuzla, 20. 10. 1995.
42. РЦИРЗ; МКСЈ, R104-0993, *Izveštaj zasnovan na Saslušanjima (pripadnika Holandskog bataljona) u vezi sa Srebrenicom*, Assen, 4. oktobar.
43. РЦИРЗ; МКСЈ, R1100576, Odjeljenje SVB 2. K. АBiH i Sektor SDB Tuzla, *Izveštaj Generalštabu АBiH*, 28. 08. 1995; РЦИРЗ; МКСЈ, 01008158, Osmanović Nazif, *Izjava*, SDB Tuzla, 28. 12. 1995.
44. РЦИРЗ; МКСЈ, R1100576, Odjeljenje SVB 2. K. АBiH i Sektor SDB Tuzla, *Izveštaj Generalštabu АBiH*, 28. 08. 1995.
45. РЦИРЗ; МКСЈ, R1100576, Одјељење службе војне безбједности 2. корпуса тзв. АРБиХ и Сектор СДБ Тузла упутили су 28. 08. 1995. године акт ГШ АРБиХ.
46. РЦИРЗ; МКСЈ, R1100612, Dana Ristanović, *Izjava*, SDB Tuzla, br.14-1597, 14.09.1995.
47. РЦИРЗ; МКСЈ, R1100644, Alić Halid, *Izjava*, SDB Tuzla, br. 14-1765, 17. 10. 1995.
48. РЦИРЗ; МКСЈ, P104-0993, *Izveštaj MO Holandije zasnovan na saslušanjima (pripadnika Holandskog bataljona) u vezi sa Srebrenicom*, Assen, 4. oktobar.1995.
49. РЦИРЗ; ИСТУ, 02935598, Генерал Ратко Младић, Наређење о нормализацији живота и рада у општини Сребреница, Str.pov.br.03/4-1731, од 21.07.1995.g.
50. РЦИРЗ; ИСТУ, 04312687, Pukovnik Lazar Aćamović, Naredjenje za asanciju bojišta svim podčinjenim jedinicama na nivou DK str. pov.broj.18-146/95, од 20.07.1995.g.
51. РЦИРЗ; МКСЈ, Y0312634 и Y0312635, *Monografija 8. ОГ - Srebrenica 28. divizija*.

ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЈЕНЕ ТОКОМ РАТА 1992-1995. ГОДИНЕ У БИХ СА АКЦЕНТОМ НА ПОДРИЊЕ

Проф. др Стево Пашалић¹

Универзитет Источно Сарајево

Апстракт: Након рата (1992-1995) у БиХ који је имао грађански, етнички и вјерски карактер, грешке су уобичајене или свјесно манипулирање бројем жртава рата. Демографски губици укључују: смрт војног и цивилног особља током рата и смртних случајева након рата узрокованих повредама, болестима, неухрањеношћу и сл. Падом natalитета током рата и након њега становници у репродуктивном добу изгубили су животе у рату или су одвојени од својих породица због ратне ситуације тако да нису били у могућности да учествују у репродукцији становништва. Демографски губици укључују избјеглице, такозване миграције, због ратне ситуације. Висина демографских губитака зависи од процјене о томе каква би ситуација преовладала да нема рата. Постоје различите процјене о томе. Дошло је до драстичних разлика у случају БиХ, што је видљиво у неким истраживањима различитих институција и аутора. Да би се израчунали демографски губици у БиХ, обрачун почиње са бројем становника који су у њему живјели прије рата (према попису становништва из 1991. године) број становника се рачуна непосредно прије рата на основу података о броју рођених и умрлих и на емиграција и имиграција. Деценију и по након завршетка рата у БиХ још увијек немамо поуздане податке о укупном броју жртава рата. Једно је сигурно, не спомиње се 25.000 и 328.000 убијених. Садашња истраживања показују 100.000 и 110.000 жртава. Ове бројеве треба тумачити са опрезом (непоуздани извори информација, дуплирање имена жртава, непотпуни подаци...). Овај рад представља и први покушај потврђивања послератних демографских губитака, без обзира на недостатак укупног броја ратних демографских губитака у БиХ.

Кључне ријечи: *грађански рат, демографска анализа, демократски губици, жртве, манипулације бројем страдалих*

УВОД

Проблематика демографских губитака један је од најважнијих аспеката које је неопходно познавати за разумијевање узрочно-последичних односа током ратних сукоба и у послератном периоду у БиХ. Због своје величине, структуре и просторног размјештаја, демографски губици су добар показатељ смјера, јачине, карактера и последица рата. На основу досадашњих научних истраживања, видљиво је да између идејно-политичких и историјских коријена, узрока и циљева рата у БиХ те висине директних и укупних демографских губитака, постоји директна узрочно-последична повезаност.

¹ Проф. др Стево Пашалић, демографски експерт, ректор Универзитета Источно Сарајево, аутор бројних студија из области демографије.

Посебно је значајно истаћи да су у овом раду изнесени они показатељи и оне процјене које, према свим извјештајима других аутора у ИЦГУ, нису обрађивани, што је у овом истраживању верификовано, документовано и аргументовано на основу објективних извора података. Овом приликом треба истаћи да је практично немогуће сагледати једну потпуну демографску слику БиХ из више разлога. Посебно, ванредне околности (ратна збивања на простору БиХ) су изазвале и демографске токове који су били изузетни, не само по свом карактеру, већ и по обиму, а чије је статистичко праћење у таквим ванредним околностима било веома отежано. У том смислу, издвајају се жртве рата те двомилионски број избјеглица и расељених лица.

Сврха овог истраживања је да се на темељу доступних, али нецјеловитијих података, утврди или процијени величина и структура демографских губитака током рата у БиХ (1992-1995), посебно у домену директних, миграционих и чистих демографских губитака.

Циљ истраживања је да се установи узрочно-последична повезаност између ратних демографских губитака те појаве депопулационих процеса у оквиру природног и укупног кретања становништва БиХ.

Ратни демографски губици у БиХ током 1992-1995., намећу се као значајан фактор савремених тенденција у развоју њеног становништва. Појам демографски ратни губици користи се у демографским истраживањима жртава ратних збивања. Ово је најшири термин када се говори о жртвама и тај појам се не смије мијешати са стварним ратним губицима, односно бројем људи који су стварно погинули, убијени или умрли као последица ратних збивања.

Након II свјетског рата, па све до данас, често се гријешу или намјерно манипулише с бројем ратних жртава. При томе, мијешање демографских жртава са стварним жртвама, из незнања или из намјере, има важну улогу.²

Демографски губици укључују:

- погинула војна и цивилна лица за вријеме рата и смртне случајеве послје рата усљед повреда, болести, недовољне исхране, несташице лијекова, проузрокованих ратним приликама;

- пад наталитета за вријеме рата и послје рата, гдје становници у фертилном периоду који су изгубили живот у рату, или који су због ратних прилика издвојени из породице, нису могли учествовати у репродукцији становништва, с тим да од тога треба одузети смртне случајеве дјете, који су настали за вријеме рата или послје њега;

- избјегла лица, односно миграције због ратних прилика.

Висина демографских губитака зависи од процјене о томе какве би прилике преовладале да није било рата. У случају БиХ, има драстичних разлика, што је

² Жерјавић, 1989.

видљиво у бројним и различитим изворима података. Стварни ратни губици подразумевају погинуле војнике у свим војскама и наоружаним групама које су током рата у БиХ постојале, цивиле погинуле у борбама, те цивиле убијене у акцијама репресије с било које стране, као и нестала лица током рата 1992-1995. године.

Чисти демографски губици подразумевају пад наталитета (губици наталитета) за вријеме рата и послје њега, али и повећани морталитет узрокован ратним приликама.

Миграциони демографски губици обухватају миграције становништва изван граница БиХ током рата и послје рата.

Да би се израчунали укупни демографски губици, почиње се од броја становника који су живјели на некој територији непосредно прије почетка рата. Полази се од посљедњег пописа становништва прије рата³ те, на основу утврђених података о броју рођених и умрлих и о емиграцији и имиграцији те, на основу процјена ако подаци нису расположиви, израчунава се број становника непосредно прије рата (у случају БиХ годину послје пописа 1991).

Након тога, на основу забиљежених демографских кретања прије грађанског рата, процјењује се кретање становништва у периоду рата и након рата, да рата није било. При томе су, наравно, могуће разлике у процјенама, мотивисане стручним или политичким разлозима. На тај начин добија се очекивани број становника у појединим годинама.

Потом се очекивани број становника упоређује са стварно забиљеженим бројем, у првој години послје рата када је урађен попис становништва (у БиХ се није обавио тај попис, па се користе процијењени подаци о броју становника након завршетка рата).

Када се од очекиваног броја становника одузме стварно утврђен број, добијају се укупни демографски губици или, краће, демографски губици. Одузимањем од демографских губитака чисти демографски губитак, добија се стварни демографски губитак.

Израчунавајући миграциони салдо (одузимањем емиграната, додавањем имиграната), добијамо укупан број ратом проузрокованих смртних случајева које називамо ратни губици.

Босна и Херцеговина је држава која још увијек нема поуздане податке о броју, као и о осталим обиљежјима свог становништва. Несумњиво је да су током рата настали велики демографски губици, али и послје рата, што је требало да се утврди пописом становништва 2013. године, до чега из методолошких и других разлога није дошло.

³ Попис БиХ 1991. године

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП И ОБЈАШЊЕЊА

Истраживања демографских губитака захтијевају интегрални приступ, са претежно научноемпиријским истраживањима, са примјеном кључних научних метода: дедуктивне, математичко - статистичке, компарације, класификације, WBS методе, Милестоне методе, посматрања, анализе, синтезе и др. Примјену више научних метода у прикупљању података, потребно је схватити, прије свега, у функцији комплементарности података, односно њихове потпуности, контроле међусобним поређењем, а у циљу валидности.

Основна интенција у истраживањима ратних губитака мора се заснивати на потпуности, вјеродостојности и истинитости података, на основу којих је једино могуће доћи до сазнања која могу добити статус научне спознаје, односно научне истине. Вјеродостојним подацима за обраду и анализу могу се сматрати само они који се могу прикупити из релевантних докумената (којима се обезбјеђује битна спознаја о појави и њеним својствима). То нарочито важи за податке који се односе на статус жртава у рату 1992-1995.

Извори података су један од најзначајнијих фактора ваљаности и поузданости података. У емпиријском истраживању најважнију улогу имају емпиријски извори података и научни извори података. У сваком истраживању документи имају посебан значај и могу се класификовати према сложеном критеријуму, који чине аутор, изворност, вјеродостојност и вријеме настанка.

У овом истраживању издвајају се двије основне групе података. Прву групу података чине примарни документи као извори података. Ријеч је о пописној и виталној статистици статистичких организација у БиХ. У њима су представљене књиге пописа и документација у којима су изнесени резултати пописа становништва (посебно 1991.) те подаци виталне статистике, који се односе на наталитет и морталитет. Дакле, ради се о примарним статистичко-демографским изворима података, највишег степена доступности и вјеродостојности. Искоришћеност наведених извора, имајући на уму предмет и циљ истраживања, одређена је различитом методологијом пописа становништва и методологијом прикупљања и обраде виталних догађаја у БиХ у посматраном периоду (1991-2017).

Друго, важно методолошко објашњење, везано за виталну статистику је чињеница да службени подаци о броју живорођених и умрлих у БиХ од 1992-1995. године нису цјеловити. Такође, у примарне документе, као изворе података, убрајамо и оне који саопштавају потпуне или потпуније и поузданије податке, чији су аутори институције, установе, органи власти и други релевантни и компетентни индивидуални и колективни субјекти, домаћи и међународни. Ту спадају: евиденције војних јединица (бројна стања, платни спискови јединица, војноевиденциони обрасци итд.), евиденциони листови о погибији и рањавању, документи здравствених установа о смрти или рањавању, значајни резултати научних установа и други извори.

Другу групу чине секундарни извори података. То су извори који се примарно не баве прикупљањем и обрадом демографских података, али ипак у дјелокругу свога рада имају евидентирање или вођење одговарајуће статистичко-демографске базе, која може послужити у рашчлањавању неких парцијалних аспеката проблематике ратних демографских губитака БиХ. То се, приоритетно, односи на прикупљање, евиденцију, обраду и публиковање података о броју погинулих, убијених, умрлих због посљедица рата и у постратном периоду. У наведеном контексту, ово истраживање се ослања и на службене и овјерене, али не до краја цјеловите податке. Међутим, примјеном принципа комплементарности, са примарним изворима, постају значајан и поуздан ослонац у прикупљању и контроли података од истраживача.

У досадашњим истраживањима демографске проблематике ратних дешавања у БиХ 1992-1995., најчешће се намеће проблем утврђивања директних демографских губитака (погинули и нестали). У емпиријским истраживањима, у оквиру кога спада и проблем утврђивања броја жртава, неопходно је спровести процедуру концептуализације научног истраживања, чија је улога и основни задатак да обезбиједи изразу примјенљивог научноистраживачког пројекта, без чега се не може доћи до ваљаних и потпуних података.

Анализа досадашње истраживачке праксе и бројних резултата истраживања у БиХ, упућују на битне недостатке у научном и методолошком приступу истраживања, као што су: питање научног и методолошког приступа у истраживању, коришћење научних метода у процесу научног истраживања, коришћење извора података, односно њихове улоге и значаја у процесу прикупљања, као и дефинисања појмова и термина.

У недостатку цјеловитих и вјеродостојних извора, броја страдалих и несталих, до сада се, углавном, манипулисало тим бројем у дневно-политичке сврхе. Обрада података у бројним документима у БиХ, може послужити само за добијање приближне слике о структури и величини демографских губитака становништва БиХ у периоду 1991-2017. године.

Становништво БиХ је током ратних збивања доживјело велике промјене у свом размјештају. Те промјене квалификују се на различите начине (геноцид, етничко чишћење, трансфер становништва, депортација). Резултат ових промјена је етничка територијална хомогенизација и упрошћавање етничког мозаика на простору БиХ. Овдје је битно нагласити шта је етничко чишћење? Наиме, није свако уклањање становништва етничко чишћење. Појам етничког чишћења подразумеива да је становништво уклањано брзо и силом.⁴ Циљ овог истраживања је да прикаже размјере демографских промјена у БиХ изазваним усљед рата. При томе треба имати у виду да поузданих података углавном

⁴ Грчић, 2005.

нема, а скривене цифре о размјерама тих бруталних подухвата често су предимензиониране или минимизирани.

Много је нејасноћа у класификовању цивилних и војних жртава рата. Цивил (цивилно лице) је свако лице које не припада оружаним снагама и не учествује директно у борбеним дејствима. Сва лица која су цивили чине цивилно становништво.

Под појмом војно лице подружмијева се да су то сви војници и официри свих родова војске, који се налазе на фронту, у резерви, у болницама и на одмору, изузимајући медицинско, болничко и вјерско особље које учествује у директним борбеним дејствима. Све остало становништво је цивилно становништво. Суштинско питање је и како се могу најпрецизније одредити војни губици? При утврђивању војних демографских губитака, треба утврдити обухват популације у вријеме рата (што је најевидентнији пропуст код бројних истраживања у БиХ).

Цјелокупно становништво, у вријеме рата, треба подијелити на двије категорије: војнике и цивиле. Разграничење између војног и цивилног становништва је само први корак у утврђивању класификације губитака међу војницима и цивилима по врстама губитака.⁵

Са демографске тачке гледишта у губитке међу војницима и цивилима се сврставају сви смртни случајеви независно од њихових узрока (рањавање, болест и сл.). Говорећи са демографског становишта о људским војним губицима, треба разликовати два појма: укупне губитке, тј. укупни фактички број умрлих војника за вријеме рата, те чисте губитке, који се добијају одузимањем обичне смратности у датим условима.

Приликом одређивања размјере неповратних демографских губитака могу се користити промјене између пописа, прије и после рата (проблем БиХ је што није обављен попис после рата), посебно у погледу броја мушког становништва. Да би израчунали губитке мушког становништва, треба упоредо с фактичким бројем у послејератном попису израчунати и хипотетички број, односно колико би било становника мушког пола да није било рата. Разлика између хипотетичког и фактичког броја је основа за израчунавање губитака мушког становништва.

Од почетка рата, па и непосредно пред његов почетак, десиле су се крупне демографске промјене у виду миграција становништва БиХ. Са тог становишта битно је дефинисати категорије избјеглог и интерно расељеног становништва.

Под интерно расељеним лицима подразумејева се становништво које је присиљено на миграцију услед оружаног сукоба, ситуације општег насиља, повреде људских права, природних катастрофа или катастрофа изазваних

⁵ Ибид.

људским фактором. Интерно расељена лица не прелазе међународно признату границу одређене државе (у овом случају БиХ), већ мигрирају унутар територије своје државе. При томе, они немају међународну заштиту коју избјеглицама омогућава Конвенција из 1951. и Протокол из 1967. године. Интерно расељена лица су у надлежности државе у којој се налазе.

Избјегла лица прелазе међународно признату границу, односно мигрирају изван територије одређене државе. При томе, ова категорија лица има међународну заштиту коју им омогућава Конвенција из 1951. и Протокол из 1967. године. Категорија избјеглих лица убраја се у миграционе демографске губитке, односно утиче на укупне демографске губитке сваке земље из које су одселили. Кретања становништва током рата у БиХ можемо окарактерисати као присилне миграције, али и као стихијске и организоване миграције.

Конечно, бројне су и дугорочне детерминанте укупне депопулације становништва БиХ током посљедњих стотину година. Међу важније треба убројити: демографске губитке због два свјетска рата, континуирано исељавање становништва, болести и епидемије, економске кризе, аграрне реформе и колонизације, демографско старење, економску емиграцију, рурални егзодус, недостатак активне, подстицајне и пронаталитетне популационе политике, пад нупцијалитета, промјену друштвеног положаја и улоге породице, незапосленост.

ДЕМОГРАФСКА ОБИЉЕЖЈА БиХ (1948-1991)

МИГРАЦИОНИ ГУБИЦИ У ПЕРИОДУ 1948-1991.

Вјековни емиграциони карактер БиХ долази посебно до изражаја у деценијама послје Другог свјетског рата. Она је, заједно са Црном Гором и Македонијом, била простор Југославије који се у свим послјератним пописима становништва одликовао негативним миграционим билансом тј. више одсељених лица над досељеним лицима. Истовремено, евидентан је стални тренд јачања емиграционе компоненте из Босне и Херцеговине.

Исељавање из БиХ од првог послјератног пописа 1948. до пописа 1991. и распада Југославије обиљежавају три струје: а) трајно исељавање (1948. – 1961.), б) исељавање након отварања граница (1961. – 1991.) и ц) исељавање у друге републике СФРЈ (1948. – 1991.).

Масовнији талас миграција радника почео је 1968. Неполјопривредни економски сектори нису могли апсорбовати сву радну снагу која је дошла са села, па је незапосленост све више расла. Осим тога петогодишњи план развоја земље (1966 – 1970) предвиђао је успоравање стопе запошљавања.⁶ Недвојбено

⁶ Вертхеимер- Балетић, 1969.

би додатни пораст незапослености изазвао озбиљну друштвену кризу. Стога је спасоносни излаз нађен у 'отварању граница' и допуштању запошљавања становника у иностранству. Масовном одласку придонио је, сасвим разумљиво и привлачни фактор – потражња за свим профелима радника, могућност вишеструко веће зараде, повољније прилике за професионални рад у струци итд. Тако је западноевропско тржиште привукло не само деаграризовано становништво и незапослене него и велики број запослених лица, таквих је међу радницима у иностранству 1971. било 35,5%. 'Обећана земља' постаје СР Њемачка, гдје је радило око 70% од укупнога контингента радника миграната из БиХ 1971.

Већ је речено да пописи становништва тек од 1971. обухватају грађане на раду у иностранству, а од 1981. и чланове породице који са њима бораве. Пописи ионако нису најбољи извор за праћење спољних миграција, они дају тренутно стање (тренутни пресјек стања), и то сваких десет година. Посебно су пописи непоуздани у погледу броја грађана у иностранству јер се рачуна да је у прекоокеанским земљама обухваћен мањи дио исељеног контингента.

У периоду после Другог свјетског рата, БиХ се одликовала снажном емиграцијом, најизраженијом међу подручјима бивше Југославије. Разлоге за то треба тражити у економским и демографским факторима. Неједнако дјеловање ових фактора у БиХ и на југословенском простору у цјелини, створили су услове за одржавање сталног негативног миграционог салда кроз читав поменути период. Економско-демографске околности у БиХ су подстицале становништво на исељавање.

Табела 1. Нето миграциони салдо у БиХ 1948-1990. године

Период	Нето миграциони салдо	
	Укупно	годишње
1948-1952.	- 29.779	- 5.956
1953-1960.	- 161.610	- 20.201
1961-1970.	-216.072	- 21.607
1971-1980.	- 133.780	- 13.378
1981-1990.	- 171.207	- 17.121

Извор: Израчунато витално-статистичком методом

У периоду 1948-1981. године из БиХ се иселило 548.417 лица, а уселило 158.291 лице.

Процент нето миграционог салда од укупног становништва је различит по појединим периодима. Најмањи је био у интервалу 1948-1952., када је од просјечног броја становника износио 1,1%, а највећи 6,1% у периоду 1961-1970. Међутим, проценат нето миграционог салда у односу на природни прираштај је далеко већи и у деветој деценији прелази чак 40%. Према томе, емиграције из БиХ биле су врло значајне.

Економски утицај на велики миграциони салдо долазио је отуда што је БиХ била мање развијена од усељеничких подручја бивше Југославије, а од којих се и спорије развијала. На другој страни, демографски процеси у БиХ били су динамичнији него у бившој Југославији као цјелини, тако да је то вршило сталан притисак на исељавање у крајеве у којима је тај демографски динамизам слабији. У почетку су се миграције радника одвијале по моделу привремених, циркулирајућих радника, тј. по моделу гастарбајтера (‘гостујућег радника’, појам настао у СР Њемачкој). Рачунало се да ће у вријеме коњунктуре мигранти осигурати потребну радну снагу (а без неких важнијих друштвених и синдикалних права), а са наступом кризе враћаће се кући. Ширило се мишљење да тај модел одговара не само домаћинима већ и самим мигрантима те земљама поријекла.⁷ Но с временом је ојачало претварање привремених радника миграната у трајне мигранте, радник у иностранству постаје исељеник.

Већ је истакнуто да послеријатне миграције из бивших југославенских република разматрамо у оквиру спољне миграције. То је учињено и за период 1948 – 1991. године. Према релевантним изворима, може се утврдити да се у томе периода из БиХ у друге републике СФРЈ (данас самосталне државе) иселило око 350.000 лица.

Босна и Херцеговина је на другом мјесту по спољним миграцијама (иза Хрватске), јер 4,7% живи ван њене територије (205.720). Биолошки најрепродуктивнији дио становништва напуштао је БиХ. Посебан проблем је била масовна појава емиграције висококвалификованих радника, квалификоване радне снаге и младих високообразованих људи.

Након Другог свјетског рата у којем је настрадао велики број популације БиХ, углавном у фертилном добу, започео је интензиван демографски раст, међу најистакнутијим на простору бивше Југославије. До 1991. године становништво се повећало 71%, што је одмах иза највишег остварења постигнутог у Македонији (76%) и изнад југословенског просјека (48%).

Промјене код становништва БиХ се разликују од промјена на подручјима која се граниче са БиХ. У Црној Гори је стопа раста 1948-1952., износила 2,2% и 0,5% 1981-1990. Разлика је нарочито изражена у Хрватској у којој ова стопа већ на старту није била већа од 0,8%, да би на крају девете деценије пала на 0,4%. У Србији без покрајина, почетна стопа становништва је 1,5% а крајња само 0,1%.

У току економске и технолошке модернизације у БиХ је промијењен образац обнављања становништва: високе стопе наталитета и морталитета су замјењиване све нижим стопама. Прво су почеле опадати стопе морталитета као посљедица побољшања хигијенских услова и општег напретка здравствене

⁷ Баде, 1997.

заштите. Временом, повећавањем запослености у непољопривредним дјелатностима и развојем урбанизације, долази и до смањивања стопе наталитета. Природни прираштај се такође мијењао, у зависности од промјена наталитета и морталитета.

По интензитету опадања стопе наталитета, БиХ се налазила на првом мјесту међу свим подручјима бивше Југославије, тако да је постепено напуштала групу високог наталитета и улазила у групу ниског наталитета. Смањивање рађања текло је брже од друштвеног и економског развоја, што јасно потврђује чињеница да се стопа наталитета становништва БиХ већ приближила стопама наталитета Хрватске и Словеније, иако је БиХ неразвијенија од те двије земље. Опадање морталитета ишло је све до периода 1975-1979., када она бива готово преполовљена у односу на почетни период. Достигнувши у другој половини осме деценије најнижи ниво, стопа морталитета се од тада почела благо повећавати. Према брзини опадања смртности, БиХ је била на трећем мјесту међу републикама бивше Југославије. Нарочито велики пад морталитета забиљежен је код дојенчади. Висока смртност у тој категорији је јаче редукована него смртност укупног становништва.

Стопа природног прираштаја од периода 1950-1954. до периода 1985-1989. је сведена на готово једну трећину од почетног стања. У томе су карактеристична два преломна периода: први 1965-1969., када та стопа пада испод 20, и други 1985-1989., када пад прелази гранични број 10. Смањивањем стопе испод наведене граничне бројке 10, БиХ се знатно удаљила од Црне Горе и Македоније, као економски неразвијенијих република бивше Југославије, а са којима је раније чинила групу која се одликовала високим природним прираштајем. На снижавање стопе природног прираштаја највећи утицај је имало брзо опадање наталитета.

У периоду после Другог свјетског рата, БиХ се одликовала снажном емиграцијом, најизраженијом међу подручјима бивше Југославије. Разлоге за то треба тражити у економским и демографским факторима. Неједнако дјеловање ових фактора у БиХ и на југословенском простору, у цјелини створили су услове за одржавање сталног негативног миграционог салда кроз читав поменути период. Економско-демографске околности у БиХ су подстицале становништво на иселјавање.

Процент нето миграционог салда од укупног становништва је различит по појединим раздобљима. Најмањи је био у интервалу 1948-1952., када је од просјечног броја становника износио 1,1%, а највећи 6,1% у периоду 1961-1970. Међутим, проценат нето миграционог салда у односу на природни прираштај је далеко већи и у деветој деценији прелази чак 40%. Према томе, емиграције из БиХ биле су врло значајне.

Економски утицај на овако велик миграциони салдо долазио је отуда што је БиХ била мање развијена од усељеничких подручја бивше Југославије, а од њих се и спорије развијала. На другој страни, демографски процеси у Босни и Херцеговини били су динамичнији него у бившој Југославији као цјелини, тако да је то вршило сталан притисак на иселјавање у крајеве у којима је тај демографски динамизам слабији.

РАТНИ ДЕМОГРАФСКИ ГУБИЦИ (1992-1995)

Директни демографски губици

Према расположивим подацима, процјена је да су директни демографски губици 1991 у БиХ износили од 97.207 до 104.732.92. Узмемо ли наведене бројке као основу за даља и дубља истраживања, можемо процијенити да је током рата у БиХ погинуло, убијено, нестало или умрло због ратних посљедица приближно 2,40 % укупног становништва БиХ пописа 1991. год.

Директне демографске губитке карактерише:

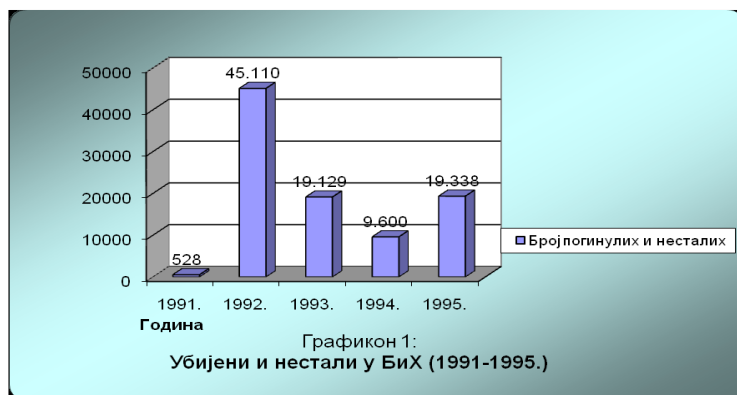
- релативно висок удио страдалих цивила, што упућује на просторну неселективност самих ратних активности, а што показује да су се ратна дејства одвијала удаљеније од линија раздвајања;
- селективност ратног морталитета према полу и старосној доби, односно веће страдање мушкараца, нарочито у старосној доби од 20-40 година живота;
- структура ратног морталитета према времену и подручју страдања, такође упућује на временску и просторну селективност директних демографских губитака.

Одређени методолошки проблеми постоје и при покушају дефинисања временског оквира директних ратних губитака. Према истраживањима Истраживачко документационог центра у Сарајеву, убијени и нестали у периоду 1991-1995. године имају сљедећи тренд: Наведени подаци према другим истраживањима не представљају коначан број убијених и несталих током рата у БиХ, али с обзиром нато да обухватају приближан број директних ратних губитака, можемо их сматрати довољно репрезентативним за оцјену временске селективности ратног морталитета у БиХ.

Из података се види да је, с обзиром на директне жртве рата, најтежа ратна година 1992., током које је погинуло, убијено, умрло због посљедица рата и нестало приближно 46,41% смртно страдалих становника. Слиједи 1995. година, са 19,89%, 1993. са 19,68%, 1994. са 9,88%, те 1991. година са 0,54% ратног морталитета (погинули из БиХ на ратиштима изван БиХ).

Други, међународно поузданији извор података о укупном броју страдалих током рата у БиХ, је књига „Рат у бројкама“, аутора Ење Табеау, експерта демографа у Међународном кривичном суду за бившу Југославију у Хагу. Наведени аутор урадила је укупно 30 извјештаја за потребе Тужилаштва у

МКСЈ у Хагу, од 2000. до 2011. године. Њен методолошки приступ у изради извјештаја битно се разликује од извјештаја које је радио Истраживачко документациони центар у Сарајеву. Кључна примједба је да Табеау није користила мноштво различитих и релеватних извора података, како би се избјегли нетачни статистички подаци и створила крива историјска слика о истраживаном проблему. Коначно, најбоља приближна процјена о истини о ратним страдањима у Босни и Херцеговини ће се добити из многих, релевантних и референтних извора.⁸

Табеау је у методолошком смислу користила највећим дијелом процјене вишеструких система или процјене вишеструког поновног обухвата. Најпростија верзија ове методологије, процјена двојних система, примјењује се када су доступне двије засебно прикупљене, али непотпуне листе чланова неке популације.⁹

Да би доказала етнодемографске промјене у БиХ као резултат ратних дешавања, Табеау је приступила тзв. упаривању података, односно користила је податке из пописа 1991. године за поједине локалне заједнице и податке из бирачких спискова 1997-1998. године које је тада креирао ОЕБС. Али имајући у виду да регистрација у бирачке спискове није била обавезна, потпуно се доводи у питање референтност и релевантност резултата добијених таквим поступком утврђивања.

Ипак, резултати који су презентовани на непоузданим изворима података прихваћени су у експертским извјештајима Табеау, које је Тужилаштво достављало МКСЈ у Хагу, а односи се на промијењени етнички састав становништва и жртве рата по општинама.

Ако се анализирају сви важнији извјештаји Табеау (30 извјештаја), могуће их је окарактерисати у погледу недостатака на сљедећи начин:

⁸ Пашалић, 2011.

⁹ Табеау, 2009.

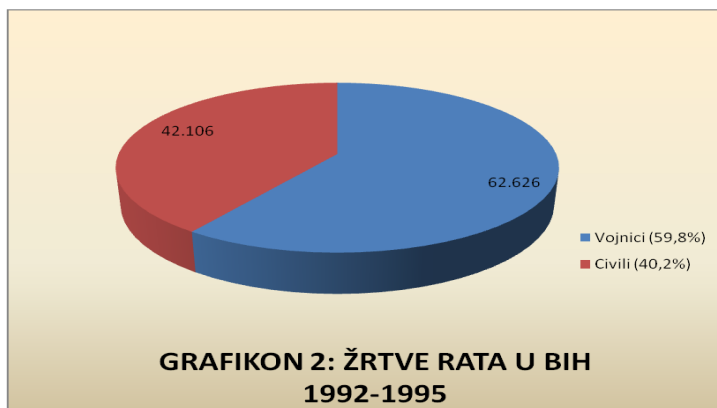
Проф. др Стево ПАШАЛИЋ

- непостојање конзистентности извјештаја о појединим жртвама етничке припадности у погледу цивилног и војног статуса, -постојање комплетних наспрам мање комплетних података у одређеним доказивањима етнодемографских промјена - врло упитна поузданост бројних извора података (нерелевантне институције се баве статистичком обрадом података, недостатак емпиријских извора) - нису коришћени стандардизовани документи како би се доказале изјаве интервјуисаних (мање поуздана евиденција),

- иако свеобухватни, извјештаји су темељени на мањем броју референтних извора података, што не спречава пристрасност у статистици и стварање једне историјски нетачне слике, - приликом утврђивања војних и цивилних жртава рата, у извјештајима није извршен обухват укупне популације у вријеме рата, нити извршена подјела на војнике и цивиле, што доводи у сумњу резултате о броју погинулих војника и цивила (могућа манипулација жртвама због стицања одређених бенефиција),

- очигледна појава дупликата у евиденцијама о жртвама, - истраживања представљају израз одређених достигнућа, али даље их треба усмјерити ка побољшању извора података и емпиријском истраживању, - када се ради о броју жртава у рату, ни један од тих извора, ако се користи сам, не може бити довољан, односно компетентан, поготово што није спроведена процедура концептуализације научног истраживања, - најбоља приближна процјена о истини ће се добити из резултата добијених из многих (различитих) извора и на темељу различитих методолошких приступа, као и на основу ваљаног и потпуног научноистраживачког пројекта.

Поред Истраживачко документационог центра у Сарајеву, укупне жртве рата у БиХ изнијела је још и Табеау у својој књизи „Рат у бројкама“. Према њеним истраживањима, укупан број жртава у рату (1992-1995) износио је 104.732 напомињући да подаци нису коначни и да број жртава представља минималан број и да је подложен промјенама.

Извор података: Табеау, Е: Рат у бројкама, Хелсинки одбор за људска права у Србији, Београд, 2009.

Дакле, у БиХ постоје практично само два релевантнија истраживања и коначног извјештаја о укупним жртвама рата са њиховим структурним карактеристикама. Ако се и сложимо са ауторима да је укупан број жртава приближно тачан, никако се не можемо сложити о структури жртава по националној припадности, што се лако доказује на појединачним примјерима. Према ИДЦ Сарајево, однос жртава по националној припадности је (приближно): Бошњаци 66%, Срби 26%, Хрвати 7,5%, остали 0,5%. С друге стране, Табеау наводи да је национална структура нешто измијењена, и то: Бошњаци 68%, Срби 22%, Хрвати 9%, остали 1% ? Побиијајући ове наводе, аутор је то доказао на примјеру општине Завидовићи. Према подацима ИДЦ, у Завидовићима је око 600 жртава Бошњака, 150 Хрвата, а преостале жртве, њих око 100 су Срби, што је, апсолутно, нетачно. У насељима Возућа, Гостовић, Долац и дио Бочиње страдало је или нестало око 500 Срба. На исти начин се могу оспоравати подаци за десетине општина у БиХ, што доводи у питање степен поузданости истраживања наведених аутора, посебно ИДЦ Сарајево, чији статистички подаци нису резултат властитих истраживања, него некритичког преузимања података из различитих извора.

Колико су подаци о укупним жртвама рата растегљиви те засновани на паушалним процјенама, видљиво је из низа других извора података, који нису утемељени на емпиријским истраживањима: Институт за здравствену заштиту Сарајево, 1996. године објавио је прелиминарне податке о 156.824 жртве рата, а само два мјесеца након тога објавио је податке о укупно 278.800 жртава; према истраживањима И. Бошњовића и А. Смајкића, број убијених и на други начин настрадалих износи 258.000, од чега 138.800 Бошњака; по проф. Мурат Паши, убијено је, смртно страдало или нестало око 328.000 људи, од чега око 218.000 Бошњака; В. Жерјавић је објавио да је у БиХ убијено 220.000 људи, од тога 160.000 Бошњака, 30.000 Хрвата и 25.000 Срба; Међународни институт за истраживање мира из Штокхолма 1993. године, објавио је податак о 169.100 убијених; према проф. Херберту Хирсцху, убијено је око 200.000 људи; проф. Францис Боул је 1997. године изнио процјену од 139.000 смртно страдалих, док је Георге Кеннеу 1995. године број смрти везаних за рат процијенио на 25.000 до 60.000.

Постоји још низ других података од бројних аутора о различитом броју жртава током рата у БиХ, који се крећу у распону до 150.000 до 250.000 жртава. Дакле, изнијети паушални подаци и процјене од 25.000 до 328.000 жртава рата наведених аутора говоре о једном дилетантском приступу у истраживању директних ратних губитака у БиХ, као такви, нису употребљиви за иоле релевантнија истраживања о демографским губицима у БиХ.

Према бројним изворима података у Републици Српској, укупан број српских жртава у рату у БиХ креће се између 32.500 и 34.500 (од чега око 17.500 војника на линији фронта, 5.000 индивидуалних страдања војника и 10.000-12.000 цивила).

Ако се узму подаци о укупном броју жртава рата у БиХ (1992-1995), по наведеним изворима, видљиво је да се они не подударају и не могу се сматрати коначним и потпуно тачним. Према наводима Табеау, број жртава које она наводи су само приближне минималном броју, а не укупни број. Управо таква констатација нам даје упориште у томе да је број жртава српског националног корпуса минимизиран и да се креће између 32 500 и 34 500, што је знатно више од њених навода (преко 10 000 жртава).

Узимајући у обзир наведене податке и истраживања о страдањима српског становништва у БиХ (на основу више извора података), директни ратни демографски губици у БиХ износе минимално око 110.000, од чега око 31,5% су Србе, око 60,5% Бошњаци, те 8% Хрвати и остали.

МИГРАЦИОНИ ДЕМОГРАФСКИ ГУБИЦИ

Под миграционим демографским губицима подразумевамо губитке становништва настале због ратом индукованог појачаног исељавања становништва из земље. Они су због свог обима, просторног исхода, те структурно-демографских обиљежја изазвали сложене и неповољне, краткорочне и дугорочне ефекте на популациони и друштвено-економски развој БиХ у цјелини.

Присилни мигранти су расељени усљед ратних сукоба, индивидуалног прогањања, или масовних кршења људских права. Становништво БиХ је било далеко највише погођено присилним расељавањима. У периоду 1993-1998., преко 70% свих избјеглица и интерно расељених лица из бивше Југославије су били грађани БиХ.

Највећа просјечна годишња стопа миграционог салда забиљежена је у БиХ у првој половини 1990-тих година (-51,8%0), са укупним губитком од око једног милиона људи. Скоро половина тог губитка је надокнађено између 1995-2000. године.

Присилне (ратне) миграције током рата у БиХ индуковале су око 2 милиона избјеглица и интерно расељених лица, или близу 50% њене укупне популације (попис 1991. године). Међутим, са становишта миграционих демографских губитака на нивоу БиХ, релевантно је посматрати само ратом индуковане спољне миграције становништва. Међутим, мора се констатовати да нису све миграције током ратних и поратних година биле присилне ратне миграције, али су, на примјер, економске миграције, ратна дешавања, због неповољног утицаја на економска кретања и социјалну сигурност, били значајни подстицајни фактори исељавања. Другим ријечима, врло је тешко методолошки коректно и бројно прецизно исказати ратне и мирнодопске (економске) миграције у БиХ.

Према посљедњем попису становништва, у БиХ је било 4,37 милиона становника. Од тог броја са својих огњишта покренуто је близу 2 милиона

становника или, скоро, 50% укупног становништва БиХ. Највише протјераних, избјеглих и расељених лица је Срба 830.000, Муслимана 797 000 и Хрвата 350 000.¹⁰ Од наведених континената избјеглих и расељених лица, око милион становника избјегло је у иностранство (изван БиХ), што је чинило око 22,85% од укупне популације у БиХ (по попису 1991.). Након завршетка рата 1995. године, број избјеглица у иностранству почео се смањивати, све до 2010. године, када их је још изван БиХ 527 887, а одређени број је интегрисан у земљама избјеглиштва (постали су држављани тих земаља).

У условима без рата 1992-1995. године, према дотадашњем тренду исељавања становништва из БиХ, отишло би око 40 000 становника. На основу презентованих података о ратним губицима у БиХ (1992-1995), њихов укупан број износи:

- директни ратни губици..... 110.000
- чисти демографски губици (губици наталитета)..... 39 750
- миграциони демографски губици..... 986 216
- Укупни демографски губици..... 1 135 966

Извор података: Табеау, Е: Рат у бројкама, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2009.

Табела 2. Демографски губици у БиХ (1991-2013)

Категорија	демографских губитака	Апсолутно	%
Директни демографски губици (ратни морталитет)		110.000	10,80/ 9,49
Миграциони губици(као посљедица рата)		908.480	89,20/ 78,42
Укупни стварни демографски губици		1.018.450	100,0
Чисти демографски губици (губици наталитета)		140.000	12,08
Укупни демографски губици		1.158.450	100,0

Извор: Пашалић, С. (2012). Експорт репорт, ИЦТУ, Хаг

Босна и Херцеговина, а посебно Република Српска, се данас налазе у дубокој демографској кризи узрокованој бројним, сложеним и дугорочним дестабилизирајућим факторима кретања и развоја становништва. Негативни динамички и структурни демографски трендови постају све више озбиљна пријетња друштвеној стабилности и економском развоју земље, што се значајно одражава и на образовање у цјелини. БиХ и Република Српска губе становништво и природним и механичким путем, а посебно негативан процес у демографском развоју је старење становништва. Све то продубљује неравнотежу у функционалним старосним контингентима важним за будућу репродукцију (посебно у образовању), али и за формирање економски активног становништва, тј. радне снаге. Иако је депопулација у свим својим облицима опши процес у БиХ и Републици Српској, постоји одређена популациона поларизација која се индукује и на нивоу административних

¹⁰ Шпирић, Маријанац, 1999.

Проф. др Стево ПАШАЛИЋ

јединица (градови, општине) и на нивоу насеља (урбана/рурална), односно регија. Демографско осиромашење БиХ и Републике Српске, посебно све израженије популационо пражњење, битан су фактор просторне, односно регионалне развојне неравнотеже.

Почетком деведесетих година БиХ улази у једну од посебних етапа свог друштвено-политичког и демографског развоја. Рат на њеној територији те поратне и транзиционе тешкоће, уз неизбјежан утицај на друштвена збивања и процесе, посебно су уздрмали демографска кретања. Ратна дешавања у БиХ почетком деведесетих изазвала су врло интензивна иселавања. Миграциони губици као посљедица рата (1992-1995.) износили су 527.000 особа. На основу података о броју досељених особа у међупописном периоду 1991 – 2016., података виталне статистике те примјене виталностатистичке методе за утврђивање миграција, можемо процијенити да се од 1991. до 2016. иселило око 1.152.437 особа, што је 26,3% броја становника БиХ 1991. Ту емиграциону струју углавном је директно узроковао рат, али и економске прилике.

Највећа просјечна годишња негативна стопа миграционог салда је забиљежена у Босни и Херцеговини у периоду 1992-95 (-51,8 на 1000 становника), са укупним губитком од једног милиона људи. Половина тог губитка је надокнађена између 1995. до 2000. године, (близу 500.000, а остало је изван БиХ 527.000.¹¹

Табела 3. Демографски губици у БиХ (1991-2017)

	Рођени	Умрли	Природни прираштај		Миграциони салдо		Укупна депопулација
			Рођени	Умрли	Пр.прир.	Мигра	
Босна и Херцеговина	874 785	858.325	+ 9 282	-1152.437		-1 143 155	
Република Српска	293 613	338.955	- 50 666	-355.529		- 406 195	
Федерација БиХ	552 972	496 570	+54 637	-779 873		- 725 236	
Дистрикт Брчко	28 200	22 800	+ 5 311	-17 035		- 11 724	

Извор: Стево Пашалић и Ненад Лалић. (2017).

$D = (Н-М) + (И-Е)$ $D = (874.785-858.325) + (-1.152.437) = (+9 282) + (-1.152.437) = - 1 143 155$, даље се изводи укупан број становника за 2017. Из оваквог обрасца:

$D = П2 - П1$ гђе долази до међупописне промјене броја становника:

$П1 = 4.377.033(1991) - 1.143 155$ (укупни демографски губици 1991/2017.)
 $= 3.233 878$.

Број становника БиХ 2017. $= 4 377033 (1991) - 1 143 155$ (депопул.2017) =
 $3.233.878$

¹¹ Пашалић, 2012

ПОДРИЊЕ

Подриње (горње и средње) захвата простор горњег и средњег тока ријеке Дрине и више општинских територија (Горажде, Вишеград, Сребреница, Братунац, Власеница, Скелани, Милићи, Шековићи, Зворник и Рогатица).

Ријека Дрина је граница овог простора на истоку са Србијом што њен географски и геостратешки положај чини веома повољним.

Општине горњег и средњег Подриња у којима је била изражена демографска и урбана деструкција српске популације, захватају површину од 3.237 км² на којој је живјело 266.233 становника (попис 1991. године).

Промјене у природним компонентама становништва (наталитет, морталитет, фертилитет и природни прираштај) у Подрињу, до шездесетих година овог вијека, одвијале су се доста споро. Од шездесетих година ХХ вијека, Подриње одликује јача концентрација муслиманског становништва захваљујући високој стопи природног прираштаја њихове популације, као и још неким демографским факторима. Непосредно послје Другог свјетског рата, Срби су у већини општина ове регије чинили најбројнију етничку групу.

Према подацима из 1991. године, удио Срба у етничкој структури подрињских општина је износио: Братунац 34,2%, Горажде 26,2%, Рогатица 38,4%, Сребреница 25,2%, Вишеград 32,8% и Зворник 38,0%.

Структура становништва по националној припадности у Подрињу знатно је измјењена током рата (1992-1995) усљед процеса етничке територијалне хомогенизације унутар регија Босне и Херцеговине. Тако је сада на овом простору изражена доминација српске популације где су се доселиле и српске избјеглице из средње и сјевероисточне БиХ и других крајева под доминацијом Муслимана.

Етничка превирања и промјене биле су изражене у свим општинама Подриња: Братунац (5.000 исељених Срба), Сребреница (4.500 исељених Срба), Горажде (8.000 исељених Срба), Зворник (6.000 исељених Срба), Власеница и Милићи (око 500 исељених Срба). У избјеглиштву је било око 25.000 Срба из Подриња који су се вратили на своја огњишта након стављања овог простора под српску војну контролу.

За Подриње је било карактеристично страдање српских цивила по српским селима које се дешавало у муслиманским диверзантским акцијама и засједама. Ово је било посебно изражено у општинама Сребреница и Братунац.

У општини Братунац регистровано је 19 стратишта где је убијено више стотина Срба. Највеће страдање Срба је било у српском селу Кравица где је убијено 47 Срба а насеље до темеља спаљено и уништено на Божић 1993. године. Велики број Срба је страдао и у селима Лозница (32), Бјеловац (24), Сикирићи (21), Загони (20) и Факовићи (19).

У Сребреници и околини је откривено 9 стратишта у којима су убијани Срби. Страдања Срба су била посебно изражена у самој Сребреници (39 жртава), Подравању (30) и Брежанима (19). У новоформираној српској општини Скелани, евидентирана је 61 жртва од стране муслиманских формација. Страдање Срба у Власеници и Милићима је резултат диверзантских акција и засједа муслиманских формација у удаљеним и разуђеним српским селима у овим општинама.

Такође, у Горажду и околини су евидентирана 4 стратишта у којима су убијани српски цивили од стране муслиманских војних формација.

На простору Подриња током рата је регистровано укупно 28 логора за Србе. Од тог броја 14 је било у Горажду и околини а 6 у Сребреници. Као логори су служили привредни објекти, зграде општина, судова, полиције као и све веће подрумске просторије. Кроз овакве логоре у Подрињу је прошло на хиљаде Срба свих старосних доби. Није могуће сазнати тачан број убијених у тим логорима али се претпоставља да је ријеч о хиљадама лица српске националности. Највећи број ових жртава је сахрањен у Братунцу, Скеланима и српским селима која су била слободна током рата.

Од укупног броја насеља са српском већином је 303 око 40%. Земљишни посјед у власништву Срба износи 48% од укупне површине територије.

У рату је спаљено 68 српских насеља а из 90 је протјерано српско становништво. То је посебно дошло до изражаја у општини Братунац где је до темеља уништено 21 српско насеље. Посебно је било упечатљиво страдање Срба у селу Кравица на Божић, 7. јануара 1993. године.

Током рата у Подрињу, од укупно 43 индустријска објекта, њих 17 је уништено до 50% а два су имала оштећење преко 50%. У Зворнику, као највећем центру Подриња, привредни објекти нису страдали што је значајно за будући привредни развој ове општине.

Објекти зворничко-тузланске епархије Српске православне цркве су се такође нашли током рата на удару муслиманских формација. Спаљене су 2 цркве и 8 парохијских домова. Црквена здања су највише страдала у општинама Братунац и Сребреница.

ЛИТЕРАТУРА

1. Грчић, М. (2007). Демографске последице ратних губитака. *Демографија*, књига ИВ Географски факултет, Београд.
2. Жерјавић, В. (1998). Трагичн биланца. *Глобус* бр. 370, Загреб.
3. Иванишевић, М. (2000). *Изгон Срба из БиХ*. ДПМ, Београд.
4. Истраживачко-документациони центар (2007). *Босанска књига мртвих*, Сарајево.
5. Истраживачко-документациони центар (2007). *Људски губици у БиХ 1991-1995.*, Сарајево.
6. Лукић, В. (2005). *Избјегличке миграције из БиХ у Београду*. Географски институт "Јован Цвијић", САНУ, Београд.

7. Маријанац, З. (2000). *Становништво БиХ 1850-1991*. Матица Српска Републике Српске, Бања Лука.
8. Маринковић, Д. (2005). Демографски проблеми процеса избјеглиштва у Републици Српској.
9. Географско друштво Републике Српске, Бања Лука.
10. Пашалић, С. (1997). *Страдање Срба и српских насеља у БиХ 1992-1995*. Бањалука Компани, Бања Лука.
11. Пашалић, С. (2002). *Антропогеографска стварност Срба у БиХ 1992-2000*. Бањалука Компани, Бања Лука.
12. Пашалић, С. и други (2006). *Демографски развој и популациона политика Републике Српске*. ИП Младост, Бијељина.
13. Пашалић, С. (2011). *Демографски експертски извјештај*. Међународни кривични суд за бившу Југославију, Хаг.
14. *Попис избјеглих и расељених лица у Републици Српској*, Сарајево, 1996.
15. Табеау, Ења (2009). *Рат у бројкама – демографски губици у ратовима бивше Југославије од 1991-1999*. Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд.
16. Шперић, Н., Маријанац, З. (1999). *Становништво Републике Српске*. Економски факултет/ Природно-математички факултет, Бања Лука.
17. *Статистички годишњази Југославије* бр. 54, 57, 58, 77, 78, 82, 83, 84, 86, 89, 91. СЗС, Београд.
18. *Статистички годишњак БиХ 1992*. РЗС, Сарајево.
19. *Статистички годишњак – Република Српска у бројкама 2010*. РЗС, Бања Лука.
20. *Статистички подаци – саопштења 2010*. Агенција за статистику БиХ, Сарајево
21. *Статистички подаци – саопштења 2010*. Федерални завод за статистику ФБиХ

ХАШКИ ТРИБУНАЛ ПРЕСУДАМА ПОЈЕДИНЦИМА НАСТОЈИ УТВРДИТИ ОДГОВОРНОСТ СРПСКОГ НАРОДА ЗА ГЕНОЦИД

Проф. др Александар Мезјаев¹

Универзитет ТИСБИ, Казан, Русија

Апстракт: Међународни кривични трибунал није испунио услове да буде независно и непристрасно тијело јер је он у основи незаконити суд којег је формирао Савјет безбједности УН који на то није имао право, с обзиром да то може вршити само Генерална скупштина УН. Протекли догађаји потврђују да је Хашки трибунал био потпуно зависан и пристрасан суд који је настојао оптуживањем представника власти и Војске Републике Српске утврдити једину одговорност српског народа за протекли рат у Босни и Херцеговини, чиме потпуно заменарује одговорност других судионика у оружаном сукобима. Протекли судски процеси потврђују потпуну неспособност Трибунала да утврде чињенично стање јер максималним оптужбама представника српског народа настоји утврдити његову геноцидност и одговорност за ратне последице у Босни и Херцеговини.

Кључне ријечи: *Незаконитост Међународног кривичног трибунала, судска пристрасност и необјективност, наметнута одговорност Срба за геноцид без чињеница.*

МКСЈ - НЕЗАКОНИТ СУД

Према међународним правним актима, судско тијело мора испунити низ захтјева: прво, мора се суд установити законом, друго суд мора бити независно и непристрасно, и треће, да судије које ће судити морају бити надлежне. Међународни трибунал за бившу Југославију (МКСЈ) не испуњава ни један од ових критеријума.

Трибунал је створен без правне основе, односно не на основу закона. Одлука о успостављању Хашког трибунала донесена је на састанку Савјета безбједности УН-а 22. фебруара 1993. године и садржана је у Резолуцији бр. 808. У складу с овом резолуцијом, Генерални секретар УН је поднио извјештај

¹ Проф. др међународног права, шеф Одељења за међународно право Универзитет менаџмента ТИСБИ, Казан, Русија; Главни и одговорни уредник Казанског часописа међународног права; Члан удружења адвоката који се баве Међународним судом за бившу Југославију; и Заменик адвоката Међународног кривичног суда.

са нацртом Статута Међународног суда. Статут МКСЈ је усвојен 25. маја 1993. усвајањем Резолуције бр. 827. што је преседан у међународној пракси

Који су правни основи за стварање Хашког трибунала? Став 2. ове резолуције гласи: „Савјет безбједности УН одлучује да успостави Међународни трибунал ...“. Али, на којим правним основама? У анализи се испоставља да они ... не истичу. Истовремено, постоје чињенице које показују да су креатори Трибунала свјесни одсуства правних основа за његово стварање. Прво, треба обратити пажњу на беспомоћни аргумент који подржава законитост стварања МКСЈ-а, Генералног секретара УН-а, који се позива на члан 29. Повеље УН-а, који се односи на право Савјета безбједности да створи „помоћна тијела“. Чак ни чланови Савјета нису користили овај аргумент у Резолуцији број 827. и разумљиво је зашто. Прво, члан 29. повезује право стварања супсидијарних тијела само уз испуњавање својих функција од стране Савјета безбједности УН-а. Јасно је да кривично гоњење појединаца није дио функција Савјета безбједности УН-а. Друго, судско тијело не може бити „помоћно“ у начелу (конститутивна карактеристика суда је знак независности), посебно политичког тијела.

Истовремено, одбијање упућивања на члан 29. није замијењено референцом на било који други члан. Међутим, разумијевајући неадекватност образложења коју је предложио Генерални секретар УН-а, Савјет безбједности није нашао друго рјешење и поменуо ... Поглавље VII. Стварање међународног суда позивајући се на такав члан, али у поглављу је добар показатељ одсуства правног аргумента Савјета безбједности УН о донијетој одлуци.

Треба истаћи још једну важну чињеницу. Неколико држава чланица Савјета безбједности изричито је изјавила да не постоји правни основ за стварање међународног кривичног суда од стране Савјета безбједности УН-а. Према томе, представник ПРЦ-а је рекао да би међународни суд требало да буде успостављен закључивањем уговора како би се поставила чврста правна основу за то². Бразил је такође изразио неслагање са правном оправданошћу за стварање суда од стране Савјета безбједности УН-а. Представник Бразила је у Савјету безбједности УН-а изјавио да успостављање Хашког трибунала, искључиво на основу резолуције Савјета безбједности, оставља неријешено низ правних питања везаних за овлашћења и надлежности које је Савјет додијелило позивајући се на Повељу УН³.

² Види изјаву представника Народне Републике Кине у Вијећу сигурности УН-а Ли Зхаокиngu на састанку Савјета безбједности УН 25. маја 1993. // УН документ: С / ПВ.3217. - Ц. 33. Упркос чињеници да је кинеска делегација гласала за Резолуцију бр. 827, положај ПРЦ-а је објашњен како слиједи: „Наш политички став не треба сматрати нашом подршком за овај правни приступ“.

³ Види изјаву представника Бразила у Савјету безбједности УН-а Сарденберг на састанку Савјета безбједности УН 25. маја 1993. // УН документ: С / ПВ.3217. - Ц. 37.

У свом извјештају Савјету безбједности, Генерални секретар УН-а признао је да је прави начин стварања међународног суда закључење међународног уговора. Међутим, он затим закључује да је стварање међународног суда усвајањем Резолуције Савјета безбједности такође дозвољено јер закључење уговора „ће одузети превише времена“.⁴ Овај аргумент очигледно није увјерљив са становишта међународног права.⁵

На првом суђењу у Хашком трибуналу, прво питање је било проблем законитости успостављања трибунала. Међународни правни акти предвиђају да свако лице има право да га суди само такав суд, који је установљен законом. На суђењу Д. Тадић је истакао да се међународни суд може створити само у складу са међународним уговором или након измјене Повеље УН; да Глава VII Повеље УН не пружа простор за успостављање правосудних органа; да Савјет безбједности УН не може успоставити личну кривичну одговорност; да политичко тијело (УНСЦ) не може успоставити независни и непристрасни суд. Одлуку о овој пријави донио је сам Трибунал.⁶ Ово само по себи крши општи принцип права *Nemo iudex in sua causa* – „Нико не може бити судија у свом случају“. Међународни суд је одбацио аргумент да се међународни трибунал може формирати само у складу са међународним уговором или након одговарајуће промјене у Повељи УН, али не резолуцијом Савјета безбједности, наводећи примјер стварања Административног суда (АТ) Генералне скупштине УН-а. Према судијама, то значи да Савјет безбједности „има још већа овлашћења“ може да створи правна тијела. Као што видимо, потрага за аргументима о сопственом легитимитету настављена је, али нису били крунисани успјехом у најкритичнијем моменту: када је одлуку морао донијети највиши правосудни орган самог суда. Очигледно, упућивање на Административни суд не изгледа само помало, али патетично. Прво, случај МКСЈ није у вези са УНГ, већ о Савјету безбједности, гдје за разлику од првог, нису представљене све државе чланице УН, већ само 15 држава. Друго, АТ је искључиво интерно тијело УН-а и надлежно је само у односу на особље ове организације. Треће, надлежност АТ се не примјењује на кривичне предмете. У случају Д. Тадића није било право међународне организације да ствара унутрашња тијела за регулисање правних односа у односу на своје запослене, већ способност доношења одлука које превазилазе своја овлашћења. Према члану 2. Повеље УН-а, организација не може угрожавати искључиву надлежност држава: „Ниједна одредба ове Повеље не даје Организацији право

⁴ *Извјештај Генералног секретара УН-а* поднесен у складу са ставом 2. Резолуције 808. (1993) СБУН-а // Документ УН: С / 25704 од 3. маја 1993., пар. 20.

⁵ Треба напоменути да је почетни нацрт Статута МКСЈ-а био припремљен управо као нацрт међународног уговора. Прије тога, нацрт Статута Међународног суда за бившу Југославију развијен је у оквиру Организације за европску безбједност и сарадњу (ОСЦЕ) и у облику конвенције.

⁶ *Тужилац против Тадића, МКСЈ* (Жалбено вијеће) Одлука о интервенционом покрету за интерлокуторну жалбу на надлежност, 2.10.1995, став 27.

интервенције у питањима која чине искључиву надлежност држава чланица“ . Стварање Хашког трибунала прекршило је принцип националне суверености - основно начело међународног права, а посебно саме Повеље УН-а. Државни суверенитет је неотуђиви правни квалитет независне државе. Једини покушај МКСЈ-а да изнесе нови правни аргумент био је упућивање на члан 41 Повеље УН-а, у којем се наводе мјере које Савјет безбједности УН може предузети у случајевима кршења мира. Међународни суд је одбацио аргумент одбране да члан није споменуо стварање судства на основу тога што су „ове набројане само примјери“. Али суд је игнорисао главни аргумент одбране - Савјет безбједности УН нема судске овласти и због тога их не може пренијети на било кога, те зато списак мјера не може укључивати стварање кривичног суда.

Судско тијело УН-а је Међународни суд правде, али он је изван оквира Повеље УН-а. Иако се формално наглашава да је Статут Међународног суда правде саставни дио Повеље УН, званично раздвајање ова два међународна уговора омогућава нечланицама да буду чланице Међународног суда правде, као и чланови УН-а, да имају посебан став према Суду. Ово још једном наглашава да Савјет безбједности УН-а као извршно тијело нема судске овласти. Међународни суд правде послује на основу посебног међународног уговора - Статута Међународног суда правде. Приликом стварања Хашког трибунала, Савјет безбједности Уједињених нација пренио је на ове институције овлашћења које она сама није посједовала, тако да је повријеђен још један општи принцип права. Нико не може пренијети више права на другу институцију него што је то учинио.

Проблем законитости стварања Трибунала подигнут је у другим процесима. Захтјев С. Милошевића одбијен је једноставном референцом на претходну одлуку у случају Д. Тадић. Било је и судија у свим другим случајевима када су окривљени тражили да размотре законитост суда. В. Шешел је 2005. године тражио да одржи посебна саслушања о питању легитимитета Међународног кривичног суда за бившу Југославију, на коју је суд одговорио да нема потребе да разматра ово питање.⁷

МКСЈ ЈЕ ЗАВИСНИ И ПРИСТРАСНИ СУД

Независност је конститутивни елемент за појединачне судије и за институцију у цјелини.

Статути скоро свих међународних судова истичу принцип независности и непристрасности судија. На примјер, Статут Међународног суда правде у члану 2. наводи да се суд састоји од већа независних судија. Члан 12. Статута МКСЈ-а утврдио је да се судови трибунала састоје од независних судија. Истовремено, чланом 13. прописано је да се као судије бирају лица са високим

⁷ *Тужилац против Тадића*. Селективно Одлука МКСЈ (Претресно вијеће) о Међународном суду правде (Међународни поднесак број 87), 13. маја 2005. године.

моралним карактером, непристрасношћу и савјесношћу која испуњавају услове постављене у својим земљама за именовање на виши судски положај. Очигледно, ове норме нису довољне да гарантују независност и непристрасност Трибунала.

Прво, кандидовање кандидата за међународне судије Трибунала врше државе, а на врло нетранспарентан начин. Сасвим је логично да држава номинује само оне кандидате који, као и сами, у потпуности дијеле политичке ставове руководства земље, а не, на примјер, опозицију или посебно другу државу или групу држава. Држава номинује само такве кандидате, који ће, како је сигурно, приликом рјешавања било ког питања изаћи из националних интереса своје државе.

НАТО организација и поједине земље НАТО-а били су директни учесници у оружаном сукобу у бившој Југославији. Међутим, земље НАТО-а су преузеле водеће положаје у Хашком трибуналу. У разним временима судије Трибунала, које заступају државе чланице НАТО-а, чиниле су између 60% и 80% суда. Истовремено, упркос забрани придруживања суду двојици грађана исте државе, касније је уведена канцеларија ад литем судија, на коју се ово правило није примјењивало. Чини се да би Међународни суд требало да представља најшири могући спектар држава, међутим судије из истих земаља НАТО поново су постале чланови *ad litem* судија. Као резултат, четири чланице НАТО-а: Француска, Холандија, Белгија и Италија које су примиле двојну заступљеност у судијама МКСЈ-а. Састав тужилаштва уопште није био ограничен и углавном се састојао од представника земаља чланица НАТО-а који су директно подржавали једну од страна у сукобу, али у сваком случају (Босна и Херцеговина, Хрватска, Косово и Метохија) - увијек су били отворено против Срба.

Конечно, треба напоменути да су у формирању одређеног састава конкретних судских и жалбених комора судије које су држављани земаља НАТО-а, који су извршили агресију против СРЈ 1999. године и који су активно учествовали у уништавању СФРЈ у периоду 1980-1993, били 100%. На примјер, на суђењу В. Шешељу, судско вијеће чинило је 100% грађана држава чланица НАТО-а, а жалбено вијеће - 60%. Треба обратити пажњу на чињеницу да је од 1. октобра 2009. године од девет неименованих *ad litem* судија осам судија држављана земаља које нису чланице НАТО-а. Ово показује да се грађани таквих земаља користе као декорација (на примјер, за статистику репрезентације различитих земаља, географских регија и правних система), а, заправо, су судије из земаља НАТО-а углавном укључене у судске поступке.

Треба посебно напоменути да објективне знакове недостатка независности потврђују и субјективни знаци који се најјасније манифестују у активностима МКСЈ-а. Најупечатљивији примјер овога јесте одбијање покретања поступка против званичника држава чланица НАТО-а који су починили злочине током

агресије на СРЈ у марту-јуни 1999. године. Упркос томе што има довољно доказа да су земље НАТО-а починиле ратне злочине и злочине против човјечности, тужилац МКСЈ-а одбио је чак отворити случај и покренути истрагу. Истовремено, анализа документа о одбијању покретања истраге показује да она не садржи убједљиве правне аргументе. Комитет Државне Думе Русије лично је предао десетине хиљада страница докумената који потврђују извршење злочина.⁸ Према томе, тужилац Трибунала Дел Понте лаже, тврдећи да она није имала довољно доказа. Стога, чињенице показују да ни Међународни суд за бившу Југославију као цјелину, нити њени судије појединачно нису независни.⁹

Што се тиче непристрасности, у теорији постоје двије стране непристрасности судија: објективни и субјективни, што је потврђено у одлукама међународних судских тијела. Тако, на примјер, у пресуди Hausschildt против Данске, Европски суд за људска права нагласио је присуство субјективних и објективних аспеката судијске непристрасности. Истовремено, субјективна непристрасност треба одредити на основу личних пресуда одређеног судије у овом конкретном случају, док се објективна непристрасност одређује процјеном да ли судија има довољне гаранције довољне да искључи било какву сумњу у вези са овим питањем.¹⁰

Циљ непристрасности је да суд мора пружити довољне гаранције искључујући било какву легитимну сумњу у њену непристрасност. Ово тумачење дато је у низу одлука међународних и надзорних тијела, посебно Европског суда за људска права, Америчке комисије за људска права, Афричке комисије за људска и људска права. Члан 13. Статута МКСЈ-а наводи да судије морају имати висок морални карактер, непристрасност и интегритет.

Јасан примјер непостојања непристрасности суда је случај Тужилац против Војислава Шешеља. За скоро пет година претпретресног поступка (2003-2007.) Питање независности и непристрасности суда је било да је све ово вријеме био случај који је стално замијенио претпретресне судије и претресне коморе, а ниједан судија није поступао на непристрасан начин. Судија који је одобрио оптужницу против В. Шешеља (судија О. Квона) понашао се пристрасно, јер ни *prima facie* оптужба не држи воду. Оптужница није испунила елементарне захтјеве чак и надлежности трибунала, али то није остало неопажено од стране судије Квона. Жалбено вијеће је поништило тачну одлуку Суда правде о

⁸ Резолуција Државне думе Руске Федерације бр. 3954-II Државне думе од 12. маја 1999. године „О успостављању комисије Државне думе Савезне скупштине Руске Федерације о проучавању и снимању информација о злочинима почињеним током агресије Организације Сјеверноатлантског савеза и њиховог оружја против Савезне Републике Југославије“. УРЛ: <http://base.tsonconsultant.ru/tsons/tsgi/online.tsgi?rivers=associate;bass=EKSP;n=208217> (датум приступа: 07/07/2010).

⁹ Дел Понте Ц. Хант. *Ја и ратни злочинци*. - М.: Ексмо, 2008. – 208.

¹⁰ Hausschildt. Данска, ЕЦХП, Пресуда, 24.05.1989, став 46.

искључењу тачака оптужнице везаних за Војводину, који нису у надлежности МКСЈ-а. Израда неосноване оптужнице (Дел Понте) је погрешно дјело, па је његово одобрење још једно погрешно дјело (Квон), а жалбена комора (Meron, Posar, Shababuddin, Gunei, de Roca) која оправдава ове радње је још један погрешан чин. Према општем принципу кривичног закона који је на снази у свим правним системима свијета, почињење кривичног дјела за прикривање другог погрешног поступка је отежавајућа околност. Оваква ситуација, када су апсолутно све судије које су именовале да разматрају случај В. Шешеља, нису дјеловале независно и непристрасно, поставља питање квалификација цијеле институције као зависне и дјелимичне. Недостатак доказа о оптужници против В. Шешеља потврђује замјена самог акта. Ова замјена звана је „измјена“ по правилу 73 бис ЦПД-а МКСЈ-а. Међутим, након детаљнијег испитивања, постаје јасно да је ово неосновано израђено и, у суштини, неразумно одобрена оптужница. Према томе, у првобитној верзији оптужнице, тужилаштво није било у могућности прецизно формулисати чак ни основе за личну кривичну одговорност оптуженог. У својој одлуци од 26. маја 2004. године, Суд правде је указао тужилаштву да би требало уклонити нејасноће из параграфа 11. оптужнице у вези са појмом „почињено“.¹¹ Јасно је да је ово кључна ријеч за читаву оптужницу, а неодређеност овог израза значи само једну ствар - недостатак доказа међу онима који су чинили оптужбу. Појављује се још једно питање: зашто ова двосмисленост није ријешила судија који је увјерио оптужницу? Одговор може бити или у неспособности судије (види доле) или у намјерно незаконитом поступку, што је неприхватљиво у оба случаја.

Треба размотрити питање непристрасности ИЦТИ-а као тијела у цјелини. У складу са чланом 11. Статута МКСЈ-а, Трибунал се састоји од: тужилаштва, судских вијећа, Жалбеног вијећа и Уреда регистрара. Анализа активности ових тијела показује да се свако од ових тијела манифестовало као да нема критериј непристрасности. Прво, треба нагласити проблем избора оптуженог од стране тужилаштва. Анализа овог питања показује да је избор лица за које је МКСЈ одлучио да поднесе оптужбе јасно дискриминирајуће. Према томе, од 161 оптужених за Хашки трибунал, Срби чине око 70%. Након тога су се ове оптужбе окончале следећим резултатом: 78 осуђених МКСЈ-а - 63 су Срби, 11 Хрвати, 2 Бошњаци, 3 Албанци и 1 Македонски.

Међутим, слика је управо супротна: међу њима само 2 су Срби, али 5 Хрвата, 3 Бошњака и 4 Албанца.³¹⁸ Као проценат, број оправданих Срба је 3%, Хрвати - 22%, Бошњаци - 33%, Албанци 67%, Македонци - 50%.

Што се тиче трајања пресуде, Срби заузимају готово 80% (око 930 година затвора), Хрвати - 14% (166 година), Бошњаци - 3,5% (41 година), Албанци - 1,6% (12 година). Што се тиче Срба као жртава криминала из других етничких

¹¹ *Тужилац против Војислава Шешеља*, Одлука по приједлогу Војислава Шешељ оспорава надлежност и облик оптужнице, 26. мај 2004., § 62.

група, њихово учешће је само 9,5%, док је удио Хрвата и Бошњака међу жртвама 29 и 54%.

Према томе, судећи по оптужбама пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију, током грађанског рата на територији бивше Југославије, против Срба нису почињени никакви озбиљни злочини. Судећи по пресудама, главни криминалци (понекад једини криминалци) били су само Срби. Таква слика је у директној супротности са стварношћу, која га директно обрнуто потврђује. Ова политика МКСЈ-а озбиљно је критикована, укључујући и руководство Русије.¹² Овакву политику МКСЈ-а руско министарство иностраних послова назвало је „јасан анти-српски покрет у активностима трибунала.“ Такође треба обратити пажњу на политику судских и жалбених комора МКСЈ-а у вези с одмјеравањем казне. За сличне злочине (на примјер, злочини почињени у логорима за ратне заробљенике), оптужени Срби су стално оптужени за геноцид, док оптужени за друге националности никада није био оптужен за геноцид. Ако је оптужени Србин, тужилаштво оптужује сваког ко је био у близини: чувара као починиоца злочина и, поред тога, шефа логора, начелника општинске полиције, шефа општине итд. Ако оптужени није Србин, тужилаштво одбија да поднесе тужбу против других, осим починиоца, чак и ако постоје докази о њиховој кривици.

Током претреса у предмету Челебић, бројни свједоци су свједочили о злочинима које су починили против њих од стране других, осим оних који су били на суђењу, али је тужилац одбио да покрене кривични поступак против њих. У случају Тужилаштва против Д. Ердемовића, оптужени је именовано неколико десетина других саучесника свог злочина, укључујући и оне који су извршили кривично дело, али тужилаштво не само да их није тужило, него их је такође позвало као своје свједоке. Тужилаштво је одбило да поднесе предмет против снага СФОР-а, који су убијени током хапшења српског С. Дрљаче. Тужилаштво није дало српским свједоцима могућност свједочења против председника БиХ А. Изетбеговића иако су били зличини били масовни.

Ситуација са неетничким Србином оптуженим за Хашки трибунал је сасвим другачија. Активности терористичке организације ОВК и њених лидера, који су сада заузели ставове у влади самопрокламоване државе Косово, у ствари су за Трибунал оправдани. Прво, лидери и обични милитанти ОВК главни су свједоци тужилаштва у поступку против највишег политичког и војног руководства Савезне Републике Југославије. Друго, само су три суђења одржана против припадника ОВК, чији је резултат био оправдање готово свих оптужених од почињених злочина. Заправо, НАТО агресија је оправдана. Треба истаћи и случај бившег начелника Генералштаба Армије Босне и Херцеговине С. Халиловић. Упркос чињеници да је главни напад Армије Босне и Херцеговине био на српско становништво ове републике током неколико

¹² *Порука Министарства спољних послова Руске Федерације* бр. 590 од 22. јуна 2000.

година грађанског рата, тужиоци Трибунала су се ограничили на само једну епизоду рата 1993. године, а само против злочина почињених над Хрватима. Стога се злочини над Србима једноставно бришу из историје оружаног сукоба у Југославији као непостојеће - и то је циљана, систематична и методички заснована политика тужилаштва МКСЈ. Дана 16. новембра 2005. године Хашки трибунал је ослободио С. Халиловић. Таква одлука се показала као предвидива не само због квалитета оптужби већ и због тога што је одмах након хапшења у септембру 2001. године Халиловић ослобођен и остао на слободи, не само до почетка „суђења“, већ и након тога, у случају који нема преседана у пракси МКСЈ-а. Такође треба напоменути случај бившег регионалног команданта муслиманске војске у западној Босни Насера Орића. Оптужени за злочине - ипак, против Срба - Н. Орић је осуђен на само двије године затвора и одмах је пуштен из суднице, јер је три године провео у затвору у Хагу.

Ова пресуда је показала да МКСЈ сматра да су Орићеви злочини незнатни. С тим у вези, треба напоменути да је Орић оптужен, између осталог, за злочине почињене над српским цивилима прије пада Сребренице у јулу 1995. године, када се тамо одвијао геноцид над Србима у самом граду и око њега. Ослобађајући Орића, Трибунал је јасно ставио до знања да неће успоставити истину о догађајима у Сребреници. Заиста, догађаји у Сребреници у Хашком трибуналу сматрају се везом у завјери највишег руководства Србије о геноциду над Бошњацима. Ако признамо да су прије убиства Бошњака, они сами неколико мјесеци починили геноцид над Србима, теорија плана из Београда постала би неважна. Образложење Орића у овом контексту свакако је потврда цјелокупног концепта Хашког трибунала - једини починиоци кршења међународног хуманитарног права током оружаног сукоба у бившој Југославији су искључиво Срби. У истој серији ослобађајућих пресуда МКСЈ-а је одлука у предмету против команданта ОВК Ф. Лимаја и обичних милитаната ОВК и стражара концентрационог логора И. Муслиу и Х. Бала. Прва два су потпуно ослобођена и пуштена на слободу. Трећи окривљени је проглашен кривим, али је очигледно несразмјеран - у контексту уобичајених злочина ОВК-а - злочина: „саучесништво у мучењу једног затвореника“ и „саучесништво у убиству девет других затвореника“. Жртве бораца ОВК се налазе у десетинама хиљада људи, али ИЦТИ демонстрира оправдање лидера ове организације. Оптужницу против милитанта УАЦ-а А. Муртези генерално је повучена одлуком самог трибунала.

Конечно, посебну пажњу треба посветити случају три припадника ОВК, на челу са војним командантом Р. Харадинајем. Овај предмет је имао намјеру да импресионира објективност трибунала. Дакле, ако су све претходне оптужбе против несрба подигнуте против лица нижег ранга, онда би оптужба против Р. Харадинаја морала одбити било који навод о предрасудама Трибунала, јер је до тренутка када је објављена оптужница против њега, Харадинај је био премијер независног Косова. Међутим, пажњу треба посветити бројним

околностима. Дакле, ако је оптужница против С. Милошевића припремљена за неколико недјеља, онда је оптужница против Харадинаја трајала више од седам година. Ову околност треба узети у обзир узимајући у обзир чињеницу да су догађаји о којима је Харадинаи био званично оптужен више од годину дана раније од догађаја од којих је оптужен С. Милошевић. Чињеница да ИЦТИ заиста не жели да утврди истину о злочинима ОВК у овом случају показује чињеница да је Харадинај, оптужен за злочине против човјечности и кршење закона и обичаја ратовања, одмах пуштен на слободу, чим је стигао у Хаг, и чекао је суђење код куће. Упркос чињеници да је Харадинај више пута прекршио услове његовог привременог пуштања на слободу (прије свега, забрану учешћа у јавном политичком животу), МКСЈ није одлучио да га врати у затвор. Осим тога, без држања одбрамбене јединице, Харадинај је у потпуности ослобођен и враћен на Косово у тријумфу. Након поновног суђења, Харадинај је поново ослобођен без подношења одбрамбеног дијела процеса, што је најобичнија фарса.

На основу оправданости милитантних организација терористичке организације ОВК, у великој мјери постоји демонстративна осуда српских лидера. У предмету Тужилац против М. Крајишника, оптужени је осуђен на 27 година затвора без довољно основа за проглашење кривице уопште. Штавише, приликом изрицања пресуде предсједавајући судија као доказ о намјери оптуженог да врши етничко чишћење, цитирао је ријечи М. Крајишника да „сада морамо, заправо, спровести етничку подјелу Босне“. Међутим, судија није могао бити упознат (то је наведено током одбрамбеног дијела процеса) да је М. Крајишник ове ријечи говорио на састанку народног парламента Срба у Босни и Херцеговини да спроведе познати Кутиљеров план, који предвиђа кантонизацију Босне на етничкој основи, а план затвореник под покровитељством међународне заједнице и уз сагласност свих супротстављених страна. Према томе, његов позив за спровођење мировног споразума који су само закључили све ратоване стране доказ је Крајишникова намјера етничког чишћења. Ово изобличење ријечи је сувише искрено и чак и демонстративно. Вјерујемо да је ово живи примјер одсуства непристрасности и необјективности. Треба напоменути да је исти судија фалсификовао изјаву М. Крајишника као ослобођеног Р. Харадинаја - судије А. Ори (Холандија).

Изузетан доказ пристрасности Међународног кривичног суда за бившу Југославију као институција у цјелини је резултат његових активности, изражених у сљедећим статистичким подацима: Од 161 особе оптужених од стране Трибунала, Срби чине 60% (96 особа), Хрвати - 18% (29 људи), Бошњаци - 5% (9 особа), Албанци - 5% (9 особа), Македонци - 1% (2 особе). Међу осуђеницима Трибунала, 67% су били Срби (64 лица), међу Хрватима је осуђено само 18 особа, а међу Бошњацима, Албанцима и Македонцима по један. У погледу затвора - Срби су осуђени на укупно 1.220 година затвора, седам оптужених осуђених на доживотни затвор, а само на Србе осуђени су на

овај мандат. (Хрвати су добили укупно 290 година затвора, Бошњаци - 51 година и Албанци -19 година). У току хапшења су убијени само Срби (С. Милковић, С. Дрљача, Д. Гаговић, Н. Иванић, И. Иванић и други), а само су Срби убијени у затвору Трибунала ...

МКСЈ ЈЕ НЕСПОСОБАН СУД

На крају, треба напоменути да члан 14. ИЦЦПР-а говори о праву свих да се суди од стране „надлежног суда“. Израз „надлежни“ не односи се на квалификације судија, већ на надлежност суда у смислу његове надлежности. Овај закључак произилази из вршених припрема Пакта: приликом израде овог уговора, одређени број делегација нагласио је опасност да се појам „компетентни“ схвати као упућивање на судије и нагласио да је сврха укључивања овог термина да спријечи стварање судова посебно за било која лица или радње да би се гарантовала забрана произвољности помоћу правосуђа. Другим ријечима, судови који немају надлежност *ratione personae ili ratione materiae*, чак и ако су створени „законом“, нису компетентни према члану 14. ИЦЦПР-а.

Као што видимо, ИЦТИ је креиран посебно за одређену ситуацију, а судије су изабране за одређену ситуацију да испуне замишљено. Поред тога, судије су именоване у сваком случају да одговоре на наметнуту одговорност Срба за злочине. Тако су повријеђене све гаранције о пружању надлежног суда оптуженом.

Поред тога, многи официри МКСЈ-а (првенствено, истражитељи, тужиоци и судије) такође су некомпетентни у смислу одговарајућих професионалних квалификација. Стога увод у Пословник о раду након што је Трибунал отпочио одредбе о признавању кривице (прихватање кривице без суђења) резултат је недостатка професионализма истражитеља и тужилаца који нису могли доказати кривицу више оптужених због недостатка професионалног искуства о одговарајућој истрази и кривичном гоњењу у току судског саслушања. Већина ових истражитеља и тужилаца представљају Сједињене Државе, Британију, Аустралију и друге државе англосаксонског модела криминалног процеса, у којима се чешће рјешавају трговином, а не стварним и, што је најважније, правичним суђењима за једнаке странке. Аргументи судија такође показују да они нису у могућности да донесу одлуку на основу закона и не могу ни да га оправдају. Аутор овог чланка је једном приликом предочио предсједнику Хашког трибунала Т. Мерону аргументе у случају генерала Младића на 25 страница. Одговор Т. Мерона био је на истих 25 страница, који се састојао од једноставног понављања мојих аргумената (процедура у систему Ворда, позната као „допи-пасте“) са постСкриптом: „Тако, ја, Тхеодоре Мерон, нису увјерени аргументима који су представљени.“ Нема објашњења. И то није

изузетак. Дакле, све одлуке се доносе напречац. Нико у Хашком трибуналу није био забринут око тога да ли су представљени аргументи увјерљиви и да ли они уопште постоје!

Неспособност Трибунала откривена је од самог почетка својих активности. Када је постало јасно да истражитељи и тужиоци нису били у стању доказати кривицу оних које су оптужили. На много начина, ова неспособност је резултат састава тужилаштва који је формиран: велика већина су били запослени из држава англосаксонских земаља, првенствено Сједињених Америчких Држава и Британије, у којима је преговарање о признању кривице широко распрострањено: оптужени и тужиоци). Према исказу бившег америчког државног тужиоца Р. Кларка, у одређеним временским периодима у Сједињеним Америчким Државама, у договору са правдом, рјешено је до 90 или више одсто свих случајева. Овакав систем води до чињенице да амерички истражитељи немају никаквог искуства у стварној истрази злочина и доказивања кривице оптуженог. Због тога је на самом почетку рада МКСЈ-а било неопходно хитно укључити у Правилник о поступку и доказима Међународног суда о „рјешавању правде“: америчко-британски тужиоци нису могли ништа другачије доказати!

МКСЈ ЈЕ КРИВИЧНО ТИЈЕЛО

Једноставно речено Хашки трибунал је кривично тело.

Као што показује пракса МКСЈ-а, она је створена за криминалну сврху - сакривање стварних злочина или одговорност за извршење злочина од криминала жртви злочина. Тужиоци и судије земаља НАТО-а осигурали су неосноване оптужбе против највишег политичког и војног руководства Срба у свим републикама бивше Југославије у којима је било оружаних сукоба. Истовремено, саме државе НАТО-а изазвале су оружане сукобе и активно учествовали у њима против Срба и то није санкционисано.

Подизања оптужнице против највишег руководства Србије 1999. године током НАТО бомбардовања Савезне Републике Југославије, Међународни суд поступао је као оружје рата, и тако ће остати у историји као кривична власт.

Анализа одлука МКСЈ-а показује да су они изграђени на произвољној структури. У Хашком трибуналу не постоје правила која регулишу критеријуме за пресуђивање. Овај јаз није случај, већ је створен намјерно, тако да судије могу донијети одлуке на произвољне казне. Савремено међународно кривично правосуђе (МУЈ) створено је управо у сврху коришћења као оружја прије, током и након рата. Сходно томе, органи МУИУ-а су намјерно били „везани за руке“, тако да су судије доносиле било какве одлуке, без обзира на то који су докази представљени током процеса. Главни проблем пресуде МКСЈ у предмету Радована Караџића, у случају генерала Младића, у другим

случајевима, ударање једну велику ману – потпуно игноришући доказе одбране, као и недостатак образложења да објасни основе на којима је суд узима неке доказе (тужилаштво), а не прихвата друге (заштита). Издавањем свјесно неоснованих оптужница и изношења свјесно неправедних казни, трибунал је потврдио свој злочин.

Постоји довољно доказа да управа и запослени у Трибуналу који су укључени у убиствима једног броја затвореника, укључујући Слободана Милошевића, Милана Бабића, Владимира Ковачевића, Славка Докмановића и генерала Здравка Толимира.

Трибунал одбацио захтјев Радована Караџића да захтјева независно истраживање чињеница о несразмјерно високој статистици рака у затвору Хашког трибунала ...

ЗАКЉУЧАК

Званично име Међународног кривичног суда за бившу Југославију – „Међународни суд за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године“. Међутим, анализа стварне праксе овог тијела показује да су прави циљеви стварања ове институције стварање новог историјског записа, „освјетљеног“ међународном судском одлуком. Главна провокација Запада била је оптужба српских политичких и војних лидера за почињени геноцид. То је та оптужба постала централна за све поступке у Хашком трибуналу.

Трибунал је створен да уклони одговорност правих криминалаца и наметне одговорност за сва кривична дјела почињена током оружаног сукоба на територији бивше Југославије, српског становништва Југославије. Суд је створен и за правно „посвећење“ планиране агресије на Савезну Републику Југославију 1999. године.

Главни циљ Хашког трибунала био је да увјери свјетску заједницу да је српски народ одговоран за геноцид. Међутим, овај задатак није испуњен, као објективног прегледа свих материјала МКСЈ показује да је Хашки трибунал незаконит, овисан, пристрасан и кривично институција која није имала право да спроводи суђења. Све оптужбе против највишег политичког и војног руководства Срба на цијелој територији бивше Југославије засноване су на лажним доказима и не могу се користити као основа за непристрасно осуду.

Неспорно је овај суд настојао по сваку цијену оптужити представнике српског народа за геноцид, и користећи необјективност и сврставање само на једну страну, супротно међународном праву, пресудама појединцима свјесно наметао колективну одговорност читавог народу за геноцид над Бошњацима.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Резолуција Државне думе Савезне скупштине Руске Федерације* бр. 3954-II Државне думе од 12. маја 1999. године „О успостављању комисије Државне думе Савезне скупштине Руске Федерације о проучавању и снимању информација о злочинима почињеним током агресије Организације Сјеверноатлантског оружја против Савезне Републике Југославије“.
2. *Изјава представника Народне Републике Кине у Вијећу сигурности УН-а* Ли Зхаокиngu на састанку Савјета безбједности УН 25. маја 1993. // УН документ: С / ПВ.3217. - Ц. 33
3. *Изјава представника Бразила у Савјету безбједности УН-а* Сарденберг на састанку Савјета безбједности УН 25. маја 1993. // УН документ: С / ПВ.3217. - Ц. 37.
4. *Извјештај генералног секретара УН-а поднесен у складу са ставом 2. Резолуције 808.* (1993) СБУН-а // Документ УН: С / 25704 од 3. маја 1993.,
5. Дел Понте Ц. Хант. *Ја и ратни злочинци.* - М.: Ексмо, 2008
6. *Порука Министарства спољних послова Руске Федерације* бр. 590 од 22. јуна 2000

У СРЕБРЕНИЦИ СУ СЕ ДОГОДИЛИ ЗЛОЧИНИ, АЛИ НЕ И ГЕНОЦИД

Адвокат Бранко Лукић¹

Адвокатска канцеларија Лукић Београд

Апстракт: У овом кратком прегледу догађаја везано за погибију припадника 28. дивизије АБиХ у пробоју преко 100 километара територије под контролом српских снага изнеће се неки од доказа који јасно показују на то да је велика већина губитака ове дивизије настала као последица борби припадника ове дивизије са српским снагама током пробоја према територији под контролом Армије БиХ.

Кључне речи: 28. дивизија АБиХ, Војска Републике Српске, пробој из окружења, Федерација БиХ

1. ПРАВНИ КОНТЕКСТ ГЕНОЦИДА

Конвенција о спречавању и кажњавању злочина геноцида,² донета у Женеви 1948. године прописује:

„У смислу ове конвенције као геноцид се сматра било које од наведених дела учињених у намери **потпуног или делимичног уништења једне националне, етничке, расне или верске групе као такве:**

- а) убиство чланова групе;
- б) тешка повреда физичког или менталног интегритета чланова групе;
- ц) намерно подвргавање групе животним условима који треба да доведу до њеног потпуног или делимичног уништења;
- д) мере уперене на спречавање рађања у оквиру групе;
- е) принудно премештање деце из једне групе у другу.“

Међународни кривични суд за бившу Југославију³, основан нелегално Резолуцијом 827 Савета безбедности УН, уместо одлуком Генералне скупштине УН, је напустио и нарушио ову дефиницију геноцида.

¹ Бранко Лукић, шеф правног тима за одбрану генерал-пуковника Ратка Младића пред Хашким трибуналом

² У даљем тексту *Конвенција о геноциду*

³ У даљем тексту Трибунал

У СРЕБРЕНИЦИ СУ СЕ ДОГОДИЛИ ЗЛОЧИНИ, АЛИ НЕ И ГЕНОЦИД

Према Трибуналу, геноцид може да се почини и над малом, локалном групом одређеног народа.⁴ Овакав приступ се руга и замагљује праву сврху Конвенције о геноциду.

Уколико бисмо ишли само један корак даље од логике Трибунала, овакав приступ довео би до тога да је злочин геноцида могуће починити и над члановима једног кућног домаћинства. Ово сигурно није намера Конвенције о геноциду.

Став тужилаштва је да су сви који су покопани у гробницама око Сребренице и Зворника стрељани. Овај став је прихватио и Трибунал. Из изведених доказа је јасно да је овакав приступ не само неприхватљив него занемарује основне принципе кривичног права и није прихваћен ни у једном правном систему на свету. На овај начин тужилаштво је ослобођено обавезе доказивања начина погибије припадника 28. дивизије. То је широм отворило врата манипулацијама и намерном погрешном утврђивању чињеница и истине.

Као додатни начин утврђивања погинулих, везаних за догађања око Сребренице, тужилаштво Трибунала предлаже, а Трибунал прихвата, поступак утврђивања ДНК покопаних. Јасно је и лаику да се путем ДНК анализе ни на који начин не може да утврди начин страдања него само идентитет погинулог.

Следећи ниво опструкције у утврђивању истине код одређивања начина на који су страдали погинули у и око Сребренице је спречавање да се утврди право стање ствари од стране Института за тражење несталих особа, основаног на нивоу Босне и Херцеговине. Наиме, овај институт не дозвољава да се проведе поступак верификације, којим би се утврдио начин страдања погинулих из Сребренице.

Ове две последње теме су саме по себи довољне за два посебна и обимна научна рада, али на овом месту нема довољно простора да се дубље упушта у проучавање истих.

Треба нагласити да су примарне гробнице смештене на путу кретања борбене колоне 28. дивизије, те да су српске снаге извршавале обавезу асанације терена непосредно по борбама и укопавале погинуле из борби.

2. БРОЈ СТРАДАЛИХ У СРЕБРЕНИЦИ

2.1. Пресуде Трибунала

Од почетка постојања Трибунала, он гаји и понавља једну те исту неистину, која се налази и на садашњој званичној веб страници, овог, сада већ бившег суда: „У јулу 1995. године, снаге Војске Републике Српске, ВРС, нападале су град Сребреница у источној Босни и Херцеговини. За неколико страшних дана, више од 8.000 дечака и мушкараца босанских Муслимана одведено је на места

⁴ <http://www.icty.org>

притвора, злостављана, мучена и затим погубљена. Пошто су њихова тела покопана у масовне гробнице, покренут је механизам порицања тих злочина.“

Ова неистина је оспорена и самим пресудама које је донео овај нелегално основани суд. У свакој пресуди Хашког трибунала се наводе сасвим другачији бројеви стрељаних.

У пресуди против генерала Радислава Крстића утврђено је следеће: „Претресно веће се уверило да су у јулу 1995. снаге босанских Срба, након пада Сребренице, погубиле неколико хиљада мушкараца босанских Муслимана. Укупан број погубљених креће се врло вероватно између 7000 и 8000 мушкараца.“⁵

У предмету против Поповића и осталих: „Претресно веће је констатовало да је у периоду од 12. јула до краја јула 1995. године погубљено неколико хиљада мушкараца, босанских Муслимана.“⁶ Претресно веће је утврдило да је у погубљењима након заробљавања убијено најмање 5.336 особа пад Сребренице, а тај број би могао бити и чак 7.826. В. горе, пар. 664.⁷

У предмету Благојевић/Јокић судско веће налази: „На основу горе наведеног, Претресно веће констатује да је ван разумне сумње утврђено да су припадници ВРС-а и/или МУП-а РС убили више од 7.000 босанских мушкараца и дечака.“⁸

У предмету Толимир налаз већа је следећи:

„На основу горе наведеног, судско веће налази да су снаге босанских Срба убиле најмање 4.970 босанских Муслимана у конкретним околностима наведених у параграфима 21.1-22.4“⁹

У предмету Младић судско веће се ослањало на пресуђене чињенице из ранијх предмета и на основу њих утврдило да је убијено између 7 и 8 хиљада Босанских Муслимана¹⁰, а у исто време доноси и контрадикторан закључак да је стрељано неколико хиљада,¹¹ без давања коначно утврђене цифре. На другом месту у пресуди утврђује да је убијено 3.720 босанских Муслимана.¹²

⁵ МИКТ првостепена пресуда генералу Крстићу, (ИТ-98-33-Т) 02.08.2001. год, параграф 84.

⁶ МИКТ првостепена пресуда у предмету Поповић (ИТ-05-88-Т), 10.06.2010. г., параграф 793.

⁷ МИКТ првостепена пресуда у предмету Поповић (ИТ-05-88-Т), 10.06.2010. г., Фуснота 2862

⁸ МИКТ првостепена пресуда у предмету Благојевић/Јокић, (ИТ-02-60-Т), 17.01.2005. године, параграф 569.

⁹ МИКТ првостепена пресуда у предмету Толимир (ИТ-05-88/2-Т), 12.12.2012. године, параграф 570.

¹⁰ МИКТ првостепена пресуда у предмету Младић (ИТ-09-92-Т), 22.11.2017. године, параграф 3042, Фуснота 13121.

¹¹ МИКТ првостепена пресуда у предмету Младић (ИТ-09-92-Т), 22.11.2017. године, параграфи 3540, 3543, 3547, 3553,

¹² МИКТ првостепена пресуда у предмету Младић (ИТ-09-92-Т), 22.11.2017. године, параграф 5129.

2.2. Докази о погинулим у борбама - увод

Метода којом је одбрана генерала Ратка Младића покушала да сруши ову неистину о броју стрељаних муслиманских бораца, припадника 28. дивизије је била да докаже колико је њих погинуло у борбама, па да се тај број одузме од укупног броја укопаних, који је око 8.000.

Одбрана није ни у једном моменту оспоравала да је одређен број бораца 28. дивизије противправно стрељан од различитих наоружаних група, али из изведених доказа произилази да тај број не прелази цифру од 2.000 убијених.

Овде одмах треба да се нагласи да се одбрана, у утврђивању ових бројки, односно броја погинулих Бошњака у пробоју, ослањала претежно на 54 изјаве Муслимана/Бошњака, припадника 28. дивизије, који су учествовали у пробоју од Сребренице до Тузле, преко 100 километара територије под контролом српских снага. Поред ових изјава коришћено је и сведочење и изјава главног војног вештака тужилаштва за дешавања у и око Сребренице у јулу 1995. године. Он је прихватио тврдњу да је у борбама погинуло 3.000 бораца 28. дивизије рестриктивна и да је у борбама морало погинути више од тог броја.¹³

Као друго, потребно је нагласити да су све ове изјаве борци 28. дивизије дали безбедносним органима муслиманских/бошњачких снага, а у мањем броју истражитељима Трибунала у Хагу.

Треће, све изјаве одбрана је добила од тужилаштва Трибунала, па их самим тим тужилаштво ни у једном случају није оспорило. Самим тим неспорно је да су све ове изјаве аутентичне и кредибилне.

Четврто, сви борци 28. дивизије, који сведоче о губицима у борби, су се пробили до Тузле и нису били заробљени.

Пето, скоро све изјаве, безбедносни органи Бошњачке стране су узели непосредно по пробоју бораца 28. дивизије. Само мањи број изјава је узет у каснијем периоду, такође од истих, бошњачких органа безбедности. И ове касније изјаве у потпуности потврђују првобитно дате изјаве.

Из изјава, а што ћемо детаљно овде да разрадимо, неспорно произилази да је од наведених 8.000 погинулих бораца 28. дивизије Армије БиХ, око 6.000 погинуло у борбама са српским снагама, међусобним борбама или су погибије последица самоубиства.

Ова истина је позната и тужилаштву Трибунала и самом Трибуналу, али она се скрива и никада није била део налаза ни једне пресуде против српских оптуженика/осуђеника.

Ова истина је била позната, од почетка, и представницима међународне заједнице, и то како представницима цивилног сектора, тако и представницима

¹³ Сведочење Ричарда Батлера у предмету Толимир (IT-05-88/2-T).

војног сектора међународне заједнице. Карл Билт је потврдио да су он и Руперт Смит, тада главнокомандујући војним снагама УН-а у БиХ, већ почетком августа 1995. године имали информације о губицима 28. дивизије приликом пробоја из окружења према Тузли. Господин Билт је навео да су информације које су они имали говориле да је више од 4.000 бораца 28. дивизије погинуло у борбама током пробоја.¹⁴

Поједини борци 28. дивизије који су учествовали у пробоју и који су и сведочили безбедносним службама бошњачке стране, говоре о појединим сегментима тог пробоја, у коме су учествовали. Коначни закључак о броју погинулих је добијен на основу детаљног и врло конзервативног прегледа и анализе свих појединих изјава.

Неспорно је да што време више пролази, и што се више доказа изводи, истина све више испливава на површину. Ова истина руши поставку Трибунала и бошњачке стране о 8.000 стрељаних.

2.3. Докази о погинулим у борбама – сведочења бораца 28. дивизије

Овде ћемо дати јако скраћен преглед доказа, пошто је простор овог рада ограничен на 5 до 10 страница.

Из изјава бораца 28. дивизије, чија сведочења су коришћена у анализи, произилази да је постојало 5 фаза пробоја и 5 места великих погибија бошњачких бораца, који су се пробијали под борбом преко 100 километара територије, од Сребренице до Тузле, коју су у том времену упорно држале српске снаге.

2.3.1.Први део пробоја – деоница од Шушњара до путне комуникације Нова Касаба – Коњевић Поље.

Због недостатка простора овде ће се обрадити неколико локација погибије бораца 28. дивизије Армије БиХ и то како у борбама са српским снагама, тако и у међусобним борбама, као и масовна самоубиства:

1. Буљим,
2. Камница Братуначка
3. Простор између Каменице и путне комуникације

Ова фаза пробоја почиње 11.07.1995. године, после подне и увече, сви војни обвезници, припадници активног и резервног састава 28. дивизије АБиХ, су се

¹⁴ Карл Билт, књига „*Peace Journey*“ страница 66 - „И вероватно више од четири хиљаде људи изгубило је животе у недељи бруталних борби у шумама, уз путеве и у долинама између Сребренице и Тузланског округа, пошто је колона покушавала да се домогне сигурности.“

У СРЕБРЕНИЦИ СУ СЕ ДОГОДИЛИ ЗЛОЧИНИ, АЛИ НЕ И ГЕНОЦИД

окупили у Шушњарима, крај Сребренице.¹⁵ У колони се налазило између 10 и 15 хиљада бораца. Од тога је било десетак жена.¹⁶ Присуство овог броја жена и неколико деце, сигурно не мења војну структуру колоне бораца 28. дивизије АБиХ. Колона је кренула организовано у пробој преко српске територије.¹⁷

Снаге 28. дивизија имале су већ велике губитке 12.07.1995. године, у послеподневним часовима, на подручју између Шушњара, Буљима и Каменице. Овом приликом, у јутарњим и послеподневним борбама, погинуло је преко 1.000 бораца 28. дивизије.¹⁸

¹⁵ А. Одлука Ратног председништва Сребренице о општој мобилизацији од 25.06.1992.

Б. Наређење Генералштаба Армије Р БиХ и Министарства одбране Стр.пов.број: 03-123-1/95. Од 19.04.1995.г о формирању резервних јединица, стр. 4. и 5.

В. Извјештај Стр.пов.број:03-102-3/95 од 01.06.1995. у којем се тражи-инсистира на 15000 картона за војне обвезнике њих око 10 -15 хиљада.

Г. Одјељење службе војне безбједности 2. Корпуса Армије БиХ и Сектор СДБ Тузла упутили су 28.08.1995. године акт Генералштабу АБиХ и Управи безбједности у коме на стр. 5. стоји констатација: „Приликом формирања колоне није утврђивано бројно стање колоне која је кренула то вече, али по неким процјенама у колони је било између 10.000 и 15.000 људи. Међу којима је било око 6.000 наоружаних бораца, не рачунајући борце из Жепе. У колони није било пуно жена и дјеце. Могуће је да је било десетак жена“.

Д. У колони један по један кренули смо сви, тј. нас око 12.000 са личним наоружањем а појединци су носили РПП-зоље, ОСЕ, и ПАМ-ове. - Ахметовић Нецад, изјава СДБ Тузла, 07.08.1995.г. стр. 2.

¹⁶ Исто као фуснота 14-Г.

¹⁷ Ахметовић Нецад, изјава службеницима СИПА, 09.03.2006.г. стр. 3.

¹⁸ А. Одељење службе војне безбједности 2. Корпуса Армије БиХ и Сектор СДБ Тузла изјештај 28.08.1995. године акт Генералштабу АР БиХ, стр.6.

Б. Ковачевић Садик, изјава СДБ Тузла, 30.10.1995.г. стр.1.

Ц. Халиловић Осман, изјава истражиоцима Х. Трибунала, 14.,15. и 16.08.1995. стр. 2.

Ч. Муратовић Кадрија, изјава Сарајево 18.10.2002.г.

Ћ. Алић Хасан, изјава СДБ Тузла 09.10.1995.г., стр.2.

Д. Рамић Садо, изјава АИД Тузла, 12.02.1996.г. стр.1. + скица Каменице

Џ. Смајловић Мухамед, изјава Хашким истражитељима, 18. и 28.05.2000г. стр. 2.,3. и 4.

Ђ. Авдић Енвер, изјава СДБ Тузла, 27.10.1995.г. стр.1.

Е. Ј. А, изјава СДБ Тузла, 04.08.1995.г. стр.2. (Доказ затворен за јавност)

Ф. Хусић Рамиз, изјава истражитељима Хашког трибунала, 09.06.1999.г. стр.2. и 3.

Г. Халиловић Осман, изјава истражиоц.Хашког трибунала, 14.,15. и 16.08.1995. стр. 3.и4.

Х. Халиловић Суљо, изјава АИД Тузла, 01.02.1996.г. стр.1

И. Вејзовић Гадафи, изјава у Сарајеву 07.10.2002.г.

Ј. Федерално министарство одбране, Сектор сигурности и обавјештајних послова, Војна тајна, Строго пов, 01854388-01854412, стр. 14, 15, 16. И 17.

К. Ханџић Исмет, изјава ВБ 2. Корпуса АБиХ, 24.09.1995.г. стр.2.

Л. Мемешевић Нуриф, изјава истражит.а Хашког трибунала 19.01.1996.г. стр. 2.,3.,4. и 5.

Љ. Мујановић Исад, Изјава дата органу безбједности 14.09.1995.г. стр.2

М. Адемовић Нецад, изјава СДБ Тузла, 07.08.1995.г. стр. 2.

Процене учесника пробоја из 28. дивизије, као и званичне процене бошњачке стране иду и преко 2.000 погинулих у борбама на тој локацији.¹⁹

Губици 28. дивизије у борбама се настављају и у вечерњим часовима истог дана и то у великом броју.²⁰

Већ на овој деоници пробоја долази не само до борби и погибије припадника 28. дивизије, него и до међусобних борби самих припадника 28. дивизије,²¹ као и до масовних самоубиства.

Када се узму у обзир све изјаве, сведочења као и документација, може се, ван сваке разумне сумње, закључити да је на подручју од Шушњара (Јаглић) и Буљима па до прилаза путној комуникацији Милићи-Нова Касаба-Коњевић Поље, погинуло најмање 3.000 – 3.500 хиљаде припадника 28. дивизије АБиХ, и то у борбама са српским снагама, у међусобним борбама те као последица масовних самоубиства.^{22, 23}

Н. Федерално министарство одбране, Сектор сигурности и обавјештајних послова, Војна тајна, Строго пов, ЕРН 01854388-01854412, стр. 14. и 15.

¹⁹ А) Федерално министарство одбране, Сектор сигурности и обавјештајних послова, Војна тајна, Строго пов, 01854388-01854412, стр. 14, 15, 16. И 17.

Б) Ханџић Исмет, изјава ВБ 2. Корпуса АБиХ, 24.09.1995.г. стр.2. - „У току мог проласка преко територије гдје је направљена засједа у неколико котлина (подручје око Каменице Братуначке - примједба ДП), односно мјеста гдје су четници отварали ватру на колону видео сам, по мојој процјени, преко 2.000 лешева које нико није покушавао ни да сабере на једно мјеста а камоли да закопава.“

²⁰ Адемовић Нецад, изјава СДБ Тузла, 07.08.1995.г. стр. 2. и 3. „Имали смо масовне губитке и пуно рањених.“ „Враћајући се за Сребреницу, ишли смо једним дијелом пута куда смо и дошли и видјели смо велики број лешева бораца из колоне... Све укупно колико сам тог дана видео лешева било их је око 1000.“

²¹ Адемовић Нецад, изјава СДБ Тузла, 07.08.1995.г. стр. 2. и 3. „Настала је паника међу нашим људима и почели су се убијати једни између других, бацале су се бомбе, ово је трајало сву ноћ и сву ноћ се пуцало.“

Селимовић Нуриз, изјава органу ВБ АБиХ, 26.07.1995. године.

Изјава заштићеног свједока KW-12 у предмету Р. Карацића пред Хашким трибуналом, стр. 44799-44800. – „Срели смо те људе, неких 130 до 150 метара од нас. Пуцали су и ми смо пуцали на њих. Само ујутру смо видели шта смо урадили. Ибро Дуда је убијен, неки из његових група су такође убијени. Према мени, пуно људи је погинуло тамо. рецимо да је између 450 и 500 људи укупно погинуло.“

²² Селимовић Нуриз, изјава органу ВБ АБиХ, 26.07.1995.г., стр. 4. - Кад сам са њима дошао на ту локацију о којој су ми говорили, да се Муслимани међусобно убијају, затекао стравичан приказ. Било је преко 500 мртвих људи. Видио сам да има објешених људи, рањених људи. Било је ту људи који су рањени од бомби, граната, да су на те људе који су хтели да се предају, противници те идеје, бацали на њих бомбе. Био је заиста стравичан приказ

²³ АБиХ Команда 2.Корпуса, Одјељење безбједности, број: СП. 06-712-24-50/95 од 23.08.1995. године.

2.3.1. Други део пробоја – прелазак путне комуникације Нова Касаба – Коњевић Поље

Од касних вечерњих часова 12. па до 13.07.1995. године рано ујутро и током преподнева се воде тешке борбе током преласка 28. дивизије преко путне комуникације Милићи-Нова Касаба-Коњевић Поље-Сандићи.

Приликом преласка горе поменуте путне комуникације, а сходно изјавама учесника догађаја, пошто није испоштован договор унутар 28. дивизије да се обезбеђује та путна комуникација док сви припадници не пређу исту, може се закључити да је погинуло најмање око седам стотина припадника 28. дивизије Армије БиХ.²⁴

²⁴ А) Адемковић Нешад, изјава СДБ Тузла, 07.08.1995.г. стр. 3. - „Напомињем да сам док сам био рањен од бомбе видео на асфалту (око путне комуникације Н. Касаба-Коњевић Поље) око 200-300 убијених људи којима су четници запријечили пут.“

Б) Смајловић Мухамед, изјава Хашким истражитељима, 18. и 28.05.2000.г. стр. 3. - „Одлучили смо да одемо у Сандиће и покушамо да пређемо асфалтни пут тамо. Ту је постојала чистина непосредно прије пута и одлучено је да се ту пријеђе пут. Ту смо дошли под непријатељском ватром и били смо гранатирани. Људи су наставили да се крећу напријед у покушају да пређу пут, иако су били убијани. Процењујем да је било око 200 људи убијено у овом инциденту. То је било 13. јула 1995. године. Удаљили смо се одатле око два до три километра да бисмо поново покушали да пријеђемо асфалтни пут.“

Ц) Салкић Абдулах, изјава Сектор АИД Тузла, 05.02.1996. године, стр. 1. - „На дијелу пута изнад Ђугума код Нове Касабе на споредном макадамском путу видео сам око 300 рањеника који су лежали по путу који су тражили воде и молили су да их неко понесе са тог мјеста. Међутим, услови пута то нису дозвољавали и ми их нисмо могли носити, нити им указати прву помоћ.“

Ч) Карамујић Сеад, изјава органу ВВ 2. К АБиХ, 06.08.1995.г. - „Највише жртава је било други дан пробоја приликом преласка асвалта у Коњевић Пољу. Ту су успјели четници раздвојити колону. Ми нисмо осјетили никакве гасове, али се по понашању људи долази до закључка због неконтролисаног понашања, да је долазило до самоубистава, предаје четницима, једноставног бацања бомбе у колону бораца и цивила без икаквог разлога, да су гасови употребљени и употребљавани.“

Ћ) Федерално министарство одбране, Сектор сигурности и обавјештајних послова, Војна тајна, Строго пов, 0185-4388-0185-4412, стр. 14. и 15. - „У раним вечерњим сатима тога дана чеоно обезбјеђење је у рејону Љешина обезбједило дио путне комуникације Нова Касаба - Коњевић Поље, гдје је у групама од по 100 људи почело пребацивање преко путне комуникације, затим преко ријеке Јадар у Церанску ријеку и даље према планини Удрч. Међутим, управо тада долази до веома јаког артиљеријског и пјешадијског напада на колону која се у том моменту протезала од асфалтног пута Коњевић Поље - Нова Касаба до шума изнад села Шилковићи. Четници су уз почињене стравичне масакре, негдје око 18,30 часова успјели пресећи колону на прелазу преко асфалтног пута Н.Касаба - Коњевић Поље... Мујић је бежећи из рејона села Каменица наишао на Цевада Топића с којим је покушао пронаћи заобилазни пут до прелаза преко асфалта на путу Касаба – Коњевић Поље и код насеља Ђугум су, са још 15 људи, видјели око 1.000 поубијаних Бошњака крај самог асфалта. Касније, након 20 дана, Мујић је на том мјесту видео свјеже ископану масовну гробницу која није била добро закрпљена па се осјећао непријатан мирис... Хасановић Џемал је у свом свједочењу навео да је у непосредној близини Коњевић Поља био очевидац када су четници са веома мале удаљености из тенка испаливали гранате по колони и, по његовој процјени, том приликом су

2.3.2. Трећи део пробоја од путне комуникације Нова Касаба – Коњевић Поље до спајања 28. дивизије са 2. Корпусом АБиХ на Баљковици

Први део 28. дивизије је прешао путну комуникацију Нова Касаба-Коњевић Поље у раним јутарњим часовима 13.07.1995. г. и наставио пробој под борбом наредних неколико дана према Баљковици, тј. Незуку. Прво окупљање је било на Удричу.²⁵

Анализом свих изјава и чињеница које проистичу из њих, може се са сигурношћу закључити да је од преласка путне комуникације Нова Касаба-Коњевић Поље до Баљковице, 28. дивизија АБиХ имала више од хиљаду погинулих.²⁶

на тај начин поубијали преко 500 Бошњака, чије су лешеве камионима читаву ноћ возили у њему непознатом правцу.“

²⁵ Суљић Кадрџија, изјава органу ВБ од 03.03.1996.г. стр.11-12.

²⁶ А) Кадрџић Мидхат, изјава СДП Тузла, 07.10.1995. године, стр. 2. - „Групу је водио извјесни Ибиш, Та група је у току пута наилазила на постављене четничке засједи, због којих је погинуо велики број лица у тој, али и у другим групама, јер су успут видјели велики број мртвих, а Кадрџић процјењује да је видио око 500 мртвих... Група се кретала 8-9 дана, ... и тада су стигли у подручје Баљковице, гдје су видјели преко 100 убијених становника Сребренице, ...“

Б) Мемешевић Нуриф, изјава истражитељима Трибунала у Хагу 19.01.1996.г. стр. 2.,3.,4. и 5.- „На путу од братуначке Каменице до Баљковице, ... видио неколико стотина лешева, али никог нисам могао препознати.“

В) Мујчиновић Хамид, изјава СДБ... стр. 2. - „Наредног дана 14.7. ове године недалеко од Каменице (зворничка) наилазимо на четничку засједу брисани простор гдје смо у борбама које су трајале више сати имали око 400 теже и лакше рањених уз близу 600 погинулих.... У тим борбама усљед којих је дошло до разбијања колоне која је до тада бројала близу 6.000 људи успјело се пребацити, по мојој процјени, између 2-3000 људи а преостали дио вратио се у правцу Удрча, за чију судбину ми више ништа није познато. Приликом тих борби са доста убијених четника заробили смо и извјесног четничког капетана ВП по имену Зоран старости око 40 година... Пролазећи кроз миниране шумске предјеле у близини Баљковице видио сам много лешева, ... који су вјероватно у ранијим прелазима за Тузлу настрадали. У борбама које су наступиле на подручју Баљковице посљедњег четничког упоришта према слободној територији Незук, по мојој процјени, погинуо је већи број наоружаних војника и осталог цивилног становништва“.

Г) Чикарић Зијад, изјава о/л Алији Синановићу, 16.09.1995.г. стр.2. - „...а ја сам 4 пута ишао до Баљковице и враћао се. У мом другом кретању четворица младића су у засједи на Кризевачким њивама погинула а видио сам такође петнаестак лешева у фази распадања а такође на Снагову сам видио четири леша исто у фази распадања који се не могу познати... Из Каменице смо ишли преко Снагова, Перуника, Кризевачких њива, Хајваза, Махале, Булатоваца све до Мемџића. Уз пут нисмо наилазили на четнике нити на њихове засједи а по околним шумама се могао чути задах побијених тијела.“

Д) Мехмедовић Фадил, изјава органу безбједности АБиХ, 30.07.1995.г. стр.1 - „, Са Удрча смо кренули много је било засједи од стране четника ја не знам положаја онога краја како се зову. Кад смо дошли до асфалта који води за Зворник Шековиће, ту су четници затворили пролаз, много сам видио лешева поред пута.“

Џ) Шечић Ризо, изјава органу безбједности АБиХ, 06.08.1995.г. стр.2. - „Пред вече смо дошли скоро до Снагова гдје смо прешли један асвалт. Кренули смо десно са тог асвалта уз

једно брдо гдје нас је дочекала четничка засједа. Прво су почели пуцати из пјешадијског наоружања. Затим с десне стране једног брда почела је да туче прага по колони која се кретала. Са лијеве стране дејствовао је тенк. Ту је била маса мртвих и рањених. Пружили смо отпор четницима пјешадијским наоружањем гдје смо заробили колико знам два четника... Видио сам током пробијања колоне да су борци и цивили масовно се убијали бомбом, пушком и све оно што се нађе при руци. Доста људи је било скренуло са памети.“

Ђ) Османовић Назиф, изјава СДБ Тузла, 28.12.1995.г. стр.2. - „Сви смо кренули заједно према Снагову, у близини Снагова наишли смо на четничку засједу гдје смо имали доста погинулих и рањених, а ми смо разбијени у мање групице.“

Е) Дедић Сулејман, изјава Тиња 23.09.2002.г. стр.3. - „У касним ноћним сатима када сам путовао према Снагову прије лагера трупаца лежао је већи број убијених, гдје се осјећао неугодан задах, а било је и рањених који су тражили да им се помогне. На баљковици... у касним ноћним сатима видјели смо и осјетили неугодан задах гдје је било мртвих...“

Ф) Авдић Енвер, изјава СДБ Тузла, 27.10.1995.г. стр.2. - „Надаље нам је извор истакао да је приликом проласка кроз Церску поред пута са лијеве и десне стране пута запазио око 100 убијених и измасакрираних мушкараца, од којих није могао препознати никог.“

Г) Ханџић Исмет, изјава органу војне безбједности АБиХ, 24.09.1995.г. стр.2. - „Напомињем да сам цијелим путем до Веље Главе, наилазио на лешеве који су у фази распадања, те не могу са сигурношћу тврдити да сам некога препознао.“

Х) Салиховић Селвид, изјава СДБ Тузла, 20.10.1995.г. стр.2. - „На путу од Удрца до Баљковице извор није наилазио на четничке засједе, али је поред пута видио неколико стотина њему непознатих лешева, који су се налазили како на самом путу тако поред пута и са једне и са друге стране.“

И) Хакић Нермин, изјава Михатовићи, Тузла, 19.08.2002.г. стр.3. - „Да био сам очевидац приликом гранатирања српских снага цијелом дужином пута од Сребренице до Црног Врха како су гинули људи који су ишли са мном осим гранатирања убијали су снајпером на мјесту Снагово. Људи који су отишли прије мене убијани су ако се добро сјећам имена мјеста из засједе у Баљковачком потоку...“

Ј) Алић Хасан, изјава СДБ Тузла, 09.10.1995.г. стр.3. - „Идући даље од овог мјеста у непосредној близини једног потока пронашао је групу од 100 убијених Сребреничана, од којих није никог препознао, с обзиром да су били у фази распадања... Доласком пред Ловачки дом извјесни Суад родом из Казана код Сребренице, одваја 70 добро наоружаних војника, предходно узевши од рањеника сво наоружање и ручне бомбе остављајући рањенике и ненаоружан народ, да се сам сналази како зна.“

К) Адемовић Шевал, изјава Сектор АИД Тузла, 19.01.1996.г. стр.1. - „По изласку на Снагово, покушавали смо се пробити до Баљковице и Мемића, а у тим покушајима наилазили смо на тијела погинулих наших бораца који су раније покушавали да се пробију, а било је и доста рањених.“

Л) Хасановић Сеад, изјава истражиоцима Хашког трибунала, 09.и 16.06.2000.г. стр.3. - „То није иста Каменица гдје смо упали у засједу, већ према Зворнику. Прошли смо кроз село Липањ. Видио сам много мртвих тијела на дјелу када се прође школа у Липњу. Уствари, тијела је било по цијелом подручју, и наилазили смо на тијела сваких десет до петнаест минута. Такође сам виђао људе који више нису могли да ходају како пузају стазом.“

Љ) Хасановић Сенахид, изјава припадницима МУП-а РС, од 23.04.2004. стр. 2. - „Тог дана је трајала борба до 12,30 часова којом приликом смо успјели пробити линију и мислим да је том приликом прешло око 1700-1800 људи који су били у колони, а мислим да је тог дана погинуло доста људи у тој борби можда око 200 до 300, ја сам лично видио доста мртвих тијела приликом проласка поред њих.“

М) Селимовић Нуриз, изјава органу ВБ АБиХ, 26.07.1995.г., стр. 4., 5., 6. и 7. - „Сенад и ја смо донијели одлуку да обиђемо засједу јер смо рођени на тим теренима па смо их добро

ЗАКЉУЧАК

Када се саберу сви губици од Шушњара и Каменице преко Церске и Црног Врха па до Баљковице и све околности које су се дешавале током пробоја из окружења у дужини од око 100 километара можемо да закључимо да је 28. дивизија Армије БиХ имала најмање 6.000 погинулих. Ови губици ни на који начин не могу да се повежу са стрељањима заробљених. Укупни губици бошњачке стране износе око 8.000. Јасно је да, из предочених доказа да није могло бити више од 2.000 стрељаних, што свакако јесте злочин, али не испуњава елементе злочина геноцида.

ИЗВОРИ

1. Билт Карл, „Peace Journey“
2. Документација Одјељења службе војне безбједности 2. Корпуса Армије БиХ
3. Документација Сектора СДБ Тузла
4. Документација Федералног министарства одбране БиХ
5. Документација Хашких истражитеља о догађајима у Сребреници
6. Конвенција о геноциду Уједињених нација
7. МИКТ првостепена пресуда генералу Крстићу, (IT-98-33-T) 02.08.2001. године

познавали. Спустили смо се низ Каменицу 4-5 км да би обишли преко Новог Села, Бајрића, Јошанице и Липља. Ту ноћ смо провели на путу све до Бајрића да би нас напали са лијевог бока низ Вељу Главу. Тад је већ наступила максимална исцрпљеност, глад, умор и паника (одлазак 2 борца према четницима)... Позвао сам поново к-данта Шабића и Ејуба Голића и к-данта самосталног батаљона и Нецада, поручника безбједњака из к-де 28. д КОВ да се договоримо о плану разбијања засједе. Договорили смо се да их пустимо, да нам приђу близу, да би нанијели што више жртава. Отворили смо ватру на њих, заједничким гласом смо повикали напријед, скочили и кренули, натјерали смо их у бијег, четворицу смо убили на лицу мјеста, 5-6 смо живих заробили, 2 смо оставили живе, остале смо...; ...Ујутро око 10 сати наставили смо пут до Крижевачких њива, по говору једног четника којег смо убили на Снагову, рекао је да ће нас чекати једна засједа на Крижевачким њивама... Ми смо наставили пут претресања терена Крижевачких њива све до Парлога. Од тада већ, људи који су били у позадини почели су да се масовно убијају, дајући знаке психичких поремећаја, гдје се дешавало да се распрште једни од других и отварају ватру једни на друге.... Одједном је услједила паљба из арт. оруђа, тенка, праге и ПАМ-а у рејону ПАРЛОГА. Низ колону која се кретала косом за непуна 3 минута имали смо 25 – 30 рањених, 2 погинула...; ... Кренули смо, уништили смо један тенк, један смо промашили и вратили се поново уништивши једну посаду и заробили смо 2 транспортера и 1 тенк који нам је остао лијево у живици. Наставили смо даље од артиљерије лијевог страном право на БАЉКОВИЦУ, спустили смо се стрмо јуришајући низ једну долину, гонећи четнике испред себе када су бацали све од себе... У раним јутарњим сатима пар момака је од оних што су са мном ишли, кренуло је водити остатак колоне према мјесту рањавања, гдје смо били устављени и разбијени. Борбе су трајале један сат времена, био сам са осталим рањеницима у кући недалеко макадама, тако да смо могли људима дати оријентире за даљи пут. Већ око 10-11 сати, кренули смо и ми према БАЉКОВИЦИ уз помоћ двојице колега из к-де бригаде. У путу проведеном 1 до 2 сата добили смо информацију и са колоном, смо се спојили са нашим у НЕЗУКУ... Моје мишљење је да смо највеће губитке имали у рејону КАМЕНИЦЕ, када је одсјечена колона и од тада повећава се паника код бораца те мислим да се на том плану могло много више одрадити, да нисмо слушали оне који су ишли иза нас... Цијеним да смо имали најмање 4-5.000 губитака војно способних људи.

У СРЕБРЕНИЦИ СУ СЕ ДОГОДИЛИ ЗЛОЧИНИ, АЛИ НЕ И ГЕНОЦИД

8. МИКТ првостепена пресуда у предмету Благојевић/Локић, (IT-02-60-T), 17.01.2005. године
9. МИКТ првостепена пресуда у предмету Младић (IT-09-92-T), 22.11.2017. године
10. МИКТ првостепена пресуда у предмету Поповић (IT-05-88-T), 10.06.2010. године
11. МИКТ првостепена пресуда у предмету Толимир (IT-05-88/2-T), 12.12.2012. године
12. *Наређење Генералштаба Армије Р БиХ и Министарства одбране* Стр.пов.број: 03-123-1/95. Од 19.04.1995.г о формирању резервних јединица
13. *Одлука Ратног председништва Сребренице о општој мобилизацији* од 25.06.1992.
14. *Сведочење Ричарда Батлера у предмету Толимир* (IT-05-88/2-T)

МАТРИЦА ПРОГЛАШАВАЊА КРИВИМ СРПСКИХ ОПТУЖЕНИКА ПРЕД ХАШКИМ ТРИБУНАЛОМ БЕЗ ДОКАЗАНЕ КРИВИЦЕ

Адвокат Горан Петронијевић¹

Адвокатска канцеларија Петронијевић, Београд, Србија

Апстракт: У поступцима пред МКСЈ-ом у великој мери није утврђивана истина требало да буде основни смисао елиминисања међуетничких нетрпељивости на простору бивше СФРЈ. Неспорно се на највећем делу бивше Југославије, где су вођени оружани сукоби, био грађански рат који је узроковао страдања на свим странама. Једнострано понашање Хашког трибунала, стављањем само на једну страну, а не истину, довео је до опште потребе преиспитивања рада и сврхе оснивања МКСЈ-а.

Срби су таквим односом били у подређеном положају, а одбране представника српског народа нису могле због процедуралних противречности промјенити односе. Посебно се то односи на оптужбе за удружени злочиначки подухват и утврђивање улоге појединаца у геноциду што је преседан. Све то говори да је у Хашком трибуналу утврђена матрица проглашења кривим српских оптуженика пред Хашким трибуналом, без доказане кривице.

Кључне речи: *Хашки трибунал, удружени злочиначки подухват, геноцид, резидуални механизам, злоупотреба процесног права*

Од свог оснивања и почетка практичног рада Међународни кривични суд за бившу Југославију (у даљем тексту: МКСЈ) испољио је многе слабости које су у крајњем, по оцени већег броја правних експерата, резултирале нарушавањем у великој мери његовог угледа и кредибилитета које му је ауторитетом својих одлука и самим формирањем дао Савет безбедности УН. Чини се да МКСЈ својим радом и начином доношења и спровођења одређених одлука није испунио очекивања и задатке због којих га је Савет безбедности УН основао². Као резултат таквог поступања од стране МКСЈ, данас, дакле 25

¹ Адвокат Горан Петронијевић из Београда, шеф Тима одбране бившег председника Републике Српске Радована Караџића пред Хашким трибуналом.

² Међународни кривични суд за бившу Југославију (MKSJ, International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, акр. ICTY; службени назив Међународни трибунал за прогон особа одговорних за озбиљна кршења међународног хуманитарног права почињена на територију бивше Југославије од 1991.,, engl. International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991).

МАТРИЦА ПРОГЛ. КРИВОМ СРБА ПРЕД ХАШКИМ ТРИБУНАЛОМ...

година након његовог оснивања, поставља се питање остваривања сврхе оправданости формирања оваквог једног ad hoc трибунала, као што је МКСЈ. Велики број правних стручњака, а и лаичке јавности, праћењем рада МКСЈ-а може доћи до закључка да у његовом раду и начину примене статута по коме је основан, међународних правних правила из ове области и нарочито правилника о поступку и доказима као процесног законика МКСЈ-а, постоје необјашњиве недоследности.

ДИСКРИМИНАЦИЈА ПРЕДСТАВНИКА СРПСКОГ НАРОДА ПРЕД ХАШКИМ ТРИБУНАЛОМ

Простим прегледом статистичких података о етничкој структури лица против којих је по налогу МКСЈ-а покретана истрага, затим лица против којих је вођен поступак, лица против којих су донете правоснажне пресуде, и посебно анализа врсте и висине казне које су примењене, може се доћи до закључка да је у раду МКСЈ-а доминирала готово дискриминација припадника српског народа на свим територијама држава бивше Југославије. На овај начин је дошло до нарушавања универзалних принципа о забрањености ратних злочина и потреби њиховог кажњавања, без обзира на етничку или верску припадност извршилаца ратних злочина.

Посебан проблем представља однос према жртвама ратних злочина, где се у току вођења судског поступка и у коначном његовом исходу не сме одржавати национална, расна, нити верска обојеност. Све жртве злочина пред судом би морале бити исто третиране. Нажалост, у практичном раду МКСЈ-а долазило је до бројних и озбиљних различитости у примени стандарда појединих правних правила и правних института, када је у питању „српска страна“ у односу на друге стране у сукобу на просторима экс Југославије. Овакво запажање може бити претворено у озбиљан експертски закључак уколико би биле сагледане и анализиране све до сада донете одлуке МКСЈ-а, као и поступци који су у току.

Није потребно подсећати да једнакост свих људи представља једну од темељних начела и претпоставки за уживање било ког људског права. Посебно то мора бити основни постулат рада судова. Универзална декларација о људским правима из 1948. године, као један од најважнијих докумената донетих под окриљем УН, у свом члану 1. наводи: „Сва људска бића рађају се слободна, једнака у достојанству и правима“.³ Ово начело као темељни принцип мора бити инкорпорирано у свим међународним и националним законодавствима. Члан 7. исте декларације предвиђа: „Сви су пред законом

https://sh.wikipedia.org/wiki/Me%C4%91unarodni_krivi%C4%8Dni_sud_za_biv%C5%A1u_Jugoslavia

³ УНИВЕРЗАЛНА ДЕКЛАРАЦИЈА О ПРАВИМА ЧОВЕКА. Усвојена и прокламована од стране Генералне скупштине резолуцијом 217А(III) од 10. децембра 1948. године.

једнаки и имају право, без икакве разлике, на подједнаку правну заштиту⁴. Међународни пакт о грађанским и политичким правима⁴, у члану 14. став 1, гарантује: „Сви су једнаки пред судовима и трибуналима“. Члан 21. став 1 Статута МКСЈ-а, гарантује: „Све су особе равноправне пред међународним суду“. Из напред цитираних одредби међународних аката, укључујући и Статут самог МКСЈ-а, недвосмислено произилази гаранција једнакости свих, уз подједнако поштовање њихових права пред међународним судовима. Неједнако поступање према окривљенима у кривичном поступку пред Хашким трибуналом у потпуности је рушио овај концепт и озбиљно доводи у питање легитимност, легалност и праведност одлука које су донете у таквим конкретним поступцима.

УДРУЖЕНИ ЗЛОЧИНАЧКИ ПОДУХВАТ НАЈПРОБЛЕМАТИЧНИЈИ ИНСТИТУТ ХАШКОГ ТРИБУНАЛА

У практичној примени појединих материјално-правних и процесно-правних института, у поступцима пред МКСЈ-ом, долази до њиховог прешироког тумачења и недоследне примене. Најчешће се овакве деформације, као што је претходно и изнето, дешавају у поступцима против оптуженика српске националности за било који од догађаја проистеклих из сукоба на територији бивше Југославије. У даљем излагању покушаћемо да набројимо неколико најзначајнијих од њих како би се оваква тврдња поткрепила чињеницама.

Један од најпроблематичнијих института, примењиваних пред МКСЈ-ом, када су у питању облици одговорности лица процесуираних у поступцима пред МКСЈ-ом, је дефиниција и примена, те екстезивно тумачење удруженог злочиначког подухвата, као облика одговорности (у даљем тексту УЗП). Примена овог института, на начин на који га је у свом раду и у својим одлукама МКСЈ тумачио, довела је до најширег облика одговорности која се граничи и у појединим тренуцима прераста у објективну одговорност читавих народа или етничких група, те на тај начин велики број недужних људи чини одговорним. Посебно у оквиру УЗП III – оптужбе за злочине које никада нисте намеравали да почините, већ су само до одређене границе били предвидљиви, представља један од оваквих облика одговорности.

Овакво правно тумачење и примена овог облика строге (неизбежне) одговорности од стране МКСЈ-а може обухватити сваког појединца, од

⁴ Усвојен и отворен за потписивање и ратификовање или приступање резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 2200А (XXI) од 16. децембра 1966 године. Ступио на снагу 23. марта 1976. године у складу са чланом 49. Службени лист СФРЈ (Међународни уговори) Бр. 7/1971. међународни уговор Уједињених ...

Међународни пакт о грађанским и политичким правима
<https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama>.

МАТРИЦА ПРОГЛ. КРИВОМ СРБА ПРЕД ХАШКИМ ТРИБУНАЛОМ...

обичног војника, па до врха командне структуре, уз само један услов да се на било који начин нађете ангажовани у ратним дејствима на некој од страна. У оваквој ситуацији може се догодити да вам се препишу злочини за које нисте ни чули, а камоли на било који начин учествовали у њиховом извршењу, у било ком облику одговорности познатом у пракси кривичног законодавства у свету. Као што је претходно речено, без обзира на спорења о карактеру сукоба на територији бивше Југославије, у свакој од ових варијанти преовладава мишљење да су сукоби на територији бивше Југославије имали карактер грађанског рата.

Опште је познато да су грађански ратови, а поготово они који се догађају на територијама етничке и конфесионалне мешовитости становништва, а која је уз то оптерећена и тешким историјским чињеницама претходних сукоба, веома крвави. Овакви сукоби редовно доводе до извршења врло тешких злочина на свим странама. То се догодило и у случају сукоба на територији бивше Југославије. Пошавши од ове претпоставке, а имајући у виду овај трећи облик одговорности у оквиру УЗП-а, то би једноставно значило да ко год је испунио своју уставну обавезу и ангажовао се на било који начин у сукобу, могао би предвидети да ће се у тим сукобима догађати разни злочини и од стране на којој је он ангажован, па стога би он као такав могао бити одговоран и за такве акте.

Поред лица која су у току сукобу ангажована на једној од сукобљених страна (војници, полицајци и слично), трећи облик одговорности УЗП-а обухвата и грађанске структуре неке од зараћених страна. У првом реду, то су политичке структуре, које су у том тренутку на власти. Екстезивним тумачењем трећег облика одговорности УЗП-а, и увлачењем у одговорност политичких фактора, може се доћи до врло парадоскалне могућности да у крајњем случају и сваки грађанин који је гласао за одређену политичку опцију могао је предвидети да је та политичка опција обухваћена УЗП-ом, да надаље може доћи до ратних сукоба – грађанског рата, у коме ће вероватно бити злочина за које, ето и један гласач може да одговара. Ово је апсолутно неприхватљиво. Ово показује сву апсурдност примене и тумачења оваквог облика одговорности пред МКСЈ-ом.

Овакво ширење одговорности представља негацију једног од основних правила кривичне одговорности, а то је индивидуална одговорност за акт почињења кривичног дела. Сврха вођења кривичних поступака у свим законодавствима света, па и поступка како је уређен пред МКСЈ-ом, јесте стриктно утврђивање индивидуалне одговорности сваког процесуираног појединца и утврђивање његове улоге у почињењу сваког појединачног злочина. Примена УЗП-а у трећем облику потпуно релативизује ово начело и доводи до готово објективне одговорности најширег облика.

На послетку, када је реч о УЗП-у, треба истаћи да када се погледају оптужнице, пресуде, па и правоснажне пресуде, може се лако уочити да је овај

проблематични облик одговорности готово резервисан за припаднике „срске стране“. Када је у питању српска страна, УЗП-ом су обухваћене и у Републици Српској све војне, полицијске, безбедоносне, политичке и локалне структуре власти, што опет потврђује тезу са почетка овог рада.

НЕПРИХВАТЉИВОСТ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ПОМАГАЊЕ И ПОДРЖАВАЊЕ СТРАНА

Још један облик одговорности пред МКСЈ-ом и начин његове примене представља нарушавање основних кривично правних правила о одговорности. Помагањем и подржавањем се, на начин на који МКСЈ примењује овај облик одговорности, може засновати одговорност такође великог и широког круга особа које на било који начин дају логистику једној од страна у сукобу. О овом облику одговорности, као и о претходном, пракса пред МКСЈ-ом није уједначена и постоје различита мишљења, али нажалост преовлађује оно по коме одговоран за злочин може бити онај ко на било који начин подржава или помаже неку од страна у сукобу, иако то не чини са директним умишљајем ка извршењу било ког кривичног дела, а поготово не злочина. По овом преовађујућем мишљењу у МКСЈ-у, онај ко помаже и подржава може бити одговоран за злочин који и није хтео и за који није знао. Овај облик одговорности се заснива на претпоставци да онај ко помаже некој од страна у грађанском рату зна да ће злочини вероватно бити почињени, па га било каква помоћ чини, самим тим, кривим за помагање и подршку неке ко у сукобу чини нешто противправно. Сматра се да је ово, такође, неприхватљив начин екстезивног тумачења овог облика одговорности који, као и УЗП, може довести до веома широког захватања броја одговорних за појединачне злочине.

Комбиновањем ова два облика одговорности, на начин како је то претходно објашњено, дакле, помагања, подржавања и трећег облика УЗП-а, одговорност се може проширити до неслућених размера и учинити одговорним целе народе, етничке групе или државе. И оваква комбинована примена ова два неприхватљива облика одговорности може се наћи једино у оптужницама и пресудама против оптуженика српске стране, што је један од доказа о различитој примени стандарда и неједнакости пред МКСЈ-ом.

Читав овај проблем примене ова два неприхватљива вида одговорности могао би се посматрати на следећи начин:

- Опште је позната ствар, која је у новије време и научно и историјски установљена, је да је главни узрок избијања међуетничких сукоба и грађанског рата на територији бивше Југославије - разбијање бивше СФРЈ изазвано од стране спољних фактора, праћено сецесијом појединих бивших република и покрајина. Поставља се питање, да ли би били одговорни делови међународне заједнице који су подстицали, помагали и охрабривали, а у појединим ситуацијама и директно

учествовали у разбијању бивше Југославије и сецесији њених делова? Да ли су они знали да ће се овакве активности развити нужно у грађански рат у коме ће се десити злочини?! Да ли су знали да преврмено и противно међународном праву признавањање самоотцепљених делова територије једне суверене државе подстичу међуетничке сукобе, који су у том тренутку били предвидљиви?! Да ли је онај који је вршио наоружавање појединих страна и дотурање осталих материјалних добара у току самог сукоба могао предвидети и да ће то оружје и материјална средства бити употребљена за почињење злочина?

- Уколико би стандарди примене УЗП-а и подржавање и помагање применили на конкретне стране факторе који су имали кључну улогу у распаду бивше Југославије, да ли би то довело до њихове одговорности и да ли би и тада ти делови међународне заједнице подржавали овакве стандарде пред МКСЈ-ом?!

НЕПРИХВАТЉИВО ТУМАЧЕЊЕ ГЕНОЦИДА

Тумачење и примена одредаба међународног кривичног права, које дефинишу геноцид као један од најтежих аката повреде међународног права, су пред МКСЈ-ом такође веома проблематична.⁵ Екстензивно и на много претпоставки засновано тумачење појма геноцида довело је до потпуног апсурда. Дефинисање геноцида на основу објективног елемента (броја страдалих), без јасног субјективног елемента (геноцидне намере) је такође неприхватљиво.

Начин квалификације догађања у и око Сребренице 1995. године, је управо један од таквих примера. Одлука МКСЈ-а да је у Сребреници од српске стране почињен геноцид над Муслиманима, одлука која се заснива на претпостављеном броју страдалих на муслиманској страни, а који број никада експлицитно и ни у једном од судских поступака није утврђен на начин како то налаже судска пракса у свим земљама света, те стварање новог појма „ситуационе (тренутне) геноцидне намере“, представља негацију свега онога што геноцид у суштини јесте. Стиче се утисак да је у овој ситуацији једна политичка одлука и унапред, највероватније за изговор потребна одлука, морала добити конвалидацију кроз судски поступак. У овој ситуацији је поступак доношења одлуке био потпуно обрнут од редовне. Уместо да се на утврђено чињенично стање примени правна норма која је већ дефинисана (дефиниција геноцида), пошло се од претпоставке да то мора бити геноцид а онда је МКСЈ у таквој ситуацији очигледно био принуђен да мења облике битних елеманта овог кривичног дела и прилагођава чињенично стање како би га подвео под већ донету одлуку.

⁵ *Agreement of application and implementation of international humanitarian law within the context of the conflict in Bosnia Herzegovina*, Ženeva, 22. maj 1992.

ЗЛОУПОТРЕБА ПРОЦЕСНИХ ПРАВА

Поред ових неколико материјално-правних примера начина рада и примене стандарда пред МКСЈ-ом, чини се да треба указати и на неке процесне проблеме судске праксе настале пред Трибуналом.⁶

Поступак пред МКСЈ-ом у великом броју случајева почиње презумпцијом кривице, а не презумпцијом невиности. Чињенице које су саствани део претходно донетих правоснажних одлука се у новим поступцима, од стране МКСЈ-а, третирају као већ утврђене и пресуђене, па стога у старту намећу презумпцију кривице лицу које се процесуира, јер се тада фактички терет доказивања пребацује на одбрану. Дакле, одбрани је неопходно да у свом раду доведе у „разумну сумњу“ ове чињенице, да би се њихово поновно доказивање у том поступку могло обавити. Посебан проблем представљају чињенице које су у претходно пресуђеним поступцима за окривљеног у том поступку биле мање релевантне, па их није нити оспоравао, нити индивидуално кроз поступак испитивао њихову истинитост. Таква чињеница улази у пресуду, а у наредном поступку представља већ утврђену чињеницу која новоокривљеном, у том другом поступку, аргіогі ставља презумпцију кривице, иако нити он, нити његова одбрана до тада нису имали прилику да се истинитошћу те чињенице на било који начин баве. Најчешће објашњење судских већа МКСЈ-а код одбијања предлога одбране за провером овакве чињеница је да су оне већ биле подвргнуте провери у неком другом поступку (сведока је унакрсно испитивала нека друга одбрана). Оваква пракса је неприхватљива јер би и оптужба и одговорност морале бити индивидуализоване, а што са своје стране подразумева различите аспекте погледа на одређену чињеницу.

Оскудни услови одбране, неједнакост оружја на штету одбране, помањкање материјалних средстава за одбрану, наметање, а не избор бранилаца, у највећој мери доводе до начина одбране у којој појединац, правно неук, суочен са великим бројем општих и појединачних чињеница, се искључиво бави најнижим чињеничним нивоом, тј. појединачним чињеницама везаним за њега лично. У немогућности да преиспитује више чињеничне нивое, у погледу општости, ове чињенице неретко улазе у саставни део пресуда, а да нису ни на који начин третиране у погледу њихове тачности. Новоокривљени у новом поступку, коме оваква општа чињеница намеће презумпцију кривице, је сада суочен са свим недаћама, као и претходно окривљени у претходном поступку, уз још сада једну отежавајућу околност, а то је терет општих чињеница које суд сматра већ доказаним.

Без обзира на чињеничну повезаност, временску блискост и врло често испреплетаност догађаја насталих у сукобима на територији бивше

⁶ http://www.icty.org/x/file/legal%20library/statute/statute_sept09_bcs.pdf с измјенама од 7. јула 2009. сходно резолуцији 1877). ажурирани статут међународног кривичног суда за бившу Југославију

МАТРИЦА ПРОГЛ. КРИВОМ СРБА ПРЕД ХАШКИМ ТРИБУНАЛОМ...

Југославије, сваки поступак понаособ морао би бити поступак *sui generis* у погледу комплетног чињеничног стања које му се ставља на терет. Напротив, а што се већ и дешавало пред МКСЈ-ом, доцнија суђења о догађајима о којим се већ судило с епо пракси трибунала претварају у „папирно суђење". Ономогућавање да се сведоци *in vivo* појаве пред судом и сада унакрсно испитају од одбране новоокривљеног и провере чињенице које претходно нису оспроаване, представља озбиљну повреду права окривљеног да у поступак уђе са презумпцијом невиности на својој страни. Презумпција невиности на тај начин пред МКСЈ-ом је најчешће само декларативног карактера њена фактичка примена, на начин како је претходно објашњено, се претвара у супротност.

Примена одредби Правилника о поступку и доказима пред МКЈ-ом, у погледу признавања изјава сведока, без унакрсног испитивања, такође представља проблем који најчешће резултира оштећењем права одбране. Ономогућавање окривљеног да се суочи са сведоком у потпуности нарушава начело непосредности извођења доказа.

Стандарди које је МКСЈ у својим одлукама успоставио у погледу третирања посредних доказа (сведочења из друге и треће руке, као и преношења информација добијених од непознатог лица – рекла казала), такође компромитују у великој мери могућности утврђивања материјалне истине у поступцима пред МКСЈ-ом.

Повреде Правилника о поступку и доказима у погледу начина обелодањивања доказа су веома честе. У преко 90% случајева то чини тужилаштво и то, наравно на штету окривљеног и одбране. Систем тужилачке истраге налаже обавезу правовременог обелодањивања и ослобађајућих доказа од стране тужилаштва ка одбрани, што тужилаштво у огоромном броју случајева не чини. Ова појава се може слободно окарактерисати као злоупотреба процесних права од стране тужилаштва и некажњена опструкција права. У поједимим случајевима, у предпретресној фази и фази претреса, укупно 76 пута је на писмене приговоре одбране, у погледу кршења правила о обелодањивању доказа од стране тужилаштва, суд утврдио да је тужилаштво кршило правила! Санкције су изостале и тужилаштво нема интерес да престане са оваквим противправним понашањем. У истом случају, тужилаштво је, тек након окончања тужилачког случаја (извођење доказа од стране тужилаштва), обелоданило одбрани велики број докумената који су били употребљиви у претходној фази на страни одбране.

И поред јасно прокламованих правила о поступку и доказима о обавези свих страна да сарађују са МКСЈ-ом (тужилашвом и одбраном), постоје различити стандарди у погледу непоступања по овом правилу. Када се одређени документи, докази или оптуженици потражују од Републике Србије или Републике Српске, то се чини на јако бруталан начин уз претње ауторитета Савета безбедности УН увођењем санкцијама и сличним претњама, а када су у путању нпр. Хрватска или муслиманска страна и њихово непоступање по

налозима МКСЈ-а, изостају претње и санкције. На овај начин се, на нивоу држава и нација, ствара осећај дискриминисаности пред МКСЈ-ом, који прераста у опште мишљење „да је МКСЈ основан да би судио Србима“.

Посебан проблем у раду МКСЈ од његовог оснивања, укључујући и период рада резидуалног механизма представља начин рада и одлучивања у другостепеним већима. Од самог почетка смо указивали на проблем недопустивости да у другостепеним већима учествују судије које су већ у једном или више наврата изражавале своје правно мишљење о појединим догађајима који су били претходних поступака, а истовремено су сада предмет нових поступака (Сребреница, Сарајево..). Тешко је очекивати да ће било ко од чланова првостепених или другостепених већа у претходним судским поступцима који је већ изразио своје чињенично и правно схватање догађаја, сада у новом поступку одлучивати другачије. На тај начин се дошло до могућности прејудуцирања резултата другостепених поступака кроз именовање одређених судија у састав другостепених већа.

Посебно се у овом облику манипулативног одређивања другостепених већа истицао се доскорашњи председник резидуалног механизма и председник МКСЈ Теодор Мерон. Сведоци смо у најновије време догађања у резидуалном механизму Хашког трибунала поводом сукоба о решавању овог питања које смо још давно поставили. Тек после 25 година рада пред Хашким трибуналом се по први пут озбиљно одлучивало о овом проблему. Изузећа појединих судија из другостепених поступака у случајевима председника Радована Карацића и генерала Ратка Младића, лични и професионални сукоби унутар рада самог механизма, јавна иступања појединих судија Трибунала (Хархоф, Флуге, Антоанети), показала су све пукотине, неправилности и неприципијелности у примени правних стандарда када су у питању српски оптуженици.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Све изнето, заједно, је само део неправилности и недоследности у примени стандарда пред МКСЈ-ом, који велики број поступака, а најчешће оних који се воде пред против српских оптуженика, чини нелегитимним и неправедним. Све наведене чињенице су проверљиве анализом дела донетих одлука и поступака пред МКСЈ-ом од стране квалификоване експертске групе у поступку који би се могао организовати од стране Савета безбедности УН. Савет безбедности УН-а би, имајући у виду оправдану сумњу у испуњеност циљева оснивања МКСЈ-а, требао предузети овакав корак.

Опште је мишљење да у поступцима пред МКСЈ-ом у великој мери није утврђивана истина што може представљати само додатно оптерећење ионако нарушеним међуетничким односима на прсотору бивше СФРЈ. Народима на овом простору после свих недаћа које је грађански рат са собом донео, најпотребнија је једна ствар до које се за сада није дошло, а то је истина. Без истине на простору бивше Југославије нема помирења, а неистините чињенице

МАТРИЦА ПРОГЛ. КРИВОМ СРБА ПРЕД ХАШКИМ ТРИБУНАЛОМ...

које су заоденуте судском формом могу бити разлог неких нових сукоба у будућем времену. Преиспитивање рада и испуњавања сврхе оснивања МКСЈ-а, сигурно би било усмерено у правцу спречавања могућности настајања нових сукоба и велики допринос стварању услова за помирење народа на овом простору, у нади да ће се учинити свеопшти напор у погледу преиспитивања рада и сврхе оснивања МКСЈ-а.

ИЗВОРИ

1. Међународни кривични суд за бившу Југославију (ckr. МКСЈ, engl. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, акр. ICTY;
https://sh.wikipedia.org/wiki/Me%C4%91unarodni_krivi%C4%8Dni_sud_za_biv%C5%A1_u_Jugoslavia
2. *Универзална декларација о правима човека. Усвојена и прокламована од стране Генералне скупштине резолуцијом 217А(III) од 10. децембра 1948. године. Усвојен и отворен за потписивање и ратификовање или приступање резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 2200А (XXI) од 16. децембра 1966. године. Ступио на снагу 23. марта 1976. године у складу са чланом 49. Службени лист СФРЈ (Међународни уговори) бр. 7/1971. међународни уговор Уједињених ...*
3. *Међународни пакт о грађанским и политичким правима*
<https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama>
4. *Agreement of application and implementation of international humanitarian law within the context of the conflict in Bosnia Herzegovina,* Žенева, 22. мај 1992.
5. http://www.icty.org/x/file/legal%20library/statute/statute_sept09_bcs.pdf са измјенама од 7. јула 2009. сходно резолуцији 1877). *Ажурирани статут међународног кривичног суда за бившу Југославију*

ПРАВНИ ЗНАЧАЈ И ДОМЕТИ ПРЕСУДА ЗА „СРЕБРЕНИЧКИ ГЕНОЦИД“

Адвокат Зоран М. Живановић¹

Адвокатска канцеларија Београд,

Адвокат Тома Филадельфија²

Адвокатска канцеларија Филадельфија Београд

Апстракт: Уколико се геноцид посматра као намерно и планско уништавање и зазирање националне или неке друге групе на одређеном простору, онда се то не може применити на догађаје у и око Сребренице 1995. године, где су српске снаге прихватиле и организовано пребациле жене децу и мушкарце који су дошли у базу УН у Поточарима, на одредиште које је њима одговарало.

У операцији Војске Републике Српске у Сребреници страдало је углавном војно-способно становништво из састава 28. дивизије Армије БиХ која се више дана пробијала под борбом преко територије дуге 100 километара коју су контролисале мање српске снаге.

Политичка и дипломатска офанзива многобројних међународних кругова које предводе САД и Велика Британија усмерена је на признавање геноцида којег су наводно починиле српске снаге према муслиманским војницима који су се кретали из Сребренице на простор Федерације Босне и Херцеговине. Обзиром да се вођене даноноћне борбе са српским снагама нема елемената геноцида што није могао утврдити ни суд, иако је у неким пресудама истакао учешће у геноциду.

Таква дипломатска активност потребна је ради ангажовања снага НАТО и америчке агенције МПРИ у припреме и извођење хрватске операције „Олуја“ у којој је етнички очишћено

¹ Адвокат Зоран М. Живановић дипломирао на Правном факултету у Београду 1972. године и одмах почео да ради као адвокатски приправник. После обављеног приправничког стажа, положеног правосудног испита и одслуженог војног рока 1975. године уписан као адвокат у Именик адвоката Адвокатске коморе у Београду. Од тада се непрекидно бави адвокатуром. Од 2005. године био главни бранилац пред Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију у предметима Вујадина Поповића и других и Горана Хаџића. У два мандата биран за секретара Управног одбора Адвокатске коморе Београда (1994-2002) и секретара Управног одбора Адвокатске коморе Србије (2002-2006).

² Адвокат Тома Филадельфија дипломирао је право 1963. а 1967. године постао најмлађи адвокат у Југославији. У јавности је постао познат као адвокат људи оптужених за најтежа кривична дела, међу којима је велики број људи био оптужен за дела за која је била забрањена смртна казна. Бранио је многе политичаре међу којима су: Јованку Броз, Слободана Милошевића, и једно време је заступао Горана Хаџића. Први је адвокат из Србије кога је ангажовао Хашки трибунал непосредно по свом оснивању, но то га није спречило да каже да је Хашки трибунал, неозбиљан и пристрасан суд, и да га упореди са Нирнбершким процесом.

ПРАВНИ ЗНАЧАЈ И ДОМЕТИ ПРЕСУДА ЗА СРЕБРЕНИЧКИ. ГЕНОЦИД

из Хрватске 250.000 Срба а више хиљада страдало је од хрватских снага, па је оваквим резолуцијама требало етикетирати Србе као геноцидан народ.

Кључне речи: *геноцид, резолуције о геноциду, Хашки трибунал, операција ВРС.*

Питање правног значаја и домета пресуда Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију („МКСЈ“) које се односе на злочине у Сребреници постало је поново актуелно после одлуке Европског парламента донете крајем новембра 2018. године. У релевантном делу она гласи: *„Европски парламент жали због континуираног порицања геноцида у Сребреници од неких српских власти, подсећа их да пуна сарадња са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију, и механизмом који га је наследио, такође укључује пуно прихватање и примену његових пресуда и одлука и наглашава да је признавање геноцида у Сребреници основни корак на путу Србије ка приступању Европској унији“* (подвукао (З.Ж. и Т.Ф.).

Председник делегације Европског парламента за сарадњу са Србијом Едуар Кукан је тим поводом изјавио да је Европска унија имала јасан став о масакру у Сребреници те да ова резолуција није нека новина. Међутим, приметно је да се сада први пут „наглашава да је признавање геноцида у Сребреници основни корак на путу Србије ка приступању Европској унији“. (подвукао (З.Ж. и Т.Ф.).

ОФАНЗИВА МЕЂУНАРОДНИХ КРУГОВА НА ПРИЗНАВАЊЕ ГЕНОЦИДА У СРЕБРЕНИЦИ

Намеће се питање: зашто је неопходно, да после правноснажних пресуда Хашког трибунала којима је утврђено да злочини над босанским муслиманима извршени јула 1995. године у Сребреници представљају геноцид, што по тим ставовима политичка тела у Србији такође то морају да прихвате.

Тачније, зашто је толико важно да се та масовна убиства правно квалификују као геноцид од стране српских политичких власти. Подсећања ради, Народна Скупштина Републике Србије донела је 31. марта 2010. године Декларацију о осуди злочина у Сребреници извршених над бошњачким становништвом јула 1995. године.³ Декларација овај злочин међутим, није оквалификовала као геноцид.

Слично питање се појавило 2015. године у вези неуспеле иницијативе Велике Британије пред Саветом безбедности УН ради доношења резолуције којом се осуђује геноцид у Сребреници. Овај предлог није прихваћен јер је Русија уложила вето.

³ Народна скупштина Републике Србије је 31. марта 2010. године донела *Декларацију о осуди злочина у Сребреници извршених над бошњачким становништвом јула 1995. године.*

Поставља се и питање: зашто је, након правоснажних пресуда МКСЈ-а о геноциду над босанским Муслиманима у Сребреници у јулу 1995. године, потребна потврда Савета безбедности УН као политичког тела.

Другим речима који је значај и ауторитет правоснажних пресуда МКСЈ ако њихове налазе треба да прихвате политички органи Уједињених Нација и других држава чланица.

Треба нагласити да израз „геноцид у Сребреници“ није тачан. Наиме, у пресудама МКСЈ, геноцид пре свега подразумева масовно убијање заробљених војно способних мушкараца и дечака Муслимана после 11. јула 1995. године у пет села у општини Зворник⁴ и једном селу у општини Братунац.⁵ Није утврђено да је било убиства у Сребреници јер је у време уласка Војске Републике Српске, град био потпуно напуштен. Међутим, како је појам „геноцид у Сребреници“ широко прихваћен, исти термин у овом чланку означава горе наведена убиства.

Одговоре на горња питања треба потражити у догађајима који су уследили пар недеља после сребреничког злочина. Али пре тога размотрићемо аргументе предлога британске резолуције због чега злочин у Сребреници треба окарактерисати као геноцид.

Главни аргумент је да „прихватање трагичних догађаја у Сребреници као геноцида представља предуслов за помирење“ а „негирање овог геноцида“ кочи напоре ка помирењу, и да „трајно порицање дубоко потреса жртве“. Текст није разјаснио ко би се помирио са ким и зашто је само појам „геноцид“ био водећа снага за такво постигнуће. Конкретније, признање масовног убијања мушкараца, босанских Муслимана заробљених после пада Сребренице у јулу 1995. године није кључ за помирење, шта год то значило, већ правна квалификација таквог злочина. Ако је тај злочин правно квалификован као злочин против човечности и/или ратни злочин, помирење се не може постићи. Али, ако се оквалификује као геноцид, изгледи за помирење би били скоро на дохват руке.

Као додатни разлог, предлог Резолуције такође наводи да континуирано оспоравање геноцида дубоко потреса жртве. Претпоставља се да Резолуција под жртвама подразумева преживеле и чланове породица убијених. Разумљиво је да такве жртве могу бити потрешене негирањем да је над њиховим ближњима извршен злочин, правдањем таквог злочина а посебно некажњавањем или сувише благим кажњавањем осуђених. Међутим тешко је поверовати да ће жртве, чак и под условом да су правно образоване, бити потрешене ако се злочин над њиховим ближњима правно квалификује као злочин против човечности или ратни злочин а не као геноцид.

⁴ Ораховац, Петковци, Козлук, Пилица и Брањево.

⁵ Кравица.

ПРАВНИ ЗНАЧАЈ И ДОМЕТИ ПРЕСУДА ЗА СРЕБРЕНИЧКИ. ГЕНОЦИД

Злочин против човечности и геноцид су подједнако тешки и повлаче подједнако тешке казне. У пракси МКСЈ изречене су једнако тешке казне осуђенима за геноцид и злочине против човечности.⁶

Зато, инсистирање да Република Србија и Савет безбедности УН осуде ове злочина као геноцида, потиче из практичних интереса држава које су учествовале у припреми операције „Олуја“ у Хрватској. Наиме, само три недеље после извршења сребреничких убистава почела је акција хрватске војске и полиције. Акција је резултирала убиствима неколико хиљада Срба и масовним протеривањем и депортацијом око 250.000 хрватских грађана српске националности, масовном пљачком и уништавањем њихове имовине како на територији Хрватске тако и на територији БиХ.

Између осталог, то је учинило Хрватску и државе које су помагале и подржавале такву акцију одговорним и по грађанском праву за штету учињену жртвама. И уместо казни починиоцима злочина хрватских снага над Србима уследило је ослобађање готово свих пред Хашким трибуналом. А за узврат Хрватске је од тих истих савезника добила убрзан статус у Европској унији.

СРПСКО ТРАГАЊЕ ЗА ПРАВДОМ

После извесног времена, жртве „Олује“ организовале су се и покренуле судске поступке за накнаду штете претрпљене током операције.

Тако је Српско удружење „Жртве геноцида Крајине“, 2010. године поднело тужбу за накнаду штете пред Федералним судом у Чикагу против америчке корпорације МПРИ (Military Professional Resources Incorporated) за износ од 10,4 милијарди долара.

Правни основ за тужбу био је у уговору из септембра 1994. године између МПРИ и хрватске Владе у оквиру „Програма демократске транзиције“. Пошто је МПРИ била под директном контролом владе Сједињених Држава, уговор је одобрен од стране Стејт департмента.

Ова тужба је наговестила могуће нове спорове против држава које су директно или индиректно учествовале у овој акцији.

Тако је настала потреба да се пронађе правно оправдање за помагање хрватских снага у операцији „Олује“.

Потрага за адекватном одбраном постала је ургентна када је савезни судија у Чикагу одбацио приговор туженог о ненадлежности америчког суда. У образложењу се, између осталог, наводи да је „широко распрострањена веза и значајни контакти“ тужене компаније са државом Илиноис довели овај предмет под непосредну надлежност Савезног суда у тој земљи.

⁶ Поповић, Беара и Телимир осуђени су због геноцида на доживотни затвор, као и Галић и Милан Лукић који су осуђени због злочина против човечности.

То објашњава зашто је управо у то време од Србије затражено да осуди и призна злочине почињене над босанским Муслиманима у јулу 1995. године, као геноцид. Такво признање отворило би врата следећој Резолуцији Савета безбедности УН којом се потврђује геноцид у Сребреници. Ова два документа пружила би солидну одбрану туженом у парничном поступку како би доказао да је његова помоћ операцији „Олуја“ предузета у извршењу обавезе спречавања геноцида који је почео неколико недеља раније у Сребреници.

Укључивање у операцију „Олуја“, да би се помогло владама Хрватске и Босне и Херцеговине да ослободе део своје територије од побуњеника, ствар је избора и стога не ослобађа учеснике одговорности за штету учињену жртвама такве оружане акције. Стога је било неопходно оправдати ово ангажовање међународним обавезама хрватских савезника.

С обзиром да је операција „Олуја“ почела само неколико недеља после сребреничког злочина, најбоље оправдање за ангажовање у тој акцији могло се наћи у Конвенцији о спречавању и кажњавању злочина геноцида коју је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација, 9 децембра 1948. године („Конвенција“).

Члан 1. Конвенције обавезао је државе потписнице да спрече и казне геноцид. Конвенција није ограничила такву обавезу на сопствену територију већ и на територију других држава уз њихов пристанак. Таква обавеза није постојала у погледу других кривичних дела.

Тако се појавио јасан интерес да се злочини почињени после пада Сребренице у јулу 1995. године правно квалификују као геноцид. То би оправдало учешће западних земаља у операцији „Олуја“ као неопходан чин за спречавање и ширење геноцида из Сребренице на територију Хрватске и Босне и Херцеговине. Тачније, ако би злочин почињен у Сребреници средином јула 1995. био правно квалификован као геноцид, учешће хрватских савезника у припреми и спровођењу „Олује“ почетком августа 1995. могло би се оправдати обавезом да се спречи даље ширење. "постсребреничког геноцида" које би српске снаге наставиле да врше.

Међутим, остаје питање због чега пресуде Хашког трибунала и Међународног суда правде, којима је утврђен сребренички геноцид, нису могле да послуже овој сврси, већ су биле потребне додатне политичке одлуке Савета безбедности и Републике Србије.

ЗА ГЕНОЦИД МОРА ПОСТОЈАТИ НАМЕРА

Према Конвенцији УН-а, геноцид чини свако ко, са намером да у целости или делимично уништи неку националну, расну, етничку или верску групу („заштићена група“) као такву, убијајући чланове групе, наносећи озбиљне телесне или душевне повреде члановима групе, свесно намећући групи услове живота који су у целини или делимично проузроковали њено физичко

ПРАВНИ ЗНАЧАЈ И ДОМЕТИ ПРЕСУДА ЗА СРЕБРЕНИЧКИ. ГЕНОЦИД

уништење, наметање мера за спречавање рађања унутар групе и присилно премештање деце из групе у другу групу. Стога су сва ова дела кажњива као геноцид само ако су почињена с намером да се уништи заштићена група у целости или деломично као таква („геноцидна намера“). Ако се не утврди геноцидна намера, сва горе наведена дела су кажњива, али не као геноцид, већ као друго кривично дело (злочин против човечности, ратни злочини, итд.).

У поступку због накнаде штете жртвама „Олује“ тужени би морао да докаже да је знао да су „српске снаге“ (ВРС и МУП Републике Српске) извршиле геноцид над босанским Муслиманима средином јула 1995. године. Са тог становишта пресуде МКСЈ нису биле од користи.

Тужилаштво МКСЈ оптужило је 19 особа за злочине у Сребреници. МКСЈ је осудио 16 оптужених на затворске казне у распону од пет година до доживотног затвора. Сви осуђени били су припадници „српских снага“ у јулу 1995. године. У овом тренутку две пресуде нису правноснажне.⁷ Предмет једног оптуженог припадника ВРС пребачен је на Суд Босне и Херцеговине, који га је осудио на затворску казну.⁸

Тужилаштво МКСЈ-а такође је подигло оптужницу против два висока државна функционера бивше Савезне Републике Југославије: председника Слободана Милошевића и генерала Момчила Перишића. Први је пронађен мртав у притворској јединици МКСЈ и поступак против њега је убрзо обустављен, док је други, оптужен за помагање геноцида у Сребреници, правноснажно ослобођен.

Од четрнаест правноснажно осуђених за злочине у Сребреници, тројица су проглашени кривим за извршење геноцида кроз учешће у такозваном удруженом злочиначком подухвату (“УЗП”) за убиства,⁹ двојица су осуђена за помагање и подржавање геноцида.¹⁰ Остали оптуженици су такође проглашени кривима за злочине против човечности и/или ратне злочине почињене у Сребреници, јер МКСЈ није утврдио геноцидну намеру у њиховим радњама.¹¹

Правноснажне осуде за геноцид могле су само да докажу наводну геноцидну намеру тројице официра ВРС-а, али не и да су хрватски савезници суделовали у припреми хрватске операције „Олуја“ како би спречили геноцид. Чак и под претпоставком да су ова три официра имала геноцидну намеру, таква намера није могла бити позната земљама које су одлучиле да адекватно учествују у „Олуји“ ради наводног спречавања геноцида.

⁷ Ратко Младић и Радован Караџић.

⁸ Трбић.

⁹ Вујадин Поповић, Љубиша Беара и Здравко Толимир.

¹⁰ Радослав Крстић и Драго Николић.

¹¹ Дражен Ердемовић, Момир Николић, Видоје Благојевић, Драган Обреновић, Љубомир Боровчанин, Радивој Милетић, Милан Гверо, Винко Пандуревић.

Поред тога МКСЈ није осудио већину оптужених за геноцид већ за злочине против човечности и ратне злочине. Међу њима су појединци који су били на вишем хијерархијском положају и са много ширим овлашћењима од бар двојице оптужених за геноцид. Ту спадају неки чланови Главног штаба ВРС, команданти Дринског корпуса и потчињених јединица у чијој зони одбране су извршена масовна погубљења уз коришћење њихових средстава и војника. У тим пресудама је наике правилно утврђено да они нису имали геноцидну намеру па су радње због којих су осуђени квалификоване као злочин против човечности и ратни злочин али не и као геноцид.¹²

ВЕЛИКОЈ БРИТАНИЈИ СЕ ЖУРИ ДА СЕ ОСУДЕ СРБИ ЗА ГЕНОЦИД

У првој половини 2015. године, Велика Британија је израдила резолуцију коју би усвојио Савет безбедности УН-а, са признањем и осудом геноцида у Сребреници. Такав документ би послужио као доказ у текућем поступку за накнаду штете пред америчким савезним судом али и у свим будућим поступцима. Тим документом би се доказивало да су државе учеснице у операцији „Олуја“ само испуњавале обавезу да спрече ширење геноцида након јула 1995. године, а не да би помогле Хрватској у прогону, убиствима и депортацији српског становништва.

Као повод Резолуције, нацрт наводи двадесету годишњицу геноцида у Сребреници.¹³ Делови предложене резолуције Британије јасно показују намеру да се оправда учешће у операцији „Олуја“ са међународном обавезом да се спречи геноцид.

На пример, наглашено је да Уједињене нације, укључујући и Савет безбедности, треба да обрате пажњу на индикације раног упозоравања на потенцијални геноцид и да осигурају брзу и ефикасну акцију за спречавање или заустављање геноцида, у складу са Повељом Уједињених нација. Ова реченица само је требала да потврди да је војна акција Војске Републике Српске ради заузимања Сребренице „показатељ раног упозорења на потенцијални геноцид“. „Потребна брза и ефикасна акција да се спречи или заустави геноцид“ очигледно се односи на операцију „Олуја“. Предлог, такође, поставља критеријуме за „рано препознавање потенцијалног геноцида“. Извештаји о кршењу људских права и међународног хуманитарног права, говор и подстицање мржње су наведени као индикатори за рано препознавање

¹² Због злочина, извршених после пада Сребренице јула 1995. године, МКСЈ је правноснажно осудио због злочина против човечности и ратних злочина, али не и геноцида, Милана Гвера, Радивоја Милетића, Винка Пандуревића, Видоја Благојевића, Драгана Обреновића, Момира Николића, Љубомира Боровчанина, Драгана Јокића и Дражена Ердемовића осудивши их за злочине против човечности и ратне злочине пошто код њих није утврђено постојање геноцидне намере.

¹³ Предлог Резолуције тачка ПП5.

ПРАВНИ ЗНАЧАЈ И ДОМЕТИ ПРЕСУДА ЗА СРЕБРЕНИЧКИ. ГЕНОЦИД

потенцијалног геноцида. Укратко, такво рано упозорење о потенцијалном геноциду дозвољава потписници Конвенције о геноциду да предузме превентивне мере које сматра неопходним.

Процес пред Америчким савезним судом завршен је нагодбом. Могуће је да су и друге групе жртава „Олује“ покренуле сличну тужбу, што је довело до недавне одлуке Европског парламента о геноциду у Сребреници за које су одговорни Срби.

Сада је Европска унија ставила као главни предуслов за пријем у њено чланство, признање Србије да је у Сребреници извршен геноцид. Тим признањем, које би било праћено и одговарајућом Резолуцијом Савета безбедности УН државе саучеснице у операцији „Олуја“ биле би ослобођене материјалне и моралне одговорности за штету нанету жртвама те операције. Више од 250.000 жртава те операције остало би без обештећења.

ЗАКЉУЧАК

Земље које су помогле акцију „Олуја“ имале су јак интерес да прикажу своје учешће у њој као извршење своје међународне обавезе спречавања наводног геноцида који је у Сребреници почињен неколико недеља раније.

То је било неопходно јер су жртве операције „Олуја“ поднеле тужбе против одређених држава и њихових компанија, саучесника те операције, тражећи накнаду штете нанесене у овој акцији. Пошто пресуде МКСЈ нису могле да поткрепе такву одбрану, покушале су да од Републике Србије и Савета безбедности УН дођу до докумената којима би се ослободиле материјалне одговорности за злочине извршене током хрватске операције „Олуја“.

Све то недвосмислено упућује да је политичка и дипломатска офанзива многих међународних кругова на челу са САД и Велика Британија усмерена је на признавање геноцида којег су наводно починиле српске снаге према муслиманским војницима 28. дивизије Армије БиХ који су се пробијали оз правца Сребренице ка Федерацији Босне и Херцеговине. С обзиром да су на том простору дугом 100 километара вођене даноноћне борбе са српским снагама нема елемената геноцида јер није пронађен ни један документ који би потврдио геноцидну намјеру српске стране за уништавање муслиманских група на том простору.

Неспорно је таква дипломатска активност потребна је ради оправдавања ангажовања снага НАТО и америчке агенције МПРИ у припреме и извођење хрватске операције „Олуја“ у којој је етнички очишћено из Хрватске 250.000 Срба а више хиљада страдало од хрватских снага, па је оваквим резолуцијама требало етикетирати Србе као геноцидан народ. Није било довољно што је српски народ био изложен највећем страдању у протеклим ратовима на простору экс Југославије него га сада уцењују европским интеграција

признавањем геноцида и стављањем на стуб срама и то управо оног народа који је у протекла два светска рата преживео низ геноцида и чија је популација потпуно десеткована.

ИЗВОРИ

1. Народна скупштина Републике Србије је 31. марта 2010. године донела *Декларацију о осуди злочина у Сребреници извршених над бошњачким становништвом јула 1995. године*
2. *Предлог резолуције Велике Британије пред Саветом безбедности*
3. Међународни кривични суд за бившу Југославију (скр. MKSJ, engl. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, акр. ICTY;
https://sh.wikipedia.org/wiki/Me%C4%91unarodni_krivi%C4%8Dni_sud_za_biv%C5%A1_u_Jugoslavia
4. *Универзална декларација о правима човека. Усвојена и прокламована од стране Генералне скупштине Резолуцијом 217А(III) од 10. децембра 1948. године. Усвојен и отворен за потписивање и ратификовање или приступање резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 2200А (XXI) од 16. децембра 1966. године. Ступио на снагу 23. марта 1976. године у складу са чланом 49. Службени лист СФРЈ (Међународни уговори) бр. 7/1971. међународни уговор Уједињених ...*
5. *Међународни пакт о грађанским и политичким правима.*
<https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama>
6. *Agreement of application and implementation of international humanitarian law within the context of the conflict in Bosnia Herzegovina, Ženeva, 22. maj 1992.*
7. http://www.icty.org/x/file/legal%20library/statute/statute_sept09_bcs.pdf са измјенама од 7. јула 2009. сходно резолуцији 1877). *Ажурирани статут међународног кривичног суда за бившу Југославију*

СРЕБРЕНИЦА ИСТИНА И ЗАБЛУДЕ

Академик проф. др Витомир Поповић¹

Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

Апстракт: У раду ће доминантно бити ријечи о сукобима у Подрињу који су продукт међунационалних нетрпељивости и почетка рата на простору ове бивше југословенске републике. Они су били у функцији остварења циљева садржаних у Исламској декларацији и потпуног етничког чишћења Срба са ових простора што је довело до масовних злочина Муслимана под командом Насера Орића. Проглашење Сребренице безбједносном зоном и неспровођење демилитаризације омогућило је наставак упада муслиманских снага у српска села, убијање недужног становништва, завођењем нечуведеног терора над њим при чему је у Подрињу страдало више од 3.626 људи.

С обзиром да УНПРОФОР-а није могао спријечити злочине Војска Републике Српске је 6. јула 1995. године започела војну акцију, Дринског корпуса, под називом „Криваја 95“. Суочене са развојем ситуације муслиманске снаге кренуле су у пробој према Тузли и директне оружане сукобе при чему је страдало преко 2.000 муслиманских војника. Постоје бројне тезе о томе да је напуштање сопственог цивилног становништва и тзв. жртвовање Сребренице било у договору са тадашњим руководством из Сарајева ради изазивања међународне интервенције и уништења Републике Српске, од стране НАТО-а и његових савезника, што ће се касније потврдити као тачно. И данас се непрекидно манипулише догађајима око Сребренице, посебно бројем страдалих Муслимана и неаргументованих оптужби српског народа за геноцид.

Кључне ријечи: *сукоби у Подрињу, безбједносне зоне, демилитаризација, операција ВРС „Криваја 95“, геноцид*

УВОД

Сребреница је брдско-планинска општина у источном дијелу Републике Српске повезана са путним правцем који води од Братунца преко планинских масива и повезује је са ријеком Дрином и мостом који је спаја са Љубовијом и другим насељеним мјестима у Републици Србији. Овај путни правац, односно веза Сребренице са матицом Србијом је имао огроман значај и представљао сигурност Срба који су живјели на овом простору. Нажалост, кроз сав период постојања овог мјеста како кроз средњи вијек, Османлијско доба, Први и Други свјетски рат а затим и овај посљедњи историја им није била наклоњена и над њима је вршен систематски прогон и уништавање. Само у Другом свјетском

¹ Академик, проф. др Витомир Поповић, редовни професор Правног факултета Универзитета Бања Лука, ратни потпредседник Владе Републике Српске, аутор већег броја студија из области права и међународног права те дејтонских рјешења у Босни и Херцеговини.

рату у Сребреници и у селима око ње страдао је велики број људи а ови злочини су настављени и у посљедњем одбрамбено-отаџбинском рату од 1992. до 1995. године.

Историјски посматрано, на просторима Сребренице постојали су трагови живота још од најстаријих времена. Она је сматрана веома повољним географским положајем, богатством сребрне руде и познатом љековитом бањом Губер. Ово јој је омогућавало са једне стране, развој занатства, земљорадње и културе, а са друге стране она је стално представљала мету и била предмет ратова, окупације, промјене владара итд. Сребро и љековита бања као и сама позиција на ријечи Дрини су представљали стални изазов и са истока и са запада за њеним освајањем. У вријеме Рисмог царства она је била главни центар за ковање новца и највећа ковачница римске империје. Сматрало се, нарочито након доласка фрањеваца у Сребреницу, да она представља границу између источне и западне цивилизације и да та граница, у нарави, треба да буде ријека Дрина.

У средњем вијеку ради својих природних ресурса и географског положаја Сребреница је имала статус колоније и сједиште римске рударске администрације за провинције Панонију и Далмацију. Рудари Саса су у првој половини 14. вијека обновили производњу сребра која ће, послје Новог Брда у Србији, представљати најзначајнији рудник сребра на Балкану и омогућити развој трговине (дућани, занатске радње и магацини), стамбене инфраструктуре (куће, зграде, цркве) и угоститељства (гостионице-таверне, пивнице). У Сребреници се налазила и прва ковница новца и царина и она је представљала јаку колонију за дубровачке трговце и сталне конзуле. Имала је свој статут и рударски закон што показује основе градске самоуправе. У 15. вијеку она је представљала привредни центар читавог средњег Подриња и у њу су поред Дубровчана долазили Барани, Котарани, Улцињани, Корчулани, Албанци, Османлије и Грци. Значај експлоатације сребра показује број од 66 дубровачких златара који ту бораве у периоду од 1413. до 1459. године. Изворима је потврђено егзистирање 15 врста заната. Ту бораве и љекари, глумци и фрулаши. Цијена једне куће из 1427. године била је 300 дуката, а то је вриједност која указује не само на дрвене куће у граду него и на камену зграду. Град има млинове, лепрозориј и своју клиницу.²

Развој је почео стагнирати након заузимања Сребренице од стране Турака Османлија 1459. и 1460. године. Све до 1879. године Сребреница је имала статус трговишта, а 1895. је стекла статус града. Долазак Турака ће представљати почетак тешког периода за хришћанско становништво.

Дубока економска криза која ће задесити бившу Југославију ће се непосредно одразити и на Сребреницу. Становништо које је до тада радило у фабрикама почиње да одлази „трбухом за крухом“ а само је мали број оних

² Поближе о томе видјети: Wikipedia <https://bs.wikipedia.org/wiki/Srebrenica>

који, студирајући у иностранству, ће покушати да се врати и помогне у њеном развоју. Нарочито велики број ових одлазака ће бити забиљежен непосредно пред почетак ратних сукоба на овом простору у периоду 1990-1991. године, а рат и његове посљедице на овом простору ће дуго година након његовог завршетка изазивати интересовање домаће јавности и бити предметом проучавања и изучавања читавог низа домаћих и међународних комисија.

СРЕБРЕНИЦА УОЧИ И ТОКОМ РАТНИХ СУКОБА 1991. ДО 1995. ГОДИНЕ

Већ уочи самог почетка рата 1990. и 1991. године почеле су систематске провокације режиране у оквиру Странке демократске акције и њених активиста над Србима. Оне су се у почетку почеле јављати на спортским и културним приредбама кроз величање исламских и усташких обиљежја а касније на организованим митинзима и скуповима. Циљ ових митинга и скупова је био у функцији промовисања Босне као муслиманске државе а главна парола је била да Срби треба да иду у Србију, и да им је боље да иду милом него силом. Одувијек заједничке основне школе у селима су се почеле дијелити, а муслимани су у својим школама увели вјерску наставу. Све оно што је до тада било мултинационално је почело да пуца по шавовима, земљорадничке задруге, предузећа итд. Што је вријеме више пролазило а нарочито зими 1992. године дошло је до кулминације ових провокација, од разбијања прозора ноћу на јавним објектима, провале у трговине, писања различитих погрдних натписа и графита на фасадама зграда и објеката, наоружавања муслиманског становништва од стране Територијалне одбране па све до постављања барикада и пресретања аутобуса и возила. Све ово је представљало јасан сигнал Србима да морају отићи са овог подручја и да у случају да то не ураде милом мораће урадити силом.

Поучени масовним страдањима у Другом свјетском рату и бројним звјерствима које су над Србима починили муслимани и усташе у ранијој историји, Срби из Сребренице су се почели повлачити прво у Братунац и околна села а затим и у Републику Србију. Са друге стране, муслимани су напуштали Братунац и одлазили у Сребреницу, а многи од њих, и Срби и муслимани су плашећи се ратних дејстава напустили ово подручје и отишли у Југославију или у иностранство. Услиједило је демолирање православне српске цркве и капеле на гробљу у Сребреници од стране Насера Орића и његових сљедбеника а Срби су у Братунцу узвратили демолирањем џамије. Орић и његови исламски фундаменталисти су све чешће почели упадати и нападати српска села, убијати и протјеривати српске цивиле, жене и дјецу а што је нарочито у Братунцу из дана у дан повећавало број избјеглица.

Помоћ која је у то вријеме стизала од стране Уједињених нација и других међународних организација је углавном пролазила кроз Братунац и ишла кроз Сребреницу а оно што је посебно изазивало стрепњу и неизвјесност лежи у

Академик проф. др Витомир ПОПОВИЋ

чињеници да је заједно са овом хуманитарном помоћи у ову енклаву допремано и бројно наоружање. Нажалост, ни протеривања па и убиства Срба у околним српским селима у Сребреници нису наилазила ни побуђивала пажњу ни тзв. представника Уједињених нација али и других међународних организација. НАТО је, не бирајући начине ни средства злоупотребљавајући ознаке Уједињених нација и Црвеног крста поред разних врста наоружања, Сребреницу снабдијевао разним артиклима прехранбених роба и производа који су долазили из западноевропских земаља САД-а, азијских, афричких и исламских земаља. Нарочито исламске земље нису бирале средства да се ова помоћ дотури браћи муслиманима из Босне. И у самом Братунцу је од гранатирања са околних брда од стране Орићевих фундаменталиста страдао велики број недужних цивила, а разарања стамбених и других привредних објеката су из дана у дан била све већа. То је створило потребу за организовањем Срба за супротстављањем муслиманској агресији али и стварањем најминималнијих услова за опстанак жена и дјеце у Братунцу и његовој околини. Непосредно након тога између Српских и муслиманских снага је успостављена линија разграничења а канадске и касније холандске јединице УНПРОФОР-а су направиле тапмон зону која ће ипак бити значајна за стварање минималних услова за живот у Братунцу. То ће омогућити успостављање водоводног система који су мислумани порушили, струје, наставе у школама и отварање скромних трговина и пијаца, тако да је након, поред недостатка хране, лијекова, одјеће и обуће, то ипак представљало неки зрачак наде за осиромашено, изгладњело и до тада скоро сваког дана гранатирано недужно српско становништво³.

Стравичне злочине над недужним српским становништвом муслимани су, предвођени Насером Орићем, починили од маја до децембра мјесеца 1992. године разарајући на десетине српских села и на најбруталнији начин убијањем српских цивила у општинама Сребреница, Братунац и Скелани. Само на подручју општине Сребреница нападнуто је 21 српско село и убијено више од 400 цивила а у нападу на 22 српска села општине Братунац убијено је више од 560 лица а све њихове куће и имања су спаљене и уништене. Нажалост, ни до данашњег дана за ове злочине нико није одговарао а Насер Орић је ослобођен оптужби за ова тешка кривична дјела против цивилног становништва.⁴

У то вријеме муслимани су имали у Сребреници неколико радио-станица којима су слали информације у свијет. Њихов основни циљ је био да се стравични злочини, почињени над недужним српским цивилима у Сребреници

³ Пближе о томе видјети: Миливоје Иванишевић, Сребреница, јули, 1995. *У трагању за истином – Живот Срба у Братунцу*, стр. 47-52.

⁴ Ослобађајућа пресуда од стране Међународног кривичног Трибунала за бившу Југославију и Суда Босне и Херцеговине је изазвала жестоко реаговање и незадовољство, како чланова породица настрадалих цивила тако и домаће, па и међународне јавности.

и околним селима, прикрију и не изађу на видјело са једне стране, а са друге стране они нису бирали средства да своје западне менторе обавијесте о наводним злочинима које су на овим просторима починили Срби. Извјештаји који су они припремали и писали су достављани на различите адресе и углавном оним земљама које су их све вријеме снабдијевали не само хуманитарном помоћу него и наоружањем. То су углавном биле, поред главних актера овог сукоба САД, Енглеска, Француска, Њемачка, исламске и неке друге земље. О томе је поближе писао Нијаз Маших у својој књизи „Сребреница-агресија, отпор, издаја, геноцид“ објављеној 1999. године. Он између осталог пише: „У то вријеме муслимани чине још један очајнички покушај. Они у јавност лансирају потресну поруку да је 12. априла 1993. године српска мина или граната експлодирала на школском игралишту за вријеме фудбалске утакмице и том приликом је убијено 66 и рањено 100 лица, углавном дјецe.“⁵

Међутим, у то вријеме српска артиљерија није уопште дејствовала и српској војсци се ни на који начин није могао приписати овај догађај него је он у ствари био дио муслиманског сценарија, са циљем да се, слично као и злочин који се десио пред пекаром у улици Васе Мискина у Сарајеву, изазове сажаљење и интервенција међународне заједнице против Срба.

Овакав вапај муслиманске стране за међународном интервенцијом био је срачунат првенствено са циљем да се избјегне пораз њихових оружаних снага и истовремено српска страна прогласи одговорном за све оно што се дешавало у и око Сребренице.

Притиснут бројним стравичним извјештајима о наводном страдању муслимана Сребренице Савјет безбједности је 16. априла 1993. године донио Резолуцију број 819 којом је Сребреницу прогласио за заштићену зону и од Срба и муслимана је безусловно затражено да Сребреница буде безбједна. Поштојући Резолуцију Савјета безбједности предсједник Републике Српске др Радован Караџић је издао наређење да се обуставе сва даља дејства Војске Републике Српске на Сребреницу и око ње, осим оних у нужној одбрани.⁶ Међутим, такво наређење није стигло од стране Алије Изетбеговића а нити од главног штаба тзв. Армије БиХ што, на одређен начин, потврђује чињеницу да су се муслимани са Насером Орићем припремали за наставак остварења својих ратничких циљева, етничког чишћења, прогона и затирања српског становништва на овим просторима. Непосредно након тога тј. након ступања на снагу Резолуције Савјета безбједности у саму Сребреницу су размјештени канадски војници, њих 143. Међутим, иако су команданти Војске Републике

⁵ Поближе о томе видјети Нијаз Маших, „Сребреница-агресија, отпор, издаја, геноцид“, 1999, стр. 63.

⁶ „Ратне наредбе др Радована Караџића“, Међународни одбор за истину о Радовану Караџићу, Београд, 2003. *Наредба Главном штабу Војске Републике Српске*, стр. пов. бр. 01-53/93 од 16.04.1993. године.

Академик проф. др Витомир ПОПОВИЋ

Српске генерал пуковник Ратко Младић одмах, наредног дана тј. 18. априла 1993. године, по усвајању Резолуције Савјета безбједности број 819, и Сефер Халиловић у име муслиманске стране, потписали Споразум да муслимани предају своје наоружање УНПРОФОР-у и то у року најдаље од 72 часа по доласку Канађана у Сребреницу.

До реализације овог Споразума није дошло тако да је улиједила нова Резолуција Савјета безбједности 6. маја 1993. године број 824 која је углавном потврђивала раније донесену Резолуцију. Ова Резолуција је омогућила муслиманима размјену рањеника и болесних и евакуацију више од 500 њих изван територије Сребренице.⁷ Нажалост ни послје потписа овог посљедњег Споразума муслимани нису предали наоружање и задржали су контролу територије не само Сребренице него и великог броја српских села на овом подручју. Они нису никада пристали ни на формирање комисије која ће надгледати разоружање а нису забранили ни ношење, а камоли употребу оружја у овој тзв. демилитаризованој зони. Ни УНПРОФОР на томе није инсистирао. Напротив, муслимани су и даље упадали у српска села која су се налазила у оквиру ове зоне и настављали са убијањем недужног српског становништва и нејачи и пљачком српске имовине. Тако нпр. 24 сата послје ступања на снагу примирја и проглашења овог подручја за заштићену зону муслиманске снаге су на превару на двије различите локације и то у селу Мочевиху и Брду Кварц 17. априла 1993. године убили 6 српских бораца и већи број њих ранили. Што је вријеме више пролазило све више је било јасно да је овако мали број припадника УНПРОФОР-а, односно 143 канадска војника, а поготово имајући у виду чињеницу да се муслимани нису повиновали Споразуму о предаји наоружања, било недовољно да контролише територију од око 150 квадратних километара.

Сама чињеница да УНПРОФОР, као оружана снага УН-а, у овој зони није инсистирао на демилитаризацији муслиманских снага него је тадашњи командант УНПРОФОР-а шведски генерал Валгрен објавио да је демилитаризација завршена, говори о томе да су поједини представници Уједињених нација били у уској вези са представницима Сједињених Америчких Држава као главног штићеника муслимана у овом рату. Касније ће се испоставити да када је почело бомбардовање Републике Српске да су овако наоружане муслиманске снаге претворене у пјешадију НАТО пакта и биле у пуној сарадњи са њима нападајући територију и Војску Републике Српске. Особље УН-а, укључујући и Кофи Анана као једног од највиших представника ове организације, је послужило само као средство за остваривање америчких интереса на Балкану. И формирање Хашког трибунала Резолуцијом Савјета

⁷ Пближе о томе видјети Споразум о демилитаризацији Сребренице и Жепе од 8.5.1993. кога су потписали генерал пуковник Ратко Младић и генерал Сефер Халиловић у присуству генерал пуковника Филипа Мориона.

безбједности број 827 од 25. маја 1993. године ће бити у функцији даљњег оцрњења Срба и њиховом процесуирању пред овим Трибуналом, као да муслимани и ови други, односно Хрвати, нису учествовали у овом рату.

Треба имати у виду чињеницу да су сво вријеме почев од доношења Резолуције Савјета безбједности о проглашењу заштићене зоне муслимани добијали огромне количине хуманитарне помоћи за коју су Срби истовремено остали ускраћени. Ова хуманитарна помоћ која се састоји од хране и лијекова и мјери се на хиљаде тона, а обзиром да је већина ове хуманитарне помоћи дотурана падобранима, тешко је претпоставити колико је са овом храном и лијековима дотурено и разних врста најсавременијег наоружања. Нажалост, у дотурању овог оружја, муниције и војне опреме учествовале су и Међународни комесаријат УН-а за избјеглице и Међународни црвени крст.

Стање у српским селима у овој тзв. безбједносној зони је сваким даном било све теже. Ово становништво се свакодневно сусретало са провокацијама и упадима Орићевих муслиманских снага, али и недостатком хране и лијекова.

Треба нагласити да је, у времену од почетка ратних сукоба на овом простору па све до јула мјесеца 1995. године као почетка српске офанзиве на овом простору, страдало 3.626 лица српске националности док је за ратне злочине почињене над њима осуђен само Насер Орић, ратни командант Сребренице, и то на двије године затвора које је одлежао још током суђења. Приликом упада муслиманских јединица нису били поштеђени ни српски цивили жене, старци, дјеца, болесни и изнемогли а њихова имовина је била опљачкана и однесена, док су куће, штале и други објекти су спаљивани и до темеља порушени. Припадници муслиманске војске су настојали да, поступајући на овакав начин, затру траг постојања Срба на овим просторима.

Обзиром да су се ова звјерства наставила и пред очима јавности УНПРОФОР-а, Срби су били принуђени да, против Орићевих муслиманских снага, јула мјесеца 1995. године покрену офанзиву.

БОРБЕ У ЈУЛУ 1995. ГОДИНЕ

Операција разоружавања муслиманских јединица у Сребреници и око ње, и поред постојања два потписана споразума на основу резолуција Уједињених нација у овој безбједносној зони, није успјела. Муслимани су одбијали било какву помисао да се разоружају тако да су ови споразуми извршени само у оном дијелу који се односио на дислокацију рањених муслиманских бораца из Сребренице у друге дијелове Федерације БиХ. Разоружање није било могуће обавити јер Канађани нису имали довољан број војника да штите подручје, од око 150 квадратних километара безбједносне зоне, а муслимани су се бахато понашали и одбијали било какву помисао на разоружање. Напротив, они су и даље упадали у српска села од Склана до Братунца која су се нашла у овој зони, плљачкали их и настављајући са терором над српским становништвом.

Српско становништво је било из дана у дан незадовољно оваквим статусом и положајем у тзв. безбједносној зони, а поготово имајући у виду чињеницу да до њих није допремана хуманитарна помоћ која је у хиљадама тона била у акцији „Падобран“ или на други начин допремана у Сребреницу и то искључиво у муслиманска села. Нажалост, међународне организације попут Међународног црвеног крста и других су у ову енклаву допремали разне врсте наоружања и припремали се за војну акцију. Разоружање муслиманских јединица није пошло за руком ни касније холандском батаљону. Овакво тешко стање у тзв. безбједносној зони је из дана у дан постајало све теже.

Овако тешко стање српског цивилног становништва захтијевало је потребу планирања војне акције на основу којег би оно било заштићено и избјегнута даљна страдања и упади муслимана и пустошења ових села. Тако је дошло до планирања војне операције под називом „Криваја 95“. Ова операција је планирана у оквиру Дринског корпуса ВРС имала је за циљ да се са ширег подручја тзв. безбједносне зоне муслиманска војска потисне у сами град Сребреницу и на тај начин над њима оствари контрола односно избјегне њихова могућност даљњих упада и напада на српска села у овој енклави.

Према расположивим документима очигледно је да циљ српске војске није био заузимање Сребренице него да се српско становништво заштити од све чешћих напада муслимана на српска села. О томе постоје бројни документи међу којима издвајамо изјаву једног од главних истражитеља Хашког трибунала за Сребреницу господина Жан-Рене Руеза који је у једном интервјуу за сарајевски недељник „Дани“ на питање новинара: „Да ли имате елементе који би потврдили претходне планове о овим масакрима?“, одговорио: „Не, нису постојали претходни планови. Заузимање енклаве уопће није било у плану. План о овој офанзиви потиче од 5. јула. Првобитни план је био смањити енклаву на сам град Сребреницу и претворити је у велики избеглички камп под отвореним небом, да би Уједињене нације почеле са евакуацијом зоне“. Новинар га је још питао: „Та изјава се темељи на документима које посједујете?“. Руез одговара: „Да, у потпуности.“⁸

Угледни француски адвокат Жак Вержес који је на једном мјесту цитирао ријечи генерала Филипа Мориона је рекао: „Убијећен сам да је становништво Сребренице било жртва вишег интереса, али вишег интереса који се налази у Сарајеву и Њујорку, али сигурно не у Паризу.“⁹

Поред наведених, постојали су и други ставови нарочито холандских војника који су констатовали: „Операције изведене од стране трупа Војске

⁸ Пближе о томе видјети Миливоје Иванишевић, *Сребреница јул 1995-у трагању за истином – српска вона операција „Криваја 95“*, стр. 53 и 54.

⁹ Пближе о томе видјети Жак Вержес, *„Правда за српски народ“*, Лозана 2003., преузето из Миливоје Иванишевић, *Сребреница јул 1995-у трагању за истином – српска вона операција „Криваја 95“*, стр. 54

Републике Српске биле су прилагођене одржавању статус квоа и пружању заштите босанском српском становништву у енклави од напада Армије БиХ који су били вршени из енклаве. У једном извјештају базираном на тзв. дебрифингу о Сребреници који је саставио холандски бригадни генерал Ван дер Вихд из октобра мјесеца 1995. године наведено је: „Снаге Армије БиХ су из енклаве изводиле систематске акције након чега су се повлачиле у територију под заштитом Уједињених нација.“

У вријеме када је кренула ова операција у Сребреници је био присутан велики број представника познатих међународних хуманитарних и других организација као нпр. Међународног комитета Црвеног крста, Љекари без граница, Шведски пројекат за збрињавање избјеглица, Високи представник Уједињених нација за избјеглице и многи други међу којима и тзв. „Цивилна полиција УН-а“ која је требала да помаже муслиманској локалној полицији (УНЦИВПОЛ).

Операција је почела у раним јутарњим часовима 6. јула 1995. године и само након три дана жестоких и фронталних оружаних сукоба са муслиманским оружаним снагама јединице Дринског корпуса Војске Републике Српске су се нашле на ивичним дијеловима безбједносне зоне самог града Сребренице. Према неким подацима радило се о малом броју српских војника и једница. Тако нпр. Мајк Еванс, ратни дописник лондонског Тајмса у чланку за исти лист од 14. јула пише: „Постоје извјештаји да је до 1.500 Срба учествовало у нападу на Сребреницу, али су обавештајни извори оценили да је главни напад извело око 200 људи, са пет тенкова. Била је то операција прилично ниског нивоа, али из неког неразумљивог разлога, војници Владе БиХ у Сарајеву нису пружили превелики отпор, рекао је један извор.“¹⁰

Слична је и сљедећа констатација која такође потиче из страног извора: „Босански Срби имали су врло добро контролисану и дисциплиновану војску. Њихове операције – а Сребреница је најбољи пример – биле су опрезне и методичне. У свакој фази су у обзир узимали могућност снажне реакције УН-а. Чак и у рату са муслиманима, нерадо су узимали у ризик и трпели губитке. Њихове победе добијене су јефтино.“¹¹

Умјесто да се муслиманска војска повуче у Сребреницу они су је напустили и наставили са пробојем према Тузли, да би, непосредно након тога, била извршена смотра на којој су на свечаној трибини поред многих угледних званика били један поред другог командант 28. Дивизије бригадир Насер Орић и предсједник Предсједништва БиХ и врховни командант Армије БиХ Алија Изетбеговић. Ово потврђује чињеницу, а о томе су писали бројни домаћи и

¹⁰ Поближе о томе видјети Александар Павић, „Забрањена истина о Сребреници. Приручник заснован искључиво на страни изворима“, Легенда, Чачак 2006, стр. 19.

¹¹ Преузето из Миливоје Иванишевић, *Сребреница јул 1995-у трагању за истином – српска вона операција „Криваја 95“*, стр 58.

страни медији, да је постојао план тадашњег врха тзв. Армије БиХ на челу са Алијом Изетбеговићем о повлачењу муслиманске војске из Сребренице и препуштању Сребренице српским оружаним снагама које су, непосредно након тога, ушле у ово мјесто. Прије почетка смотре 28. дивизије којом је командовао Насер Орић а која је достојанствено марширала центром Тузле пред врховним командантом Алијом Изетбеговићем командујући официр је рапортирао да је Дивизија у пуном саставу и спремна да изврши све борбене задатке, али ништа није говорио о муслиманским цивилима који су остали на бригу холандском батаљону и Србима.

У једном Извјештају о тзв. дебрифингу о Сребреници који је саставио О. Ван дер Винд, бригадни холандски генерал, 4. октобра 1995. године је рекао: „Наређење да се напусти заштићена зона није међу муслиманима прошло без жестоких отпора, и, у више наврата, међусобних сукоба бораца или појединих мањих јединица. Холандски војници, посада осматрачког места „М“, били су и сами сведоци оштрог сукоба међу муслиманима 10. и 11. јула. Холанђани сведоче: „Хаос је завладао међу војницима Армије БиХ. Поново су почеле међусобне борбе. Те вечери је екипи из ОМ-а (осматрачког места „М“) дозвољено да оде јер су пристали да са собом поведу жену и децу локалног вође Армије БиХ. Када су два војника Армије БиХ, наоружани наоружањем, покушали да спрече њихов одлазак, вођа Армије БиХ им је пуцао у главу. Ово је поново довело до међусобних сукоба војника Армије БиХ.“¹²

Напуштање енклаве од стране муслиманске војске је, као што је то видљиво из овог Извјештаја, изазвало велике сукобе у самој војсци, међу цивилним становништвом и организацији повлачења из зоне. Само увјерење које је све више превладавало међу муслиманским цивилима да је Сребреница жртвована од муслиманског војног и цивилног руководства је изазивала све веће гнушање и револт становништва како према свом руководству тако и према холандском батаљону и другим припадницима мировних снага. Оно што је било посебно интересантно за припаднике холандског батаљона је било изненађење да су млади војно способни становници, односно мушкарци остављали своје жене и дјецу, и старце и наставили са бјежањем. Холанђани су сматрали да су они или кукавице или се плаше одговорности за злочине које су у претходном периоду починили над српским становништвом.

За све вријеме ове операције припадници Војске Републике Српске су се коректно понашали према цивилном муслиманском становништву а о чему свједоче бројни документи. Тако нпр. новинар Тим Бучер је у чланку од 24. јула 1995. године у „Дејли телеграфу“ написао: „Након пет дана интервјуисања, главни истражитељ Уједињених нација по питању наводних

¹² Поближе о томе видјети Исто. стр 58 и 59.

кршења људских права за вријеме пада Сребренице није нашао ниједно свједочење о злочинима из „прве руке“.¹³

Високи комесар УН-а за људска права Хенри Виланд је новинару Тиму Бучеру изјавио: „Нисмо пронашли никога ко је својим очима видео злочине.“¹³

У књизи Јиргена Елзесера „Ратне лажи. Од Косовског сукоба до процеса Милошевићу“ налазимо и неколико изјава холандског војника о понашању Срба за вријеме уласка у зону. Карел Мулдер каже: „Много тога што се говори о Србима јесте лудост.... Био сам три дана међу избеглицама, а Срби су са њима добро поступали.“¹⁴ Или изјава капетана М. Схутена: „Свако брбља о свакоме, али нико не показује чврсте доказе. Запажам да холандски народ хоће да по сваку цену докаже како се збило крвопролиће...“¹⁵ Слична свједочења имамо и у помињаном Извјештају о дебрифингу о Сребреници.

ЖРТВЕ СРЕБРЕНИЦЕ

И данас, послје више од скоро двадесет четири године, постоје општа неслагања о броју жртава у Сребреници. Када говоримо о томе овдје прије свега мислимо на све оне жртве које су страдале у току ратних сукоба почев од 1991. односно 1992. године па све до завршетка ових сукоба и српске војне операције „Криваја 95“. Највеће жртве над недужним цивилним становништвом почињене су у периоду до проглашења Сребренице тзв. безбедносном зоном, али и касније. Све чешћим упадима муслиманских екстремиста предвођеним Насером Орићем у српска села која су се налазила у оквиру ове зоне. Муслимани су бирали најзначајније српске вјерске празнике као што су Божић и Петровдан, упадали у њихова села, палили њихове куће и убијали српску нејач, жене, старце и дјецу.

Нажалост, о томе свједоче бројни споменици на којима су се простирала српска села. Имајући у виду и бројне злочине који су над Србима почињени у вријеме претходних ратова, нарочито у вријеме Другог свјетског рата, јасно је да је једини циљ Насера Орића и његових сљедбеника подржаван и од стране Изетбеговића као творца Исламске декларације, да се Срби трајно протјерају са ових простора и затре њихово присуство и било какви трагови о његовом вјековном постојању. Највећи број Срба је настрадао у самом почетку ратног сукоба и до успостављања безбједносне зоне од стране УН-а. Према посљедњим подацима који нажалост нису коначни, број убијени Срба износи 3.626 од чега се највећи број односи на цивиле а много мањи број припадника војске и полиције.

¹³ Поближе о томе видјети Александар Павић, „Забрањена истина о Сребреници. Приручник заснован искључиво на страни изворима“, Легенда, Чачак 2006, стр. 26

¹⁴ Јурген Елзесер, „Ратне лажи. Од Косовског сукоба до процеса Милошевићу“, ЈАСЕН, Београд, 2004. стр. 43.

¹⁵ Исто, стр. 43.

Према неким подацима, који такође нису коначни, закључно са војном операцијом „Криваја 95“ а који полазе од спискова несталих лица сачињених од стране Међународног комитета Црвеног крста ради се о броју од 7 до 8.000 укупно страдалих лица-муслимана. Међутим, очигледно је да сва нестала лица са овог списка нису страдала у овим сукобима. Од овог броја броја 3.016 лица се 1996. године нашло у бирачком списку за Сребреницу што наводи на закључак да су многи, ако не сви, са тог списка бирача били међу живима. Број страдалих је могуће утврдити на основу података ексхумације, а Тужилаштво је број од 1.883 есхумирана лица помножило са 2,6 односно 3,56 тако да је по њему на тим истим локацијама убијено између 4.900 и 6.700 муслимана, док наводни свјedoци из редова муслимана тврде да је убијено 9.200 лица.

Постоје бројни подаци који говоре о томе да се овај број страдалих и сахрањених на спомен гробљу у Поточарима повећавано тако што су у њега сахрањивана и лица која су умрла прије или после јула мјесеца 1995. године. У овом послеријатном периоду муслиманска пропаганда је наставила са својом антисрпском пропагандом против Срба у којој су настојали доказати да је српска војска јула мјесеца 1995. године извршила геноцид, да је Република Српска настала на геноциду почињеном у Сребреници и на другим мјестима Босне и Херцеговине и да је као такву треба укинути. Занемарује се чињеница да је њихово руководство на челу са Алијом Изетбеговићем, коме су свесрдно помагале неке западне земље обмањивале не само своје становништво него и међународну зајдницу са циљем бомбардовања Републике Српске и њеног коначног уништења. Та подметања од стране овог руководства нису била присутна само кроз жртвовање Сребренице него и жртвовањем сопствених цивила на пијаци Маркале у Сарајеву и неким другим локацијама.

Међународна зајдница је олако прелазила преко оног што се дешавало у Тузланској колони, у Добровољачкој улици у Сарајеву, са гробницама у Житомислићу и многим другим мјестима, стратиштима српског народа у овом сукобу. У томе су се нарочито истакли поједини високи представници међународне зајднице, али и амбасадори неких западних земаља. Овдје посебно треба напоменути Високог представника Педија Ешдауна који је под пријетњом и уцјенама актуелних представника Републике Српске формирао посебну Комисију за Сребреницу која се наводно бавила утврђивањем броја сребреничких жртава и која је на крајње произвољан и неаргументован начин дошла до погрешног броја жртава.

Са аспекта невиних жртава страдалих у овом протеклом рату је непримјерено и несхватљиво да оне нису имале исти третман. Многи високи представници и амбасадори западних земаља се никада нису поклонили српским жртвама страдалим у Сребреници, Братунцу, Сарајеву, Казанима, Тузли и многим другим мјестима. Они су били заслијепљени чињеницом да су муслимани у овом протеклом рату били жртве тзв. великосрпске агресије, при том у цијелости занемарујући чињеницу да је тај исти Запад разорио бившу

југословенску државу у којој су сви народи били равноправни и имали иста права, те да је рат на овим просторима настао на основама Исламске декларације и убиством српског свата на Башчаршији и бројих српских цивила страдалих широм ове бише југословенске републике и прије почетка ратних дејстава, укључујући и Сребреницу. Уосталом, о непринципјелном ставу тзв. међународне заједнице према карактеру и посљедицама овог рата говори и чињеница да је највећи број Срба одговарао за тзв. ратне злочине, мањи број Хрвата, а скоро занемарив број муслимана који се могао сматрати јединим кривцем за избијање и почетак рата на овим просторима. Јасно је да није било супротстављања убијању и протјеривању Срба са ових простора и настанку Републике Српске да би сви ови простори већинског дијела Босне и Херцеговине у којим су они живјели данас био и подејћао на други Јасеновац.

Међутим, у циљу даљњег настанка заједничког живљења, у овако уређеној дејтонској Босни и Херцеговини, би било неопходно на крајње објективан начин приступити сагледавању свих узрока и посљедица избијања рата и ратних сукоба на овим просторима. Посебну пажњу би требало посветити свим жртвама овог трагичног сукоба, без обзира на њихову вјерску, националну или било какву другу припадност, а све злочине који су почињени са било које стране и од било кога би требало посматрати у складу са међународним стандардом, односно Женевским конвенцијама и инсистирати на одговорности оних који су их починили без обзира из којег народа злочинци долазе. То би било могуће остварити формирањем посебне међународне комисије из реда најугледнијих стручњака за поједине области, јавним објављивањем резултата до којих би ова Комисија дошла. Сваки други приступ укључујући и наметање одређених рјешења, а поготово кроз злоупотребе везане за манипулације жртвама, њиховим бројем, националном припаданошћу, старосном и другом социјалном структуром би морао бити искључен из оваковог извјештаја Комисије и занивати се искључиво на крајње објективном критеријуму.

ЗАКЉУЧАК

Сукоби настали у вези са Сребреницом и око ње су производ међунационалних сукоба и почетка рата на просторима ове бивше југословенске републике. Они су били у функцији остварења циљева садржаних у Исламској декларацији и потпуног етничког чишћења Срба са ових простора. То потврђује и чињеница о великом броју злочина које су Муслимани, под командом Насера Орића, починили над недужним српским становништвом, нарочито до проглашења Сребренице безбједносном зоном. Будући да се муслимани нису повиновали резолуцијама Савјета безбједности и потписаним споразумима о демилитаризацији у оквиру безбједносне зоне него су наставили са даљњим упадима у српска села, убијањем недужног становништва, завођењем нечувеног терора над њим, а међународне снаге

УНПРОФОР-а му нису могле гарантовати било какву сигурност и опстанак, Војска Републике Српске је 6. јула 1995. године започела војну акцију, испланирану у оквиру Дринског корпуса, под називом „Криваја 95“. Акција није имала за циљ заузимање Сребренице као насељеног мјеста, него стављање под контролу муслиманских снага и спречавање њиховог упадања у српска села и убијање српских цивила. Убрзо су се муслиманске снаге определијиле за пробој према Тузли и директне сукобе са јединицама Војске Републике Српске оставивши, при том, своје цивилно становништво у Сребреници. Вјероватно су се плашили одговорности за злочине које су временом од 1992. до 1995. године починили у бројним српским селима над цивилним становништвом. Постоје бројне тезе о томе да је ово напуштање сопственог цивилног становништва и тзв. жртвовање Сребренице било у договору са тадашњим руководством из Сарајева ради изазивања међународне интервенције и уништења Републике Српске, од стране НАТО-а и његових савезника, што ће се касније потврдити као тачно.

Нажалост, како од самог почетка сукоба везаних за Сребреницу па све до његовог завршетка страдао је велики број цивила у почетку, до јула мјесеца 1995. године, српских а касније и муслиманских. Њихов тачан број никада неће бити могуће тачно утврдити. Међутим, ове жртве нису на исти начин третиране, па ни од највиших представника међународне заједнице. Муслимани су, умјесто да се суоче са истином и крајње објективно сагледају све оно што се десило са и у вези овог сукоба, наставили са ширењем пропаганде како су Срби у Сребреници направили геноцид, да је Република Српска геноцидна творевина и да је као такву треба укинути. Међутим, и ова теза се показала као крајње погрешна. Полазећи од Хашког трибунала, затим Међународног суда правде у Хагу који се бавио спором по тужби Алије Изетбеговића против Савезне Републике Југославије у којој је он тврдио да је Република Српска настала на геноциду, па до читавог низа бројних међународних организација доказано је да Срби нису починили злочин окарактерисан геноцидом у било којем дијелу бивше југословенске републике Босне и Херцеговине.

Посљедња Резолуција Народне скупштине Републике Српске, Одлука Владе о формирању посебне Међународне комисије о утврђивању истине о Сребреници као и изјаве тадашњег команданта УНПРОФОР-а у Босни и Херцеговини господина Луиса Мекензија које је управо ових дана дао бројним домаћим и иностраним медијима да се у Сребреници није десио геноцид, што је врло важно за објективно сагледавање свих догађаја који су се у протеклом рату десили, а нарочито стварања већег степена повјерења између Срба, Хрвата и Бошњака који живе на овим просторима. Вријеме је показало да је сваки други приступ био погрешан и није дао никакве резултате, те да на овим просторима више пажње треба посветити истини а никако живјети у заблудама.

Дугорочно посматрано ратни догађаји са и у вези са Сребреницом ће се показати као велика грешка муслимана у његовом почетном настанку тј. до јула мјесеца 1995. године, а након тога и Срба. То је нажалост карактеристика и свих других ратних сукоба који су у правилу трагични и обилују жртвама великог броја недужног цивилног становништва.

ЛИТЕРАТУРА

1. „*Ратне наредбе др Радована Караџића*“, Међународни одбор за истину о Радовану Караџићу, Београд, 2003.
2. *Wikipedia* <https://bs.wikipedia.org/wiki/Srebrenica>
3. Вержес Жак, *Правда за српски народ*, Лозана 2003.
4. Елзесер Јурген, „*Ратне лажи. Од Косовског сукоба до процеса Милошевићу*“, ЈАСЕН, Београд, 2004.
5. Иванишевић Миливоје, *Сребреница јул 1995. - у трагању за истином – српска вона операција „Криваја 95“*.
6. Иванишевић Миливоје, *Сребреница, јули, 1995. - у трагању за истином – Живот Срба у Братунцу*.
7. Интервју и изјаве генерала Луиса Мекензија из марта мјесеца 2019. године.
8. Машић Нијаз, *Сребреница-агресија, отпор, издаја, геноцид*, 1999,
9. *Наредба главном штабу Војске Републике Српске*, стр. пов. бр. 01-53/93 од 16.04.1993. године.
10. Павић Александар, *Забрањена истина о Сребреници. Приручник заснован искључиво на страни изворима*, Легенда, Чачак 2006.
11. *Споразум о демилитаризацији Сребренице и Жепе* од 8.5.1993. кога су потписали генерал пуковник Ратко Младић и генерал Сефер Халиловић у присуству генерал пуковника Филипа Мориона.

ПРЕСУДЕ СРБИМА ЗА ГЕНОЦИД У ХАШКОМ ТРИБУНАЛУ И СУДУ БиХ – ПОЛИТИЧКЕ И ПРАВНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Доц. др Невенко Врањеш¹

Факултет политичких наука Универзитет Бања Лука

Мр Милорад Којић²

Републички центар за истраживање рата, ратних злочина
и тражење несталих лица, Бања Лука

Апстракт: Нема сумње да ратни злочини и њихови починиоци морају бити суочени са правдом без обзира на националну припадност или страну у рату. Процесуирање ратних злочина почињених у минулом рату у Босни и Херцеговини било је под надлежношћу међународног *ad hoc* суда – Међународни кривични суд за бившу Југославију (МКСЈ), познатијег као Хашки трибунал као и у надлежност Тужилаштва и Суда БиХ те једним мањим дијелом и у надлежност ентитетских правосудних институција. Рад, кроз статистичке податке анализира праксу МКСЈ и правосуђа на нивоу БиХ, јасно показујући селективан приступ правди у предметима ратних злочина, што може имати или већ има значајне политичке и правне импликације на друштвене односе, политички и правни поредак дејтонске БиХ али и будући мир и суживот конститутивних народа у БиХ. Другачије речено, пракса је, да су пред наведеним правосудним институцијама у највећем броју оптужени и осуђени Срби, као и да се припадницима српског народа, готово у правилу, на терет стављају најтежа кривична дјела, као што су геноцид и злочин против човјечности. Поред наведеног, припадници српског народа поред индивидуалне кривичне одговорности одговарају и за командну одговорност, удружени злочиначки подухват и друга најтежа дјела третирана према међународном кривичном праву, изричу им се максималне затворске казне, док припадници друга два народа пред истим судовима имају миноран број оптужених и пресуђених упркос великом броју српских жртава протеклог рата.

Предмет истраживања јесте процесуирање кривичних дјела ратних злочина почињених у протеклом рату у БиХ са освртом на геноцид те могуће правне и политичке посљедице пресуда МКСЈ и Суда БиХ на политички и правни систем као и односе у БиХ.

Кључне ријечи: *МКСЈ, Суд БиХ, ратни злочини, геноцид и дискриминација*

¹ Доц. др Невенко Врањеш, доцент на Факултету политичких наука Универзитета у Бањој Луци на ужој научној области политички систем.

² Мр Милорад Којић, магистар правних наука, директор Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица.

УВОД

Готово двије и по деценије након завршетка рата у Босни и Херцеговини, у домаћим, а и међународним круговима постоје значајне дивергенције о карактеру и природи тог сукоба. Противрјечне ставове налазимо код историчара, правника, социолога али и политичара и вјерских лидера. Детерминације су различите: „грађански“, „вјерски“, „агресија“, „братоубилачки“, „међународни“ и сл. Дејтонски мировни споразум је дефинисао рат у БиХ као „трагичан сукоб у региону“ и за сада држимо да је то заиста неспорна чињеница.³

У погледу броја жртава, такође постоје спорења, гдје свака страна излази са својим подацима. Примјера ради, Демографска служба МКСЈ је процијенила, да је у рату у БиХ страдало око 68.000 Бошњака, 23.000 Срба, 9.000 Хрвата и 5.000 осталих. По подацима Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица број страдалих Срба је прилично већи и креће се преко 29.000 смртно страдалих. Према подацима Истраживачко-документационог центра из Сарајева, садржаним у четири тома *Босанске књиге мртвих*, укупан број страдалих у рату у БиХ је 95.940. Од наведеног броја, 62.013 су Бошњаци; 24.953 Срби; 8.403 Хрвати и 571 Остали.⁴

За злочине почињене над несрпским становништвом осуђен је велики број лица српске националности, махом на горњој граници распона кажњавања, док, с друге стране, за ратне злочине почињене над припадницима српског народа осуђен је веома мали број лица и то на минималне затворске казне. Наведено никако не кореспондира са бројем жртава српске националности што представља кључну хипотезу селективног приступа правди на међународном и домаћем плану. Другачије речено, поставља се питање ко је онда одговоран за велики број побијених припадника српске националности?

МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ СУД ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ – МКСЈ

Међународни кривични суд за бившу Југославију – МКСЈ, односно Хашки трибунал, основан је од стране Савјета безбједности УН-а, с циљем да процесуира ратне злочине кажњиве по међународном ратном и хуманитарном праву на територији бивше СФРЈ. Конкретније Резолуцијом бр. 808. (1993) од 22. фебруара 1993. Савјет безбједности Уједињених нација предвиђа да ће се „основати међународни трибунал за гоњење лица одговорних за тешке повреде међународног хуманитарног права, учињене на подручју бивше Југославије од 1991. године и надаље“. Савјет безбједности је својом Резолуцијом 827. (1993) од 25. маја 1993. године усвојио Статут суда, те одлучио основати суд који је

³ Видјети: *Опити оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини и Споразум о парафирању Опитег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини*. Доступно на: <http://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf>, 14.03. 2019. године.

⁴ *Босанска књига мртвих*, ур. Мирсад Токача, Истраживачко-документациони центар, Сарајево, 2012.

добрио службени назив „Међународни трибунал за гоњење лица која су одговорна за тешке повреде међународног хуманитарног права на подручју бивше Југославије између 1. јануара 1991. године и дана који ће Савјет безбједности установити након поновног успостављања мира”. Дакле, МКСЈ је основан Резолуцијом бр. 827/1993. Савјета безбједности ОУН-а, а не од стране Генералне скупштине ОУН-а, што би било нормално, имајући у виду карактер ОУН-а и чињеницу да нова тијела оснива Генерална скупштина, као представничко тијело, а не извршно тијело Генералне скупштине, какав је Савјет безбједности. Тиме је у самом настанку МКСЈ понио хипотеку мањкавог легалитета што ће касније обиљежити његов целокупан рад и постојање.⁵

„По својој правној природи МКСЈ је *ad hoc* суд, његове одлуке немају обавезујуће дејство прецедената за друге судове и трибунале, осим у смислу могућег увјеравајућег ауторитета *ratio decidendi* његових одлука, што умногоме зависи од одговора на питање да ли је јуриспруденција Хашког трибунала у складу са међународно признатим нормама и стандардима људских права“.⁶ Имајући у обзир наведено као и чињеницу да је МКСЈ расправљао индивидуалну кривичну одговорност зачуђујуће дјелује чињеница да је судска пракса МКСЈ постала саставни дио потоњих пресуда Суда БиХ.

Трагајући за наслједником, чини се поново нелегално, Савјет безбједности ОУН-а је 22. децембра 2010. године усвојио резолуцију којом је успоставио ново тијело, Међународни резидуални механизам за међународне кривичне судове, са задатком да се окончају преостали предмети МКСЈ и такође једног другог *ad hoc* суда – Међународног кривичног суда за Руанду по завршетку њихових мандата, а којим ће бити настављени надлежност, права и обавезе, као и основне функције ових судова. У случају МКСЈ, резидуални механизам је започео са радом почетком јула 2013. године. Званично, МКСЈ је окончао свој рад 21. децембра 2017. године.

РЕЗУЛТАТИ РАДА МКСЈ С ОСВРТОМ НА КРИВИЧНО ДЈЕЛО ГЕНОЦИД⁷

МКСЈ је оптужио укупно 127 лица за тешка кршења међународног хуманитарног права, а која су почињена на територији Босне и Херцеговине у периоду од 1992. до 1995. године. Од тога броја, 90 оптужених су Срби (70,8%),

⁵ Шире видјети: Јовашевић Драган, *Међународно кривично правосуђе – између права, правде, помирења и права жртава*, Војно дело, Београд, 2011, стр. 67-91.

⁶ Којић Милорад, *Хашки Трибунал и Суд БиХ пресудама настоје утврдити једину српску одговорност за ратне злочине*, Улога старјешина ВРС у стварању и одбрани Републике Српске током одбрамбено-отаџбинског рата, Зборник радова са научно-стручне конференције, Организација старјешина ВРС, Бања Лука, 2018, стр. 425.

⁷ Текст испод наведеног наслова је у дијелу статистике и њеног описа уз мање интервенције идентичан ономе који је објављен у раду: Којић Милорад, *Хашки Трибунал и Суд БиХ пресудама настоје утврдити једину српску одговорност за ратне злочине*, Улога старјешина ВРС у стварању и одбрани Републике Српске током одбрамбено-отаџбинског рата, Зборник радова са научно-стручне конференције, Организација старјешина ВРС, Бања Лука, 2018, стр. 425-427.

28 Хрвати (22,1%) и девет Бошњаци (7,1%). Од укупног броја оптужених, за њих 113 поступак је окончан, док се против четири лица још увијек води поступак, али пред Механизмом за међународне кривичне судове (предмет *Станишић и Симатовић* је у поновљеном поступку пред Претресним вијећем, док су предмети *Караџић* и *Младић* у жалбеном поступку). Другостепена пресуда Радовану Караџићу према најавама Међународног резидуалног механизма за кривичне судове у Хагу биће изречена 20. марта 2019. године⁸, док је другостепена пресуда Ратку Младићу најављена за другу половину 2020. године. Ваља запазити, да је МКСЈ правосуђу на нивоу Босне и Херцеговине проследио пет предмета за укупно 10 оптужених лица (9 Срба и 1 Хрват).

Од поменутог броја лица против којих је окончан поступак (113), 73 лица је осуђено на казне затвора, девет лица је ослобођено, 13 оптуженика је умрло и за 18 оптужених лица су оптужнице повучене (уз препоруку да се ови случајеви воде пред домаћим правосуђем). Посматрајући број осуђених лица, највећи број су лица српске националности и то њих 50 (68,5%), 18 Хрвати (24,7%) и тек пет Бошњака (6,8%),

Лицима која су правоснажно осуђена (73) пред МКСЈ за злочине почињене на територији Босне и Херцеговине укупно је изречено пет доживотних казни и 1.076,5 година затвора. Од досуђених казни далеко највише досуђено је Србима и то свих пет доживотних и 758 година казне затвора. На другој страни, Хрватима је досуђено 277, односно Бошњацима 41,5 година казне затвора.

Тужилаштво МКСЈ успоставило је праксу да се за геноцид и учешће у извршењу геноцида искључиво оптужују Срби те је тако оптужено 23 лица српске националности за ово дјело. Примјера ради, оптужнице су подигнуте против: Радислава Крстића, Вујадина Поповића и др. официра и чланова Главног штаба Војске Републике Српске у предмету „Сребреница“; затим против Радослава Брђанина, бившег предсједника Аутономне регије Крајина и генерала Момира Талића у предмету „Босанска Крајина“, у којој се према наводима оптужнице „геноцид нарочито истакао у општинама Босански Нови, Кључ, Котор Варош, Приједор и Сански Мост“; затим против бившег предсједника и потпредсједника Кризног штаба општине Приједор, Миломира Стакића и Милана Ковачевића у предмету „Приједор“; затим против Горана Јелисића, бившег припадника локалне полиције у Брчком у предмету „Брчко“; бившег члана проширеног Предсједништва Републике Српске Биљане Плавшић и бившег предсједника Народне Скупштине Републике Српске Момчила Крајишника, у којој се према чињеничним наводима оптужнице „геноцид најекстремније манифестовао у општинама Босански Нови, Кључ, Брчко, Котор Варош, Приједор и Сански Мост“ и др.

⁸ О првостепеној пресуди Радовану Караџићу, шире видјети: Благојевић Милан, *Политичка анатомија једне пресуде*, Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2016. Књига садржи детаљну кривично-правну анализу поменутог пресуде.

Кад је ријеч о овом најтежем дјелу против човјечности и хуманитарног права, свакако треба навести и бившег предсједника Републике Србије Слободана Милошевића, који је од стране МКСЈ такође био оптужен за геноцид у неколико општина Босне и Херцеговине (Бијељина, Босански Нови, Брчко, Кључ, Котор Варош, Приједор, Сански Мост и Сребреница).

МКСЈ је до сада изрекао пет правоснажних пресуда и то: Здравку Толимиру, Љубиши Беари и Вујадину Поповићу за геноцид, те Драги Николићу и Радиславу Крстићу за помагање и подржавање геноцида. Пресудама Претресног вијећа за злочин геноцида у Сребреници неправоснажно су осуђени Радован Караџић и Ратко Младић и у овим предметима је у току жалбени поступак.

Слиједом наведеног, јасно је да је Тужилаштво МКСЈ оптуживало искључиво Србе за најтежа кривична дјела кршења хуманитарног и ратног права. Осуђивани су носиоци политичких, јавних и војних функција свих рангова од најнижих до највиших и то, како за индивидуалну, тако и за командну одговорност, те су им се на терет стављале квалификације учешћа у удруженим злочиначким подухватима над Бошњацима и Хрватима. Дотле, на другој страни оптужено је само девет Бошњака и 28 Хрвата.

Када је ријеч о Бошњацима и њиховим злочинима над српским становништвом у Босни и Херцеговини, МКСЈ је подигао оптужнице у само три случаја: (1) Расим Делић по основу кривичне одговорности надређеног Одреду „Ел Муцахид“ у саставу 3. Корпуса Армије БиХ (три године затвора); (2) управник и стражари логора „Челебићи“ у општини Коњиц (три лица осуђена, од којих један Хрват, а једно лице је ослобођено) и (3) Насер Орић по основу кривичне одговорности за злочине у неколико села у општинама Сребреница и Братунац (ослобођен).

Изузимајући суђење бившим генералима тзв. Армије РБиХ и високим официрима 2. и 3. Корпуса Армије БиХ, којима се се судило због злочина над Хрватима у Средњој Босни (Какањ, Зеница и Травник), а само мањим дијелом због злочина над Србима, сви остали предмети пред МКСЈ, у којима су оптужени били Бошњаци или Хрвати, односили су се само на сукобе између тзв. Армије РБиХ и ХВО-а, у којима су жртве били Бошњаци, односно Хрвати.

На крају, рекапитулација статистике МКСЈ дјелује заиста поражавајуће када су у питању лица српске националности. Од укупног броја окончаних поступака само девет лица је било оптужено за злочине почињене над српским народом (од којих три за злочине почињене над Хрватима и Србима заједно), док су се остали поступци односили на предмете у којима су жртве била лица хрватске и бошњачке националности. С тим у вези, посебно треба нагласити да је од укупно 318,5 година затвора досуђених Хрватима и Бошњацима, само 50,5 година казне затвора изречено за злочине над Србима, што чини 4,7% од укупно изречених казни затвора, не рачунајући доживотне казне затвора.

Укупно, посматрано у свом готово дво и по деценијском раду МКСЈ је изрекао преко 1.000 година затворске казне Србима за ратове вођене на простору бивше СФРЈ, досуђујући једино њима доживотне затворске казне као, и по први пут након суђења нацистима, пресуде за дјело геноцида, чиме је према мишљењима правника и аналитичара, готово цјелокупна кривица стављена на српску страну, потпуно занемарујући њихове жртве.

НАСТАНАК ПРАВОСУДНИХ ИНСТИТУЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Тужилаштво и Суд БиХ представљају најприје неуставне категорије. Уколико анализирамо Устав БиХ, не налазимо ни једну одредбу која уређује постојање правосудних органа на нивоу БиХ (искључујући Уставни суд БиХ). Дакле, БиХ нема надлежност над правосуђем према еnumerацији надлежности па стога све оно што није у надлежности БиХ, припада њеним ентитетима, а како правосуђе сходно чл. III/1 Устава БиХ није у надлежности институција БиХ, јасно је да је у надлежности ентитета. Такође, будући да су закони којима су успостављене поменуте правосудне институције наметнути од стране ОХР-а, може се рећи да се ради и о „силом“ успостављеним институцијама „паразаконски“ пројектованим.

Високи судски и тужилачки савјет БиХ (ВСТС)⁹ је конципиран тако да има надлежност над избором судија и тужилаца у свим правосудним институцијама у БиХ упркос чињеници да је правосуђе у надлежности ентитета. Дакле, ради се о тијелу које обједињује функција избора и праћења рада и судија и тужилаца. Имајући у виду да је тужилац странка у поступку овакав концепт је неодржив. Такође, ВСТС је изван сваке контроле законодавне и извршне власти што је незабилежен случај у демократским системима подјеле власти. Наиме, извјештаји о раду ВСТС се у представничким тијелима државе и ентитета примају *к знању* без икаквих импликација.

Закон о Суду БиХ¹⁰ и Закон о тужилаштву БиХ¹¹ наметнути су од стране ОХР-а, након чега су истовјетном тексту морали бити усвојени у Парламентарној скупштини БиХ. У оквиру обадвије наведене институције успостављена су посебна одјељења за процесуирање кривичних дјела ратних злочина. Суд БиХ има пројектовану и узурпацију надлежности, на начин, да под изговором заштите правног поретка БиХ може изузети и под своју надлежност без образложења ставити процесуирање кривичних дјела која су прописана ентитетским кривичним законодавствима. Аномалија је и то што Суд БиХ одлучује о сукобу надлежности која се поведе између њега самог и било којег другог суда.

⁹ „Службени гласник БиХ“, бр. 25/2004, 93/2005 и 48/2007.

¹⁰ „Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 16/02.

¹¹ „Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 42/03.

Најзад, рад Суда и Тужилаштва БиХ обиљежила је и пракса ангажовања судија и тужилаца страних држављана. Конкретније од њиховог настанка именовано је преко 70 страних тужилаца и судија из земаља Западне Европе и САД који су у ове правосудне институције континенталног правног система унијели и у знатној мјери успоставили англосаксонски приступ кроз позивање на прецеденте како МКСЈ тако и других страних судова.

ПРОЦЕСУИРАЊЕ КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА РАТНОГ ЗЛОЧИНА ПРЕД СУДОМ БиХ¹²

Од 2002. године када је основан до данас, Суд БиХ је потврдио оптужнице против 782 лица.¹³ Посматрајући националну структуру оптужених готово 60% потврђених оптужница односи се на лица српске националности, а уколико се посматра национална припадност жртава видљиво је да су оптужнице доминантно потврђиване за злочине почињене над бошњачким и другим махом несрпским становништвом.

Упркос одлуци Европског суда за људска права у Стразбуру у предмету „Мактоуф и Дамјановић против Босне и Херцеговине из 2013. године, којом се забрањује ретроактивна примјена кривичног закона на извршиоце кривичних дјела у ратном периоду, Суд БиХ наставио је са праксом потврђивања оптужница по за извршиоце строжијем закону.¹⁴

Анализирајући националну припадност лица којима се на терет стављају кривична дјела ратног злочина, потврђена је оптужница против 434 лица српске националности, што је 55,5% од укупног броја свих потврђених оптужница. Број оптужених Срба несразмјерно је висок у односу на број оптужених из остала два конститутивна народа, имајући у виду да је оптужница потврђена против 232 Бошњака (29,7%) и 116 Хрвата (14,8%). Уколико направимо поређење између броја оптужених Срба и Бошњака, као два најбројнија народа у Босни и Херцеговини, евидентно је да скоро duplo већи број оптужених лица српске националности.

Анализирајући рад Суда БиХ на предметима ратних злочина, посебно треба истаћи да су процесуирани злочини почињени над жртвама свих

¹² Текст испод наведеног наслова је највећим дијелом идентичан као у објављен у раду: Којић Милорад, *Хашки Трибунал и Суд БиХ пресудама настоје утврдити једину српску одговорност за ратне злочине*, Улога старјешина ВРС у стварању и одбрани Републике Српске током одбрамбено-отаџбинског рата, Зборник радова са научно-стручне конференције, Организација старјешина ВРС, Бања Лука, 2018, стр. 431-434. Статистички подаци рада Суда БиХ су ажурирани закључно са 01.03. 2019. године што представља новелираност текста.

¹³ Укупан број лица којима је потврђена оптужница пред Судом БиХ је 758, јер је 22 лица оптужено у по два различита предмета, а једно лице у три предмета.

¹⁴ Упоредити: Благојевић Милан, *Неуставна ретроактивна примјена инкриминације злочини против човјечности у пракси Суда БиХ (поремењена прецедентација права)*, Службени гласник РС и Просвјета, Бања Лука, 2014. стр. 7-17.

ПРЕСУДЕ СРБИМА ЗА ГЕНОЦИД ... ПОЛИТИЧКЕ И ПРАВНЕ ИМПЛИК..

конститутивних народа у Босни и Херцеговини, али несразмјерно, тј. у највећем броју процесуирају се злочини почињени над жртвама бошњачке националности. Највећи број лица процесуира се за злочине почињене над Бошњацима и то 354 лица, односно 45,3%. За ратне злочине почињене над Бошњацима, најчешће је потврђивана оптужница против лица српске националности (282 Србина оптужено је за злочине почињене над Бошњацима). За 141 лица српске националности оптужница је потврђена за злочине почињене над несрпским становништвом. Овдје је потребно нагласити да национални састав жртава несрпског становништва углавном чине Бошњаци. Као примјер за то могу послужити и пресуде Суда БиХ у предметима: *С1 1 К003472 09 - Бабић Зоран и др. Х-КР-08/549-2 - Ђурић Гордан, Х-КР-08/549-1 - Иванковић Дамир, С1 1 К 013165 13 КРЖ - Кнежевић Радослав, С1 1 К013227 13 - Зечевић Саиша, С1 1 К 009135 - Четић Љубиша и С1 1 К003365 Чивчић Петар и др.*, које се односе на ратни злочин почињен на „Корићанским стијенама“¹⁵ гдје су смртно страдале жртве, које су поименично наведене у пресудама, била лица бошњачке националности, али су пресуде донесене и казне изречене за злочин над несрпским становништвом. Такође и у другим предметима који су се водили за злочине почињеним над несрпским становништвом, као жртве се најчешће појављују Бошњаци, а лица хрватске националности су тек изоловане жртве. Уколико у обзир узмемо чињеницу да састав несрпског становништва углавном чине Бошњаци, долазимо до закључка да је за злочине почињене над Бошњацима потврђена оптужница против 506 лица што чини скоро три четвртине од укупног броја лица којима је Суд БиХ потврдио оптужницу. То значи да је за злочине над Бошњацима оптужница потврђена против 423 лица српске националности.

За кривично дјело геноцид до сада су потврђене оптужнице против 46 лица, а сва лица којима се на терет ставља ово кривично дјело су Срби и сви су оптужени за злочине над лицима бошњачке националности. Несумњиво, Суд БиХ креира стварност по којој Бошњаци имају „ексклузивитет жртве“.

Посебно интересантна ситуација везана је за кривично дјело злочин против човјечности које није било прописано КЗ СФРЈ. Специфичност овог кривичног дјела представља и максимална казна која се може изрећи, а она је дуготрајни затвор који се по КЗ БиХ може изрећи у трајању од 45 година.¹⁶ Самим тим у односу на казну која се може изрећи за ово кривично дјело, оно постаје теже чак и од геноцида, јер се приликом изрицања казне за геноцид мора примјењивати КЗ СФРЈ који је прописивао максималну казну од 20 година.

¹⁵ У предметима који се односе на “Корићанске стијене“ процесуирано је 13 лица српске националности, од којих је десет осуђено на 183 године затвора.

¹⁶ Видјети: *Чл. 1., ст. (41) Кривичног закона БиХ*, „Службени гласник БиХ“, бр. 3/2003, 32/2003 – испр., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018.

Када је у питању националност лица којима се на терет ставља ово кривично дјело, највећи број од укупно 381 лица односи се на лица српске националности, а за ово кривично дјело оптужница је потврђена против 299 лица српске националности (78,5%), те против 48 Хрвата (12,6%) и 34 Бошњака (8,9%).

До сада је пред Судом БиХ правоснажно осуђено 223 лица, а највећи број осуђених су лица српске националности и то њих 135 (60,5%). Истовремено, осуђено је 54 Бошњака (24,2%) и 34 Хрват (15,2%).

Највише лица осуђено је за злочине почињене над Бошњацима, њих чак 102 или 45,7%. Број лица који су осуђени за злочине над остала два народа несразмјерно је мали у односу на број лица која су осуђена за злочине над жртвама бошњачке националности. То је посебно изражено ако се у обзир узме и чињеница да је још 48 лица (21,5%) осуђено за злочине над несрпским становништвом. Већ раније је речено да је за злочине над несрпским становништвом осуђено само Србима, а да састав несрпског становништва чине углавном Бошњаци. Када се анализира ова чињеница, евидентно је да је 67% осуђујућих пресуда изречено за злочине почињене над лицима бошњачке националности. Истовремено, за злочине над Србима осуђено је само 41 лица, што чини само 18,4% од укупног броја правоснажно осуђених лица.

Суд БиХ је у свом досадашњем раду изрекао казне од 2.538 године затвора, а пракса му је да драконске казне изриче Србима, имајући у виду да је чак 1.828 година и шест мјесеци казни изречено лицима српске националности (72%), док је с друге стране Бошњацима досуђено 415 година (16,4%), а Хрватима 294 године и шест мјесеци затвора (11,6%). Висина изречене казне Србима није сразмјерна са бројем осуђених лица, јер како је већ претходно речено, 135 лица српске националности је правоснажно осуђено, што значи да се Срби у просјеку осуђују на 13,5 година затвора, док на другој страни 54 правоснажно осуђена Бошњака је у просјеку добило 7,7 година затвора, а 34 лице хрватске националности су у просјеку добијали 8,7 година казне затвора. Из свега овога намеће се закључак да се Србима у просјеку изричу скоро дупло теже казне него припадницима остала два народа. Поређења ради, просјечна казна коју Суд БиХ изриче осуђеним лицима за ратне злочине износи 11,4 година.

Још поразнија статистика на штету српског народа уочава се анализом националне припадности жртава у предметима ратних злочина у којима су изрицане казне. Највеће казне изречене су за злочине почињене над Бошњацима, чак 1.233 година или 48,6% од свих досуђених казни. Имајући у виду да несрпско становништво углавном чине Бошњаци, овај број је још и већи и износи 1.992,5 година или 78,5% од укупно изречених казни од стране Суда БиХ. За злочине над Србима изречено је тек 308 година и шест мјесеци казне затвора, што чини 12,1% од укупно изречених казни.

ПРЕСУДЕ СРБИМА ЗА ГЕНОЦИД ... ПОЛИТИЧКЕ И ПРАВНЕ ИМПЛИК..
**ПОЛИТИЧКЕ И ПРАВНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ПРЕСУДА МКСЈ И СУДА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

Дужи временски период, различити судови како домаћи тако и они у нашем сусједству те посебно Хашки трибунал иако утврђујући индивидуалну кривичну одговорност, кроз своје пресуде, констатују по Републику Српску најтеже могуће квалификације које садрже синтагме: „удружени злочиначки подухват највишег војног и политичког руководства“, „геноцид“, „организовани и систематични напад“. При томе, Војска Републике Српске се проглашава злочиначком организацијом, а војно и политичко руководство Републике Српске из ратног периода у готово цјелокупном саставу је оптужено и углавном осуђено. МКСЈ као и Суд БиХ очигледно селективним приступом кроз најтежа кривична дјела кажњива по међународном кривичном праву настоје да кривицу трагичног рата не само у БиХ већ и у бившој СФРЈ пребаце на српски народ креирајући негативан став према Србима и Републици Српској међународне заједнице и свјетског јавног мњења.

Покушај да се на основу пресуда исписује историја може имати озбиљне правне и политичке посљедице по Републику Српску. Све је мање скривена намјера да се правна „стечевина“ МКСЈ и Суда БиХ изнесу пред Међународни суд правде и да се на тај начин доведе у питање опстанак Републике Српске пред овом судском инстанцом.

С друге стране, постојећи правосудни систем у БиХ који је вјештачки створен је неодржив. Стални су захтјеви за реформом правосуђа и за његово коректно позиционирање у систему демократске подјеле власти. Управо из тих разлога током 2011. године покренут је Структурални дијалог о реформи правосуђа у БиХ између ЕУ и БиХ. Један од исхода поменутог дијалога је и Државна стратегија за рад на предметима ратних злочина усвојена од стране Савјета министара 2008. године.

Циљ Стратегије био је да се на свеобухватан начин ријеше питања кршења међународног хуманитарног права у рату у Босни и Херцеговини, те да се оконча велики број неријешених предмета ратних злочина. Стратегијом је било предвиђено рјешавање најсложенијих и најприоритетнијих предмета ратних злочина у року од седам година (до краја децембра 2015. године), а осталих предмета ратних злочина у року од 15 година (до краја децембра 2023. године), те одговарајућа расподјела предмета између правосуђа на нивоу БиХ, ентитета и Брчко дистрикта БиХ, у циљу што ефикаснијег процесуирања предмета ратних злочина у постављеним роковима.

С циљем праћења и вршења надзора над провођењем Стратегије и реализације постављених циљева Савјет министара БиХ је 2009. године је донио одлуку о формирању Надзорног тијела за праћење провођења Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина. У највећем броју случајева надлежне институције нису реализовале закључке Надзорног тијела.

С обзиром на то да сви циљеви предвиђени Стратегијом нису остварени у зацртаним роковима, те имајући у виду број предмета ратних злочина у раду у тужилаштвима у Босни и Херцеговини, јавила се потреба за измјенама и допунама Стратегије (тј. ревидираном Стратегијом). Упркос напорима Републике Српске ревидирана Стратегија није усвојена. Тиме су и једина постигнућа структуралног дијалога депласирана и он се сасвим сигурно може прогласити неуспјешним.

Описан селективан приступ правди и стално игнорисање захтјева Републике Српске за реформу правосудних институција на нивоу БиХ негативно утичу на политичке прилике и повјерење у институције што спречава потпуно успостављање и одржавање трајног мира и коегзистенције у БиХ. У правном смислу наведено ствара несигурност и угрожава легитимитет правног система што се свакако одражава на укупне политичке прилике и стање у и онако подијељеном друштву.

ЗАКЉУЧАК

МКСЈ (Хашки трибунал) и Суд БиХ својим дјеловањем нису на једнак и правичан начин приступили процесуирању ратних злочина почињених у протеклом рату у Босни и Херцеговини. Непропорционална број осуђених лица српске националности, тежина кривичних дјела која им се стављају на терет у поређењу са другим народима и нарочито у односу на број жртава који је српски народ претрпио, указују на очигледну селективност и арбитрарност међународног и домаћег правосуђа на штету српског народа.

Примарни задатак успостављања мира и повјерења међу народима на простору бивше СФРЈ, МКСЈ није испунио. Штавише, својом правном праксом МКСЈ је веома често негативно утицао на рад правосудних институција у Босни и Херцеговини. Наиме, за уступљене предмете за злочине почињене над лицима српске националности домаћим судовима, које правосуђе БиХ није никада процесуирало, МКСЈ није успоставио контролни механизам и спријечио опструкцију.

Од стране ОХР-а противуствано је наметнут правосудни систем БиХ који такође селективно проводи правду те кроз оптужнице и пресуде проглашава Србе јединим кривцима за протекли рат обухватајући цјелокупну територију Републике Српске.

Овакво стање има за посљедицу нестабилан домаћи правни и политички амбијент што простор БиХ чини нестабилним и спречава успостављање повјерења међу народима те даје веома лошу слику БиХ на међународном плану. Истовремено оваква селективна правда не доприноси смањењу међунационалних тензија у Босни и Херцеговини и отежава изградњу ефикасније државне заједнице која би била у интересу свих грађана и равноправних народа.

ЛИТЕРАТУРА

1. Архива и Електронска база Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица.
2. Благојевић Милан, *Неуставна ретроактивна примјена инкриминације злочина против човјечности у пракси Суда БиХ (поремећена прецедентација права)*, Службени гласник РС и Просвјета, Бања Лука, 2014.
3. Благојевић Милан, *Политичка анатомија једне пресуде*, Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, Бања Лука, 2016.
4. *Босанска књига мртвих*, ур. Мирсад Токача, Истраживачко-документациони центар, Сарајево, 2012.
5. *Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине*, „Службени гласник Босне и Херцеговине“, бр. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 и 65/18.
6. *Закон о суду БиХ – прецизиран текст*, „Службени гласник Босне и Херцеговине“, бр. 49/09, 74/09. и 97/09.
7. *Закон о Тужилаштву БиХ*, „Службени гласник БиХ“, бр. 49/09 и 97/09.
8. *Информација о раду Тужилаштва и Суда Босне и Херцеговине и других институција по питању процесуирања ратних злочина. (2015)*. Бања Лука: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражења несталих лица.
9. Јовашевић Драган, *Међународно кривично правосуђе – између права, правде, помирења и права жртава*, Војно дело, Београд, 2011.
10. Којић Милорад, *Хашки Трибунал и Суд БиХ пресудама настоје утврдити једину српску одговорност за ратне злочине*, Улога старјешина ВРС у стварању и одбрани Републике Српске током одбрамбено-отаџбинског рата, Зборник радова са научно-стручне конференције, Организација старјешина ВРС, Бања Лука, 2018.
11. *Кривични закон Босне и Херцеговине*, „Службени гласник Босне и Херцеговине“, бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14. 22/15, 40/15 и 35/18
12. *Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини и Споразум о парафирању Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини*. Доступно на: <http://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf>, 14.03. 2019. године.
13. <http://tuzilastvobih.gov.ba/index.php?jezik=s>
14. <http://www.icty.org/>
15. <http://www.sudbih.gov.ba/>

АСАНАЦИЈА БОЈИШТА – ХУМАНА И ХИГИЈЕНСКО САНИТАРНА ОБАВЕЗА ВРС А НЕ ЧИН СКРИВАЊА ЗЛОЧИНА

Доц. др Мирослав Баљак¹

Доц. др Драган Ђокић²

Истраживачко-едукацијски центар Зворник

Апстракт: Термин „асанација“ односно „асанација бојишта“ у једном тренутку појединцима звучи оптужујуће, а наређење о асанацији као наређење за злочин, мада је реч о стручном међународно-правном појму којим се зараћене стране обавезују на уклањање људских и животињских лешева, биоагенса и неексплодиране муниције по окончању или у прекидима сукоба. Циљ је избегавање зараза и накнадних људских жртава, а обавеза по Женевским конвенцијама постоји и вуче корене још од 1864. године.

У овом раду се настоји приказати асанација бојишта у правом смислу речи, како са позиције обавезе и хуманог аспекта, тако и због саме истине у вршењу ове заиста комплексне активности Војске Републике Српске након завршене операције. Стручна елаборација асанације бојишта битна је због саме границе тј. раздвајања асанације од злочина. Често поједини аутори из само њима знаних разлога не праве раздвајање ова два појма, јер, масовне гробнице могу бити и последица асанације бојишта.

Кључне речи: асанација, бојиште, оружани сукоб, међународно право

УВОД

Асанација, као мера цивилне заштите своје корене налази у асанацији бојишта, која је садржала моралну одговорност руководства зараћених страна за утврђивање броја погинулих и уклањање њихових лешева. Под асанацијом бојишта се подразумева: „Предузимање санитарно-хигијенских мера и санитарно-техничких и других потребних мера и делатности на терену у насељима или објектима ради проналажења погинулих људи и животиња, као и уклањање свих извора и носилаца опасности по здравље људи, животиња и загађивача животне средине“.³

¹ Доцент др Мирослав Баљак, Истраживачко едукацијски центар, baljak.miroslav@gmail.com

² Доцент др Драган Ђокић, Истраживачко едукацијски центар, dragansdjokic@gmail.com

³ *Упутство за асанацију бојишта*, Генералштаб Војске Југославије - сектор за позадину-Војноиздавачки завод, 1999. стр. 3.

Циљ асанације бојишта је достојанствена сахрана погинулих, заштита животне средине и спречавање ширења заразних болести на људе и животиње.

У савременом друштву, асанација представља морално поступање и општеприхваћену праксу модерних држава, међународних организација и институција како у ванредним ситуацијама тако и у рату. Женевске и Хашка конвенција обавезале су све зарађене стране да пронађу, по могућности идентификују и сахране погинуле.

Начелно се посматра са правног аспекта, али у војном смислу као скуп мера и активности које се примењују током оружаног сукоба, питање асанације на идентичан начин је схваћено у свим државама и примењено у пракси током оружаних сукоба.

Као што је већ наглашено, под асанацијом се подразумевају активности и мере које се спроводе на подручју борбених дејстава или на подручјима где су та дејства већ окончана.

Кориштење масовних гробница за укуп више лешева одједном дозвољено је само у ванредним и ратним приликама када се из епидемиолошких разлога за кратко време мора асанирати велики број лешева. Лешеве се сахрањују без сандука, ређају се по слојевима један до другог, сваки слој се засипа дезинфекционим средством и земљом висине 0,5 - 0,75 метара, а изнад нивоа хумка висине 1 метар. Хумке се видно обележавају као масовне гробнице.⁴

Женевске конвенције и додатни протоколи прописују правила поступања са телима умрлих људи током оружаног сукоба. Страна у сукобу је дужна да, у што је могуће краћем року, попише све податке који су у стању да допринесу идентификовању умрлих.

Улога војске у обезбеђењу хуманитарне помоћи и *заштите цивила* датира још од успостављања ваздушног моста за Берлин 1948. године. Потом ће *Хашка* и *женевске конвенције*, као и *Додатни протоколи*, настојати да ублаже последице рата на цивиле, ратне заробљенике и болесне и рањене цивиле.⁵

ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ АСАНАЦИЈЕ

У старом и средњем веку, бројни ратови и природне катастрофе, посебно епидемије заразних болести имале су за последицу велики број умрлих. У записима из старог Египта, античке Грчке, као и из периода римског царства, налазе се подаци о поступању са умрлима од заразних болести, настрадалима од земљотреса и поплава, односу према погинулим војницима у бројним ратовима. У зависности од културе и религије, важећих правила и прописа, практиковања медицине као науке и примене правила и обичаја рата која су

⁴ Кристофоровић-Илић, М. и сар: *Комунална хигијена*, Прометеј, Нови Сад, 2002, стр. 101.

⁵ Баљак, М: *Мировне операције међународних организација*, Асоглас, Зворник, 2018, стр. 33-34.

важила у старом и средњем веку, поступање са настрадалима забележено је кроз крајности од изузетних примера хуманизма па све до крајње монструозних поступања са жртвама.

Асанација терена кроз историју човечанства након ратних страдања, епидемија заразних болести и природних катастрофа, вршена је из следећих разлога: а) Тела погинулих и умрлих људи, као и остаци угинулих животиња представљали су извор опасности (заразе) и из тих разлога су морали бити уклоњени изван објекта становања, изван насеља, даље од изворишта пијаће воде и пољопривредног земљишта; б) Различите културе (обичаји, религија, предања) налагали су друштвеним заједницама да се на одређен начин опходе према мртвима (пренос посмртних остатака, методе и технике сахрањивања или уништавања тела, не/обележавање гробница, појединачна и колективна сахрана итд.); ц) Војна култура и обичаји рата налагали су одређене начине поступања са погинулим војницима (нпр. формирање спомен-костурница, војничка гробља, мегалитске гробнице, спаљивање посмртних остатака непријатеља).

Све до друге половине XIX века асанација бојишта није била организована, јер су погинули сахрањивани у заједничку гробницу без идентификације. Међутим, и ово је био напредак у односу на стари и средњи век, када су погинули остајали на површини земље и тако постајали извори разних зараза. Доношењем Женевске и Хашке конвенције, зарађене стране се обавезују да пронађу, идентификују и сахране погинуле, а њихове ствари попишу и пошаљу њиховим јединицима. Први проблеми настали су у Првом светском рату, када су за сахрањивање погинулих често мобилисани цивили и заробљеници, док су на сахрањивању великог броја погинулих цивила и војника у Другом светском рату ангажоване специјалне јединице припадника армије, са тенденцијом да асанација све више налази место у цивилном сектору, с обзиром на то да проналажење, идентификација и сахрањивање мртвих отежава маневар и успорава деловање оперативних јединица. Савремено оружје узрокују велики број погинулих, дају нову димензију асанацији, која осим војних јединица све више постаје проблем друштва.⁶

У савременом друштву асанација терена уређена је правним нормама и представља не само „законски чин“, нити само „хигијенско-санитарну меру“, већ и морално (етичко) поступање и општеприхваћену праксу модерних држава, међународних организација и институција како у миру (ванредним ситуацијама), тако и у рату.

Иначе, термин *асанација* је потекао из латинског језика, од речи *sanus* што значи здрав и у најопштијем смислу представља смишљен рад на подизању

⁶ Јаковљевић, В: *Цивилна заштита Републике Србије*, Универзитет у Београду - Факултет безбедности, 2011, стр. 89.

здравља појединаца предузимањем мера у циљу сузбијања узрочника заразе насталих услед деловања природних фактора (поплаве, пожари и др.) или деловања човека кроз, на пример, вођење војних операција. Управо због ове чињенице асанација у току оружаног сукоба има другачији карактер него у мирнодопско време: „асанација у рату и елементарним катастрофама обухвата проналажење, идентификацију и сахрањивање погинулих, уклањање животињских лешева биолошких и других отпадака, дезинфекцију, дератизацију, поправку објеката за воду и канализацију...“.⁷

Указивање помоћи рањенима и сахрањивање погинулих, само је део асанације која је као мера цивилне заштите далеко сложенија и свеобухватнија.⁸ Дакле, појам асанације треба посматрати као општи појам који у најширем смислу подразумева спречавање ширења зараза, епидемија и других последица ратних разарања, елементарних непогода, техничко - технолошких и еколошких несрећа и других опасности у миру и рату. То подразумева уклањање и сахрањивање лешева погинулих људи и уинулих животиња као и уклањање отпадних и других материја штетних по живот и здравље људи. У ужем смислу, појам асанације треба посматрати као асанацију бојишта где су евидентни људски губици. Према томе, асанација бојишта подразумева изналажење и прикупљање људских и животињских лешева и њихово сахрањивање, уклањање са бојишта свега што може бити опасно или штетно по војничко здравље.

„Војни лексикон“ такође, асанацију посматра као општу и асанацију у рату: Асанација (лат.) предузимање санитарно-хигијенских и санитарно - техничких мера на терену у насељима и објектима ради уклањања свега што омогућава појаву и ширење заразних болести и других оштећења здравља. Асанација у рату обухвата проналажење, идентификацију и сахрањивање погинулих, уклањање животињских лешева и других отпадака, дезинфекцију, дератизацију, поправку објеката за воду и канализацију, а у случају примене НХБ оружја и деконатаминацију. Асанацију изводе јединице за асанацију терена и стручне радне организације.⁹

У „Уредби о организацији и функционисању цивилне заштите“ у чл. 21. став други стоји: За организовање и непосредно провођење асанације ангажују се комунална, грађевинска, транспортна, здравствена, ветеринарска предузећа и организације, стручне и научне институције, а по потреби и јединице цивилне заштите и војске.¹⁰ Припремом и непосредном употребом предузећа

⁷ Илустрована Војна енциклопедија, Прва књига, Издавачко предузеће ЗЕНИТ, Београд, 1939, стр.106.

⁸ Ђармаги, С, Јаковљевић, В: *Цивилна заштита у СР Југославији, треће издање*, Београд, 1996, стр. 281.

⁹ *Војни лексикон*, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 303.

¹⁰ *Уредба о организацији и функционисању цивилне заштите*, Службени гласник Републике Српске бр. 15. од 29. септембра 1992. чл. 21.

и организација руководе и координирају штабови цивилне заштите.¹¹ У склопу специјализованих јединица цивилне заштите формирају се и јединице за асанацију.¹² Цивилном заштитом руководе штабови цивилне заштите (републички, окружни, градски и општински).¹³ „Закон о одбрани“ из 1992. године у свом саставном делу као 5. део третира цивилну заштиту, од чл. 31-54.¹⁴ При обављању послова цивилне заштите поред наведених предузећа и организација као испомоћ у тим пословима могу се појавити и јединице Војске.

Под асанацијом бојишта подразумева се проналажење и скупљање људских и животињских лешева и њихово сахрањивање (закопавање, спаљивање) односно уклањање са бојишта свега што може да буде опасно или штетно по здравље људи и животиња.¹⁵ Дакле, асанација бојишта се односи искључиво на бојиште, односно на просторију захваћену борбеним дејствима, а никако на подручја изван територија на коме се изводе борбена дејства. Изводе се након извођења борбених дејстава међу зараћеним странама и обухвата: проналажење, сакупљање и указивање прве помоћи случајно заосталим рањеницима и њихова евакуација у здравствене установе; проналажење, сакупљање и пружање помоћи случајно заосталим и рањеним животињама, и ако је потребно евакуација у ветеринарске установе; проналажење, сакупљање и сахрањивање (спаљивање) погинулих (умрлих) и установљавање потребне евиденције; и свих врста отпадака опасних по здравље војника и животиња; и хватање напуштених животиња, прикупљање војне имовине и личних ствари рањених (погинулих, умрлих) војних лица.

Организација и извођење асанације бојишта спада у надлежност јединица оперативног дела оружаних снага. Асанација у зонама дејства оружаних снага у надлежности је старешина тог оперативног дела оружаних снага, а ван ових у надлежности друштвено-политичких заједница.

Спровођење мера асанације бојишта није искључиво хигијенско-техничко питање уклањања извора заразе, већ пре свега питање општих морално-хуманитарних права људи и осећање поштовања према погинулима и брига према њиховим породицама. Осећање сваког војника и старешине да ће у случају рањавања бити правовремено збринут, а у случају смрти да ће се са његовим остацима поступати са дужним пијететом и да ће његова породица бити правовремено обавештена и збринута представља један од елемената моралне чврстине војника и старешина.

¹¹ Ibidem, чл. 22.

¹² Ibidem, чл. 27.

¹³ Ibidem, чл. 29.

¹⁴ *Закон о одбрани*, Службени гласник Српског народа у Босни и Херцеговини бр. 7 од 1. јуна 1992.

¹⁵ *Упутство за асанацију бојишта*, Савезни секретаријат за народну одбрану, Генералштаб ЈНА, Београд, 1991, стр. 3.

Одредбе асанације бојишта односе се искључиво на просторију захваћену борбеним дејствима, односно простор где су вођена борбена дејства. Све активности на асанацији изван ових просторија нису у надлежности старешина и њихових војних јединица. Сакупљање лешева погинулих лица изван зоне борбених дејстава је у надлежности цивилне заштите и њених структура. Такође, сакупљање и сахрањивање, односно покопавање тела убијених лица изван бојишта, на недозвољен начин, односно супротно женевским конвенцијама не потпада под одредбе асанације бојишта. Асанација бојишта као морално - хуманитарно питање које се односи на хумано поступање са погинулима у борби.

АСАНАЦИЈА ТЕРЕНА У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

Оружани сукоби - ратови и поред своје апсолутне деструктивности и даље остају и опстају као верни пратилац развоја човечанства. Покушаји умањења последица ове друштвене појаве сежу дубоко у историју а данас су промовисани у највећој мери кроз једну од грана међународног јавног права односно кроз међународно хуманитарно право. У суштини, ради се о систему норми разврстаних у бројне документе међународног права којим се ограничава употреба насиља кроз: (1) заштиту особа које не учествују *непосредно* у непријатељствима и (2) ограничење насиља на неопходну меру да би се постигао циљ сукоба, а који - независно од разлога вођења оружаног сукоба - може бити само слабљење војног потенцијала непријатеља.

Међутим, битно је истаћи инхерентна ограничења међународног хуманитарног права која се првенствено односе на чињенице да се не забрањује употреба насиља и да се не могу заштитити све особе које су погођене оружаном сукобом. Преломни тренутак ограничења престаје да важи након окончање активности „*непосредног учешћа у оружаном сукобу*“, након чега можемо говорити о ратним заробљеницима, лицима *hors de combat*, рањеницима и умрлим особама.

У савременим оружаном сукобима, међународно хуманитарно право је опште прихваћено, што показује да оружани сукоби нису стање потпуног хаоса и безакоња где је насиље неконтролисано. Примењује се у међународним оружаном сукобима (између држава) и унутрашњим оружаном сукобима (унутар неке државе између супростављених оружаном снага, побуњеничких, герилских или сецесионистичких снага).

Ратификацијом кодификованих извора међународног хуманитарног права (увођењем у унутрашњи правни поредак) државе су, тиме и њихове оружане снаге и надлежни државни органи дужни да поштују и придржавају се одредаба међународног хуманитарног права.

Међународно хуманитарно право налаже: обавезу трагања за особама које се воде као нестале; обавезу да се након борби, чим ситуација дозволи траже

рањеници и мртви; обавезу нотификације о настрадалим-мртвим лицима и несталим особама; обавезу вођења евиденција о гробовима и сахрањивању; и обавезу да се према посмртним остацима поступа: са поштовањем да се пристојно сахране, да се гробови морају обележавати, да се мора омогућити приступ гробовима и да се морају сачинити одговарајући споразуми о преносу посмртних остатака.

Ове обавезе међународним правом нису наметнуте као искључиве тј. резервисане само за јединице цивилне заштите или комуналне цивилне службе, већ су то права и обавезе које генерално важе за све стране учеснице у оружаном сукобу које су дужне да примене, поштују и омогуће њихово спровођење. Које јединице ће извршити (да ли војни санитети, цивилна заштита, здравствене установе, форензичке јединице полиције, комунална полиција или Црвени крст) ствар је организације, могућности и командовања.¹⁶

Заједнички члан 3. Женевских конвенција, као део међународног обичајног права, одражава хуманитарна начела која су темељ целокупног међународног хуманитарног права, а која се примењују у немеђународним сукобима, али су истодобно тако опште природе да се сматра како уређују и међународне оружане сукобе.¹⁷

Обавеза страна у сукобу након завршетка извођења војних операција дефинисана је у провођењу одредби од свих стране у оружаном сукобу у Босни и Херцеговини¹⁸ и та обавеза, у односу на особе које су изгубиле живот у току извођења војних операција, најчешће је подвођена као асанација бојишта.

Приметна је разлика између одређења асанације и обавеза које су стране у сукобу дужне предузети у поступку асанације на основу Прве женевске конвенције за побољшање положаја рањеника и болесника у оружаним снагама у рату од 12. августа 1949. године. Проналажење погинулих, прикупљање, идентификација и сахрањивање садржане су у поменутом документу међународног хуманитарног права али члан 17. овог документа додатно обавезује: „*Стране у сукобу ће се старати да се пре закопавања или спаљивања мртвих, која ће се вршити појединачно, уколико то прилике дозволе, изврши пажљив и по могућству лекарски преглед лешева, у циљу констатовања смрти, установљења идентитета и могућности да се о томе поднесе извештај...*“,¹⁹ односно „... лешеви се смеју спаљивати само ако то изискују неодољиви разлози хигијене или разлози који проистичу из вероисповести умрлих. У случају спаљивања, напомена о томе са свим

¹⁶ Кнежевић-Предић, В. и др: *Извори хуманитарног права*, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2007, стр. 48.

¹⁷ Баљак, М: *Заштитена зона - рушење мита*, СПКД Просвјета, Зворник, 2013, стр. 35.

¹⁸ Agreement of application and implementation of international humanitarian law within the context of the conflict in Bosnia Herzegovina, Ženeva, 22. maj 1992.

¹⁹ *Извори хуманитарног права*, друго допуњено и прерађено издање, Београд, 2007, стр. 7.

потребним појединостима унеће се у умрлицу или у званично потврђени списак о смртним случајевима, уз навођење разлога због којих је леш спаљен“.²⁰

У контексту унутар дравних оружаних сукоба, обавеза проналажења мртвих регулисана је II Допунским протоколом која обавезује на прикупљање и евакуисање обавеза. Све стране у сукобу морају да предузму све могуће мере да пронађу и прикупе мртве.

Произлази да се предузимају мере и активности у поступку асанације терена у време оружаног сукоба и намећу услов да су погинули жртве легалних војних операција, односно да то не смеју бити заштићена лица попут цивила, ратних заробљеника, лица *horse de combat*, жена и деце. Управо због ове чињенице треба имати у виду да је колона коју су формирале војне и цивилне власти у Сребреници у јулу 1995. године ради пробоја из окружења била легалан војни циљ. То није спорно јер је то потврдио и војни вештак Тужилаштва Хашког трибунала Ричард Батлер, да је мешовита колона представљала легалан војни циљ и да борбена дејства српских снага против колоне за време пробоја нису представљала ратни злочин.

АСАНАЦИЈА БОЈИШТА У ПРАКСИ И ПРЕСУДАМА ХАШКОГ ТРИБУНАЛА

Да су јединице ВРС водиле бригу о правилима ратовања показује и Директива за позадинско обезбеђење ГШ ВРС из 1992. године где је у тачци 12 директиве наведена асанација бојишта.²¹

Сектор за позадину ГШ ВРС је актом стр. пов. број 20/2-10 од 16.03.1993. године, на основу одлуке Начелника ГШ ВРС и указане потребе за асанацију бојишта у рејону Братунца и Сребренице, наредио да у састав одељења за асанацију бојишта које формира ДК укључи екипу медицинских стручњака из ЗПМЗ Соколац, ВМА и Дома здравља Власеница.²² Команда ДК је обавестила 1. Звпбр и 1.плпбр, али је на крају акта наређено да се у екипу укључе и санитарски органи бригаде сходно наређењу Команде ДК пов. број 10/15-113 од 06.12.1992. године,²³ што је још један показатељ да се о асанацији терена увек водило рачуна.

Главни штаб ВРС је кроз наређење од 17.07.1995. године за обједињавање дејстава у тачци 5. наредио да командант 1. злпбр и осталих бригада ангажованих на претресу терена обезбеде преко надлежних органа људство из

²⁰ Ibidem

²¹ ГШ ВРС, Директива за позадинско обезбеђење, стр. пов. бр. 20/22-197 од 03.08.1992, ДП 00876238

²² Сектор за позадину ГШ ВРС, Наређење за асанацију, стр. пов. бр. 20/2-10 од 16.03.1993, ДП 04261960

²³ Команда ДК, Асанација бојишта, пов. бр. 23/15-60 од 05.06.1993, ДП 04308145

цивилне заштите за извршење асанацију терена коју је потребно вршити паралелно са претресом.²⁴

Команда ДК је актом број 23-104 од 19.07.1995. године упутила захтев ГШ ВРС за асанацију бојишта где захтевају да се преко 27. ПоБ одреди хигијенско – епидемиолошка екипа ради стручне помоћи при асанацији бојишта и терена, као и самог насељеног места Сребреница, а у циљу спречавања ширења заразних болести и развијања епидемија ширих размера.²⁵

С тим у вези, командант ДК упућује пуковника Игњата Милановића, да извиди ситуацију у Милићима и Братунцу. Након извиђања терена, Милановић шаље извештај команданту ДК.²⁶ У наведеном извештају предлаже да се командант 1. брлпбр именује за команданта свих снага које учествују у претресу терена и асанацији бојишта источно од комуникације (и у захвату комуникације Касаба – Дрињача). У унакрсном испитивању генерал Крстић се сложио да је прихватио тај предлог са асанацију бојишта.²⁷

Да се асанација бојишта планирала, доказује и следећи документ Хашког трибунала. У јавној редигованој верзији пресуде Међународног суда Том I Тужилац против Вујадина Поповића и других²⁸ у тачки 187. је наведено: *На општинском нивоу, на челу Штаба Цивилне заштите био је председник Извршног одбора, а у његовом саставу су били начелник штаба из Министарства одбране, један члан из полиције и један члан из војске, те неколико чланова одређених да се старају о провођењу посебних мера и активности као што су прва помоћ, заштита и спасавање од пожара, надзор и „асанација“ и чишћење терена.*²⁹

Тачка 188. наводи: *У Братунцу су двије јединице биле задужене за асанацију или чишћење терена..... Поред тога постојао је вод за асанацију или чишћење терена који је повремено ангажован на чишћењу околине. Он је био придружен комуналном предузећу „Рад“...*³⁰

²⁴ ГШ ВРС, *Наређење за обједињавање дејстава*, стр. пов. бр. 03/4-1670 од 17.07.1995, ДП 00917857

²⁵ Команда ДК, *Захтев за асанацију бојишта - земљишта*, пов. бр. 23-104 од 19.07.1995, ДП 04312686

²⁶ Пуковник Игњат Милановић, *Предлог Команданту ДК*, бр. 03-253-103-3 од 15.07.1995, ДП 00675395

²⁷ Крстић, Т. 6695-6696

²⁸ *Јавна редигована верзија пресуде Међународног суда Том I*, Тужилац против Вујадина Поповића и других, Предмет број IT-05-88-T, 10. јуни 2010, т.187.

²⁹ Сведок РW-170, ДП Р02960. Поверљиви транскрипт прихваћен на основу правила 92ter, ВТ 7863-7864, 7895-7897 (20. април 2004. године). У војном контексту „асанација“ или чишћење терена везивало се за уклањање и транспорт рањених и погинулих бораца и покопавање погинулих.

³⁰ *Јавна редигована верзија пресуде Међународног суда Том I*, Тужилац против Вујадина Поповића и других, Предмет број IT-05-88-T, 10. јуни 2010, т.188.

У документу Војна експертиза за Сребреницу, војни експерт генерал проф. др Радован Радиновић наводи: „Претрес терена и асанација бојишта као тактичке радње уследиле су након завршетка операције „Криваја-95“. Вршиле су их јединице ДК и то у оквиру својих раније дефинисаних зона одговорности. То се пре свега односи на Братуначку и Милићку бригаду. Тек ће у завршном делу тих дејстава доћи и до ангажовања делова Зворничке бригаде у њеној зони одговорности. Делимично ће у овим радњама учествовати и јединице ГШ ВРС које су накнадно пристигле у шири рејон Сребренице као и делови специјалне бригаде МУП-а. И овде се ради о потпуној легитимној војној активности. Требало је претрести, тј. путем извиђања, осматрања, разминирања и уклањања свих других фортификацијских и минско-експлозивних препрека „очистити терен“ и успоставити пуну борбену контролу територије у зонама одговорности јединица ДК...“³¹

Као пропуст у раду приликом асанације, генерал Радиновић наводи: „Највећи пропуст јединица и команди које су вршиле асанацију бојишта састоји се у томе што о тој радњи нема одговарајућих извештаја. Недостају оформљена документа о броју пронађених и сахрањених људских лешева, о местима њиховог сахрањивања итд...“³²

О потреби асанације бојишта, може се сагледати из сведочења генерала Винка Пандуревића у Хагу. Он је детаљно објаснио асанацију као војни термин. На питање какве је обавезе имала Зворничка брига у смислу асанације терена у моменту када је писао извештај за претпостављену команду у том периоду, Пандуревић је рекао: „Војни комаданти имају обавезу асанације бојишта, тј. асанације терена на коме се изводе борбена дејства. Ја сам мислио на ту обавезу. Асанација бојишта обухвата више радњи и више фаза. Једна од првих радњи или фаза у асанацији терена јесте проналажење и збрињавање рањених и упућивање у прихватне санитарске станице; проналажење и извлачење погинулих; касније, по завршетку борбених дејстава, следи комплетна асанација терена и преглед бојишта и уклањање свих материја опасних по животе људи и по епидемиолошку ситуацију на конкретном терену.“³³

На упит да погледа страну 6. документа 7Д480 „Упутство о мерама хигијене и асанације на бојишту“ из 1991. године, усагласили су ставове где је Пандуревић објаснио да је мислио на ту дефиницију и да тако схвата асанацију бојишта јер се током школовања на Војној академији КоВ у склопу предмета Позадинско обезбеђење изучавао и проблем асанације бојишта.

Асанацију терена Пандуревић објашњава даље: *Асанација терена подразумева и сакупљање погинулих. Имали смо тада погинулих у заседи на*

³¹ Радиновић, Р: *Војна експертиза за Сребреницу*, Београд, 2000, стр. 62, ДП ДТ 98-33-Т

³² *Ibidem*, стр. 63.

³³ Пандуревић, В: *Живот се брани истином*, БО Зворник, Хаг 2011-Београд 2015, стр. 123.

Црном врху. Када сам говорио о обавезама асанације терена, ја нисам мислио само на тренутну обавезу, него на активности које ће морати да се предузимају и тога и наредног дана, као што се и десило.³⁴

Током борби, на простору Црног врха и у Баљковици 15.07. и 16.07.1995. године, било је рањених и погинулих припадника Зворничке бригаде, као и велики број погинулих припадника 28. дивизије. Зворничка бригада је проналазила рањене и здравствено их збрињавала, прикупљала погинуле и евакуисала тела са простора борби. На Мотовској коси је сахрањено неколико десетина погинулих припадника 28. дивизије.³⁵ Све су ово активности асанације бојишта, које су изводиле јединице Зворничке бригаде, што и спада у њихову надлежност.³⁶

ЗАКЉУЧАК

Правни основ и примарни разлог проналажења и сахрањивања настрадалих са аспекта међународног права проистиче из основних принципа међународног хуманитарног права и људских права тј. права породица да сазнају судбину својих несталих сродника. Ово значи да правни основ не представљају медицинско-хигијенски разлози уклањања посмртних остатака у контексту патоанатомског отпада и потенцијалног извора заразе на бојишту, што је суштински смисао асанације терена онако како се она сагледава код нас.

Приликом асанације терена, поготово у летње време, за време великих врућина, када се тела брзо распадају, прикупљани су лешеве који су се налазили у полупречнику од по неколико километара и закопавани у стандардне, може се рећи војничке, масовне гробнице.

Асанација бојишта се односи искључиво на бојиште, односно на просторију захваћену борбеним дејствима, а никако на подручја изван територија на коме се изводе борбена дејства. Асанација у документима јединица ВРС односи се искључиво на значење асанација бојишта, а на покопавање тела изван простора борбених дејстава. Зато се покопавање стрељаних заробљеника на местима погубљења не може сматрати асанацијом бојишта, него асанацијом у ширем смислу те речи.³⁷

Сакупљање и сахрањивање, односно покопавање тела убијених лица изван бојишта, на недозвољен начин, односно супротно женевским конвенцијама, не потпада под одредбе асанације бојишта. Асанација бојишта као морално-хуманитарно питање односи се на пружање помоћи властитим рањеним борцима, као и пружање помоћи рањеним непријатељским борцима, односно

³⁴ Ibidem, стр. 409.

³⁵ У току испитивања сведока Зорана Јовановића, у предмету ИТ-5-88Т, пред Хашким трибуналом, тужилац је показао записник са есхумације погинулих са Мотовске косе.

³⁶ Пандуревећ, В: *Живот се брани истином*, БО Зворник, Хаг 2011-Београд 2015, стр. 554.

³⁷ Ibidem, стр. 553.

хумано поступање са погинулим у борби.³⁸ Након борбених дејстава на подручју Сребренице у операцији ВРС од 11. јула 1995. године и вишедневних борби са муслиманским снагама током пробоја из окружења, према муслиманским изворима, бројка погинулих креће се преко 2.000 погинулих што је захтевало асанацију терена, обзиром на летње стање и високе температуре у зони операције.

Бројни бошњачки и међународни кругови годинама неоправдано оптужују српску страну за скривање злочина тврдећи да се ради о планским поступцима премештања погинулих и закопавања побијених заробљеника у посебне гробнице иако је на правцима пробоја муслиманских снага из Сребренице било највише погинулих што је тржило брзу асанација бојишта и у суштини представљала хуману и здравствену обавеза Војске Републике Српске.

Због пропаганде српска страна је оптуживана за злоупотребе асанације бојишта коју су вршиле јединице Војске Републике Српске и тврдећи да су то били плански поступци закопавања побијених заробљеника и скривања стварних погинулих на правцима пробоја муслиманских снага из Сребренице. Управо стога, може се разумети врло сложена ситуација која проистиче из обавеза асанације као активности цивилне заштите и привредних и јавних предузећа, те обавеза асанације бојишта која представља активности након операције ВРС у одређеној зони.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Agreement of application and implementation of international humanitarian law within the context of the conflict in Bosnia Herzegovina*, Ženeva, 22. мај 1992.
2. Баљак, М: *Заштићена зона - рушење мита*, СПКД Просвјета, Зворник, 2013.
3. Баљак, М: *Мировне операције међународних организација*, АСоглас, Зворник, 2018.
4. *Војни лексикон*, Војноиздавачки завод, Београд, 1981.
5. ГШ ВРС, *Директива за позадинско обезбеђење*, стр. пов. бр. 20/22-197 од 03.08.1992, ДП 00876238
6. ГШ ВРС, *Наређење за обједињавање дејстава*, стр. пов. бр. 03/4-1670 од 17.07.1995, ДП 00917857
7. Закон о одбрани, Службени гласник Српског народа у Босни и Херцеговини бр. 7. од 1. јуна 1992.
8. *Извори хуманитарног права*, друго допуњено и прерађено издање, Београд, 2007.
9. *Илустрована Војна енциклопедија*, Прва књига, Издавачко предузеће Зенит, Београд, 1939.
10. *Јавна редигована верзија пресуде Међународног суда Том I*, Тужилац против Вујадина Поповића и других, Предмет број IT-05-88-T, 10. јуни 2010.
11. Јаковљевић, В: *Цивилна заштита Републике Србије*, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, 2011.
12. Команда ДК, *Асанација бојишта*, пов. бр. 23/15-60 од 05.06.1993, ДП 04308145

³⁸ Ibidem

13. Команда ДК, *Захтев за асанацију бојишта - земљишта*, пов. бр. 23-104 од 19.07.1995, ДП 04312686
14. Кнежевић-Предић, В. и др: *Извори хуманитарног права*, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2007.
15. Кристофоровић-Илић, М. и сар: *Комунална хигијена*, Прометеј, Нови Сад, 2002.
16. Пандуревић, В: *Живот се брани истином*, БО Зворник, Хаг 2011-Београд 2015.
17. пуковник Игњат Милановић, *Предлог Команданту ДК*, бр. 03-253-103-3 од 15.07.1995, ДП 00675395
18. Радиновић, Р: *Војна експертиза за Сребреницу*, Београд, 2000, ДП ДТ 98-33-Г
19. Сектор за позадину ГШ ВРС, *Наређење за асанацију*, стр. пов. бр. 20/2-10 од 16.03.1993, ДП 04261960
20. Ђармати, С, Јаковљевић, В: *Цивилна заштита у СР Југославији, треће издање*, Београд, 1996.
21. *Упутство за асанацију бојишта*, Генералштаб Војске Југославије-сектор за позадину-Војноиздавачки завод, Београд, 1999.
22. *Упутство за асанацију бојишта*, Савезни секретаријат за народну одбрану, Генералштаб ЈНА, Београд, 1991.
23. *Уредба о организацији и функционисању цивилне заштите*, Службени гласник Републике Српске бр.15 од 29. септембра 1992.
24. Henckaerts, J.M, Doswald-Beck,L: *Обичајно међународно хуманитарно право*, Том I, МКЦК, Cambridge, 2005.

ШЕСТ ОСНОВА МИТА О СРЕБРЕНИЦИ

Џорџ Памфри¹

Француски антирасистички и антиратни активиста и независни истраживач из Берлина, Немачка

Апстракт: Стереотипни мит о Сребреници деценијама доминира међународном јавношћу, претежно усмјерена на демонизацију српског народа и наставак неаргументованих оптужби за геноцид. У тексту ће се описати основе сребреничког мита и њихова неоснованост, тј. потреба да западна политика геноцид веже српски народ око врата и представи их као људе који не припадају овом цивилизацијском кругу народа.

Кључне ријечи: мит о Сребреници, геноцид, међународна пропаганда, Хашки трибунал, антисрпска хистеричка

Протеклих година, постојао је потоп пропаганде да је само веома мали број покушао да се врати узводно да испита доказе о масовном погубљењу у извору приче². Ако се осврнемо на историју мита о Сребреници, видјећемо да „масакр у Сребреници“ има најмање шест основа.

1. ИЗЕТБЕГОВИЋ ПРИПРЕМАО ПАД СРЕБРЕНИЦЕ

Хакија Мехољић, бивши предсједник (муслиманске) Социјалдемократске партије у Сребреници и шеф полиције био је један од делегата Сребренице који је био у септембру 1993. године на конгресу своје странке у Сарајеву. Након рата, у интервјуу за часопис „Дани“, он је испричао што је Алија Изетбеговић рекао делегацији прије почетка конгреса: „Знате, нама је, каже Изетбеговић, „амерички предсједник Бил Клинтон“ понудио у априлу 1993. године да

¹ Џорџ Памфри рођен је у Вашингтону 1946. године. Живећи у политичком прогонству у Паризу, постао је француски држављанин 1986. године. Он је дугогодишњи антирасистички и антиратни активиста и независни истраживач и аутор. Данас живи у Берлину, у Немачкој. Написао је разне чланке међу којима је значајан и „Масакр у Сребреници“: http://www.ocf.berkeley.edu/~bip/docs/kosovo_polje/srebrenica_hoax.html а касније заједно са супругом написао књигу „Ghettos und Gefängnisse: Rassismus und Menschenrechte in den USA“ Келн, Немачка.

² www.globalresearch.ca/the-srebrenica-massacre-analysis-of-the-history-and-the-legend/18077

уколико четничке снаге уђу у Сребреницу и изврше покољ 5.000 муслимана, може доћи до НАТО војне интервенције уз подршку САД.³

Иако су сребренички делегати одбили такву понуду, то указује на оно што је било потребно да се утиче на западно јавно мњење да се прихвати разлог за војну интервенцију НАТО-а у босанском грађанском рату и то на муслиманско-хрватској страни против Срба. Клинтонове и Изетбеговићеве владе већ су имале идеју о „сребреничком масакру“, чак и прије него што су српске снаге ушле у Сребреницу, како би тиме закључале босанске Србе у стратешки тежак положај гдје су могли прихватити само услове које је диктирао Запад.

2. МАДЛЕН ОЛБРАЈТ СПРИЈЕЧИЛА ОСУДУ ХРВАТСКЕ ОПЕРАЦИЈЕ ОЛУЈА У САВЈЕТУ БЕЗБЈЕДНОСТИ

Током 10. аугуста 1995. године, усред хрватске „операције Олуја“ против српског становништва Крајине – извршена је највеће операције етничког чишћења у периоду које је спроведено са америчким званичником и плаћеничком помоћи при чему је амбасадор САД у Уједињеним нацијама, Мадлен Олбрајт, спријечила да се на затвореној сједници Савјета безбједности УН-а, која је требала отворити расправу о хрватској „операцији Олуја“ о томе расправља. Олбрајтова је тада понудила фотографије из ваздушног простора које су наводно показивале доказ да су снаге босанских Срба „починиле злочине широких размјера против муслиманских цивила“ након заузимања Сребренице 12. јула истичући, како каже, „зверства широких размјера против муслиманских цивила“. Сљедећег дана, Њујорк Тајмс је након објаве извјештаја Олбрајтове написао: „Представљање снимака госпође Олбрајт спријечило је да се сагледа стања када су хиљаде српских избјеглица побјегле из својих домова послје хрватске војне офанзиве, што говори да је ова акција спроведена са прећутним америчким одобрењем, прегазивши подручје Хрватске које су раније држали Срби.“

Док је фотографије представљала Савјету безбједности, Олбрајтова је већ припремала политичко и јавно мњење на чињенице да неће бити доказа који би подржали њене тврдње. Упозорила је: „Наставићемо да гледамо да ли босански Срби покушавају да избришу доказе о томе шта су учинили у Сребреници.“⁴ Питање је данас сасвим јасно, гдје су сви ти докази које је Олбрајтова представила?

³ Мехољић, Хакија; 5.000 муслиманских живота за војну интервенцију; Интервју дат Хасану Хаџићу у сарајевским „Данима“, 22. јуни 1998. (<http://www.ex-press.com/dani/dani2.html>) који је такође наведен на 115 страни *Сребреничког извјештаја Генералног секретара УН-а* у складу са Општом Резолуција Генералне скупштине 53/35 (1998) (http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_549_1999.pdf).

⁴ Вајнер, Тим; САД тврде да су Срби могли покушати да униште доказе о масакру; ЊУ Тајмс, 30. октобар 1995.

3. МЕЂУНАРОДНА ПРОПАГАНДА О ЗЛОЧИНИМА У СРЕБРЕНИЦИ

Током 18. августа 1995. године за вријеме операције „Олуја“ - Монитор је објавио ексклузивни „исказ очевидаца“ Дејвида Рокса, њиховог младог амбициозног дописника, који ради из Загреба. Он је тврдио да је био у Сребреници „без дозволе побуњених Срба, гледајући у оптужбе америчких званичника да су стотине, можда и хиљаде муслимана убијени од стране Срба након што су заузеле два безбједносна подручја УН-а.' (Сребреницу и Жепу) Посјет новинара Рокса био је први извјештај западног новинара са лица мјеста наводних злочина у близини некадашњих безбједносних подручја Сребренице и Жепе“, наводи се у дневнику. Другим ријечима, он је тврдио да је отишао у Босну како би потврдио оно што је Малден Олбрајт наводила, када је организовано спрјечила сједницу Савјета безбједности о хрватској „Операцији Олуја“.

Амерички новинар и публициста Питер Брук одавно је открио методе рада које су користили западни ратни пропагандисти, у његовом извршном истраживачком извјештавању „Разбијање Југославије“⁵ о дегенерацији медија да постану једна од страна у босанском грађанском рату. Године 1993. Брук је написао: „Новинари су склони манипулацијама у Сарајеву, Загребу или Београду и зависе од њихове мреже“ строгих и удаљених контаката са којима су успостављене везе, као и оштре интуиције о томе шта су преферирали посткомунистички цензори у 'новим демократијама' у Загребу и Сарајеву. „Новинари су почели углавном да се ослањају на агресивне гласноговорнике Босанске владе која је ангажовала и бројне руководиоце западних медија.“⁶

У извјештају Роксеровог „очевидаца“ није било ничега што би указивало на то да је аутор био у Сребреници. Чланак је илустрован архивским фотографијама јер није било фотографија о стварима за које је тврдио да их је видио. Да ли је Роксе написао чланак у хотелској соби или бару у Загребу?

Након што је освојио (политизовану) Пулицерову награду за „извјештавање о Сребреници“, Дејвид Роксе нехотице је признао у интервјуу за магазин Њусвик (23. април 1996. године) да није снимео терен камером, иако је тврдио да је био у Сребреници. Амбициозни новинар, који је трагао за ексклузивном вијешћу путовао је наводно од Загреба до Сребренице да би прикупио доказе о масовним егзекуцијама, без камере?

Два мјесеца касније, октобра 1995. године Роксе је отишао у Сребреницу и очигледно се понашао сумњиво па га је ухапсила српска војска, која је, према казивању Роксе, мислила да ради за агенту ЦИА. Власти босанских Срба чиниле су се све да га пошаљу назад на запад.

⁵ Брук, Питер, *Разбијање Југославије*: Партизанска штампа, Београд, Спољна политика, број 93, зима 1993 - 94 стр. 152 - 172.

⁶ Ibid, стр. 156 – 157.

Антиратни активиста Цорџ ПАМФРИ

У горе поменутом интервјуу за Њусвик, он одговара да је његово „највеће разочарење“ због његовог октобарског путовања у Сребреницу било то што је био заробљен. „Био сам врло фрустриран јер су Срби на крају добили филм који сам имао о тим гробницама, који су били прве слике земље, слике костију, слике узетих од стадалника.“ Он је, према казивању, касније однио камеру у Сребреницу у октобру на основу онога што је написао у интервјуу, поступио је на начин који би га довео до хапшења, што му је омогућило да тврди да су му одузели његов „доказ“.

У извјештајима о очевидаца у Сребреници у августу и октобру 1995. године Роксе пише „доказе“ о масовним погубљењима, нпр. празни сандуци за муницију, гомиле пукотина итд., све је то очигледно створило слику систематског масовног клања који подсећа на Аушвиц.

С обзиром на чињеницу да текуће ексхумације нису дале доказе који би се могли приближити првобитним тврдњама о масовним погубљењима између 7.000 и 8.000 људи, Роксе је почео да покрива своје трагове користећи непрецизне „засједе“, „масакре“ и „серије“. У свом чланку у Њујорк Тајмсу (25. јула 1998.) почео је да се позива на „засједе и масакре“, а двије године касније (Њујорк Тајмсу 9. јула 2000.) пише о „серији засједа и масовним погубљењима“. Он не даје никакве назнаке о томе колико је наводно убијено у рату – „засједама“ - што није ратни злочин. Термин „масакр“ је само емоционално набијени термин који не говори ништа о околностима.

Док је Дејвид Роксе тврдио да је пронашао масовне гробнице, други новинари који су кренули на сличне експедиције имали су различите резултате. Мира Бехам, медијска аналитичарка у својој књизи „Ратни бубњеви“ каже да „У мјесецима након пада Сребренице, 24 међународна новинара, међу њима и Мајк Валаце из ЦБС-а, ББЦ-ов тим и неколико новинара ЦНН-а покушали су слиједити индикације из познатих америчких сателитских фотографија и све информације на лицу мјеста о масовним гробницама - без успјеха. Резултати њихове неуспјешне потраге нису објављени.“⁷

Иако је са сједиштем у Загребу током највеће операције етничког чишћења југословенских грађанских ратова, Дејвид Родхе никада није објавио чланак о хрватској „операцији Олуја“, док се она одвијала широм Хрватске, иако је боравио у Хрватској.

4. ИГРЕ БРОЈКИ СТРАДАЛИХ У СРЕБРЕНИЦИ

Сребреница је потпуно заузета 12. јула 1995. године. Два мјесеца касније, 13. септембра, Међународни комитет Црвеног крста издао је саопштење за медије у којем се каже: „Шеф операција МКЦК-а за Западну Европу, Анђело Гнајдингер, посјетио је Пале и Београд од 2. до 7. септембра како би добио

⁷ Бехам, Мира, *Ратни медијски добоиш*, Рат и политика; Немачки издавач Верлаг, Мунхен (1996) стр. 228.

ШЕСТ ОСНОВА МИТА О СРЕБРЕНИЦИ

информације од власти босанских Срба о 3.000 особа из Сребренице, за које су свједоци казали да су их ухапсиле снаге Срба. Они су затражили приступ што је прије могуће свим ухапшенима (до сада је био у могућности посјетити само око 200 затвореника) и за детаље о било каквим се смртима ради, а МКЦК се такође обратио босанскохерцеговачким властима тражећи информације о 5.000 појединаца који су побегли из Сребренице, прије борбених дејстава од којих су неки дошли у [муслиманску] централну Босну.⁸

Дана 15. септембра, Њујорк Тајмс је објавио билтен агенције Асошијет Прес (АП) са различитим бројевима:⁹ „У Сребреници је нестало око 8.000 Муслимана, прве, од двије „безбједносне зоне“ под контролом Срба, саопштио је данас Црвени крст... Међу несталима лицима било је 3.000, углавном мушкараца. Након пада Сребренице, црвени крст је прикупио 10.000 имена несталих особа, изјавила је Џесика Бери, њихова гласноговорница. Око 5.000 људи „једноставно је нестало“, рекла је она.

Да би избјегао директно извјештавање, Гнаедингер је информације АП упућивао са терена интервјуишући различите запослене ИЦРЦ-а, дајући тиме информације које је њихов шеф за западну Европу тражио. Њихови одговори су затим уређивани заједно - изван контекста - да би се произвела слика која инсинуира велики сценарио „несталог и претпостављеног мртвог“.

Један од чланака Њујорк Тајмса извјештавао је о скандалу да је ЦИА манипулисала медијима у ширењу своје црне¹⁰ и сиве пропаганде¹¹, наводи „званичник агенције [који је рекао да је ЦИА у прошлости користила плаћене агенте у страним бироима „Асошијет Прес“ и „Јунајтед Прес Интернационал“ који су слали извјештаје које су припремиле агенције. Овај АП билтен изгледа да је управо то радио. Након што ју је објавио Њујорк Тајмс, овој сивој пропаганди у јавности је додјељен статус „кредибилитета“, мало испод „гласа Бога, самог себе“.

Билтен који је објавио Њујорк Тајмс¹², 15. септембра, не само да је промјенио изјаву Црвеног крста, већ је и занемарио оно што је штампао на својим страницама два мјесеца раније. Неколико дана након заузимања Сребренице, Њујорк Тајмс 18. јула 1995. године извјестио је: „око 3.000 до 4.000 босанских Муслимана, за које су званичници УН-а сматрали да су нестали након пада Сребренице, пробили се кроз непретелске линије на

⁸ Бивша Југославија: *Сребреница: помоћ породицама које још увијек чекају вијести*; ИЦРЦ Њуз 37.

⁹ Асошијет прес; *Сукоб на Балкану*; 8.000 несталих Муслимана; Њујорк Тајмс; Сеп 15, 1995; стр. 8.

¹⁰ Црна је потпуно измишљена пропаганда.

¹¹ Сива је мјешовита пропаганда, дјелимично истинита, или закржљаним чињеница која даје лажни дојам, као што је случај у горе наведеном случају.

¹² Џон М. Кревсон, „ЦИА је тајно изградила и манипулисала глобалном пропагандном мрежом“ Интернационал Хералд Трибјун (НИТ), 3. јануар 1978.

Антиратни активиста Цорџ Памфри

територију босанске владе.¹³ Слично томе, лондонски Тајмс је такође 2. августа 1995. године извјестио да „хиљаде“ несталих „босанских муслиманских војника из Сребренице, који су били у центру извјештаја о могућим масовним егзекуцијама од стране Срба, данас безбједни на сјевероистоку Тузле (...) Први пут је јуче, међутим, Црвени крст у Женеви рекао да је чуо из извора у Босни да је до 2.000 војника босанске војске из Сребренице стигло у Тузлу. Портпарол каже „без обавјештавања њихових породица“, није било могуће верификовати извјештаје јер је босанска влада одбила дати дозволу Црвеном крсту у том подручју да их обиђе.“¹⁴

Неодмереност изјаве Црвеног крста која се појавила у Њујорк Тајмсу - комбиновањем 5.000 једне групе и 3.000 других - још је деценијама касније био, званични број од 8.000 „несталих и то претпостављених мртвих, без опиљљивих доказа који то могу доказати.“

5. ХАШКИ ТРИБУНАЛ ПОДИЖЕ ОПТУЖБЕ ЗА ГЕНОЦИД ПРИЈЕ ИСТРАГЕ

Убрзо након што су снаге босанских Срба заузеле Сребреницу, Хашки трибунал је подигао нове оптужбе за „злочине против човјечности“ и „геноцида“ против руководства Срба, на основу лажних информација које су колале Савјетом безбједности УН-а и медијима. За америчку владу, главни циљ је био да се ти српски лидери блокирају од активног учешћа у мировним преговорима у припреми у то време и да их се притисну да напусте активну политику у Босни и Херцеговини.

Иако је земља почела да се одмрзава у прољеће и омогући потпуне ексхумација, тужилаштво у Хагу очигледно није желило да ексхумира сумњиве гробове, знајући да неће наћи довољно доказа за „геноцид“. Требали су други доказни докази о масовним погубљењима како би њихова оптужница против српског руководства била прихватљива. Они су били задовољни свједочењем „очевита“ Драгана Ердемовића, Хрвата, који је служио у војној јединици босанских Срба која се састојала значајним дијелом искључиво од неспрских плаћеника.

Почетком марта 1996. године, Ердемовић је побјегао у Србију и након ступања у контакт са дописницима (УС) АБЦ ТВ станице, тврдио да је учествовао у масовним погубљењима у близини Сребренице као војник Војске

¹³ Крис Хедгес; Сукоб на Балкану: у Босни; Муслиманске избјеглице су погинуле на српским линијама; *Њујорк Тајмс*; 18. јула 1995., стр. 7. Истог дана, Вашингтон пост је навео број који се приближио горњој процјени: „Око 4.000 војника босанске војске пет се дана пробијало кроз територију коју су држали Срби како би побјегли из Сребренице и дошли до сигурног уточишта“ (Помфрет, Цон; *Босански војници избјегавају Србе у зони безбједности*, Вашингтон Пост, 18. јул 1995.).

¹⁴ Еванс, Мишел и Каленбах Мишел, *Заузете енклаве*; Време; 02. август 1995. стр. 9.

ШЕСТ ОСНОВА МИТА О СРЕБРЕНИЦИ

Републике Српске и тражио да му они помогну „да побјегне у Хар“¹⁵. Изјавио је о учешћу у погубљењу 1.200 муслиманских цивила. Новинари су га затим упознали са дописником (француског дневника) Ле Фигаро, којем се приписује да је разбио ову причу.

Његовом изјавом званично је забиљежен број 1.200 цивила погубљених на фарми Брањево код Пилице 16. јула 1995. године. Ердемовић је поновио овај број на суђењу једним за другим: 5. јула 1996. године, током јавног саслушања у Хагу, на суђењу предсједнику Радовану Карацићу и генералу Ратку Младићу - у одсуству, поново 19. - 20. новембра 1996. године на свом суђењу, још једном 22. маја 2000. године у поступку против генерала Радислава Крстића и поново 25. аугуста 2003. године као свједок тужилаштва на суђењу против предсједника Слободана Милошевића.

Ердемовић је тврдио да је 1.200 убијено у периоду од 5 часова. Тврдио је да су они одведени из аутобуса у групама од по 10, ходали 100 - 200 метара и погубљени стрељањем од стране стрељачког вода. Али једноставна калкулација показује да би се побило 1.200 људи, како тврди Ердемовић, било је потребно 20 часова ако би цио поступак трајао, тј. рекордних 10 минута за сваку групу. Да би Ердемовићева верзија била истинита, морала је узети само 2,5 минута одвођење и стрељање група од десет. Ни тужилац ни судија Трибунала нису били заинтересовани за ову једноставну калкулацију. Штавише, према свједочењу Ердемовића, лешеви су сахрањени на мјесту погубљења. Познато је да је на фарми Брањево ексхумирано 153 тијела. То је представљало озбиљан ратни злочин, али не би било довољно да се српско руководство терети за „геноцид“.

Дугогодишњи аналитичар у Хашком трибуналу, Жерминал Чивиков, указује на Ердемовићеву стварну улогу. Он је Трибуналу дао имена деветорице других, који су учествовали у погубљењима или командовали операцијом. Свједочење је помогло тужилаштву да оптужи српско руководство - не само у Босни, већ и у Србији да је наредило масакр у Сребреници као дио кампање „геноцида“.

Суђење Ердемовићу било је резултат „нагодбе о признању кривице“, пракса уцјене која је масовно коришћена у више од 90 посто судских случајева у Сједињеним Државама, уз све већу примјену и у европским земљама. Највећи дио поступка одвија се прије уласка у судницу: у замјену за признање кривице за одређени број (мањих) оптужби, обећавали су попустљивост свједоку. То спашава тужилаштво од потребе да доказује да је кривично дјело почињено и да је оптужени лично учествовао у његовом извршењу. Али, с друге стране, ако оптужени, инсистира на својој невиности на све оптужбе, потврди своје

¹⁵ Кларин, Мирко; Оптужени за Тужилаштво: *За тужиоце, Ердемовић је прије свега вриједан свједок*; Институт за извјештавање о рату и миру 1996 Босна / УН / Југославија; Суд за ратне злочине у Београду, Суђење за злочине у Сребреници 12.03.1996. 12:57.

Антиратни активиста Џорџ Памфри

право на правично суђење, ако буде осуђен, он или она ће добити највећу могућу казну, јер није „спасило” државу трошкове пуног суђења.“

Као што је један аутор добро примјетио, осуда Ердемовића била је „означена као велика“ у успостављању глобалне правде. Случај Ердемовић сматра се од великог значаја за Међународни суд јер је његово признање да је учествовао у погубљењу више од хиљаду Муслимана након заузимања Сребренице од стране Срба сматра главним доказима са 'главним адутотом' Трибунала, будућем суђењу челнику босанских Срба Радовану Караџићу и генералу Ратку Младићу.¹⁶

Али постоји улов: „... јер је признао своје злочине, није било никаквог формалног суђења и представљања материјалних доказа који би поткрепили његову причу. У сваком случају, пошто је он окренуо“ не би било никаквог унакрсног испитивања или кривичног гоњења тј. одбране у вези неслагања између броја Муслимана које је свједочио да је помогао погубљење на фарми у Пилицама - 1.200 - и броја тијела која су заправо пронађена тамо судски тим Трибунала: око 150 до 200.”¹⁷

Од девет других наводних саучесника у поменутом масакру, ни један није оптужен или чак тражен. Предсједавајући судија, Клојд Џорџа, изразио је запрепашћење током прве сједнице Ердемовићевог (преговарачког споразума) суђења 19. новембра 1996. године сазнањем да тужилаштво неће позвати друге свједоке на саслушање, нити тражити изручење осталих наводних чланова командоса, чија су имена имали. „Треба ли оптужница против било кога осим за Ердемовића?“ - упитао је Клојд Џорџ.¹⁸ Мерц Хармон, тужилац, је солomonски одговорио да суд мора „гледати у будућност“. У сваком случају, они нису намјеравали подићи оптужбе против више осумњичених у овом предмету - али и то да се оптужнице неће објављивати.

Напротив, наводни командант ове јединице Милорад Пелемиш живи у Београду безбрижно и повремено даје интервјуе српским или америчким часописима. Још један од наводних помагача, Марко Бошкић, откривен је као имигрант у близини Бостона, у Масачусету САД. Ухапшен је и оптужен почетком аугуста 2004. године, јер је дао лажне информације како би добио дозволу за улазак у Сједињене Државе. До 23. аугуста 2004. године Трибунал је обавијестио САД да нису заинтересовани за његово изручење у Хаг. „Имамо ограничен мандат и ограничена средства“, објаснио је савјетник главне тужитељице Карле Дел Понте Антон Никифоров.¹⁹ „Бошкић неће бити

¹⁶ Џонстон Диана; Селективно правосуђе у Хагу: Суд за ратне злочине на подручју бивше Југославије је ругло правила доказивања; *Национал*, 22.9.97.

¹⁷ Ибид.

¹⁸ Чивиков Жерминал, *Kalashnikow auf Einzelfeuer: Der Fall Dražan Erdemovic*, „Freitag“, 16.09.2005 <http://www.freitag.de/2005/37/05370801.php>.

¹⁹ Ибид.

оптужен, концентрација оптужби мора бити на лидерима (Радовану Караџићу и Ратку Младићу, прим Ц.П.).²⁰ Чудан разлог за случај који се сматра највећим и најстрашнијим злочином у Европи од Другог свјетског рата. Може ли се десити да се Трибунал доста плашио да ће морати ријешити контрадикторна свједочења, будући да је Бошкић током испитивања ФБИ-а у једном кључном тренутку протуријечио Ердемовићу: број погубљених на дан у питању?²¹

Током унакрсног испитивања на суђењу Милошевићу, ствари су постале јасније. „Као што је Милошевић рекао током гнусног унакрсног испитивања Ердемовића, јер је, кад год је он (Милошевић) почео да се приближава истини, судија Ричард Маји је интервенисао како би га спријечио да га испита. Одметнута јединица француске тајне службе која је дјеловала на територији бивше Југославије и касније учествовала у завјери да га сруши, позната као операција „Паук“, било је у извјештају да су ти људи били у Сребреници. То је подразумевјевало, да је „потребан“ велики злочин у Сребреници, и то је заиста било одмах након пада тог града - и захваљујући у великој мјери на притисак француског председника Жака Ширака, који је преузео водећу улогу у том питању - да је НАТО интервенисао и довео до краја босанског рата.“²²

6. ПРЕСУДЕ ЗА ГЕНОЦИД ЦЕМЕНТИРАЈУ СРПСКУ ОДГОВОРНОСТ

Посљедња основа мита о масовном погубљењу је осуда генерала босанских Срба Радислава Крстића аугуста 2001. године, шест година након што су војници Срба ушли у Сребреницу, а пет година након што је МКСЈ почео ископавати све кртичњаке у том подручју тражећи тијела. Према Њујорк Тајмсу 3. аугуста 2001. године генерал Крстић је осуђен за геноцид ... због улоге у масакру више од 7.000 муслимана од стране Срба у граду Сребреници јула 1995. године. Била је то прва пресуда о геноциду у Европи коју је изрекао међународни суд. „Њујорк Тајмс“ није обавијестио своје читаоце да генерал Крстић чак није био ни присутан у Сребреници за период када се оптужује. Међутим, у тексту се дају информације о доказној основи осуде генерала Крстића. Наводи се да су „истражитељи Трибунала ексхумирали 2.028 тијела из масовних гробница у региону. То значи да у вријеме изрицања пресуде, Трибунал није имао доказа за злочин али је генерал Крстић осуђен за - погубљење по кратком поступку „више од 7.000 људи“ - у регији у којој је бјеснио грађански рат. Годинама су се медији и Трибунал растезали око тезе да Срби убијају све муслимане и сви умиру, а током процеса ексхумације Трибунал није показао ни интерес за идентитет органа, ни за вријеме и узроке смрти није имао чак ни доказе да је више од 2.028 људи погинуло - без обзира

²⁰ Видети Чивиков Жерминал, „Сребреница. Дер Кронзеуге“ Промедиа, Беч, 2009.

²¹ Лаугланд Цон, „Крунски свједок у Хагу“, *Бриселски Журнал*, <http://www.brusselsjournal.com/node/3894>.

²² Ibid.

Антиратни активиста Цорџ ПАМФРИ

на то када и под којим околностима су умрли, како би га могли осудити на смрт „више од 7.000“ људи?

Генерал Крстић је осуђен на 46 година затвора, 4,6 пута више од казне наслѣдника Адолфа Хитлера, адмирала Карла Доеница (10 година) и 2,3 пута на пресуду Алберта Шпера (20 година), нацистичког главног архитекта.²³

У септембру 2002. године, Документациони центар Српске Републике БиХ објавио је „Извјештај о случају Сребреница (Први дио)“. Овај извјештај је резултат дугогодишњих истраживања и истраживања. Његови закључци су се разликовали упркос интензивном притиску на босанске Србе из америчко-западноевропске колонијалне администрације коју су тада представљали Цереми Педи Ешдаун. Под притиском колонијалне управе, извјештај је повучен из оптицаја, јер није потврдио оно што су тврдили МКСЈ, ЕУ и САД. Неке копије су ушле у промет.

Од самог почетка грађанских ратова који су разбили Југославију, постало је јасно да су то све антисрпски ратови. У било којој фази распада тадашње Југославије, локални Срби су били на мети као Срби и само зато што су били Срби, били крајински Срби у Хрватској, босански Срби у Босни и Херцеговини или српски Срби у покрајини Косово или у остатку Србије. За анти-Србе „Србин је Србину Србин ...“ без обзира на то шта ради, како мисли, колико се дубоко клања западу или колико је висок и поносан као дио људске расе. Анти-Србима је мало битно да ли је то Радован или Ратко Караџић или Младић.

Сребреница је била важна за укључивање Србије у преговоре у Дејтону, који представљају Републику Српску. Оптужбом за масовна погубљења у Сребреници и међународном потјерницом за босанским лидерима, Караџићем и Младићем, предсједник Милошевић је преговарао у њихово име. Запамтите, „Србин је Србину Србин ...”.

Историја ће судити да ли је то била политичка грешка која је довела до повезивања послова босанских Срба - и судбине - са Србијом. У сваком случају, у јавном мњењу то је помогло јачању стратешког дизајна укључивања свих Срба у било који облик (погрешан) и било који Србин.

Током протеклих година, МКСЈ је покушавао да потврди извршење масовног погубљења на српским оптуженицима са малим или никаквим успјехом. Због тога они врше притисак на владу Србије да призна ратни злочин, са тим нема никакве везе. „Србин је Србину Србин ...”.

Постоје политичке снаге, посебно у њемачком говорном подручју, које су се заклеле на освету „Србима” не само зато што су се опирали освајању кроз историју, јер су биле међу побједницима у Првом и Другом свјетском рату, али

²³ Симонс, Марлис, Пресуда за геноцид за бившег генерала, *Интернационал Хералд Трибјун* 3. август 2001.

ШЕСТ ОСНОВА МИТА О СРЕБРЕНИЦИ

и зато што у основи су биле српске иницијативе и интереси који су ујединили јужне Славене преко религијских линија како би створили Југославију.

Западна Њемачка је могла само да се отараси својих стигмата као бивших нациста, ако створи јавно мњење нову групу која ће бити стигматизована као „гора од нациста“. Током протеклих година, неке од тих снага, посебно у медијима и политици, настојале су да Србе учине „недодирљивим“, а не само босанским Србима или Србима у Србији, већ Србима уопште. Српска „кривица“ требала је да замијени „њемачку кривицу“ која је остала у јавном сјећању од Другог свјетског рата.

То се може постићи само у тривијализацији њемачких ратних злочина. Срби су оптужени да су убили до 8.000 људи. Њемачки политичари су ово упоредили са Аушвицом. У мају (1999) њемачки суд је осудио гестаповог помоћника Алфонса Готзфрида на 10 година - условну осуду - за „саучесништво у убиству“ 17.000 Јевреја, док је истог мјесеца Врховни суд Њемачке потврдио пресуду и осудио босанског Србина Николу Јоргића на 13 година (казна му није суспендована) због „геноцида“ који је извршен над 30 босанских Муслимана. Зашто нема критика због овог историјског ревизионизма? Зашто је у томе учествовала тадашња српска влада?

Антисрпска пропаганда која је стварала ову слику, иако широко распрострањена у САД-у, није настала у Сједињеним Државама и није служила стратешком циљу за америчке интересе. У овом случају Американци су били преварени колико и западни Европљани. Већина Американаца нема појма ко су били четници, усташе или Скендебеговци.

Њемачки „Блут унд Боден“ као етнички концепт нације и националног ентитета протуријечи мултиетничким републикама. У послеријатном периоду (1945.-1990.) западна Њемачка је била космополитска, у спољној политици дискретна. Анексијом Њемачке демократске републике, неки у њемачком руководству видјели су прилику за Њемачку да поврати стари статус водеће европске силе, а тиме и као свјетска сила, диктирајући властите увјете и правила. Њемачка политика у Европи укључује политику „Њемачке“, консолидацију њемачког говорног подручја Европе, уз подстицање етничких неслагања, чак и сецесионистичких тежњи, међу мањинама других народа.

На 6. Фурстенфелдбруцкер симпозијуму за вођење њемачке војске и бизниса, одржаном 23. и 24. септембра 1991. године, бивши министар одбране ЦДУ-а, Руперт Шулц (који је стручњак за уставно право и гласноговорник одбора за правну политику десничарске Хришћанске демократске странке) је објаснио зашто би Њемачка требало да промовише распад Југославије признавањем словеначких и хрватских сецесионистичких југословенских република. Он објашњава:²⁴ „...југословенски конфликт је несумњиво имао

²⁴ Из Протокола Bildungswerk der Bayerischen Wirtschaft "BBW-Dokumentationsreihe Нр. 20, 1991. стр. 20 – 21.

фундаментални паневропски значај... Вјерујемо да смо превазишли и ријешили принципјелан наставак ... Другог свјетског рата. Односи се углавном на анексију ДДР-а, на њемачко „уједињење“ и повратак пуног суверенитета од побједничких сила Другог свјетског рата. Али у другим подручјима данас смо још увијек суочени са превладавањем посљедица Првог свјетског рата. Посљедица Првог свјетског рата, врло умјетна конструкција, која нема никакве везе с правом на самоопредјељење... По мом мишљењу, Словенија и Хрватска морају одмах бити међународно признате... признање се десило, југословенски сукоб више неће бити домаћи југословенски проблем, у којем ће се дозволити међународна интервенција.“

Хашки трибунал је изградио своју цјелокупну репутацију на тези да су Срби - није важно који су Срби починили геноцид у Босни. Сребреница је њихов „доказ“. Сада када је МКСЈ истекао мандат, они би хтјели „izaћи с праском“. Та могућност им је предата на сребрном пладњу када је др Радован Караџић и генерал Ратко Млаић били предати Хагу. Од пада Сребренице, МКСЈ није прикупио довољно доказа да би подржао ни оптужбу за геноцид - према Конвенцији УН-а о спречавању и кажњавању злочина геноцида - нити о ономе у којој су се десила погубљења до 8.000 људи Сребреница, тако да су вршили притисак на српску владу да сачини званичну јавну изјаву о геноциду у Сребреници (o mea culpa).

ЗАКЉУЧАК

Заузимање Сребренице било је дио територијалне размјене / размјене становништва како би се постигао мировни споразум прије америчких избора 1996. године. То је значило да би снаге босанских Срба требало да заузму Сребреницу, Жепу и Горажде, док би снаге босанских муслимана требале примити територију Сарајева и Босанску Крајину уласком НАТО снага у БиХ. То је био план. У ствари, заузимање Сребренице било је део територијалне размене / размене становништва како би се постигли мировни споразум прије америчких избора 1996. године. Снаге босанских Срба планирале су заузети Сребреницу, Жепу и Горажде, док би снаге босанских муслимана требали добити подручја Сарајева и Босанске Крајине. То је био план²⁵.

Наведени ставови јасно указују на закључак да је у Сребреници дошло до масовног злочина, али да се он ни према којем одређењу не може окарактерисати геноцидом. Деценијама је на сцени била видљива пропаганда бројем мртвих Муслимана у Сребреници која је плански драстично повећавана у оквиру бројних међународних кругова и наводних потврда Хашког трибунала. То је значило да су се српски народ и његови лидери требали оптужити за најгоре злочине геноцида и, с једне стране, оправдавати освету

²⁵ Видите Интервју са Михаилом Марковићем, Норландом, Родом, „Дејтон: Унутрашња прича“ *Нусвик*, 5. фебруар 1996.

ШЕСТ ОСНОВА МИТА О СРЕБРЕНИЦИ

западног свијета, посебно Њемачке, за губитке које је она претрпјела од Срба у последња два свјетска рата те реализација договора о великим губицима муслимана у Сребреници које је договорио Алија Изетбеговић са Билом Клинтонем као оправдање активног укључења НАТО-у у рат у Босни и Херцеговини.

ЛИТЕРАТУРА

1. Асошијет Прес; Сукоб на Балкану; 8.000 несталих Муслимана; *Њујорк Тајмс*; Сеп 15, 1995.
2. Бехам, Мира, Ратни медијски добоши, *Рат и политика*; Немачки издавач Верлаг, Мунхен (1996).
3. Бивша Југославија: Сребреница: помоћ породицама које још увијек чекају вијести; ИЦРЦ Њуз 37.
4. Брок, Питер, *Разбијање Југославије*: Партизанска штампа, Београд, Спољна политика, број 93, зима 1993.
5. Вајнер, Тим; САД тврде да су Срби могли покушати да униште доказе о масакру; *Њујорк Тајмс*, 30. октобар 1995.
6. Еванс, Мишел и Каленбах Мишел, Заузете енклаве; *Време*; 02. август 1995.
7. Кларин, Мирко; Оптужени за Тужилаштво: *За тужиоце, Ердемовић је прије свега вредан сведок*; Институт за извјештавање о рату и миру 1996 Босна / УН / Југославија; Суд за ратне злочине у Београду.
8. Кревсон М Џон: „ЦИА је тајно изградила, манипулисала глобалном пропагандном мрежом,” *Интернационал Хералд Трибјун* (НИТ), 3. јануар 1978.
9. Крис Хедгес; Сукоб на Балкану: у Босни; Муслиманске избјеглице су погинуле на српским линијама; *Њујорк Тајмс*; 18. јула 1995.
10. Лаугланд Џон, „Крунски свједок у Хагу“, *Бриселски Журнал*, <http://www.brusselsjournal.com/node/3894>.
11. Мехољић, Хакија; 5.000 муслиманских живота за војну интервенцију; Интервју Хасана Хацића у сарајевским „Данима”, 22. јуни 1998. (<http://www.ex-yupress.com/dani/dani2.html>) .
12. Помфрет, Џон; Босански војници избјегавају Србе у зони безбједности, *Вашигтон Пост*, 18. јул 1995.
13. Протокол Bildungswerk der Bayerischen Wirtschaft "BBW-Dokumentationsreihe Нр. 20, 1991.
14. Симонс, Марлис, Пресуда за геноцид за бившег генерала, *Интернационал Хералд Трибјун* 3. август 2001.
15. *Сребренички извјештај Генералног секретара УН-а у складу са Општом Резолуција Генералне скупштине* 53/35 (1998) (http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_549_1999.pdf).
16. Чивиков Жерминал, "Сребреница. Дер Кронзеуге" Промедиа, Беч, 2009.
17. Чивиков Жерминал, *Kalashnikow auf Einzelfeuer: Der Fall Dražan Erdemovic, „Freitag“*, 16.09.2005 <http://www.freitag.de/2005/37/05370801.php>.
18. Џонстон Диана; Селективно правосуђе у Хагу: Суд за ратне злочине на подручју бивше Југославије је рурло правила доказивања; *Национал*, 22.9.97.
19. <http://www.globalresearch.ca/the-srebrenica-massacre-analysis-of-the-history-and-the-legend/18077> .

КРУНСКИ СВЕДОК¹ – СУНОВРАТ ХАШКОГ ТРИБУНАЛА

Чивиков Жерминал²

Бугарски публициста из Хага

Апстракт: Масовно убиство у Пилицама код Сребренице јула 1995. године, засновано је искључиво на признању Дражена Ердемовића. Судска одлука о његовом случају од 29. новембра 1996. године донета је по убрзаној процедури (guilty plea) која је резултат договора између окривљеног и тужиоца. Окривљени даје „искрено признање” које служи као доказ против других лица, а тужилац на основу признања моли суд да изрекне што је могуће мању казну за Ердемовића који постаје крунски сведок Трибунала. ”Искрено” признање Ердемовића омогућило му је да се не појави на унакрсном испитивању, а да може бити свједок у свим другим случајевима пред Трибуналом. Када се има у виду огромна тежина тога злочина, чињеница да је суд „признање” Ердемовића узео као довољан доказ против других лица што је апсурд. Ердемовић као егзетитор масовног убијања постаје крунски сведок, а не и оптужени за злочин што омогућава процесни кодекс Трибунала који очигледно дозвољава такав рад.

Кључне речи: Хашки трибунал, крунски свједок, злоупотреба сведока, процесни кодекс Трибунала

УВОД

Југословенска полиција ухапсила је у Новом Саду 2. марта 1996. године два војника Војске Републике Српске (ВРС), Дражена Ердемовића и Радослава Кременовића. Они су затражили контакт с представницима Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (МТБЈ) да би сведочили о злочину у БиХ у којем је Ердемовић лично учествовао. Пре хапшења њих двојица су разговарали са новинарима: Ванесом Васић-Јенекровић из АВС и Рено Жираром из париског часописа Фигаро који је 13. марта објавио велики чланак о Дражену Ердемовићу³. У том тексту Ердемовић тврди да се договорио са

¹ Назив оригинала „Сребреница – Крунски сведок“ у издању Албатрос Плус из Београда, 2009., а на њемачком језику „СРЕБРЕНИЦА. Дер Кронзеуге“ Промедиа, Беч, 2009.

² Њемачки истраживач и публициста бугарског порекла са пребивалиштем у Хагу који је присуствовао суђењима у Трибуналу и вршио анализу судских процеса.

³ Дражен Ердемовић рођен је 1971. године у селу Доња Драгуња крај Тузле. Мајка му је била Хрватица, а отац Србин, а он се изјашњава као Хрват. Завршио је браварски занат. У децембру 1990. године ступа у војску у касарни „Маршал Тито“ у Београду и постаје војни полицајац. Војну службу одслужио је као војни полицајац у Вуковару. Напустио је војну службу у ЈНА 1991. године. Потом ради као полицајац у Хрватској. У априлу 1992. године вратио се у

истражним судијом Трибунала, да не подигне оптужницу против њега и да ће он у Хагу бити само сведок, а не и оптужени. После тога се преселио са својом породицом у једну од западноевропских земаља.

Југословенске власти су 6. марта повеле судску истрагу против Ерденовића и Кременовића. Ерденовић је признао да је јула 1995. године, са седам бораца из 10-ог диверзантског одреда ВРС, стрељао у селу Пилице око 1.200 Муслимана. Ричард Голдстон је 7. марта затражио од југословенских власти да обојицу испоруче Трибуналу. Авионом ЈАТ-а 30. марта превезени су Ерденовића и Кременовића у Хаг. Већ 22. маја Кременовић је ослобођен и вратио се у Београд.

ЕРДЕМОВИЋ У СУДСКОМ ПРОЦЕСУ ТРИБУНАЛА

Под насловом „Били смо професионалци, а не плаћеници“ појавио се у бањалучким Независним новинама 21. новембра 2005. године интервју карактеристичан по много чему. Човек који жели да уђе у историју као професионалац, а не као плаћеник Милорад Пелемеш, командант јединице ВРС, под именом 10. диверзантски одред дао је интервју, који са женом и сином, живи у Београду. На питање да ли његова адреса сме да буде позната истражним органима Хашког трибунала, Пелемеш одговара, да је она свакако позната. У интервјуу Милорад Пелемеш, између осталог, тврди да није био присутан стрељању 16. јула 1995. године, да није знао ништа о томе, да је лежао у болници, што се све може испитати. Дражен Ерденовић, додуше, потврђује да Пелемиш није присуствовао покољу, али наводи да је као командант јединице и да је управо он дао наређење за стрељање муслиманских заробљеника.

Марко Бошкић пред судским органима у Бостону је тврдио да му је на дан пре масакра у Сребреници његов командант Пелемиш „држао револвер на потиљку“ и приморао га да се прикључи стрељачкој јединици. Ово је само једна у низу противречности и нелогичности садржаних у признању Дражена Ерденовића. Он је очито, пре испоруке Хагу знао, да органи оптужбе Трибунала извесним сведоцима пружају заштиту која предвиђа да сведок и његова породица могу добити нов индетитет и нов, социјално осигуран начин живота, у некој другој земљи као заштићени сведоцима: наиме, да се ништа из њихових изјава не може употребити против њих самих, што је њему било много важније од „гриже савести“.

Тузлу где је поново позван у ЈНА. Међутим, он се укључује Армију БиХ, где су већином Муслимани. Крајем 1992. године напушта Армију БиХ и одлази у ХВО - Хрвата. Пролећа 1993. године Ерденовић поново мења униформу и пријављује се у српску војску - ВРС. Њега су примили у једну нову војну јединицу 10. диверзантски одред, који је директно потчињен Главном штабу ВРС, а састав одреда је био мултиетнички. Ерденовићев вод тог одреда имао је тридесетак бораца, међу којима је било неколико Муслимана, неколико Хрвата, један Словенац и два Србина.

Много је нејасноћа шта се догодило 16. јула 1995. године на фарми Браћево крај Пилице. Ко је издао наређење за стрељање муслиманских заробљеника? Како је регрутована јединица за стрељање? Како је изведено ово стрељање? Колики је број жртава? Ко је све учествовао у овом злочину као починилац и каква је индивидуална одговорност сваког од учесника? Како се одвијао командни, такозвани командни, ланац? На основу таквог истраживања и саслушања, Трибунал би могао, бар би то требало очекивати, да кривичноправно гони све учеснике. Уместо тога, Трибунал се задовољава само признањем Дражена Ердемовића, чија је веродостојност и изван тога, како ћемо још видети, веома сумњива. Штавише, ово признање подиже се у суду на ранг коначно утврђене истине. Шта је при том овде утврђивање истине и о каквом је суђењу реч???

Милорада Пелемеша, као команданта 10. диверзантског одреда ВРС први је у јавности изнео босански Хрват Дражен Ердемовић, 1996. године пред представницима неколико медија и два судска органа саопштио језиво признање да је као припадник ове јединице починио ужасан злочин 16. јула 1995. године на фарми Браћево, крај мјеста Пилица учествовао у стрељању 1.200 заробљених босанских Муслимана из Сребренице. При том је споменуо по имену и презимену још седморицу припадника ове јединице, који су учествовали у стрељању, као и име њиховом претпостављеног, Милорада Пелемеша, који је наводно наредио стрељање ових заробљеника.

На питање колико је он сам од тог броја лично стрељао, Ердемовић одговара да не зна тачно, али би могло бити – између 70 и 100 лица. На основу његовог признања, према коме је не само да је учествовао у насавном убијању већ је и лично стрељао, Трибунал у Хагу је 5. марта 1998. године осудио Ердемовића на пет година затвора, од чега је је морао да одлежи само три и по године. Оваквом пресудом, прича о 1.200 стрељаних муслиманских цивила постала је најважнији доказ за ратни злочин који је Трибунал прогласио за „геноцид над босанским муслиманима“.

Дражен Ердемовић је као и раније, једини сведок који као починилац пружа доказ за убиство 1.200 „муслиманских цивила“, најпре као оптужени, а касније као сведок оптужбе, у више судских поступака вођених пред Трибуналом. Изнео је јасно имена сарадника и саучесника а то су: поручник Франц Кос, Марко Бошкић, Зоран Гороња, Станко Савановић, Брано Гојковић, Александар Цветковић и Властимир Голијан. Ердемовић је на директно питање тужиоца Хермана, у вези са злочинима, изнео индетитет саучесника. На то је тужилац Херман рекао: „Увек када му је индетитет починилаца познат, господин Ердемовић нам га је саопштавао. Одговорни официр јединице који је наредио убиство у Сребреници је поручник Пелемеш који је командовао са 10. диверзантским одредом. Имена припадника ове групе која је извршила злочин 16. јула 1995. године на фарми, такође нам је дао господин Ердемовић, рекао

је тужилац Хармон. А зна се да је, у стручном погледу, 10. диверзантски одред био је под непосредном командом пуковника Петра Салапуре.

ОПТУЖНИЦА ПРОТИВ ЕРДЕМОВИЋА

Дакле, оптужница против Дражена Ердемовића заснива се само на његовом признању. Органи оптужбе нису. О стрељању 1.200 „цивила“, које су починила осморица припадника 10. ДО ВРС на фарми у Брањево, све до данас знамо само на основу онога како је догађај представио Дражен Ердемовић. Најзад, на основу признања своје кривице, Ердемовић је, коначно, у новембру 1996. године осуђен на десет година затвора. Судије су, дакле, прихватиле његово представљање масовног стрељања као истинито. Другачије свједочење, заправо, и не постоји.

При саслушању Дражена Ердемовића 1996. године судије су се још чудиле што оптужба не жели да изведе на оптуженичку клупу или бар саслуша ни једног од починилаца ове групе. Зашто се тужилац задовољио само исказом једног јединог починиоца, желео је да зна председавајући судија Џорда. Где су остали? Не треба о томе бринути, на томе се ради, умиривао је тужилац тада судије. (3, С.74ф). Ово круцијално питање судије Џорде више никада није постављано у суду.

Априла 2004. године крај Бостона (САД), ухваћен је босански Хрват Марко Бошкић. Судски органи Масачусетса утврдили су да је Бошкић учествовао у грађанском рату у Босни као припадник озлоглашене диверзантске јединице ВРС, што је он прећутао када је 1996. године у Минхену испуњавао формулар са захтевом за емиграцију у САД.

Поред тога он је 1995. године учествовао у масовном убиству крај Сребренице. Бошкић је један од саучесника чије је име Ердемовић споменуо када је говорио о масовном стрељању на фарми Брањево. Према истражним органима ФБИ, Бошкић је признао своје учешће у овом масакру. Када су, међутим, новинари акредитовани код Трибунала желели да сазнају од тужилаштва није ли то довољно да се захтева пребацивање Бошкића у Хаг, одговорено је да је институција у Хагу преоптерећена, да су јој капацитети мали. Истакнуто је да се суд мора ограничити на „велике рибе“ међу ратним злочинцима, како је 27. августа 2004. године изјавио Антон Никифоров, представник за штампу органа оптужбе Трибунала.

Саучесник у убиству 1200 људи није, дакле, никаква велика риба? Зашто оптужба Хашког трибунала које је предводила Карла дел Понте нису, саслушали ни једног од саучесника које је навео Дражен Ердемовић, а да се и не говори о томе да нису подигли ни оптужнице за њих? Босански Хрват Дражен Ердемовић наступио је пред Трибуналом за злочине у Југославији у Хагу 25. августа 2003. године као свједок оптужбе у судском процесу против некадашњег председника Србије и Југославије Слободана Милошевића.

У случају Ердемовића реч је, према његовом властитом исказу, о убиству 1200 људи! Шта то значи за судске органе који себе зову „Међународни суд за ратне злочине у бившој Југославији“ и још тврде да ратним злочинцима суде према међународном стандарду кривичног права? Без истине нема правде, каже се. Органи оптужбе Трибунала извесним сведоцима пружају заштиту која предвиђа да сведок и његова породица могу добити нови идентитет и нов, осигуран, начин живота у некој другој земљи. Можда је код неких сведока оптужбе пред Трибуналом овај програм заштите био важнији од саме гриже савести. Како се из текста Реноа Жирара у листу „Фигаро“ може закључити, он је чак знао о могућности коју овај програм заштите пружа „заштићеним“ сведоцима: да исказа не може употребити против њих самих. Наиме, он као починилац злочина може својим исказима да терети друге, а да таквим исказима не оптерећује себе самог у правно кривичном смислу те речи. Другачије речено, „заштићени сведок“, може бити ослобођен кривице и одговорности, добити нови идентитет и, захваљујући томе, живети слободно у било ком крају света. Карактеристично је, међутим, колико су снажно поверење органи оптужбе Трибунала имали у свједока Ердемовића, који је највећом могућом брзином пребачен у Хаг и још више колико органи оптужбе нису имали воље, нити жеље, с друге стране, да касније доведу ни једног јединог Ердемовићевог саучесника пред Трибунал у Хаг.

Далеко од индискретних ушију желео је да олакша своју савест. Дражен прича о масакру који је уследио после освајања Сребренице 11. јула 1995. године. „Наш предводник Брано Гојковић наредио нам је да стрељамо десет муслимана поређаних испред нас, и ми смо их убили пуцајући на њих са даљине од десет метара иза њих. Другари Брана Гојковића који су били са њим крај стадиона Нова Касаба извршили су наређење, сви до једног. Ја сам пуцао такође на циљ. Имао сам калашњиков и њим сам пуцао на циљ. За неколико секунди сви су били мртви.“

Оно што иначе нигде, ни у каквој форми, не може да се прочита, јесте: Дражен Ердемовић је, очигледно, са органима оптужбе Трибунала закључио уговор према коме против њега неће бити подигнута никаква оптужница и да ће моћи, са породицом несметано, под другим индентитетом, да живи у некој западној земљи:

„Дражен је постигао договор са истражиоцем Трибунала да је, као противуслугу за исказ, могао да се са својом породицом настани у некој западној земљи. На тај начин је обезбедио да може да се у Трибуналу појављује као сведок, а не као окривљени, и да избегне сваку казну. У резимеу свог извештаја од 8. марта 1996. године у Ле Фигароу, под насловом „Босна – исповест једног ратног злочинца“, новинар Рено Жирар указује на овај договор и преноси Ердемовићеву тврдњу: „Овај по чину старији водник који износи ове чињенице преговарао је са Трибуналом у Хагу и у замену за обећани имунитет

и могућност да се настани са породицом у некој европској земљи, спреман је да каже све.⁴

И, ту нема никаквог неспоразума, каже се даље у тексту по трећи пут:

„Специјални извршилац налога је у преговорима добио признање војника који је учествовао у масакру 1.200 муслимана после пада Сребренице. У замену за обећани имунитет, спреман је да дође у Хаг и да свој исказ.“⁵

Другим речима, Дражен Ердемовић је био сигуран да као сведок оптужбе може дати исказ који оптерећује и њега самог као саучесника, а да тиме не мора да се плаши казне, нити последица. Ко му је дао такво обећање, наравно ми не знамо, али он га је морао добити, јер како би иначе Рено Жирар могао доћи до такве тврдње и закључка. Ослобађање од казне као награде за бацање кривице на другог – на то се Ердемовић посебно могао осмелити и усудити да крене на путовање у Хаг наводно „ради растерећења своје савести“. То што је пред судије изведен као оптужени, мора да је било горко разочарење за њега. Да ли је можда желео о томе нешто да каже када му је, сада као оптуженом, судија 31. маја 1996. године први пут дао реч? Штета што су га одмах прекинули. На питање судије Џорде да ли му је познато да може да се пред судом јавно брани и да ли разуме о чему је реч, оптужени Ердемовић је дао изјаву: „*Ваша висости, дозволите ми, молим вас, да објасним. Пре него што је ова оптужница против мене подигнута.....*“

Штета што су га одмах прекинули: *Судија Џорда: „Извините, господине Ердемовићу, као и сви у овом Трибуналу, и ја се држим у овом тренутку правила која су наша статусна правила, правила Међународног трибунала. То је начин понашања који се односи на све оптужене“.*

У оптужници стоји: *„На дан 16. или око 16. јула 1995. године Дражену Ердемовићу и другим члановима његове јединице саопштено је да ће у току дана стићи на колективно пољопривредно добро у Пилици аутобусима мушкарци, босанско-муслимански цивили из Сребренице који су се предали босанско-српским војницима или полицијским властима. Сваки аутобус је био пун босанско-муслиманских мушкараца старости од 17. до 60. година. Из сваког приспелог аутобуса извођени су босанско-муслимански мушкарци у групама од по десет, уз пратњу припадника Десетог диверзантског одреда, на терен испред зграде на фарми и ту поређани у реду леђима окренутим Дражену Ердемовићу и припадницима његове јединице. Шеснаестог јула 1995. године пуцао је и убијао и Дражен Ердемовић ненаоружане босанско-муслиманске мушкарце и учествовао са другим припадницима своје јединице и војницима једне друге бригаде у стрелању и убијању ненаоружаних мушких*

⁴ Чивиков, Сребреница, *Крунски сведок*, Промедиа, 2009, стр. 31-32.

⁵ Исто, 37, 38, (1.С.22).

босанских муслимана на фарми у Пилица. При овом насумичном стрељању убијено је на стотине мушких босанско-муслиманских цивила“.⁶

НАГОДБА СА ТРИБУНАЛОМ ЗА ОПТУЖБЕ СРБА И ВРС

Каква уздржаност тамо где се очекује конкретан број жртава. Какви су то „други чланови и припадници“, када је реч о седморици учесника, чија су имена наведена. Каква несигурност у датуму извршења злочина, не 16. већ око 16. јула? А ипак су обавештени да су аутобуси долазили. Од кога су обавештени? И какви су то цивили били који су се предали? „Предати се“ могу искључиво војници? Оно што у оптужници посебно пада у очи јесте веома опрезна процена броја жртава. Ердемовић је увек говорио о броју од 1.000 до 1.200 жртава. Није ли тужиоцу овај број изгледао превисок, па се определио за неодређену цифру *на стотине* побијених?

Дакле, не зна се. Откуд би се знало ако нико не жели да саслуша оне који би могли знати. Ако се говори о стотинама, то је негде између 100 и 900? Па ипак, ова несигурност неће сметати судијама неколико мјесеци касније да у пресуди изнесу број од 1.200 – што је веома карактеристично и што треба имати на уму – без иједног доказа осим тврђења оптуженог.

Проблем је датум стрељања на фарми Брањево. У изјавама пре Хага, Ердемовић је тврдио да је дан стрељања било 20. јули, што је тврдио и Радослав Кременовић. Касније у Хагу Ердемовић је рекао да је дао погрешан датум новинарки јер није имао поверења у њу. Уверљиво објашњење!

Судије Трибунала су од Ердемовића очекивале да потврди причу и призна кривицу на основу чега би судије већале и донеле праведну пресуду. Изнето чињенично стање, међутим, није ни на који начин преиспитивано, нити је уопште дошло до разматрања и преиспитивања доказа. Није било чак ни унакрсног испитивања. Судије су претпостављале да су органи оптужбе обавити „савесно“ свој дио посла, јер су исто као и судије обавезни, да савесно и тачно истражују истину.

На основу таквог чињеничног стања, органи оптужбе су против Ердемовића подигли две тачке оптужнице: „злочин против човечности“ (у ову тачку оптужнице укључено је и убиство) и „кршење закона и обичаја ратовања“. Ердемовић се опредељује и признаје кривицу за „злочин против човечности“, тако да је тужилац повукао другу тачку оптужнице. Тада тужилац Естберг кратко износи чињенично стање и при том први пут открива да су војници на фарми деловали по „наређењу“ и да су тек на фарми добили „налог“ да стрељају људе који су довожени аутобусима. Тада се догодило нешто неочекивано: да ли има још нешто да дода, Ердемовић је изјавио:

⁶ Исто.

„Ваша висости, морао сам то да учиним. Да сам се супроставио био би убијен са другим жртвама. Када сам се опирао рекли су ми: Ако ти је жао, стани у ред заједно са њима и ми ћемо те стрељати. Мени самог себе није било жао, али било ми је жао моје породице, моје супруге и мог сина, који је тада имао само девет месеци, и нисам могао да се супроставим, јер би ме убили. То је све што сам желео да додам“.⁷ Изненада, Ердемовић се изјашњава да није крив! Када га је председавајући судија Клод Џорда забринито упитао да ли зна шта чини и да ли му је јасно да ће то што је рекао имати друкчије последице за њега у зависности да ли од тога да ли се изјашњава да је „крив“ или „није крив“. После свега, после кривудања, Ердемовић је поново потврдио да се изјашњава да је крив за злочин против човечности.

Касније ће Ердемовић ову сцену свог наводног одбијања понављати у неколико варијанти кад год буде као свједок оптужбе износио своју причу и притом ће наводити Брана Гојковића као особу која га је принудила, да под претњом смрт, да стреља друге људе. Шта је од тога истина, ми наравно не знамо, јер органи оптужбе Трибунала у Хагу нису заинтересовани ни за каквог Брана Гојковића, чак ни ако би га неко и понудио Трибуналу да га саслуша као свједока. Још је занимљивије то што ни судије нису заинтересоване за било ког другог починиоца покоља. Тек касније при саслушању на претресу 19. новембра 1996. године скупиће они храброст и опрезно упитати тужиоца: где су саучесници Ердемовића и зашто они нису оптужени? На то питање судије нису добиле задовољавајуће објашњење или објашњење које би било шта говорило. Тако су прихватили у оптужници једном за увек изнето Ердемовићево тврђење, без било каквог даљег испитивања, као основ за доношење многих пресуда у Трибуналу и као крунски доказ за сам догађај који се карактерише као „**Геноцид над босанским муслиманима**“. Као да су органи оптужбе својом оптужницом у исто вријеме произвели и доказ. Па и за правног лаика је превише!

Из обиља докумената више је него очито да је Ердемовић један непоуздан сведок, који је давао изјаве и интервјуе у зависности где и коме их даје. Ни то судијама није било довољно сумњиво па да то провере унакрсним испитивањем или другим сведоцима. У саслушању у Хагу 24. априла 1996. године које су водили истражиоци Руес и Николсон, у присуству Ердемовићевог адвоката Бабића, Ердемовић не може да објасни, имајући у виду чинове неких сабораца, ко је командант, ко је коме надређен-потчињен. Из његове изјаве испада, да ту свако сваком командује и нико никога не слуша, а „задатак“ је обављен? Ердемовић закључује: он и још три војника бијељинског вода су били под командом Франца Коса, а остали под командом Брана Гојковића.

⁷ Исто, стр. 33-34.

Уместо да иследник Руес разјасни ко све командује у овој јединици, он је прибегао квази-прагматичном решењу, он је прихватио причу Ердемовића да су под командом поручника Коса била само четири војника, док преостала четири из власеничког вода то нису била. „Потпуковник који је ту био разговарао је само са Браном Гојковић, а кад је потпуковник отишао, Брано је давао војницима упуства и наређења“.

Проблем, међутим, тиме ни из далека није био расчишћен. Немогуће је да један прост војник, без икаквог чина, наређује и командује водом, односно да јединица има два командира: једног поручника и једног војника без икаквог чина. У редоследу чинова и ланцу командовања како га је представио Ердемовић, очито, нешто није у реду, што баца сенку на целу његову причу, али је органима оптужбе она била потребна за поступке против Радована Караџића и генерала Ратка Младића. Био им је потребан командни ланац са јасним редоследом чинова, тако да би се наређења генералштаба протезала до најнижег степена.

ЕРДЕМОВИЋ НЕПОУЗДАН СВЕДОК КОЈИ СЛУЖИ ТУЖИЛАШТВУ

Судије су желеле да опширно саслушају Ердемовића како би дошле до пресуде примерене (зло)делу. Наравно, није се ту радило о чињеничном стању таквом како је изнето у признању, већ су желели да поставе питања Ердемовићу о његовој личности и његовој причи, да сазнају шта га је навело на дело које је починио. Требало је и саслушати и два сведока оптуженог који би дали исказ о његовој личности, што је могло да га ослободи извесног оптерећења. Судијама је, међутим, изгледало неопходно да најпре саслушају стручно мишљење психолога и психијатра о оптуженом, пошто је на њих оставио конфузан утисак. Претрес је одложен, а и стигло је мишљење стручних лица и оптужени је проглашен за особу неспособну за саслушање.

Ипак, Ердемовић, након месец дана, и поред забране „стручних лица“ да даје исказе, наступа као крунски сведок у предмету против Радована Караџића и генерала Ратка Младића.

Из свих изјава Ердемовића да се закључити да је основни мотив преласка из једне у другу и најзад трећу војску био да преживи он и његова породица. Другачије речено у овом грађанском рату Ердемовић је био плаћеник. Уосталом 10. диверзантски одред био је састављен од плаћеника. Такав је био и командир поручник Пелемеш, чији је надређени, по стручној линији, био пуковник Салапура, начелник обавештајног одељења у ГШ ВРС. Тужиоца ништа није интересовало осим да докаже да је Ердемовић био под командом Генералштаба ВРС, чији је шеф био генерал Ратко Младић. Дакле, у овом процесу против Ердемовића није се радило ни о чему другом до обезбеђењу основе за међународну потерницу против Младића и Караџића, а Ердемовић је „пружио доказ“ да је масовно убиство на фарми Брањево „наредио“ управо генерал Младић. Симптоматично је да ликвидацијом руководи обичан војник

Гојковић, а у групи је присутан поручник Кос. А и нико не зна ко је потпуковник који наређује групи из позадине.

После кратког договора са безименим потпуковником Гојковић се враћа натраг и обавештава групу да ће стићи аутобуси са муслиманима из Сребренице које треба стрељати. Око 10 часова стиже први аутобус. У њему се налазе мушкарци од 17 до 70 година у пратњи два војна полицајца. Већина мушкараца у првом аутобусу били су везаних руку и са повезима преко очију, док у наредним аутобусима то није био случај. Гојковић издаје упутства како да се изведе стрељање. То је била ливада удаљена, у зависности од исказа, 50 до 100 или 200 метара од места на које је паркиран аутобус. Остали задужени за стрељање су били тамо распоређени и чекали. На ово место је довођена свака следећа група од по десет муслиманских затвореника и на удаљености од 20 метара поређана тако да леђима буде окренута екекуторима. Тада је Гојковић издавао наређења за отварање ватре и тако редом са осталим заробљеницима. На питање тужиоца колико је аутобуса тог дана стигло. Ердемовић не зна тачно, али наводи да је могло бити између 5 и 20 аутобуса. Тужилац је питао: *„Господине Ердемовићу, како су се понашали возачи аутобуса који су доводили жртве на фарму Брањеви?“* Ердемовић је одговорио: *„Били су ужаснути. Мислим да ови људи, ови мушкарци, уопште нису знали да су ове затворенике доводили на стрељање. Вероватно су мислили да су их довели ради размене заробљеника. И то ми је управо рекао овај човек стар између 50 и 60 година са којим сам разговарао, истичући посебно да им је тако обећано.“*⁸

Чудно је да тужилац није показао ни најмање занимање за овакав исказ возача аутобуса? Шта је навело возача да тако мисли? Можда је била заиста наредба за размену, а да су супротно овом наређењу, успут до границе ови аутобуси заустављени и преусмерени на фарму да би заробљеници били стрељани. А, да су возачи аутобуса били ужаснути. То што ни код једног од судија понашање возача аутобуса није изазвало ни најмању радозналост, заиста је штета. Дакле, да су возачи аутобуса испитани то би свакако бацило друкчије светло на сву ову аферу.

На питање тужиоца колико су заробљеника његова група и припадници бригаде из Братунца на фарми поубијали, Ердемовић је, понављајући по ко зна који пут, одговорио да „мора да их је било између 1.000 и 1.200“. Сви лешеве остали су да леже на ливади онако како су пали. По свједочењу Ердемовића опет се ту однекуд ствара безимени потпуковник који је рекао да у дому културе села Пилица има још 500 муслиманских заробљеника из Сребренице и да се и они морају довести да би се и тај посао обавио. Тада је Ердемовић гласно и јасно рекао: „Не“! Није ли то необично, чак чудно? Ердемовић, који се није усудио да се супростави војнику Гојковићу и одбије послушност, сад

⁸ Исто, стр. 66-67.

се супротставља наређењу једног потпуковника. Ердемовић не жели да убија било кога, како је рекао, „није никакав робот за стрељање“.

Судија Риад је на крају питао Ердемовића: Рекли сте да је на вас пуцао човек по имену Станко у кафани у Бијељини пошто сте напустили фарму у Пилицима, зашто је, у ствари, он на вас пуцао? Ердемовић: „*Моја је претпоставка да је неко од ових људи (мислим на Брану Гојковића) дојавио команданту о мом држању на фарми, и да је вероватно због тога дошао до закључка да ја све то једноставно не могу више поднети и да би можда, ја то, додуше, не знам, једнога дана могао да учиним управо оно што данас овде и чиним, наиме, да сведочим против њих*“.⁹

Осам починилац је 16. јула 1995. године убило на фарми у села Пилица по изјави Ердемовића, 1.200 муслиманских заробљеника. Први аутобус са 50 до 60 људи стигао је између 10.00 и 11.00 часова пре подне. Из аутобуса су извођене групе од по 10 заробљеника који су најпре морали да изваде све што су имали у џеповима и да лична документа баце у гаражу у близини. Тада су заробљеници одвођени на стрељање удаљено од 50 до 200 метара. Тада је на команду Брана Гојковића у жртве појединачно пуцано са 20 метара. На крају је контролисано да ли је свака жртва била мртва, а они који су још давали знаке живота, убијани су револвером. У свим исказима Ердемовић изричито потврђује да се овакав поступак непромењено понављао код сваке нове групе. Само код једне групе доведене из аутобуса покушало се са пушкомитраљезом М-84. Брано Гојковић и Александар Цветковић су дошли на идеју да ради убрзања посла употребе митраљез. Међутим, вечина несретника је само рањена, због тога су морали све да решавају револвером, што је било губљење времена. Неколико извршилаца није могло да поднесе запомагање и врисак рањених и због тога је дошло до дуже расправе и неслагања. Већ после друге или треће групе одустало се од пушкомитраљеза.

За све то било је потребно време. Међутим, починиоци су за сво то време могли да попију шљивовицу, попуше цигарету, одморе и око 15.00 часова или нешто касније заврше стрељање 1.200 заробљеника.

Ако се претпостави да је на овај начин на сваких десет минута стрељана по једна група од десет жртава, било би то крање кратак временски период, имајући у виду све појединости овако представљеног поступка. Укупно требало је да буде 120 група од по десет заробљеника. Ако је група за групом стрељана у размаку оод по 10 минута, што би такође био незамисливо брз темпо, за стрељање 1.200 људи било би потребно најмање 20 часова. Ниједан судија не би пропустио да начини овакву једноставну рачуницу. Судије су прихватиле да је било могуће да за мање од 5 часова буде убијено 1.200 људи у групама од по десет. То би значило да би било могуће 120 група стрељати за 300 минута, дакле, свака дваипо минута по једна група. Марко Бошкић, који је

⁹ Исто, стр.100-101.

ухапшен у САД је изјавио да је учествовао у стрељању на фарми у Пилице и да су заробљеници стрељани у групама од четири до пет људи што значи да је било 240 група чији су припадници стрељани за 300 минута.

Пуковник Петар Салапура, бивши начелник Управе за обавештање послове у ГШ ВРС, био је сведок у предмету пуковника Видоје Благојевић и потпуковника Драган Јокић. Адвокат пуковника Благојевића, Михаил Карнаvas упитао је сведока пуковника Салапуру да ли органи оптужбе знају нешто о њему, да ли су икада желели да сазнају шта он има да, на основу функције коју је обављао, каже о Сребреници и о 10. диверзантском одреду. Не, одговорио је Салапура, истичући да надлежни органи уопште нису показали никакво занимање за њега.

Салапура затим изјављује о томе шта му је познато о улози 10. диверзантског одреда у заузимању Сребренице. Све у свему, ништа посебно. 13-ог јула Салапура је телефонирао власеничком каму (10. див. од.) Желео је да разговара са к-том Пелемешом, али узалуд. Војник му је саопштио да је транспортер, у ком је био и Пелемеш, имао удес, да је један војник погинуо, а командант је повређен и налази се у болници. У кампу су били само стражари, сви војници су били одсутни, добили су слободно десет дана одмора. Тужилац Меклоски не може да вјерује. Кад је следећег дана добио реч у унакрсном испитивању, првим питањем је хтео да ухвати сведока у кљешта: да ли пуковник Салапура тврди да су припадници 10. диверзантског одреда, који су учествовали у масовном убиству на фарми Брањево, добили слободно, да су, у ствари, били на одмору када су убијали. Да, потврдио је сведок. Откуд он то зна, упитао је Меклоски.

Пуковник Салапура каже: *„Када сам се вратио на своје командно место у Хан Пијесак, дознао сам да су делови јединице који су учествовали у борбама око Сребренице добили слободно и имали дозволу да крену на допуст. К-дант одреда Пелемеш био је повређен и недостајао је због болести, а остатак јединице је добио слободно. Само су стражари остали на положају. Тужилац Меколски: „А, када сте дошли до ове информације“? Салапура: „Тринаестог, тринаестог јула ујутру“.* На дан 16. јула 1995. године осморица припадника 10. див. од. већ су неколико дана имали одмор, као и остали припадници одреда.¹⁰

Уосталом пуковник Салапура је на тај начин, у својству сведока, потврдио оно што је командант одреда Милорад Пелемеш 2005. године изјавио у интервјуу листу *Независне новине*: „Ујутро 12. јула добили смо наређење да смо слободни до 22. јула и да људи иду на одмор, пошто смо били ангажовани већ 15-20 дана. Чудно је да крунски сведок Ердемовић у својим изјавама нигде не спомиње одмор. Да ли ће ико посумњати у веродостојност овог крунског свједока? Овде се мора имати у виду да се радило о чистој плаћеничкој

¹⁰ Исто, стр. 136.

јединици и зашто би они морали да делују на основу нечије команде, уз то још у слободно време, такорећи? Да ли уопште неко још жели да то сазна и разјасни? Ако жели где су онда други припадници ове плаћеничке гомиле? Где су возачи аутобуса? Зашто нико не жели да једном и њих саслуша? Да ли је мотив покоља био новац и злато из Сребренице? Каква је улога француских обавештајаца и енглеских сасоваца итд?

Тужилац Марк Хармон износи доказе о збивањима на фарми Брањево као потврде признање кривице Дражена Ердемовића за злочине. У ту сврху саслушао је као сведока главног истражиоца Жана Ренеа Руеса који је, са своје стране, као доказе поднео неколико фотографија снимљених из ваздуха. На основу Ердемовићевих информација, ове фотографије из ваздуха прихваћене су као „релевантне“ и стављене Трибуналу на располагање. Дакле Руес је објаснио судијама шта види на овим фотографијама сачињеним из ваздуха. Једна фотографија је, наводно, сачињена дан после масакра, дакле 17. јула 1995. године и на њој су се наводно препознавају лешеве, можда и масовна гробница у припреми – ископавању. На другој фотографији од 27. септембра 1995. г. могли су се наводно разазнати „трагови радова који су се обављали“. Дакле, крајем августа и почетком септембра обављена је есхумација. Радови на есхумацији су још били у току када је фотографија сачињена. Из масовне гробнице је, како каже Руес, есхумирано 153 жртве. Материјални докази за масакар на фарми Брањево, дакле, постоје за 153 леша, а на основу неколико фотографија које су тајне службе сачиниле са велике висине из ваздуха и требало је да представљају доказ да је било далеко више лешева.

Пошто је БиХ у то вријеме, како су тврдили војни стручњаци, била под сталним сателитским осматрањем, намеће се питање: Зашто нема ниједног снимка из ваздуха самих радова на масовној гробници, као и на ископавању и премештању лешева? Зашто нема снимака људи и машина који су притом морали бити на терену? Где су снимци ископавања лешева и њихово премештање? Можда би се на ова питања могао добити убедљив одговор да је имао ко да их постави.

Стрељати 153 ненаоружана цивила представља и остаје, наравно, веома тежак ратни злочин и сви који су у њему учествовали морали су бити изведени на оптуженичку клупу. Међутим, овај број од 153 има две велике „предности“ у поређењу са бројем од 1.200. Прво, за њега постоји материјални доказ, а друго, прихватљиво је да се за пет сати може стрељати 15 група од по десет заробљеника и да се притом у међувремену још нешто попије, поједе, да се попуши цигарета, да се експериментише пушкомитраљезом, да се жртве злостављају, туку и понижавају. Само, овај број испада нешто мршав да би се њим поткрепила оптужба за геноцид над босанским муслиманима, геноцид, како су медији прогласили несумњиво највећи злочин који је на европском тлу почињен након завршетка Другог светског рата.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Хашки трибунал је 29. маја подигао оптужницу против Ердемовића која се по садржини није разликовала од оне у Новом Саду а 29. новембра 1996. године осудило на 10 година затвора за ратне злочине и злочине против човечности. Међутим, 5. марта 1998. године, ново судско веће смањило му казну на 5 година. Аугуста 2000. године Ердемовић је изашао на слободу иако је признао да је учествовао у убиству 1.200 људи. То значи да је за такав злочин одлежао три и по године, а на основу програма за заштићене сведоке Ердемовић је са новим презименом смјештен у Северној Европи и појављује се у Хашком трибуналу као заштићени сведок у процесима који се односе на тзв. геноцид српских снага над Муслиманима.

Судском одлуком Међународног трибунала за бившу Југославију о случају Дражена Ердемовића прихваћена је његова изјава да је 16. јула 1995. године учествовао у убиству око 1.200 Муслимана. Ердемовића је тврдио да је масовно убиство извршено по наредби Главног штаба ВРС, јер је 10. диверзантски одред био директно потчињен Главном штабу. О том злочину Ердемовић је сведочио у низу процеса: на процесу против себе (31. маја, 19. и 20. новембра 1996.), на подизању оптужнице против Карацића и Младића (5. јула 1996.), против генерала Крстића (22. маја 2000.), против Слободана Милошевића (3. маја 2003.), против В. Поповића и других официра ВРС (4. маја 2007.) и на суђењу Радовану Карацићу (27. и 28. фебруара 2012.).

Судије су биле саме изненађене бруталношћу изјава о вршеном злочину да су затражили стручно мишљење психолога и психијатра о оптуженом, прије него што прихвате нека његова сведочења, јер је на њих оставио конфузан утисак. Претреси су одложени, а и стигло је мишљење стручних лица па је оптужени проглашен особом неспособном за саслушање. Међутим, већ након месец дана, и поред забране „стручних лица“ Ердемовић је давао исказе, као сведок у предмету против Радована Карацића и генерала Ратка Младића.

Из обиља докумената, више је него очито да је Дражен Ердемовић непоуздан сведок, који је давао изјаве и интервјуе у зависности где и коме их даје. Ни то судијама није било сумњиво да његове изјаве провере унакрсним испитивањем са другим сведоцима. У саслушању у Хагу 24. априла 1996. године, које су водили истражиоци Руес и Николсон, у присуству адвоката Бабића, Ердемовић није могао објаснити чинове неких сабораца, дефинисати ко је командант, ко је коме надређен-потчињен. Из његове изјаве испада, да ту свако сваком командује и нико никога не слуша, а „задатак“ је обављен? Све то показује фарсу суђења у Хашком трибуналу како би се војни и политички представници српског народа оптужили за геноцид над Бошњацима, што је супротно објективношћу и истини о стварним догађајима у Сребреници.

ИЗВОРИ

1. *Прво саслушање Ердемовића* 3. маја 1996. године, www.un.org/icty/transe22/9605311D.htm.
2. *Дражен Ердемовић као сведок оптужбе у поступку против Радована Караџића и Ратка Младића* 5. јули 1996. www.un.org/icty/transe5&18/960705IT.htm.
3. *Други претрес Дражену Ердемовићу* 19. и 20. новембра 1996: www.un.org/icty/transe229669IT.htm, www.un.org/icty/transe22/961120ED.htm.
4. *Пресуда у првој инстанци Ердемовићу* 29. новембра 1996: www.un.org/icty/erdemovic/trialc/judgement/erd-tsoj-ts96129e.htm.
5. *Пресуда у другој инстанци Ердемовићу* 5. марта 1998: www.un.org/icty/erdemovic/trialc/judgement/erd-tsoj-sha980305e.htm.
6. *Дражен Ердемовић као сведок оптужбе у процесу генералу Радиславу Крстићу* 22. мај 2000. www.un.org/icty/transe33/000522it.htm.
7. *Дражен Ердемовић као сведок оптужбе у процесу Слободану Милошевићу* 25. август 2003. www.un.org/icty/transe54/030825ED.htm.
8. *Жерминал Чивиков, Сребреница - Крунски сведок*, Албатрос плус, Београд, 2009.

СРЕБРЕНИЦА КАМЕН СПОТИЦАЊА У ПРЕСУЂИВАЊУ ЗА ГЕНОЦИД

Проф. др Ванда Шиндлеј¹

Далас универзитет, Далас, САД

Апстракт: Политика НДХ према Србима била је усмерена да преведе једну трећину православаца у католичанство, једну трећину протера из земље и преосталу трећину побије. Оваква политика према Србима, Јеврејима и Ромима била је подржана од Ватикана представља геноцид усмерен да се у целости или делимично уништи национална или религијска група.

Хрватске усташке снаге починиле су највећи геноцид у II свјетском рату по пропорционалном броју становника. Хрвате усташе и католичке свештенике, оптужене за ратне злочине, Ватикан је прокријумчарио пацерским каналима у Јужну Америку. Западни свет и Ватикан пружили су пуну подршку повратку проусташких снага у Хрватску и извођење новог геноцида над Србима ради њиховог коначног протеривања са родних огњишта без икакве осуде међународне јавности.

Српском народу који је претрпео геноцид у II светском рату, потомци злочинаца чине нова злодела у Подрињу од 1992. до 1995. године уз ћутање међународне јавности. Са друге стране, уследило је наметање колективне одговорности Срба за геноцид над Муслиманима у Сребреници, чиме се непрекидно манипулише. Тај злочин изазвао је гнушање међународне јавности и оправдавао је оружану интервенцију против Срба у Хрватској и Босни и Херцеговини.

Кључне речи: *Сребреница, геноцид, Јасеновац, проусташке снаге, радикални ислам, Независна Држава Хрватска, Европске унија, НАТО*

Документарац, произведен уз помоћ владиних фондова САД „са циљем да се каже истина“, је, након времена обиласка терена и снимања, монтиран. Међутим, његову дистрибуцију јавности забранила је Клинтонова администрација, рекавши да то није прича „коју ми“ желимо рећи. Документарац је заиста говорио истину и требало је га види сваки Американац. Овај видео снимак је немогуће гледати без плакања.

Томас Цеферсон је давно рекао: „Ако нација жели да буде незналица и слободна, у стању цивилизације, жели оно што никада није било и никада неће бити.“ Без тачне и објективне информације остајемо неупућени. Издали су нас наши медији и политичари. Можда ће многи Американци прочитати истину у овом транскрипту и сматрати своје представнике одговорним.

¹ Професор др Ванда Шиндлеј је професор на Далас универзитету и уредник часописа „Далас публик“, истраживач геноцида, аутор већег броја студија у овој области и запажене студије „Јасеновац – логор смрти“.

Ситуација у Републици Српској и на Косову је тешка. Сlike снимљене за филм су због услова су лошијег квалитета. Лична имена и имена места која су била у прилозима тешко је чути и распознати али је он говорио истину. Нагласак је подебљан и намерно нема фотографије Американца Ричарда Роса због могућих реперкусија на њега у САД.² Он је заиста херој који заслужује сваку пажњу у борби за истину.³

СИЛОВАЊЕ РАЗУМА

Ричард Рос говорио у медијском студију. „Теренски сам продуцент овог документарца.“ Господин Џорџ Кенеи, бивши шеф југословенског одела америчког Стејт департамента у Вашингтону под Бушовом администрацијом, поднео је оставку на дужност у знак протеста због односа према Србима који су платили високу цену у протеклим ратовима на Балкану. Незнање се спаја са охолошћу америчких и западних медија који одбијају да југословенски сукоб ставе у историјску перспективу. То је погрешка за америчку јавност која има мало или нимало информација о томе ко су Срби и зашто се тако снажно боре за слободу. Једноставно речено, Муслимани, Хрвати, Ватикан и њени римокатолички свећеници заклали су безбројне стотине хиљада Срба у II свјетском рату.

У документарном филму др Биљана Плавшић, потпредсједница Републике Српске као и многи други српски чидери изгубили су већине породица које су заклане од усташке руке током II светског рата. Плавшићка је више пута покушавала објаснити да је „српски народ патио и имао 1.200.000 жртава током II светског рата. Ти људи су били потпуно невини људи и страдали су само зато што су били православни и Срби.“⁴

Поступак је потпуно исти као у II светском рату. Једина промена и разлика је у томе што су се Срби данас заштитили од усташке руке. Не може се веровати да су поново жртве јер су сећања на трагичне догађаје из II светског рата још свеже. Морали су се заштитити испред своје куће, да заштите децу и да се боре. Много пута се у светској јавности могло чути, а посебно у америчким медијима, да су Срби агресори у овом рату. То, дефинитивно уопште није истина и неприхватљив је такав став.

Ричард Рос истиче да су 10. априла 1941. године Хрвати са радошћу дочекали немачке снаге у главном граду у Загреб, а проглашење Независна држава Хрватска уследило је са благословом Адолфа Хитлера, Бенита Мусолинија и папе Пија и Ватикана. Хрвати су нацисте третирали као ослободиоце, који су их здушно подржавали. Радио Берлин је 11. априла 1941.

² Ричард Рос, Документарни филм - *Југославија: Неиспричана прича*, Copyright RRM Productions.

³ Ванда Шиндлеј, Шта представља филм „Југославија – Неиспричана прича Ричарда Роса.

⁴ Ибид.

СРЕБРЕНИЦА КАМЕН СПОТИЦАЊА У ПРЕСУЂИВАЊУ ЗА ГЕНОЦИД

године емитовао вест: „Људи у Загребу у Независној Држави Хрватској примили су нас једнако сигурно као што ниједан други војник никада није дочекан у страниој земљи. Све улице су биле са великим бројем људи што је неописи ентузијазам. Из стотину хиљада грла звонили су непрекидни узвици „Хајл Хитлер!“ и „Зи Хајл“.

Срби су одбили сарадњу са нацистима због чега су платили ужасну цену. Артур Хофман, немачки обавештајни официр, пише: „Муслимани су сигурно на страни Хрвата.“ То је, у ствари, оно што се догодило на терену. Фрањевачки монаси и римокатолички свећеници дуго су радили у Хрватској како би засејали семе верске и етничке мржње против православних Срба. Усташе су хрватски еквивалент немачких СС-а снага посебно након сусрета Анте Павелић 6. јуна 1941. године са Адолфом Хитлером у Берхтештадену где су усташе добиле одобрење Хитлера да кољу Србе. Хитлер је рекао Павелићу: „Ако Хрвати желе да заштите своју независност, морају спровести политику нетолеранције према Србима и Јеврејима наредних 50 година!”⁵

Према томе уз одобрење Хитлера и благослов папе Пија и Ватикана отпочео је злочиначки пир свештеника, усташа признатог детета Католичке цркве која је имала демонску ноћну мору на Србе. Клање је било неописиво и по бестијалности непознато Американцима. Све је то негирано од стране Хрвата и њихових усташких ратних злочинаца који су се поново вратили у Републику Хрватску.

Од 1941. до 1945. године систематски је вршен геноцид НДХ у Хрватској и Босни и Херцеговини и обухватао је прогоне и масовна убиства других народа. Геноцид (гр. генос, род, народ и убити), као међународни злочин, представља намерно потпуно или делимично уништавање националних, етничких, расних и религијских група. Спада у најтежу врсту злочина против човечанства. За разлику од етничког чишћења, где је циљ да се територија „очисти“ од одређене групе људи, код геноцида је циљ физичко истребљење. Јасеновац је био један од најпознатијих примера геноцида над Србима у II светском рату.

Мотиви за вршење геноцида НДХ су жеља за пљачком и поробљавањем, настала као последица националне и верске мржње. Било је осуде таквих злочина у корист жртава геноцида кроз међународно ратно право (нпр. IV Хашка конвенција из 1907) које је штитило цивилно становништво од масовних убиства и злостављања за време рата. Међутим, није било међународноправних прописа да би се спречио геноцид и кажњавали починиоци. Понашање фашистичких власти у Европи али и у НДХ било је на планском уништавању српског, јеврејског и ромског народа.

⁵ Ричард Рос, Документарни филм - *Југославија: Неиспричана прича*, Copirinh RRM Productions.

Резолуција Генералне скупштине ОУН, децембра 1948. године дефинисала је геноцид као међународни злочин и позвала државне чланице да у свом законодавству донесу одговарајуће прописе и организују међународну сарадњу за његово сузбијање. У њој се геноцид осуђује као дело које је извршено у намери да се у целости или делимично уништи нека национална, етничка или религијска група (убиство чланова групе; тешка повреда њиховог физичког или друштвеног интегритета; намерно подвргавање животним условима који су срачунати на потпуно или делимично физичко уништење; мере за спречавање порођаја неке унутрашње групе; принудно одвајање деце од родитеља и групе).⁶

У новој генерацији усташе су од деведесетих година 20. века представљене у Хрватској као хероји који се враћају да проводе своју политику, а папа Павле то толерише. Он тврди да је човек мира иако даје папски благослов новој усташкој младежи да проводи политику геноцида над Србима какву су вршили њихови претходници у II светском рату. А шта је са Јеврејима? Где је њихов глас у овом тешком времену и сукобу? Нису ваљда Јевреји заборавили тридесет хиљада закланих само у концентрационом логору Јасеновац. О страхотама Јасеновца нема у историјским књигама, иако је то био трећи најекстремнији логор смрти у читавом II светском рату. Седам стотина хиљада српских мушкараца, жена и дјеце брутално је убијено па је Гестапо након обиласка логора Јасеновац у извјештају Хајнриху Химлеру назвао акције „сидистичке као и заповеднике логора смрти у Јасеновцу? Наводи се да је свештеник Римокатоличке цркве, фра Мирослав Филиповић био један од водећих усташких кољача из реда св. Фрање.

Папа Пије и Света конгрегација за источну цркву 17. јула 1941. године одобрили су масовно прекрштавање православних Срба у римокатолицизам.⁷ Оваква политика НДХ подржана од Ватикана према Србима, Јеврејима и Ромима недвосмислено потврђује да је то класични геноцид усмерен са намером да се у целости или делимично уништи национална или религијска група (убиство чланова групе; намерно подвргавање животним условима који су срачунати на потпуно или делимично физичко уништење; мере за спречавање порођаја унутрашње групе; принудно одвајање деце из групе).⁸

Хрватске усташке снаге починиле су сигурно највећи геноцид II светског рата према пропорционалном броју становника. Хрвати и католички свештеници које су оптужени за ратне злочинце, Ватикан је прокријумчарио у Јужну Америку пацовским каналима. Срби који су преживели ужасе геноцида

⁶ Конвенција о спречавању и кажњавању геноцида: *Adopted by Resolution 260 (III) A of the U.N. General Assembly on 9 December 1948. Entry into force: 12 January 1951.*

⁷ Папа Пије и Света конгрегација за источну цркву су 17. јула 1941. године одобрили програм масовног прекрштавања православних Срба у римокатолицизам.

⁸ Конвенција о спречавању и кажњавању геноцида: *Adopted by Resolution 260 (III) A of the U.N. General Assembly on 9 December 1948. Entry into force: 12 January 1951.*

II светског рата више не могу да прихвате да усташка звер није мртва, јер је кучка која га је поново родила прихваћена у овој генерацији Хрвата.⁹

МАНИПУЛАЦИЈЕ СТРАДАЊИМА У ЈАСЕНОВЦУ

Године 1989. Фрањо Туђман пише у својој књизи „Беспућа повјесне збиљности“: „Јеврејин је и даље Јеврејин у логору Јасеновац. Задржали су своје недостатке, који су сада постали видљивији, своје себичности, лукавости, непоузданости, шкртости, потиштености и тајности. Неки од јеврејских логораша били су наоружани и чак учествовали у убиствима.¹⁰ Штавише, Јевреји су држали у својим рукама послове одабир, то јест, избор затвореника у логору за ликвидацију, а дијелом били ангажовани и за њихово извршење.“¹¹ Несумњиво је ово био почетак радикалне резивије историје Јасеновца.

Хрватска демократска заједница изабрана је на власт у Републици Хрватској 30. маја 1990. године. Фрањо Туђман је постао председник Хрватске која је 20. децембра 1990. године прогласила своју независност од Југославије. Кржаве усташе и фашистичка држава Хрватска изненада су се поново родили. Новим уставом Срби су изненада изгубили статус грађана конститутивног народа. Чишћење Срба из Хрватске почело је одмах пошто су из Италије, Немачке, Мађарске, Аустрије и Ватикана стигле речи подршке за цепање Југославије и формирање независне државе. Убрзо је почело ново клање и скрнављење „нове демократске“ Хрватске по српским крајевима. На тежишту пропаганде Хрватска је искористила западне медије да убеди свет да су Хрвати и њихови муслимански савезници, беспомоћне жртве напада крвавих Срба, што је светска јавност прихватила.

Мајкл Лес је био британски официр који је пао са авионом у Југославији током II светског рата. Непосредно пред смрт, обишао је Југославију и из прве руке видио истину о новој Хрватској па је одмах након повратка реаговао. Био је то усамљени глас који је плакао у пустињи, а кога Американци, али ни многи други нису хтели чути или га нису разумели.¹²

Мајкл Лес је извештавао из уништене српске куће: „Ово је само једна од многих кућа које су уништене у ономе што изгледа као намјерна хрватска политика да малтретира и угњетава Србе у подручјима у којима је мјешовита

⁹ Фрањо Туђман и Стјепан Месићем од почетка новог усташтва у Хрватској били су на њиховој страни од 1990. године.

¹⁰ *Википедија* Туђман: Приступ Фрање Туђмана холокаусту током Другог свјетског рата назван је „Хрватски ревиозниозам“, док је он назван „негатором холокауста“ у књизи „Беспућа повјесне збиљности“ Туђман негира и умањује усташке злочине током Другог свјетског рата, а посебно негира и умањује број убијених Срба, Јевреја и Рома у логору Јасеновац на неколико десетина хиљада, те умањује укупан број Јевреја који су страдали током холокауста.

¹¹ Фрањо Туман, „*Беспућа повјесне збиљности*“, Накладни завод Матице Хрватске, Загреб, 1989.

¹² Ричард Рос, Документарни филм - *Југославија: Неиспричана прича*, Copirinh RRM Productions.

популација и да их избацује, вјеројатно да би се дохватили њихове земље и имања, као што је то била политика 1941. године. Да ли ћемо видјети понављање овога? Сусједна имовина били су богати виногради, каже ми једна старица сада припадају усташама. Ту су живјели као сусједи све док се није почела нова потрага за хрватском независношћу и отимање земљишта гдје је овај поносни српски народ вјековима живио...

То је трагедија. И вјерујем да је дужност западног свијета да то спријечи и омогући тим људима који су живјели 700 или можда 1.000 година да остану на својој земљи, не угрожавајући никога, као што су увијек чинили и као што су одувјек желели.¹³

Геноцид је дефинисан Конвенцијом Уједињених нација о геноциду из 1951. године и према том документу значи плански чин целовитих или делимичног уништавања једног народа или религиозне групе итд.¹⁴ Ипак остаје питање: ко суди, да ли је агресија усмерена против нације, етничке или верске групе или је то део „нормалног“ рата? Законодавство Европске уније нашло је други начин за дефинисање геноцида. Ако се страдање у Јасеновцу сматра геноцидом, онда је обавеза држава и њихових представника да спрече негирање геноцида што је то последњих година интензивно чинио бивши хрватски председник Фрањо Тужман и читава плејада нових историчара који тврде да је број страдалих у Јасеновцу минималан и креће се на десетине хиљада те да је он представљао радни логор.

Хрвати су, нажалост, још једном показали свету да су неспособни да владају другим народима. Нико не оспорава њихово право да живе у сопственој држави према сопственим правилима. Нека Хрвати имају своју независну државу. Треба их пустите да изађу из Југославије и узму ове гадне навике и мрзе све који нису њихови јер српске заједнице желе да живе у миру у било ком новом облику државе која има.

Сведочанство о масовној бруталности усташа „нове демократске“ Хрватске могао је да види цели свет. Ипак, за овај рат западни медији су окривљивали само Србе. Џорџ Орвел би то схватио. Србин се бори да сачува и одбрани своја огњишта која су стварали њихови преци стотинама година. С обзиром на такав однос у свету, није постојао начин да се адекватно супротставе западним и америчким медијима, који су постали најефикасније оружје својих непријатеља. Они су водили пропагандни рат.

Бивши министар спољних послова Белгије, Марк Ајскенс, рекао је: „Открио сам веома важан закон који превладава у нашем друштву. Лаж, ако је вешто формулисана, одмах постаје истина. Светско јавно мњење, али још важније, америчко јавно мњење се припрема тако да ће европски, и

¹³ Ибид.

¹⁴ Конвенција о спречавању и кажњавању геноцида: *Adopted by Resolution 260 (III) A of the U.N. General Assembly on 9 December 1948. Entry into force: 12 January 1951.*

блискоисточни, и амерички политичари изгледати морално оправдани када затраже и пошаљу америчке војнике на Балкан да се боре и умиру против нашег бившег савезника, Србина.“

Ради примера, светска штампа извештавала је да је српска војска окружила босански град Горажде и побила муслиманске и хрватске бранитеље. Наравно, медији су добили такве податке од Муслимана и Хрвата. „Ја, заједно са мојим сниматељем из Велса, био сам први западни новинар који је отишао у део Горажда којег су држали Срби. Два британска новинара, један са ВВС радија и други из лондонског Дејли Телеграфа, одбили су да нам се придруже. Знали су истину. На лицу места смо затекли шачицу српске цивилне милиције која је била опкољена и покушавала задржати положај. Морали бисмо да уђемо у Горажде под ватром како би дошли до Срба. Међутим, британски новинари су одлучили да не иду у Горажде. Једноставно, одвезли су се назад у Београд и поднели извештаје о ситуацији на којој никада нису отворили очи.“

Да би се створила фундаменталистичка исламска држава у Босни и Херцеговини, муслиманске власти нису се противиле убијању властитог народа докле год су за то могли окривити Србе. Хитлер би био поносан на њих. На крају крајева, управо је Хитлер био тај који је запалио немачки Рајхстаг, а за то окривио Јевреје. Тако су Муслимани 27. маја 1992. године организовали непосредне акцијске мине у улици Васе Мискина и Маршала Тита у Сарајеву, познатом бомбашком нападу „хљеб“. То би се користило да би се Срби оптужили пред Уједињеним нацијама и окренули суд светског мишљења, оптужили Србе да су месари и увели им санкције. Телевизија под контролом муслимана у Сарајеву била је спремна када се догодила експлозија па су слике обишле свет и окривљени су Срби.

АВС Нуз још увек користи овај снимак у својим специјалним извештајима када треба показати невину крв и одговорност Срба за злочине у БиХ. То је био доказ да је Уједињеним нацијама била неопходна „српска бруталност“ оне ноћи да се уведу санкције против Србије. Експерти војних експлозива успели су да докажу да то није био српски минобацачки напад, као што је пријављено, већ су то Муслимани одрадили временски ограниченим даљинским упаљачем. Када су српске власти тражиле истрагу да би доказале своју невиност, муслимански званичници су рекли да није потребна истрага - сви знају да су Срби то учинили. Још једна велика лаж која је на Западу прихваћена.

АНТИСРПСКА ПРОПАГАНДА У СВЕТСКИМ МЕДИЈИМА

Телевизијске мреже не знају или не маре за тачност информација. Ово је почетак извјештаја SSN-а о српским злочинима против Муслимана. Водитељ вести SSN-а каже да је босански министар спољних послова Харис Силајдџић истакао да је више од хиљаду Муслимана погинуло јер се нису могли одбранити од боље наоружаних српских снага. Дошао је у Вашингтон да тражи помоћ Сједињених Држава, али је мало вероватно да ће добити. Волф Блитзер

о томе каже: „Наоружани новим оптужбама за српске злочине, министар иностраних послова Босне и Херцеговине Силајидић дошао је у Вашингтон са неком наводном моралним молбом за оружје.“

Новинар Асошијет преса Дејвид Гери пише о тешкој ситуацији у Сарајеву. У наведеном чланку у Миами Хералду, наводи се; „6. априла 1992. српски снајпери пуцали су на мировни скуп у Сарајеву. Тако је почео рат који је убио 100.000 људи, створио најмање 1.000.000 избеглица, и додао је језиви термин „етничко чишћење“ језик нехуманости. Сва кривица за страдања је неспорно била усмерена на Србе.“

„Био сам једини западни сведок муслиманског масакра над српским цивилима у близини Милића. Све главне новинске агенције обавештене су о покољу Срба. Њихов одговор може тумачити одговором шефа спољнополитичког уреда у британској мрежи ВВС. „Не бринемо за Србе.“¹⁵

Нико у медијима не говори о стотинама Срба који су били таоци на подрујима Сарајева под муслиманском контролом. Нико не говори о многим Србима таоцима у концентрационим логорима широм Босне и Херцеговине. Медији не говоре о страдањима Срба у Подрињу чије се бројке крећу на хиљаде. Ричард Рос извештава из запаљеног српског села. Пожари и даље горе на све стране у Подрињу а муслимани покушавају уништити српске домове како би спречили да се Срби врате. У међувремену, узели су српске жртве и показују новинарима као њихове жртве.

Према провереној документацији, утврђено је да су Срби протерани из 1.904 насеља, или 42,6% од укупно 4.464 у којима су били регистровани на попису 1991. године у Босни и Херцеговини. Нека насеља су данас етнички очишћена у изгонима од 1992.-1995. године, посебно са територије Федерације БиХ одакле је, након грађанског рата, протерано преко 550.000 људи српске националности или 40,0% укупне српске популације у БиХ. И коначно, према списковима 31. децембра 2009. године српски људски губици износе 30.707 лица. Када је реч о људским губицима још увек нема поузданих података за општине које су током рата и данас се налазе под контролом хрватских или муслиманских власти.¹⁶

Муслимани су крајем јануара и почетком фебруара 1993. године по истом документу, у општинама Подриња запосели територију укупне површине од преко 850 км² и започели масовна убијања и паљења села као што су то радили њихови очеви и дедови у II светском рату. Тај њихов неспоран „војнички успешан подухват“ проузроковао је скоро потпуно затирање многих српских насеља и велика страдања мештана српске националности у Подрињу.

¹⁵ Ибид.

¹⁶ Види: Миливоје Иванишевић, „Књиге мртвих Сребренице и Бирча 1992–1995“ (стр. 95–169), где наводи имена и датуме рођења и смрти 3.287 српских жртава на том подручју и у датом временском раздобљу.

СРЕБРЕНИЦА КАМЕН СПОТИЦАЊА У ПРЕСУЂИВАЊУ ЗА ГЕНОЦИД

Према једном од више стотина докумената Армије БиХ, забележено је следеће: „Крајем јануара и почетком фебруара 1993. године у зони одговорности 8. Оперативне групе Сребреница створена је повезана слободна територија са центром у Сребреници која обухвата 95% простора општине Сребреница, 90% простора општине Братунац, 60% простора општине Власеница и 50% простора општине Зворник. Такође је успостављена директна физичка – копнена веза са регијом Жепа.“¹⁷

У и новој генерацији Муслимани и католички Хрвати вратили су се на клање и тлачење Срба у Подрињу али су они сада били наоружани. Срби су формирали своје јединице да би спречили да поново буду у редовима за клање које је започео Насер Орић у Подрињу, а где је, према српским изворима, током три ратне године страдало 3.250 Срба. Наоружани Срби узвратили су на повампирене папинске апологете, нацистичке Хрвате и исламске фундаменталисте који су након противудара српских снага и губитка позиција у Подрињу почели плакати по читавом свету тражећи помоћ „као невинне жртве српске агресије. Западни медији су прихватили овај лажни крик, који је стизао из хрватске пропагандне машине и емитује се широм света. Јозеф Гебелс, министар пропаганде нацистичке Немачке био би поносан на њихов рад у пропагандни против српског народа.

Чињенице показују да су над српским народом, који је претрпео страхоте геноцида у II светском рату, потомци тих истих злочинаца починили нове злочине у Подрињу од 1992. до 1995. године што је наишло на опште ћутање у међународној јавности. Наметање колективне одговорности Срба за геноцид над Муслиманима у Сребреници покушај је скидања анатеме са Хрвата и Муслимана и пребацивање одговорности на преживеле жртве и њихове породице оптужујући их уз помоћ међународних моћника за геноцид.

МАНИПУЛАЦИЈЕ ГЕНОЦИДОМ У СРЕБРЕНИЦИ

Вишегодишњи службеник УН-а у БиХ Филип Корвин¹⁸, у предговору књиге Едварда Хермана, каже: „Једанестог јула 1995. године град Сребреница пао је у руке армије босанских Срба. У то време био сам највиши цивилни званичник Уједињених нација у БиХ. У мојој књизи „Сумњиви мандат“ коментарисао сам аргументовано ову трагедију. Осим осуде злочина, критиковао сам потпуна изобличавања у извештавањима међународне штампе, не само о овом догађају, већ о ратовима у экс Југославији (1992-1995) уопште...

¹⁷ „Команда 8. ОГ Сребреница, 07.03.1994. године Одбрана Републике, Војна тајна, строго пов. Сектору за морал Другог корпуса, Прилог за водич хронике А БХ, доставља. Веза Ваш акт стр. Пов. Бр. 04-1-364-2“.

¹⁸ Филип Корвин радио је 27 година у Уједињеним нацијама. Седам година био је портпарол генералног секретара Хавијера Переза де Куелара. Након учешћа у мировним мисијама на Хаитију, Западној Сахари и Авганистану, постао је главни политички службеник УН-а у Сарајеву, а у време догађаја у Сребреници био је цивилни координатор мисије и највиши политички службеник УН у Сарајеву.

У годинама након пада Сребренице, име града постало је синоним за наводни српски геноцид над Бошњацима. Писане су књиге, сачињавани извештаји, а радио и ТВ емисије испуњавали су „докази“ о овом злочину против човечности. Савет безбедности УН брзо је основао Међународни трибунал у Хагу да „докаже“ кривицу представника Срба пре суђења. Било је убијања цивила у Сребреници, као и у осталим ратним зонама и не само у Босни и Херцеговини, и починитељи заслужују да буду оптужени и осуђени... Они сматрају да о томе не може бити никакве дискусије. Истовремено, чињенице представљене говоре о осам хиљада убијених, којом се манипулише у међународној заједници, што је неодрживо претеривање. Тачна бројка је ближе осам стотина до хиљаде страдалих...

У мом случају, моја највећа грешка је била у томе што сам се усудио да браним Уједињене нације у време када је требало кола да се слома на њима. Вођство Уједињених нација које је очајнички покушавало да се додвори Америци, како би спречило потпуни распад светске организације, није себи могло да дозволи луксуз да критикује једину светску суперсилу.“

Да би се потврдило 8.000 наводно побијених и погинулих у борбама, морале би постојати огромне гробнице и сателитски снимци из ваздуха, који би приказивали смакнућа, сахрањивања, ексхумације и поновна сахрањивања.¹⁹ Али потрага за телима је потврдила да је пронађено 2.750 тела до 2003. године,²⁰ у шта улазе и тела погинулих у ранијим борбама, тела Срба, па и тела која датирају много раније. Оскудност ових налаза принудила је Хашки трибунал да прибегне тврдњама о масовном преношењу тела, што је без доказа.²¹ Био је то период када је НАТО бомбардовао српске положаје, а муслиманска и хрватска војска, уз помоћ снага за брза дејства НАТО, кретала ка Бањалуци. Армија босанских Срба била је у потпуној дефанзиви, оскудевајући у опреми и ресурсима, укључујући гориво и није имала услова за ексхумацију, транспорт и поновно сахрањивање хиљаде тела у то време.

Укупан број избеглица из Сребренице, који су преживели масакр и регистрован од Светске здравствене организације почетком августа 1995. године у Тузли износи 35.632. Око 3.000 муслиманских мушкараца докопало се муслиманских линија, а 2.000 је убијено у борбама. Ово даје бројку 38.632 преживелих плус 2.000 убијених у борбама што се уклапало у бројку оних који су живели у Сребреници пре офанзиве Срба. Популација пре евакуације

¹⁹ У јуну 2005. године. српска активисткиња која подржава НАТО, Наташа Кандић, проследила је Тужилаштву на суђењу Милошевићу пред МКСЈ видео касету са снимком стрељања шесторице муслиманских заробљеника од стране српске паравојске 1995. године. (Tim Judah, Daniel Sunter, “How video that put Serbia in dock was brought to light”, *Observer*, 5. jun 2005. године. [http://www.guardian.co.uk/world/2005/jun/05/balkans.warcrimes.](http://www.guardian.co.uk/world/2005/jun/05/balkans.warcrimes))

²⁰ Види: *Деан Паул Маннинг, исказ сведока, Тужилац против Слободана Милошевића*, ИТ-02–54-Т, 24. новембар 2003, параграф 59.

²¹ Види: *Донатан Рупер, Поглавље 4, „Поигравање бројевима“*.

СРЕБРЕНИЦА КАМЕН СПОТИЦАЊА У ПРЕСУЂИВАЊУ ЗА ГЕНОЦИД

почетком јула у Сребреници била је у опсегу 37.000–40.000. И заиста, хашки судија Патриша Волд изнела је бројку од 37.000 као добру процену.²²

Постоје сведоци убијања у Сребреници, односно они који тврде да су сведоци. Али их нема много, а поједини су имали лични политички интерес, или су били непоуздани. Само је Дражен Ердемовић, сведок и директни учесник тврдио да је убио 1.200 Муслимана са својом групом. Он је етнички Хрват из групе плаћених убица који су добили 12 кг злата за своју службу у Босни. Његово сведочење је прихваћено и поред неконзистентности, његове проблематичне прошлости и његових менталних проблема, који су били довољни да га ослободе суђења, али не и да сведочи пред Трибуналом без унакрсног испитивања. Докази овог и других сведока пате од злоупотребе процеса нагодбе, према коме су сведоци могли добити блаже казне уколико су сарађивали са тужилаштом.²³

Вредно је помена да велики број непристрасних посматрача у Сребреници јула 1995. године нису приметили доказе о масакру, укључујући припаднике холандских снага присутне у „безбедносној зони“. Хуберт Виланд, главни истражитељ УН за повреде људских права, није успео наћи у Тузли сведоке злочина ни после пет дана интервјуа међу 20.000 преживелих из Сребренице у избегличком кампу. „Нисмо нашли никога ко је својим очима видео злочине“, рекао је Виланд Дејли телеграфу.²⁴

Карлос Мартинс Бранко, заменик директора посматрача УН у Босни, који је саслушавао посматраче УН-а који су били задужени за Сребреницу, пише да су процене од 8.000 жртава „коришћене за манипулацију у сврху пропаганде“, и додаје да је „несумњиво бар 2.000 муслимана погинуло у борбама са боље обученом Армијом босанских Срба... током три године жестоких борби.²⁵ Цифра од 2.000 погинулих једнака је броју појединачних тела која су ексхумирана из гробница везаних за Сребреницу у области коју је означио Хашки трибунал до 2003. године (између 1.919 и 2.028²⁶).

²² Види, Patricia M. Wald, “General Radislav Krstic: A war crimes case study”, Georgetown Journal of Legal Ethics, пролеће 2003, Vol. 16, No. 3, str. 445. Такође види: Ruper, Поглавље 4, “Poigravanje brojevima”.

²³ Види: Џори Самуели, Поглавље 5, „Осигуравање пресуда: Злоупотреба исказа сведока у Хагу“. Такође види: Чивиков, *Сребреница: Крунски сведок*.

²⁴ Tim Butcher, “Serb Atrocities In Srebrenica Are Unproved”, *Dejli telegraf*, 24. јул 1995.

²⁵ Carlos Martins Branco, “Was Srebrenica a Hoax?”, Centre for Research on Globalization, 24. јул 2005 (оригинално издање аутора, 4. март 1998).

²⁶ За дискусију о бројкама од 2.028, види: судија Алмиро Родригес ет ал., *Пресуда, Тужилац против Радислава Крстића, ИТ-98-33-Т, МКСЈ*, 2. август 2001, параграф 73., Бројку од 1.919–1.923 изнео је српски форензички аналитичар Љубиша Симић, који је проучио патолошке извештаје достављене МКСЈ током 2002. године. Види: Љубиша Симић, “Analysis of Srebrenica Forensic Reports Prepared by ICTY Prosecution Experts”, и Simih, “Presentation and Interpretation of Forensic Data (Pattern of Injury Breakdown)”, у: *Deconstruction of a Virtual Genocide*, уредник Каргановић, стр. 69–88, и стр. 89–104.

Амерички званичници и званичници Хашког трибунала потврђују политички значај подизања оптужница Трибунала за „геноцид“ против вође босанских Срба Радована Караџића и генерала Ратка Младића 24. јула 1995. године.²⁷ Главни судија Трибунала Антонио Касезе похвалио је оптужницу као „добар политички резултат“ и приметио да „ова господа неће бити у прилици да учествују у мировним преговорима“²⁸ што је политички став, који није успео да дискредитује Хашки трибунал у очима света. „Схватио сам да је Међународни трибунал за ратне злочине моћно и драгоцено средство“, рекао је Би-Би-Сију Ричард Холбрук. „Користили смо га да два највећа европска ратна злочинца, Караџића и Младића, држимо изван Дејтонског процеса и да оправдамо све што је уследило.“²⁹

Представници Муслимана су се више година трудили да убеди земље НАТО-а да интервенишу у њихову корист. Постоје чврсти докази да су били спремни не само да лажу већ и жртвују сопствено становништво и војнике да би изазвали интервенцију. Неки званичници тврде да им је председник Алија Изетбеговић рекао да му је Клинтон предложио да САД војно интервенишу само ако Срби убију најмање 5.000 људи у Сребреници.³⁰ Напуштање командног кадра из Сребренице пре 11. јула 1995. године и касније повлачење и пробој преко територије коју контролишу Срби учинило је муслиманске снаге рањивим и изазвало велике губитке у борбама и осветничким smakнућима што је произвело број жртава који је, након увећања, достигао праг који је поставио Клинтон.

Након обећања генерала Ратка Младића да се предају и да ће бити поштована Женевска конвенција показује да повлачење из Сребренице није било војна неопходност, већ стратешко, са урачунатим губицима у људству који су сматрани потребном жртвом зарад постизања вишег циља.³¹

СРЕБРЕНИЦА КАО ИЗГОВОР ЗА АГРЕСИЈИ ХРВАТСКЕ И НАТО НА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ

Хрватске власти су биле одушевљене тврдњама о сребреничком масакру јер је то одвлачило пажњу од њиховог разорног етничког чишћења Срба у

²⁷ Види: Ричард Ј. Голдстон, *Тужилац трибунала против Радована Караџића, Ратка Младића*, ИТ-95-5-И, 24. јул 1995, параграф 17-33, 25.

²⁸ Paul Holmes, “Karadzic a pariah, says war crimes tribunal chief”, *Rojters*, 26. јул 1995. Такође види Самуели, Поглавље 5, „Осигуравање пресуда“, у овој књизи.

²⁹ Richard Holbrooke, “United Nations or not?”, *Intervju za Bi-Bi-Sijev Radio* 4, 09.09. 2003.

³⁰ Види: *Кофи Аннан et al., The Fall of Srebrenica (A/54/549)*, Извештај генералног секретара поводом резолуције Генералне скупштине 53/35, 15. новембар 1999. Како стоји у овом документу: „Неки од преживелих чланова сребреничке делегације изјавили су да им је председник Изетбеговић такође рекао 1993. године што како је сазнао да је интервенција НАТО-а могућа у Босни и Херцеговини, али се може догодити само уколико би Срби провалили у Сребреницу и убили најмање 5.000 тамошњих становника.

³¹ Види Богданич, Поглавље 2, „Увод у освајање Сребренице“, *Историјски пројекат Сребреница*, Београд, 2013.

СРЕБРЕНИЦА КАМЕН СПОТИЦАЊА У ПРЕСУЂИВАЊУ ЗА ГЕНОЦИД

планираном протеривању хиљада Срба из Хрватске. У операцији „Бљесак“ маја 1995. године, Хрвати нису обезбедили безбедан пролаз колонама српских избеглица са женама и децом. „Многи Срби су настрадали у тешком тенковском, артиљеријском и ваздушном бомбардовању... док су покушавали да побегну преко моста на Сави у Босну и Херцеговину“, извештавао је Роберт Коен из Њујорк тајмса, и „изгледа да је нереална оцена о 450 српских жртава коју је дао Гојко Шушак, хрватски министар одбране.“³²

Сведочећи пред Хашким трибуналом француски генерал Филип Моријон је изјавио: „Насер Орић није себи могао да дозволи да држи заробљенике. Колико се сећам, није се чак трудио ни да пронађе разлог за њихово убијање.“³³ Орићеве снаге су одговорне за смрт 1.200 Срба у околини Сребренице до марта 1993. године, према извештају који је Уједињеним нацијама поднела Југословенска државна комисија за истрагу о ратним злочинима, у јуну 1993. године.³⁴ Српски истраживач Миливоје Иванишевић процењује да се до краја рата 1995. године, број српских жртава попео на 3.287.³⁵ Ипак, и поред бројних доказа о директном учешћу Насера Орића у овим ужасима, амерички Стејт департмент, УН и највеће медијске куће су ћутали о овим злочинима. Извештај о Орићу предат је Експертској комисији УН за ратне злочине, чијег је председавајућег Шерифа Басиунија поставила амбасадорка Малден Олбрајт. У завршној верзији извештаја Комисије Орић није поменут.³⁶ Иако се Орић западним новинарима хвалио о масакрирању српских цивила,³⁷ портпарол Хашког трибунала Флоранс Артман је тврдила да „Хашки трибунал није нашао доказе да је у српским селима која су представљала поприште његових операција било цивилних жртава.“³⁸

Чарлс Бојд, бивши заменик команданта НАТО-а одговоран за обавештајне процене, писао је у листу Форин аферс да се хрватски напад на области под заштитом УН које су насељене Србима у западној Босни „разликује од српских

³² Roger Cohen, “Serbia Moves Tanks to Croatia Border”, *Njujork tajms*, 7. мај 1995.

³³ *Транскрипт суђења Милошевићу*, 12. фебруар 2004, стр. 31.966.

³⁴ Види извештај предат Генералној скупштини УН и Савету безбедности: (A/48/177 — A/25835), Меморандум о ратним злочинима и злочинима геноцида у источној Босни (општине Братунац, Скелани и Сребреница) против српског народа од априла 1992. до априла 1993, Југословенска државна комисија за ратне злочине и геноцид, април 1993. године.

³⁵ Види: Миливоје Иванишевић, *Сребреница јул 1995: у трагању за истином, Београд, Хришћанска мисао, друго издање*, 2010, стр. 93. У овом издању Иванишевић документује број из „Књиге мртвих Сребренице и Бирча 1992–1995“ (стр. 95–169), где наводи имена и датуме рођења и смрти 3.287 српских жртава на том подручју и у датом временском раздобљу.

³⁶ Види: M. Cherif Bassiouni et al., *Final Report of the Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (S/1994/674)*, Savet bezbednosti UN, 24. мај 1994. године.

³⁷ Види: Bill Schiller, “Muslims’ hero vows he’ll fight to the last man”, *Toronto star*, 31. јануар 1994. и John Pomfret, “Weapons, Cash and Chaos Lend Clout to Srebrenica’s Tough Guy”, *Vašington post*, 16. фебруар 1994.

³⁸ “No Evidence of Civilian Casualties in Operations By Bosnian Commander”, *Novinska agencija Beta*, 11. април 2003; *BBC Monitoring International Reports*, 11. април 2003.

акција у околини Сребренице и Жепе, такође збна под заштитом УН, само по степену западног увртања руку и снимака Си-Ен-Ена који су ове последње изнеле на видело. Етничко чишћење се осуђује само ако га врше Срби, али не против њих.³⁹ Судије су сугерисале да је само протеривање муслимана из Сребренице геноцид, и у суштини су изједначили етничко чишћење и геноцид. Хашки трибунал никада није прогласио „геноцидом“ хрватско етничко чишћење 250.000 Срба из Крајине, иако је у том случају убијено много жена и деца, иако је етничко чишћење примењено на много ширем подручју и на већу популацију жртава него у Сребреници.

Третман сребреничког и крајишког у западним медијима следио је исти шаблон и илуструје како медији неке жртве могу да учине вредним, а друге безвредним, зависно од политичких циљева.⁴⁰ У случају Крајине, пажња је била минимална, детаљни извештаји о стању жртава минимални, језик извештавања неутралан, а контекст потпуно разумљив јер је хрватски напад био велики „устанак“ који „смекшава непријатеља“, „муњевита офанзива“ и објашњен је као „одговор на Сребреницу“. амерички амбасадор у Хрватској, Питер Галбрајт, усред операције „Олуја“ тврдио је да „егзодус Срба није етничко чишћење“.⁴¹ Лист није дозволио оспоравање овог мишљења. У ствари, хрватске операције против Срба у Крајини учиниле су Хрватску етнички најчистијом од свих република бивше Југославије.

Хон Среј, потпуковник америчке армије и стручњак за војна питања на Балкану, који је боравио у Босни и Херцеговини, писао је октобра 1995. године да „многи су новинари... постали пијуни пропагандне структуре.“ Среј наставља: „Ови дописници често ограничавају време проведено у Босни на кратке боравке и пропуштају да схвате праве нијансе које су у игри у овом рату... Као резултат се, јављају безвредни написи који подилазе босанским ставовима и заводе читаоце.“⁴² Очигледно, ова карактеризација не описује извештавање о сукобу или случају Сребренице, али описује дугорочни приступ медија и објашњава зашто данас јавним мњењем доминира извитоперена слика онога што се догодило у Сребреници и како се помоћи судбини Босне и Херцеговине, Косова и саме Србије.

Босански Срби написали су извештај о Сребреници на велики притисак тадашњег високог представника Педија Ешдауна, јуну 2004. године који је поздрављен у западним медијима као разумна потврда: „Вођство босанских Срба признало одговорност за масакр 7.000 муслиманских мушкараца и дечака

³⁹ Charles G. Boyd, “Making Peace with the Guilty; The Truth about Bosnia,” *Foreign Affairs*, September/October, 1995. Summary and Conclusions.

⁴⁰ Види упоредну анализу случајева Сребренице и Крајине у: Едвард Херман, Петерсон, “*The Dismantling of Yugoslavia*,” стр. 19–26.

⁴¹ “A UN Report: *Bosnian Serbs Massacred Srebrenica Muslims*”, *Vašington post*, 12. avgust 1995.

⁴² LTC John E. Sray, “Selling the Boshian Myth to America: Buyer Beware”, *Foreign Military Studies Office Publications*, Department of the Army, Fort Leavenworth, октобар 1995.

СРЕБРЕНИЦА КАМЕН СПОТИЦАЊА У ПРЕСУЂИВАЊУ ЗА ГЕНОЦИД

у Сребреници“ - био је уобичајени рефрен.⁴³ Занимљиво, чак и овај изнуђени и наметнути извештај не говори о 7.800 „несталих“ и поставља питање интегритета метода састављања више променљивих спискова „несталих“. Влада Републике Српске „поклонила се пред жртвама Сребренице“, изражавајући наду да ће различите институције Босне и Херцеговине то исто учинити за друге невине жртве убијене у току ових ратова.

Смањење броја жртава сребреничког масакра нема никакве, или има мало везе, са доказима, а много више са политичким интересима. Евидентан је знатан број смакнућа у Сребреници јула 1995. године након евакуације „безбедносне зоне“. Али овај број није већи од броја српских цивила убијених око Сребренице од стране босанских муслимана из „безбедносне зоне“ у претходне три године (знатно изнад 1.000, по једној процени и свих 3.387); и није већи од броја Срба убијених у етничком чишћењу које су Хрвати спровели у западној Славонији и Крајини у мају и августу 1995. године (2.500 или више).

Према Конвенцији УН-а, геноцид чини свако ко са намером да у целости или делимично уништи неку националну, расну, етничку или верску групу („заштићена група“). Стога су сва ова дела кажњива као геноцид само ако су почињена с намером да се уништи заштићена група у целости или деломично као таква („геноцидна намера“). Ако се не утврди геноцидна намера, сва наведена дела су кажњива, али не као геноцид, већ као друго кривично дело (злочин против човечности, ратни злочини, итд.).

Тужилаштво МКСЈ оптужило је 19 особа за злочине у Сребреници. МКСЈ је осудио 16 оптужених на затворске казне у распону од пет година до доживотног затвора. Предмет једног оптуженог припадника ВРС пребачен је на Суд Босне и Херцеговине, који га је осудио на затворску казну. Од четрнаест правноснажно осуђених за злочине у Сребреници, тројица су проглашени кривим за извршење геноцида кроз учешће у такозваном удруженом злочиначком подухвату (“УЗП”) за убиства,⁴⁴ двојица су осуђена за помагање и подржавање геноцида.⁴⁵ Остали оптуженици су такође проглашени кривима за злочине против човечности и/или ратне злочине почињене у Сребреници, јер МКСЈ није утврдио геноцидну намеру у њиховим радњама.⁴⁶

ЗАКЉУЧАК

Чињеница је да су муслиманске снаге, предвођене Насером Орићем, командантом муслиманске 28. дивизије у Сребреници, током четири ратне године, на крајње монструозан начин убиле и масакрирале 3.267 Срба

⁴³ Nicholas Wood, “Bosnian Serbs Admit Responsibility for the Massacre of 7,000”, *Newjork tajms*, 12. jun 2004. godine

⁴⁴ Вујадин Поповић, Љубиша Беара и Здравко Толимир.

⁴⁵ Радослав Крстић и Драго Николић.

⁴⁶ Дражен Ердемовић, Момир Николић, Видоје Благојевић, Драган Обреновић, Љубомир Боровчанин, Радивој Милетић, Милан Гверо, Винко Пандуревић.

мештана, многима одсецајући главе. Иза њихових злочиначких похода, осим мртвих Срба, остајала су спаљена и девастирана српска села. Тако су затиране читаве породице и многа српска села, што се дубоко урезало у свест породица страдалих из којих је прокључала освета.

Након појаве Извештаја холандског НИОД-а, лондонски „Гардијан” пише: „Нема доказа да су холандски војници гледали масовна погубљења”. Лондонски „Тајмс” објављује текст „Милошевић ослобођен оптужби за масакр” у којем каже: „Нема доказа да су наредбе покоља стигле из Србије од политичких челника из Београда те да истражиоци нису пронашли директну везу злочина и Радована Карацића и Ратка Младића. Одговарајући на питање током сведочења Слободану Милошевићу пред Хашким трибуналом о поступању генерала Ратка Младића у Сребреници, Филип Морион је одговорио: „Младић је у Сребреницу ушетао у заседу, заправо у клопку. Он је очекивао да ће наићи на отпор, али њега није било. Није очекивао да ће се масакр догодити, и потценио је количину прикупљене мржње. Не верујем да је издао наређење за масакр, али ја то не знам. То је моје лично мишљење.”⁴⁷

Према саслушању 460 холандских војника и њиховог команданта пуковника Томаса Кареманса из УНПРОФОР-ове базе у Поточарима, уписано је 239 војно-способних мушкараца и 60 који нису хтели дати податке о себи. У изјавама холандских војника нису помињани злочини над муслиманима од стране ВРС. Међутим, по налогу Команде НАТО министар спољних послова Холандије Ханс ван Мирло затражио је преправку извештаја који је 30.10.1995. године достављен Влади, што је у супротности са изјавама холандских војника и официра о стању и догађајима у Сребреници.

Донатан Руперт, дописник ББЦ, написао је: „Холандски мировни контингент и обавештајни официри из састава САС (специјалци, британских оружаних снага) били су сведоци огорчених борби између самих Муслимана у Сребреници пре него што су Срби ушли.“ У Извештају специјалног изасланика Генералног секретара УН Тадеуша Мазовјецког, из аугуста 1995. године, се каже: „да је знатан број муслимана погинуо прелазећи минска поља које је њихова страна поставила.“ Високи изасланик УН за људска права Хенри Виленд са тимом стручњака Центра за људска права и цивилна питања мировних снага УН од 22-26.07.1995. године посетио је Тузлу и по разговору са избеглим цивилима Сребренице у достављеном Извештају Генералном секретару УН, навео: „Нисмо нашли ни једног сведока који је својим очима видео злочин...”

Кофи Анан, генерални секретар УН, поднио је 15.11.1999. године „Извештај о паду Сребренице 1995. године“, на основу налога Генералне скупштине, од децембра 1998. године. У Извештају се говори о 33 гробнице, у којима је, у свакој од њих, између 80 и 180 тела, као и приближно 2.000

⁴⁷ Хашки трибунал, *Тужилац против Милошевића* ц.32029.

СРЕБРЕНИЦА КАМЕН СПОТИЦАЊА У ПРЕСУЂИВАЊУ ЗА ГЕНОЦИД

ексхуминираних, од којих су око трећине идентификовани. Филип Корвин највиши представник УН у БиХ 1995. године, у књизи „Сумњиви мандат“, пише да аутори првог извештаја УН о Сребреници, у јесен 1999. године, насловљеног са „Пад Сребренице“, никада нису интервјуисали мене, нити су ставили у библиографију моју објављену књигу... иако сам био високи званичник УН у БиХ током заузимања Сребренице... Нисам био једини кога су занемарили састављачи политички историје...“

Може се закључити да се у Сребреници није догодио геноцид, а манипулативним методама догађај је издигнут на ниво масовног злочина како би се изазвало гнушање међународне јавности и оправдала оружана интервенција против Срба. Муслиманско и хрватско руководство у БиХ у складу са Вашингтонским споразумом и Споразумом о упућивању хитне војне и друге помоћи БиХ од Хрватске у одбрани од српских напада из Сплита 22.07.1995. године кренули су у завршну офанзиву против Срба. Исфабриковани случај Сребреница најдиректније је послужио да се ваздухопловне снаге НАТО ангажују у 15-то дневном разорном бомбардовању Републике Српске и пруже подршку муслиманским и хрватским снагама, које су још раније припремили за дефинитивну завршницу рата против Срба.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bassiouni M. Cherif et al., *Final Report of the Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (S/1994/674)*, Savet bezbednosti UN, 24. maj 1994. године.
2. Boyd G, Charles, “Making Peace with the Guilty; The Truth about Bosnia,” *Foreign Affairs*, September/October, 1995. Summary and Conclusions.
3. Branco Carlos Martins, “Was Srebrenica a Hoax?”, Centre for Research on Globalization, 24. jul 2005 (издање аутора, 4. март 1998).
4. Butcher Tim, “Serb Atrocities In Srebrenica Are Unproved”, *Dejli telegraf*, 24. jul 1995.
5. Cohen Roger, “Serbia Moves Tanks to Croatia Border”, *Njujork tajms*, 7. maj 1995.
6. Holbrooke Richard, “United Nations or not?”, Intervju za *Bi-Bi-Sijev Radio* 4, 9. septembar 2003.
7. Holmes Paul, “Karadzic a pariah, says war crimes tribunal chief”, *Rojters*, 26. jul 1995.
8. LTC John E. Sray, “Selling the Bosnian Myth to America: Buyer Beware”, *Foreign Military Studies Office Publications*, Department of the Army, Fort Leavenworth, oktobar 1995.
9. Pomfret John, “Weapons, Cash and Chaos Lend Clout to Srebrenica’s Tough Guy”, *Vašington post*, 16. februar 1994.
10. Schiller Bill, “Muslims’ hero vows he’ll fight to the last man”, *Toronto star*, 31. januar 1994.
11. UN Report: Bosnian Serbs Massacred Srebrenica Muslims”, *Vašington post*, 12. avgust 1995.
12. Wald M. Patricia, “General Radislav Krstic: A war crimes case study”, *Georgetown Journal of Legal Ethics*, Vol. 16, No. 3.
13. Wood Nicholas, “Bosnian Serbs Admit Responsibility for the Massacre of 7,000”, *Newjork tajms*, 12. jun 2004. године

14. Аннан Кофи, *The Fall of Srebrenica (A/54/549)*, *Извештај генералног секретара поводом резолуције Генералне скупштине 53/35*, 15. новембар 1999.
15. Богданич Џорџ, Поглавље 2, „Увод у освајање Сребренице“, Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2011.
16. Голдстон Ј. Ричард, *Тужилац трибунала против Радована Караџића, Ратка Младића*, ИТ-95-5-И, 24. јул 1995, параграф 17-33, 25.
17. Иванишевић Миливоје, „Књиге мртвих Сребренице и Бирча 1992-1995“ Институт за истраживање страдања Срба у 20. веку Београд 2010.
18. Иванишевић Миливоје, *Сребреница јул 1995: у трагању за истином*, Београд, Хришћанска мисао, друго издање, 2010.
19. *Извештај Генералној скупштини УН и Савету безбедности: (A/48/177 — A/25835)*, Меморандум о ратним злочинима и злочинима геноцида у источној Босни (општине Братунац, Склани и Сребреница) против српског народа од априла 1992. до априла 1993, Југословенска државна комисија за ратне злочине и геноцид, април 1993. године.
20. *Извештај Команда 8. ОГ Сребреница*, 07.03.1994. године Одбрана Републике, Војна тајна, строго пов. Сектору за морал Другог корпуса,
21. *Конвенција о спречавању и кажњавању геноцида: Adopted by Resolution 260 (III) A of the U.N. General Assembly on 9 December 1948. Entry into force: 12 January 1951.*
22. Манинг Деан Паул, исказ сведока, *Тужилац против С. Милошевића*, ИТ-02-54-Т, 24. 11.2003, параграф 59.
23. *Прилог за водич хронике А БХ*, доставља. Веза Ваш акт стр. Пов. Бр. 04-1-364-2“.
24. Рос Ричард, Документарни филм - *Југославија: Неиспричана прича*, Copirinh RRM Productions.
25. Рупер Џонатан, Поглавље 4, „Поигравање бројевима “Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2011.
26. Самуели Џорџ, Поглавље 5, „Осигуравање пресуда: Злоупотреба исказа сведока у Хагу“. Историјски пројекат Сребреница, Београд, 2011.
27. Симић Љубиша, “Analysis of Srebrenica Forensic Reports Prepared by ICTY Prosecution Experts”, у: *Deconstruction of a Virtual Genocide*, уредник Каргановић.
28. Транскрипт суђења Милошевићу, 12. фебруар 2004, стр. 31.966.
29. Туман Фрањо, „Беспућа повјесне збиљности“, Накладни завод Матице Хрватске, Загреб, 1989.
30. Хашки трибунал, *Тужилац против Милошевића* стр. 32029.
31. Херман Едвард, Петерсон, “*The Dismantling of Yugoslavia*”.
32. Чивиков Жерминал, *Сребреница: Крунски сведок*, Албатрос плус, Београд, 2009.
33. Шиндлеј Ванда, „Јасеновац – логор смрти“ „*Далас публик*“, Далас, САД, 2010.

ОПТУЖБЕ СРБА ЗА ГЕНОЦИД СУПРОТНЕ СТВАРНИМ ДОГАЂАЊИМА У СРЕБРЕНИЦИ

Екатерина Пољгујева¹

Часопис „Совјетска Русија“ Москва, Русија

Апстракт: Текст је производ аналитичког посматрања догађаја у Сребреници који на врло аргументован и упечатљив начин говори о узроцима и последицама трагичног догађаја и великих страдања Срба и Бошњака. Неспорна је негативна улога међународног фактора који се није прихватио извршења договорене демилитаризације и обезбеђења сигурности за све грађане Подриња, већ је напротив омогућио да се из заштићене зоне Сребреница муслиманске снаге непрекидно атакују на српска села убијајући Србе, пљачкајући и уништавајући њихову имовину.

Као аутор више пута сам боравила у Подриња и разговарала са бројним породицама српских и бошњачких жртава и стекла утисак да је била планска активност екстремних муслиманских снага била усмерена да заузимању већег дела Босне и Херцеговине уз подршку страних кругова пре свих САД и НАТО како би се обезбедила апсолутна доминацији одговарајућих међународних кругова на овим просторима. Све је више доказа да је вршен самотероризам над сународницима којег је усмеравало руководство из Сарајева уз менторство страних пропагандних центара. На основу свега јасно се извлаче ставови да се у Сребреници није догодио геноцид иако су евидента масовна страдања за које почиониоци морају сносити одговорност.

Кључне речи: *заштићена зона, масовни злочини, геноцид, распад Југославије, национализам*

УВОД

Наредне године навршиће се четврт века од потписивања Дејтонског споразума којим је окончан страшни рат 1992-1995. године у Босни и Херцеговини. Грађански рат однео је скоро сто хиљада људских живота, учинио избеглицама и расељеним лицима милионе грађана разних националности и вероисповести који су раније живели у једној земљи.

Грађански рат у Босни и Херцеговини био најмасовнији и најкрвавији оружани конфликт у време уништења Југославије. Управо уништења, а не

¹ Екатерина Пољгујева – песник, публициста, заменик главног уредника листа „Совјетска Русија” (федерално издање које излази три пута недељно). Аутор низа публикација о најновијој историји и текућим догађајима на територији бивше Југославије, између осталог, о делатности МТБЈ и догађајима у средњем Подрињу у време босанско-херцеговачког рата 90-их година. Своје ставове износила је у листу „Совјетска Русија”, издањима Српски ФБ Репортер, Српска.ру, „Форум словенских култура” и др. Живи и ради у Москви.

самопроизвољног распада, како то неки тумаче. Управо у Босни и херцеговини увежбаване су савремене схеме ликвидације неугодних (пре свега за „светског хегемона“ – САД) држава и такозване демонизације целих народа који су се усудили да устану у заштиту својих националних интереса. Намерно распиривање унутрашњих противречности на одређеној територији; проглашење једне од страна у конфликту и њеног политичког руководства за несумњивог кривца; до тада незапамћених санкције и притисака на српску страну све до војне интервенције главне су етапе реализације овог механизма.

По таквој схеми, САД и њихови савезници су већ после југословенских ратова хаотизовале, а затим фактички уништиле Ирак и Либију, започет је рат у Сирији који траје већ девету годину, истим методама делују ове снаге данас према Венецуели.

Неопходна компонента за реализацију схеме јесу масовне провокације против цивилног становништва. Реални или фиксификовани случајеви погибије и страдања невиних људи користе се као покриће за мешање у унутрашње ствари других држава и за оружану агресију. Под хуманим изговором спасавања људи, а понекад и целих народа од геноцида започињу ратови који воде ка безбројним жрвама.

Највећа провокација такве врсте у току грађанског рата у Босни и Херцеговини били су јулски догађаји 1995. године у Сребреници.

ТАКТИКА ПРОВОКАЦИЈА

Гранатирање људи који су стајали у реду за хлеб у улици Васе Мискина у Сарајеву 27.05.1992. године, оба случаја на Маркалама (5.02.1994. и 28.08.1995. године), догађаји у Сребреници у јулу 1995. године требало је да буду лекција за опредељења такозване међународне заједнице. Сада нема сумње да је иза сваке од ових трагедија за које су одмах и безусловно били оптужени Срби, стајала добро смишљена тактика провокација страног фактора.

Гранатирање људи у реду за хлеб био је пропагандни изговор за увођење обухватних санкција усвојеном Резолуцијом 757. Савета безбедности УН против СР Југославије 30.05.1992. године. Међутим, ЈНА у тренутку гранатирања већ се била повукла из Сарајева, а „случај улице Васе Мискина“ као очигледу провокацију муслимана чак је и МТБЈ искључио из тачака оптужнице генералу Ратку Младићу.

Догађаји на сарајевској пијаци Маркале-1 послужиле су као повод за прву у историји НАТО савеза оружану ваздухопловну акцију у фебруару, а затим на пролеће 1994. године. При томе ангажовањем Алијансе изван граница прекршен је и Статут НАТО-а. Операција је била усмерена против Срба. Последњу тачку у описивању ове провокације у току суђења Ратку Младићу у МТБЈ ставио је у децембру 2015. године заштићени сведок под псеудонимом

ОПТ. СРБА ЗА ГЕНОЦИД СУПРОТНЕ СТВАРНИМ ДОГ. У СРЕБРЕНИЦИ

ГРМ-116. Он је у периоду од 1992. до 1994. године био члан специјалне јединице „Бисери“ и у личном обезбеђењу председника Алије Изетбеговића и често је присуствовао затвореним седницама босанског руководства. У његовом присуству, између осталог, генерал Сефер Халиловић и главни муфтија Босне Мустафа Церих убедили су Изетбеговића да је неопходно плански организовати масовне муслиманске жртве како би се за то оптужили Србе и добила адекватна војна помоћ од западних земаља. Сведок је испричао пред Трибуналом да су генерали Халиловић и Хајрулаховић непосредно планирали гађање Маркала.²

Некажњено извршивши злочин против сопственог народа и постигавши одређене циљеве (интервенцију НАТО), режим Алије Изетбеговића понављао је и учестало множио такве провокације. У септембру 1995. године, после заузимања Сребренице од стране војске Републике Српске и друге експлозије на Маркалама у Сарајеву, уследила је масовна ваздухопловна операција НАТО-а под називом „Намерна сила“. При томе, НАТО је у суштини дејствовао авијацијом у подршци муслиманско-хрватских снага. После бомбардовања у местима насељених Србима (која су се пре тога годинама успешно бранила) улазиле су јединице Армије БиХ и суседне Хрватске војске и вршиле масовне покоље.³ Као и четири године касније, за време бомбардовања Југославије НАТО је користио пуњења са осиромашеним уранијумом које је, према међународним конвенцијама, забрањено. Тако да не само у Србији и Црној Гори већ и у Босни и Херцеговини велике површине су зарађене и ниво онколошких обољења превазилази све границе. Разбојевају се и умиру локални становници свих вера и националности.

Очигледно да страни наручиоци провокација не желе да њихова улога у југословенским догађајима и њихова кривица постану јавне. У противном, било би потребно да се предају суду лидери тог доба због злочина против мира и човечности западни и, што је исто тако важно, то дискредитује данашњу спољну агресивну политику САД, НАТО-а, низа земаља ЕУ.

Још мање су неки заинтересовани за утврђивање истине масовних убистава сопственог народа из редова босанског руководства у време рата 90-их као и њихових политичких следбеника. Они се представљају као заштитници и спасиоци муслимана-Бошњака!

Па и „бошњачка улица“, тачније, већина Бошњака није спремна за истину о догађајима 90-их година. Њима потпуно одговара улога апсолутних „жртава геноцида од стране Срба“ јер им то даје посебну позицију у међународним круговима.

² Масовни злочини муслиманских и хрватских снага 1992–1995. године у БиХ; Институт за истраживање српских страдања у XX веку <http://www.serb-victims.org/content/view/838/317/>

³ Бабовић: *Маркале прије 25 година режирали Изетбеговић и Церих*; РТРС, 5.02.2019. <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=325505>.

Међутим, у условима такве очигледне неправде, када се српске жртве и злочини против њих не признају од међународних фактора или и не примећују, то ни мало не доприноси помирењу и стабилности Босне и Херцеговине. Западни и бошњачки политичари не напуштају ставове да непрекидно проглашавају Републику Српску за „геноцидну творевину“ и да торпедују Дејтонски споразум који је данас једина крхка гаранција мира.⁴

Јасно је да таква ситуација не може да одговара Србима. У унитарној шеријатској Босни, о којој је увек сањао Алија Изетбеговић (а сада уз помоћ „међународне заједнице“ покушава да је изгради његов син Бакир Изетбеговић и СДА), ни за Србе, као ни за Хрвате, нема места.

„Природна функција исламског претка је да уједини све муслимане и муслиманске заједнице по целом свету. У актуалним условима та жеља значи борбу за стварање велике исламске федерације од Марока до Индонезије, од тропске Африке до Средње Азије...“, писао је Алија Изетбеговић много пре босанског конфликта.⁵

Поткопавање Дејтонског споразума доводи у опасност мир у Босни и Херцеговини. И нема никакве гаранције да Бошњаци-муслимани, који су због провокативне политике сопствене власти поднели највеће губитке у току рата 90-их година, поново настоје бити таоци сопствених лидера и њихових западних и источних спонзора. Тако да по логици ствари бошњачки народ ништа мање од Срба треба да буде заинтересован за утврђивање истине о Сребреници и другим крвавим обрачунима чије су жртве биле стотине и хиљаде њихових сународника.

Између осталог, и онима који живе далеко од Балкана, који никада нису чули за Сребреницу, или понављају о њој антисрпске митове које су раструбили светски медији, важна је забрана бављења истином о тим догађајима кроз, наводно, доношење закона о забранама негирања геноцида. Ако се сличне провокације не пресеку, оне ће, треба истаћи, постати уобичајени инструмент за постизање циљева. О томе упечатљиво говоре како војна дејства у Донбасу (између осталог, ситуација око обореног малезијског Боинга), тако и коришћење хемијског оружја против цивила од стране исламиста по плановима запада како би се одговорност пребацила на председника Асада и уништила суверена држава Сирија. И кривосуђе по МТБЈ као и покушаји да се у СБ УН усвоји резолуција о „геноциду муслимана у Сребреници“ представља својеврсну индугенцију таквим дејствима,

⁴ *Јединствен став - иницијатива СДА удар на Устав и Дејтон*: РТПС, 24.01.2019.

<https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=324138&fbclid=IwAR2XUsS5ZfSn2vOyydmZC1s9ZQ1DQeZib8jG6DnucfoCO9rtbXkM4UTIAxw>

⁵ Резња в Сребренице; „*Коммерсант*“, 11.07.2018.

https://www.kommersant.ru/gallery/3351626?fbclid=IwAR0r62Hx16Vy3rY8MSZoC-1ugbca5JKujNAs6_v84hKAJoXxEoHi4SI2nWk#id=1454911

претварајући се у бол и жртве у разним крајевима света који су већ питање данашњег дана.

Има се над чиме замислити и Европа – иста та која је тако доследно уништавала Југославију, а и сада наставља пропагандни рат против Срба. А ако је дозвољено да се убија, да се уништавају цркве, приређују етничка чишћења у Босни и Херцеговини или на Косову (у Сирији или Ираку), зашто исто то не може да се ради у Паризу, Ници, Бриселу, Минхену, Лондону, Манчестеру?

ЗАБРАЊЕНЕ ЖРТВЕ СРЕБРЕНИЦЕ

Током 11. јула прошле године, руско либерално издање „Коммерсант“ на свом интернет-сајту објавило је фотографије о догађајима у Сребреници из јула 1995. године уз следећи коментар: „Покољ у Сребреници 11. јула у Босни и Херцеговини памте жртве масовног обрачуна који су приредили војници Републике Српске над муслиманским становништвом града Сребреница. Ову епизоду рата у Босни међународни Хашки трибунал је квалификовао као „геноцид“. Историја Сребреничког покоља – у фото-галерији “Ъ”^{6, 7}

Једна фотографија се упечатљиво издвајала својом страшном конкретношћу. Стара жена са црном марамом и лобањом у рукама. Добро познати снимак. Он је начињен 11. јула 1993. године, за време ексхумације посмртних остатака годину дана раније убијених Срба у сребреничком селу Факовићи од стране бораца Насера Орића. Српкиња Добрина Продановић је препознала лобању свог сина Живана по карактеристичним зубима.

Из незнања или циничног прорачуна, ова фотографија је илустровала злочине Срба против муслимана – праве или измишљене, који су били извршени тек две године пошто је фотограф Милош Цветковић направио потресни снимак и, три године пошто је 24-годишњи Живан са стотинама других Срба из Факовића, Ратковића, Блечева, Гнионе, српских заселака Сасе, Бречане и других у општинама Сребреница и Братунац, био зверски убијен од стране муслимана,⁸ а предстојале су трагедије Беловца, Кравице, Склана...

На својој страници на Фејсбуку, објавила сам резигнирани текст са кратком историјом ове фотографије и позивом да се што је могуће шире прошири прича о њој. Такав пост је у једном дану прегледало неколико хиљада људи. На крају

⁶ Резња в Сребренице; «Коммерсант», 11.07.2018

https://www.kommersant.ru/gallery/3351626?fbclid=IwAR0r62Hx16Vy3rY8MSZoC-1ugbca5JKujNASb_v84hKAjoXxEoHi4SI2nWk#id=1454911

⁷ Екатерина Польгуева: *Это нельзя так оставить!*; страница ФБ, 12.07.2018

<https://www.facebook.com/epolgueva/posts/1021574498016809>

⁸ Миша Лазић: Мајка Добрина из Факовића; ЦАРСА, 16.09.2018

<http://www.carsa.rs/мајка-добрина-из-факовића/>

је „Комерсант“ једноставно уклонио фотографију са свог сајта и још се негде у коментарима, кроз реплику једног од сарадника издања извинио за грешку. Тачније, правда, ако ћемо искрено, није победила – напротив, избрисан је „погрешни“ траг српске трагедије у Сребреници. Нека читаоци „Комерсанта“ и даље буду у незнању. Да је постојао бар покушај објективности друго је питање! Када су већ објавили сведочења о томе да су много пре јула 1995. године и трагедије муслимана у Сребреници сами сребренички муслимани приредили трагедију својим суседима, колегама, друговима из разреда – Србима, могли су да направе коректан и адекватан коментар уз ту емитовану фотографију. И нека читаоци виде и сами изводе закључке.

То се, наравно, није догодило. То објашњава елементарно довођење у везу тако ситних чињеница које потпуно руше званично прихваћене ставове од стране Вашингтона, Сарајева, Брисела и Хага став о „геноциду муслимана у Сребреници“ којег су починили Срби. То објашњава зашто је 2015. године Чуркин ставио вето у Савету безбедности УН на британску резолуцију о том „геноциду“, чак неvezано за оно што се заиста дешавало у јулу 1995. године у Сребреници и око ње.

Ево зашто свако осмишљавање догађаја у Сребреници у току рата 90-их захтева да се почне од почетка, тачније од априла-маја 1992. године, када је град постао стедиште наоружаних муслиманских терориста који су немилице убијали Србе. Тако се јуриш на Берлин у мају 1945. године који су извршили совјетски војници са неизбежним цивилним жртвама може прогласити за „геноцид“ и „злочин против човечности“. Треба се присетити 22. јуна 1941. године да је нацистичка Немачка упала на територију СССР и четири године водила беспоштедни рат до истребљења, хиљада градова које су уништили фашисти и спаљених села, Лењинграда под блокадом, милиона совјетских цивила које су убили окупатори и које је одговарао за милионе жртава почињених на руској земљи далеко од Њемачке.

Када је у питању Подриње, треба истаћи да се на списковима које су одавно власти Републике Српске доставиле МТБЈ, налази више од 3.200 имена српских жртава са тачним именима презименима, годином рођења и мјестом где су убијени.⁹ То су мушкарци, жене, деца, старци – углавном становници српских села општине Сребреница и Братунац, које су убили терористи Насера Орића. Од јуна 1992. године он је командовао јединицама територијалне одбране Сребренице, од 1994. године 8. оперативном групом Армије РБиХ, која је касније преименована у 28. Дивизију са седиштем у Сребреници.

Само у периоду од 1992. до 1993. године, Орићеви „борци“ опљачкали и уништили на десетине српских села. Скоро сваки дан доносио је нове жртве.

⁹ Aleksander Dorin, Zoran Jovanović: *Kako se zaista zbilo: Potisnute činjenice o masakrima počinjene nad Srbima između 1992. i 1995. godine*; Ahriman, 2010

Али неке, посебно у дане низа великих православних празника, биле су заиста кржаве.^{10 11}

Крвави Ђурђевдан десио се 6. маја 1992. године, да је био уништен српски део села Блечево и када су започела убиства и прогони Срба из саме Сребренице.

Крвави Видовдан 28. јуна 1992. године, уследили су први напади на Лозничку Ријеку и Загоне, а два дана касније на Брежане.

На страшни Петровдан, 12. јула 1992. године, нападнуто је неколико села одједном, између осталог Загони, Сасе, Залазе.

Исто тако, 7. јануар а1993. године на православни Божић „борци“ Насера Орића су уништили српско село Кравица.

Уништавање српских села Подриња, проводили су одреди Насера Орића, што је настављено и наредних година. Најстрашнија су сведочења очевидаца. Мноштво таквих прича сакупила је српска новинарка и публициста Љиљана Булатовић.¹² Ево једног од њих. Тако је 14. децембар 1992. године био је један од страшних дана српског Подриња у Босни када је било разорено село Беловац и убијено 109 његових становника. Операцијом је командовао лично Насер Орић.

Рано ујутру, док су сви још спавали, људе је разбудила страшна пуцњава. Брано Вучетић је тада имао 9 година. Живео је са оцем Радованом и 17-годишњим братом Миленком. У септембру муслимани су убили Бранову мајку. Дечаков отац, схвативши да су напали на село, наредио му је да бежи у суседну кућу зато што је тамо била само 24-годишња Мара Филиповић, њена стара свекрва и двоје мале деце: од три године и од седам месеци. Он је сматрао да жене и децу неће дирати. Како се испоставило, делимично је био у праву. Брано је преживео док су његов отац и старији брат били убијени.

За Брану и Миру започело је скоро двомесечно ходање по мукама. Њих су, рањене гелерима, пронашли и „заробили“. Заробљенике су одвезли у Сребреницу, где су боравили у кућном ропству код рођака оних који су их заробили, до фебруара. Брано говори да је спавао на поду, терали су га да цепа и носи дрва, чисти снег, ради друге физичке послове, нису му пружили никакву медицинску помоћ (гелери од граната су зарасли и он их је вадио испод коже). Неколико пута га је испитивао и тукао Орићев помоћник Зулфо Турсуновић.

¹⁰ *Масовни злочини муслиманских и хрватских снага 1992–1995.* у БиХ; Институт за истраживање српских страдања у XX веку <http://www.serb-victims.org/content/view/full/838/317/>

¹¹ Aleksander Dorin, Zoran Jovanović: *Kako se zaista zbilo; Potisnute činjenice o masakrima počinjene nad Srbima između 1992. i 1995. godine;* Ahriman, 2010

¹² Љиљана Булатовић: *Истинита Сребреница;* Интерпресс 1847, 2007.

Српске мученице из Сребренице, Интерпресс 1847, 2007; Крици и опомена Интерпресс 1847, 2008; *Сребреница: лаж и подвала србском народу;* Ривел Ко, 2016.

Екатерина ПОЉГУЈЕВА

Брани су претили да ће „направити од њега муслимана“ и 8. фебруара Брану, Миру и њену децу са још око 20 људи су разменили за заробљене муслимане.

Брано Вучетић је два пута разговарао са представницима МТБЈ: када је предао захтев и 2006. године, када су га позвали и рекли му да ће бити позван као сведок против Орића. Позив није уследио.

16. јануара 1993. године исти крвави догађаји одиграли су се у Скеланима. Међу 69 убијених становника села су два брата: 5-годишњи Ацо и 11-годишњи Раша Димитријевић.

13-годишњи Цветко Ристић је изгубио у Скеланима целу своју породицу: убијен је његов отац Новак, мајка Иванка, 18-годишња сестра Митра и 15-годишњи брат Мићо.

Међутим, по верзији МТБЈ, све то се не сматра геноцидом. За намерно уништење хиљада Срба средњег Подриња и Хагу није нико кажњен! Насер Орић, који је командовао тим „војним операцијама“ прво је био осуђен на две године робије, затим ослобођен.

Током 2017. године завршено је ослобађајућом пресудом још једно суђење Насеру Орућу, сада већ у самој Босни и Херцеговини и не за хиљаде жртава, већ свега за тројицу српских заробљеника које је он убио сопственим рукама. Нашли су се и сведоци тога. Истина, када је ствар стигла до суда, већина њих је „пожурила“ да одустане од сведочења. „Он је на слободи. Али он је био слободан и свих тих 25 година“, са тешкоћом суздржавајући сузе и гнев говори председник организације породица убијених, заробљених и несталих бораца и цивила у општини Братунац Радојка Филиповић. Она набраја уништена српска села и српске породице, свој Беловац и зверски убијене рођаке.¹³

Господине, Алане Тигеру, ви који сте захтевали (и издејствовали) доживотну робију за генерала ратка Младића, како „не би увредио жртве“, - а шта је са овим жртвама?

Шта је са сећањем на 11-годишњег Слободана Стојановића који се вратио у јуну 1992. године у родно село, које су заузели муслимани, да би одвезао пса којег су у журби због бекства оставили на ланцу? Месецима је Слободанова мајка заустављала појединачне конвоје међународних миротвораца који су ишли у Сребреницу, тражећи да јој врате сина. Она није хтела да поверује у сведочења о страшној погибији свог детета, кога су мучили до смрти као „српског шпијуна“. Годину дана касније у масовној гробници пронађено је његово унакажено тело. Име убице, Албанке Весели Елфете, било је добро познато од самог почетка. Али она је мирно живела у Швајцарској и тек

¹³ Oštra reagovanja nakon oslobađajuće presude Oriću za zločine u Srebrenic: RTRS vijesti, 9.10.2017.

https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=NJ1MfFx1FZU

ОПТ. СРБА ЗА ГЕНОЦИД СУПРОТНЕ СТВАРНИМ ДОГ. У СРЕБРЕНИЦИ

недавно је ухапшена и изручена у Босну и Херцеговину. Само по себи то је скоро чудо. Ипак, као и на суђењу Орићу, сведоци муслимани заборавили су раније дате изјаве. Трибунал БиХ је научио лекцију МТБЈ: Србин је крив већ зато што је Србин.

Сматрамо да је за утврђивање истине о Сребреници важно да се што шире и детаљније исприча трагедија Срба из општина Сребреница и Братунац у периоду од 1992. до 1995. године. Објављених информација о томе има много (за разлику, на пример, о трагедији сарајевских Срба 90-их година), али оне су мало познате ван граница Републике Српске и одређених група које се баве тим питањем. Између осталог у Србији, где је аутор више пута имао прилике да се суочи са тиме да обични грађани немају адекватну представу о догађајима. Не чуди што највише руководство Србије посећује меморијалне акције у спомен на погинуле муслимане у Поточарима, али скоро увек сви они игноришу меморијалне церемоније у спомен на страдале Србе у Братунцу, Сребреници или Залазу.

Почетком 1993. године српске жртве које су преживеле приликом напада на њихова села су сведочиле о оном што се десило.^{14, 15, 16} Испоставило се да су многи сведоци препознали неког од нападача-муслимана. То не чуди: често се наилази на фразе да су са некима од њих жртве училе школу, са другима заједно радиле, трећи су били њихови суседи.

Одабрана су нека од сведочења око петнаестак имена и презимена и проверена али њих нема међу убијенима у Сребреници у јулу 1995. године (списак тих имена који се, између осталог, стално мења, објављен је на сајту меморијалног центра у Поточарима). Било је изненађење јер више од половине наведених у списковима „невиних жртава“ из јула 1995. године није било. Ево само неколико имена оних који су 1992. и 1993. године убијали и пљачкали своје комшије Србе, а 1995. године постали одједном „незаштићено цивилно становништво“: Хасан Даутбашић, Алија Ибрић, Хајрудин Бегзалић, Муриз Синановић, Решид Синановић, Сеад Синановић, Сефер Зукановић, Нецад Османовић, Хамдија Алиспахић. Када би се на тај начин анализирале потпуније информације са којима се располаже, вероватно би се испоставило да су међу муслиманским жртвама у Сребреници стотине таквих.

Чак, ако је неко од њих 1995. године и погинуо не са оружјем у рукама, већ су га убили Срби, може се говорити о освети, али никако не о геноциду!

¹⁴ *Масовни злочини муслиманских и хрватских снага 1992–1995. у БиХ*; Институт за истраживање српских страдања у XX веку <http://www.serb-victims.org/content/view/838/317/>,

¹⁵ Aleksander Dorin, Zoran Jovanović: *Kako se zaista zbilo; Potisnute činjenice o masakrima počinjenim nad Srbima između 1992. i 1995. godine*; Ahriman, 2010.

¹⁶ Љилана Булатовић: *Истинита Сребреница*; Интерпресс 1847, 2007; Српске мученице из Сребренице,- Интерпресс 1847, 2007; Крици и опомена Интерпресс 1847, 2008; *Сребреница: лаж и подвала србском народу*; Ривел Ко, 2016.

ИСФАБРИКОВАНИ ГЕНОЦИД

„Кад бих могао да судим Орићу у Хагу, оптужио бих га за злочине против Срба најмање на 20 година робије. А за злочине против свог народа дао бих му најмање 200 хиљада година. Он је главни кривац за то што је Сребреница постала највећа мрља у историји човечанств“, изјавио је у интервјуу издању „Вести онлајн“ у фебруару 2013. године Ибран Мустафић.¹⁷

Ибран Мустафић је дипломирани машински инжењер један од оснивача Странке демократске акције (СДА) у Сребреници, дугогодишњи члан организације за овековечење догађаја у Сребреници, аутор књиге „Планирани хаос“ у којој је он упутио низ оптужби на рачун тадашњег руководства СДА и САД за злочин у Сребреници.

Према његовим речима, „геноцид у Сребреници је апсолутно тачно био завера међународне заједнице на челу са САД и Алије Изетбеговића, посебно договора Изетбеговића са тадашњим председником САД Билом Клинтонот“.

Позивајући се на тадашњег начелника полиције Сребренице Хакију Мехољића и друге, Мустафић тврди да су постојали спискови муслимана који су се из Сребренице пробали у Тузлу и који су били одређени за ликвидацију. Спискове је саставила „сребреничка мафија – она је и била војно и политичко руководство Сребренице које је од 1993. године у буквалном смислу било господар живота и смрти.

Хакија Мехолић у интервјуу часопису „Дани“¹⁸, фактички за убиство муслимана у граду оптужио је Алију Изетбеговића (председника Председништва БиХ за време рата) и Била Клинтона. Ево шта је он испричао о посети делегације из Сребренице Сарајеву у септембру 1993. године. У саставу делегације био је и сам Мехољић. Изетбеговић је тада рекао: „Знате, мени је Клинтон предложио у априлу 1993. године да четничке снаге уђу у Сребреницу, поубијају пет хиљада муслимана, и тада ће бити војна интервенција. Наша делегација се састојала од девет људи, један од њих је умро, али сви остали могу то да потврде“.

У мају 2010. године на суђењу Радовану Караџићу у Хагу, сведочио је Дејвид Харланд, који је од 1993. до 1995. године одговарао за питања цивилних послова у команди УНПРОФОР-а (снаге УН за безбедност) у БиХ. Он је иступио као сведок одбране.¹⁹ Ипак, одговарајући на питања Караџића,

¹⁷ Орић је убио 1.000 Бошњака; *Vesti-onlin*, 19.02.2013.

<https://vesti-online.com/Vesti/Ex-YU/293434/Oric-je-ubio-1000-Bosnjaka>

¹⁸ *5000 мусульманских глав за военную интервенцију*; Српска.ру, 14.05.2009, превод на руски интервју Хакии Мехолича из журнала «Дани», 22.06.1998. <http://srpska.ru/article.php?nid=11495>.

¹⁹ Как Билл Клинтон заказал "геноцид" мусульман в Сребренице как повод к интервенции НАТО: суд над Младичем; *Regnum*, 12.07.2012. <https://regnum.ru/news/1550724.html>

ОПТ. СРБА ЗА ГЕНОЦИД СУПРОТНЕ СТВАРНИМ ДОГ. У СРЕБРЕНИЦИ

признао је да Алија Изетбеговић и његове власти нису дозволиле цивилима да се евакуишу из Сарајева и Сребренице. Фактички, Изетбеговић је био спреман да жртвује цивилно становништво да би створио потребан пропагандни ефекат и приморао Запад и НАТО да се укључи у рат на страни босанских муслимана. „Око лидера муслимана били су људи убеђени у то да се НАТО неће умешати ако ситуација не буде превише тешка, и да ће присуство цивила на пољу боја шокирати НАТО и натерати га да се умеша“, - изјавио је Харланд.

Према Харландовим речима, после рата Алија Изетбеговић му је потврдио да су у Сребреницу муслиманске власти слале оружје и муницију. На питање зашто УНПРОФОР није разоружао муслиманске снаге у Сребреници, које је прихватио као обавезу, сведок је одговорио да је СБ УН у својој резолуцији предвидео не демилитаризацију, већ само повлачење трупа Војске РС са положаја око града. „Ви сте их бранили, а ко је бранио нас? Ви сте могли силом да им запретите“, - рекао је Караџић, подсетивши да су терористи из Сребренице нападали околна српска села, убијали њихове становнике и враћали се у град под заштиту миротвораца. „Када је генерал Мајкл Роуз разматрао могућност напада на снаге босанске владе, он је схватио да је то политички неприхватљиво“, - објаснио је сведок.

Чињеница да Сребреница, у суштини, није била демилитаризована, већ напротив, била је упориште за напад на Србе, а жртве јуриша на Сребреницу у јулу 1995. године углавном нису била ненаоружана цивилна лица (евакуацију жена и деце лично је организовао генерал Ратко Младић), једнозначно укида тему „геноцида муслимана у Сребреници“.

Али ови догађаји нису, просто, једна од тргичних епизода рата у Босни и Херцеговини. Манипулације око броја жртава догађаја у јулу 1995. године и околности њихове погибије потврђују чињеницу да је „геноцид муслимана у Сребреници“ дуготрајна манипулација.

Тако се испоставило да је неколико стотина „убијених у Сребреници“ гласало на изборима годину дана после смрти. Више пута „жртве Сребренице“ су се појавивале живе и здраве у другим градовима Босне или ван њених граница у својству избеглица.

Доктор Љубиша Симић навео је индикативне чињенице о обдукцији муслиманских жртава коју је спровео МТБЈ.²⁰ Он је заједно са групом стручњака из Србије имао доступ одговарајућој документацији, тачније, свим предметима ексхумираних од 1995. до 2002. године. У том трекутку таквих „случајева“ било је 3568. Симић подвлачи да „случај“ није увек тело, понекада је било речи о фрагментима који су се састојали од свега неколико костију.

²⁰ НВО Историјски пројекат Сребреница, Голландија, *Зборник радова са Симпозијума одржаног у Москви 2009, Београд, 2010.*

Српски стручњаци су као узрок смрти „стрељање“ одредили за оне случајеве када су ране од метака биле пронађене у горњем делу тела или су труповима биле везане руке, везане очи. Али, и при тако проширеном тумачењу, може се рећи да је стрељано максимално 1.097 људи. У 477 случајева смрт је наступила од гелера, а ране од метака нису пронађене, тако да не може бити говора у стрељању. У 411 случајева немогуће је утврдити узрок смрти због лоше очуваности тела или зато што знаци насилне смрти нису пронађени и у 1.583 случаја на анализу су дате две-три кости, што уопште не пружа могућност за утврђивање узрока смрти. Али, по закључку МТБЈ, испада да су сви ти људи били стрељани.

Организација „Историјски пројекат Сребреница“ издала је сведочења преживелих учесника пробоја 28. дивизије Армије БиХ из Сребренице. У сведочењима се помиње више од петнаест места где су се одвијале борбе муслимана са армијом РС. Према тим сведочењима, огромне губитке муслимани су претрпели управо у борбама, нису били стрељани^{21, 22}

Једна од кључних фигура, у судском потврђивању стрељања у „Сребреници“ је извесни Дражен Ердемовић који је сведочио против скоро свих виших официра Војске Републике Српске и против Слободана Милошевића. Новинар Жерминал Чивиков у књизи „Сребреница – крунски сведок“ потпуно разобличава ову провокацију.^{23, 24}

Како је изјавио Ердемовић, 16. јула 1995. године у селу Пилица он је са својим саборцима стрељао око 1.200 сребреничких муслимана. За такво масовно убиство МТБЈ је осудио Ердемовића на 10 година затвора, затим је рок био скраћен на 5 година. Током 2000. године, пошто је одробијао три и по године, он је пуштен на слободу. Зар није апсурд три и по године за убиство 1.200 људи – није ли казна сувише блага?

Ердемовић је рођен 1971. године од мајке Хрватице и оца Србина. Сам себе је сматрао босанским Хрватом. 1991. године служио је у полицији Републике Хрватске, затим је ступио у Армију Босне и Херцеговине (муслиманску). Неколико месеци касније напустио је ту службу и прикључио се одредима босанских Хрвата. Отишао је и одатле и постао борац 10. диверзантског одреда Војске РС, који је директно био потчињен Главном штабу ВРС. Последња околност која даје МТБЈ основе да оптужи за стрељање муслимана у

²¹ НВО Историјски пројекат Сребреница, Голландија, *Зборник радова са Симпозијума одржаног у Москви 2009, Београд, 2010.*

²² Младен Ставанович: *Интервју с публицистом и истраживачем Александром Дориним по проблематици Сребренице* (руски превод); Српска.ру, 23.09.2010. <http://srpska.ru/article.php?nid=15214>

²³ НВО Историјски пројекат Сребреница, Голландија, *Зборник радова са Симпозијума одржаног у Москви 2009, Београд, 2010.*

²⁴ Жерминал Чивиков, *Сребреница – Крунски сведок*, Албатрос плус, Београд 2009.

Сребреници руководство РС, пошто је наредба за стрељање, како тврди Ердемовић, стигла из Главног штаба ВРС. Тачније, кључни сведок у оптужби Срба за геноцид је типични авантуриста и плаћеник.

Најмање петнаестак пута Ердемовић је описивао детаље стрељања. Према његовим речима, заробљене муслимане су довели у Пилицу аутобусима. Изводили су из аутобуса увек групе по 10 људи, водили их неколико десетина метара до места стрељања, терали их да изваде и баце на указано место лична документа практично да их опљачкају, затим их убијали појединачним пуцњима и докрајчивали преживеле. У току екзекуције убице су се одмарале, пушиле, пиле ракију, иживљавале се над заробљеницима. На свва та стрељања потришили су пет сати. Тачније, по 2,5 минуте за стрељање сваке групе, што у принципу није могуће.

Ердемовић је сведочио да се ликвидација одвијала под непосредном командом војника Брана Гојковића, мада су у одреду била два човека старија од њега по звању: сам Ердемовић – млађи водник, као и поручник, командир вода Франц Кос.

Ердемовићева сведочења су једина, без обзира на то што је имена својих саучесника, он наводио много пута. Поред већ поменутих Гојковића и Коса, то су Марко Бошкић, Зоран Гороња, Стано Савановић, Александар Цветковић и Властимир Голијан. Наредбу за стрељање, тобоже, је издао командир чете Милорад Пелемиш.

И шта је са тим људима: да ли су их осудили или бар испитали? Ништа слично! 26. августа 2004. године саветник Карле дел Понте Антон Никифоров је одговорио да Трибунал има ограничене ресурсе и да не може да се бави ”ситном рибом”.

Намеће се јединствени закључак: да су били испитани други учесници злочина у Пилици, испливала би правда о томе ко је био организатор злочина и у ствари издавао наредбу за стрељање. Нема сумње да се злочин догодио. На фарми у Пилици пронађена су 154 тела људи који су по свим знацима били управо стрељани. Наравно, 154 није 1.200. Али и за њихову погибију неко треба да одговара, уколико је реч о правосуђу.

Немачки новинар и публициста Јорген Елзесер на основу брижљиве анализе реферата Института за војну документацију Холандије о догађаја у Сребреници изводи јасан закључак да су Ердемовић и његови саучесници били чланови групе коју је припремала нека тајна служба из Француске. *„Када је 2002. године реферат био објављен, избио је прави скандал и холандска влада је дала оставку, пошто је наводно у њему писало да холандски батаљон у Сребреници није извршио своју дужност и зато је он крив за пад Сребренице и за мртве. Међутим, ако је нека влада и требало да да оставку после објављивања овог реферата, онда је то влада САД. У реферату су детаљно описане три фазе у којима су главну улогу играле ЦИА и америчке приватне војне фирме, које су хеликоптерима пребацивале у „заштићену и*

демилитаризовану зону“ Сребренице оружје за време забране летова у Босни и Херцеговини”, изјавио је он у свом интервјуу листу „Фокус“ (РС).

ЗАКЉУЧАК

Заузимање Сребренице 11. јула 1995. године од стране Војске Републике Српске и каснија дошавања нису екстраординарни догађај, нису геноцид муслимана почињен од стране Срба, већ једна од епизода босанско-херцеговачког грађанског рата и српско-муслиманског конфликта који је започео на пролеће 1995. године у средњем Подрињу. Дати догађаји били су одређени логиком и карактером овог конфликта и уплитањем страног фактора. У контексту тих догађаја, деловање Војске Републике Српске носило је очигледни карактер одговора и било је условљено неопходношћу да се заштити српско становништво региона.

Нема ни једне чињенице која би потврдила да су генерал Ратко Младић или други високи команданти издавали наредбе да се униште муслимани у Сребреници, док је супротних доказа о деловању муслиманских команданата изузетно много. Реални ратни злочини који су били извршени у то време против муслимана били су неорганизовани екцеси (на пример, освета за своје погиуле). Они подлежу кажњавању, али не могу да се тумаче као геноцид.

Међутим, може се са сигурношћу говорити о масовној планској провокацији „Сребреница“ (види на пример филм Сребреница – Издани град - A town betrayed). Наручиоци и бенефицијари ове провокације били су спољни империјалистички фактори који су поставили себи за циљ уништење Југославије и слабљење српског народа као државотворног, који Запад традиционално посматра „непријатељски“ због његове оријентације и пријатељства са Русијом.

Зато је тако важно докопати се истине: и ради сећања на убијене, мучене до смрти рукама Орићевих главосеча Србе, и ради оправдања оклеветаних српских команданата, лидера, српске историје, самог српског народа, и ради будућности Републике Српске.

Важно је и за све људе у Босни и далеко ван њених граница – за оне који заиста желе мир, који не желе да цели народи и земље, судбине и животи многобројних невиних људи постану монета за поткусуивање ”светских хегемона”.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Масовни злочини муслиманских и хрватских снага 1992–1995. у БиХ*; Институт за истраживање српских страдања у XX веку
<http://www.serb-victims.org/content/view/838/317/>
2. Бабовић: *Маркале прије 25 година режирали Изетбеговић и Цервић*; РТРС, 5.02.2019
<https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=325505>
3. *Јединствен став - иницијатива СДА удар на Устав и Дејтон*; РТРС, 24.01.2019

ОПТ. СРБА ЗА ГЕНОЦИД СУПРОТНЕ СТВАРНИМ ДОГ. У СРЕБРЕНИЦИ

- <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=324138&fbclid=IwAR2XUsS5ZfSn2vOyydmZC1s9ZQ1DQeZib8jG6DnucfoCO9rtbXkM4UTIAxw>
4. Алија Изетбеговић: *Исламска декларација*
<https://www.bastabalkana.com/wp-content/uploads/2012/09/Islamska-Deklaracija-knjiga-o-islamizaciji-muslimana-Alija-Izetbegovic.pdf>
 5. Резња в Сребренице; *«Коммерсант»*, 11.07.2018
https://www.kommersant.ru/gallery/3351626?fbclid=IwAR0r62Hx16Vy3rY8MSZoC-1ugbca5JKujNAs6_v84hKAjoXxEoHi4SI2nWk#id=1454911
 6. Екатерина Польгуева: *Это нельзя так оставить!*; страница ФБ, 12.07.2018
<https://www.facebook.com/epolgueva/posts/1021574498016809>
 7. Миша Лазих: Мајка Добрина из Факовића; ЦАРСА, 16.09.2018
<http://www.carsa.rs/мајка-добрина-из-факовића/>
 8. Dorin Aleksander, Jovanović Zoran: *Kako se zaista zbilo; Potisnute činjenice o masakrima počinjene nad Srbima između 1992. i 1995. godine*; Ahriman, 2010
 9. Булатовић Љиљана: *Истинита Сребреница*; Интерпресс 1847, 2007;
 10. *Српске мученице из Сребренице*, - Интерпресс 1847, 2007; Крици и опомена Интерпресс 1847, 2008;
 11. *Сребреница: лаж и подвала србском народу*; Ривел Ко, 2016
 12. Oštra reagovanja nakon oslobađajuće presude Oriću za zločine u Srebrenic: RTRS vijesti, 9.10.2017
https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=NJ1MfFx1FZU
 13. Орић је убио 1.000 Бошњака; *Vesti-onlin*, 19.02.2013
<https://vesti-online.com/Vesti/Ex-YU/293434/Oric-je-ubio-1000-Bosnjaka>
 14. *5000 мусульманских глав за военну интервенцију*; Српска.ру, 14.05.2009, превод на руски интервју Хакии Мехолича из журнала «Дани», 22.06.1998
<http://srpska.ru/article.php?nid=11495>
 15. Билл Карл Клинтон заказао "геноцид" мусульман в Сребренице как повод к интервенции НАТО: суд над Младичем; Regnum, 12.07.2012
<https://regnum.ru/news/1550724.html>
 16. НВО Историјски пројекат Сребреница, Голландија, *Зборник радова са Симпозијума одржаног у Москви 2009, Београд, 2010*
 17. Ставанович Младен: *Интервју с публицистом и истраживачем Александром Дориним по проблематици Сребренице* (руски превод); Српска.ру, 23.09.2010
<http://srpska.ru/article.php?nid=15214>
 18. Жерминал Чивиков, *Сребреница – Крунски сведок*, Албатрос плус, Београд 2009.
 19. Srebrenica - Izdani grad - A town betrayed
<https://www.youtube.com/watch?v=RUuhSGnLv8>

СРЕБРЕНИЦА - ПИТАЊЕ ДОКАЗА

Џорџ Богданич¹, Чикаго, САД

Џонотан Рупер², Лондон, Велика Британија

Апстракт: Више од две деценије након борби око Сребренице јасно је да су тврдње новинара и Међународног кривичног суда за Југославију (МКСЈ) да су српске снаге јула 1995. године убиле од 7.000 до 8.000 "мушкарце и дјечаке" и суштинским доказима одбацују се и званични опис догађаја и истакнути број жртава.

Чак и ако се користи највећа процјена Трибунала за попуњавање становништва Сребренице (42.000), одузимање броја званично потврђених преживјелих (39.603) указује на то да је погинуло између 2.000. и 2.400 муслимана највише у борбама током пробоја из окружења.

Високи амерички војни званичници, који добро знају, схватили су од самог почетка да су жртве у Сребреници доста надуване. Уместо промовисања истине и помирења, очигледна је политика и институционално опредељење МКСЈ-а повећање жртава и продужетак тензије између Срба, Муслимана, Хрвата и Албанаца што потврђује аналитичар Роберт Хаиден који то назива „рат другим средствима”. Они који траже истину о догађајима у Сребреници морају испитати мноштво доказа који показују веома политизовану природу МКСЈ-а и његових одлука.

Кључне речи: *Сребреница, злочини, Међународни кривични суд, неутемељеност доказа, пристрасност Суда, антисрпска политика*

Оптужба председника босанских Срба Радована Карацића и генерала Ратка Младића из јула 1995. године од стране Међународног суда за ратне злочине за Југославију (МКСЈ) издала је пре него што је започела званична истрага, много пре утврђивања основних чињеница. У оптужници се користи 7.000-8.000 жртава од стране званичних америчких државних органа у време када су Муслимани из Сребренице још увек долазили у избеглички центар УН на аеродром Тузла.

Потпуна политичка природа деловања Хашког трибунала јасно се показала 27. јула 1995. године када су објављене прве оптужнице против Радована Карацића и генерала Ратка Младића само две недеље након догађаја у Сребреници 11. јула. Антониа Касезеа, амерички председник именован је за председника Хашког трибунала и поздравио такву акцију као „сјајну политичку одлуку“³ истакавши: „Оптужница значи да ова господа неће моћи

¹ Публицист и документарни филмски продуцент у Чикагу, САД.

² Уредник и режисер вијести ББЦ, Лондон, Велика Британија.

³ ANP English News Bulletin, July 27, 1995.

да учествују у мировним преговорима.“ Амерички изасланик Ричард Холбрук слично говори о политичкој корисности Међународног суда након тога, када је рекао за ББЦ: „Трибунал за ратне злочине био је драгоцен алат. Користили смо то да задржимо два најтраженија ратна злочинца у Европи изван Дејтонског процеса и искористили смо то да оправдамо све што је уследило“.⁴

У мемоарима⁵, бивша главна тужитељица Хашког трибунала Карла дел Понте признаје да је амерички Стејт департмент неуморно гурао оптужнице против српских лидера, показујући врло мало интересовање за озбиљне ратне злочине од стране хрватских и муслиманских снага над српским цивилима у Хрватској, Босни и Косову. Дел Понте је изненада била уклоњена са свог положаја као главни тужилац Међународног трибунала за ратне злочине у Руанди када је обавестила америчку државну службу о њеној намери да истражи злочине на страни Руандског патриотског фронта који је деловао под покровитељством САД-а. Очигледно је Карла била свесна последица. Јавности никада није речено о истрагама Хашког трибунала о одговорности за ратне злочине хрватског председника Фрањо Туђман и босанског председника Алија Изетбеговић све до смрти, до када су предмети запечаћени.

У том контексту није изненађујуће што жестоки критичар Срба, бивши новинар ББЦ-а, Мартин Бел изјављује да ће се на суђењу и Хашком трибуналу, као и господину Карацићу и генералу Младићу, необјективно судити. „Трибунал за ратне злочине је тужилачки суд“, рекао је он, „који је више заинтересован за осигуравање пресуда него за пружање правде“.⁶

По званичној верзији МКСЈ-а Срби су незаконито ушли у „безбедносну зону“ УН-а и убијали невинне муслимане јер их батаљон УН није успио заштитити. Ово је послужило америчкој политичкој агенди која је припремала јавно мњење за операцију „Намерна сила“, којом је дуго планирана америчка кампања авио бомбардовања Срба која је уследила два месеца након пада енклаве Сребреница. Ово је допринело да деведесет дана касније уследи масиван напад Хрватске војске под називом операција „Олуја“ којом је очишћено 200.000 Срба у заштићеним зонама УН у Крајини у Хрватској.

РАЗДРОБЉЕНА ЗЕМЉА 1992-93 И ЦИКЛУС НАСИЉА

За оне који су били вољни да чекају, није било потребно дуго гледати кроз слику Манијева невиних муслимана и злих Срба које су промовисали амерички политичари и „послушни новинари“ као што је Мартин Белов ББЦ документарца „Лажи и савезници“ детаљно је описао како су САД допремале

⁴ Ричард Холбрук, „Уједињене нације или не?“ *ББЦ Радио* 4, 9. септембар 2003, http://www.bbc.co.uk/radio4/news/un/transcripts/richard_holbrooke.shtml.

⁵ Тужилаштво: суочавање са најгорим криминалцима човечанства и култом некажњивости Карле Дел Понте са Чаком Судетићем и агенцијом Ранде Хаус.

⁶ Мартин Бел, „Карацић није једини на суђењу“, *Гуардиан*, 26. октобар 2009.

оружје великим авионима Ц-130 муслиманским снагама на аеродром Тузла. Ове пошиљке су потом хеликоптерима пребачене до Жепе и Сребренице што потврђује бивши командант муслиманске војске генерал Сефер Халиловић чиме је нарушавана позиција „безбедносних зона“, као што су Сребреница и Горажде из којих ће се вршити напади муслиманских снага на суседна села с циљем провоцирања српске реакције што би довело до ваздушних удара НАТО-а. На сведочењу у Хагу 2001. године, генерал Сефер Халиловић, бивши командант Муслиманске војске, признао је да је Врховни командант босанске владе издао „велики број наређења за операције саботаже из безбедносних зона“ према српским селима.⁷

Убрзо након избијања рата у Босни, српско становништво Сребренице почео је протерати муслимански ратник Насер Орић, који је након тога водио 28. дивизију у нападима и спаљивању бројних српских села, убијању цивила, крађи стоке и добијању репутације за злочиначку бруталност. Орић је схватио да уз подршку САД и владу Изетбеговића, може деловати окрутно и некажњено. Чак је снимао видео снимке његових злочина, укључујући и одсесање српских глава и показивање видео записе новинарима Дону Помфрету из Вашингтон Поста и Билу Шилеру из Торонто Стара. Шилер пише да је Орић био „крволочан ратник који је пустошио бојним пољем”,⁸ а затим спомиње посету команди у јануару 1994. године: „У хладној и снежној ноћи, седео сам у својој соби, гледајући шокантну видео верзију онога што се могло назвати највећим злочиначким хитовима Насера Орића. Био је то приказ масовног паљења кућа, лешева мртвих тела, одсечених глава и људи који су бежали. Орић се уздахнуо, дивио се свом делу. „Ми смо их клали“, рекао је. Следећи низ мртвих тела који су разнесени експлозијом: „Лансирани смо те људе на Месец“, хвалио се Орић. Када су се појавили снимци масовних тела убијених тела, Орић је пожурио да објави „Убили смо 114 Срба тамо“.⁹ Касније су држане прославе, пјевало се и играло а уследиле су и похвале злочинима.

Командант УН-а генерал Филип Морион из команде УНПРОФОР-а 1992-93. године током ових масакра, рекао је тужиоцу МКСЈ-а „Насер Орић је у нападима током православних празника уништавао села, масакрирајући све становнике до којих је дошао. Ово је створило велики степен мржње која је била изузетно необична у региону.“¹⁰ У извештају београдског истраживача Миливоја Иванишевића, који документује злоупотребе људских права над српским цивилима 1992. године, истичући „да је од 93 српских насеља у Сребреничкој и Братуначкој општини 82 уништено“. Центар за истраге

⁷ Халиловић, *Тужилац против Радислава Крстића*, 5. априла 2001. године, стр. 9471, <http://vv.un.org/itsi/transse33/010405it.htm>.

⁸ Бил Шилер, „Херојски муслимани обећавају да ће се борити против последњег човека“, *Торонто Стар*, 31. јануара 1994.

⁹ Ибид.

¹⁰ *Изјава Филипа Мориона из транскрипта на Милошевићевом суђењу* 12. фебруара 2004

злочина против српског народа 2005. године истакао је списак 3.262 Срба из региона које је убила Орићева јединица. Од тога је 880 припадника војних или полицијских снага. Преосталих 2.382 су били цивили, а њихова имена објављена су у Вечерњим новостима, београдским дневним новинама 2005. године.¹¹ Иванишевић истиче да ни једно име није оспорено у години и пол прије након објављивања тог извештаја 2007. године.

На сведочењу Морион је рекао: „Владавина Насера Орића подразумевала је детаљно познавање подручја које држе његове снаге. Мени се чинило да следи политичке инструкције које долазе из босанског Председништва“.¹² У зони одговорности 28. дивизије задокументовани су масакри српских сељана,¹³ где су многих од њих били старије становништво који нису могли побећи. Срби су формирали Дрински корпус 1993. године да зауставе нападе. Морион је помогао у преговорима о Споразуму који је требало да демилитаризује Сребреницу, али УН никада нису обавезале Холандски батаљон да надгледа енклаву и изврши контролу провођења Споразума. Орићева 28. дивизија није сама одустала од провођења Споразума, већ је прихватила планове обима илегалног наоружања из Ирана и других земаља Блиског истока уз помоћ америчких агенција и обавештајних служби.¹⁴

ИЗВЈЕШТАЈ ВЛАДЕ У ДУХУ ДОГОВОРА СА ЗВАНИЧНОМ ПРИЧА

Свеобухватни извештај холандској влади из 2002. године о Сребреници, чији су аутори имали приступ свим релевантним обавештајним документима - америчком, српском, босанском муслиманском, немачком и холандском – понудили су мноштво информација, али ниједан од који је могао Карацића и Младића повезати са злочиниома након пада Сребренице.

У Холандској влади примећено је да је Карацић овластио малу јединицу војске босанских Срба да скрши снаге у Сребреници окупирајући јужни крај сигурне зоне како би спречила сталне нападе муслиманских снага на околна села попут Виснице која је била нападнута недељу дана раније. Бивши командант муслиманског генерала Сефер Халиловић потврдио је да је 6. јула 1995. године у џеп ушло око 200 српских војника под покровитељством

¹¹ М. Иванишевић. "Сребреничка лична карта" први пут је објављен у два наставка 12. и 20. марта, 2007. у Гласу јавности.

¹² *Изјава Филпа Мориона из транскрипта са Милошевићевог суђења* 12. фебруара 2004.

¹³ *Меморандум о ратним злочинима и злочинима и геноциду у источној Босни (општине Братунац, Скељани и Сребреница) почињени против српског становништва од априла 1992. до априла 1993.* (А / 48/177 - С / 25835), 24. маја 1993. године отправник послова Југославије у Уједињеним нацијама.

¹⁴ Џејмс Рисен и Дојл МекМанус, „Клинтон тајно испоручивао оружје Ирана у Босну“, *Лос Анџелес Тимес*, 5. априла 1996. године, Џес Вибес, Интелигенција и рат у Босни, 1992. - 1995. (Лондон: Лит Верлаг, 2003), Поглавље 4, одељак 2, „Оружје АБиХ снабдева хрватски пливовод“, стр. 158-177.

Донотан РУПЕР, Цорџ БОГДАНИЦ

петорица тенкова.¹⁵ Јединица босанских Срба била је изненађена што није пронашла никакав отпор од добро наоружане 28. дивизије (која, према исказу други муслимански командант, генерал Енвер Хаџихасановић,) је у граду градио 5.500-6.000 војника.

Муслиманске снаге имале су предност од 25 према 1 у војној сили. Али до 9. јула, 28. дивизији и већини цивилних мушкараца у борбеном добу у Сребреници је било наређено да напусте град. Британски војни аналитичар Тим Риплеи написао је како су изненађене трупе холандских снага УН-а „виделе да су босанске трупе побјегле из села у Сребреници поред својих осматраћницаа које су носиле ново противтенковско оружје, још увијек у пластичним омотачима. Овим и другим сличним извештајима многи официри УН-а и међународни новинари истицали су сумњивост.¹⁶ „Муслимани су се следећег дана прегруписали у суседном селу Шушњари. У међувремену жене, деца и углавном старији мушкарци отишли су у село Поточари.

Према извештају Холандске владе, чињеница да је муслиманска 28. дивизија напустила сигуран положај у Сребреници и подстакла Србе да заузму град, што су они одлучили да учине увече 9. јула. У писаном наређењу генерала Толимира: „Караџић је утврдио да сигурност војника УНПРОФОР-а и становништва треба осигурати. Наредбе у том смислу требало је доставити свим учесницима. Безбедност становништва такође треба гарантовати у случају да покушају прећи на територију Републике Српске. У наређењима генерала Младића није се спомињало принудно пресељење становништва. Војним јединицама ВРС-а би се наложило да не униште било какву цивилну имовину уколико не дођу до отпора. Зграде нису биле запаљене. Коначно упутство, такође од значаја, било је да се становништво и ратни заробљеници третирају у складу са Женевском конвенцијом.“¹⁷

Дана 11. Јула мала јединица армије Срба ушла је у готово празан град Сребреница. Холандски батаљон Уједињених нација раније је тог дана позвао ваздушни напад НАТО против српских циљева, али је мало искористио, јер су муслимански браниоци напустили град. Званични извештаји указују на то да је малом физичком оштећењу учињено град, а једини војник УН-а убијен у Сребреници страдао је од војника муслиманске 28. дивизије.

По извештају међународних посматрача, снаге Срба превезле су аутобусима из Потачара најмање 25.000 жена и деце Сребренице који су желеле отићи Тузлу, која је била под муслиманском контролом. Мала група претежно старијих мушкараца - мање од хиљаду, према изворима УН-а, била

¹⁵ Халиловић, *Тужилац против Радислава Крстића*, 5. априла 2001. године, стр. 9487, <http://www.un.org/icty/transe33/010405it.htm>.

¹⁶ Ripley Operative Deliberate Forza, стр. 145.

¹⁷ *Извештај Холандске владе „Пад Сребренице“* Део 3. Поглавље 6 (2002) <http://srebrenica.brightside.nl/srebrenica/>.

је кратко затворена након што су одговорила о учешћу у ратним злочинима 28. дивизије. Већини од 796 муслиманских мушкараца било је дозвољено да иду у Жепу, који су касније и заробљени на ратиштима од стране Срба.¹⁸

Велика већина муслиманских мушкараца из Сребренице одбила је да се преда. Прешли су у Шушњаре 9. и 10. јула, верујући да ће Срби обезбедити сигуран пролаз за цивилно становништво које су оставили иза себе. Ови муслимански војници и већина војно способних мушкараца одлучила се под борбом пробијати до Тузле преко територије под српском контролом. Многи су погинули у борбама у низу сукоба са српским снагама и бројним минским пољима на путу према Тузли, према исказу Муслимана и Срба.

ОД КРВАВОГ ЗЛОЧИНЦА ДО КРУНСКОГ СВЕДОКА

Дражен Ердемовић са шест Хрвата, заједно са муслиманским и словеначким припадником у плаћеничкој јединици која је била лабаво везана за војску Срба, предата је Суду за ратне злочине 1996. године, када јсу били ухапшени у Србији након што је Ердемовић био пијан повријеђен у пуцњави са својим бившим другарицама

Психијатри Трибунала за ратне злочине утврдили су менталну заосталост Ердемовића и истакли ИЦТИ да се његово сведочење не може користити у тужилаштву. Ипак, његово сумњиво сведочење коришћено је у контроверзном поступку по Правилу 61 Трибунала за ратне злочине - поступак „суђења путем штампе” који је тужиоцима омогућио да изнесе све врсте докумената и оптужбе против Карацића и Младића чему су се супроставили адвокати одбране, како би вршио притисак јавности на хапшење лидера босанских Срба. Иако је признао да је учествовао у тешким злочинима, Ердемовић је добио благу казну од пет година затвора (3 ½ је служио), јер је, према речима званичника Међународног суда, „помагао у хапшењу Радована Карацића и генерала Младића. Хашки трибунал није успио до данас да се бави другим члановима убојствене јединице Ердемовића који су можда могли да оспоравају Ердемовићево сведочење или да укажу на освете у овим догађајима.

Немачки аутор бугарског порекла Жерминал Чивиков истраживао је Ердемовићево сведочење и написао књигу на немачког језику „Сребреница: Дер Кронзеуге“ (Беч: Промедиа, 2009) (Сребреница – крунски сведок), којом је прецизно документовао и убедљиво приказао активности ове јединице плаћеника. Кључни закључак је да је Ердемовићева јединица, заправо, била на одсуству након пада Сребренице иако је Ердемовић тврдио да су вршили стрељања. Чивиков закључује да је Ердемовићев извештај о погубљењима, укључујући и број жртава, физички немогућ. Ердемовић је тврдио да је његова мала јединица убила око 1200 мушкараца за пет сати тако што је истовремено

¹⁸ Амнести Интернационал Извештај о Сребреници из јула 1996. године, „Закопати моје братске кости“.

поставила десет мушкараца и убила их. Али, да би то урадио, његова јединица од осам војника имала је само 2,5 минута да пострији десет људи и изврши стрељање. По томе требало је само 10 минута да се сакупи и изврши стрељање 10 затвореника, па би требало 20 сати да се убије 1.200 мушкараца на начин како је Ердемовић тврдио.¹⁹ Није изненађујуће да су тужиоци МКСЈ-а у судском поступку упућивали на "стотине" које су убили Ердемовић и његове седморице крваве кохорте на фарми Брањево код Пилице. Чак и тај опис прецењује број оних који је стрелала ова јединица, јер су пронађени остаци 153 особа од стране истражитеља на месту убијања.²⁰ Чивиков је такође истакао да је Ердемовић рекао ратном репортеру да је био укључен у убиства у Новој Касаби, али је касније променио причу када се претворио да је тврдио да је на другом мјесту истог дана на другом рачуну.

ПСИХИЧКИ НЕСТАБИЛНОМ ЕРДЕМОВИЋУ ДОЗВОЉЕНО ДА СВЕДОЧИ

Ердемовић каже да је 11. јула учествовао у ослобађању Сребренице и признао да је његову јединицу водио надређени Милорад Пелемиш, командант 10. диверзантског одреда Армије БиХ, да не смише бити уперена против цивила. Пред Трибуналом је сведочио: „Да је било наређено да не смемо угрожавати цивиле, да војници не би смели дејствовати на цивиле. Дакле, како сам то тада видјела, војници нису пуцали на цивиле који су се предали.“²¹

Ердемовић је такође изјавио да Пелемис није био присутан током тих злочина али је пет дана касније тврдио да је Пелемиша видео у близини оближње Власенице неколико пута пре убиства на Фарми Брањево. Међутим, то је било физички немогуће, јер је Пелемиш озбиљно повређен 12. јула у несрећи оклопног транспортера када је погинуо његов војник Драган Кољиврат. Пелемиш је одведен у војну болницу у Београду, где је остао до 22. јула. 2004. године.

Као млади адвокат који брани осумњиченог за убиство, Абрахам Линцолн једном је назвао тужиочев случај „тањи од супе направљене кључањем сенке голунова који су цркли од глади“. Сличан опис могао се направити и од Ердемовићевог непрестаног „свесног сведочења“. С обзиром на упечатљивост тужиоца МКСЈ-а, али неприметно од стране новинара, сведок оптужбе у другом каснијом предмету Драган Тодоровић мења Ердемовићево сведочење. Тодоровић је изјавио да је Франц Кос, поручник словеначког порекла, био

¹⁹ Жерминал Чивиков, *Сребреница: Крунски сведок*, стр. 40 енглеског превода са немачког од стране Цон Лаугхланд, доступан је из Холандског историјског пројекта Сребреница.

²⁰ Изјава Хашког трибунала доступна из историјског пројекта Сребреница из Холандије. *Изјава истражитеља ИЦТИ Жана Ренеа Руеза*, на саслушању 19. новембра 1996. године, привременог превода на енглески језик, страна 15.

²¹ Жерминал Чивиков, *Сребреница: Звјездански сведок*, стр. 9 енглеског превода са немачког од стране Цона Лаугхланда, доступан из Холандског историјског пројекта Сребреница.

командант јединице Ердемовића. Заиста, судије МКСЈ-а имале су потврду о томе да је Кос потписао за опрему коју је јединица користила, јер је само он имао овлашћења да то учини.

Тодоровић такође потврђује да Пелемиш није био у Власеници, како је рекао Едемковић у данима пре убистава. Тодоровић се присећа да је 12. јула пожurio до места Пелемишеве несреће да помогне и извуче тело мртвог војника којег је потом одвезао до родитељске куће у Требињу. Након повратка, Тодоровић је покушао да однесе ствари војника до Пелемиша код базе у Власеници, али му је речено да Пелемиш није био тамо. Тодоровић сведочи: „Питао сам војника на капији где је био господин Пелемис а он је рекао да је [Пелемиш] био у Бијељини али је пребачен у болници у Београду”, а остали припадници јединице били су на одмору.²²

Питање ко су Ердемовић и његове колеге заиста радили 16. јула, док је његова јединица била на одсуству што је централно за случај. Ердемовић је суду признао да су његову групу платили еквивалента 1 милион евра у злату, али није могао рећи Међународном суду од кога су били плаћени. Тужиоци Међународног кривичног суда за бившу Југославију нису показали више интересовања за критично питање новца, што је главни мотив плаћеника, вероватно због тога што би то одвратило од везе ових крвавих војника са главном командом Срба.

Пре свега, сведочење једног војника богатства Дражена Ердемовића омогућио је Хашком трибуналу да осуди генерала Крстића за геноцид и подигне оптужнице против Карацића, генерала Младића, српског председника Милошевића, као и генерала Вујадина Поповића и још десетине војних старешина армије Срба и лидера.

У књизи „Сребреница: Крунски сведок“, Чивиков тврди да је, потпуно неуспела оптужба Ердемовићеве седморице партнера у злочину да чак доводе у питање. МКСЈ је показао запањујући недостатак интереса за стварни приказ онога што је Трибунал назвао „најгоре злочин у Европи од Другог светског рата“. Ако је војник Брано Гојковић издао наређење да се изврши, зашто га није ухапсио и испитао? Када је један од Ердемовићевих колега целата, још један босански Хрват Марко Бошкић, ухапшен у Бостону 2004. године због лажног представљања америчким имиграционим властима о служби у јединици Војске Срба, Трибунал је одлучио да не тажи изручење, иако је Бошкић признао ФБИ да је учествовао у погубљењима на фарми Брањево. Када су новинари питали зашто Бошкић није изручен, портпарол Канцеларије тужиоца Антон Никифоров је одговорио да се тужилац мора концентрисати на „велике рибе“.²³

²² Ибид, стр. 67.

²³ Ибид, стр. 73.

Ако је Ердемовићевој јединици дошло наређење од лидера војске Срба преко Милорада Пелемиша, команданта 10. Диверзантског одреда, била би то повезница са Високом командом Срба у Хан Пијеску. Међутим, више десетина година, МКСЈ није показао интерес за испитивање Пелемиша јер је Ердемовићево сведочење омогућило Хашком трибуналу да осуди једног Србина за другим. Зашто бисте користили могућност да ће други, веродостојни сведоци подрију Ердемовићево сведочење? Тужилаштву није било до откривања стварне истине о крвавим догађајима на Фарми Брањево је је по њима предуслов за правду од стране тужилаца била потрага за осудом „великих риба“ попут Карацића и Младића.

ПОТВРЂЕНА НЕТАЧНОСТ СВЕДОЧЕЊА О ДОГАЂАЈИМА

Супротно званичној причи, комбинованој са изјавама преживелих из Сребренице тужиоци истињу да је у борбома, од последица минама и погубљењима убијено 7.000 до 8.000 људи. Оптужница МКСЈ-а генералу Радислава Крстића ставила је број становника Сребренице између 38.000 и 42.000 пре него што је град заузет. Треба истаћи да су Уједињене нације регистровале 35.632 преживелих избеглица на аеродрому Тузла, што су признали Светска здравствена организација (ВХО) и босанска влада, по извештају Амнести Интернационала из 1996. године о Сребреници.²⁴ Такође је познато сведочења команданта босанске војске Хаџихасановића да је 3.175 војника²⁵ 28. дивизије преживело борбе са Србима на путу до Сапне. Муслимански војници су се прегруписавали и премештени водећи борбе на више места. Ту је и евидентираних 796 муслиманских војника који су побјегли у Жепу, који су признати у извештају о амнестији што је по томе 39.603 званично потврђених преживелих из Сребренице.

Чак и ако се користи највећа процена Трибунала за попуњавање становништва Сребренице (42.000), одузимање броја званично потврђених преживелих (39.603) указује на то да је између 2000. и 2.400 муслимана убијено, било у борбама, ходањем кроз минска поља или стрељањем.

Високи амерички војни званичници све су знали. Схватили су од самог почетка да су жртве за Сребреницу биле увелико надуване. Чланак из иностраних послова из 1995. године, бивши заменик команданта НАТО-а, Чарлс Бојд, задужен за обавештајне послове, написао је да „осим рукописа и ЦНН снимака“, подручје насиља око Сребренице 1995. године „се врло мало разликује“ јер су САД подржале хрватски напад на српско становништво ЗН заштићеној зони у оближњој западној Славонији два месеца раније.²⁶

²⁴ Амнести интернешенел Јули 1996. *Извештај о Сребреници*, „Сахранити моје братске кости“.

²⁵ Хаџихасановић, *Тужилац против Крстића*, 6. април, стр. 9532.

²⁶ Чарлс Г. Бојд, „Измисљање мира са кривом“, *Спољна питања*, Вол. 74, бр. 50, септ. / Окт. 1995, стр. 22-23.

Међутим, надувани број жртава у Сребреници користили су амерички државни службеници што је било од кључног значаја за изградњу јавне подршке војној интервенцији САД-НАТО-а против српских циљева крајем јула 1995. године. Вилиам Пери, који је током босанског сукоба био амерички секретар одбране, анализирајући Њујорк Тајмс годинама касније је рекао „не идете у рат са људима, пре него што их прво демонизујете“.²⁷

Уместо да прикупе доказе и одлучују о стварним злочинима који су почињени, истраге Хашког трибунала оправдале су оптужнице које су изречене из политичких разлога о чему је отворено говорио Ричард Холбрук и председник ИЦТИ-а Антонио Касезе. Пет година након ексхумације ратних жртава пронађени су 2.000 тела у региону у којем су водиле жестоке борбе и били су као доказ на суђењу генералу Радиславу Крстићу који је био у Жепи када је муслиманска колона 28. дивизије сукобила са Дринским корпусом.

Различите „званичне листе“ о жртвама користе број од 7,000 до 8,000, укључујући и оне које је саставио Међународни комитет Црвеног крста, ослањали су се на информације дате у упитницима попуњеним од стране наводних преживелих рођака. Утврђене су озбиљне погрешке јер међу именима које се воде страдалим има живих, особа које су умрле пре пада Сребренице и многи других страдалих са различитих локација у Босни, као и 3.000 особа које су гласале на изборима годину дана касније 1996. године под надзором ОЕЦД-а.²⁸

ВЛАДА ЖРТВОВАЛА СУНАРОДНИКЕ

Амерички званичници су се фокусирали на одговорност Срба за догађаје у Сребреници, али неколико важних муслиманских званичника тврдило је да је Босанска влада „жртвовала“ Сребреницу како би поспешила већ планирана интервенцију НАТО-а.

Један од њих је Ибран Мустафић, бивши градоначелник, који је током рата био начелник владајуће партије СДА у Сребреници. Био је међу релативно малим бројем мушкараца из Сребренице који су се придружили женама и деци у Поточарима. Одведени су у затвор, саслушани од стране Срба, а затим због недостатка доказа пуштени.

Мустафић, који је написао књигу о догађајима у Сребреници „Планирани хаос“, изјавио је у босанском листу Слободна Босна у интервјуу 1996. године: „Свјесно је припремљен сценарио за издају Сребренице. Нажалост, босанско Предсједништво и Команда војске учествовале су у овом послу; ако желите имена, сами схватите. Ја сам схватио ситуацију у Сребреници и можете ми

²⁷ Вилиам Пери, који је цитиран у *Њујорк тајмсу* 27. фебруара 2008. године, конкретно се односи на Северну Кореју, мада се демонизација потенцијалних војних противника рутински користи за добијање јавне подршке за војну интервенцију, као што је то био случај са Србима.

²⁸ Цонотан Рупер, Поглавље 4 „*Игра бројева*“ <http://www.srebrenica-report.com/numbers.htm>

вјеровати у то, да ме група „крупних криминалаца“ није спријечила, још много становника Сребренице би било живо данас. Да ли сам добио наредбу да нападам српску војску и села из демилитаризоване зоне, ја бих одбио да извршим то наређење без размишљања и питао бих ко издао то наређење нека доведе своју породицу у Сребреницу како бих могао да му дам пиштољ и пустио га да нападе из демилитаризоване зоне. Знао сам да су такви срамотни, обрачунски потези водили моје људе у катастрофу.“²⁹

Мустафић је преживио два покушаја атентата на оно што он зове „група криминалаца“, коју је предводио Насер Орић. Међутим, начелник полиције у Сребреници, Хакија Мехољић, указује да је тврда линија служила под Насером Орићем, и такође сматра да је Сребреница намерно жртвована од стране владе Изетбеговића и високе Команде босанске војске како би се створили услови снагама НАТО-а за интервенцију.³⁰

У интервјуу за публикацију Дани, Мехољић се присећа да је на бошњачкој конференцији у Сарајеву у септембру 1993.³¹ Изетбеговић је тврдио да је разговарао о различитим сценаријима за Сребреницу са председником Клинтонем. Према Мехољићу, „Тамо их је примио председник Изетбеговић, а одмах након добродошлице, питао наа: “Шта мислите о замени Сребренице за Вогишћу [предграђе Сарајева]?” Неко време се чула тишина, а онда сам рекао: „Господине председниче, ако је ово једина ствар, није требало да нас позовете, јер се морамо вратити и срести са људима и лично прихватити терет те одлуке.“ Онда је он рекао: „Знаш, Клинтон ми је у априлу 1993. године понудио да снаге четника [узнемирујући назив за Србе] уђу у Сребреницу, покоље 5.000 муслимана, а онда ће бити војна интервенција”.

Мехољић, је био изненађен овим предлогом Изетбеговића. Он је то поновио продуцентима холандског документарца који је приказан као доказ на Међународном суду за ратне злочине. Према филму, председника Изетбеговића испитивали су истражитељи УН-а, али је негирао ту изјаву. Иако нема доказа нити било каквог начина да се потврди да је председник Клинтон изнео такав приједлог Изетбеговићу, ипак хипотетичан, било је најмање осам преживелих сведока који би могли потврдити шта је Изетбеговић рекао делегацији Сребренице.

У преговорима између лидера Муслимана и босанских Срба, високи представници Клинтонове администрације, укључујући Мадлен Олбрајт и Александер Версхбов, тврдили су да би Сребреницу и друге изоловане

²⁹ Слободна Босна (Сарајево), 14. јула 1996, веб, <http://www.srpska-mreza.com/Bosnia/Srebrenica/lamb.html>.

³⁰ Хакија Мехољић, интервју, у Хасану Хаџићу, „5.000 муслиманских живота за војну интервенцију“, Дани, Сарајево.

³¹ Хакија Мехољић, *Тужилац против Радислава Крстића*, 5. априла 2001. године, стр. 9480. Речи Мехољића, које је снимио холандски филмски аутор, преведене су.

муслиманске енклаве као што је Горажде требале разменити са територијама под контролом Срба као што је Воغوшћа код Сарајева. Обе стране су очекивале да ће Сребреница постати део српске територије и због тога Срби нису показали веће интересовања за веће војне снаге како би ослободили енклаву када је њихов западни фронт био под притиском великих војних напада хрватских муслиманских снага у западној Босни .

Бошњачка влада покренула је припреме за пад Сребренице када су повукли Орића и 17 других команданата 28. дивизије да присуствују бошњачкој конференцији у Зеници, непосредно пре него што је наређено бјекство из Сребренице већ напротив да нападају српска села како би изазвали жесток одговор војске Срба. Званичници УН-а који су укључени у догађаје деле став локалних муслиманских лидера, као што су Мустафић и Мехољић, да је сарајевска влада намерно жртвовала Сребреницу како би изазвала војну интервенцију НАТО-а против Срба. Карлос Мартинс Бранко, заменик шефа оперативних операција у мировним снагама УН-а у Босни, пише: „Снаге опкољене [муслиманске 28. дивизије] могле су лако бранити енклаву.” Пошто ће се трговати „било је пожељније дозволити да се то деси на најкрвавији могући начин.“³²

Мајкл Еванс из лондонског Тајма рекао је да је чињеница да су командири босанске војске и велика подјела „довели до напуштања града пре него што су Срби прекршили примирје, што је био знак да је донета одлука да се жртвује Сребреница ради политичке стратегије“.³³

Пре смрти 2003. године Изетбеговић је признао да је током рата износио лажне оптужбе у настојању да подстакне НАТО да бомбардује Србе. Током посете француског председника Франца Митерана 1992. године, Изетбеговић је оптужио Србе да воде „кампове за уништавање“, што је наишло на осуду широм свијета и довело до Конгресних саслушања у САД. Али, Бернард Кушнер, тада министар иностраних послова Француске „у пратњи Ричарда Холбрука, посетио је Изетбеговића на смртничкој постељи, где се он одрекао сензационалних оптужби против Срба.

„Да”, рекао је Кушнеру, „мислио сам да би моје откриће могло да доведе до бомбардовања [НАТО-а]. Да, покушао сам, али тврдња је била лажна. Није било истребљујућих кампова без обзира на ужас тих мјеста“.³⁴ У време када је Изетбеговић 1992. године изрекао оптужницу о „логорима смрти”, Међународни комитет Црвеног крста, посетио логоре на све три стране у босанском грађанском рату, када је званично речено: „Срби, Хрвати и Муслимани сви воде заточничке логоре и морају делити једнаку кривицу“.

³² Карлос Мартинс Бранко, „Да ли је Сребреница била превара? Књига о очима бившег војног посматрача Уједињених нација у Босни“, 1998.

³³ Мајкл Еванс, *Лондон Тимес*, 1. август 1995.

³⁴ Бернард Кушнер, *Les Guerriers de la Paix*, Paris, Grasset, 2004, стр. 373-374.

Изетбеговићева влада направила је сличне пропагандне кампање у децембру 1992. године када је њен министар иностраних послова Харис Силајџић рекао НБЦ-у „Данас је четрдесет и педесет хиљада жена силовано и сада су силоване, чак и док говоримо“ од стране Срба. Две године касније, након обимних истрага, извештај специјалног известиоца УН-а Тадеуша Мазовјецког истакао је да је на све стране забиљежен број 337 потврђених силовања, што је мало новинарских организација пренело јер су се држали изјава Босанске владе.³⁵

Изетбеговић је био спреман да користи реч „геноцид“ без основе када је одговарало његовим намерама. Једва да је недељу дана трајао рат, Изетбеговић је 6. априла 1992. године већ цитиран на вестима, користећи реч „геноцид“³⁶ како би описао борбу између Срба и Муслимана у источnobосанском граду Бијељини. Овај образац се наставио кад год је босански лидер јавно позивао на војну интервенцију НАТО-а.

Два дана пре него што су српски војници ушли у празан град Сребреница 9. јула Изетбеговић је већ био на телефону са светским лидерима, укључујући и америчког председника Била Клинтона који је говорио о „тероризму и геноциду против цивила у Сребреници“.³⁷ За то време мала српска јединица ушла је у енклаву са југа и није наишла на било какав озбиљан отпор муслиманских снага, који су кренули северно од Сребренице према Шушњару.

Да би оправдао оптужнице, Караџића и Младића, МКСЈ-а је морао да подржи првобитну процјену од 7.000-8.000 убијених упркос недостатку чврстих доказа и недоследностима у службеним документима и оптужницама. Постоје сумњиви докази да су Босанска влада и Хашки трибунал сакупљали жртве из целе Босне с онима из Сребренице како би дошли до надуване званичне фигуре. На пример, интерна белешка демографа МКСЈ Ева Табеау³⁸ у 2008. години наводи да од укупно 7.661 муслиманских мушкараца наводно несталих из Сребренице, 5.371 су били војници босанске војске и да је 3481 од њих идентификовано из ископаних посмртних остатака на дан њеног дописа. Статистике Табеау-а потичу из истих званичних извора босанске војске, укључујући и Међународну комисију за нестале особе (ИЦМП), коју је спонзорисала Влада и која се више пута позвала на надувани број смртних случајева у Сребреници.

Међутим, команданти босанске армије - генерали Халиловић и Хаџихасановић сведочили су под заклетвом 2001. године да је укупан број припадника

³⁵ Тадеуш Мазовјецки, Анекс ИИ *Извештај Специјалног известиоца Комисије за људска права о стању људских права на територији бивше Југославије*.

³⁶ ББЦ *Сажетак светских емисија*, 6. априла 1992.

³⁷ Исто, 9. јула 1995.

³⁸ Ева Табеау, демограф из МКСЈ-а, 24. јула 2008., упућен Петру Миццлоскеи-у, вишем судском адвокату.

босанске војске у Сребреници био око 5.500, а да је 3.175 муслиманских војника 28. дивизије преживело крвави пут преко територије Срба.

Алија Изетбеговић, у једном тренутку на телевизији у Сарајеву месец дана након пада Сребренице, признао је да је „3.400 војника”³⁹ успело се пробити до слободе”, тј. до територије под контролом Муслимана у близини Тузле, чиме је потврдио изјаве својих генерала на сведочењу. С друге стране, рекао је Сарајевском радију да су преживеле трупе послате да се придруже борцима око Бихаћа на северозападу Босне.

С обзиром да је најмање 3.000 војника преживело из јединице од 5.500, како је 5.371 војника могло бити проглашено несталим од стране МКСЈ-а? Ако су „нестали“ у ствари били босански војници, очигледно, нису могли бити из Сребренице.

Ауторитативни извор УН пружа потврду да је било много преживелих из муслиманске војне колоне и да је већина страдалих од мина и борби са војницима Срба током пробоја. Извештај Канцеларије УНПРОФОР-а у Тузли Едварда Јосипа од 17. јула 1995. године односи се на долазак „мушкараца из Сребренице“ на подручје Тузле и коментарише да је „5 до 6 хиљада прешло на територију под контролом 2 корпуса у јужном делу Сапне” ноћи (16. јула) ... До три хиљаде је погинуло на путу, углавном минама и дејствима српске војске. Непознат је број заробљених. Неки су починили самоубиство. Неки други су отишли у Жепу.”⁴⁰

До 4. августа велики број цивилних мушкараца из Сребренице пријављен је као расељена лица са УН на аеродрому у Тузли. Извештај Амнести Интернационал из 1996. године наводи да је "најмање 13.000 мушкараца успешно прошло кроз шуму".⁴¹

Амерички војни експерт за тужилаштво Ричард Батлер у свом извештају ИЦТИ-у од 1. новембра 2002. године изјавио је да „у зависности од извора, од 10.000 до 15.000 особа формирало је мешовиту [војну и цивилну] колону ...“ која је бежала из Сребренице према Тузли. С обзиром на то да је 13.000 мушкараца Сребренице преживело, ово поново одбацује надувани број од 8.000 убијених. Батлерова упућивања на мешовиту војну и цивилну природу колоне потврђују да је то била легитимна војна мета.

Од 2.000 мушкараца из Сребренице који су страдали у склопу мешовите колоне војника и цивила, колико је убијено у војним сусретима са Србима, од смртоносних мина или од погубљења? Главни истражитељ МКСЈ Жан-Рене

³⁹ ББЦ Сумарни извештај радија 16. август 1995. Изетбеговић каже: „Ишло је око 3.400 војника из 28. дивизије који су били стационирани у Сребреници“.

⁴⁰ Службеник УН-а Едвард Џозеф послао је извештавај уреда УНПРОФОР-а у Тузли, 17. јула 1995. године.

⁴¹ Амнести интернешенел Јули 1996. године. *Извештај о Сребреници*, „Сахранити моје братске кости“.

Руез изјавио је: „Значајан број Муслимана је убијен у борби ... Многи су убијени док су покушавали да то прођу кроз минска поља ... Што се тиче оних који су погинули у шуми, приморали смо да то схватимо убијени су у борбама“. Руез напомиње да су Срби такође имали значајне губитке у борбама, посебно у Зворничкој бригади, која је имала највеће жртве целог рата током четири дана ангажовања с муслиманским трупима у колони која је бегала из Сребреничке енклаве. Ричард Батлер је изјавио да није направио локацију анализом локалних губитака босанске војске у борбама с Србима, али број „1.000-2.000 звучи разумно“.⁴² У интервјуу за сарајевски магазин Дани, муслимански командант Несиб Бурић нагласио је да су се његови војници жестоко борили и тешко преживели: „У мом батаљону од 320 погинуло је 280... Нико не може порицати да у Сребреница има 2.000 покопаних бораца“.⁴³⁴⁴

Документовани извештаји о војним ангажманима дужине путовања од Сребренице до Сапне од стране 37 преживелих муслиманских војника које је интервјуирао МКСЈ сугерише да је број убијених међу тих 2.000 жртава могао бити у стотинама. На неколико локација пронађено је око 442 лигатуре са повезаним очима, укључујући фарму Брањево где је Ердемовић тврдио да је извршено погубљења. Могуће је, иако је до сада нејасно, да су неки локални војници Срба били непослушни и да су се освете тиме што су стрељали војнике 28. дивизије који су раније поклали њихове породице у време владавине терора Насера Орића 1992-95.

Најсвеобухватнији напор за анализу и категоризацију методе смрти ексхумираних извршио је судски патолог Љубиша Симић из Холандског историјског пројекта Сребреница, који је израдио графове и табеле категорије повреда насталих на 13 примарних гробница ископаних 1996. године - 2002 из 3.600 извештаја о посмртним остацима од око 2.000 тела. Иако су неки истраживачи поставили питања о томе да ли су слепила или лигатуре биле постављене, Симић сматра да су то жртве погубљења.⁴⁵ Најмање 600 тела показало је доказе повреда од пројектила, углавном на стопалама који су последица експлозије мина. Значајно је да Симић напомиње да су гробне локације које су ископане 1996-97. године такође садржавале тела која су показала напредну разградњу која није у складу са сахрањивањем пре две године или мање након пада Сребренице. Ови посмртни остаци морали су бити сахрањени током прогоњених напада на српска села 1992-93. године од 28. дивизије Насера Орића. (Орић је коначно оптужен 1998. године и осуђен само

⁴² Ричард Батлер, пар. 3.21 његовог извештаја МКСЈ-а од 1. новембра 2002. године, ЕРН број 03072366.

⁴³ Монитор, 19. април 2001; ЕРН број 06038344.

⁴⁴ Несиб Бурић, изјава за сарајевски дневник Дани, 18. јануара 1999.

⁴⁵ Љубиша Симић „Форензичка анализа извештаја о пост морту из Сребренице“ објавила је историјски пројекат о Сребреници у Холандији.

за тривијалне оптужбе упркос масовним доказима о његовим убојственим активностима, укључујући и своје видео снимке. Касније су му судије из МКСЈ-а потврдиле невиности након што су одслужили само три године и пуштен је уз добродошлицу.

ЗАКЉУЧАК – ИГРЕ БРОЈКИ

Евидентно је да Међународна комисија за нестала лица (ИЦМП) тврде да сада постоје ДНК утакмице за остатке 6.200 лица из Сребренице? Прво, мора се схватити да, упркос имену, ИЦМП није независна група, већ организација која је наследила муслиманске доминације ради одржавања контроле над истражним и форензичким радом. ИЦМП је повезан са истим личностима Босанске владе, попут Хариса Силајџића који је, као министар иностраних послова 1992. године, оптуживао Србе за масовно силовање и етничка чишћења. Силајџић је, такође рекао на конференцији за новинаре 1994. Године, да је „70.000 људи” убијено у борбама око Бихаћа, иако су посматрачи УН-а информисали новинара ББЦ-а Џона Симпсона да је у борбама у Бихаћу погинуло мање од хиљаду људи чија је дејства иницирала Босанска влада.

Што се тиче ДНК узорака, не постоји поуздана основа ИЦМП броја. Већ се зна да је ИЦМП користио надувани број (5.300) за нестале војнике из Сребренице, јер је 28. дивизија имала свега 5.500 припадника, а према Команди и председнику Алији Изетбеговићу, више од 3.000 је преживело. Новински извештаји процеса идентификације ИЦМП-а поставили су питања о методологији и скептицизму те тврдњама да су откривени потребни докази ДНК технологијом.⁴⁶

Много година након завршетка рата, ИЦМП је значајно проширио потрагу за телима изван подручја Сребренице у даљим деловима Босне. Учинили су то на основу теорије да су Срби извршили масовна прикривања масакра, покопавали тела у секундарне и терцијарне гробнице. Ниједан убедљив доказ који је подржао ову теорију никада није објављен - заиста, ниједна прича о томе није учињена све до неколико година након завршетка ратова. Нема приговора да су гробови прекршени када су Љекари за људска права извршили своје истраге у лето 1996. године.

Ово драстично преписивање хронологије добило је пажњу међу званичницима МКСЈ-а, упркос отпорима. Било би тешко, ако не и немогуће, да Срби изврше тако велику операцију у највећој тајности у то време (јесен 1995. године, када је Босна била под надзором сателитских и дрона америчкиг снага, те особља УН, ОЕБС, ЦИА, МИ6). Ако су Срби били толико очајни да прикрију злочине и отишли а ископају, премештају и поново сахрањују око 500 тона људских посмртних остатака, зашто нису уклонили везице и лигатуре?

⁴⁶ Џон Симпсон, „Росе'с Вар“, *Панорама, ББЦ1*, 23. јануара 1995.

Најважније, упркос таквим њиховим тврдњама, ИЦМП није понудио доказе ДНК Хашком трибуналу, а још мање одбранама Караџића и Младића. Ови резултати никада нису били предмет рег review. Ипак, Трибунал је ове тврдње погинуло у судским поступцима навео као оправдање за надувани број жртава који се користе у оптужници Караџића и Младића. Иако постоје суштински докази да је Ердемовић више пута починио кривично дело у свом исказу који је покушао повезати своју малу групу плаћеника која је била званично на одсуству, уз високу Врховну команду Срба, постало је јасно да ће Караџић и Младић бити проглашен кривим за оптужбе, укључујући и геноцид пред Хашким трибуналом. Исте судије који су са Ердемовићевом невероватном сведочењем омогућили осуду генерала Крстића на четрдесетпетогодишњу казну, неће разматрати чињенице које би поткопале њихове раније пресуде.

Ради примера Хашки трибунал је пребацио једног од својих способнијих виших тужиоца, Алана Тигера, који је гонио хрватске генерале који су извршили злочине у операцији “Олуја” да се придруже тужиоцима у предмету Сребреница против Радована Караџића и генерала Ратка Младића. Тај потез много говори о политичким приоритетима трибунала, јер је „Операција Олуја“ била много већи злочин којом је очишћено 200.000 Срба у два велика ЗН заштићена подручја УН. Високи канадски команданти УН-а сведочили су да је Хрватска војска била обучавања и подржана од приватне америчке војне агенције МПРИ и директно гађала цивиле.

Трибунал и њен најважнији спонзор, америчка влада, у великој мери су заслужни за исход суђења. Напухани бројеви у Сребреници, као и лажне приче о ВМД-у у Ираку, омогућили су САД-у и НАТО-у да по први пут прошире војне операције изван првобитног мандата НАТО-а. У раним деведесетим годинама било је очигледне забринутости међу америчким политичарима да, након распада Советског савеза, НАТО више неће имати мисију као одбрамбени савез. Сенатор Ричард Лугар (Р-Ин) је користио слоган „Ван подручја или ван посла“⁴⁷ да би се створило уверење требало је пронаћи погодан разлог за интервенцију НАТО-а како би се потврдила нова мисија за војни савез. Сребреница је послужила као изговор за нову улогу - ван територијалне интервенције, помажући САД да задрже доминантну улогу у Европи и пројектују своју војну моћ на исток према Русији.

Нема разлога за оспоравање описа Ричарда Холбрука за Међународни суд за ратне злочине као „вредно средство” политике великих сила. Међутим, ни један блиски посматрач Трибунала неће га вероватно никад назвати „независним” или „непристрасним”. Уместо промовисања истине и помирења,

⁴⁷ Ричард Г Лугар, „НАТО: изван подручја или ван бизниса: позив америчком лидерству да оживи и редефинише алијансу”, примедбе које су достављене Отвореном форуму америчког државног одела, 2. августа 1993. године.

очигледна политика и институционална предрасуда МКСЈ-а повећала је и продубила тензије између Срба, Муслимана, Хрвати и Албанци у ономе што научник Роберт Хаиден назвао „рат другим средствима”. Они који траже истину о догађајима у Сребреници морају истражити богатство доказа и потрдиће политизовану природу МКСЈ-а.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Амнести Интернационал Извештај о Сребреници из јула 1996. године*, „Закопати моје братске кости”
2. *АНП Сажетак новинарски билтен*, 27. јул 1995
3. Батлер Ричард, пар. 3.21 његовог *извештаја МКСЈ-а од 1. новембра 2002. године*, ЕРН број 03072366
4. *ББЦ Сажетак светских вести* 16. август 1995. Изетбеговић „Изашло је око 3.400 војника из 28. дивизије”.
5. *ББЦ Сажетак светских емисија*, 6. априла 1992
6. Бел Мартин, „Караџић није једини на суђењу“, *Гуардиан*, 26. октобар 2009
7. Бојл Чарлс, „Извишљање мира са кривом”, *Спољна питања*, Вол. 74, бр. 50, септ./Окт. 1995
8. Бранко Карлос Мартинс, „*Да ли је Сребреница била превара?* Књига војног посматрача Уједињених нација у Босни”, 1998
9. Бурић Несиб, изјава за сарајевски дневник *Дани*, 18. јануара 1999
10. Вибер Џес, „*Интелигенција и рат у Босни, 1992. - 1995.* (Лондон: Лит Верлаг, 2003), Поглавље 4, одељак 2, "Оружје снабдева АБиХ: хрватски плиновод", стр. 158-177
11. Еванс Мајкл, лондонски *Тајм*, 1. август 1995
12. Иванишевић Миливоје, „*Сребреничка лична карта*” у два наставка 12. и 20. марта 2007. у Глас јавности.
13. *Извештај холандске владе „Пад Сребренице“* Дио 3. Поглавље 6 (2002)
14. *Изјава истражитеља ИЦТИ Жана Ренеа Руеза*, на саслушању 19. новембра 1996. године, енглески, стр. 15
15. Кушнер Бернард *Лес Гуерриерс де ла Паук*, Париз, Грассет, 2004, стр. 373-374
16. Лугар Г. Ричард, „*НАТО: изван подручја или ван бизниса: позив америчком лидерству да оживи и редефинира алијансу*”
17. Мазовјецки Тадеуш, Анекс 2. *Извештај Специјалног известиоца Комисије за људска права о стању људских права на територији бивше Југославије*
18. *Меморандум о ратним злочинима и злочинима и геноциду у источној Босни (општине Братунац, Склани и Сребреница) почињени против српског становништва од априла 1992. до априла 1993.* (А / 48/177 - С / 25835), 24. маја 1993. године отправник послова Југославије у Уједињеним нацијама
19. Мехољић Хакија, интервју, „5.000 муслиманских живота за војну интервенцију”, *Дани* Сарајево
20. Мехољић Хакија, *Тужилац против Радислава Крстића*, 5. априла 2001. Г., стр. 9480.
21. Монитор, 19. април 2001; ЕРН број 06038344
22. Морион Филип *Изјава из транскрипта Милошевићевог суђења* 12. фебруара 2004
23. Пери Вилијам, *Њујорк Тајмс* 27. фебруара 2008. године
24. Риплеи, *Оперативни Делиберате Форце*, стр. 145.
25. Рисен Џејмс и МекМанус Дојл, „Клинтон тајно наоружава оружјем из Ирана Босну”, *Лос Анџелес Тимес*, 5. априла 1996. године,
26. Рупер Џонотан, Поглавље 4 „*Игра бројева*”
27. Симић Љубиша, „*Форензичка анализа извештаја о пост марту из Сребренице*” објавила је Холистички пројекат о Сребреници у Холандији
28. Симпсон Џон, „Росе'с Вар”, *Панорама, ББЦ1*, 23. јануара 1995
29. *Слободна Босна* (Сарајево), 14. јула 1996, веб страница,
30. Табеуа Ева *Извештај демографа МКСЈ-а*, 24. јула 2008.,

Донотан РУПЕР, Цорц БОГДАНИЦ

31. Тужилаштво: суочавање са најгорим криминалцима човечанства и култом некажњивости Карле Дел Понте са Чаком Судетићем и Рандом Хоусе
32. Халиловић, *Тужилац против Радислава Крстића*, 5. априла 2001. године, стр. 9471.
33. Хаџихасановић, тужилац против Крстића, 6. април, стр. 9532
34. Холбрук Ричард, „Уједињене нације или не“ *ББЦ Радио 4*, 9. септембар 2003.
35. Чивиков Жерминал, Сребреница: Крунски сведок, Холандски историјски пројекат Сребреница
36. Џозеф Едвард Службеник УН-а извештава у уред УНПРОФОР-а у Тузли, 17. јула 1995.
37. Шилер Бил, „Херојски муслимани обећавају да ће се борити до последњег човека“, *Торонто Стар*, 31. јануара 1994.

АНАЛИЗА ФОРЕНЗИЧКИХ ИЗВЕШТАЈА ТУЖИЛАШТВА ХАШКОГ ТРИБУНАЛА КОЈЕ ЈЕ КОРИСТИО СУД

Др Љубиша Симић¹

неурохирург и форензичар

Апстракт: Темелном анализом форензичког материјала који је коришћен на суђењима око Сребренице може се допринети не само расветљавању истине о Сребреници, већ и као увод у анализу методе рада и функционисања Хашког трибунала. Очигледно је да су се последњих двадесет година појавили многи, најблаже речено контрадикторни ставови по неким основним и врло осетљивим стварима када је у питању целокупан рад Хашког трибунала.

Главни циљ овог рада је фокусирање на методологији рада међународних екипа форензичких стручњака које су на позив Тужилаштва Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију извршиле ексхумацију масовних гробница у вези са Сребреницом и забележили своје налазе у облику аутопсијских извештаја у периоду од 1996. до 2001. године. Да би се тај задатак обавио на кредибилан начин, сви релевантни и расположиви подаци морају бити узети у обзир. Значајна питања морају бити јасно истакнута и проанализирана онолико темелно колико је то могуће, што пред већима МКТБЈ није био случај.

Критички осврт у раду сугерише потребу за новим сагледавањем не само сребреничког питања већ, у оној мери у којој се испостави да је ова кључна компонента прихваћеног наратива о рату у Босни и Херцеговини између 1992. и 1995. године у садашњем облику неодржива, и сагледавању тог ратног сукоба у целини.

Кључне речи: *Хашки трибунал, злочини, форензички налази, Сребреница, манипулација доказа, пресуде*

Антиципирајући анализу која следи, могли бисмо рећи да она не само да даје праву слику о догађајима у Сребреници од 1992. до 1995. године него указује да није дошло до утврђивања истине. Утврђивања чињеница, бар када је Балкан у питању, најчешће дуг и мукотрпан, период који је иза нас а који није кратак, и не нуди превише одговора. Штавише, могло би се рећи да се чак појавило много нових питања. Све ово јасно указује на то да неким није стало да се утврђивања стварних чињеница, вероватно зато јер може уздрмати њихове почетне положаје и њихово виђење догађаја у Сребреници.

¹ Др Љубиша Савић је неурохирург и форензичар који је више година истраживао форензичке налазе Тужилаштва Хашког трибунала и налазе објавио у више студија са циљем демистификовања рада ове судске институције која је показала потпуну пристрасност и необјективност испуњавајући задатке светских центара моћи.

За протагонисте једне или друге крајности објективан поглед потпуно је неприхватљив јер ремети досадашњи устаљени начин размишљања базиран углавном на негирању туђих а истицању својих патњи. Одсуство слуха и емпатије, како за своје жртве, тако и за жртве на другој страни, довело нас је у позицију да ни након више година након рата нема јасне слике о дешавањима током ратне стихије. С друге стране, период након рата дао је времена да се из неутралног угла, а кроз призму базирану на чињеницама, компетентно говори о многим аспектима догађаја и допринесе расветљавању истине. Нажалост, број оних који су савесно и одговорно радили свој посао у овој области на нивоу је статистичке грешке. Као по обичају, а како би другачије на Балкану и могло бити, на лажи и претеривања једне стране, уследио би идентичан одговор квазиистраживача друге стране. У мору међусобних оптужби, углавном заснованих на пропагандном материјалу, истина скоро се изгубила.

СТРАНИ СТРУЧЊАЦИ И ЊИХОВ МОДУС ОПЕРАНДИ

Не би било далеко од истине рећи да би сада били ближе истини по многим питањима, свакако на нивоу утврђивања форензичких чињеница, да су фактори који су се умешали са стране били конструктивнији, или бар умеренији у својим окрутним захтевима да се форензичке стварности морају по сваку цену уклопити у унапред припремљене сценарије.

Анализа која следи бациће светло на важан аспект стране интервенције која је имала за циљ да „пише историју сукоба“ после завршетка рата у Босни. Неке одговоре на питање, како функционише Запад, добиће се кроз ову анализу, јер су у овим аутопсијским извештајима и судским пресудама које са на те извештаје позивају оставили драгоцен траг свога рада и професионалности који треба предочити јавности. Колико је важан овај материјал говори податак да су на темељу ових доказа појединци пред Хашким трибуналом добили вишедеценијске казне, а да при томе нико није озбиљно анализирао детаље везане за садржај извештаја разних истражитеља и форензичких стручњака Хашког трибунала.²

Претпоставља се да је поверење у њихову објективност било велико, тако да се није ни помишљало на то да би њихове тезе могле да се оспоре. Да је заиста тако, говори податак да су стручњаци Трибунала имали потпуну слободу и независност у раду, док домаћим стручњацима из те области није био дозвољен приступ ни на једној од преко 20 масовних гробница пронађених и анализираних у Подрињском региону. С обзиром на то да нико осим стручњака Трибунала није могао присуствовати ексхумацијама целокупна одговорност за резултате пала је на њихова плећа. С друге стране, имајући у виду земље из којих су ти стручњаци долазили (као и земље које су из тога

² Каргановић, Симић, *Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида*, НВО Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Холандија, Београд, 2010, стр. 61-80

биле искључене), као и развој догађаја последњих година, намеће се низ питања и недоумица. Многи су склони мишљењу да је остављање толике слободе и независности стручном особљу које је највећим делом било регрутовано из земаља које су заинтересоване да се сребренички догађаји тумаче на одређени начин, дакле глобално нерепрезентативан карактер особља које је радило ексхумације и писало аутопсијске извештаје (на страну њихова стручност за такав посао), што је пружило могућност за пропусте у раду и манипулације подацима.³

То питање постало је посебно актуелно након објављивања књиге Крунски сведок бугарског писца и новинара Жерминала Чивикова, који је неколико година пратио рад Трибунала и који је кроз сведочење Дражена Ердемовића, као једног од учесника догађаја у Сребреници у јулу 1995. године, изнео многе пропусте у раду Хашког трибунала, као и њихову тенденциозну намеру да се чињенице о којима још не знамо довољно не истражују јер би открића могла бити у супротности са намерама и задацима Суда.

Судови не би требало да постоје да би спроводили нечије намере и извршавали задатке, него да утврђују чињенице и дођу до истине. То јесте тачно за велики број судова у свету, али свако правило има изузетке. Да би се на бољи начин разумела проблематика и да се не би правили пропусти који могу нанети више штете него користи, треба истаћи да податке анализирати из више углова, и то не само податке него и начин како су презентовани и интерпретирани, као и начин на који су искоришћени као база за пресуде оптужених пред Хашким трибуналом. Такав приступ даће много више информација, јер ће омогућити да се један комплексан материјал анализира и подробно објасни на примерима.

Као што је претходно наведено, предмет ове анализе су резултати и закључци стручњака Хашког трибунала базирани на анализи судско-медицинских извештаја сачињених у периоду 1996. до 2001. године на неколико локалитета у региону Подриња, где је откопано и обрађено на стотине људских остатака за које се претпоставља да припадају сребреничким жртвама.

Обдукциони налази рађени су на жртвама из више од 20 масовних гробница смештених на 13 локалитета: Глогова, Козлук, Коњевић Поље, Хоцићи цеста, Нова Касаба, Пилица, Равнице, Зелени Јадар, Лажете, Церска, Липље, Дам (Брана) и Чанчари цеста.

НАСУМИЧНИ ЗАКЉУЧЦИ ТРИБУНАЛА

Пре него што се започне анализа, корисно је упознати се са мишљењем једног од стручњака Хашког трибунала у вези са форензичким доказима. Његово мишљење одражава став и однос Трибунала по овом питању, и зато га

³ Каргановић, Симић, *Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида*, НВО Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Холандија, Београд, 2010, стр. 61-80.

треба истаћи на почетку. Ради се о војном стручњаку Тужилаштва Хашког трибунала, Ричарду Батлеру (Richard Butler). На питање одбране, да ли би било целисходно тачно установити колико је Бошњака погинуло у борбеним дејствима, на суђењу Поповић и други, Батлер је одговорио на следећи начин: „То би било релевантно када би форензички докази из масовних гробница показивали да су тела у тим гробницама у стању које указује на погибију у борбеним дејствима. Колико је мени познато, форензички докази који потичу из тих масовних гробница показују супротно, да се ту не ради о погинулима у борби.“⁴ Ипак, мало даље, под неумољивим унакрсним испитивањем одбране, Батлер је признао да би било разборито претпоставити да је „... између 1.000 и 2.000 Бошњака могло страдати у борбеним дејствима“.⁵

Очигледно, заступајући овакав стереотипан став, Батлер је предочи нови, само њему разуман начин анализе аутопсијских изве штаја, на основу којег метак пронађен у неком делу тела доказује да је особа стрељана а не да је погинула током борбених дејстава. Он можда, ненамерно, саопштава признање да се тим аутопсијским извештајима уопште није ни бавио и да их зато паушално тумачи на „политички коректан“ начин који му неће угрозити радно место у Трибуналу.

Сваком разумном човеку и без медицинског образовања јасно је да такве закључке није могуће поуздано извести, јер они немају никакво упориште када је наука у питању, а при томе се косе и са логиком. Батлер није једини стручњак Трибунала који је за потребе суда био спреман да овако сведочи и да убеђује јавност у нешто што је само њему и судијама јасно. Слични стручњаци дефиловали су хашком позорницом кад год је било потребе да се потврде унапред утврђене чињенице.

Непрофесионалност „врхунских професионалаца“. Да не би било недоумице, треба поновити да ниједан стручњак, независно од његове репутације, не може на основу пронађеног метка и/или повреде у било ком делу тела, које је при томе у поодмаклој фази распадања или је пронађен само скелет, са сигурношћу утврдити да ли се ради о стрељању или је повреда настала током борбених дејстава.

Сличном логиком као Батлер водило се веће у предмету против генерала Крстића, с тим што треба додати да су закључци који су могу пронаћи у пресуди генералу, а који се односе на форензичке извештаје, на којима почива добар део пресуде, прилично прилагођени, интерпретирани и усвојени онако како их је предочило Тужилаштво, без критичке анализе како њима одговара.

У оним деловима пресуде генералу Крстићу, где се ради о форензичким доказима, налазе се елементарни пропусти, који су детаљније анализирани:

⁴ Поповић ет ал, Транскрипт, 23. јануар 2008, с. 20250.

⁵ Поповић ет ал, Транскрипт, 23. јануар 2008, с. 20251, редови 6–8.

1. Прећутно је прихваћено да један форензички извештај значи једно тело. То није тачно. Јер, знатан број извештаја садржи само неколико костију, на основу којих се не могу извући никакви закључци, посебно када се ради о костима шаке или стопала на којима нема никаквих видљивих повреда.

2. Укупан број тела на којима су пронађени повез преко очију и/или лигатуре на рукама према анализи је 442. У пресуди генералу Крстићу појављују се два броја. Један се односи само на број пронађених повеза на очима (448), други само на лигатуре (423).⁶ Импликација у тексту пресуде је да се ради о две посебне групе. Када збројите те две цифре, добијете 871, што је далеко више од стварног броја (442) жртава пронађених у стању које сугерише стрељање. Неки су имали само повезе, неки само лигатуре, неки и једно и друго. Дакле, између ове две категорије било је преклапања. Међутим, у пресуди нигде не пише да постоје значајна преклапања, те да су на великом броју тела пронађени и повез преко очију и лигатуре на рукама. Циљ Тужилаштва је вероватно било да се знатно повећа број потенцијално стрељаних особа, чиме би и утисак на судије био већи. Из оваквог олаког усвајања од стране већа тумачења које је по овом питању понудило Тужилаштво, види се да је циљ постигнут. То такође потврђује и висина казне коју је добио генерал Крстић.

3. У пресуди се нигде не помиње бројна категорија извештаја који се односе на тела у којима су пронађени трагови гелера или фрагменти мине, чије присуство несумњиво говори против тезе да су све жртве пронађене у масовним гробницама стрељане и против самоувереног нагађања стручњака.

4. Намерно или случајно, остало је неразјашњено питање повреда и извештаја у којима се као закључак наводе повреде које су нанете мецима велике брзине, што на основу тежине и опсежности описаних повреда, као и трагова на костима, више говори у прилог дејства „Праге“⁷ или другог сличног оружја које се обично не користи за стрељање заробљеника.

5. Игнорише се присуство извештаја који описују комплетна тела са присутном мањом или већом количином меких ткива без икаквих видљивих повреда нанетих ватреним оружјем или неким другим оруђем. То би могло навести на закључак да је изванредан број људи у енклави током времена умро природном смрћу или на неки други начин који искључује стрељање.

⁶ Првостепена пресуда генералу Крстићу, параграф 75. У пресуди стоји: „Истражитељи су открили најмање 448 повеза за очи на телима или уз тела приликом ексхумација извршених на десет одвојених места. Најмање 423 лигатуре пронађене су приликом ексхумација на 13 различитих места.“

⁷ Прага: М53/59 је самоходни двоцевни противавионски топ. Иако је њена главна намена била борба против ниско летећих авиона и хеликоптера, током рата у БиХ углавном је била употребљавана против живе силе и лако утврђених објеката.

6. У пресуди се наводи да је по тврдњама форензичара, откривено 2.028 тела.⁸ Ту су још две масовне гробнице откопане након пресуде генералу Крстићу, показао је да тамо има 1.920 тела.

7. Веће у пресуди Крстићу закључује да у додатних 18 гробница има нешто више од 2.000 тела која још нису откопана.⁹ Те масовне гробнице нису дуго откопане, иако су стручњаци Тужилаштва „проценили“ да у њима има 2.571 тело стрељаних Бошњака, а да укупан број тела „детектован“ у масовним гробницама износи 4.805.¹⁰ Може се оставити по страни очигледно питање: на основу чега Суд барата са тако прецизним цифрама које се, наводно, односе на још неотворене гробнице? Важно је да је од тада прошла једна деценија, али у пркос истрајном прекопавању терена све до данас, од ових додатних 4.805 тела која би се могла везати за погубљења нема ни трага, што сугерише да је та процена била насумична донета и професионално неутемељена.

Ништа бољи став већа МКТБЈ нису заузела ни у другим предметима вођеним пред Хашким трибуналом. Узимају се закључци из пресуде у предмету Благојевић. Поред низа пропуста који су заједнички и који су већ поменути у претходним параграфима, треба изнети још неке.

1. За Пилицу (Брањево фарма) наводи се да су у масовној гробници пронађена 132 тела, од којих 82 са лигатурама.¹¹ Тај податак није тачан. Пронађено је 115 тела, од којих 70 са лигатурама.

2. За масовне гробнице Глогова 1 и Глогова 2, наводе да има 317 тела. По анализи, то није тачно, јер је тамо било 275 тела, и то не само у масовним гробницама Глогова 1 и 2 него у свим масовним гробницама откопаним у том месту укупно, а то су Глогова 1, Глогова 2, Глогова 3, Глогова 4, Глогова 5 и Глогова 6. Простом математиком речено, у свих шест масовних гробница утврђено је укупно 275 тела, док у пресуди Благојевићу стоји да само у две масовне гробнице у месту Глогова има 317 тела.¹²

3. За масовне гробнице Хоџићи цеста у неким параграфима помињу да је по њиховим проценама било 219 тела. Тамо је пронађено укупно 156 тела.¹³

Хашки трибунал се овом проблематиком бавио не само на основу извештаја стручњака Тужилаштва на терену него и извођењем сведока који су учествовали у догађајима у јулу 1995. године. Било би тачније рећи једног сведока - Дражена Ердемовића, који се појављивао као кључни сведок Тужилаштва у више различитих процеса. Место где се укршта ова анализа и

⁸ Првостепена пресуда генералу Крстићу, параграф 80.

⁹ Првостепена пресуда генералу Крстићу, параграф 166.

¹⁰ Исто.

¹¹ Првостепена пресуда Благојевићу и Јокићу, параграфи 312 и 352.

¹² Првостепена пресуда Благојевићу и Јокићу, параграфи 312 и 352.

¹³ Исто.

Ердемовићево сведочење је село Пилица, смештено четрдесетак километара северно од Сребренице. То је једно од места где су, по Ердемовићевом сведочењу, стрељани заробљеници у јулу 1995. године. У својој књизи Крунски сведок,¹⁴ Жерминал Чивиков потпуно оповргава сведочење Дражена Ердемовића да је са седам других припадника своје јединице за мање од пет сати могао стрељати између 1.000 и 1.200 особа.

Имајући у виду да су, по Ердемовићу, заробљеници били везани и да су аутобуси којима су довожени били удаљени од места погубљења између 100 и 200 метара (удаљеност је у једном исказу који је дао Ердемовић била 100 метара, а други пут је навео да су аутобуси од места погубљења били удаљени 200 метара) и да су заробљеници били стрељани у групама од по 10, Чивиков сматра да би таквим темпом, простом математиком за сваку групу било на располагању по два и по минута за извршење злочина. Ако узмемо у обзир дате околности, те изјаву Ердемовића да су у оквиру пет сати целати имали времена да се одморе, пију, малтретирају заробљенике, натерају их да прво одложе личне карте и испразне цевове, па их тек онда одведу на место погубљења, а затим и провере да ли су све особе устрељане, јасно је колико оваква прича делује неуверљиво и колико је нереално да се такав акт са сваком групом могао обавити у интервалу од два и по минута. Међутим, то ниједног судију није навело да посумња у истинитост Ердемовићевог сведочења, ма колико оно невероватно звучало. Веће чак никада није осетило ни потребу да позове друге учеснике злочина у Пилици, а камоли да Тужилаштво подигне оптужницу против њих, мада је то била његова обавеза с обзиром на димензије злочина за који је Ердемовић тврдио да је био подчињен.

Да Ердемовић претерује, или можда уопште не говори истину, потврђује и анализа масовне гробнице у Пилици где је пронађено 115 тела, од тог броја са лигатурама и/или повезом преко очију је било 70. То је 15 пута мање од броја који је навео Ердемовић. Чак ни то није било довољно да се пред Хашким трибуналом доведе у питање кредибилитет овог „крунског“ сведока или да се пред лице правде изведу остали починиоци злочина у Пилици да би се упоредили са Ердемовићевим сведочењем.

Ердемовић не говори истину када каже да је са још седам чланова јединице стрељао 1.200 људи, или су налази хашких форензичара у Пилици ноторно нетачни, јер су на том месту пронађени остаци свега 115 особа. Судијама чак ни таква недоследност и разлика у подацима нија била довољан основ за покретање додатне истраге или за довођење осталих починитеља овог злочина да се реши то питање. Прећутно је прихваћено и једно и друго, без обзира на противуречност, и без објашњења. То је коришћено као основ за доношење драконских казни у предметима пред Хашким трибуналом.

¹⁴ Жерминал Чивиков: *Крунски сведок*, Београд, 2009, с. 75 и 76.

У пресуди генералу Радославу Крстићу веће је покушало да ту противречност ублажи тако што наводи да су посмрти остаци из Пилице делимично пренети у масовне гробнице Чанчарска цеста 12. Међутим, ни то није убедљиво, јер у масовној гробници Чанчарска цеста 12, на основу анализе, има 90 тела, што са Пилицом даје укупно 205 тела, а то је опет шест пута мање од бројке коју наводи Дражен Ердемовић.

Истине ради, треба поменути да у пресуди генералу Радославу Крстићу веће не негира да је постојала могућност да је један број људи погинуо током борбених дејстава, али број таквих минимизира и ипак наводи да је огромна већина била стрељана.¹⁵

ТУМАЧЕЊЕ ФОРЕНЗИЧКИХ ПОДАТАКА ОД СТРАНЕ ХАШКОГ ТРИБУНАЛА

Да су форензички извештаји далеко компликованији него што се то на први поглед чини, убедиће један детаљ, који до данас нико није изнео, нити се њиме бавио. Тај детаљ може помоћи да мало боље разумемо дешавања у Сребреници и да се кроз анализу извуку још неки закључци.¹⁶ Наиме, током прегледа материјала у неким масовним гробницама појављују се извештаји у којима је закључак о узроку смрти наведена повреда метком велике брзине. Такви извештаји односе се на неколико масовних гробница а њихов број није занемарљив. Повреде на телу које су описане, настале су као последица дејства пројектила велике брзине које су према налазима биле опсежне и у већини случајева смртоносне. Прво питање које се поставља је: зашто веће никада није расправљало о овим извештајима нити је покушало да дође до закључака која је врста оружја могла нанети такве разорне повреде? Да ли су пушчана зрна могла да проузрокују такав вид деструкције ткива?

Прави разлог је зато што то истрагу уздиже на следећи аналитички ниво и поставља задатак одређивања врсте оружја која је била коришћена и која може изазвати опсежна оштећења. Ако је статистички знатан број мртвих настрадао не од оружја којим се врши стрељање него од разних видова тежег, артиљеријског, наоружања, онда је неодрживо становиште да масовне

¹⁵ За научну обраду одређених питања, потребно је видети: http://www.kenrahn.com/jfk/scientific_topics/wound_ballistics/How_a_high-speed.html

¹⁶ Поређења ради, треба погледати пар. 763 првостепене пресуде у предмету Благојевић и Јокић. Тамо се описује стрељање заробљеника у школи Грбавци, код Ораховца. У пар. 567 (ф) те пресуде пише да је тамо стрељано око 1.000 лица, што је мање од 1.200, за које Ердемовић тврди да су стрељани у Пилицама, и што је Трибунал на основу његовог исказа усвојио као веродостојну чињеницу. Чудна ствар је следеће. У пар. 763 код Благојевића стоји да је стрељање групе од око 1.000 код Ораховца почело 14. јула после подне, трајало цело вече, и затим целу ноћ, све до 05,00 ујутру следећег дана, 15. јула. Поставља се логично питање: како је по Ердемовићу могло да се стреља 1.200 људи за само пет сати, док је на другом месту требало три пута више времена да се стреља око 1,000?

гробнице по дефиницији садрже само жртве стрељања са можда неколико занемарљивих изузетака.¹⁷

Специфичност повреда нанетих пројектилима велике брзине огледа се у следећем. Када пројектили, који се крећу брже од 900 м/с¹⁸ погоде тело, око пројектила се ствара лажна празнина која је већег пречника, него сам пројектил што узрокује сразмерно већа оштећења ткива. С друге стране, пројектили који се крећу великим брзинама преносе на ткиво и велику количину кинетичке енергије, што додатно оштећује ткиво или, уколико је у питању кост, настају повреде које се именују повреде које доводе до распрскавања кости на велики број ситних фрагмената.

Из примера може се на основу описаних повреда закључити да је вероватноћа настанка оваквих повреда дејством уобичајеног аутоматског или полуаутоматског оружја врло мала и да су описане повреде на костима могле бити нанете пројектилима из „Праге“, чији је пројектил већег калибра и има брзину довољну да наведене повреде нанесе.

Као пример имамо повреде лобање или неког дела тела по принципу распрскавања кости на десетине малих фрагмената. Такве повреде су изазивале дефекат на лобањи дијаметра често преко 10 сантиметара, или када је метак погодио грудни кош, при чему је поломио лопатицу на десетине ситних фрагмената и уз то поломио шест суседних ребара.

Зато се намеће питање: која врста оружја може да изазове толике повреде? Један од одговора је: противавионски топ М53/59, или познатије „Прага“. Као прво, почетна брзина метка код овог оружја је 1000 м/с, друго, величина метка код „Праге“ указује на то да се огромна количина енергије предаје телу у моменту импакта, што значи да су, сходно томе, и повреде израженије.

У односу на „Прагу“ пројектили који су, по наводима сведока, били коришћени за стрељање имају мању брзину. Рецимо, брзина пројектила испалених из познате и међу великим бројем војника пушке АК47, познатије као „калашњиков“, је 700 м/с;¹⁹ или када је у питању аутомат М92, брзина

¹⁷ На суђењу Поповићу и другима (2007), судија Агијус је упитао Ердемовића за имена других припадника Десетог диверзантског одреда који су са њиме стрељали заробљенике у Пилици. Ердемовић (који је сам Хрват) навео је следећа имена и њихову етничку припадност: Марко Бошкић (Хрват), Франц Кос (Словенац), Властимир Голијан (Србин), Брано Гојковић (Србин), Станко Савановић (Србин), Александар Цветковић (Србин) и Зоран Гороња (Србин). Значајно је подвући да против ових лица, која су преко Ердемовићевих сведочења у пет хашких предмета током последњих десетак година властима била позната као потенцијално осумњичени за тежак ратни злочин, нико раније није водио истрагу нити је било покушаја привођења све до објављивања књиге Жерминала Чивикова, Крунски сведок, крајем 2009. године.

¹⁸ Првостепена пресуда генералу Крстићу, пар. 77.

¹⁹ На пример, сведок Салиховић Бећир (изјава архивирана у МКТБЈ под бројем 00464530) тврди да је преживео стрељање и каже да је приликом стрељања било коришћено аутоматско и полуаутоматско оружје.

испаљеног зрна је 645 м/с;²⁰ код аутоматске пушке М70, брзина испаљеног зрна је 720 м/с;²¹ код пушкомитраљеза М72Б1 брзина испаљеног зрна 745 м/с.²²

Такође треба поменути и познати „шкорпион“, чији пројектил има брзину 320 м/с.²³ Нема много стзручних радова где се проучава дејство „Праге“ по цивилним циљевима. Неспорно је да је Прага наменски замишљена за употребу као противавионско оружје. Међутим, у рату у Хрватској и БиХ, обилато је коришћена и против цивилних циљева. Ову тезу су у својим изјавама потврдили и припадници 28. дивизије армије БиХ који су у јулу 1995. године били у колони која се повлачила ка Тузли. Они наводе да је до погибије великих размера у њиховим редовима дошло зато што су са више места на оближњим брдима дејствовале „Праге“ која су узроковале велике губитке људства Армије БиХ.²⁴ Треба рећи као прво, пушчана зрна коришћена у погубљењима по балистичким параметрима сврставају се у метке велике брзине, што није довољно да би проузроковале наведене повреде.²⁵

Обим специфичних повреда указује на то да је енергија која је пренета на тело током импакта огромна и далеко већа од оне коју би могло да пренесе уобичајено аутоматско или полуаутоматско оружје. Закључке потврђују преживели припадници 28. дивизије Армије БиХ која се кретала ка Тузли. Наиме, они су у више изјава навели да су током пробоја ка Тузли претрпели огромне губитке, и то баш од ватре из „Праге“, која је са српских положаја учествовала у сукобима са војницима Армије БиХ током њиховог повлачења. Брзина пројектила које испаљује „Прага“ је, 1.000 м/с,²⁶ што је више него довољно да се изазову описане повреде, а при томе треба поменути да са калибром од 30 мм и наведеном брзином овакви пројектили предају велику количину кинетичке енергије телу, те доводе до обимних и тешких повреда које су у високом степену смртоносне.²⁷

Ако одбацимо могућност да су заробљеници стрељани артиљеријским оруђима као што је „Прага“, једини закључак који преостаје, а који је у складу

²⁰ <http://www.zastava-arms.rs>

²¹ Ибид.

²² Ибид.

²³ http://www.wikipedia.org/wiki/Scorpion_gun

²⁴ <http://www.wikipedia.org/sr-el/A-47>.

²⁵ Карактеристичан у вези са овим је исказ Алић Мевлида, 00371771, који наводи да је колона 28. дивизије била гађана „артиљеријом“ и из „противавионских топова“. Коришћење те врсте оруђа против колоне помињу и Механовић Хашмир, 00371774 (помиње још и ватру из минобацача) и Халиловић Суљо, 01008121. Сви ови сведоци су преживели борци 28. дивизије који су се средином јула 1995. године успешно са колоном пробали из Сребренице до Тузле, после чега су дали изјаве тамошњим властима.

²⁶ http://yumodelclub.tripod.com/vehicals/m5359_twin_30mm_self.htm

²⁷ Ибид.

са описом тих повреда и бројних изјава преживелих припадника 28. дивизије АБиХ, јесте да су повреде ове врсте, како су приказане у налазима форензичара Хашког трибунала, могле настати само као последица борбених дејстава.²⁸

Невероватно је да Суд није ни постављао питање, како је дошло до тако разорних повреда из форензичких извештаја Тужилаштва. Судијама није било нелогично да се ради скоро искључиво о жртвама стрељања, нити је то подстицало њихову интелектуалну радозналост. Да су материјал детаљније анализирали, уочили би да се те повреде не појављују у свим извештајима, што би био сигнал да се запитају зашто су ти извештаји другачији. С друге стране, ако су такве повреде уобичајене када се дејствује из аутоматског и полуаутоматског оружја, зашто нису описане у великој већини извештаја?

За њих ти извештаји, којих има око 150, и који стрше по својим закључцима и описаним повредама, нису представљали основ за покретање било каквих нових питања. Не само да суд није покретао питања која би помогла расветљавању истине и указала на праву природу страдања једног броја војника током борбених дејстава, него их је кроз изречене пресуде широке светској јавности нетачно представио као форензичке извештаје који се односе на заробљенике погубљене током јула 1995. године. На тај начин, Трибунал је дао замах илузији да форензички материјал не само да не доводи у питање стандардни сценарио Сребренице већ га напротив потврђује.

Да су сребреничким жртвама у јулу 1995. године неоправдано придодати и они који су погинули током борбених дејстава, сведочи и друга врста извештаја, у којима се јасно и недвосмислено као узрок смрти наводи повреда нанета шрапнелом, односно делом гранате, мине или делом неког другог пројектила који није метак. То је у складу и са наведеним изјавама појединих учесника ратних дејстава на бошњачкој страни. Они сведоче да је већи број људи настрадао од дејства артиљерије, и да је то било током пробоја 28. дивизије Армије БиХ. Такву могућност теоретски не искључује ни Хашки трибунал, који се у пресуди генералу Крстићу ограђује да је постојала „могућност“ да је известен број људи погинуо током борбених дејстава²⁹. На тој једној реченици завршила су се сва њихова виђења о настрадалим током борбених дејстава. Од тада па до данас нико више није на то обраћао пажњу. Штавише, Суд се није ни освртао на такве извештаје, а о спровођењу детаљније анализе нико није ни помишљао.

²⁸ Трибунал, у принципу, не негира чињеницу да је муслиманска колона у повлачењу била мета артиљеријских дејстава са српске стране. Видети пар. 546 првостепене пресуде у предмету Крстић: „...ВРС је предузела артиљеријски напад на колону бошњачких мушкараца који су марширали према Тузли након што је сазнала за њу“. Међутим, у својим разматрањима, веће тој чињеници не придаје одговарајући значај нити покушава да је повеже са форензичким резултатима.

²⁹ Првостепена пресуда Крстићу, пар. 77

ЧИЊЕНИЦЕ И ПРОКРУСТОВ КРЕВЕТ

Стиче се утисак да се на волшебан начин покушава, брзо и без задржавања, прећи преко важних чињеница, које у фундаменталном смислу доста тога мењају у случају Сребренице. У већини случајева Хашки трибунал се исто понашао када би се суочио са тешко оборивим доказима или чињеницама које се не могу уклопити у његове тезе. Он би, наиме, пропустио сваку могућност да доведе стручњаке из те области или сведоке који би поткрепили такве доказе или сумње, пуштајући - уместо тога - да се важан материјал изгуби у мору других података и да се на тај начин умањи његов значај.

Насупрот томе, Суд није пропустио да доведе разне сведоке, као што је поменути Ердемовић, када је требало потврдити, како се чини, унапред задате закључке. Поред извештаја форенсичких стручњака Хашког трибунала, у прилог постављене тезе да су значајни губици морали настати дејством артиљерије, говоре и бројне изјаве Бошњака. У наставку ће се навести кратак списак изјава које недвосмислено указују на то да је одређени број људи страдао од артиљеријског или другог оружја које искључује стрељање. Детаљи о повлачењу 28. дивизије који сведоче о тим закључцима су прочити.³⁰

³⁰ Хасановић, Сеад 03021142–43 гранатирање у подручју Каменице. Јусуфовић, Азим 393, 00464628 гранатирање у подручју Каменице. Мухић, Азем 397, 00464635 гранатирање у подручју Каменице. Синановић, Сабрија 3106, 00464646 гранатирање у пределу Баљковице. Башић, Адем 367, 00464604 гранатирање код Каменице. Јашаревић, Фехим 00464628 12. јула српске снаге отвориле су ватру на колону са свих страна, процењује да је око 5.000 побијено. Јусуфовић, Азмир 00464629 12. јула напад на колону код Каменице, око 300 мртвих и 100 рањених. Махмутовић, Харис 00464630 Током повлачења колоне, на месту које је сведоку било непознато, била је постављена заседа где је око 100 цивила страдало, а многи су рањени.

Мехмедовић, Адил 00464631 12. јула на цести Каменица - Побуђе колона гранатирана са околних брда; многи су били убијени или рањени. Путем ка Снагову, наишли на много мртвих. У Перунику видео преко 200 мртвих. Хасановић, Адмир 00464621 11. јула четници гранатирани колону, 20 мртвих, 40 рањених. Хасановић, Хасан 00464621 11. јула колона гранатирана. Хасановић, Вејз 00464622 11. јула заседа у шуми код Кравице, много погинулих и рањених. Хоџић, Ханан 00464624 11. јула колона наишла на минско поље у Јаглићима где је 5 цивила погинуло, 10 рањено. Хоџић, Незир 00464624 11. јула колона стално гранатирана, видео много мртвих у Сребреници, Коњевић Пољу, Церској и Каменици. Бегановић, Рагиб 00464609 11. јула тежак артиљеријски напад у трајању од 45 минута, много мртвих. Гутић. Сабахудић 00464618 11. јула код брда Буковик четници гранатирани колону и побили многе, ... гађали топовима калибра 82 и 120мм. Орић, Фадил 00464653 12. јула код Буљима колона гранатирана артиљеријом. Мухић, Азем 00464635 12. јула колона гранатирана све до Каменице. Муратовић, Сакиб 00464637 11. јула четници гранатирани колону и људи пред њим губили животе. Мустафић, Идрис 00464638 11. јула код Буљима, четници гранатирани колону људи побијени. 12. јула четници опет гранатирани и сведок видео убијене и рањене људе. Салиховић, Сефедин 00464642 11. или 12. јула приликом преласка пута близу Коњевић Поља, колона гранатирана и побијено најмање 500–600 људи. Од 12 до 15 људи побијено од гранатирања код села Јаглићи.

Санџић, Бајро 00464643 12. јула код Побуђа чуло се пуцање, затим гранатирање колоне..... исто вече према Касаби артиљеријски напад од чега су многи погинули и рањени... исто на платоу код Касабе, после гранатирања много мртвих и рањених. Синановић, Сабрија 00464647 четници гранатирани код Баљковице: око 100 мртвих и 100 рањених. Удовичић, Един 00464649 гранатирани и пуцано је на колону целим током повлачења.... „четници су нас гранатирани без престанка“.

Ови докази су кристално јасни. Они не побијају чињеницу да су неки међу заробљеницима били погубљени, али они такође потврђују ван сваке разборите сумње да сви чији се посмртни остаци налазе у масовним гробницама не припадају категорији погубљених заробљеника и да се број погинулих у борбеним дејствима не може минимизирати. Једино још Хашки трибунал око наведених доказа има недоумицу и тешко се одлучује да узме у обзир хипотезе које они сугеришу, а камоли да их озбиљно уважи и уклопи у своје пресуде. То и добром делу бошњачке јавности у БиХ даје крила да следи пут Трибунала и да негира значајно присуство у масовним гробницама Сребренице погинулих у борбеним дејствима, вероватно у уверењу да ће под плаштом лажног „правосуђа“ истина бити угушена.

У друге реметилачке чињенице поред аутопсијских извештаја који јасно указују на борбена дејства широких размера, што се не уклапа у једнозначну слику према којој је погубљење једини, или барем најзначајнији, узрок смрти, треба поменути такође и извештаје који се односе на комплетна тела, са мањом или већом количином присутних меких ткива.

Ту нису пронађени никакви трагови повређивања и за њих би се могло претпоставити да припадају једном броју људи који су умрли природном смрћу у енклави. Наравно, није потребно наглашавати да је Суд пропустио да овакве извештаје помене, као и могућност да на тај начин подвуче чињеницу да све мртве особе нису биле стрељане. Суд је имао бар професионалну обавезу да постави питање: како су се у масовним гробницама нашла комплетна тела, без повреда и без утврђеног узрока смрти? У овом конкретном случају потпуно је јасно, из њиховог угла изгледало је најпааметније да се не отвара Пандорина кутију.

Пажњу треба посветити телима откопаним у примарним гробницама 1996. године, где су пронађене само кости без меких ткива. У науци је познато да је за потпуно распадање меких ткива потребно између четири и осам година³¹, па је јасно да није могло доћи до потпуног распадања меких ткива за годину дана. То наводи на закључак да су неки остаци нађени и описани у масовним гробницама као жртве догађаја у Сребреници јула 1995. године морали припадати особама које су страдале током рата знатно пре критичног периода

Изјаве других сведока такође сведоче о бројним губицима током повлачења колоне. Османовић Рамо 00512683, Рамић Садо 01008163, Зукановић Бего 00371759, Адемковић Шевал 01008095, Алић Мелвид 00371771, Авдић Енвер 00371746, Хакић Нермин 01185308, Халиловић Осман 00818527, Халиловић Суљо 01008121, Хасановић Сеад 03021141, Хусић Рамиз 00813498, Кадрић Мидхат 00371768, Механовић Хашмир 00371774, Мемешевић Нуриф 00396028, Муминових Бехудин 00464352, Муминових Сејдалија 00371757, Муратовић Кадрија 01185372, Мустафић Хусејн 00401647, Османовић Назиф 01008158, Орић Мевлудин 00464519, Авдић Неџад 00464521, Ахметовић Неџад 03053077. У комбинацији са изјавама припадника 28. дивизије АБиХ, форензички извештаји као узрок смрти помињу се шрапнели што добија више на значају.

³¹ *Експертизна медицина, проф. др Душан Ј. Дуњић и сарадници, стр. 53.*

у јулу 1995. године и да не могу бити сврстани у категорију сребреничких жртава из 1995. године. Било би превише очекивати од Трибунала да уочи тако суптилне разлике када нису били способни да уоче ни очигледније доказе.

Да циљ оправдава свако средство када је Хашки суд у питању, показаће примери који се односе на интерпретацију броја жртава у форензичким извештајима, а који прећутно, поистовећују један извештај са једним телом. Као што је раније поменуто, један извештај не значи једно тело. Врло често извештаји садрже по неколико костију и у преко 90 одсто таквих извештаја, по закључцима самих форензичара Тужилаштва, узрок смрти није утврђен, па самим тим није било могуће ни извући валидне закључке друге врсте.³² Пример извештаја ове врсте, који садрже само једну кост или фрагмент кости. Ово објашњава један од начина како се манипулисано бројем жртава.

Прећутно се прихвата да један извештај значи једно тело, с обзиром на то да се нигде експлицитно не наводи другачије. Овакав приступ је створио лажну слику, како у домаћој, тако и у светској јавности, о броју тела која је ексхумирао Хашки трибунал, који и поред његове здужне намере да буде што већи, ипак, двадесет година после догађаја, није прешао цифру од 2.000 мртвих од свих узрока.³³

Освртом на анализу појединачних гробница, као и контролну анализу која се односи на бутне кости, стиче се реалан увид, како о броју извештаја у којима се помиње само неколико костију, тако и о броју бутних костију на основу којих се може утврдити тачан број тела у масовним гробницама.

Да манипулација жртвама може бити још безобзирнија, говори и пресуда генералу Крстићу,³⁴ у којој се наводи да у других 18 гробница које тада нису биле откопане по њиховим проценама налази преко 2.000 тела. Како је могуће да се „процењује“ број жртава у гробницама које још нису ни откопане и да се тако олако - уместо утврђених чињеница, као што доликује једној озбиљној правној установи - дају неутемељене „процене“ које су при томе знатно допринеле висини казне генералу Крстићу? Како да се протумачи чињеница да Трибунал никада после тога није откопао наведене гробнице, иако је имао десетину година да то учини? Штавише, ни данас нису познате локације тих гробница. Све ово наводи на само један закључак, да је Хашки трибунал започео са лицитацијом жртава још пре двадесет година, а данас такав вид реторике оставио у наслеђе својим експонентима у БиХ, као и сателитским организацијама у региону. Они на тај начин учествују у дестабилизацији односа међу заједницама и удаљавају од истине и од могућности трајног помирења што само на истини може да почива.

³² Каргановић, Симић, *Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида*, НВО Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Холандија, Београд, 2010, стр. 61-80.

³³ Ибид..

³⁴ Првостепена пресуда Крстићу, параграф 80.

**ПРОПУСТИ У ПОЈЕДИНАЧНИМ ФОРЕНЗИЧКИХ ИЗВЕШТАЈИМА
ТРИБУНАЛА**

Анализа недостатака у појединачним аутопсијским извештајима заслужује посебан осврт. То ће боље од било чега другог објаснити начин функционисања Трибунала. То ће такође илустровати и постављену тезу да су многи закључци били изведени без претходног извођења било какве стварне анализе и да су се такви закључци изводили само да би се потврдили ставови који су одговарали и подржавали прећутну али јасну политику Трибунала. Можда се најбоља илустрација практичног рада Трибунала огледа у извештајима који се односе на ексхумацију у Пилици 1996. године.

Да би се објаснио степен пропуста, морају се дати неке смернице које се односе на те извештаје.

Прво, ради се о остацима пронађеним у примарној гробници у Пилици 1996. године. Друго, на скелету је присутна већа или мања количина меких ткива. Треће, никакве повреде на телима нису пронађене, било од метка, тупе силе или на неки други начин. Четврто, нису пронађени остаци метка или други метални фрагменти на телу или у близини тела. Пето, на овим остацима нису пронађене лигатуре, као ни повези преко очију. Из овога јасно следи да узрок смрти није могао бити утврђен, што су форензичари и потврдили у својим извештајима. Међутим када је требало да се изјасне о начину на који је смрт настала Трибунал је извео закључак да се ради о убиству.

Простим језиком речено, без икаквих трагова повређивања, без икаквих материјалних доказа и без утврђеног узрока смрти извуку произвољни закључци да се ради о убиству, и такав закључак ставили су у свој извештај. То значи да једино форензичарима Хашког трибунала није био потребан материјални доказ за утврђивање начина смрти. Зашто је, онда Трибунал уопште трошио средства на, како се чини, непотребна истраживања на терену када су - што се може закључити из извештаја ових стручњака - они а priori знали и број жртава, и узрок и начин смрти, и низ других параметара?

Да ствар буде уочљивија побринуо се неко ко је имао више професионалне савести, па је неколико месеци касније исправљао такве извештаје. У рубрици која се односи на начин смрти направљен је произвољан закључак те прекрижен и накнадно дописан једини правилан одговор, а то је да, ако не зна узрок смрти, не може се говорити о начину на који је особа страдала: да ли је убијена или је могла умрети природном смрћу, извршити самоубиство, или нешто друго.

Озбиљан суд би након оваквог скандала суспендовао своје стручњаке и истражитеље и одбацио њихове закључке као неутемељене и неосноване, а посао би поверио људима са мало више интегритета и стручног знања. Очигледно, Хашки суд не само да их није суспендовао него је веће своје тезе градило управо на оваквим извештајима. У неким процесима овакви или

слични закључци имали су импликације и на висину казне, што би да се ради о озбиљном суду било неприхватљиво.

Када је Трибунал у питању, фриволност овакве врсте није ништа необично. Штавише, све су то „дозвољена” средства да се стигне до циља и нико нема право, само зато што на телу нису пронађени материјални докази или повреде, нити је прописно утврђен узрок смрти, да оспорава тезу да се ради о погубљењу. У мору дефектних извештаја неки се ипак истичу по својој апсурдности. У једном таквом извештају форензичари Трибунала су марамицу пронађену у џепу окарактерисали као могућу лигатуру, што би, простим језиком речено, указивало на то да је та особа стрељана.

Прво, ради се о марамици. Друго, та марамица је пронађена у џепу. Треће, као лигатуре углавном је коришћена жица или дуге траке од тканине које су могле бити омотане неколико пута око ручних зглобова и завезане. Посебно је интересантно да је марамица пронађена у џепу, што нам говори да, ако се радило о лигатури, онда су војници који су учествовали у стрељању страдалом прво морали везати руке, па онда, након егзекуције, скинути марамицу и ставити је у џеп од панталона стрељане особе.

Јасно је да је такав поступак након стрељања тешко замислити, а још је теже докучити како је онај, који је тако нешто написао, могао доћи до таквог закључка. Ни ту није крај произвољним закључцима патолога Трибунала и њиховим неутемељеним претпоставкама. Вероватно им нико није објаснио да се наука базира на чињеницама и чврстим доказима, а не на претпоставкама, и да је у овом послу извлачење закључака ипак улога суда, а не њихова.

У једном примеру повреда колена се третира као могући узрок смрти, па се наводи да такве повреде, уколико се медицински не збрину, неизоставно доводе до губитка крви, односно до смртног исхода. У другом случају првобитно утврђени узрок смрти који је по њима настао због повреде потколенице, неколико месеци касније је прецртан. Накнадно је дописано, као и у многим другим извештајима који воде порекло из масовних гробница Пилица, да није могуће утврдити узрок смрти што је тачно, јер без других повреда, изолована повреда потколенице не може бити ваљан за такав закључак. У трећем случају хашки форензичари су пронашли скелетизоване остатке ноге, без повреда на костима. Иако нису пронашли ниједну повреду, то их није спречило да хипотетички закључе да је метак пронађен у близини можда оштетио мека ткива којих најалост нема због процеса распадања.³⁵

То што нема меких ткива и повреда на пронађеним костима, за њих није препрека да се изнесе претпоставка да је неко убијен, јер они имају све што им је потребно за такав закључак, а то је, у овом конкретном случају, машта и добра воља ангажованих истраживача, јер су знали да какав год њихов

³⁵ Каргановић, Симић, *Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида*, НВО Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Холандија, Београд, 2010, стр. 61-80

извештај био, некритичка подршка суда неће изостати. Уосталом, Хашки трибунал је релативно нова институција и можда зато са мање искусним кадровима, који још нису дошли у фазу да своје закључке базирају на чињеницама и материјалним доказима. А и зашто би, кад боље резултате постижу када своје закључке базирају на претпоставкама?

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу аутопсијских извештаја, без критичког осврта, судије Трибунала изрицали су драконске казне, а да се нису упуштали у анализу темеља на којима су пресуде Србима почивале. Радило се о произвољном доношењу закључака који нису базирани на чињеницама што употпуњује слику о раду Хашког трибунала. Тако се марамица у цепу третира као лигатура те када се без иједне пронађене повреде утврђује узрок смрти, потом када се извлаче разни хипотетички закључци о повредама меких ткива, а тих ткива нема због процеса труљења, или се говори о смртном исходу услед крварења због повреде колена, потколенице или стопала (што су делови тела који се у медицини још увек не третирају као витални), тешко је одупрети се утиску да су неке институције преко својих стручњака на терену производиле закључке какви су им у том тренутку били потребни.

Таквих хипотетичких закључака има превише да би се могло говорити о омашци или случајности. Они који су се у последњој деценији бавили радом Хашког суда нису нимало изненађени извештајима овакве садржине. Штавише, то указује да велики део њихових доказа стоји на стакленим ногама и да би их поветарац могао урушити. Не ради се само о форензичким извештајима. Ту су и сумњиви сведоци као и други доказни материјали на које се позива Хашки суд током процеса.

Да би то успело Хашки трибунал је правио необичну селекцију избора патолога. Већи број њих био је из Америке и Турске, а највеће пропусте правили су управо патолози Турске. То је важно ако се зна да српским или независним стучњацима није био омогућен приступ. На који начин је Трибунал вршио њихов избор још се не зна, али постоје индиције да су требали само били пристрасни. Многи ће се упитати како је то могуће да на пример Русија, која је у медицини далеко испред Турске, или друге земље попут Финске, Шведске или Француске, нису биле заступљене у стручним екипама за овај посао. Да ли то можда значи да нису имале „стручњаке одговарајућег калибра“? Свакако да су имале. Али стручњацима из тих и многих других земаља није упућен позив за учешће у ексхумацијама нити да допринесу припреми професионално кредибилних аутопсијских извештаја за употребу Хашког трибунала.

Познато је да стручњацима судске медицине, било где у свету, није дозвољено да самовољно износе своје опсервације и закључке без чињеница. Њихов посао је опис стања које су затекли при откопавању масовних гробница

и прегледа посмртних остатака, а не извлачење хипотетичких закључака. Такве закључке, посебно ако задиру у правни домен, може да донесе једино суд, не форензичар на терену. Њега је суд ангажовао да предочи чињенице а изношењем свога става он се у оваквим ситуацијама понаша непримерено и чини велику штету правном процесу. А уколико суд такво непримерено понашање из неког одређеног разлога толерише, то само говори лоше о тој правосудној институцији.

Треба истаћи две ствари да се ради о осиности Суда који није ни помишљао да ће неке пасти на памет да проверава њихов рад, а још мање да ће га подвргнути стручној критици. Потом да би се привидно поткрепили унапред претпостављене чињенице и донели закључци, простор за објективност и стручни приступ је сужен. Ту се долази до кључне ствари, а то је одсуство независних стручњака током откопавања и рада на масовним гробницама. На крају се поставља питање: како после оваквих извештаја ико још може да има поверење у институцију каква је Хашки трибунал?

Кључно питање које тражи одговор и око чега се воде дебате јесте број сребреничких жртава. Став који, чини се, датира још од пре критичног периода у јулу 1995. године односи се на очекивање да у Сребреници мора бити неколико хиљада стрељаних Муслимана.³⁶ У неким пресудама, Трибунал механички изводи управо такве закључке. За озбиљан суд то би требало да значи да за такве тврдње постоје материјални докази. Пошто су у овом случају форензички докази једини корпус деликти, нормално је очекивати да ће Суд закључке из овог домена у својим пресудама поткрепити пронађеним бројем тела у масовним гробницама. То значи да су очекивали да форензичари Трибунала у масовним гробницама заиста пронађу 7.000 до 8.000 тела. Међутим, истина је сасвим другачија. Наиме, они имају 3.658 извештаја и прећутно сугеришу да је један извештај једнако што и једно тело.

Према напред наведеној анализи, то уопште није тачно. Велики број извештаја садржи по неколико костију, врло често кости шаке или стопала на којима нема никаквих повреда и где, у око 90 одсто таквих извештаја, ни форензичари Трибунала нису утврдили узрок смрти. За потпуну слику о стварном броју тела у масовним гробницама било је потребно пребројати бутне кости. По тој анализи број тела је 1.923 јер је толико пронађених бутних костију. То је скоро дупло мање од броја у извештајима Трибунала - 3.658 и четири пута мање од броја 8.000 којим се већ две деценије манипулише.

³⁶ Хакија Мехољић, шеф полиције у сребреничкој енклави током рата и члан делегације из Сребренице која је на позив Алије Изетбеговића 1993. године ишла на саветовање у Сарајево, открио је да је Изетбеговић делегацији изјавио да му је тадашњи амерички председник Клинтон рекао да је политички услов за америчку интервенцију - покољ најмање 5.000 сребреничких Муслимана (Срна, 24. април 2010). Такође, видети *Дани* (Сарајево), 22. јуни, 1998. године. Исти податак наводи се у *Report of the Secretary-General Pursuant to General Assembly Resolution 53/35*, 1 новембар, 1999. године, параграф 115. У извештају ГС УН напомиње се да је Изетбеговић накнадно порицао истинитост изјаве коју му Мехољић приписује.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Документација Одјељења службе војне безбједности 2. Корпуса Армије БиХ*
2. *Документација Сектора СДБ Тузла*
3. *Документација Федералног министарства одбране БиХ*
4. *Документација Хашких истражитеља о догађајима у Сребреници*
5. Каргановић Стефан, Симић Љубиша: *Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида*, НВО Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Холандија, Београд, 2010
6. МИКТ првостепена пресуда генералу Крстићу, (IT-98-33-T) 02.08.2001. године
7. МИКТ првостепена пресуда у предмету Благојевић/Локић, (IT-02-60-T), 17.01.2005. године
8. МИКТ првостепена пресуда у предмету Поповић (IT-05-88-T), 10.06.2010. године
9. МИКТ првостепена пресуда у предмету Толимир (IT-05-88/2-T), 12.12.2012. године
10. Сведочење Ричарда Батлера у предмету Толимир (IT-05-88/2-T)
11. Херман С. Едвард: *Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика*, НВО Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Холандија, Београд, 2011

МАСАКР У СРЕБРЕНИЦИ: ДОКАЗИ, КОНТЕКСТ, ПОЛИТИКА¹

Проф. др Едвард С. Херман²

Универзитет Пенсилванији, САД

Апстракт: Сребреница се најбоље може разумети у контексту рата САД и НАТО против Србије након разарања Југославије. Након краха Совјетског блока Социјалистичка Федеративна Република Југославија постала је бескорисна као савезник Запада па је произведен грађански рат са почетком у пролеће 1991. године кроз војне и пропагандне кампање.

У високо наелектрисаној политичкој атмосфери догодио се масакр у Сребреници, јула 1995. године, који је убрзо проглашен „геноцидом“ и „најгорим масакром у Европи још од Другог светског рата“, а број жртава је брзо фиксиран на 8000 „мушкараца и дечака“. Црвени крст није имао доказа да су наводних 3.000 убијених заробљеника, иако је потврђено да се од 5.000 „несталих“ пробили кроз линије босанских Срба.

Многи који се воде као масакрирани погинули су у жестоком борбама са српским снагама приликом повлачења из Сребренице. Цифра од 8.000 никада није ревидирана и остала је нетакнута све до данас, што је апсурд и неистина која заслужује целовити осврт и утврђивање да се стварна бројка страдалих креће од 2.000 до 3.000 углавном мушкараца припадника муслиманских снага у Сребреници.

Кључне речи: *Распад Југославије, грађански рат у БиХ, масакр у Сребреници, пробој муслиманских снага из окружења, неаргументоване оптужбе за геноцид, антисрпска пропаганда.*

УВОД

Рат који је уследио након краха Совјетског Савеза уследио је због тога што је Социјалистичка Федеративна Република Југославија постала бескорисна као

¹ Назив студије „Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика“ (The Srebrenica Massacre: Evidence, Context, Politics), Creative Commons Attribution, САД, 2011), професора Едварда С. Хермана. Овај рад уређен је презентовањем предговора и закључка професора Хермана овој студији уз сагласност Издавача.

² Едвард С. Херман (Edward Herrmann) је професор емеритус на Универзитету у Пенсилванији, писао је о економији, политичкој економији и медијима. Познате су његове књиге: Праве терористичке мреже (The Real Terror Network, South End Press, 1982). Са Ноамом Чомским, објавио је The Political Economy of Human Rights in two volumes, South End Press, 1979. и Производња сагласности (Manufacturing Consent, Pantheon, 2002). Коаутор са Филипом Хамондом књиге под насловом Degraded Capability: The Media and Kosovo Crisis, Pluto Press, 2000. и, коаутор са Дејвидом Петерсоном студије Политика геноцида (The Politics of Genocide, Monthly Review Press, 2010). Префесор Херман преминуо је 2017. године.

савезник Запада. Домаће снаге које су тежиле очувању јединствене федералне структуре Југославије (српске снаге) биле су означене као непријатељи, док су оне које су тежиле распаду: Словенци, Хрвати, Муслимани и косовски Албанци добили подршку западних сила и самим тим постали „борци за слободу“.

Грађански рат који је уследио и чији се почетак датира у пролеће 1991. године, подразумевао је и војне и пропагандне кампање различитих снага. Република Србија, као главни заступник очувања јединствене федералне државе, приказана је у најлошијем светлу, јер су западни медији, хуманитарне НВО и интелектуалци некритички прихватили званичне позиције отцепљених република Словеније, Хрватске и БиХ, и западних сила које су их подржавале.

Филип Корвин³ вишегодишњи службеник УН-а у БиХ у предговору књиге Едварда Хермана каже: „Једанестог јула 1995. године град Сребреница пао је у руке армије босанских Срба. У то време био сам највиши цивилни званичник Уједињених нација у БиХ. У мојој књизи „Сумњиви мандат“ коментарисао сам аргументовано ову трагедију. Осим осуде злочина, критиковао сам потпуна изобличавања у извештавањима међународне штампе, не само о овом догађају, већ о ратовима у бившој Југославији (1992-1995) уопште...

У годинама након пада Сребренице само име града постало је синоним за наводе о српском геноциду над Бошњацима. Писане су књиге, сачињавани извештаји, а радио и ТВ таласима испуњавали су „докази“ о овом злочину против човечности. Савет безбедности УН брзо је окупио Међународни трибунал у Хагу да „докаже“ ову осуду предстанике Срба пре суђења.

Несумњиво је било убијања цивила у Сребреници, као и у осталим ратним зонама и не само у Босни. И они који су извршили ова убиства заслужују да буду оптужени и осуђени. И то је био гнусан злочин независно од тога да ли је убијено три, тридесет или три стотине невиних цивила. О томе не може бити никакве дискусије. Истовремено, чињенице представљене говоре о осам хиљада убијених, којом се најчешће манипулише у међународној заједници, што је неодрживо претеривање. Тачна бројка је ближе осам стотина до хиљаде.

У мом случају, моја највећа грешка је била у томе што сам се усудио да браним Уједињене нације у време када је требало кола да се слома на њима. Вођство Уједињених нација које је очајнички покушавало да се додвори Америци, како би спречило потпуни распад светске организације, није себи могло да дозволи луксуз да критикује једину светску суперсилу.

У издању Creative Commons Attribution у САД објављена је 2011. године књига под насловом Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика (The

³ Филип Корвин (Phillip Corwin) радио је 27 година у Уједињеним нацијама. Седам година био је портпарол генералног секретара Хавијера Переза де Куелара. Након учешћа у мировним мисијама на Хаитију, Западној Сахари и Авганистану, постао је главни политички службеник УН-а у Сарајеву, а у време догађаја у Сребреници био је цивилни координатор мисије и највиши политички службеник УН у Сарајеву.

Srebrenica Massacre: Evidence, Context, Politics) чији су аутори Phillip Corwin (предговор), Edward S. Herman, George Bogdanich, Tim Fenton, Jonathan Rooper, George Szamuely, Michael Mandel i Philip Hammond. У десет поглавља, на 300 страница, анализирају се различити аспекти догађаја који су се десили у Сребреници што заслужује посебну пажњу“, закључује Филип Корвин у предговору ове књиге.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА ЕДВАРДА ХЕРМАНА О СРЕБРЕНИЦИ

И размере убијања и контекст који је окруживао убијања из јула 1995. године у Сребреници били су погрешно тумачени у званичним извештајима владиних и невладиних организација, као и у мејнстрим медијима. Високи војни и цивилни званичници УН, обавештајни официри НАТО-а и независни аналитичари оспоравају званичну карактеризацију коју је дао Хашки трибунал о паду Сребренице и евакуацији становништва ове „безбедносне зоне“ као јединственом ужасу босанског сукоба и случају геноцида. Тврдња да је чак 8.000 муслиманских мушкараца и дечака смакнуто у току једне седмице, да је сребренички масакр био „најгори ужас“ у ратовима у бившој Југославији и да је то „најстрашнији масакр који се догодио на тлу Европе после Другог светског рата“ немају основа у постојећим доказима и представљају у суштини политичку конструкцију.⁴

Цифру од 8.000 први је објавио Црвени крст на бази грубих процена о 3.000 Муслимана које су заробили босански Срби и 5.000 који су проглашени „несталим“. Тачно је утврђено да су хиљаде „несталих“⁵ успели да се домогну сигурности у градовима као што је Тузла, или преко границе у Србији, или су убијени у борбама на путу ка територији босанских муслимана. Ипак, у необичној трансформацији изазваној жарком жељом да се босански Срби прикажу као зли извршиоци ужасних злочина, а босански муслимани као њихове невинне жртве, где су занемарене категорије преживелих који су се домогли сигурности и погинулих у борбама, и претворене у „нестале“ који су затим изједначени са категоријом побијених. Овом збуњујућем спајању различитих жртава допринео је Црвени крст наводима да је 5.000 „једноставно

⁴ Види, нпр: „*Чињенице о Сребреници*“ (“Facts About Srebrenica”), синопсис о ставовима МКСЈ о релевантним догађајима; N.A. and N.D., International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. Закључци и цитати наведени су у поглављима 1–7 књиге. Такође види: Diana Johnstone, *Fools’ Crusade: Yugoslavia, NATO and Western Delusions* (New York: Monthly Review Press, 2002); Michael Mandel, *How America Gets Away With Murder: Illegal Wars, Collateral Damage and Crimes Against Humanity* (Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2004); John 250 Laughland, *Travesty: The Trial of Slobodan Milosevic and the Corruption of International Justice* (Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007); Edward S. Herman, David Peterson, “The Dismantling of Yugoslavia,” *Monthly Review*, Vol. 59, No. 5, oktobar 2007, str. 19–26, ; Stephen Karganovic, Ed., *Deconstruction of a Virtual Genocide: An Intelligent Person’s Guide To Srebrenica* (Београд: Историјски пројекат Сребреница, 2011).

⁵ Види: Едвард С. Херман, „Предговор“.

нестало, упркос признања да се „неколико хиљада“ преживелих домогло територије босанских муслимана.⁶

Са 8.000 наводно побијених и много погинулих у борбама, морале би постојати огромне гробнице, као и сателитски или снимци из ваздуха, који би приказивали смакнућа, сахрањивања, ексхумације и поновна сахрањивања.⁷ Али потрага за телима је дала резултате далеко испод очекиваних, са само око 2.750 тела пронађених до 2003. године,⁸ у шта улазе и тела погинулих у борбама, тела Срба, па и тела која датирају из периода пре јула 1995. године. Оскудност ових налаза принудила је Хашки трибунал да прибегне тврдњама о масовном преношењу тела, што је било мало вероватно и без икаквих доказа.⁹ Био је то период када је НАТО бомбардовао српске положаје, а муслиманска и хрватска војска се кретала ка Бањалуци. Армија босанских Срба је била у дефанзиви, оскудевајући у опреми и ресурсима, укључујући гориво. Организовање операције таквих размера која би омогућила ексхумацију, транспорт и поновно сахрањивање хиљада тела превазилазило је могућности Армије босанских Срба у то време.

Амерички амбасадор у УН Медлин Олбрајт је, у кампањи денунцирања Срба, на затвореној седници Савета безбедности 10. августа 1995. године показала неколико фотографија, од којих је једна приказивала људе окупљене на стадиону, наводно босанске муслимане близу Сребренице, а друга, наводно снимљена кратко након прве, приказивала је оближње поље са „прекопаном земљом“.¹⁰ Само неке од ових фотографија касније су објављене, али чак и да су све оригиналне, не доказују оно што се од тог тренутка надаље сматрало да доказују - масовна смакнућа и сахране. Штавише, иако је Хашки трибунал

⁶ Види: David Rohde, "Evidence Indicates Bosnia Massacre", *Christian Science Monitor*, 18. avgust 1995.

⁷ У јуну 2005. године. српска активисткиња која подржава НАТО, Наташа Кандић, проследила је Тужилаштву на суђењу Милошевићу пред МКСЈ видео касету са снимком стрељања шесторице муслиманских заробљеника од стране српске паравојске 1995. године. За Кандићеву, за тужилаштво, као и за западни политички и медијски естаблишмент овај видео снимак био је „коначни, необориви доказ учешћа Србије у сребреничким масакрима у којима је убијено преко 7.500 муслиманских мушкараца и дечака“. (Tim Judah, Daniel Sunter, "How video that put Serbia in dock was brought to light", *Observer*, 5. jun 2005. године. <http://www.guardian.co.uk/world/2005/jun/05/balkans.warcimes>>.)

⁸ Види: Деан Паул Маннинг, исказ сведока, *Тужилац против Слободана Милошевића*, ИТ-02-54-Т, 24. новембар 2003, параграф 59 .

⁹ Види: Донатан Рупер, Поглавље 4, „Поигравање бројевима“.

¹⁰ Види: Anthony Goodman, "U.S. alleges 2,700 massacred after Srebrenica fell", *Roјtrep*, 10.08.1995; Rupert Cornwell, Emma Daly, "2,700 Civilians 'Butchered by Serb Gunmen'", *Independent*, 11.08.1995; Barbara Crossette, "U.S. Seeks to Prove Mass Killings," *Newjork tajms*, 11. avgust 1995; Josh Friedman, "Bosnia Photos Shock U.N.," *San Francisco kronikl*, 11. 08.1995; Stephen Handelman, "Serbs buried 2,000 in mass graves," *Toronto star*, 11. 08. 1995; Catherine Toups, "Bosnian survivor tells U.N. of mass executions by Serbs," *Vašington tajms*, 11.08. 1995; i Pilita Clark, "U.S. Fury At 'Systematic Slaughter'," *Sidni morning herald*, 12. avgust 1995.

говорио о „организованом и срачунатом напору“ да се прикрију убијања и смакнућа сахрањивањем тела жртава на изолованим местима расутим у широкој области,¹¹ иако је Дејвид Роуди износио тврдње о „огромном напору који су уложили Срби да сакрију тела преносећи их са једног места на друго“¹² - нико није показао ниједан сателитски снимак или фотографију из ваздуха на којој би се видела смакнућа, сахрањивања, ископавања и поновна закопавања, или камиони који су преносили тела на друга места. У августу 1995. године Медлин Олбрајт је упозорила Србе: „Посматраћемо вас“,¹³ сателити су у то време кружили бар осам пута дневно, а геостационарне летелице су лебделе и снимале и најситније детаље над Босном. Мејнстрим медији нису придавали никакав значај чињеници да америчка влада није обелоданила било какве визуелне доказе.

Велики број тела је сакупљен у Тузли, неких 7.500 и више. Али то су била тела сакупљена из читаве Босне, многа у лошем стању или само делови тела. Сакупљана су на начин који не одговара професионалним форензичким стандардима. Њихово порекло је било нејасно, веза са догађајима у Сребреници из јула 1995. године недоказана и често мало вероватна, а начин смрти обично неизвестан.¹⁴ Занимљиво, иако су Срби стално оптуживани за покушаје скривања тела, никада се није појавила идеја да су босански муслимани, у дугом периоду задужени за тражење тела, могли да их померају или да на други начин манипулишу доказима, упркос „досијеу“ о њиховим преварама.¹⁵ Учињен је покушај да се ДНК анализом докаже веза са Сребреницом, али он са собом носи многе проблеме, не само због очуваности материјала и процеса истраживања, и неће разрешити проблем разликовања смрти у егзекуцијама од смрти у борби. Ту су спискови несталих који садрже велике грешке, са дуплираним именима, особама које су умрле пре јула 1995. године, које су побегле да избегну мобилизацију у армију босанских муслимана, које се налазе на гласачким списковима 1997. године, а укључују и особе које су погинуле у борби, домогле се сигурне територије, или су заробљене и затим започеле нови живот на другом месту.¹⁶

¹¹ Нпр: Карла дел Понте, Допуњена оптужница, Тужилац трибунала против Радислава Крстића, ИТ-98-33, МКСЈ, 27. октобар 1999, параграф 25, Сличне оптужбе понављају се и у осталим случајевима против оптужених за Сребреницу.

¹² David Rohde, “The Battle of Srebrenica Is Now Over the Truth”, Njujork tajms, 9. јул 2000.

¹³ Види, Карла дел Понте, *Тужилац трибунала против Радислава Крстића*, ИТ-98-33, МКСЈ, 27. октобар 1999, параграф 25. Сличне оптужбе понављају се и у осталим случајевима против оптужених за Сребреницу. Steven Lee Myers, “Making Sure War Crimes Aren’t Forgotten”, Njujork tajms, 22. septembar 1997.

¹⁴ Види, Rupert, Poglavlje 4, “*Поигравање бројевима*”.

¹⁵ Поражавајући приказ улоге медија као ратних хушкача и провокатора у босанском сукобу и њиховог служења силама НАТО-а, види у: Peter Brock, Me251 dia Cleansing: *Dirty Reporting, Journalism and Tragedy in Yugoslavia* (Los Angeles: GMBBooks, 2005).

¹⁶ Види, Rupert, Poglavlje 4, “*Поигравање бројевима*”.

Број од 8.000 је некомпатибилан са основном аритметиком сребреничких бројева пре и после јула 1995. године. Укупан број избеглица из Сребренице, дакле оних који су преживели масакр, које су регистровале Светска здравствена организација и босанска влада почетком августа 1995. износи 35.632. Око 3.000 муслиманских мушкараца докопало се муслиманских линија (а да њихове породице о томе нису обавештене), а 2.000 је убијено у борбама. Ово даје укупно 38.632 преживелих плус 2.000 убијених у борби, те би, уколико је било 8.000 жртава егзекуција, популација у безбедносној зони Сребреница пре евакуације 11. јула 1995. године требало да буде 48.600. Али популација пре евакуације почетком јула је била у опсегу 37.000–40.000. И заиста, хашки судија Патриша Волд изнела је бројку од 37.000 као своју процену.¹⁷ Бројеви се једноставно не слажу и не могу се као такви прихватити.

Постоје сведоци убијања у Сребреници, односно они који тврде да су сведоци. Али их нема много, а поједини су имали лични политички интерес, или су из других разлога били непоуздани. Докази сугеришу да су босански Срби убили стотине муслимана, али не 8.000, и ништа близу том броју. Само је Дражен Ердемовић, сведок и директни учесник, тврдио да их је било 1.000. Он је етнички Хрват из групе плаћених убица који су добили 12 кг злата за своју службу у Босни (према изјави самог Ердемовића) и који су завршили у Конгу у служби француске обавештајне службе. Његово сведочење је прихваћено и поред неконзистентности, недостатка потврда његових тврдњи, његове проблематичне прошлости и веза, његових менталних проблема, који су били довољни да га ослободе суђења, али не и сведочења пред Трибуналом, без унакрсног испитивања, у оквиру две недеље од ослобађања. Докази овог и других сведока пате од злоупотребе процеса нагодбе, према коме су сведоци могли добити блаже казне ако су довољно сарађивали са тужилаштвом.¹⁸

Вредно је помена да велики број непристрасних посматрача у Сребреници и око ње у јулу 1995. године нису приметили никакве доказе о масакру, укључујући припаднике холандских снага присутне у „безбедносној зони“. Хуберт Виланд, главни истражитељ УН за повреде људских права, није успео да нађе сведоке злочина ни после пет дана интервјуа које је водио међу 20.000 преживелих из Сребренице у избегличком кампу на тузланском аеродрому. „Нисмо нашли никога ко је својим очима видео злочине“, рекао је Виланд лондонском Дејли телеграфу.¹⁹ Карлос Мартинс Бранко, заменик директора посматрача УН у Босни, који је саслушавао посматраче УН који су били задужени за Сребреницу, пише да су процене од 8.000 жртава „коришћене за

¹⁷ Види, Patricia M. Wald, “General Radislav Krstic: A war crimes case study”, *Georgetown Journal of Legal Ethics*, пролеће 2003, Vol. 16, No. 3, str. 445. Такође види: Ruper, Поглавље 4, “*Poigravanje brojevima*”.

¹⁸ Види: Џорџ Самуели, Поглавље 5, „*Осигуравање пресуда: Злоупотреба исказа сведока у Хагу*“. Такође види: Чивиков, Сребреница: Крунски сведок.

¹⁹ Tim Butcher, “Serb Atrocities In Srebrenica Are Unproved”, *Dejli telegraf*, 24. jul 1995.

манипулацију у сврху пропаганде“, и додаје да је „несумњиво бар 2.000 муслимана погинуло у борбама са боље обученом Армијом босанских Срба, која је имала и бољу команду“ током три године жестоких борби.²⁰ Цифра од 2.000 погинулих једнака је, грубо говорећи, броју појединачних тела која су ексхумирана из гробница везаних за Сребреницу у области коју је означио Хашки трибунал до 2002. године (између 1.919 и 2.028, зависно од извора²¹). Али многи су умрли пре пада Сребренице, а у многим другим случајевима узрок смрти није могао бити утврђен, или се не ради о егзекуцијама.

Од многих аномалија везаних за званичну верзију сребреничког масакра, она која највише открива везана је за стабилност броја муслиманских жртава - 8.000 у периоду јули–септембар 1995. године, и 8.000 све од тада, упркос крајње проблематичној основи за прве процене, доказима да су многи или највећи број „несталих“ успели да се домогну територије босанских муслимана или Србије, или су погинули у борбама, и упркос немогућности да се предоче одговарајући физички докази и поред огромних напора. У другим случајевима, као што је прва процена броја жртава 11. септембра, или чак укупног броја жртава у Босни или броја жртава на Косову, првобитне процене су касније знатно смањиване, јер су физички докази и пребројавање тела почетне процене учинили неодрживим.²² Али у случају Сребренице, због кључне политичке улоге коју је имала за САД, босанске муслимане и Хрвате, готово религиозни занос пратио је бројку од 8.000 и сребренички мит је остао отпоран на све противдоказе, ма како чврсти били. Од почетка до данас, број муслиманских мушкараца и дечака које су наводно масакрирали босански Срби служио је као нека врста више истине. Сумња у њу показала би недостатак праве вере или, још горе, била представљена као „апологетика“ за Србе, за Слободана Милошевића и за „геноцид“.

Догађаји у Сребреници и тврдње о великом масакру били су од користи за Клинтонову администрацију, вођство босанских муслимана и хрватске власти. Клинтон је 1995. године био под великим политичким притиском, како медија, тако и републиканског председничког кандидата Боба Дола, да предузме снажније акције у корист босанских муслимана и његова је администрација

²⁰ Carlos Martins Branco, “Was Srebrenica a Hoax?”, Centre for Research on Globalization, 24. јул 2005 (оригинално издање аутора, 4. март 1998).

²¹ За дискусију о бројкама од 2.028, види: судија Алмиро Родригуес ет ал., Пресуда, Тужилац против Радислава Крстића, ИТ–98–33–Г, МКСЈ, 2. август 2001, параграф 73,. Бројку од 1.919–1.923 изнео је српски форензички аналитичар Љубиша Симић, који је проучио патолошке извештаје достављене МКСЈ током 2002. године (годину дана после Пресуде Крстићу) и закључио, како у овом поглављу пише Џонатан Рупер, да је „стваран број скупова остатака представљених у овим извештајима укупно мањи од 2.000, а, вероватно, између 1.919–1.923”. Види: Љубиша Симић, “Analysis of Srebrenica Forensic Reports Prepared by ICTY Prosecution Experts”, i Simiћ, “Presentation and Interpretation of Forensic Data (Pattern of Injury Breakdown)”, u: *Deconstruction of a Virtual Genocide*, уредник Каргановић, стр. 69–88, и стр. 89–104.

²² Види: Едвард С. Херман, Поглавље 1, „Увод“.

жарко желела да пронађе оправдање за своју агресивну политику. Клинтонови званичници су се стушили на лице места, у Сребреницу, да би потврдили и објавили оптужбе за масакр, баш као што ће то касније учинити Вилијем Вокер у Рачку у јануару 1999. године.²³ Увећавајући број жртава након заузимања Сребренице, амерички званичници су истовремено скретали пажњу са још масовнијих хрватских напада на безбедносне зоне УН у Западној Славонији у мају (операција „Бљесак“) и у области Крајине у августу 1995. године (операција „Олуја“) које је Америка подржавала. Пошто су саботирали договор под покровитељством УН и Европске уније који је могао спречити избијање рата 1992. године (Лисабонски споразум из марта 1992. године), као и два договора (Венс–Овенов и Овен–Столтенбергов план) којима је рат могао бити прекинут 1993. године, представници тврде линије Стејт департмента посветили се наметању војног решења, чиме је рат продужен до 1995. године.

Олакшавајући трансфер наоружања снагама босанских муслимана и затварајући очи пред уласком страних муџахединских бораца, Америка је „безбедносне зоне за цивиле“ Уједињених нација претворила у области за припрему оружаних напада на босанске Србе и, касније, замке за интервенцију НАТО-а. Цес Вибес, који је опширним анализама допринео извештају холандске владе о Сребреници из 2002. године, приметио је да је Обавештајна агенција америчке војске помагала транспорт илегалног оружја из муслиманских земаља до аеродрома у Тузли користећи црне транспортне авионе „херкулес Ц–130“ и организујући прекиде у надгледању „авакса“ који је баш требало да спречава овакве илегалне транспорте оружја.²⁴ Заједно са оружјем долазили су и муџахедински борци, из кампова за обуку иранских шиита и из Ал Каиде, укључујући два од деветнаест отмичара који су учествовали у нападима 11. септембра. Званични извештај америчке комисије о догађајима од 11. септембра наводи да су се Наваф ал Хазми и Халид ал Михдар, као и мозак операције Халид Шеик Мохамед борили у Босни и да је Осам бин Ладен имао канцеларије у Сарајеву, као и у Загребу.²⁵ Амбасада Босне и Херцеговине у Бечу, према муслиманској публикацији Дани, издала је пасош самом Бин Ладену 1993. године. Бин Ладен је два пута примећен у канцеларији босанског председника Алије Изетбеговића.²⁶

²³ О улози америчког генерала Вилијема Вокера у подстицању интересовања Запада за наводни масакр око 45 етничких Албанаца у селу Рачак на Косову јануара 1999, види: Johnstone, Fools' Crusade, "Racak: casus belli for NATO", str. 238–244. Такође види Edward S. Herman, David Peterson, *The Politics of Genocide (New York: Monthly Review Press, 2010)*, "Mythical Bloodbaths: Racak", str. 95–101.

²⁴ Види: Cees Wiebes, *Intelligence and the War in Bosnia, 1992 — 1995* (London: Lit Verlag, 2003), посебно Поглавље 4, "Secret Arms Supplies and Other Covert Actions", str. 157–218.

²⁵ Thomas H. Kean, Lee Hamilton, *The 9/11 Commission Report (New York: W.W. Norton & Co., 2004)*, str. 147, str. 488, i str. 58.

²⁶ Џорџ Богданич, Поглавље 2, „Увод у освајање Сребренице“, у књизи Како истиче Богданич: „Британска новинарка Ив-Ен Прентис (Еве-Анн Прентице) изјавила је да је, док је

И амерички званичници и званичници Хашког трибунала које су поставиле САД потврђују политички значај подизања оптужница Трибунала. Тако је, након подизања оптужнице за „геноцид“ против вође босанских Срба Радована Караџића и генерала Ратка Младића 24. јула 1995. године,²⁷ главни судија Хашког трибунала Антонио Касезе похвалио оптужницу као „добар политички резултат“ и приметио да „ова господа неће бити у прилици да учествују у мировним преговорима“²⁸ - строго политички став, који и поред тога није успео да дискредитује Хашки трибунал у очима света. „Схватио сам да је Међународни трибунал за ратне злочине моћно и драгоцену средство“, рекао је Би-Би-Сију главни амерички преговарач Ричард Холбрук. „Користили смо га да два највећа европска ратна злочинца, Караџића и Младића, држимо изван Дејтонског процеса и да оправдамо све што је уследило.“²⁹

Вође босанских муслимана су се више година трудили да убеду силе НАТО-а да снажније интервенишу у њихову корист. Постоје чврсти докази да су били спремни не само да лажу, већ и да жртвују своје сопствено становништво и војнике да би изазвали интервенцију. Званичници босанских муслимана тврде да им је њихов ратни председник Алија Изетбеговић рекао да га је Клинтон обавестио да је директна америчка војна интервенција могућа само ако Срби убију најмање 5.000 људи у Сребреници.³⁰ Напуштање Сребренице пре 11. јула 1995. године ким нападачима и повлачење које је муслиманске снаге учинило рањивим и изазвало велике губитке у борбама и осветничким smakнућима - произвело је број жртава који је, након увећања, не само достигао већ и престагао праг који је поставио Клинтон. Постоје и други докази да повлачење из Сребренице није било војна неопходност, већ стратешко, са урачунатим губицима у људству који су сматрани потребном жртвом зарад постизања вишег циља.³¹

чекала да почне заказани састанак са Алијом Изетбеговићем у новембру 1994, видела како једног 'човека који је лично на Арапина' уводе да пре ње види Изетбеговића. Новинарка која је у том тренутку била с њом, Рената Флотау (Ренате Флоттау) из немачког Шпигла, касније је тог човека препознала као Осаму бин Ладена“ (напомена 13).

²⁷ Види: Ричард Ј. Голдстон, *Тужилац трибунала против Радована Караџића, Ратка Младића*, ИТ-95-5-И, 24. јул 1995, параграф 17-33, 252

²⁸ Paul Holmes, “Karadzic a pariah, says war crimes tribunal chief”, *Rojters*, 26. јул 1995. Такође види Самуели, Поглавље 5, „Осигуравање пресуда“, у овој књизи.

²⁹ Richard Holbrooke, “United Nations or not?”, *Интервју за Би-Би-Сијев Радио 4*, 9. септембар 2003 .

³⁰ Види: Кофи Аннан et al., *The Fall of Srebrenica (A/54/549)*, *Извештај генералног секретара поводом резолуције Генералне скупштине 53/35*, 15. новембар 1999., Како стоји у овом документу: „Неки од преживелих чланова сребреничке делегације изјавили су да им је председник Изетбеговић такође рекао 1993. године што како је сазнао да је интервенција НАТО-а могућа у Босни и Херцеговини, али се може догодити само уколико би Срби провалили у Сребреницу и убили најмање 5.000 тамошњих становника. Председник Изетбеговић не признаје да је тако нешто изјавио“ (параграф 115).

³¹ Види Богданич, Поглавље 2, „Увод у освајање Сребренице“, у овој књизи.

Деветог јула 1995. године, два дана пре него што су босански Срби заузели готово празан град Сребреницу и пре него што су започеле иоле озбиљније борбе, председник Изетбеговић је већ звао председника Клинтона и друге светске лидере пожурјујући их да предузму акцију против „тероризма“ и „геноцида“ снага босанских Срба. Био је то део уобичајеног шаблона по коме су оптужбе за масовна силовања, логоре смрти и инсценирани злочини коришћени за манипулацију јавним мњењем у корист војне интервенције. Војни извори наводе да муслиманске војне снаге у Сребреници, које су бројале 5.500 бораца, нису ни покушале да одбране град од 200 војника и пет тенкова који су чинили српске снаге. Тим Рипли, аналитичар војног листа Хејнс, примећује да су муслиманске снаге напустиле Сребреницу и отишле у околна брда пре него што су Срби заузели скоро празан град. Он пише да су холандски војници „видели босанске трупе које су бежале из Сребренице како пролазе поред њихових осматрачких пунктова носећи потпуно ново антитенковско наоружање, нераспаковано. Овај и други слични извештаји изазвали су сумње код многих официра УН и страних новинара.“ Британски потпуковник Хим Бакстер, помоћник команданта УН Руперта Смита, рекао је Тиму Риплију: „Они су (босанска муслиманска влада) знали шта се догађа у Сребреници. Сигуран сам да су одлучили да је вредело жртвовати је.“³²

Муслиманске вође из Сребренице тврде да су босанско председништво и генералштаб намерно „жртвовали“ град да би изазвали интервенцију НАТО-а. У својим сведочењима пред Хашким трибуналом генерали муслиманске војске Сефер Халиловић и Енвер Хаџихасановић потврдили су да је генералштаб босанске армије нагло повукао 18 највиших официра 28. дивизије из Сребренице. Ово је учињено иако је виша команда наређивала акције саботаже против босанских Срба. Једна од њих је био војно бесмислен напад на стратешки безначајно оближње српско село Вишњицу. Завршни напад је био на јединице Армије босанских Срба на путу јужно од Сребренице, тек неколико дана пре него што су Срби заузели готово небраћен град.³³ У својој књизи Ратници мира из 2004. године, Бернар Кушнер, бивши шеф „Лекара без граница“ и француски министар спољних послова у Саркозијевој влади, каже да је ратни председник Босне и Херцеговине, Алија Изетбеговић, на самрти признао Кушнеру и Ричарду Холбруку да је претеривао у оптужбама за српске злочине како би изазвао интервенцију НАТО-а против Срба. Изетбеговић је поменуо заробљеничке логоре које су држале све три стране у босанском грађанском рату, али за које је његова влада 1992. године тврдила да су то били „логори за истребљење“. Ову оптужбу су нашироко објављивали новинари,

³² Tim Ripley, *Operation Deliberate Force: the UN and NATO Campaign in Bosnia 1995* (Lancaster: Centre for Defence and International Security Studies, 1999), str. 192, str. 145.

³³ Види: Џорџ Богданич, *Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика* Поглавље 7, „Извештај УН-а о Сребреници — Искривљена слика догађаја“.

као Рој Гатман из Њуздеја (који је добио Пулицерову награду) и узданица ТВ Еј-Би-Си Питер Хенингс. „То је изазвало врло емотивне реакције широм света“, сећа се Кушнер Изетбеговићевих речи. Изетбеговић је признао пред њим и Холбруком да заиста „није било логора за истребљење, ма како ужасна ова места била“ и додао да је „мислио да ће ово откриће убрзати бомбардовање (босанских Срба).“³⁴

Хрватске власти су биле одушевљене тврдњама о сребреничком масакру јер је то одвлачило пажњу од њиховог разорног етничког чишћења Срба у западној Славонији (које су западни медији готово у потпуности занемарили) и зато што је обезбеђивало покриће за већ планирано протеривање више стотина хиљада Срба из Крајине у Хрватској. У операцији „Бљесак“, изведеној у мају 1995. године, Хрвати нису обезбедили безбедан пролаз за огромну колону српских избеглица у којој је било много жена и деце. „Многи Срби су настрадали у тешком тенковском, артиљеријском и ваздушном бомбардовању... док су покушавали да побегну преко моста на Сави у Босну“, извештавао је Роберт Коен из Њујорк тајмса, и „изгледа да је нереална процена о 450 српских жртава коју је дао Гојко Шушак, хрватски министар одбране.“³⁵

Масовно хрватско етничко чишћење Срба из Крајине које је уследило у року од месец дана, извршено је са америчком дозволом и логистичком подршком. Могуће је да је број српских цивилних жртава био већи од броја муслиманских цивила убијених у области Сребренице у јулу месецу. Највећи број муслиманских жртава су били борци, а не цивили, пошто су Срби жене и децу из Сребренице послали аутобусима на сигурно. Али у Крајини, као и у западној Славонији, Хрвати то нису учинили, па је велики број жена, деце и старих поклан у Крајини. Окрутност Хрвата је била импресивна: „Трупе УН ужаснуто су гледале како хрватски војници вуку тела мртвих Срба дуж пута изван логора УН, а онда пуцају у њих из АК-47. После су гусеницама тенкова газили тела растргнута пројектилама.“³⁶ Али ово је прошло скоро непримећено у јеку пропаганде и огорчења створених око Сребренице уз помоћ мејнстрим медија, који су у балканским ратовима већ били ушанчени на једној страни.

Хашки трибунал и Уједињене нације су имали да одиграју важну улогу у учвршћивању приче о сребреничком масакру. Од почетка Хашки трибунал је служио као продужена рука сила НАТО-а. Оне су га основале и финансирале и играле улогу његове полиције и извора информација. Од ове организације су очекивале и добијале одговарајуће услуге. Хашки трибунал се интензивно фокусирао на Сребреницу и обезбеђивао номинално независну потврду

³⁴ Bernard Kouchner, *Les Guerriers de la Paidž* (Paris, 2004), стр. 373–374. (Превела Диана Џонстон, лична комуникација, 9. март 2011.)

³⁵ Roger Cohen, “Serbia Moves Tanks to Croatia Border”, *Njujork tajms*, 7. мај 1995.

³⁶ Ripley, *Operation Deliberate Force*, стр. 192.

тврдњи о масакру, заједно са „правним“ оптужбама за планирани „геноцид“, на које се могло касније позивати. Иако се број жртава у операцијама „Бљесак“ и „Олуја“ мери хиљадама, насупрот свом односу према Сребреници, али у складу са улогом инструмента НАТО-а, Хашки трибунал није никада подигао оптужницу за геноцид у случају планираних етничких чишћења и масакра.

Организација УН била је мање интегрисана у захтеве НАТО-а него Хашки трибунал, али је такође одговарала захтевима, а када се ради о Сребреници, све је прошло баш као што су Америка и њени савезници желели. Под притиском Америке УН су примењивале двоструке стандарде за изношење наводних злочина српских снага у односу на упоредиве злочине хрватских и муслиманских снага. У периоду од маја 1992. до априла 1993. године једва да је прошла иједна недеља без масакра или напада типа спаљена земља које је муслимански вођа Насер Орић спроводио по градовима и селима, као што су Сикирице, Коњевић Поље, Глогова, Залажје, Факовићи, Калудра, Лозница, Брежани, Крница, Загони, Орлиће, Биљаца, Црни Врх, Милићи, Каменица, Бјеловац, Кравица, Скелани и Забоковица.

„Насер Орић је био војни заповедник који је уз помоћ терора владао овом облашћу и њеним становништвом“, сведочио је генерал Филип Моријон пред Хашким трибуналом. „Није себи могао да дозволи да држи заробљенике. Колико се сећам, није се чак трудио ни да пронађе разлог.“³⁷ Орићеве снаге су одговорне за смрт 1.200 Срба у околини Сребренице до марта 1993. године, судећи према извештају који је Уједињеним нацијама поднела југословенска Државна комисија за истрагу о ратним злочинима, у јуну 1993. године.³⁸ Српски истраживач Миливоје Иванишевић процењује да се до краја рата, крајем 1995. године, број српских жртава попео на 3.287.³⁹ Ипак, и поред бројних доказа о директном учешћу Насера Орића у овим ужасима, амерички Стејт департмент, УН и највеће медијске куће су ћутали о овим злочинима. Резолуције Савета безбедности којима би се осудили злочини хрватских и муслиманских снага су осујећиване претећим ветом Медлин Олбрајт.

Извештај о Орићу је предат Експертској комисији УН за ратне злочине, чијег је председавајућег Шерифа Басиунија поставила амбасадорка Олбрајт.

³⁷ Транскрипт суђења Милошевићу, 12. фебруар 2004, стр. 31.966.

³⁸ Види извештај предат Генералној скупштини УН и Савету безбедности: (A/48/177 — A/25835), Меморандум о ратним злочинима и злочинима геноцида у источној Босни (општине Братунац, Скелани и Сребреница) против српског народа од априла 1992. до априла 1993, Југословенска државна комисија за ратне злочине и геноцид, април 1993. године, стр. 19, <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=KE997922Љ7026.88080&profile=bib&uri=full=3100001!320302!1&ri=3&aset=subtab124&menu=search&source=!horizon#focus>.

³⁹ Види: Миливоје Иванишевић, Сребреница јул 1995: у трагању за истином, Београд, Хришћанска мисао, друго издање, 2010, стр. 93. У овом издању Иванишевић документује број из „Књиге мртвих Сребренице и Бирча 1992–1995” (стр. 95–169), где наводи имена и датуме рођења и смрти 3.287 српских жртава на том подручју и у датом временском раздобљу.

Али, у завршној верзији извештаја Комисије Орић није ни поменут.⁴⁰ Кад је Хашки трибунал коначно успео да подигне оптужницу против Орића, 28. марта 2003. године, врло вероватно да би створио илузију правне равнотеже, она је садржала само мање важне тачке, везане за неколико смрти, лоше поступање са заробљеницима, уништавање имовине и, изнад свега, немогућност да држи под контролом војнике који су били под његовом командом.⁴¹ Иако се Орић западним новинарима хвалио о масакрирању српских цивила,⁴² портпарол Хашког трибунала Флоранс Артман је тврдила да „Хашки трибунал није нашао доказе да је у српским селима која су представља поприште његових операција било цивилних жртава.“⁴³

Чарлс Бојд, бивши заменик команданта НАТО-а одговоран за обавештајне процене, писао је у листу Форин аферс да се хрватски напад на области под заштитом УН које су насељене Србима у западној Босни „разликује од српских акција у околини Сребренице и Жепе, такође збона под заштитом УН, само по степену западног увртања руку и снимака Си-Ен-Ена који су ове последње изнеле на видело. Етничко чишћење се осуђује само ако га врше Срби, али не против њих.“⁴⁴

Још једна аномалија која указује на недодирљиви и политизирани карактер сребреничког масакра - унапред спреман опис убијања као случаја „геноцида“. Трибунал је играо важну улогу у томе, са тешко достижном лаковерношћу, неограниченим психологизирањем, проблематичним правним резонувањем и спремношћу да прихвати судско сведочење сведока тужилаштва који су починили кривоклетство у процесу нагодбе (најпознатији су Дражен Ердемовић и Момир Николић⁴⁵). Хашки трибунал је изманипулисао појам геноцида, резервисан за најужаснији злочин, планирано истребљење одређене групе, да би оправдао оптужнице подигнуте пре било каквог озбиљног истраживања везаних за освајање Сребренице.

⁴⁰ Види: М. Cherif Bassiouni et al., *Final Report of the Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (S/1994/674)*, Savet bezbednosti UN, 24. мај 1994. године.

⁴¹ Види: Карла Дел Понте, *Тужилац трибунала против Насера Орића* (ИТ-03-68- И), 28. март 2003. године, параграфи 22-38.

⁴² Види: Bill Schiller, “Muslims’ hero vows he’ll fight to the last man”, *Toronto star*, 31. јануар 1994. и John Pomfret, “Weapons, Cash and Chaos Lend Clout to Srebrenica’s Tough Guy”, *Vašington post*, 16. фебруар 1994.

⁴³ “No Evidence of Civilian Casualties in Operations By Bosnian Commander”, *Novinska agencija Beta*, 11. април 2003; BBC Monitoring International Reports, 11. април 2003.

⁴⁴ Charles G. Boyd, “Making Peace with the Guilty; The Truth about Bosnia,” *Foreign Affairs*, September/October, 1995. Summary and Conclusions.

⁴⁵ О Дражену Ердемовићу и Момиру Николићу види: Самуели, Поглавље 5, „Осигуравање пресуда“, у овој књизи. Посебно о Ердемовићу види: Чивиков, *Сребреница: Крунски сведок*.

Кад је реч о лаковерности, један од судија Трибунала као чињеницу је прихватио тврдњу сведока да су српски војници натерали једног старог муслимана да поједе јетру свог унука.⁴⁶ Судије су понављале као утврђену чињеницу тврдњу да су 7.000 до 8.000 муслиманских мушкараца били жртве smakнућа, истовремено признајући да докази само „упућују“ да „већина“ од тих 7.000–8.000 није убијена у борби, што даје број који је знатно мањи од 7.000–8.000. Трибунал се бавио сумњивим проблемом геноцидне намере Срба који су муслиманске жене и децу аутобусима послали на сигурно, наводећи као аргумент да су то учинили у маркетиншке сврхе. Али, како наглашава Мајкл Мандел, ако неко не изврши криминални акт и поред жеље да то учини, то једноставно значи да „злочин није извршен“.⁴⁷ Трибунал никада није питао зашто Срби нису опколили град пре заузимања да би спречили хиљаде мушкараца да побегну, ни зашто су муслимански војници оставили своје жене, децу и многе рањене другове на милост и немилост Србима. Трибунал се није суочио са чињеницом да је 10.000 углавном муслиманских становника Зворника потражило спас из грађанског рата у бекству у Србију, како је тврдио сведок оптужбе Борисав Јовић.⁴⁸ Међу осталим слабостима аргументације судија Хашког трибунала је и то да је геноцид ако сте убили много мушкараца једне групе да бисте смањили њену популацију у будућности, уклањајући је на тај начин из неке области. Наравно, могуће је да сте убили да бисте њих спречили да убију вас и ваше људе, као део оружаног сукоба који је у току. Али Суд боље познаје српску психологију - не може то бити једини разлог, мора да је постојао неки мрачнији циљ. Резоновање Трибунала нуди могућност да уз мало судског психологизирања наклоњеног тужилаштву, сваки случај убијања непријатељских војника може бити проглашен геноцидом.

Постоји проблем дефиниције групе. Да ли су Срби покушавали да елиминишу све муслимане из Босне или све муслимане глобално? Или само у Сребреници? Судије су сугерисале да је само протеривање муслимана из Сребренице геноцид, и у суштини су изједначили етничко чишћење и геноцид. Хашки трибунал, упадљиво, никада није прогласио „геноцидом“ хрватско

⁴⁶ Види: “*Radovan Karadzic and Ratko Mladic Accused of Genocide Following the Take-Over of Srebrenica*,” саопштење за штампу ЦЦ/ПИО/026-Е, МКСЈ, 16. новембар 1995. У изјави пред судом судија већа Фуад Ријад рекао је да „докази које је изнео тужилац описују призоре незамисливог дивљаштва: на хиљаде мушкараца је стрељано и закопано у масовним гробницама, стотине људи закопани су живи, мушкарци и жене су касапљени и клани, деца убијена пред очима мајки, а један деда је био приморан да поједе јетру свог унука. Ово су заиста призори из пакла, записани на најмрачнијим страницама људске историје.“ Такође види: Barry Schweid, “Top Bosnian Serbs Indicted for ‘Scenes From Hell’ in Srebrenica”, *Asosijetted pres*, 16. novembar 1995.

⁴⁷ Види Мајкл Мендел, *Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика*, Поглавље 6, „МКСЈ то назива ‘геноцидом’“.

⁴⁸ Види: *Транскрипт суђења Милошевићу*, ИТ-02–54, 18. новембар 2003, стр. 29.113–29.114,

етничко чишћење 250.000 Срба из Крајине, иако је у том случају убијено много жена и деца, а етничко чишћење примењено на много шире подручје и много већу популацију жртава него у Сребреници. Медлин Олбрајт је, 10. августа 1995. године, пред Савет безбедности изнела да је „13.000 мушкараца, жена и деце протерано из својих домова у Сребреници“. Али никада није сматрала неугодним протеривање 250.000 Срба из њихових домова у Хрватској, а неактивност Хашког трибунала ју је пратила. Овде је пристрасност очита, а судска политизација екстремна.

Медијски третман сребреничког и крајишког случаја следио је исти шаблон и добро илуструје како медији неке жртве могу да учине вредним, а друге безвредним, зависно од политичких циљева.⁴⁹ Како су Срби били мета западних влада у овим сукобима, а америчка влада посебно активно помагала програме масовног етничког чишћења Срба из Крајине од стране хрватских и снага босанских муслимана, западни медији су посвећивали огромну пажњу Сребреници, са огорчењем, злом намером, позивом на акцију и без навођења контекста. А у случају Крајине, пажња је била минимална и пролазна, огорчење непостојеће, детаљни извештаји о стању жртава минимални, језик извештавања неутралан, а контекст који је понуђен учинио је догађаје потпуно разумљивим. Контраст је драматичан. Напад босанских Срба на Сребреницу је био „језив“, „убилачки“, „дивљачки“, „хладнокрвно убилачки“, „геноцидан“, „агресиван“ и, наравно, био је „етничко чишћење“. За Крајину, медији нису користили тако оштар језик - чак је и израз „етничко чишћење“ сматран прејаким. Хрватски напад је пре био велики „устанак“ који „смекшава непријатеља“, „муњевита офанзива“ и објашњен је као „одговор на Сребреницу“ и резултат чињенице да су српске вође „претерале“. Вашингтон пост је чак цитирао Питера Галбрајта, америчког амбасадора у Хрватској, који је усред операције „Олуја“ тврдио да „егзодус Срба није етничко чишћење“.⁵⁰ Лист није дозволио оспоравање овог мишљења. У ствари, хрватске операције против Срба у Крајини учиниле су Хрватску етнички најчистијом од свих република бивше Југославије, иако је НАТО окупација Косова од 1999. године надаље омогућила Албанцима етничко чишћење које је могло да парира оном у Хрватској.

Многи новинари који су пратили Сребреницу и рат у Босни конзистентно су прихватили изјаве босанске и америчке владе као чињенице, уместо да спроведу независне провере. Хон Среј, потпуковник америчке армије и стручњак за војна питања на Балкану, који је био на лицу места у Босни, писао је у октобру 1995. године да „многи новинари, који несумњиво раде у тешким

⁴⁹ Види упоредну анализу случајева Сребренице и Крајине у: Херман, Петерсон, *“The Dismantling of Yugoslavia,”* стр. 19–26.

⁵⁰ “A UN Report: Bosnian Serbs Massacred Srebrenica Muslims”, *Vašington post*, 12. avgust 1995.

и опасним условима...дозвољавају себи да постану пијуни пропагандне структуре.“ Среј наставља: „Ови дописници често ограничавају време проведено у Босни на кратке боравке и пропуштају да схвате праве нијансе које су у игри у овом рату... Овај сегмент медија осећа да сигурност њиховог запослења зависи од тога да ли ће добити тридесетак секунди доброг видео снимка, праћеног изјавама муслиманских званичника или њиховог становништва. Као резултат се, очигледно, јављају безвредни написи који подилазе босанским ставовима и заводе читаоце.“⁵¹ Очигледно, ова карактеризација не описује извештавање о сукобу или случају Сребренице, али добро описује дугорочни приступ медија и објашњава зашто данас, више од петнаест година касније, јавним мњењем доминира извитоперена слика онога што се догодило у Сребреници и како је то помогло доношењу одлука које су утицале на судбину Босне, Косова и саме Србије.

Босански Срби су први извештај о Сребреници издали у септембру 2002. године али је тај извештај одбио тадашњи високи представник Педи Ешдаун због неодговарајућих закључака. У току следеће две године он је отпустио низ политичара и аналитичара Републике Српске, претећи чак и обарањем њене владе, и изнудио писање другог, па и трећег извештаја, које су припремали људи чија се верзија догађаја прогресивно приближавала званично одобреним закључцима. Трећи извештај, објављен у јуну 2004. године био је поздрављен у западним медијима као разумна потврда званичне линије: „Вођство босанских Срба признало одговорност за масакр 7.000 муслиманских мушкараца и дечака у Сребреници“ - био је уобичајени рефрен.⁵² Занимљиво, чак и овај изнуђени и наметнути извештај не долази ни близу признања о 8.000 смакнута. Уместо тога, он говори о 7.800 „несталих“ и поставља питање интегритета метода састављања више променљивих спискова „несталих“. И док предлаже да се влада Републике Српске „поклони пред жртвама Сребренице“, истовремено изражава наду да ће различите институције Босне и Херцеговине учинити то исто за друге невинне жртве убијене у току ових ратова.⁵³ Медији нису помињали ове квалификације и вероватноћа да ће власти спровести истрагу и позвати на извињење за хиљаде немуслиманских... жртава изразито је мала.

Још једна особина сребреничког случаја је инсистирање на довођењу свих (српских) злочинаца пред суд, где ће признати кривицу наводно због задовољења правде и процеса помирења. Ово правило није било примењено у случају Индонезије и Источног Тимора (1975–1999) где су амерички и

⁵¹ LTC John E. Sray, “Selling the Bosnian Myth to America: Buyer Beware”, *Foreign Military Studies Office Publications*, Department of the Army, Fort Leavenworth, октобар 1995.

⁵² Nicholas Wood, “Bosnian Serbs Admit Responsibility for the Massacre of 7,000”, *Newjork tajms*, 12. јун 2004. године.

⁵³ Види: Милан Богданић ет ал., *Коначни извештај Комисије за истраживање догађаја у Сребреници између 10. и 19. јула 1995.* (Бањалука, Република Српска), јуни 2004.

британски савезници починили масовна убиства. Наравно, оно се неће применити ни у случајевима где су Америка и Велика Британија починиле агресију и побиле велики број цивила, као у Ираку. Што се тиче примене овог правила у ратовима на Балкану, проблем је у томе што правда не може бити једнострана, јер онда престаје да буде правда и открива своје право лице као освета или покриће за друге политичке циљеве. Етничко чишћење широм бивше Југославије никако није спроводила само једна страна. У ствари, број избеглих и интерно расељених лица био је и остаје највећи међу Србима.⁵⁴ Штавише, Срби тврде и документују много хиљада убијених од руку босанских муслимана и увезених муџахедина, и Хрвата. Имали су групу за испитивање и идентификацију тела у 63 масовне гробнице.⁵⁵ То је прошло скоро непримећено код западних медија и Хашког трибунала. Како је уважени стручњак за судску медицину Зоран Станковић приметио још 1996. године „тужилац Ричард Голдстон није био заинтересован за чињеницу да је његов тим претходно идентификовао 1.000 тела Срба у области Сребренице“.⁵⁶ Уместо тога, постоји стални рефрен о српском јадиковању, док се жалбе босанских муслимана узимају за жалбе правих жртава и никад нису сматране јадиковањем.

Уместо да допринесе помирењу, стално фокусирање на сребреничке жртве и Србе убице доприноси интензивирању мржње и националистичких подела, баш као што су рат и насиље на Косову појачали мржњу и показали да је циљ који је Клинтон прокламовао у априлу 1999. године као борбу за „принципе мултиетничке, толерантне и инклузивне демократије“ био превара.⁵⁷ На Косову је ова једнострана пропаганда и НАТО управа ослободила озбиљно и константно насиље усмерено против Срба (али и против Рома, Турака и албанских дисидената) које је додатно појачано спремношћу НАТО власти да скрену поглед док њихови савезници, наводне жртве, спроводе освету и постижу дугорочни циљ етничког чишћења. У Босни је предлог британског Форин офиса да се десетогодишњица сребреничког масакра искористи за „државничку иницијативу“ јавног помирења различитих група наводно примљена као могућност да се на брзину заврши са тим и Срби прогласе геноцидним народом.

Као што наглашава Дејвид Ендлер, „фокусирање међународне заједнице на рат дало је подршку најреакционарнијим и најназаднијим политичким снагама

⁵⁴ Види: Herman, Peterson, “The Dismantling of Yugoslavia”, Tabela 1, “*Refugees and internally displaced persons in the former Yugoslavia, as of January 1, 2005*”, стр. 31.

⁵⁵ Види: “Serb official says mass grave discovered in northwestern Bosnia”, *Novinska agencija Onasa*, 21. februar 2006; BBC Worldwide Summary, 21. februar 2006.

⁵⁶ “Yugoslav forensic expert says no proof about Srebrenica mass grave”, *Novinska agencija Tanjug*, 12. jul 1996; BBC Summary of World Broadcasts, 15. jul 1996.

⁵⁷ Bill Clinton, “Remarks by the President to the American Society of Newspaper Editors”, *Federal Documents Clearing House*, 15. april 1999.

у Босни... Они који су друштвено највише искључени из босанског живота били су у могућности да диктирају политичке циљеве и да се супротставе помирењу, јер је њихова друштвена тежина вештачки увећана међународном доминацијом у политици ове мале земље. Без политичке, социјалне и економске зависности од спољашњих актера која је легитимизована идејом о бошњачким жртвама, мало је вероватно да би рат опстао као централна тачка живота у Босни.⁵⁸ И у Босни и у Србији, Срби су под сталним нападом, понижавани, а њихове вође и војна лица кажњавани, док они који су оптужени за злочине међу муслиманима, Хрватима и силама НАТО-а нису били предмет опсежних истрага и кажњавања, па су чак и приказивани као делитељи правде. Јасно је да стварни циљеви оних који инсистирају на одмазди нису правда и помирење. Њихов циљ је, осим пуке освете, да се ојача позиција босанских муслимана, да се смрви и ако је могуће чак и елиминише Република Српска као независни ентитет у Босни, да се Србија задржи у стању потпуне неорганизованости, слаба и зависна од Запада, да се створи основа за формално одвајање Косова од Србије и да се настави са приказивањем у повољном светлу америчког и НАТО напада и распада Југославије. Последњи циљ захтева да се скрене пажња са улоге Клинтонa и босанских муслимана у пружању упоришта Ал Каиди на Балкану, са Изетбеговићевог блиског савезништва са Осамом бин Ладеном, са његове Исламске декларације (1970), која је објавила непријатељство мултиетничкој држави, са увоза 4.000 муџахедина да се боре у „светом рату“ у Босни уз активну подршку Клинтонове администрације, и са везе између ОВК и Ал Каиде.⁵⁹

ЗАВРШНЕ НАПОМЕНЕ

Разумевање догађаја који окружују Сребреницу може такође да помогне да се утврди хоће ли Срби и даље да буду изложени силини напада за кривицу за трагични сукоб који се десио када су велике силе - Европска унија, Америка и УН - охрабриле распад Југославије дипломатским признањем наоружаних сепаратистичких република и нису учинили ништа конструктивно да спрече национално-политичку борбу за територије која је уследила. У ствари, они су охрабрили насиље јер су пропустили да реше проблем мањинских енклава, јер су пустили босанске муслимане и ОВК да верују (с правом) да провокације и сукоби могу да изазову укључење Америке и НАТО у борбу на њиховој страни и јер су приказивали ове сукобе као сукоб добра и зла. Ова континуирана демонизација и прогон једне стране као једино одговорне за серију грађанских ратова у којима је учествовало више зараћених страна, поспешили су мржњу и

⁵⁸ David Chandler, "Srebrenica: Prolonging the wounds of war", *Spiked Online*, 20. јул 2005.

⁵⁹ Види: John R. Schindler, *Unholy Terror: Bosnia, Al-Kaida, and the Rise of Global Jihad* (Minneapolis, MN: Zenith Press, 2007).

насиље широм већег дела бивше Југославије и сигурно нису осигурали пут помирења. То је представљало и основу за опасан и погрешно добронамеран однос према „хуманитарној интервенцији“ НАТО-а на Балкану, која није била ни хуманитарна ни легална, која је оставила остатке у стању зависности и хаоса и обезбедила моралну основу за будуће илегалне и нехуманитарне интервенције. Као што смо нагласили, надувана и политичка конструкција сребреничког масакра игра значајну улогу у креирању ових несрећних резултата.

Претходно изнето сугерише да се број жртава Сребреничког масакра касније смањење можда нема никакве, или има мало везе са доказима, а много више са политичким интересима. Сигурно је био знатан број смакнута у Сребреници јула 1995. године након евакуације „безбедносне зоне“ Сребреница. Али такође верујемо да овај број није већи од броја српских цивила убијених у градовима око Сребренице од стране босанских муслимана које су оперисале из „безбедносне зоне“ у претходне три године (знатно изнад 1.000, по једној процени 3.387); и није већи од броја Срба убијених у етничком чишћењу које су Хрвати спровели у западној Славонији и Крајини у мају и августу 1995. године (2.500 или више). Верујемо да инфлација бројева и публицитет који је дат Сребреничком масакру као и избегавање контекста и занемаривање убилачких акција других страна у босанском сукобу почива на политичким интересима. Ти политички интереси су значајно утицали на интересовања западних званичника, на Међународни трибунал за злочине у бившој Југославији који је организовао Запад, на Уједињене нације у којима доминира Запад и на западне медије.

Овде треба да се поставе питања и изнесу релевантни докази сада институционализованим тврдњама које се односе на Сребренички масакр и стави под сумњу шира прича у којој овај масакр има главну улогу. Ово је важан задатак, јер је масакр у Сребреници постао кључни догађај и симбол српског зла, праведности западне интервенције на Балкану, укључујући ратове и суђења за злочине. Масакр у Сребреници показује да су „хуманитарне интервенције“ и заобилажење наводно застарелих правила забране војних интервенција против суверених народа - понекад су потребне и добре. Од догађаја из јула 1995. године у сваком значајнијем излагању које заступа „хуманитарни“ рат и њему придружене идеје „одговорности за заштиту“ и „права на интервенцију“, као и пропуст међународне заједнице да спречи „Сребренички масакр“ или босански „геноцид“ коришћен је као проинтервенционистички аргумент. Ако су, међутим, владајуће тврдње о масакру у Сребреници неистините или претеране, као у случају наводне претње коју је представљало ирачко „оружје масовног уништења“ 2002-2003. године онда је један од моралних и интелектуалних темеља западног интервенционизма у постсовјетској ери брзог ширења САД и НАТО блока - озбиљно угрожен.

ЛИТЕРАТУРА

1. “Yugoslav forensic expert says no proof about Srebrenica mass grave”, *Novinska agencija Tanjug*, 12. jul 1996; BBC Summary of World Broadcasts, 15. jul 1996.
2. Branco Martins Carlos: “Was Srebrenica a Hoax?”, Centre for Research on Globalization, 24. jul 2005 (originalno izdanje autora, 4. mart 1998).
3. Brock Peter: *Me251 dia Cleansing: Dirty Reporting, Journalism and Tragedy in Yugoslavia* (Los Angeles: GMBooks, 2005).
4. Chandler David: “Srebrenica: Prolonging the wounds of war”, Spiked Online, 20. jul 2005.
5. Clinton Bill: “Remarks by the President to the American Society of Newspaper Editors”, *Federal Documents Clearing House*, 15. april 1999.
6. Cohen Roger: “Serbia Moves Tanks to Croatia Border”, *Wujork tajms*, 7. maj 1995.
7. Holmes Paul: “Karadzic a pariah, says war crimes tribunal chief”, *Rojters*, 26. jul 1995.
8. Karganovic Stephen: Ed., *Deconstruction of a Virtual Genocide: An Intelligent Person’s Guide To Srebrenica* (Београд: Историјски пројекат Сребреница, 2011.).
9. Kean X. Thomas: Lee Hamilton, *The 9/11 Commission Report*, New York: W.W. Norton & Co., 2004.
10. Pomfret John: “Weapons, Cash and Chaos Lend Clout to Srebrenica’s Tough Guy”, *Vauington post*, 16. februar 1994. године.
11. Ripley Tim: Operation Deliberate Force: the UN and NATO Campaign in Bosnia 1995 (Lancaster: *Centre for Defence and International Security Studies*, 1999).
12. Rohde David: “Evidence Indicates Bosnia Massacre”, *Christian Science Monitor*, 18. avgust 1995.
13. Schiller Bill: “Muslims’ hero vows he’ll fight to the last man”, *Toronto star*, 31. januar 1994.
14. Sray E. John LTC: “Selling the Bosnian Myth to America: Buyer Beware”, *Foreign Military Studies Office Publications*, Department of the Army, Fort Leavenworth, oktobar 1995.
15. Wiebes Cees: *Intelligence and the War in Bosnia, 1992 — 1995* (London: Lit Verlag, 2003), посебно Поглавље 4, “Secret Arms Supplies and Other Covert Actions”.
16. Голдстон Ј. Ричард: *Тужилац трибунала против Радована Караџића, Ратка Младића*, ИТ-95-5-И, 24. јул 1995, параграф 17-33.
17. Иванишевић Миливоје: *Сребреница јул 1995: у трагању за истином*, Београд, Хришћанска мисао, друго издање, 2010.
18. Кушнер Бернارد: *Лес Гуерриерс де ла Паиц* (Парис: Грассет, 2004), стр. 373-374. (Превела Диана Јохнстоне, лична комуникација), 9. март 2011.
19. Маннинг Паул Деан: *Исказ сведока, Тужилац против Слободана Милошевића*, ИТ-02-54-Т, 24. новембар 2003, параграф 59.
20. Мендел Мајкл: *Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика*; Поглавље 6, „МКСЈ то назива 'геноцидом“.
21. Понте дел Карла: Допуњена оптужница, *Тужилац трибунала против Радислава Крстића*, ИТ-98-33, МКСЈ, 27. октобар 1999, параграф 25.
22. Рупер Џонатан: *Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика*, Поглавље 4, „Поигравање бројевима“.
23. Симић Љубиша: „*Analysis of Srebrenica Forensic Reports Prepared by ICTY Prosecution Experts*”, i Simiћ, “Presentation and Interpretation of Forensic Data (Pattern of Injury Breakdown)”, u: *Deconstruction of a Virtual Genocide*, 2011.
24. Херман С. Едвард: *Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика* (The Srebrenica Massacre: Evidence, Context, Politics), Creative Commons Attribution, САД, 2011.
25. Чивиков Жерминал: *Сребреница: Крунски сведок*, (Београд: НВО Историјски пројекат Сребреница, 2010).
26. Самуели Џорџ: *Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика*; Поглавље 5, „Осигуравање пресуда: Злоупотреба исказа сведока у Хагу“.

ХАШКИ ТРИБУНАЛ ИНТЕРЕС СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА

Владислав Јовановић¹, Београд, Србија

Амбасадор СР Југославије у Уједињеним нацијама и у два мандата
министар иностраних послова СР Југославије

Апстракт: Хашки трибунал је био близак САД и НАТО и инспирисао се њиховим погледима и интересима у пределу бивше СФРЈ. Његове оптужнице и пресуде следиле су проценат кривике у грађанском рату у БиХ, утврђене од стране америчке ЦИА (70% Срби, 20% Хрвати, 10% Бошњаци). То се односило и на висину казни и тежину оптужница. Иако је основан од Савета безбедности ОУН као његов помоћни орган, није процесуирао злочин агресије НАТО на СРЈ нити кривична дела које је починио током бомбардовања. Грађански рат у БиХ уследио је пошто су САД и бошњачко руководство повукли потпис са документа португалског министра амбасадора Жозеа Кутиљера о независној кантанално уређеној БиХ, а Србима је сходно томе намењена улога главног кривца.

По низу стандарда, Хашки трибунал је одступао од праксе међународних кривичних судова (властити Статут кога је мењао више пута током суђења, Србе је теретио и догађајима старим 150 година, поред субјективне увео је и објективну (командну) одговорност, увео је институт заједничког злочиначког подухвата који до тада нису коришћени. Иако су insistирале на оснивању Хашког трибунала и пружале му највећу подршку, саме САД су упадљиво биле резервисане према сталним међународним судовима. Оне нису ратификовале Римски статут Сталног међународног кривичног суда у Хагу. Нису прихватиле пресуду Сталног међународног суда правде у Хагу по тужби Никарагве, јер је била повољна за Никарагву, а не за САД.

САД иду и корак даље, па своја војна лица изузимају из надлежности судова других држава, чак и својих савезника и своје судове проглашавају искључиво надлежним за њихово процесуирање за ратне злочине почињене на страним територијама. Због низа недостатака и недоследности, нарочито због упадљиво оштријег става према српској страни у грађанском рату, Хашки трибунал није допринео помирењу страна. Помирењу би више допринео модел Јужноафричке Републике, који је суђењу без кривичне казне претпоставио суђење са

¹ Владислав Јовановић рођен је у Житном Поточу 1933. године. Гимназију је завршио у Београду 1951. године, а након тога дипломирао је право на Правном факултету у Београду.

Бивши је амбасадор Југославије у Уједињеним нацијама и министар иностраних послова у Влади СР Југославије, у два мандата.

Дипломатску каријеру је започео 1957. године у Министарству иностраних послова Југославије. Четири године је провео на положају референта амбасаде у Бриселу (1960—1964), затим други секретар амбасаде у Анкари (1967—1971), савјетник амбасаде у Лондону (8. октобар 1975—1979). Био је амбасадор СФРЈ у Турској од 13. новембра 1985. до 1989. године, Објавио је два запажене публикације: *Рат који се могао избећи*, Нолит, Београд (2008) и *Дипломатија и шах*, Службени гласник, Београд (2011).

ХАШКИ ТРИБУНАЛ ИНТЕРЕС СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА

ригорозним казнама. Али мандат Хашког трибунала био је да кажњава и проscribeује само једну страну, а не да стварно мири. Историја међународног кривичног правосуђа неће према њему бити благонаклона, као што је политика била.

Кључне ријечи: *Уједињене нације, СР Југославија, Сједињене Америчке Државе, Хашки трибунал*

Неспорна је чињеница да су Америка и западне земље не само пројектовале нове границе на Балкану, него и брисале постојеће, каже бивши шеф југословенске дипломатије.

Социјалистичка Федеративна Република Југославије нестала је са политичке мапе света у року од два и по месеца. Уништили су границе једне државе која је била међу оснивачима Уједињених нација, Лиге народа и КЕБС-а (Конференција за европску безбедност и сарадњу). Онда је исти тај НАТО, противно међународном праву и повељи УН, извршио агресију на СР Југославију, што представља злочин против мира. То није било довољно, него су насилно освојену територију СР Југославије окупирали и припремили за њено претварање у такозвану независну државу, и сада у бриселском процесу истрајавају у томе да Србија прихвати нову реалност коју су они створили.

По томе како је настао, шта му је претходило, коме је подносио редовне извештаје, ко га је највише финансирао, ко га је надзирао, по ком правном систему је радио, према коме је имао највише обзира и чије геополитичке потребе је задовољавао – *ad hoc* Хашки трибунал за суђење ратним злочинима на простору бивше СФРЈ сам се одмах идентификовао и легитимисао.

Не само овај *ad hoc* кривични трибунал него и било који други привремени међународни орган створен је у време апсолутне доминације САД у планетарним оквирима због чега није могао да настане и делује без вођења рачуна о политици и интересима те суперсиле.

ХАШКИ ТРИБУНАЛ СУПРОТАН ПРАКСИ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

Већ сам начин његовог оснивања – супротан правилима међународног права и праксе држава доводи у питање његову независност и непристрасност у судским процесима којима се бавио. Уместо да буде конституисан вољом држава које му поверавају мандат, тј. посебним међународним уговором, као што је, нешто касније, Римским уговором био формиран Стални међународни кривични суд у Хагу, настао је на основу посебне резолуције Савета безбедности ОУН 1993. године, као његов помоћни орган ради успешнијег одржавања међународног мира и безбедности.² Тадашњи генерални секретар

² *Повеља Организације уједињених нација* (Charter of the United Nations) потписана је на Конференцији ОУН о међународним организацијама у Сан Франциску 26. јуна 1945. године од стране 50 првобитних земаља чланица. Ступила је на снагу 24. октобра 1945. године пошто

ОУН, светски признати стручњак за међународно право, Бутрос Бутрос Гали, опоменуо је тадашње сталне чланове Савета безбедности да се међународни кривични судови оснивају по правилима међународног јавног права, тј. међународним уговором, а не административним одлукама извршних тела, Међутим, под снажним притиском САД и изговором да се нема времена за такву суптилност, Гали се морао као стручњак међународног права повући. Тако је створен поменути Хашки трибунал, који је своју независност дуговао САД – доминантној чланици Савета безбедности и остао до краја свог рада у сенци њених политичких потреба и циљева.

Те потребе и циљеви били су везани за развој и контролисање југословенске кризе, посебно за избијање и распламсавање грађанског рата у Босни и Херцеговини. Тај рат су САД и вођство босанских Муслимана желели и омогућили минирањем мировног плана португалског министра амбасадора Жозеа Кутиљера о кантонално уређеној независној Босни и Херцеговини, ради истовременог остваривања више циљева (доказивање да Европска заједница није способна да уређује сопствено двориште; исцрпљивање, изоловање и демонизовање Србије због непотчињавања тзв. новом светском поретку; поправљање лоше слике САД на Блиском истоку и у ширем исламском свету).

За ауторство идеје о оснивању *ad hoc* Хашког трибунала за бившу Југославију кандидовало се неколико земаља, највише Француска, али су све њих претекле САД, које су, годину дана пре усвајања резолуције Савета безбедности о оснивању поменутог Трибунала, на Лондонској конференцији о БиХ, августа 1992. године, снажно пледирале за кажњавање лица одговорних за ратне злочине почињене у оружаним сукобима на тлу бивше Југославије.

Шеф делегације САД, тадашњи вршилац дужности државног секретара за спољне послове, Србији познат из претходних година, Лоренс Иглбергер, небираним речима осудио је босанске Србе и СРЈ као једине кривце за избијање и трајање оружаних сукоба у БиХ и инквизиторским тоном прочитао листу најпознатијих имена на српској страни са Слободаном Милошевићем на челу, називајући их ратним злочинцима којима треба да суди посебан међународни кривични суд.³

У расподели политичких карата, САД су у југословенској кризи виделе само две стране: једну српску, криву и одговорну за све недаће и ратове на тлу бивше Југославије, и другу хрватску и муслиманску - недужну жртву српске агресије. Та аксиоматска црно-бела слика направљена је ради знања и равнања свих осталих држава. Оне су могле и да се с тим не сложе, али не у толикој мери, али су све стрепиле од бича творца и господара новог светског поретка,

ју је ратификовало пет земаља оснивача — Република Кина, Француска, Савез Совјетских Социјалистичких Република, Уједињено Краљевство и Сједињене Америчке Државе и већина других потписница.

³ Владислав Јовановић, *Рат који се могао избећи*, Нолит, Београд, 2008.

па су налазиле да се или приклоне или неприметно уклоне. Став САД и њених западних савезника - највећу кривицу српске стране за избијање оружаних сукоба у БиХ, сви су морали да уваже и да не изостају у хорском осуђивању Срба као народа и њиховог демонизовања.

Разумљиво је да се став *ad hoc* Хашког трибунала о карактеру оружаних сукоба у Босни и Херцеговини и степену кривице зарађених страна скоро у свему подударало са ставом САД. Као помоћни орган СБ ОУН, имао је дужност да следи његове ставове који су, с обзиром на тадашњу апсолутну доминацију САД у свету и у Савету безбедности, били друго име за политику и циљеве ове суперсиле.

Да је *ad hoc* Хашки трибунал желео да демонстрира своју судску независност, имао је за то идеалну прилику током војне агресије НАТО са САД на челу на СР Југославију. Пошто му је у опису посла да истражује и кажњава све случајеве ратних злочина почињених на тлу бивше Југославије, било је природно да се прво постави према самом акту агресије извршене без неопходног одобрења Савета безбедности, дакле, противно Повељи ОУН, а затим да истражи и процесуира све случајеве повреде међународног ратног права од стране агресорских земаља. Не само да није деловао као специфични помоћни орган Савета безбедности – да се солидарише са својим главним властодавцем и осуди акт агресије као најтежу повреду међународног права, тј. као злочин против мира, него је одбио да делује и у оквиру мандата који је добио од Савета безбедности: да једнако и непристрасно процесуира све рате злочине од стране НАТО и поименично утврди одговорност њихових највиших политичких и војних личности по принципу командне одговорности.

Уместо да следи свој главни орган Савет безбедности у његовом ставу према узурпаторском НАТО, главни јавни тужилац *ad hoc* Хашког трибунала, канађанка Луиз Арбур, је изјавила да је утврдила да не постоји основана сумња да је НАТО својом војном интервенцијом почио неки ратни злочин. Тиме се овај трибунал солидарисао са актом НАТО и деловао независно од Савета безбедности који, као што је већ речено, није дао одобрење НАТО за његову војну акцију на СРЈ. У суштини, Трибунал је деловао у складу са ставовима и захтевима САД, својим фактичким главним органом, док је Савет безбедности био у другом плану, па је тај статусни „несташлук“ Трибунала могао да прође политички непримећен и без последица.

Ad hoc Хашки трибунал „обогатио“ је праксу међународног кривичног судства читавим низом других „новитета“. Сопствени Статут, којег је сам донио, мењао је у ходу, како му се хтело, стварајући правну несигурност за оптужене и њихову професионалну одбрану. Кривица оптужених на српској страни повезивана је и са политичким догађајима од пре 150 година, што није имало никакво правно утемељење. Увођењем из енглеског правног система новог правног института, заједнички злочиначки подухват тзв. објективна

одговорност стављена је исту раван са субјективном одговорношћу, што одудара од праксе свих досадашњих међународних кривичних судова.

ПРИСТРАСНОСТ ХАШКОГ ТРИБУНАЛА ПО ИНСТРУКЦИЈАМА СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА И ЊИХОВИХ СЛЕДБЕНИКА

Председници и главни тужиоци Трибунала, ако нису били из САД или земаља НАТО, били су из бивших колонија Велике Британије или Француске. Из држава са независни погледима на конфликтне догађаје на простору бивше Југославије, као што су Русија, Кина, Индија, Бразил, Куба или Зимбабве, нису били регрутовани ни као судије ни као тужиоци. Доказано је на конкретним примерима да су представници Трибунала били у радном контакту са Амбасадом САД у Хагу и да су је држали у току проблема и рада Трибунала.

О томе колико је Трибунал био непристрасан у свом раду и колико је стварно доприносио победи правде и помирењу дојучерашњих страна у војним сукобима најбоље говоре бројке. Осамдесет одсто свих окривљених, оптужених и осуђених лица били су Срби из БиХ и Србије. Међу оптуженим и осуђеним лицима налазе се све руководеће политичке и војне личности из Републике Српске и Србије, од босанских Муслимана односно Бошњака појединачни, а из Хрватске и бивше Херцег-Босне само незнатан број. Три четвртине свих изречених затворских казни односе се на Србе, а осталих 25% на све остале, и то по правилу са краћим временским трајањем. Најтеже квалификације за извршене ратне злочине, као што је геноцид и етничко чишћење, резервисане су за Србе, док су починиоци ратних злочина из друге две зарађене стране тога биле поштеђени, ако не у првостепеним, онда у другостепеним пресудама.

Очигледно је да је Трибунал био руковођен оценама и интересима САД када је некритички спремно прихватио америчку процену кривице у грађанском рату у БиХ, према којој је „утврђено“ да су Срби криви 70%, Хрвати 20%, а Муслимани 10%. Нема јаснијег доказа од тога да ово пројектовање кривице од стране званичне ЦИА представља суштину политике САД према грађанском рату у БиХ и да се њоме имају руководити како амерички савезници и друге зависне земље, тако и сам Трибунал који је за такав задатак и створен.

Србији и Србима у ранијој заједничкој земљи (као трајно непоузданом ослоњу за интересе Запада на Балкану) требало је утиснути жиг највећег кривца за све несреће у региону и тиме их онемогућити да на њему остварују било какав већи утицај. Хашки тринал је то добро схватио и тај задатак у својим пресудама беспрекорно извршио. У суштини, ради се о укорењеном ставу Велике Британије и Немачке да су Срби „мали Руси“ на Балкану и, као такви, трајно непоуздани за интересе Запада. САД су то некритички прихватиле као аксиом на којем већ дуже времена граде своја гледања на Србију и Србе у суседству. Циљ је да Србија мора бити трајно сузбијена и

ослабљена унутрашњим проблемима како више никада не би могла да стекне пијемонтску привлачност, док се не интегрише у евроатлантске организације где би имала нижеразредну улогу.

САД уверавају свет да је њихова политика привржена кажњавању за ратне злочине и да је *ad hoc* Хашки трибунал успостављен да би се спречило кршење међународног ратног права у другим војним сукобима. Таквом ставу се не би могло приговорити да је идеја правде а не политичких циљева руководила Хашки трибунал. Међутим, као што је напред истакнуто, за ратне злочине у БиХ била је оптужена и драконски кажњавана само једна страна – српска, док се другим двома странама гледало кроз прсте, а једна – муслиманска третираола као жртва, а не као активна учесница у оружаним сукобима са другим двома странама. Будући да је Хашки трибунал помоћни орган Савета безбедности са специфичном улогом, а да у њему апсолутно доминирају САД, очигледно је да је Трибунал у свом раду све време подешавао своја нишанска средства према ставовима и циљевима САД, док је идеја правде била у другом плану.

Уверавања САД да су снажно привржене кажњавању за ратне злочине не наилази на потврду ни у њиховом односу према другим, сталним међународним судовима. Стални међународни кривични суд настао закључивањем Римског уговора, крајем 1990-тих година прошлог века, није наишао на подршку САД. Међу земљама које га нису ратификовале, поред Русије и Кине, налазе се и САД. Разлог је огољен и принципијелан: САД не прихватају и не дозвољавају могућност да њиховим војним лицима која учествују у оружаним сукобима широм планете, као и одговорним политичарима, суди било чији национални или међународни кривични суд. Инсистирају да су амерички кривични судови искључиво надлежни за процесуирање америчких држављана осумњичених да су починили неки ратни злочин. У томе иду и корак даље, па са многим другим земљама, не либећи се разних притисака, закључују билатералне споразуме о изузећу америчких војних лица из надлежности њихових месних судовоа када стално бораве или су у транзиту у тим земљама.

У изузећу америчких грађана из надлежности Сталног међународног кривичног суда, најдаље је отишао Џон Болтон, саветник Беле куће за националну безбедност, који је недавно запретио да ће САД предузети мере према Сталном међународном кривичном суду уколико покуша да кривично гони америчке држављане због дела почињених у Авганистану. Нагласио је да ће „САД употребити свако неопходно средство да заштити наше и грађане наших савезника од непроверених оптужби тод нелегитимног суда”.

У велелепној представи о себи као изузетној земљи која има привилеговану мисију у уређењу света, САД не оспоравају право и надлежност само другим државама, чак и својим савезницима, да процесуирају њене грађане за почињене ратне злочине, већ иду и даље, па не прихватају ни пресуде

међународних судова чију надлежност признају. Тако су САД одбиле да прихвате пресуду Сталног међународног суда правде у Хагу на основу тужбе Никарагве против САД, зато што су пресудом проглашене кривом страном.

Потреба заштите америчких држављана од могућности процесуирања од стране међународних кривичних судова била је дискретно присутна и на суђењу председнику СРЈ и Србије. Против њега су биле подизане све најтеже оптужбе на основу фамозне командне одговорности, више да би се тиме крунисала демонизација Србије и њеног народа, него што се веровало у њихову основаност. Али је, уз помоћ више силе, пажљиво избегнуто да се суђење доврши, па је нађено практично решење да председник Слободан Милошевић умре „природном смрћу”, односно да се судски поступак оконча без доношења пресуде. Будући да су САД далеко највећи војни интервенти у другим земљама и да су њихови председници, као врховни команданти, потенцијални кандидати за интересовање Сталног међународног кривичног суда у Хагу, природно и логично је да им не би одговарао преседан осуђивања председника и врховног команданта неке државе, у конкретном случају Србије. Изненадна смрт председника Слободана Милошевића ослободила је САД, као и њихове најближе савезнике, таквог ризика и преседана.

У лажима су кратке ноге, каже пословица. Али у лажима новог светског поретка о Србији и Србима као геноцидном народу су још краће. Многе од тих лажи су током суђења С. Милошевићу одеване у судско рухо и агресивно пласиране светској јавности од стране тужиоца Суда и његових припремљених сведока. САД и њихови пријатељи у Хашком трибуналу били су уверени да ће смрт С. Милошевића заувек спречити да се веродостојност тих лажних оптужби икада провери. Али је Стални међународни суд у Хагу, поступајући по тужби БиХ против Србије о њеној одговорности за геноцид у грађанском рату у БиХ, пресудио друкчије од пресуде *ad hoc* Хашког трибунала: да ни СР Југославија ни Србија нису имале команду над војском босанских Срба и да Србија није одговорна за геноцид у Сребреници. Тиме је, према неким компетентним тумачима, председник С. Милошевић био постхумно ослобођен од оптужби Хашког трибунала.

На линији осигурања од ризика судског оптуживања за своје бројне војне интервенције у свету, САД су благовремено издејствовале да Статут Хашког трибунала⁴ не садржи злочин војне агресије, иако је то најтежи ратни злочин из којег проистичу сви други ратни злочини. А разлози за процесуирање руководиоца НАТО и САД су били очигледни и неспорни:

1) За оружану акцију на СРЈ, НАТО није добио одобрење Савета безбедности ОУН сагласно кључној одредби Повеље ОУН,

⁴ Резолуција бр. 1668 Савета безбедности којом је на 5407. седници, апсурдно 10. априла 2006. године усвојен реновиран *Статут Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију*.

2) НАТО је прекршио сопствени Статут који га дефинише као искључиво одбрамбену војну алијансу и изашао из зоне своје одговорности,

3) СРЈ није војно угрозила нити напала ниједну чланицу НАТО да би се могао позвати на члан 5. свог Статута нити је угрожавала или претила било којој другој суседној земљи,

4) Представници челних држава НАТО, посебно САД, злоупотребили су и саботирали мировне преговоре у Рамбујеу, почетком 1999. године, да би исфабриковали изговор за агресију на СРЈ.

Правно и политички било је несхватљиво и неприхватљиво да се Хашки трибунал огласи ненадлежним за кривично гоњење руководећих личности НАТО и његових кључних чланица за неодобрену агресију на СРЈ. Међутим, интереси САД су били примарни, а њихов утицај у Савету безбедности ОУН пресудан. С друге стране, НАТО је јавно признао да су његове чланице главни финансијери Хашког трибунала, па се није ни могло очекивати да њихов штићеник и миљеник озбиљно истражује бројне злочине цинично преименоване у колатералну штету, почињене над цивилним и војним лицима, као и бројним цивилним објектима, укључујући и рушење ТВ станица у Београду и Новом Саду.

Оснивање Хашког трибунала и почетак његовог рада помпезно су оправдавани жељом међународне заједнице да се кажњавањем лица одговорних за ратне злочине допринесе помирењу зараћених страна и њиховом спокојном животу у миру. Нажалост, Хашки трибунал та уверавања није оправдао: од почетка рада до свог окончања био је отворено пристрасан и одмаздан према српској страни. Друго се од Хашког трибунала није ни могло очекивати, јер је основан на антисрпској платформи политике САД. Али, чак и да је Хашки трибунал био на висини свог правосудног задатка, да није практиковао двоструке стандарде и да је делио правду сразмерно кривици сваког починиоца ратног злочина, питање је да ли би био остварен циљ помирења свих страна у оружаним сукобима.

Постојао је и алтернативни пут за брже и комотније стицање до тог циља: пут којим је ишла Јужноафричка Република. Она је, уместо суђења и кажњавања, изабрала пут исповедања окривљених пред судским већем. Јавно признање за ратне злочине које су одређена лица починила растеређивали су и њих и пружали сатисфакцију породицама жртава, док је земљу здравије припремио за изгледније настављање заједничког живота.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Пут кажњавања за ратне злочине без казне није био ни у примисли оних који су створили Хашки трибунал. САД и њиховим савезницима било је важније да остваре одмазду над Србима и да их трајно представе као негативце са геноцидним поривима. Геополитички и други интереси САД су то

захтевали. Показало се да је помирење трију страна у окрутном грађанском рату било у другом плану, иако је из пропагандних разлога, било наведено као главни циљ. Да је помирење после братоубилачког грађанског рата у БиХ био заиста први циљ, размотрило би се и искуство Јужноафричке Републике где су дуготрајни оружани сукоби имали и расну основу. Захваљујући ингениозности тог искуства, антагонизми који су доводили до оружаних сукоба били су неутралисани. Помирење је брзо остварено, а Јужноафричка Република се стабилизовала и расној једнакости наставила да се просперитетно развија.

Међутим, мандат Хашког трибунала био је да кажњава и проscribeује, а не да заиста мири. Једна страна у грађанском рату у БиХ – српска била је унапред одређена као далеко најваћи кривац. Интереси САД су били испред правичности. Улога Хашког трибунала је била да својим пресудама потврди извештај ЦИА о процентима кривице у грађанском рату. Зато је немогуће говорити о стварној независности Хашког трибунала од утицаја САД. Историја међународног кривичног правосуђа неће према њему бити благонаклона као што је то политика била.

ИЗВОРИ

1. Јовановић Владислав, *Рат који се могао избећи*, Нолит, Београд, 2008.
2. Јовановић Владислав *Дипломатија и шах*, Службени гласник, Београд, 2011.
3. *Повеља Организације уједињених нација* (Charter of the United Nations) Википедија
4. Резолуција бр. 1668. Савета безбедности којом је на 5407. седници, апсурдно, 10. априла 2006. године усвојен реновирани *Статут Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију*.

ВАТИКАН ЈЕ ПОКРЕНУО И УСМЈЕРАВАО ОПТУЖБЕ СРБА ЗА ГЕНОЦИД И БИО ПОКРОВИТЕЉ НЕОУСТАШКЕ ХРВАТСКЕ¹

Церед Израел²

књижевник, издавач, Бостон, САД

Апстракт: Текст врло аргументовано указује на почетак оптужби Срба за геноцид над муслиманским и хрватским народом који је отпочео ескалацијом југословенске кризе и сукобима у Хрватској 1991. години који су заборавили на геноцид који је учињен над српским народом у Другом свјетском рату од стране усташа и НДХ. Значајну улогу у етикетирању Срба геноцидним одиграла је католичка црква и Ватикан који је активност усмјерио на обрачун са православљем на простору Балкана. У непосредној оптужби након догађаја у Сребреници одлучујућу улогу у покретању пропаганде за геноцид и захтјев за бомбардовање Републике Српске имао је блиски пријатељ и сународник Папе Војтале именовани специјални изасланик генералног секретара Тадеуш Мазовјецки.

Кључне ријечи: геноцид, специјални изасланик генералног секретара УН, Сребреница, Папа Војтила, српски народ

Оптужбе за геноцид у Сребреници имају огроман утицај, не само на бившу Југославију, већ и на цијели свијет. Треба узети у обзир Њемачку.

У 2013. години, њемачки међународни емитер у државном власништву, Дојче веле, објавио је уводник у којем се оспорава извињење бившег предсједника Србије Томислава Николића, јер: *„Док је говорио“, 'клевчим и тражим опроштај за Србију', он је удобно сједио у својој фотељи. Искрено кајање свакако изгледа другачије. Спонтани потез њемачког канцелара Вилија Брандта, кад је клекнуо испред споменика жртвама нацистичке ере у Варшави, Пољска, двије деценије након Другог свјетског рата, био је увјерљив и дирљив гест. Овај тихи, скромни гест је искрен и ушао је у историју.*”³

¹ Саманта Кришионе, уредник припремљене публикације Цереда Израела за штампу у Сједињеним Америчким Државама.

² Церед Израел, амерички књижевник и бивши члан Комисије РС за истину о Јасеновцу: Ватикан и Немачка последњим ратом на Балкану наставила је онај из 1941. године и тако изнад Книна Израелци су летјели због Ватикана. Израел је аутор низа стручних текстова и публикација о геноциду Независне државе Хрватске над Србима те суптилној улози Ватикана у југословенској кризи и оптужбама Срба за геноцид у Сребреници.

³ “Not a sincere Serbian gesture,” by Verica Spasovska, head of DW’s Central and Southeast Europe department, *Deutsche Welle*, April 26, 2013. <https://www.dw.com/en/opinion-not-a-sincere-serbian-gesture/a-16774464>

Дакле, не само да је медијски сребренички напад омогућио њемачкој влади да бесрамно упореди оно што је Њемачка несумњиво учинила у Другом свјетском рату (наиме, са својим савезницима, убила је можда 50 милиона мушкараца, жена и дјеце, укључујући и преко милион Срба те уништила велики дио Европе) са оним за шта су српске снаге **оптужене** да су урадиле у Сребреници (наиме, наводно убиле 8.000 мушкараца, углавном ратних заробљеника), али је Њемачка (чија се тајна служба 100% састојала од нацистичких оперативаца генерала Рајнхарда Гелена) далеко боља од Србије и Републике Српске, јер је покајање „истинско“, „тихо“, „дирљиво“ и „искрено“.

Или узмите у обзир овај изузетан цитат водећег њемачког недељника, Дер Шпигла, из 2006. године: „Али људи на Балкану нису заборавили, а степен у којем масакр и даље утиче на њих постао је врло јасан њемачком министру одбране Францу Јозефу Јунгу током кратког боравка у Босни седмицу дана раније. У близини Сарајева, Јунг је разговарао са једним човјеком о свјетском купу. Њемачка и Италија су фантастични тимови, рекао је млади Босанац, али је имао проблема са Холандијом. А зашто? Јунг је питао: 'Да ли сте имали лоше искуство са Холанђанима?' „ Човјек је оклијевао и онда изговорио само једну ријеч: 'Сребреница'.“ [Поцртао Ј.И.]⁴

Тако да министар одбране Њемачке, која је крива за стравичне злочине из Другог свјетског рата, не само у Холандији, а све под оправдањем расистичке идеологије, што подразумијева нападе на читаве народе, може бити некритички цитиран како одобрава понављање напада на Холанђане **као народ**, а нико се није ни трзнуо, према Сребреници.

УЛОГА ТАДЕУША МАЗОВЈЕЦКОГ ЗА ОПТУЖБЕ СРБА ЗА ГЕНОЦИД У СРЕБРЕНИЦИ

Сам врх леденог бријега свјетског ефекта Сребренице, укоријењен у лавини медијског извјештавања скоро 24 године, заиста невјероватно медијско суђење, које има једну критичну ману, и то у свим тим годинама, док су медији преплавили свјетску јавност свим врстама наводних свједока који оптужују Србе за све злочине, практично ниједан медиј није изнио аргументе за одбрану.

За промјену, покушајмо критички сагледати Сребреницу.

За свакога ко је заинтересован за правду, када постоји кривична оптужба, прво питање је, шта је корпус деликти, то јесте, „предмет који доказује кривицу“, што значи доказ да се злочин заиста догодио? Како је свијет био обавијештен да се догоди масакр у Сребреници, „најгори геноцид у Европи од Другог свјетског рата“, како су медији и свјетски лидери рекли много пута? Да ли је оптужба укоријењена у чврстим доказима који произлазе из истраге?

⁴ “ ‘A Toast to The Dead.’ Srebrenica Widows Sue UN, Dutch Government,” by Udo Ludwig and Ansgar Mertin, translated from German by Toby Axelrod, *Der Spiegel*, July 4, 2006. <http://www.spiegel.de/international/spiegel/a-toast-to-the-dead-srebrenica-widows-sue-un-dutch-government-a-425024.html>

У давању одговора, нека нам помогне Дејвид Рохде, новинар *Christian Science Monitor-a* који је 1996. године освојио Пулицерову награду за међународно извјештавање за оно што су Пулицерови људи назвали, „његово истрајно извјештавање са лица мјеста о масакру хиљада босанских муслимана у Сребреници.“⁵

Обратите пажњу на то да су у априлу 1996. године (када ниједан суд, чак ни флагрантно пристрасан Хашки трибунал, још није донио одлуку о оптужбама за масакр, и када су босанско-српски званичници безрезервно негирали да је дошло до масакра), умјесто да говоре о *'наводном масакру'*, суци врхунског свјетског признања за новинарство направили су референцу на „масакр“, и тачка, чиме је постало савршено јасно како су новинари писали о Сребреници и ко је крив по оптужби.

Према Рохдеу, оптужба за масакр је креирана широм свијета 24. јула 1995. године, када је, на конференцији у Тузли, Босна и Херцеговина: „*Специјални извјестилац УН-а за људска права, бивши пољски премијер Тадеуш Мазовјецки, завршио седмодневну истрагу о паду Сребренице. Мазовјецки је рекао да изгледа да је 7.000 од 40.000 становника Сребренице 'нестало'*.“⁶

Био је то понедељак 24. јула 1995. године. Према новинским извјештајима, Мазовјецки је одлетео у Тузлу, гдје су се сребреничке избјеглице утабориле, или у петак, 21. јула, или у суботу, 22. јула⁷, што значи да је, када је проговорио *извјестилац* УН-а у Босни, узевши у обзир вријеме за опоравак од пута (Мазовјецки је имао 68 година) и вријеме за организацију своје конференције за штампу, наведени извјестилац је можда провео дан или два у истрази, али свакако не седмицу дана колико је Рохде тврдио. Ово је *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)* на прес конференцији: „*Након освајања муслиманске енклаве Сребренице у Босни, босански Срби су у великој мјери прекршили људска права и починили злочине против муслимана.*“ То је оно што је изасланик УН-а за људска права Тадеуш Мазовјецки изјавио у понедељак на конференцији за новинаре у Тузли.

⁵ See, Pulitzer Prize page on David Rohde, <https://www.pulitzer.org/winners/david-rohde>

⁶ David Rohde, *Endgame: the betrayal and fall of Srebrenica, Europe's worst massacre since World War II*, (1st ed., 1997) Boulder, Colorado, Westview Press, 1998, p. 328.

⁷ According to the *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)* report, Mazowiecki arrived Friday, July 21, 1995. According to the *Polska Agencja Prasowa (PAP)* report, he arrived Saturday, July 22: “Ex-Joegoslavie; VN-waarnemer rapporteert Servische wreedheden,” by Van Dijk, *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)*, July 24, 1995, 16:36 Central European Time, Section: Buitenland, Length: 333 Words, Dateline: Tuzla (AFP/RTR), Language: Dutch / Nederlands.

“Mazowiecki: Serbs Violate Human Rights by Occupying Srebrenica,” *Polska Agencja Prasowa (PAP)* [Polish Press Agency – J.I.], July 24, 1995, Section: News, Length: 267 words, Language: English. Source: LexisNexis.

“Ex-Joegoslavie; VN-waarnemer rapporteert Servische wreedheden,” by Van Dijk, *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)*, July 24, 1995, 16:36 Central European Time, Section: Buitenland, Length: 333 Words, Dateline: Tuzla (AFP/RTR), Language: Dutch / Nederlands. Source: LexisNexis.

Мазовјецки је стигао у Тузлу у петак. Тамо је било готово 30.000 избјеглица из Сребренице [Поцртао потом Ј.И.]. **Он је рекао да је своје изјаве засновао на безбројним свједочењима од прошле седмице. „Иако ове изјаве тек треба пажљиво испитати, већ сам утврдио да су Срби у Сребреници поступали на варварски начин** против становништва,“ биле су ријечи изасланика УН-а.

[...] Мазовјецки сматра да Сребреница представља прекретницу у рату у Босни: **„Сада свјетска заједница мора жестоко интервенисати** како би спријечила понављање догађаја у енклави Жепа [тада опкољена од стране војске босанских Срба - ЈИ].“ [Поцртао Ј.И.]⁸

Три дана касније, 27. јула, Мазовјецки је одржао другу конференцију за штампу, протестујући због неуспјеха западних влада да интервенишу како би спријечиле заузимање града Жепе од стране Срба:

„Протестујући због међународног неуспјеха у заустављању злочина у Босни, Тадеуш Мазовјецки данас је поднио оставку са мјеста главног истражиоца за људска права Уједињених нација за бившу Југославију. [...]

Мазовјецки је рекао да је одлучио да поднесе оставку након што су се западни званичници састали у Лондону и „прихватили пад Сребренице и повукли се по питању судбине Жепе,“ обје „безбједне зоне“ УН-а. [...]

Он је потом рекао да су његови напори на објављивању извјештаја о злочинима поткопани другим извјештајима који су умањивали кршење људских права након заузимања Сребренице од стране босанских Срба. Он није рекао ко је сачинио извјештаје, али **холандски мировњаци који су били у Сребреници ове седмице рекли су да нису видјели широко распрострањене злочине које су пријавиле неке избјеглице.**⁹

„Његове истраге откриле су доказе о „варварским“ дјелима и терору у огромним размјерама, рекао је он, иако је мало избјеглица разговарало с њим јер су се „осјећали напуштеним, изданим.“ [Поцртао Ј.И.]¹⁰

Неколико информација о двјема конференцијама за штампу Мазовјецког:

- 1). Оптужујући Србе за „варварска дјела и терор у огромним размјерама” (27. јули), Мазовјецки је очигледно припремао јавно мњење да повјерује да су Срби криви за геноцид.
- 2). Мазовјецки је рекао да приче свједока „тек треба пажљиво испитати“ (24. јули). У том случају, како је могао „утврдити да су Срби у Сребреници поступали на варварски начин” (24. јули)?

⁸ Ex-Joegoslavie; VN-waarnemer rapporteert Servische wreedheden,” by Van Dijk, *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)*, July 24, 1995, 16:36 Central European Time, Section: Buitenland, Length: 333 Words, Dateline: Tuzla (AFP/RTR), Language: Dutch / Nederlands. Source: LexisNexis.

⁹ Асошијет прес, 27.07.1995.

¹⁰ *Associated Press Worldstream*, July 27, 1995, Thursday 09:35 Eastern Time, Byline: Elizabeth Olson, Section: International News, Length: 378 Words, Dateline: Geneva. Source: LexisNexis.

3). Мазовјецки је извијестио да је „мало“ избјеглица разговарало са њим (27. јули). Од кога је онда чуо “безбројна свједочења” (24. јули)?

4). Мазовјецки је „рекао да су његови напори на објављивању извјештаја о злочинима поткопани другим извјештајима који умањују кршење људских права“ у Сребреници (27. јули). Заправо, према *Асошијетед пресу*, други извјештаји су отворено **негирали** оптужбе за злочине. У том случају, а пошто приче о злочинима нису биле „пажљиво испитане“ (24. јули), чему журба да се објаве?

Ако су приче о злочинима Мазовјецког које 'нису пажљиво испитане' имале велики утицај, а према Рохедеу, оне су биле извор оптужбе за Сребреницу, не би ли представљале Срба **као народа**?

Шта ако су се оптужбе тада показале као фиктивне?

Зар није *извјестилац* о људским правима Мазовјецки знао да, према Конвенцији УН-а о геноциду из 1948. године, узроковање „душевне штете припадницима националне, етничке, расне или вјерске групе“, може представљати геноцид?¹¹

5) С обзиром да „ове изјаве тек треба пажљиво испитати” (24. јули), зашто је Мазовјецки инсистирао да „свјетска заједница мора снажно интервенисати против Срба” **одмах** (24. јули)? Шта ако су се оптужбе које је добио показале лажним? Да ли је Мазовјецки желио да Срби буду бомбардовани због фиктивних злочина? Зар то не би представљало подстицање „варварских“ поступака и терора у огромним размјерама”? Зар он и бомбардери који су касније дјеловали нису могли бити оптужени за геноцид?

6) Према *Асошијетед пресу*, један од разлога због којих је Мазовјецки поднио оставку 27. јула био је због тога што су: „*његови напори на објављивању извјештаја о злочинима били поткопани другим извјештајима који су умањили обим кршења људских права [...]. Он није рекао ко је сачинио извјештаје, али холандски мировњаџи који су били у Сребреници ове седмице рекли су да нису видјели широко распрострањене злочине које су пријавиле неке избјеглице.*”¹²

Међутим, холандски мировњаџи били су трупе УН-а, његове властите организације. Били су на лицу мјеста у Сребреници и Поточарима (гдје су се окупиле хиљаде избјеглица прије него што су се упутиле на пробој у Тузлу). Они су инсистирали на томе да нису видјели ниједан од „огромних“ злочина Мазовјецког.

¹¹ “Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide,” 9 December 1948, Article 2, in United Nations, *Treaty Series*, vol. 78, p. 277. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/357?OpenDocument>

¹² *Associated Press Worldstream*, July 27, 1995, Thursday 09:35 Eastern Time, Byline: Elizabeth Olson, Section: International News, Length: 378 Words, Dateline: Geneva. Source: LexisNexis.

Трупе УН-а су сачињавали обични Холанђани, који нису били лично укључени у сукоб у Босни, свакако нису били присталице српске стране. (Заиста, неке трупе УН-а су биле таоци српских снага.)

Насупрот томе, избјеглице су свакако лично учествовале. Многе су били војници у муслиманској војсци. Неке су несумњиво радиле за муслиманску обавјештајну службу.

Мазовјецки је рекао да је разговарао са „неколико” избјеглица. Нису ли стране могле да наведу ту „неколицину“ да измисле приче о злочинима?

МАЗОВЈЕЦКИ ПОЛИТИЧКИ САРАДНИК ПАПЕ ЈОВАНА ПАВЛА II

Да је Мазовјецки био стварни истражилац, зар не би желио да сједне са холандским трупама УН-а, који су били јединствени очевици, и да разговарају о тврдњама о злочинима?

Умјесто тога, осудио је мировне снаге УН-а без размишљања. Који ваљан разлог би један истражилац могао имати за такво понашање?

Одговор је да нема ваљаног разлога. Мазовјецки није био истражилац. Био је једноставно пропагандиста. Имао је план игре: оптужити Србе за тако гнусне злочине који су захтијевали „тврду“ интервенцију. Али зашто је поднио оставку? Није ли његов положај *извјестивоца* УН-а за људска права за Босну пружио Мазовјецком савршену говорницу?

Једном када поднесе оставку, зашто би западни лидери марили за оно што је рекао? Зар не би он онда био само некакав бивши премијер Пољске са ексцентричном замјерком против Срба?

Одговор је да Мазовјецки није био само бивши премијер Пољске, и није било ништа ексцентрично у вези са његовим односом према Србима. Био је блиски политички сарадник Карола Војтиле, папе Јована Павла II, вјероватно најмоћнијег човјека у Европи.

Политички брак Војтиле и Мазовјецког је прошао далек пут. Као што је наведено у чланку *Вашигтон поста*, под насловом „Мазовјецки: дугогодишњи католички активиста“: *“Као оснивач и главни уредник независног католичког мјесечника под називом Wiesz, или Линк, он (то јесте, Мазовјецки, поцтрао - Ј.И.) успоставио је блиске везе са надбискупом Каролом Војтилом из Кракова, који је 1978. године постао папа Јован Павле II.”*¹³

Када је Мазовјецки постао главни политички савјетник антикомунистичког пољског синдиката, Солидарност, 1980, године, он је дјеловао у најближем контакту с папом, функционишући као папин агент. Тако је Њујорк Тајмс 1990. године, на папином 70. рођендану, објавио да: *„Пољски премијер, Тадеуш Мазовјецки, који је примио тајна писма од папе док је био у затвору с другим*

¹³ “Mazowiecki: A Longtime Catholic Activist, Editor,” *The Washington Post*, August 19, 1989. <https://www.sun-sentinel.com/news/fl-xpm-1989-08-19-8902260720-story.html>

вођама *Солидарности* у ванредном стању, послао је поруку у којој је писало: „Пољска Вам, Свети Оче, дугује много.“ [Поцртао Ј.И.]¹⁴

Када је Мазовјецки постао први посткомунистички премијер у Пољској, његово прво путовање у иностранство било је у Италију, гдје је: „Први пољски, некомунистички премијер у четири деценије направио преседан у петак, пригрливши свог старог пријатеља, папу Јована Павла II, и захваљујући се за помоћ коју је Римокатоличка црква пружила у његовом довођењу на власт. Емотивни састанак у Ватикану био је врхунац тријумфалне и финансијски награђиване тродневне посјете Мазовјецког Италији, римокатоличког интелектуалца који је изабран за премијера Пољске 24. августа 1980. године.

„Ово је историјски састанак“, рекао је папа Мазовјецком након што су њих двојица размијенили загрљаје и пољупце у образе. 'Надајмо се да нема повратка.'¹⁵

Дакле, када је у августу 1995. године Комисија УН-а за људска права поставила Мазовјецког за извјестиоца за Босну, они су заправо поставили Ватикан који је био задужен да говори свијету ко је крив за ту борбу тамо. Важан избор, јер је Ватикан имао пса у тој борби.

За вријеме Другог свјетског рата, хрватска католичка хијерархија (што значи, с обзиром да католичка хијерархија посвуда дјелује под ватиканском дисциплином, Ватикан) мобилизовала је подршку и помогла у вођењу хрватских усташа¹⁶, клеричких фашиста које су освајачи, њемачки нацисти поставили на власт у Независној држави Хрватској, која је обухватала већину данашње Хрватске и Босне и Херцеговине.

Хрватске усташе су били католички клерички фашисти, јединствени међу Хитлеровим савезницима који су фокус имали уништење Срба као народа.

Коријен њихове мржње: тврдоглав отпор српског народа према доминацији Ватикана. Усташка линија (убити трећину Срба, покатоличити једну трећину, протјерати трећину из Хрватске и Босне) промовисана је католичком хијерархијом, немогућност одсуства одобрења Ватикана, тако да, према *Енциклопедији холокауста* Јад Вашема "Многи католички свештеници, углавном нижег ранга, активно су учествовали у [усташа, поцртао - Ј.И.] операцијама убијања."¹⁷

¹⁴ "Chronicle," by Susan Heller Anderson, *The New York Times*, May 19, 1990. <https://www.nytimes.com/1990/05/19/style/chronicle-926090.html>

¹⁵ "Poland's Leader Thanks Pontiff. Pope Credited for Solidarity Support in 'Difficult Years'," by Joseph A. Reaves, *Chicago Tribune*, October 21, 1989. <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1989-10-21-8901240155-story.html>

¹⁶ Embassy of the Federal Peoples Republic of Yugoslavia, "The Case of Archbishop Stepinac," Washington, 1947. <http://emperors-clothes.com/croatia/stepinac1.htm>

¹⁷ Menachem Shelah, "Croatia," in *Encyclopedia of the Holocaust*, Yad Vashem, Jerusalem, English edition: New York/London, Macmillan, 1990, pp 323-329, p. 328. <http://emperors-clothes.com/croatia/encr.htm#many>

Наравно, пошто је католичко свештенство хијерархија у облику пирамиде, са много свештеника, али мало бискупа, ако се нормалан пресјек цркве укључи у било коју активност, укључујући и убијање Срба, они који су укључени би нужно били „већином нижег ранга.“ Да је католичко свештенство **вишег** ранга „активно учествовало у [усташа, поцртао – Ј.И.] операцијама убијања“, показује интензитет учешћа Ватикана у усташком програму!

Усташе су извршиле масовна убиства више од милион људи на Балкану, већином Срба, као и великог броја Рома и Јевреја и многих политичких противника.

Усташе из Другог свјетског рата су, наравно биле поражене, али 1991. године Ватикан је подржао полет проусташких хрватских сецесиониста, на челу са Фрањом Туђманом, познатим по порицању холокауста и насилном непријатељству према Србима и Јеврејима у Хрватској¹⁸, да се отцијепе и нападну Југославију.

Када су се Хрватска и Словенија отцијепиле, Ватикан се залагао за међународну подршку: „Данас је министар спољних послова Стојан Ганев примио епископа Марија Риџија, папског нунција Свете Столице, који му је доставио меморандум Свете Столице свим државама које су потписале Хелсинкиски завршни акт. Документ садржи апел да се призна независност Хрватске и Словеније прије 24. децембра 1991. године. [Поцртао Ј.И.]¹⁹

Католички политичари, као што је Американац Пет Бјукенен, уобличио су рат који је улиједио између хрватске сецесионистичке војске с једне стране и југословенске војске и српских самоодбрамбених снага, с друге стране, као „силовање Хрватске“, питајући: „Гдје су Њемци? Да ли су толико парализовани због Хитлерових злочина да не могу наредити пар подјела да би потјерали Милошевићеву војску назад у Београд? Зар не би био тријумф за Запад и слобода да се види да њемачка војска спашава и ослобађа опкољене балканске народе, јер су француски и италијански ратни бродови пробили дубровачку блокаду?“²⁰

Свјетска католичка хијерархија, односно, Ватикан, оптужила је без аргумената Србе за геноцид. Тако је у проповиједи 13. октобра 1991. године у

¹⁸ “Anger Greets Croatian's Invitation to Holocaust Museum Dedication,” by Diana Jean Schemo, *The New York Times*, April 22, 1993. <https://www.nytimes.com/1993/04/22/us/anger-greets-croatian-s-invitation-to-holocaust-museum-dedication.html>

¹⁹ “IN BRIEF; Vatican note to Bulgarian Minister requests recognition of Croatia/Slovenia,” [Translation by:] *BBC Summary of World Broadcasts*, December 18, 1991, Wednesday; SOURCE: Bulgarian Radio, Sofia, 1900 gmt 13 Dec 91; SECTION: Part 2 Eastern Europe; A. INTERNATIONAL AFFAIRS; 1. GENERAL AND WESTERN AFFAIRS; EE/1258/A1/ 1; LENGTH: 116 words. Source: LexisNexis.

²⁰ “Western Leaders Fiddle while Croatia Burns,” by Patrick Buchanan, Chicago Tribune Services, 12 November 1992, *The Salt Lake Tribune*. This article was published in major newspapers throughout the U.S.

њујоршкој катедрали Св. Патрика кардинал Џон О'Конор молио за „нашу власт и народе Сједињених Држава” као одговор хрватским бискупима који „моле Запад за помоћ“, јер је „у току истински геноцид.” Ово је изречено када још није било великих сукоба у југословенским републикама.²¹

Срби су рекли да је оптужба за геноцид наопако постављена, да су Туђманови сецесионисти покренули кампању дискриминације и смртоносног терора над Србима и антифашистичким етничким Хрватима, почевши од поновног писања хрватског устава како би се умањио положај Срба као конститутивног народа, што значи да су по закону једнаки Хрватима, а националној мањини значи да нису. Отпуштали су их са државних послова, минирали 10.000 домова Срба и антифашистичких Хрвата, „у неким случајевима”, каже гласноговорник Хелсиншки воча у Хрватској, „са породицама које су се налазиле унутра“. Цијеле породице су убијане. Многи су били рањени”; и тако даље.²²

Оцјењујући коме да вјерују, сматрају да, иако никада није дошло до владиних напада на Хрвате који живе у Србији, хрватска неоусташка држава убојито је протјерала стотине хиљада Срба, око 600.000, из саме Хрватске и из крајева Крајине, како се тврдило. Ова огромна и често смртоносна депопулација даје трагичан кредибилитет српским оптужбама за геноцид.²³

У љето и јесен 1991. године, када су борбе биле ограничене на Хрватску, антисрпска оптужба за геноцид Ватикана била је неефикасна, јер се превише људи широм свијета присјетило хрватских усташких логора смрти из Другог свјетског рата. Како је подсјећао *Њујорк Пост*, у чланку који је извјештавао о оптужби за геноцид кардинала О'Конора: „*То је био хрватски фашиста Уташи [sic] који је истријебио чак милион Срба, Рома и Јевреја у југословенским логорима смрти током Другог свјетског рата.*”²⁴

Тако је 1991. године било тешко продати идеју да су Хрвати, који су у великој мјери подржавали усташке клерикалне фашисте, постали невине жртве, док су се Срби, главне жртве клерикалног фашизма хрватских усташа, претворили у фашистичке звијери.

²¹ “O'Connor pleads for U.S. to aid Croatia and Slovenia,” by Mary Papenfuss, *New York Post*, October 14, 1991.

²² “Croatia Forced Thousands from Homes, Rights Group Says,” by David Binder, *The New York Times*, December 8, 1993.
<https://www.nytimes.com/1993/12/08/world/croatia-forced-thousands-from-homes-rights-group-says.html>

²³ “U.N. Investigates Killing of Civilians in Croatia; Serb Refugees Were Fleeing Army Attack,” by John Pomfret, *The Washington Post*, May 8, 1995.
https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1995/05/08/un-investigates-killing-of-civilians-in-croatia/fd68eb72-e076-4bae-b94b-037cb1213834/?utm_term=.53fd87409168

²⁴ “O'Connor pleads for U.S. to aid Croatia and Slovenia,” by Mary Papenfuss, *New York Post*, October 14, 1991.

Рјешење? Крајем марта 1992. године, новооснована сецесионистичка држава под покровитељством Ватикана, Хрватска, премјестила је мјесто непријатељстава из Хрватске у Босну, у првом маху слањем хрватских трупа и тенкова у Босну, нападајући босански град Босански Брод, изазивајући битку у којој је „земља горила и небо се црвенило.“²⁵

Сврха: тероризовати српске цивиле и подстицати међуетничко насиље, након чега би Срби могли бити оптужени за антимуслимански расизам.

Међународни медији су досљедно погрешно приказивали борбе у Босни као етнички сукоб између свих муслимана (у стварности, муслиманско становништво је било оштро подијељено) и наводно расистичких Срба. Ова линија је добила званичну верзију путем извјештаја *извјестиоца* УН-а у Босни Тадеуша Мазовјецког.

Оштро се супротстављајући често понављаној оптужби да су Срби видјели муслимане као свог главног непријатеља, генерал Ратко Младић је рекао да је босански сукоб вјештачки креиран од стране Хрватске, да, ако се хрватске снаге које су нападале повуку, борбе би брзо престале.²⁶

МАЗОВЈЕЦКИ У СЛУЖБИ ВАТИКАНА И АМЕРИЧКИХ ЈАСТРЕБОВА

Мазовјецки је своје именовање за *извјестиоца* УН-а у августу 1992. године користио да промовише жестоку антисрпску агенду, редовно се састајао у Загребу с хрватском владом која је била под покровитељством Ватикана, а затим је, у одсуству стварне истраге у Босни, нападао Србе у медијима, показујући игнорисање истине које се манифестовало у његовим двјема тузланским конференцијама за штампу из јула 1995. године: пропагандиста који је користио моћ Ватикана, који је увијек 'откривао' да су Срби криви, иако докази никада (као што је он сам рекао) нису „пажљиво испитани“.

Жестоким осуђивањем Срба и потом наглим подношењем оставке у знак протеста у посљедњој седмици јула 1995. године, Мазовјецки је емитовао двије поруке: он је говорио обичним људима да су злочини Срба у Сребреници били тако страшни да је неуспјех да се казне учинио немогућим да он настави са својим радом у УН-у; Он је упозоравао лидере западних влада да они чине премало по питању Сребренице, да ће, ако се не појача оштро осуђивање и војна акција против Срба, Ватикан покренути медије против њих.

²⁵ “JNA [Jugoslavenska Narodna Armija or Yugoslav People’s Army – J.I.] Says Battalion of Croatian National Guard Routed Near Bosanski Brod,” [Translation by:] *BBC Summary of World Broadcasts*, March 30, 1992, Monday, SOURCE: Tanjug in SerboCroat (i) 1305 and (ii) 1523 gmt 28 Mar 92; (i) Excerpt from report datelined Zenica, 28th March; SECTION: Part 2 Eastern Europe; C. SPECIAL SUPPLEMENT; YUGOSLAVIA; EE/1342/C1/ 1; LENGTH: 610 words. Source: LexisNexis.

²⁶ August 1992 RTS Interview with General Ratko Mladic. Serbo-Croatian transcript is at <http://tenc.net/bosnia/Mladic-rtis-serbo-croatian.htm>

Важно је разумјети да су те владе биле подијељене око тога како се носити с Босном.

На примјер, амерички амбасадор у Хрватској Питер Галбрајт и други моћни амерички званичници, али *не* и амерички државни секретар Ворен Кристофер, жељели су да НАТО бомбардује српске положаје око такозване безбједне зоне Жепа, а војска босанских Срба (ВРС) је била на ивици да је освоји на дан конференције за штампу Мазовјецког 24. јула.

Понављајући аргумент Мазовјецког да „сада свјетска заједница мора јако интервенисати како би спрјечила понављање догађаја у енклави Жепа,“ Галбрајт је послао телеграм државном секретару Кристоферу дан након конференције за штампу Мазовјецког 24. јула с јасним насловом: „Могуће масовно погубљење мушкараца из Сребренице је разлог да се спаси Жепа.“²⁷

Према Дејвиду Рохдеу, „Галбрајтов телеграм није довео до промјене у америчкој политици“ да не предузме војну акцију за Жепу: „*Али државни секретар, Кристофер је наредио помоћнику државног секретара Џону Шетаку да отпутује у Тузлу и интервјуише преживјеле Сребреничане.*“²⁸

То јесте, да интервјуише *наводне* преживјеле, јер је то био *наводни* масакр. Шетакови изражени ставови били су у складу са Галбрајтовим и Мазовјецким. Рохде тврди да су, када је Кристофер послао Шетака у Тузлу, „Срби претрпјели ударац који су осјећали неколико седмица касније“²⁹ јер су његови извјештаји имали велики утицај на америчку политику.

Шетак се скромно слаже са Рохдеовом процјеном његове битности, тврдећи да је прије његовог путовања, државни секретар Ворен Кристофер „био врло амбивалентан по питању Босне.“ На примјер, Стејт департмент се опирао оптуживању Срба за геноцид: „*Било је много скептицизма у вези моје употребе термина геноцид. Правни савјетници Стејт департмента стално су одбијали моје коришћење тог термина, јер би то подразумевало обавезу потписника Конвенције о геноциду да предузму одговарајуће мјере као одговор. То је била цијела поента употребе термина, очигледно.*“³⁰

Примјетимо да овдје Шетак не каже да је захтијевао екстремну акцију против Срба зато што су они криви за геноцид, већ да је оптужио Србе за геноцид јер би то захтијевало екстремну акцију!

²⁷ Galbraith to SecState, “Possible Mass Execution of Srebrenica Males is reason to save Žepa,” AmEmbassy Zagreb, Zagreb 02788, July 25, 1995. <https://www.documentcloud.org/documents/2425207-19950725-possible-mass-execution-of-srebrenica.html#document/p1/a241209>

²⁸ David Rohde, *Endgame: the betrayal and fall of Srebrenica, Europe's worst massacre since World War II*, (1st ed., 1997) Boulder, Colorado, Westview Press, 1998, p. 328.

²⁹ David Rohde, , p. 331.

³⁰ “International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995,” conference, June 28–July 1, 2015, The Hague, Edited Transcript, Session 4: Endgame – Lessons from Srebrenica, p. 4-36. <https://www.ushmm.org/m/pdfs/20151119-Srebrenica-Transcript-Session4.pdf>

Шетак каже да је отпор коришћењу термина „геноцид“ изблиједио 4. августа, након што је на састанку водећих људи из Стејт департмента рекао шта је научио у Босни: „Када сам се вратио са ових интервјуа у Тузли и доставио детаљан извјештај државном секретару 4. августа, могло се чути да је у соби пао клин. Практично су сви касније дошли до мене, не да ми честитају, већ само да кажу хвала што сам коначно произвео оно што је требало бити очигледно одавно, али је потискивано (тј. да су Срби наводно криви за геноцид“, поцртао – Ј.И.).³¹

Ја не прихватам Шетакову тврдњу да је, говорећи америчким званичницима о његовим интервјуима са наводним преживјелим, он промијенио њихово мишљење, увјеравајући их да су Срби криви за геноцид, и да то објашњава промјену у америчкој политици. Заиста, ово није могло да објасни било какву промјену политике, јер, док је у свом извјештају од 4. августа (који је сада доступан на интернету) Шетак тврди да је чуо извјештаје о злочинима, он такође признаје да оптужбе нису „поткријепљене“!³²

Извјештај о **непоткријепљеним** оптужбама тешко је могао довести до тога да амерички званичници промијене мишљење о оптуживању Срба за геноцид у Сребреници. Умјесто тога, вјерујем да је у борби за одговор на поновно српско заузимање Сребренице, екстремна антисрпска фракција (помоћник државног секретара Џон Шетак, амерички амбасадор у УН Медлин Олбрајт, амбасадор у Хрватској Питер Галбрајт и други) побиједила на основу пријетећег приказа моћи, укључујући:

- Оптужницу Хашког трибунала против председника Републике Српске Радована Караџића и генерала Ратка Младића по оптужби за геноцид дан након конференције за штампу Мазовјецког 24. јула.
- Оставку *извјестиоца* УН-а Мазовјецког, која је пријетила медијском кампањом која би могла позиционирати државног секретара Ворена Кристофера и званичнике истомишљенике као покретаче геноцида, као што је касније учињено холандским трупама УН-а и високим званичницима Холандије.
- Оштри антисрпски став њемачког естаблишмента, као што приказује *Дер Шпигел*, који је већ 31. јула 1995. године објавио текст који жестоко промовише масовну линију за егзекуције које су биле у Сребреници.³³

³¹ *Ibid.*

³² “Information Memorandum; To: The Secretary [of State]; From: DRL – John Shattuck; Subject: Bosnia Trip Report,” August 4, 1995. <https://www.documentcloud.org/documents/2300463-19950804-memo-from-shattuck-re-bosnia-trip-report.html>

³³ “Es ist keiner mehr übrig“, by Walter Mayr, *Der Spiegel*, July 31, 1995. <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-9206271.html>

- Шетакове сопствене поступке, који су државном секретару Кристоферу пружиле укусу онога с чим би се суочио ако се не приклони Мазовјецком.

Што се тиче тих активности, као што сам примијетио, Шетак каже да је, прије него што је отишао у Тузлу, Стејт департмент ставио вето на његово оптуживање Срба за геноцид. Али 1. августа, три дана *прије* његовог извјештаја Стејт департменту, Шетак је одржао конференцију за новинаре у Загребу, Хрватска, гдје је, како је извјестио *Асошијетед прес*, рекао: „*Чуо сам вјеродостојне исказе очевидаца избјеглица о масовним погубљењима мушкараца и дјечака од стране војника босанских Срба*“, рекао је Шетак новинарима на загребачком аеродрому, прије него што је одлетио у Женеу како би довршио извјештај за предсједника Клинтонa. **Шетак је рекао да извјештаји представљају „значајне нове доказе о геноциду и злочинима против човјечности у источној Босни.**“ [Поцртао Ј.И.]³⁴

На тај начин пркосећи политици Стејт департмента да *не* оптужује Србе за геноцид, Шетак је сигнализовао да, ако се Кристофер не покорава захтјевима Мазовјецког, Шетак би могао наставити да иде у јавност, користећи медије како би подстакао јавно мњење против оних који су се опирали 'тешкој интервенцији',“ чак и подносећи оставку у знак бучног протеста, као што су неки заговорници бомбардовања Срба и они који су их оптуживали за геноцид учинили раније.

Опасност да су и други високи званичници у антисрпској фракцији (на примјер амбасадор Галбрајт, и, према Галбрајту, помоћник државног секретара за европска питања Ричард Холбрук) такође били спремни да поднесу оставку ако Стејт департмент не одбаци своју забрану против оптуживања Срба за геноцид и крену у офанзиву против њих преко Сребренице.³⁵

Када се Шетак вратио у САД, Кристофер је био дужан да га дисциплинује због одржавања конференције за штампу у Загребу 1. августа. Када је, умјесто тога, Кристофер дозволио Шетаку да прочита свој извјештај од 4. августа окупљеном особљу Стејт департмента, као херој који се враћа и осваја, Кристофер се предао фракцији која је заговарала геноцид у Сребреници.

Враћајући се на лидера те фракције, конференције за штампу 24. и 27. јула 1995. године Тадеуша Мазовјецког наговијестили су *модус операнди* оптуженика за Сребреницу као бескрајно суђење српском народу за Сребреницу и кенгурска суђења српским политичким лидерима и војницима у Хагу и другдје, која трају од тада.

³⁴ “U.S. Official Cites Evidence of Genocide by Serbs with Yugoslavia,” *Associated Press Worldstream*, August 01, 1995; Tuesday 18:45 Eastern Time; SECTION: International news; LENGTH: 474 words; DATELINE: ZAGREB, Croatia.

³⁵ “International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995,” conference, June 28-July 1, 2015, The Hague, Edited Transcript, Session 4: Endgame – Lessons from Srebrenica, p. 4-39. <https://www.ushmm.org/m/pdfs/20151119-Srebrenica-Transcript-Session4.pdf>

Мазовјецки је изразио суштину тог *модус операндија* на својој конференцији за штампу 24. јула, када је, оптужујући Србе за монструозне злочине на основу изјава свједока, додао: „*Иако ове изјаве тек треба пажљиво испитати, већ сам утврдио да су Срби у Сребреници поступали на варварски начин против становништва.*”³⁶

Према томе, Мазовјецки је чуо изјаве сведока с једне стране („неколицине“), и без пажљивог испитивања тих изјава, 'утврдио' да говоре истину. Са становишта логике, ово је нешто што као да је искочило из књиге Луиса Керола *Алиса са оне стране огледала*.

Са становишта већ дуго успостављених и тешко стечених правила правде, ово је нечувено. Дакле, онда се морамо запитати, зашто је то Мазовјецки рекао? Зашто је признао да није пажљиво испитао оптужбе, а ипак је **знао** да су истините?

Али, да ли је то било признање? Да ли је то била грешка? Одговор је не, то није била грешка, **то је био стандард доказа који је Мазовјецки, представник Ватикана, тражио да се успостави, од самог почетка, у вези са оптужбама против српског народа за Сребреницу.**

Од када је Хрватска започела сецесионистички рат у јуну 1991. године, и, ако се пажљиво погледа, још прије 1991. године, свјетски медији и заинтересовани лидери нападали су јавност антисрпском пропагандом у којој су интензитет и понављање били замјена за доказе или чак и кохерентност.

Жалосно је, али је истинито да, уколико се упорно не боримо, таква пропаганда **увијек** функционише. Попут врсте перцептивне артериосклерозе, слојеви дезинформација се стварају у уму људи те слабе њихову способност да доводе у питање нове дезинформације.

До јула 1995. године, претпоставка о српској кривици била је тако дубоко усађена у милионима умова људи **да није било неопходно** да Мазовјецки тврди да је пажљиво испитивао изјаве сведока. Штавише, он је хтио од самог почетка да утврди, што се тиче Сребренице, **да чињеница да нема доказа да су Срби починили злочин ни на који начин не ублажава њихову кривицу.**

Пратећи примјер Мазовјецког, када се Шетак обратио окупљеном особљу Стејт департамента, он је **добровољно** дао информацију да, с обзиром на оно што му је речено у Тузли, „ови докази се сада истражују“ (или, како би то рекао Мазовјецки, „још увијек треба да се пажљиво испитају“) и стога нису били „поткријепљени”.

Ипак, у истом излагању, Шетак је рекао да је његов „главни закључак“ сљедећи: „*Да су стотине, ако не и хиљаде ненаоружаних избјеглица убијене у*

³⁶ Ex-Joegoslavie; VN-waarnemer rapporteert Servische wreedheden,” by Van Dijk, *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)*, July 24, 1995, 16:36 Central European Time, Section: Buitenland, Length: 333 Words, Dateline: Tuzla (AFP/RTR), Language: Dutch / Nederlands.

вријеме када су сигурне луке [Сребреница и Жена, поцртао - Ј.И.] биле прегажене, а било је много случајева масовних погубљења.“

Оно што је он говорио својим слушаоцима, од којих су се неки противили оптуживању Срба за геноцид, било је да је то нова игра са лоптом. Сада је иза њега било толико моћи да су се морали суочити са стварношћу. Не са стварношћу чињеница, већ са стварношћу моћи. Правила игре су била средњевјековна (једино прикладна, јер су у суштини успостављена од стране католичке хијерархије). Српска кривица је била предмет вјере.

Загонетка која остаје у вези са двјема конференцијама за штампу Мазовјецког је, зашто је изабрао крај јула 1995. године како би направио овај екстремни потез, да поднесе оставку на своју позицију у УН-у? Зашто је онда било толико важно да **управо тада** мобилише присталице у медијима и влади, као Шетак и Галбрајт, да захтијевају да Срби буду оптужени за геноцид?

Одговор је: Крајина. Мазовјецки је поднио оставку седмицу дана прије него што је хрватска војска напала подручје Крајине, Републике Српске Крајине, протјерујући преко 250.000 Срба с тог простора (и око 50.000 избјеглица, Муслимана! - који су се тамо склонили), а убивши хиљаде.

Крајински *муњевити рат* заиста заслужује етикету, „најгори геноцид у Европи од Другог свјетског рата.“

Као покровитељ неоушашке Хрватске, Ватикан је, наравно, био свјестан да ће Хрватска, 4. августа 1995. године, покренути свој геноцидни напад на Крајину и знао је да је једини начин да се спријечи бијес јавности над хрватским злочинима који су ускоро требали да почну као „најгори геноцид“ од Другог свјетског рата **већ** извршио од стране Срба у Сребреници.

То се управо догодило. Можда седмицу дана, крајинска ноћна мора доминирала је вијестима, али до краја друге седмице августа, била је засјењена оштрим осудама за наводни масакр у Сребреници.

ОМБАНА АМЕРИЧКОГ ДРЖАВНОГ ПОДСЕКРЕТАРА ЦОНА ШЕТАКА ПРЕНОШЕЊЕМ СВЈЕДОЧЕЊА ХУРЕМА СУЉИЋА

Према Шетаку, „главни свједок“ наводног масакра у Сребреници кога је интервјуисао у Тузли био је Хурем Суљић. Због тога је Суљићево свједочење важан дио темеља оптужбе за Сребреницу, наводни *corpus delicti* или „предмет који доказује кривицу“, на основу кога је јавност вјеровала да је оптужба за масакр у Сребреници била тачна.

Да ли је *corpus delicti* био реалан? Суљићево свједочење свакако укључује и злочине. Питање је, какве злочине? Ратне злочине? Или клеветање да се подстакне и оправда рат?

Да бих одговорио на то питање, урадио сам унакрсно испитивање Суљићевог свједочења у другом документу под насловом „Свједочење о Сребреници Хурема Суљића: просто невјероватно.“

Дана 4. јула 1995. године, папски повјереник и *извјестилац* УН-а за Босну Тадеуш Мазовјецки одржао је прес конференцију у Тузли, Босна, гдје је, на основу наводних изјава свједока, оптужио трупе босанских Срба за страшне злочине након заузимања града Сребренице. Говорећи да „ове изјаве тек треба пажљиво испитати“, он је ипак рекао да „свјетска заједница *мора* снажно интервенисати како би спријечила понављање догађаја у енклави Жепа“, тада под нападом војске босанских Срба.³⁷ [Поцртао Ј.И.]

Након прес конференције Мазовјецког, „прилично амбивалентни“ амерички државни секретар Ворен Кристофер упутио је у Тузлу подсекретара Цона Шетака, који је подржао Мазовјецког. да интервјуише наводне очевидце.³⁸

По његовом повратку 4. августа, Шетак је рекао Стејт департменту да приче које је чуо од наводних свједока о Сребреници нису „поткријељене.“ Ипак, у том извјештају и на прес конференцији 1. августа, он је оптужио Србе за геноцид.³⁹

Према Шетаку, његов главни свједок био је Хурем Суљић, „обогањени“ босански муслиман који је наводно избјегао масовно погубљење⁴⁰. Суљићеве често понављане оптужбе дио су саме основе 24-годишњег медијског суђења за Сребреницу српском народу.

Прошло је много година од када су Мазовјецки и Шетак изнијели своје ужасне оптужбе. Да ли су те оптужбе поткријељене? Тврдим да нису и никада неће бити поткријељене, јер су засноване на лажном свједочењу.

У овом случају: Шетакове тврдње о Хурему Суљићу.

Као што ћу показати, будући да је фиктивно, Суљићево свједочење дијели потенцијални проблем свих фикција: да управо зато што писац има потпуну контролу над својим измишљеним свијетом, он може, ако је неспособан, увести апсурдне ситуације и/или направити један дио своје приче који је у

³⁷ “Ex-Joegoslavie; VN-waarnemer rapporteert Servische wredeheden,” by Van Dijk, *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)*, July 24, 1995, 16:36 Central European Time, Section: Buitenland, Length: 333 Words, Dateline: Tuzla (AFP/RTR), Language: Dutch / Nederlands. Source: LexisNexis.

³⁸ “International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995,” conference, June 28 - July 1, 2015, The Hague, Edited Transcript, Session 4: Endgame – Lessons from Srebrenica, p. 4-34. <https://www.ushmm.org/m/pdfs/20151119-Srebrenica-Transcript-Session4.pdf>

³⁹ For Shattuck’s August 4 report to the State Department, see “Information Memorandum; To: The Secretary [of State]; From: DRL – John Shattuck; Subject: Bosnia Trip Report,” August 4, 1995. Second page. <https://www.documentcloud.org/documents/2300463-19950804-memo-from-shattuck-re-bosnia-trip-report.html>

For Shattuck’s reference to Suljic as “a crippled man,” see cable, FM USMISSION GENEVA, TO SECSTATE WASHDC IMMEDIATE 5118, 8/2/00, SUBJECT; SHATTUCK MISSION TO BOSNIA, CONFIDENTIAL, August 2, 1995. <https://www.documentcloud.org/documents/2427065-19950802-shattuck-mission-to-bosnia.html#document/p3/a242070>

For Shattuck’s description of Suljic as his “principle witness,” see “International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995,” *op. cit.*, p.4-34.

супротности са другим. У филмовима овај проблем називају 'континуитетом' интерне конзистентности, и имају људе који проучавају сценарије да би били сигурни да се, на примјер, ствари не дешавају у неким каснијим сценама које су немогуће, с обзиром на оно што се догодило у ранијој сцени. Ко год да је измислио Суљићево свједочење, како су га преносили Шетак и други, био је неспособан.

Шетак је Суљићево свједочење у великој мјери представио двапут, у својој књизи из 2005. године, *Слобода у пламену*, и у свом чланку из *Бостон Глоба* из 2011. године, „Правда у хапшењу Младића.“

У мом унакрсном испитивању, ослонићу се углавном на Шетаков чланак из *Глоба* који је, појавивши се након 16 година од наводног масакра, дао Шетаку доста времена да „поткријепи“ своје оптужбе.

Ово је релевантан извод из *Бостон Глоба*: „Сједећи на климавој столици иза избјегличког центра, слушао сам причу о Хурему Суљићу, осједјелом босанском Муслиману. Војници босанских Срба су 14. јула одвојили њега и друге мушкарце из Сребренице од њихових породица и присилили их да иду у неколико великих складишта. Суљић је чуо како један војник најављује: „Ко зна команданта Младића? Срећеш га ускоро и добро ћеш га упознати.“

Младић се појавио и обавјестио људе да ће бити размијењени за српске затворенике. Они су аутобусима одведени у удаљено складиште у близини границе, гдје су их тукли жељезним шипкама и нападали их ручним бомбама, тако да су под и зидови били прекривени крвљу.

Њихови нападачи босански Срби возили су украдена возила УН-а и носили украдене шлемове УН-а. Затим су мушкарцима из Сребренице ставили повез преко очију, преbacили их у камионете, одвезли до великог рова и наредили им да се искрцају.

„Мој ум се замаглио док су пуцали,“ осмјехнуо ми се Суљић. „Мислио сам да сам мртав кад сам пао у тај јарак са свим другим тијелима на мени. Али пуцњи су ме промашили, а ја сам лежао сатима. Чуо сам Младића како је наредио својим војницима да докрајче рањене.“⁴¹

У овом сценарију постоји низ апсурда и дисконтинуитета.

1. Дилема око повеза преко очију

Речено нам је да је заробљеницима, прије него што су „одведени на камионете“, стављен повез преко очију, очигледно да се спријечи да виде мртва тијела на земљи када су стигли на мјесто погубљења и да схвате да ће бити убијени те да самим тим пруже отпор.

⁴¹ “Justice in the arrest of Mladic,” by John Shattuck, *The Boston Globe*, May 28, 2011. http://archive.boston.com/bostonglobe/editorial_opinion/oped/articles/2011/05/28/justice_in_the_arrest_of_mladic/

Једнако очигледно, заробљеници би жељели да знају зашто су им повези стављени преко очију, односно, шта војници нису жељели да они виде. Зато би спустили повезе ако би могли. Једини начин да се то спријечи био је везати руке заробљеника иза леђа, и доиста, описујући наводна Суљићева искуства, извјестилац Мајкл Добс је написао да је, прије него што је Суљићу и другим заробљеницима наређено да уђу у камионе, „руке су им биле везане иза леђа.“⁴²

То би спријечило заробљенике да скину повез преко очију, али би направило други проблем. Шетак-Суљић су нам рекли да су мушкарци, након што су им ставили повез преко очију, били „одведени на камионете“. Камионети имају подигнут задњи товарни простор на који се пење, држећи страну камиона једном руком. Али како неко то може учинити ако су му руке везане иза леђа?

Дакле, или Шетак или Суљић су морали рећи да руке мушкараца нису биле везане, у том случају повезивање очију не би имало смисла, или да су били везани, у којем случају би војници морали да носе заробљенике на камионете и да их сносе што изгледа апсурдно.

Закључак: тврдња да су заробљеницима биле везане очи и да су се потом пењали на камионете је измишљена.

2. Језив напад: жељезне шипке...

Шетак-Суљић су нам рекли да су мушкарци, прије него што су им ставили повез на очи, били „претучени жељезним шипкама“.

Да су јаки, млади војници тукли заробљенике „жељезним шипкама“, направили би страшну штету. Жртве би имале сломљене руке, ноге, леђа, главе и унутрашње повреде. Неки су могли изгубити свијест или бити мртви.

Како су војници могли везати руке иза леђа таквих људи, можда са сломљеним рукама, можда не, али свакако би били у агонији?

Како су се заробљеници, који можда нису могли ходати, можда чак и стајати, могли пењати на стражњу страну камионета? Како су војници могли спријечити да тешко рањени мушкарци падну са камиона када су почели да падају? Како су тешко рањени мушкарци могли сићи са камионета, чак и ако им је наређено да то учине са упереном пушком у њих?

3... и ручне бомбе?

И још горе, јер, према Шетаку-Суљићу, мушкарци нису били тучени само жељезним шипкама.

У Шетаковој књизи, *Слобода у пламену*, Шетак-Суљић су нам рекли да су, поред жељезних шипки, мушкараце тукли дршком сјекире, али у чланку *Глоба*

⁴² “ ‘Anybody Who Moved or Screamed Was Killed’; Thousands Massacred On Bosnia Trek in July,” BYLINE: Michael Dobbs; Christine Spolar, *The Washington Post* Staff Writers, October 26, 1995, Thursday, Final Edition, SECTION: A SECTION; Pg. A01. Source: LexisNexis

је то ескалирало, говорећи нам да су заробљеници „нападнути ручним бомбама“ у складишту „тако да су под и зидови били прекривени крвљу”!⁴³

Шетак-Суљић не описују наводне ручне бомбе (множина), али њихова тврдња да су под и зидови били „прекривени крвљу“ у складу је са најчешћим типом, фрагментарним бомбама, које сипају по просторији смртоносним шрапнелима.

У књизи *Слобода у пламену* Шетак-Суљић кажу да су заробљеници били тако чврсто смјештени да су „били присиљени сједити практично један на другом“.⁴⁴ Ефекат бацања ручних бомби у такву просторију био би катастрофалан. Многи мушкарци би били убијени или толико тешко рањени, потресима и гелерима да не би могли да стоје, а камоли да се попну и сиђу са камионета. Али према Шетаку-Суљићу, након напада ручне бомбе: „Сребреничанима су потом стављени повези на очи, пребачени су на камионете, одвезени до великог јарка и наређено им је да се искрцају.”⁴⁵

Оно што имамо овдје су два различита, грубо спојена комада фикције: један у коме су заробљеници нападнути жељезним шипкама и, на заиста бизаран начин, ручним бомбама, и један потпуно другачији, у којима су одведени, неповријеђени и несвјесни, на камионет и са камионета до поља гдје су погубљени без пружања отпора.

4. А шта је са складиштем

Шта уистину би са складиштем.

С обзиром да је наводни циљ био да се заробљеници превезу, убију и закопају на мјесту погубљења, зашто би их прво разлијели ручним бомбама у складишту?

Пошто су то учинили, војници су морали да изведу те мушкарце, неповријеђене, али ужаснуте, рањене, осакаћене, у несвјесном стању и мртве, из складишта и, некако, укрцати их на камионете; и с којим циљем? Ако су из неког разлога морали бацити ручне бомбе на заробљенике, зар не би било очигледно да су их војници прво извели из складишта, тако да бар послјије тога не би морали да чисте то мјесто?

Зато што би они заиста морали да га почисте и евентуално поправе, јер је, према Шетаку-Суљићу, у књизи *Слобода у пламену*, складиште „било у Братунцу, граду који су држали Срби, сјеверно од Сребренице”, што значи да

⁴³ John Shattuck, *Freedom on Fire: Human Rights Wars and America's Response*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 2005, p.114. <https://books.google.it/books?id=t2p8irU2okC&lpq=PP1&dq=%22freedom%20on%20fire%22&pg=PA114#v=onepage&q&f=false>
“Justice in the arrest of Mladic,” by John Shattuck, *The Boston Globe*, May 28, 2011.

http://archive.boston.com/bostonglobe/editorial_opinion/oped/articles/2011/05/28/justice_in_the_arrest_of_mladic/

⁴⁴ *Freedom on Fire, op. cit.*, p.114.

⁴⁵ “Justice in the arrest of Mladic,” *op. cit.*

су српски војници бацали ручне бомбе у пољопривредном складишту српске заједнице.

Зашто би, забога, то урадили? Одговор: зато што је масакр у Сребреници ужасна прича, а Шетак-Суљић су одлучили да су дршке сјекира (које се користе у Шетаковој књизи из 2005. године) мање страшне од ручних бомби (коришћених у чланку *Глоба* из 2011. године).

5. Више о повезивању очију

Вративши се на тренутак на питање повезивања очију, раније сам примјетио да је разлог за то био да се заробљеници спријече да виде мртва тијела на мјесту погубљења те да се спријече да схвате каква судбина их чека, а можда и да се спријечи њихов отпор.

Али, заиста, након што су их тукли жељезним шипкама и напали ручним бомбама, да ли је могуће да ти заробљеници, који нису били убијени или су били у несвјесном стању, можда **нису** били свјесни каква их судбина чека?

Што нас доводи до питања генерала Ратка Младића.

6. Чудна, наводна „интенционалност“ генерала Младића

Према Шетаку-Суљићу у *Глобу*, када је Суљић први пут заробљен, након заузимања Сребренице од стране Срба, „појавио се Младић и обавијестио мушкарце да ће бити размијењени за српске заробљенике.“⁴⁶

У *Слободи у пламену*, Шетак-Суљић презентују Младићеве наводне ријечи детаљније:

*„Здраво, комисије,‘ рекао је он (тј. Младић - Ј.И.), 180 мојих људи је у затвору у Тузли и желим их размијенити за вас, вјеројатно до сутра. Нећете бити повријеђени. Размјена ће бити обављена на миран начин и ускоро ћете се вратити својим породицама.“*⁴⁷ [Поцртао Ј.И.]

У току панел дискусије о Сребреници из 2015. године која је раније поменута, Шетак је рекао:

*„Постоји нешто вриједно пажње чега се сјећам, рекао је он [тј. Хурем Суљић - Ј.И.], а то је Младићево понашање током цијелог тог времена. Младић је дошао и обратио се мушкарцима док су их опкољавали. Сваки пут их је увјеравао да ће на крају моћи да оду. [...] Покушавао их је смирити. Мени је то указивало на висок степен интенционалности са његове стране.“*⁴⁸

Шетак користи „интенционалност“ у смислу „сврха и предумишљај“, идеја је да је Младић покушавао да људе уљуљка у лажни осјећај сигурности, да их лакше транспортује до мјеста погубљења и да их убије без пружања отпора.

⁴⁶ *ibid.*

⁴⁷ *Freedom on Fire, op. cit.*, p.114.

⁴⁸ “International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995,” *op. cit.*, p. 4-35.

Шетакова-Суљићева тврдња овдје је очигледно бесмислена. Зашто очигледно?

Није ли командни официр дао лажна обећања заробљеницима да утиша њихове страхове прије егзекуције? Да, могло се то десити, али ако би то урадио, било би лудо да он онда нареди својим трупама да нападну заробљенике жељезним шипкама и дршкама сјекира (како тврде Шетак-Суљић у *Слободи у пламену*) или жељезним шипкама и ручним бомбама (као што су тврдили у *Глобу*.)

Још једном, Шетак-Суљић су спојили контрадикторне приче, једна у којој је Младић чудовиште, јер покушава да превари заробљенике да у миру оду у своју смрт, а друга у којој је Младић чудовиште зато што су његови људи напали заробљенике жељезним шипкама и дршкама сјекира или ручних бомби (изаберите).

Док је у чланку *Глоба* напад на заробљенике апсурднији јер укључује ручне бомбе, у *Слободи у пламену* опис измишљене Младићеве „интенционалности“ је апсурднији. Ево зашто.

У *Глобу*, заробљеници су ухапшени, одведени у складиште и погубљени те ноћи. Али у *Слободи у пламену*, заробљеници остају преко ноћи у складишту. Током ноћи, војници су их тукли жељезним шипкама и дршкама сјекира. Ујутру им се Младић обратио. Те вечери упућени су аутобусима у салу једне средње школе, гдје су им ставили повезе преко очију кад су стигли, а тек касније камионетима до мјеста погубљења.

Тако да књига и чланак из *Глоба* приказују двије сасвим различите реалности. А то долази од бившег помоћника државног секретара за људска права Џона Шетака, човјека чији је много хваљени интервју са Хуремом Суљићем поставио сам темељ оптужбе за Сребреницу!

У *Слободи у пламену*, када Младић стигне у складиште, заробљеници га питају зашто их мучи. Према Шетаку-Суљићу: „Младић је одговорио да босанска војска у Тузли није била вољна организовати размјену заробљеника. 'Али сада смо их убиједили и аутобуси су на путу да вас покупе.'“⁴⁹

Имајући у виду да је Младић представљен да то говори мушкарцима који су ноћ провели претрчени жељезним шипкама и дршкама сјекира, што значи да су сви морали претрпити *неке* повреде и многи, ако не и већина, морали су бити у агонији, одговор таквог Младића је надреалан: 'Ми вас бијемо жељезним шипкама и дршкама сјекира јер нисмо успјели организовати размјену заробљеника, али сада је све на правом путу, па у чему је проблем' ?

Али ако је замишљена Младићева наводна изјава надреална, такође је и одговор заробљеника. Шетак-Суљић нам то говоре, након Младићевих изјава: „Након што су заробљеници провели још један дан у складишту, ноћу су

⁴⁹ *Freedom on Fire, op. cit.*, p.114.

стигли нови аутобуси. Али опет, отишли су на сјевер, даље у подручја под српском контролом, а не на запад према Тузли, гдје се требала одиграти наводна размјена.⁵⁰

Тако су заробљеници у овој верзији приче **и даље** очекивали да се размјена одигра. Тек када су аутобуси кренули погрешним путем, заробљеници су схватили да Младићево обећање неће бити испуњено! Како су очекивали да ће се извршити размјена затвореника? Да ли су они могли бити пребачени на муслиманску страну у инвалидским колицима? Или на носилима? Или у шаторима са кисеоником? (Узгред, будући да су заробљеници у *Слободи у пламену* наводно имали повезе преко очију, како би они знали да аутобуси иду на сјевер, а не на запад?)

Али апсурдно и контрадикторно као што све ово и јесте, није ништа апсурдније од Шетакове-Суљићеве приче о томе како је Суљић наводно побјегао са мјеста наводног погубљења.

7. Суљићев одлични бијег

У *Слободи у пламену*, Шетак-Суљић нам говоре да су у складишту:

„Током ноћи војници извлачили Суљића и друге мушкарце напоље у групама и тукли их жељезним шипкама и дршкама сјекира све док неки нису изгубили свијест, а затим их бацили назад на пренатрпани прљави под.“⁵¹

Дакле, Шетак-Суљић не тврде да је Суљић некако избјегао нападе на заробљенике; ипак, ни у књизи ни у чланку *Глоба* није објављено да Шетак-Суљић наводе да је Суљић претрпио било какве стварне **повреде** током ових наводних напада.

Тако нам је у *Слободи у пламену* речено да је на мјесту погубљења Суљић био „погуран” са камионета, што значи да је био у стању да сам сиђе, као и сви остали чудесно неповријеђени заробљеници, који су били довољно физички спремни да буду „укрцани на камионете“, а затим „искрцани“ када им је „наређено“ да то учине (што је, сјећате се, немогуће, јер, да би их спријечили да скину повезе са очију, руке су морале бити везане иза леђа).

Према *Слободи у пламену*, на мјесту погубљења, када су сви око њега наводно били погубљени: „Ум ми се замаглио када су пуцали“, осмјехнуо ми се Суљић. Мислио сам да сам мртав када сам пао у тај ров са свим тим тијелима на мени. Али пуцњи су ме промашили, а ја сам ту лежао сатима. Видио сам Младића како је наредио својим војницима да докрајче рањене. Видио сам мог најбољег пријатеља како лежи мртав близу мене. Видио сам крај свијета.’ И даље се плашећи да ће га чути, описао ми је кроз шапат како је чекао док војници нису отишли, а онда се извукао из гомиле тијела и шуњао

⁵⁰ *ibid.*

⁵¹ *ibid.*

се са још два преживјела километрима кроз опасне шуме да би дошао до босанске стране линије сукоба."⁵²

Да анализирамо ово. „Пао сам у тај ров“, каже Суљић. Какав ров? „Огроман ров“ (Бостон Глоб).

Колико дубоко је „огромно“? Шетак-Суљић нису рекли, али Мевлудин Орић, који је у већини извјештаја један од преживјелих који су наводно побјегли са мјеста погубљења са Суљићем, свједочио је у Хашком трибуналу на суђењу потпуковнику Вујадину Поповићу на овај начин:

Извод са свједочења **Мевлудина Орића**.

Питање: Сада, прије него што сте ви и господин Суљић успјели да напустите ливаду, да ли сте видјели нешто на тој ливади?

Мевлудин Орић: Видјели смо јаму, гроб који је био ископан, а иза њега могли смо видјети багер и утоваривач. Багер и утоваривач. То су те двије машине. ***А гроб је био веома дубок. Нико није могао изаћи из њега. Мислим да је био дубок више од пет метара.*** [Поцртао Ј.И.]⁵³

Пет метара дубок. Скоро висина двоспратне зграде. И шта се онда догодило? Онда су се „сва остала тијела нагомилала на мене“, каже Суљић. Значи, колико тијела?

Према „Слободи у пламену“, прије него што су одведени на мјесто погубљења: „Суљић је довољно подигао свој повез преко очију да види да га возе у камионет са двадесетак других мушкараца.“⁵⁴

Примјетите да у овој верзији Суљићеве руке нису биле везане. Шта је онда била сврха стављања повеза преко његових очију?

У сваком случају, са око 20 мушкараца у камионету, под претпоставком да то није био посљедњи камион, могао је постојати широк спектар могућег броја тијела на Суљићу: можда 20, можда 60, можда 100 или више.

Будимо конзервативни и рецимо да су мушкарци из само једног камионета били „нагомилани“ на Суљићу. Двадесет мушкараца. Да ли су његов пад у „огромну“ јаму и тијела која су се „нагомилала“ Суљићу учинила било какву штету? Ни Шетакова књига ни чланак у *Глобу* не спомињу никакву повреду.

На поменутој конференцији 2015. године, Шетак је рекао да је Суљић задобио „огреботину“, то јесте, површну рану, „рану на сљепоочници када је пао у јаму са тијелима.“⁵⁵

⁵² *Freedom on Fire, op. cit.*, p.115.

⁵³ International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Case of Popović et al. (IT-05-88) "Srebrenica," Transcripts, p. 921, Tuesday, 29 August 2006. <http://www.icty.org/x/cases/popovic/trans/en/060829IT.htm>

⁵⁴ *Freedom on Fire, op. cit.*, p.114.

⁵⁵ "International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995," *op. cit.*, p. 4-35.

Дакле, Суљић је у суштини био неповријеђен. Да ли је то реално? Не. Ништа од Суљићевог пада и изласка из наводне јаме није реално.

Ево и зашто.

Прво, Суљић се увијек описује као средовјечни човјек. Обично се описује као да има „ћопаву“ ногу, или се користе ријечи тог смисла⁵⁶. Далеко од спортске грађе.

Друго, Суљић, како нам је речено, не скаче, него пада у јаму и чини то мислећи да је мртав (чланак из *Глоба*, књига), што значи да није покушавао да се заштити.

Треће, утицај падајућег објекта, израженог у њутнима, може се израчунати на основу његове тежине и удаљености на коју пада. Под претпоставком да је Суљић имао 75 килограма, пао би на дно јаме са силом од око 36.750 њутна.⁵⁷ Под претпоставком да су тијела осталих заробљеника била тешка по 75 килограма, она која су се „нагомилала“ на њега имала би утицај на Суљића са силом од 36.750 њутна. Према једном научном вебсајту, 3.300 њутна може бити довољно да се разбије људско ребро. 4000 њутна може бити довољно да се сломи бедрена кост. Али Суљић и остали који су пали на њега, имали би утицај од по око *девет пута* веће силе.⁵⁸

Ако је падао пет метара и 20 или више мушкараца падало пет метара на њега, а Суљић није теже повријеђен или мртав, како је могао да избјегне смрскавање након тога, лежећи на дну јаме, са 20 мушкараца, то јесте, 1.5 метричких тона, или више, нагомиланих на њега?

Четврто, Шетак-Суљић су нам рекли да се Суљић, након што је неко вријеме лежао под овим огромним теретом, „извукао из гомиле тијела”. Заправо, умјесто да се извуче, морао је некако *подићи и склонити* са себе сва тијела, довољно да се извуче испод њих. То је физички немогуће (не заборавите да се ради о можда 1.5 метричких тона, можда и више), али онда, то не би сметало Суљићу зато што би му се, због пада и лешева који су падали на њега, сломиле кости и дисање би му било онемогућено, те би издахнуо доста прије тога.

⁵⁶ For example, on October 5 1995, the *Associated Press* called Suljic “a bricklayer with a bum leg.”

[No headline], BYLINE: By AIDA CERKEZ, Associated Press Writer, DATELINE: TUZLA, Bosnia-Herzegovina, October 5, 1995, Thursday, AM cycle, ADVANCED-DATE: October 3, 1995, Tuesday, AM cycle, SECTION: International News. Source:Lexis-Nexis.

⁵⁷ “Impact Force from Falling Object,” Hyper Physics, Department of Physics and Astronomy, Georgia State University. <http://hyperphysics.phy-astr.gsu.edu/hbase/flobi.html>

⁵⁸ “Brute Force: Humans Can Sure Take a Punch,” by Charles Q. Choi, Live Science Contributor, February 3, 2010.

<https://www.livescience.com/6040-brute-force-humans-punch.html>

Пето, након што је Суљић наводно подигао тону и по довољно високо да се извуче из тешког терета, слједећа ствар коју Шетак-Суљић кажу у *Слободи у пламену* је да је побјегао са двије групе кроз шуму.⁵⁹

Али зар нисмо прескочили корак овдје? Након што се чудом извукао испод тијела, Суљић не би био на нивоу тла, он би се налазио на дну огромне, 5 метара дубоке јаме.

Како се извукао до врха?

Можда би то могао да уради млади алпиниста са одговарајућом опремом, али не и хроми, средњовјечни човјек који би сигурно био повријеђен (ако не би и погинуо) падајући пет метара, а „на њему би се нагомилала“ тона тијела.

Шесто, пошто су Шетак-Суљић аутори ове велике приче, и као такви могу (и чине) да се ствари догоде онако како желе, Суљић се чудесно *домогао* врха јаме, а онда нам је речено да се „вукао“ са још два преживјела миљама кроз опасну шуму да би дошли до босанске стране линије сукоба.⁶⁰

„Миљама кроз опасну шуму“?

У телеграму од 2. августа 1995. године, Шетак је Суљића назвао „55-годишњим, обогаленим човјеком.“⁶¹

15. априла 1996. године, *Њузвик* га је назвао „столаром из другог града који је прије рата био обогален и могао је ходати само на кратке удаљености.“⁶²

Иако је *Њујорк Тајмс* описао Суљића како има „сасушену десну ногу“, Дејвид Рохе, можда најпознатији сребренички новинар, рекао је да Суљићев проблем уопште није био са његовом ногом, проблем је имао са стопалом, због чега је морао носити „дебелу ортопедску ципелу која је штитила његово укочено десно стопало и спрјечавала кривљење његових прстију.“⁶³

Поред чињенице да су разни медијски описи Суљића међусобно контрадикторни (описујући га различито као столара, фармера, пензионисаног

⁵⁹ *Freedom on Fire: Human Rights Wars and America's Response*, op. cit., p. 115.

⁶⁰ *ibid.*

⁶¹ FM USMISSION GENEVA, TO SECSTATE WASHDC IMMEDIATE 5118, op. cit.

⁶² HEADLINE: Death of a Village, BYLINE: BY ROD NORDLAND with STACY SULLIVAN in Srebrenica, *Newsweek*, April 15, 1996, UNITED STATES EDITION, SECTION: INTERNATIONAL; Pg. 52. <http://www.newsweek.com/death-village-176760>

⁶³ “MASSACRE IN BOSNIA; Srebrenica: The Days of Slaughter,” by Stephen Engelberg and Tim Weiner with further reporting from Raymond Bonner in Bosnia and Jane Perlez in Serbia, *The New York Times*, Published: October 29, 1995.

<http://www.nytimes.com/1995/10/29/world/massacre-in-bosnia-srebrenica-the-days-of-slaughter.html?pagewanted=all>

HEADLINE: Serb General Seen at Killing Fields, BYLINE: David Rohde, *The Christian Science Monitor*, October 2, 1995, Monday, SECTION: THE WORLD; INTERNATIONAL; Pg. 7 LENGTH: 587 words, DATELINE: KARAKAJ.

Source: LexisNexis.

кровопокривача и зидача⁶⁴, углавном се поклапају у томе да је он био/јесте обогален и није могао да хода „миљама кроз опасну шуму”. Па ипак, Шетак-Суљић и други аутори тврде управо то. У једном извјештају, (Лондонски) *Сандеј Тајмс* нас је ноншалантно информисао да је Суљићево путовање кроз стјеновите, брдовите босанске шуме трајало седам дана!⁶⁵

Јасно је да је прича Хурема Суљића бесмислена. Међутим, није само бесмислена.

Она је кључни дио темеља оптужбе за Сребреницу, која има тако велики утицај на политичко размишљање цијелог свијета, и јако штетан утицај на српски народ, посебно на младе људе.

Оптужба за Сребреницу је коришћена да се оправда рат, а свакако, што се тиче хрватског *муњевитог рата* против становништва Српске Крајине, да се оправда геноцид.

ИЗВОРИ

1. “Not a sincere Serbian gesture,” by Verica Spasovska, head of DW’s Central and Southeast Europe department, *Deutsche Welle*, April 26, 2013. <https://www.dw.com/en/opinion-not-a-sincere-serbian-gesture/a-16774464>
2. “ ‘A Toast to The Dead.’ Srebrenica Widows Sue UN, Dutch Government,” by Udo Ludwig and Ansgar Mertin, translated from German by Toby Axelrod, *Der Spiegel*, July 4, 2006. <http://www.spiegel.de/international/spiegel/a-toast-to-the-dead-srebrenica-widows-sue-un-dutch-government-a-425024.html>
3. See, Pulitzer Prize page on David Rohde, <https://www.pulitzer.org/winners/david-rohde>
4. David Rohde, *Endgame: the betrayal and fall of Srebrenica, Europe’s worst massacre since World War II*, (1st ed., 1997) Boulder, Colorado, Westview Press, 1998, p. 328.
5. According to the *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)* report, Mazowiecki arrived Friday, July 21, 1995. According to the *Polska Agencja Prasowa (PAP)* report, he arrived Saturday, July 22: “Ex-Joegoslavie; VN-waarnemer rapporteert Servische wredeheden,” by Van Dijk, *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)*, July 24, 1995, 16:36
6. Central European Time, Section: Buitenland, Length: 333 Words, Dateline: Tuzla (AFP/RTR), Language: Dutch / Nederlands. “Mazowiecki: Serbs Violate Human Rights by Occupying Srebrenica,” *Polska Agencja Prasowa (PAP)* [Polish Press Agency – J.I.], July 24, 1995, Section: News, Length: 267 words, Language: English. Source: LexisNexis.
7. “Ex-Joegoslavie; VN-waarnemer rapporteert Servische wredeheden,” by Van Dijk, *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)*, July 24, 1995, 16:36 Central European Time,

⁶⁴ Regarding the claim that Suljic was a carpenter, see: “MASSACRE IN BOSNIA; Srebrenica: The Days of Slaughter,” by Stephen Engelberg and Tim Weiner with further reporting from Raymond Bonner in Bosnia and Jane Perlez in Serbia, *The New York Times*, Published: October 29, 1995. <http://www.nytimes.com/1995/10/29/world/massacre-in-bosnia-srebrenica-the-days-of-slaughter.html?pagewanted=all>

Regarding the claim that Suljic was a bricklayer, see: [No headline], BYLINE: By AIDA CERKEZ, Associated Press Writer, DATELINE: TUZLA, Bosnia-Herzegovina, October 5, 1995, Thursday, AM cycle, ADVANCED-DATE: October 3, 1995, Tuesday, AM cycle, SECTION: International News, LENGTH: 1301 words. Source: LexisNexis.

⁶⁵ HEADLINE: The Damned, BYLINE: Jon Swain, *The Sunday Times* (London), May 12, 1996, Sunday, SECTION: Features, LENGTH: 4184 words. Source: LexisNexis.

- Section: Buitenland, Length: 333 Words, Dateline: Tuzla (AFP/RTR), Language: Dutch / Nederlands. Source: LexisNexis.
8. *Associated Press Worldstream*, July 27, 1995, Thursday 09:35 Eastern Time, Byline: Elizabeth Olson, Section: International News, Length: 378 Words, Dateline: Geneva. Source: LexisNexis.
 9. "Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide," 9 December 1948, Article 2, in United Nations, *Treaty Series*, vol. 78, p. 277. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/357?OpenDocument>
 10. "Mazowiecki: A Longtime Catholic Activist, Editor," *The Washington Post*, August 19, 1989. <https://www.sun-sentinel.com/news/fl-xpm-1989-08-19-8902260720-story.html>
 11. "Chronicle," by Susan Heller Anderson, *The New York Times*, May 19, 1990. <https://www.nytimes.com/1990/05/19/style/chronicle-926090.html>
 12. "Poland's Leader Thanks Pontiff. Pope Credited for Solidarity Support in 'Difficult Years'," by Joseph A. Reaves, *Chicago Tribune*, October 21, 1989. <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1989-10-21-8901240155-story.html>
 13. Embassy of the Federal Peoples Republic of Yugoslavia, "The Case of Archbishop Stepinac," Washington, 1947. <http://emperors-clothes.com/croatia/stepinac1.htm>
 14. Menachem Shelah, "Croatia," in *Encyclopedia of the Holocaust*, Yad Vashem, Jerusalem, English edition: New York/London, Macmillan, 1990, pp 323-329, p. 328. <http://emperors-clothes.com/croatia/encr.htm#many>
 15. "Anger Greets Croatian's Invitation to Holocaust Museum Dedication," by Diana Jean Schemo, *The New York Times*, April 22, 1993. <https://www.nytimes.com/1993/04/22/us/anger-greets-croatian-s-invitation-to-holocaust-museum-dedication.html>
 16. "IN BRIEF; Vatican note to Bulgarian Minister requests recognition of Croatia/Slovenia," [Translation by:] *BBC Summary of World Broadcasts*, December 18, 1991, Wednesday; SOURCE: Bulgarian Radio, Sofia, 1900 gmt 13 Dec 91; SECTION: Part 2 Eastern Europe; A. INTERNATIONAL AFFAIRS; 1. GENERAL AND WESTERN AFFAIRS; EE/1258/A1/ 1; LENGTH: 116 words. Source: LexisNexis.
 17. "Western Leaders Fiddle while Croatia Burns," by Patrick Buchanan, *Chicago Tribune Services*, 12 November 1992, *The Salt Lake Tribune*. This article was published in major newspapers throughout the U.S.
 18. "O'Connor pleads for U.S. to aid Croatia and Slovenia," by Mary Papenfuss, *New York Post*, October 14, 1991.
 19. "Croatia Forced Thousands from Homes, Rights Group Says," by David Binder, *The New York Times*, December 8, 1993. <https://www.nytimes.com/1993/12/08/world/croatia-forced-thousands-from-homes-rights-group-says.html>
 20. "U.N. Investigates Killing of Civilians in Croatia; Serb Refugees Were Fleeing Army Attack," by John Pomfret, *The Washington Post*, May 8, 1995. https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1995/05/08/un-investigates-killing-of-civilians-in-croatia/fd68eb72-e076-4bae-b94b-037cb1213834/?utm_term=.53fd87409168
 21. "JNA [*Jugoslavenska Narodna Armija* or Yugoslav People's Army – J.I.] Says Battalion of Croatian National Guard Routed Near Bosanski Brod," [Translation by:] *BBC Summary of World Broadcasts*, March 30, 1992, Monday, SOURCE: Tanjug in SerboCroat (i) 1305 and (ii) 1523 gmt 28 Mar 92; (i) Excerpt from report datelined Zenica, 28th March; SECTION: Part 2 Eastern Europe; C. SPECIAL SUPPLEMENT; YUGOSLAVIA; EE/1342/C1/ 1;
 22. August 1992 RTS Interview with General Ratko Mladic. Serbo-Croatian transcript is at <http://tenc.net/bosnia/Mladic-rts-serbo-croatian.htm>
 23. Galbraith to SecState, "Possible Mass Execution of Srebrenica Males is reason to save Žepa," AmEmbassy Zagreb, Zagreb 02788, July 25, 1995.

- <https://www.documentcloud.org/documents/2425207-19950725-possible-mass-execution-of-srebrenica.html#document/p1/a241209>
24. “International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995,” conference, June 28–July 1, 2015, The Hague, Edited Transcript, Session 4: Endgame – Lessons from Srebrenica, p. 4-36. <https://www.ushmm.org/m/pdfs/20151119-Srebrenica-Transcript-Session4.pdf>
 25. “Information Memorandum; To: The Secretary [of State]; From: DRL – John Shattuck; Subject: Bosnia Trip Report,” August 4, 1995. <https://www.documentcloud.org/documents/2300463-19950804-memo-from-shattuck-re-bosnia-trip-report.html>
 26. “Es ist keiner mehr übrig“, by Walter Mayr, *Der Spiegel*, July 31, 1995. <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-9206271.html>
 27. “U.S. Official Cites Evidence of Genocide by Serbs with Yugoslavia,” *Associated Press Worldstream*, August 01, 1995; Tuesday 18:45 Eastern Time; SECTION: International news; LENGTH: 474 words; DATELINE: ZAGREB, Croatia.
 28. “International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995,” conference, June 28-July 1, 2015, The Hague, Edited Transcript, Session 4: Endgame – Lessons from Srebrenica, p. 4-39. <https://www.ushmm.org/m/pdfs/20151119-Srebrenica-Transcript-Session4.pdf>
 29. “Ex-Joegoslavie; VN-waarnemer rapporteert Servische wredeheden,” by Van Dijk, *Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)*, July 24, 1995, 16:36 Central European Time, Section: Buitenland, Length: 333 Words, Dateline: Tuzla (AFP/RTR), Language: Dutch / Nederlands. Source: LexisNexis.
 30. “International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995,” conference, June 28 - July 1, 2015, The Hague, Edited Transcript, Session 4: Endgame – Lessons from Srebrenica, p. 4-34. <https://www.ushmm.org/m/pdfs/20151119-Srebrenica-Transcript-Session4.pdf>
 31. For Shattuck’s August 4 report to the State Department, see “Information Memorandum; To: The Secretary [of State]; From: DRL – John Shattuck; Subject: Bosnia Trip Report,” August 4, 1995. Second page. <https://www.documentcloud.org/documents/2300463-19950804-memo-from-shattuck-re-bosnia-trip-report.html>
 32. For Shattuck’s reference to Suljic as “a crippled man,” see cable, FM USMISSION GENEVA, TO SECSTATE WASHDC IMMEDIATE 5118, 8/2/00, SUBJECT; SHATTUCK MISSION TO BOSNIA, CONFIDENTIAL, August 2, 1995. <https://www.documentcloud.org/documents/2427065-19950802-shattuck-mission-to-bosnia.html#document/p3/a242070>
 33. For Shattuck’s description of Suljic as his “principle witness,” see “International Decision Making in the Age of Genocide: Srebrenica 1993-1995,” *op. cit.*, p.4-34.
 34. “Justice in the arrest of Mladic,” by John Shattuck, *The Boston Globe*, May 28, 2011. http://archive.boston.com/bostonglobe/editorial_opinion/oped/articles/2011/05/28/justice_in_the_arrest_of_mladic/
 35. “ ‘Anybody Who Moved or Screamed Was Killed’; Thousands Massacred On Bosnia Trek in July,” BYLINE: Michael Dobbs; Christine Spolar, *The Washington Post* Staff Writers, October 26, 1995, Thursday, Final Edition, SECTION: A SECTION; Pg. A01.
 36. John Shattuck, *Freedom on Fire: Human Rights Wars and America’s Response*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 2005, p.114. <https://books.google.it/books?id=t2p8irU2okC&lpg=PPI&dq=%22freedom%20on%20fire%22&pg=PA114#v=onepage&q&f=false>
 37. “Justice in the arrest of Mladic,” by John Shattuck, *The Boston Globe*, May 28, 2011. http://archive.boston.com/bostonglobe/editorial_opinion/oped/articles/2011/05/28/justice_in_the_arrest_of_mladic/

38. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Case of Popović et al. (IT-05-88) "Srebrenica," Transcripts, p. 921, Tuesday, 29 August 2006. <http://www.icty.org/x/cases/popovic/trans/en/060829IT.htm>
39. "Impact Force from Falling Object," Hyper Physics, Department of Physics and Astronomy, Georgia State University. <http://hyperphysics.phy-astr.gsu.edu/hbase/flobi.html>
40. "Brute Force: Humans Can Sure Take a Punch," by Charles Q. Choi, Live Science Contributor, February 3, 2010. <https://www.livescience.com/6040-brute-force-humans-punch.html>
41. "MASSACRE IN BOSNIA; Srebrenica: The Days of Slaughter," by Stephen Engelberg and Tim Weiner with further reporting from Raymond Bonner in Bosnia and Jane Perlez in Serbia, *The New York Times*, Published: October 29, 1995. <http://www.nytimes.com/1995/10/29/world/massacre-in-bosnia-srebrenica-the-days-of-slaughter.html?pagewanted=all>
42. HEADLINE: Serb General Seen at Killing Fields, BYLINE: David Rohde, *The Christian Science Monitor*, October 2, 1995, Monday, SECTION: THE WORLD; INTERNATIONAL; Pg. 7.
43. Regarding the claim that Suljic was a carpenter, see: "MASSACRE IN BOSNIA; Srebrenica: The Days of Slaughter," by Stephen Engelberg and Tim Weiner with further reporting from Raymond Bonner in Bosnia and Jane Perlez in Serbia, *The New York Times*, Published: October 29, 1995. <http://www.nytimes.com/1995/10/29/world/massacre-in-bosnia-srebrenica-the-days-of-slaughter.html?pagewanted=all>
44. "International Covenant on Civil and Political Rights," Adopted and opened for signature, ratification and accession by United Nations General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 23 March 1976, in accordance with Article 49. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

МУСЛИМАНСКЕ СНАГЕ 28. ДИВИЗИЈЕ АРБИХ ЛЕГИТИМНИ ОБЈЕКАТ НАПАДА У ОПЕРАЦИЈИ ВРС „КРИВАЈА '95“

Др Виктор Безрученко¹

пуковник Руске армије, публициста

Апстракт: Предмет рада је истраживање војних дејстава 28. дивизије Армије БиХ у источном Подрињу, које је, према споразуму, требала је да буде безбедносна и демилитаризована зона, а из које су муслиманске снаге изводиле бројне нападе на српска насеља убијајући и палећи села. Да би зауставила злочиначке нападе, Војска Републике Српске предузела је операцији „Криваја“ на муслиманске снаге у Сребреници.

Циљ рада је анализа задатака, организације и војних дејстава Дивизије. На основу докумената и разних извора аутор закључује да је слом 28. дивизије био војно неопходан, а њено људство и наоружање представљали су легитимне објекте напада Војске Републике Српске, како током операције „Криваја '95“, тако и у току каснијег пробоја снага Дивизије према Тузли.

Кључне речи: зона безбедности, војна организација, неопходност, војна колона, објекат напада, повлачење, пробој из обруча.

УВОД

О карактеру рата вођеног током 1992-1995. године написане су стотине чланака и књига, како у Босни и Херцеговини, тако и изван ње. Тумачење карактера рата у суштини своди се на два супротна става: да ли је реч о грађанском рату, или спољњој агресији.

Историчари из Федерације Босне и Херцеговине, као и многи западни истраживачи, по правилу се придржавају „црно-белог“ става, према коме је рат у Босни и Херцеговини био „агресија“ и међународни конфликт, јер је Србија извршила „агресију на Републику Босну и Херцеговину“. У радовима бошњачких аутора распрострањен је стереотип о томе да су током рата

¹ Виктор Безрученко, доктор политикологије, пуковник Руске армије, члан Команде УНПРОФОР-а у Сарајеву током грађанског рата у Босни и Херцеговини, војни аналитичар, публициста, аутор већег броја публикација. При писању овог рада, аутор је користио документа ВРС, АРБиХ и УНПРОФОР-а којима је отворен приступ у Хашком трибуналу, извештаје војних експерта, мемоаре генерала ВРС и АРБиХ, специјалну војну и правну литературу.

учествовале две стране: такозвани „српски фактор“ оличен у Републици Српској, Србији и Црној Гори („србочетници“) и наводна мултинационална Армија Републике Босне и Херцеговине (АРБиХ) која се према њиховим ставовима борила за опште интересе својих грађана свих националности и религија.² Бошњачки истраживачи сматрају да је борба муслиманске стране (АРБиХ) била легитимна и морално оправдана, док је, са друге стране, српска страна била „агресор“. У том контексту типичан је став бошњачког историчара М. Имамовића:

*„Агресија против Босне и Херцеговине била је организована и детаљно испланирана и спроведена на пролеће 1992. године од стране Србије и Црне Горе, такозване Југославије, са активном подршком босанским и херцеговачким четницима“.*³

Овакав став је веома исполитизован и без сваке основе искључује одговорност муслиманске и хрватске стране за почетак рата у Босни и Херцеговини, иако бројне чињенице показују да су они отпочели ратна борбена дејства.

Хрватски историчари говоре само о агресији СРЈ и не деле рат на два одвојена конфликта – у Хрватској и у Босни и Херцеговини. Тако, према хрватском истраживачу Н. Чанкару, „за босанске Хрвате национална историја није босанско-херцеговачка историја, већ хрватска историја; за своју истинску отаџбину они нису сматрали Босну и Херцеговину, већ Хрватску, и зато грађански рат није био рат у Босни и Херцеговини, већ првенствено рат у Хрватској и на такозваној хрватској територији Босне и Херцеговине“.⁴

Српски историчари придржавају се става да је рат у Босни и Херцеговини током 1992-1995. године био грађански рат, условљен политичким и религиозним узроцима и сукобима. У српској историографији рат у Босни и Херцеговини током 1992-1995. године добио је назив „одбрамбено-отаџбински рат“, у коме је српски народ у Босни и Херцеговини одбранио своје право на самоопредељење и стварање сопствене државе и заштитио се од истребљења и

² Ајнаџић Н. *Одбрана Сарајева*. – Сарајево, Седам, 2002, 336 стр.; Ефендић Е. Ко је бранио Босну – Сарајево: Удружење грађана племићког поријекла БиХ, 1998, 360 стр.; Ђекић С. *Агресија на Босну и Херцеговину и Борба за њен опстанак 1992-1995*. Сарајево: Лиљан, 1998, 358 стр.; Шибер С. *Преваре, заблуде, истина: ратни дневник 1992*. – Сарајево, Рабић, 2000, 348 стр.; Изетбеговић А. *Сјећања*. ТКД Шахинпашић. – Сарајево, 2001. - 503 стр.; Халиловић С. *Лукава стратегија*. - Сарајево, 1997.- 251 стр. Чекић С. *Агресија на Босну и геноцид над Бошњацима 1991-1993*. - Сарајево: Лиљан, 1998. - 414 стр. Имамовић М. *Агресија на Босну и Херцеговину и борба за њен опстанак 1992- 1995*. - Сарајево, 1998. - 358 стр.; Gow J. *The Serbian Project and its Adversaries*. – Hurst & Company, London - p.322.

³ Имамовић М. *Агресија на Босну и Херцеговину и борба за њен опстанак 1992- 1995*. Сарајево, 1998.

⁴ Никић Чакар, Дарио. 2011. Босна и Херцеговина: настанак, устројство и идеологија. *Међународне студије*. (11) 4: 53-72

геноцида у току наметнутог му рата. Аутори који деле овај став сматрају да је грађански рат почео и одвијао се на територији у границама Босне и Херцеговине, а пошто су Срби на територији били један од конститутивних народа, „они нису могли да буду агресори против себе самих“.⁵

ПРАВНИ КАРАКТЕР РАТА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Основно питање историје рата у Босни и Херцеговини током 1992-1995. године је питање његовог правног карактера. Управо, од овог питања зависе све остале оцене и војно-политичке анализе рата и оцене појединачних операција како Војске Републике Српске, тако и Армије Босне и Херцеговине. Ово питање одређује историјску одговорност за овај рат.

Карактер рата у Босни и Херцеговини проистиче из појмова зараћена страна и непосредних учесника конфликта. У међународном праву, конкретно у Женевској конвенцији из 1949. године постоје појмови зараћена страна и учесник конфликта, а такође и појмови међународног (међудржавног) конфликта и унутрашњег конфликта (грађански рат). Зараћене стране у међународним конфликтима идентификују се, пре свега, по државној припадности. Тако су у Другом светском рату учествовале готово све државе света, али мало њих могло се назвати зараћеним странама. Зараћене стране у Другом светском рату биле су, са једне стране Антихитлеровска коалиција (СССР, САД, Велика Британија), а са друге стране Силе осовине (Немачка, Италија, Јапан и њихови савезници). Међутим, биле су у државе попут Аргентине и Боливије, иако су формално објавиле рат Немачкој, фактички нису учествовале у ратним дешавањима, и зато, иако јесу биле учеснице у рату, нису и зараћене стране.

Евидентно је да почетак деведесетих година карактерише повећање унутрашњих конфликта у различитим регионима света. Најраспрострањенија форма унутрашњих оружаних сукоба су унутрашњи етнички сукоби, у којима се зараћене стране опредељују по етничком (националном) па и верском кључу. Унутрашње оружане сукобе, по правилу, карактеришу следећи фактори: просторна димензија (копнена територија и ваздушни простор); значајан временски период, и до неколико година; директна оружана сила

⁵ Јефтић М. *Од Исламске Декларације до верског рата у БиХ*. - Београд, 1993.- 234 с; Аврамов Смиља, *Постхеројски рат Запада против Југославије* - Београд, 1997. - 460 стр.; Вилић Д., Тодоровић Б. *Разбијање Југославије 1990-1992*. - Београд, 1992. - 488 стр.; Лазански М. *Истина о Српској*. - Београд, 2001. - 301 с.; Прерадовић Б. *Југославија до Републике Српске 1918-1991*. - Бања Лука 1996. - 324 с.; Кадијевић В. *Моје виђење распада*. - Београд, 1993. - 166 с.; Винко Пандуревић. *Срби у Босни и Херцеговини од декларације до конституције 1991-1995*. - Београд, 2012. - 388 стр.; Данко Боројевић, Драги Ивић. *Војска Републике Српске*. Београд, 2014. - 394 стр.; Чедомир Антић, Ненад Кецмановић. *Историја Републике Српске*. - Недељник, 2016. - 580 стр.; *Рат у Босни и Херцеговини и стварање војске Републике Српске*. - Београд, 2015. 491 стр.

усмерена како против оружаних снага противничке стране, тако и против њеног цивилног становништва.

Оружани сукоб у Босни и Херцеговини био је грађански рат између три национално-етничке групе БиХ – Срба, Хрвата и муслимана, при чему је у муслиманској групи постојао још и унутрашњи оружани сукоб. У сукобу су учествовале АРБиХ и оружане формације Републике Западна Босна, коју је прогласио Ф. Абдић. Аустралијски специјалиста, ауторитет у области међународног права Д. Крофорд исправно описује БиХ „као саставни део СФРЈ са босанским муслиманима, Србима и Хрватима, између којих је у пролеће 1992. године почео грађански рат“.⁶ Овај став подудара се са ставом српског војног аналитичара Милована Милутиновића, који, анализирајући рат у Босни и Херцеговини пише:

„Ако се реално сагледа карактеристика конфликта у БиХ, може се закључити да је то био унутрашњи сукоб у коме су учествовале националне и религијске групе руковођене сопственим политичким субјектима, што конфликту даје црту међунационалног и међурелигијског конфликта између три зарађене стране.“⁷

С тачке гледишта међународног хуманитарног права, унутрашњи оружани конфликт (грађански рат) има следеће карактеристике:⁸

1. Грађански рат се одвија на територији у границама међународно признате државе, која има довољан број становника. Рат којим се бавимо у овом раду одвијао се на територији државе Босне и Херцеговине, која је добила међународно признање 6. априла 1992. године. У том тренутку број становника БиХ износио је 4,4 милиона људи од којих су 43,7% чинили муслимани, 31,3% Срби, 17,3% Хрвати и 7,7% Југословени са другим националним мањинама.

2. Супротстављене стране, у политичком смислу, имају јавно изнесене политичке циљеве који се међусобно разликују. Три конститутивна народа Босне и Херцеговине имали су своје политичке партије: муслимани су имали Странку демократске акције (СДА), Срби – Српску демократску странку (СДС), а Хрвати Хрватску демократску заједницу (ХДЗ). Ове странке представљале су политичку вољу својих народа. Муслиманска СДА иступала је са циљевима за независност Босне и Херцеговине и стварање муслиманске државе. Српска СДС залагала се за очување Босне и Херцеговине у саставу Југославије, али када су Хрвати и муслимани одбацили ту могућност, СДС је прогласила право српског народа да изађе из састава Босне и Херцеговине и

⁶ James Crawford. *The Creation of States in International Law*. – Oxford University Press, 2006. P. 528.

⁷ Милован, Милутиновић, *Политички дискурс изблиза*, Независни универзитет, Бања Лука 2016. стр, 33-45.

⁸ ICRC *Characteristics of Armed Conflicts and Other Situations of Violence*. October 2017.

уђе у састав СРЈ. За разлику од муслимана, СДС није претендовала на то да представља сву Босну и Херцеговину, и јасно се позиционирала као странка која штити интересе српског народа. Хрватска ХДЗ је скоро читаву територију БиХ сматрала сфером геополитичких интереса Хрватске.

3. Зарађене стране имају организовану оружану снагу. У грађанском рату у БиХ три зарађене стране (муслиманска, српска и хрватска) имале су три армије, формиране од својих грађана: Армија Републике Босне и Херцеговине – АРБиХ (босански муслимани или Бошњаци), Војска Републике Српске – ВРС (Срби), Хрватско вијеће одбране – ХВО (Хрвати). Само је муслиманска (бошњачка) страна претендовала да има ексклузивно право на наводну заштиту свих грађана БиХ, иако је реално у свом националном саставу имала 95% муслимана.⁹

4. Држава директно учествује у конфликту посредством своје војске или полиције. Ако државна власт не функционише, или се налази у стању колапса, тада је учесник конфликта страна која представља државу на међународном нивоу и претендује на државну власт. Власт у Републици БиХ била је у стању колапса већ половином 1992. и почетком 1993. године и претворила се у власт једне сукобљене стране – босанских муслимана. Копредседавајући на Међународној конференцији о бившој Југославији, Дејвид Овен, 1992. године тврди: „*Изетбеговић је контролисао само око 11% територије... Колективно Председништво све више је губило колективно руководство, а крајем 1992. године, власт је прешла у руке мале групе муслиманских министара, које је именовано председник Алија Изетбеговић*“.¹⁰

5. Све стране конфликта користе своје унутрашње људске ресурсе. У својој апсолутној већини, војници у све три војске (ВРС, АРБиХ, ХВО), са изузетком малог броја иностраних добровољаца, били су грађани Републике БиХ. Све три зарађене стране спровеле су масовну мобилизацију грађана БиХ у своје оружане снаге. Према подацима британског истраживача С. Босе, у рату је учествовало 38% од укупног српског, 30% хрватског и 26% од укупног муслиманског становништва у БиХ.¹¹

6. Све стране у оружаном конфликту воде ратна дејства у форми нападачких и одбрамбених операција у складу са својим нормативним документима (Упутствима и војном доктрином). Заиста, у току рата све три стране оружаног конфликта водиле су ратна дејства једни против других, организујући многобројне нападачке и одбрамбене операције на основу сопствених нормативних војних докумената (Упутстава и војне доктрине).

⁹ Ајнаџић Н. *Одбрана Сарајева* – Сарајево, Седам, 2002. стр. 91.

¹⁰ Chandler, David. 2000. *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*. London: *Pluto Press*. P. 42.

¹¹ Bose, Sumantra. *Bosnia after Dayton*. Nationalist Partition and International Intervention. – Hurst, 2002. P. 20.

7. Немеђународни конфликт – унутрашњи рат (грађански рат) завршава се регулисањем (прекида ватре, примирјем), поразом једне од страна, или мирним договором, после ког наступа одређени период мира. Грађански рат у БиХ завршио се потписивањем Дејтонског мировног споразума у новембру 1995. године. После тога, ратна дејства на њеној територији нису обнављана.

Приметно је да је власт у БиХ 1993. године путем Међународног суда УН-а, тражила од Србије да исплати новчану накнаду за такозвани „чин агресије“. Према захтеву БиХ, случај се водио у Међународном суду правде УН-а (International Court of Justice) од 1993. до 2007. године, тачније четрнаест година. Суд је коначно, 26. фебруара 2007. године, установио да Србија и Црна Гора не сносе одговорност за агресију и геноцид. Суд је одлучио да Србија као држава не сноси одговорност за чин геноцида против босанских муслимана у току грађанског рата, и одбио захтев Сарајева да стави на Београд одговорност за конфликт. Он је такође установио да рат у БиХ није био геноцид.¹²

Ова судбинска одлука не оставља могућност сумње по поводу карактера конфликта. Рат у БиХ није био чин српске агресије, већ је представљао етничко-религиозни грађански рат.

Рат у БиХ био је објављен 12. априла 1992. године од стране режима Алије Изетбеговића, који је послао својим оружаним формацијама строго поверљиву „Директиву о заштити суверенитета и независности Републике БиХ №02/2-1“, која је практично копија раније директиве „Патриотске лиге“ од 25. фебруара 1992. године¹³ Директива је била објава рата српском народу у Босни и Херцеговини. Задачи и рокови за њихово остварење које је директива поставила били су апсолутно нереални, и били су чисти хир, који је народ Босне и Херцеговине скупо платио.

АРМИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ (АРБИХ)

Председништво РБиХ је, 27. маја 1992. године, без учешћа представника српског народа донео „Одлуку о оружаним снагама Републике Босне и Херцеговине“.¹⁴ Овом одлуком створене су оружане снаге БиХ, које су званично добиле назив Армија Републике БиХ (АРБиХ).

Армија Босне и Херцеговине створена је из дела ТО (територијалне одбране) и нелегално створених паравојних јединица формираних још пре рата – „Зелених беретки“ и „Патриотске лиге“. Подаци о националном саставу

¹² *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*. <http://www.icj-cij.org/Judgment - 26/02/2007>.

¹³ Штаб Територијалне одбране БиХ, Сарајево, 12.4.92. Војна тајна, Строго пов., Директива за одбрану суверенитета и независности Републике Босне и Херцеговине// Хоџић С. *Босански ратници*, Сарајево, ДЕС, 1998, стр.37-38.

¹⁴ Уредба са законском снагом о оружаним снагама Републике БиХ, *Службени лист РБиХ*, број 4, 20.5.92.

АРБиХ не дозвољавају да се она сматра војском створеном за заштиту националних интереса свих народа Босне и Херцеговине. У том смислу карактеристични су подаци о националном саставу Првог (Сарајевског) корпуса. Током 1992. године, корпус је бројао 27.000 људи од којих је 92% било муслимана, 2,6% Срба и 3,7% Хрвата и 1,7% других. Током 1995. године удео муслимана порастао је на 95%, удео Срба опао на 0,5% и удео Хрвата се мало значајно поправио и порастао на 4,7%.¹⁵ Ови подаци говоре о томе да је Армија БиХ била монолитно муслиманска по свом саставу, и већ, захваљујући овом податку, није имала никакво морално право да претендује на решавање задатка, какав би обезбеђивао националну и грађанску равноправност за сва три народа унутар Босне и Херцеговине.

АРБиХ била је моћна оружана сила, иако је пропаганда Алије Изетбеговића тврдила да рат води „голоруки народ“. До марта 1995. године у саставу АРБиХ налазило се већ 6 корпуса и више стотина добро наоружаних бригада са укупно 250.000 војника и официра. Армија муслиманско-хрватске Федерације, основана 1994. године имала је до 120 тенкова, 80 оклопних транспортера, 340 комада артиљеријског оруђа, 90 система вишецевних бацача ракета, до 1.800 минобацача, 450 комада противавионског оруђа, 700 противавионских митраљеза, 200 ФИМ-92 Стингер и Стрела-2М, 370 противтенковских ракета, 16 транспортних хеликоптера и 17 лаких авиона.¹⁶

Значајан део у саставу АРБиХ чинили су плаћеници и муџахедини из исламских земаља: Авганистана, Алжира, Ирана, Кувајта, Турске, Судана, Уједињених Арапских Емирата.¹⁷

У политичком смислу АРБиХ била је инструмент политике муслиманске Странке демократске акције А. Изетбеговића била је исламизована. Према сведочењу политичара Н. Дураковића, А. Изетбеговић је спроводио политику исламизације армије и стварања у њој личног култа:

„У армији су започеле чистке 'небосанског елемента'. У оним деловима, који су у свом саставу имали око 20% Срба и Хрвата (посебно у деловима Сарајева и Тузле), тај број је спао на неколико бензначајних процената. У то време почела је интензивна политизација армије и коришћење ислама у политичке циљеве. У агресивном и грубом маниру уведени су искључиво муслимански поздрав, свака зграда касарне или штаба, а посебно кабинети официра обавезно су имали портрет Алије Изетбеговића, уведен је обавезан предмет исламске веронауке, у многим градићима у условима безнађа подизане су огромне џамије (Мостар, Брадина, Бугојно, итд.) међу војском се делила

¹⁵ Ајнаџић Н. *Одбрана Сарајева* – Сарајево, Седам, 2002, с. 91.

¹⁶ *Директива бр.7. ВРС ДТ број 2.2-11, 8.03.95.* // Винко Пандуревић. Срби у Босни и Херцеговини од декларације до конституције 1991-1995. – Београд, 2012. стр. 109.

¹⁷ Цамџић Д. *Пси рата на Балкану*, Таргет, Београд, 2001, стр. 204.

искључиво религиозна литература, а многи имами постали су прави политички комесари“.¹⁸

Идеолошке основе АРБиХ градиле су се на исламу.¹⁹ Основне тезе политичко-идеолошког рада у Армије РБиХ били су: пропаганда исламских вредности, непогрешивост одеђене политике Алије Изетбеговића и СДА, „неприкосновеност“ политичких вођа, својеврсни култ „Младих муслимана“ и „Патриотске лиге“.

ДВАДЕСЕТ ОСМА ПЕШАДИЈСКА ДИВИЗИЈА

Двадесет осма пешадијска дивизија била је део АРБиХ у средњем Подрињу, а база јој је била у Сребреници. Од 1992. до 1994. године постојала је 8. Оперативна група која је касније преименована у 28. дивизију. Као резултат битака током лета 1992. и зиме 1993. године, општина Сребреница у пролеће 1993. године постала је енклава БиХ, коју су браниле три лаке пешадијске бригаде под командом Насера Орића. У лето 1992. године број оружаних формација у тој регији износио је до 5.500 војника. Војници Н. Орића нападали су околна српска села, лако поражавали малобројне и слабо наоружане одреде српске територијалне одбране и месне страже, грабећи оружје, муницију и намирнице.²⁰ Формације АРБиХ под вођством Авде Палића нанеле су, 4. јуна 1992. године, тежак пораз ВРС у рејону Жепе, 20 километара јужно од Сребренице. Према информацијама команданта А. Палића, у бици код Бућиног потока ВРС је изгубила 264 војника и официра.²¹ Ова формација после је преформирана у 285. пешадијску бригаду у саставу 28. дивизије.

У октобру 1992. године бригаде Н. Орића започеле су офанзиву из Сребренице у правцу Склана на западној обали Дрине, одакле је на дохват руке била Србија. Војска Н. Орића је, 24. децембра 1992, започела офанзиву са циљем да заузме Склане и Братунац и да се уједини са другом муслиманском енклавом: Каменица-Церска. На територији енклава око села Каменица и Церска, која је формирана као резултат офанзивних дејстава Срба у априлу и мају, војне акције спроводиле су две бригаде ТО РБиХ, са око 5.000 војника.

Уједињење Сребренице и Жепе са енклавом Церска-Каменица дало би могућност командантима АРБиХ да створе моћни мостобран у Подрињу и онемогућило би Србе да контролишу границу са СРЈ на реци Дрини. До почетка јануара 1993. године војска Н. Орића контролисала је скоро читав централни део долине реке Дрине, а 16. јануара заузела је српско село Склане

¹⁸ Нијаз Дураковић, *Превара Босне*, Сарајево, 2004. стр. 213.

¹⁹ John R.Schindler. *Unholy Terror*. – *Zenith Press*, 2007. P.95.

²⁰ *Balkan Battlegrounds. A Military History of Yugoslav Conflicts 1990-1995*. CIA, Washington D.C., 2003. p. 336.

²¹ Армија Босне и Херцеговине – НИПП „Љиљан“, Сарајево, 1997, стр. 44.

и изашла на границу са Југославијом. У српском селу Скелани, војници Н. Орића убили су 69 становника, укључујући шесторо деце.²² Затим су војници Насера Орића препливали Дрину и отварали ватру на градове СРЈ Бајина Башта и Љубовија.²³

Као резултат офанзивних дејстава АРБиХ у Подрињу током лета 1992. и зиме 1993. године, Н. Орић установио је одређену контролу над територијом средњег Подриња и претио продором у Санџак. Команда ВРС је, не без основе, сматрала стварање „зелене магистрале Сарајево-Санџак“ за један од главних стратешких циљева режима Алије Изетбеговића.

Рат у источној Босни је, од стране режима А. Изетбеговића, добио карактер истребљења српског становништва и етничког чишћења. Током 1992-1993. године, војници Н. Орића уништили су више од 100 српских села у источној Босни и убили више од 1.000 цивила, а средње Подриње било је скоро потпуно очишћено од српског становништва. До краја рата у новембру 1995. године, број српских цивилних жртава у Подрињу попео се на 3.200.²⁴

Ова ситуација трајала је до фебруара 1993. године, када је Дрински корпус ВРС извршио операцију „Подриње '93“ усмерену на уништење АРБиХ у Подрињу. Операција је спроведена између 10. фебруара и 17. априла 1993. године. Резултат таквих дејстава довео је до тога да су формације АРБиХ имале велике губитке и биле потпуно разбијене, а цивилно становништво муслиманских села побегло делом у СРЈ, а делом у Сребреницу.²⁵ Број становника Сребренице попео се на 25.000, али су граду били слаби услови за живот толико великог броја људи.²⁶ Фронт АРБиХ у околини Сребренице био је пробијен 15. априла 1993. године, 65. заштитни пук ВРС заузео је заселак Зелени Задар и сва узвишења око Сребренице. За овај успех ВРС платила је високу цену. У само два дана жестоке борбе, 13. и 14. априла, 65. пук изгубио је 43 човека, а рањен је 71 човек.²⁷

Савет Безбедности УН-а донео је 16. априла Резолуцију 819, којом је Сребреница проглашена „зоном безбедности УН-а“. Генерал Ратко Младић и

²² Скелани; Злочин без казне, *Вечерње новости*. 16.01.2012. <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:362216-Skelani-Zlocin-jos-bez-kazne>.

²³ Данко Боројевић, Драги Ивић. *Војска Републике Српске*. Београд, 2014. стр. 247.

²⁴ Видоје Благојевић. Улога Дринског корпуса у заштити народа. // *Улога старјешина ВРС у стварању и одбрани Републике Српске током одбрамбено-отаџбинског рата*. Зборник радова. Бања Лука, мај 2018. године. стр. 162.

²⁵ Данко Боројевић, Драги Ивић. *Војска Републике Српске*. Београд, 2014. стр. 247-248.

²⁶ *Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly Resolution 53/35. The Fall of Srebrenica*. 19 November 1999. A/54/549. Para.63.

²⁷ *Balkan Battlegrounds. A Military History of Yugoslav Conflicts 1990-1995*. Volume 2. CIA, Washington D.C., 2000, p.389.

генерал Сефер Халиловић потписали су 18. априла 1993. године на сарајевском аеродрому „Сагласност о демилитаризацији Сребренице“, која је предвиђала обустављање ватре, разоружавање формација под командом Н. Орића, увођење чета УНПРОФОР-а у Сребреницу, предају оружја УНПРОФОР-у, доставу хуманитарне помоћи, евакуацију рањених и одвођење српске артиљерије од граница „безбедносне зоне“.

За реализацију демилитаризације и довођења УНПРОФОР-а одређен је француски генерал Филип Моријон. У Сагласности није одређена географска област која подлеже демилитаризацији. Нова „Сагласност о демилитаризацији Сребренице и Жепа“, у складу са чл. 60 Допунског протокола Женевске конвенције од 12. августа 1949. године,²⁸ потписана је 5. маја 1993. године. Према чл. 60 Допунског протокола, демилитаризована зона морала је да испуњава следеће услове: а) сви војници, а такође и мобилна војна средства и мобилна војна опрема, морају бити евакуисани; б) стационарне војне инсталације и војни објекти не смеју да се користе у ратне сврхе; ц) ни власт, ни становништво не смеју да изводе ратна дејства; и д) свака делатност, повезана са војним напорима, мора бити потпуно прекинута.²⁹ Мандат за обезбеђивање поштовања Споразума добио је канадски кога је касније заменио Холандски батаљон УНПРОФОР-а.

Ипак, ови услови Споразума нису испуњени. У извештају генералног секретара УН-а од 19. новембра 1994. године, стоји:

*„Халиловић је изјавио да је наредио Бошњацима из Сребренице да не предају исправно оружје и муницију. Сагласно томе, Бошњаци су предали око 300 комада оружја, од чега је највећи део био неисправан; такође, предали су неколико комада тешког наоружања, за које није било довољно муниције. Ипак на стотине комада стрелчког оружја било је сакривено. Мисија Савета безбедности УН-а под руководством сталног представника Венецуеле у УН-у, Д. Арије, посетила је Сребреницу 25. априла. Мисија је дошла до закључка да 'иако је Резолуција Савета безбедности 819. прогласила град Сребреницу зоном безбедности, ситуација у стварности не одговара духу и циљевима Резолуције'“.*³⁰

Сребреница није била демилитаризована. Напротив, у „зонама безбедности УН-а Сребреница и Жепа“ одвијао се скривени процес милитаризације. У округу Сребренице је 1. јануара 1994. године као оружана формација, основана Оперативна група 8.³¹ Строго поверљивом наредбом ГШ АРБиХ 4/19-2 од 12.

²⁸ *Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly Resolution 53/35. The Fall of Srebrenica.* 19 November 1999. A/54/549. Para.65.

²⁹ *Допунски протокол Женевских конвенција* од 12 августа 1949. године (Протокол I).

³⁰ *Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly Resolution 53/35. The Fall of Srebrenica.* 19 November 1999. A/54/549. Para.66.

³¹ Штаб Врховне команде Р БиХ, Наређење стр. пов, 14/75-156/93 од 1. јануара 1994.

јануара 1995. године Осма оперативна група „Сребреница“ под командом Н. Орића била је значајно ојачана и преформирана у 28. пешадијску дивизију у чијем саставу је било шест лаких пешадијских бригада (280, 281, 282, 283, 284, 285. источнбосанска лака бригада), одвојени брдски батаљон, извиђачко-диверзантска чета и вод за противелектронску борбу. Мобилну резерву чинила је 284. бригада, а 285. бригада бранила је најближу енклаву Жепа, која је такође улазила у зону одговорности дивизије. Бројност дивизије износила је 6.964 војника и официра и 18.000 војних обавезника - резервиста.³² У оперативно-тактичком смислу Сребреница и Жепа биле су јединствена оперативна регија, а растојање између њих износило је око 10 километара.

Мноштво докумената АРБиХ сведочи да су, после стварања „зоне безбедности“ и све до свог нестанка у јуну 1995. године, извиђачко-диверзантске групе 28. дивизије вршиле упаде на простор „зоне безбедности“, организовале заседе и нападале на јединице ВРС, наносећи им тешке губитке. Само Зворничка лака пешадијска бригада је, након формирања „зоне безбедности“ у борби са извиђачко-диверзантским групама 28. дивизије изгубила 25 војника, а још 13 њих је нестало.³³

Команда АРБиХ такође је спроводила енергичне мере за снабдевање Дивизије оружјем, муницијом и опремом. Дивизија је редовно имала вежбе, а копненим и ваздушним путем у Сребреницу и Жепу тајно је пребацивано оружје и муниција из Тузле, које је, да би се сачувала тајност, допремано „црним летовима“ америчких и турских авиона С-130.³⁴ Ваздушни мост између Високог, Сребренице и Жепе постојао је од 31. децембра 1994. до 7. маја 1995. године. Према подацима генерала Расима Делића, било је укупно 10 летова којима је 28. дивизији достављено на десетине тона муниције, око 300 комада ватреног оружја, 70 РПГ-7, 8 минобацача, 2 ВБР 107мм, и велика количина муниције.³⁵ Приликом лета 7. маја хеликоптер Ми-8 имао је несрећу у којој су страдала четири члана посаде и шест чланова АРБиХ.³⁶ Треба истаћи да су ови летови вршени без обзира на то што је Резолуција УН-а 816 од 31. марта 1993. године забранила летове авијације зараћених страна изнад Босне и Херцеговине.

Дивизија је 15. јуна 1995. године издала наређење свим бригаама да започну офанзивна дејства са циљем да се одвуче максималан број војника

³² Винко Пандуревић, *Живот се брани истином*. – Београд, 2015. стр. 512.

³³ Радован Радиновић, *Војна експертиза за Сребреницу* стр. 21.

³⁴ Brendan O'Shea. *Crisis at Bihać. Bosnia's Bloody Battlefield*.-Sutton Publishing, 1998. 155-164.

³⁵ Расим Делић, *На челу Армије у рату и миру*, Сарајево, Вијеће Конгреса Бошњачких интелек. Сарајево, стр. 443-444.

³⁶ *Службени извјештај у вези са рушењем хеликоптера*, Жепа 08-13-58/95/ 20.05.1995.

МУСЛИМ. 28. Д. АРБИХ ЛЕГИТ. ОБЈЕКАТ НАПАДА У ОПЕРАЦИЈИ ВРС

ВРС од Сарајева да би се обезбедио успех операције „Текбир“.³⁷ Испуњавајући ову наредбу, крајем јуна муслиманске диверзантске групе 28. дивизије извршиле су низ упада у дубину српске територије из „зоне безбедности Сребреница и Жепа“. У оперативном извештају штаба 2. корпуса АРБиХ од 30. јуна 1995. године налази се детаљан извештај о деловању ових диверзантских група:

„С циљем да се не допусти премештање противничких снага са територија око Сребренице и Жепе ка Сарајеву, спроведене су две диверзије у околини Сребренице, конкретно: 23. јуна у Осмачи, и 23. маја у Белој Стени код Копривне. Постигнути су следећи резултати: ликвидирано је 7 четника, освојен лаки митраљез, 2 аутоматске пушке, 1 пиштољ, уништен комби. На нашој страни нема губитака. У циљу одвлачења противничких сила од Сарајева и приморавања преусмерења снага у правцу Сребренице и Жепе, 26. јуна извршено је много успешних диверзантских акција на позадину агресора на растојању 20-40 километара на територији Хан Пијесак и Власеница у следећим местима: село Вишњица, позиција Бајте; округ Црна Река (споменик на раскрсници); округ Црна Река (Бојчино брдо); објект Врани Камен. У свим местима успешно извршене диверзантске акције искључиво против живе силе противника. При томе постигнути су следећи резултати: по нашој процени ликвидирано је више од 40 четника, иако је према непровереним подацима радио преноса противник изгубио 71 човека. Освојено је 6 аутоматски пушака, 2 радио станице, 1 митраљез, 1 карабин, 500 метака, неколико десетина ситне и крупне стоке. У селу Вишњица освојена је већа количина муниције, али због умора наших војника, нисмо успели да је узмемо и она је, као и сви важни објекти, уништена. После ових акција, противник је повећао концентрацију своје војске на подручју Сребренице и Жепе и обуставио пребацивање војске ка Сарајеву, а део снага унутрашњег обруча пребацио ка Сребреници и Жепи.“³⁸

ОПЕРАЦИЈА „КРИВАЈА '95“ И ПОВЛАЧЕЊЕ 28. ДИВИЗИЈЕ

Заједно са принципом пропорционалности, принцип војне неопходности најважнија је компонента међународног хуманитарног права. Овај принцип дозвољава дејства неопходна за достизање легитимних војних циљева који нису забрањени међународним правом. Очигледно је да је у случају рата или

³⁷ Смаил Чекић, Вахид Каравелић, Нецад Ајнаџић, Селмо Цикотић, *Први корпус Армије Републике Босне и Херцеговине*, Сарајево, 2017. стр. 313.

³⁸ Армија Републике БиХ, Команда 28. дивизије, стр. пов. број: 04-114/95. *Оперативни извештај Помоћ борцима Сребренице и Жепе*, 30.06.1995. 1D00742. ICTYCourtRecords.<http://icr.icty.org/>

оружаног сукоба једини легитимни војни циљ слабљење војног потенцијала противничке стране.

Према чл. 52. Допунског протокола 1. Женевске конвенције од 12. августа 1949. Године, „војним објектима сматрају се они објекти, који због свог карактера, положаја, назначења или коришћења дају ефикасан допринос војним дејствима и чије потпуно или делимично рушење, заузимање или неутрализација при тренутним околностима даје јасну војну предност“.³⁹

Нема сумње да је људство и наоружање 28. пешадијске дивизије АРБиХ по свом карактеру, организацији, положају, назначењу и коришћењу током читавог периода рата у БиХ давало ефикасан допринос ратним дејствима АРБиХ. Такође је очигледно, да је неутрализација или ограничење војног потенцијала 28. пешадијске дивизије давало ВРС јасну војну предност, те је то био легитиман задатак. На тај начин 28. дивизија, њена команда, а такође и бригаде и батаљони са својим људством и наоружањем, били су легитиман објекат напада ВРС.

Као решење легитимног задатка ограничења војног потенцијала 28. дивизије, 6. јула 1995. године Дрински корпус започео је операцију „Криваја '95“. Циљ операције био је да раздвоји енклаве Сребреница и Жепа и спрече покушаји 2. корпуса АРБиХ да начини пробој ка Сребреници из правца Тузле. Српска војска је са бројношћу батаљона (200-300 војника и официра) и са 3 тенка нанела пораз 28. дивизији и, без обзира на ваздушне ударе НАТО-а, 11. јула ушла у Сребреницу.

Команда 28. дивизије одбила је да капитулира иако је добила наредбу премијера Хариса Силајџића да се бори „до последњег метка“.⁴⁰ Ипак према сведочењу шведског дипломате Карла Билдта, команда 28. дивизије добила је другу наредбу из Сарајева, да не брани Сребреницу, већ да се повуче и изврши пробој у правцу Тузле „са свим војницима и војним и политичким руководством“.⁴¹ У датим околностима, ова одлука била је равна самоубиству. Очигледно је да је само председник Алија Изетбеговић могао да промени наредбу премијера Х. Силајџића о одбрани Сребренице. У ноћи са 11. на 12. јула колона 28. дивизије започела је повлачење према Тузли, која се налазила на 100 километара удаљености од Сребренице. Према подацима АРБиХ, у колони се налазило до 7.000 војника и официра 28. дивизије и до 6.000 цивила.⁴² Више од половине њих било је наоружано. Очигледно је да су ова цивилна лица били из резервног састава Дивизије, пошто су се добровољно придружили војницима који су активно учествовали у војним дејствима.

³⁹ Допунски протокол Женевских конвенција од 12 августа 1949. године (Протокол I).

⁴⁰ NIOD report. Part III. The Fall of Srebrenica. P. 5.

⁴¹ Carl Bildt. Peace Journey. The Struggle for Peace in Bosnia. London, 1998. P. 57.

⁴² Винко Пандуревић. Живот се брани истином. – Београд, 2015. стр. 531.

Повлачење колоне 28. дивизије одвијало се уз борбе, у којима је претрпела велике губитке. Део команде 28. пешадијске дивизије изашао је према Тузли кроз коридор који је направила српска команда.⁴³ Начелник Главног штаба АРБиХ, генерал Е. Хадихасановић, наступајући после рата као сведок пред Хашким трибуналом изјавио је да је из околине изашло 3.175 људи, док је у току повлачења убијено 2.628 војника и официра.⁴⁴ Према подацима генерала Петра Шкрбића, у току повлачења убијено је око 3.000 војника и официра 28. дивизије.⁴⁵ Са српске стране само Зворничка бригада изгубила је 42 човека и било је рањено 180 људи из ове бригаде.⁴⁶

Према извештају који је написао специјални представник генералног секретара УН-а, Јасуши Акаши од 19. јуна 1995. Године, после повлачења из Сребренице у Тузлу, стигло је 4.000 расељених лица, углавном војника, али такође и цивила: „Други корпус АРБиХ извештава да је још 4.000 расељених лица, углавном војника, али укључујући и неколико цивила стигло у Тузлу из Сребренице после повлачења... Свако накнадно утврђивање броја несталих и расељених лица зависи од приступа онима који су заробљени од стране ВРС и потврђивања података БиХ о онима који долазе у Тузлу после повлачења“.⁴⁷

На тај начин је, већ у јулу 1995. године УН окарактерисао војна дејства 28. дивизије као један од видова војних дејстава - повлачење. Треба приметити да је Упутство пешадијске бригаде ЈНА, по којем су ратовале и јединице АРБиХ, заједно са одбраном и офанзивом предвиђао и повлачење и пробој из окружења као легитимне начине војних дејстава.⁴⁸ Суштина повлачења као војног дејства је у максимално брзом повлачењу главних снага на крајњу границу (области).

ЗАКЉУЧЦИ

(1) Сребреница није била демилитаризована и, због неиспуњавања више елемената који дефинишу „зону безбедности“, није се могла назвати зоном безбедности јер је 28. пешадијска дивизија била наоружана. Њени делови водили су активна борбена дејства под „покровитељством“ УН-а. Алија Изетбеговић, Сефер Халиловић и Расим Делић од тренутка проглашења Сребренице „зоном безбедности“ нису имали намеру да се придржавају споразума о демилитаризацији Сребренице. Испуњење споразума о

⁴³ Ибид, стр. 543-545.

⁴⁴ Court Records. *Krstic Trial Transcript*, IT-98-33-T, April 6, 2001, p. 9532. <http://icr.icty.org/>

⁴⁵ Ратко П. Шкрбић. *Сребреничка подвала*. – Београд, 1993. стр. 94.

⁴⁶ Драгослав Лацковић. *Military Expert report. ICTY Court Records. Exhibit D73/3a*. <http://icr.icty.org/>

⁴⁷ *Disposition of Displaced Persons from Srebrenica. UN Outgoing Cable*. 19 July 1995. Exhibit 2D00003. ICTY Court Records. <http://icr.icty.org/>

⁴⁸ *Правило бригаде* (пешадијска, моторизована, брдска, планинска, морнарничко пешадијска и лака) ГШ ЈНА, Београд, 1984. стр. 244-249.

демилитаризацији Сребренице и Жепе од 8. маја 1993. Године, било је непрекидно нарушавано од муслиманске стране, што су констатовали многи међународни посматрачи. У књизи својих мемоара у јуну 1999. године А. Изетбеговић навео је свој интервју, који је јуна 1999. године дао Д. Харланду: „Да ли су властима БиХ били познати било какви напади ван зоне безбедности после априла 1993. године?“. Одговор А. Изетбеговића био је: „Колико ми је познато, не“.⁴⁹ У светлу више наведених докумената, очигледно је да је А. Изетбеговић лагао.

(2) Војници Дринског корпуса ВРС и 28. дивизија АРБиХ испуњавали су легитимне оружане снаге и видове војних дејстава: Дрински корпус – офанзиву и прогон противника, а 28. дивизија повлачење и пробој из окружења. Како Дрински корпус, тако и 28. дивизија представљали су легитимне војне објекте за напад, а њихови војници борце у својим јединицама.

(3) Холандски миротворци сматрали су команданта 28. дивизије Н. Орића и начелника штаба З. Турсуновића за „мало боље од обичних бандита“, који су терорисали сопствено становништво и српска села.⁵⁰ По бројности, 28. дивизија је значајно превазилазила број у односу на противнички Дрински корпус ВРС, иако је због некомпетентности руководства и ниског морала претрпела тежак пораз и значајне губитке.

(4) Други корпус Армије РБиХ није предузео неопходне мере да покуша да помогне 28. дивизији да ефикасније изађе из обруча. Ово је у својим мемоарима признао и командант АРБиХ, генерал Расим Делић: „*Потпуно је јасно да су јединице у Сребреници могле даље да се бране, али нису одбраниле град. На тај начин, јединице 2. корпуса делујући са фронта могле су да учине више, али нису могле да дођу до Сребренице. Армија није имала такве могућности, иако је имала слободну војску и довољну количину оружја и муниције*“.⁵¹

ЛИТЕРАТУРА

1. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro). <http://www.icj-cij.org/Judgment-26/02/2007>.
2. *Balkan Battlegrounds. A Military History of Yugoslav Conflicts 1990-1995*. CIA, Washington D.C., 2003.
3. *Balkan Battlegrounds. A Military History of Yugoslav Conflicts 1990-1995. Volume 2*. CIA, Washington D.C., 2000.
4. Bildt. *Peace Journey. The Struggle for Peace in Bosnia*. – London, 1998.

⁴⁹ Алија Изетбеговић, *Сјећања*, ТДК Шахинпашић, Сарајево, 2001. стр. 218-219.

⁵⁰ Brendan O'Shea. *The Modern Yugoslav Conflict 1991-1995. Perception, deception and dishonesty*. – Routledge, 2005. P.194.

⁵¹ Расим Делић, *На челу Армије у рату и миру*, Сарајево, Вијеће Конгреса Бошњачких интелектуалаца Сарајево, стр. 448.

5. Bose, Sumantra. *Bosnia after Dayton. Nationalist Partition and International Intervention*. – Hurst, 2002.
6. Brendan O'Shea. *Crisis at Bihać. Bosnia's Bloody Battlefield*. -Sutton Publishing, 1998.
7. Brendan O'Shea. *The Modern Yugoslav Conflict 1991-1995*. Perception, deception and dishonesty. – Routledge, 2005.
8. Chandler, David. 2000. *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*. London: Pluto Press.
9. Court Records. *Krstic Trial Transcript*, IT-98-33-T, April 6, 2001, p. 9532. <http://icr.icty.org/>
10. Crawford James. *The Creation of States in International Law*. – Oxford University Press, 2006.
11. *Disposition of Displaced Persons from Srebrenica. UN Outgoing Cable*. 19 July 1995. Exhibit 2D00003. ICTY Court Records. <http://icr.icty.org/>
12. Gow J. *The Serbian Project and its Adversaries*. – Hurst & Company, London
13. *ICRC Characteristics of Armed Conflicts and Other Situations of Violence*. October 2017.
14. Јефтић М. *Од Исламске Декларације до верског рата у БиХ*. - Београд, 1993.
15. *NIOD report. Part III. The Fall of Srebrenica*.
16. *Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly Resolution 53/35. The Fall of Srebrenica*. 19 November 1999. A/54/549. Para.63. 65, 66.
17. Радиновић Радован, *Војна експертиза за Сребреницу*.
18. Schindler R. John, *Unholy Terror*. – Zenith Press, 2007.
19. Аврамов Смиља, *Постхеројски рат Запада против Југославије* - Београд, 1997.
20. Ајнаџић Н. *Одбрана Сарајева* – Сарајево, Седам, 2002.
21. Антић Чедомир, Кеџмановић Ненад. *Историја Републике Српске*. – Недељник, 2016.
22. *Армија Босне и Херцеговине* – НИПП „Љиљан“, Сарајево, 1997.
23. Армија Републике БиХ, Команда 28. дивизије, стр. пов. број: 04-114/95. *Оперативни извештај Помоћ борцима Сребренице и Жене*, 30.06.1995. 1D00742. ICTYCourtRecords.<http://icr.icty.org/>
24. Благојевић Видоје. Улога Дринског корпуса у заштити народа. // *Улога старјешина ВРС у стварању и одбрани Републике Српске током одбрамбено-отаџбинског рата*. Зборник година. БањаЛука, мај 2018 године.
25. Боројевић Данко, Ивић Драги. *Војска Републике Српске*. Београд, 2014.
26. Вилић Д., Тодоровић Б. *Разбијање Југославије 1990-1992*. - Београд, 1992.
27. *Директива бр.7. ВРС ДТ број 2.2-11, 8.03.95*. // Винко Пандуревић. Срби у Босни и Херцеговини од декларације до конституције 1991-1995. – Београд, 2012. стр. 109.
28. *Допунски протокол Женевских конвенција од 12 августа 1949. године (Протокол I)*.
29. Дураковић Нијаз, *Превара Босне*, Сарајево, 2004. .
30. Ефендић Е. *Ко је бранио Босну – Сарајево*: Удружење грађана племићког поријекла БиХ, 1998.
31. Изегбеговић Алија, Сјећања, ТДК Шахионпашић, Сарајево, 2001. стр.218-219.
32. Имамовић М. *Агресија на Босну и Херцеговину и борба за њен опстанак 1992- 1995*. - Сарајево, 1998.
33. Кадијевић В. *Моје виђење распада*. - Београд, 1993
34. Лацковић Драгослав. *Military Expert report*. ICTY Court Records. Exhibit D73/3a. <http://icr.icty.org/>
35. Милутиновић Милован, *Политички дискурс изблиза*, Независни универзитет, Бања Лука 2016.

36. Никић Чакар, Дарио. 2011. *ХБ Босне и Херцеговине: настанак, устројство и идеологија*. Међународне студије. (11) 4: 53-72
37. Пандуревић Винко. *Срби у Босни и Херцеговини од декларације до конституције 1991-1995*. – Београд, 2012.
38. *Правило бригаде* (пешадијска, моторизована, брдска, планинска, морнаричко пешадијска и лака) ГШ ЈНА, Београд, 1984.
39. Прерадовић Б. *Југославија до Републике Српске 1918-1991*. - Бања Лука 1996.
40. Делић Расим, *На челу Армије у рату и миру*, Сарајево, Вијеће Конгреса Бошњачких интелектуалаца Сарајево
41. *Рат у Босни и Херцеговини и стварање Војске Републике Српске*. – Београд, 2015.
42. Скелани; Злочин без казне, . *Вечерње новости*.16.01.2012.
<http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:362216-Skelani-Zlocin-jos-bez-kazne>.
43. Ђекић С. *Агресија на Босну и Херцеговину и борба за њен опстанак 1992-1995*. Сарајево: Лиљан, 1998,.
44. Уредба са законском снагом о оружаним снагама Републике Босне и Херцеговине, *Службени лист РБиХ*, број 4, 20.5.92.
45. Халиловић С. *Лукава стратегија*, Сарајево, 1997.
46. Чекић С. *Агресија на Босну и геноцид над Бошњацима 1991-1993*. - Сарајево: Љиљан, 1998.
47. Чекић Смаил, Каравелић Вахид, Ајнаџић Нецад, Цикотић Селмо, *Први корпус Армије Републике Босне и Херцеговине*, Сарајево, 2017.
48. Џамџић Д. *Пси рата на Балкану*, Таргет, Београд, 2001.
49. Шибер С. *Преваре, заблуде, истина: ратни дневник 1992*. – Сарајево, Рабић, 2000.
50. Шкрбић П Ратко. *Сребреничка подвала*. – Београд, 1993.
51. Штаб Врховне команде Р БиХ, *Наређење стр. пов, 14/75-156/93 од 1 јануара 1994*.
52. Штаб Територијалне одбране БиХ, Сарајево, 12.4.92. *Војна тајна, Строго поверљиво*,
53. *Директива за одбрану суверенитета и независности Републике Босне и Херцеговине//* Хоџић С. *Босански ратници*, Сарајево, ДЕС, 1998.

ПРАВОСУЂЕ КАО НАСТАВАК РАТОВАЊА

Како Запад користи Сребреницу да спроведе мисаоне злочине у законодавство

Др Ханес Хофбауер¹

историчар и публициста из Беча, Аустрија

Апстракт: Уништавање Југославије извршено је уз помоћ западних сила кроз динамизирање унутрашњих конфликта ради интервенције, у остваривању сопствених геополитичких и економских интереса и оправдавање једностране подршке бошњачкиј страни те прихватања одређења за кажњавање порицања геноцида о чему говори овај текст. Након што је операција на терену испуњена, западне силе су наставиле своју антисрпску политику у области правде како би спријечиле расправе и истраживања протеклих догађаја на простору претходне Југославије укључујући и НАТО агресију.

Законодавство Европске уније определијело се за специфично дефинисање геноцида како то одговара интересима центара моћи. Ако је међународни суд сматрао убиства у Сребреници геноцидом, европска политика се определијела да та пресуда буде обавезујућа за националне јурисдикције. Другим ријечима: умјесто политичког или научног расуђивања о тој теми, судови кроје историју што је апсурд. Тиме се настоји, због дефинисаног геноцида забранити истраживање, политичке и научне расправе, односно да се они морају плашити кривичних поступака и рискирати затвор према рјешењима Брисела 2008. године када је усвојен одговарајући закон за негирање геноцида.

У Њемачкој и другим државама Европске уније врше се припреме полиције и правног особље да поступају према новом законодавству које забрањује негирање геноцида. Сходно таквим настојањима, о чему пише овај текст, настоји се свака научна и друга оцјена догађаја у Сребреници третирати казненом пресудом због „порицања геноцида“, што је у супротности са општим правима људи.

Кључне ријечи: *Европско законодавство, геноцид, порицање геноцида, злочини, Сребреница*

„Битка око Сребренице 1990-их била је дио босанског грађанског рата, који је вођен брутално са српске и муслиманске стране. Коришћење дефиниције геноцида искључиво за убиства у јулу 1995. године потпуно искривљује

¹ Ханес Хофбауер, аустријски публициста, новинар одличан познавалац балканских, али и глобалних прилика, професор економске и друштвене историје са Бечког универзитета и издавач „Промедија“, објавио више публикација, а запажена му је и објављена на српском језику: „Наручена истина – Купљена правда“ издавачке куће „Јасен“, Београд и „Експеримент Косова – повратак колонијализма“ у издању „Албатрос плус“.

перцепцију стварности и продужава имиц непријатеља Србије. Независно од неидентификованог ланца командовања током убијања и доказа о трупама УН-а у близини, злочини око старог рудника не могу се дефинисати као геноцид.“ Такво коришћење појма геноцида за злочине је у супротности са одредбама Конвенције о геноциду УН.²

Оваква оцјена догађаја у Сребреници лако би могла завршити за аутора с оптужбом, па чак и казненом пресудом од стране ЕУ-Европског суда, због „порицања геноцида“, будући да је Европска унија увела посебне законе који омогућавају судовима да кажњавају људе за њихове ставове и размишљања. Ово је корак ка ауторитарном систему, дјелимично заснованом на томе како се на Западу види уништавање Југославије у њеним грађанским ратовима и интервенцијом НАТО-а деведесетих година све дозвољава и то није агресија.

ШТА СЕ ДОГОДИЛО У СРЕБРЕНИЦИ?

О рату се одлучује само на бојном пољу, већ и уз помоћ медија и политичке манипулације ставовима који су у супротности са стварношћу. Стога не чуди што до данас постоје два наратива о догађајима у случају Сребренице. И муслимански и српски наратив се слажу око окрутности у борбама и признају масовна убиства. Али они се дубоко разликују како у контекстуализацији тако и у дефинисању догађаја и стварности, што је неприхватљиво.

Прича о муслиманима почиње мање или више почетком јула 1995. године када се говори о масовном убијању 8.000 муслимана између 11. и 21. јула 1995. године. Чињенице говоре да су мушкарци способни за војну службу убијени у борбама, а жене и дјеца евакуисани су на безбједан простор који су они жељели. Зар се ова нарација може назвати геноцидом као намјерно убијање због муслиманског поријекла жртава (бошњачке) од стране српске војске под командом Ратка Младића. Данас 22 године након масакра у Сребреници генерал Ратко Младић је осуђен за злочин геноцида од стране „Међународног кривичног суда за бившу Југославију“ (МКСЈ) у Хагу. „Међународни суд правде“ (МСП), као што је познато, одбацио је тужбу против Србије из 2007. године у којој се наводи да Србија није одговорна за убиства у Сребреници али је МСП дефинисао страдања као геноцид. Западни маинстреам медији и политичари пратили су и прате муслиманску причу до данас.

Српска прича почиње много раније него 1995. године. И увијек је важно када се започне историјска епизода да дође до одређеног закључка. Треба навести један пример: ако почнете да говорите о протеривању до 12 милиона Нијемаца из Чешке, Моравске, Пољске и других региона источне Европе у лето и јесен 1945. године, у тренутку када се то догодило, ваш закључак о томе за кога ћете кривити то ће бити другачије него ако започнете своју причу у

² Конвенција о спречавању и кажњавању геноцида: *Adopted by Resolution 260 (III) A of the U.N. General Assembly on 9 December 1948. Entry into force: 12 January 1951.*

септембру 1938. године и септембру 1939. године, када је нацистички њемачки рајх преузео велике дијелове Чехословачке (1938) и започео рат против Пољске (1939). У првом случају ваш закључак би врло вероватно завршио окривљавањем искључиво чешке (и пољске) стране за протеривање Нијемаца, без обзира на њихову индивидуалну кривицу. У другом случају, у својој анализи ако бисте прихватили чињеницу да велика већина Нијемаца у Чешкој, Моравској и Пољској, не само да је прихватила привилегије немачког држављанства, већ је подржала нацистички режим и сложила се са систематским прогоном словенских народа и рат против њих и њихових земаља од 1938/1939. године, то би била друга прича.

Маинстреам њемачки наратив почиње у љето 1945. године и искључиво се окривљује чешка и пољска страна за оно што називају „Вертреибунг“ (протјеривање) милиона Нијемаца. Чешка прича почиње 1938. године, оправдавајући „протјеривање“ као директан резултат нацистичког рата и користећи попуно другачији израз за то: „одсун“ (нешто између депортације и евакуације). Међутим, они су третирали све Нијемце на једнаким основама, без обзира да ли су били активне присталице нацистичког режима или не.

Српски наратив о ономе што се догодило у Сребреници почиње раније од догађаја у Босни и Херцеговини, наиме 1992. године када су се етничке тензије у бившој Југославији претвориле у грађански рат. Од јесени 1992. године, муслимански командант Сребренице, града са муслиманском већином прије рата, Насер Орић малтретирао је српску мањину у граду, убијао и нападао српска села у околини Сребренице. Новинарка ББЦ-а Миша Глени писала је о 1.000 убистава у граду и уништењу 50 српских села у јесен и зиму 1992/1993. године, од стране војника Насера Орића, команданта муслиманских снага у Сребреници. Српска анализа злочина у Босни и Херцеговини укључује и сличне случајеве у другим дијеловима југославенских грађанских ратова, јер Сребреница није била прва зона УН-а која је нападнута (у јулу 1995. године генерала Ратка Младића). Прије него што се догодила Сребреница, хрватска војска је у операцији „Бљесак“, маја 1995. године, напала такозвани сектор Запад под ингеренцијом Уједињених нација у Славонији, који је успостављен као сигурно уточиште за српско становништво у том крају.³

Конечно, српски наратив о случају Сребреница такође критикује чињеницу да је МКСЈ своје правне одлуке засновао значајним дијелом на предмету Сребреница, позивајући се на једног главног свједока, Дражена Ердемовића.

³ Операција хрватске војске и специјалне полиције под називом „Бљесак“ почела је 1. маја 1995. године као изговор за успостављање контроле Хрватске над аутопутем Загреб – Окучани – Липовац, али је стварна намјера хрватског руководства била етничко чишћење Срба са простора западне Славоније која је била под заштитом УН – а. На зону УН-а напало је 7.200 хрватских војника и полицајаца, уз подршку оклопно-механизованих јединица, артиљерије и авијације. У овој операцији су почињени масовни злочини на очиглед припадника мировних снага, а у свијету није било никаквог реаговања нити осуде од међународне заједнице.

Његова сумњива биографија је прилично често описивао новинар Жерминал Чичиков пише у својој књизи „Сребреница“ о односима Ердемовића и МКСЈ-а.⁴ Његов договор са Хашким трибуналом био је веома сумњив и неморалан. Ердемовић је признао да је лично одговоран за убиство 120 мушкараца муслимана на фарми Пилица у близини Сребренице, гдје је у поподневним сатима 17. јула 1995. године погубљено 1.200 муслимана. Ердемовић је осуђен на три године затвора; након тога је добио други идентитет и био је главни свједок у сљедећим суђењима.⁵ Када је Слободан Милошевић, током унакрсног испитивања у Хагу, питао Ердемовића, да ли се масовно убијање на фарми у Пилици можда није догодило под командом српске војске, већ је извршено са неким уплитањем страног фактора - обавештајних служби, судија је прекинуо унакрсно испитивање.

Локални командант мировних снага УН-а, холандски генерал Ханс Кузи, у неку руку, је подржао српску причу и за страдања одбацио термин геноцид за све оно што се догодило у Сребреници. То су исто тврдили припадници холандског контингента УНПРОФОР-а. Такође, руски званичници, историчари и медији прихватају српску верзију, која не пориче масовно убиство, али одбија да га назову геноцидом.

Неки аспекти подржавају овај српски наратив. Прво, чињеница да геноцид по дефиницији укључује вољу да се потпуно униште припадници једне нације или религије. Ово је упитно, не само у овом случају, јер су се српске снаге коректно понашале и све жене, дјецу и старце пребациле на сигурно одредиште. Усред грађанског рата - као и у другим ратовима - мржња против непријатеља је широко распрострањена и, донекле, споредни ефекат сваког рата. Она храни осећај освете, који доминира посебно у случајевима када су борци изгубили чланове породице и лично знали ко је крив за такве злочине на одређеној територији.

Зашто би босански наратив био увјерљивији од српског? То је посебно спорно, јер су босански и западни интереси деведесетих година били потпуно комплементарни. Амерички предсједник Бил Клинтон сусрео се у септембра 1993. године с вођом босанских Муслимана Алијом Изетбеговићем и договорили заједичке активности. Француски предсједник Франсоис Митеран чак је отишао у Сарајево у сред грађанског рата у јуну 1992. године како би се састао с Изетбеговићем и тиме показао своју подршку муслиманској страни у рату против Срба. Ове околности јасно показују зашто западни политичари и

⁴ Жерминал Чивиков, *Сребреница - Крунски сведок*, Албатрос плус, Београд, 2009.

⁵ Дражен Ердемовић сведочио је у низу процеса на Хашком трибуналу: на процесу против себе (31. маја, 19. и 20. новембра 1996), на подизању оптужнице против Карацића и Младића (5. јула 1996), против генерала Крстића (22. маја 2000), против Слободана Милошевића (3. маја 2003), против В. Поповића и других официра ВРС (4. маја 2007.) и суђењу Радовану Карацићу (27. и 28. фебруара 2012).

медији прате муслиманску причу. Они су били на муслиманској страни од самог почетка сукоба који је уништио Југославију.

Западна страна је наставила свој антисрпски став током деведесетих и показала своју војну подршку интервенцијом у корист муслиманске и албанске стране. Напад НАТО-а на Југославију у марту 1999. године није био први ваздушни напад на Србе који су водили САД. Први се десио 30. августа 1995. године када је 60 војних авиона НАТО-а, који су долазили из војне базе Авиано у Италији и носач авиона „Теодор Рузвелт“, бомбардовали босанско-српски град Пале и околна села. Ова операција, под називом „Намерна сила“, била је прва ратна активност ван територије НАТО-а и то без сагласности Савјета безбједности чак и супротно одредбама Статута НАТО. Два дана раније, гранате су експлодирале на пијаци Маркале у самом центру Сарајева и за то су без истраге попуштени Срби.

Амерички помоћник државног секретара, Ричард Холбрук одмах је окривио српску страну за злочине и предузео је акцију. У својим мемоарима „За крај рата“ он са радошћу пружа информације о томе како је организован тај први страни војни напад у Југославији од 1995. године. Увече 29. августа 1995. године, дан након што су гранате убиле 41 особу у Маркалама и дан пре него што су авиони НАТО-а бацили бомбе на Пале, Холбрук је позван од стране амбасадора САД-а Памеле Хариман у Пари где се састао са Алијом Изетбеговићем, каснијим америчким генералом и командантом НАТО-а у Европи, Весли Кларком и француским филозофом Хенри Левијем.

Након овог састанка, Холбрук је изјавио да је наређен напад на Војску Републике Српске. Да би избегао вето од генералног секретара УН-а Боутроса Боутрос-Галија, који није био увјерен у српску кривицу у Сарајеву, америчка државна секретарка Малден Олбрајт није обавијестила Боутрос-Галија, али јесте његовог замјеника, Кофи Анана. Анан је практично дао зелено свјетло за америчке ратне авионе из Њујорка ... и започео велику међународну каријеру.

ЕВРОПСКА УНИЈА ИНСТРУМЕНТАЛИЗИРА СРЕБРЕНИЦУ ЗА НОВУ НАДЛЕЖНОСТ НА „ПОГРЕШНА МИШЉЕЊА“

Уништавање Југославије извршено је уз помоћ западних сила кроз динамизирање унутрашњих конфликта ради интервенције на основу сопствених геополитичких (САД) и економских (њемачких) интереса. Након што је операција на терену испуњена, западне силе су наставиле своју антисрпску политику у области правде. Највидљивија организација у том погледу била је МКСЈ, суд УН-а основан 1993. године у вријеме када руско присуство у међународним односима није било адекватно представњено и подложно попуштању. Ова руска слабост помогла је западним земљама да инструментализују УН у складу са њиховим жељама. Након завршетка рата, „Међународни кривични суд за бившу Југославију“ (МКСЈ) у Хагу показао се као средство западних интереса усмерено да подржи антисрпску нарацију

правним средствима, оправдавајући тиме своје протекле илегалне војне интервенције у (бившој) Југославији.

Трагом таквих ставова Европска унија је додатно искористила случај Сребренице да уведе законске казне за „погрешно мишљење“. Овај нови правац у кривичном законодавству европских земаља иде заједно са полагањем помаком од међународног права ка праву људских права, другим речима: од кодификованог и опште признатог међународног права до некодификованих изјава о људским правима са високим ризиком тумачења и инструментализације интереса најјачих снага у свијету.

Ова промјена одражава перцепцију главних медија и већине политичких странака у западној Европи и Сјеверној Америци. То је пружио могућност да се одмакне од просуђивања сукоба унутар Југославије и њихове замршености са страним интересима злоупотребљавајући међународно право. Умјесто правилног одређења, преплитали су се сукоби на основу људских права, који немају обавезујућу и међусобно прихваћену форму, већ су овисили о томе како их различите странке дефинишу у одређеној ситуацији. У том оквиру, на основу досадашњег понашања, војне интервенције НАТО-а могле би се представити као неопходна средства за имплементацију људских права (нпр. такозваног националног самоодређења) према западној интерпретацији ових појмова. Тако су „западни правници“ избегавали да се о њима расправља као о кршењу међународног права. Ово не важи само у случају Југославије, већ је коришћено у бројним примјерима раније, а вјероватно ће се користити и у будућим сукобима.

Како функционише нова надлежност Европске уније за кривично гоњење „погрешног мишљења“? Порицање геноцида постало је кривично дјело. Нови закони нису усмјерени на дјелотворно спроведена дјела, већ на размишљања односно мишљења. Овлашћење за таква поступања постају политички инструмент. Моћ, која је у стању да прогласи масовно убиство геноцидом, ће доминирати дискусијом и дефинисати стварност пост фактум, како то њима одговара. Испитивање и истраживања геноцида – и у научним оквирима чак би требало да доведе до - контроверзне дебате о њеној дефиницији најбоље показује куда иде овај свијет.

Званично, дефиниција геноцида заснива се на Конвенцији Уједињених нација о геноциду из 1951. године. У Конвенцији геноцид значи плански чин убијања једног народа или религиозне групе итд.⁶ Да би се „починио са намјером да се уништи, у цијелости или дјелимично, национална, етничка, расна или вјерска група“. Ипак остаје питање: ко суди, да ли је агресија усмјерена против нације, етничке или вјерске групе или је то дио „нормалног“ рата? Ако немате некога ко отворено изјављује своју вољу да уништи људе

⁶ Конвенција о спречавању и кажњавању геноцида: *Adopted by Resolution 260 (III) A of the U.N. General Assembly on 9 December 1948. Entry into force: 12 January 1951.*

због свог етничког или вјерског идентитета, тешко је доказати конкретну намјеру. Ни једна међународна правосудна институција није јасно до сада доказала да се у Сребреници догодио геноцид, тим прије што се Међународни суд правде у Хагу, приликом изрицања пресуде руководио сада већ извјесно неутемељеним пресудама Хашког трибунала.

Законодавство Европске уније нашло је други начин за дефинисање геноцида. Ако је међународни суд сматрао убиство геноцидом, пресуда је обавезујућа за све националне јурисдикције. Другим ријечима: умјесто политичког или научног расуђивања о тој теми, цијела расправа преноси се на судове... с тим да чим међународни суд одреди неки злочин као геноцид, политичке и научне расправе ће морати да се зауставе, јер се политичари и научници морају бојати кривичних поступака и рискирати затвор због наводног негирања геноцида. Потпуни табу на ово питање је посљедица, а то је и начин на који је Брисел желио да буде, када је 2008. године усвојио одговарајући закон.

Модел за ово ново законодавство је криминална природа порицања холокауста, као што постоји у земљама као што су Њемачка и Аустрија. До недавно порицање холокауста било је једино постојеће кривично дјело које је прогоњено у многим западноевропским државама. Тврдило се да је злочин против Јевреја под нацистичким режимом и његова индустријска истребљења био геноцид. Иако су постојали гласови историчара, као што је, на пример, Хенри Роусо, да се врши прогон порицања чак и злочина као што је холокауст, јер колективно памћење мора да се добије одговарајуће вјеродостојан одговоре борећи се за њега у дебатама и не спроведено законима, јединственост злочина оправдавало ово законодавство.

Уласком у друштвена подручја новим мисаоним злочинима ова сингуларност је прошла. Злочини као што су масовна убиства Бошњака у Сребреници, Јермена у Османском царству, судански сељаци у Дарфуру итд морају се на адекватан начин истраживати. Сада теже исту тежину дати догађајима у Сребреници као планског убијања Јевреја у нацистичкој Њемачкој, ако их прогласите геноцидом. Порицање свих ових убистава постало је једнако кажњиво.

Постоји још један модел за проширење законодавства Европске уније којим се криминализују порицање геноцида. Говоримо о босанској специјалности, која је измишљена након Дејтонског споразума, увођењем положаја високог представника УН-а у колонијалном типу, који стоји изнад националног, босанскохерцеговачког и српског законодавства. Тако је 30. јула 2004. године, овај високи представник такозване међународне заједнице, лорд Педи Ешдаун донио закон о уклањању са свих положаја 59 високопозиционираних српских политичара и медија. Драган Калинић, предсједник Парламента, био је само један од њих. Шта је био њихов „злочин“? Они су „подстицали културу ћутања“, како је то представио

званични термин. Другим речима: они нису сарађивали са високим представником на више питања, на пример, да помогну у проналажењу Радована Караџића и генерала Ратка Младића или су наставили да прате српски наратив о случају Сребреница.

УТИЦАЈ СЛУЧАЈА СРЕБРЕНИЦА НА ЕВРОПСКУ УНИЈУ

Немачки притисак унутар Европске уније довео је до доношења новог закона који би казнио мисли, посебно негирање геноцида. Након неколико година припрема, њемачки министар правде, Бригит Зиприес, успио је имплементирати мисаоне злочине у свим националним законодавствима унутар Европске уније. Такозвана Оквирна одлука (бр. 2008/913)⁷ обавезала је све државе чланице да то ураде у року од пет година и уграде у своје законодавство. У овој Оквирној одлуци, криминализовање порицања геноцида и ратних злочина било је паметно скривено иза антирасистичких и антиксенофобичних закона, тако да на први поглед читалац није могао да види скривени план. Зиприес је тврдио: „Ми не желимо да чекамо док се не изврше кривична дјела, него да прогонимо криминалце и судимо им. Умјесто тога, желимо унапријед подузети мјере забране како бисмо осигурали да се казнена дјела не догоде.“ 'Оно што је разумљиво за спречавања' нормалних злочина, има потпуно другачије значење, ако се тај метод користи у случајевима дефинисања (гео) политичких ставова и стручних мишљења. У овом новом законодавству Европске уније, порицање геноцида или ратних злочина сматра се својеврсном пред-акцијом за геноцид. Оно што ново законодавство чини тако опасним јесте то што се законски и правно уплиће у неопходну политичку или научну расправу.

Француска је већ имала нека размишљања о злочинима прије Оквирне одлуке ЕУ. Тамо је забрањено порицати злочин француске трговине робљем у 18. веку или негирати геноцид из 1793/1794. у Вендеу. О такозваним „lois mémorielles“ недавно се расправљало у Паризу да би се проширило и на друга питања као што је криминализација порицања јерменског геноцида у Османском царству 1915. године на подручју Јерменије.

У Њемачкој и другим државама Европске уније, полиција и правно особље се у међувремену припремају да се носе са новим законима. Прва конференција која је упутила полицију и правне институције одржана је у септембру 2010. године. Документује је Лаура Биркеншток, професорица Њемачке полицијске академије. На овој конференцији, правни експерти су објаснили како се треба носити с новом пољима мисаоних злочина. Узели су два примјера за подучавање полиције и правног личности. Један је био књижица коју је објавио „Међународни комитет за одбрану Слободана Милошевића“ (ИЦДСМ), а други пример је био интервју са америчким

⁷ Оквирна одлука бр. 2008/913 Европске уније о забрани негирања геноцида

економистом професором др Едвардом Херманом у њемачком листу под насловом: „Није било геноцида у Босна ”. Оба случаја, објаснили су полицијски наставници на крају, имали су потенцијал да буду кажњени у складу са Оквирном одлуком ЕУ о порицању геноцида. Полицијска академија завршила је своју конференцију са сљедећим коментаром: Закон против негирања геноцида служи „смањењу могућности и ненасилним екстремистима да се повуку у правне позиције“. Другим ријечима: учинити казну могућом без икаквог кривичног дјела је интерес изградње правних односа у држави.

Аустрија је промијенила своје законе како би омогућила сличне казне. У § 283 - под називом „Хушкање“ каже се: „Онај који јавно пориче, одобрава или тривиализује злочине, који су наведени у § 321 (геноцид) и који је дефинисан од стране националног или међународног суда као таквог (...) и то порицање је да подстакне мржњу према таквој групи (...) мора бити кажњена казном затвора до двије године.“ Питање, када и под којим околностима порицање геноцида је „стимулативна мржња“, као што се наводи у многим на ове нове законе широм Европске уније и Швајцарске не може јасно одговорити, а на суду је да дефинише порицање геноцида као „стимулативно“ за друге или не.

ЗАКЉУЧАК

До сада је ново европско законодавство чекало као Дамоклов мач изнад глава критичара босанско-муслиманске нарације о ономе што се догодило у Сребреници у љето 1995. године. У другом случају порицања геноцида, швајцарски суд је казнио турског националистеуи бившег предсједника „Радничке странке“, Догу Перлинчека, због порицања геноцида над Јерменима. Након вишегодишњих суђења, Европски суд за људска права је у октобру 2015. године пресудио у корист Перлинчка, тврдећи да је његово право на слободу изражавања. Ова реченица даје наду да би слични случајеви могли завршити на сличан начин када је у питању оптужница у предмету Сребреница. С друге стране, читав низ такозваних невладиних организација за људска права, углавном финансираних од стране америчких, британских или њемачких владиних тијела или шпекуланта попут Џорџа Сороса, напорно ради на спровођењу босанско-муслиманске приче о геноциду, о ономе што се догодило у Сребреници, што правну сферу легитимише интервенције НАТО-а у Југославији.

ИЗВОРИ

1. Хофбауер Ханес, *Наручена истина – Куљена правда*, „Јасен“, Београд, 2011.
2. Чивиков Жерминал, *Сребреница - Крунски сведок*, Албатрос плус, Београд, 2009.
3. *Конвенција о спречавању и кажњавању геноцида: Adopted by Resolution 260 (III) A of the U.N. General Assembly on 9 December 1948. Entry into force: 12 January 1951.*
4. *Оквирна одлука бр. 2008/913 Европске уније о забрани негирања геноцида*, Брисел

ПРАВОСУДНА НЕИСТИНА О СРЕБРЕНИЦИ

Проф. др Милан Благојевић¹

Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука

Апстракт: У овом раду аутор се бави проблемом правосудне неистине садржане у пресудама Хашког трибунала (ICTY) у вези са случајем Сребреница. Рад је подијељен у четири дијела. Први дио представља увод у проблем а други је посвећен објашњењу правне и моралне неоснованости квалификација датих у пресудама Хашког трибунала. Трећи дио се бави питањем неистина Хашког трибунала у вези са бројем стријељаних муслиманских ратних заробљеника у Сребреници у јулу 1995. године и тај дио, заједно са четвртим дијелом рада, садржи објашњења не само о броју стријељаних ратних заробљеника него и о јединој правилној правној квалификацији тог злочина као ратног злочина против ратних заробљеника, а не злочина геноцида.

Кључне ријечи: правосудна неистина, стријељани ратни заробљеници, војници убијени у ратном сукобу, ратни злочин против ратних заробљеника, геноцид.

УВОДНИ ДИО

Проблем утврђивања истине о догађајима у Сребреници из јула 1995. године, а нарочито њихове правилне правне квалификације и броја стријељаних, направљен је од стране Трибунала у Хагу још у пресуди против генерала Радислава Крстића. Ово због тога што је у тој пресуди случај Сребренице правно, а и морално неосновано оквалификован као геноцид, након чега су сва остала сужења Трибунала напросто слиједила ту праксу. Стога је случај Сребреница један од доказа нечега што би се могло назвати трагедијом правосуђа. Зашто треба указати на ово? Чиним то из простог разлога што се ради о правосудној неистини и што све пресуде Трибунала у Хагу о случају Сребреница нису ништа друго до кретање погрешном стазом којом је тај трибунал, а за њим и Међународни суд правде (по тужби *БиХ против Србије*), кренуо након што су је „табали” Претресно и Жалбено вијеће у предмету против генерала Радислава Крстића. Да би се то разумјело, подсетићу на одговарајући дио пресуда претресног и жалбеног

¹ Проф. др Милан Благојевић, редовни професор уставног права, Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука, аутор већег броја стручних радова и студија из области права и уставног права.

вијећа Трибунала у Хагу у наведеном предмету. У пресуди претресног вијећа од 2. августа 2001. године догађаји у Сребреници су оквалификовани као геноцид, до које квалификације је претресно вијеће дошло јер је прије тога написало сљедеће „образложење”:

Тако се каже: „84. Претресно вијеће се увјерило да су у јулу 1995. снаге босанских Срба, након пада Сребренице, погубиле неколико хиљада босанских Муслимана. Укупан број погубљених креће се врло вјероватно између 7000 и 8000 мушкараца.“

У другостепеном поступку жалбено вијеће у пресуди од 19. априла 2004. године одмах на почетку каже сљедеће:

„2. ... Бошњачке жене, дјеца и стари људи одведени су из енклаве, а 7.000 до 8.000 мушкараца босанских Муслимана систематски је побијено.“

Након овога, све пресуде у осталим предметима, па и пред Међународним судом правде по тужби *БиХ против Србије*, прихватале су наведену правну квалификацију и правосудну неистину. Једино у чему се разликују је број стријељаних, јер се у пресуди против Вујадина Поповића и др. говори о броју од 5.336 убијених², у пресуди против генерала Здравка Толимира тај број је 4.970,³ док у пресуди против др Радована Караџића претресно вијеће говори о бр. 5.115 (параграф 5519. стр. 2304. те пресуде).⁴ Међутим, како у погледу правне квалификације тако и у погледу броја стријељаних све пресуде напросто не одговарају истини.

1. ПРАВНА И МОРАЛНА НЕОСНОВАНОСТ КВАЛИФИКАЦИЈА У ПРЕСУДАМА ИСТУ

У погледу правне квалификације, све пресуде су правно неосноване из сљедећих разлога. Дефинишући појам геноцида, његов творац Рафаел Лемкин га у књизи *Axis Rule in Occupied Europe (Власт сила Осовине у окупираној Европи)* одређује трослојно. Најприје каже да је то координисани план различитих активности усмјерен на уништење суштинских основа живота националне групе, ради уништења те групе. Циљ таквог плана је дезинтегрисање политичких и друштвених институција културе, језика, националних осјећања, религије и економске егзистенције националне групе, те разарање личне сигурности, слободе, здравља, достојанства, као и живота појединаца који припадају тој групи. Најзад, *Лемкин каже да је геноцид усмјерен против националне групе као ијелине*, док су радње које он укључује

² По пресуди против Вујадина Поповића и др. говори о броју од 5.336 убијених.

³ У пресуди против генерала Здравка Толимира тај број је 4.970.

⁴ У првостепеној пресуди против др Радована Караџића претресно вијеће ИТ-95-5/18-Т од 24. марта 2016. године говори о броју од 5.115 (параграф 5519. стр. 2304.)

усмјерене против појединаца не због њихових индивидуалних својстава већ због њихове припадности одређеној националној групи.⁵

Овом ставу у суштини одговара и став Међународног суда правде, изнесен у савјетодавном мишљењу од 28. маја 1951. године. У том мишљењу, које је Суд дао поводом постављеног питања о могућности да државе ставе резерве на Конвенцију о спречавању и кажњавању злочина геноцида, поновљена је и својеврсна дефиниција геноцида дата још у Резолуцији 96 (I) Генералне скупштине Уједињених нација од 11. децембра 1946. године. Суд с тим у вези подсећа на то да настанак Конвенције показује намјеру Уједињених нација да осуде и казне геноцид као (курзив у цитату је мој):

„...злочин према међународном праву који подразумева негирање права на постојање читавих група људи, негирање које шокира савјест човјечанства и резултира великим губицима за човјечанство, што је супротно моралном праву и циљевима и духу Резолуције 96 (I) Генералне скупштине Уједињених нација од 11. децембра 1946. године“.⁶

Међутим, од наведених стандарда биће одступљено у пракси Трибунала у Хагу и само у односу на Републику Српску, боље рећи против ње. Прије него што изнесем начин на који је створена подлога за наведено одступање, указаћу на понашање једног од његових креатора, професора Шерифа Басиунија. Понашање Басиунија везано је за злочине према српском становништву на подручју Сребренице које су починиле муслиманске јединице под командом Насера Орића, на шта у једној монографији указује Џорџ Богданич. Овај аутор у вези са професором Басиунијем истиче сљедеће:

„Шериф Басиуни, вођа експертске комисије УН, египатски стручњак за исламско право који је предавао на правном факултету универзитета ДеПол у Чикагу, у завршном извештају експертске комисије није ни поменуо Орићеве убилачке нападе на околну популацију, иако је на располагању имао форензичке доказе из обимних извештаја др Станковића.“⁷

Претходне ријечи довољно говоре о понашању једне од веома важних особа која је учествовала у креирању идејних основа за одступање од дотадашњих правних стандарда везаних за геноцид. Оне су осмишљене изван Трибунала у Хагу, о чему на посебан начин свједочи наредни подужи цитат из рада под насловом *Појам геноцида у праву и науци: Јаз који се шири?*, шведског професора Кјела Магнусона:

⁵ Raphael Lemkin: *Axis Rule in Occupied Europe Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Washington, Carnegie Endowment for World Peace, 1944, p. 79.

⁶ Резолуција 96 (I) Генералне скупштине Уједињених нација од 11. децембра 1946. године“ која је коначно верификована 1951. године.

⁷ Џорџ Богданич: *Увод у освајање Сребренице*. Објављено у монографији *Масакр у Сребреници, докази, контекст, политика*, приредио Едвард С. Херман, издавач Фонд „Историјски пројекат Сребреница“ Холандија, Београд, 2011, стр. 46. и 47.

„Комисија постављена од стране Савета безбедности Уједињених нација 6. октобра 1992. од великог је значаја за каснији правни развој питања геноцида. Њен задатак био је да истражи ратне злочине и тешке злочине против човечности учињене у бившој Југославији од 1991. На челу комисије био је М. Шериф Басиуни, професор на одељењу за међународно право ДеПаул Универзитета у Чикагу. Финални извештај Комисије представљен је Савету Европе 24. маја 1994. и о њему се расправљало 28. децембра исте године.⁸ Извештај се састоји од увода, подужега резимеа и 12 анекса на отприлике 3.300 страна. *Финални извештај ће касније постати круцијална основа за рад МКТЈ-а.* Представљао је архивску базу за судске поступке и иницијално је одредио случајеве који су касније били предмет суђења.

Од једнаке важности је било и Басиунијево схватање концепта геноцида, који је несумњиво утицао како на судски процес, тако и на јавност. Његова иновација био је концепт „локалног геноцида“.

На саслушању у америчком Конгресу дискутовало се о томе да ли се оно што се догодило у Босни може сматрати геноцидом или не. Басиуни истиче да је основа Финалног извештаја у томе да не постоји сумња да су у Босни учињени злочини против човечности, али да је ситуација нешто другачија када је у питању геноцид, те да је питање дефиниције од велике важности. *Уколико се конвенција Уједињених нација користи као стандард, тешко је дешавања у Босни означити као геноцид, али уколико се заузме „прогресивни“ став, тј. да се геноцид може извршити на локалном нивоу, ситуација може бити различита.“* (након чега професор Магнусон цитира оно што је тим поводом Басиуни изјавио на саслушању у америчком Конгресу – моја опаска).

„Питање геноцида је компликовано због нацрта конвенције у погледу тога да се захтева постојање посебне намере у начину на који се спроводи, као и да ли се конвенција тумачи тако да се односи на читаву групу или не.

Ми смо у оквиру Комисије прихватили прогресивни став и рекли да геноцид не би требало тумачити у светлу читаве групе као што је учињено након Холокауста јер је то образац који су прихватили нацисти, већ га треба посматрати у једном посебном контексту.“⁹

Дакле, било је, како ће вријеме показати, довољно да вођа комисије (професор Басиуни) изнесе два своја става и да они буду прихваћени у поменутој Комисији, да би се на основу њих промијенио објективни смисао злочина геноцида. Први став је у ствари концепт локалног геноцида. Из њега је произашао други став према којем „геноцид не би требало тумачити у светлу

⁸ Финални извештај Комисије представљен је Савету Европе 24. маја 1994. и о њему се расправљало 28. децембра исте године.

⁹ Кјел Магнусон: *Појам геноцида у праву и науци: Јаз који се шири?*, доступно на http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/Crimen_001-2013/Broj%201-2013%20-%2003%20Kjell%20Magnusson.pdf. Приступ од 21.12.2015. године.)

читаве групе као што је учињено након холокауста јер је то образац који су прихватили нацисти, већ га треба посматрати у једном посебном контексту“. Након овога, само је требало (боље рећи морало) да се по сваку цијену (про)нађе неки догађај како би на њега била наметнута наведена схватања геноцида. За то ће послужити сребреничка дешавања из јула 1995. године, а институција помоћу које ће се одрадити преостали дио посла је већ била формирана, у виду Трибунала у Хагу.

Тужна страна оваквог односа спрам злочина геноцида је у томе што његови креатори таквом приступу желе дати епитет прогресивног става, што је својеврсна софистерија, јер се ласкавим етикетањем сопственог мишљења као прогресивног става жели прибавити легитимитет том ставу, упркос томе што се њиме извитоперује објективни смисао злочина геноцида и уноси правна несигурност. Због тога не чуди што професор Кјел Магнусон у интервјуу шведском листу *Geteborgsposten* 2014. године каже не само то да се „...у БиХ није десио геноцид, као ни у Сребреници“, већ и да „Данашња употреба термина геноцид девалвира злочине који су почињени против Јевреја и других народа у Европи“.¹⁰

Имајући у виду претходно изнијете разлоге неосновано се у пресуди против др Радована Караџића (пресуда Претресног вијећа, ИТ-95-5/18-Т од 24. марта 2016. године) износи сљедеће:

„5672. The Chamber recalls that where part of a protected group is targeted for destruction, such part must be substantial. With regard to the targeted group, which was the Bosnian Muslims in Srebrenica, *the Chamber recalls that the Appeals Chamber has found that although the Bosnian Muslim population in Srebrenica constituted a numerically small percentage of the Bosnian Muslim population, the enclave’s seizure was of particular strategic importance due to its geographic proximity to Serbia, its symbolic stature as a refuge for Bosnian Muslims, and the fact that its elimination despite its status as a safe area would be demonstrative of the potential fate of all Bosnian Muslims. The Chamber agrees with this analysis and, accordingly, finds that the Bosnian Muslims in Srebrenica constituted a substantial part of the Bosnian Muslim population.*

(3) Conclusion

5673. *On the basis of the analysis set out above, the Chamber finds that—with the intent to destroy the Bosnian Muslims in Srebrenica, which constituted a substantial part of the Bosnian Muslim protected group—members of the Bosnian Serb Forces killed thousands of Bosnian Muslim males and caused serious bodily or mental harm to thousands of Bosnian Muslims in Srebrenica. The Chamber therefore*

¹⁰ Пренесено према <http://www.rtvbn.com/mobile/vijest/24049/u-bih-nije-bilo-genocida>. Исто и <http://www.klix.ba/vijesti/bih/svedski-profesori-negiraju-genocid-u-bih-sistematskog-progona-bosnjaka-nije-bilo/140130026>. Приступ од 21.12.2015. године.

finds that the acts described above constitute genocide within the meaning of Articles 4(2)(a) and 4(2)(b) of the Statute.”

Више навода из цитираног дијела пресуде не може издржати озбиљну научну критику. Као прво, Претресно вијеће у овој пресуди нема сопствени став у погледу појма “значајан дио” из бића инкриминације геноцида. Умјесто тога, оно само преузима оно што је с тим у вези рекло жалбено вијеће у пресуди против генерала Радислава Крстића од 19. априла 2004. године. А у њој је речено више бесмислица. Наиме, у тој пресуди (у параграфима 15. и 16. на које се ослања и Претресно вијеће у пресуди против др Карацића) најприје је признато да *муслиманска популација у Сребреници представља само мањи проценат цијелокупног муслиманског становништва у БиХ*. Тиме је речено нешто што је истина, то јест да та популација (дакле, ни сви Муслимани Сребренице) нису значајан дио у односу на укупну муслиманску популацију у БиХ. Међутим, након тога Жалбено вијеће у предмету против генерала Крстића сасвим арбитарно каже како муслиманска популација из Сребренице упркос наведеном јесте “значајан дио” *уљед стратегијске важности Сребренице због њене близине са Србијом и зато што она има симболички значај као уточниште за Муслимане те да би њеном елиминацијом као заштићене зоне била демонстрирана потенцијална судбина и свих осталих Муслимана*. Ово је примјер судских бесмислица пред којима сваком објективном аналитичару (а и оптуженом који се суочи са овим) не преостаје ништа друго до да се ухвати за главу. Очигледно је да се овдје ради о “аргументима” силе, а не о сили аргументације, што је својствено само силнима (према старој латинској *Quod licet Iovi, non licet bovi*).

Поред тога, Вијеће и у пресуди против др Радована Карацића (параграф 5831. стр. 2444. пресуде) не узима правилно у обзир чињеницу да је 25.000 људи (жена, дјеце и старих особа) на њихово тражење евакуисала Војска Републике Српске до територије под контролом муслиманских снага. Ова чињеница је од кардиналне важности, *јер извршилац злочина геноцида не прави селекцију према жртвама већ их (као у случају муслиманских злочина над Србима сребреничког краја у протеклом рату) убија све због њихове припадности заштићеној групи*.

Исти закључак о непостојању геноцидне намјере се намеће и у случају бројних заробљених муслиманских војника који су, након заробљавања на подручју Сребренице у јулу 1995. године, од стране Војске Републике Српске пребачени у Батковић код Бијељине, одакле су након одређеног времена проведеног у заробљеништву пуштени на слободу. Тако Винко Пандуревић, у то вријеме командант Зворничке бригаде, износи податак да је у периоду од 18.07. до 08.08.1995. године његова бригада заробила 145 муслиманских војника и да су сви упућени у Батковић.¹¹ У случају извршења геноцида сигурно не би било ниједног оваквог случаја.

¹¹ Винко Пандуревић: *Живот се брани истином*, Хаг 2011 – Београд 2015, стр. 550.

2. БРОЈ РАТНИХ ЗАРОБЉЕНИКА СТРИЈЕЉАНИХ У СРЕБРЕНИЦИ У ЈУЛУ 1995. ГОДИНЕ

Када је ријеч о броју стријељаних, ту најприје треба рећи сљедеће. У *сребреничким догађајима у јулу 1995. године извршен је ратни злочин против ратних заробљеника*. О овом злочину се ради и у случају убистава муслиманских ратних заробљеника у складишту у Кравици, без обзира на то што је до тога дошло као реакција на чињеницу да је претходно један од тих заробљеника отео пушку српском војнику Крсти Драгичевићу, који је чувао заробљенике, и убио га, након чега је командир Радету Чутурићу, који је покушао да отме пушку од заробљеника (држећи пушку за цијев док је заробљеник из ње пуцао), спржена рука, због чега је хитно пребачен у болницу у Братунцу ради указивања медицинске помоћи (параграф 5228. пресуде).

Ратни злочин против ратних заробљеника извршили су појединци из српског народа, мада се међу починиоцима нашао и одређен број појединаца припадника других народа (хрватског и словеначког). Сви они треба да буду приведени лицу правде и да кривично одговарају како појединачно, тако и због међусобног договора усмјереног на убијање ратних заробљеника. Међутим, форензички докази (о којима ће касније бити ријечи) неумољиво показују како је број стријељаних заробљеника далеко испод броја који се неосновано жели наметнути пресудама Трибунала у Хагу, па тако и пресудом против др Радована Карацића. Овај проблем у вези је с чињеницом да су четири питања све до данас остала обавијена велом тајне. Једно од њих је везано за креирање броја несталих муслиманских војника у јулским догађајима у Сребреници, друго је везано за муслиманске војнике погинуле у пробоју њихове колоне према Тузли и мјеста њиховог укопа, треће се односи на број муслиманских војника који су се у борбеној колони успјели пробити до територије под контролом муслиманских снага, а четврта тајна се тиче рада Међународне комисије за нестала лица.

Прво питање. Оно је у непосредној вези са чињеницом да никада није утврђено колико становника је било у Сребреници и њеној околини у тренутку њеног пада. У предметима вођеним у Трибуналу у Хагу, тај број се пењао до 42.000 становника, што је веома сумњиво јер није поткријељено ниједним прецизним доказом. Штавише, оно на шта указујем у наставку говори да се таквим бројем манипулисало од стране муслиманских власти прије пада Сребренице, што је касније прихваћено и од стране Трибунала у Хагу. У наставку цитирам један службени акт предсједника Предсједништва општине Сребреница из јануара 1994. године, који својом садржином потврђује претходно речено. Дакле, у том акту записано је сљедеће:

ПРАВОСУДНА НЕИСТИНА О СРЕБРЕНИЦИ

„Република Босна и Херцеговина

ОПШТИНА СРЕБРЕНИЦА

Број: 01-05/94

Датум: 11.01.1994. године

ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКУ РЕПУБЛИКЕ БиХ САРАЈЕВО

ОДЈЕЉЕЊЕ ЗА СТАТИСТИКУ У ТУЗЛИ ТУЗЛА

ОКРУЖНИ СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА ОДБРАНУ ТУЗЛА

На основу вашег акта број: 031-01/3 од 07.01.1994. године достављамо вам тражене податке:

- Број локалног становништва на Општини 9791;
- Број локалног становништва које се у оквиру Општине дислоцирало са својих огњишта 10 756;
- Број прогнаног становништва са других Општина је 16708.

НАПОМЕНА: *Тражене податке вам прилажемо за статистику које ви не бисте требали давати на увид међународним организацијама јер ми са истим калкулишемо са бројем од 45000 становника.*

ПРЕДСЈЕДНИК ПРЕДСЈЕДНИШТВА

ОПШТИНЕ СРЕБРЕНИЦА

Салиховић Фахрудин дипл. вет.“

Према овом документу, стварни број становника у Сребреници је био 37.255, али се у одређеној комуникацији са међународним организацијама (зло)употребљавао други број који је за скоро 8.000 био већи од стварног броја становника.

Важност наведеног броја може се запазити када се доведе у везу са бројем лица избјеглих из Сребренице након њеног пада у јулу 1995. године. Међународни комитет Црвеног крста је почетком августа 1995. регистровао 35.632 људи избјеглих из енклаве Сребреница, то јест 1.623 мање од броја становника из наведеног акта Предсједништва општине Сребреница.

У наведеном документу Предсједништва општине Сребреница стварни број становника повећавао се до броја од 45.000, па је разлика између тог броја и броја избјеглих које је регистровао Међународни комитет Црвеног крста била основ за тврдњу о 8.000 несталих, односно стријеланих Бошњака.

О томе како су након догађаја у Сребреници прављени спискови несталих свједоче ријечи професора Миливоја Иванишевића које дајем у наставку:

„Свако је могао да дода несталу особу на списак, а да није било ни елементарне провере лица које то чини. Не треба због тога критиковати

Међународни комитет Црвеног крста. Пријаве су често подносили појединци који су се, не пружајући никакве доказе, представљали као чланови породице, колеге, саборци, суседи. Овај је списак, без даљих поступака или провера, објављен и претворен у списак жртава Сребренице, да би то касније отишло и много даље, па је списак претворен у листу масакрираних муслиманских цивила.¹²

При томе професор Иванишевић скреће пажњу на то да овај списак обухвата и: „... многе који су чинили злочине на овом подручју и у чијем је интересу било да се воде као „нестали“. Они су променили име и са другим идентитетом наставили живот у [Босни и Херцеговини] или у иностранству као избеглице.“¹³

Друго питање. Нажалост, до данас није утврђен ни тачан број особа из колоне које су погинуле у борбама против Војске Републике Српске, што, такође, омогућује манипулације. Како тај број ни послје толико година није утврђен, готово је извјесно да то ни у будућности неће бити учињено, а то је маневарски простор да се и за тако погинуле најприје наводи како су нестали, из чега у коначном произлази и тврдња да су наводно стријељани. Међутим, постоје докази који говоре о томе да се радило о хиљадама припадника муслиманске борбене колоне погинулих приликом пробоја у борбама са јединицама Војске Републике Српске. Тако је генерал Армије РБиХ Енвер Хадихасановић приликом свједочења у предмету против генерала Радислава Крстића изјавио како се може „...са сигурношћу тврдити да је погинуло 2.628 припадника, како војника тако и официра, припадника 28. дивизије“.¹⁴

На суђењу генералу Ратку Младићу, вјештак одбране Душан Павловић навео је да је приликом пробоја из Сребренице погинуло најмање 4.000 до 5.000 припадника колоне.¹⁵

Карл Билт у својој књизи „Мисија мира“, такође, наводи да је у овим борбама погинуло око 4.000 припадника муслиманске колоне.¹⁶

У дневном листу „Вечерње новости“ од 21. јула 2015. године дато је казивање једног од преживјелих из муслиманске колоне. Ради се о Нуризу Селимовићу, референту за оперативно-наставне послове команде 284. бригаде. У изјави коју је Селимовић по пробоју колоне дао команди 28. дивизије 26. јула 1995. у Тузли он је рекао:

¹² Миливоје Иванишевић: *Сребреница јул 1995: у трагању за истином*, Београд, Хришћанска мисао, друго издање, 2010, стр. 76-78.

¹³ Ибид.

¹⁴ Доступно на интернет порталу Трибунала у Хагу, на адреси <http://www.icty.org/x/cases/krstic/trans/en/010406ed.htm>. Приступ од 01.02.2016. године.

¹⁵ http://www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Vjestak-U-proboju-iz-Srebrenice-poginulo-4000-do-5000-pripadnika-ABiH/202031.html. Приступ од 01.02.2016. године.

¹⁶ Карл Билт: *Мисија мира*, Крагујевац, 1998, стр. 103.

„Велики број људи је дошао и пребацио се у току дана преко асфалта, од њих сам сазнао да је број људи који се креће одсјечен од колоне између 2.000 и 3.000. Тек тада сазнајем да се дешавају лоше и погубне ствари за наше људе, да се командант бригаде Ибро Дуда предао, да су се неки људи сами убијали. Људи су се скупљали у групу од по 20 око бомбе и загрливши се заједно вршили самоубиства. ... Ми смо наставили пут претресањем Крижевачких њива све до Парлога. Од тада већ људи који су били у позадини почели су да се масовно убијају, дајући знаке психичких поремећаја, гдје се дешавало да се расприште једни од других и отварају ватру једни на друге.... Цијеним да смо имали 4.000 – 5.000 губитака војно способних људи“.

У истом новинском чланку изнесен је још један занимљив податак. Наиме, у чланку је записано и да је вјештак одбране у поступцима против хашких оптуженика у случају Сребреница, адмирал Бошко Антић, „...указао на кључну улогу Мухамеда Жилића, шефа безбедности Другог корпуса Армије Босне и Херцеговине, у прикривању истине о сребреничкој несрећи. Наиме, сви релевантни документи Другог корпуса из јула 1995. године су нестали и нису били доступни истражитељима ратних злочина. Зашто их службеници суда нису одлучно тражили као што су тражили сва документа Војске РС из Бањалуке и Београда, питање је на које никада нећемо добити одговор.“¹⁷

Најзад, у вези са бројем оних који су као припадници муслиманске борбене колоне погинули у борбама против Војске Републике Српске потребно је истаћи и нешто на шта је указао Стефан Каргановић. Наиме, овај аутор, позивајући се на мапу Ендија Вилкоксона на којој је приказан пробој борбене колоне, у чланку под насловом *Службене тајне Сребренице* каже:

„Већина наводних ‘секундарних’ гробница налази се на само километар или два од линије пробоја. Очигледна је географска блискост између трасе пробоја и оближњих масовних гробница. Та места укопа лажно су представљена као секундарне гробнице да би се посмртни остаци који се у њима налазе могли додавати жртвама стрељања. Поред тврдњи сведока-сарадника Момира Николића, који је свој исказ подешавао у договору са Тужилаштвом заузврат за блажу казну, материјалних доказа о наводном прекопавању примарних гробница и измештању њиховог садржаја – нема. Нема ниједног сателитског снимка активности која је наводно трајала неколико дана, користила тешку опрему и велики број возила и где је учествовало више десетина људи. На мапи се такође види да се гробнице које су стварно везане за места стрељања налазе тамо где би се очекивало, у непосредној близини стратишта, на поприличном растојању од простора којим

¹⁷ Цитирано преко истом новинском извору, доступно на http://www.novosti.rs/dodatni_sadrzaj/clanci.119.html:558644-Prolaz-kroz-devet-krugova-pakla. Приступ од 01.02.2016. године.

се кретала колона. Сви подаци унесени у мапу преузети су из доказног материјала који је Тужилаштво користило у разним предметима МКТБЈ.¹⁸

Треће питање. И када је ријеч о тачном броју муслиманских војника који су се у борбеној колони успјели пробити до територије под муслиманском контролом, тај број више неће моћи бити утврђен са извјесношћу будући да то ни до сада није учињено у Трибуналу у Хагу. Међутим, да се ради о хиљадама таквих лица може се посредно закључити, о чему свједочи и слједећи примјер. У већ поменутој књизи Винка Пандуревића *Живот се брани истином* (стр. 468) записано је да је судија О Гон Квон, приликом изрицања пресуде Винку Пандуревићу, рекао и ово (курзив у цитату је мој):

„Пандуревићева одлука да, супротно наређењима својих претпостављених, отвори коридор (за муслиманску борбену колону која се пробијала према Тузли – моја опаска) у Баљковици и тако омогући пролаз колоне, спасила је животе хиљадама босанских Муслимана. Чак и у нормалним околностима борбених дејстава, такав би се поступак сматрао необичним.“

Дакле, и сам Трибунал овдје признаје да се радило о хиљадама војника, што поуздано указује не само на то него и на одсуство геноцида, будући да код извршења таквог кривичног дјела његови учиниоци немају милости према било ком припаднику заштићене групе, а посебно не према онима из те групе који им се оружаним путем супротстављају. Све то, међутим, Трибунал у Хагу не узима у обзир, па ни у пресуди против др Карацића.

Четврто питање. Најзад, остало је да се још размотри питање везано за рад поменуте Међународне комисије за нестала лица, на чије налазе се ослања Трибунал у Хагу у свим својим оптужницама и пресудама у вези са бројем стријеланих муслиманских војника. О каквој комисији је ријеч и шта је она до сада (у)радила? Да би се одговорило на ова питања, неопходно је подсејетити на то да је Трибунал у Хагу само у периоду од 1996. до 2001. године имао контролу над ексхумацијом посмртних остатака из разних гробница везаних за догађања око Сребренице у јулу 1995. године, што је потврђено и у параграфу 5523. пресуде претресног вијећа у предмету против др Радована Карацића. За то вријеме форензичка анализа је, како указује Стефан Каргановић, дала слједеће резултате:

„Само за 442 ексхумиране особе би се непобитно могло тврдити да су жртве стрељања, с обзиром на то да су имале повезе преко руку или очију; 627 особа имају повреде од фрагмената метака или метала, што може да буде последица погубљења, али и борби; 505 тела има повреде од метака, што може да буде последица погубљења, али и борби; за 411 тела се не може утврдити узрок смрти; 1583 ‘случајева’ представљају само делове тела, с тим што су

¹⁸ Стефан Каргановић: *Службене тајне Сребренице*, цитирано према <http://www.balkanmagazin.net/novosti-ipolitika/cid128-68337/sluzbene-tajne-srebrenice>. Приступ од 31.01.2016. године.

форензички стручњаци МКТЈ констатовали да се за 92,4% њих не може утврдити узрок смрти.“¹⁹

Ако оставимо по страни 1583 тзв. случаја који представљају само дијелове тијела за које се у 92,4% случаја не може утврдити узрок смрти, у преосталом броју, свакако, је мањи број оних који су страдали стријељањем (442). То потврђује и судски вјештак Душан Дуњић током његовог саслушања у предмету против др Карацића, када је утврдио да је било између 400 и 500 тијела на којима су нађене лигатуре, због чега се та лица могу сматрати жртвама стријељања (параграф 5552. пресуде).

Наведеним резултатима до којих су дошли судско-медицински стручњаци Трибунала у Хагу, може се објаснити не само зашто је морала бити формирана Међународна комисија за нестала лица него и зашто је радила на начин на који је радила. Наиме, када се имају у виду претходно цитирани резултати, свакоме постаје јасно да се помоћу њих не може доћи до пројектованог броја од преко 8.000 наводно стријељаних Бошњака из Сребренице. Међутим, пошто се тај пројектовани број морао постићи по сваку цијену, створена је наведена комисија. То је, нимало случајно, учињено на иницијативу тадашњег предсједника САД Била Клинтона.

Рад ове комисије обавијен је велом тајни, а не може бити подвргнут контроли било кога. Чак се то не дозвољава ни у сврху одбране лица оптужених пред Трибуналом у Хагу. Да апсурд буде већи, ни тај трибунал нема увид у њен рад, тако да ни он не подвргава сопственој контроли оно што пред њега буде изнесено из те комисије. С тим у вези посебно је индикативно да Трибунал, иако свјестан да за тако нешто нема никакво правно ваљано упориште, своје закључке о броју стријељаних (па и у предмету против др Карацића) изводи упорно понављајући за уво обичног човјека примамљиве изразе, попут израза “на основу ДНК анализе”. Претресно вијеће то чини у параграфима 5558 – 5568. своје пресуде.

У вези са радом поменуте Међународне комисије за нестала лица, треба указати на још нешто. Наиме, позивање Трибунала у Хагу на ДНК налазе те комисије као “доказ” о хиљадама наводно стријељаних муслиманских војника је ирационалност о којој не треба трошити много ријечи, јер је и лаику јасно да узимање ДНК узорака од неког живог лица и њихово упоређивање са ДНК узорком смртно страдалог лица (а то је поменута анализа, којим изразом се тако често служи Трибунал) могу бити од помоћи само у идентификацији смртно страдалог лица. Међутим, *ДНК анализа не може одговорити на питање на који начин је дошло до смрти страдалог лица (у борби, стријељањем или на неки други начин), а то је кључно форензичко питање у овом случају.*

¹⁹ Стефан Каргановић, Александар Павић: *Сребреница 1995 – 2015*, Београд, јун 2015, стр. 16.

ЗАВРШНИ ДИО

Но, иако је изостала ту, истина се може наћи у издвојеном мишљењу судије Приске Матимба Ниамбе, која је била члан Жалбеног вијећа у предмету против генерала Здравка Толимира. Мада се њено образложење односи на предмет против генерала Толимира, закључци судије Ниамбе у погледу непостојања геноцида и удруженог злочиначког подухвата могу се *mutatis mutandis* примијенити и у случају др Радована Караџића. Дакле, судија Приска Матимба Ниамбе у свом издвојеном неслажућем мишљењу од 12. децембра 2012. године о наведеним кључним питањима каже сљедеће (курзив у цитату је мој):

„85. Супротно ставовима већине чланова Вијећа, *не слажем се са ставом да је међу појединцима у снагама босанских Срба и руководством РС-а постојао УЗП присилног уклањања становништва, босанских муслимана. Не сматрам да је постојао заједнички циљ за такав злочиначки подухват него да је становништво енклава жељело да оде и да је, уз помоћ АБиХ и Ратног предсједништва Жепе, постигло споразум о евакуацији људи из разлога ратне нужде. Сходно томе, не могу да закључим да је било какво 'присилно премјештање' допринијело закључку о геноциду или удруживању ради вршења геноцида. Као што не могу да закључим, на основу укупних доказа из списка, да су муслимански цивили у сребреничкој и жепској енклави били прогоњени од стране босанских Срба с траженом посебном намјером. Као што нисам могла да утврдим постојање присилног премјештања као дјела у основи или УЗП-а присилног премјештања становништва енклава, тако не могу да закључим ни да оптужени по било ком виду одговорности сноси кривичну одговорност за то кретање становништва.*

86. *не слажем се са ставом већине чланова Вијећа да се, кад је ријеч о УЗП-у убиства, ради 'о врло организованог операцији убиства коју су разрадиле и усвојиле бројне високе старјешине ВРС-а, а у дјело провели многобројни припадници снага босанских Срба'. По мом мишљењу, 'спонтани' карактер тог УЗП-а у оквиру кога је требало позивати добровољце да би убиства могла да се изведу, такође, доводи до разумног закључка да је он потекао од мале групе појединаца који су дјеловали без ичијег одобрења и у тајности.*

87. Поред тога, сматрам да нису доказани ни значајан допринос оптуженог УЗП-у убиства ни намјера која се тражи за УЗП, тј. 'са циљем почињења кривичног дјела' и са заједничком намјером учесника. Сходно томе, не могу закључити да је оптужени био учесник УЗП-а убиства и из тог разлога закључујем да он није одговоран за дјела почињена у оквиру заједничког циља УЗП-а убиства. Будући да оптужени није био учесник УЗП-а убиства, не поставља се ни питање његове одговорности за кривична дјела почињена ван оквира заједничког циља тог УЗП-а која су била његова природна и предвидљива посљедица. С тим у вези, не сматрам да докази говоре у прилог

томе да је оптужени ван тога непосредно починио, планирао, подстицао, наређивао или на друге начине помагао и подржавао планирање, припрему и извршење тих кривичних дјела.

88. *Што се тиче тачке 1 (геноцид), закључила сам да оптужени није посједовао намјеру која се тражи за геноцид. Поред тога, будући да сам утврдила да оптужени није одговоран за убиство и да није било присилног премјештања из Сребренице и Жепе, као ни с њим повезаног злостављања цивилног становништва, не постоји основа за закључак да је починио било које од дјела у основи геноцида према члану 4(2) Статута...*

89. *Пошто оптужени није посједовао намјеру која се тражи за геноцид, не може му се приписати кривична одговорност за удруживање ради вршења геноцида*

90. *Оптужени није одговоран за убиство ни по једном виду одговорности. Из тога слиједи да би га требало ослободити оптужби за убиство као злочин против човјечности и као кршење закона и обичаја ратовања... . Будући да оптужени није одговоран за убиство, не може му се приписати ни одговорност за истребљивање као злочин против човјечности ... јер је истребљивање убиство масовних размјера.”*

Једино што се претходно цитираном треба додати на крају, јесте чињеница да ни у пресуди претресног вијећа против др Радована Караџића нема правно ваљаних доказа да је он (а ни остали чланови државног руководства Републике Српске) починио, наредио или на било који други начин учествовао у убиству иједног заробљеног муслиманског војника или да је на било који начин повезан са убиствима тих заробљеника почињених, казано аргументацијом судије Ниамбе, од мале групе појединаца који су дјеловали без ичијег одобрења и у одређеној тајности.

ИЗВОРИ

1. http://www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Vjestak-U-proboju-iz-Srebrenice-poginulo-4000-do-5000-pripadnika-ABiH/202031.html. Приступ од 01.02.2016. године
2. Lemkin Raphael: *Axis Rule in Occupied Europe Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Washington, Carnegie Endowment for World Peace, 1944,
3. Билт Карл: *Мисија мира*, Крагујевац, 1998.
4. Богданич Џорџ: *Увод у освајање Сребренице*. Објављено у монографији *Масакр у Сребреници, докази, контекст, политика*, приредио Едвард С. Херман, издавач Фонд „Историјски пројекат Сребреница“ Холандија, Београд, 2011.
5. Иванишевић Миливоје: *Сребреница јул 1995: у трагању за истином*, Београд, Хришћанска мисао, друго издање, 2010.
6. Интернет порталу Трибунала у Хагу, на адреси <http://www.icty.org/x/cases/krstic/trans/en/010406ed.htm>. Приступ од 01.02.2016. године.

7. Каргановић Стефан, Павић Александар: *Сребреница 1995 – 2015*, Београд, јун 2015.
8. Каргановић Стефан: *Службене тајне Сребренице*, цитирано према <http://www.balkanmagazin.net/novosti-ipolitika/cid128-68337/sluzbene-tajne-srebrenice>. Приступ од 31.01.2016. године.
9. Магнусон Кјел: *Појам геноцида у праву и науци: Јаз који се шири?*, доступно на http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/Crimen_001-2013/Broj%201-2013%20-%2003%20Kjell%20Magnusson.pdf. Приступ од 21.12.2015. године.)
10. Новински извор, доступно на http://www.novosti.rs/dodatni_sadrzaj/clanci.119.html:558644-Prolaz-kroz-devet-krugova-pakla. Приступ од 01.02.2016. године.
11. По пресуди против генерала Здравка Толимира тај број је 4.970
12. Пренесено према <http://www.rtvbn.com/mobile/vijest/24049/u-bih-nije-bilo-genocida>. Исто и у <http://www.klix.ba/vijesti/bih/svedski-profesori-negiraju-genocid-u-bih-sistematskog-progona-bosnjaka-nije-bilo/140130026>. Приступ од 21.12.2015. године
13. Пресуда против Вујадина Поповића и др. говори о броју од 5.336 убијених,
14. Резолуција 96 (I) Генералне скупштине Уједињених нација од 11. децембра 1946. године“ која је коначно верификована 1951. године.
15. У првостепеној пресуду против др Радована Караџића претресно вијеће ИТ-95-5/18-Г од 24. марта 2016. године говори о броју од 5.115 (параграф 5519. стр. 2304.)
16. *Универзална декларација о правима човека*. Усвојена и прокламована од стране Генералне скупштине резолуцијом 217А(III) од 10. децембра 1948. године.
17. Финални извештај Комисије представљен је Савету Европе 24. маја 1994. и о њему се расправљало 28. децембра исте године.

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ДОГОДИО ГЕНОЦИД¹

Карлос Мартинс Бранко, португалски генерал²

бивши шеф мисије војних посматрача УН за Хрватску и Босну и Херцеговину

Апстракт: Генерал Карлос Мартинс Бранко, португалски генералштабни официр, као високи функционер УНПРОФОР-а, на положају заменика шефа мисије војних посматрача УН за Хрватску и Босну и Херцеговину (1995-1996.), са своје загребачке осматрачнице имао је непосредан увид у сва важна дешавања на територији бивше Југославије где су се, деведесетих година прошлога века, одвијали оружани сукоби. Преко његовог стола пролазили су извештаји са терена најповерљивије природе. Упућен у документа из прве руке и на основу дискретних разговора са колегама из других обавештајних структура, Мартинс Бранко је био добро позициониран да сазна чињенице које су званичници често прикривали, а медији уопште нису преносили. Део тих ставова и закључака, посебно оних који се односе на догађаје у Сребреници и на неаргументовано оптуживање српске стране за геноцид, доноси овај текст.

Кључне речи: *безбедносна зона, мировне снаге, злочини, геноцид, Војска Републике Српске, Армије БиХ, пробој из окружења.*

Када је Војска Републике Српске започела подилажење према Сребреници, посматрачи УН нису имали прецизну анализу тих покрета нити стварних намера. Највећи део западне Европе сматрао је да Срби хоће да заузму територије јужно од Сребренице, како би омогућили транспорт трупа и набавку ратних потреба, посебно бензина. У то време генерал Кес Николаји, шеф холандског главног штаба УНПРОФОР-а, био је у сталној телефонској

¹ У новембру 2016. године генерал Карлос Мартинс Бранко (Carlos Martins Branco) у Португалији објавио је своје мемоарске белешке из периода службовања на Балкану под називом „A Guerra nos Balcãs, jihadismo, geopolítica e desinformação“/Рат на Балкану, *шихадизам, геополитика и дезинформација*¹ у издању *Edições Colibri из Лисабона*. Текст који следи припремио је Стефан Каргановић, адвокат, који је разговарао са генералом Мартинс Бранком и на специфичан начин изнио његове ставове и изводе из студије, Рат на Балкану.

² Генерал Карлос Мартинс Бранко био је у Загребу високи функционер УНПРОФОР-а на положају заменика шефа мисије војних посматрача УН за Хрватску и Босну и Херцеговину (1995-1996.). У периоду од 1996-1999. године, обављао је дужност шефа Одељења за обавештајне послове Еурофора за Босну, Албанију и Косово. Након службе на Балкану, неколико година борао је у Фиренци на Европском универзитетском институту. Од 2007. до 2008. године одлуком Генералштаба Војске Португалије, додељен је НАТО снагама у Афганистану за дужности портпарола главнокомандујућег. Од 2008. године до пензионисања, генерал Мартинс Бранко обављао је дужност заменика директора Института за националну одбрану Португалије.

вези са Хагом и Бриселом и разговарао о угрожавању безбедносне зоне и потребе бомбардовања српских снага од стране НАТО-а. „Салонски бомбардери“ из Вашингтона нерекидно су захтевали ваздушне ударе док су очима европских снага захтеви САД, које нису имале трупе на терену, посматрани сасвим другачије.

Догађаји из јула 1995. године у Сребреници имају бројна теоретска разматрања и оцене. Сребреница и неки други босански градови проглашени су безбедносним зонама, али те зоне никада ограничене. Другим речима, нико није означио легалне границе Сребренице нити је дефинисао границе демилитаризације. Град је сматран безбедносном зоном, али околу су се налазила села, шуме и долине које неки нису сматрали делом зоне. Ово стога што УН нису имале право интервенције ван зоне, осим ако би били нападнути војници ОУН у циљу самоодбране.

Познато је да је, по уласку у Сребреницу, генерал Ратко Младић три пута преговарао са холандским командантом Томасом Каремансом и са тројицом делегата цивила и муслиманских избеглица који су тражили евакуацију становништва. Младић је затражио да муслимански војници положи оружје у року од 24 сата и обећао онима у униформи, као и онима који су починили ратни криминал, да ће бити третирани по Женевској конвенцији ако предају оружје. То се није догодило јер је највећи број одбацио пружену руку мира.

Тако су се понели јер је већи део муслиманских бораца имао окрвављене руке српским жртвама између 1992. и 1995. године. Због страха од освете али и очекивања да ће бити на мети својих екстремиста, у ноћи 10. јула муслимански војници су одлучили да се не предају и почели бежати. Према извештају холандског батаљона једна група око 300 војника је успела да побегне, у ноћи између 11. и 12. јула, између 10.000 и 15.000 муслиманских војника и наоружаних цивила напустило је Сребреницу пробијајући се кроз шуме. Нешто касније, Насер Орић је изјавио да је колона у пробоју бројала око 12.000 војно способних. Преко 20.000 мештана одлучило је да се крене у Поточаре, стоји у Извештају генералног секретара УН, а по холандском батаљону, већина су били жене, деца, старци и део војно способног људства.

ОЦЕНА ВОЈНОГ ПОСМАТРАЧА О ДОГАЂАЈИМА У СРЕБРЕНИЦИ

Надлежни посматрачи УН на терену, укључујући и официре холандског батаљона, потом изјаве бившег заменика шефа ОУН за контролу у Босни Карлоса Мартинса Бранка и високог комесара УН за људска права Хенрија Виленда, јасно говоре да нема никаквог доказа о масовној егзекуцији, нити о планирању геноцида на којем инсистирају многи међународни кругови.

Већ 1998. године, када је почео да бива обликован, данас добро познати „геноцидни наратив,“ од стране многих међународних кругова генерал Мартинс Бранко је објавио текст под провокативним насловом *Да ли је*

*Сребреница превара? Исказ очевица – бившег посматрача Уједињених нација у Босни.*³ У том осврту, генерал Мартинс Бранко поставља низ критичких питања у вези са догађајима на подручју Сребренице у јулу 1995. године.

„Моја политичка анализа може бити прихваћена или одбачена,“ написао је том приликом, генерал Бранко и додао: „али треба обратити пажњу на околности под којима је дошло до пада Сребренице, на то ко су жртве чији су посмртни остаци до сада пронађени, и зашто сам убеђен да је циљ Срба био да заузму Сребреницу и да босанске муслимане наведу на бегство, али без икакве намере да их покољу. Поређење Сребренице са Крајином, као и реакција западне ‘слободне штампе’ на те догађаје, такође много тога говори.“

Португалски генерал Мартинс Бранко, после службе на Балкану, неколико година је боравио у Фиренци, на Европском универзитетском институту. Затим је 2007. до 2008. године од своје државе био додељен НАТО снагама у Афганистану, у својству порт-парола главнокомандујућег. Од 2008. године до када је пензионисан, генерал Мартинс Бранко је служио на положају заменика директора Института за националну одбрану Португалије.

Ове импресивне референце професионалног војника, чему се може додати још и положај шефа Одељења за обавештајне послове Еурофора за Босну, Албанију и Косово између 1996. и 1999. године, говоре о томе да се ради о елитном и високо школованом официру са изванредним обавештајним способностима и моћима запажања.

Новембра 2016. године, генерал Бранко је у Португалији објавио своје мемоарске белешке из периода службовања на Балкану под називом „A Guerra nos Balcãs, jihadismo, geopolítica e desinformação“ /Рат на Балкану, дихадизам, геополитика и дезинформација/ у издању *Edições Colibri* из Лисабона којима на веома стручан и документован начин расветљава догађаје у и око Сребренице. Већ у самом уводу дела мемоара посвећеног Сребреници, Мартинс Бранко доводи у питање неприхватљивост тезе о геноциду:

„Генерал Ратко Младић је ставио до знања да је оставио отворен коридор за повлачење према Тузли. По договору са Младићем, око 6.000 особа је искористило ту могућност. У Извештају Холандског министарства иностраних послова напомиње се да је према изворима Уједињених нација у Тузлу до 4. августа пристигло 35.632 прогнаника, од којих су између 800 и 1.000 били припадници Армије РБиХ. Од тог укупног броја око 17.500 било је пребачено аутобусима.“⁴

Португалски генерал затим наставља: „Сребреница је била приказана – а и даље јесте – као масакр, са предумишљајем, невиних цивила Муслимана.

³ www.globalresearch.ca/was-srebrenica-a-hoax-eye-witness-account-of-a-former-united-nations-military-observer-in-bosnia/731

⁴ *Рат на Балкану, дихадизам, геополитика и дезинформација/ у издању Edições Colibri из Лисабона., стр. 195.*

Као геноцид! Али да ли је стварно било тако?! Пажљивије и упућеније размишљање о тим догађајима подстиче ме на сумњу у односу на такву тезу.⁵

Мартинс Бранко, пре свега, поставља нека неопходна и сврсисходна питања, и то строго са становишта професионалног војника: „Постоје разне процене о односу снага током битке за Сребреницу. Са српске стране, могло је учествовати највише до 3.000 бораца. Број борбених возила је теже утврдити, али се процењује да их није могло бити преко 20, као што је наведено на почетку студије. Извештаји са терена показују да више од шест таквих возила никада није било у покрету истовремено. Мада се не располаже поузданим подацима о стању на муслиманској страни, сасвим је вероватно да се ради о снагама које су бројале најмање 4.000 наоружаних људи, када се саберу војници АРБиХ и припадници паравојних милиција. По неким изворима, било их је и до 6.000. Али за сврху ове анализе треба узети цифру од 4.000 као веродостојну.“⁶

Искуством високог војног професионалца, генерал Бранко говори о карактеристикама земљишта на овом простору:

„Топографија сребреничког краја, као уосталом и Источне Босне у целини, врло је брдовита. Врлети, густо пошумљени предели и дубоке јаруге отежавају кретање борбених возила и олакшавају пешадијска дејства. Бројчани однос снага на једној и на другој страни, када се разматра у односу на својства терена, који без сваке сумње иде на руку браниоцима, сугерише да су снаге АРБиХ имале на располагању више него довољно људства да се бране. Међутим, нису тако поступиле. Узимајући у обзир однос нападача према браниоцима, о чему се учи на војним академијама, да би напад имао изгледа на успех број нападача би морао да буде најмање три пута већи од броја браниоца. У овом случају, тај однос је био више него повољан за браниоце (4.000 браниоца према 3.000 нападача). Поред тога, браниоци су имали још једну предност одличног познавања терена.“⁷

Генерал, затим, поставља једно од кључних сребреничких питања: „Пошто је војничка предност била на страни одбране, зашто АРБиХ евидентно није пружио никакав организован отпор српским снагама? Зашто команда 28. дивизије АРБиХ, наизглед поступајући супротно својим интересима, није успоставила систем одбране, као што је знала да чини под другим околностим, конкретно за време кризе у априлу 1993. године остаје потпуно непознато? Зашто муслиманске снаге у енклави нису прстом мрднуле да поврате у своје руке своје тешко наоружање, под контролом Уједињених нација, које се налазило у једном локалном депоу где су они имали приступ и сазнања? Да ли је то било само превид?“⁸

⁵ Ибид, стр. 196.

⁶ Ибид.

⁷ Ибид.

⁸ Ибид, стр. 167.

Као додаток оваквим запажањима стоји чињеница да је команда Холандског батаљона већ 6. јула 1995. године обавестила команду 28. дивизије да може покупити своје ускладиштено тешко наоружање, уколико жели. То стоји у „Дебрифингу“ Холандског батаљона, објављеном у октобру 1995. године⁹. Међутим, муслиманске снаге у Сребреници су, једноставно, игнорисале ову дозволу, што производи утисак да, из политичких или неких других разлога, нису имале намеру да се војнички супротставе српском нападу.

ИНТЕНЗИВНО СЕ ЧИЊЕНИЦЕ ПЛАНСКИ ЗАНЕМАРИВАНЕ

„После 20 година, још нема задовољавајућих одговора на питања која се чине кључним уколико се жели потпуно разумети шта се тачно догодило. Пасивност и одсуство војничке реакције муслиманских снага у енклави сушта је супротност од офанзивног понашања током претходне две године, што се манифестовало у систематским покољима српских цивила по селима која окружују Сребреницу.“¹⁰

Генерал Бранко износи један врло интригантан податак који је многим до сада био непознат: „Рамиз Бећировић (командант 28. дивизије у одсуству Насера Орића) на почетку је издао наређење да се покупи тешко наоружање, али га је затим повукао са објашњењем да је добио наређење да то не чини. Ко му је издао такво наређење и зашто? Нека буде забележено да је 6. јула изјутра, када је отпочео српски напад, командант Холандског батаљона УНПРОФОР-а, на своју одговорност, обавестио руководство Армије Републике БиХ да су Срби прекорачили ‘границе’ енклаве и да УН неће стављати никакве препреке уколико жели да поврати тешко наоружање које се налазило у локалном складишту.“¹¹

Генерал Мартинс Бранко затим, у вези са енигматичним нестанком воље да се пружи отпор, истиче и то да је Насер Орић, „харизматични вођа који би по свој прилици другачије поступио,“ био повучен из енклаве у априлу 1995. године и никада се више није вратио у Сребреницу, па са разлогом пита: „Да ли је његов повратак спречио Други корпус Армије БиХ, у чијем саставу се налазила 28. дивизија? Из каквих се разлога тако нешто могло догодити? До данас није добијен никакав убедљив одговор на ова питања.“¹²

„С друге стране,“ португалски генерал наставља своју потанку анализу сумњивог следа догађаја, „званичници локалне Странке демократске акције која је била на власти у Сарајеву, не само да су из чудних разлога одбили да помогну снагама УН у евакуацији Сребренице, што ће рећи сопственог

⁹ Report Based on the Debriefing on Srebrenica, Assen 4 October 1995, стр. 22

¹⁰ Царлос Мартинс, НД, стр. 197.

¹¹ Ибид, стр. 197.

¹² Ибид, стр. 198.

становништва и избеглица из суседних села које су се склониле у граду, већ су их спречавали и да беже у правцу Поточара.

Уместо евакуације командиру чете Б Холандског батаљона поднели су дугачак списак захтева, чије је испуњавање било наведено као услов за даљу сарадњу. Природа тих захтева је указивала на постојање брижљиво и унапред разрађеног плана, који се, међутим, није уклапао у стање које смо у том тренутку преживљавали.

Начелнику општине Сребреница тада су само две ствари биле битне: прво, захтев војним посматрачима 10. јула да издају саопштење спољашњем свету да су *српске снаге користиле хемијско оружје*, иако то није било истина; и, затим, да *средства масовног обавештавања јавно оптуже за ширење лажних вести да муслиманске снаге пружају оружани отпор, захтевајући од УН да то званично демантује*. Генерал Бранко истиче да војници АРБиХ нити су користили нити ће користити ватрена средства тешког наоружања. Истовремено, жалили су се на недостатак животних намирница и на хуманитарну ситуацију. Почели су се назирати обриси једног званичног наратива са упориштем у два порукама: одсуство војничког отпора и недостатак животних намирница.¹³

Овај елитни НАТО официр са изванредним талентом запажања и способности критичког анализирања, својствено професионалном обавештајцу – нањушио је превару, и то већ на самом почетку игре. Он то баш тако не каже, али стиче се утисак да су се ова питања и недоумице у вези са аутентичношћу званичне верзије сребреничке приче већ тада, у реалном времену, ројили у његовој глави, док су се извештаји са терена гомилали на његовом писаћем столу у Загребу.

Мартинс Бранко затим покреће још једно сасвим логично питање – или тачније, указује на неприхватљивост – званичне верзије догађаја: „Знак питања би се морао поставити такође и на потпуни изостанак сваке војне реакције са стране Другог корпуса АРБиХ, у чију зону одговорности спада подручје североисточне Босне које је обухватало локалитете Тузла (где му се налазио и штаб - команда), Добој, Бијељина, Сребреница, Жепа и Зворник. Обавештајни органи АРБиХ, који су непрестано пратили комуникације на српској страни, били су савршено упућени у то да се припремало офанзивно дејство српских снага. Упркос томе што му је намера Срба да нападне Сребреницу била позната, Други корпус Армије БиХ није уложио ни најмањи напор да ослаби притисак ВРС на енклаву...

Било је познато да је Дрински корпус, јединица босанских Срба у чијој се зони одговорности налазила Сребреница, био исцрпљен и да је напад на Сребреницу био могућ једино уз коришћење снага повучених са других

¹³ Ибид. стр. 197.

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ДОГОДИО ГЕНОЦИД

подручја, где би се услед тога, сасвим природно, појавиле рањиве тачке. Зашто Други корпус није предузео напад дужином линије додира са Дринским корпусом, не само да би се на тај начин растеретио притисак на Сребреницу, него и да се искористи привремена рањивост ВРС да би се освојила територија у зонама које су услед ових премештања остале незаштићене? Након што је протекло двадесет година, још увек нема одговора ни на ово више него оправдано питање.¹⁴

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ДОГОДИО ГЕНОЦИД

Карлос Мартинс Бранко у наставку студије саопштава своја додатна сазнања о дешавањима на подручју Сребренице у јулу 1995. године.

За разлику од измишљотина плаћених „стручњака“, лажних сведока и пропагандиста „невладиних организација“, генерал Мартинс Бранко износи чињенице које су на терену прикупљали компетентни обавештајни органи. Те чињенице су се службено сливале на његов писаћи сто у Загребу, где се налазио Штаб посматрачке мисије УН за Балкан. Фактима које износи и закључцима које изводи тешко је приговорити по било којем убедљивом основу. Наводе се ставови који се налазе на страницама његових мемоара.

Дакле, да не би било недоумице, на основу свега виђеног и прегледаног, португалски генерал из официрског састава НАТО пакта, Карлос Мартинс Бранко, изјашњава се недвосмислено да се у Сребреници није догодио геноцид и да је то производ манипулација:¹⁵

„Да је постојао предумишљај да се изврши геноцид, Срби би затворили енклаву тако да нико не би могао да побегне. Уместо тога, напали су из два правца, са југоистока и истока, одакле су сконцентрисали своја нападачка дејства, остављајући коридоре за повлачење према северу и западу (...) нити би испланирали превоз седамнаест хиљада жена, деце и остарелих, као што се догодило 12. и 13. јула 1995. године, захваљујући чему се скоро половина измештених домогла територије Федерације. Велики број становника Сребренице, који су успели да побегну, нашли су уточиште у Србији, где су затим провели неколико година без да их је ико дирао. Да би се тврдња о геноциду оправдала, било је неопходно сакрити неке незгодне чињенице које би ту тезу могле да компромитују.“

Мартинс Бранко не пориче да је „као последица напада на Сребреницу било много мртвих.“ Он додаје да „ни после двадесет година нико није успео да утврди тачан број.“ Додуше, Хашки трибунал јесте утврђивао тај број, али као последица његове неозбиљне делатности на том пољу сада имамо не мање него пет правоснажно „утврђених“ цифара из разних предмета, које варирају

¹⁴ Ибид, стр. 198-199.

¹⁵ Ибид, стр. 201 – 206.

Португалски генерал Карлос МАТИНС БРАНКО

међу собом за око четири хиљаде жртава, а које наводно одражавају број стрељаних, што се не може сматрати релевантним.

Као што „Историјски пројекат Сребреница“ већ годинама наглашава, и Мартинс Бранко истиче једну битну чињеницу, а то је хетерогеност узрока смрти, па их таксативно набраја: „Узроци смрти насталих током и након војних операција су разнолики: борбена дејства између две војске које су се сучелиле; борбе између војника ВРС и милитаната у бегству којима су се придружили цивили; међусобне борбе између припадника АБиХ; и погубљења ратних заробљеника.“

Што се тиче „начина како је настала магична цифра од 8,000 несталих, по првобитној процени Међународног црвеног крста, што се у једном тренутку претворило у недодирљиву истину,“ аутор каже да је то постало „чињеница коју је забрањено порицати још пре него што је била утврђена,“ па наставља: „Тешко ономе ко би се усудио да доведе у питање ту неспорну истину. Он ће одмах бити изопштен и оптужен за порицање геноцида. Чињеница да се 3,000 лица који су били проглашени за нестале нашло на списку бирача на изборима одржаним у септембру 1996. године нимало није утицала на стално понављање приче о 8,000 мртвих. Медији никада нису показали довољно радозналости да истраже ову и друге очигледне несувислости. Било је лакше бесомучно понављати теорију о геноциду, коју су заступала главна средства масовног информисања. Али без обзира на упорно понављање те ‘истине’, вреди подсетити се да се између медијске пароле (sound bite) и историјске чињенице налази велико растојање.“

Интересујући се колико је заробљеника било стрељано, а колико је погинуло у борбеним дејствима?“, генерал Мартинс Бранко овде реторички поставља једно од најважнијих питања. „Далеко смо од тога да би имали одговоре, и рекао бих да ћемо до њих доћи врло тешко. Много је лакше – и једноставније – причати о геноциду.“

Португалски официр ипак нагађао о томе колико би могао да износи број жртава ратног злочина у Сребреници у јулу 1995. године: „Погубљење од стране ВРС знатног броја мушкараца муслимана – добро обавештени извори се позивају на 2.000 – међу којима су већина били војници, у Сребреници и околини енклаве, несумњиво представља ратни злочин.“

Цифра коју помиње Мартинс Бранко врло је значајна из више разлога. Пре свега, зато што исту цифру погубљених – 2.000 – наводи и један други не мање компетентан извор, Џон Шиндлер, амерички обавештајцац у Сарајеву управо у периоду сребреничких дешавања. Шиндлерова процена са сарајевске осматрачнице, која се тачно поклапа са Мартинс Бранковом са загребачке – а обе су потпуно у складу са расположивим форензичким налазима – изнета је у документарном филму Оле Флијума, „Сребреница: издани град.“¹⁶ При том,

¹⁶ „Сребреница: издани град“, 50:50 до 51:10 минута, www.youtube.com/watch?v=MnALEecbZ-k

треба имати у виду да у замршеним ситуацијама као што је ова синтезе обавештајних података који потичу из разних извора најчешће пружају неупоредиво поузданију укупну слику од извештаја изолованих појединаца, чији је увид обично ограничен, и који неретко нису потпуно објективни.

Најзад, цифра коју солидарно сугеришу Мартинс Бранко и Џон Шиндлер, а која на основу увида у материјалне доказе уопште није спорна, интересантна је из још једног разлога. Наиме, на маргинама обавештајних заједница већ подуже време упорно круже гласине о постојању једног документа – мистериозног писма које је Алија Изетбеговић у пролеће 1995. године, непосредно пре сребреничке операције, наводно упутио Насеру Орићу – где се потврђује да је још увек на снази понуда иностране интервенције, под условом да се упадом ВРС у Сребреницу инсценира масовни покољ. Кључни податак у том писму јесте то да би, према том наводном документу, цифра жртава, која би била адекватна као окидач за укључење заинтересованог страног фактора, такође износила већ више пута помињаних – 2.000 страдалих.

„Међутим,“ наставља аутор, генерал Мартинс Бранко, „то није био геноцидни чин, као што се тврди на многим местима, пре свега у Трибуналу у Хагу, и као аргуменат користи у сврху политичког препуцавања.“ Па као цивилизована особа, додаје: „Узимање правде у сопствене руке, нешто што је културолошки својствено не само Србима већ и осталим заједницама у бившој Југославији, не оправдава нити умањује тежину почињеног дела. То је без сумње прекршај Женевских конвенција.“

Али португалски генерал је одлучан у томе да се ствари морају називати њиховим правим именом: *„Ужасни ратни злочини морају бити кажњени. Међутим, та кривична дела нити се могу нити би их требало бркати са – геноцидом. Када се бркају ратни злочини – као што је убијање стотина мушкараца војничког узраста – са геноцидом, где мора да буде утврђено постојање намере да се систематски истребе припадници неке етничке заједнице, то је знак врло неозбиљног понашања. То посебно долази до изражаја ако се има у виду да је извршилац ставио на располагање средства за превоз седамнаест хиљада измештених лица, што представља око 50 одсто од укупног измештеног становништва.“*

Затим, Мартинс Бранко скреће пажњу на још једну приметну и нимало безначајну „несхватљивост“ сребреничке приче, а то је да је „Трибунал осудио једва једног починиоца“ (у фусноти појашњава да је реч о Дражену Ердемовићу, сведоку-сараднику награђеном смешно ниском трогодишњом казном, а после тога бројним апанажама и бенефицијама за своје механички понављано и више него спорно сведочење).¹⁷ Португалски генерал истиче да „нико од осталих осуђеника није био изведен пред суд или кажњен за

¹⁷ Ердемовићеве лажи је разоткрио бугарски публициста Жерминал Чивиков у запаженој студији *Крунски сведок*, Албатрос Плус, Београд 2009.

погубљење ратних заробљеника, него по ‘командној одговорности’ или за учешће у удруженом злочиначком подухвату, што је доктрина којом се Трибунал служи а чија је примена у контексту сукоба врло контроверзна. Како је могуће утврдити да се догодио геноцид ако већ двадесет година Трибунал није способан да установи колико је жртава убијено, који је узрок смрти и ко их је убио?“

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Све су то логична питања и подједнако тачна Бранкова констатација да је „Трибунал заборавио да суди за злочине на подручју Сребренице почињене између 1992. и 1995. године над Србима, услед којих је било побијено више од две хиљаде особа (мушкараца, жена, деце и старијих лица), углавном после разних мучења и дивљаштава. То је највећим делом брижљиво документовано, а целати су познати (...) Међутим, политичку природу суда потврђује Ричард Холбрук признањем у својој књизи, ‘Трибунал се показао као драгоцену оруђе наше политике, што нам је и користило...’“¹⁸ Да, управо тако.

Произлази да су разне истраживачке групе доносиле сведочења и податке до којих су дошли и доказе о масакрираним Србима, о прогонима, малтретирањима на најсуровији начин током рата у бившој Југославији. Међутим, међународна заједница није желела да суди о тим грозотама; као што је са великом снагом то чинила у потврђивању масакра у Сребреници. Маја месеца 1995. године, на пример, хрватска војска је заузела западну Славонију и протерала 90 посто српског становништва, а та иста међународна заједница није изговорила ни једну реч о том протеривању, напротив аплаудирала је хрватској операцији а што су Срби масакрирани то никога није интересовало.

Када је реч о геноциду, генерал Мартинс Бранко без устручавања истиче прави контраст између ситуације у Сребреници у јулу 1995. године и догађаја већ следећег месеца у Крајини, под нападом хрватских оружаних снага: „Догађаји у Сребреници се не могу нити би се смели бркати са оним што се месец дана касније догодило у Крајини, где је хрватска војска извела операцију систематског убијања српског становништва које није побегло или му није пошло за руком да се склони, и то не штедећи никога. Мушкарци, жене, деца, остарели, сви без разлике били су предмет истих свирепости, и још горих ствари. Та операција је била подробно испланирана и опсежно је документована, а позната су такође и наређења за њено извођење која је Туђман издао својим генералима, на састанку одржаном 31. јула 1995. године на Брионима, пред операцију Олуја. Догађаје у Крајини Трибунал никада није разматрао као геноцид. У односу на те догађаје, западни медији су се држали на обазривом растојању, а њихова ћутња је била саучесничка и заглушујућа.“

¹⁸ Holbrooke, Richard: *To End a War*, стр. 190.

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ДОГОДИО ГЕНОЦИД

Студија генерала Карлоса Мартинс Бранка у вези са Сребреницом представља драгоцену коцкицу којом се употпуњује увид у тај догађај. То нису само забелешке о сазнањима једног стратешки распоређеног страног посматрача, већ много више од тога. Уједно, то је и исповест структура које аутор персонификује, која у великој мери одговара на важна питања о томе „шта су знали и када су сазнали“. Јасан подтекст Мартинс Бранкове студије је то да су и аутор и њему надређене и подређене структуре догађаје пратили у реалном времену, да су истовремено са дешавањима углавном били тачно обавештени шта ко ради и коме, и да на дубљим аналитичким нивоима они немају никаквих илузија, а дилеме још мање, о правом карактеру и позадини сребреничких догађаја, нити о цинично политичким циљевима којима су послужили.

ИЗВОРИ

1. www.globalresearch.ca/was-srebrenica-a-hoax-eye-witness-account-of-a-former-united-nations-military-observer-in-bosnia/731
2. Бранко Мартинс Карлос, *Рат на Балкану, џихадизам, геополитика и дезинформација*/ у издању Edições Colibri из Лисабона, стр. 195.
3. *Report Based on the Debriefing on Srebrenica, Assen* 4 October 1995.
4. „Сребреница: издани град“, 50:50 до 51:10 минута, www.youtube.com/watch?v=MnALEecbZ-k
5. Чивиков Жерминал, *Крунски сведок*, Албатрос Плус, Београд 2009.
6. Holbrooke, Richard: *To End a War*, Vashington.

ПРЕПРЕКЕ И ИЗАЗОВИ РЕСТОРАТИВНОЈ ПРАВДИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ НАКОН ГРАЂАНСКОГ РАТА

Проф. др Лоренс Арманд Френч¹, клинички психолог, емеритус

Универзитет Њу Хемпшир, САД

Апстракт: Геноцид је, према међународним документима, намјерно и систематско уништавање групе на расној, вјерској или политичкој основи. Злочини према међународном праву чине појам који се односи на злочине почињене против појединца и злочине против народа или етничке групе. Уопштено, злочин се односи на политички или етнички мотивисано убијање цивила у конфликтима. Неки аутори сматрају да у грађанским ратовима појединци, а не политички ентитети (државе...) могу бити одговоран за злочине што говори да се Конвенција о геноциду била интерпретирана на начин да дијелови државе могу поднијети оптужницу за геноцид против другог дијела исте државе.

Међународни кривични трибунал за бившу Југославију) основан је 1993. године, Одлуком Савјета безбједности што га чини негегитимним, за процесуирање злочина против човјечности почињене за вријеме ратова на Балкану 1991-2001. године. Чини се да је при одмјеравању казни МКСЈ комбиновао судску атрибуцију пристрасност и важне „отежавајуће“ или „олакшавајуће“ околности, када је постало очигледно да ће Срби носити етикету злих злочинаца, да је Бошњацима додијељена улога злостављаних жртава, а да ће се Хрватима „прогледати кроз прсте“.

Ресторативна друштвена правда може се постићи уколико се прошлост тачно прикаже на адекватан начин, и смјести у одговарајућу(е) гео-историјску-политичку перспективу(е). Једино тада се могу разријешити анимозитети и неповјерење који дуго трују друштво. Морају се неутрализовати постојеће етикете „жртва“ и „починилац“ да би наступило помирење.

Кључне ријечи: *Грађански рат, ратови на Балкану, геноцид, злочин, Међународни трибунал, ресторативна друштвена правда, мир и помирење*

Злочини против човјечности се углавном посматрају у рату. У сукобима се сусрећемо и са културним геноцидом који представља систематично уништавање језика, вјере, обичаја и осталих облика културног наслеђа једне

¹ Професор др Лорен Арманд Френч је лиценцирани клинички психолог, Члан Америчког психолошког удружења (АПА) и члан Америчког друштва за криминологију, докторирао је социјалну психологију и другу докторску дисертацију у области педагошке и културне психологије. Написао је преко 300 научних радова и 20 стручних књига. Фулбрајтов је специјалиста у области психологије и придружени професор права.

етничке групе. Примјер је дуга пракса у САД и Канади током 19. и 20. вијека када су дјеца америчких Индијанаца присиљавана да похађају интернате у којима су били забрањени и кажњавани њихови језици и обичаји. Етничко чишћење у основи (еуфемизам за геноцид) обухвата масовна убиства, присиљно иселјаване и систематско силовање у циљу “чишћења” једног геополитичког региона. Холокауст са друге стране представља геноцид над европским Јеврејима и осталим (Ромима, менталним болесницима...) који су у Другом свјетском рату извршили нацисти. Тсу и масовни покољи, ритуално жртвовање у пламену (American Heritage Dictionary) а масакр у основи представља чин неселективног и окрутног убијања великог броја људи на одређеном простору.²

Међу врсте злочина се убраја и еугеника као пракса побољшања наследних особина људске расе путем контролисаног селективног размножавања. Такође, саставни дио сукоба који се користи како би се оправдало масовно силовање “инфериорних” жена током сукоба. Ова дјела биљеже дугу историју у геополитичким односима људског постојања, а термин геноцид је постао дио правосудног рјечника тек од краја Другог свјетског рата. Сматра се да је Рафаел Лемкин (Raphael Lemkin), јеврејски дисидент пољског поријекла, творац термина “геноцид” који је 1944. године у свом дјелу о етничком чишћењу које су починили нацисти у Европи за вријеме Другог свјетског рата утврдио пут за употребу термина геноцид на послератним суђењима – Нирнбершком процесу и Међународном војном суду за Далеки исток. Иако је геноцид спомињан на тим процесима, тек је у децембру 1948. године.³

ХОЛОКАУСТ, ГЕНОЦИД И ЗЛОЧИН

Генерална скупштина Уједињених нација усвојила је прецизну дефиницију геноцида у Конвенцији о превенцији и кажњавању злочина геноцида ЦППЦГ (СРРСГ). Конвенција је ступила на снагу 12. јануара 1951. године, чиме је установљена међународно призната правна дефиниција геноцида, коју су усвојиле многе државе и Међународни суд правде.⁴

У основи, ЦППЦГ дефинише геноцид као дјела почињена у намјери да се уништи, у цјелости или дјелимично, једна национална, етничка, расна или вјерска група, као таква: (1) убијање припадника групе; (2) наношење тешких тјелесних или менталних повреда припадницима групе; (3) намјерно подвргавање групетаквим животним условима који проузрокују њено потпуно или дјеломично физичко уништење; (4) наметање мјера с намјером спречавања

² Laurence Armand French, “Genocide” *The Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice, 1st Edition*, Jay S. Albanese, editor: Wiley Blackwell Publishers (2014): pg. 1–5.

³ Рафаел Лемкин (Raphael Lemkin), јеврејски дисидент пољског поријекла, творац термина “геноцид” 1944.

⁴ French, L.A. (2014). Vol. XXIV (3), 1–13.

рађања покољења у оквиру групе; (5) присилно премијештање дјете из једне групе у другу.

Лемкин се 1933. године залагао за усвајање међународних закона који се односе на “уништење и репресију народа”. У том смислу, он је на Петој међународној конференцији за унификацију кривичног закона, одржаној у вези са Петим комитетом Лиге народа – претходнику Уједињених нација - представио преглед закона против „злочина варварства” и „злочина вандализма”. „Злочин варварства” се односио на репресију и уништење једне националне, вјерске или расне групе, а „злочин вандализма” на намјерно уништавање умјетничких дјела и културног наслеђа једне националне, вјерске или расне групе. На тај начин је одредио разлику између физичког и културног геноцида. Лемкин се усредредио на масовна убиства и расељавање хришћанских Јермена од стране турских (отоманских) снага на крају Првог свјетског рата наводећи их као примјер „злочина варварства” и „злочина вандализма”, претеча Холокауста који ће касније починити Нјемци. Један ранији примјер етничког чишћења је протјеривање француских Акадијаца из приморских провинција у Канади које су вршили енглески и шкотски колонисти у Новој Енглеској и Канади.

Када су геноцид препознале Уједињене нације својом Конвенцијом о геноциду из 1948. године, Међународни суд правде је постао правни алат за процесуирање злочина геноцида. Геноцид је препознат као злочин који је починио појединац, а од држава је захтијевано да геноцид спрече и кажњавају. Ово је постало јасно када је Међународни војни суд за Далеки исток 1948. године осудио генерала Ињане Матсуија за командовање јапанским војницима у Нанкингу у Кини 1937. године Суд је одбацио његов алиби у којем је тврдио да је својим подређеним официрима и војницима забранио силовање и пљачку; међутим, они га нису послушали. Матсуи је оптужен иако је пензионисан 1938. године и није имао никакве везе са Другим свјетским ратом. Објешен је 23. децембра 1948. године када је имао 70 година. С њим је погубљено шест официра, укључујући и Хидеки Тојоа. Иако су САД имале главну улогу у међународним процесима против нациста и Јапанаца након Другог свјетског рата, биле су међу посљедњих пет сталних чланица Савјета безбједности УН-а које су ратификовале Конвенцију о геноциду из 1951. године. То су учиниле тек 1988. године уз услов да САД неће бити предмет надлежности Међународног суда правде и да ће закони САД имати приоритет над законима ЦППЦГ. Одбијање САД да ратификује ЦППЦГ је одложило изрицање пресуда за геноцид готово четрдесет година – све до деведесетих 20. века.

Средином деведесетих, САД су поново постале важан играч у Међународном кривичном суду за бившу Југославију (МКСЈ), када су обезбиједили средства и особље. САД су главни архитекта Дејтонског мировног споразума из 1995. године којим је ријешен босански аспект

балканског сукоба што је омогућило изрицање пресуда за “озбиљна кршења међународног закона” и тиме припремио терен за судске процесе у МКСЈ-у у Хагу. Међутим, без обзира на то, америчка подршка Међународном кривичном суду је имала своје успоне и падове. Предсједник Клинтон је обезбиједио америчку подршку 2000. године, коју је предсједник Буш повукао 2002. године. Совјетски савез и друге земље у којима је велики број људи страдао у грађанским ратовима су постављали услов да је појединац, а не политички ентитети (државе...) одговоран за злочине. Чак и тада је Конвенција о геноциду била интерпретирана на начин да дијелови државе могу поднијети оптужницу за геноцид против другог дијела исте државе.

Идеја да се друштво, а не појединац, прогласи кривим за геноцид је тестирана тек у ратовима на Балкану 1991-2001. године када је Федерација БиХ тужила Југославију (тада Србију и Црну Гору) јер није спријечила нити казнила геноцид, прије свега етничко чишћење, за вријеме балканског сукоба. Међународни суд правде је пресудио да се може позвати на смјернице из Конвенције о геноциду. Ова тужба је услиједила након што је разријешен босански дио сукоба потписивањем Дејтонског мировног споразума 1995. године. Међутим, Дејтонски мировни споразум је подијелио БиХ на два ентитета – Федерацију БиХ са већинским муслиманско/ хрватским становништвом која чини 51% територије, и Републику Српску, српски дио, која чини 49% територије. Федерација БиХ је поднијела тужбу специјалном Међународном суду за правду, Међународном кривичном суду за бившу Југославију. Тужбу није подржао један дио БиХ - Република Српска. Суд је у својој пресуди из 2007. године пресудио да дјела Југославије 1992-1993. године нису дјела геноцида. Међутим, овај Суд је утврдио да су војне и политичке вође Срба из Босне одговорне за масакр у Сребреници 1995. године, када су снаге Срба, за кратко вријеме, наводно убиле 7.000-8.000 мушкараца и дјечака.

Суд је закључак засновао на чињеници да већина Муслимана у Сребреници (жене, дјеца, старци) нису били физички уништени, већ присилно расељени. Ово дјело, дио процеса етничког чишћења, није се испунио услов геноцида. Данијел Гринфилд (Daniel Greenfield) је 2008. године уочио разлику између „саучесништва” у геноциду и „помагање и подржавање” геноцида. Он је навео да се лице које је омогућило извршење геноцида разликује од лица чија би реторика можда могла бити саучесништво у геноциду у којем то лице није стварно учествовало. Јасно је да је термин геноцид емотиван, чак и запаљив термин и да свака група која се с њим доводи у везу, бива стигматизирана. Међународни суд је ово разумио те је помогао да се објасни, очигледно, мукотрпан процес пред Међународним судом и његови напори за постизањем балансираног резултата. МКСЈ је прихватио чињеницу да су све стране балканског сукоба 1991-2001. године мање-више учествовале у етничком чишћењу које је обухватало затварање, силовање и убиства својих непријатеља, за које се не могу окривити само Срби. Главни проблем у оптуживању

цијелог друштва за злочине против човјечности је тај што се демонизује друштво чиме се спречава и пролонгира било каква нада за помирење.

Западне културе су научиле о ризицима оптуживања читавог једног друштва на примјеру неуспјеха репарација након Првог свјетског рата а грешке нису поновили након безусловне предаје снага осовине након Другог свјетског рата. Многим правним стручњацима је јасно да је настојање Федерације БиХ да се за геноцид осуди Србија (и уз њу Република Српска) био увод у поступак подношења тужбе свјетском суду за остваривање значајних ратних репарација (и *de facto* наметање стигме да су главни агресор у балканским ратовима). Тај процес би уништио ратом разорену привреду, не само Србије, већ и читаве бивше Југославије. *Ad hoc* међународни кривични судови обухватају МКСЈ и Међународни кривични суд за Руанду (МКСР).

МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ ТРИБУНАЛ ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈИ

МКСЈ (Међународни кривични трибунал за бившу Југославију) је био први *ad hoc* међународни суд који је основао Савјет безбједности УН-а након 1949. године Нирнбершког и Токијског суда. Основан је 1993. године и надлежан за злочине против човјечности почињене за вријеме ратова на Балкану 1991-2001. године. МКСР је основан у Хагу (Холандији) новембра 1994. године у циљу процесуирања злочина против цивила у Руанди, који су почињени у периоду 1.1-31.12.1994. Сједиште МКСР-а је у Аруши у Танзанији. МКСЈ и МКСР имају мандат да процесуирају ратне злочине, укључујући злочине против човјечности и геноцида. МКСР је изрекао прву пресуду за геноцид Жан Полу Акајесу (Jean Paul Akayes) и осудио га на казну доживотног затвора. Међународни суд правде не изриче смртну казну, за разлику од судова у Нирнбергу и Токију након Другог свјетског рата. Оба *ad hoc* међународна трибунала и даље процесуирају водеће личности у Руанди и бившој Југославији. Запад је и даље заинтересован за поступке у Трибуналу, углавном због тога што ратови на Балкану 1991-2001. године представљају најозбиљније сукобе у Европи након Другог свјетског рата. Осим тога, постоји снажна иницијатива за рјешавање оптужби за злочине и геноцид у земљама бивше Југославије, да би могле бити примљене у ЕУ. Посљедња важна личност против које је подигнута оптужница је Горан Хацић који је ухапшен у Србији у јулу 2011. године и предат Хагу. У току ратова на Балкану, Хацић је био лидер Срба из Хрватске. Његово хапшење је услиједило након хапшења Ратка Младића, војног команданта Срба из Босне, који се доводи у везу са масакром у Сребреници 1995. године. Радован Караџић, лидер Срба, је такође ухапшен у Србији и предат Хагу у јулу 2008. године.

МКСЈ је осудио два хрватска генерала, Анту Готовину и Младена Маркача, а Ивана Чермака ослободио оптужби за злочине против човјечности и кршење закона и обичаја ратовања. Злочине над Србима је починила

хрватска војска између јула и септембра 1995. године, током операције Олуја, коју су помогле САД.⁵ Од августа 2011. године, Караџић, Младић и Хаџић су последњи главни оптуженици. Најозлоглашенији оптуженик у МКСЈ-у је био Слободан Милошевић, председник Савезне Републике Југославије. Био је оптужен за злочине против човјечности и геноцид, умро је прије завршетка поступка. Сви важнији политички и војни лидери зараћених националистичких фракција – Хрвати, Срби, Бошњаци и Албанци – били су оптужени. Фрањо Туђман, политички лидер Хрватске, и Алија Изетбеговић, бошњачки лидер Федерације БиХ и Расим Делић, војни лидер Бошњака, су умрли током судског поступка или жалбеног поступка.

Након што су МКСЈ и МКСР делегирали овлаштења локалним судовима да воде поступке у својим судовима, Србија је подигла оптужницу против Рамуша Харадинаја, тренутног лидера Косова и бившег вођу Ослободилачке војске Косова, који се доводи у везу са злочинима против човјечности укључујући узимање и трговину органима жртава. Судови у Србији су против Ејупа Ганића, бившег бошњачког потпредседника и замјеника председника Републике Босне и Херцеговине, подигли оптужницу за убиство ненаоружаних југословенских војника који су се повлачили из Сарајева током примирја. Србија и Хрватска су изразиле јавно извињење за злочине почињене у ратовима на Балкану, трудећи се да испуне услове за помирење и евентуални пријем у ЕУ. У марту 2010. године Скупштина Србије је усвојила резолуцију којом се осуђује масакр у Сребреници, а у вези са пресудом Међународног суда правде. Без обзира на то, Федерација БиХ је одбила ово извињење јер се у њему не наводи да је у Сребреници почињен геноцид. У априлу 2010. године хрватски председник Иво Јосиповић се јавно извињивао Босни због улоге Хрватске у ратовима на Балкану. У мају исте године председник Србије, Борис Тадић је изразио извињење народу Хрватске због улоге Србије у ратовима на Балкану. Гранични спор између Србије и Косова је настављен до августа 2011. године уз могућност разбуктавања ситуације и изрицања пресуда за злочине против човјечности МКСЈ-а или судова у БиХ и Србији.

РАТ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ И ИМПЛИКАЦИЈЕ НА ПРАВО И ПРАВДУ

Рат у Босни и Херцеговини 1991-1995. године услиједио је након распада Југославије који почиње 1990. године на 14. конгресу Комунистичке партије када су делегати из Словеније и Хрватске демонстративно напустили. Након тога, 25. јуна 1991. године, Словенија је прогласила независност и започела процес раздвајања који је завршио десетодневним ратом. Њихове јужне комшије, Хрвати, такође су прогласили независност од Југославије. Без

⁵ Френч Арманд Лоренс (2018) *Изградња модела ресторативне друштвене правде у Босни и Херцеговини*, Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних наука.

великих борби, у напетостима између Југословенске народне армије и словеначке полиције и територијалне одбране погинуло је неколико десетина људи. Привремени мир је успостављен 9. јула 1991. године, а Милошевић је повукао ЈНА из Словеније 26. октобра 1991. године. Овај мањи сукоб је подстакнуо ултра национализам који је распламсао трећи рат на Балкану. Главна битка која је довела до правог рата одиграла се са хрватским захтјевом за независност. Проблем је настао када је, на приједлог Фрање Туђмана 22. децембра 1990. године, Хрватски сабор усвојио нови Устав који је избрисао елементе заштите из Устава Југославије 1965. и 1974. године који су српским енклавама у Хрватској осигуравале једнакост. Овај чин је Хрватима обезбиједио супериоран статус истовремено дискриминишући српску мањину која је вијековима ту живјела. Овај чин је навео Србе у Крајини (Војна Крајина) да траже своју независност унутар независне Хрватске. Срби су у Крајину доведени средином 16. вијека да би служили као тампон зона између Отоманског царства и Аустро-Угарске. У тренутку проглашења независности Хрватске 1992. године, Срби у Крајини чинили су око 12% становништва.

У грађанском рату у Хрватској, Туђманови ултранационалисти су се супротставили Српској аутономној области Крајина (САО) која се прогласила Републиком Српска Крајина (РСК). Када је 1995. године завршен овај рат на Балкану, више од 200.000 Срба из Хрватске, старосједилаца, прогнани су углавном у Србију. Хиљаде Срба који су остали постали су жртве тортуре или су убијени. Исто тако, покушај РСК да очисти своју територију (трећину Хрватске) од Хрвата је довео до масовног пресељења становништва, убиства цивила и уништења споменика културе. Као резултат, у рат на Балкану су уведене Заштитне снаге Уједињених нација (УНПРОФОР), и успостављене су зоне под заштитом УН-а – заштићене зоне (УНПАС).⁶ Године 1991. Македонија је прогласила независност након што је СР Југославија пружиала веома слаб отпор.

Други веома важан фронт 3. рата на Балкану је отворен када је БиХ прогласила независност у априлу 1992. године. Овај сукоб у којем су учествовале све три етничке групе био је изузетно насилан – насиље је углавном било усмјерено против цивила. У почетку су се борбе водиле између Срба из Босне и Бошњака. Срби старосједиоци су имали страх од Босне којом би владали исламски Словени, јер би поново били етикетирани као грађани другог реда. Године 1993. у сукоб су се умијешали Хрвати из Босне, које је у борби против Бошњака подржавала Хрватска. Неке од најжешћих борби су се одвијале у Херцеговини. Почетком марта 1991. године, ултранационалистички лидери у Србији (Слободан Милошевић, лидер остатка СР Југославије) и Хрватској (Фрањо Туђман) договорили су подјелу БиХ између својих држава.

⁶ Ибид.

Договор је познат као Споразум из Карађорђева, промовисао је велику Хрватску и велику Србију.⁷

Савјет безбједности УН-а, предосјећајући ескалацију сукоба у региону, усваја Резолуцију 713 која намеће ембарго на увоз оружја на територији бивше Југославије. Туђманова ултранационалистичка партија, Хрватска демократска заједница (ХДЗ), урадила је исту ствар у БиХ коју су Срби из Хрватске урадили у Крајини – преузели су дио БиХ и назвали га Хрватска Република Херцег-Босна. Ово се одиграло 18. новембра 1991. године, када су лидери ХДЗ у БиХ прогласили независност. На сличан начин су Срби из Босне 24. октобра 1991. године изашли из тројне етничке коалиције која је била на челу БиХ од 1990. године, и створили своју Скупштину српског народа у БиХ 9. јануара 1992. године. Скупштина је основала Српску Републику Босну и Херцеговину, која је у августу 1992. године промијенила име у Република Српска.⁸ Након тога, десило се убиство српског свата који је буквално био окидач за распламсавање ратних сукоба. Тада је припремљен терен за рат у БиХ – сукоб који је захватио читаву земљу и који је трајао до краја децембра 1995. године, када је потписан Дејтонски мировни споразум.

ПРЕГОВОРИ О МИРНОМ РЈЕШЕЊУ СУКОБА

Могућност за мир се отворила Кутиљеро-Карингтоновим планом (Лисабонски споразум) који је сковала Европска економска заједница (ЕЕЦ) 18. марта 1992. године. Овим споразумом се предлаже етничка подјела власти на свим административним нивоима при чему су заједнице дефинисане према етничкој подјели – Бошњаци, Хрвати, Срби. Међутим, под очигледним утицајем САД, лидер Бошњака, Алија Изетбеговић, након десет дана је повукао свој потпис и подршку споразуму, што је отворило врата стравичним борбама које су након тога услиједиле. Други план су осмислили Сајрус Венс (Cyrus Vance) и Роберт Овен (Robert Owen) 1993. године, којим су покушали кантонизовати БиХ. Овај план је, такође, одбијен. Крајем 1993. године сачињен је трећи план (Овен-Столтенбергов план) који је подијелио БиХ на двије јединице – бошњачки лидери су одбили и тај план. Четврти план који је сачинила Контакт група одбацило је руководство Срба.

⁷ У овом смислу желимо да напоменемо да не постоји нити један релевантан извор који доказује ову тезу. Сва прича о састанку у Карађорђево своди се на наводно усмено свједочење неког од присутних пратилаца двојице предједника. Знамо да се састанак десио, али не постоји никакав транскрипт разговора. Тадашњи Туђманов савјетник Душан Биланчић који је био присутан касније је објавио књигу у којој је написао да су они усмено договорили подјелу БиХ, али сем његове ријечи не постоји ништа друго што то поткрепљује.

⁸ Наиме, Скупштина српског народа у БиХ формирана 24. октобра 1991. године као реакција на прегласавање српских посланика у парламенту СР БиХ 15.10.1991. око повлачења представника СР БиХ из савезних органа СФРЈ; затим је услиједио референдум српског народа о останку у СФРЈ 10. новембра 1991. године, и референдум Муслимана и Хрвата о независности БиХ од СФРЈ без Срба.

Дакле, Дејтонски мировни споразум је био пети по реду мировни план, којим је БиХ подијељена на два ентитета и енклаву Брчко (дистрикт Брчко). Потписале су га три главна актера: Босна и Херцеговина, Хрватска и Савезна Република Југославија (Србија и Црна Гора). Усвојен је 21. новембра 1995. године. Нови Устав БиХ је усвојен као Анекс 4 Дејтонског мировног споразума.⁹ Сходно томе, нови Устав су ратификовале чланице међународне заједнице (УН, ЕУ, САД, Француска, Уједињено краљевство, Њемачка и Русија) био је утемељен на међународно-дном праву, а не на домаћим законима. Претходни међународни мировни планови су само подстакли страшне сукобе јер је свака од три стране настојала максимизирати своју територију.

Конгрес САД је покушао да заобиђе УН-ов ембарго на увоз оружја, али је те покушаје осујетио предсједник Бил Клинтон (Bill Clinton). Ембарго је често кршен довлачењем оружја кроз порозне планинске границе, а ЈНА је посједовала велику количину тешког наоружања укључујући артиљерију и тенкове. Ратко Младић, официр ЈНА, стао је на страну Срба и Војске Републике Српске (ВРС). Они су одговорни за опсаду Сарајева која је трајала 44 мјесеца и током које су чак и снаге УН-а оствариле веома ограничене резултате који су се сводили на напоре да одрже аеродром отвореним како би омогућили да основне животне намирнице дођу до становништва под опсадом. Други неуспјех УНПРОФОР-а је била заштита Сребренице.¹⁰ Процјењује се да је у Сребреници од 12-22. јула 1995. године војска коју је предводио Ратко Младић убила око 8.000 мушкараца и одраслих лица, Муслимана.¹¹

Интересантно је да је Армија БиХ која је бранила Сарајево за вријеме опсаде, била не само бројнија од ВРС, него је била састављена од припадника свих етничких група које су живјеле у Сарајеву. Бошњачко-хрватски рат од 19. јуна 1992. до 23. фебруара 1994. године, захватио је 30% територије БиХ. Циљ овог рата било је успостављање хрватске доминације над централном и источном БиХ која се зове Херцеговина. У овом сукобу су се догодили етничко чишћење и злочини над војницима и цивилима. Мостар, који је дуго сматран главним градом Херцеговине, хрватске снаге су држале под опсадом девет мјесеци и притом уништиле град и његове вјерске и културне споменике, укључујући и легендарни Стари мост. У овом сукобу су Бошњаци и Срби били мете хрватске агресије. Влада генерални став да је САД фаворизовали Хрвате и Бошњаке. У том циљу, САД је настојао да ове двије групе разријеша проблема и оформи коалицију која би се ујединила против српских снага. Ове

⁹ Важно је напоменути да су два ентитета – Република Српска и Федерација Босне и Херцеговине потписали све анексе мировног споразума укључујући и Анекс 4 - Устав БиХ.

¹⁰ Треба нагласити да до данас постоје опречна мишљења у питању броја жртава у Сребреници.

¹¹ У Хашкој пресуди Радовану Караџићу стоји да су злочини над Србима у Подрињу 1992. године били повод за злочин у Сребреници.

двје зараћене стране су у марту 1994. потписале мировни споразум (Вашингтонски споразум) који је иницирао САД, а којим је створена бошњачко-хрватска федерација БиХ која је подијелена на десет кантона (у седам је већинско муслиманско, а у три је већинско хрватско становништво).¹²

Истовремено, САД су тајно ангажовале приватну војну агенцију (Military Professional Resources Inc) за обуку и наоружавање хрватске војске у борби против српских снага и за кријумчарење оружја за АБиХ. То је Хрватима омогућило да прекину застој, и да у љето 1995. године изведу двије акције, Бљесак и Олују, којима су прогнали Србе из већег дијела Хрватске. Након ових акција, улиједила је акција Маестрал – комбинована хрватско/бошњачка акција потискивања Срба у БиХ у комбинацији са НАТО бомбардовањем која је довела хрватске и војнике ФБиХ до предграђа Бање Луке, де факто, главног града Републике Српске. Потписивањем Дејтонског мировног споразума 14. децембра 1995. године окончане су борбе у Хрватској и БиХ. Створене су ФБиХ са око 51% територије и Република Српска са 49 %, а Сарајево је подијелено на два дијела; Источно Сарајево је припало Републици Српској. Сасвим је сигурно да су САД имале значајну улогу у састављању Дејтонског мировног споразума, међутим, многи сматрају да су САД омогућиле распиривање рата јер су, прије свега, утицале на Алију Изетбеговића да повуче свој потпис са Лисабонског споразума у марту 1992. године. Иронично је да је Дејтонски споразум рефлексија исте основне поставке Лисабонског споразума, али уз додатак четворогодишњег рата препуног етнички мотивисаних злочина које су починиле све зараћене стране, остављајући труло наслеђе међунационалне сегрегације и мржње који трају све до данас.

У коначници, БиХ је подијелена по етничким линијама: седам бошњачких и три бошњачко-хрватска кантона који чине Федерацију БиХ и 51% територије, док су Срби добили своју територију – Републику Српску и 49% територије. Трећа јединица, дистрикт Брчко под међународном заштитом, успостављен је у критичној зони, на мјесту гдје се Хрватска, Србија и БиХ спајају са већом регијом, Републиком Српском. Формирана је заједничка скупштина, додуше, слаба, у којој су представници све три етничке групе. Међутим, изглед за истински уједињену БиХ су далеки, упркос тексту Дејтонског мировног споразума. Жалосно је што је Балкан постао посљедње мјесто сукоба Хладног рата, а Југославија бојно поље за прљаву геополитичку игру. Многи елементи Дејтонског мировног споразума нису реализовани, на примјер, поврат избјеглица који су протјерани из својих домова за вријеме лудила етничког чишћења. Рат је настављен и након 1995. године, у славенским државама Србији, Косову, Црној Гори и Македонији.¹³

¹² Френч Арманд Лоренц (2018) *Изградња модела ресторативне друштвене правде у Босни и Херцеговини*, Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних наука.

¹³ Види French, L.A., & L. Nikolic-Novakovic (2012). *War Trauma and its Aftermath: An International Perspective on the Balkan and Gulf Wars*. Lanham, MD: University Press of America.

ОЦЈЕНА РАДА МКСЈ И АДВЕРСАРНИХ ПОСТУПАКА

Главни проблем адверсарних поступака, посебно оних у вези са напорима међународних тужилаца, као у МКСЈ, лежи у томе што се намеће ситуација у којој се комплексни процеси посматрају у поједностављеном контексту жртве и починиоца или, жаргонским рјечником, добрих и лоших момака. Проблематичнија је трајна стигма која иде уз побједнике и губитнике чији статус, дакле, стигма, траје дуго након окончања конфликта, чиме се омогућава да оваква перцепција затрује будуће генерације чиме сваки покушај увођења ресторативне друштвене правде постаје фарса. Недостаци адверсарних поступака се могу најбоље објаснити у контексту одређене судске атрибуционе пристрасности.

Основна атрибуциона грешка (пристрасност) настојање је да људи себи или припадницима своје групе приписују (прецјењују) индивидуалне факторе за позитивне исходе, истовремено личне неуспјехе (или неуспјехе групе) приписујући (прецјењујући) ситуационим (спољним) факторима, чиме се умањује лични фактор. На исти начин, доминантна група настоји да нагласи (припише) спољне факторе када посматра успјех припадника маргинализоване групе; када приписује директну одговорност за неуспјех или негативан исход - игноришући или умањујући олакшавајуће или отежавајуће факторе као што су несигурност или осветнички или превентивни напади који су извршавани за вријеме балканских ратова 1991-1995. године.¹⁴

Потребно је сагледати природу неправедног утицаја страних сила како би се дала најбоља процјена поступака у МКСЈ. Подршка САД МКСЈ-у била је пресудна за процесуирање ратних злочина почињених за вријеме ратова на Балкану. Она се заснивала на оснивању ад хоц судова - у Нирнбергу након Другог свјетског рата и Међународном војном суду за Далеки исток (ИМТФЕ) – међутим, кредибилитет САД је доведен у питање због велике тортуре и мучења противзаконито притворених из Ирака, нарочито имајући у виду да је ријеч о намјерним кршењима Женевске конвенције и конвенција УН-а против тортуре и незаконитог притварања. Ове оптужбе су припремиле терен за повлачење САД из јурисдикције међународне правде. Предсједник Клинтон је 2000. године подржао Међународни кривични суд, а његов наслједник Џорџ В. Буш је 2002. године повукао америчку подршку – и тиме дао довољно разлога да једна независна комисија обави свеобухватну провјеру оптужница за ратне злочине које су поднијели МКСЈ и земље бивше Југославије - слично комисијама које су крајем шездесетих и почетком седамдесетих преиспитивале узроке великих социјалних немира у САД; на примјер, Кернерове и Ајзенхауерове комисије.

¹⁴ Френч Арманд Лоренс (2018) *Изградња модела ресторативне друштвене правде у Босни и Херцеговини*, Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних наука.

Оправдано је урадити сличне провјере како би се утврдио квалитет рада МКСЈ. Проблеми који се јављају у адверсарним судским процесима настају у вези са прихватањем доказа. Врховни суд САД се бавио овим питањем јер се радило о очигледној расној пристрасности приликом изрицања смртних казни. Суд је утврдио да је стари метод дискриминаторски и 1972. године га је избрисао из закона, да би поново био активиран у државама у којима је на снази смртна казна – под условом да након поступка у којем је изречена осуђујућа пресуда, порота одржи одвојени поступак. У одвојеном поступку порота треба да процијени да ли у догађају за који је изречена смртна пресуда постоје олакшавајуће околности.

Чини се да је приликом одмјеравања казни МКСЈ комбиновао судску атрибуцију пристрасност и важне „отежавајуће“ или „олакшавајуће“ околности, када је постало очигледно да ће Срби носити етикету злих злочинаца, да је Бошњацима додијељена улога злостављаних жртава, а да ће се Хрватима „прогледати кроз прсте“. Још је један фактор важан приликом одређивања отежавајућих или олакшавајућих околности – а то је однос између жртве и починиоца, тј. ради се о концепту који посматра какву је улогу имала жртва прије почињања насиља (Victim precipitation). С тим у вези је и идеја „сразмјерности“. Овај концепт се примјењује не само на природу злочина, већ и на мјеру у којој су различите стране учествовале у сличним (реципрочним) радњама. Свака post hoc анализа утврђивања чињеница у поступцима вођеним у МКСЈ треба да користи ове алате како би правично оцијенила догађаје који су се одиграли у вријеме колективног насиља познатијег као рат на Балкану 1991-1995. године. Као илустрација наведеног може послужити аргумент да је Алија Изетбеговић својим потписом и повлачењем потписа са Лисабонског споразума убрзао напад Хрвата и Срба на свој народ. У том нападу је погинуло десетине хиљада цивила, а преко милион је протјерано. Такође, тврдње да је силовање употребљено као рационално оруђе агресије, нарочито против Муслиманки, још је један примјер судске атрибуције пристрасности.

СТИГМАТИЗАЦИЈА СРБА

Свако разматрање агресије у вријеме апсолутног недостатка било каквих норми, за разлику од Хитлерове, наводно, рационалне намјере коначног рјешења, одвија се у клими несигурности када су пољуљани сви друштвени и морални темељи, и када се кривица брзо свалује на маргинализоване групе, укључујући и комшије, што за посљедицу има мијењање ризичног понашања, на примјер, изгладњивање, брутално премлаћивање, убиства и силовање припадника циљне маргинализоване групе. Овај реципрочни антагонизам се у МКСЈ описује на сљедећи начин: „куће и станови систематски опљачкани или запаљени; цивили хапшени и премлаћивани или убијани; мушкарци одвајани од жена, многи су масакрирани или затварани у логоре; жене са дјецом затваране у грозним нехигијенским условима гдје су злостављане и

вишеструко силоване...грешка МКСЈ је била у томе што је ова дјела приписивао искључиво Србима, иако је то била учестала појава код свих војника, што је карактеристика злочина у грађанским ратовима. Тешки злочини су се дешавали у борби за контролу над Херцеговином – када су Хрвати починили етничко чишћење у Лашванској долини и приликом опсаде Мостара; или у бруталним нападима Насера Орића на Братунац, Гниону, Кравице, Шилковиће, Жежестицу...то су све догађаји који су изазвали масакр у Сребреници над војно способним мушкарцима у операцији Маестрал коју су подржали САД и НАТО. Када су у питању силовања, означити једну групу жртава важнијом од других служи само повећању трауме и стигме код хрватских и српских жртава – жена и мушкараца. Осим тога, ратно силовање је више субкориткално ослобађање од стреса (сексстресна ситуација), него што је рационалан процес: „Хеј, хајте да силујемо ове жене како бисмо увриједили њихове очеве, мужеве и браћу...“. Ја сам излагао рад на ову тему на 24. конгресу Европског удружења психијатара у Мадриду (12-15. март 2016).¹⁵

Субкортикална, нехотична реакција игра много већу улогу у случајевима силовања од погрешног рационалног објашњење да је „силовање средство понижавања мојих женских непријатеља“, међутим, у МКСЈ и другим судовима за ратне злочине, превладава ова судска атрибуциона пристрасност. Јасно је да је највећа препрека ресторативној друштвеној правди у БиХ стигма геноцида којом су обиљежени сви Срби из Босне. Иронија је у томе да је термин геноцид створен како би описао екстремни облик еугеничког покрета који је превладавао у Европи и САД прије Другог свјетског рата. Овдје се радило о расном чишћењу кавкаске расе. У Европи, Азији и Африци је владала хијерархија друштвене стратификације супериорних народа против нижих, којима је често додјелјиван статус робова или потчињених. Хитлер се фокусирао на то да спроведе расно чишћење супериорне аријевске расе над обојеним (Роми) или бијелим људима (Јевреји, Срби). Термин геноцид је постао термин за свјесни напор да се потпуно истријеби једна група како више не би могла постојати као народ.

У Европи, Срби су историјски сагледани као мање вриједан народ којем је додијељена подређена улога, статус који су имали у Отоманском царству и Хабсбуршкој монархији – све до Другог свјетског рата. Историјски гледано, БиХ је била линија раздвајања ова два сукобљена царства, у којем су се Хрвати и Словенци сматрали припадницима супериорне Аријевске расе западне и сјеверне Европе – за разлику од „других“ словенских народа, као што су Срби. У Другом свјетском рату, у Независној Држави Хрватској под вођством Анте Павелића који је избјегао хапшење и суђење у Нирнбергу, Срби, Јевреји и Роми су били одабрани за потпуно истребљење. Процјена је да су усташе убиле око

¹⁵ French, L.A. (2014). Aboriginal Antecedents and Contemporary Practices of Restorative Justice: Canada and United States Comparison, *Indigenous Policy Review*, Vol. XXIV (3), 1–13.

700.000 мушкараца, жена и дјеце, укључујући и Србе убијене у Јасеновцу. Тај број превазилази број од 5.000-8.000 војно способних мушкараца који су масакрирани у Сребреници. Будући да се Нирнбершки процес није адекватно бавио усташама и Јасеновцем, неки су то схватили као поруку да су се усташе састојали од двије групе с циљем елиминације Срба: Муслимани и Хрвати.

Међутим, овај звјерски злочин нису заборавили Срби из Босне јер су усташе убиле многе чланове њихових најближих породица. Из тог разлога, може се разумјети њихово размишљање када је започета операција Маестрал, коју су потпомогли САД и НАТО, обнављајући савез између Муслимана и Хрвата против Срба, нарочито када су сазнали да је дјед Насера Орића био усташа. У том смислу, масакр у Сребреници се може посматрати као превентивни напад или као одмазда против бруталности Насера Орића у Сребреници – али, не као геноцид.¹⁶ Уколико се други, и МКСЈ, наставе разметати термином геноцид, притом знајући да је његова намјена стигматизација читавог једног народа, онда морају бити спремни на одговарајућу анализу свих историјских догађаја који обухватају масакр најмање 8.000 цивила имајући у виду ову нову, модификовану и политички мотивисану дефиницију геноцида.

Анализа би требало да обухвати бомбардовање Лондона, градова у Њемачкој и Јапану у Другом свјетском рату, као и бомбардовање Ханоја за вријеме Вијетнамског рата. А, то је, заиста, веома клизав терен. Словенија и Хрватска су лако добиле чланство у ЕУ којој су сматрали да одувијек припадају. Овако брзо напредовање према Европској унији се десило због учествовања у етничком чишћењу њихових територија од Срба и због њиховог учествовања у фашистичким и нацистичким покретима у Другом свјетском рату. Маја Ћатић о овоме пише у свом раду: Босна оптужује за геноцид: моралне тврдње и политика државотворности у подијељеном друштву (*Bosnia Charges Genocide: Moral Claims and the Politics of State-Building in a Divided Society*): „Одговарајући на нападе да је РС „геноцидан ентитет“, Срби из Босне тврде - као што су Хрвати у Југославији бранили позицију Хрватске - да је Република Српска израз њиховог историјског легитимног захтјева за самоопредјељење и да је злочине, укључујући Сребреницу, починио екстремистички режим повезан са Карацићевим СДС-ом. Срби се противе наметању колективне кривице за ове злочине, а изнад свега нападима на њихова легитимна права. Истина је да велика разлика између послижератне Југославије и постдејтонске Босне лежи у томе да је ретрибутивна правда МКСЈ-а (и домаћих судова) ставила тачку на некажњивост, која је у великој мјери била карактеристика послижератне Југославије. Лица која су најодговорнија за масакре и геноцидно насиље у Југославији – укључујући посебно вођство НДХ – углавном су избјегли суд правде”.¹⁷

¹⁶ Френч Арманд Лауренце (2018).

¹⁷ Ибид. стр. 24

РЕСТОРАТИВНА СИНТЕЗА ПРАВДЕ

Ресторативна социјална правда у БиХ, као у Комисији за истину и помирење Јужне Африке, прво треба да потпуно и објективно сагледа све околности балканских ратова (1991-1995; 1999-2002) у оквиру геополитичких и људских односа – без емоционалне пристрасности која би засјенила реалност стварних догађаја. Уљепшавање дјела једне групе, а фокусирање на дјела друге групе ће само одложити истинско помирење. Међугенерациско етикетирање жртве против починилаца само поспјешује мржњу, неповјерење и наставља анимозитет између група. Перцепције које је потребно нагласити и прецизно артикулисати: - Постојала је пристрасност тужилаштва МКСЈ-а које је игнорисало, или умањивало, злочине које су починили Хрвати и Бошњаци, док је било претјерано ревносно у подизању оптужница за дјела српских војника.

Иако МКСЈ дефинише: (а) геноцид као „чињење агресије и етничког чишћења“; (б) „систематско силовање и сексуално ропство“ као злочине против човјечности примјењивали су их једино на Србима. Ова пристрасност се огледа у непропорционалности изречених пресуда Србима у односу на Бошњаке и Хрвате (Насер Орић, Расим Делић, Енвер Хаџихасановић...).

САД су снажно допринјеле перцепцији „Срба као агресора“ усвајањем Резолуције 2005. године у Конгресу: „Српска политика агресије и етничког чишћења испуњава услове геноцида“ – упркос напора успостављања ресторативне друштвене правде: извињење председника Србије, Бориса Тадића, у децембру 2004. године и осуда злочина из јула 1995. године Скупштине Србије у марту 2010. године; такође и извињење председника Хрватске, Иве Јосиповића, 2010. године. Једина група која је учествовала у грађанском рату, а која није понудила извињење су Бошњаци – који су имали корист од тога да глуме невину жртву; да НАТО/САД утичу на неподизање оптужница против Бошњака.

У сукобу на свим странама, учествовали су страни војници: на примјер припадници Грчке добровољачке гарде су се борили на страни Срба; неонацисти на страни Хрвата; радикални исламисти (Револуционарна гарда Ирана, Хезболах, Ал Каида) на страни Бошњака... Многе „стране судије“ нису адекватно провјерене у вези са предрасудама о странама које су учествовале у рату 1991-1995. године.

Зашто је питање Сребренице жестоко промовисано у БиХ и у свијету као геноцид, и ко стоји иза тог очигледног напора да се стигматизују сви Срби из Босне за дјела која је починила неколицина војника и зашто је прихваћено свједочење упитног свједока Дражена Ердемовића. Бројка од 8.000 тијела обухватила је војнике који су сахрањени у масовне гробнице из хигијенских разлога те износи одржавање тајних сједница током суђења без доступних транскрипата или могућности за унакрсно испитивање а посебно оптуживање Срба као изговор за напад на Србију 24. марта 1999. године.¹⁸

¹⁸ Ибид.

Многи радикални Муслимани из иностранства су добили држављанство БиХ у току и након рата... Хрватски кантони се такмиче за већу политичку аутономију, као и Република Српска, што је реакција на повећан број Муслимана који долазе из иностранства и насељавају се у Федерацији БиХ. Бошњаци, домаћи, секуларни и/или умјерени, забринути су због растућег утицаја конзервативних радикалних Муслимана у БиХ, посебно у свјетлу масовних миграција Муслимана у региону и појачаних активности ИСИЛ-а у Европи. Корупција и даље превладава на свим нивоима власти, укључујући правосуђе и друге главне регулаторне и контролне агенције.

ПРЕПОРУКЕ ЗА МИР

Рад Берга Скогинса (Berg Scoggings), Предуслов за мир, чини дио завршног рада у Центру за развој, природну околину и политике, на Универзитету у Лондону, и нуди три препоруке: (1) Међународна заједница, УН/ЕУ/САД морају признати и показати поштовање жртвама и породицама логора смрти Јасеновац. То значи да ЕУ/УН/САД морају имплементирати активности које обухватају историјску трансгенерацијску трауму у њиховим политикама социјалне одрживости у БиХ. (2) Осим измјена политика, Комисија за истину и помирење коју је основао УН Међународни суд правде за бившу Југославију, мора проширити процес причања истине на период прије рата деведесетих, и обухватити логор смрти Јасеновац настао у Другом свјетском рату. Тина Розенберг (Tina Rosenberg), аутор књиге Уклета земља: суочавање Европе с духовима након комунизма, појашњава: „Муслимани и Срби у Босни су развили потпуно различито сјећање на заједничку прошлост. Уколико не буду исправљени путем механизма као што су независне комисије за истину, тада ће се селективна сјећања преносити с генерације на генерацију“.¹⁹ (3) На крају, хрватске и муслиманске политичке и вјерске вође треба да јавно признају и да се извине у име усташа за њихову улогу у логору смрти Јасеновац. Било би идеално ако би папа Фрањо предводио процес извињења као што је то урадио у име католика у другим случајевима.²⁰

Неопходно је направити непристрасну међународну оцјену поступака у МКСЈ-у без очигледне пристрасности према било којим од оптужених. Потребно је сагледати на критички и непристрасан начин богату, а често комплексну, историју региона, а нарочито догађаја који су претходили сукобима 1991-1995. и 1999-2002. године. Такво сагледавање историје треба да постане дио плана и програма секуларног средњошколског образовања који би се предавао у свим средњим школама у БиХ, без изузетка. Осим тога, потребно

¹⁹ Huyse, L. (2003). *The Process of Reconciliation. International Institute for Democracy and Electoral Assistance*. http://www.idea.int/publications/reconciliation/upload/reconciliation_chap02.pdf. стр. 26.

²⁰ Burg, S.L. (2015). *The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention*. Armonk, NY: M.E., стр. 33-34.

је увести полагање испита о овој теми за све ученике средњих школа (да би стекли диплому средње школе, потребно је освојити одређени број бодова).

Партијски лидери и даље експлоатишу дубоко усађене страхове и етничко неповјерање које успорава темпо политичких промјена. Резултат овог процеса је тај да су погледи на свијет младих људи сужени и ретроградни, чак више од погледа на свијет њихових родитеља. Дио овог проблема лежи у томе што су школе у БиХ подијељене готово искључиво по етничким линијама, а свака група промовише своју искривљену верзију ратова на Балкану 1991-2001. године. У једном тренутку је постојао покушај оснивања „комисије за истину и помирење“ која би превладала све етнички пристрасне погледе на историју ратова на Балкану.

LITERATURA

1. Aarons, M., & J. Loftus, (1989). *Unholy Trinity: The Vatican, The Nazi, and the Swiss Banks*. New York, NY: St. Martin Press. ACLU. *The CONSTITUTION of the UNITED STATES OF AMERICA*. New York, NY: American Civil Liberties Union. www.aclu.org.
2. Bose, S. (2002) *Bosnia after Dayton: Nationalist Partition and International Intervention*. London, England:
3. Burg, S.L, (2015). *The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention*. Armonk, NY: M.E.
4. Cohen, L.J. (1995). *Broken Bonds: Yugoslavia's Disintegration and Balkan Politics in Transition*. Boulder, CO: Westview Press.
5. European Commission. (2015). *Commission Staff Working Document – Bosnia and Herzegovina 2015 Report*. European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations – BosniaHerzegovina. <http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/bosnia-herzegovina>
6. French, L.A. (2014). *Aboriginal Antecedents and Contemporary Practices of Restorative Justice: Canada and United States Comparison*, *Indigenous Policy Review*, Vol. XXIV (3), 1–13.
7. French, L.A., & L. Nikolic-Novakovic. (2012). *War Trauma and its Aftermath: An International Perspective on the Balkan and Gulf Wars*. Lanham, MD: University Press of America.
8. Huyse, L. (2003). *The Process of Reconciliation. International Institute for Democracy and Electoral Assistance*. http://www.idea.int/publications/reconciliation/upload/reconciliation_chap02.pdf.
9. McCormick, R. (2008). *The United States' response to Genocide in the Independent State of Croatia, 1941-1945*. *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, Vol. 3 (1): pp. 74–98.
10. Ramet, S. (1992). *Nationalism and Federalism in Yugoslavia: 1962-1991*. (2d edition). Bloomington, ID: Indiana University Press.
11. Ramet, S.P. (2005). *Thinking about Yugoslavia: Scholarly Debates about the Yugoslav Breakup and the Wars in Bosnia and Kosovo*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
12. Ramet, S.P. (2006). *The Three Yugoslavias: State-building and legitimatization , 1918-2005*, Indiana University Press.
13. Scheffer, D. (2007). *The World Court's Fractured Ruling on Genocide*. *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, Vol. 2: pp. 123–136.
14. Williams, P.R., & M.P. Scharf (2002). *Peace with Justice? War Crimes and Accountability in the Former Yugoslavia*. Boston, MA: Rowman & Littlefield.

15. Булајић, М. (1991). *Никада више: геноцид Срба, Јевреја и Цигана у усташкој Независној Држави Хрватској*. Београд, Србија: Министарство информисања Републике Србије.
16. Дедијер, В. (1992). *Југословенски Аувици и Ватикан: Хрватски масакр Срба током Другог светског рата*. Буфало, НИ: Књиге Прометеја.
17. Каргановић, С. (2010). *Међународни суд за бившу Југославију: активност, резултати, утицај*. Београд, Србија: НВО Сребеница Хисториски Пројект, Холандија.
18. Кљакић, С. (1991). *Завјера тишине: геноцид у Независној Држави Хрватској и концентрациони логор Јасеновац*. Београд, Србија: Министарство информисања Републике Србије.
19. Кузмановић, Р. (2011). *Нови есеји о уставности и државности*. Бања Лука, Република Српска, Босна и Херцеговина: Академија наука и уметности Републике Српске.
20. Реџић, Е. (2005). *Босна и Херцеговина у Другом свјетском рату*. Лондон, Енглеска:
21. Стојановић, С. (1997). *Пад Југославије: зашто је комунизам пропао*. Амхерст, НИ: Прометхеус Боокс.
22. Ђатић, М. (2011). *Босну терети геноцид: моралне тврдње и политику изградње државе у подијељеном друштву*. Пицбург, ПА: Университет Пицбург Руссиан анд Еаст Еуропеан Студиес (2104): 39 стр.
23. Френч Л.А. (2018) *Изградња модела ресторативне друштвене правде у Босни и Херцеговини*, Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних наука
24. Цивиков, Г. Сребреница: (2010). *Звијезда звијезде* (Ј. Лаугхланд, превод). Београд, Србија: (НВО Сребреница Хисторијски пројекат: Холандија.
25. Цигар, Н. (1995). *Геноцид у Босни: Политика "етничког чишћења"*. Цоллеге Статион, ТКС: Текас А&М Университи Пресс.

ПРОИЗВОДЊА МИТА: СРЕБРЕНИЦА И ЗАПАДНА ВОЈНА ИНТЕРВЕНЦИЈА

Др Џорџ Самуели¹

публициста, Велика Британија, истраживач у САД

Апстракт: У тексту се на врло прецизан и аргументовани начин показује како се стварао мит о Сребреници и како се он временом брусио у складу са потребама великих сила у предузимању мјера одмазде широм свијета. Неспорно је да су се у Сребреници догодили злочини, али се то не може сматрати геноцидом. У том контексту неумитно се потврђује да се злочин у Сребреници и да су муслиманске снаге непрекидно изазивале српске снага што је проузроковало операцију усмјерену ја заустављање злочина у Сребреници и Подрињу.

Кључне ријечи: злочин, геноцид, демилитаризована зона, безбједносна зона, Сребреница, операција ВРС.

Ријеч „Сребреница“ одавно се више не односи на град у источној Босни и Херцеговини који је одиграо значајну улогу у ратовима који су захватили Социјалистичку Федеративну Републику Југославију након насилног распада земље. Сребреница се више не односи ни на сцену шокантних ратних злочина. Сребреница се односи на једва замисливе ужасе, чак и геноцид, који су починиле опаке убице подстакнуте злим политичким лидерима против ненаоружаних и, наравно, потпуно невиних цивила.

Што је још важније, Сребреница је показала очигледну спремност, било због кукавичлука или краткорочне сврсисходности, остатка свијета, посебно Уједињених нација, да игнорише монструозне злочине. Према стандардном тумачењу догађаја у Сребреници у јулу 1995. године, међународна заједница није предузела неопходну, одлучну акцију која је могла зауставити починиоце у њиховим походима. Када је коначно НАТО у септембру 1995. године предузео акцију, његова кампања бомбардовања послужила је да се поразе босански Срби и да се присиле да прихвате мировни споразум који су до тада одбијали да прихвате. Из разлога што није раније дјеловала, међународна заједница сноси дјелимичну одговорност за злочин у Сребреници. Стога постаје обавеза свих нас да осигурамо да се ништа слично Сребреници не понови. Као и код Холокауста, Сребреница увијек иде руку под руку уз паролу „Никад више“.

¹ Доктор политичких наука Џорџ Самуели из Велике Британије ангажован на истраживачким пројектима у Сједињеним Америчким Државама.

КОРИСТ ОД СРЕБРЕНИЦЕ

Сребреница је постала неодвојива од кампања за стварање подршке за војну интервенцију Запада или НАТО-а. Образац је постао познат: Медији се надају конфликту и, у најскорије вријеме, вриште да су ужаси који се дешавају таквог обима да евоцирају успомене на Сребреницу и неуспјех међународне заједнице да спрјечи злочине. Занимљиво је да се Сребреница спомиње тек када се наводни злочини почине или ће бити почињени од стране власти које се сматрају непријатељима Запада. Сребреница не треба да подсећа никога на ратне злочине за које би западне владе могле бити одговорне. Овдје је, на примјер, типичан приказ опсаде Алепа, Сирија, из децембра 2016. године: *Слике зграда срушених током гранатирања подсећају нас на Сарајево и Грозни. Плитки гробови нас подсећају на Сребреницу и Руанду. Алеп се придружује трагичном пантеону мјеста уништених ратом. Његова источна половина је љуска града, пустиш празних улица, гомиле разбијених цигли и крвавих арматура, напола уништена здања без струје и воде. Многи од становника су мртви, или су одавно побјегли, или су данас у очајничком бијегу.*²

Обратите пажњу на листу: Сарајево, Грозни, Сребреница, Руанда - наводни злочини који су ушли у анале као страшна дјела почињена од стране противника Запада. Такве листе никада не укључују злочине за које би западне силе и њихови савезници могли бити одговорни: Фалуџа, Мосул, Рака, Сабра и Шатила, Ел Мозот, Дашт-и-Леили - листа је дугачка, пуна имена мјеста о којима већина западних потрошача вијести никада нису ништа у свом животу прочитали.

БЕНГАЗИ КАО СРЕБРЕНИЦА

Узмите у обзир неке недавне случајеве. У фебруару 2011. године, након оружане побуне против владе либијског предсједника Муамара ел Гадафија, западне силе су тврдили да је Гадафи пријетио да ће уништити цивилно становништво града Бенгазија који је био под контролом побуњеника. Медији су одмах изнијели своје приче о Сребреници. А није да су се десили масакри. Наводна пријетња масакрима била је довољна да се оправда позивање на Сребреницу. Наводећи да су забринуте због непосредне опасности од масакра у Бенгазију, западне силе су подстакле Савјет безбједности УН-а да усвоји Резолуцију 1973. којом се државе чланице УН-а позивају да „предузму све потребне мјере... да заштите цивиле и подручја насељена цивилима која су под пријетњом напада.“ У резолуцији се заправо није говорило да би такве „мјере“ требале укључивати бомбардовање, али западне силе тумачиле су текст тако да управо то значи. Они су, надаље, протумачили формулацију као потребу за рушењем владе Гадафија. Дуго након што је нестала било каква замислива

² “Requiem for Aleppo,” *Chicago Tribune*, Dec. 16, 2016.

пријетња становницима Бенгазија, владе НАТО-а оправдале су своје одбијање да зауставе бомбардовање позивајући се на континуирану пријетњу коју је Гадафи наводно представљао за либијске цивиле.

Прије, за вријеме и након кампање НАТО-а у Либији, политичари и стручњаци су оправдали овај неизазван напад на државу чланицу УН-а наводећи наводну моралну немогућност да ништа не учини. Да нису учинили ништа, рекли су они, било би једнако одобравању још једне Сребренице. Размотрите ријечи покојног сенатора Џона Мекејна (Републиканац из Аризоне): „Да предсједник Обама и наши савезници нису дјеловали, историја би памтила Бенгази исто као и Сребреницу, као призор масовних злочина и извор међународне срамоте.“³ Обамина администрација је морала да дјелује зато што смо „гледали у Сребреницу на стероидима“, објаснио је руководилац администрације на Блиском истоку, Денис Рос⁴

Преговори у Сребреници нису били ограничени само на Вашингтон. Сребреница је такође била на уму политичара у Лондону. Према извјештају Одбора за спољне послове Доњег дома скупштине за 2016. годину о кампањи НАТО-а у Либији: *Војска босанских Срба убила је више од 8.000 муслимана у близини града Сребренице у јулу 1995. године. Немогућност међународне заједнице да спречи тај чин геноцида имала је утицај на генерацију западних политичара и креатора политике.*⁵

Немогуће је рећи да ли су британски политичари заиста трошили своје вријеме на жаљење због могућности да се деси друга Сребреница, или су се дочепали Либије како би искористили британску моћ и показали трајну релевантност НАТО-а. Упечатљиво је, међутим, што су многи од њих изабрали да се позову на Сребреницу како би се оправдали када су свједочили пред одбором Доњег дома. Као да је само спомињање Сребренице довољно да се политичари ослободе било какве кривице због исхода њихових поступака. До тренутка када су дошли да свједоче, пуни обим ужасног дебакла којем је водила интервенција НАТО-а био је исувише очигледан. Умјесто да порекну чињенице, они су се задовољили гомилом похвала на рачун свог финог моралног сензибилитета. Најсамозадовољнији је био Вилијем Хејг, британски секретар за спољне послове у вријеме интервенције у Либији: *Суочили смо се са неминовном могућношћу, заправо на самим границама Европе, веома*

³ “McCain in Libya to Meet With Rebels,” *Politico*, April 22, 2011.

<https://www.politico.com/story/2011/04/mccain-in-libya-to-meet-with-rebels-053566>

⁴ “Averting ‘Srebrenica on Steroids’: White House Defends Libya Operations,” *Yahoo*, March 23, 2011.

<https://www.yahoo.com/news/blogs/envoy/averting-srebrenica-steroids-white-house-defends-libya-operations-20110323-120730-415.html>

⁵ “Libya: Examination of Intervention and Collapse and the U.K.’s Future Policy Options,” *House of Commons Foreign Affairs Select Committee*, paragraphs 39 and 40.

распрострањеног крвопролића. Постојао је међународни захтјев за помоћ и интервенцију, као и за суочавање са том могућношћу или вјероватноћом у ситуацији у којој можете да интервенишете, наравно, постоје друге ситуације у којима немате средства да интервенишете, мислим да је то права ствар која се треба урадити. То не значи, као што ће Одбор знати, да се све то накнадно испоставило на наше задовољство, благо речено, али мислим да је то била исправна одлука и ја бих је поново прихватио.⁶

Лајам Фокс, тадашњи британски секретар за одбрану, изразио је готово идентичан став: *Питање у то вријеме није било само: „Да ли је било исправно интервенисати и какве би биле посљедице интервенције?“, већ: „Које би могле бити посљедице ако се не интервенише?“ Мислим да се људи сјећају шта се догодило на Балкану, а ни политичари у Лондону, нити политичари у другим европским престоницама, Вашингтону, или многим арапским престоницама, нису били спремни да ризикују да се деси велики покољ цивила када смо можда могли нешто да урадимо поводом тога. Постојао је страх од... још једне Сребренице у нашим рукама, који је у то вријеме и те како био покретачки фактор у доношењу одлука.⁷*

Таква самозадовољна мисао служи да замагли веома очигледну ствар. Чини се да ниједан од ових хуманитараца уопште није био узнемирен када су се појавиле приче о ужасним масакрима које је починила страна коју су подржавале западне вође и медији,⁸ или када су се на интернету појавили шокантни видео снимци мучења.⁹ Бомбардовање и уништавање Гадафијевог родног града Сирте није успјело да изазове крикове из Сребренице.¹⁰

Наравно, сасвим је разумљиво да би мушкарци и жене који су доносили те судбоносне одлуке требали себи приписати племените, несебичне мотиве. Они

⁶ “*Libya: Examination of Intervention and Collapse and the U.K.’s Future Policy Options*,” <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/foreign-affairs-committee/libya-examination-of-intervention-and-collapse-and-the-uks-future-policy-options/oral/25384.html>

⁷ Cockburn, Patrick, “Rebels Wreak Revenge on Dictator’s Men,” *Independent*, Aug. 28, 2011. <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/rebels-wreak-revenge-on-dictators-men-2345261.html>

⁸ “Libyan Rebels Force Black Africans to Eat Flags in Cage,” *The Telegraph*, March 5, 2012, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/9124817/Libyan-rebels-force-black-Africans-to-eat-flags-in-cage.html>; “Revealed: Male Rape Used Systematically in Libya As Instrument of War,” *The Guardian*, Nov. 3, 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/nov/03/revealed-male-used-systematically-in-libya-as-instrument-of-war>

⁹ “Qaddafi’s Home Town of Sirte Blasted into the Dark Ages” *BBC*, Oct. 26, 2011. <https://www.bbc.com/news/world-africa-15454033>.

¹⁰ “Qaddafi’s Home Town of Sirte Blasted into the Dark Ages” *BBC*, Oct. 26, 2011. <https://www.bbc.com/news/world-africa-15454033>.

не би жељели да било ко сумња да их је покретала било каква материјална забринутост као што је стицање и контрола над нафтним богатствима Либије. Иако би здрав разум и пролазно познавање историје сугерисали да је жеља за спасавањем непросвијешћених људи кроз историју послужила као изговор за империјалну агресију и као плашт за прикривање похлепнијих мотива, медији су били више него срећни, као прво, да захтијевају војну интервенцију, и друго, да иницирају ритуал извињења, којим стручњаци и политичари крше прсте у лажној муци због тога што су можда били сувише брзи да повуку окидач, наравно из најбољих мотива.

Испоставило се да је пријетња предстојећим масакрима у Бенгазију била веома преувеличана. Гадафи није пријетио да ће уништити градско становништво. Супротно тврдњама политичара који су покренули нападе на Либију, било је довољно доказа, прије него што је пала прва бомба, да Гадафи није починио масакре: *Гадафи није починио „крвопролиће“ у било којем од градова које су његове снаге поновно преузеле од побуњеника прије интервенције НАТО-а, укључујући градове Ајдабија, Бани Валид, Брега, Рас Лануф, Завија и већи дио Мисурате, тако да практично није било ризика од таквог исхода да му је било дозвољено да поново заузме посљедње побуњеничко упориште Бенгази.*¹¹

Интервенција која је наводно била усмјерена на спасавање живота завршила се губитком десетине хиљада живота. НАТО је пролонгирао рат који је могао да се заврши у фебруару 2011. године. НАТО је успио да претвори државу са прилично добрим управљањем у ону која се може окарактерисати као анархија без закона, са економијом у рушевинама и радикалним исламским групама које управљају дијеловима земље.

СРЕБРЕНИЦА У СИРИЈИ

Са хаосом који је захватио Либију након бомбардовања НАТО-а, публика је била спремна да се са Сребренице пребаци на Сирију. Од марта 2011. године, бројни наоружани побуњеници, неки на челу са Ал Каидом, неки са ИСИС-ом, контролисали су бројне покрајине и градове Сирије (често не толико градова колико појединачних насеља у градовима). Док је сиријска војска покушавала ослобађати покрајину по покрајину, или град за градом, од контроле побуњеника, западњачки стручњаци и политичари су почели да бјесне и да гласно запомажу. Тачно као сат, тренутак када се чинило да је сиријска влада на ивици поновног заузимања територије коју држе побуњеници, западни

¹¹ Kuperman, Alan J., “Lessons from Libya: How Not to Intervene,” Policy Brief, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, September 2013.

<https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Kuperman%20policy%20brief%20published%20version%202.pdf>

медији су пласирали тешку причу о предстојећим масакрима и геноцидима. Непромјенљиво, извори за ове приче су били „активисти“, или „блогери новинари“, или злогласни Бијели шљемови. Западни мејнстрим медији су ријетко доводили у питање кредибилитет ових извора и радо су преносили њихове тврдње заједно са, наравно, њиховим позивима на непосредну западну војну помоћ.

Први је био Хомс. У фебруару 2012. године, сиријска војска је започела офанзиву против насеља Баба Амр у Хомсу, који је био под контролом такозване Слободне сиријске војске. Западни медији су осудили владу у Дамаску. Хомс је „Сиријска Сребреница“, прогласио је *Der Spiegel*. Причу о операцији враћања Хомса истакао је Омар Шакир, описан као „један од гласноговорника побуњеника“. А врхунац је: *Он упоређује ситуацију са Сребреницом, босанским градом у којем је 1995. године масакрирано више од 8.000 муслимана. „И овдје, такође“, каже Шакир огорченим тоном, „међународна заједница ће послати истраживаче да утврде чињенице. Али не треба нам истражна комисија! Треба нам крај бомбардовања. Молим вас, помозите нам, или ће сви овдје умријети!“*¹²

Војна операција за избацивање побуњеника из Баба Амра била је успјешна, али су они и даље контролисали око 20 посто Хомса. Борбе у Хомсу требало је да трају до маја 2014. године, када су се побуњеници напokon повукли из града. Међутим, медији су јадиковали о ужасима у Хомсу. Непотребно је рећи, Вилијам Хејг, човјек који је мало жалио због Либије, придружио се срчано: *У Хомсу, трећем по величини граду у Сирији, становништво се изглађује и бомбардује до предаје. То се дешава пред очима свијета. Људи овог древног града опкољени су више од 600 дана. Режим их је напао без прављења разлике, користећи бомбе и артиљеријску ватру... Да ли ће евакуисани бити заштићени, или ће их режим прогонити? Хоће ли они који остану бити третирани поштено за још разорније нападе Асадових снага безбједности? Лекције Сребренице требале би нас све прогонити, када је намјерно одвајање жена и дјеце претходило масакру 8.000 мушкараца и дјечака.*¹³

Такође је допринос дао босански дипломац Николас Бернс. Прије него што је постао амерички амбасадор у НАТО-у, Бернс је био портпарол Стејт департмента у каснијим фазама босанског рата. У једној новинској колумни је реторички питао: *Док се дивља убиства и стратосферски број избјеглица у*

¹² “Situation Grows Increasingly Grim in Rebel Stronghold of Homs,” *Spiegel Online*, Feb. 23, 2012.

<http://www.spiegel.de/international/world/syria-s-srebrenica-situation-grows-increasingly-grim-in-rebel-stronghold-of-homs-a-817145.html>

¹³ Burns, Nicholas, “A Srebrenica Moment in Syria?,” *Boston Globe*, Feb. 13, 2014.

<https://www.bostonglobe.com/opinion/2014/02/13/srebrenica-moment-syria/hfNxfLE2sbt4JHEIU2sZP/story.html>

Сирији настављају повећавати, јавља се кључно питање. Када ће Сједињене Америчке Државе и друге глобалне силе доживјети „сребренички моменат“, када више не могу стајати на маргинама и умјесто тога одлучити да коначно морају дјеловати?¹⁴

Још један познати босански дипломац, Рој Гатман је редовно био при руци како би изразио огорчење. Његова прва Сребреница била је Дараја, предграђе Дамаска: *На стотине цивила и побуњеничких бораца напустило је предграђе Дамаска, Дарају... укрцавши се у аутобусе након преговора о предаји који су окончали једну од најдужих опсада сиријског рата и означили посљедњу побједу у војној кампањи предаје или гладовања Асадовог режима. Међународни посматрачи изразили су страхове од још једне Сребренице, масакра у јулу 1995. године, када су Срби заузели источну босанску енклаву након трогодишње опсаде, а затим погубили 8.000 заробљених муслиманских мушкараца и дјечака.*¹⁵

Крикови „геноцида“ и призивања Сребренице достигли су врхунац током операције поновног заузимања Источног Алепа у децембру 2016. године. Из дана у дан, медији су објављивали болне приче о страхотама које се дешавају (или ће се десити) у Источном Алепу. Приче су увијек биле праћене подсјетницима на Сребреницу. Под насловом „Алепски цивили проживљавају исту судбину као мушкарци и дјечаци у Сребреници“, *Sky News* је објавио да: *Када су босански мушкарци и дјечаци били одведени од стране српских снага и хиљаде њих погубљено у Сребреници 1995. године, међународна заједница је обећала „никада више“. Али у Алепу се то опет дешава. У посљедњих неколико дана, десетине проживљавају исту судбину мушкараца из Сребренице.*¹⁶

Услиједила је позната поворка „преживјелих из Сребренице“, од којих су сви осудили равнодушност међународне заједнице према људској патњи, нешто што је вратило сјећања на њихово властито страдање 20 година раније. *The Guardian* је објавио чланак Неџада Авдића, који је описан као „преживјели у геноциду у Сребреници“ који је био „мучен и у њега је пуцано три пута прије него што је побјегао. Као преживјели из Сребренице, посебно је саосјећао са Алепом: *Европски парламент је 2005. године објавио изјаву којом је осудио геноцид у Сребреници и обећао да се „никада више неће поновити“... Само наши лидери могу зауставити покољ цивила у Алепу и широм Сирије. У*

¹⁴ Hague, William, “Syria: The World Cannot Allow the Regime’s Policies of Starvation and Repression,” *The Independent*, Feb. 10, 2014. <https://www.independent.co.uk/voices/comment/syria-the-world-cannot-allow-the-regime-s-policies-of-starvation-and-repression-9120086.html>

¹⁵ Gutman, Roy, “Syria’s Srebrenica?,” *The Daily Beast*, Aug. 26, 2016.

<https://www.thedailybeast.com/syrias-srebrenica>

¹⁶ “Aleppo Civilians Suffering Same Fate as Srebrenica’s Men and Boys,” *Sky News*, Dec. 14, 2016.

<https://news.sky.com/story/aleppo-civilians-suffering-same-fate-as-srebrenicas-men-and-boys-10695767>

најмању руку, они морају да обезбиједу помоћ онима којима је то потребно, укључујући и помоћ из ваздуха у опкољеним областима, ако је потребно. Њихов неуспјех да то учине је издаја не само људи из Алепа и Сирије, већ и преживјелих и жртава свих геноцида за које смо рекли да смо из њих научили.¹⁷

ВВС је заузврат изнио исказ преживјелог Хасана Хасановића из Сребренице, „Људи у Алепу се осјећају исто како смо се ми осјећали“, каже Хасан. „Осјећали смо се као да смо напуштени и да не припадамо овом човјечанству“, каже он. „Нисмо били третирани као људи. Ми стално понављамо 'никад више', али када дође до дјела, ми не чинимо ништа да спријечимо да се такве ствари догоде. Чини се да свијет ништа није научио. Живимо у овом модерном свијету са технологијом и немамо простора за изговоре да кажемо 'нисмо знали.'“

Источни Алепо је био успјешно ослобођен. Није било масовних гробница, масовних погубљења, масовних самоубистава, масовних силовања. Сиријски војници били су добродошли као ослободиоци и одлазак цихадиста који су тероризовали град четири године дочекан је са радошћу. Неузнемирен, сребренички караван је наставио даље. Сљедећа Сребреница је била Источна Гоута. При руци је, наравно, био Рој Гатман. „Дуги рат у Сирији је достигао свој сребренички моменат“, написао је са сјајном оригиналношћу у марту 2018. године. *Асадов режим и Русија спремни су да потпуно униште регион Источне Гоуте, недалеко од Дамаска, или да избаце око 400.000 становника, и ништа друго до празне ријечи Уједињених нација, Сједињених Држава и Европе стоје на њиховом путу. Тако је и прије 23 године свијет сједио углавном нијем, гледајући догађаје који се одвијају у и око малог села Сребренице у удаљеном углу источне Босне. Ниједна влада није била спремна да подигне прст да би спасила око 27.000 становника, барем половина њих су били расељени из других области... Али, „Никада више“ се претворило у „Икада“.*¹⁸

Разумљиво, крикови „геноцида“ и призивања Сребренице су били изразито одсутни кад год су побуњеници намјеравали, или заиста и јесу, заузели територију под контролом владе. Видео снимци грозних погубљења (понекад чак и дјецe), јавних погубљења жена које су наводно починиле прељубу, цихадиста који једу срце и јетру мртвог војника, никада нису били довољни да изнесу крикове „Сребреница!“ “Нити су небројене опсаде градова од стране ИСИС-а. Тек када су такве опсаде биле разбијене, медији су информисали јавност да је, поред војника, у таквим мјестима било и десетине хиљада цивила. Тако је *Guardian* извијестио о прекиду опсаде Деир-ез-Зоре у септембру 2017.

¹⁷ “Aleppo’s People Are being Slaughtered. Did We Learn Nothing From Srebrenica?” *The Guardian*, Dec. 13, 2016. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/dec/13/aleppo-people-slaughtered-srebrenica-genocides-atrocities-syria>

¹⁸ Gutman, Roy, “In Syria, ‘Never Again’ Has Become ‘Never Mind,’ ” *The Daily Beast*, March 2, 2018, <https://www.thedailybeast.com/in-syria-never-again-has-become-never-mind>

године: „Владине снаге и десетине хиљада цивила у граду су више од двије године заробљени у опсади Исиса, суочавајући се са недостатком хране и медицинских услуга... Вјерује се да је око 100.000 људи унутар подручја Деирез-Зора који су под владином надлежношћу, а можда још 10.000 у дијеловима града које држи ИСИС.”¹⁹

Може се са апсолутном сигурношћу предвидјети да ће, кад год сиријска војска почне своју офанзиву да врати покрајину Идлиб, западни медији покренути приче „Идлиб је Сребреница“ у којима се спомињу Младић, геноцид, масовне гробнице, беспомоћни мировњаци УН-а, тврдокорни Руси и кукавичке западне силе.

ПРОИЗВОДЊА СРЕБРЕНИЧКЕ ПРИЧЕ

Мит о Сребреници као граду са искључиво ненаоружаним цивилима који су хладнокрвно погубљени без икаквог разлога осим што су били муслимани, сада је дубоко укоријењен у западњачку свијест. За елиту која креира политике, мит, који се доказао као изузетно ефикасно средство за пружање подршке западној војној интервенцији, превише је користан да би се од њега одустало. Међутим, Сребреница је од почетка била митска креација, не толико ратни догађај као артефакт произведен за ратне пропагандне сврхе. Већ у априлу 1993. године, западни медији су захтијевали западну интервенцију да спасу Сребреницу. Уистину, геноцид се већ требао десити у Сребреници и прије него што су Срби заузеле град. 9. јула 1995. године, предсједник БиХ Алија Изетбеговић, апеловао је на америчког предсједника Била Клинтона да употријеби свој „утицај у међународној заједници како би испунио своје обавезе према овом заштићеном подручју УН-а и спријечио терористички чин и геноцид над цивилима у Сребреници.“²⁰ Ипак, према временском оквиру који је представио Међународни кривични суд за бившу Југославију (МКСЈ), погубљења нису почела до 13. јула.

Сребреница је била, као што је добро познато једна од шест „безбједних зона“ у Босни коју су успоставиле Уједињене нације. Сребреница, Сарајево, Тузла, Бихаћ, Горажде и Жепа нису били искључиво цивилни центри; они су такође служили као војне базе из којих је Изетбеговићева влада настојала потврдити своју власт над земљом. Сребреница је, на примјер, била база 28. дивизије. Како су то Изетбеговићеве присталице на Западу видјеле, енклаве, које су исцртавале босански пејзаж од сјеверозапада до југоистока, биле су гаранција против појаве сусједних националних територија које су могле послужити као основе планова за подјеле у стилу Венс-Овена.

¹⁹ “Syrian Army Claims It Has Broken Years-long ISIS Siege on Deir ez-Zor,” *Guardian*, Sept. 5, 2017.

²⁰ “Bosnian President Appeals for World Leaders to Help Srebrenica,” *Agence France Presse*, July 9, 1995.

Безбједне зоне биле су покушај западних сила да осујете побједу Срба без да се директно укључе у борбе. Неколико ствари треба напоменути о овим безбједним зонама: Прво, оне нису биле безбједне за Србе; заправо, тамо је живјело мало Срба, јер је већина њих била етнички очишћена унапријед. Друго, пошто је до 1993. године постало јасно да би било какав споразум о окончању рата у Босни морао да подразумијева неку врсту подјеле, успостављање муслиманских енклава дубоко унутар територије насељене Србима могло је само да ријеша сукоб без могућности употребе силе. Или би муслимани морали да поразе Србе да би створили везу између муслиманске територије и енклава, или би Срби морали потпуно да елиминишу енклаве. Треће, предуслов безбједне зоне у ратном периоду је да се иста разоружа. Неразумно је захтијевати да једна страна одустане од напада на подручје ако је и сама нападнута с истог подручја. Од босанских Срба тешко се могло очекивати да избјегавају напад на град који је у стварности био војни полигон и оружарница муслиманских снага.

Очување и јачање тих безбједних зона било је суштински дио муслиманске стратегије, што је омогућено специфичним начином дефинисања безбједних зона. Нико никада није прецизирао које су њихове законске границе и постојало је оштро неслагање око тога гдје би демилитаризација требала почети и завршити. Срби и Муслимани су се сложили да се град Сребреница мора демилитаризовати, али муслимани су тврдили да подручје непосредно изван града, које се састоји од села, шума и брда, није било дио безбједне зоне. Према томе, ако се те области нападну, или ако се одатле покрене напад, онда УН није имао право да интервенише осим ако не дође до напада на војнике Сједињених Америчких Држава.

У априлу 1992. године, муслиманске снаге под командом Насера Орића преузеле су контролу над Сребреницом. Чим су то учиниле, почеле су нападе на сусједне српске засеоке и села. Према ауторитативном приказу пада Сребренице, *Између маја 1992. и јануара 1993. године, снаге из Сребренице нападе су и уништиле више српских села. Напади су огорчили Србе. Велики дио анимозитета према мушкарцима из Сребренице произлази из тог периода... Докази су показали да су Срби били мучени и осакаћени, а други су спаљени живи када су њихове куће запаљене. Преко 1.300 људи наводно је убијено током овог периода.*²¹

Међутим, упркос њиховом успјешном чишћењу Срба из подручја Сребренице, Орићеве снаге су остале окружене српском војском. Сребреница није могла да преживи српски напад уколико не успостави безбједну везу са територијом под муслиманском контролом на другим мјестима у Босни. Орић је настојао да успостави везу са Жепом, муслиманском енклавом на југу, и са

²¹ Jan Willem Honig and Norbert Both, *Srebrenica: Record of a War Crime* (New York: Penguin, 1997), p. 79.

Церском, муслиманском енклавом на сјеверу. У септембру 1992. године, Орићеве снаге су успјеле да се повежу са Жепом. У децембру 1992. године, Орић је покренуо нападе на села Глогова и Кравица, која су била под српском контролом на путу који је повезивао двије енклаве. 24. децембра, Орићеве снаге су нападе и уништиле Глогову. 7. јануара, на православни Божић, Орић је напао Кравицу. Свједочећи као свједок оптужбе на суђењу Милошевићу, генерал Филип Моријон, командант УНПРОФОР-а у Босни, испричао је како *Насер Орић је учествовао у нападима током православних празника и уништавао села, масакрирајући све становнике. То је створило степен мржње која је била страховита у региону... Насер Орић је био ратни заповједник који је владао спроводећи терор над својим подручјем и над самим становништвом. Мислим да је схватио да су то правила овог ужасног рата, да није могао себи дозволити да узме заробљенике. По мом сјећању, није чак ни тражио изговор. То је једноставно био став: не можемо се бавити затвореницима.*²²

Са Кравицом у муслиманским рукама, Сребреница и Церска су коначно биле повезане. Сада је постојала једна велика муслиманска енклава која се протезала од Каменице на сјеверу до Жепе на југу.²³ У јануару 1993. године, Срби су извршили противнапад, заузели Церску 1. марта. Зато што су Срби изгледали спремни да заузму Сребреницу, западни медији су подивљали тражећи војну интервенцију да би спасили Сребреницу. Плашећи се хуманитарне катастрофе, Моријон је позвао Орића да прихвати примирје и избјегне да чини било шта што би изазвало Србе. Моријон је предложио да се Сребреница претвори у демилитаризовану зону. Француски генерал је претпоставио да ће Венс-Овенов план, према којем би Сребреница била додијељена муслиманима, бити имплементиран у блиској будућности. Моријон је накнадно тврдио да би се, да је у априлу 1993. године знао да мира нема на помолу, противио стварању безбједне зоне у Сребреници. Заправо он би наредио евакуацију града: *Било је шансе да се Венс-Овенов план ускоро реализује. Да нисам имао ту наду... евакуисао бих град потпуно свјестан ризика. Ја бих извршио евакуацију чак и ако би то значило да бих ја лично учествовао у етничком чишћењу.*²⁴

СПАСАВАЊЕ СРЕБРЕНИЦЕ

Почетком априла, преговори о прекиду ватре у Сребреници одржани су под покровитељством Уједињених нација. Учествовали су генерал Младић, генерал Сефер Халиловић, начелник штаба Врховне команде Армије Републике Босне и Херцеговине (АБиХ) и командант УНПРОФОР-а, генерал

²² Milosevic Trial Transcript, Feb. 12, 2004, pp. 31965-31966.

²³ Honig and Both, p. 81.

²⁴ Milosevic Trial Transcript, Feb. 12, 2004, p. 31976.

Ларс-Ерик Валгрен. Срби су 12. априла обновили офанзиву на Сребреницу. Покренута је, наводи се у извјештају холандске владе, „испаљивањем минобацачких граната на Братунац од стране АБиХ“.²⁵ Орић је закључио да се Сребреница не може бранити и 14. априла је обавијестио међународне агенције да је спреман да се преда. Међутим, он је поставио три услова: евакуацију цивила, евакуацију рањених и повлачење муслиманских војника у Тузлу.

Ујутру 16. априла, Моријон је објавио да је постигнут договор. Прекид ватре је требао почети у подне, муслиманско оружје би се предало УНПРОФОР-у, а ваздушни транспорт би почео 17. априла. Међутим, Савјет безбједности УН-а, након што је сазнао о предстојећој предаји Сребренице, одлучио је да спријечи било какав споразум о Сребреници. Тако је 16. априла усвојио резолуцију којом се Сребреница проглашава безбједном зоном“. Позивајући се на „трагичну хуманитарну хитну ситуацију“ узроковану „континуираним намјерним оружаном нападом и гранатирањем цивилног становништва“ и „бруталним поступцима паравојних јединица босанских Срба“, Савјет безбједности је изјавио да Сребреница „и њена околина“ требају бити „ослобођени било каквог оружаног напада или било којег другог непријатељског чина“. Под маском заштите цивилног становништва, Савјет безбједности је интервенисао у борбама и спријечио пораз муслиманских снага у Сребреници.

Занимљиво је да су, упркос интервенцији Савјета безбједности, у Сарајеву настављени преговори о демилитаризацији Сребренице. Моријон и Валгрен су хтјели да обје стране прихвате услове о којима се расправљало прије усвајања Резолуције 819: прекид ватре, демилитаризација Сребренице и распоређивање проматрача УНПРОФОР-а.

Сребреница је остала под муслиманском контролом. Босански Срби су били на ивици заузимања Сребренице, али су се зауставили. Дјелимично, то је било због њихове забринутости због међународне критике која је сада везала за било шта што су урадили. Дјелимично и због тога што су и Милошевић и Караџић били забринут да би заузимање Сребренице, а вјероватно и не, било праћено масакром. Породице Срба убијених у протеклој години тражиле би освету. Емоције у вези са убијањима током православног Божића су биле наглашене. Караџић је своју одлуку објаснио неколико мјесеци касније. Да смо „ушли у Сребреницу, људи који би улазили били би они чије су породице убијене“, рекао је он на скупштини босанских Срба. „Убијено је 1.200 Срба. Било би крви до кољена и због тога би могли изгубити државу.“²⁶

За разлику од споразума између Младића, Халиловића и Валгрена, резолуција Савјета безбједности није наводила разоружање или демилитаризацију Сребренице. Није изненађујуће да разговори о демилитаризацији Сребренице нису водили нигдје. Срби су пристали на

²⁵ NIOD, Part II, Chapter 3, Section 2.

²⁶ Milosevic Trial Transcript, Sept. 12, 2003, p. 26511.

администрацију УН-а у граду. Заузврат су захтијевали разоружавање Сребренице. Муслимани су, иако су се предали, сада били самоувјерени што је проишло из сазнања да иза њих стоји Савјет безбједности. Имали су мало разлога да предају своје оружје. Тако су дошли до генијалног начина да избјегну демилитаризацију. Муслимани су тврдили да подручје демилитаризације треба ограничити на сам град Сребреницу. Под таквим режимом „муслиманске снаге би се могле преселити у подручја под њиховом контролом изван града и избјећи разоружање”.²⁷

Град Сребреница би био демилитаризован, али не и околина. У наредним годинама, муслимани би одбацили жалбе Срба да су одбили разоружање тврдећи да је демилитаризација требала покрити само град Сребреницу, а не његово окружење. Кофи Анан је подржао тврдњу муслимана. У званичном извјештају УН-а о паду Сребренице, објављеном у новембру 1999. године, када је Анан већ био генерални секретар УН-а, он је тврдио да је схватање споразума о демилитаризацији од стране муслимана било исто и од стране УНПРОФОР-а: *Споразумом су утврђени услови под којима би Сребреница била демилитаризована, иако њиме није дефинисано подручје које треба демилитаризовати. Халиловић је изјавио да је схватио да споразум покрива само урбано подручје Сребренице, а не руралне дијелове енклаве. Изгледа да је и УНПРОФОР схватио споразум на овај начин.*²⁸

Међутим, Валгрен, који је био у позицији да зна јер је био један од потписника споразума 18. априла, је то демантовао. Према Валгрену, како се наводи у извјештају холандске владе, тумачење УНПРОФОР-а о демилитаризацији било је исто као и тумачење босанских Срба: Демилитаризација је требала да покрије цијело подручје унутар линије прекида ватре.²⁹ У споразуму од 18. априла не постоји никаква референца на разлику између града и околине. У споразуму је наведено, *Сво оружје, муниција, мине, експлозив и борбена помагала... унутар Сребренице ће бити испоручени/предати УНПРОФОР-у под надзором три официра са сваке стране, а контролу ће спроводити УНПРОФОР. Ниједно наоружано лице или јединица осим УНПРОФОР-а неће остати у граду након завршетка процеса демилитаризације.*³⁰

ГРАД КОЈИ НИЈЕ ДЕМИЛИТАРИЗОВАН

Како се испоставило, граница безбједне зоне није била толико важна јер су се муслимани побринули да се никакво употребљиво оружје или муниција не предају УНПРОФОР-у. Како је описано у извјештају холандске владе, „АБиХ

²⁷ Honig and Both, p. 106.

²⁸ *Report of the Secretary-General Pursuant to General Assembly Resolution 53/35: The fall of Srebrenica, A/54/549, Nov. 15, 1999, paragraph 60*

²⁹ *NIOD, Part II, Chapter 3, Section 3.*

³⁰ *U.N. Document S/25700, Annex II, April 30, 1993.*

је сво модерно и употребљиво оружје и муницију изнијела из града у околна подручја и предала [УНПРОФОР-у] само старо и неупотребљиво оружје за које није било довољно муниције или је уопште није било. Резултат добровољне предаје од стране АБиХ био је изузетно ограничен.³¹

Иако је Валгрен несумњиво био свјестан очигледног неуспјеха муслимана да се демилитаризује Сребреница, он је ипак најавио свијету 21. априла да је „град демилитаризован“.³² Валгреново прикривање је било разумљиво. 23. априла, Кофи Анан, који је управо био именован за генералног секретара за мировне операције, послао је поруку Валгрени у којој му је рекао да нема потребе да УНПРОФОР „претражује сваку кућу тражећи оружје“. Државе чланице УН-а, објаснио је Анан, јасно су изразиле став да УНПРОФОР не би требало да „преактивно учествује у 'разоружавању жртава'“.

Међутим, каква год нејасноћа би могла бити у споразуму од 18. априла, уклоњена је накнадним споразумом о демилитаризацији 8. маја између Младића, Халиловића и Моријона. Демилитаризација, како је експлицитно наведено у споразуму, требало је да се примијени на линији прекида ватре: „Демилитаризоване зоне ће обухватити подручја постојећих линија сукоба“. Војним и паравојним јединицама је наређено да се повуку из демилитаризованих зона или да „уступе/предају своје оружје.“ Борцима није било дозвољено да „улазе или да буду у демилитаризованој зони“. Неборцима „није било дозвољено да посједују било какво оружје, муницију или експлозиве“. Намјера овог споразума од 8. маја је била управо да се елиминишу неспоразуми око подручја демилитаризоване зоне.³³

Ипак, како је Халиловић признао током суђења Радиславу Крстићу, „Након што сам се 9. маја вратио са аеродрома, издао сам наредбу да се не преда ни један комад оружја и опреме, јер смо због тога имали врло лоше искуство, то јесте, са веома спорим и неефикасним одлукама од стране међународне заједнице.“³⁴ Другим ријечима, Халиловић није имао ни најмању намјеру да поступа у складу са било каквим споразумом о демилитаризацији, чак и оним који се наводно односио само на урбану зону Сребренице.

Од априла 1993. до јула 1995. године, муслимани су се једва трудили да се претварају да се држе било каквог режима демилитаризације. „Споразуми о демилитаризацији из априла и маја 1993. године довели су до званичног окончања постојања муслиманских јединица у енклави Сребреница“, наводи се у званичном извјештају холандске владе. „Али, заправо, војна организација је и даље постојала до априла 1994. године, њен штаб се чак налазио изнад сједишта канадског батаљона, на првом спрату поште.“³⁵

³¹ NIOD, Part II, Chapter 3, Section 3.

³² Honig and Both, p. 106.

³³ NIOD, Part II, Chapter 3, Section 4.

³⁴ Krstic, April 5, 2001, p. 9467.

³⁵ NIOD, Part II, Chapter 6, Section 6.

Халиловић је признао да су хеликоптери босанских Муслимана летели кршећи резолуције Савјета безбједности којима су забрањени војни летови. Халиловић је испричао да је лично послао осам хеликоптера са муницијом у Сребреницу за 28. дивизију.³⁶ У својој пресуди за геноцид у предмету Крстић, суд МКСЈ-а је описао како су хеликоптери босанских муслимана „летели кршећи зону забране летења; АБиХ је отворила ватру према линијама босанских Срба и прешла кроз „безбједну зону“; 28. дивизија се непрестано наоружавала а барем дио хуманитарне помоћи која је ушла у енклаву је присвојила АБиХ.“ Другим ријечима, како је на суђењу Крстићу признато, муслимани у Сребреници су „користили 'безбједну зону' као погодну базу за покретање офанзива против ВРС и да УНПРОФОР није предузео никакву акцију да то спријечи.“³⁷

Иако је генерални секретар Уједињених нација Бутрос Бутрос-Гали окарактерисао присуство 28. дивизије у Сребреници као „кршење споразума о демилитаризацији“³⁸, УНПРОФОР је мало учинио да спроведе режим демилитаризације. Холандски батаљон који је холандска влада добровољно послала у Босну како би се заштитиле безбједне зоне, добио је стриктна наређења да не врши никакву озбиљну демилитаризацију. Као резултат тога, од априла 1993. године, према ријечима пуковника Томаса Кареманса, команданта Холандског батаљона, Сребреница је постала више, а не мање, милитаризована.³⁹ Свијет је наведен да вјерује супротно. Опсјенарство је постигнуто тиме што се УНПРОФОР претварао да је демилитаризација осигурана. Холандском батаљону је било наређено да одржава фасаду домаћег мира. Мајор Роберт Франкен, замјеник команданта Холандског батаљона, присјетио се како његовим трупама *није било дозвољено да улазе у приватне куће. Када смо видјели некога са пиштољем, са оружјем, ми смо га пратили, покушали га ухватити, али у самом тренутку када је он ушао у кућу, морали смо да станемо и позовемо локалну полицију да видимо да ли је оружје још увијек у кући. То смо покушали неколико пута, али резултат је увијек био да је такозвана цивилна полиција ЦИВПО изашла и рекла да нема оружја.*⁴⁰

Да Холандски батаљон није имао овлашћења да изврши разоружање потврдио је извјештај о Сребреници који је холандска влада објавила 1995. године: „Проблем људства Холандског батаљона... је био да ако су током патрола наишли на наоружано људство БиХ или цивиле, они нису имали

³⁶ Krstic, April 5, 2001, p. 9469.

³⁷ Krstic, paragraph 24.

³⁸ *Report of the Secretary-General Pursuant to Resolutions 982 (1995) and 987 (1995)*, May 30, 1995, S/1995/444, paragraph 37.

³⁹ Prosecutor v. Blagojevic, June 24, 2004, p. 11144.

⁴⁰ Prosecutor v. Krstic, April 4, 2000, p. 2007.

овлашћење да користе силу да их разоружају, нити су били овлашћени да улазе у куће без пристанка.“⁴¹

Штавише, према извјештају холандске владе из 2002. године, „након неуспјеха демилитаризације у мају/јуну 1993. године, УНПРОФОР се није превише бринуо о бригадама: заплијенио је било какво оружје које је нашао, али га није активно тражио; УНПРОФОР је због свог нејасног мандата дозволио обуку без оружја и других војних вјежби. Постављање позиција у енклави било је дозвољено у ограниченом степену. АБиХ у Сребреници је покушала да се држи ван видокруга УНПРОФОР-а.“⁴²

Тако је 6. маја, само три седмице након усвајања Резолуције 819, Савјет безбједности УН-а одредио још пет градова у Босни као за безбједне зоне. Иако није било могућности да се утврди дјелотворност Сребреничког режима безбједне зоне, Савјет безбједности је прогласио Сарајево, Тузлу, Горажде, Жепу и Бихаћ, и њихову околину, „безбједним зонама“ које су такође морале бити „слободне од оружаних напада и других непријатељских дјела.“

Босанска влада, написао је Бутрос-Гали, „користила је безбједне зоне као локације на којима се њени војници могу одмарати, обучавати се и опремати се, као и пуцати на српске положаје, изазивајући тиме српску освету.“⁴³ Док су муслимани могли нападати из безбједне зоне, српска одмазда се чинила као напад на цивиле, што је акција која је захтијевала брзу одмазду од стране НАТО-а. Узалуд је Ботрос-Гали је у децембру 1994. године истакао да безбједне зоне нису успостављене како би се олакшали муслимански ратни напори. „Страна која брани безбједну зону“, пише он, „мора да испуни одређене обавезе ако жели да оствари примарни циљ режима безбједне зоне, а то је заштита цивилног становништва. Непровоцирани напади из безбједних зона нису у складу са цијелим концептом.“ Примарна сврха безбједних зона била је заштита цивила. Напади из безбједних зона су могли угрозити цивиле.

Провоцирање српске одмазде и потом позивање НАТО-а да се искили на Србима, постала је муслиманска стратегија. Уједињене нације нису уопште биле задовољне овим аранжманом. „Док се не постигне потпуна демилитаризација безбједних зона“, Бутрос-Гали је навео, *страна која контролише безбједну зону требало би да буде обавезна да се уздржи од напада и непријатељских или провокативних акција у оквиру безбједне зоне усмјерених против супротстављених снага или циљева изван безбједне зоне.*

⁴¹ Report Based on the Debriefing on Srebrenica, Oct. 4, 1995, paragraph 2.38, *ICTY Legal Library*.

⁴² NIOD, Part II, Chapter 6, Section 6.

⁴³ *Report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolution 900 (1994)*, S/1994/291, March 11, 1994, paragraph 17.

Поред тога, стране треба да предузму мјере да се избјегну активности у безбједним зонама које би могле привући нападе супротстављених снага.⁴⁴

Дакле, ако су муслимани хтјели да им НАТО помогне, онда су требали да нападају Србе изван безбједних зона. Ако муслимани наставе са нападима из безбједних зона, биће „немогуће да УНПРОФОР изврши свој мандат за употребу силе у случају напада на безбједну зону, посебно када се напад односи на присуство војних циљева у оквиру безбједне зоне.⁴⁵ „Упозорење Бутрос-Галија није имало никаквог практичног ефекта.

КРАЈ ИГРЕ У СРЕБРЕНИЦИ

Муслиманске снаге у Сребреници почеле су јачати када је град проглашен безбједном зоном у априлу 1993. године. У мају 1994. године, муслимани су реорганизовали своје снаге. Бригаде у Сребреници чиниле 8. оперативна група 2. корпуса АБиХ у Тузли. Квалитет јединица у Сребреници, према извјештају холандске владе, „побољшан је захваљујући бољој организацији, интензивнијој обуци и нарочито захваљујући бољем оружју и опреми. Опрема је била испоручивана из централне Босне, гдје је АБиХ могла да командује растом залиха оружја упркос ембаргу на оружје.“ У прољеће 1995. године, АБиХ је интензивирала кријумчарење оружја у Сребреницу и издавала наређења да се „војне операције спроводе изван енклава.“

Тако су 1. маја, Муслимани и Хрвати покренули њихову дуго очекивану офанзиву. Истог дана, Хрватска је покренула Операцију Бљесак. За неколико дана, западна Славонија је доживјела колапс. У источној Босни, Срби су очекивали да 2. муслимански корпус, са сједиштем у Тузли, организује офанзиву како би се повезао са 28. дивизијом у Сребреници и Жепи. Да би се ова операција показала успјешном, источна Босна би заправо била подијељена на два дијела, а источне енклаве Тузла, Сребреница и Жепа би се повезале с муслиманско-хрватском федерацијом. Ентитет босанских Срба би тиме престао да буде одржив. У априлу 1995. године, Орић је изненада напустио Сребреницу и отишао у Тузлу. Пошто је он био најспособнији муслимански командант, његов трансфер из Сребренице су Срби узели као показатељ надлазеће офанзиве из Тузле.

У међувремену се око Сарајева одвијала велика битка. Муслимани су у јуну покренули офанзиву у циљу обезбјеђења босанског главног града. Од муслиманских снага у енклавама источне Босне очекивало се да ограниче што више српских трупа како би их спријечили да ојачају српске положаје око Сарајева. Главни штаб босанске војске наложио је 28. дивизији у Сребреници

⁴⁴ *Report of the Secretary-General Pursuant to Security-Council Resolution 959 (1994), Dec. 1, 1994, paragraph 51.*

⁴⁵ *Report of the Secretary-General Pursuant to Security-Council Resolution 959 (1994), Dec. 1, 1994, paragraph 51.*

покретање низа акција којима би се ометале снаге босанских Срба. Напади на сусједна српска села и засједе иза српских линија изазвали су озбиљне војне проблеме за Војску Републике Српске. ВРС је била у веома незгодном положају у погледу људства. Она је такође била предмет међународних санкција, које су, од августа 1994. године, биле ојачане трговинским ембаргом који је наредио предсједник Србије Слободан Милошевић. Када су се критичне борбе одвијале око Сарајева, босански Срби више нису могли да приуште ометање одбране српских села иза својих линија. Филип Корвин, главни политички официр САД-а у Босни у то вријеме, написао је да Срби нису имали другог избора него да предузму војне акције против енклава у источној Босни. „Не само да су оне [енклаве] представљале војну пријетњу, већ је и њихова локација присиљавала српске снаге да их заобилазе и троше гориво које је било драгоцјено у вријеме рата.“⁴⁶

Генерал Младић је 24. јуна написао писмо штабу УНПРОФОР-а у Сарајеву протестујући због поновљених напада који произлазе из Сребренице. Напади „брутално крше статус Безбједне зоне Сребренице. Због те чињенице ја Вас... упозоравам да у будућности нећемо толерисати такве случајеве.“⁴⁷ Босанска влада је користила Сребреницу у својој цјелокупној војној стратегији. Ипак, енклава је наставила да ужива заштиту УН-а. Сребреница је, према извјештају холандске владе, „све више добијала статус 'заштићене зоне' за АБиХ, из које је АБиХ могла вршити операције герилских препада против, често цивилних циљева. Ове операције су вјероватно допринијеле чињеници да је крајем јуна ВРС била спремна да више то не прихвата.“⁴⁸

Уистину, чак је и генерал Руперт Смит, командант УНПРОФОР-а, који се показао веома подложним захтјевима НАТО-а, признао озбиљан војни проблем који су источне енклаве представљале Србима. Почетком 1995. године, према његовим ријечима, амерички амбасадор у Сарајеву је изјавио „да је он Младић, узео би енклаве.“ У извјештају о ситуацији из априла 1995. године, Смит је написао да Младић има избор: или да концентрише своје трупе. на западном фронту (Крајина и Бихаћ) или на источном фронту. Несташица горива, близина Србије и текућа борба за Сарајево „наводе ме да мислим да ће његов главни напор бити на истоку. Да би постигао довољну концентрацију снаге, вјероватно ће морати да неутралише једну или све источне енклаве.“⁴⁹

⁴⁶ Philip Corwin, Foreword in forthcoming book, *Srebrenica and the Politics of War Crimes*.

⁴⁷ Honig and Both, p. 173.

⁴⁸ NIOD, Appendix II, "Intelligence and the War in Bosnia 1992-1995: The Role of the Intelligence and Security Services," Chapter 4, Section 7

⁴⁹ NIOD, Appendix II, "Intelligence and the War in Bosnia 1992-1995: The Role of the Intelligence and Security Services," Chapter 8, Section 3.

Игноришући Младићево упозорење, сребренички муслимани су 26. јуна покренули војно бесмислени напад на оближње српско село Вишњица. Напад је био чин изузетне безобзирности с обзиром на одсуство главних команданата Сребренице, који су сви били повучени два мјесеца раније. Одлука о покретању овог напада је вјеројатно донесена у Сарајеву. Управо тај напад је, више него вјероватно, подстакао Србе да предузму мјере како би елиминисали пријетњу из Сребренице. Међутим, Срби готово сигурно нису кренули с намјером да заузму Сребреницу. То је признао чак и МКСЈ. Стратегија иза „Криваје 95“, имена које су Срби дали војној операцији, била је да Сребреницу смањи на њено урбано језгро, једини дио општине који су се, од 1993. године па надаље, Муслимани сложили да демилитаризују.

Смањење безбједних зона значајно би скратило линије сукоба, омогућило Србима да пребаце трупе на друге фронтоне, у Сарајево, као и у Босанску Крајину на западу, од којих су оба нападнута од стране хрватских и муслиманских војски. „Да су високе области око енклава биле у рукама ВРС-а, једна бригада за сваку енклаву била би довољна да их контролише“, наводи се у извјештају холандске владе. *Планови за напад на енклаву су били заправо сачињени у веома касној фази и у врло кратком времену; припрема није трајала мјесецима. Било је то питање дана. Исто тако, није намјеравано да се заузме цијела енклава. Ова одлука је донесена тек увече 9. јула... То је било због недостатка озбиљног отпора од стране АБиХ.*⁵⁰

Овај изненађујући недостатак отпора босанских Муслимана у Сребреници навео је Србе да иду даље и заузму град у потпуности. Лакоћа српске побједи у Сребреници била је шокантна. Срби су били малобројни и слабо наоружани. Као што је наведено у извјештају холандске владе, српски напад „није био упоредив са Операцијом Барбароса или инвазијом на Нормандију, са стотинама хиљада трупа, авиона и тенкова. То је била мала војна операција са ограниченом количином трупа, максимално десет тенкова и оклопних транспортера, и подржана са дванаест артиљеријских оруђа и минобацача који су већ били на положају око енклаве.“⁵¹

Штавише, Сребреница није град који се лако може заузети. Терен у региону Сребренице је веома нераван: стрме долине, густе шуме и дубоке клисуре. У Сребреници је било више него довољно муслиманских војника који су бранили град од неколико стотина Срба. Муслимани су такође имали доста оружја. Према ријечима начелника Штаба Врховне команде АБиХ, у вријеме пада Сребренице, генерал Енвер Хаџихасановић, 28. дивизија у Сребреници је имала 5.685 наоружаних људи. Снаге босанских Срба које су нападе Сребреницу имале су највише 1.700. Вјероватно су имале и много мање од

⁵⁰ NIOD, Appendix II, “Intelligence and the War in Bosnia 1992-1995: The Role of the Intelligence and Security Services,” Chapter 8, Section 4.

⁵¹ NIOD, Appendix II, “Intelligence and the War in Bosnia 1992-1995: The Role of the Intelligence and Security Services,” Chapter 8, Section 8.

тога. *Times* (Лондон) је навео „извјештаје да је у нападу на Сребреницу било укључено до 1.500 Срба, али обавјештајни извори процјењују да је главни напад извршен са снагама од око 200 људи, са пет тенкова. 'То је била операција прилично ниског нивоа, али из неког разлога који не можемо разумјети, војници БиХ (влада) нису се много борили', навео је један извор.“⁵²

Да је постојао и најблажи отпор муслимана у граду, Срби не би успјели да освоје Сребреницу. Борба против лимитираних српских снага била би више него вјероватно испуњена већим успјехом од стратегије за коју су се муслимани определијели, наиме, повлачење пјешке преко српских војних линија у сред дана.

Узевши у обзир огромну предност коју браниоци увијек имају над нападачима, Сребреница се не би сломила тако брзо као што јесте, осим ако је негдје друго донесена одлука о предаји града без борбе. Орић је, заједно са 18 команданата Сребренице, мистериозно повучен у априлу. Суочени са предстојећим српским нападом, муслимани се нису потрудили да успоставе било какав ефикасан одбрамбени систем. Нису покушали да искористе своју тешку артиљерију, која им је, иако под контролом УНПРОФОР-а, била на располагању у случају напада. Сарајево је одбило да овласти Орића да се врати у Сребреницу како би тамо предводио отпор. Муслимани су једноставно спаковали оружје и кренули према Тузли.

С обзиром на дугогодишњу тврдњу Сарајева да су Срби геноцидан народ, одлука муслимана да напусте своје жене и дјецу на милост и немилост мрских „четника“, дјеловала је изненађујуће. Бјежање од борбе, узимање свог оружја са собом и остављање жена, дјеце и стараца да се суоче са непријатељским војницима свакако је била сумњива војна, да не кажем, морална стратегија. Војници Холандског батаљона који су били свјedoци овога описали су понашање муслиманских мушкараца као „кукавичко“.⁵³ Невјероватно, они су испричали како су „млађи муслимани напустили старије, слабије људе њиховој судбини и тек након поновног инсистирања војника Холандског батаљона, били су спремни помоћи“.⁵⁴

Чињеница да су браниоци Сребренице одбили да се боре за одбрану града није учинила ништа да застави лавину коментара у западним медијима у којима се осуђује наводно срамна издаја Сребренице од стране НАТО-а. Запад је требао ући и борити се за Сребреницу иако снаге босанских муслимана нису прстом мрднуке да би је браниле.

Срби су ушли у Сребреницу и открили, на своје изненађење, да су сви мушкарци отишли. У граду није било никога осим жена, дјеце и стараца.

⁵² “Muslim Soldiers ‘Failed to Defend Town from Serbs,’ ” *The Times*, July 14, 1995.

⁵³ Report Based on the Debriefing on Srebrenica, Oct. 4, 1995, paragraph 6.11, ICTY Legal Library.

⁵⁴ Report Based on the Debriefing on Srebrenica, Oct. 4, 1995, paragraph 5.5, *ICTY Legal Library*

Успаничени зато што су их напустили њихови војници, оно што је преостало од становника града, жене, дјеца и старци, побјегли су у базу УН-а у Поточарима. Престрашени и без хране и воде, тих 25.000 цивила ушло је у малу базу УН-а, настојећи да се што прије удаље од Сребренице.

Остаје озбиљно питање: Шта се догодило са мушкарцима у Сребреници? У граду је било најмање 5.000 муслиманских бораца. Умјесто да се боре или предају, одлучили су да пробију српске линије и да се повуку у Тузлу. Ова колона у повлачењу, која се састојала од 12.000 до 15.000 мушкараца, укључивала је читаву 28. дивизију (5.500 до 6.000 војника), али и многе цивиле. Протезала се око 12 до 15 километара.⁵⁵ Колона је настојала прећи српске војне линије усред бијела дана и била је подвргнута тешкој артиљеријској ватри. Колико је мушкараца у колони погинуло, колико их је погубљено и колико их је успјело да стигне до Тузле, остало је мистерија. Муслиманска влада никада није објавила статистичке податке о броју мушкараца који су стигли у Тузлу. Лидери босанских муслимана, њихови помоћници на Западу и, наравно, хуманитарни интервенционисти годинама настоје упорно увјеравати свијет да су Сребреничани заробљени и погубљени од стране Срба. Према причи која је постала широко прихваћена у року од неколико седмица након пада Сребренице, Срби су једноставно окупили све ненаоружане људе, одвезли их негдје и масовно их погубили.

Здрав разум, међутим, сугерише да је велики број убијених мушкараца страдао у борби. Муслиманске снаге су покушавале пробити српске линије одбране како би се прегруписале и бориле против Срба негдје друго. Срби нису имали никакву обавезу да пусте муслиманске снаге само зато што су у колони били цивили. Мушкарци 28. дивизије одбили су да положе оружје. Они су остали борци који, када стигну на своје одредиште, не би једноставно остали у Тузли. Они би били распоређени на другим мјестима, вјеројатно у Сарајеву, кључном бојном пољу. Како је описао мајор Роберт Франкен, замјеник команданта Холандског батаљона, током унакрсног испитивања на суђењу МКСЈ-а, често је било тешко разликовати наоружане од ненаоружаних мушкараца када се ради о 28. дивизији. Питали су га да ли је одсуство војне униформе било довољно да се докаже да мушкарац није био муслимански борац. Франкен је одговорио: „Као што сам већ рекао, било је веома тешко препознати по униформи ко је био у 28. дивизији или не.“ Тада је правобранилац упитао: „Дакле, неки од њих су могли бити у цивилу, а истовремено бити војници?“ Франкен је одговорио: „Тачно.“⁵⁶

БЕСМИСЛЕНА КАМПАЊА БОМБАРДОВАЊА НАТО-А

Дакле, супротно устаљеној причи о Сребреници, Сребреница је била све осим ненаоружане цивилне енклаве. Постоји још један мит, наиме, да је

⁵⁵ Krstic, April 6, 2001, p. 9528.

⁵⁶ Prosecutor v. Vidoje Blagojevic, IT-02-60-T, Sept. 15, 2003, p. 1547.

бомбардовање НАТО-а у септембру 1995. године против Срба, које је улиједило након њиховог заузимања Сребренице, довело Србе до покоравања и омогућило мир у Босни. Да је само НАТО поступио раније, позната прича тече, Срби су могли бити поражени, Босна би остала цијела, а Сребреница спасена. Међутим, овај извјештај је толико погрешан као и сви други искази који се односе на Сребреницу.

Након састанка 8. септембра у Женеви, министри спољних послова Босне, Хрватске и Југославије потписали су низ Усаглашених основних принципа, према којима би се БиХ састојала од два ентитета: Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске. Федерацију би чинило 51% територије, Републику Српску 49%. Сваки ентитет би имао свој властити устав и властиту владу. Преговори који су коначно довели до окончања босанског рата одржани су у новембру 1995. године у ваздухопловној бази Рајт-Петерсон у близини Дејтона, Охајо. Оно што је омогућило успјех у Дејтону није била кампања бомбардовања НАТО-а, већ спремност САД-а да коначно наметне рјешење босанским Муслиманима и да прихвате исход који су претходно жестоко одбацивали: фактичку подјелу Босне. Проблеме у Дејтону нису стварали Срби, већ Муслимани. То је било разумљиво. Пошто им је била обећана уједињена Босна у којој ће они бити доминантан народ, Изетбеговић је понуду полудржаве, половину коју ће морати подијелити с Хрватима, сматрао издајом. Изетбеговић је изјавио да „не може бити страна споразума који потписују босански Срби“. Срби су били „попут нациста“, рекао је он. „Споразум њима треба бити наметнут.“ Американци, који му више нису били вољни повлађивати, одбацили су тако типичну Изетбеговићу прегријану реторику уз шаљиво запажање да „за разлику од савезничких снага током Другог свјетског рата, Босанци нису војно поразили ВРС“.⁵⁷

У Сједињеним Америчким Државама, потписивање Дејтонског споразума поздрављено је уобичајеним самочеститкама. Муслимани су наводно освојили огромне комаде територије од Срба, све захваљујући америчким ваздухопловним снагама и хрватско-муслиманском борбеном успјеху. Мир је дошао у Босну, муслимани су били спашени, а омражени Срби су стављени на своје мјесто. Ово је, у најмању руку, било чудно тумачење онога што се догодило. Мир је дошао у Босну зато што су Срби преузели ствари у своје руке и осигурали размјену територија што је Карацић предложио, што је Овен предложио, а што је Контакт група одбацила, односно, замјену источне енклаве за подручје око Сарајева. Територија коју су муслимани и Хрвати стекли захваљујући бомбардовању НАТО-а ионако би била додијељена федерацији у сваком случају и готово би сигурно била изгубљена за Србе да је

⁵⁷ “*The Road to Dayton: U.S. Diplomacy and the Bosnia Peace Process, May-December 1995,*” U.S. Department of State, 1997, pp. 233-234.

рат мало дуже трајао.⁵⁸ Напади које су Сједињене Државе охрабриле нису служили никаквој другој сврси осим стварању српских ријека избјеглица, што је омогућило да се испричају задовољавајуће приче у медијима.

Кључна основа Дејтона није био притисак САД-а на Србе, то је био хит од 1991. године. Оно што је било ново је притисак САД-а на босанске Муслимане. По први пут, Сједињене Државе нису безусловно подржавале муслиманске аспирације. Америчка интервенција у Босни постигла је изузетно мало, а креатори политике нису били у стању да објасне зашто је Дејтонски споразум, којим је ратификована подјела Босне и стварање ентитета босанских Срба на 49% територије републике, на било који начин био од веће помоћи Муслиманима него претходни мировни планови које је Вашингтон одбацио на основу тога што нису дали довољно муслимана. Кутиљеров план из 1992. године предвидио је неподјијелену Босну. Планови Венс-Овена и Овен-Столтенберга предвиђали су да Сребреница и Жепа остану под муслиманском контролом. Према Венс-Овеновом плану, Сребреница је требала бити дио муслиманске покрајине Тузла. Под Овен-Столтенберговом плану и Акционим плановима ЕУ, Сребреница и Жепа би биле повезане и додијелене републици са муслиманском већином.

Венс-Овенов план, нагласио је Овен, дао би Србима „само 43 посто територије у јединственој држави“. Овен-Столтенберг би дјелотворно дали муслиманима њихову властиту државу. Оно што је Дејтонски споразум учинило другачијим било је његово покровитељство од стране Сједињених Држава. Политика САД-а можда није осигурала много за Муслимане. Успјела је, међутим, показати да само мировни споразум који је под покровитељством Сједињених Држава има некакву шансу да превлада. Одсуством учешћа и контроле САД-а, ни Уједињене нације ни Европљани нису могли окончати рат.

Да су Сједињене Државе биле вољне да прихвате Кутиљеров мировни план или наредни Овен-Столтенбергов план и Акционе планове ЕУ, рат се могао завршити три године раније. Десетине хиљада живота могло је бити спашено и не би било убијања у Сребреници. Права трагедија Сребренице је што западни политичари до данашњег дана нису успјели да узму у обзир лекције.

ЛИТЕРАТУРА

1. “Aleppo Civilians Suffering Same Fate as Srebrenica’s Men and Boys,” *Sky News*, Dec. 14, 2016. <https://news.sky.com/story/aleppo-civilians-suffering-same-fate-as-srebrenicas-men-and-boys-10695767>
2. “Aleppo’s People Are being Slaughtered. Did We Learn Nothing From Srebrenica?” *The Guardian*, Dec 13, 2016. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/dec/13/aleppo-people-slaughtered-srebrenica-genocides-atrocities-syria>

⁵⁸ Even Holbrooke admits that the Muslim-Croat offensive was running out of steam, on account of military incompetence and mutual antagonisms. Once NATO bombing ended the Serbs began to recover militarily.

3. "Averting 'Srebrenica on Steroids': *White House Defends Libya Operations*," Yahoo, March 23, 2011. <https://www.yahoo.com/news/blogs/envoy/averting-srebrenica-steroids-white-house-defends-libya-operations-20110323-120730-415.html>
4. "Bosnian President Appeals for World Leaders to Help Srebrenica," *Agence France Presse*, July 9, 1995.
5. "*Libya: Examination of Intervention and Collapse and the U.K.'s Future Policy Options*," House of Commons Foreign Affairs Select Committee, paragraphs 39 and 40. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmaff/119/11902.htm>
6. "*Libya: Examination of Intervention and Collapse and the U.K.'s Future Policy Options*," <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/foreign-affairs-committee/libya-examination-of-intervention-and-collapse-and-the-uks-future-policy-options/oral/25384.html>
7. "Libyan Rebels Force Black Africans to Eat Flaps in Cage," *The Telegraph*, March 5, 2012, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/9124817/Libyan-rebels-force-black-Africans-to-eat-flaps-in-cage.html>
8. "Muslim Soldiers 'Failed to Defend Town from Serbs,'" *The Times*, July 14, 1995.
9. "Qaddafi's Home Town of Sirte Blasted into the Dark Ages" *BBC*, Oct. 26, 2011. <https://www.bbc.com/news/world-africa-15454033>
10. "Revealed: Male Rape Used Systematically in Libya As Instrument of War," *The Guardian*, Nov. 3, 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/nov/03/revealed-male-used-systematically-in-libya-as-instrument-of-war>
11. "Situation Grows Increasingly Grim in Rebel Stronghold of Homs," *Spiegel Online*, Feb. 23, 2012. <http://www.spiegel.de/international/world/syria-s-srebrenica-situation-grows-increasingly-grim-in-rebel-stronghold-of-homs-a-817145.html>
12. "Syrian Army Claims It Has Broken Years-long ISIS Siege on Deir ez-Zor," *Guardian*, Sept. 5, 2017.
13. "*The Road to Dayton: U.S. Diplomacy and the Bosnia Peace Process*, May-December 1995," U.S. Department of State, 1997.
14. Burns, Nicholas, "A Srebrenica Moment in Syria?," *Boston Globe*, Feb. 13, 2014. <https://www.bostonglobe.com/opinion/2014/02/13/srebrenica-moment-syria/hfNxufLE2sbt4JHEIU2sZP/story.html>
15. Cockburn, Patrick, "Rebels Wreak Revenge on Dictator's Men," *Independent*, Aug. 28, 2011. <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/rebels-wreak-revenge-on-dictators-men-2345261.html>
16. Even Holbrooke admits that the Muslim-Croat offensive was running out of steam, on account of military incompetence and mutual antagonisms. Once NATO bombing ended the Serbs began to recover militarily.
17. Gutman, Roy, "In Syria, 'Never Again' Has Become 'Never Mind,'" *The Daily Beast*, March 2, 2018, <https://www.thedailybeast.com/in-syria-never-again-has-become-never-mind>
18. Gutman, Roy, "Syria's Srebrenica?," *The Daily Beast*, Aug. 26, 2016. <https://www.thedailybeast.com/syrias-srebrenica>
19. Hague, William, "*Syria: The World Cannot Allow the Regime's Policies of Starvation and Repression*," *The Independent*, Feb. 10, 2014. <https://www.independent.co.uk/voices/comment/syria-the-world-cannot-allow-the-regime-s-policies-of-starvation-and-repression-9120086.html>
20. Honig Jan Willem and t Both Norber, *Srebrenica: Record of a War Crime* (New York: Penguin, 1997)
21. Jan Willem Honig and Norbert Both, *Srebrenica: Record of a War Crime* (New York: Penguin, 1997), p. 79.
22. Kuperman, Alan J., "Lessons from Libya: How Not to Intervene," *Policy Brief, Belfer Center for Science and International Affairs*, Harvard Kennedy School, September 2013.

<https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Kuperman%20policy%20brief%20published%20version%202.pdf>

23. NIOD, Appendix II, "Intelligence and the War in Bosnia 1992-1995: The Role of the Intelligence and Security Services," Chapter 4, Section 3, 7.
24. NIOD, Appendix II, "Intelligence and the War in Bosnia 1992-1995: The Role of the Intelligence and Security Services," Chapter 8, Section 4, 8.
25. NIOD, Part II, Chapter 6, Section 6.
26. NIOD, Part II, Chapter 3, Section 2,3,4
27. Philip Corwin, Foreword in forthcoming book, *Srebrenica and the Politics of War Crimes*.
28. Report of the Secretary-General Pursuant to General Assembly Resolution 53/35: The fall of Srebrenica, A/54/549, Nov. 15, 1999, paragraph 60.
29. Report of the Secretary-General Pursuant to Resolutions 982 (1995) and 987 (1995), May 30, 1995, S/1995/444, paragraph 37.
30. Report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolution 900 (1994), S/1994/291, March 11, 1994, paragraph 17.
31. Report of the Secretary-General Pursuant to Security-Council Resolution 959 (1994), Dec. 1, 1994, paragraph 51.
32. *U.N. Document S/25700*, Annex II, April 30, 1993.
33. Report Based on the Debriefing on Srebrenica, Oct. 4, 1995, paragraph 2.38, ICTY Legal Library.
34. Prosecutor v. Krstic, April 4, 2000, p. 2007.
35. Krstic, April 5, 2001, p. 9467, 9469.
36. Milosevic Trial Transcript, Sept. 12, 2003, p. 26511.
37. Milosevic Trial Transcript, Feb. 12, 2004, pp. 31965-31966.
38. Milosevic Trial Transcript, Feb. 12, 2004, p. 31976.
39. Prosecutor v. Vidoje Blagojevic, IT-02-60-T, Sept. 15, 2003, p. 1547.
40. Prosecutor v. Blagojevic, June 24, 2004, p. 11144.
41. "McCain in Libya to Meet With Rebels," *Politico*, April 22, 2011. <https://www.politico.com/story/2011/04/mccain-in-libya-to-meet-with-rebels-053566>
42. "Requiem for Aleppo," *Chicago Tribune*, Dec. 16, 2016.
43. <https://www.theguardian.com/world/2017/nov/03/revealed-male-used-systematically-in-libya-as-instrument-of-war>

АНАТОМИЈА СРЕБРЕНИЧКОГ „ГЕНОЦИДА“

Драган Вујичић¹

Вечерње новости Београд

Апстракт: Премијерка Републике Србије средином новембра 2018. године у интервјуу за Дојче веле, изјавила је да сматра да страшни масакр у Сребреници није геноцид, а 28. истог месеца у Европском парламенту са 508 гласова за и 85 против усвојена је нова Резолуција ЕП о Сребреници у којој се Србији поручује да је „Признавање геноцида у Сребреници темељни корак у приступању Србије Европској унији”.² Шта се догађало у Сребреници и како је Хашки трибунал по захтевима моћних градио колективну одговорност само Срба за рат и страдања у Босни и Херцеговини говори овај текст.

Извесно је да Србија у Европску унију може ући тек пошто затвори сва преговарачка поглавља у приступању са Унијом. Поглавља 23. и 24. (правосуђе и владавина права) која су отворена прва, биће затворена (прет)последња иза фамозног Поглавља 35. које се односи на уређење односа са КИМ (признања у УН). Из Брисела не крију да термин „усагалашавање“ српског у Европског првосуђа између осталог значи да о Радовану Караџићу или Ратку Младићу можемо говорити и писати само уз атрибут „осуђени ратни злочници”. Неуспела резолуција Велике Британије у Савету безбедности да се оптужи српски народ за геноцид унела је ново светло у погледе света о Сребреници.

Кључне речи: *Грађански рат, злочин у Сребреници, Хашки трибунал, геноцид, манипулације чињеницама,*

Хашки трибунал са пуним називом „*International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991.*“ основан је Резолуцијом СБ 827. 25 маја 1993. године.

Из назива ад хок суда више је него јасно да се ради о институцији насталој да суди само и искључиво за догађаје на географски омеђеној територији за коју су писани посебни правни оквири. Управо зато за овакав суд су специјално настали закони из Статута према коме је процесуирано 160 људи. Статут је међан више од 50 пута - по потреби пресуде поједницу.³

¹ Драган Вујичић уредник у листу Вечерње новости, Београд, аутор публикација „Сребренички круг“.

² Вечерње новости, <http://www.novosti.rs/ /вести/насловна/политика/актуелно.289.html:763327-РЕЗОЛУЦИЈА-У-БРИСЕЛУ-Признајте-геноцид-у-Сребреници-за-улаз-у-ЕУ> Резолуција у ЕП улазак у ЕУ тек по признању Геноцида у Сребреници.

³ http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_827_1993_bcs.pdf

За настанак „специјалног“, „флексибилног“, у крајњем исходишту карикатуралног поимања геноцида који данас у виду „пресуда“ виси о врату српског народа заслужан је египатски експерт за исламско право Шериф Басуни. У бриљантној анализи „специфичности“ есклузивно српског геноцида Стефан Карагановић амерички адвокат написао је есеј: „Шериф Басуни, ако може нека почива у миру”.⁴ Он је до танчина свестрано анализирано како се интелектуални најамник (називајући га проститука), Басуни „обрачунао“ са изворном Конвенцијом о спречавању и кажњавању злочина геноцида која је 1946. године донета у СБУН.⁵

Египћанин сам најбоље објашњава своје правно постигнуће у разарању важеће Конвенције из 1946. године у теоријском раду „Геноцид у Босни и Херцеговини”.⁶ Ту образлаже своју тезу о могућности постојања сасвим локалног геноцида (на два одсто дела територије земље и на два одсто укупног становништва) претварајући народе у групе а потом „групице“ у народе којима је уништење намењено. Између осталог Басуни и не крије своје скрнављење међународног права;

МЕЂУНАРОДНО ПРАВО ТРАЖИ ПРОПИТИВАЊЕ РАДА ХАШКОГ ТРИБУНАЛА

Јапанска професорка права Јукијо Оса са Ракио универзитета из Токија у разговору за „Новости“ септембра 2018. године⁷ недвосмислено се заложила за ново изучавање Сребренице уз констатацију да пресуде Хашког трибунала не могу да припадају корпусу науке и праксе која се зове међународно право и зато јер су строго географски лимитирани. Јапанска професорка докторирала је на Сребреници а интересантно је да је њена докторска теза на Токијском државном универзитету настала из потребе јапанске државе и војске да случајно у будућности не упадне у замке „ад хок међународног правосуђа“ утемељеног 25. маја 1993. године.

„Ми чланови Комисије (за израду Статута Хашког трибунала прим. аут.) геноцид смо размотрили из једног напреднијег угла и сложили смо се да се геноцид не може тумачити у оквиру групе као целине што је био случај са тумачењем холокауста пошто је то био образац којег су се држали нацисти(?), већ да то треба сагледавати у оквиру неког специфичнијег контекста”.

⁴ <https://www.pogledi.rs/%D1%88%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%84-%D0%B1%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%83-%D0%BD%D0%B8-%D0%B0%D0%BA%D0%BE-%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%B5-%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B2%D0%B0-%D1%83-%D0%BC/>

⁵ <http://www.preventgenocide.org/ba/konvencijaogenocidu.htm>

⁶ Bassiouni, M. Cherif. 1995. „*Genocide in Bosnia-Herzegovina*”.

⁷ <http://www.novosti.rs/vesti/насловна/досије/актуелно.292.:747235-Проф-Јукије-Оса-Сребреницу-треба-опет-истразити.>

Пресуда генералу Здравку Толимиру између осталог и за геноцид у Жепи изречена пред Хашким трибуналом 12. децембра 2012. године где је убиство тројице цивила у овом градићу јула 1995. године окарактерисано геноцидом⁸ врхунац је обесмишљавања међународног права.

„Констатује се да се у Жепи догодио геноцид на основу материјаног налаза Већа Трибунала да су српске снаге погубиле три кључна члана руководства (иначе у пуном саставу преживеле локалне муслиманске зајединце) и на такав начин је лишили „средстава за даљни опстанак“.

Колико је број убијених Бошњака у наводном геноциду у Сребреници и Жепи обесмишљен (и за судска већа небитан) сведочи пет различитих пресуда судских већа истог трибунала које су изречене српским војним и политичким функционерима. Међутим подједнако је „интересанатан“ и „иновативан“ начин на који се дошло до броја убијених Бошњака у наводном геноциду.

„Сабирање релативних бројева релативних жртава“у Хашком суду анализирао је вештак одбране пуковник Ратко Шкрбић. Из његовог вештачења настала је књига „Сребреничка подвала“ која је бесплатно доступна на порталу Историјски пројекат Сребреница.

Вештак Шкрбић је први избројао да су се у оптужницама Трибунала Бошњаци предавали српским снагама на 53 места а да се до укупне цифре заробљених дошло збрајањем бројева „више од сто, не мање од триста, четресто и више“... Једине три цифре којим се дефинисан тачан број заробљених биле су: три заробљена, пет заробљених и 25.

...Пратећи број наводно стрељаних муслимана према математици Тужилаштва, Шкрбић је у процесу генералу Толимиру „избројао“ да су српске снаге око Сребренице заробиле 4.420 људи. На погубљење су извели 4.940 а стрељале су 5.390.!

У процесу „Поповић и остали“математика Тужилаштва је још срамотнија.

Дакле, када се се од Србије тражи да призна пресуде Хашких судија у најмању руку треба прецизирати коју. Ону према којој је убијено 4.970 (Толимиру), 5.155 (Карацићу) или између седам и осам хиљада Крстићу, Младићу далеко мање.

Геноцид у Сребреници био би једини овакав злочин у коме није постојала геноцидна намера, одлука па ни наређење да се изврши. Говорећи на суђењу Ратку Младићу 2015. године експерт тужилаштва Ричард Батлер „проценио“је да је је наредба врха војске РС за стрељање хиљаде сребреничких муслимана била донета између 11 и 12. јула 1995. године али не и од кога и ко је издао наређење. Батлер је сугерисао је да „то мора да је Младић јер је он заповедао офанзивом“.

⁸ www.icty.org/x/cases/tolimir/tjug/en/121212_summary.pdf, стр. 7

Како је у интервјуу за „Новости“ истакао адвокат одбране Ратка Младића, Бранко Лукић, у првостепеној пресуди генералу ипак има речи о наводном (трећем) састанку у хотелу Фонтана у Братунцу где је наређен наводни геноцид. Адвокат Лукић за ове лажи окривљује тужиоца Питера Меклоског који је састанак између 12. и 13. јула измислио и „навео“ судско веће да поверује да су геноцидна намера и наређење ипак постојали.

Почетком фебруара 2018. године петнаест месеци по изрицању најтеже казне командатну ВРС Јонас Нилсен виши сарадник судије Хашког трибунала Алфонса Орија који је председавао судским већем генералу Младићу признао је да је „трећи састанак у Братунцу измишљен“ за потребе пресуде. Држећи говор на предавању и Институту Асер дословно је рекао: „Није било састанка на ком је договорено извршење тог дела. Понављам није било писане одлуке није било војних састанака или било чега сличаног. Некако смо морали све да сазнамо из промене става и понашања оних који су били укључени у судски пороцес. Судије су се бавиле класификацијом - шта је речено у одређено дан, о чему је раговарано увече и о чему је разговарано дан касније а нарочито је био важно присуство одређених сведока”.⁹ Скандалозно признање Јонаса Нилсена забележено је и на видео снимку.¹⁰

О непостојећем српског геноциду над Бошњацима из Сребренице у пресудама Хашког суда сведоче непостојећи пресретнути разговори из јула 1995. године. Како је у судници доказао тим одбране Ратка Младића Тужилаштво не расположе ни једним аудио записом пресретних разговора већ само са њиховим преписима¹¹ док судска већа Тужилаштву верују на реч да презентовани фоно „преписи“ у целини одговарају уништеним оригиналним фоно записима.

Према речима адвоката Бранка Лукића, на страну и чињеница да је технички немогуће да су муслимани са дефинисаних прислушних места и са уређајима којим су располагали наводну слушали комуникације српске војске, на претересима се испоставило и да је бошњачки официр задужен за прислушкивање српских радио веза око Сребренице у јулу 1995. године, према сопственој војној књижици у Армију БиХ ступио је 1996. године а да су фоно преписи прислушких разговора на папир пренети „према тврдњама Тужилаштва око 1998. године. На суђењу Младићу приказана је „тека са записима тих разговора”, за коју је утврђено да је произведена 2001. године!

⁹ <https://www.srbijadanas.com/вести/инфо/испливао-скандалозни-снимак-признања-из-хага-младић-осуден-на-основу-претпоставки-видео-2018-02-09>.

¹⁰ <https://stanjestvari.com/2018/02/10/каргановић-сензационално-откровење-јонаса-нилсона/комент-парт-1>.

¹¹ http://www.novosti.rs/вести/насловна/република_српска/актуелно.655.хтмл:654605-Намера-Хага-била-да-се-сви-Срби-осуде.

КОРИШЋЕЊЕ НЕПОСТОЈЕЋИХ СНИМАКА У СУДСКОМ ПОРОЦЕСУ

Како је Судско веће у пресуди Радовану Караџићу закључило да је овај знао за кривична дела из Сребренице сведочи следећи детаљ. Суд се позива на писану забалешку једног прислушкиваног разговора од 13. јула 1995. године (пре било каквих убистава) између Мирослава Дероњића из Братунца и председника Караџића током којег је Дероњић рекао Караџићу да „је било две хиљаде а да се током ноћи очекује још“ на шта Караџић одговара да „сва роба мора бити смјештена у магацине пре дванест сутра... не у складиштима тамо, него негде другде“.

Наравно снимак овог разговора уопште не постоји али Судско веће Трибунала верује у „поштење“ припадника бошњачке Армије БиХ који су тонски бележили наводни разговор (који је наравно „уништен“) и закључује да „негде другде“ значи пребацивање затвореника у Зворник на стрељање а не рецимо у логор Батковић где су заробљеници такође трансферисани.

Герминал Чивиков, бугарски новинар, 2009. године извештач из Хашког трибунала, написао је књигу „Заштићени сведок“ која говори о Дражену Ердемовићу учеснику у стрељању заробљених Бошњака и једином човеку који је о пред судом говорио о егзекуцијама.¹²

Стрељање у режији Дражена Ердемовића и његових седам сабораца на Брањеву (верзија из хашких судница) је пример ругања разуму и логици. Према сведочењу Ердемовића, сведока покајника, који је вољом хашких „праведника“ увелико на слободи, (мада је актер највећег злочина у Европи после Другог светског рата), све се догађало за пет сати. Он и компањони су за то време из аутобуса изводили по 10 људи, водили их 150-200 метра до стратишта пуцали су на њих са 10 метара растојања. Пре свега тога су како се каже, претресали и пљачкали жртве. У међувремену су одмарали и пили ракију. Математички, да би стигли да побију оволике људе трошили су два минута по групи!?

Овај и овакав Дражен Ердемовић је главни и једини сведок егзекуција у „једином геноциду“ после Холокауста!

Хашка подвала о српском геноциду у Сребеници је раскринкана, али то многим не одговара. Добронамерном и разумном човеку без обзира на веру и нацију није потребно објашњавати да народ који је на попису из 1991. године у Босни и Херцеговини чинио 43.47 одсто становништва, а по попису из 2013. године више од 50 одсто није могао бити жртва геноцида.¹³ Победа пропаганде над правдом што је објективно једино постигнуће Хашког суда, још јасније се

¹² Bassiouni, M. Cherif. 1995. „*Genocide in Bosnia-Herzegovina*“.

¹³ <https://www.vecernji.hr/> вијести/чекало-се-25-године-на-објаву-резултата-пописа-становништва-у-бих-ово-су-први-службени-подаци-након-25-година-1095916.

види кроз чињеницу да према последњем попису у БиХ у Федерацији БиХ живи свега 2,55 одсто Срба док у РС Бошњака и Хрвата има 16,3 одсто од укупног броја становништва.

Дакле, када председник Странке демократске акције из Сарајева Бакир Изетбеговић најављује апелацију Уставном суду БиХ у којем сједе стране судије за укидање имена Република Српска¹⁴ правдајући то чињеницом да је РС и држава Бошњака и Хрвата он у ствари, говори о геноциду али не у Сарајева над Србима који траје од 1991. године и то под будним оком међународне заједнице.

„Сui bono“ (ко профитира) од бруталног фалисфиковања узрока и последица грађанског рата, првог војног сукоба на тлу Европе после најкрвавије војне у историји цивилизације - ово је питање на које је делимично одговор дао сам Трибунал 20. децембра 2017. године када је на неукусној оперетски режираној свечаности „затворио“ врата¹⁵ и претворио се у „Резидулани механизам“.

За 24 године рада Хашки трибунал је подигао 161 оптужница од тога 105 Србима. Суд је заседао 10.800 дана и саслушао је 4.560 сведока а као сведочење свога рада оставо је 2.5 милиона страница транскрипта.

Срби су осуђени на 1.024,5 година робије и само тројица су ослобођена кривице. Хрвати су укупно осуђени на 183 године затвора док их је седам ослобођено. Муслимани су добили 41,5 година робије и троје је ослобођено док је Албанцима пресуђено 13 година затвора а пет је пуштено на слободу.

Тужилац Серж Брамерц, говорећи на затварању Трибунала, одговорио је на реторско питање из претходног абзца: „Сui bono“: „Доказали смо да је у Сребреници почињен геноцид и због тога је осуђено 16 људи“!

Када се овој чињеници дода неажурирани податак из 2016. године да је до овог периода пред судовима у БиХ за геноцид у Сребреници правоснажно осуђено 54 особе на 440 година робије и да је најмање толико „чекало у реду на оптуженичку клупу“, плус Оптужнице за Сребреницу из Суда за ратне злочине у Београду (најмање 13), судско позориште колоквијално названо „Правда за Сребреницу“ у ствари застрашујуће пресуђује али не Србима!

СРБИМА КАЗНЕ КАО И НАЦИСТИЧКИМ ЗЛОЧИНЦИМА

У Нирбергу је после Другог светског рата вођено укупно 12 судских процеса против 177 нацистичких зликоваца који су одговорни за смрт око 40

¹⁴ <https://srpskainfo.com/> тражићемо-да-се-у-назив-унесу-бошњаци-и-хрвати-бакир-изетбеговић-објаснио-зашто-му-смита-име-републике-српске/

¹⁵ <http://www.novosti.rs/ вести/насловна/досије/актуелно.292.хтмл:702338-Крај-хаске-фарсе-уз-оперу-и-хвалисање> .

милиона људи¹⁶ и они су осуђени на приближно исти број година робије као и Срби у Хагу. Овом броју треба додати Франкфуртске процесе из 1962. и 1963. године када је за холокауст у Аушвицу одговарало 22 а осуђено 17 Немаца.¹⁷

Пресуда у Франкфурту за убиство најмање милион људи донета је 19. августа 1965. године а првооптужени Роберт Мулка ађутант командната логора Рудолфа Хеса добио је „читавих“ 14 година затвора. Још шест сатрапа осуђено је на наравно мање казне због непосредних убистава затвореника а 10-торици њих је пресудама практично „покривен привор“. У Аушвицу је од 1940. до 1945. године службовало око 8.000 Немаца (мада се њихова историографија потрудила да тај број сведе на од 2.000 до 7.000).

Иронично гледано, од наводног српског геноцида у Сребреници 1995. године највише профитира „мотор“ Европе Немачке и наравно уз њу Аустрија. Две земље које из „прве руке“ знају шта је фашизам, после Резулација о кажњивости геноцида у Европском парламенту из 2015.¹⁸ (треће која је у ЕП инспирисана Сребреницом) у свом правосуђу си изгласале законе о нултој толеранцији према фашизму и у пуном капацитету су почели „борбу“ против некажњивости кривичног дела геноцида. Због историје, треба рећи да се је прва „жртва“ новог европског приступа најтежем кривично делу био Аустријанац Оскар Гренинг (94) књиговођа смрти из Аушвица који је правоснажно пред Немачким савезним судом 2015. године осуђен на четири године затвора.¹⁹ Ова пресуда је у Берлину означена као преседан јер се догодило први пут да за злочин геноцида буде осуђен човек који није директно окрвавио руке али је „као логорски књиговођа“, учествовао у Холокаусту.

Објективно, реалне последице новог европског приступа обрачуна са „фашизмом, нацизмом, екстремизмом, ксенофобијом“ (носиоци ових појава у задња три деценије су Срби) очекују се на Балкану. Јер, после готово 80 година од краја Другог рата неразумно је очекивати да је још, неки немачки нациста, чувар логора у Дахау, у стању да седи на оптуженичкој клупи. Међутим 17.342 Срба са списка који је Комисија Владе Републике Српске 2005. године предала Тужилаштву Хашког трибунала „као особе потенцијално умешане у злочин геноцида у Сребреници“ значајан су „ресурс“ за европске судове и идеалан пример на коме Брисел може да докаже принципијелност и одлучност да се једном заувек обрачуна са „тоталитаризмом“ у Европи.²⁰

¹⁶ https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%9D%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%B1%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%BA%D0%B0_%D1%81%D1%83%D1%92%D0%B5%D1%9A%D0%B0

¹⁷ www.icty.org/x/cases/tolimir/tjug/en/121212_summary.pdf, стр. 7; <https://www.dw.com/bs/neupadljivi-zlo%C4%8Dinci-iz-au%C5%A1vica/a-17314416>

¹⁸ <https://avaz.ba/vijesti/bih/186124/европски-парламент-усвојена-резулација-о-сребреници-негирање-геноцида-је-неприхватљиво>.

¹⁹ <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1449093> Књиговођа смрти Иван Ивањи.

²⁰ <https://www.in4s.net/stefan-karganoovic-srebrenica-rasklinkavanje-laznog-samooptuzivanja/?lang=lat>

Конкретно, новом европском агендом европског „антифашизма“ Београд би могао да има објективне проблеме у поступку подизања Меморијалног центра за жртве холокауста у Србији који се планира на простору Старог Сајмишта у Новом Београду. На овом месту током четири године рата страдало је 32.000 Срба, Јевреја и Рома али ако би се данас на улазу у будући Меморијалног центар холокуста његови градитељи одлучили да на спомен таблу упишу имена највећих крвника и злочинаца, заповедника логора, СС официра Херберта Андорфера и Едгара Енгера објективно би се изложили могућности тужбе за клевету немачког односно аустријског правосуђа.

На суђењу у Бечу Едрар Енге је ослобођен кривице 1968. године док је у Штутгарту 1967. године Андорфер добио 2.5 година робије коју није одлужио.²¹ Претекла га је смрт. Оба ова официра лично су гурали београдске Јевреје у камион „душегупку“ на сајмишту пазећи до Бањице да ли су пут завршили мртви. У пресудама у својим земљама они нису препознати као ратни злочници...

Пресудама Хашког трибунала Србима донетим од 1996. до 2018. године појам геноцид у међународној правди и свести људи је у огромној мери редефинисан и историјски релоциран. Данас у свету када се помене реч геноцид прва асоцијација код огромног броја људи је Сребеница а друга Срби. Тријумф најбезочније пропаганде над правдом почео је 1991. године фингираним ратним сукобом у Словенији а рат против истине вођен је монструозном злоупотребом УН. До сада о ратним сукобима и поратним споразумима народа на територији бивше земље донето је преко 160 Резолуција СБ.

ХАШКИ ТРИБУНАЛ ПИШЕ НОВУ ИСТОРИЈУ БАЛКАНА

Хашки трибунал свакако је одиграо кључну улогу у писању историје Балкана крајем 20. и почетком 21. века а главни оперативац настанка једне овакве правне наказе је наречени египатско-амерички професор исламског права Шериф Басиуни председавајући Комисије УН која је 1992-1994, године израдила извештај Савету безбедности о кршењу људских права на територији бивше Југославије чему је непосредно уследило усвајање Резолуције 827. захваљујући којој је Трибунал основан.²²

„Гласине су постале чињенице, вести вечне истине, страхоте су производеле морал и необуздану одлучност за акцију“ - написао је немачки новинар Раинер Финне о медијској кампањи и последицама рата у Босни.²³

²¹ www.politika.rs/scc/clanak/50361/Ko_su_bili_Egnerovi_sefovi.

²² http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_827_1993_bcs.pdf

²³ Reiner Finne: Scharfmacher in den Redaktionen (Хајкачи у редакцијама). *Deutsches Allgemeines Sonntagsblatt*, Hamburg, Nr. 34 / 26.08.1994.

Анализа Јакова Ненадова из Лозане: Политичка злоупотреба жена силованих у ратовина на ЈУ просторима. Хроника једне бесомучне и подле кампање²⁴ по скромном мишљењу потписника ових редова треба да буде обавезна лектира већ у првих разредима српских гимназија. Обрачунавајући се са најгорим оптужбама „цивилизованог“ запада које су годинама одапињане ка српском корпусу аутор поименце утерује у лаж неке од најутицајних светских креатора „истина“ из 90-тих.

Сексуално насиље у босанском рату добило је широки публицитет захваљујући систематској и обухватној антисрпској медијској кампањи, базираној на две премисе: прво, да су та силовња у свом обиму један историјски новум и са до тада невиђеним бруталностима и друго да су толика и таква силовања била могућа само уз „подршку од горе“ као планирана ратна стратегија ратног циља Срба -примећује Јованов.

Овај аутор тачно лоцира и почетак и крај гебелсовске кампање и непогрешиво таргетира главне протагонисте овим омбана.

Простачка подметачина кукавичког јаја наводно библијских злочина Србима кренула је 23. септембра 1992. године када је у Женеви био организован неуспели састанак поглавара верских заједница у зараћеној Босни. Позвани су надбискуп врхбосански Пуљић, митрополит дабробосански Николај (Мрђа) и муслимански реис Селимовски који није дошао. По повратку у Београд Митрополит је, 25 септембра дао интервју београдским новинарима у коме је рекао да му је бискуп Пуљић пренео поруку Селимоског који тврди да је у Босни убијено 120.000 муслимана, разорено 200 мошеа, силовано 30.000 муслиманки које су остале и трудне. Митрополит је на то додао да не зна да ли могуће да има толико жртава.²⁵

Већ 2. октобра исте године у загребачком Глобусу објављен је чланак Живка Кустића, католичког теолога некада главног уредника Гласа концила: „Зашто је митрополит Николај Мрђа признао да су његови сународњаци Срби у Босни побили 120.000 муслимана а силовањем учинили трудним 30 тисућа муслиманки и срушили 120 џамија“.²⁶

Два дана касније КИПА (Католичка интернационална агенција за штампу у Фрајбургу) је у свом билтену је објавила: Према његовим (митрополитовим) информацијама 30 хиљада муслиманки је силовано, више стотина тих жена је остало носеће.²⁷

²⁴ <http://www.novinar.de/2010/01/02/>, манипулације-жртвама-силовања Јован Ненадов; Лаузанне, 20.12.2009.

²⁵ Интервју са митрополитом Николајем, 25.09.1992. Снимак *ТВ-Студио Б*, у трајању од 2' 40".

²⁶ Кустић Живко: Стравично признање православног митрополита (међунаслов у тексту), *Глобус*, Загреб, 02.10.1992.

²⁷ КИПА (Katholische Internationale Presseagentur), CH-Freiburg, Bulletin (Rom/Banja Luka), 30.09.1992.

Већ 10. октобра 1992. године у Немачком парламенту је вођена дебата на основу „веродостојних података“ о најмање 30.000 до 50.000 жена у логорима за силовање у којима се свакодневно силује од стране Срба. „Недостаје нам речи за одговарајућу осуду масовних силовања жена и деце с циљем да се један читав један народ обешчисти и понизи. То су најгори злочини део једног планираног геноцида.“²⁸

Условно може се рећи да је „овим заседањем Немачког парламента детерминисана будућност народа на Балкану. Дух ратне интервенције пуштен је из боце а „зборник“ медијске припреме НАТО бомбардовања Срба написао је покојни публициста Зоран Петровић Пироћанац: Антологија антисрпства - Хоћеш ли и даље да будеш Србин.“²⁹ Ова књига постала је адресар српских клеветника и наципални ресурс Србије уколико се Срби икад одлуче да некога „туже због говора мржње или производње лажних вести“.

Коначну истину о српским силовањима у Босни написао је наравно, Шериф Басиуни и његова истраживачка група са чикашког Де Пол универзитета и Извештај је озваничен априла 1994. године. Има 87 страна и 3.400 разних прилога. Иза тога је стајало 65.000 докумената и преко 300 сати видео материјала. Најмистериозније у Извештају је чињеница да експерти нису могли да утврде етничку припадност друге групе по величини од укупног броја силованих жена. У његовом извештају је наглашено да је идентификовано 800 жртава силовања и од тога броја највише је муслиманки. На другом месту налазе се жене неидентификоване националне припадности, на трећем су Српкиње, четвртом Хрватице. Према ивештају нема доказа да се радило о наређењу или општој политици силовања.³⁰

Једино „силовање“ у извештају Шерифа Басиунија из 1994. године, који је постао званични документ 1996. године како су приметили аналитичари било је увршћавање у докуменат као сепарата и претходних управо негираних извештаја Тадеуша Мазовјецког из 1992. године односно британске посланице Варбуртон из априла 1993. године према којима су српске снаге силовале око 12 односно 20.000 муслиманки.^{31, 32}

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА ИНСИСТИРА НА ОПТУЖБИ СРПОСКОГ НАРОДА ЗА ГЕНОЦИД

У нацрту текста који је предложила Велика Британија је поводом 20. годишњице масовног злочина над Бошњацима у Сребреници предложила

²⁸ Ralph Hartmann: *Die ehrlichen Makler. Die deutsche Aussenpolitik und der Brgerkrieg in Jugoslawien. Eine Bilanz* (Поштени мешетари. Немачка спољна политика и грађански рат у Југославији). Берлин, 1998. стр. 160, фуснота 192.

²⁹ *Хоћеш ли и даље да будеш Србин* 2014. НИД Компанија Новости.

³⁰ Entoni Gudman: *Силовале све три стране*, Политика, Београд, 03.06.1994.

³¹ <http://www.ess.uwe.ac.uk/comexpert/ANX/IV.htm>

³² Warburton Report, Copenhagen, 28 January 1993. Кратка верзија тог извештаја налази под <http://www.womenaid.org/press/info/humanrights/warburton.htm>

доношење резолуције којом се практично Срби осуђују за геноцид наводећи да је порицање геноцида у Сребреници од српске стране препрека за помирење и поступак који оптерећује жртве.

Пре седнице, након две недеље преговора и више верзија британске резолуције, заменик министра иностраних послова Русије рекао да је у Њујорку покушавају да направе „компромисни текст резолуције.“

У предложеном тексту резолуције „изражава се жаљење и солидарност са жртвама на свим странама у сукобу у БиХ, укључујући и оне у Сребреници, као и њиховим породицама, и позивају надлежне власти у БиХ да обезбеде правду за жртве и дугорочну подршку преживелима, укључујући преживеле жртве сексуалног насиља.“

У нацрту резолуције у који је агенција Бета имала на увид наглашава се суштински значај помирења на основу дијалога и „прихватања радњи из прошлости од свих страна у сукобу“.³³ Резолуција се такође осуђују изјаве које „негирају или доводе у питање да масакр у Сребреници представља геноцид.“ Агенција наводи да је Србија осудила масакр, али да су њени лидери одбили да га назову геноцидом.

Наводи се да је Београд био врло љут због нацрта резолуције УН, који је поднела Велика Британија, која је јасно позвала Савет безбедности да та масовна убиства призна као геноцид. Резолуција о Сребреници није усвојена на Савету безбедности Уједињених нација, након што је Русија уложила вето на резолуцију, што је Србија поздравила, преноси АФП.³⁴

Седница је отворена минутом ћутања у знак сећања на жртве из Сребренице, на предлог руског амбасадора Виталија Чуркина, који је потом рекао да је резолуција политички мотивисана, да доприноси сукобу, поделама и изазивању нових тензија у БиХ. Он је споменуо и расељене Србе са простора БиХ, рекавши да су они патили као и сви други и додао да се Русија залаже за испитивање свих злочина на Балкану па и оних против српског народа.

Током расправе, британски представник рекао да „резолуција не оптужује српски народ, јер су злочине чинили сви и жртве су на свим странама“.

За усвајање резолуције је гласало 10 чланица СБ УН, четири су биле уздржане, док је само Русија била против, али она има право вета. Међу уздржаним нацијама била је Кина, која је тражила одлагање гласања док се не постигне консензус свих чланица СБ.

Руски вето одмах је наишао на оштре критике. Предлагач резолуције Велика Британија оценила је да је вето „шокантан“ и да „овај потез Русије каља сећање на све оне који су убијени у геноциду.“ САД су оцениле да је руски вето „нова мрља на репутацији Савета безбедности.“ „Руски вето је спречио да

³³ Агенција Бета Београд, 07.07. 2015. године.

³⁴ Агенција АФП, 06.07. 2015. године.

се укаже на злочин, злочин геноцида. Порицање геноцида је препрека за помирење“, рекла је амбасадорка САД Саманта Пауер. Руски вето су осудиле мисије Немачке и Албаније у УН.

Осим Кине, уздржане су биле и Нигерија, Ангола и Венецуела. Гласове „за“ су дали САД, Велика Британија, Француска, Шпанија, Литванија, Нови Зеланд, Чиле, Малезија, Јордан, Чад.

Ово је други пут да Русија улаже вето на одлуке СБ УН у вези са сукобима на Балкану, а последњи пут је то учинила у децембру 1994. године.

Због руског вета на британску резолуцију о Сребреници, коју су подржавале САД, уследила је већ сутрадан еуфорија у Представничком дому САД да се осуди српски народ поводом две деценије од злочина у Сребреници и усвоји резолуција са образложењем да је реч о „најгорем злочину од Другог светског рата.“³⁵

Управо на том трагу Представнички дом САД је поводом две деценије од злочина у Сребреници, усвојио резолуцију са образложењем да је реч о „најгорем злочину од Другог светског рата“.

Овај дом је Сребреници оквалификовао као геноцид, и у новој резолуцији помиње реч геноцид 14 пута. Ту се наглашава „Масовно убиство 8.000 муслиманских мушкараца, које су починили Срби у јулу 2011. године, било је најстравичнија епизода рата од 1992-1995. године, који је окончан поделом Босне на два полунезависна ентитета“, преноси АФП.³⁶

У резолуцији Представничког дома се истиче „да је политика агресије и етничког чишћења, које су спровеле српске снаге у БиХ од 1992. до 1995. године, по дефиницији злочин геноцида, по члану два, Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида.“ Какав апсурд и цинизам управо Сједињених Америчких Држава који деценијама права геноциде по многим земљама које су у сфери њихових интереса и који су се на такав начин супроставили њиховој политици.

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

„НЕ, не мислим да је страшни масакр у Сребреници био геноцид“ рекла је српска премијерка Ана Брнбабић у интервјуу за Дојче веле средином новембра 2018. године а већ 28. истог месеца у ЕП са 508 гласова за и 85 против усвојена је нова Резолуција ЕП о Сребреници у којој се Србији поручује да је „признавање геноцида у Сребреници темељни корак у приступању Србије Европској унији“.

Ако је потребан закључак, апелујем да будући истраживачи ратова 90-тих барем летимично погледају садржај преко 160 Резолуција УН донетим од 1991.

³⁵ Агенција Танјуг, Београд 08.07.2015. године.

³⁶ Агенција АФП, 09.07.2015. године.

године до ових дана о догађајима на просторима бивше СФРЈ.³⁷ Политиколози а уз њих пре свега војници тумачећи једну за другом по задатом реду лако би могли да извуку закључке о намерама и путевима намера оних који су такве резолуције креирали и изгласали кријућу се у шињелу „света“.

Исти је случај са последњом Резолуцијом у ЕУ парламенту која је донета 28. новембра 2018. године на предлог Кардељевог унука Игора Шолтеса: „Признавање геноцида у Сребреници темељни је корак у приступању Србије Европској унији!“

До сада је у парламентима земаља света донето више од 30 резолуција о српском геноциду у Сребреници.³⁸ Из ових докумената могу да настану Закони према којима ноторна лаж постоја светиња. Емир Рамић, муслимански екстремиста из Канаде оснивач фантомске институције за „изучавање геноцида“ у овој земљи овако објашњава алхемије сребреничког злочина.

„Правоснажне пресуде међународних судова у Хагу, правоснажне резолуције више од 30 државних парламената у свету те посебно две резолуције о геноциду у Сребреници усвојене у канадском парламенту“ основ су за покретање поступка процеса изглашавања Закона кажњивости негирања геноцида у Сребреници.

Морални основ, према Емиру Рамићу, је „стална поставка о геноциду у Сребреници у Канадском музеју за људска права, откривање првог спомен обележја у дисјапори жртвама геноцида у Сребреници у канадском граду Виндзору, поделе Цвијета Сребренице свим члановима канадског парламета....“

ЛИТЕРАТУРА

1. Вечерње новости, <http://www.novosti.rs/> /вести/насловна/политика/актуелно.289.:763327-РЕЗОЛУЦИЈА-У-БРИСЕЛУ-Признајте-геноцид-у-Сребреници-за-улаз-у-ЕУ *Резолуција у ЕП улазак у ЕУ тек по признању Геноцида у Сребреници*
2. <http://www.preventgenocide.org/ba/konvencijaogenocidu.htm>
3. Bassiouni, M. Cherif, 1995. „*Genocide in Bosnia-Herzegovina*“. УН Њу Јорк
4. <http://www.novosti.rs/vesti/насловна/досије/актуелно.292.хтмл:747235-Проф-Јукије-Оса-Сребреницу-треба-опет-истражити>
5. www.icty.org/x/cases/tolimir/tjug/en/121212_summary.pdf, стр. 7
6. <https://www.srbijadanas.com/вести/инфо/испливао-скандалозни-снимак-признања-из-хага-младић-осуђен-на-основу-претпоставки-видео-2018-02-09>
7. <https://stanjestvari.com/2018/02/10/каргановић-сензационално-откровење-јонаса-нилсона/комент-паге-1>
8. http://www.novosti.rs/вести/насловна/република_српска/актуелно.655.хтмл:654605-Намера-Хага-била-да-се-сви-Срби-осуде
9. <https://www.vecernji.hr/вијести/чекало-се-25-године-на-објаву-резултата-пописа-становништва-у-бих-ово-су-први-службени-подаци-након-25-година>

³⁷ https://sh.wikipedia.org/wiki/Списак_резолуција_УН_у_вези_бив%Ц5%A1е_Југославије

³⁸ <https://www.danas.rs/drustvo/у-канади-јос-једном-победила-истина-о-геноциду-у-сребреници/>.

- 1095916sh<https://srpskainfo.com/> тражићемо-да-се-у-назив-унесу-босњаци-и-хрвати-бакир-изетбеговић-објаснио-зашто-му-смета-име-републике-српске/
10. <http://www.novosti.rs/> вести/насловна/досије/актуелно.292.хтмл:702338-Крај-хаске-фарсе-уз-оперу-и-хвалисање
11. www.icty.org/x/cases/tolimir/tjug/en/121212_summary.pdf, стр. 7;
<https://www.dw.com/bs/neupadljivi-zlo%C4%8Dinci-iz-au%C5%A1vica/a-17314416>
12. <https://avaz.ba/vijesti/bih/186124/> европски-парламент-усвојена-резолуција-о-сребреници-негирање-геноцида-је-неприхватљиво
13. <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1449093> Књиговођа смрти Иван Ивањи
14. <https://www.in4s.net/> стефан-каргановић-сребреница-расклинкавање-лажног-самооптуживања/?ланг=лат
15. www.politika.rs/scc/clanak/50361/ Ко су били Егнерови сефови
16. http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_827_1993_bcs.pdf
17. Finne Reiner: Scharfmacher in den Redaktionen (Хајкачи у редакцијама). *Deutsches Allgemeines Sonntagsblatt*, Hamburg, Nr. 34 / 26.08.1994.
18. <http://www.novinar.de/2010/01/02/>, манипулације-жртвама-силовања. Јован Ненадов; Лаусане, 20.12.2009
19. Интервју са митрополитом Николајем, 25.09.1992. Снимак *ТВ-Студио Б*, у трајању од 2' 40".
20. Кустић Живко: Стравично признање православног митрополита (међунаслов у тексту), *Глобус*, Загреб, 02.10.1992
21. КИПА (Katholische Internationale Presseagentur), CH-Freiburg, Bulletin (Rom/Banja Luka), 30.09.1992.
22. Ralph Hartmann: *Die ehrlichen Makler. Die deutsche Aussenpolitik und der Brgerkrieg in Jugoslawien*. Eine Bilanz (Поштени мешетари. Немачка спољна политика и грађански рат у Југославији). Берлин, 1998.
23. *Хоћеш ли и даље да будеш Србин* 2014. НИД Компанија Новости.
24. Entoni Gudman: Силовале све три стране, *Политика*, Београд, 03.06.1994.
25. <http://www.ess.uwe.ac.uk/comexpert/ANX/IV.htm>
26. Warburton Report, Copenhagen, 28 January 1993. Кратак верзија тог извештаја налази под <http://www.womenaid.org/press/info/humanrights/warburton.htm>
27. https://sh.wikipedia.org/wiki/Списак_резолуција_УН_у_вези_бив%Ц5%A1e_Југослав.
28. <https://www.danas.rs/drustvo/y-канади-још-једном-победила-истина-о-геноциду-у-сребреници> .

МАНИПУЛАЦИЈЕ ЗЛОЧИНИМА СРБА У СРЕБРЕНИЦИ ПРОИЗВОД ЈЕ ОРКЕСТРИРАНОГ ДЕЛОВАЊА МНОГИХ КРУГОВА

Александер Дорин¹

Новинар, истраживач и публициста, Швајцарска

Апстракт: Овај научни рад има за циљ да на специфичан и документован начин укаже да је утврђивање истине и правде од стране Хашког трибунала производ притисака многих међународних кругова да се српски народ окарактерише геноцидним и прогласи јединим кривцем за рат и страдања у Босни и Херцеговини, а њен политички и војни врх оптужи за ратни злочин и геноцид.

Судовима у Сарајеву и Хагу очигледно није стало до истине и да докази за такве злочине изађу на видело и сходно утврђеним чињеницама предузме одговарајућа одговорност. То не представља само невиђени скандал на међународном нивоу, него је то истовремено трагичан пример чистог расизма према српским жртвама и целокупном српском народу.

Кључне речи: *Хашки трибунал, злочини, геноцид, манипулације, ДНК, пробој из окружења,*

У току истраживања наишао на тврдње српске стране, да су бошњачке снаге из Сребренице између пролећа 1992. године и лета 1995. године починиле масовне злочине над Србима у регији Регион Бирач, којој припадају општине Сребреница, Братунац, Власеница, Зворник, Милићи, Осмаци и Шековићи. У књизи Хроника нашег гробља, Миливоја Иванишевића из Београда, за време рата провео доста времена као посматрач на ратишту у околини Сребренице, 1994. године први пут се документују масовни бошњачки злочини над Србима у околини Сребренице 1992. и 1993. године.

¹ Александер Дорин, новинар, истраживач и публициста из Швајцарске. Више од двадесет година интензивно се бави истраживањем рата у Босни и Херцеговини и одговорности свих страна у сукобу. Објавио је књигу - студију „Сребреница - како се заиста збило“, која руши тврдње о геноциду у Босни и Херцеговини и демантује званичну верзију злочина због које је више пута привођен и саслушаван. Ухапшен 16. јуна 2015. године у свом стану у Базелу и скоро четири месеца држан у притвору под најстрожим условима, оптужен по разним основама, што је он категорички негирао. У затвор је стигло пар хиљада разгледница које су инициране акцијама немачке издавачке куће Ахриман и читалаца са свих страна света, акција је уродила плодом и он је пуштен. Све је то чињено трагом оптужби за негирање геноцида у Сребреници јер многи ту судску фарсу желе цементирати а Дорин се са тим уопште не слаже. Кућа, новац и сва његова имовина је заплена четири године што га ставља у позицију уцењеног, стоји у апелу издавачке куће Ахриман и портала Савез против прилагођавања.

Од 1996. године боравио сам безброј пута у регији Биач и истраживао српска стратишта. Били су ту подаци где се спомен собе, споменици и гробља налазе. Тих година обишао сам и документовао гробља у местима Братунац, Власеница, Каракај, Склани, Шековићи и Бајина Башта и спомен собе у Сребреници, Милићима, Зворнику, Братунцу, Власеници и Шековићима. Био сам у разним селима тога краја могу се наћи споменици и гробља, попут села Сасе, Дрињача, Факовићи, Залазје, Карно, Кравица итд. Само на гробљу у Каракају је 1.100 гробова српских жртава, а да се не прича о осталим гробљима.

У патолошким извештајима патолога др Зорана Станковића, претежно из 1992. и 1993. године, након извршених обдукција многих српских жртава било је очито да су ти људи насилно уморени. Многи материјали који се износе у студији били су у поседу покојног Зорана Јовановића из Власенице, који је током грађанског рата у БиХ био шеф информативне службе Дринског корпуса. Јовановић је на ратишту провео доста времена и присуствовао обдукцијама које је вршио др Зоран Станковић што му је омогућило да поседује доста фотографија и видео материјала српских жртава. Тај материјал сам добио у интересу ширења истине о борби српског народа.

Материјални докази и снимци спомен соба, споменика и гробља потврђивали су масовна зверства бошњачке армије над српским народом у Подрињу. Из разговора за Србима, који су те злочине преживели и који су у току тих напада изгубили припаднике фамилије, пријатеље, познанике и комшије правила се истинита слика страдања овог народа. Резултате истрага о масовном страдању Срба у том крају сам први пут објавио у књизи „Сребреница како се заиста збило“ (први тираж је издала немачка издавачка кућа Ахриман 2010. године) Треба поменути, да су се задњих година појавили и бошњачки сведоци, који су сведочили о бошњачким злочинима над Србима. Међу њима је најпознатији Ибран Мустафић, који је у својој књизи „Планирани хаос“ која је изашла у Сарајево 2008. године описао такве злочине, за које Мустафић у првом реду оптужује бившег бошњачког команданта 28. дивизије Армије БиХ Насера Орића.

Насер Орић је 1994. године канадском новинару Билу Шилеру, који га је посетио, показивао видео-снимке, на којима се виде побијени Срби. Орић је том приликом Шилеру испричао, да су он и његови саборци у једном селу побили 114 Срба.² И други новинар, Џон Помфрит, посетио је команду Насера Орића 1994. године. И њему је Орић показивао видео-снимке, на којима се виде побијени Срби. Помфрит је касније у новинама Вашингтон Пост писао да је Орић био поносан на те масовне злочине.³

² Bill Schiller, „Fearsome Muslim warlord eludes Bosnian Serb forces“, Toronto Star, 16.7.1995.

³ John Pomfret, „Weapons, Cash and Chaos Lend Clout to Srebrenica's Tough Guy“, Washington Post Foreign Service, 16.2.1994.

И бивша Југословенска влада у Београду позабавила се са тим масовним злочинима над Србима у источној Босни. Већ 1993. године југословенски амбасадор Драгомир Ђокић предао је Савету безбедности Уједињених нација документацију о масовним злочинима под називом: Memorandum on War Crimes and Genocide in Eastern Bosnia (communes of Bratunac, Skelani and Srebrenica) Committed Against the Serbian Population from April 1992 to April 1999. Међутим, као што је то установио касније немачки новинар истраживач Јирген Елзесер, та документација у Уједињеним нацијама није никога посебно занимала и стављена је по страни.⁴

ЗВАНИЧНА ВЕРЗИЈА О СРЕБРЕНИЦИ НИЈЕ ИСТИНИТА

Поред масовних злочина над Србима, требало је сагледати званичну верзију догађаја у Сребреници, која у првом реду потиче из Сарајева и Вашингтона и по којој су Срби у току заузимања Сребренице убили између 7.000 и 8.000 Бошњака, претежно мушкараца.

Међутим, једно време после пада Сребренице, када су почеле да се шире прве приче о наводним српским злочинима у Сребреници, многи су били скептични. Ово стога јер су западни моћни медији почели да причају своју истину у дешавањима у Сребреници, чиме су ширене лажи о ратовима у Хрватској и Босни. Било је више него довољан разлог за скептицизам.

Бошњачки сведоци

Септембра 1995. године немачки новинар Томас Дајхман је у независном немачком магазину „Ново“ први пута установио, да са причом о бруталном упаду српских снага у Сребреницу и злочинима пуно шта не штима.⁵ Тада се појавио један од првих бошњачких сведока, који је тврдио да је преживео српски злочин. Томас Дајхман је анализирао изјаве Смаила Хоџића и дошао до закључка да Хоџић очигледно лаже, јер је од интервјуа до интервјуа мењао верзију догађаја и давао контрадикторне изјаве. Истина је једна, и да неко, ако говори истину, не може ту истину мењати како му одговара.

Да је Хоџићева прича измишљена, доказује бошњачки документ 10. августа 1995. године Команде 2. корпуса Армије Босне и Херцеговине, тачније одељење за безбедност.⁶ У информацији се наводи да међу изјавама бораца и цивила из Сребренице, које су узете у Тузли, нема сведочења о ратним злочинима и геноциду. Треба подсетити да су 04. августа 1995. године Уједињене нације у Тузли регистровале 35.632 људи из Сребренице (касније ће бити речи о том документу). Проистиче да је од 35.632 људи (борци као и цивили), нико није видео злочине – како то? У документу бошњачке армије од 10. августа пише, да су 03. августа издате инструкције, шта све треба да

⁴ Jürgen Elsässer, 3287 Tote klagen an, Junge Welt, 11.7.2005.

⁵ Thomas Deichmann, Laptop-Krieger auf dem Balkan, Novo Br. 18, Septembar/Oktobar 1995.

⁶ Одбрана Републике - војна тајна - строго поверљиво, број СП. 06-101-160-8 / 95

обухвате изјаве сведока. Произлази да је циљ био, да изјаве сведока обухвате само оно што је било наређено. А пошто то надлежна особа очигледно није одрадила како треба па је 10. августа издат документ са примедбама. Значи један од јасних доказа како су манипулисале бошњачке институције.

Током 1996. године новинарка Линда Руан указала је на исте чињенице у вези Сребренице и да само постоји шака наводних сведока, који не само да мењају редовно верзију догађаја, него о истом наводном инциденту два сведока причају две апсолутно различите верзије.⁷ У конкретном случају се Линда Руан указује на изјаву сведока Хакије Хусеиновића, који очигледно није био од налогодаваца добро инструксан. Заиста чуди, како су неки медији могли наћи појединце, који су давали изјаве о наводним злочинима у Сребреници, иако су те изјаве биле доста контрадикторне и променљиве природе.

Исте 1996. године холандски новинари Рене Гремауц и Абе де Вриес направили су пуну анализу тих малобројних изјава наводних сведока.⁸ Али и они, као и Томас Дајхман и Линда Рајен, долазе до закључка, да се углавном ради о очигледним лажима.

Један 'сведок', који се у вези са Сребреницом редовно користио зове се Мевлудин Орић. Колико разних верзија је тај човек протеклих двадесет година испричао, то вероватно и он сам више не зна. Професор Дарко Трифуновић из Београда се позабавио случајем Орића. Трифуновић је установио, да је Орић у једној верзији догађаја тврдио да су он и његови саборци (око 2.000 људи) после пада Сребренице ухапшени и одведени прво у зграду основне школе у Каракају, пре него што су их преместили у неки спортски комплекс поред школе. Из тог комплекса су их онда одвели на ливаду на стрељање, а Орић је, наравно, та стрељања преживео и наставио да бежи.

Истраге Дарка Трифуновића доказују, да за време рата поред основне школе у Каракају није било спортског комплекса. Питање: да ли неко може некога да затвори у непостојећој згради? Поред тога је Дарко Трифуновић могао да докаже да школски летопис јасно показује да су на дан наводног масакра сви ђаци били у школи. Како је српска војска пред очима ђака могла да прво затвори тако велику групу затвореника у школи, а да их после тога затвори у згради поред школе? Зар није логично, да би ВРС у том случају прво послала децу кући? Који лудак би допустио да деца гледају како се затварају ратни заробљеници? Дарко Трифуновић је, такође, причао са комшијама у околини школе, која не само да нису видели тог датума никакав злочин, него чак и нису знали да се уопште догодио. И где су данас та трауматизована деца, која су тада, по Оричевој логици, морали да буду сведоци великога злочина.

⁷ Linda Ryan, *What's in a mass grave?*, LM-magazine 88/1996.

⁸ Rene Gremaux und Abe de Vries, *Deconstructie van een trauma*, De groene Amsterdammer, 13.3.1996.

Сама чињеница, да је Орић до сада испричао ко зна колико верзија, доказује, да је и он доказани лажов.⁹ Али очигледно, да све те лажи нису западне медије спречиле, да такве изјаве продају публици као истину.

КРУНСКИ СВЕДОК

Као крунског сведока Хашки трибунал у предмету Сребренице редовно је користио сумњиву особу: хрватског плаћеника Дражена Ердемовића који је у рату у Босни служио у све три војске: у хрватској у бошњачкој и у српској. Ердемовић је рекао да је био припадник 10. диверзантског одреда у оквиру Војске Републике Српске. У том мултинационалном одреду су, поред Ердемовића, служили још један Хрват (Марко Бошкић), један Бошњак (Зијад Жигић), један Словенац (Франц Кос) и неколико Срба. Заиста, чудно, одакле Хрвати, Бошњаци и Словенци у једној српској јединици?

Дражен Ердемовић појавио се први пут 1996. године да прича о наводним злочинима те јединице. У зиму 1996. године Ердемовић је у Србији имао сусрет са новинарком Ванесом Васић-Јанковић, која је тада Ердемовића интервјуисала за амерички медијски канал АБЦ-Њуз. Том приликом Ердемовић је први пут отворено тврдио, да су он и његова јединица, после пада Сребренице, починили злочин над ратним заробљеницима.¹⁰

Он се наводно није могао сетити имена српског потпуковника, који је њему и другим борцима наредио, да у селу Пилица у општини Зворник стрељају ратне заробљенике, који су наводно у аутобусима пребачени на друге локације на стрељање. Исто тако, Ердемовић се није могао сетити колико аутобуса је стигло на одредиште. На питање колико људи је укупно стрељано, Ердемовић је одговорио у првим интервјуима 1996. године, да се и тога не сећа тачно, али да их је било можда око 1.200. Ту изјаву су касније Хашки трибунал и западни медији презентовали као доказ, да су српске јединице у селу Пилица стрељали 1.200 заробљеника.¹¹

Командир 10. диверзантског одреда био је Милорад Пелемиш који није био на лицу места на дан наводног стрељања, јер је због саобраћајног удеса лежао у болници. Из тог разлога њега ни Хаг ни Сарајево нису оптужили јер није имао везе са тим наводним злочином. Друга чињеница је да је 10. диверзантски одред на дан наводног стрељања био пуштен на одмор, што је доказано у свим суђењима у вези дешавањима у селу Пилица па се не може говорити о учешћу бораца одреда на дан стрељања већ о појединцима који су остали на ратишту.

⁹ Дарко Трифуновић, *Извјештај о предмету Сребреница*, Биро Владе Републике Српске за односе са Међународним кривичним судом за бившу Југославију, 2002.

¹⁰ Stephen Engelberg, *U.N. Prosecutor Asks Serbs to Hand Over War-Crimes Suspect*, The New York Times, 08. 04. 1996.

¹¹ Germinal Civikov, *Srebrenica – der Kronzeuge*, Већ 2009.

Апсурдност у изјавама Ердемовића је приметио и бугарски аналитичар Жерминал Чивиков који је пратио разне судске процесе у вези са Сребреницом, у којима се појављивао Ердемовић као крунски сведок. Чивиков је објавио књигу о случају Ердемовића, у којој долази до закључка да Ердемовић више него очигледно лаже.

Новинарка Милена Марковић је о очигледним лажима Ердемовића између осталог написала:

„Истину о Сребреници је лако утврдити, јер је лаж кључног сведока очигледна! Ово је окосница нове књиге бугарског новинара и публицисте Жерминала Чивикова 'Сребреница, крунски сведок' којом он пред лице јавности враћа све противречности и недоумице у исказима Дражена Ердемовића, пресудним за доказивање тврдње да је у Сребреници почињен геноцид“.¹² Не чекајући да се на хашкој позорници спусте завесе, а глумци разиђу, Чивиков као дугогодишњи извештач из Трибунала у Хагу, сучељавањем чињеница доказује да је Ердемовић фабриковао лажи, а судска већа их прихватала као истину. Чак и онда када је његово сведочење било приближније домену фантастике, него стварности.

У селу Пилица је пронађено око 150 лешева, што као прво указује на то, да је Ердемовић лагао о цифри страдалих од 1.200 муслимана. Нелогичности у изјавама Ердемовића указују додатно на то, да власт Републике Српске немају никакве везе са дешавањима у селу Пилица. И о томе новинарка Милена Марковић пише у чланку у Новостима:

„Из доказа које аутор тако ниже да је и мање пажљивијим читаоцима сасвим очигледна лаж кључног сведока пред Хашким трибуналом у поступку, не само против команданата ВРС, већ и Слободану Милошевићу, у коме је Ердемовић требало да да свој допринос 'доказу' да је управо Србија одговорна за Сребреницу. Чивиков открива, у овом сегменту књиге, да су 'Ердемовић и дружина злочин починили због новца, који су однекуд добили'“.¹³ - Неко је, очигледно, Ердемовићу и другим плаћеницима на одсуству, понудио много новца да почине ратни злочин, у конкретном случају, масакр муслиманских затвореника, јер да је Ердемовићева јединица, после догађаја у Сребреници, била на одсуству - наводи Чивиков. „Другачије речено, власти босанских Срба нису имале ништа са тим злочинем у Пилици код Зворника, па је одатле и комична прича о официру, припаднику ВРС, који је издао наређење за стрељање. Неколико дана после овог злочина, како је Ердемовић испричао, дошло је до туче у кафани због новца и бивши другови су почели да пуцају једни на друге. Ердемовић је погођен у стомак, што је на суду и показао подижући мајицу, сентиментално суочавајући судије са ожиљком. Желео је да их убеди да је на њега покушан атентат, како би био спречен да сведочи у

¹² Милена Марковић, Чивиков: Ердемовић безочно лагао, *Новости*, 31. 10. 2009.

¹³ Ибид.

Трибуналу. Нажалост, судије су све време остале глуве и неме на ове лажи. Просто су тапшале Ердемовићу, сведоку на чијем су се сведочењу заснивали налази о геноциду.“

Покојни Слободан Милошевић је у току суђења у Хагу изјавио, да има сазнања о томе, да су неки припадници 10. диверзантског одреда плаћени од неких странаца, да после заузимања Сребренице од стране српских снага стрељају групу заробљеника, да би на крају Срби били оптуживани за тај злочин. Исте такве изјаве постоје од бившег француског обавештајца Југослава Петрушића, који тврди, да иза те целе намешталке стоји бивши бошњачки генерал Фикрет Муслимовић (о томе је сведочио пред у судом у Сарајеву у току процеса против Франца Коса). Ако се узме у обзир режирани злочини екс југословенских ратова, као што су, на пример, Рачак, Тузланска капија, Маркале, улица Васе Мискина итд., који су сви Србима су подметнути, онда и ова режирана прича око 10. диверзантског одреда не може да зачуди.

ХОЛАНДСКИ СВЕДОЦИ

Као што је утврђено, бошњачки цивили за време пада Сребренице и после доласка у Тузлу нису сведочили о наводним српским злочинима. Веома је занимљиво, да и холандски војници у Сребреници нису видели никакве масовне злочине који су наводно починили Срби. Занимљиво је да Холанђани за време пада Сребренице као главни сведоци нису успели видети злочине?

Током 17. јула 1995. године, значи недељу дана после пада Сребренице, холандски је командант Роберт Франкен на лицу места потписао декларацију, у којој потврђује, да Срби у Сребреници нису починили никакве злочине. Исти документ је потписао такође Несиб Манџић, који је био представник бошњачких цивила. У том документу се потврђује следеће:

„Образложење представника цивилне установе енклаве Сребреница и представника УНПРОФОР-а о договору спровођења евакуације цивилног становништва Сребренице.

[...] У присутности команданта холандског батаљона потписан је следећи споразум:

„ – цивилно становништво енклаве, узимајући у обзир вољу сваког појединца, може да одлучи о останку или одласку из енклаве;

– у случају евакуације оставља се нама да одлучимо о маршрути и ми смо одлучили да целокупно становништво буде евакуисано у општину Кладањ;

– у даљем је договорено да евакуисање спроводе војне и полицијске снаге Републике Српске, а да снаге УНПРОФОР-а прате током превоза и контролишу евакуацију.“¹⁴

¹⁴ Споразум муслиманске делегације и УНПРОФОР-а о поступцима у Сребреници

Документом се потврђује да се српска страна придржавала свих клаузула споразума. Потврђује се такође, да је евакуација окупљеног становништва протекло без иједног инцидента, сходно Женевској конвенцији и уз поштовање међународног ратног права.¹⁵

Такође су бројни холандски војници својевремено у интервјуима медијама потврдили, да Срби за време заузимања Сребренице нису починили злочине. Тако је на пример холандски војник Карел Мулдер изјавио: „Много тога што се о Србима прича су глупости. [...] Био сам три дана међу избеглицама, а Срби су се према њима добро понашали.“

У истом чланку новинар цитира холандског команданта Томаса Кареманса, који каже, да освајање Сребренице представља коректну војну операцију, а да су бошњачке снаге пре тога у источној Босни нападе 192 српских села и побили многе цивиле. Цитира се изјава холандског генерала Ханса Коуза, који за извршену евакуацију цивила каже, да је спроведена коректно у складу са очекивањима. Коуз у чланку даље каже, да међу холандским војницима влада мишљење, да су Срби добри момци.

У октобру 1995. године, холандски бригадни генерал Оно ван дер Винд поднео је специјални извештај о Сребреници, који обухвата 102 странице.¹⁶ У том извештају, који је објављен за време када су већ почеле прве приче о српским злочинима у Сребреници, не могу наћи никакве изјаве о масовном убијању у Сребреници. Помиње се да се чула ту и тамо пуцњава и да су војници у околини видели више лешева, али то не треба да чуди, пошто су се на тим просторима водиле борбе између српских и бошњачких војника. Али о масовним стрељањима заробљеника и злочинима над цивилима нема у извештају ни речи.

Таква сведочења холандских војника из састава Холандског батаљона УНПРОФОР-а који је боравио у Сребреници касније су засметала моћним политичким круговима и другим институцијама, које заступају такозвану званичну верзију догађаја у Сребреници. Засметало им је између осталог и због тога што су се оптужени Срби у Хагу и Сарајеву позивали управо на сведочење холандских војника и команданата који су говорили другачије. Управо због поменутог извештаја дошло је до смена у Влади и Војсци Холандије.

Настао је огroman политички притисак на Холандску владу. Да би се смириле страсти Влада је одлучила да холандска институција НИОД (*Instituut voor Oorlogs – Holocaust - en Genocidestudies*) „целовито“ истражи и напише детаљан извештај о догађајима у Сребреници. И тако је НИОД по посебним путама након вишегодишњег истраживања 10. априла 2002. године објавио нови извештај о Сребреници, чији циљ је био, да се претходни извештаји

¹⁵ Harry Meijer i Ward op den Brouw, *Sympathie voor Serviërs bij Nederlandse militaire*, NRC Handelsblad, 24. 07. 1995.

¹⁶ *Report based o the debriefing on Srenrenica*, Assen, 4. 10. 1995.

МАНИПУЛ. ЗЛОЧИНИМА СРБА У СРЕБРЕНИЦИ ... ОРКЕСТРИРАНЕ...

Холанђана демантују. На тај начин су хтели да спрече могућност, да се оптужени Срби у будућим процесима могу позивати на првобитна сведочења Холанђана. У складу с тим, Холандска влада је пуковнику Томасу Карамансу и још неким официрима и државним службеницима забранила јавне наступе и сведочења и случају Сребренице. Била је то, свакако, добра лекција из демократије коју су холандске власти морале провести.

Али, колико год су се аутори тог извештаја трудили да се са тим новим извештајем приближе званичној верзији о Сребреници, нису у томе успели. Иако су се заиста трудили, да релативизују првобитна сведочења холандских војника која нису ни близу наводних 7.000 – 8.000 у Сребреници убијених Бошњака. У сваком случају у очи, како се у НИОД-извештају цитирају недоказане тврдње наводних сведока, да би се на тај начин бар дошло до основе за тврдњу, да су Срби у Сребреници ипак починили ратни злочин. Али је узалуд, рекла-казала не може да замени чињенице, а чињенице су јасне. Нови извештај НИОД-а врло јасно каже да није пронађен ни један документ нити аргумент који би потврдио да су српске војне и цивилне власти имале намеру да уништавају бошњачку популацију у ширем подручју Сребренице, нити су послате бил какве упуте из Београда, што сходно међународном праву оповргава оптужбе да се у Сребреници догодио геноцид.

ПРОБОЈ БОШЊАЧКЕ АРМИЈЕ КА ТУЗЛИ

У односу на цивиле у Сребреници, који у току евакуације нису страдали, бошњачка армија из Сребренице је у току пробоја ка Тузли претрпела велике губитке. Снаге 28. дивизије Армије БиХ бројале су око 6.000 бораца. Сребреницу су дан пре њеног пада напустиле муслиманске снаге у пратњи од отприлике 6.000 претежно мушких војноспособних цивила од којих је значајан број такође био наоружан (то доказују слике и видео-снимци снага које су се пробијале). Та велика колона се у разним формацијама и правцима пробијала према Тузли дуж 60 км територија под српском контролом.

Многи бошњачки мушкарци из те колоне су касније сведочили о пробоју и начинима страдања. Сведочили су да су страдали у борбама са српском војском, у пролазу кроз минска поља и у међусобним сукобима. Један од тих сведока Ахмед Устић је већ 19. јула 1995. године стигао у Тузлу и норвешким новинама Аftenposten дао интервју и описао, како су се он и многи војници и мушки цивили пробијали од Сребренице до Тузле.¹⁷ Устић је хронолошки описивао сваки дан пробоја и начине страдања. Описује жестоке борбе, бројне заседе, честа гарантирања итд., али није сведочио о масовном хапшењу или стрељању. Устић је проценио да су у том пробоју изгубили више хиљада мушкараца. Сам норвешки наслов тог интервјуа у српском преводу гласи

¹⁷ *Tusener falt fra under bosnisk dødsmarsj*, Aftenposten, 19. 07. 1995.

Хиљаде је погинуло током босанског марша смрти. Ево један исечак из чланка, који описује први дан пробоја:

„Кренули смо у 2 сата ујутру. Било је око 6.000 војника и око 10.000 цивила, углавном су то били мушкарци од 13 година па нагоре. Већина војника је имала митраљезе као и неки цивили. Имали смо противваздушни топ и неколико противтенковских ракета. Ми смо били припремљени да се сукобимо са српским тенковима.

Испред су ишли трагачи мина и испитивали терен. Ми смо ишли у једној групи. Морали смо тако. Пошто смо имали много цивила са нама и нисмо могли да се раширимо у герилске групе. Знао сам да ако идемо заједно имамо неку шансу. Ишао сам заједно са оцем. Не знам колико их је страдало. Видео сам много, много мртвих туда где сам ја ишао. Један комад гранате је убио момка иза мене и дио те гранате је ударио и мене у врат. Отац и мој рођак су ме носили.

Било је много убијених и повређених, десетине, можда стотине. Испред мене је био момак без обе потколенице које су крвариле и он је митраљезом претио двојици да га носе. Када они нису могли то да издрже даље он је узео митраљез и убио се пуцајући себи кроз уста.“

Колико год то сведочење брутално звучало, радило се о војном пробоју и борбама и нема никаквих масовних стрелјања.

Сарадници 'Историјског Пројекта Сребреница' (srebrenica-project.org) су документовали преко тридесет изјава муслиманских мушкараца, који су после пада Сребренице у колонама од више хиљада бораца и наоружаних цивила ишли према Тузли. Према изјавама тих очевидаца, дошло је на локацијама до борби са Војском Републике Српске: Коњевић Поље, Сандићи, Регија око Јадра, Буљим, шума у близини Буљима, Баљковићи, Липан, Сућеска, Кравица, Калдрмица, пут Удрч - Баљковица, Снагово, Јаглић, Црни Врх, Церска, Шиљковићи, Первани, Веља Глава, регија око Шушњара и пут код Лолића.¹⁸

Има још многих сведочења о пробоју ка Тузли и великим губицима те колоне. Бошњачки политичар Ибран Мустафић додатно је сведочио о томе да је један део тих мушкараца страдао у међусобним сукобима. Мустафић процењује да је у тим сукобима страдало најмање око 500 Бошњака.¹⁹

На основу документа Армије Босне и Херцеговине јасно се потврђује, да је у Сребреници и за време рата дошло до међусобног убијања Бошњака. Муслиманска Агенција за истраживање и документацију (АИД) је 12.10.1998. године направила је документ, који се бави са дешавањима у ратној Сребреници (Досије ОА 910 Губер. Број К-02-11-311). У документу се описују

¹⁸ Srebrenica – die Geschichte eines salonfähigen Rassismus, Berlin 2010.

¹⁹ Ибран Мустафић: Више од 500 Бошњака у Сребреници убили су Бошњаци, *Тањуг*, 20. 02. 2013.

активности разних криминалних групација, посебно мафије Насера Орића. Поред контроле црног тржишта, препродавање хуманитарне помоћи на пијацама, силовања, држања јавних кућа итд. Зла које се криминалци терете, да су убијали непожељне особе чак и Муслимане. Очигледно се тај механизам наставио и после пада Сребренице, о чему Ибран Мустафић и други сведоче попут бившег шефа полиције у Сребреници Хакије Мехољића, који је у разним интервјуима сведочио о атентатима и међусобним обрачунима у Сребреници.

Цифра жртва војног пробоја ка Тузли се на основу докумената, може прилично тачно израчунати. Тако је 11.01.1994. године Фахрудин Салиховић, тадашњи председник општине Сребренице, објавио статистику, у којој информише, колико људи се тачно налази у Сребреници. Салиховић је тај документ послао у одељење за статистику у Тузли, окружни секретаријат за одбрану у Тузли и Заводу за статистику Републике БиХ у Сарајеву, где се каже да је пре пада у Сребренице било 37.255 људи.

Амерички мајор Гу Сандс је 04. августа 1995. године у Тузли за Уједињене нације саставио извјештај у којем каже да је у Тузли регистровано укупно 35.632 људи, који су стигли из Сребренице. Према томе, рачуница испада једноставна. Ако се од 37.255 одузме 35.632, добија се разлика од 1.623. То је отприлике цифра Бошњака, који су могли stradати у борбеним сукобима током пробоја ка Тузли. Тој цифри се може можда додати још један мањи број бораца из Жепе, који су се мушкарцима из Сребренице придружили у пробоју ка Тузли и од којих је у току пробоја вероватно бар један мањи број страдао (документа Армије БиХ потврђују, да се један број бораца из Жепе придружио мушкарцима из Сребренице у пробоју. Процењује се да их је било око 800.

Ако је у пробоју ка Тузли страдао један број бораца из Жепе онда се може поћи од тога, да је укупна цифра свих у пробоју страдалих плус/минус око 2.000. Значи није уопште потребно да било ко покушава да повећа број страдалих у пробоју, и ако би то српској страни ишло у прилог, посто документа јасно доказују, да после пада Сребренице није могло значајно виси од 2.000 људи да страда. Истовремено прича о могућем броју страдалих после пада Сребренице је дискутабилна. Постојећа документа једноставно доказују, да је је цифра од 7.000- 8.000 страдалих апсолутно немогућа. Постаје јасно зашто су бошњачким институцијама и трибуналу у Хагу потребни лажни сведоци. На тај начин покушавају да испуне рупе, које су недоказане тврдње оставиле иза себе.

ХАШКИ ИСТРАЖИТЕЉИ

Ако се говори о 2.000 жртва, хашки истражитељ Дин Манинг и његов тим су између 1996. и 2000. године у околини од 50 километара око Сребренице тражили гробнице. У завршном извештају Манинг пише да су укупно пронашли и ископали око 2.000 лешева. Та цифра се уклапа у постојећа

документа, по којима и није могло бити више од 2.000 страдалих. Такође се та цифра уклапа у многа сведочења Бошњака о губицима у пробоју ка Тузли. У извештају Дина Манинга се јасно може видети, да апсолутна већина ископаних мртвих не показује повреде од стрељања, док се код једног одређеног броја лешева узрок смрти не може установити.²⁰

Манинг је свој извештај назвао *Summary of forensic evidence – execution points and mass graves*, којим сугерише да се бар једним делом ради о жртвама стрељања. Пронађена тела не показују повреде од стрељања, на основу чега Манинг тврди, да је бар део жртава заиста стрељан? Пошто је циљ хашких истражитеља од самог почетка, очигледно, био да се истином о Сребреници манипулише па се мора служити триковима. Један од тих трикова је тврдња Манинга да су они нешто више од 400 мртвих пронашли са лигатурама (повези очију). Сlike бошњачких бораца за време рата, међутим, доказују да је један број одређених бораца носио борбене траке око глава као што су то чинили муцахедини. Али је сврха тих трака у првом реду била да се у борбама сопствени војници могу међусобно разликовати од бораца противничке армије. И српски војници су користили такве траке али друге боје.

Истражитељи Хашког трибунала никада нису документовано објаснили шта се десило са бошњачким борцима, који су са таквим тракама око глава погинули, нити су објаснили, по чему су они разликовали лигатуру од борбене траке, тако да се не мора спекулисати о томе и да су истражитељи заиста манипулисали истином. И Радован Караџић је у току процеса у Хагу указао, да хашки истражитељи борбене траке тумаче лигатурама.²¹

Хашки истражитељи у току ископавања нису дозволили присуство ни јединог српског стручњака или других независних патолога. Ако хашки истражитељи (које искључиво одреди Хашки трибунал) нису манипулисали истином, зашто онда сем њих нико није смео да буде на лицу места док су гробнице откопаване? Цела прича постаје још апсурднија, посто је Хашки трибунал 2009. године изјавио, да је уништено око 1.000 наводних доказа у вези са Сребреницом.²² Па ако неко поседује наводне доказе за то, што масовни медији и западне политичке силе називају 'највећим масакром у Европи после Другог светског рата, зашто су уништвени докази? Ово потврђује да су они управо све уништили јер се њима ништа не може ни доказати.

²⁰ Dean Manning, *Srebrenica investigation - nazvaо Summary of forensic evidence – execution points and mass graves*, United Nations international criminal tribunal for the former Yugoslavia, 16.05.2000.

²¹ Rachel Irwin, *Karadžić osporava forenzičke izveštaje - Okrivljeni tvrdi da su dokazi koji se tiču masovnih grobnica na srebreničkom području pogrešno protumačeni*, Institute for war & peace reporting (IWPR), 04. 02. 2012

²² Michael Montgomery, *UN admits evidence from Srebrenica was destroyed*, revealnews.org, 07.05.2009.

УНАПРЕД ПЛАНИРАНЕ МАНИПУЛАЦИЈЕ

Бошњачки документ, који је Фахрудин Салиховић 11.01.1994. године издао институцијама упозорава, да се тај документ међународним институцијама не сме давати на увид, јер оне калкулишу са бројем од отприлике 45.000 људи у Сребреници. То је разлика од скоро 8.000... Који интерес би једна бошњачка институција могла имати да манипулише са бројем људи који су живели у Сребреници? Одговор на то питање може дати изјава Хакије Мехољиће, бившег шефа полиције у Сребреници за време рата. У филму *Сребреница – издани град* (Норвешка 2010), који је норвешки режисер Ола Флуум снимио, Мехољић је испричао пред камерама један веома занимљив и спектакуларан детаљ, који објашњава позадину сребреничке преваре.²³

Мехољић каже да је покојни председник РБиХ Алија Изетбеговић њему и другим бошњачким политичарима 1993. године рекао, да је имао разговор са тадашњим америчким председником Билом Клинтонем. У току разговора, Клинтон је Изетбеговићу рекао да би Америка могла активно да напада Србе у Босни ако би Срби, на пример, ушли у Сребреницу и побили око 5.000 људи. Питање: зашто су Срби у јулу 1995. године управо то урадили што је Клинтон предложио Изетбеговићу 1993. године? То би било заиста више него апсурдно. Одакле Срби да знају за Клинтонове планове и зашто би имали разлога, да спроведу такав један план, који је могао да нанесе огромну штету.

Постоје и друге индиције за то да је сребреничка превара заиста већ била унапред планирана. Бивши амерички обавештајац Роберт Баер, аутор разних књиге, једном приликом је потврдио да је Сребреница у званичној верзији једна велика превара. У разговору са једним новинаром Баер је између осталог рекао следеће: „Сребреница је надувена прича, и на жалост је један велики број људи изманипулисан... Сребреница је политички маркетинг. Мој шеф, који је раније био у америчком сенату, је више пута најавио да ће се у Босни догодити једна велика превара. Један месец пре наводног геноцида ми је рекао да ће тај град бити у центру пажње светских медија, и дао нам је инструкције, да позовемо медије. Када сам питао зашто, одговорио ми је, 'то ћеш да видиш!'“²⁴

СЛУЧАЈ ШКОРПИОНИ И 'СРЕБРЕНИЧКИ ВИДЕО'

Треба размотрити још једну манипулацију са Сребреницом. Треба се подсетити оног видео снимка, на којем се виде припадници Шкорпиона, који су наводно јула 1995. године убили шест заробљеника из Сребренице. Снимак убијања нема никакав датума, тако да се на основи снимка и не може установити где и кад је тај снимак уопште настао. Снимку су несумњиво

²³ Филм *Сребреница - издани град* (Норвешка 2010), норвешки режисер Ола Флуум.

²⁴ Ralph Hartmann, *Der Wohltätigkeitsverein*, Ossietzky broj 21/2013.

додати неки други снимци, на којима се између осталог види како свештеник благословљава неке српске борце. У том снимку има датум 25.06.1995. године што значи, да и тај снимак није повезан са Сребреницом пошто је она ослобођена 11.07.1995. године.

Немачки новинар Ралп Хартман је већ 2005. године пронашао веома занимљиве детаље о тим снимцима, али скоро нико, широм света, није писао о томе Хартман цитира из протокола суђења Слободана Милошевића у Хагу.²⁵ Тако Хартман, на пример, цитира генерала Обрада Стевановића, који је у Хагу презентовао форензичке доказе за то да су српски патолози 28. априла 1993. године на локацији Ботинска бара код Трнова ископали и идентификовали шест лешева, међу њима и тело Сафета Фејзића из Сребренице, којег је његова мајка на видео снимку идентификовала. Милошевић онда пита генерала Стевановића: „да ли ово значи да су ови људи пронађени мртви две године пре него што су пријављени као нестали? А генерал Обрад Стевановић јасно одговара „јесте“.

Како су ови људи са снимка могли после пада Сребренице у јулу 1995. године да буду убијени, када су већ у априлу 1993. године ексхумирани и идентификовани? Превара је толико очигледна да не може да буде очигледнија. Али шта се онда догодило? Логично је да су ти људи убијени пре априла 1993. године јер су тада пронађени. Јасно је, да је видео снимке негде код Трнова, што чак Муслимани и Хаг не негирају. У околини Трнова Муслимани су лета 1992. године починили стравичне злочине над српским цивилима. Тако су на пример у јулу 1992. године напали села Горња и Доња Пресјеница и Страјишта и заклали многе цивиле. Укупан број масакрираних српских цивила у тим селима је 124.

У видео снимку се чује како један српски борац заробљенику говори отприлике следеће: „хајде шта чекаш п.т.м., јеси ли чекао када си Србе убијао?“. А у једној другој сцени један заробљеник тражи од српског борца воде, а он му узвраћа: „јеси ли давао Србима воде, пре него што си их убијао?“.

Видео снимак стрељања је значи настао пре 1993. године, тако да је могао настати само 1992. године. А доказано је да су тада Бошњаци масакрирали многе српске цивиле у општини Трново. Ако се још узме у обзир шта су српски борци муслиманским заробљеницима у видео снимку говорили, онда скоро да нема друге могућности, него да се у том снимку види освета српских бораца за муслиманске злочине код Трнова 1992. године.

Многи Срби који су у току ослобађања Сребренице били на лицу места нису на терену уопште видели припаднике Шкорпиона - како је то могуће? И Миливоје Иванишевић, који је у току ослобађања Сребренице био на лицу

²⁵ Ralph Hartmann, *Ein fragwürdiges Video*, Ossietzky брпј 14/2005.

места, потврдио је да Шкорпиони, после пада Сребренице, уопште нису били присутни на том подручју.²⁶

ХАНГАР ПОЉОПРИВРЕДНЕ ЗАДРУГЕ У КРАВИЦИ

Постоји још један случај наводног масовног убијања, за који се Срби терете. У званичној верзији о дешавањима у Сребреници тврди се да су Срби после пада Сребренице, негде ухватили велику групу Бошњака и да су их одвели у село Кравица, где су их затворили у хангар пољопривредне задруге. О тачној цифри се судови у Хагу и Сарајеву очигледно међусобно не могу договорити, пошто постоје тврдње, да је било између 1.000 и 2.000 заробљеника. Тако и наводни сведоци дешавања у Кравици никада нису успели, да изједначе тврдње (сведочења су чак контрадикторна)

Даље се у званичној верзији тврди да су српски војници 13. јула 1995. године упали у хангар и побили све заробљенике. Тврди се да су ти заробљеници убијани већином аутоматским оружјем, али да су Срби, такође, користили ручне гранате. Кога сада још може заиста да зачуди да независне истраге и у овом случају дају једну сасвим другу слику? Да се погледа кратко, шта чињенице говоре.

Пре свега, не постоји ни један материјални доказ да су Срби тада заробили између 1.000 и 2.000 Бошњака, које су одвели у хангар. Чак напротив: покојни новинар Зоран Петровић – Пироћанац, који је тада за српске медије снимао у околини, је на једној ливади близу села Сандићи снимео групу заробљених Бошњака, која је после хапшења одведена у хангар у Кравици. Број заробљеника је Зоран Петровић проценио на 'стотињак'. И заиста се на филму, који је београдски канал Студио Б 17. јула 1995. године емитовао, види се група Бошњака, која је сигурно мања од 200. Нису познате друге слике и видео снимци, који доказују већу групу заробљеника од те на ливади код Сандића. Разне тврдње, по којима је било много висе заробљеника, нису засноване на материјалним доказима.

Адвокат Раде Голић из Власенице, који је у предмету Кравице бранио оптуженог Миленка Трифуновића, сакупио је материјал, који даје другу слику дешавања у Кравици (Голић је предао сав тај материјал). Могу се наћи, на пример, сведочења српских војника који су изјавили да је разлог одвођења заробљеника у хангар у Кравици био тај да су те људе хтели да замене за српске заробљеника. То звучи логично јер зашто би српске снаге заробљенике пре стрељања прво сместили у хангар у Кравици? Чему тај напор? Зар не би било логичније, да се ти људи одведу у најближу шуму и да се тамо ликвидирају, уколико би то био план? Што их смештају прво у хангар, где је ту логика?

²⁶ Башовић Драган, Миливоје Бата Иванишевић: није било „Шкорпиона“ у Сребреници, *Правда* 03.07.2012.

У хангару уопште нема места за 1.000 или више људи. То свако може проверити, односно треба само да обиђе хангар. Обишао сам хангар и уверио се да ту има места за максимално 200 људи, можда и мање. Постоје и сателитски снимци хангара 13. јула 1995. године, на којима се виде два аутобуса испред хангара. И на основи тих снимака се лако може израчунати да у хангару има места за, можда, 200 људи. Значи, сама тврдња да је у хангару било 1.000 људи и више затворено није тачна.

И сведочења разних људи, као и из додатних докумената, може се сазнати да је српски војник Крсто Драгићевић тог 13. јула ушао у хангар међу заробљенике, да им однесе цигаре. Са Драгићевићем је ушао и војник Радо Чутурић. Том приликом је скочила група заробљеника на Драгићевића, отела му пушку и убила га.²⁷ Радо Чутурић је у том инциденту повредио руку, пошто је покушао побуњеницима отети пушку. Чутурић је ту побуну заробљеника преживео, али је 23.09.1995. године у борбама у околини Добоја погинуо. Копију документа Министарства за унутрашње послове Републике Српске о смрти Драгићевића постоје као и извештај дома здравља у Братунцу о рањавању Чутурића. Сlike Драгићевића и Чутурића се налазе у спомен собама у Братунцу и Шековићима.

Журналиста Зоран Петровић – Пироћанац је кратко после побуне заробљеника прошао покрај хангара. На његовим снимцима се виде око 20 мртвих побуњеника испред улаза хангара. Стражари испред хангара су пуцали у побуњенике, који су после убиства Драгићевића покушали да побегну кроз главни улаз. Око главног улаза се јасно виде рупе метака, што додатно доказује, да су српски стражари пуцали споља на главни улаз. У самом хангару нема трагова, која би потврдили званичну верзију, по којој су Срби унутар хангара масовно убијали заробљенике. Кратко после рата је холандски сниматељ Ролф Хартзуикер обишао хангар у Кравици. После инспекције хангара, који после јула 1995. године није реновиран, Хартзуикер је установио, да је прича о масовном убијању унутар хангара једна превара.²⁸

У хангару је било мање од 200 заробљеника и ако унутар хангара нико није убијен, док је испред хангара страдало око 20 заробљеника, шта се онда десило са осталим заробљеницима? Одговор на то питање може дати заштићени бошњачки сведок, који је у процесу против Радована Карацића сведочио. Сведок је рекао да је он био заробљен у хангару у Кравици. Објаснио је, да је био у једном крилу хангара у којем је било мање од 100 људи. Ако се узме у обзир да тај хангар има два крила или просторије, онда изјава тог човека додатно доказује, да је укупно било мање од 200 заробљеника.

Сведок је рекао да су они у једном тренутку чули пуцњаву. Може се поћи од тога, да су они чули пуцњаву у другој просторији хангара, када су

²⁷ Миливоје Иванишевић, *Сребреница јул 1995 - у потрази за истином*, Београд 2007.

²⁸ Edward S. Herman, *The Srebrenica massacre, evidence, context, politics*, USA, 2011.

МАНИПУЛ. ЗЛОЧИНИМА СРБА У СРЕБРЕНИЦИ ... ОРКЕСТРИРАНЕ...

заробљеници убили Крсту Драгићевића. Или су чули пуцњаву стражара испред хангара, који су почели у току побуне да пуцају на главни улаз. У сваком случају тај сведок даље објашњава, да су они после пуцњаве почели да беже из хангара. Да су, бежали, такође, кроз главни улаз, онда би се то могло прочитати у изјави сведока (изјава сведока је у хашком трибуналу и код адвоката Горана Петронијевића из Београда). У сваком случају то сведочење даје потпуно објашњење за чињеницу, да унутар хангара нико није убијен, док цифра страдалих пред хангаром не прелази двадесет.

Исту верзију је 2009. године потврдио покојни Зоран Јовановић на скупу ветерана Дринског корпуса у Шековићима. Многи борци који су упознати са дешавањима у хангару у Кравици су исто говорили. Без изузетка су рекли, да је званична верзија једна апсолутна измишљотина. Разни борци су рекли да у самом хангару нико није убијен и да цифра у току побуне страдалих не прелази двадесет. И, такође су рекли да је број заробљених био релативно мали, а да је већина заробљеника у току побуне успела побећи. Као разлог за то су навели, да испред хангара није било довољно стражара. Борци су, такође, рекли да јавно о томе не смеју да причају, пошто су им истражитељи из Сарајева и Хага претили озбиљним последицама, уколико не буду ћутали.

У вези дешавањем у хангару Кравице судови у Сарајеву и Хагу се понашају на исти начин као и у другим случајевима, у којима немају никакве доказе. Непостојеће доказе покушавају заменити за 'признања кривице' неких Срба. Први који је своју кривицу у вези хангара у Кравици 'признао' је бивши официр Момир Николић. То признање су западни медији и бошњачке институције славиле као тријумф и тврдиле да је то доказ са масовно убијање у хангару у Кравици. Међутим, тај тријумф Тужилаштва није трајао дуго све до 2005. године када је Николић у судници током унакрсног испитивања адвоката Мишела Каванаса, који је бранио оптужене Србе, признао, да је лагао. Као разлог лагања Николић је навео понуду тужилаштва, да му смање казну на двадесет година робије уколико призна кривицу.²⁹

Али и ту се та прича не завршава. У октобру 2011. године, медији у Босни и Херцеговини писале су о томе да је седамнаест Срба дало изјаву, како су у вези са причом у хангару у Кравици били жестоко малтретирани, да би се на тај начин изокренула истина.

„Захтјев за понављање поступка пред Судом БиХ у 'случају Кравица' поднијећу се ускоро, јер је чак 17 свједока оптужбе на главном претресу под заклетвом изјавило да су приликом саслушања пред органима гоњења били подвргнути притисцима и уцјенама, пријећено им је кривичним прогоном, а

²⁹ Chris Stephen, *Key Srebrenica Witness Apologises for Lies*, Institute for war and peace reporting (IWPR), 29. 04. 2005.

најављиване су им и могуће осуде. Рекао је то 'Гласу Српске' адвокат Раде Голић који је у 'предмету Кравица' заступао Миленка Трифуновића.³⁰

У писму 'Гласу Српске' Миленко Трифуновић и друга осуђена лица у 'предмету Кравица' који су на издржавању казне у КПД Фоча, написали су „да је осуђујућа пресуда против њих донесена на основу изјава свједока оптужбе изнуђених под пријетњама истражилаца СИПА и Тужилаштва БиХ. Свједоци оптужбе су и сами на Суду БиХ признали да су били малтретирани и изманипулисани да су им изјаве често допуњаване и преправљане.“

Главни протагонисти 'утјеривања лажне истине' били су истражилац СИПЕ Бајро Куловац и тужилац Тужилаштва БиХ Ибро Булић, те страни тужилац Кваи Хог Ип. Треба ли још доказа за то да је прича о хангару у Кравици једна од многобројних лази?

ДНК АНАЛИЗЕ

Једно од оружја уништавања истине о Сребреници у рукама судских институција у Хагу и Сарајеву је тврдња, да је до сада идентификовано више од 6.000 жртава из Сребренице. Та тврдња потиче од америчке организације ИЦМП. Вреди бацити поглед на позадину те целе приче.

ИЦМП (International Committee for Missing Persons) са седиштем у Тузли основан је на иницијативу бившег председника Сједињених Америчких Држава Била Клинтона. Билу Клинтону је доказана сарадња са Ираном због илегалног наоружавања Бошњака у Босни.³¹ Таква његова одредења потврђују муслимански политичари, да је Клинтон тадашњем председнику Алији Изетбеговићу већ 1993. године предложио 'масакр у Сребреници' а било је иницијатива и 1995. године непосредно пред нове изборе у САД. Хрватски медији са своје стране су извештавали да је више генерала из Клинтонове администрације организовало и водило операцију Хрватске војске на Републику Српску Крајину 'Олуја'.³² Треба истаћи да је у поменутој војној акцији за само 48 часова 250.000 последњих Срба из Крајине избомбардовано и протерано са њихових вековних огњишта а убијено 1.900 људи. Опет исти тај Клинтон који је 1999. године наредио 11 недеља бомбардовања Југославије. Он је практично ратни злочинац јер је без сагласности Савета безбедности наредио 72 дана бомбардовања суверене земље Југославије, и треба запитати где је за њега суђење за такве злочине.

³⁰ Свјетлана Тадић, Голић Раде, адвокат Миленка Трифуновића - Захтјев за понављање суђења у случају Кравица, Глас Српске, 09. 10. 2011.

³¹ Congressional Press Release, US Congress, 16 January 1997: *Clinton approved Iranian arms transfer to help turn Bosnia into militant islamic base.*

³² Иво Пуканић, америчка улога у олуји: одушевљен бљеском, Клинтон иницирао Олују. Национал бр. 497, 24. 05. 2005.

МАНИПУЛ. ЗЛОЧИНИМА СРБА У СРЕБРЕНИЦИ ... ОРКЕСТРИРАНЕ...

За председника комитета ИЦМП постављен је ни мање ни више него ратни ветеран из Вијетнама Цејмс Кимсеу, који је такође учествовао у инвазији на Доминиканску Републику где је било 10.000 страдалих цивила. Бивши министар иностраних послова Бушове администрације генерал Колин Пауел лично је Кимсеу поставио на позицију председавајућег, а командовао је америчким снагама у рату у Заливу. Па зар то је то веродостојна и неутрална клика која стоји иза ИЦМП-а?

Слично 2011. године Хилари Клинтон прогласила Томаса Ј. Милера наследником Кимсеја. Милер се 1976. године прикључио United States Foreign Service. Он је потом између 1999. и 2001. године био амерички амбасадор у Босни са седиштем у Сарајеву, пре него што га је Џорџ Буш 2001. године послао за америчког амбасадора у Грчку. Ту је радио до 2004. године. Милер се је 2010. године укључио у организацију 'Индепендент Дипломат', која је између осталог била значајно умешана на догађаје на Косову и Метохији да би се та покрајина оцепила од Србије и да у државама широм свету дође што пре до признавања, старе српске земље, као независне државе.

Свесни манипулација, адвокати одбране Радована Караџића затражили су достављање целокупног доказног материјала о ДНК-идентификацији жртава. Тај захтев је одбијен уз објашњење да фамилије сродника жртава то не прихватају. Ово треба разумети: Једна организација тврди да је 6.000 жртава такозваног сребреничког масакра идентификовала путем ДНК али се ти докази не прилажу суду јер фамилије идентификованих то изричито забрањују. Опет све то зарад 'заштите личног права' - или заштите манипулисаних докумената. Ако би сутра неко у Америци дао изјаву како поседује доказе о томе да је Барак Обама, бивши председник једне нације која води ратове, наредио злостављање и убијање 500 девојчица, али на жалост доказе не може да достави НДХ налазе јер се фамилије злостављених не слажу са објављивањем, да ли би то уопште било споменуто? Тај неко би у Америци био ухапшен и послат на психијатријско лечење. Али, реалност данашње светске политике је да се управо таквим двоструким аршинима одређују правила игре по моту: све је могуће.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

О сребреничкој превари се може много причати и написати. Може се тврдити да списак наводно несталих Бошњака из августа 1995. године из Сребренице није аутентичан. Тај списак је обухватао око 7.400 имена и не може се упоредити са старијим списковима јер бошњачке институције пре пада Сребренице нису објавиле имена људи, који су се у том граду налазили пре почетка дејстава. Чиме се онда списак имена којим се манипулише из јула 1995. године може упореди?

Треба бацити поглед на спомен плочу у Поточарима, на којој пише да је у Сребреници убијено најмање 8.372 људи, али и да та цифра није коначна.

Значи они тврде да је скоро хиљаду људи више страдало него што се уопште воде као нестали што је заиста апсурд. На истом споменику стоји, да се та цифра односи на жртве геноцида са тринаест општина, од које је само једна Сребреница. Одакле на споменику дванаест општина, или је вероватно по среди скупљање свих погинулих у БиХ и организовано сахрањивање на једно место како би се одржао мит о Сребреници као стратишту?

Може се анализирати и тврдња Хага и Сарајева да су Срби, после пада Сребренице, одвајали мушкарце од жена и деце и да су ти мушкарци после тога нестали и о њима се ништа не зна. Очигледно су неки у Трибуналу 'заборавили', да у извештају холандског института НИОД стоји да јењ одређен број људи одведени на саслушавање у Братунац и да су војници УНПРОФОР-а пре и после саслушавања пребројили и да на крају нико није фалио што је потврдио и Међународни црвени крст да су они живи.

Може се истаћи случај покојног Љубише Беаре, за којег се после изручења Хашком трибуналу октобра 2004. године тврдило да је један од главних одговорних за убијања више хиљада Бошњака после пада Сребренице. Међутим, ко је икада бацио поглед на 'доказе' Хашког трибунала у случају Беаре, мора да се прекрсти јер је то обична фарса за смејање.

Могло би се заиста још много говорити о стварној истини о Сребреници али кључне чињенице доказују да се ради о трагичном случају ратне пропаганде. Евидентно је пропаганда уништила многе животе невиних људи и сатанизовала целу једну нацију. На основу свега произлази, што је и холандски НИОД доказао, да није постојала никаква намера нити планирање геноцида над Бошњацима у Сребреници, па је и пресуда о томе, било она и од Међународног суда правде у Хагу, неприхватљива јер је узимала у обзир пресуде Хашког трибунала за које се доказује да је истина сасвим другачија.

ИЗВОРИ

1. Chris Stephen, *Key Srebrenica Witness Apologises for Lies*, Institute for war and peace reporting (IWPR), 29. 04. 2005.
2. Congressional Press Release, US Congress, 16 January 1997: *Clinton approved Iranian arms transfer to help turn Bosnia into militant islamic base*.
3. Deichmann Thomas, *Laptop-Krieger auf dem Balkan*, Novo Br. 18, Septembar/Oktobar 1995.
4. Elsässer Jürgen, *3287 Tote klagen an*, Junge Welt, 11.7.2005.
5. Engelberg Stephen, *U.N. Prosecutor Asks Serbs to Hand Over War-Crimes Suspect*, The New York Times, 08. 04. 1996.
6. Germinal Civikov, *Srebrenica – der Kronzeuge*, Beč 2009.
7. Gremaux Rene und Abe de Vries, *Deconstructie van een trauma*, De groene Amsterdammer, 13.3.1996.
8. Hartmann Ralph, *Der Wohltätigkeitsverein*, Ossietzky broj 21/2013.
9. Hartmann Ralph, *Ein fragwürdiges Video*, Ossietzky broj 14/2005.
10. Irwin Rachel, *Karadžić osporava forenzičke izveštaje - Okrivljeni tvrde da su dokazi koji se tiču masovnih grobnica na srebreničkom području pogrešno protumačeni*, Institute for war & peace reporting (IWPR), 04. 02. 2012

МАНИПУЛ. ЗЛОЧИНИМА СРБА У СРЕБРЕНИЦИ ... ОРКЕСТРИРАНЕ...

11. Manning Dean, *Srebrenica investigation - nazvaio Summary of forensic evidence – execution points and mass graves*, United Nations international criminal tribunal for the former Yugoslavia, 16.05.2000.
12. Meijer Harry i Ward op den Brouw, *Sympathie voor Serviërs bij Nederlandse militaire*, NRC Handelsblad, 24. 07. 1995.
13. Montgomery Michael, *UN admits evidence from Srebrenica was destroyed*, revealnews.org, 07.05.2009. Филм Сребреница - издани град (Норвешка 2010), норвешки режисер Ола Флиум.
14. Pomfret John, „*Weapons, Cash and Chaos Lend Clout to Srebrenica’s Tough Guy*“, Washington Post Foreign Service, 16.2.1994.
15. *Report based o the debriefing on Srebrenica*, Assen, 4. 10. 1995.
16. Ryan Linda, *What's in a mass grave?*, LM-magazine 88/1996.
17. Schiller Bill, „*Fearsome Muslim warlord eludes Bosnian Serb forces*“, Toronto Star, 16.7.1995..
18. *Srebrenica – die Geschichte eines salonfähigen Rassismus*, Berlin 2010.
19. *Tusener falt fra under bosnisk dødsmarsj*, Aftenposten, 19. 07. 1995.
20. Башовић Драган, Миливоје Бата Иванишевић: није било „Шкорпиона“ у Сребреници, Правда 03.07.2012.
21. Дарко Трифуновић, *Извјештај о предмету Сребреница*, Биро Владе Републике Српске за односе са Међународним кривичним судом за бившу Југославију, 2002.
22. Иванишевић Миливоје, *Сребреница јул 1995 - у потрази за истином*, Београд 2007.
23. Марковић Милена, Чивиков: Ердемовић безочно лагао, *Новости*, Београд, 31. 10. 2009.
24. Мустафић Ибран, *Планирани хаос*, Сарајево 2008.
25. Мустафић Ибран: Више од 500 Бошњака у Сребреници убили су Бошњаци, *Тањуг*, 20. 02. 2013.
26. Одбрана Републике - војна тајна - строго поверљиво, број. СП. 06-101-160-8 / 95.
27. Пуканић Иво, Америчка улога у операцији олуја: Одушевљен бљеском, Клинтон иницирао Олују. *Национал* бр. 497, 24. 05. 2005.
28. Тадић Свјетлана, Голић Раде, адвокат Миленка Трифуновића - Захтјев за понављање суђења у случају Кравица, Глас Српске, 09. 10. 2011.
29. Херман С. Едвард, *Масакр у Сребреници, докази, контекст, политика*, Istorijски пројекат Srebrenica, Beograd - УСА, 2011.

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ЗБИО ГЕНОЦИД!

Томас Кареманс, пуковник¹ и изјаве
холандских војника и војног експерта Тужилаштва
Холандски батаљон УНПРОФОР-а у Сребреници

Холандски војници у Сребреници нису видели никакве масовне злочине који су починили Срби над муслиманским становништвом и војницима. Занимљиво је да Холанђани за време пада Сребренице као главни сведоци, нису видели злочине који су почињени у зони.

Недељу дана после пада Сребренице, 17. јула 1995. године, холандски официр, заменик команданта батаљона Роберт Франкен је потписао изјаву којом се потврђује да Срби у Сребреници нису починили никакве злочине. Исти документ је потписао и Несиб Манџић, који је био представник бошњачких цивила. У том документу наводи се следеће:

„Образложење представника цивилне установе енклаве Сребреница и представника УНПРОФОР-а о договору спровођења евакуације цивилног становништва Сребренице.

У присуности команданта Холандског батаљона УНПРОФОР-а потписан је следећи документ:

- цивилно становништво енклаве, узимајући у обзир вољу сваког појединца, могло је да одлучи о останку или одласку из енклаве;
- у случају евакуације остављена је могућност да становништво само одлучи о правцу маршруте и времену евакуације у општину Кладањ;

¹ Пуковнику Томасу Каремансу и другим официрима Холандског батаљона и Војске Холандије забрањени су јавни наступи у медијима и давање изјава о догађајима из Сребренице. Покушаји да дођемо до њихових ставова остали су без резултата. Од адвокатских извора из Хага сазнали смо да пуковник Кареманс неће дати своју изјаву нити написати никакав текст поводом међународне конференције о Сребреници јер има изричиту забрану холандских власти за писања и јавне наступе. У недостатку правих изјава и текста судионика међународних мировних снага из Сребренице, одлучили смо се да истакнемо неке ставове и изјаве пуковника Кареманска и војника Холандског батаљона који су остали забележене у медијима о њиховим виђењима догађаја о Сребреници, а којима је ради „истине“ забрањено говорити. Припрему текста за конференцију о Сребреници извршио је Драгић Гојковић.

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ЗБИО ГЕНОЦИД!

– у даљем је договорено да евакуацију спроведу војне и полицијске снаге Републике Српске, а да снаге УНПРОФОР-а прате и контролишу евакуацију.“

Овој документ потврђује да се српска страна придржавала клаузуле споразума и да је евакуација окупљеног становништва у Сребреници протекла без инцидената, уз поштовање свих протокола Женевске конвенције и међународног ратног права.²

Бројни холандски војници и официри су, у изјавама медијама потврдили да Срби за време заузимања Сребренице нису починили злочине. Тако је на пример холандски војник Карел Мулдер листу NRC Handelsblad, изјавио: „Много тога што се о Србима прича су обичне глупости. Био сам три дана међу избеглицама, а Срби су се према њима добро понашали.“

У истом чланку холандски новинар цитира холандског команданта потпуковника Томаса Кареманса, који каже: „освајање Сребренице представља коректну војну операцију српске стране, а да су бошњачке снаге пре тога у источној Босни напале 192 српских села и побиле многе цивиле истовремено палећи многа села.“ Лист цитира, такође, изјаву холандског генерала Ханса Коуза, који за извршену евакуацију цивила из Сребренице рекао: „спроведена је веома коректно и, да међу холандским војницима углавном влада мишљење да су Срби добри момци.“

У октобру 1995. године, холандски генерал Оно ван дер Винд поднио је специјални извештај о Сребреници, који је написан на 102 странице.³ Документ је направљен након саслушања свих војника и старјешина Холандског батаљона и генерала Николаса из команде УНПРОФОР-а у Сарајеву који су учествовали у мировној операцији. У том извештају, који је објављен 04. октобра 1995. године, како то иначе раде војне команде након извршених задатака, заведен је као документ у Хашком трибуналу у време када су почеле прве приче о српским злочинима у Сребреници. У тим документима није било изјава војника и официра који би говорили о масовном убијању у Сребреници. Помиње се да се чула пуцњава и да су војници у околини видели више лешева, али то не треба да чуди пошто су се на тим просторима водиле борбе између српских и муслиманских војника. Треба истаћи да о масовним стрељањима заробљеника и злочинима над цивилима нема података.

Сведочења холандских војника и официра из Холандског батаљона УНПРОФОР-а који је био распоређен у Сребреници, засметала су политичким круговима и разним међународним институцијама, првенствено НАТО-а, које нису прихватили изнету званичну верзију догађаја у Сребреници коју су урадили припадници Холандске војске. Засметало им је између осталог и због тога што су се Срби у судским процесима и саслушањима позивали на

² Harry Meijer i Ward op den Brouw, *Sympathie voor Serviërs bij Nederlandse militaire*, NRC Handelsblad, 24.07.1995.

³ *Report based o the debriefing on Srenrenica*, Assen, 04.10.1995.

сведочење холандских војника и команданата. Све то говори да многим није одговарао поменути извештај јер се није уклапао у планирани сценарио антисрпске пропаганде. Услед тога дошло је до смена у Влади и Војсци Холандије па се, према неким изворима, тај извештај морао уклонити на инсистирање америчке администрације која је оптуживала велик број српских команданата и политичара у Хашком трибуналу за почињене злочине у Сребреници. Таквом селективним извештавањем и правдом настојала потпуно потамни оптужба западних земаља и НАТО-а за једнострану подршку бошњачких снага током рата.

ПОНИШТЕЊЕ ИЗВЕШТАЈА ВОЈСКЕ ХОЛАНДИЈЕ О ДОГАЂАЈИМА У СРЕБРЕНИЦИ

Због захтева моћних кругова, уследио је политички притисак на Холандску владу да се потпуно промени извештај. Да би то учинили на научно-стручној основи, затражено је од НИОД – Института за ратну документацију (*Instituut voor Oorlogs – Holocaust - en Genocidestudies*) да „целовито“ истражи и напише детаљан извештај о догађајима у Сребреници 1995. године. И тако је НИОД, према посебним упутама Владе Холандије након вишегодишњег истраживања 10. аугуста 2002. године, објавио нови извештај о Сребреници са циљем да потпуно демантује претходни извештај Холанђана и потврди масовне злочине и геноцид над Бошњацима.⁴ На тај начин хтели су спречити могућност да се оптужени Срби у будућим процесима позивају на првобитна сведочења припадника Холандског батаљона чиме је први извештај стављен ван снаге.

У складу са таквим ставовима, Холандска влада је пуковнику Томасу Карамансу и другим официрима из Холандског батаљона и Генералштаба Холандске војске те државним службеницима забранила јавне наступе и сведочења и случају Сребренице. Била је то нова лекција демократије на холандски начин.

Иако су се аутори новог извештаја трудили да се са новим чињеницама приближе званичној верзији догађаја о Сребреници, нису успели јер првобитна, али и каснија сведочења холандских војника, нису могла покрити бројке о хиљадама убијених Бошњака. Свакако пада у очи, како се у НИОД-извештају цитирају недоказане тврдње наводних сведока, да би се на тај начин створила основа за тврдњу да су Срби у Сребреници починили ратне злочине.

У новом извештају о Сребреници, кога је сачинио НИОД-а није пронађен ни један документ нити аргумент који би потврдио да су српске војне и цивилне власти имале намеру да униште муслиманску популацију у ширем подручју Сребренице нити су забележене биле какве упуте руководства из

⁴ *Извештај Холандског института за ратну документацију НИОД* објављен је 10. аугуста 2002. године и јавности предочени најважнији закључци вишегодишњег истраживања.

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ЗБИО ГЕНОЦИД!

Београда, што, сходно међународном праву, оповргава оптужбе да се у Сребреници догодио геноцид.

„Срби нису починили геноцид, већ су бриљантно ослободили Сребреницу“ изјавио је пуковник Томас Кареманс пред новинарима.⁵

У хронологији новинских текстова о догађајима у Сребреници, пада у очи да су војну операцију Војске Републике Српске против муслиманских снага, као геноцид окарактерисали холандски политичари и њихови медији потпомогнути светским менторима.

Први, који је изашао са оваквом тврдњом, био је тадашњи холандски министар за помоћ и развој Јан Пронк (Jan Pronk), а за њим убрзо министар одбране Јорис Ворхувe (Joris Vorhuvе) који су одмах пошто је сребреничка операција Војске Републике Српске завршена, као одговорна јединица сачинили извештај Војске Холандије о догађајима у Сребреници.

Холандски војници у Босни и Херцеговини, који су били део мировног контингента УН-у који су имали прилику да све буду на лицу места одмах су се енергично супротставили медијској хистерiji о етничком чишћењу и геноциду над Бошњацима у Сребреници, која је, као лавина, затрпавала новинске ступце и телевизијске прилоге. Њима су се касније прикључили и преосталих 1.200 припадника Холандског пешадијског батаљона, који су у протекле три ротације служили у енклави, били у улози мировних снага од 1993. до 1995. године.

„Неспоразум“ Холандске владе са својим војницима званично је почео када је уследио одлазак са службе у Босни и Херцеговини, пуковника Томаса Кареманса, команданта батаљона. Он је у Загребу на пригодној конференцији за штампу 25.07.1995. године похвалио припаднике Војске Републике Српске за веома добро испланирану и изведену акцију ослобађања Сребренице. Пуковник Кареманс је нагласио да је та акција била усмерена искључиво против муслиманских јединица које су протекле три године вршиле масовне злочине над Србима, а никако против припадника 13. пешадијског батаљона Холандије, који је био стационаран у Сребреници. Срби су вешто надмудрили муслиманске војнике. „Младић нас је одличним маневрима елиминисао. Муслимани су палили села и убијали своје, а не Ратко Младић и Срби!“ закључио је Томас Кареманс одбивши да, на питања новинара, генерала Ратка Младића назове ратним злочинцем.

МЕДИЈСКИ РАТ ОКО СРЕБРЕНИЦЕ ЗА ХОЛАНДСКЕ ВОЈНИКЕ

На питање загребачких новинара да објасни своје гледиште о наводном етничком чишћењу у Сребреници, пуковник Томас Кареманс је одговорио да

⁵ Пуковник Томас Кареманс, командант Холандског батаљона, похвалио је припаднике Војске Републике Српске за добро испланирану и изведену операцију ослобађања Сребренице, *Вечерње новости*, Београд, 18. јул 2015.

су муслимани попалили 200 српских села око Сребренице и побили много српског становништва које је у њима живело.

Ова његова изјава „шокантно“ је деловала на стране новинаре који су били спремни да жестоко нападну команданта Кареманса због неадекватног реаговања и заштите Бошњака у Сребреници. Холандски пуковник је овом приликом само поновио оно што је рекао дан раније високотиражном холандском листу „NRC Handelsblad“ да „У Сребреници није било геноцида“⁶ јер је (како су малициозни уредници који се нису мирили са таквом изјавом холандског пуковника написали) „покољ у Сребреници од стране Срба био је коректна војна акција.“

Тако је почео „медијски рат око Сребренице за холандске војнике“. Убрзо је смењен и Каремансов претпостављени холандски генерал Ханс Кузи. Он је након тога изјавио „да након пада Сребренице српско-босанске трупе нису починиле геноцид над муслиманима („Die Welt“⁷ 12.7.1996). Додатни Кузијев грех је био у томе што је у међувремену Томаса Кареманса из чина потпуковника унапредио у чин пуковника због заслуга и понашања у Сребреници, како се каже у образложењу, када га је НАТО оставио самог, и то усред борбе са далеко моћнијим војним јединицама.“

У холандској штампи у јулу 1995. године, тражен је одговор на питање да ли су холандски војници били кукавице у управо завршеном оружаном сукобу у Босни и Херцеговини. Друго важно питање било је шта се стварно догодило у Сребреници после уласка српске војске.

Дневник „Хет Фароол“⁸ је јула 1995. године пренео изјаву капетана М. Схутена, јединог од официра мировних снага УН који је више дана био очевидац на локацијама наводних крвопролића и који је у потпуности негирао причу о геноциду: „Свако брбља о свакоме, али нико не показује чврсте доказе. Запажам да холандски народ хоће по сваку цену да докаже како се збило крвопролиће. Ако су се збивале егзекуције, Срби су их прикривали проклето добро. Отуда у то ништа не верујем. После слома Сребренице 13. јула 1995. године приспео сам у Братунац и тамо остао осам дана. Могао сам да одлазим свуда где сам хтео. Припадала ми је свака могућа заштита, нигде ме нису заустављали.“

Непосредно након пада Сребренице у офанзиви српских снага око тридесетак страних новинара боравило је на том подручју и ниједан није потврдио причу о масакру Срба над Бошњацима. Особље УН, које је пристигле избеглице са подручја Сребренице интервјуисало у Тузли о кршењу људских права, није наишло ни на једно сведочење о српским злочинима из прве руке.

⁶ Холандски лист *NRC Handelsblad*,

⁷ Српске босанске трупе нису починиле геноцид „*Ди велт*“ 12. 7. 1996.

⁸ „*Het Farool*“ је 27.7.1995.

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ЗБИО ГЕНОЦИД!

Немачки лист „Ди велт“ је 25.7.1995. године известио да су се репортери новина распитивали код холандских војника, који су се вратили из Сребренице, и увек добијали исти одговор: „У Сребреници се није збио геноцид!“⁹ Велт је дословно написао: „Ни подофицир Пранк Стројк ни други војници УН-а стационирани у Сребреници неће јавно да потврде оно што су тврдили, прво министар за помоћ и развој Јан Пронк, а потом и министар одбране Јорис Ворхуве да се у Сребреници збио геноцид.“

Војник из редова холандских плавих шлемова Арнолд Блом је пред државном комисијом Холандије био изричит: „Када смо патролирали у енклави, муслимани су провоцирали српску ватру. Они су пуцали преко нас и тиме хтели да постигну да Срби погоде неког од нас како би спољни свет опет на њих свалио кривицу!“ Ову изјаву пренео је дневник „NRC Handelsblad“,

Пред хитно формираном државном холандском комисијом, војник Карел Мулдер је изјавио: „Много тога што се говори о Србима јесте лудост. Био сам три дана са избеглицама и Срби су са њима добро поступали.“

Говорећи о разлозима постављања кривице, припадник Холандског батаљона Марко ван Хес објаснио је да тако желе да сперу љагу са свог војничког имена и да помогну да свет сазна истину и о страдању Срба у то време. У међувремену, у разговору за франкфуртске „Вести“, овај војник је рекао и следеће: „Федерација Босне и Херцеговине је изгубила спор у тужби против Холандије због наводних пропуста холандског батаљона. Они су нас тужили, а док смо боравили на пунктовима око Сребренице и у њој, нико од муслимана није страдао“ – причао је Марко ван Хес „То што је изгубљен спор, међутим, не значи да су војници добили било какву сатисфакцију.“¹⁰

Треба истаћи да је у јулу 1995. године, 450 војника Холандског батаљона, лоше наоружаних, требало да „брани“ добро опремљену, читаву 28. дивизију Армије БиХ, која је бројала око 10.000 муслиманских војника! „Што се сами нису бранили? Увек сам се питао зашто сви штите Бошњаке, а нико Србе“ – наставља Хес – „Наши пунктови били су и у спаљеним српским селима, Залазју, на пример. Могли смо да уочимо каква су зверства муслимани чинили над Србима. Наш батаљон су чинили младићи од 19 до 20 година, неспремни за било какве борбене окршаје. Тешко нам је пало да нас туже они којима смо помагали скоро две године. Они који су нам крали храну и гориво, псовали нас, вређали... Па, нисмо ми криви што су они изгубили битку. Наш задатак је био да их бранимо од Срба, а они су нас нападали. Убили су једног нашег војника, а неколико ранили!“

„Када смо се вратили кућама, холандски медији су се утркивали ко ће више да нас облати, уз констатацију да смо баш ми одговорни за догађаје у

⁹ „Die Welt“ је 25.7.1995.

¹⁰ Франкфуртске „Vesti“

Сребреници“, каже Ван Хес. „Напала нас је Влада и све друге државне институције. Многи припадници батаљона, најмање 100, тада су тотално – пукли! Полудели су. Неколико њих се убило! Нисмо добили никакву моралну подршку, сатисфакцију за боравак међу муслиманима. Већина војника је због психичких проблема трајно неспособна за рад. Узгред, више од 90 одсто њих није завршило никакву школу пре одласка у Босну.“

Ветерани из Сребренице су тужили своју државу, тражећи сатисфакцију и новчану помоћ. Међутим, и даље су трпели понижавања. Кажу да и девојке одбијају да буду са војницима који су боравили у Сребреници. Сматрају да „нису успели у свом задатку“. Говорећи о Сребреници, пуковник Кареманс каже: „Немамо разлога за кајање“.

Преводилац Хасан Нухановић и породица Мустафић тужили су холандске официре због одговорности за злочине у Сребреници. Кареманса је испред суднице поздравила мања група бивших војника Холандског батаљона.

Суд у Арнхему у Холандији одлучивао је у обновљеном поступку у којем бивши преводилац Уједињених народа (УН) Хасан Нухановић и породица Мустафић туже три бивша официра Холандског батаљона који су били у Сребреници током наводног геноцида над бошњачким становништвом у јулу 1995. године и нису то спречили.

Након саслушања, Нухановић је рекао како је на Суду говорио о томе шта се десило у Поточарима у јулу 1995. године. „Данас сам практично поновио оно што сам и прије говорио. Говорио сам о томе шта се десило у Поточарима и поновио сам о томе шта је радио Холандски батаљон тада. Мислим да ће се за шест седмица знати шта ће бити даље“, рекао је Нухановић.

Хасан Нухановић и породица Мустафић терете бившег команданта холандског батаљона Томаса Кареманса за одговорност за улогу у извршењу геноцида у Сребреници. Томас Кареманс је на суду дочекан аплаузом. Њега је такође испред суднице громким аплаузима поздравила мања група бивших припадника Холандског батаљона.

По изласку са саслушања, Кареманс је својим бившим војницима рекао: „У Сребреници се не би догодило ништа лоше да су на вријеме формиране специјалне јединице за заштиту како смо ми предлагали.“ Кареманс је тада истакао да као бивши припадници Холандског батаљона, мировних снага УН „Не би требали осећати кривицу због онога што се догодило. Немамо разлога да се кајемо због онога што смо радили. Мислим да смо урадили оно што смо могли и урадили смо то исправно. Ипак, жао ми је што се догадио рат и што су се догодиле лоше ствари, али то је рат“, закључио је Кареманс.

Холандски припадници мировних снага УН-а били су задужени за тзв. заштићену зону у Сребреници, коју су почетком јула 1995. године заузеле српске снаге, након чега су извршиле геноцид над бошњачким војницима. Они

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ЗБИО ГЕНОЦИД!

су окупљени испред Суда рекли да признају геноцид у Сребреници, али не и властиту одговорност за њега.

Одлуком јавног тужиоца у Арнхему од 7. марта, Суд је одустао од гоњења Томаса Кареманса, његовог замјеника Роба Франкена и Беренда Остервена.

Подносиоци тужбе су потом Врховном суду проследили захтев за казни прогон тужених због њихове улоге у геноциду који су извршиле снаге јединице тадашње Војске Републике Српске под командом хашког оптуженика Ратка Младића у Сребреници.¹¹

Службена холандска истрага закључила је 2002. године да Холандски батаљон није могао спречити пад енклаве, да ваздушни удари нису стигли на време и да неке јединице нису пружале жесток отпор. Одмах након објаве службених налаза, Холандска влада је поднела оставку, преузимајући „одговорност“ за оно што се догодило, али не и кривицу.¹²

У телевизијској дебати у 26. маја, готово 16 година након покоља у Сребреници, пуковник Кареманс описао је Младића као „тврдолинијаша, с којим се није могло преговарати“.¹³

ВОЈНИ ЕКСПРТ ТУЖИЛАШТВА РИЧАРД БАТЛЕР ПОТВРЂУЈЕ ИЗЈАВЕ ХОЛАНДСКИХ ВОЈНИКА

Позивајући се на муслиманске изворе, Ричард Батлер, војни експерт Тужилаштва Хашког трибунала тврди да је Војска Републике Српске одлуку о заузимању Сребренице донела тек када је било јасно да ће снаге 28. дивизије Армије БиХ напустити град. Циљ је био разоружање терориста у Сребреници и непосредној околини.

У намери да докаже злочин геноцида у Сребреници, Тужилаштво је морало да „осветли“ геноцидну намеру српске стране. Срж деликта геноцида, како је он правно дефинисан, јесте намера да се физички уништи једна од категорија заштићених Конвенцијом: етничка, верска или расна. Истражитељи у Хагу и војни експерти тужилаштва, према сопственом признању, нису препознали геноцидну намеру српске стране до 9. односно 11. јула, а према пресудама Трибунала, геноцид се догодио од 13. до 17. јула?!¹⁴

Војни вештак Тужилаштва Хашког трибунала, Ричард Батлер, на суђењу Пелемишу и Перићу, пред Судом за ратне злочине Босне и Херцеговине 2010. године у Сарајеву, такође, говори о кључном питању: геноцидном умишљају.

¹¹ *Al džazira* 13. новембар 2014.

¹² *Слободна Европа* 1. јуни 2011.

¹³ *Al džazira*, 13. новембар 2014.

¹⁴ <http://www.balkanspress.com/index.php/komentar/ispovest/3571-holandski-pukovnik-srbi-nisi-pocinili-genocid-vec-su-briljantno-oslobodili-srebrenicu...>

Укратко, Батлер, који је у званичном својству имао доступ најосетљивијим и најрелевантнијим документима, на суђењу је изјавио да није открио никакву назнаку о постојању плана да се Муслимани истребе, бар до 11. јула, када су српске снаге заузеле Сребреницу. Дакле, о геноциду на српској страни није се размишљало ни четрдесет осам часова до почетка импутираног злочина!

Налаз војног експерта Тужилаштва Ричарда Батлера узима се пред Трибуналом као релевантан. У његовом исказу о војним догађањима у Сребреници (ревизија) - операција „Криваја 95“, уз посебан нагласак да су коришћени искључиво муслимански извори, пише: „У складу са објављеним планом, војне операције почеле су рано 6. јула 1995. године. У 4.30 отворена је ватра на муслиманске положаје на којима су били припадници 28. пешадијске дивизије. Ова ватра делом је била усмерена и на осматрачнице УНПРОФОР, и одражавала је општу намеру ВРС-а да покуша отерати војнике УНПРОФОР са осматрачница, а да при томе не пуца директно на холандске војнике. Ова тактика била је успешна и до 8. јула 1995. године, надируће снаге Дринског корпуса заузеле су положаје.

УНПРОФОР се налази на јужној ивици сребреничке 'заштићене зоне'. Осматрачница 'Фокстрот' је напуштена, а холандске војнике са осматрачнице 'Униформ' заробили су Срби (ови војници касније су заточени у хотелу 'Фонтана'). Истовремено, положаје 28. пешадијске дивизије, који су се налазили иза ових положаја УН, такође је заузео Дрински корпус...“¹⁵

У хронологији Ричарда Батлера даље се каже: „Два авиона Ф-16, у 14.30, бомбардовала су тенкове ВРС, који су са југа напредовали према граду... Каснији удари НАТО снага опозвани су након претње ВРС да ће убити холандске војнике које су задржали и гранатирати базе УН“ пише у анализи војног вештака Тужилаштва Хашког трибунала Ричарда Батлера.

„...Дејства ВРС наставила су се 9. јула 1995. године и у јутарњим сатима осматрачница 'Сијера' је пала у руке надирућих снага Дринског корпуса. Затим и осматрачница 'Кило'. Холанђанима је дозвољено да напусте рејон борбених дејстава, а касније их је ВРС заточила у хотелу 'Фонтана'. Осматрачница 'Делта' је напуштена, а холандски војници одатле су се повукли у Сребреницу. Након што су све јужне осматрачнице напуштене или заузете од Дринског корпуса, пут према Сребреници био је отворен. До вечери 9. јула 1995. године, ситуација је убрзано постајала критична за муслиманско цивилно и војно руководство у Сребреници.

О промени плана акције 'Криваја 95' вештак суда говори цитирајући ново наређење 12/46-501/95 из Главног Штаба ВРС које су јединице Дринског корпуса добиле у касним сатима 9. јула 1995. године. У њему се каже и да

¹⁵ *Вечерње новости*, 17. јули 2015.

У СРЕБРЕНИЦИ СЕ НИЈЕ ЗБИО ГЕНОЦИД!

председник Републике Српске овлашћује Дрински корпус ВРС да заузме Сребреницу, са циљем коначног разорувања муслиманских 'терориста' и демилитаризације Сребренице.

Даљи војнички расплет око Сребренице, експерт Тужилаштва Батлер види овако: „До раних јутарњих сати 10. јула, битка за енклаву је ушла у нову фазу. Последња значајнија јединица УН (чета 'Браво') између Сребренице и надирућих српских снага распоредила се на зепречним положајима јужно и западно од града, са наређењем да узврати ватру ако на њу буде директно пуцано. На страни ВРС, генерал Младић, генерал-мајор Живановић и генерал-мајор Крстић били су на истуреном командном месту у Прибићевцу и руководили дејствима нападајућих снага.

Како је дан протицао, снаге ВРС наставиле су напредовање према холандским запречним положајима, отварајући ватру и користећи тактику маневрисања тако да их потисну, а да не пуцају директно на холандске војнике. Холанђани нису претрпели жртве због ватре ВРС. Међутим, у раним јутарњим сатима, снаге УН су ипак затражиле блиску ваздушну подршку. Авиони НАТО су почели кружити над ратиштем, Срби су прекинули ватру и битка је утихнула. Будући да је сукоб сплашњавао, није испуњен услов за ваздушну подршку. Док су авиони одлазили, Војска РС је наставила напредовање и преостали делови муслиманске 28. пешадијске дивизије повукли су се пред српским снагама, остављајући само два холандска запречна положаја између Срба и града. Користећи исту тактику отварања ватре и маневрисања, Војска РС је наставила да потискује Холанђане све док запречни положаји нису били у самом граду. До краја дана притисак је ослабио и Холанђани су држали Сребреницу...“

Вештак суда даље говори о егзодусу цивила који почињу да се пребацају у холандску базу у граду и о одлуци муслиманске 28. пешадијске дивизије да се „не бори“. „Током целог поподнева и вечери 10. јула 1995. године, неколико хиљада цивила из јужних делова енклаве избегло је у Сребреницу. Касно те вечери, командант Холандског батаљона потпуковник Кареманс обавестио је муслиманског градоначелника Сребренице о плановима за велике ваздушне нападе НАТО следећег јутра (11. јул 1995). Муслимански војни команданти нису веровали да ће се то заиста десити, или да ће то зауставити нападе ВРС. Због тога је током вечери 10. јула 1995. године, главнина јединица муслиманске 28. пешадијске дивизије напустила град, крећући се према северозападном делу енклаве како би се припремили за пробој према Тузли. Жене, деца, старији и изнемогли почели су се кретати према сигурности база УН у Сребреници и Поточарима. Јутро 11. јула 1995. године донело је ведро небо, али због низа различитих разлога није дошло до ваздушне подршке НАТО. Већ у 11.00, српске ударне снаге поново су напредовале према граду, а

холандски мировњаци поново су се повлачили пред њима... Између ВРС и Сребренице више није било никаквих копнених снага.¹⁶

Сведочење главног истражитеља Хашког трибунала, Жан-Ренеа Руеза, у новембру 2001. године, пред Комисијом Француског парламента за Сребреницу, баца светло све околности. На питање Комисије да ли је тачно да пре 9. јула није постојао план за заузимање енклаве, упркос томе што је та територија за босанске Србе била од великог стратегијског значаја, Руез је одговорио: „Фактички, одлука о заузимању енклаве није била донета пре 9. јула, када је генерал Младић схватио да енклава неће бити браћена. Првобитни циљ је био да се енклава сузи на територију града Сребренице и да се претвори у огроман избеглички логор на отвореном, да би се УН на такав начин принудиле да отпочну са евакуацију из те зоне.“¹⁷

Батлер у извештаја констатује да „када су снаге ВРС-а ушле у град, он је био готово напуштен.“ Дакле, и поред позивања искључиво на муслиманске изворе, овај експерт констатује да Војска Републике Српске изводи борбена дејства у складу са начелима по којима се она изводе у свим армијама света, да је одлука о заузимању Сребренице донесена накнадно када је било јасно да ће снаге 28. дивизије напустити Сребреницу. Већина међународних судионика ових догађаја злочине у Сребреници није видела.

¹⁶ Ричард Ј. Батлер, *Исказ о војним догађајима у Сребреници (ревизија)* од 1. новембра 2002, стр. 32 - 35. 239.

¹⁷ *Транскрипт Хашког трибунала* стр. 500

ПРОГЛАСИЛИ ГЕНОЦИД НАД БОШЊАЦИМА У СРЕБРЕНИЦИ А ЗАБОРАВИЛИ СУЗЕ СРПСКИХ МАЈКИ ПОДРИЊА

Љиљана Булатовић Медић¹

књижевник и публициста из Београда

Апстракт: Текст има намјеру да прикаже начин на који су се у међународној јавности кројили слика и мит о геноциду у Сребреници над муслиманским војницима од стране српских снага у чему је предњачила америчка администрација оркестрирано следећи упуте највишег државног руководства.

Жалост се за страдалим изражава у тузи и болу најближих, посебно мајки, и свака суза мајке подједнако је тешка и она не познаје националност ни веру. Међутим, евидентно је перманентно манипулисање осјећањима које се отворено претворило у маркетинг и бизнис појединих невладиних организација.

Кључне речи: *рат, злочини, геноцид, мајке Сребренице, америчка администрација, невладине организације*

Сваки рат по себи је злочин, али не значи да су сви који учествују у рату злочинци. Срби су бранили своју земљу, народ и родна орњишта. Срби нису желели рат, рат је њима објављен. Над српским народом вршени су злочин од свих оних који су са њим ратовали као и оних који су их здушно подржавали. Злочин је учинила међународна заједница, која је олако прешла преко комадања Југославије, једног од суоснивача Уједињених нација. Сада се може рећи да је Хашки трибунал формиран да би се заборавила Хирошима и Нагасаки, Аушвиц, Дахау, Јасеновац, Вијетнам, Камбоџа и Блиски исток, да би се Срби ставили на стуб срама и били црна овца до неког другог бруталног рата, који ће измислити исти они који су инсценирали и усмеравали овај грађански рат у Босни и Херцеговини. «А овај рат није измишљен овде, нити

¹ Љиљана Булатовић Медић рођена у Томашеву, Црна Гора, новинар је публициста и књижевник. Дипломирала општу књижевност на Филолошком факултету Београду где и данас живи. Била је уредник Политикиног света из Београда. Члан је Савеза писаца Русије и Србије, Удружења новинара Србије и Међународне асоцијације новинара. Члан је Издавачког савета часописа Савеза писаца Русије Роднаја Ладога (Петроград). Један је од оснивача и члан Међународног одбора за истину о др Радовану Караџићу и Српског комитета за заштиту генерала Ратка Младића. Аутор више запажених научних и стручних реферата и публикација о протеклим дешавањима на простору экс Југославије.

у српској кући, већ далеко одавде...», рекао је генерал Ратко Младић грчкој агенцији Мега још марта 1996. године

Када кажете реч Сребреница, она је у свету синмоним за геноцид којег су наводно починили Срби над Муслиманима. Има огромно значење за Америчку владу, УН, Европски парламент једном речју онима који су истресали силу над недужним и малим српским народом. Ни обележавање 20. годишњице страдања у Сребреници није другачије од других годишњица јер су се многи трудили да цементирају одговорност Срба за почињени геноцид настојећи да донесу нове резолуције којима би се забранило демантовање отворених лажи и манипулација. Сребреница је, једноставно, у многим светским и европским круговима, симбол страдања и ужаса.

Рат за уништење православног српског народа води се на Балкану од искона. Агресори и окупатори били су различити. Што је био тежи пораз агресора – то су осветнички програми тих сила бивали монструознији. Најболније страдање српског народа почиње од Турака па преко аустроугара, Хитлерове машинерије, укључујући злогласни усташки покрет у Другом светском рату и, најзад, умоболни нови светски поредак. Милитантни исламски покрет са Блиског истока, подразумевао се уз помоћ верског вође БиХ, окупира и контролише «зелену трансверзалу» преко Балкана до срца Европе. Управо је Сребреница на том путу. Она је била колевка православља у Босни, попут Косова и Метохије (Православна митрополија у Сребреници подигнута 1232.), пребогата златом, сребром, цинком лековитим водама) требало је да буде дијамант у круни исламске државе на Балкану.

СТВАРАЊЕ МИТА О СРЕБРЕНИЦИ

Сва зверства која су на простору сребреничког краја почињена над српским народом почетком 90-их, после убиства свештеника под православним барјаком у време свадбених свечаности испред цркве у Сарајеву, марта 1992. године, требало је да најави процес борбе против православних Срба који су се нашли на том путу. И зато није случајно што су муслиманске војне и паравојне снаге све време грађанског рата врло често нападале српска села и убијале Србе на најкрволочнији начин, на православне верске празнике како би им се што дубље усадио одређени страх.

Истина о геноциду над српским народом у БиХ од 1992. године није исписана јер још нису призната. Од истине, још увек, је много већа моћ здружених снага у пројекту новог светског поредка - неофашистичких осветника за пораз у Другом светском рату! Ови «пројектанти», под плаштом бриге за праведније политичке системе, за демократију и хуманије услове живота народа у Босни и Херцеговини били су окренути циљевима Исламске декларације Алије Изетбеговића, и идејом «сви муслимани у једној држави - калифату (реису-л- улема Церих)», али и интересу опстанка «златне милијарде» становника на Земљи коју су заговарали амерични теоретичари.

Трагом таквих ставова отварају се ратишта на просторима где су корени хришћанске цивилизације и извори непресушних природних богатстава. Произведени сукоби за собом остављају смрт, глад, болести. Поред обољења, уз најновије оружје и муницију, осмишљена је медијско-хуманитарна и, назови, демократска активност коју чине ударне песнице НАТО и површински извођачи деловања невладине организације!

Пребогати мађарски Јеврејин, Ђерђ Сорош, најпознатији је творац мреже тзв. невладиних организација и сличних агентура по свету. Сорош је, као штеточина и опасност по друштвену и државну стабилност, протеран из Руске федерације и Мађарске. У Србији се његове НВО негују кроз моћне антисрпске институције и удружења. Покрет «Отпор» 90-их година је према плановима мондијалиста срушио Слободана Милошевића и тадашњу власт и постао светски хит све до данас као практични пример специфичног неонацистичког деловања по свету. Блиски су сарадници противправно основаног Међународног кривичног суда за претходну Југославију (Хашки трибунал) који је прикупљао и манипулисао са тзв. документацијом и сведоцима, за оптужнице против Срба. Савет безбедности, Резолуцијом 780/1992., основао је Комисију експерата за прикупљање података о учињеним ратним злочинима на простору претходне Југославије, која је ангажовала Ди Пол Универзитет у Чикагу, чији су рад финансирале приватне агенције. Сорош је финансирао и Алију Изетбеговића, Лоренса Иглбергера, Хелсинки Воч, Би Би Си, разне агенције и сл. који су били творци незваничних листа наводних ратних злочинаца (углавном Срба).

«Санкције и Међународни кривични ад хок трибунал су два средства, смишљена од креатора тзв. Новог светског поретка да злоупотребљавају један народ као стварне жртве, објекте експеримента и егзекутора над делом свога бића... Од првог акта било је јасно коме је намењен овакав ад хок суд. Први, а обиман материјал КЕБС-а састојао се од разних информација и материјала, чија је интонација на једном закључку била као апсолутна истина, што ће се током судских процеса преписивати из акта у акт, да је српска страна агресор и окупатор, да је злочине вршила систематски, организовано и плански, ради остварења циља «Велике Србије», уз максимално коришћење «етничког чишћења»... За Србе је одређена улога злочинаца, а за друге две улога жртава. Тужиоци таквог ад хок суда морали су тако поступати. Тројка извештача КЕБС-а обишла је Хрватску и БиХ осим дела у којем су Срби били већински народ.»²

Битка за Сребреницу одиграла се при крају грађанског рата у Босни и Херцеговини (јула 1995. године). Мировни споразум је парафиран у Дејтону, 21. новембра 1995. године, а званично је потписан у Паризу 14. децембра 1995. године. У припреми овог споразума није било геноцида српског народа (или

² Љиљана Булатовић, Митар Кокољ, у књизи *Генерал Младић*, Београд, стр. 218 - 221.

Војске РС) над муслиманима нити се он помињао ни званично нити незванично. Чак ни после ослобађања Сребренице, 12. јула 1995. Године, ни на једној седници војних, ни органа власти Босне и Херцеговине нити у оценама последњих војних операција, које су извеле оружане снаге Републике Српске и Армије БиХ, нема ни помена геноцида. Томе иде у прилог чињеница да ни на седници Предсједништва Р БиХ, одржаној 10. августа 1995. није било речи ни о злочинима, а камоли о геноциду.³

Геноцид су лажираним вестима најавили 31. јануара 1993. године радио-аматери Сребренице, чији је рад обилно финансирала Соросева фондација. У својим телеграфским обавештењима налогодавцима стоји да су «послате ургенције за слање хуманитарне помоћи у свијет за Сребреницу. Мурат је био код Лагумџије... Ибрахим је информисао светску јавност на енглеском и српском језику о ситуацији у Сребреници; послао је преко амбасаде захтев да се заустави агресија Војске Југославије; Ризо Селмановић разговарао је са Мирком Пејановићем... Из Југославије са свих страна напада 30 тенкова... У петак ћемо говорити на радију о геноциду у Сребреници. Процјењујемо ратну штету од 191.000.000 ДМ... Браниоци Сребренице поручују родитељима дјечака из Србије да не шаљу своју дјецу на ратиште у БиХ, јер им се може десити да у босанским брдима не пронађу њихове кости... Сребреница је већ десет мјесеци у блокади... потпуно опљачкана. Глад и болест свакога дана узимају своје жртве. Захтевамо хитну интервенцију Армије БиХ и радикално ангажовање Предсједништва БиХ...!» У другом извештају, 7. фебруара 1993. год. Мурат обавештава: «Сорош фондација финансира и прослеђује факсове за Њујорк Тајмс...!»

Тај геноцид у Сребреници разрађен је од стране Одбране Републике, Сектора за морал Другог корпуса АРБиХ, у «Прилог за водић хронике А Р БиХ», упућен као директива команди 8. Оперативне групе «Сребреница», која је основана 20.05.1992. године. Водич је послат штабу Оружаних Снага (ОС - у даљем тексту) Сребреница и команданту Насеру Орићу. Ту су упаковани тачни датуми и места - али лажиран опис важнијих борбених активности Оперативне групе 8. против ВРС и цивилног српског народа у регији Бирач. Пуна истина је да је ова «Оперативна група касније 28. дивизија под командом Насера Орића, руководила свим борбеним активностима на овом подручју и била одговорна за резултате и поразе».⁴

После прилога за водиче хронике АРБиХ, 1994. године, аутор Насер Орић објавио је опширну књигу: «Сребреница сведочи и оптужује за геноцид над бошњацима у источној Босни (средње Подриње)» од априла 1992. до

³ *Записник 291. седнице Предсједништва Републике БиХ, одржане 10. августа 1995. године, број: 02-011-441795.*

⁴ Из ратне архиве ОС Сребреница.

септембра 1994. године. У уводу књиге (наводни) аутор истиче да већ пет година на територији бивше Југославије траје рат, а на територији БиХ четири године и да се крај не назире: «... Пало је на стотине хиљада жртава и привредног блага које је из темеља уништено. Сва досадашња страхота је јачање идеје концепта стварања неофашистичке творевине под именом «Велика Србија»... До сада су о патњама и страдањима у источној Босни, гдје је почињен највећи геноцид и вођен највећи рат за голо спасавање живота писали људи, који су дошли до података на основу неколико изјава... који нису били у жижи тих догађаја... Зато сам одлучио да се овом књигом обратим свијету», каже Насер Орић и додаје «... Желим доказима посебно упозорити исламски свијет да убудуће дјелује што организиране и посвети већу пажњу својој војној и државној организацији, јер мерхамет треба да се узвраћа само према мерхамету и људима, а не према монструмима...»⁵

ПРОЦЕС МАРГИНАЛИЗАЦИЈЕ СРПСКИХ ЖРТАВА

У тако прецизно диктираној изради пропагандних лажи, потпуно је потиснут из јавности неимарски покушај Миливоја Иванишевића да још 1992/93. године обелодани истину у публикацији «Геноцид као судбина» о страдању првих шест стотина Срба из општина Сребренице, Братунца, Склана и Милића те, уз имена и све податке о жртвама, објави и више стотина имена починитеља злочина – муслимана из овог краја, који су убијали све што је српско, спалили и опљачкали набројаних неколико десетина српских села.

Међународни кривични суд за бившу Југославију подигао је прве оптужнице за геноцид и злочин против човечности против генерала Ратка Младића и председника РС др Радована Караџића, у Хагу, 14. новембра 1995. године. Овај суд је 2. августа 2001. године донео прву пресуду за геноцид Срба над муслиманима! Генерал Војске Републике Српске Радослав Крстић осуђен је на 46 година затвора. То је била прва пресуда да је «Војска босанских Срба починила геноцид над босанским муслиманима»⁶ што је први пут после Нирнбершког процеса да је изречена пресуда за геноцид!

Треба истаћи да је Министарство унутрашњих послова Републике Српске објавило 09.02.2006. године «Извјештај о учињеном кривичном дјелу геноцид и других кривичних дјела ратног злочина, у периоду од априла 1992. до јула 1995. године» наводећи како су чланови командног састава ОГ Сребреница «кршећи правила међународног хуманитарног права за вријеме оружаног сукоба у БиХ у оквиру оружаних снага Армије БиХ субрегије Сребреница... планирали, организовали, припремили, покренули, наредили и учествовали у извршењу кривичних дјела... Геноцид из члана 171., Злочин против

⁵ Ратна војна документација Команде 8. ОГ Сребреница.

⁶ Пресуда генералу Радославу Крстићу за учешће у геноциду

човјечности из члана 172., Ратни злочин против цивилног становништва из члана 173., Ратни злочин против ратних заробљеника из члана 175., Ратни злочин против рањеника и болесника из члана 174., Уништавање културних, историјских и религијских споменика из члана 183., Кривичног закона Босне и Херцеговине. У циљу дјелимичног истребљења националне и вјерске скупине, убили су 636 Срба, од којих 101 жена, 15 дјеце и 97 старих, изнемоглих и болесних, наведених у овом извештају.... чланови и учесници овог удруженог злочиначког подухвата имали су за циљ убити што више Срба, жена, дјеце, стараца и протјерати их са њиховог вјековног огњишта. Провођење овог удруженог злочиначког подухвата у периоду априла 1992. године до јула 1995. године, резултирало је убиствима на веома свиреп и подмукао начин (из ватреног оружја у потиљак, клањем, одсијецањем дијелова тијела, паљењем, силовањима, убиствима из засједа), више од 3.000 мушкараца, жена и дјеце босанских Срба из Сребреничке енклаве и протјерано око 15.000 људи, како је описано у тачкама овог извештаја.»⁷

Међутим, муслимански злочини се не кажњавају - иако је доказано да су 1992. године припадници Армије БиХ, на бестијалне начине побили и прогнали, или, како Насер Орић описује «очистили терен» од Срба из Сребренице, као и из читавог Подриња у којима вековима живе као и Бошњаца. Записана је истина о томе у судским службеним актима и документаристичким књигама (мада у много мањем броју од бошњачких) још за време рата, а о томе се доста писало и разговарало са стотинама преживелих Срба са овог простора.

Незаборавне су и потресне исповести ојађених мајки, кћери, сестара, њихова патња, огорчење али и очајање... Тешка срца изговарају своју тугу јер су им злочинци пред очима клали старе родитеље, мајке и сестре силовали, над трудним женама се бестијално иживљавали... Када препознају расуте по селима лобање и кости својих синова, браће и очева, који су бранили своје породице од разуларене гомиле наоружаних муслиманских војника и цивила - онесвесте се од бола, али – не куну! Лакше им је подносити бол од лажи!⁸

АМЕРИКА ПРЕДЊАЧИ У ПИСАЊУ НОВЕ ИСТОРИЈЕ БИХ

У процесу преправљања историје у ходу, зарад проглашења српског народа геноцидним, осим Сороша велику улогу остварила је током рата у БиХ, Свони

⁷ Министарство унутрашњих послова Републике Српске објављује 09.02.2006. године «Извештај о учињеном кривичном дјелу геноцид и других кривичних дјела ратног злочина, у периоду од априла 1992. до јула 1995. године»

⁸ Ратко П. Шкрбић „Сребреница, геноцид над истином», Београд, 2011; «Истинита Сребреница, Српске мученице из Сребренице, Крици и опомена, Сребреница: Лаж и подвала српском народу» Љ.Б.М.

Хант амерички амбасадор у Аустрији⁹... Свони Хант је оснивач организације «Жене се боре за мир» као директор Програма за жене и јавну политику на Харварду у Кенедијевој државној школи. У аутобиографској књизи «Ово није био наш рат: Босанке обнављају мир», за коју је 2001. године (добила америчку ПЕН награду). Приказала је врло сложен однос америчке администрације према коренима рата на Балкану, посебно према српском народу. Пре свега, појам «Босанке» односи се само на муслиманке, а ни једном речју нема боли и страдања Српкиња. Хант перменантно истиче да «Дејтон није донио коначно решење за Босну»!

Њен председник, Бил Клинтон у предговору поменути књиге цитира своје обраћање нацији 1995. године: «... Близу четири године страхан рат хара Босном. Страхоте за које смо се молили да се никад више не десе у Европи поново нас притискају; заробљеници, налик на костуре, иза бодљикаве жице, силовање жена и девојчица, као једна од ратних метода, беспомоћни мушкарци и дечаци побијени, у масовним гробницама – све то призива слике из Другог светског рата, са његовим концлогорима и бескрајним колонама избеглица што иду у будућност која им не нуди ништа до очај. Босна је била тек малена тачка на мапи света у којој су се хуманитарна акција и геополитика сударале и натерале једину суперсилу да прихвати своју улогу у свету!» У случају Била Клинтона (имао је и већих бисера у својим политичким наступима!), госпођа Хант се нашла при руци свом Председнику и шаље му своје виђење рата у Босни: са акцентом да су се жене Босне организовале да спрече рат и да чине све што могу «суочене и са суровим и безочним 'етничким чишћењем', да не дозволе распад њихове културолошке разнолике заједнице».¹⁰

Зато Бил Клинтон одмах после Дејтонског споразума «с поносом најављује иницијални допринос Владе САД у износу од десет милиона долара за основану Босанску женску иницијативу» - изван српске женске популације!

«Четвртог јула 1994. године, током једног затишја, одлетела сам у Босну», пише Хант, «у трупу транспортног авиона, притешњена између врећа са десет тона брашна – неопходних за прехрану две стотине хиљада Сарајлија, који под опсадом живе још од 5. априла 1992. године. Носила сам поздраве председника Клинтона групи од неколико стотина Босанаца, који ће се окупити у дворишту америчке амбасаде да обележе наш национални празник...» Ту је Хант у Сарајеву упознала седам жена, угледних у својим професијама, које су причале «своје драматичне приче о тешкоћама и храбрости... иако су носиле бисере око врата, елегантне ципеле са високим потпетицама и брижљиво нашминкане, док су причале о болницама без анестетика и лекова, и Архитектонском факултету

⁹ Амбасадорка Свони Хант је магистрирала психологију и религију и докторирала теологије, саветница и богати донатор Клинтонове успешне кандидатуре за председника, остала је његов лични блиски сарадник, државни саветник.

¹⁰ Свони Хант «Ово није био наш рат: Босанке обнављају мир», Сарајево, 2010. стр. 5.

– без иједне једине оловке... њихови животи су били поремећени: софистициране, образоване жене које су се морале носити са невиђеним дивљаштвом...»¹¹

Хант је одрасла у породици жестоког антикомунистичког активисте и бојала се комунистичке претње у детињству. Са 12 година одлази у камп припадника фундаменталистичке хришћанске цркве, са намером да постане мисионар Јужно-баптистичке цркве. Отац умире и оставља јој огромно богатство и тада постаје донатор Клинтонове кампање... Касније, као амбасадор у Бечу, образована интелектуалка, показује маестралну способност избора и окупљања сарадника и организације деловање безброј најбогатијих и најугледнијих европских, америчких, са Блиског истока (јорданска краљица Нур) државника, али само оних који су се исказали као острашћени непријатељи српског православног народа – у наводној борби за мир.

Прихватала је око 70.000 несрпских избеглица и прикупљала сведочења за Међународни суд за ратне злочине у Хагу. Жене, попут оних које је срела у Сарајеву, почеле су јој долазити у Беч а она слала њихове исповести у Вашингтон. «На основу њих супротстављала се опису рата у Босни, као верског и етничког, од којег Америка треба да се држи подаље, како су саветовали амерички официри и обавештајци... а нарочито су тражили од председника да се не меша.» Хант се посебно слагала са Медлин Олбрајтовом, Ричардом Холбруком и Робертом Хантером, «који су инсистирали на томе да се сада треба умешати у сукоб у Босни и Херцеговини».¹²

Обично је у Сарајево доносила дарове: велике збирке књига за спаљену Народну библиотеку, или 1.500 стабала за оголене паркове, шест тона музичких инструмената за 22 школе: «... Напокон је средином 1995. америчким бомбардовањем српских положаја рат окончан!» Тако за Нову годину у Народном позоришту са новим пријатељицама присуствује концерту Симфонијског оркестра, којим је дириговао њен супруг: «Био је то први јавни скуп откако је опсада окончана. Медиха Филиповић и ја смо посматрале надом испуњена лица страних новинара Роја Гутмана и Кристине Аманпур, који су «покривали» и откривали страшне ратне приче, попут оне о концентрационом логору Омарска и сребреничком покољу мулимана.»

У пролеће 1996. године, «група Сарајки, доказаних лидерских врлина» по позиву амбасадорке боравила је у њеној резиденцији у Бечу где су организовале конференцију жена, са 520 учесница! Охрабривао их је Михаел Штајнер, немачки дипломата из Конференције високог представника генералног секретара УН, да делују више не као жртве, него «потенцијалне снаге стабилности».... Тако су настале десетине тзв. невладиних удружења, под

¹¹ Ибид.

¹² Хант, наведено, Босанке, стр.520/1 и Ричард Холбрук, *Крај рата*, стр. 103

именом «Босанска женска иницијатива». Госпођа Хант није ишла у Сребреницу. Тамо су ишли неки други моћници, из читавог света – плаћени за то! Али је зато амбасадорка 11. јула 1996. године, на годишњицу «масакра» у Сребреници организовала «стотине жена лидера из разних земаља да потпишу петицију преко читаве стране међународног издања 'Хералд Трибјуна', захтевајући да се повратницима омогући повратак кућама и информисање о несталим мушкарцима и синовима!»

У том стилу: «Организациони одбор за обележавање 10-годишњице геноцида над грађанима Сребренице и укопа идентификованих особа из јула 1995. године спровео је импозантан програм под насловом НЕ ЗАБОРАВИМО. Покровитељ комеморативних свечаности било је Председништво БиХ. Од 31. марта до 8. октобра 2005. године одржано је 81 манифестација у: Сарајеву, Паризу, Ослу, Холандији, Бриселу, Турској, Штокхолму, Малмеу, Гетеборгу, Амстердаму, Јесеницама, Марибору, Љубљани, Бриселу, Београду, Берлину, Асндховену, Вашингтону Дизелдорфу, Болцану (Италија), Стразбуру, Сант Луису, Камбери, Бечу, Лозани, Женеви, Улму, Лондону, Данској, у Сребреници и Поточарима! Носиоци оваквих активности су у континуитету фондација Хајнриха Бела и Покрет мајки енклава Сребреница и Жепа, а непосредни учесници амбасаде Велике Британије, Немачке и Холандије у БиХ. За ову годишњицу једна од изложби одржана је у салону Европског парламента, институције, која кроз аналитичан начин потврђује и афирмише тезу да је српски народ извршио геноцид у Сребреници и шире. Госпођа Хант је увела редовне и посебне активности у америчком музеју геноцида и холокауста. У многим државама постоје институције где се проучава и негује мит о геноциду који је српска војска и српски народ извршио. У центру Париза је једној улици дато име «Сребреница», у спомен жртвама геноцида ВРС над муслиманским народом! У Поточарима је отворен Музеј геноцида, који има своје поставке, филмове, издања... Невладине организације, па и представници власти Србије редовно учествују у меморијалним свечаностима. У Србији нема активности које би неговале истину о догађајима у Сребреници и уопште о улози Војске РС у одбрамбеном рату и одбрани РС. Што није адекватно односима две републике.

Можда и зато што је врховни заштитник и пропагатор става о геноциду српског народа и Војске Републике Српске над муслиманским мушкарцима и дечама у Сребреници половином јула 1995. године моћни реису-л-улема Мустафа Цериф. Пре него што се 11. јула 2011. године потписао «Сребреничку молитву» на Меморијалном гробљу у Поточарима, којој се клањају хиљаде посетилаца са поруком: «ОСВЕТА ЈЕ НАША ПРАВДА!». Касније су устврдили да Његошев «Горски вијенац» геноцидна књига, српски «Мајн кампф». Међутим, са друге стране Церифева основна жеља је да сви муслимани

на Балкану живе у истој држави... све то на основама презентоване Исламске декларације Алије Изетбеговића.¹³

Што се тиче улоге Алије Изетбеговића у случају Сребреница, треба схватити његову несигурност у исход започетог рата у БиХ, јер је 8. септембра 1993. године у Вашингтону, пред тв камерама безуспешно тражио од Била Клинтона војну интервенцију НАТО-а на српске положаје. Треба рећи да је остала јавно два пута обелодањена понуда Клинтонове нагодбе: да Изетбеговић жртвује пет хиљада муслимана у Сребреници... коју сребреничани нису прихватили. Могло би се претпо-ставити да је незаинтересовани однос босанских челника у судбоносним сатима 10/11 јула 1995. године према вапајима из Сребренице - њихова освета, од које је страдао онај број припадника Армије БиХ, који нису хтели ни да се предају, нити да бране своје положаје!

Војску је Насер Орић први оставио заједно са народом на милост и немилост српским страдалницима огорченим и осветољубивим због њихових злочина. Можда су зато одлучили да «Мајке Сребренице», буду најмоћнији дежурни чувар «савести» тзв. међународне заједнице, по питању пресуде о геноциду над муслиманским мушкарцима и дечама... спремне да стално широм планете упиру отровне стреле мржње према српском народу. Оне учествују на манифеста-цијама од Јужне и Северне Америке, Турске, Холандије до Београда.

Због тако значајне улоге коју је освојила, треба знати одговор на питање: како је настала муслиманска хероина Мунира Субашић, позната широм света као Мајка Сребренице?! Ибран Мустафић у књизи «Планирани хаос», поглавље «Насеров одлазак» из Сребренице)¹⁴ описује њену улогу у историји Сребренице и разлог његовог поверења: без ичијег демантовања, наводећи да је Мунира Субашић била поверилац за дељење хуманитарне помоћи и да је крала хуманитарну помоћ због чега јој је борац из Глогове из револта запалио стан.» Чињеница је да је она последњих деценија постала најутицајнија Босанка присутна на сваком комеморативном, политичком, чак и научном скупу где се говори о Сребреници. Дочекује светске лидере у Поточарима, на Меморијалном гробљу и обраћа им се према њеној процени шта су заслужили ... Никада није проклела рат и оне који су га изазвали нити је пожалила невину децу ни мајке и старце и старице, који су страдали у том братоубилачком, верском рату...

Мунира, као и значајан број припадница Удружења мајки Сребренице, не истичу толико свој жал за страдалим јер су га претвориле у велики бизнис о чему су писали бошњачки листови. Нико не спори да се у Сребреници догодио

¹³ Алија Изетбеговић, *Исламска декларација*, Епоха, Београд, 1988

¹⁴ Ибран Мустафић у књизи *Планирани хаос*, Сарајево, 2008, стр.349, поглавље Насеров одлазак из Сребренице

злочин над припадницима бошњачких снага које су се пробијале из окружења, али нико се не пита шта је са српским мајкама и да ли и њих боли душа због губитака најдражих током дивљања Орићевих хорди по Подрињу. Имају ли и оне право да траже правду за хиљаде страдалих Срба у том времену.

ЗАКЉУЧАК

Последњих година сведоци смо оркестрираних оптужби српског народа за геноцид над Бошњацима које предводи армија невладиних организација снажно подржаних од стране Сороша и западноевропских и америчких агенција не упуштајући се у суштину стварних догађаја и отворених манипулација бројевима страдалих.

Полазећи од тога да је у светској јавности створена слика о геноциду којег су, наводно, починили Срби у Сребреници, последњих година суочени смо са оркестрираним захтевима многих држава и институција за доношење закона о забрани и кажњивости негирања геноцида. Срби не могу нити смију прихватити квалификацију геноцида у Сребреници, без обзира на притиске и уцене које се перманентно врше из САД и европских земаља, што тражи научно и документовао утврђивање свих релевантних документата и чињеница који ће помоћи да се спозна објективна истина.

ЛИТЕРАТУРА

1. Булатовић Љиљана, *Генерал Младић*, издавач аутор, Београд 2012..
2. *Записник 291. сједнице Предсједништва Р БиХ*, одржане 10. августа 1995. године, број: 02-011-441795.
3. Ратна архива општине Сребреница.
4. Ратна војна документација Команде 8. ОГ Сребреница.
5. Пресуда Хашког трибунала генералу Радославу Кристићу за учешће у геноциду.
6. Министарство унутрашњих послова Републике Српске објављује 09.02.2006. године «*Извјештај о учињеном кривичном дјелу геноцид и других кривичних дјела ратног злочина, у периоду од априла 1992. до јула 1995. године*».
7. Шкрбић П. Ратко, *Сребреница, геноцид над истином*, Београд, 2011.
8. Булатовић Љиљана, *Истинита Сребреница, Српске мученице из Сребренице, Крици и опомена, Сребреница: Лаж и подвала српском народу*.
9. Хант Свони, *Ово није био наш рат: Босанке обнављају мир*, Сарајево 2010.
10. Изетбеговић Алија, *Исламска декларација*, Епоха, Београд, 1988
11. Мустафић Ибран, *Планирани хаос*, Сарајево, 2008.

СВЕДОЧЕЊА ГЕНЕРАЛА ФИЛИПА МОРИОНА ПРЕД ХАШКИМ ТРИБУНАЛОМ¹

извод из транскрипта сведочења генерала Филипа Мориона са суђења Слободану Милошевићу²

Апстракт: На суђењу Слободану Милошевићу у Хагу, у улози сведока посебно је запажено сведочење француског генерала Филипа Мориона, команданта UNPROFOR-а у БиХ током већег дијела 1993. године. Његово сведочење је привукло велику пажњу јер даје значајне информације које су имале велике последице за дешавања у Сребреници средином 1995. године и које помажу да се објективније сагледају укупни догађаји око Сребренице.

Кључне ријечи: *Сребреница, Слободан Милошевић, Филип Морион, Хашки трибунал, сведочење*

УВОД

Предмет Милошевић (ИТ-02-54): Првобитна оптужница против Слободана Милошевића за кривична дела, у овом делу рада представљају део оптужнице само у Босни и Херцеговини, потврђена је 22. новембра 2001. године, а обелодањена 23. новембра 2001. године. Дана 22. новембра 2002. године, Тужилаштво је поднело измењену верзију оптужнице. Дана 21. априла 2004. године, ова верзија оптужнице је постала важећа.

У оптужници се наводи да је Слободан Милошевић учествовао у УЗП (удружени злочиначки подухват) који је настао пре 1. августа 1991. године а трајао најмање до 31. децембра 1995. године. Међу појединцима који су узели учешћа у УЗП били су Радован Караџић, Момчило Крајишник, Биљана Плавшић, Ратко Младић, Борисав Јовић, Бранко Костић, Вељко Кадјевић, Благоје Аџић, Милан Мартић, Јовица Станишић, Франко Симатовић (звани “Френки”), Војислав Шешељ, Радован Стојичић (звани “Баца”), Жељко Ражнатовић “Аркан” и други познати и непознати учесници. Сврха тог УЗП била је присилно и трајно уклањање већине несрба, пре свега босанских

¹ Транскрипт суђења за научну конференцију приредио др Драгиша Јуришић.

² Претресно веће III: судија Patrick Robinson, Јамајка (председавајући) судија O-Gon Kwon, Јужна Кореја, судија Iain Bonomy, Велика Британија.

Тужилаштво: g. Geoffrey Nice gđa Hildegard Uertz-Retzlaff g. Dermot Groome g. Dirk Ryneveld
Оптужени: Слободан Милошевић сае сам заступао.

СВЕДОЧ. ГЕНЕРАЛА ФИЛИПА МОРИОНА ПРЕД ХАШКИМ ТРИБУНА.

Муслимана и босанских Хрвата, с великих делова територије Републике Босне и Херцеговине.

Према наводима оптужнице, током релевантног периода, Слободан Милошевић је био председник Републике Србије и у том својству вршио је ефективну контролу или је имао знатан утицај на учеснике у УЗП те је, сам или у договору с другим познатим и непознатим лицима, ефективно контролисао или у знатној мери утицао на поступке савезног Председништва СФРЈ и касније СРЈ, МУП, ЈНА и касније Војске Југославије, Војске Републике Српске (ВРС), као и српских паравојних јединица.

Наводи се да је од 1. марта 1992. године или приближно од тог датума па до 31. децембра 1995. године, Слободан Милошевић, делујући сам или у договору с другим учесницима УЗП, планирао, подстицао, наредио, починио или на други начин помагао и подржавао планирање, припрему и извршење широко распрострањеног убијања хиљада босанских Муслимана током и након преузимања власти над територијама у Босни и Херцеговини; заточења хиљада босанских Муслимана у заточеничким објектима у Босни и Херцеговини у животним условима срачунатим да доведу до делимичног физичког уништења ових група. За време њиховог заточења у заточеничким објектима, хиљаде босанских Муслимана су убијене или су им нанесене тешке телесне и душевне повреде.

Као саизвршилац УЗП, Милошевић се, такође, теретио за истребљење или убиство и присилно премештање и депортацију хиљада босанских Муслимана, босанских Хрвата и других цивила несрпске националности. Оптужбе, такође, укључују бројна дела хотимичног и безобзирног уништавања кућа, друге јавне и приватне имовине босанских Муслимана и босанских Хрвата, њихових културних и верских установа, историјских споменика и других светих места и одузимање и пљачку имовине босанских Муслимана, босанских Хрвата и других цивила несрпске националности.

Слободан Милошевић се теретио на основу индивидуалне кривичне одговорности (члан 7(1) Статута Међународног суда), и на основу кривичне одговорности надређеног (члан 7(3) Статута):

СУЂЕЊЕ: Суђење је почело 12. фебруара 2002. године извођењем доказа који су се односили само на оптужбе за Косово. Тужилаштво је завршило извођење својих доказа у вези с Косовом 11. септембра 2002. године. Дана 26. септембра 2002. године, Тужилаштво је започело с извођењем доказа који се односе на Хрватску и Босну и Херцеговину. Тужилаштво је завршило с главним извођењем својих доказа 25. фебруара 2004. године.

Дана 12. априла 2004. године, генерални секретар УН именовано је Лорда Бономуја за судију МКСЈ. Лорд Боному, чије је именовање ступило на снагу 1. јуна 2004. године, заменио је судију Рицхарда Мауа који се повукао због лошег

Изводи из транскрипта суђења Слободана МИЛОШЕВИЋА

здравственог стања. Одбрана је почела с извођењем својих доказа 31. августа 2004. године.

ПОСТУПАК У СКЛАДУ С ПРАВИЛОМ 98бис

Дана 16. јуна 2004. године, по завршетку извођења доказа оптужбе, Претресно веће је закључило да постоје довољни докази за сваку тачку све три оптужнице.

Ипак, у складу с правилем 98бис, Претресно веће је, такође, закључило да не постоје докази или да не постоји довољно доказа за одређене наводе у вези с неким оптужбама у оптужницама за Хрватску и Босну и Херцеговину. Између осталог, ослобођен је оптужби за следеће наводе:

– постојање објеката за заточење описаних у параграфима 64(б), 64(ф), 64(х) и 64(п) оптужнице за Хрватску, те услови, организација и могући злочини почињени у њима;

– више навода из Прилога А (убиства која нису повезана са заточеничким објектима); Прилога Б (убиства повезана са заточеничким објектима); Прилога Ц (постојање заточеничких објеката); и прилога Д (присилно премештање цивила несрпске националности) у оптужници за Босну и Херцеговину;

– сви осим једног од 44 наведених инцидената отварања снајперске ватре у Сарајеву;

– сви осим једног од 26 наведених инцидената гранатирања у Сарајеву.

ОКОНЧАЊЕ ПОСТУПКА: Слободан Милошевић је преминуо 11. марта 2006. године.

Дана 14. марта 2006, Претресно веће је окончало поступак против њега.

На суђењу Слободану Милошевићу у Хагу, 12. фебруара 2004. године, испитиван је генерал Филип Морион (Philippe Morillon) припадник Француске војске, командант Заштитних снага Уједињених нација (UNPROFOR) чија је каријера у UNPROFOR-у почела у марту 1992. године као заменика команданта UNPROFOR-а за Хрватску и на тој дужности је остао до септембра 1992. године. Након тога, постао је командант UNPROFOR-а за Босну и Херцеговину и на тој дужности остао до 12. јула 1993. године.

У наставку текста доносимо дио тог сведочења који се, у основи, односи на догађаје у и око Сребреницу, како директно тако и индиректно, а у складу са транскриптом са сведочења генерала Филипа Мориона на суђењу Слободану Милошевићу, а који преноси Фонд за хуманитарно друштво³.

³ Текст комплетног транскрипта сведочења генерала Филипа Мориона на суђењу Слободану Милошевићу може се пронаћи на сајту: http://www.icty.org/x/file/About/OTP/Milosevic%20Feature/High%20level%20witnesses/milosevic_morillon_fulltestimony_bcs.pdf

Приказ овог сведочења ће бити у основи подељен на транскрипте одговора генерала Мориона на питања тужиоца, потом питања Слободана Милошевића као оптуженог и на питања пријатеља суда адвоката Тапушковића.

ИЗВОДИ ИЗ ТРАНСКРИПТА СВЕДОЧЕЊА ГЕНЕРАЛА МОРИОНА НА ПИТАЊА ТУЖИОЦА

Након потврђивања функције и идентитета самог свједока, са испитивањем је први отпочео тужилац. У складу са темом овог текста, фокус ће се усмјерити само на питања везана за Сребреницу и дешавања око Сребренице. У том смислу, а кроз наставак испитивања свједока, тужилац Грум је поставио питање: „Молим вас да у неколико реченица опишете Претресном већу каква је ситуација била у источним енклавама у Босни и Херцеговини у време када сте ви преузели дужност у Босни и Херцеговини?“

Генерал Морион је стање описао на следећи начин:

„Мислим да смо ми, дакле, имали задатак, мандат у Босни и Херцеговини. Ја сам тамо био командант снага на терену и требало је да помогнем у спровођењу хуманитарних операција. Ја сам тамо био да помогнем госпођи Огата (Sadako Ogata) из UNHCR-a (United Nations High Commissioner for Refugees) у обављању њених дужности, а то је било да заправо учинимо све шта је могуће да се помогне стотинама хиљада житеља Босне и Херцеговине који су се склонили у енклаве, које су биле опкољене, и, где није могла да стигне никаква помоћ. Дакле, ми смо нарочито требали да се сконцентришемо на ове енклаве на истоку. У тим енклавама је постојала велика неизвесност. Ове енклаве су биле делимично под контролом муслиманских снага под командом Насера Орића, који је редовно отпочињао борбе и борбена дејства, тако да је дотурање хране становништву, за коју се сматрало да може да дође како из Београда, тако и из Сплита и из Мостара, било прилично отежано свим тим. Босански Срби су нам говорили да је то било услед борби које су се водиле. Председништво у Сарајеву се редовно жалило јавности на то да је становништво у тим енклавама угрожено и постепено је овај регион дошао у жижу интересовања, јер сам и ја инсистирао на томе да се обезбеди све што је потребно локалном становништву, не само ту него и свуда друго и да се омогући слободан пролаз хуманитарним конвојима.“

Након одговора на ово питање, тужилац Грум поставља једно од кључних питања и каже:

„У вашој изјави говори се детаљно о нападима које је водио Насер Орић, посебно што се тиче напада уочи православног Божића. Да ли сте у једном часу разговарали са Насером Орићем, разговор за време кога сте му говорили о томе шта ће бити са затвореницима?“

Генерал Морион је на ово питање тужиоца одговорио следеће:

„Тек касније, у марту сам разговарао са Орићем када сам се нашао на терену. А ово шта ви спомињете, те акције су оно због чега је дошло до знатног отежавања ситуације на том подручју од јануара. Насер Орић је водио нападе на православни Божић и разорио је многа села том приликом, масакрирао све становнике. Због тога је дошло до изузетно високог степена мржње у том подручју и на подручју Братунца посебно. Целокупно српско становништво се бунило на саму помисао да би могла да се настави допремање хуманитарне помоћи муслиманима.“

Тужилац Грум је генерала Мориона затим упитао за Насера Орића, сведок је одговорио да је Насера Орића срео тек у марту. Тужилац је затим питао сведока шта му је Насер Орић рекао у вези са затвореницима. Генерал Морион је о томе рекао:

„Мислим да ћете то да нађете и у другим сведочењима, не само у мојем. Насер Орић је био један ратни командант који је владао, завођењем страховладе на свом подручју и тероришући само становништво. Мислим да је он сам признао да су то правила која владају у том страшном рату, да он не може себи да дозволи да држи заробљенике и колико се сећам, то чак није ни био неки начин да се тражи разлог за оно шта ради. То је напросто била констатација. Он није могао себи да дозволи заробљенике.“

На питање тужиоца шта то конкретно значи, свједок француски генерал Филип Морион је рекао:

„То значи да нисам био изненађен када су ме Срби одвели у једно од тих села и тамо сам констатовао да евакуишу мртва тела становника која су била бачена у заједничке гробнице. То је било једно село близу Братунца. И схватио сам захваљујући томе, до којег је то степена дошло, како је дошло до тог пакленог сплета околности и о томе се лепо говори, мислим, у Суботићевој књизи, о тој крви и освети, и схватио сам да то води до ситуације за коју сам се лично плашио да би могла да се догоди, да може да се догоди најгоре ако босански Срби уђу у енклаву и уђу у Сребреницу.“

У изјави коју је генерал Морион дао тужилаштву, говорило се и о његовом одласку у Сребреницу 10. и 11. марта 1993. године. Тужилац је затражио од свједока да укратко опише ситуацију и у каквим условима су живјели људи у Сребреници када је он тамо ушао. Генерал Морион је рекао:

„Тачно. Тамо их је било на десетине хиљада. Били су нагурани на улицама, на самим улицама, на снегу, изложени томе да при најмањем бомбардовању буду рањени, убијени и да буде на стотине жртава. У другим градовима у Босни и Херцеговини било је заклона, али у Сребреници тога није било. Хранили су се оним шта би могли да уберу на дрвећу, семенкама. Ја сам био обавештен каква глад, каква беда влада у граду међу становништвом и због тога сам хтео да успоставим њихово снабдевање ваздушним путем. Дакле, да се из ваздуха баца храна за преживљавање становништва. Понављам, било их је на хиљаде,

оних који би се окупљали, сваке ноћи би то биле велике колоне људи. Било је деце, стараца, жена и било их је јако много, много жртава бомбардовања, много рањених. Један млади студент медицине, на пример, је оперисао на лицу места. Мени је потврђено да је ситуација таква и стварно сам се уверио у то када сам стигао на лице места. То је било оно шта сам видео, то је био један високи апсурдни степен беде са реалним ризиком да буде убијено на десететине хиљада људи.“

Након што је тужилац Грум покушао кроз неколико питања да оптужи Србију за учешће у рату у БиХ и њено учешће у наводним етничким чишћењима села око Сребренице од муслимана, као и дио питања о састанку између генерала Мориона и Слободана Милошевића у Београд 25. марта 1992. године, поставио је следеће питање генералу Мориону:

„У вашој изјави, генерале Морион, и у додатним службеним документима и извештајима, види се да су они који су били директно умешани знали која је важност интервенције у Сребреници. Дакле, да ли бисте ви могли да кажете Претресном већу како су стварно живели људи у Сребреници, у каквој ситуацији су били? Која је била претња за њих у то време?“ На то питање генерал Морион је дао исцрпан одговор:

„Ја сам то рекао и рекао сам то путем медија у то време. Сетићете се, преко радио-аматера сам упућивао поруке целом свету. Рекао сам да се не ради о гласинама, наиме било је доста гласина за време тог целог рата. На пример, око Божића било је отприлике речено да има канибализма у енклави Жепи, која је близу, а то је било погрешно. Свака страна је, наравно покушавала да увећава претње и то није нужно било систематско дезинформисање, међутим у једној тако тешкој ситуацији, гласине доводе до панике. Дакле, савршено добро се сећам да сам рекао господину Милошевићу да ако конвоји не буду долазили, ако се не нађе решење, с обзиром на ситуацију, сви су се надали да ће доћи до спровођења Венс-Овеновог плана, дакле да ће доћи до брзе демилитаризације да ће престати опсада Сарајева, дакле то је била наша перспектива тада. О свему томе смо разговарали. Рекао сам:

„У Сребреници може да дође до страшне драме и то ће да угрози целокупни мировни процес. Дакле, доћи ће до страшне драме, а светско јавно мњење то неће опростити Србима. Ви ћете дефинитивно бити сатанизовани и то вам се никада неће опростити. Дакле, ја сам лично имао тај предосећај. На жалост, две године касније, верујте ми, још увек ме то прогони, на жалост, две године касније моји страхови су се обистинили, доказано је да сам био у праву.“

Тужилац Грум је тражио од сведока да конкретно каже о каквом се предвиђању радило односно о каквој „страшној драми.“ На то је генерал Морион рекао:

Бојао сам се, видео сам на пример, међу локалним Србима, Србима око Братунца, дакле, видео сам да они желе да се освете за све оно шта су замерали

Изводи из транскрипта суђења Слободана МИЛОШЕВИЋА

Насеру Орићу. Не само Насеру Орићу, нису хтели само њему да се освете, хтели су да се освете за своје мртве за православни Божић. Они су били заточени у том пакленом кругу крви и освете. То је оно шта их је, на жалост, све покретало. Мушкарце, жене, целокупно становништво. Сви су били у том стању. То више није болест страха који је захватио целокупно становништво Босне и Херцеговине, страха да ће бити елиминисани. То је била истински мржња. Само међу суседима, само међу браћом можете видети такав степен мржње.“

На ове констатације генерала Мориона, судија Робинсон је упитао генерала Мориона да ли је 1995. година и догађаји око Сребренице била „ директна реакција на оно што је Насер Орић учинио Србима две године раније?“

Генерал Филип Морион се сложио са овом констатацијом судије Робинсона и рекао је:

„Да, тако је, господине, часни Суде. Ја сам дубоко уверен у то. То не значи да желим да опростим или умањим одговорност оних који су починили злочине, али ја сам убеђен у то. Ја сам преговарао о решењу зато што је постојала перспектива примене Венс-Овеновог плана у марту 1993. године. Да нисам веровао у то, часни Суде, ја бих евакуисао град, свестан ризика, свестан опасности, макар ме то изложило критици да сам учествујем у етничком чишћењу. Али то нисам учинио из тог разлога што сам тада имао врло чврсто уверење. Нисам био једини који је веровао у то. Караџић и Милошевић су сами у Атини (Athens) потписали Венс-Овенов план у мају.“

Након ове изјаве генерала Мориона, тужилац Грум је упитао генерала, да ли је ове своје страхове пренио господину Милошевићу за вријеме састанка у марту 1993. године, на шта је сведок одговорио потврдно и рекао следеће: „Да, мислим да он то може да потврди. То су били врло дугачки разговори у четири ока, које никада нећу заборавити. Ја сам учинио све да га уверим да је опасност стварна и мислим да је он то схватио.“

ИЗВОДИ ИЗ ТРАНСКРИПТА СВЕДОЧЕЊА ГЕНЕРАЛА ФИЛИПА МОРИОНА НА ПИТАЊА СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА

Током испитивања генерала Филипа Мориона, господин Слободан Милошевић је први дио свог испитивања усмерио на разлоге почетка рата у БиХ као и оне који су били узрок тог почетка рата и на то да је Патриотска лига још у марту 1991. године основана и са почетком рата да је бројала 120.000 људи према изјавама Сефера Халиловића. Посебно је истакао да „‘Патриотска лига’, која је основана као војно крило Изетбеговићеве странке, односно СДА партије, у Сарајеву још 31. марта 1991. године, годину дана пре почетка отворених оружаних сукоба. Тиме је покушао јасно доказати да су се СДА и муслимани у БиХ почели припреме за рат много пре него је Босна и Херцеговина прогласила самосталност.

Наредни део питања се односио на догађаје пре проглашења самосталности БиХ у априлу 1992. године те је господин Милошевић питао сведока о догађајима из марта 1992. године: „Генерале, две недеље после вашег доласка у Босну и Херцеговину, тачан је датум 26. март 1992. године, претпостављам да се сећате једног великог масакра који се десио над српским становништвом на реону Босанског Брода, у селу Сијековац, кад су масакриране читаве породице. Да ли се сећате тога?“

На то питање је Морион одговорио потврдно рекавши: „Сећам се догађаја на начин о коме смо извештени. Ја нисам био сведок. На жалост, био је масакр јер је дошло до сплета крвопролића и насиља, које се проширило на целу земљу, 26. март, да, сећам се да сам о томе био извештен, сећам се извештаја о том масакру од 26. марта.“

Затим је улиједило питање везано за догађаје са почетка априла 1992. године и питање сведоку да ли су му познати злочини војске Републике Хрватске на Купресу од 3. до 6. априла 1992. године, када је побијено 56 Срба, практично на кућном прагу. Свједок се правдао да није постојао контингент UNPROFOR-а који је стигао тек 4. априла у Ријеку и да је постојао само главни штаб у Сарајеву. Ипак Милошевић је инсистирао да сведок одговори да ли се бар сећа тог догађаја а сведок је потврдно одговорио уз оклијевање рекавши:

„На жалост, било је толико масакра, господине Милошевићу, на целој тој територији. Да, сећам се тога.“ Господин Милошевић је сведока питао и о масакру Срба избеглих из села Барице и Костреша које су побили наоружани мештани из муслиманског села Кораће, када је побијено 117 Срба, међу којима и старци и жене и деца. Али је сведок одговорио: „Сасвим искрено, не сећам се, господине Милошевићу.“

Констатујући стање на терену и жртве које су поднели Срби крајем марта и почетком априла 1992. године, господин Милошевић је покушао да покаже да су се Срби само бранили у том моменту и да је њихова реакција била искључиво у циљу заштите властитих живота. На питање господина Милошевића да сведок наведе бар један догађај из тог периода у коме су Срби некога убили генерал Филип Морион је одговорио:

„Гласина је било, наравно, али понављам да ми нисмо имали никога на лицу места, никога. Ми смо били у Сарајеву. Дакле, морам да поновим, ви ме поново питате шта се догађало на целој територији у тим околностима, на целој територији у бившој Југославији, посебно у Босни и Херцеговини. Ја могу да вам одговорим само тако што ћу да вам кажем да сам знао о томе преко новина, јер нисам имао никог присутног на лицу места да бих могао о томе да известим генерала Сатиша Намбијара. Дакле, ја разумем ваш став и оно шта покушавате да докажете, да су се Срби само бранили и да су само реаговали на оно шта им је чињено. Међутим, реч је о поступку и о методи која ми је била позната током целог мог присуства тамо, укључујући и Сребреницу. Често су

ми говорили: „Ми не нападамо“, цело време док сам био тамо. У осталом док сам био у Босни увек су ми људи говорили: „Ја желим мир, желим мир”. Цитирали сте Кољевића. Он је био један од људи који су свакако имали тај искрени осећај. И Карацић, сам Карацић је често тврдио да жели мир и кад бих му ја рекао: „У том случају контролишите своје генерале, обуздајте их“. Дакле понављам, то је био тај сплет, тај паклени круг солидарности у смрти између припадника унутар сваке заједнице и то је једино о чему ја могу да посведочим.“

Наредна питања су се односила на повлачење ЈНА из БиХ као и на почетак сукоба у Сарајеву и око Сарајева, што није у фокусу овог рада, али треба истаћи питање господина Счободана Милошевића које је индиректно повезано и са стањем у Сребреници у то вријеме. У складу са тим питање генералу Мориону је гласило:

„...У својој књизи лорд Овен (Давид Овен), који је био као што знате врло дуго ангажован у мировним преговорима каже: „У Сарајеву је постајало све јасније да су постојале две опсаде града, једна коју је спроводила војска босанских Срба гранатама, снајперском ватром и палбом, и друга, војске босанске владе, која је спречавала одлазак свог народа унутрашњим блокадама и бирократским компликацијама. Забрањен је одлазак телесно способним мушкарцима од 18 до 65 година и женама од 18 до 60 година, јер су били неопходни у одбрани града, а њихов главни разлог био је знатно другачији. Српска опсада је у пропагандном рату будила саосећање света, стога им је било потребно да старци и деца остану. Било је то њихово најемотивније пропагандно оружје, да уведу Американце у рат, те нипошто нису желели да оно ослаби”. Цитирао сам дакле, лорда Овена из његове књиге. Из овог навода јасно произилази да српске снаге око Сарајева нису спречавале излазак из Сарајева, јер да су спречавале, не би биле потребне забране Армије Босне и Херцеговине, биле би беспотребне, бесмислене, је л’ тако, генерале?“

На овај цитат генерал Морион је одговорио рекавши следеће: „Па ја не причем ово шта је можда написао лорд Овен. Ја сам сигуран да када је он овде сведочио да је такође одговорио на та питања. Оно шта сам ја доживео је то да сам ја преузео одговорност у Сарајеву на основу споразума који је постигнут са српским снагама, а што се тиче аеродрома који је стављен нама на располагање, после тога је коришћен. И понављам, особа која се заиста противила томе да се укине опсада Сарајева је, када сам ја дао онај предлог да се мој штаб оснује на Илици, то је био Карацић и то под утицајем генерала Младића. Није било никог другог. Бошњаци јесу користили присуство својих становника управо као што сте ви сада рекли, зато да би њихова ситуација и даље остала у жижи интересовања светске јавности. То је тачно. Такође су и спречавали евакуацију Сребренице, уколико сте то желели да кажете. Кажем да, то је тачно. Они су одбили да признају, бар званично, егничко чишћење и тако су се ствари десиле. Ја сам покушавао да уверим Карацића да је било у његовом интересу

да оспори ову пропаганду, да је у његовом интересу било да се укине опсада Сарајева и ја сам то њему пуно пута рекао“.

Овде треба истаћи још једно питање везано за слободу кретања становништва а прије свега из Сарајева а, по сличном сценарију, и у Сребреници. Тако је Милошевић поставио следеће питање:

„Генерале, ви у својој књизи говорите о споразуму о слободи кретања цивила у области Сарајева, који је закључен на сарајевском аеродеому 13. децембра 1992. године, у оквиру мешовите радне групе. У вези с тим споразумом који је предвиђао три коридора за кретање цивила из области Сарајева под надзором UNPROFOR -а, ви кажете:

„Председништво БиХ је са оклевањем прихватило тај споразум који је гарантовао слободу кретања за појединце, пошто су то захтевали Срби, а придружили им се Хрвати“. Дакле, та ваша констатација потврђује ону Овену тврдњу. Е сад такође кажете у изјави: „Не више од неколико хиљада људи евакуисано је по потписивању тог споразума. Било је 20 аутобуса Срба и Хрвата, а уколико се добро сећам, било је чак и нешто Словенаца. Срби су евакуисани преко Лукавице и нешто Хрвата, међутим Председништво није дозволило ни једном једином Муслиману да оде из Сарајева“. То су ваше речи. Даке, очигледна је потреба за пропагандним средством и жртвовањем властитих припадника властитог народа у пропагандне сврхе. Је л’ тако, генерале, да Председништво није дозволило ни једном једином Муслиману да оде из Сарајева?“

На ову констатацију и цитат сведок генерал Морион је изјавио: „Вјероватно то нисам баш на тај начин рекао. Сећам се одлично тих преговора. Били су врло тешки, као уосталом и сви преговори у којима сам учествовао за време свог присуства тамо. Сећам се евакуације Словенаца. Да, у потпуности сте у праву, и евакуације Срба који су хтели да оду. Не, ја не поричем, потврђујем, напротив, да није било у интересу босанског Председништва и Изетбеговића да се град испразни. Ако је то оно шта тврдите, да, слажем се с тим.“

На ово Милошевић цитира речи генерала Мориона: „Међутим Председништво није дозволило нити једном једином Муслиману да оде из Сарајева“. Милошевић напомиње шта је сведок говорио у Паризу о овим екстремним средствима којима се служило Председништво на челу са Алијом Изетбеговићем да би спречило нормализацију стања и олакшало положај становништва. Милошевић поново цитира Мориона који каже:

„Циљ Председништва од самог почетка био је да обезбеди интервенцију међународних снага у властиту корист и то је један од разлога што они никада нису били наклоњени разговорима. У то време Срби су били приправни на разговоре, будући да су сматрали да побеђују. Кад год би се потписао један такав споразум о хуманитарним коридорима, проблеми су стизали од Председништва. Коначно су коридори прихваћени. Почетак њихове примене требало је буде повлачење тешког наоружања, до чега је требало да дође 27. децембра у

17.00 часова. Међутим, тог дана је гранатирана моја резиденција у Сарајеву. Гранату су испалиле босанске снаге. То је извесно”.

Уз констатацију да се ради о цитату Милошевић наставља да цитира генерала Мориона: „Положај Председништва био је веома деликатан. Били су поражени на бојном пољу. Апсолутно је извесно да се у стратешком смислу, барем што се тиче рата, сматрало нормалним да Председништво одбије велики искорак ка миру.” На крају је Милошевић питао Мориона:

„Дакле, да ли се може закључити да је Председништво Босне и Херцеговине на челу са Алијом Изетбеговићем било спремно да прибегне и најрадикалнијим средствима, попут овог наведеног, вас цитирам, да би остварило своје стратешке циљеве?“ На ово је Морион између осталог одговорио да је реч је о правилима која владају у таквој ситуацији и директно је одговорио господину Милошевићу рекавши: „Ако желите да кажем да није било у Изетбеговићевом интересу да попусти, да, тако је, слажем се с вама. Није.“

Пред крај испитивања сведока, генерала Филипа Мориона, Милошевић је пребацио фокус својих питања и његовог свједочења на Сребреницу и догађаје око Сребренице. Питање које је упутио сведоку гласило је: „...Ви сте рекли о томе да су бошњачке снаге се повукле пре пада Сребренице: “Насер Орић је напустио енклаву недељу дана пре пада Сребренице, а било је довољно да његове снаге разоре пут минама и тиме да спрече тенкове да продру у Сребреницу”, то све вас цитирам. „Ја нисам оклевао да кажем и да напишем да је Младић упао у клопку у Сребреници. Он је очекивао отпор на који није наишао. Он, сматрам, није очекивао да ће се масакри десити, али је при том потпуно потценио нагомилану мржњу. Ја не верујем да је он наредио масакре, али не знам, то је моје лично убеђење.”

„И ја делим то ваше лично убеђење, генерале Морион - рекао је Милошевић и наставио - али пошто сте га јавно изнели пред посланицима Националне скупштине Француске (Assemblée Nationale), претпостављам да сте сасвим одговорно то своје лично убеђење изнели, је л’ тако, генерале?“ На ово је свједок рекао: „Да. Што се тиче тога, скрећем пажњу Претресног већа, како би могли да разумеју шта се десило, на пад Сребренице у јулу месецу 1995. године, али ја сам напустио то место две године раније.“

На овакав одговор господин Милошевић износи још један цитет изјаве коју је Морион дао у Француском Парламенту: „Убеђен сам да је становништво Сребренице било жртва вишег интереса, државног разлога, али вишег интереса који се налазио у Сарајеву и Њујорку, али сигурно не у Паризу. Да сам могао да евакуишем све оне који су то тражили у моменту кад сам интервенисао у Сребреници, ми бисмо свакако спасили један број људских живота,.....“

Након овог цитата Милошевић констатује да је сведок мисло следеће: „Власти Изетбеговића су те које су се супроставиле евакуацији према Тузли свих оних који су то тражили, а било их је много. Рекао сам вам да се Насер

Орић, по мом мишљењу, повиновао наређењу које је добијао из Сарајева да напусти зону. Ја нећу да кажем да је Сарајево то које је намерно изазвало ту драму. То је учинило Председништво, то је учинио Изетбеговић. Насер Орић је у Сарајеву слушао Председништво. Кад кажем да је он, Младић, упао у клопку и да је та клопка била намерна, ја тиме не критикујем Изетбеговића. По мом мишљењу, он није имао другог начина да изазове оно шта је желео, то јест сврставање међународне заједнице на своју страну.”

Је л’ тако генерале Морион? Да испровоцира ту реакцију међународне заједнице против Срба, је л’ тако? Је ли ово сада сасвим јасно...“ На ову констатацију и питања Слободана Милошевића Флип Морион каже: „Можда, господине Милошевићу. Међутим, оно шта је сигурно, они који су стварно одговорни су они који су покренули офанзиву, а то је Младић. Две године пре тога због њега није успео план и немојмо сада да изврћете тезе. Ја сам и даље уверен да одговорност, стварна одговорност за сва зла, не само за несрећу становништва у Сребреници, него и за српски народ од 1993. године, да је за то одговоран Младић. Нисам рекао ништа друго осим тога, хвала.“

На ову констатацију сведока Милошевић износи следеће: „На питање члана парламентарне мисије, господина Пјера Брана (Pierre Brane): „Чиме објашњавате тај ужасни масакр?“, ви кажете: „Акумулираном мржњом. Било је одсечених глава, било је ужасних масакра учињених од стране Насера Орића у свим околним селима. Када сам ишао у Братунац у време када сам интервенисао, ја сам то осећао”. Претпостављам да то није спорно, генерале Морион?“ - упитао је Милошевић. На ово Морион одговара: „Наравно да није, међутим и мало пре сам то поновио у првом делу овог заседања, био сам уверен да постоји тај степен мржње и мислио сам да је потребно да реагујем у часу кад сам реговао, две године пре тога.“

Следећа питања господина Милошевића се односила управо на период 1993. године када су Орићеве хорде дивљале по истоку Републике Српске и избијале на границу тадашње СРЈ, до Дрине и да су пуцале и на територију Југославије, угрожавале хидроцентралу „Бајина Башта” и гранатирале подручје, погранично подручје Југославије. На ово Морион каже: „Ако хоћете сада да оптужимо Насера Орића, мислим да је он у сваком случају у рукама овога Суда сада. Знам све што сте управо навели и знам да је било Санцаклија који су долазили с друге стране, и имао је свог телохранитеља који је био одагле, господине Милошевићу.“

На основу овог оговора господин Милошевић сведоку поставља питање „Добро. Ви и даље говорите о активностима у Сребреници, где изгледа да је значајну режисерску улогу имало Председништво у Сарајеву, кажете: „Чини ми се да сам у Сребреницу ушао у ноћи 13. на 14. март, онда су ме блокирали 14. марта послеподне. Касније сам установио да је то било по наређењу Председништва”. Па онда кажете: „У Сребреници су ме блокирале демонстрације жена. Сада знам је из Сарајева стигло наређење да ме спрече у придржавању

моје маршруте”. Дакле, та режија је била из Председништва из Сарајева, је л’ тако, генерале Морион?”

Сведок Морион јасно потврдно одговара и каже: „Да, али те несретне жене које су биле тамо, оне су стварно биле тамо и рескирале су свој живот и животе своје деце и то није била режија нити представа, верујте ми. То је била једна невероватна драма коју никада нећу заборавити и чији сам сведок био. То је све шта ја могу да кажем на ту тему.“

О овим констатацијама Милошевић износи свој став и питање: „Потпуно се са вама слажем да оне нису играле представу, оне су само биле манипулисане. Даље, цитирам вас, ви кажете: „Ја сам обавестио и Београд. Отишао сам код Милошевића и рекао му: „Ево шта ће да се деси”, он ми је помогао. То што сам тада добио битку, то је било захваљујући ставу који је Милошевић заузео, али и Њујорк је био у току”. Је л’ тако, генерале Морион? Врло сам вас прецизно цитирао.“ Морион одговара поновно позитивно: „Да, и то у потпуности одговара ономе шта сам малочас рекао кад сам одговарао на питања која ми је постављало Тужилаштво.“

ИЗВОДИ ИЗ ТРАНСКРИПТА СВЕДОЧЕЊА ГЕНЕРАЛА МОРИОНА НА ПИТАЊА ПРИЈАТЕЉА СУДА ТАПУШКОВИЋА

Судија Робинсон је дао врло мало времена господину Тапушковићу за испитивање, сведока, свега 10 минута. Господин Тапушковић, који је био у улози пријатеља суда, сведоку Филипу Мориону предочио је и прочитао један његов исказ, који је дао у Тужилаштву, у коме каже да је сретао Насера Орића, али то није и објаснио. Зато га је питао да ми кратко одговори да ли је сретао Насера Орића. Сведок Морион је одговорио: „Срео сам Орића више пута, на Коњевић пољу. Непосредно пре и после тога у Сребреници.”

Онда је господин Тапушковић сведоку Мориону цитирао део из његовог ранијег исказа Тужилаштву: „Насер Орић је сваке ноћи вршио препаде на босанске Србе ван града. Када му се генерал Морион супротставио, он је рекао да је то једини начин на који може да дође до оружја и муниције. Признавао је убиства босанских Срба сваке ноћи.” То је стајало у исказу сведока. Сам Морион је поводом овог параграфа рекао: „Сваке ноћи сигурно не, ако је то оно што стоји... А, што се тиче осталог, слажем се.”

Читајући даље његов исказ, господин Тапушковић је навео следеће: да је „(Орић) признавао убиства босанских Срба сваке ноћи.“ Да у тој изјави, која се сада уводи као доказ, на једном месту пише, цитирам: „Орић је говорио да су то правила игре и да у тој врсти партизанског ратовања он не може узимати заробљенике.”

На питање свједоку Мориону – „Да ли је овај навод тачан“, рекао је „да јесте“. Господин Тапушковић је наставио да чита његов исказ у вези са догађајима из марта и априла 1993. године истичући: „Владавина Насера

Орића подразумевала је темељно познавање краја, који су његове снаге држале. Мени је изгледало да он поштује политичке инструкције које су стизале из Председништва.” На питање, од стране господина Тапушковића - Да ли је ово тачно?. Господин Морион је одговорио позитивно и додао: „Да, али није ми сасвим јасно зашто ме ово питате. Насер Орић је слушао. Он је био на челу једне банде и водио један герилски рат у тој енклави, али се сâм позивао на то да је борац у служби Председништва.” Последња реченица тог његовог исказа гласила је: „То што су ме задржали као затвореника у Сребреници, било је оркестрирано из Сарајева.” Господин Тапушковић је питао сведока Мориона да ли је и ово тачно. Сведок је одговорио: „а почетку. Ја сам за то сазнао тек касније, али сам вам већ рекао и понављам, то несретно становништво било је у стању тоталног терора и сматрало је, то није никакав мизансцен или представа, да сам ја штит за њих. Једини начин да се заштите од бомбардовања и напада.”

Господин Тапушковић је сведока, генерала Филипа Мориона, подсетио на његов састанак са Генералом Ратком Младићем, у Братунцу, 15. марта, 1993. године. У изјави коју је сведок Морион дао у вези са састанком са генералом Младићем, о Сребреници пише: „Младић је желео да се Орић преда заједно са свим својим снагама. Рекао је да ће он све зауставити уколико они предају оружје. Ја сам одбио и уручио сам му план који сам управо написао. Он се састојао од демилитаризовања целе зоне применом мера предвиђених за Сарајево, имајући у виду споразум по Венс-Овеновом плану.”

Након овог цитата питање за генерала Мориона је било: „Да ли је демилитаризација подразумевала да сви наоружани људи унутар енклаве буду ослобођени од оружја и колико је било наоружаних војника унутар енклаве по вашем сазнању?” Сведок Филип Морион, командант UNPROFOR-а у то доба, је рекао: „...Ништа о томе не знам. Било како било, у складу са споразумом, сви они који не би хтели да предају оружје, требало је да напусте енклаву и било је, такође, предвиђено споразумом у оквиру Венс-Овеновог плана да ће Срби да олабаве обруч око Сребренице и да ће поступно да врате живот у околна села. Међутим, ништа од тога се није догодило. Ви то врло добро знате, зато што је пропао Венс-Овенов план.”

На овакав одговор уследило је поновно цитирање изјаве генерала Филипа Мориона дате у Француском Парламенту или пред парламентарном комисијом, а та изјава гласи: „Познато вам је да сам могао евакуисати само рањенике и 2.000 до 3.000 жена и деце. Изетбеговићеве власти су се супротставиле томе да евакуишемо оне који су то тражили, а било је много њих који су хтели да иду у Тузлу.” Сведок Морион је ову своју раније дату изјаву овако прокоментарисао: „Да, понављам, треба да нам буде јасно да је циљ офанзиве која је претходила спровођењу плана било етничко чишћење. Дакле, евакуација целокупног муслиманског становништва. Дакле, ја то нисам могао да учиним зато што би и мене оптужили да сарађујем на спровођењу етничког чишћења, а то је био Младићев циљ, сигурно.”

Господин Тапушковић је затим упитао сведока: „Зар није због хуманитарних разлога требало ипак омогућити људима да оду тамо где су хтели, јер их је било много, како ви кажете? Према томе, да оду управо због тога да би могли лакше да живе. Ваљда је било важније да спасавају животе тамо где могу да се хране, пију воду и живе, него да остану ту на том месту. Зашто је то требало?”

Сведок Морион је одговорио: „После драме која се догодила две године после тога, ако хоћете да кажем да ми је жао што нисмо евакуисали становништво, да, слажем се. Међутим, понављам, то је значило да је циљ чишћење тог сектора, да тамо не остане Муслимана, а то је било етничко чишћење. И целокупна међународна заједница је била одувек против спровођења те политике, зато што је та политика неприхватљива за људско биће које се искорењује из његовог окружења, тла. Ономогућава му се да настави да живи у култури у којој је одрастао. Дакле, у томе се састојала драма. Они који су заговарали ту политику, у мојим су очима данас навише одговорни за драму која се догодила.” Овом изјавом је завршено и сведочење француског генерала Филипа Мориона.

ЗАКЉУЧАК

Сведочење француског генерала Филипа Мориона, бившег команданта УНПРОФОР.а за Босну и Херцеговину на суђењу Слободану Милошевићу 2004. године даје јасну слику стања у Сребреници и њеном окружењу 1993. године, истичући улогу Насера Орића и Председништва БиХ на челу са Алијом Изетбеговићем у креирању и оркестрирању будућих догађаја који су се догодили лjeta 1995. године.

ИЗВОРИ

1. Морион Филип, „*Речи војника*“ Париз, 2002.
2. Транскрипта сведочења генерала Филипа Мориона на суђењу Слободану Милошевићу:
http://www.icty.org/x/file/About/OTP/Milosevic%20Feature/High%20level%20witnesses/milosevic_morillon_fulltestimony_bcs.pdf
3. <http://www.hlc-rcd.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%>
4. http://www.icty.org/bcs/case/slobodan_milosevic/4
5. <https://pescanik.net/transkripti-sa-sudjenja-milosevicu/7> мај 2009 ... *Fond za humanitarno pravo poziva* научне i obrazovne institucije, ... žele komplet transkripata sa suđenja

„ПРОЈЕКАТ СРЕБРЕНИЦА” У ФУНКЦИЈИ ЗАПАДНОГ ИНТЕРВЕНЦИОНИЗМА

Александар Павић¹

политички аналитичар и публициста Београд

Апстракт: Овај текст на аргументован врло начин показује како моћни међународни кругови вешто и цинички користе протекле догађаје у Сребреници да би под плаштом „Пројекат Сребреница“ планирали и реализовани своје интервенционистичке планове за доминацију и господарење зонама „властитог интереса“.

Данас се догађаји у Сребреници вешто користе под плаштом заштите од страдања недужних предузимањем политичких, дипломатских, економских и на крају војних акција у циљу наводног спречавања понављања геноцида у разних деловима света, злоупотребљавајући при томе међународне документе укључујући и Конвенцију о геноциду како би оправдали такве поступке.

Кључне речи: *Сребреница, геноцид, западни интервенционизам, међународно право*

Читаву деценију пре лансирања срећом неуспеле британске резолуције о Сребреници у лето 2015. године,² која је, на 20-годишњицу њеног ослобађања од стране Војске Републике Српске која је истерала снаге Насера Орића, чије је требало ставити коначни, лажни ”геноцидни” печат на све покушаје установљавања онога шта се у јулу 1995. године тамо стварно десило. У детаљној анализи сребреничког феномена за британски интернет сајт *Снајкд*, објављеног у августу 2005. године под насловом „Како је Сребреница постала ‘поучна прича’?”, управо је једна Британка, Тара Мекормак, проникла у суштину не само британске већ и целокупне западне политике инструментализације Сребренице.

„Од Косова 1999. до Конга 2005. године, Сребреница се истиче као коначни доказ да је Запад морално обавезан да војно интервенише у конфликтним ситуацијама. Џек Строу (тадашњи британски министар спољних послова, прим. аут.) је бранио западну интервенцију у Македонији 2001. године користећи Сребреницу као пример шта се дешава када се Запад усуди да

¹ Политички аналитичар, публициста, бивши главни политички саветник Председника Републике Српске

² https://www.scribd.com/doc/270919186/Srebrenica-Draft-Resolution-Which-Failed-in-UNSC-on-July-8-2015#from_embed

интервенише. Либерални коментатор Дејвид Аронович употребио исти аргумент да би оправдао своју подршку војној акцији у Ираку. Говорећи о убиству 60 конгоанских војника од стране војника УН-а, генерал УН Патрик Камерт је износио аргументе који су ишли у корист снажне војне интервенције, због ‘лекција из Сребренице, Сомалије и Руанде’.”³

Као потврду ове тезе, исте године, и то баш „случајно“ на 10-годишњицу сребреничких дешавања, 11. јула, познати британски коментатор Кристофер Хиченс написао је чланак са поднасловом „Шта нас је геноцид научио о интервенцији“, констатујући да је штета што се толико одуговлачило са применом „лекција Сребренице“ у случају западних интервенција у Авганистану и Ираку.⁴ А покличи у стилу да „морамо да спречимо још једну Сребреницу“, наставили су да се користе и током наредних година.

Користили су исти вакабулар како би оправдали западну оружану интервенцију у Либији, посебно од стране западних коментатора („Сећате ли се Сребренице? О западној интервенцији у Либији се не треба премишљати“)⁵ и академских посленика („Пут у Либију води кроз Сребреницу“),⁶ тако и од стране високих западних званичника, попут бившег белгијског премијера и европарламентарца Ги Верхофстата „Европа мора да избегне још једну Сребреницу у Либији“,⁷ Хилари Клинтон, тадашња Државна секретарка САД изјавила је „Спречили смо нову Сребреницу у Либији“,⁸ или Денис Рос, тадашњи главни стратег Беле куће за Блиски исток рекавши: „Били смо суочени са могућношћу ‘Сребренице на стероидима’“.⁹

Сличне речи су се могле чути у многим западним медијима и ради правдања западног уплитања и потпиривања грађанског рата у Сирији: нпр. на *Си-ен-ен-у* „Сирија, Сарајево и Сребреница: када бес није довољан“,¹⁰ или у *Бостон Глоубу* „Сребренички моменат у Сирији?“,¹¹ али и из уста изасланика УН-а за Сирију, Стафана де Мистуре који је рекао: „Сећате ли се Сребренице?“

³ <https://slate.com/news-and-politics/2005/07/what-the-genocide-taught-us-about-intervention.html>

⁴ <https://slate.com/news-and-politics/2005/07/what-the-genocide-taught-us-about-intervention.html>

⁵ <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/may/29/srebrenica-libya-intervention-no-brainer>

⁶ <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/brendan-simms-road-to-libya-runs-through-srebrenica-2290326.html>

⁷ <https://www.partitoliberale.it/3819/esteri/guy-verhofstadt-europe-must-avoid-another-srebrenica-in-libya.html>

⁸ https://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2011&mm=04&dd=16&nav_id=73839

⁹ <https://www.theglobeandmail.com/opinion/intervention-in-libya-flawed-perhaps-but-better-than-inaction/article1322124/>

¹⁰ <https://edition.cnn.com/2012/05/29/world/meast/syria-sarajevo-and-srebrenica/>

¹¹ <https://www.bostonglobe.com/opinion/2014/02/13/srebrenica-moment-syria/hfNxufLE2sbt4JHEIU2sZP/story.html>

Ми се сећамо...”, када је позивао „свет“ да „учини нешто“ ради спречавања бораца Исламске државе – исте оне коју су Англо-Американци користили ради свргавања Асада – да заузму град Кобане,¹² па чак, посредством лондонског *Телеграфа*, и из уста терориста у Алепу, припадника групе Џаиш ал-Муцахедин, које су владине снаге угрожавале „Планови за примирје у Алепу на ивици пропасти, јер побуњеници страхују од ‘још једне Сребренице’“,¹³ а којима је у пропагандну помоћ прискочио чак и сам тадашњи Генерални секретар УН Бан Ки-Мун који каже „да се прибојава још једног масакра на скали Сребренице“.¹⁴

Другим речима, Сребреницом се већ годинама манипулише као „поучном причом“ о томе шта све може десити ако страни, односно западни „хуманитарци“, попут глобалног Супермена, не прискоче у помоћ неком „угроженом“ народу или држави чија политика и/или руководство не одговарају западним интересима – па чак и „угроженим” терористима. Ово последње смо добро видели не само у Сирији, већ и на Косову и Метохији, када се, између осталих, да би оправдао незаконито бомбардовање СРЈ без одлуке Савета безбедности, тадашњи британски премијер Тони Блер, уз још један фалсификовани „масакр” у Рачку,¹⁵ позвао на Сребреницу у свом говору пред Доњим домом британског парламента у предвечерје почетка НАТО агресије, која ће довести терористе на власт у јужној српској покрајини.¹⁶

ЦИЉЕВИ „ПРОЈЕКТА СРЕБРЕНИЦА“

Дакле, новији западни интервенционизам, са јасним тенденцијама даљег ширења на исток и југ, није заснован само на већ отрцаној идеологији „ширења демократије“ већ проналази нове поступке. Да јесте, његов кредибилитет би био превише исцрпљен чак и за пропагандно-убеђивачке моћи западних медија, с обзиром на резултате претходних кампања вођених под том заставом. Ствар је много шире и дубље постављена, и зато је Сребреница постала толико важна на глобалној равни, и зато је Великој Британији – осим сопствених геополитичких разлога и последичне русо- и србофобије – било толико важно да прогура своју резолуцију кроз Савет безбедности УН у јулу 2015. године. Јер, важан део идеолошког темеља данашњег западног, тј. глобалистичког интервенционизма чини доктрина тзв. „Одговорности за заштиту“

¹² https://www.washingtonpost.com/world/national-security/un-envoy-invokes-srebrenica-massacre-in-call-for-help-for-syrian-town-of-kobane/2014/10/10/0190e856-50a3-11e4-babe-e91da079cb8a_story.html?noredirect=on&utm_term=.8b010b970f00

¹³ <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11261039/Plans-for-ceasefire-in-Aleppo-on-verge-of-collapse-as-rebels-fear-another-Srebrenica.html>

¹⁴ <https://www.channel4.com/news/un-secretary-do-not-allow-syria-to-turn-into-srebrenica>

¹⁵ <https://www.mediamonitors.net/sorting-through-the-lies-of-the-racak-massacre-and-other-myths-of-kosovo/>

¹⁶ <https://www.theguardian.com/world/1999/mar/23/balkans.tonyblair>

(Responsibility to Protect или, скраћено, R2P), тј. наводна обавеза „међународне заједнице“ да „заштити“ народе тамо где то наводно не успевају функционисати суверене државе. А управо је западна конструкција о Сребреници, односно цео „Пројекат Сребреница“, кључни стуб ове доктрине, на коју се, очекивано, позивала неуспела британска резолуција о Сребреници.

У том контексту треба посматрати и третирати целу западну представу, све западне крокодилске сузе које се сваког јула лију за Сребреницу, поготово на округле годишњице, сав медијски тероризам који се спроводи, све отровне политичке притиске који се врше уз помоћ, за ове потребе веома битне, исконструисане слике о сребреничком „геноциду“. Наравно, спроводе се и „локални“ циљеви – обуздавање српског фактора на његовом државно-историјско-културном простору кроз сејање зле крви, наметање кривице и оправдавање спољне интервенције и перманентног страног (западног) неоколонијалног присуства, уз потискивање геополитичких ривала, попут Русије и Кине. Све то говори да је домет глобални.

Сажето речено, према доктрини „Одговорност за заштиту“, национални суверенитет више није привилегија већ „обавеза“ – чији степен испуњавања је ствар процене неизбежне, апстрактно дефинисане „међународне заједнице“ – иза чије маске се крију најмоћније западне државе – која затим преузима на себе „обавезу“ да интервенише против, тј. унутар суверених држава у којима је „оцењено“ да власт угрожава грађане, односно да не испуњава своје „обавезе“ или „одговорност“ према њима – по „објективном суду“ западних интервенциониста. Или, како се то дефинише на веб-страници УН-ове Канцеларије за спречавање геноцида и одговорност за заштиту, у делу посвећеном „Одговорности за заштиту“:

„Суверенитет није само заштита од спољног уплитања, већ се ради о томе да државе имају позитивну одговорност за добробит њихових народа, и да помажу једне другима. Дакле, примарна одговорност за заштиту сопственог народа лежи на првом месту на самој Држави. Међутим, постоји и 'резидуална одговорност' шире заједнице држава, која се 'активира када је јасно да одређена држава или није вољна или није способна да испуни своју одговорност за заштиту, или је сама починилац злочина или зверстава’.¹⁷

Сребреница, тј. западни наратив о њој, играла је и игра, важну улогу у развоју овог изузетно опасног аспекта међународне политике.

Доктрина R2P је постепено развијена унутар система Уједињених нација у протекле две деценије. Још 2000. године, у свом Миленијумском извештају, тадашњи Генерални секретар УН Кофи Анан, очигледно је као одговор на растуће сумње у западни агресивни „хуманитаризам“, поставио питање за које је, као што ће се видети, већ имао спреман одговор: „Ако је хуманитарна

¹⁷ <http://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.html>

интервенција заправо неприхватљив насртај на суверенитет, како би онда требало да одговоримо на једну Руанду, на једну Сребреницу, на груба и систематска кршења људских права која вређају сва начела наше заједничке човечности?¹⁸

Сама кованица „Одговорност за заштиту“ приписује се, бар од стране бившег Генералног секретара УН Бан Ки-Муна, Френцису Денгу, првом Специјалном саветнику Генералног секретара УН за спречавање геноцида (2007-2012), из времена када је вршио функцију представника Генералног секретара УН-а за интерно расељена лица, а на основу његовог ранијег рада у Програму за Африку у склопу утицајног америчког либерал-интервенционистичког Брукингс института.¹⁹ Међутим, било би нетачно сву заслугу приписати само бирократском или институционалном деловању унутар међународних институција попут УН, јер би то занемарило важну улогу ванинституционалне „меке моћи“ у обликовању не само међународних перцепција већ и међународних политика.

Дакле, неопходно је истаћи да је велику улогу у међународној афирмацији и каснијој институционализацији доктрине R2P одиграла Међународна комисија за интервенцију и државни суверенитет, основана под покровитељством Владе Канаде и неколико „важних фондација” 2000. године, а чији је копредседавајући био Герет Еванс, бивши Министар спољних послова Аустралије, а тадашњи председник и извршни директор Међународне кризне групе. И овде поново пада у очи утицај који групе у чијем финансирању значајно учествује Џорџ Сорош врше не само на међународно јавно мњење, већ и на међународно право и међународне односе. Јер, не само да је Сорош преко својих фондација био дугогодишњи кључни финансијер Међународне кризне групе, већ су Сорошеве Фондације за отворено друштво, заједно са владама више НАТО и других (про)западних држава, истакнути финансијер и водећег светског гласноговорника начела „Одговорности за заштиту“, Глобалног центра за одговорност за заштиту,²⁰ чији је вишегодишњи копредседавајући био, где случајности – управо Герет Еванс (који је сад копредседавајући Међународног саветодавног одбора ове организације²¹), а међу чијим званичним покровитељима је био и – Кофи Анан.

Сам Сорош је 2004. године представио основе доктрине R2P у ауторском чланку за часопис *Форин полиси*, образлажући је својим већ познатим глобалистичким погледом на свет: „Суверенитет је анахрон концепт... истински суверенитет припада народу, који га затим делегира својој власти; ако владе злоупотребе ауторитет који им је поверен, а грађани немају прилику

¹⁸ Ибид.

¹⁹ <https://www.brookings.edu/book/sovereignty-as-responsibility/>

²⁰ <http://www.globalr2p.org/>

²¹ http://www.globalr2p.org/about_us#iab

да исправе те злоупотребе, спољна интервенција је оправдана; прецизирањем да је суверенитет утемељен у народу, међународна заједница може да пробије границе националних држава како би заштитила права грађана.²²

Другим речима – само нека врста наднационалне, светске владе, светског ауторитета има легитимитет да заступа интересе грађана у свим државама света, да дефинише одговарајуће интересе, процењује када су они повређени, и да, сходно томе, оружаном интервенише – а све да се, тобоже, „не би поновила нека нова Сребреница”.

Како се наводи у извештају Генералног секретара УН о „Имплементацији одговорности за заштиту“ из јануара 2009. године стоји: „Бројне кључне препоруке Комисије (тј. већ поменуте Међународне комисије за интервенцију и државни суверенитет – прим. аут.) су уврштене међу закључке Високог панела о претњама, изазовима и променама, којег је сазвао тадашњи Генерални секретар Кофи Анан 2004. (види А/59/565 и Сог.1), као и у његов потоњи извештај насловљен ‘У већој слободи: ка развоју, безбедности и људским правима за све’ (А/59/2005). Ови извештаји су потом послужили као материјал за разматрање на Светском самиту УН 2005. године. Приступ одговорности за заштиту... дефинисан је одредбама Светског самита (ставови 138 и 139) ... „Свака појединачна држава има одговорност да заштити целокупно своје становништво од геноцида, ратних злочина, етничког чишћења и уопште злочина против човечности.“²³

Дакле, и из овог се види да је доктрина „Одговорност за заштиту“ прихваћена на нивоу УН 2005. године под великим утицајем наводно „независних“ међународних тела која нико није изабрао ни на каквим демократским изборима, нити их је било која суверена држава делегирала. Штавише, како са задовољством на својој интернет страници истиче већ поменута, од Џорџа Сороса обилато финансирана „независна“ институција, Глобални центар за одговорност за заштиту: „Савет безбедности се од 2006. године позвао на R2P у више од 65 резолуција. Савет за људска права се позвао на R2P у 30 резолуција.“²⁴ Ево само неколико примера:

- У 2006. години, говорећи о заштити цивила у Резолуцији Савета безбедности 1674, посвећеној „заштити цивила у оружаним сукобима“, Савет безбедности се позвао на R2P, реafirмишући одредбе ставова 138 и 139. Закључака Светског самита 2005. године о одговорности за заштиту популација од геноцида, ратних злочина, етничког чишћења и злочина против човечности.²⁵

²² <https://foreignpolicy.com/2009/10/28/the-peoples-sovereignty/>

²³ https://www.un.org/ruleoflaw/files/SG_reportA_63_677_en.pdf

²⁴ http://www.globalr2p.org/about_r2p (Приступљено 29.1.2019.)

²⁵ <http://unscr.com/en/resolutions/1674>

- Током 2011. године Савет безбедности се позвао на „Одговорност за заштиту“ у бројним резолуцијама: нпр. 1970²⁶ и 1973²⁷ о ситуацији у Либији, 1975²⁸ о ситуацији у Обали Слоноваче, 1996²⁹ о ситуацији у Јужном Судану, и 2014³⁰ о ситуацији у Јемену.
- Током 2012. године. Савет безбедности се, између осталог, позвао на „Одговорност за заштиту“ у свом Саопштењу за медије о ситуацији у Јужном Судану од 9. Јануара 2012. године.³¹
- У најновије време, 2018. године, више резолуција Савета безбедности УН се позвало на R2P: нпр. 2409³² о Демократској Републици Конго, 2417³³ о Заштити цивила у оружаним сукобима, 2428³⁴ о Судану и Јужном Судану.
- Такође, 16.8.2018. године поводом одлуке Народне скупштине Републике Српске да поништи Извештај о Сребреници из 2004. године, огласио се саопштењем и Специјални саветник Генералног секретара УН за спречавање геноцида, „изражавајући забринутост” наведеним чином, али и уз признање – додуше без самокритичког осврта – да се на Балкану „догађаји из прошлости користе у политичке сврхе”.³⁵

Унутар самих УН, успостављена је функција Специјалног саветника Генералног секретара УН за „Одговорност за заштиту”,³⁶ који ради у тесној координацији са Специјалним саветником Генералног секретара УН за спречавање геноцида.³⁷

Како се истиче на интернет страници Специјалног саветника за „Одговорност за заштиту“, та доктрина, утемељена је као реакција на „зверства почињена током 1990-их у Руанди и на Балкану“ (ранија, оштрија верзија је, уместо „зверства”, користила термин „геноцидно насиље”, али је та терминологија, очигледно као резултат јачања утицаја држава које заговарају вишеполарни свет, очигледно ублажена), „отелотворује политичку посвећеност окончавању најгорих облика насиља и прогона. Она настоји да смањи јаз између постојећих обавеза које државе-чланице имају у складу са

²⁶ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))

²⁷ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))

²⁸ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))

²⁹ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))

³⁰ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))

³¹ <https://www.un.org/press/en/2012/sc10514.doc.htm>

³² [https://undocs.org/S/RES/2409\(2018\)](https://undocs.org/S/RES/2409(2018))

³³ [https://undocs.org/S/RES/2409\(2018\)](https://undocs.org/S/RES/2409(2018))

³⁴ [https://undocs.org/S/RES/2409\(2018\)](https://undocs.org/S/RES/2409(2018))

³⁵ https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/2018-08-16_Dieng%20Statement.pdf

³⁶ <https://www.un.org/en/genocideprevention/special-adviser-responsibility-protect.html>

³⁷ <https://www.un.org/en/genocideprevention/special-adviser-prevention-genocide.html>

међународним хуманитарним правом и правом о људским правима и реалности са којом се суочавају популације којима прете геноцид, ратни злочини, етничко чишћење и злочини против хуманости”.³⁸

Треба поново, указати на чињеницу да је дефиниција ове доктрине у последњих неколико година приметно ублажена, т.ј. да није толико огољена интервенционистичка као што је првобитно била. Поређења ради, ранија дефиниција доктрине, која се још 2015. године могла наћи на интернет страници УН-овог Специјалног саветника, гласи:

„R2P почива на три стуба:

1. Држава сноси главну одговорност за заштиту становништва од геноцида, ратних злочина, злочина против човечности и етничког чишћења, и њиховог подстицања;

2. Међународна заједница има одговорност да охрабри и помогне Државе у испуњавању ове обавезе;

3. Међународна заједница има одговорност да употреби одговарајућа дипломатска, хуманитарна и друга средства како би заштитила становништва од ових злочина. Ако држава очигледно не успева да заштити своја становништва, међународна заједница мора да буде спремна да предузме колективну акцију да би заштитила становништва, у складу са Повељом Уједињених нација“.³⁹

Такође, занимљиво је приметити да се на сајту још једне међународне невладине организације посвећена пажња овој доктрини, „Међународне коалиције за одговорност за заштиту“, у одељку посвећеном кризи у Сирији, може се наћи следећа напомена: „Ажурирано: норма „Одговорност за заштиту“, према споразуму из Завршног документа Светског самита 2005. године, не одобрава једнострану војни одговор или војни одговор неке ’коалиције вољних’. Било који војни одговор на основу „Одговорности за заштиту“ мора да буде ауторизован од стране Савета безбедности“.⁴⁰

Чини се да је и на овом примеру, под растућим утицајем вишеполарног света у настајању, одвија очигледан процес покушаја зауздавања ове доктрине после великих пустошења које су разне „хуманитарне“ војне интервенције проузроковале у 20 и 21. веку. Исто тако, потребно је напоменути да је, у једном предавању из 2008. године, Герет Еванс признао да су се још те године неке латиноамеричке, арапске и афричке државе оградиле од R2P, тврдећи да је „Светски самит одбацио R2P 2005“, односно да „концепт одговорности за

³⁸ <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.html>

³⁹ Ово је верзија преведена са УН-овог сајта 2015. године. Незнатно сведена верзија, на коју се и даље, носталгично, ослања ”Глобални центар за одговорност за заштиту”, се може наћи на: http://www.globalr2p.org/about_r2p

⁴⁰ <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-syria>

заштиту није усвојен од стране Генералне скупштине”,⁴¹ што свакако говори да многе државе или нису биле свесне шта се „на мала врата” прогурало у УН, или нису то тумачиле или више не тумаче на исти начин као што то чине западни интервенционисти.

Дакле, управо је овај новоуспостављени „стуб“ међународног права, у чије темеље је чврсто уграђен западни „званични наратив“ о Сребреници, требало би да обезбеди легитимитет западним силама или њиховим савезницима да интервенишу свуда где оне тврде да власт „није испунила своју обавезу да штити сопствено становништво“ – а за шта су претходно њихови медији припремили терен, „бомбардујући” селективним информацијама домаће и међународно јавно мњење путем глобалних информационих гласила и мрежа.

И више од тога: ова легитимизација требало је да пружи потребно идеолошко оправдање не само за вршење дипломатског притиска, као што су западне силе то чиниле унутар Савета безбедности у вези нпр. Либије или Сирије – већ, у крајњој инстанци, у случају „опструкције“ Русије или Кине (у облику дипломатског противљења, па чак и самог вета у Савету безбедности УН), и за једностране интервенције, мимо СБ УН. Последње две америчке амбасадорке у УН, Ники Хејли и Саманта Пауер, су се у томе посебно истицале. Амбасадорка Пауер је иначе, пре него што је ступила на високу функцију, заједно са већ поменутиим Геретом Евансом пропагирала „Одговорност за заштиту“ по разним светским форумима.)

Сам Генерални секретар УН Бан Ки-Мун је на једној конференцији у Берлину 2008. године дословце изјавио да је, у деловању на основу R2P, неопходно предузети „ране, превентивне кораке – који не треба да захтевају ни једногласност у Савету безбедности, ни слике настајућих злочина који шокирају савест света“.⁴² Дакле није била реч само о томе, како се још 2015. године истицало на интернет страници Специјалног саветника Генералног секретара УН за одговорност за заштиту, да „суверенитет више ексклузивно не штити државе од страног уплитања“ (у међувремену је и ова агресивна терминологија уклоњена, односно ублажена), већ да ни вето неке од сталних чланица Савета безбедности не би био довољан да спречи неки нови, оружани излив западног „хуманитаризма“ у свету. Посреди је, дакле, био отворен покушај обесмишљавања међународног права и Савета безбедности, и то уз активну подршку самог Генералног секретара УН у провођење одређених мера наводне заштите.

Овде вреди приметити не само важност (квази)правног утемељења заснованог на исконструисаном „преседану“ као што је Сребреница, већ и важност једне универзализоване идеолошке потке, која не само да даје подлогу за проактивно државно деловање заоденуто у плашту „међународног права“,

⁴¹ <https://www.crisisgroup.org/global/responsibility-protect-idea-whose-time-has-come-and-gone>

⁴² <https://www.un.org/press/en/2008/sgsm11701.doc.htm>

већ и легитимитет за ванинституционално, тј. ванправно па чак и бесправно деловање. Јер, забога, кад су људски животи наводно угрожени, „морални императив“ је све! А када се ствари поставе на моралну раван, колико год неистинита или неискрена она суштински била, то је нешто што јаче утиче на подсвест људи него хиљаде цитата из различитих сувопарних параграфа кодификованог међународног законодавства, па чак и званични протести против „спољног мешања у унутрашње ствари суверених држава“ – ма од кога долазили и колико год надахнути они били.

У исто време, стављање ствари на моралну раван олакшава да се „мека моћ“ преко ноћи преобрази у „тврду“ моћ, тј. оперативна и оружана дејства војних снага на терену. То западне силе добро знају, и зато толико ресурса улажу у рад у различитим међународним комитетима и међународним конференцијама, у оснивање института које те доктрине пропагирају, као и „невладине организације“ које „шире веру“, у медије који их пропагирају, итд. У томе лежи и један од кључева дизања недоказаног „геноцида“ у Сребреници у раван „моралног императива“. Стога, опет, није ни мало случајно то што је британска дипломатија искористила 20-годишњицу догађаја у Сребреници и искористича медијску пажњу да би, кроз предложену резолуцију Савета безбедности УН, изнова промовисала одређене постулате новог и „унапређеног“ међународног интервенционизма, садржаног у доктрини „Одговорност за заштиту“ на коју се позвала више пута у пропалој резолуцији која није усвојена.⁴³

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА: МОГУЋНОСТИ СУПРОТСТАВЉАЊА ЗАПАДНОМ КРСТАШКОМ МОРАЛИЗМУ

Проблем не само за Србију и Републику Српску, већ и за друге државе, укључујући и незападне велике и средње силе, је тај што су оне, захваљујући агресивном западном крсташком морализму и својој медијској инфериорности, уместо у про-активне, сатеране у суштински реактивне, тј. дефанзивну политику сталног тражења различитих „одговора“ на непрестане идеолошко-борбене изазове који долазе из западног правца. Истине ради, таквим земљама недостаје и потребна доза цинизма којом располажу западне елите, а која овима дозвољава да инструментализују „идеале“ на којима њихова друштва бар формално почивају у не само чисто прагматичне, већ и отворено агресивне или деструктивне сврхе.

За разлику од западних земаља, чије елите имају вековно искуство у ковању овог недостојног заната, многе незападне земље или културе искреније – да не кажемо наивније – верују не само у могућности успостављања истинских демократских система на основу западних матрица, већ и у то – што

⁴³ https://www.scribd.com/doc/270919186/Srebrenica-Draft-Resolution-Which-Failed-in-UNSC-on-July-8-2015#from_embed

је кључно за њихов суштински дефанзиван став – да сувереним земљама истински треба да буде остављено право да саме налазе своје путеве ка својој (не)срећи, све док не постану истинска претња за околину. Наравно, та љубав према националном суверенитету има у много чему да захвали не само пуком идеализму или недостатку неке универзалистичке контра-идеје, већ и голом нагону за опстанак, јер је национални суверенитет једна од последњих брана против западног експанзионизма, и једна од малобројних идеолошких контрапунктова западном нео-империјализму „добродетљи“.

У сваком случају, у стању какво је сад, тј. без конкретно формулисаних и операционализованих контра-идеја или идеологија која би се могла универзализовати, за оне који су приморани да реагују на непрекидни низ крсташких западних иницијатива могуће је ипак учинити нешто веома делотворно: гађати у саме стубове легитимитета западног интервенционизма, оличеног у доктрини R2P. Јер, ако се може показати да је један од њених кључних симбола – Сребреница – манипулација препуна лажних конструкција које се сада већ могу лако доказати, то би представљало крупан корак у делегитимисању једне од важних основа садашњег западног интервенционистичког импулса, који је постао највећа претња за светски мир.

ИЗВОРИ

1. https://www.scribd.com/doc/270919186/Srebrenica-Draft-Resolution-Which-Failed-in-UNSC-on-July-8-2015#from_embed
2. <https://slate.com/news-and-politics/2005/07/what-the-genocide-taught-us-about-intervention.html>
3. <https://slate.com/news-and-politics/2005/07/what-the-genocide-taught-us-about-intervention.html>
4. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/may/29/srebrenica-libya-intervention-no-brainer>
5. <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/brendan-simms-road-to-libya-runs-through-srebrenica-2290326.html>
6. <https://www.partitoliberale.it/3819/esteri/guy-verhofstadt-europe-must-avoid-another-srebrenica-in-libya.html>
7. https://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2011&mm=04&dd=16&nav_id=73839
8. <https://www.theglobeandmail.com/opinion/intervention-in-libya-flawed-perhaps-but-better-than-inaction/article1322124/>
9. <https://edition.cnn.com/2012/05/29/world/meast/syria-sarajevo-and-srebrenica/>
10. <https://www.bostonglobe.com/opinion/2014/02/13/srebrenica-moment-syria/hfNxuflE2sbt4JHEIU2sZP/story.html>
11. https://www.washingtonpost.com/world/national-security/un-envoy-invokes-srebrenica-massacre-in-call-for-help-for-syrian-town-of-kobane/2014/10/10/0190e856-50a3-11e4-babe-e91da079cb8a_story.html?noredirect=on&utm_term=.8b010b970f00
12. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11261039/Plans-for-ceasefire-in-Aleppo-on-verge-of-collapse-as-rebels-fear-another-Srebrenica.html>
13. <https://www.channel4.com/news/un-secretary-do-not-allow-syria-to-turn-into-srebrenica>
14. <https://www.mediamonitors.net/sorting-through-the-lies-of-the-racak-massacre-and-other-myths-of-kosovo/>

15. <https://www.theguardian.com/world/1999/mar/23/balkans.tonyblair>
16. <http://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.html>
17. <https://www.brookings.edu/book/sovereignty-as-responsibility/>
18. <http://www.globalr2p.org/>
19. http://www.globalr2p.org/about_us#iab
20. <https://foreignpolicy.com/2009/10/28/the-peoples-sovereignty/>
21. https://www.un.org/ruleoflaw/files/SG_reportA_63_677_en.pdf
22. http://www.globalr2p.org/about_r2p (Приступљено 29.1.2019.)
23. <http://unscr.com/en/resolutions/1674>
24. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))
25. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))
26. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))
27. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))
28. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))
29. <https://www.un.org/press/en/2012/sc10514.doc.htm>
30. [https://undocs.org/S/RES/2409\(2018\)](https://undocs.org/S/RES/2409(2018))
31. [https://undocs.org/S/RES/2409\(2018\)](https://undocs.org/S/RES/2409(2018))
32. [https://undocs.org/S/RES/2409\(2018\)](https://undocs.org/S/RES/2409(2018))
33. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/2018-08-16_Dieng%20Statement.pdf
34. <https://www.un.org/en/genocideprevention/special-adviser-responsibility-protect.html>
35. <https://www.un.org/en/genocideprevention/special-adviser-prevention-genocide.html>
36. <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.html>
37. Ово је верзија преведена са УН-овог сајта 2015. године. Незнатно сведена верзија, на коју се и даље, носталгично, ослања ”Глобални центар за одговорност за заштиту”, се може наћи на: http://www.globalr2p.org/about_r2p
38. <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-syria>
39. <https://www.crisisgroup.org/global/responsibility-protect-idea-whose-time-has-come-and-gone>
40. <https://www.un.org/press/en/2008/sgsm11701.doc.htm>
41. https://www.scribd.com/doc/270919186/Srebrenica-Draft-Resolution-Which-Failed-in-UNSC-on-July-8-2015#from_embed

СУНОВРАТ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА МАНИПУЛАЦИЈАМА ЗЛОЧИНИМА И ГЕНОЦИДОМ

Никола Мијатовић Мишо¹

инжињер и професор Источно Сарајево

Апстракт: У расвјетљавању догађаја у и око Сребренице неизбјежан је тангентни додир са другим ратиштима Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине која су у вези са ратним дешавањима у Сребреници, а која имају исту или већу тежину ратних страха извршених над српским народом у Федерацији Босне и Херцеговине. Срби су успјели опстати и избјећи трећи планирани геноци у 20 вијеку. Многи су широм Европе и свијета осудили поступак високог представника за бившу БиХ Педи Ешдауна о наметању одлуке да се истражи само страдање Муслимана од 10. 7 – 19. 7. 1995. године при извођењу операције ВРС у ослобађању Сребренице, а да се страдања Срба потпуно игноришу, занемарујући страшне злочине над Србима у Подрињу. Познато је да свака појава мора имати узрочно посљедичну везу. Да се не би опет упало у замку пожељну непријатељима, поред анализе десет дана средине јула на простору Сребренице морају се афирмисати изнешени докази који јасно говоре колико је Хашки трибунал инструментализован и диригован да буде елемент селективне правде чиме је свјесно занемарио укупна страдања Срба у Подрињу и другим крајевима БиХ.

Кључне ријечи: *злочини, геноцид, оптужнице, Хашки трибунал, силовања, страдања Срба, одбрана вјековних огњишта*

УВОД

Комисија за истраживање догађаја у и око Сребренице од 10-19.7.1995. године којој је предсједавао Милан Богданић направила је извјештај, а неодговорно руководство Републике Српске, прије свих Драган Чавић, предсједник РС, и Драган Микеревић, предсједник Владе РС, пристали су на манипулације и наметање нетачних података којима су пласиране неистине срочене на штету Срба, и које су нанијеле велику штету српском народу. Већина чињеница из извјештаја Комисије је преузета из неутемељене пресуде генералу Крстићу (пресуда генералу донесена двије године прије формирања комисије). Комисија је прихватила да истражује догађаје у и око Сребренице средином јула 1995. године, с циљем оснаживања изречене срамне пресуде и давање српског пристанка на манипулације и злоупотребе Хашког трибунала,

¹ Професор Никола Мијатовић Мишо, правник, инжињер, професор педагогије-психологије, књижевник из Српског Сарајева, мајор командант јединице Војске Републике Српске, која је за заслуге у одбрамбено-отаџбинском рату одликована високим одликовањем.

будући да ће се на томе градити „истина“ на лажним подацима, а не сагледавање и утврђивање свих чињеница на терену и доношење праведних одлука. Давидовска борба против лажљивог Голијата коју воде појединци из Републике Српске, Републике Србије и нешто часних појединаца из дијаспоре, дала је резултате па све већи дио свјетске јавности зна да није било геноцида над Муслиманима и да су Срби жртве манипулација догађајима.

Као припадник командног кадра ВРС на најтежем, сарајевском ратишту, могу истаћи да у деведесет посто општина Републике Српске није извршен ратни злочин, нити силовање, за разлику од општина у Федерацији БиХ гдје су у већини општина под контролом Муслимана извршени монструозни ратни злочина, обредна клања српске дјеце, жена, стараца, убијање православних свештеника, разапињања на крстове, силовања српске дјеце и Српкиња, разарање вјерских објеката и уништавање остале српске покретне и непокретне имовине.

Српски непријатељи бестидно лажу о Србима стављајући их у геноцидни кош са Нијемцима, Енглезима, Шпанцима, Американцима, Турцима и другима који су широм свијета кроз вјекове починили бројне геноциде. Хрвати и Муслимани некадашње хрватско цвијеће, које је здушно учествовало са усташама и балистима у II свјетском рату на најмонструзније начин побиле је милион и пет стотина хиљада Срба на простору Хрватске, бивше БиХ и на Косову и Метохији.

Задњи владар тадашње Босне и Херцеговине прије окупације од Турака и потурчењака (превјерених Срба, Бугара, Грка, Арбанаса, Арапа) био је краљ Стефан Томашевић из српског рода Котроманића. Њега су Турци убили у Кључу 1463. године захваљујући издаји потурице Анђелића (међу првим превјереним Србима) једног од браће Анђелића - великаша.

То је доказ чија је била БиХ у то доба, а самим тим и раније, а захваљујући јуначким Србима и сада. И данас Срби - српски народ, располаже са 60% катастра - грунота цјелокупне земље бивше БиХ. Такође се мора знати да је задњи попис пред рат деведесетих година показао да у бившој Босни и Херцеговини близу половине становништва чини српски народ, посебно уважавајући чињеницу да је значајан број грађана који су се изјаснили као Југословени углавном били Срби.²

СТРАДАЊА СРБА НАД КОЈИМА СЕ ЗАТВАРАЈУ ОЧИ

Америчка и друге западне јавности слушале су германски и арапски лоби у Америци и чиниле све да се права истина о ратним дешавањима и невиности Срба не чује и не уважава. Након јавне изјаве и упозорења муслиманском руководству од стране директора ЦИА, да је исламско федерално Сарајево

² Извјештај о попису становништва 1991.

СУНОВРАТ МЕЂУНАР. ПРАВА МАНИП. ЗЛОЧИНИМА И ГЕНОЦИДОМ

центар цихадског тероризма за Европу, изречене у очи оним у чијим се скутима одавно приметно исламски радикализам у федералном Сарајеву, и у Америци све се више јавно говори да је муслиманско Сарајево центар европског цихада и да су кроз њега прошла већина терориста прије извођења терористичких акција широм свијета.

Свијет сада јавно говори да су њемачке обавјештајне службе закувале југословенску кризу награђујући своје савезнике из претходних ратова (Хрвате и Муслимане) а кажњавајући савезнике Америке, Велике Британије, Русије, Француске односно српски народ. Њемачка опет вози на челу колоне у коју је упрегла Европу. Француска помно каска не помишљајући на своје аутономне интересе, а Енглеска се коначно отргла, као и што исламски радикализам у Турској није побијеђен већ се стално преко турских обала прелијева и запљускује Европу.

Наводни геноцид над Муслиманима једна је од највећих подвала и манипулација против српског народа која се мора скинути и доказати да је у питању бестидна лаж и замјена теза. Сребреница је измишљена да би се сакрили муслимански монструозни, кржави злочини и геноцид над српским народом у Сарајеву, у коме је у 126 регистрованих мучилишних логора,³ убијено 7428 српских цивила, а силовано на хиљада Српкиња међу њима и малољетних дјевојчица.⁴ Само над јамом Казани у Сарајеву заклано је и у њу бачено више од хиљаду Срба и Српкиња. Подаци говоре да послје рата у Сарајеву није поднијето 8.500 захтјева за поврат стана или куће, није имао ко да поднесе захтјев, јер су муслимански цихадисти побили цијеле породице.⁵ Србима је припадало 90% тих станова или кућа на које није поднијет захтјев. Да би се успјешно замаскирало на хиљада других убијених Срба у Федерацији БиХ су дојучерашње комшије организовале 536 логора за Србе,⁶ као и 221 кржави логор у Хрватској, 21 злоглсни логор у Словенији, стотине логора на Косову и Метохији чак и у Албанији у којима су албански криминалци, терористи и дилери дрога профитирали вадећи унутрашње органе киднапованим Србима продајући их по свијету.⁷

³ Извјештај Савеза логораша Републике Српске, Бања Лука, 2007.

⁴ Миливоје Иванишевић „Досије Сарајево“ Београд, 2018.

⁵ Ибид.

⁶ Ибид.

⁷ Неминовно је овдје расвијетлити злоупотребљаван термин српска агресија на БиХ. Ради примјера, Муслимани су 27.01.1992. године убили Страју Пандуревића и Бранка Баранца у Сарајеву само зато што су се изјаснили као Срби кад су их разуларени чланови тзв. зелених беретки питали у кафани има ли овдје Срба. Дана 25.02.1992. године сручили су осам метака у дипл. инг., Александра Новаковића на вратима његовог стана на Ченгић Вили. Дана 01.3.1992. године убијен је домаћин сватова Никола Гардовић (младожењин отац) испред Старе цркве у Сарајеву, рањен свештеник Раденко Мирковић и запаљена српска застава. Дана 03..3.1992.г. упад хрватских зенги у Брод и окупација Брода заједно са паравојним муслиманским снагама. Дана

Морамо запитати јавност и Хашки трибунал, шта је са злочинцима из Сарајева који су убили 7428 Срба (цивила) и силовали на хиљаде Српкиња! Цихадисти - монструми убили су 1241 жену у Сарајеву, прије убиства све су силоване.⁸ У Сарајеву и другим градовима Федерације БиХ, Хрватске, Космета је убијено на хиљаде Срба доктора, научника, директора, умјетника, спортиста, политичара, судија, новинара, полицајаца, високих официра. Хашки трибунал процесуирао је 7 српских предсједника од којих су поступцима трибунала убијени Слободан Милошевић, Милан Бабић и Горан Хацић, али није било процеса и казне за оне који су упалили ратни фитиљ и безобзирно убијали Србе у Босни и Херцеговини и Хрватској.⁹

Скандалозна су суђења Хашког трибунала и драконске пресуде генералима Станиславу Галићу и Драгомиру Милошевићу за наводна убиства око двадесет хиљада Сарајлија и за масакр на Маркалама и у улици Васе Мискина. Аутор је био свједок на суђењу генералу Галићу када је у оптужници Хашког трибунала стајало да се генерал оптужује између осталог и за убиство око двадесет хиљада грађана Сарајева. Истраживачко-документациони центар Мирсада Токаче у Сарајеву тврди сада, да је у току овог рата у Сарајеву укупно страдало по свим основама 9.600 грађана. Међутим, треба се присјетити да је тај исти ИДЦ тврдио да је током рата у БиХ страдало 350.000 становника БиХ, а сада саопштава да је на свим странама страдало 96.000 људи.¹⁰ Ово нам говори, да како СДА свира, тако Токача и Машовић играју.

Врло мало или нимало муслиманских крвника одговара за звјерске злочине извршене над Српкињама и Србима у цијелој Федерацији бивше БиХ, а посебно у Сарајеву, Зеници, Тузли и у и око Сребренице. По овоме испада да је Хашки трибунал сматрао да су српски генерали клали, силовали и на друге звјерске начине убијали Србе по Федерацији БиХ. Хашки трибунал и послеј толико година након изрицања пресуда не прихвата доказане чињенице да су диверзије у улици Васе Мискина и на пијаци Маркале извршили муслимански терористи по наредби милитантних цихадиста и сљедбеника Исламске декларације Алије Избетбеговића. Апсурдно је да се генерал Милошевић

26.03.1992. године здружене паравојне хрватске и муслиманске снаге нападе су цивиле у насељу Сијековац код Брода и том приликом убиле 54 Србина. Дана 02.04.1992. године извршена је инвазија хрватске војске и паравојних хрватских и муслиманских формација на Купрес и српски Малован. Том приликом је побијено све Српско мушко и женско што је затечено у Купресу и Маловану, најчешће клањем, а прије тога су жене силоване. Дана 04.04. 1992. године убијен је Србин-полицајац Петар Петровић на дужности у станици полиције Ново Сарајево, убиле су га мучки, кукавички радне колеге с леђа. Дана 4.4. нападнути су српски Кртељи, и покраден дио опреме републичког МУП-а, том приликом је убијен Србин мјештанин. Дана 21. и 22. 04.1992. године извршен је фронтални напад Муслимана на Ннасеље старосједилаца Добриња 4 и Српску Илићу гдје је погинуло 20 Срба, а рањено 80, чиме су отворена врата паклу рата у бившој БиХ.

⁸ Миливоје Иванишевић „Досије Сарајево“ Београд, 2018.

⁹ Извор података о жртвама у Сарајеву, Центар за истраживање жртава МУП-а РС.

¹⁰ Ибид.

оптужује за испалену минобацачку гранату баш када је био на лијечењу на ВМА у Београду иако су многи међународни кругови потврдили да је та граната на Маркале испалена с муслиманских положаја. За недоказану кривицу осуђен је на 27 год. затвора. Оптужница генералу Галићу препуна је лажних доказа, гласина, нетачних изјава свједока, подметања искривљених информација и фалсификата, а осуђен је на доживотну робију.

Зашто ћути Међународни црвени крст који је крајем маја 1992. године успио отргнути из муслиманских канџи разулареног Сарајева из 126 крвавих логора око хиљаду дјевојака Српкиња силованих, злостављаних, понижаваних. Заувјек ми се урезало питање једног од возача који су изашли да затраже воде у касарни „Слободан Принцип Сељо“ гдје су свратили на освјежење прије наставак пута за Београд гдје су Српкиње упућене на киретажу: „Није могуће да је Сарајево за неколико мјесеци изникло у султанат зла. Сјеме ове бездушности клијало је одавно, јер оволика мржња не изниче за кратко вријеме?“ Срби и Српкиње који нису успјели побјећи из Сарајева, по завршетку рата изјављивали су под заклетвом, да су логори из којих су ослобођене поменуте Српкиње већ наредних дана били опет препуни недужних Српкиња.

Шта је са предратних преко тридесет хиљада Срба из Зенице? (23.000 Срба и 15.000 југословена од чега су већина Срби). Данас у Зеници евидентирано је 2.000 Срба, а реално их живи 400. Ко поби хиљаде настањених Срба у овом граду и ко одговара за стратишта у ријечи Босни, високим пећима? Што се никад не процесуираше они злотвори који су мртвог Обрена Миловића почетком 1992. год. вукли зеничким улицама закаченог за ауто, на тај начин увесељавајући умоболнике? Треба питати тада једног од водећих у СДА Зеница Шефика Џаферовића, сада члана Председништва БиХ, шта је с опструкцијама процесуирања цихадистима за хиљаде убијених Срба и силованих Српкиња у логорима: Ђелебићи, Силос Тарчин, Пазарићки логор, Крупа Зовик, Брадина, Мусала Коњиц, Виктор Бубањ, Централни затвор Сарајево, ФИС Сарајево и још 124 крвава логора у Сарајеву, Дретел Чапљина, више зеничких крвавих казамата, а посебно предратни затвор Зеница и Музичка школа у Зеници, те више логора у Горажду, бихачким стратиштима, мостарским казаматима, тузланским и другим свирепим мучилиштима?

За већину звјерстава извршених над Србима још нико није одговарао. Наводни геноцид у Сребреници главна је тема свјетских медија и треба очекивати да ће ова конференција одговорити на многа питања обзиром да је досадашње гранато дрво неправде и наводног геноцида спречавало да се види шума геноцида и злочина над Србима и етничког чишћења Срба у БиХ, Словенији, Хрватској, Косову и Метохији па и Црној Гори одакле је протјерано више од милиона Срба. За поменуте тврдње постоји безброј доказа, који ће на разуман начин и ван сваке сумње показати да је наводни геноцид над муслиманским - цихад ратницима у Сребреници најобичнија фарса удружених

српских непријатеља, уз замјену теза над ким је заиста извршен геноцид, као и ко је агресор, а ко жртва.

У нелегитимној тужби бивше БиХ пред Међународним судом правде у Хагу против Србије за наводну агресију на БиХ и почињени наводни геноцид над Муслиманима, нелогично је да је тужба написана 1993. године¹¹, а да су се наводни злочини десили у Сребреници тек јула 1995. године. Србију су тужили и ништа нису могли доказати јер су на основу подметања, сакривања доказа у корист Срба гдје су у лажним недјелима учествовали и поједини службеници УН и службеници Хашког трибунала, судије, тужиоци и истражитељи, који су често на основу лажних изјава лажних свједока, без утврђивања чињеница, судили и још увијек суде политичарима и официрима из Републике Српске. На суду је доказано ван сваке сумње да није било намјере, није постојао план, није извршено масовно - тотално уништење групе једног народа јер ниједно дијете, жена, ниједан цивил, нису убијени јер Србима није био циљ направити геноцид над Муслиманима.

Треба се присјетити да су у мају 1992. године Муслимани из Сребренице упутили позив Србима из Братунца да дођу на састанак ради договора о мирном рјешавању спорова. Предложено је да на преговоре 08. 5. 1992. Г. дође ауторитативни Горан Зекић, судија и члан Скупштине БиХ, јер је до тада уживао повјерење Срба и Муслимана. Умјесто мировних емисара у Сребреници дочекали су га меци из засједе на путу између Сребренице и Саса, према Залазју. Убијен је на свиреп и подмукао начин. То је потпис кривоклетника који ће се понављати по истом шаблону цијели рат. Ово је био још један од повода да рат у Подрињу крене и разбукта се. До тада ниједан Муслиман или Хрват није повријеђен, рањен нити убијен.

Зар треба питати ко је почео рат или агресију? (*7) Учинили су то Бошњаци јер су пристали на разбијање Југославије, убијеђени да то раде само на штету Срба. Апсудне су оптужбе за агресију јер је немогуће извршити агресију на самог себе. Сви добронамјерни то знају, а злонамјерни то не желе чути, а бивша и садашња БиХ никада није била већински муслиманска, ни хрватска. Напротив и данашња БиХ као и бивша и поред силних буна и ратова и масовног уништавања и расељавања Срба од стране турских поданика, (као и Брозових егзекутора – осма офанзива), увијек била и остајала српска, хришћанска. (Данашњи Муслимани превјерници Срби и православци, потоњи Бошњаци у то вријеме су се изјашњавали као Турци). Муслимани су избјегавали попис све до 2011. године, (задњи попис прије тога извршен 1991. године) па су након пописа три године одлагали објављивање резултата. Период одлагања објављивања резултата пописа злоупотребијен је за штимање резултата док нису дошли до 50%. Срби су и након извршених погрома и геноцида у I и II свјетском рату успијевали одбрани своју

¹¹ Ибид.

СУНОВРАТ МЕЂУНАР. ПРАВА МАНИП. ЗЛОЧИНИМА И ГЕНОЦИДОМ

територију, обновити популацију, ојачати свијест о националном идентитету и учинити све да спријече уништење Срба старосједилаца Балкана.

Шта је с одговорношћу и привођењу правди цихадиста који су масакрирали недужну дјецу након договора да безбједно напусте Сарајево и Тузлу у колонама ЈНА над којима је извршен масакр у Добровољачкој улици и Брчанској малти маја 1992. године. Ова питања постављају се свим политичким функционерима у Федерацији БиХ гдје су живјели Срби прије рата као и мјестима у Хрватској и на Косову и Метохији? Како на мистериозан начин бијаху побијени и ко одговара за десетину хиљада побијених српских цивила у Федерације БиХ? Многи су као ратни заробљеници на најзвјерскије начине убијени од стране Петог корпуса тзв Армије БиХ, шта је са Озренским, Возућким Србима којима су цихадисти одсијецали главе па су играли лопте са њима, Нишићким Србима које су цихадисти припадници 3. корпуса Армије БиХ на најсвирепији начин убијали?! Мора се рећи, заиста је умоболно ако мислите да неко може опростити и заборавити стварни геноцид над српским народом у Подрињу, гдје је на најзвјерскији начин убијено 3.500 Срба, Српкиња, посебно кроз ритуална клања.¹² Сlike звјерстава исламских ратника дубоко су урезана у сјећање оних који су видјели ту крволочност.

МАНИПУЛАЦИЈЕ ДОГАЂАЈИМА У СРЕБРЕНИЦИ

О првој комисији за Сребреницу, која је требала утврдити обостране злочине у Сребреници, пресједник Марко Арсовић, тадашњи предсједник Уставног суда Републике Српске, одбио је захтјев високог представника и муслиманских представника из Сарајева да ради по њиховом налогу и часно поднио оставку. Нова комисија прихватила је под притиском да истражује само муслиманске жртве у периоду од 10. до 19. јула 1995. године за вријеме одбрамбеног напада српских снага на положаје 28. дивизије Армије РБиХ при ослобађању Сребренице, а да се потпуно занемаре српске жртве које су проузроковале српски одговор у Подрињу.

Један од чланова друге комисије доктор правних наука Бранко Живанчевић на питање новинарке БХ ТВ1 како је комисија дошла до броја осам хиљада сребреничких жртава? Децидно је изјавио: „Понављам вама и осталим, по стоти пут, да није ријеч о осам хиљада жртава, већ о шест хиљада и осам стотина наводних жртава. До овог броја Комисија је дошла на сљедећи начин: нама су за вријеме рада комисије у комисију долазиле нане, дједови, тетке, стрине, комшије па и дјеца и доносили спискове или говорили имена и презимена наводно страдалих, а ми их уписивали и тако дошли до броја шест хиљада и осам стотина наводних жртава.“¹³

¹² Миливоје Иванишевић (2010) *Лична карта Сребренице*, Београд

¹³ БХТВ 2004.

Треба ли таквој изјави коментар или треба спријечити све оне који се служе лажима о сребреничким жртвама и исконструисаним оптужбама за наводни геноцид који није заснован ни на једном правном институту као доказ. За наводни геноцид над Муслиманима довољно је измишљено име или презиме муслиманске жртве и Срби су морали одговарати, а истовремено за три хиљаде и пет стотина доказаних, пронађених и сахрањених српских жртава у Подрињу (на жалост многе српске жртве још нису пронађене) нико није за њих одговарао посебно не муслимански командант Насер Орић који се јавно страним новинарима хвалио како је клао Србе. Ради истине и правде мора се упознати јавност да је у и око Сребренице убијено три стотине жена Српкиња, а више стотина их је прије убиства силовано. Педесет четворо српске дјеце је убијено од којих су тридесет двије дјевојчице прије убиства силоване. Поред свог болесног и пакленог наума да до сржи понизе и оптуже српски народ ипак се дошло до необориве истине да Срби у цијелом протеклом рату у и око Сребренице нису убили ни једно дијете, жену, као што није извршено ни једно силовање у цијелом Подрињу, а не само у Сребреници.

Група независних експерата, доктора медицинских наука, форензичара, патолога провјерила је и анализирала извјештаје у хашкој судници о масовним и појединачним гробницама сребреничких војника 28. дивизије Армије РБиХ. Извјештаје су сачинили страни судски експерти Хашког трибунала од којих су већина из Јужне Америке и САД, тада наклоњена муслиманској страни. Утврдили су, да су многи од тих наводних експерата били без стручних квалификација и искуства за обављање експертиза над жртвама, да су многи извјештаји били нетачни, произвољни, неутемељени на чињеницама, па и лажирани без ослонаца на чињенице. Том приликом дошли су до броја постојећих, ангажованих и објективно очекиваног укупног броја погинулих муслиманских екстремиста у Сребреници и преживјелих којима се успјело ући у траг и поред скривања чињеница. Утврдили су да је пронађено 1956 бутних костију што указује да је у гробницама сахрањено 978 погинулих. Систематском анализом муслиманске документације и документације хашких експерата у Хашком трибуналу користио се пуковник Ратко П. Шкрбић судски вјештак у процесу код више српских генерала у Хашком трибуналу.¹⁴

Вјеродостојни подаци поврћују налазе експертске групе из Београда и налазе пуковника Ратка Шкрбића да се на основу увида у муслиманску документацију и документацији Хашког трибунала утврдило да је уласком 285. лбр Жепа у састав 28. дивизије са 1.127 припадника те бригаде, укупно бројно стање 28. дивизије на дан 31.05.1995. године, износило је 6.450 муслиманских бораца.¹⁵

¹⁴ Ратко П. Шкрбић, „Сребреничка подвала“, Београд, 2013. стр. 45.

¹⁵ Извјештај команде 28. дивизије бр:03-183-196 од 01.6.1995. године команди 2. К стање попуне на дан 31.5.1995. године.

СУНОВРАТ МЕЂУНАР. ПРАВА МАНИП. ЗЛОЧИНИМА И ГЕНОЦИДОМ

Ибран Мустафић оснивач СДА у Сребреници у интервјуу датом „Вечерњим новостима“ 21.12.2013. године на страни 16. тешко оптужује Алију Изетбеговића и Насера Орића да су са тадашњим предсједником САД Билом Клинтонем договорили злочин над Муслиманима у Сребреници.¹⁶ Разлог жртвовања Сребреничана, је операција бомбардовања ВРС и Републике Српске од стране НАТО и њено приморавање на припремљене преговоре уз већ планиране уступке од српске стране. По подацима којима располаже Ибран Мустафић, Насер Орић и његови криминалци ликвидирали су око 1.000 Муслимана у Сребреници за које су процијенили да су им пријетња ако се докопају слободне територије.¹⁷

Произлази да је потребно сагледати низ доказа којима се у потпуности разголићују лажна приказивања и калкулације Муслиманске стране са бројем становника, бројем, погинулих, бројем заробљених и бројем оних који су се пробиили до одредишта на муслиманској страни као и оних који су превезени уз одобрење српских власти и српским средствима.

Предсједник општине Сребреница Фахрудин Салиховић доставио је заводу за статистику БиХ Сарајево, Заводу за статистику и окружном секретаријату за одбрану Тузла акт број: 01-06/94 од 11.01.1994. године, у коме наводи: на основу вашег акта број: 31-01/3, од 07.01. 1994. године.¹⁸ достављамо тражене податке: број локалног становништва на општини 9.791, број локалног становништва дислоцирало са својих огњишта 10.756, број прогнаног становништва са других општина је 16.708. Укупан број становника у Сребреници са 28. дивизијом износио је 37.255 лица. А они калкулишу са 45.000 лица у односима са међународном заједницом. Фахрудин Салиховић упозорава функционере РБиХ да тимови УН не смију доћи до овог списка како не би сазнали да се стално приказује 8.000 становника више од стварног стања. Значи, Муслимани су цијели рат, свјесно обмањивали међународну заједницу пријављујући осам хиљада становника више од стварног стања да би добили већу хуманитарну помоћ. Сами Муслимани су дали одговор за наводних 8.000 несталих, наводно стријељаних. То је оних 8.000 фантомских које су били приказивали као лажни вишак у људству, сада их приказују као лажни мањак у људству, односно страдалих.

У документу УН сектор сјевер исток Тузла - авио база, од 04. августа 1995. године број 00412059 у потпису мајор Гај Сандс шеф Г5, цивилна и војна

¹⁶ Ибран Мустафић ,оснивач СДА у Сребреници, у интервјуу „Вечерњим новостима“ од 21.12.2013. стр. 16.

¹⁷ Ибран Мустафић, *Планирани хаос*, Сарајево, 2008.

¹⁸ Извјештај предсједника општине Сребреница Фахрудин Салиховић Заводу за статистику БиХ Сарајево, Заводу за статистику и Окружном секретаријату за одбрану Тузла акт број: 01-06/94 од 11.01.1994. године, у коме наводи податке о броју становника.

операција наводи се да је укупно евидентирано избјеглих из Сребренице 35.632 лица.¹⁹ (извор података УН)

Карл Билт у својој књизи „Мисија мира“ износи тврдњу да је у току једне недјеље (мисли се на 10.7-19.7.1995 године) у борбама са српским снагама по шумама, крај путева, у зонама Сребренице и Тузле Живот изгубило око 4.000 људи.²⁰ (муслимански извори)

Поручник муслиманске војске 28 дивизија Нуриз Селимовић каже да је у борбама приликом пробијања српских линија одбране погинуло око 4.000 припадника 28. дивизије.²¹ (муслимански извор)

Сефер Халиловић бивши командант тзв. Армије БиХ изјављује да је три хиљаде наоружаних бораца 28. дивизије из Сребренице успјело стићи у Тузлу²². Хашки извори потврђују да је стигло више од 2.000 ненаоружаних муслиманских војника стигло из Сребренице. (муслимански извор)

На питање пред Хашким трибуналом: да ли је у могућности да изнесе процену колико је људи прошло кроз три рова? Мисли се на договорени коридор који је потпуковник Винко Пандуревић договорио са пуковником Шемсом Муминовићем, командантом 106. муслиманске бригаде, који је лично надгледао пролаз муслиманских снага, потпуковник Винко Пандуревић је изјавио: „...ја бих рекао да је прошло најмање 5.000-6.000 људи, бораца.“²³ (српски извор)

У СРЕБРЕНИЦИ НИЈЕ БИЛО ГЕНОЦИДА НАД МУСЛИМАНИМА

Систематским ишчитавањем наведених извора (муслиманских политичара, команданата, командира, свједока на суђењу у Хагу, бораца, цивила, Карла Билта, представника УНПРОФОР-а, хашких истражитеља, београдске експертске групе, српских оптуженика и свједока) долази се до броја погинулих у борбама приликом пробоја од 1.000 до 4.000 припадника 28. дивизије. Када се томе дода 35.532 становника Сребренице пристиглих у Тузлу (овдје нису приказани Муслимани избјегли у Кладањ, а и ова група тражи детаљнију анализу, јер је значајна не само по броју евакуисаних), лако је закључити да недостаје неколико десетина лица од броја који је муслиманско руководство тврдило да има људи у Сребреници. Битно је напоменути да извори УН тврде да су снаге УН у току рата превезле из Сребренице на

¹⁹ Докуменат УН сектор сјевер исток Тузла авио база, од 04. августа 1995. год. број 00412059.

²⁰ Карл Билт, *Мисија мира*, издање „Погледи“, Крагујевац, 1998. стр. 103.

²¹ Винка Пандуревића „*Живот се брани истином*“ стр. 540, бр. докум. 02631692 стр 7, Хаг 2011 – Београд, 2015.

²² Сефер Халиловић „*Лукава стратегија*“, Сарајево, 1998. год., страна 133.

²³ Винко Пандуревић, „*Живот се брани истином*“ стр. 145. Хаг 2011 - Београд 2015.

СУНОВРАТ МЕЂУНАР. ПРАВА МАНИП. ЗЛОЧИНИМА И ГЕНОЦИДОМ

муслиманску страну више од 10.000 лица. Све то говори да су била само појединачна стријељања муслиманских војника и да су надуване бројке о хиљадама стријељаних обичне лажи које су плански лансиране са циљем да се оптуже Срби.

Муслимани из Сребренице гинули су у терористичким нападима на српска цивилна насеља, на српске борбене положаје пробијајући се територијом преко 60 километара од заштићене зоне. Неки од примјера су масакри у Кравици, Бјеловцу, Залазју, Скеланима и десетине других српских села. У тим терористичко-диверзантским акцијама минирали су куће, спалили и разорили 86 српских села и заселака при том убијајући све живо што би затицали у небрањеним или слабо брањеним цивилним насељима не штедећи ни дјецу, жене и старце, и вршећи стравична звјерства као што су ритуална клања и животињска силовања дјевојчица као и жена без обзира на године старости. Вадили су унутрашњост стомака, урезивали крстове на разне дијелове српских тијела, набијали заробљене цивиле на колац, разапињали на крстове.²⁴

Након масакра у класичном диверзантско-терористичком нападу које су починили над српским цивилима у селу Вишњица (све стара и онемоћала лица, ни једно лице није посједовало оружје) извршеног 26.6.1995. године припадници 28. дивизије Армије РБиХ разорили су и спалили цијело село, побили све становнике, покрали су стоку и опљачкали драгоцености које су посједовали Срби. Послије недјела побјегли су у безбедносну зону, па су из Армије БиХ добили честитке за „подвиг“ уз напомену, да су четници, четници били наоружани или не.^{25 26}

Врло мали број Муслимана је страдао у стријељању. Кад је ријеч о доказима о наводним и реалним стријељањима најбоље потврђује изјава свједока Хашког трибунала Дражена Ердемовића (отац Хрват, мајка Муслиманка, ангажовао се у све три националне војске). Дакле изабрана је личност не само што је тотално ненаклоњена Србима већ је и непријатељском мржњом задојена према Србима. Да су све његове изјаве болесне лажи и измишљотине говори и чињеница да су Хашком суду познате генералије и остале седморице из групе која је наводно са њим извршила стријељање, а да их Хашки трибунал никада није позвао на одговорност. Њих на одговорност није позвао ни суд Босне и Херцеговине, а одговор је зашто нису позвани врло јасан и чит?: не смију их позвати јер би се тада утврдило да је приликом стријељања које је извршио Ердемовић упркос стриктном наређењу да је то забрањено и недопустиво ипак стријељао десетак муслиманских терориста.²⁷

²⁴ Ибид.

²⁵ ГША Р БиХ број 1/825-525 од 27.6.1995. Доставља командама: 2К АР БиХ и 28. дивизије

²⁶ Ратко П. Шкрбић „Сребреничка подвала“, Београд, 2013. год. стр.71.

²⁷ Жерминал Нивиков, *Крунски сведок*, Албатрос плус, Београд, 2008.

На постављено питање откуд три хиљаде ковчега коришћених при сахранама, (податак из 2010. год. прим. аутора) погинулих и наводно стријељаних, у гробљу Поточари код Сребренице независни експерти су нашли одговор на основу прикупљених доказа да су фрагментарни дијелови костура – по неколико кошчица скелета (из врећа) убацивани у ковчеге приказујући их као цијеле лешеве да би и на тај начин мултипликовали број наводних погинулих и изазвали што већи анимозитет према Србима, а солидарност и сапатњу са екстремним исламским цихадистима, диверзантима - терористима.²⁸

Јавности на простору бивше Југославије - судијама, тужиоцима и истражитељима хашког трибунала разоткривани су случајеви наводно стријељаних чија су имена уклесана на надгробним споменицима и заједничкој плочи, а који су се појављивали на бирачким мјестима бирајући као и други бирачи јер су у ствари били живи и као такви евидентирани на бирачким списковима од чега највише у тузланском и сарајевском кантону. Таквих „стријељаних“ а у ствари најживљих диверзаната-терориста по досадашњим сазнањима има око хиљаду.²⁹

Организације за тражење несталих и погинулих бораца и цивила у одбрамбено-отаџбинском рату Републике Српске дошла је до непобитних доказа да је у гробљу Поточари код Сребренице сахрањено више стотина лица из разних дијелова бивше Босне и Херцеговине који немају никакве територијалне везе с Сребреницом, нити су се у њој налазили ни прије ни у току рата. Постоје информације од српских свједока избјеглих из Сарајева, да су многи од сахрањених у Поточарима српске жртве поклане у казаматима Федерације БиХ. Наведени најподлији злочин изазива немјерљив презир и гађење према њеним промотерима.³⁰

Очигледан, показатељ нерационалне мржње је јавни иступ генерала Рудолфа Шарпинга, у вријеме сребреничких дешавања, министра одбране Њемачке и његов покушај да заједно са њиховим пијунима исламским терористима призову наводни геноцид над фундаменталистима у Сребреници. Он је јавно, на телевизији, пред милионским аудиторijумом слагао, не трепнувши, да је приликом извршења одбрамбеног напада ВРС и ослобађања Сребренице извршен масакр над шездесет хиљада Муслимана.³¹ Одмах су га демантовали највиши функционери Републике Српске. Утврђено је да је у и око Сребренице у току ослобађања живјело нешто више од тридесетак хиљада

²⁸ Центар за истраживање страдања Срба Министарства унутрашњих послове РС.

²⁹ Миливоје Иванишевић (2015) „Lična karta Srebrenice: Evo koliko je Muslimana poginulo u Srebrenici!“, *Intermagazin* 16.7.2015, www.intermagazin.rs/licna-karta-srebrenice-evo-koliko-je-muslimana-poginulo-u-srebrenici/

³⁰ Ибид.

³¹ РТРС емисија Некад било, 2015.

СУНОВРАТ МЕЂУНАР. ПРАВА МАНИП. ЗЛОЧИНИМА И ГЕНОЦИДОМ

Муслимана-Бошњака, од чега је 28. дивизија бројала око 6.000 бораца. Познато је да ни једна жена, нити дијете нису страдали од српске стране већ су напротив по изричитој жељи превезени уз обезбијеђење у Тузлу. Командант генерал Ратко Младић је окупљеним Муслиманима рекао да се не плаше, обећавајући да их нико неће вријеђати, а камоли повриједити. Обећање је у потпуности испоштовано. Старјешине 28. дивизије су обавјестиле Изетбеговића, након пробоја њихових јединица у Тузлу (пошто је Насер Орић прије ослобађања Сребренице побјегао у Тузлу), да се највећи дио припадника 28. дивизије у вишедневним борбама успио пробити до одредишта (већину је пропустила хумана српска војска)³² и да је приликом пробоја погинуло између 1.000 до 4.000 припадника 28. дивизије и да је по њиховој процјени страдао значајан дио српских бораца.

Након ових сазнања, а у складу с приједлогом Била Клинтона, тадашњег предсједника САД, Алији Изетбеговићу, да се „стријеља“ 5.000 Муслимана, тзв међународна заједница и НАТО су имали изговор да бомбардује српске снаге.³³ НАТО је користећи управо бројку наводно 4.000 погинулих терориста у борби приликом пробоја 28. дивизије на подручју Сребренице покренуо бомбардовања положаја ВРС, школа, болница, домова здравља путне и жељезничке инфраструктуре, фабрика Републике Српске. Бомбардовање је вршено разорним бомбама обогаћеним убиственим уранијумом, чије ће се посљедице осјећати хиљадама година.

Први покушај призивања геноцида услиједио је од министра иностраних послова РБиХ Хариса Силајџића који је злоупотребивши говорницу Генералне скупштине УН безочно слагао цијели свијет извјештавајући да је приликом превентивних одбрамбених акција ВРС на бихаћко ратиште погинуло (80.000) осамдесет хиљада Муслимана. Свима оним који не знају податке о броју становништва општине Бихаћ подаци Статистичког завода Федерације бивше Босне и Херцеговине по попису из 1991. године говоре³⁴ о Муслимани - 46.737 лица, Срби -12.689 лица, Хрвати - 5.580 лица и Југословени - 4.356 лица. Силајџићева монструозна лаж послужила је као доказ наводног масакра - геноцида над Муслиманима у Бихаћу па су упрегнуте НАТО снаге које су најсавременијом авијацијом с најразорнијим авио бомбама обогаћеним уранијумом дејствовале по српским градовима, селима, домовима здравља, болницама, школама, путној и жељезничкој инфраструктури као и по положајима ВРС и по нашим оруцима и оружјима.

И тада су енергично реаговали највиши политички и војни представници Републике Српске, предсједник РС др Радован Караџић, пресједник Скупштине РС др Момчило Крајишник и командант ВРС генерал Ратко

³² Винко Пандуревић „Живот се брани истином“, Хаг 2011 – Београд 2015. стр. 544.

³³ Ибран Мустафић, *Планирани хаос*, Сарајево, 2008.

³⁴ Говор Хариса Силајџића пред Генералном скупштином УН-а 1995.

Младић, као и највећи дио правдољубиве интелигенције у свијету укључио се, да се елиминишу лажи манипулатора Силајџића и његове сарајевске камариле лопова, окупљених око Алијине идеје из Исламске декларације да са другим вјерама нема сарадње и живљења и гдје ислама нема да мора доћи, а друге религије морају нестати (парафразирано).

Да нису успјели демантовати фундаменталистичке лажи о наводном бихаћком геноциду Сребреницу нико не би ни спомињао, већ би се расправљало о Бихаћу као наводном мјесту геноцида. Послије рата председник борачке организације Армије бивше БиХ из Санско - Унског кантона, неопрезно је дао спискове погинулих Алијиних бојовника за „његов“ кантон, новинарки лондонског ТВ ББС, из којих се сазнало да је у борбама са српским снагама у току цијелог рата на том подручју погинуло (80) осамдесет припадника Армије РБиХ, а да је у међусобним борбама Алијиних цихадоваца и Фикретових умјерених Муслимана у Западној Босни погинуло око 6.000 Изетбеговићевих цихадоваца.

Како је муслиманска фабрика измишљотина и налогодаваца психолошко - пропагандне машинерије безобзирно лагала стално понављајући монструозне измишљотине против Срба на основу којих су доношене пресуде пред Хашким трибуналом што ће потврдити и овај случај у низу сличних пресуда када су српски оптуженици у питању. Генерал ВРС Радослав Крстић осуђен је на 46 година затвора за наводно помагање у геноциду, а да та правна норма није доказана ни у једном елементу. Чињеница је да свјетско законодавство познаје поред планирања геноцида, намјера извршења, извршења, циља геноцида и саучесништва у извршењу геноцида, недвосмислено потврђује да се ни једно од наведених кривичних дјела није могло доказати Србима, односно борцима ВРС као ни генералу Крстићу. **Не можете некога осудити за помагање у кривичном дјелу које претходно није утврђено.**³⁵

Мандат Комисије за истраживање догађаја у и око Сребренице 10-19. јула 1995. године трајао је до 12.07.2004. године. Комисија је образована 15.12.2003. године а првостепена пресуда генералу Крстићу (А/8) 02.02.2001. године донесена је иако истраживање није било завршено. Комисија није била ни почела с радом, а драконска пресуда генералу Крстићу је изречена на основу непостојећег правног института, а то је наводно помагање у геноциду.

Истраживања догађаја у и око Сребренице од стране Комисије на чијем је образовању инсистирао високи представник за бившу БиХ била је заснована на захтјеву Хашког трибунала односно тужиоца Карле де Понте, а исти тај трибунал се у највећем дијелу пресуда за наводни геноцид другим оптуженим позива на скандалозну пресуду генералу Крстићу и налазе Комисије. **Неутралним и српским истражиоцима и Комисији из Републике Српске,**

³⁵ Пресуда генералу Крстићу (2001) *Тужилац против Радислава Крстића*, Хашки трибунал, Пресуда, IT-98-33-T, 2.8.2001

ексхумације и обрада посмртних остатака биле су недоступне. Монопол над тим активностима искључиво је имала Федерална Комисија Амора Машовића.³⁶

Разоткривањем свих наведених подвала трајно је срушен кредибилитет Хашког трибунала потврђујући сву његову хипокризију, разголитивши истражиоце, тужиоце и судије. Било је, мада у малом броју, часних изузетака и код судија, тужиоца и истражиоца. На жалост њихова јавна изузимања из криминалних одлука нису помагала јер је већина протезала и доносила неправедне осуђујуће одлуке за Србе, а углавном ослобађајуће за Хрвате, Муслимане и Шиптаре.

Још један драстичан примјер у низу дугих примјера неправде, приликом изрицања пресуда српским оптуженицима у Хашком трибуналу је и пресуда др правних наука Војиславу Шешељу. Господо из Хашког трибунала, зар заиста мислите да грађани Балкана, Европе и свијета, не виде како сте за недоказани вербални деликт осудили др Војислава Шешеља на једанаест година робије!?

У том истом Трибуналу за три хиљаде и пет стотина српских мученика из Подриња и Сребренице међу којима је највише цивилних жртава и то жена, дјеце, старца побијених на најмонструозније начине, уз обавезна силовања прије клања не осудише никог па ни свирепог крвавог Насера Орића утирући пут безакоњу у поступцима пред локалним судовима што је најбољи показатељ правде какву дијеле међународни судови.

Мора се споменути пресуда изречена генералу Здравку Толимиру која на најбољи начин илуструје сву хипокризију Хашког трибунала и обесмишљавање међународног права. На жалост сада покојни, (прим. аутора) Генерал Толимир осуђен је за кривично дјело геноцида, пресуда изречена 12.12.2012. године зато што су наводно борци ВРС убили три члана руководства Жепе (сви остали становници Жепе су српским средствима превоза превезени на Муслиманску територију).³⁷ Образложење за престрогу квалификацију дјела и пресуду је неприхватљиво. Ријетко се спомене стотине српских жртава, Вишеграђана, Рогатичана, Боричана које су Муслимани из Жепе, убијали цијели рат, на најсвирепији начин, од клања до набијања на колац, а у Хашком трибуналу нема слуха за српске жртве.³⁸

Запажање политичких аналитичара, а у вези је карактеризације догађаја у Сребреници: док нам непријатељи нису политички, а и физички елиминисали елиту научних српских витезова о Сребреници се није говорило ни као о мјесту злочина, а не као мјесту геноцида.

³⁶ Ратко П Шкрбић „Сребреничка подвала“. Београд 2013. стр. 168.

³⁷ Ибид.

³⁸ www.ictu.org/x/cases/tolimir/tjug/en121212_summary.pdf, str.7.

ЗАКЉУЧАК

Мора се истаћи да је за педесет милиона жртава у II свјетском рату на Нирнбершком процесу суђено 177 њемачких команданата наредбодаваца и извршилаца ултранацистичког освајачког рата. Осуђени су скоро на исти број година робије као и Срби у Хашком казамату. За одбрану својих хиљадугодишњих огњишта и српске нејачи у овом рату страдало је више од 38.000 Срба у бившој БиХ. Дакле страдало је више Срба него агресора Муслимана, Хрвата и Шиптара-Албанаца заједно. Хашки трибунал подигао је 161 оптужницу, од тога 105 против Срба зато што су бранили нејач, своју отаџбину и хиљадугодишње територије. Срби су пресуђени на 1.025 година робије, а само тројица ослобођени кривице. За агресију на Србе, геноцид над Србима, етничко чишћење више од милион Срба процесуирано је петнаестак Хрвата, пресуђени на 183 година робије, а седам их је ослобођено. Суђено је шесторици Муслимана-Бошњака пресуђени на четрдесет година робије, тројица ослобођени оптужби и три Албанца-Шиптара на 13 година робије, а пет њих је ослобођено. До сада је у судовима у бившој БиХ правоснажно осуђено 64 Србина на 512 година робије за наводни геноцид. По српским изворима и изворима европских објективних институција у БиХ је страдало укупно осамдесет шест хиљада цивила и бораца од чега само српски губици износе близу четрдесет хиљада страдалих.³⁹

Истраживање треба наставити до потпуног разоткривања лажи и признавања наших непријатеља и Хашког трибунала да су плански монтирали геноцид над Муслиманима, а да је он у ствари спроведен над Србима. Чланови удруженог злочиначког подухвата за nanoшење непоправљиве штете Србима да одговарају за своја злодјела. Ради цјеловите истине треба формирати комисију Републике Српске за расвијетљавање страдања Срба у 536 логора у Федерацији БиХ од тога само 126 логора у Сарајеву и покренути поступке против извршилаца и налогодаваца и привести их правди, односно казнити за злодјела учињена Србима, јер без овог нема опроста, а ни мира у БиХ.

Правни експерти и одбране Предсједника Радована Караџића и генерала-команданта Ратка Младића дошли су до необоривих доказа да је са списка шест хиљада и осам стотина наводно погинулих и стријељаних муслиманских екстремиста њих хиљаду нису рођени у Сребреници, Братунцу и другим сусједним општинама, као ни на другим просторима бивше Југославије и Европе.⁴⁰ И овај необориви доказ предат је Хашком трибуналу и треба очекивати да неће бити сакривен или уништен као други докази који сведоче невиност Срба. Треба вјеровати да ће ови докази потпуно раскринкати исламистичко-англосаксонско-ватиканско-германско-усташко-албанску

³⁹ Републички центар за истраживање рата и ратних злочина РС.

⁴⁰ Ибид.

СУНОВРАТ МЕЂУНАР. ПРАВА МАНИП. ЗЛОЧИНИМА И ГЕНОЦИДОМ

завјеру и спријечити даљу сатанизацију Срба. Ова конференција, као и сличне које треба организовати, морају аргументовано уз учешће страних експерата, који имају храбрости, јасно и необориво доказати да у Сребреници није почињен геноцид над Муслиманима већ над Србима.

ИЗВОРИ

1. Иванишевић Миливоје (2015) „Лична карта Сребренице, Ево колико је муслимана погинуло у Сребреници!“, *Intermagazin* 16.7.2015, www.intermagazin.rs/licna-karta-srebrenice-evo-koliko-je-muslimana-poginulo-u-srebrenici/
2. ГША Р БиХ број 1/825-525 од 27.6.1995. Доставља командама: 2. К АР БиХ и 28. дивизије
3. www.ictu.org/x/cases/tolimir/tjug/en121212_summary.pdf.
4. Билт Карл, *Мисија мира*“, „Погледи“, Крагујевац, 1998.
5. БХТВ 2004.
6. Говор Хариса Силајџића пред Генералном скупштином УН-а 1995.
7. Докуменат УН сектор сјевер исток Тузла авио база, од 04. августа 1995. год. број 00412059.
8. Жерминал Ћивиков, *Крунски сведок*, Албатрос плус, Београд, 2008.
9. Иванишевић Миливоје (2010) *Лична карта Сребренице*, Београд.
10. Извјештај команде 28. дивизије бр:03-183-196 од 01.6.1995. године команди 2. К стање попуне на дан 31.5.1995. године.
11. Извјештај о попису становништва 1991. године.
12. Извјештај предсједника општине Сребреница Фахрудин Салиховић Заводу за статистику БиХ Сарајево, Заводу за статистику и Окружном секретаријату за одбрану Тузла акт број: 01-06/94 од 11.01.1994. године, у коме наводи податке о броју становника.
13. Извјештај Савеза логораша Републике Српске, Бања Лука, 2007. године.
14. Мустафић Ибран, оснивач СДА у Сребреници, у интервјуу „*Вечерњим новостима*“ од 21.12.2013. стр. 16.
15. Мустафић Ибран, *Планирани хаос*, Сарајево, 2008.
16. Пандуревић Винко, „Живот се брани истином“ стр. 540, бр. докум. 02631692 стр 7, Хаг 2011 – Београд, 2015.
17. Пресуда генерала Крстићу (2001) *Тужилац против Радислава Крстића*, Хашки трибунал, Пресуда, IT-98-33-T, 2.8.2001.
18. РТРС емисија Некад било, 2015.
19. Халиловић Сефер, „*Лукава стратегија*“, Сарајево, 1998.
20. *Извјештај Центра за истраживање страдања Срба у БиХ*, Министарства унутрашњих послове РС.
21. Шкрбић П. Ратко П., „*Сребреничка подвала*“, Београд, 2013. стр. 45.

ПОЛИТИКА БОШЊАКА О УНИТАРИЗАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Проф. др Зоран Калинић¹

Проф. др Слободан Жупљанин²

Независни универзитет Бања Лука

Апстракт: Грађански рат у Босни и Херцеговини, као резултат разбијања СФРЈ, имао је за последицу стварање Републике Српске, за Бошњаке и њиховом настојању унитаризације и централизације новостворене и самосталне државе. Рат је изазван политичком вољом муслиманског и хрватског народа, која се огледала у рушењу равноправности свих народа Босне и Херцеговине, без концензуса, нарушавањем постојећег Устава, суспендовањем парламентарног живота и лишавањем могућности да се српски народ равноправно бори за своја права. Током рата у Босни и Херцеговини, од 1992. до 1995. године, злочина је било на свим ратним странама, али само Србима је „натоварен“ геноцид у Сребреници. Циљ је да се разгради Република Српска у корист унитарне Босне и Херцеговине, под бошњачком доминацијом и велом „функционалне Босне и Херцеговине“ и позивањем на европске интеграције уз осуде да је настала на тековинама геноцида. Уз такву геноцидну политичку тактику према Републици Српској и Србима, из рата и дејтонских дана споразума али и послије њих, све су мање шансе за компромис и конструктивну развојну политику постојеће земље.

Кључне ријечи: *Босна и Херцеговина, Дејтонски споразум, геноцид, грађански рат, ислам*

УВОД

Савремени теоретичари сматрају да народи Босне и Херцеговине као и научници у нашем добу много прије наступајуће кризе, нису знали како је ова земља етнички дубоко подијељено друштво. Према неким подацима, подјеле су се догодиле још између Османлија и њихових поданика босанских муслимана и хабзбурговаца и њихових хрватских и српских војних јединица. Међу босанским муслиманским академцима постала је популарна теза да су они били жртве „једанаест геноцида“, у раздобљу од протеклих неколико стотина година. Овакво историјско памћење намеће страна која је политички, војно и економски била доминантна у Босни вијековима, а потчињени им Срби и Хрвати имали су мрачно виђење босанске историје. Са оваквим балканским

¹ Проф. др Зоран Калинић, ректор Независног универзитета Бања Лука, аутор више студија и стручних текстова у многим публикацијама.

² Проф. др Слободан Жупљанин, проректор Независног универзитета и декан Факултета за безбједност и заштиту, аутор више публикација.

ПОЛИТИКА БОШЊАКА О УНИТАРИЗАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

насиљем, није тешко разумјети акумулирано наслеђе каснијег ратовања. Етнички сукоби у Босни у раздобљу Османлија, текли су из буне у устанак и из устанка у буну и рат, настављени су у свим аспектима друштвеног живота у аустроугарско окупационо доба, а у Првом свјетском рату, ратним насиљем. За све вријеме, било је више од 90% сељака хришћана Срба и Хрвата и крајем аустроугарске власти у Босни, који су обрађивали земљопосједничку земљу.³

Још јасније, друштвену подијељеност у Босни и Херцеговини у XIX вијеку, показује постојање мјешовитих бракова. Упркос информацијама о, наводно, великом броју мултиетничких бракова, они су били ријетки у XX вијеку. Према подацима из 1988. године, у СФРЈ, код босанских Муслимана се 93% вјенчавало са припадницама своје етничке групе, а ни Хрвати ни Срби нису били много склонији браковима са припадницама других група. Мјешовитих бракова 2001. године у херцеговачком граду Мостару, од 176 регистрованих, ниједан није био између Хрвата и Бошњака.⁴ За Бошњаке, разбијање СФРЈ, грађански рат у Босни и Херцеговини и стварање Републике Српске почетком 90-их година XX вијека представља прекретницу у покушајима унитаризације и централизације државе. У њој, и рату али и послје њега, Муслимани-Бошњаци у борби за унитаризацију и централизацију, постављају за циљ, чак, и укидања Републике Српске, заборављајући историјске чињенице око постојања српског ентитета, које им не одговарају, те измишљају аргументе за остварење својих циљева.

ЈУГОСЛОВЕНСКА КРИЗА У МЕЃУЗАВИСНОСТИ СА ИСЛАМСКОМ ИДЕОЛОГИЈОМ

Према тврдњама муслиманских власти у Сарајеву, у борби против Републике Српске, коријен рата и свега онога што је довело и што се у њему одвијало, била је српска агресија на самосталну и суверену Босну и Херцеговину. Данас се, најчешће, говори о рату за територије и грађанском рату. Сви аспекти тога рата били су међусобно стопљени. Али, и рат у Босни и Херцеговини, као, уосталом, и рат у СФРЈ не може се једнозначно дефинисати и једнострано посматрати. У Босну и Херцеговину је искра рата пренесена из Хрватске. И једни и други, поред истовремене битке за територије, били су са преокренути политичком предигром: међуетнички, грађански и вјерски сукоб. Сви ратови и сви ратни злочинци на подручју некадашње СФРЈ, проистичу из највећег злочина, уништења те Југославије. Како је БиХ била Југославија у малом, и како се у њој увијек говорило и процјењивало да би распад заједничке државе могао бити најкрвавије у тој централној бившој југорепублици.⁵

³ Ђорђе Микић, *Геноцид над Србима у поремећеној историји Балкана*, Злочин чека казну, Нови Сад 1995. стр. 19-28.

⁴ *Политика* Београд, 7.3.2011.

⁵ Ибид. 26.3.2016.

Србима, и прије и после рата, ускраћивана су иста права, која су се неокрњена признавала Муслиманима и Хрватима. Кад је Европа, уз подршку САД, признала независност отцијепљених република од Југославије, тиме су, према ријечима Мајкла Добе, бившег дописника америчког листа „Боснишен пост“, Хрвати и Муслимани добили право да се отцијепе од Југославије, а то право је ускраћено Србима да се одвоје од Хрватске и од Босне и Херцеговине. Према мишљењу Мајкла Добе, крхку етничку равнотежу, коју су одржавале велике силе после Првог свјетског рата, а потом после Другог свјетског рата четири деценије, смрћу Маршала Тита. После њега је био неизбежан распад тадашње Југославије, заједнице народа.⁶

Прије распада СФРЈ и почетка рата у Босни и Херцеговини, значајну улогу су имали Алија Изетбеговић и Исламска вјерска организација (ИВО). Изетбеговић је у својој књизи „Исламска декларација“, коју је објавио 1970. године, између осталог написао: „У којој је мјери могуће измирити исламску идеологију и заједништво? У друштву са традиционалном политиком и традиционалним институцијама то није могуће. Насупрот томе, оног дана кад будемо имали 52% становништва у држави, имамо такође исламску државу. То је оно за шта ћу се борити! Циљеве Алије Изетбеговића је касније разјаснио вођа сунита Шеик Саид Шалон из Либана изјавом: „Наш је марш започео и ислам ће на крају освојити Европу и Америку. Ислам представља једини пут избављења који је још преостао овом очајном свијету.“⁷ Од почетка југословенске кризе, Исламска вјерска заједница повела је политичку акцију која је за циљ имала разбијање СФРЈ и осамостаљење Босне и Херцеговине. У ту службу се ставио и Алија Изетбеговић оснивањем Странке демократске акције 1990. године. Кад је у то вријеме оснивач и предсједник Српске демократске странке Радован Караџић, први оптужио Алију Изетбеговића да хоће од Босне и Херцеговине да направи исламску државу, а њемачки недељник „Шпигл“ третирао је то као српску ратну пропагандну конструкцију. Умјесто одговора, Алија Изетбеговић је на промотивном скупу СДА рекао: „Нас оптужују да хоћемо да правимо исламску државу! Питам вас браћо и сестре да ли ми то заиста хоћемо?“ На реторичко питање лидера, из масе се преломило: „Хоћемо, хоћемо“. Збуњен Изетбеговић је масу утишао: „Нећемо браћо и сестре, није још вријеме!“ Све због суђења 1983. године, због написане прве верзије Исламске декларације Алија Изетбеговић је, изван зидова Бегове џамије и Гази Хусреф-бегове медресе, био широј јавности непознати чиновник, који је у слободно вријеме писао. „То су само снови једног вјерника у којима се не помињу ни Босна и Херцеговина, ни СФРЈ“, бранио је на суду Алија Изетбеговић своју Исламску декларацију.

⁶ Душан Лукач, *Три геноцида над Србима*, Српска академија наука и умјетности, Балкански институт, 1988. књига 73.

⁷ *Политика*, Београд, 26.3.2016.

ПОЛИТИКА БОШЊАКА О УНИТАРИЗАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Оптужба Радована Караџића да Алија Изетбеговић хоће да од Босне и Херцеговине направи исламску државу, није се заснивала на пресуди комунистичког правосуђа него на ставовима „Исламске декларације“, чији аутор је у међувремену постао лидер странке подржан од 80% муслимана Босне и Херцеговине. Некадашњи „снови једног вјерника“ постали су политички програм вјерско-националног покрета потврдио је сам Алија Изетбеговић 1990. године објављивањем другог не измијењеног издања „Исламске декларације“. Од програма Исламске декларације први корак био је „Реисламизација Муслимана“ Босне и Херцеговине, а други удаљавање муслимана од хришћана, трећи је био укључивање Бошњака у Заједницу муслимана од Марока до Индонезије“, а четврти корак, који је био записан, да треба свима да наметну шеријат“.⁸

Дјелујући у складу са Исламском декларацијом Алије Изетбеговића, реис ул улема Јакуб Селимовски на састанку Свјетског савјета за џамије у Меки 1992. године, прије почетка рата, тражио је а Свијет прихватио и то наметнуо као политику Организације исламске сарадње (ОИС), што значи да сви муслимани свијета помогну да: Босна и Херцеговина добије независност, да Космет добије независност, да Македонија подијели суверенитет између православних и муслимана и да Санџак добије аутономију.⁹

Свако ко прати утицај религије на политику, зна да је за рат у Босни и Херцеговини првенствено одговорна ИВЗ и њена продужена рука СДА на челу са Алијом Изетбеговићем. Публикације ИВЗ објављене пред рат 1992. године, показују константу која је трајала пар година пред рат. Скоро сваки број службених гласника ИВЗ пропагирао је рат и уништење немуслимана, и што је најважније ,инспирисао је вјернике да прихвате неопходност ислама за уништење немуслимана у свијету. Таквих карактеристичних података је више. Кад је 1990. године формирана СДА, у „Препороду“, службеним новинама ИВЗ, истакнуто је да је она „еминентно муслиманска“. Тиме је вјерницима препоручено, ако сте муслимани то је ваша странка, гласајте за њу, она остварује циљеве ислама. О томе шта су циљеви ислама „Препород“ и друге публикације ИВЗ најавиле су већ убиством српског свата на Башчаршији. Тако је на насловној страни „Препорода“ објављена изрека која се приписује Мухамеду хадис: „Влахи ова вјера ће наткратити свијет... Нема куће у коју Алах неће унијети ислам“. Акције уласка у сваку кућу ИВЗ, јасно дефинише термином цихад, за који се каже да је у исламу врхунац његове узвишености...“ Зато је прописан кроз сву прошлост до судњег дана. Значење тога говоре ове ријечи: „Ислам тежи да уништи све државе и владе било гдје на лицу земље...

⁸ *Политика*, Београд, 15.4.2016.

⁹ Мирослав Јефтић, *Политикологија религије*, ФПН, Београд, 24.7.2018.

Сврха ислама је да успостави државу на основу своје идеологије и програма... Ислам тражи земљу, не само дио, него цијелу планету¹⁰.

ЛИСАБОНСКА КОНФЕРЕНЦИЈА И УЗРОЦИ ПОЧЕТКА РАТА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Настанком југословенске кризе и продубљавањем унутрашњих етничких супротности у Босни и Херцеговини под притиском СДА и њеног вође Алије Изетбеговића и ИВЗ, представник Европске заједнице Британац Лорд Карингтон организовао је у Лисабону конференцију у фебруару 1992. године. Лисабонску конференцију је водио португалски министар дипломата Жозе Кутиљеро. Он је покушао да нађе рјешење за Босну и Херцеговину без рата, и у условима распада Југославије. Њене одлуке по којима је Босна и Херцеговина требало да постане децентрализована конфедерална држава подијељена на кантоне по националној основи, потписали су 18. марта сва тројица представника етничких група: Радован Караџић, Алија Изетбеговић и Мате Бобан. Међутим, после разговора америчког амбасадора у Југославији Ворена Цимермана са Алијом Изетбеговићем, он се предомислио и повукао потпис чиме је одбацио лисабонски план Жозеа Кутиљера. Кантони би се формирали на принципу већинске етничке припадности у општинама, а Босна и Херцеговина би личила на леопардову кожу. Алија Изетбеговић и босанско-херцеговачки муслимани захтијевали су да Босна и Херцеговина остане у постојећим границама, у којим су Срби, после прогласа муслиманске и хрватске независности, најприје прогласили Српску Републику Босну и Херцеговину, а касније Републику Српску. Одбацивањем Кутиљеровог плана, почео је у Босни и Херцеговини грађански рат.

Још прије избијања рата, ИВЗ и СДА вршили су припреме да ратом униште хришћанство. У складу са тим ИВЗ, кад је рат почео, прогласила фетвом цихадом: „У борбу крените...с пуним повјерењем у Алаха - ако преживите бићете газије (хероји цихада) ако погинете бићете шехити (мученици за вјеру). Приликом вашег напада на непријатеља... изговарајте текбир (Алаху екбер)“¹⁰. То показује да је ИВЗ претеча ИСИЛ-а. Истовремено ако се погледа штампа Српске православне цркве тога раздобља, неће се наћи ниједан текст у коме се пропагира рат са Муслиманима. У остваривању циљева ИВЗ и СДА, био је потребан почетак рата. У том циљу одлична је прилика била свадба на Башчаршији и убиство њеног свата.¹¹ Са почетком рата и његовим трајањем до 1995. године, муслиманско-хрватске власти стално су окривљавале Србе за почетак рата, како би придобили међународну заједницу да не прихвати Републику Српску. Почело се са окривљавањем Срба, бацањем гранате 27.

¹⁰ Ибид.

¹¹ Ибид.

ПОЛИТИКА БОШЊАКА О УНИТАРИЗАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

маја 1992. године на ред за хљеб у Улици Васе Мискина, чија је експлозија убила 26 грађана. У вези са бацањем ове гранате, Кутиљеро је у свједочењу на суђењу Радовану Караџићу у Хагу у фебруару 2013. године, рекао да је граната бачена са подручја гдје су били положаји муслиманских снага, а за рат је окривио Алију Изетбеговића. Крвави сарајевски пир и масакр недужних припадника ЈНА, ушао је у историју као крвава сарајевска недјеља. Иако је постигнут договор да се ЈНА повуче мирно из БиХ, Муслимани су над ЈНА извршили ратни злочин у Добровољачкој улици у Сарајеву и у Тузли над тзв. Тузланском колоном.

Рат је изазван политичком вољом муслиманског и хрватског народа, поништењем равноправности трију конститутивних народа у Босни и Херцеговини, одбацивањем консензуса, поништењем постојећег устава, практичним суспендовањем парламентарног живота и тиме искључењем српског народа „из игре“ и грубим лишавањем могућности да се политичким средствима равноправно бори за остварење својих основних права.¹²

ДЕЈТОНСКИ СПОРАЗУМ И МЈЕРЕ У ПОСЛИЈЕРАТНОМ ПЕРИОДУ

Послије Лисабонске конференције коју су Срби прихватили, организовано је неколико мировних конференција. Срби су прихватили прву да би се избјегао рат, а остале, да би сачували Републику Српску и добили њено признање. На том конференцијском путу нову мировну акцију повео је амерички дипломата Ричард Холбрук. Послије измирења Муслимана и Хрвата и прихватања Вашингтонског споразума 1994. године, којим је створена муслиманско-хрватска федерација Босне и Херцеговине, Холбрук је обезбиједио на разговорима у Швајцарској обећање других страна, признање Републике Српске те је припремао састанак у Дејтону ради постизања споразума о подјели Босне и Херцеговине 51% према 49% за Републику Српску. САД су прије састанка у Дејтону, признале Републику Српску два мјесеца прије потписивања споразума.¹³

Резултати Дејтонског споразума, којим је заустављен рат у Босни и Херцеговини и који је остварен компромисом, којим је сваком народу обезбиједио њихове главне стратешке захтјеве: Бошњаци су имали историјски циљ независну и јединствену Босну, Срби и Хрвати су добили висок степен етничке самоуправе и лабаве везе са својим матичним државама у сусједству. Они нису зауставили борбу против Републике Српске већ су отворили притисак за геноцид и Дејтонски споразум и Републику Српску. Дејтонске одлуке биле су усклађене са вјековном политичком културом и традицијом Балкана, и биле компромисне са сличним облицима мултиетничке демократије

¹² Мирољуб Јефтић, *Политика*, 26.3.2016.

¹³ *Политика*, Београд, 4.2.2017.

која се практикује у другим дијеловима свијета. Историјска подијељеност босанскохерцеговачког друштва резултирала је Дејтон, а није Дејтонски споразум етнички подијелио политичаре и друштво.¹⁴

Професор са Универзитета у Питсбургу Роберт М. Хајден сматра да су створени национализми претходили Дејтонском споразуму и да он одражава одвојене национализме новоуспостављених двају ентитета у Дејтону: Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине. Према Стивену Е. Мејеру, анекс 4. Дејтонског устава је документ којим се институционализује и гарантује етничка одвојеност, умјесто уједињене, централизована држава. Мејер каже да Муслимани, у односу на Србе, Анекс 4. тумаче не онако како је написано, већ као алатку којом би се Босна и Херцеговина централизовала.¹⁵ Није спорно да је споразумом створена врло лабава конфедерација, а не федерација. Није могуће да БиХ буде федерација Федерације БиХ и Републике Српске. У уставотворној пракси није познат случај у коме се нека федерација састоји од друге федерације и неког другог уставног облика. Ово је најчвршћи научни аргумент да БиХ није и не може бити федерација, или како муслимани кажу унитарна држава. Дакле, Република Српска је правилно позиционирана Дејтонским мировним споразумом и његовим Анексом 4. Само злонамјерна и лаичка тумачења могу говорити другачије.

Над Дејтонским споразумом су се дуже времена надвила тзв. Бонска овлашћења. Посебно снажна акција против Републике Српске поведена је 2006. године, а међу најспектакуларнијим био је Бутмирски процес из 2009. године вођен у бази Еуфора. Тзв. Априлски пакет предвиђао је додјелу надлежности за Босну и Херцеговину за пољопривреду, науку и технологију, па чак и увођење једног предсједника Босне и Херцеговине, владе Босне и Херцеговине. У току активног лобирања за овај пакет, тадашњи амерички амбасадор у Босни и Херцеговини Даглас Меклахјни нудио је бошњачким и хрватским политичарима у Сарајеву другу фазу уставних промјена, које би требало да доведу у питање саму Републику Српску. Сви приједлози који су водили до унитаризације и централизације БиХ, руководила је и наметала међународна заједница, посебно амерички конгресмени и амбасадори, а понекад су их покретале невладине организације.

Међутим, на Западу је сазријевало мишљење да су дејтонска рјешења дугорочно одржива у Босни и Херцеговини. Република Српска је стално понављала да нема ништа против Босне и Херцеговине према дефинисаним надлежностима у Дејтону. Аналитичари сматрају да се права кухиња за разградњу Устава БиХ налази на релацији Вашингтон-Истанбул и да Европа најчешће терцира америчким настојањима. Сви ти притисци висе над

¹⁴ Ибид, 7.3.2011.

¹⁵ Ибид, 24.9.2015.

ПОЛИТИКА БОШЊАКА О УНИТАРИЗАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Републиком Српском познати као „дух Дејтона“, а не „слово Дејтона“. Прихватање Дејтонског духа, умјесто слова, Босна и Херцеговина је уз помоћ САД и у режији ОХР-а добила десетине надлежности. Априлски пакет није прошао, али је Истанбул сугерисао да Сарајево може добити више.¹⁶

Као у неуспјеху уочи рата, у рату, не узимајући у обзир споразум у Дејтону, и послије рата, у Босни и Херцеговини ни америчка, ни европска, ни НАТО, ни Европска унија нису успјеле умањити егзистенцијални страх сваке од етничких група за будућност. У БиХ муслиманска заједница страхује да ће коначно бити препуштена на милост и немилост бројно јачој популацији Хрвата и Срба у југоисточној Европи, а босанскохерцеговачки Хрвати и Срби страхују да ће постати дискриминационе мањине у сопственој држави.

На Балкану је дијалог постао синоним за симулирање разговора као покриће за наметање туђе воље. Кроз деценијске притиске и приче о демократији и толеранцији, заправо се показује да се ниједан проблем не може ријешити без њих. То им је оправдање за даљу доминацију на овом простору, коју сматрају својим двориштем и који хегемонистичке намјере вјешто маскирају хуманистичким фазама. И, умјесто да се прихвати предратно стање Босне и Херцеговине као дубоко подијељене мултиетничке државе и да се промовише њена стабилност кроз успостављање политичке структуре која одговара реалности. И двадесетак година послије рата проводи се упорно настојање да се изгради централизована држава заснована на погрешном схватању земље и противно жељама најмање половина њеног становништва. Услед настављања таквих трендова, велика је вјероватноћа да ће доћи до бављења истим питањима и наредних година, а тада ће босански проблем бити још теже ријешити. Компликовање је почело са остатком муџахедина у БиХ који су на ове просторе доведени како би ратовали против Срба. Иако је послије потписивања Дејтонског споразума и успостављања примирја мисија муџахедина била званично завршена у Босни и Херцеговини и они 1996. године били распуштени, процјењује се да је на стотине њих остало и наставило своју мисију пројектовану још прије рата.

ПОСЉЕДИЦЕ БОШЊАЧКЕ ПОСЛИЈЕРАТНЕ ПОЛИТИЧКЕ ТАКТИКЕ ОПТУЖБИ ЗА ГЕНОЦИД У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Послије ограђивања међународне заједнице пред Србима, послије успоставе шест зона и страдања људи у колони за хљеб у улици Васе Мискина, страдања на пијаци Маркале, као и заузимања Сребренице, Срби ће се све до данас сусрећу са оптужбама за геноцид. Издвајање Сребренице у изузетну ратну зону представља продужетак политике Аустроугарске из 1872. године. Шест година прије окупације БиХ, хабзбуршка дипломатија савјетовала је отоманским властима да уз ријеку Дрину насељавају католичко и муслиманско

¹⁶ *Политика*, Београд, 15.3.2015.

становништво, како би се тиме уз ријеку Дрину прекинуо српски етнички континуитет. Из истих разлога су турске власти након повлачења муслиманског становништва из српских градова, насељавале своје становништво у Посавину и Подриње.

Злочини муслиманских екстремиста над Србима вршени су по узору на геноцидне поступке из Другог свјетског рата. Скуп злочина који се од 1944. године зове геноцид, данас у Босни и Херцеговини, посебно у Сребреници, редовно игнорише да то није државотворни злочин из угла „заједнице извршилаца“, већ је у ери хуманитарних интервенција и окупација „нације жртава“. Према теорији Зорана Ћирјаковића, прича и писање о геноциду у Босни и Херцеговини има двије веома опасне посљедице. Прво је укидан грађанин и тјеран на размишљање искључиво у категорији етничких заједница, затим је доведено до тога да у његовој сјенци могу постојати само три народа, који одавно живе у одвојеним свјетовима, чак и онда кад се они привидно преклапају као у градовима. Будућност једне вишенационалне државе може се градити на различитим темељима, али не и на постојању нестабилности и опасности од сталног оптуживања невиних. Не мања ни број праведника који воле да вјерују да само крвава прошлост и најбројније жртве могу бити ослонац боље будућности.

Пресуде и њихове квалификације српском руководству су антибосанске, осим у случају да ријеч Босна треба да буде претворена у друго име за бошњачку националну државу. Она представља, каже Зоран Ћирјаковић, још један ексер у ковчег клинички мртве грађанске државе. У вези са тим Срђан Вулетић, режисер који је преживио опсаду Сарајева у грађанском рату каже: „Сада само причамо о Бошњацима, Хрватима и Србима, нема више грађанске дискусије, нема ништа о грађанима“. Још гора је посљедица - деполитизације квалификације геноцида, као алатке за скидање животних питања с дневног реда и њихова замјена жртвама као аргументом свих аргумената.

Као и у Босни и Херцеговини, једна од ранијих највећих грешака и трагичних аспеката социјалног „суочавања“ са злочинима почињеним у Другом свјетском рату, била је чињеница да је у мултинационалној Југославији употријебљена несрећна ријеч геноцид, која је била свјежа кованица изведена из трагичног искуства других народа, Јевреја и Нијемаца, који од тада не живе заједно. За разлику од Јевреја, који од тада не живе заједно са припадницима њемачке нације из које су потицали извршиоци геноцида, Бошњаци, Срби и Хрвати наставили су да живе или помијешани или једни уз друге. То чини да слоган „никад више“ у Босни увијек подразумева да говоримо о „нама“. Она је осудила некадашњу СФРЈ и данашњу БиХ на егзистенцију под стегом опаке прошлости и политику са културним збиром, што ми изгубимо они ће добити.

Иако се рат у Босни и Херцеговини од 1992. до 1995. године преплитао са ратовањем свих етничких група једних против других, понегдје удружене

ПОЛИТИКА БОШЊАКА О УНИТАРИЗАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

двје против једне, а понегдје једна између себе, па је злочина било на свим ратним странама, а само је Србима приписан геноцид у Сребреници или због Сребренице. Срби су се једини спасавали од новог геноцида пред којим су се нашли одсијецањем од Србије. Да не би доживјели судбину из Другог свјетског рата или судбину 12 бањалучких беба, српског свата са Башчаршије и истјеривање или ликвидација око 160.000 Срба Сарајлија са око десетак хиљада убијених, морали су се упустити у рат и у пробој коридора и опкољавање Сарајева ради одбране.

Као и бошњачка политика, тако и бошњачка интелектуална елита није искрено прихватила мировни споразум у Дејтону, нити идеју о равноправности „три народа и два ентитета“ који чине дејтонску Босну и Херцеговину. Тако организована у Клуб 90, бошњачка елита непрекидно тражи да се творевина Република Српска, разгради у корист више-мање унитарне Босне и Херцеговине, под својом, тј. под бошњачком доминацијом. Некад се то ради у име изградње „функционалне Босне и Херцеговине“, некад са позивом на европске интеграције, некад са квазиморалистичким аргументом да се „не смију наградити и уважавати тековине геноцида“.

Носећи геноцидну политичку тактику према Републици Српској још из рата и дејтонских дана споразума и послје њих, Харис Силајџић, бивши бошњачки члан Предсједништва БиХ непрекидно је покушавао да увјери међународне представнике у потребу ревидирања Дејтонског устава. Поред упорног тражења укидања полиције Републике Српске, тражио је и укидање самог српског ентитета, наводећи да је Република Српска узрок свих босанскохерцеговачких проблема. Свјестан да од максималистичких и нереално постављених захтјева нема ништа, Силајџић је, поводом 15-годишњице почетка рата 6. априла 1992. године изнио идеју да се у оквиру уставних промјена Републици Српској промијени име у републику Срба, Бошњака и Хрвата.¹⁷

Прије тога је члан Предсједништва БиХ, користећи промјене високог представника Педи Ешдауна смијеном 65 политичких представника Републике Српске, тражио да се укине Република Српска, односно да се изостави из имена овог ентитета придјев „српски“.¹⁸

„СРЕБРЕНИЧКИ ГЕНОЦИД“ У СЛУЖБИ УРУШАВАЊА ДЕЈТОНСКОГ СПОРАЗУМА

Користећи жртве Сребренице и „сребренички геноцид“ у антисрпској пропаганди против Републике Српске, посебно се агилношћу издваја организација Мајке Сребренице, чија активност нема нигдје примјера међу женама послје рата. Српске мајке појављују се у јавности на гробљима гдје

¹⁷ *Политика*, Београд, 7.8.9.04 2007.

¹⁸ Ибид.

су им сахрањени синови, мужеви и родбина. Док многе, око Сребренице, а нарочито Сарајева, због непроналажења тијела њихових најрођенијих, најчешће се јављају на црквеним молитвама.

Заједно са Мајкама Сребренице, Дејтон поткопавају муслимански бошњачки кругови који не одустајали од својих ратних циљева. Сваке године, у мјесецу јулу, окупљају се око гробља у Сребреници. Нарочито је активан син Алије Изетеговића, Бакир који окупљање у Сребреници са међународним посјетиоцима, посебно са америчким тимовима, користи за доказивање како је на територији Републике Српске извршено систематско и планско етничко чишћење свих који нису Срби и да је оно кулминирало геноцидом у Сребреници, због чега је Република Српска „геноцидна творевина“. Они користе Извјештај високог представника Педи Ешдауна, који је наметнуо Комисији за истраживање догађаја у Сребреници и око ње од 10. до 19. јуна 1995. године, а који је усвојила Владе Републике Српске под притиском док је на њеном челу био Драган Микеревић, и обраћање тадашњег предсједника Републике Српске Драгана Чавића од 22. јуна 2004. године.

Истицањем „великих српских злодјела“ у Сребреници, сваке године, појачавају се у Босни и Херцеговини тензије и јачају притисци на Републику Српску. То све више распирују креатори насилног међународног поретка и разни лобисти који злоупотребљавају сребреничку несрећу да би остварили своје политичке и материјалне циљеве. Притисци на 20-годишњици Дејтонског споразума 2015. године, били су знатно интензивнији јер је Република Српска аргументовано одбијала да прихвати унитарну Босну и Херцеговину не желећи да се одриче своје дејтонске аутономности. Тиме је Република Српска фрустрирала, не само политичко Сарајево, већ и неке моћне међународне кругове.

Најављена резолуција Савјета безбједности УН о Сребреници, поводом обиљежавања годишњице њеног страдања у британској креацији, није прошла захваљујући вету Русије. Ова Резолуција у Републици Српској названа је Резолуцијом неповјерења. У Бањој Луци су сматрали да њеним креаторима није стало до стварног пијетета према невиним жртвама Сребренице и Подриња. Да им је стало, не би заборавили 3.600 српских, махом цивилних жртава које су муслиманске снаге, предвођене Насером Орићем, ликвидирале прије тзв. злочина у Сребреници. Оваква резолуција је пријетња стабилности у Босни и Херцеговини и недоприносила никаквом помирењу.¹⁹ А Насер Орић и када је на основу аргумената ухапшен, још брже буде пуштен. Он сада најављује нови рат. То је рекао у просторијама Исламске педагошке академије, чији су слушаоци, будуће хоће громогласно аплаудирале и поздрављале нови рат. Питање је да ли је то „умјерени босански ислам“.²⁰

¹⁹ *Политика*, Београд 24.6.2015.

²⁰ Миролjub Јефтић, НД.

ПОЛИТИКА БОШЊАКА О УНИТАРИЗАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Иако су високи представници у Босни и Херцеговини притискали Републику Српску да призна геноцид над 8.000 Бошњака, на бирачким списковима било је уписано трећина „жртава“ иако је доказа у масовним гробницама било мање од 2.000 и то муслиманских бораца који су погинули у пробоју. Апелациони суд у Холандији је средином 2017. године, без уплитања „међународне заједнице“, на основу тужбе „Мајки Сребренице“ утврдио близу 300 жртава Муслимана у заштићеној бази УН у Сребреници. И поред тога, изгледа да нико у „међународној заједници“, или од судија у Хашком трибуналу, или тужилац Серж Брамерц, који тражи да Србија „призна геноцид“ у Сребреници, није се запитао како је геноцид, од уништења популације једног народа, како пише у конвенцији, преко захтјева високих представника „пронађе“ 8.000 жртава, а сада према пресуди холандског Апелационог суда, квалификовано дјело.

Актуелни теоретичари сматрају да су на основу „геноцидних“ резултата Републике Српске у Сребреници, Хашки суд оживио и ревализовао моћну алатку која деценијама служи за прикривање западног колонијализма - подјелу на „добре“ и „лоше“ националисте. Показало се да нису били у праву они који су тврдили да ће „наш“ Хашки трибунал бити преседан. Неоимперијална правда, коју је инаугурисао, Хашки и други међународни судови су крајње селективна и зависна од финансијске, институционалне и обавјештајне подршке и инфраструктуре западних сила. Зато је њихова дозирана правда и флуидно право резервисано за неомиљене балканске националисте и друге „наше момке“, који, скоро без изузетка, имају неку другу боју коже. Ови инстант судови представљају алатку мање скупог пројектовања западне моћи, настанка примјене старе политике двоструких стандарда, ефектно ушминкане „бригом за људска права“, а не тријумф права или правде за жртве. Зато не треба да чуди ни да је Босни и Херцеговини у Хагу пресуђено да мора робовати прошлости. Тако су се ратни зидови преселили у босанске мозгове.²¹

Истовремено, носиоци стране окупације претворили су се у сопствене и самосталне окупаторе, настојећи да носиоце националне слободе и националне државе подвргну својим окупационим циљевима у служби старих и нових окупатора ових простора.

Оно за шта се ИВЗ, пред почетак југословенске кризе, залагала на свјетским састанцима исламских вјерника, подржали су рат у Босни и Херцеговини и наставили пропагандним ратом после Дејтонског споразума, на Републику Српску после Косова, залажући се за аутономију Рашке области и тиме разбијања политичког система Србије и Црне Горе као некад СФРЈ.²² Муслимански политичари очекивали су да ће уз помоћ страних чинилаца у Босни и Херцеговини створили централизовану и унитарну

²¹ *Политика*, Београд, 7.3.2016.

²² Миролjub Јефтић, НД.

државу укидањем Републике Српске. Зналци сматрају да се у 20-годишњици последице Дејтона политичка борба одвијала на (ре)дефинисању Дејтона. Интереси Америке, као суперсиле, постали су „интереси међународне заједнице“. Демократија се од воље народа, претворила у сертификат који малим и нејаким државама даје фридом хаус. Истовремено кооперативност, у изворном значењу стремити на равноправну сарадњу, претворила се у послушност једном глобалном центру моћи у свему па и у признању геноцидности и без таквих дјела.

Из само њима знаних разлога и циљева су водећи државници планете прокламовали у Паризу „прелаз Босне и Херцеговине из дејтонске у вишу бриселску фазу“. И по њој је БиХ и даље била под протекторатом високих представника са диктаторским овлашћењима, а демократија је постала минимални предуслов пријема у ЕУ.²³ Та демократија и избори у Босни и Херцеговини били су и остали етнички попис становништва на којима су појединци гласали за припаднике сопствене етничке групе. У основи Босна и Херцеговина се састоји од три различита бирачка тијела. Истовремено, централна власт Босне и Херцеговине није спремна да објави стварне последијератне резултате пописа становништва.

Говорећи о три етничке групе и разлике у њиховој визији о Босни у каквој би хтјели да живе, Чарлс Инглиш бивши амерички амбасадор у Босни и Херцеговини, имао је утисак да Бошњаци, који чине до половине становништва желе јаку централизовану државу а неки уништење и укидање Републике Српске. Хрвати желе ентитет у којем би били већина јер су осјећали да њихови интереси нису заштићени у Федерацији Босне и Херцеговине, а да су Срби последице дугогодишњег нападања, прихватили Дејтон, одржање дејтонске структуре ентитета и слободне државе.²⁴ Бивши амерички амбасадор у Загребу и Београду, Вилијем Монтгомери говорио је о подјели главних етничких група у Босни и Херцеговини, чије су основе и последице 20 година од Дејтона остале исте и довеле до рата 1992. године. Он истиче да су те разлике чак остале последице рата и веће „због планских политика бруталних злочина спроведених током рата“. Према Монтгомерију, западњацима је било тешко да схвате колико су ове подјеле дубоке, и да им се зато чинило да је тешко замислити истинско помирење у овој генерацији.²⁵

ЗАКЉУЧАК

Ван политике и политичара, теоријска и практична политика показивала је да православни и муслимански народ, само ако их нико са стране не свађа, реално могу да и у Сребреници, чак више него неким другим крајевима Босне,

²³ *Политика*, Београд, 27.11.2015.

²⁴ Ибид. 3.9.2011.

²⁵ Ибид. 12.8.2015.

нађу рјешења која обезбеђују суживот. Историјска наука може посвједочити поступке неких Сребреничана од времена кнеза Милоша у Србији са Србима. То Мајке Сребренице не знају. Оне имају своје циљеве за борбу против Срба. Свједоци смо да је прије пар година у Сребреници могао живот изгубити председник Србије Александар Вучић, можда њен највећи добротвор у односу на ратне и послеријатне душебрижнике за геноцид у Сребреници.

Добронамјерни теоретичари и аналитичари закључивали су, свих послеријатних година, да је Босни и Херцеговини једини пут захтјев да се Запад повуче из постојеће ситуације, да распусти западне организације и врати процес, договора унутрашњих политичких снага, да охрабри у таквој намјери. У тој акцији посебну промјену требао би претрпјети Уставни суд и да се ослободи чланова странаца „прегласача“ против интереса Срба и Републике Српске.²⁶ Како се Запад не мијења према Босни и Херцеговини, не мијењају се у њој односи према Дејтонском споразуму. Дан потписивања Дејтонског споразума у једном ентитету и једном дијелу обиљежава се као државни празник и нерадни дан са одржавањем научних скупова, док је у другом игнорише и третира као „дан жалости“. Слично је, само обратно, и са другим историјским датумима и празницима у БиХ.

За Србе са обе стране Дрине прича о Дејтону и његовој перцепцији, равна је резултатима Првог и Другог српског устанка до резултата Првог и Другог свјетског рата, када су увијек били побједници и на побједничкој страни. Резултат Дејтона може за Србе да буде поучан из више разлога: у току и послје потписивања Дејтонског споразума у највећем дијелу српске јавности се осјећао као национални пораз и готово као трагедија. Послје НАТО бомбардовања, равном геноциду, током двадесет година послје Дејтона, он се у Републици Српској слави као велики успјех. У односу на друге две етничке групе Босне и Херцеговине, поготово на муслимане Бошњаке, Република Српска и њено актуелно руководство њега се грчевито држи и на њега позива у настојању да спријечи даљи „пренос надлежности“, односно даље дерогирање ентитетских институција и губљење елемената државности Републике Српске.²⁷

И поред истурања геноцида против Срба у темеље Дејтонске Босне и Херцеговине, на чему непрестано инсистира муслиманско бошњачко руководство, све је мање замислив било какав компромис и ефикасна развојна политика земље. Мање или више пристрасни, страни проконзул може обезбедити наставак Дејтонског мира, који је хашким пресудама, практично, преименован, у примирје. Колико су Бошњаци учинили БиХ крхком, свједочи чињеница да је ријеч о земљи која се плаши резултата пописа становништва.

²⁶ Ибид. 22.1.2016.

²⁷ Ибид., 24.11.2015.

Не би представљало изненађење да ти пописи од Дејтонског мира покажу да је „српски“ Београд више мултиетнички од „муслиманског“ Сарајева, иако са њим, током двије деценије, нису управљали Караџићеви „геноцидни кланови“ већ бошњачки политичари „добри националисти“ који су се у рату, наводно борили за грађанску Босну преко злодјела над војницима ЈНА у повлачењу, а касније масовно према Србима који су били у граду.

Бошњачким властодршцима у Сарајеву и у Републици Српској мора бити јасно да је бављење прошлoшћу, па и питањем геноцида, битно, али је, исто тако, јасно да се сви морају усредсредити на тражење нове будућности, заједно, или једних поред других. У вези са питањем геноцида, мора се бити опрезан, јер то питање има недоречена и врло осјетљива значења. Није геноцид само у ријечи геноцид већ у карактеру дјела. У вези са бављењем будућности на основу прошлости за Бошњаке битна је порука садашњег папе Фрање коју је упутио реис улулеми Хусеину Кавазовићу, односно Бошњацима, приликом његове посјете Сарајеву, кад је у уском кругу присутних, рекао: „Изађите из улоге жртве, прекините да се самосажалијевате“. Ова порука папе Фрање поред политичког Сарајева упућена је и међународној заједници, која није невина у вези са грађанским ратом у Босни и Херцеговини, а посебно са развојем догађаја у Сребреници.

Умјесто коришћења појма геноцида, треба имати у виду првенствено то да Запад не мари пуно што је БиХ постала другоразредна, заостала и економски неразвијена земља у односу на предратно раздобље у СФРЈ. Данас најпаметнији људи бјеже у иностранство, јер им је овдашњи животни стандард ближи афричком него европском. У исто вријеме на миг Запада је за Африканце и Арапе, Сарајево и Босна Европа. То је пут Босне и Херцеговине ка самогеноциду, гори од „геноцида Сребренице“. Помоћи му не може ни дејтонска и европска држава, каквом би БиХ требало да постане. То све више одмажу незаборављени злочини, све присутнији спонтани социјални бунт обесправљених, осиромашених, угњетених, ућуткиваних. Рат и злочини геноцида постали су извор капитала и капиталисања. Сама прича о геноциду је продужење рата, живот у сталном рату и уништењу будућности. За политику на путу за Европу, и са геноцидом и без геноцида, нама у јединству у Босни и Херцеговини су потребни политичари ратни непријатељи и заговорници уједињене Европе, Француз Шарл де Гол и Нијемац Конрад Аденауер.

Народна скупштина Републике Српске на сједници 14. августа 2018. године, прогласила је Извјештај Владе Републике Српске о Сребреници из 2004. године неприхватљивим јер је настао након снажних притисака и уцјена од стране високог представника у Босни и Херцеговини Педија Ешдауна, који је препун нетачности, инсинуација и манипулација. Сходно заузетим ставовима и закључцима Скупштине, Влада Републике Српске је на сједници 18. августа 2018. године, поништила срамни Извјештај и касније формирала

ПОЛИТИКА БОШЊАКА О УНИТАРИЗАЦИЈИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

нову комисију, која би објективно истражила све оно што се догађало у и око Сребренице, и утврдила стваран број страдалих, што је недавно учињено њиховим избором. Треба очекивати да ће нови налаз Комисије међународних експерата указати на драстичне манипулације догађајима у Сребреници и неоправдано коришћење појма геноцида као оружја у борби против Срба и Републике Српске. Исто се може очекивати и од ове научне конференције, која силом научно заснованих аргумената може установити тезу да се у Сребреници десио ратни злочин, али не и геноцид.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Вечерње новости*, Београд
2. *Глас српске*, Бања Лука
3. Зборник радова: *Улога старјешина ВРС у стварању и одбрани Републике Српске током одбрамбено-отаџбинског рата*, Организација старјешина ВРС, 2018. Бања Лука
4. Јефтић Миролуб, 2013. *Политикологија религије*, ФПН Београд
5. Лукач Душан, *Три геноцида над Србима*, Српска академија наука и умјетности, Балкански институт, 1988. књига 73.
6. Микић Ђорђе, *Геноцид над Србима у поремећеној историји Балкана*, Злочин чека казну, Нови Сад 1995.
7. *Политика*, Београд

ИСТИНИТА ПРИЧА О СРЕБРЕНИЦИ НИКАДА НИЈЕ ИСПРИЧАНА НА ЗАПАДУ

Проф. др Мајкл Правица¹, експериментални физичар и члан HiPSEC

University of Nevada, Las Vegas

Апстракт: Подељена земље и народи Босне и Херцеговине представљају трагедију са нултом сумом. Сви такозвани „научници“ који су нагло изrekli своју пресуду о геноциду у Сребреници учинили су то без чињеница и на одређен начин су, не само појефтинишили право значење појма геноцида, већ су и показали да политика често превладава и контролише интелектуалну елиту и „научнике“ ставља у функцију одређених интереса.

Кључне ријечи: *појефтињење појма геноцида, Босна и Херцеговина, грађански рат, конститутивни народи*

Као Србин-Американац, активиста који је покушавао да објасни алтернативну перспективу југословенских грађанских ратова оној коју је амерички Стејт департмент желио да чује од 1992. године, када се Босна распала као бивша југословенска република, усљед грађанског рата. Наишао сам на бескрајно крпљење цензуре било које српске или алтернативне тачке гледишта током грађанског рата у Босни од стране меинстрим "лажних вијести" корпоративно контролираних западних медија док сам настојао да помогнем Американцима да боље разумију зашто су Босна и остатак Југославије пали тако лако и како помоћи конститутивним босанским народима да пронађу мир.

Никада нећу заборавити да сам посјетио бившу југословенску републику 1988. године пре него што је тамо почео грађански рат. Могао сам да видим да нешто нестаје испод површине - нешто није било у реду. Како би се та нетакнута и невјероватно лијепа земља могла распасти у насиље и хаос, то је збуњујуће ако не познајете историју овог региона. Како се комшија могао окренути против комшије, упркос томе што је деценијама живио заједно у миру и релативној хармонији, био је дубоко узнемирујући за мене, поготово

¹ Професор др Мајкл Правица је професор физике и члан ХиПСЕЦ-а (Центар за високи притисак и инжењеринг). Докторирао је експерименталну физику кондензоване материје 1998. на Харвардском универзитету и Б.С. Дипломирао је физику и примењену математику 1988. године са признањима Калифорнијског института за технологију (Calteç). Стручност: експлозивни, наука високог притиска, Раманова, инфрацрвена светлост, нуклеарна магнетна резонанца и рендгенска спектроскопија и физика акцелератора.

ИСТИНИТА ПРИЧА О СРЕБРЕНИЦИ-- НИЈЕ ИСПРИЧАНА НА ЗАПАДУ

зато што може бити релевантан за моју земљу као различите „елите“ и спољне силе које покушавају створити пустош, нејединство како би се уклонио Доналд Трамп, као што је учињено у Украјини како би се уклонили демократски изабрани лидери. То је, такође, застрашујуће јер открива “срце таме” код неких који живе међу нама, који могу бити ваш пријатељ, комшија, супружник један минут, а у сљедећем, убоде вас у леђа. Оно што се догодило у Босни и остатку бивше Југославије, било је пробно испитивање за оно што глобалне “елите” покушавају на другим мјестима од тада: управљати подјелом и хаосом кроз подјелу и освоји властите интересе.

Имам рођаке који су патили са обе стране ровова и од тада покушавам да им помогнем.

Моја прича о Сребреници почиње током говора Давида Родоса, новинара из Кристиан Сајенс Монитора који је написао једну од првих прича “откривајући” наводне масакре који су се догодили током опсаде Сребренице војске босанских Срба. Добио је Пулицерову награду за свој рад. Разговор је организован на Правном факултету Харварда када сам дипломирао (на Харварду) од стране чудне жене, Саманте Повер, која је, изгледа, дошла ниоткуда. Не мислим да је тада била чак и студентка на Харварду, али је некако успјела да успостави везе да организује разговор господина Родоса тамо гдје је било готово немогуће за свакога ко је желио испричати алтернативну причу која изазива маинстреам “лажне вијести” медија. Прича о злим Србима и анђеоским непријатељима-Србима била је једноставно цензурисана и спречена да учествује у “дебати” око бројних југословенских грађанских ратова.

Након што је испричао своју причу, на скупу на Харварду, замолио сам господина Родоса да добије више доказа о масовним гробницама за које је тврдио да их је “открио”. Рекао је да је видио штап, неке папире (укључујући и идентификацију неких жртава) разбацане по земљи, и “кост” која вири из земље. И даље сам га испитивао. Како је битка била релативно нова, да ли је “кост” имала месо на себи? Да ли је то била стара кост (постоје бројни локалитети масакра из Другог свјетског рата и раније у Босни који се често откривају након кише)? Да ли је подручје имало смрад смрти? Да ли је било других костију како стрше из земље? Да ли је било граната од метака? Да ли је он ископао гробове како би потврдио своју причу или је он био тамо (тј. присутан) када је био растјеран? Одакле су дошле бројке “хиљада мртвих”? А ја сам могао да одем. Нажалост, као и многи пропагандисти у западним медијима, он је одговорио (или је покушао одговорити на бољи начин да то изрази) моја питања на врло невезан и незадовољавајући начин, што значи да на њих није одговорио. Госпођа Повер је била узнемирена што сам се усудио да испитам Давидову причу и ограничила дебату као модератора.²

² <https://foreignpolicy.com/2012/05/09/a-war-that-could-have-been-prevented/>.

Проф. др Мајкл ПРАВИЦА

Не кажем да се у Сребреници нису догодили злочини. Кажем само да је нешто било врло сумњиво и измишљено о причи Давида Родоса. Давид Родос је освојио Пулицерову награду за причање непотпуне приче која је на крају продала нарацију која је окривила српски народ за сва зла која су се ослободила у балканској пандориној кутији када су Запад (почевши од Ватикана и Њемачке) незаконито признао независност Хрватске и Словеније и убрзо након тога катализира грађански рат у Босни. То је резултирало са преко 100.000 смртних случајева у Босни и већини бивших југословенских република које су постале фашистичке етнички “чисте” банане републике које су заробљене у НАТО и Запад. Из контекста да је већ постојао Лисабонски споразум који је могао спријечити грађански рат у Босни који су потписале све стране у сукобу, а затим је Алија Изетбеговић укинуо свој потпис (на потицај америчког политичара Ворена Цимермана³) чинећи грађански рат неизбјежним и каснијим смртима и патњама, америчко ангажовање у босанским пословима суштински је осудило југословенску покрајину на страшно насиље које је тамо покренуто.

Наравно, господин Родос и велика већина западних новинара никада нису путовали у околне засеоке у Сребреници, које су насељавали Срби који су претрпјели неописиве злочине од Насера Орића и његове банде исламских муцахединских терориста⁴ и тако нису никада испричали своје приче о патњама.⁵ Никада нису истраживали ранији геноцид српских православаца у Босни или Хрватској који су се састојали од нацистичке луткарске "Независне" Државе Хрватске (НДХ) како би се стекла перспектива зашто су се бивше Југославени тако злобно борили.⁶ Иако се убиства из освете никада не могу сматрати оправдањем за убиство невиних, важно је разумјети основне разлоге за анимозитет и етничке напетости ако желимо да ријешимо и разјаснимо основне узроке насиља. Прича о Сребреници никада није испричана на Западу. Сви такозвани "научници" који су нагло изrekli своју пресуду о геноциду учинили су то без свих чињеница и на тај начин не само да су појефтинили значење геноцида, већ су и показали да политика често превладава и контролише интелектуалну стипендију и "научнике".⁷

Наравно, с обзиром на немилосрдну расправу о геноциду и наводним, али још увијек непровјереним 8000⁸ муслиманских мушкараца (укључујући и стране муцахедине) који су можда погинули у Сребреници. Међутим, прича о

³ <https://www.nytimes.com/1993/08/29/world/us-policy-makers-on-bosnia-admit-errors-in-opposing-partition-in-1992.html>

⁴ http://www.serb-victims.org/en/index.php?searchword=wartime&option=com_search

⁵ <http://serbiasos.blogspot.com/2012/06/warning-very-graphic-content-real.html>

⁶ <https://windsorstar.com/news/local-news/all-sides-committed-atrocities>

⁷ <http://serbianna.com/analysis/archives/589>

⁸ <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/netherlands/5895132/Radovan-Karadzic-challenges-Srebrenica-toll.html>

ИСТИНИТА ПРИЧА О СРЕБРЕНИЦИ-- НИЈЕ ИСПРИЧАНА НА ЗАПАДУ

далеко ширем ужасном геноциду над Србима, Јеврејима и Циганима у НДХ једва је дозвољено да се каже на Западу упркос чињеници да је више од милион српских православних хришћана, Јевреја и Цигана страдало у НДХ током Другог свјетског рата на неке од најстрашнијих начина. За разлику од Сребренице, гдје је женама и дјечи било допуштено да напусте град, жене и дјеца нису били поштеђени од стране хрватских усташа и босанских муслимана у Ханџар дивизији у НДХ. Током Другог свјетског рата НДХ је имала једини дјечји логор смрти икада у људској историји гдје су углавном убијана српска дјеца о чему свет ћути.

С обзиром на ову страшну позадину неразјашњене историје која, углавном, потиче из Другог свјетског рата, не треба се чудити да се Југославија распала у грађанске ратове јер се страшни геноцид који се догодио током Другог свјетског рата тамо никада није ријешо. Западна маинстрем корпоративно контролисана дијаспора настојала је да прикаже овај страшни геноцид из времена Другог свјетског рата као "древну историју", упркос чињеници да данас има много људи који су је искусили и видјели.

Помажући цензуру / потискивање ове ужасне приче, Јосип Броз Тито, југословенски полухрватски и полусловеначки комунистички диктатор, покушао је подметнути овај геноцид под тепих након Другог свјетског рата и забранити дискусију о томе у Југославији, спречавајући тиме да се деси било какво истинско помирење. између југословенских народа. И данас, изгледа срамотно да постоје слични напори у Канади⁹ да омаловажи и казни свако ко оспорава западно-изречену пресуду и звучну назнаку да је насиље у Сребреници геноцид, а да се не поштује масовни покољ и масовно етничко чишћење Срба (највише очишћена етничка група у Европи) на мјестима као што су Мркоњић Град¹⁰ и регија Српске крајина у Хрватској. Западно наметнута звучна прича превазишла је истиниту причу цензурисањем са свих страна ове веома трагичне приче у циљу оправдавања илегалне инвазије као "хуманитарних интервенција" са скривеним циљем освајања и пљачкања територија бивше Југославије у корист западних глобалиста / капиталиста. Југославија је била релативно добра као независна нација прије 1989. године. Сада, као резултат грађанских ратова, сви њени народи су углавном сиромашни те, уз могући изузетак Србије, поробљени од западних финансијских институција и посебно НАТО-а.

Видио сам неке од жртава овог тужног грађанског рата. Упознао сам Србе из БиХ који су били затворени у концентрационим логорима босанских муслимана и који никада нису прешли преко тог искуства и били су заувјек

⁹ <http://www.sarajevotimes.com/canada-could-become-the-first-country-in-the-world-to-punish-srebrenica-genocide-denial/>.

¹⁰ <https://mightynose.wordpress.com/2018/04/05/mrkonjic-grad-for-over-two-decades-western-racists-hide-massacre-of-the-serbs/>.

Проф. др Мајкл ПРАВИЦА

сломљени људи, чак и они који су побјегли у Лас Вегас. Упознао сам старог српског генерала у нашој локалној српској цркви који је изгубио све чланове своје породице (укључујући и своју дјецу и унуке) у Босни и Херцеговини од босанских муслиманских одреда који су их заклали.

Медији никада нису испричали његову причу јер су на маинстреам корпоративно контролисаним западним медијима, зрело и наивно, само Срби били лоши, а сви остали анђели. Ипак, преживјели ових ужаса не заборављају ужасе које су претрпјели и никада више неће имати повјерења у своје сусједи. Оно што покушавам да кажем овде је да морамо испричати приче жртава без обзира на њихов етнички идентитет. Сви смо једнаки у Божјим очима. Свако људско биће има право да живи свој живот у миру и без страха од прогона, али је то право ускраћено Србима у Босни.

Живо се сјећам да сам обишао Босну са својим оцем (који никада прије није био у Еуропи). Одвезли смо се из Београда до нашег одредишта у Босни и Херцеговини. Прошли смо преко познатог моста у Вишеграду. Наш возач се борио у грађанском рату у Босни причао нам детаље о разним биткама о којима је познавао и ангажовао се док смо пролазили кроз критичне предјеле / села. Мој отац (који је љубитељ историје о Другом свјетском рату) питао је многе у сусретима о биткама из Другог свјетског рата о којима је читао. Сви старији су знали веике битке (нпр. битка на Сутјесци) као да су се јуче догодиле. [Људи на Балкану су интимно свјесни историје и на неки начин су њом заробљени.] Могли смо јасно да видимо “етничку” сегрегацију села. Видјели смо уништену Српску православну цркву у Мостару. Видјели смо уништене џамије. Видјели смо и уништене куће са расистичким графитима и путоказе пребојене јер су на ћирилицу. Такође смо видјели села која су раније била српска (о чему свједоче ћирилични натписи на гробовима) и сада су била хрватска или муслиманска или обрнуто. Како је овај грађански рат био трагичан за цивиле у Босни!

Путујући кроз Босну, искрено ми је било жао свих у БиХ: Срба, Муслимана и Хрвата. Сви ови народи су генетски повезани, али раздвојени и подијељени по религији (православни хришћани, муслимани и римокатолици). Више од 1.000 година, моћне империје (османлије, Аустро-Угарске, Светог Римског Царства, нацисти, НАТО, ЕУ, итд.) Сви они су играли шах на Балкану користећи конститутивне народе као пијуне у својој „Великој“ игри освајања. Због злокобног антисловенског расизма и љубоморе током више вјекова, дошло је до заједничког напора да се "подијеле и освоје" Славени на Балкану због страха од још једне славенске империје (изван Русије) јер су Славени најбројнија европска раса.

Страшни остаци овог расизма и ових империја остају у Босни дуго након што су поражени и напустили још увек напаћени регион. Босна никада није била нација. Очекивати да ће ова сићушна држава од око 4 милиона етнички повезаних, али религиозно подијељених и сада географски кантонизованих душа остати уједињена у наредним деценијама, када је Југославија била

ИСТИНИТА ПРИЧА О СРЕБРЕНИЦИ-- НИЈЕ ИСПРИЧАНА НА ЗАПАДУ

уништена као нација, глупа и неодговорна. Као што је мој отац истакао када смо посјетили Босну и Херцеговину, више од 1.000 година у Босни није било правих граница. Пут којим је мој дјед ходао сваке седмице у раним 1.900-им годинама да би продао производе у Дубровнику није био прекинут граничним прелазима као што је то сада. Данашња Босна је чудно шаролико кантонизовано подручје (Република Српска и муслиманско-хрватска Федерација) и дубоко подијељена јер различите етничке групе у Босни не вјерују једна другој. Ово неповјерење је исцрпило енергију конститутивних народа у циклусу нулте суме који не води нигдје.

Оно што мене брине је, како Америка слаби због сопствених подјела / проблема и гушења дуга од 21 трилиона долара, а западна Европа слаби због нелогичних политика отворених граница и историјских подјела, у светлу оживљавања Русије и Кине, које су у настојању да се свијет врати биполарности, Запад неће моћи да ефикасно наметне своју империјалистичку хегемонију у земљама бивше Југославије и, као резултат тога, регион ће се поново наћи у рату. Баш као што су брутални злочини против невиних босанских Срба подстакли јаку жељу за осветом у преузимању и неутрализацији терористичке пријетње од “сигурног уточишта” Сребренице од стране Срба, задрхтим када размишљам о томе како је потпуно етничко чишћење - хрватских Срба у операцији „Олуја” и Срба на Космету, ће се формирати јак изговор за ратове у будућности који ће бити далеко бруталнији од грађанских ратова у бившој Југославији деведесетих година. У том случају, косовски Албанци и Хрвати неће имати НАТО ваздухопловне снаге да илегално и злокобно дјелују против Срба у њихово име.

Баш као што су брутални злочини против невиних Срба подстакли јаку жељу за осветом у преузимању и неутрализацији терористичке пријетње од „сигурног уточишта” Сребренице од стране Срба, задрхтим када размишљам о томе како је скоро потпуно завршено етничко чишћење - хрватских Срба у операцији „Олуја” и Срба на Космету што ће формирати јак изговор за ратове у будућности који ће бити далеко бруталнији од грађанских ратова у бившој Југославији деведесетих година. А у овом случају, косовски Албанци и Хрвати неће имати НАТО ваздухопловне снаге да илегално и злобно делују против Срба у њихово име.

Иако су све стране у разним временима покушавале да се међусобно обришу са карте, веома је тешко потпуно искоријенити читав народ и мрља тог напора се никада не заборавља и формира оправдање за даљње и бескрајне ратове. Порука је да ће конститутивни народи у Босни морати да науче како да живе једни с другима ако Босна (и Балкан у том смислу) икада побјегне од збрке мржње, неповјерења, страха и цикличког насиља које би она могла учинити. Оно што је потребно Босни, почевши од Сребренице, је да се оформи комисија за истину која би се састојала од све три конститутивне етничке групе како би у потпуности и правично истражили сви злочини у недавном

Проф. др Мајкл ПРАВИЦА

грађанском рату као и они током Другог свјетског рата. Они злочинци свих страна који су починили ратне злочине против невиних цивила (као што је Насер Орић) морају бити кажњени без изузетака, укључујући оне који још вребају из Другог свјетског рата.

Западне земље су једнострано интервенисала у бившој Југославији и бомбардовале Србе па се стога ни на који начин не може сматрати непристрасним судијом на балканском простору. Само бивши Југословени могу сами наћи трајни мир једни с другима ако се могу одвојити од своје трагичне историје. Само уколико се сазна пуна истина из недавне и даље прошлости људски односи могу истински оздравити.

Управо стога нужно је да сви конститутивни народи Босне и Херцеговина престану бити лутке водећих страних / спољних сила у трагичној игри са нултом сумом. Неопходно је закопати ратне сјекире и тражити бољу и просперитетнију будућност за децу уместо да се подстичу нови сукоби.

ИЗВОРИ

1. <https://foreignpolicy.com/2012/05/09/a-war-that-could-have-been-prevented/>
2. <https://www.nytimes.com/1993/08/29/world/us-policymakers-on-bosnia-admit-errors-in-opposing-partition-in-1992.html>
3. http://www.serb-victims.org/en/index.php?searchword=wartime&option=com_search
4. <http://serbiasos.blogspot.com/2012/06/warning-very-graphic-content-real.html>
5. <https://windsorstar.com/news/local-news/all-sides-committed-atrocities>
6. <http://serbianna.com/analysis/archives/589>
7. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/netherlands/5895132/Radovan-Karadzic-challenges-Srebrenica-toll.html>
8. <http://www.sarajevotimes.com/canada-could-become-the-first-country-in-the-world-to-punish-srebrenica-genocide-denial/>
9. <https://mightynose.wordpress.com/2018/04/05/mrkonjic-grad-for-over-two-decades-western-racists-hide-massacre-of-the-serbs/>

ОСУЂЕН САМ ЗА ЗЛОЧИН У СРЕБРЕНИЦИ БЕЗ ИКАКВИХ ДОКАЗА

Пуковник Видоје Благојевић¹

командант Братуначке бригаде Војске Републике Српске у Операција
„Криваја 95“

Апстракт: Ово је моја неиспричана прича, прича пуковника Видоја Благојевића, команданта Братуначке бригаде Војске Републике Српске у операцији „КРИВАЈА 95“. Ја сам као пуковник ВРС био риједак осуђеник Хашког Трибунала, међу српским сапатницима, који је успео да, физички и психички, издржи брутално хапшење од стране СФОР-а, наметнутог адвоката у неравноправном и апсолутно монтираном судском процесу, правоснажну пресуду од 20 година робије и 13 година демократске – еуропске робије у норвешком казамату. Невин сам. И након издржане 2/3 затворске казне дочекао сам слободу и од Секретаријата Хашког Трибунала предат на аеродром Сурчин припадницима српске полиције као пакет, без докумената и динара у џепу. Ово је једна од невјероватних прича, која личи на догађаје из 17 – 18 вијека, а која се никако не уклапа у причу из 21 вијека. Моје страдање као пуковника ВРС наставило се и након пуштања на „слободу“, али у нешто другачијим околностима, чак много болније. Све је исто, као у затвору, само бодљикаве жице нема.

Кључне ријечи: *Сребреница, 28. дивизија А БиХ, Хашки трибунал, недужне жртве, лажне оптужбе, недостатак одбрана, прљава игра Трибунала, невиност осуђеног.*

Учесници конференције, уважени гости, даме и господо,

Дозволите ми да вас срдачно поздравим и да вам се, што је краће могуће обратим у вези са данашњом тематском Конференцијом.

Благовремено сам обавјештен о конференцији и хтио сам да напишем свој реферат.

Приступио сам томе озбиљно и одговорно, међутим, у анализи расположивог материјала кога сам користио, савладале су ме негативне емоције и морао сам одустати.

Завршио сам све војне школе бивше ЈНА укључујући Школу националне одбране. Био узоран старјешина са оцјенама „ИСТИЧЕ СЕ“ и „НАРОЧИТО СЕ ИСТИЧЕ“. Национално, неоптерећен, што значи, цијенио сам код људи карактер, а не националну припадност нити друге одлике.

¹ Командант Зворничке и Братуначке бригаде Војске Републике Српске, као и Начелник инжењерије Главног Штаба Војске Републике Српске

Читав живот сам живио и радио поштено и часно.

Захваљујући супрузи, породица ми је остала на окупу и нормална.

Охрабриван сам од стране предсједника Организације старјешина ВРС, да учиним напор и непосредно се обратим на данашњој Конференцији, бар у кратком изношењу чињеница по којима сам лажно осуђен без икаквих доказа.

Поштовани!

Ја сам лажно оптужен по тајној оптужници! Брутално сам и дивљачки заробљен! Невин сам суђен! Суђен сам без икакве одбране! Као невин човјек, одробијао сам 13 година демократске робије у норвешком казамату! Нажалост, иако невин и даље не могу доказати своју невиност!

У улози команданта Братуначке бригаде учествовао сам у нападу и ослобађању енклаве Сребреница, која у том времену није била демилитаризована. У њој су биле снаге 28. дивизије Армије БиХ које су искакале из заштоћене зоне и вршила масовне злочине над српским народом у Подрињу. По мом мишљењу, та енклава, као и друге енклаве требале су бити раније ослобођене јер у њима нису поштовани међународни договори нити је проведена договорена демилитаризација.

Током догађаја, везаних за Сребреницу, нарочито догађаја који су се десили након пада Сребренице, страдао је велики број недужних особа. Као једну од недужних жртви тих догађаја сматрам и себе лично.

Истичем да се у припреми за ослобађање Сребренице пришло са недовољном пажњом, о чему постоје нека важна документа, иако непотпуна. Та разорна непотпуност манифестовала се 11.07.1995. године (ослобађањем Сребренице) и касније, а која се директно преломила преко леђа Братуначке бригаде и њених припадника и директно утицала на њихову даљу судбину. У то вријеме, не знајући да таква документа постоје, у новонасталој ситуацији морао сам водити бригаду, онако, како ми је официрско знање, част, српска традиција и понос налагали, рачунајући да су сви елементи усклађени операцијом према постојећим прописима.

Међутим, околности у којима се бригада нашла биле су сложеније и опасније. Да подсетим, неке су старјешине, једноставно, побјегли из Сребреничке приче и то баш у вријеме кад су оцијенили да то треба да ураде избјегавањем одговорности. Моја бригада и сви њени борци и старјешине којима сам командовао прошла је кроз Сребреничку драму поносно, чиста образа и не могу се довести ни у какву везу ни са једним кривичним дјелом злочина који се догодио на том подручју.

Можда вам је тешко повјеровати ово али, довољно сам свјестан и разуман да вам ово безусловно тврдим, јер све чињенице говоре о томе.

Непобитна је истина да након завршетка борбених дејстава у операцији „КРИВАЈА 95“ према енклави Сребреница, бригада у одбрамбено – нападној

ОСУЂЕН САМ ЗА ЗЛОЧИН У СРЕБРЕНИЦИ БЕЗ ИКАКВИХ ДОКАЗА

зони одговорности ни једног секунда није учествовала у било каквим злочинима на ослобођеној и слободној територији, гдје је у то вријеме била успостављена и функционисала цивилна власт у пуном капацитету.

И поред оваквог стања и евидентних чињеница ја сам 10. августа 2001. године ухапшен на врло груб начи, на основу тајне оптужнице, од стране међународних снага и депортован у притворску јединицу Трибунала у Хагу. При хапшењу нанијели су ми озбиљне тјелесне и психичке повреде, које су касније потпуно заташкане, а и нисам имао коме да се обратим у вези са тим.

На том, наводно, праведном суду сам оптужен и осуђен на бази исфабрикованих чињеница – боље речено лажи, манипулација и примјени сурове силе ради туђих интереса, а потом као човјек потпуно понижен.

На суду (да га тако назовем, иако то није био), првостепена пресуда је донесена у сљедећим околностима:

- Нисам имао одбрану
- Два мјесеца пред почетак суђења (које је почело 06.05.2003. године) отпустио сам, дефинитивно, адвоката Мајкла Карнаваса и о томе писмено обавијестио секретаријат Трибунала. Са отпуштеним адвокатом заувјек сам прекинуо везу и сваки облик сарадње. Поменути адвокат је изиграо моје повјерење и кад сам учео да начин на који он хоће да ме брани нема никаквог смисла, односно да у ствари иде на руку фабрикованој оптужници и да је у приватизовао одбрану ја сам одлучио да га отпустим. Указивао сам му на његове озбиљне пропусте још од маја 2002. године, али је његова прљава игра узимала маха. Имао је, рекао бих, одличне везе са регистром Трибунала. И док сам се ја борио да своју одбрану учиним ефикасном за предстојеће суђење, он је преузео иницијативу да Претресно вијеће II, којем сам био додијелен, а које њему није одговарало за његов злочиначки план, доведе претресно вијеће I које ће му одговарати, што се и десило крајем марта 2003. године, и то баш у вријеме кад сам му одузео право да ме брани. Уз помоћ судије који је у то вријеме био на дужности председника Трибунала и његове одлуке, која је незаконита (супротна Статуту Трибунала) предат сам Претресном вијећу I које ће да ми судити, а које је током суђења прекршило све норме правичности и фер суђења. Претресно Вијеће I, (његов председник) у почетку суђења (половина маја) ми је потурило, по принципу узми или остави, неког независног адвоката из Холандије да ми припреми документ око промјене адвоката, што је у ствари била замка, како би касније Жалбено веће Трибунала одлучило да ми путем грубе силе наметне ту отпуштену особу као адвоката по службеној дужности, без могућности да ја ишта даље могу предузети. Кад је силом наметнути адвокат поново устоличен на мјесто моје непостојеће одбране, почео је да дјелује у судници и ван ње удружени наступ ново наметнутог адвоката

и Тужилаштва трибунала уз свесрдну помоћ и режију председника Претресног вијећа I. Како се процес суђења приводио крају, а наметнути адвокат изгубио сваку наду да ће ме силом и страхом сломити и натјерати да прихватим њихову незакониту одлуку. Његова веза са тужиоцем је била све јача и ефикаснија у утврђивању моје одговорности. Наметнути адвокат је извео 56 свједока у судници и још приложио 20 изјава других свједока. Свједоке је лично бирао. Припремао их је како је хтио, утицао на њих према својим криминалним намјерама и гдје год је то било могуће усмјеравао их је да свједоче како би ме потпуно инкриминисали. Чак их је намјерно наводио да измишљају и лажно свједоче, гдје је еклатантан случај свједока Беатовића и многих других.

- Да је Претресно вијеће I наставило са манипулисањем суђења и кршењем мојих права увјерио сам се половином суђења (јануар 2004. године) када сам у судници изјавио да ја без одбране немам никакве шансе, и да се силом наметнути адвокат и тужилац у свему слажу, надопуњују и раде заједно против мене. Председник вијећа, не да није реаговао, већ је безобзирно наставио да кординише и остварује свој план, за који је, могу слободно рећи, знао и председник Трибунала.
- Силом наметнути адвокат је довео неког војног експерта који је нешто писао, али никад ништа није рекао у судници, тако да ја ни данас не знам шта је писао, али могу претпоставити да је све било против мене. Са оваквим односом додијељеног адвоката, тужиоцу је био олакшан пут да фабриковану и лажну оптужницу тријунфално реализује уз помоћ силом наметнутог адвоката. Свједоци које је довео Карнакас више су помогли тужиоцу него свједоци које је тужилац извео, а унакрсно испитивање тужиоцевих свједока, углавном је личило на циркус од суђења, без икаквог смисла и правде.
- Војни експерт тужиоца, Батлер, све што је изнио у својој анализи, а односи се на Братуначку бригаду, пука је измишљотина, манипулација и гола лаж. Срамота је, да официр једне велике свјетске војне силе, покаже тако низак степен интелигенције и незнања око војних питања.
- Споразум о признању кривице, који су са тужиоцем Трибунала постигли и потписали Момир Николић и Драган Обреновић (обухваћени заједничком оптужницом), председник Претресног вијећа I није смио прихватити због двосмислености. Јер, овдје се није радило о истинском, већ о лажном признању кривице, а председник Претресног вијећа је знао да је то противно Англосаксонском праву по коме Трибунал суди. Све те лажи користио је у пресуди против мене, нарочито Николићеве лажи.
- У том дијелу суђења, председник Претресног вијећа I забранио је и онемогућио ми да лично свједочим под заклетвом, што је била

ОСУЂЕН САМ ЗА ЗЛОЧИН У СРЕБРЕНИЦИ БЕЗ ИКАКВИХ ДОКАЗА

манифестација бруталне силе и неправде од стране Трибунала, а што сам ја сво вријеме трипо и тешко подносио.

- На основу ових чињеница слиједи закључак да је у овој фарси од међународног суђења првостепена осуђујућа пресуда против мене донесена у једном монтираном процесу – суђењу у којем је председник Претресног вијећа I имао основни задатак да координише перфидно, али врло успјешно, заједнички рад Тужилаштва Трибунала и силом наметнутог адвоката.
- Што се тиче жалбеног дијела суђења и коначне пресуде није се ништа промијенило. Настављен је и довршен пројекат у ком сам у незаконитом поступку, неправедно осуђен. У одсуству морала, етике и судског процеса на бази правичности, а у присуству бруталне силе, безакоња и самовоље нисам се имао чему ни надати.
- У коначној пресуди је један очигледан удружени злочиначки подухват када се ради о праву на правичаност поступка. Наиме, председник Трибунала и његова три послушника до краја проводе пројекат неправичног суђења и силом трасирају пут неправде, а са друге стране има једног судију који каже да је Благојевићу ускраћено право на правичан поступак и да би предмет требало вратити на поновно суђење. Ово је вјероватно јединствен примјер доношења неправичне пресуде, у Хашком трибуналу, а можда и у другим судовима гдје је провођена наводна међународна правда, тј. гдје се нису уважавале чињенице.
- Сада је видљиво ко се супроставио креатору Удруженог злочиначког подухвата. То је судија Мохамед Шабахуден, један од водећих и часних судија Хашког Трибунала. Он је учествовао у доношењу одлуке (то је међупресуда или интерлокуторна одлука) и био против да ми се путем силе наметне адвокат одбране кога сам ја отпустио.
- У тој међупресуди је стајало да суд треба да сломи још само моју вољу и онда ће све бити у реду. Тада је овај часни судија подлегао притиску председника међународног Трибунала у спровођењу обрасца неправде у Хашком Трибуналу. То је било половином 2003. године. У мају 2007. године овај часни судија је схватио да председник Трибунала не спроводи правду у Трибуналу већ неправду и супроставио му се. Нажалост, отјеран је врло брзо из Трибунала након што је подигао свој глас против таквих суђења.
- У жалбеној пресуди, судија Шабахуден на осамнаест мјеста каже да се не слаже са осталим члановима жалбеног вијећа јер сматра да је мени - Видоју Благојевићу ускраћено право на правично суђење и да би се његов предмет треба вратити на поновно суђење и доказати чињенице.
- У свом издвојеном мишљењу судија Шабахуден каже: ***"Сматрам да је господин Благојевић противправно спријечен да исприча своју***

причу, то значи да није имао правично суђење и да би с обзиром на све околности, његов предмет требало вратити на поновно суђење”.

- Ово је моје свједочење као судионика, да по основи своје струке и посла којег сам обављао, недвосмислено потврдим и изнесем пред лице јавности шта се то у Трибуналу током мог суђења дешавало.
- Норвешке власти, док сам издржавао казну затвора, донијеле су неке важне писане одлуке које су биле супротне одредбама кривичног закона Норвешке. На основу тих противправних одлука, предсједник Хашког трибунала је донио незакониту одлуку којом ме је директно оштетио и утицао на ток суђења.

Треба указати на још неке поступке који су помогли у остварењу оваквог удруженог злочиначког подухвата Хашког трибунала:

- ❖ Помогли су сви они који су потписали споразум са тужиоцем Трибунала о признању кривице и свједочили у мом, а и другим судским предметима на бази лажи и измишљотина, чиме се пунили пресуде хашких осуђеника. Неки од њих су носиоци ордена и других одликовања и признања за „часно служење“ војсци и Републици Српској, што је за осуду.
- ❖ Неки појединци годинама сарађују са тужилаштвом Трибунала интензивно га снадбјевајући подацима и документима, а против својих сабораца.
- ❖ Официр за везу са Хашким трибуналом кога је именovala тадашња Влада Републике Српске није радио свој посао што је наштетило Србима заточеним у Хагу и сервилно служио тој установи да загорча живот хашким затвореницима. Ја сам то у најстрашнијој форми осјетио на својој кожи.
- ❖ Директор Секретаријата Владе Републике Српске за сарадњу са Међународним судом у Хагу је радио све да вјерно служи Трибуналу, односно тужилаштву, а на штету Хашких заточеника. Из тога је проистекао извјештај комисије за Сребреницу гдје се та институција сврстала против својих стваралаца Републике Српске, а зарад интереса да сачува стечене позиције.

Документ о Сребреници донесен је 2004. године баш пред доношење моје првостепене пресуде у монтираном процесу о чему сам већ говорио, а ради се о фабрикованом документу. Фрапантно је да је Предсједник Владе из тога времена свједочио у Народној Скупштини РС да они нису имали директне притиске када су доносили тај извјештај, што је још чудније, зашто су се окренули против директних стваралаца РС. Негативно се понио и тадашњи Предсједник Националног Савјета Републике Србије коме сам се директно обратио за правну помоћ као и тадашњи амбасадор Републике Србије у Норвешкој. Остали су глуви на моје очајничке позиве.

ОСУЂЕН САМ ЗА ЗЛОЧИН У СРЕБРЕНИЦИ БЕЗ ИКАКВИХ ДОКАЗА

Напоменућу још да су, бар једном, у притворској јединици Хага и, бар два пута, у затвору у Норвешкој намјерно насрнули на моје здравље у екстремном смислу и само ме је срећа спасила да не скончам живот у казамату.

- Када су ме пустили из затвора и предали на аеродрому, у Београду, граничној полицији био сам остављен и рекао бих буквално одбачен као картонска кутија да се бринем сам о себи без личних докумената и динара у џепу. Као бивши официр ЈНА обратио сам се надлежним војним органима у Србији који нису имали слуха за моје проблеме. Имао сам довољно времена да се запитам шта се то десило. Одговор ни данас не знам.
- Нажалост, и данас сам остављен, напуштен, без стана и са супругом, привремено, смјештен у просторији једног магацина. Након моје пресуде чланови моје породице избачени су са посла и морали су тражити спас у преживљавању изван моје земље у бијелом свијету.
- Ово је скоро први пут да неко придаје значаја мојој причи и мом доприносу одбране Републике Српске, а тиме и личне одбране пред злочиначким суђењем Трибунала у Хагу.

И још нешто важно о Сребреничкој драми: Да ли вам Братуначка бригада личи на злочиначку јединицу када, ево и после 24 године нити један војник, нити старјешина којим сам командовао, није ни осумњичен, а камо ли оптужен за злочин?! А, Трибунал у Хагу је окривио Братуначку бригаду као једну од двије јединице Војске Републике Српске које су одговорне за све што се тамо десило, или није десило.

И на крају, кажу да је Међународни Трибунал за бившу Југославију нелегитиман и нелегалан, да је политички суд, а ја кажем, на основу горе изнесених чињеница, да је и дубоко неправедан суд. Постављам питање, да ли ће икада Братуначка бригада добити правду, јер овај Трибунал због већ познатог обрасца не прихвата захтјев команданта Братуначке бригаде да се изврши ревизија суђења?!

И, на крају, поштовани пријатељи, ја нисам водио приватни рат. Ја сам био дио једног уређеног, озбиљног и одговорног система који је функционисао у рату, у коме није било проглашено ратно стање, као припадник и старјешина Војске Републике Српске часно сам и одговорно извршавао постављене задатке. Искрено, од мојих претпостављених, током читавог рата, нисам никада добио наређење, писмено или усмено, које је данас не би извршио. Сва издата наређења мојих претпостављених била су у складу са важећим правилима и прописима ратовања.

Када сам се нашао у Трибуналу очекивао сам од државе, за коју сам се борио, да стане уз мене и моје сапатнике у пуном капацитету, како су то урадиле Хрватска, Федерација БиХ и Косово и Метохија за своје прваке, али та подршка је потпуно изостала. Та небрига јако боли, можда и више него неке

друге. Дакле, није ни чудо што су пресуде Србима у Хагу тако драстичне, у негативном смислу јер се нико организовано није трудио да помогне оптуженима.

За све вријеме боравка у Трибуналу и на издржавању казне у Норвешкој, нисам од моје државе добио никакву помоћ, чак ни новчану. За двије посјете моје супруге, у десет година робије, у норвешком затвору, трошкове је сносила моја породица. Једину помоћ коју сам добио 300 КМ које ми је, након изласка из затвора, додјелила Борачка организација Републике Српске. Годинама са супругом живим у магацинском простору – соби бившег војног хотела Крајина површине 9 м² јер ме наводно нигдје нема у закону па стим, као патриота немам могућности да ријешим услове за живот достојан човјека.

На крају, морам да истакнем, једино мјесто гдје сам дочекан као човјек, након изласка из затвора, а куцао сам на врата свих институција Републике Српске, је управо ова Организација старјешина Војске Републике Српске, која је и организовала међународну научну конференцију о Сребреници, а која ће, надам се, макар мало расвијетлити и ублажити исфабриковане лажи, које су коштале, како мене као појединца, тако и читаву Републику Српску, етикетирајући је неаргументовано геноцидном творевином.

ИЗВОРИ

15. Документација Одјељења службе војне безбједности 2. Корпуса Армије БиХ
16. Документација Сектора СДБ Тузла
17. Документација Федералног министарства одбране БиХ
18. Документација Хашких истражитеља о догађајима у Сребреници
19. Конвенција о геноциду Уједињених нација
20. МИКТ првостепена пресуда у предмету Благојевић, IT-02-60-T, 17.01.2005. године
21. Међународни кривични суд за бившу Југославију (скр. MKSJ, engl. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, акр. ICTY);
https://sh.wikipedia.org/wiki/Me%C4%91unarodni_krivi%C4%8Dni_sud_za_biv%C5%A1u_Jugoslavia
22. МИКТ другостепена пресуда у предмету Благојевић IT-02-60-A, 09.05.2007. године
23. Иванишевић Миливоје: *Сребреница јул 1995: у трагању за истином*, Београд, Хришћанска мисао, друго издање, 2010.
24. Интернет портал Трибунала у Хагу, на адреси <http://www.icty.org/x/cases/krstic/trans/en/010406ed.htm>. Приступ од 01.02.2016. године.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР МЕЂУНАРОДНЕ НАУЧНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ “СРЕБРЕНИЦА – СТВАРНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈЕ”

ОРГАНИЗАЦИЈА СТАРЈЕШИНА ВОЈСКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
НЕЗАВИСНИ УНИВЕРЗИТЕТ БАЊА ЛУКА
ИНСТИТУТ ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ СТРАДАЊА СРБА У XX ВЕКУ БЕОГРАД

Из објављених и презентованих реферата, те проведене расправе на Међународној научној конференцији „СРЕБРЕНИЦА – СТВАРНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈЕ“, одржаној у Бањој Луци 12. и 13. априла 2019. године, УЧЕСНИЦИ Конференције дана 13.04.2019. године сагласно усвајају и доносе

ЗАВРШНИ ДОКУМЕНТ КОНФЕРЕНЦИЈЕ

1. Међународна научна конференција „СРЕБРЕНИЦА – СТВАРНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈЕ“, на којој је представљено 48 реферата 52 аутора и коаутора, од којих је 16 са простора изван подручја бивше Југославије (Русија, САД, Енглеска, Француска, Аустрија, Холандија, Португалија, Швајцарска и Бугарска), представља научно стручни национални пројекат, чији је основни циљ утврђивање истине о догађајима у и око Сребренице у протеклом грађанском рату у Босни и Херцеговини.
2. Снагом аргумента разобличена је неоснованост оптужби и пресуда усмјерених против српског народа у намјери да му се припише кривица и одговорност за наводни геноцид над бошњачким становништвом Сребренице током јула 1995. године.
3. Освијетљен је и чињенично сагледан историјски контекст злочина и погрома над српским народом у Сребреници током I и II свјетског рата, али и последњег грађанског рата у Босни и Херцеговини у периоду 1992 – 1995.

година, када је у Подрињу страдао велики број српског цивилног становништва.

4. У протеклом грађанском рату у Босни и Херцеговини догодили су се злочини различитог обима и интензитета на цијелом простору БиХ.

5. Злочин који се десио у Сребреници у јулу 1995. године се, у складу са општеприхваћеном дефиницијом коју је утврдила Међународна Конвенција о спречавању и кажњавању злочина геноцида из 1948. године, а која и данас егзистира као инструмент међународног права, не може се сматрати геноцидом.

6. Не постоји довољно научно и правно верификованих доказа, да је на српској страни у грађанском рату у БиХ, постојао удружени злочиначки подухват о присилном уклањању муслиманског становништва (бошњака) као ни заједничка намјера, нити заједнички циљ за такав подухват, па тиме нема никаквих доказа о геноциду, односно удруживању ради вршења геноцида (удружени злочиначки подухват је тековина енглеског законодавства, кога се то исто законодавство одрекло прије неколико година).

7. Правне квалификације злочина у Сребреници које је дао Хашки трибунал кроз изрицање пресуда одређеном броју оптужених и осуђених лица, нису засноване на научно, стручно и професионално верификованим чињеницама и доказима, већ, углавном, на неистинитим и лажним изјавама одређеног броја свједока из реда бошњачког народа и других, те као такве морају бити подвргнуте научној, стручној и професионалној верификацији.

Тражи се од институција Републике Српске и Републике Србије да покрену поступак и дају све потребне гаранције да сви осуђени у Хашком трибуналу из реда српског народа издржавају казну затвора у земљама чији су држављани, односно у Републици Србији и/или Републици Српској.

8. Нема научно потврђених доказа о тачном броју страдалих у борбеним дејствима и ван борбених дејстава у Сребреници у љето 1995. године.

9. Може се, изван разумне сумње, закључити да исељавање цивилног становништва из Сребренице није било присилно, већ је то био једногласан избор представника цивилне власти и локалног становништва, команде 28. дивизије и одређених механизма међународне заједнице.

10. Постоји довољно поузданих чињеница да је злочин у Сребреници циљано добро осмишљен, детаљно испланиран, дуго припреман и успјешно реализован од стране оперативаца страних обавјештајних служби, финансијски и медијски подржан од стране војних моћника западних земаља, бошњачког војног и цивилног руководства, са основним циљем прибављања ваљаног алибија за бомбардовање положаја Војске Републике Српске и српског становништва осиромашеним уранијом, у сврху слабљења позиције

ЗАВРШНИ ДОКУМЕНТ КОНФЕРЕНЦИЈЕ

Републике Српске и дуготрајног и систематског уништења српског народа у Босни и Херцеговини.

11. Хашки трибунал је незаконита, зависна и пристрасна кривично правна творевина која није примјењивала општеприхваћене стандарде међународног права, већ је судила на основу правила која је сама установила и која нису и не могу бити извор међународног права, па је потребно установити нови законит међународни механизам који би преиспитао све изречене пресуде.

Никакве пресуде, па ни пресуде Хашког трибунала и законодавства неких држава не могу бити преперека за даљња научна истраживања ради установљења цјеловите истине.

12. Потребно је извршити попис свих српских жртава у XX вијеку, па тиме и у посљедњем грађанском рату у периоду 1992 – 1995. година. Потребно је покренути иницијативу за изградњу Меморијалног центра жртава средњег Подриња.

13. Неопходно је ојачати институционалне капацитете Републике Српске ради утврђивања пуне истине о протеклом грађанском рату у Босни и Херцеговини ради даљег развоја и опстанка Републике Српске и српског народа на овим просторима.

14. Указујући на бројне пропусте и неистине, научна конференција је утемељила оквире историјске истине о догађајима у Сребреници, над којом се више не могу фабриковати неистине и правити компромиси.

15. У циљу приближавања истине другим заинтересованим странама, али и спречавања даљег ширења лажи и неистина, овај завршни документ и зборник радова учесника конференције, на српском и енглеском језику учинити доступним свим релевантним субјектима домаће и међународне јавности .

Потребно је учинити додатне напоре да се овај завршни документ и зборник радова, или апстракт и закључци сваког рада појединачно објаве и на руском и кинеском језику и учине доступним руској и кинеској јавности и најважнијим институцијама Русије и Кине.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

НАУЧНИ ОДБОР

ПРЕДСЈЕДНИК

ОРГАНИЗАЦИОНОГ ОДБОРА

Проф. др Милован Милутиновић

СРЕБРЕНИЦА – СТВАРНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈЕ

ИЗДАВАЧИ:

Организација старешина Војске Републике Српске
Независни универзитет Бања Лука
Институт за истраживање страдања Срба у 20. веку Београд

УРЕДНИК:

Проф. др Милован МИЛУТИНОВИЋ

ЛЕКТОР

Др Обрад ЛУКИЋ

ПРЕВОДИОЦИ СА ЕНГЛЕСКОГ

Добрана КОМНЕНИЋ
Тијана ЂУРЂЕВИЋ
Александра МАЈКИЋ
Славојка МАТАРУГИЋ

ШТАМПА:

Графид Бања Лука

ЗА ШТАМПARIЈУ:

Бранислав ИВАНКОВИЋ

Тираж:

1.000

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

341.322.5:355.48/.49(497.6 Сребреница)"1992/1995"(082)
327.7/.8:341.4(082)

МЕЂУНАРОДНА научна конференција "Сребреница - стварност и
манипулације" (Бања Лука ; 2019)

Сребреница - стварност и манипулације : зборник радова са
међународне научне конференције, април 2019. године, Бања Лука
/ [уредник Милован Милутиновић] ; [преводиоци са енглеског
Добрана Комненић, Тијана Ђурђевић, Александра Мајкић]. - Бања
Лука : Организација старјешина Војске Републике Српске :
Независни универзитет ; Београд : Институт за истраживање
страдања Срба у 20. веку, 2019 (Бања Лука : Графид). - 806 стр. :
илустр. ; 24 cm

Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце уз текст. -
Библиографија уз сваки рад.

ISBN 978-99976-737-1-8 (Организација старјешина Војске
Републике Српске)

COBISS.RS-ID 8015640

ОРГАНИЗАЦИЈА СТАРЕШИНА ВОЈСКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Организација старешина је невладино и нестраначко удружење које представља традиције резервних старешина чија ће се стогодишњица деловања обиљежити 2019. године. Активност је усмерила на ефикаснију заштиту права свих бораца и представљање и заступање ставова и интереса ове популације у друштву. Координише активности усмерене на јачању патриотизма и свести српског народа о нужности заштите Републике Српске.

Опређелена је за неговање патриотизма, родољубља и слободарских традиција српског народа и Војске Републике Српске, са тежиштем на очувању лика и части српског старешине и војника. Доприноси очувању јединства српског народа и Републике Српске уз подршку надлежним институцијама за бољи живот свих грађана.

Доминантно је усмерена на прикупљање архивске грађе из одбрамбено-отаџбинског рата и подстицање релевантних субјеката за израду монографија ратних јединица уз наставак борбе за истину о страдањима српског народа. Енергично се супротставља свим облицима омаловажавања и оптуживања српског народа за сва ратна страдања и геноцид простору Босне и Херцеговине.

НЕЗАВИСНИ УНИВЕРЗИТЕТ БАЊА ЛУКА

НУБЛ је приватна високошколска и наставно-научна установа која образује студенте различитих профила на: Факултету за политичке науке, Педагошком факултету, Економском факултету, Факултету за екологију, Факултету информатике, Факултету лијепих умјетности и Факултету безбједности и заштите.

Акредитован од Агенције за акредитацију високошколских установа РС и БиХ. Непрекидно тежи развоју квалитета високог образовања у складу са савременим тенденцијама и изазовима како у Европској унији, Босни и Херцеговини тако и у Републици Српској те обезбјеђује квалитета високог образовања на сва три циклуса академских студија са стручним и квалитетним наставним кадром за различите акредитоване студијске програме.

На Институту за истраживање у саставу Универзитета истражују се бројни друштвени феномени потребни за усмеравање стручног и ефикасног усмеравања друштвених токова. Протеклих година организован је велики број научних и стручних конференција, објављено на стотине студија, монографија и уџбеника, а у научном часопису „Сварог“ представљају се научна гледишта разних аутора из друштвеног, политичког и економског живота.

ИНСТИТУТ ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ СРПСКИХ СТРАДАЊА У XX ВЕКУ - БЕОГРАД

Институт реализује глобални пројекат „Страдање Срба у XX веку“, који је од 12. јула 1992. године функционисао као Центар за истраживање у оквиру којег се организовано приступило прикупљању података о српским жртвама, као и почионцима тих злочина на просторима бивше Југославије. До сада је Институт објавио више десетина монографија и сведочанстава страдања српског народа на нашим просторима.

Институт је у протеклом периоду прикупио бројну веродостојну документацију о страдању сваког појединца српске националности у овом рату и укупним жртвама за свако село и општину у којој су живели наши сународници, првенствено на територији Босне и Херцеговине и Хрватске.

Активност је такође усмерио на прикупљање сведочења преживелих жртава, и идентификовање идејних вођа који су чинили злочине над српским народом, челних људи политичких организација, противничких војних формација и непосредних извршилаца злочина.

